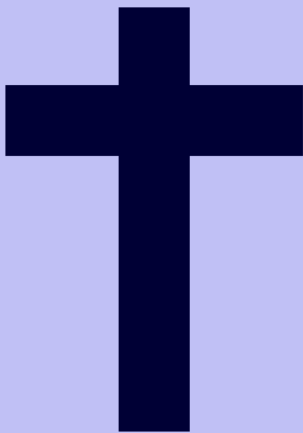

Nəkukuə Ikinan

The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu

Nəkukuə Ikinan
The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Nafe blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Nafe de Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nafe (Nafe)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-06-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021
26b0f540-c192-5878-be67-18ede9ab1416

Contents

Nəkukua Ikinan	1
Preface	3
Matiu	5
Mak	73
Luk	113
Jon	182
Wok Me	234
Rom	299
Fas Korin	331
Seken Korin	361
Kalesia	381
Efesas	392
Filipae	403
Kolosi	411
Fas Tesalonaeka	418
Seken Tesalonaeka	425
Fas Timoti	429
Seken Timoti	438
Taetas	444
Filimon	448
Hipru	450
Jemes	473
Fas Pita	481
Seken Pita	490
Fas Jon	495
Seken Jon	503
Nampa Tri Jon	505
Jut	507
Revelesen	510
Read the New Testament	544
Diksonari	556
Nipwrai ninien me ia Niutestamen	563

Nəkukua Ikinan
The New Testament in the Nafe (Nəfe) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Nafe blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Nafe de
Vanuatu.

Nəkukua Ikinan
 The New Testament in the Nafe (Nəfe) language of Southeast Tanna, TAFEA
 Province, Vanuatu
 Niutestamen long lanwis Nafe blong Vanuatu.
 Le Nouveau Testament dans la langue Nafe de Vanuatu.
 [tnk]

Translation: © 2013, Wycliffe Bible Translators

Web version: 2016, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<https://png.bible>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa. Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Preface

This publication is the New Testament in the Nāfe language. The 3000 speakers of Nāfe live in Southeast Tanna, which is located in TAFEA province in southern Vanuatu.

The New Testament in the Nāfe language was translated during the years 2003 to 2013 by the South Tanna Translation and Literacy Project.

Nāgkariien sə rakupwən

In i nāgkariien səvəi translesen rinostat mo wok irə meste ro sampam

Fwe kupwən aposol me səvəi Iesu Kristo mine nārmama me nepwɪn ipaka ti nīrəha hāmərāi nəkukua me səvəi Niutestamen. Irəha hāmərāi nəkukua me nāha ia nāgkariien i Krik. Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə nāgkariien səvəi nəkur Kris rəmwhen ia kampani nāgkariien ia kwopun nāha Metel Ist fwe kupwən. Fwe kupwən nārmama me ia Metel Ist nāgkariien me səvənraha hənətui pehe irə səpəmsəpə, mətə ko kra i nəkukua riti ia nāgkariien i Krik irəha pam həvsini mhəkurən nīpwran ti nəri nə mə in nə kampani nāgkariien səvənraha. Ipwet mine ko ikəvsini nāgkariien i Krik ikətə mə ro iamɪnhi irə mine: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. (Jon 1:1)

Kuvərāi raka Niutestamen fwe kupwən ia nāgkariien Krik, kurirə irə nāgkariien amasan səvəi Iesu Kristo ruviris mevən mwi meste nari fwe kwopun me nepwɪn nārmama həreirei nāgkariien Krik ikin. Ro iamɪnhi irə nārmama me ia kwopun me nāha hənəməmwur mənəmhuvsini nāgkariien Krik ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien me səvənraha səpəmsəpə.

Ia nuk 2001 nəkur ia Tənə səməme kamhəni nāgkariien i Nāfe hāmter ia kusen riti səvənraha səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe. Kani nāghi kusen nāha mə Saot Tana Translesen mo Litresi Projek. Kurirə irə nārmama ia kusen nāha hərhi pen nəsien riti revən ti Vanuatu Baebol Translesen (VBT) fwe ia Vila. Nārmama ia kusen səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe rəres VBT mə trətui ro iərmama riti ruvehe masitu ia nīrəha ti noien wok. Iərmama sə trasitu iamɪnha irə kani wok səvənhi mə in rəmwhen ia advaesa. Ia 2003 VBT rərhi pen advaesa riti revən marə tegin nārmama fwe ia rukwənu nāha Ienmərəi. Nəpɪn advaesa nāha ruvəuvehe raka, nənə rukwənu me mine nimwəfwaki me fwe Irupou meste nari fwe Kripoen hərhi pen nārmama me səvənraha həvən kəru kəru mhousəsimwɪn irəha me ia Kwamera. Ia nəkureien nāha səvənraha, irəha hərpwɪ rəginraha ia nīrəha me nepwɪn mə tuhamowok ipaka ti advaesa, mamhəuvsini nāgkariien ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien i Nāfe. Ia nuk 2004 kusen səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe roeite mwi nārmama me haməuku pen ia rukwənu me mine nimwəfwaki me pam. Nārmama me nāha həuvehe mhəsəni noien tukrāi nāgkariien Nāfe irə. Ro iamɪnhi irə kusen səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe rinamo vi wok səvənhi ia nuk 2004, mərki meste mo sampam ia Niutestamen ia nuk 2013. Ia nuk 2013 kusen səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe roeite mwi nārmama ia rukwənu me mine nimwəfwaki me pam həuvehe kəvsini irapw Niutestamen irəha pam həregi fwe Matiu meste Revelesen. Nəpɪn həuvəregi pam həsəni mə ramasan pam.

Suatuk sə transleta me hənesi pen ti nuvsiniien nāgkariien ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien i Nāfe

Nægkiariien i Krik kimərai Niutestamen irə fwe kupwən ropə ia nægkiariien i Nəfe nərmama ia Saot Tana kamhəni ipwet mine. Ko transleta me həuvsini nægkiariien Krik ruvehe ia nægkiariien i Nəfe resi pen noien səvəi nægkiariien nəkur Kris kamhəni fwe kupwən, mətə saon səvənhi tripkatukwatukw mhə. Ro iamnhi irə, nəpən transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həmwur mə (1) translesen səvənraha trini irapw nīpwrai nægkiariien səvəi nægkiariien Krik, nənə (2) translesen səvənraha tresi pen atukwatukw nægkiariien i Nəfe mine suatuk sə nərmama kamhəni nægkiariien i Nəfe ipwet mine. Nəpən transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həti pen pik ia Niutestamen kimərai ia nægkiariien Krik kupwən. Mətə həti pen mwi ia translesen me nepwīn. Translesen me nəha həti pen pik ia nirəha irəha i Revised Standard Version (RSV), Good News Bible (GNB), mine Bislama (BSL).

Nægkiariien mi nəha kani irau mə futnot mine refrens

Tikəvsini Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, mətəni ia kwopun me nepwīn leta riti kimərai raməmak utə ia nusvenhi nægkiariien riti. Tikətəni mə ro iamnhi irə (a). Leta nəha ramahatən pen mə nægkiariien riti raməmak inhəripw anan ia nīmwai nəkukuə nəha ikaməvsini. Tikəvsini nægkiariien nəha inhəripw anan ramahatən nīpwrai nægkiariien riti uə suatuk niri mwi ti nuvsiniien nægkiariien nəha ruvehe ia Nəfe. Kani nægkiariien sə ro iamnha irə mə futnot.

Kwopun kimərai pen futnot me ikin ia nīmwai nəkukuə tikətəni mwi inhəripw irə nægkiariien me nepwīn kamhəni vas me nepwīn mwi ia Nəkukuə Ikinan. Kani vas me nəha mə refrens. Tikəvsini refrens me nəha trahatən vas me nepwīn mwi ia Nəkukuə Ikinan kamhəgkiari ia nari riti rəmwhen ia vas nəha kino mak irə raməgkiari mwi irə.

Nənīmwi nari me

Tikəvsini pam Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, marə mətəni mwi nīpəri nəkukuə riti mwi nəha ikin nənīmwi nari me həpik irə. Nənīmwi nari me nəha trasitu ia niram mə tikukurən amasan mwi narimnari me nepwīn Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə mətə nepwīn riwən ia Vanuatu. Tikəti pen ia nənīmwi nari me nəha mətəni narimnari me rəmwhen ia nei me, uə nərimiru me, uə narimnari me nepwīn səvəi narəien i nəkur Isrel mine nəkur Rom hənərə irə fwe kupwən mətə riwən ia Vanuatu.

Map me

Tikəvsini Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, mətəni map me nepwīn. Ia map me nəha tikətəni kwopun me nepwīn Iesu ramavən ikin fwe kupwən. Map me nepwīn mwi kamhəhatən nəvənien me səvəi Pol nəpən in ramavən irə mamevən ia kwopun me maməvisau irapw nægkiariien amasan səvəi Iesu Kristo.

Nəkukuə sə rani irapw nīpwrai nægkiariien me (Diksonari)

Trini minuə ikətəni nægkiariien riti ia Niutestamen sə ikreirei nīpwrən ramasan mə tikəmwur mətəni mə kimərai pen nægkiariien nəha ia diksonari uə rekəm. Diksonari nəha in nīpəri nəkukuə sampam, mamini irapw nīpwrai nægkiariien me nepwīn.

Nīpwrai niniien me

Trini minuə ikokeikei mə tikahatən nərmama ia nari riti sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, ramasan mə tikətəni nīpəri nəkukuə sə rani nīpwrai niniien me.

a :: Hemia nao wan futnot.

Matiu

Nægkiariien sã rani mã næfe i nækukuã

Nækukuã i Matiu rimærai ramægkiari ia nægkiariien amasan sãvai Kumwesæn mamini mã iamæ i kani mã Mesaea sã profet kupwæn me hãmæni mã truvehe ruvæuvehe raka. Mesaea nãha in nãha Iesu sã ruvehe mã truvehimiru nækur Isrel mine nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel. Matiu in riti ia twelef nærmama me sãvai Iesu in rimærai nækukuã i. Matiu rimærai raka nækukuã i kuriræ nækur Rom housi testesi nimwæ sãvai Kumwesæn fwe Jerusalem ia nuk 70. Mak mine Luk irau mwi krimærai nækukuã sã ramægkiari ia nimiruien sãvai Iesu. Mætã nækukuã sãvai Matiu ramægkiari ia narimnari me nepwîn sãmæme hopæ ia nækukuã sãvænrau. Matiu ramægkiari pik ia Iesu mã in Mesaea sã nækukuã sãvai Oltestamen rinamægkiari iræ. Nægkiariien sã Matiu ramægkiari pik iræ in i: “Nitætã sã Kumwesæn ramærimænu iræ” uæ “Nitætã ia neiã.” Ikævsini nægkiariien nãha fwe ia Oltestamen. Ro iamînhi iræ mine nærmama hæpik rerinraha rirhi mã Matiu rimærai nækukuã i ramevæn ti nækur Isrel. Matiu rimærai ia nækukuã sãvænhi mã Iesu Kristo in iahatæn asori. Iesu rahatæn kitaha ia loa sãvai Kumwesæn mine nitætã sã Kumwesæn ramærimænu iræ.

Kaha kupwæn me sãvai Iesu Kristo

1 *Kwopi nægkiariien i rani næghi kaha kupwæn me sãvai Iesu Kristo. In kwænækwus sãvai Kig Tevit mine kwænækwus sãvai Epraham.

2 Epraham in tata sãvai Aesak,
Aesak in tata sãvai Jekop,
Jekop in tata sãvai Juta mine piævni me,^a

3 *Juta in tata sãvai Peres mine Sara. Mama sãvænrau nã Tamar.
Peres in tata sãvai Hesron,
Hesron in tata sãvai Ram,

4 Ram^b in tata sãvai Aminatap,
Aminatap in tata sãvai Nason,
Nason in tata sãvai Salmon,

5 *Salmon in tata sãvai Poas. Mama sãvai Poas nã Rehap.
Poas in tata sãvai Opet. Mama sãvai Opet nã Rut.^c
Opet in tata sãvai Jese,

6 *Jese in tata sãvai Kig Tevit.
Kig Tevit in tata sãvai Solomon. Mama sãvai Solomon nã Patsepa pran sãvai Uria kupwæn.

7 Solomon in tata sãvai Rehopoam,
Rehopoam in tata sãvai Apia,
Apia in tata sãvai Asa.^d

8 Asa in tata sãvai Jehosafat,
Jehosafat in tata sãvai Joram,
Joram in tata sãvai Usia,

---

* **1:1:** Jen 22:18, 1Kron 17:11, Luk 3:23-38   **a 1:2:** Juta mine piævni me iræha pam twelef. Iræha nãha kaha kupwæn me sãvai nækur Isrel.   * **1:3:** Jen 38:29-30, Rut 4:18-22   **b 1:4:** Næghin riti mwi Aram (1Kron 2:9)   * **1:5:** Rut 4:13-17   **c 1:5:** Ævsini nækukuã nãha Rut ia Oltestamen   * **1:6:** 2Saml 12:24   **d 1:7:** Næghin riti mwi mã Asaf

9 Usia in tata sǝvǝi Jotam,
 Jotam in tata sǝvǝi Ahas,
 Ahas in tata sǝvǝi Heskia,
 10 Heskia in tata sǝvǝi Manase,
 Manase in tata sǝvǝi Amon,
 Amon in tata sǝvǝi Josaea,

11 * Josaea in tata sǝvǝi Jekonaea mine piǝvni me. Ia nǝpin nǝha kinǝrhi irapw nǝkur Isrel hǝier mhǝuvǝn ia tǝnǝ Papilon.

12 * Ia nǝpin nǝha nǝkur Isrel hǝmǝier irǝ mhǝuvǝn ia tǝnǝ Papilon, Jekonaea in tata sǝvǝi Sealtiel,
 Sealtiel in tata sǝvǝi Serupapel,

13 Serupapel in tata sǝvǝi Apiut,
 Apiut in tata sǝvǝi Eliakim,
 Eliakim in tata sǝvǝi Asop,

14 Asop in tata sǝvǝi Jatok,
 Jatok in tata sǝvǝi Akim,
 Akim in tata sǝvǝi Eliut,

15 Eliut in tata sǝvǝi Eleasar,
 Eleasar in tata sǝvǝi Matan,
 Matan in tata sǝvǝi Jekop,

16 Jekop in tata sǝvǝi Josef.

Josef nǝ in iǝrman sǝvǝi Meri. Meri nǝ in pran nǝ mama sǝvǝi Iesu. Iesu nǝ kani nǝghin nǝ Kristo.

17 Ro iaminihǝ irǝ fwe Ebrahim meste pehe Kig Tevit tata me irǝha pam fotin. Fwe Kig Tevit meste pehe kinǝrhi irapw nǝkur Isrel hǝier mhǝuvǝn ia tǝnǝ Papilon tata me irǝha pam fotin. Fwe ia nǝpin nǝha nǝkur Isrel hǝmǝier irǝ mhǝuvǝn ia tǝnǝ Papilon meste pehe Kristo rǝtui tata me irǝha pam fotin.

Iesu Kristo rǝtui

18 * In i nǝgkiariien sǝ rani Iesu Kristo mǝ rinǝfo mǝtui. Mama sǝvǝnhi nǝghin nǝ Meri. Fwe kupwǝn kǝsisǝg in mǝ tresi pen iǝrman riti nǝghin nǝ Josef. Nǝpin irau krouǝpwǝh narǝ pǝriien ihi, Meri rǝtoni mǝ rino tipwin ia nǝgse Nǝnimwin Ikinan. 19 Josef in iǝrmama riti sǝ noien sǝvǝnhi ratukwatukw, rǝpwǝh nokeikeien mǝ Meri trauris ia nǝmri nǝrmama. Ro pen nǝtǝrigien sǝvǝnhi mǝ hǝier pehe afafa a in.

20 Mǝtǝ nǝpin Josef ramǝtǝrig mǝ tro iaminihǝ, agelo riti sǝvǝi Iǝrimǝnu rier pen tukwe ia nǝmǝkrǝhaien, mini mǝ, “Josef, kwǝnǝkwus sǝvǝi Kig Tevit. Tikuvehi Meri mǝ pran sǝim, mǝpwǝh nehekiriien. Iǝkunouihǝ nǝha ia tipwin ruvehe ia nǝgse Nǝnimwin Ikinan. 21 * Meri trǝrǝhi tini iǝrman, tikamǝkeikei misegi pen nǝghin nǝ mǝ Iesu,^e ti nǝri nǝ mǝ in truvehimiru nǝrmama me sǝvǝnhi, muvehi raka nǝrǝhaien me sǝvǝnraha.”

22 Narimnari me pam i hǝier pehe iaminihǝ mǝ nǝgkiariien i truvehe mukuǝ sǝ Iǝrimǝnu rimǝni irapw ia tǝrhui profet riti sǝvǝnhi fwe kupwǝn. 23 * In rimǝni mǝ, “Hǝregi ro. Prǝn i rǝireirei ihi iǝrman tro tipwin, mǝrǝhi tini iǝrman. Nǝnǝ irǝha tuhǝsegi pen nǝghin nǝ mǝ Emanuel.” (Nǝpwrai nǝhag nǝha in i mǝ Kumwesǝn ramarǝ tukutaha.)

24 Nǝpin Josef rǝtui ia napriien sǝvǝnhi, ro nǝfe agelo nǝha sǝvǝi Iǝrimǝnu rimǝni pen tukwe in, muvehi Meri mǝ pran sǝvǝnhi, 25 * mǝtǝ rǝpkapri pǝri

* 1:11: 2King 24:14-15, 2Kron 36:10, Jer 27:20 * 1:12: Esra 3:2 * 1:18: Luk 1:27,35 * 1:21: Luk 1:31, 2:21 e 1:21: Nǝpwrai nǝhag nǝha mǝ “Iǝrimǝnu rauvehimiru nǝrmama.” * 1:23: Aes 7:14 * 1:25: Luk 2:7, 21

mhə irau min meste rərəhi tini iərman. Nənə Josef risegi pen nəghin nə mə Iesu.

2

Nəmə həukurən amasan noien səvəi kəməhau me

¹ Nəpən Iesu rinətui raka ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia, ia nəpən nəha Kig Herot ramərīmənu, nərmmama me nerpwin səməmə həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuku pen fwe meri rautə ikin, mhəuvehe ia Jerusalem, ² mamhəres mə, “Iəkunouihi nəha ripkətui a i, in kig səvəi nəkur Isrel, in pəku? Kimaha iahənətoni kəməhau səvənhi fwe ia kwopun meri rautə ikin, nənə iahəməuvehe mə taheiwaiu ia nənimen, mhəuvei pen nisaiien səkimaha min.”

³ Nəpən Kig Herot riregi nəgkiariien nəha, in mine nəkur Jerusalem me pam həkərinarari mhehekir. ⁴ Nənə Kig Herot rəkwein pris asori me mine nahatən me səməmə kamhahatən nəkur Isrel ia Loa səvəi Moses, nənə mərəs pen irəha i mə, “Iəmə nə kani mə Kristo trətui pəku?”

⁵ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia. Kimaha iahəukurən mə tro iamnhi irə ti nəri nə mə profet riti fwe kupwən rimərai nəgkiariien i mə:

⁶ *Mətə ik Petlehem ia tənə Jutia

ripko mhə ik rukwənu auər a ia rukwənu asori me ia tənə Jutia.

Iərman riti truku pen ia niram, mərīmənu ia nərmmama.

In trətui amasan ti sipsip me səiou nəkur Isrel.’ ”

⁷ Ia nəpən nəha Kig Herot rəkwein afafa nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuvehe. Rəres pen irəha i nəfe nəpən atukwatukw hənətoni kəməhau nəha rutə vi a irə. ⁸ Nəpən həni pam, in rərhi pen irəha, mini mə, “Kimiaha tihəuvən fwe Petlehem, mhətui amasan ro iəkunouihi nəha mə in pəku. Nəpən hənətoni, tihəuvehe mhəni sas pehe tukw iou i, pwəh iou mwi iakəvən meiwaiu ia nənimen, muvei pen nisaiien səiou min.”

⁹ Nəmə me nəha hətərig pam nəgkiariien səvəi Kig Herot, nənə mhəier. Ia suatuk hənətoni kəməhau nəha hənətoni nəpən rautə vi a fwe ia kwopun meri rautə ikin rakupwən ia nirəha, mamevən meste rərər atukwatukw məhərpwin kwopun nəha iəkunouihi ramarə ikin. ¹⁰ Nəpən irəha hənətoni kəməhau nəha, rerinraha ragien, hagian pik. ¹¹ *Nənə həuvnimwə ia nəkwai nimwə nəha, mhənətoni iəkunouihi nəha irau mama səvənhi Meri, mhənəmwī nukurhunraha, mhəuvei pen nisaiien səvənraha min. Ia nəpən nəha həsevər ia tənəripw me səvənraha, mhəuvei pen nari amasan me min. Həuvei pen kol mine nise nei mi nə kani mə fragkinsens mine mir. ¹² Nənə ia nəpən irə, kumwesən rinise irəha ia nəməkrəhaien mə tühəpwəh nərərigien mhəuvən ti Kig Herot. Ro pen irəha həier, mamhesi pen suatuk əpə, mamhəuvən fwe imwənraha.

Josef mine Meri krouvehi Iesu, rouap, rouevən fwe Ijip

¹³ Nənə nəpən nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuvəier raka, agelo riti səvəi Iərīmənu rier pen ti Josef ia nəməkrəhaien, mini mə, “Əskəmter, mərəhi iəkunouihi i irau mama səvənhi, mharap, mhərevən fwe ia tənə Ijip, mamhararə fwe ikin meste iou takini mə tiharrərig. Ripko mhə tui Kig Herot trətui iəkunouihi i mə troui əpune.” ¹⁴ Ro iamnhi irə Josef riskəmter ia nəpən, mərəhi iəkunouihi i irau mama səvəi iəkunouihi,

* 2:6: Maeka 5:2, Jon 7:42 * 2:11: Sam 72:10-15, Aes 60:6

mharevən fwe ia Ijip. ¹⁵ *Nənə irəhar hararə fwe ikin meste Kig Herot remhə. Nəri nəha rier pehe iamīnhi mə nəgkiariien i truvehe mukuə sə Iərimənu rīmāni irapw ia tərhuī profet riti sāvənhi fwe kupwən. In rīmāni mə, “Iakəkwein nərik rier ia tənə Ijip muvehe.”

Naruagən me sāvai Kig Herot housi əpune nəkwərhakwərha me

¹⁶ Nəpīn Kig Herot rətoni mə nəmə me nəha həukurən amasan noien sāvai kəməhau me həneikuə irə, niemaha rəpi pik in. In rərhi pen naruagən me sāvənhi həuvən mhousi əpune nīpwnətī nərman me pam fwe ia Petlehem mīne ia kwopun me ipaka səməme nuk sāvənraha kərū meiwaiu. In ramesi pen a nəpīn atukwatukw kəməhau nəha rutə vi a irə rəmwhen nəmə me nəha həukurən amasan noien sāvai kəməhau me həməni pen tukwe in. ¹⁷ Narimnari me nəha ro nəgkiariien i Profet Jeremaea rīmāni ruvəuvehe muvəukuə:

¹⁸ *Kamregi pran riti fwe ia Rama
ramasək maməkwein əpwəmwis.
Rejel nə ramasək ti nīpwnətīn me,
nənə nīpkokeikei mhə mə iərmama riti trəgkiari vivi min,
ti nəri nə mə nīpwnətīn me həuvəiwən.”

Josef mine Meri mine Iesu harevən fwe ia Nasaret

¹⁹ Nəpīn Kig Herot remhə, Josef in fwe Ijip, nənə agelo riti sāvai Iərimənu rier pen tukwe in ia nəməkrəhaien, ²⁰ *mīni mə, “Əskəmter, mərəhi iəkunouīhi i mīne mama sāvənhi mharevən fwe ia tənə Isrel. Nərmama me nəha kənəmhatui iəkunouīhi i mə tuhousi əpune həuvamhə.”

²¹ Ro iamīnhi irə Josef riskəmter irau mama sāvai iəkunouīhi, mharevən fwe ia tənə Isrel. ²² Mətə nəpīn Josef rīregi mə Akeleas ruvehi təmwiki tata sāvənhi Herot, mamərimənu ia tənə Jutia, in rehekir nevənien fwe ikin. Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rinise mwi in ia nəməkrəhaien mə trəpwəh nevənien fwe ikin, in rier mevən fwe ia tənə Kalili. ²³ *Ia kwopun nəha revən mamərə ia taon riti kani mə Nasaret. Nəri nəha rier pehe iamīnhi mo nəgkiariien i profet me həməni fwe kupwən ruvəuvehe muvəukuə. Irəha həgkiari ia Kristo, mhəni mə, “Tukəkwein in mə iəmə Nasaret.”

3

Jon Paptaes raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

¹ Nuk me nəpwin ruvehe mukurau, nənə Jon Paptaes ruvehe ia kwopun akwesakwes ikin fwe ia tənə Jutia, maməvisau m nərmama mə, ² *Kīmīaha tihaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səkimīaha ti nəri nə mə nītətə ia neiaia ruvəuvehe ipaka.” ³ *Jon nəha in iəmə Profet Aesea rəgkiari irə fwe kupwən nəpīn rīni mə,
“Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin,
mamīni mə,
‘Kīmīaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk sāvai Iərimənu səkitaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouīhi me sāvənhi.’”

⁴ *Jon ramarkahu ia tinari kīno ia nīmwheri kamel, mamətoti ia teki nərimīru, maməni kinhə mīne kwənīpwət ia sukapak. ⁵ Nərmama me həpik

* 2:15: Hos 11:1 * 2:18: Jer 31:15, Jen 35:19 * 2:20: Eks 4:19 * 2:23: Luk 2:39, Aes 11:1, 53:2, Jon 1:46 * 3:2: Mat 4:17, Mak 1:15 a 3:2: Nəpīn rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nītətə ia neiaia.” Nīpwrāi nəgkiariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * 3:3: Aes 40:3 * 3:4: 2King 1:8

hæier ia Jerusalem mine kwopun me ia tənə Jutia mine kwopun me ipaka ti nui aris Jotan, mamhəuvən ti Jon, ⁶ mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptaes ia nirəha ia nui aris Jotan.

⁷* Mətə nəpɪn Jon rətoni Farisi me mine Satusi me həpik kamhəuvehe mə in tro paptaes ia nirəha, in rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi. Ripko mhə tui in trərpwɪn noien ərəha me səkimiaha. Sin rini pehe tukumiaha i mə tihap raka irə? ⁸ Kimiaha tihaməkeikei mho noien amasan me trahətən pen mə hiənəpwəh pərhien noien ərəha me səkimiaha. ⁹* Rərəha tihəni pen tukumiaha me i mə Əpraham in kaha səkimiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kəruətəri me i, mo nɪpwnəti Əpraham me ia nirəha. ¹⁰* In rɪnərpwɪ pen raka paha səvənhi ia nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme həpkukuə mhə nukwai nei amasan in trərai əmwesi, mouse pen irəha ia napw.

¹¹* Iou iakamo paptaes ia kimiaha ia nui ti nəri nə mə hiənəpwəh noien ərəha me səkimiaha. Mətə iərmama nəha rauvehe kurirə ia nɪrak nɪskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. Iou iapkamwhen mhə mə takuvehi raka put səvənhi. In tro paptaes ia kimiaha ia Nənɪmwɪn Ikinan mine ia napw. ¹²* Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə, rɪnəmak raka ia rəgin. Na trɪrukwi utə nuni nari me səvənhi irə ti nuaiien nunɪn mine tekɪn. Nuni nari me sə ramasan in trɪpeki pen irəha ia nɪmwə səvənhi sə ramoeite nəveginien ikɪn, mətə tekɪn sə rərəha in trɪhiəi pen napw irə, napw sə trɪpkɪfwə mhə.”

Jon ro paptaes ia Iesu

¹³ Ia nəpɪn nəha Iesu ruku pen ia tənə Kalili, muvehe ia nui aris Jotan mə Jon tro paptaes irə. ¹⁴ Mətə Jon raməmwur mamɪnise in, mamɪni mɪnuə, “Kwa ik i tiko paptaes ia nɪrak. Rəfo ikuvehe tukw iou mə tako paptaes ia nɪram?”

¹⁵ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəkəm. Tikaməkeikei mo paptaes ia nɪrak təkwtəkwni. Ratukwatukw ti nəri nə mə ia noien nəha krau traou narɪmnari me pam sə Kumwesən rokeikei həuvehe mhəukuə.” Ro pen Jon rəsəni, mo paptaes irə.

¹⁶* Nəpɪn Jon rino raka paptaes ia Iesu, Iesu rutə pehe ia nui, təkwtəkwni a kəpuapən rəkwaɡ tukwe, in rətoni Nənɪmwɪn səvəi Kumwesən rameiwaiu pehe rosi mak inhəripw, muvehe məkure irə. ¹⁷* Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mɪni mə, “In i nərɪk keikei. Rerik rəɡien tukwe.”

4

Setan raməmwur mə tro Iesu rɪmwei ia nərəhaien

¹* Nənə Nənɪmwɪn Ikinan riri pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikɪn. Ia kwopun nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rɪmwei ia nərəhaien. ²* Iesu rɪpkəni mhə nari meste pen nəpɪn foti ia nəpɪn mine ia ran. Kurirə ikɪn nukumhə rɪnahi pɪk in. ³ Nənə Setan sə raməmwur mə tro nərmama həmwei ia nərəhaien, ruvehe, mɪni pen ti Iesu i mə, “Trɪni mɪnuə ik Tɪni Kumwesən pərhien, ni pen ti kəruətəri me i mə tuhəuvehe mho nəveginien^a ia nirəha.”

* **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:9:** Jon 8:33,39, Rom 2:28-29, 4:12 * **3:10:** Mat 7:19, Luk 13:6-9
 * **3:11:** Jon 1:26-27,33, Wok Me 1:5 * **3:12:** Mat 13:30 * **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, 17:5, Luk 9:35 * **4:1:** Hip 2:18, 4:15 * **4:2:** Eks 34:28, Jen 3:1-7 **a** **4:3:** Uə bred

4 *Mətə Iesu rini mə, “Kımərai pen ia Nəkukuə İkinan mə, ‘İərmama tɾipkımıru mhə ia nəveginien əpa, mətə trımıru ia nəgkiariien pam sə raku pen ia tərhuı Kumwesən.’”

5 Nənə Setan ruvehi Iesu, mevən fwe ia taon ikinan nəha Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən,
6 nənə mını pen tukwe in mə, “Trını mınuə ik Tını Kumwesən pərhiən, ivə irapw. Kımərai pen ia Nəkukuə İkinan mə,
‘Kumwesən trını pen ti nagelo me səvanhi mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik,

mhəuvehi utə ik ia rəginraha,
kamə ikouini nisum ia kəruətərii riti.’”

7 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Mətə kımərai pen mwı ia Nəkukuə İkinan mə, ‘Tikəpwəh neipweipwıien İərimənu Kumwesən səim.’”

8 Nənə Setan ruvehi mwı in muvehi mevən fwe ia təkue riti sə rəpwəmwis anan, mahatən irapw nitətə me pam kig me ia tıprənə i kamhərimənu ia nırhə, mahatən irapw mwı nautə amasan me pam ia nitətə me nəha,
9 mını pen ti Iesu i mə, “Narımınari me pam nəha takuvei pehe mik trını mınuə ikisıai iou, mınımwi nukurhum mi ia nənimək.”

10 *Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Evən isıpwın, Setan! Kımərai pen ia Nəkukuə İkinan mə, ‘Tikınımwi nukurhum mi ia nəmri İərimənu Kumwesən səim, misıai in. In əpa nə tiko nəkwan.’”

11 *İa nəpın nəha Setan rəpwəh Iesu mamevən. Nənə Iesu rətoni nagelo me həuvehe, mamho tukwini nari min.

Iesu rınaməvisau ia tənə Kalili

12 *İa nəpın nəha kəkwtəmhıri Jon Paptəes kuvehi puvnımwə in ia kalapus. Nəpın Iesu rıregi, in rəpwəh kwopun nəha, mırərig mevən ia tənə Kalili,

13 *nənə mier ia taon nəha Nasaret, mevən mamarə ia Kapaneam. Kapaneam in taon riti ipaka ti nui asori Kalili fwe ia tıprənə səvəi Sepulun mine Naftali.

14 Nəri nəha rıer pehe iamınhi mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In rıməni mə,

15 “Tənə səvəi Sepulun mine tənə səvəi Naftali,

ıpaka ti nui asori Kalili fwe ia nıkare nui arıs Jotan pen,

in i tənə Kalili kwopun nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl kamharə ikın.

16 Nərmama səməme kamharə ia nəpitəvien

tuhətoni nukuraanien asori riti.

Nərmama səməme kamharə ia təmwkəmwi nemhəien nukuraanien riti trutə məhiəpwın irəha.”

17 *İa nəpın nəha Iesu rınaməvisau, mınamını mə, “Kımıaha tıhaməkeikei mhərərig ia noien ərhə me səkımıaha ti nəri nə mə nitətə ia neıai ruvəuvehe ipaka.”^b

Iesu rəkwein nərmama nepwın mə tuhəkırırə in

18 Nəpın Iesu ramavən ia nıkare nui asori Kalili, in rətoni iərmama kəru, Saemon (iəmə kani mwı nəghın mə Pita) mine piəvni nəghın nə Antru. Krauerukw net ia nui ti nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu. 19 *Iesu rini pen ti nırau i mə, “Rouvehe roukurırə iou. Pwəh iou tako kımırau iərmama

* 4:4: Dut 8:3 * 4:7: Dut 6:16 * 4:10: Dut 6:13 * 4:11: Hip 1:6,14 * 4:12: Mak 6:17,

Luk 3:19-20 * 4:13: Jon 2:12 * 4:17: Mat 3:2 ^b 4:17: Nəpın rıpk Matiu rani nəgkiariien i

mə “Nitətə ia neıai.” Nıpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * 4:19: Luk 5:1-11, Mat 13:47

mi sə kravi nərmama.” 20 *Təkwətəkwuni a krouəpwəh net me səvənrau roukurirə in.

21 Kurirə ikin Iesu ravən ouihi a mwi, mətoni iərmama kəru mwi, Jemes mine piəvni nəghin nə Jon. Irau tini Sepeti mi. Krauəkure ia nəkwai nitətə ouihi riti irəhar tata səvənrau kamharitiri net me səvənrahar. Iesu rəkwein irau, 22 nənə təkwətəkwuni a krouəpwəh nitətə ouihi mine tata səvənrau, rouevən roukurirə in.

Iesu ro nərmama me həpik həuvehe mhəsanin

23 *Iesu revən ia kwopun me pam ia tənə Kalili, mamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw nəgkiariien amasan ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə mine səməme nemhəien rouraha niyəri niyəwranraha. 24 *Ro pen nərmama kamhəni pik nəghi Iesu. Nəgkiariien səvənraha rəviris mamevən ia kwopun me pam ia tənə Siria. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam səməme kamhemhə, mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Irəha kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə. Nəpwīn niyəwranraha raməmisə. Nəpwīn nəremhə me kamharə ia niyəha. Nəpwīn nemhəien nəha nikavan ramo irəha. Nəpwīn niyəri niyəwranraha remhə. Nənə Iesu ro irəha həuvehe mhəsanin. 25 *Nənə nərmama həpik kamhəkurirə ia Iesu. Nəpwīn həuku pen ia tənə Kalili, nəpwīn həuku pen fwe Tekapolis, kwopun taon ten ikin, nəpwīn həuku pen ia Jerusalem mine tənə Jutia. Nənə nəpwīn həuku pen ia nikare nui aris Jotan pen mwi.

5

Iesu ramahatən nərmama me ia təkuər

1 Nəpin Iesu rətoni nərmama me həuvəpik, rutə ia təkuər riti məkure. Nərmama me səvənhi həuvehe tukwe, 2 nənə in rinamahatən irəha, minamini mə,

3 **“Nərmama səməme hətə sas ia rerinraha mə irəha həmwən ia nərmama nautə səvənraha riwən, rerinraha tragien, ti nəri nə mə nitətə ia neiai^a səvənraha.*

4 **Nərmama səməme kamhəregi rəraha mamhasək, rerinraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən truvehi utə nətərigien səvənraha.*

5 **Nərmama səməme həpkəfiəutə mhə ia nirəha, rerinraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən truvei pen tiyənə i minraha.*

6 **Nərmama səməme hokeikei pik mə tuhətoni noien atukwatukw, mamhəregi nokeikeiien nəha rəmwən ia iərmama nukumhə ramahi, maməkəwakwa, rerinraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən tro irəha həregi həkuvəutə.*

7 **Nərmama səməme kamhəpi ti nərmama, rerinraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən trapi mwi ti nirəha.*

8 **Nərmama səməme nətərigien səvənraha rəmhər, rerinraha tragien, ti nəri nə mə irəha tuhətə Kumwesən.*

9 **Nərmama səməme kamhəmri nəmərinuien, rerinraha tragien,*

* 4:20: Mat 19:27 * 4:23: Mak 1:39, Mat 9:3, Wok Me 10:38 * 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Aes 57:15 a 5:3: Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * 5:4: Aes 61:2-3, Rev 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Aes 55:1-2 * 5:7: Jem 2:13 * 5:8: Sam 24:3-4, 51:10, 73:1 * 5:9: 1Jon 3:2-3

ti nəri nə mə tukini irəha mə nipwnəti Kumwesən me.

10 *Nərmama səməme kamometə irəha ti nəri nə mə kamho noien atukwatukw, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə nitətə ia neiai səvənraha.

11 *Kimiaha i rerimiaha tragien nəpin nərmama tuharis əkenhin ia kimiaha, mhometə kimiaha, mhəni nəgkiariien ərəha me səpəmsəpə mine neikuəien me, mhousi kimiaha irə ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou.

12 *Kimiaha tihaməkeikei mhəregi ramasan, mhəgien pik, ti nəri nə mə nərəkuien səkimiaha rasori fwe ia neiai. Kimiaha hiəukurən mə nərmama me hənometə profet kupwən me ia noien a mwi nəha.”

Iesu rəgkiari ia sol mine nukuraanien

13 “Kimiaha nə hiəmwhen ia sol ia ti prənə i. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? Sol nə ripkəmwhen mhə mə tuko nəri amasan riti mwi irə. Ramasan mə tukərarki a i, nənə nərmama tuhavən irə.

14 *Kimiaha nə hiəmwhen ia nukuraanien ia ti prənə i. Taon riti fwe ia takure takuər ko ripkərkwafə mhə. 15 *Nərmama me həpkihiai pen mhə napw ia laet mhəuiui ia nari riti, mətə irəha tuhaməkeikei mhəkurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama ia nəkwa nimwə tuhətoni raməhiarpw.

16 *Rəmwhen a mwi ia kimiaha tihaməkeikei mhə laet səkimiaha ruək asori ia nəmri nərmama pwəh hətoni noien amasan me səkimiaha nənə mhəgnəgini Tata səkimiaha fwe ia neiai.”

Iesu rəgkiari ia Loa səvəi Moses

17 *Rerimiaha trəpwəh nırhiien mə iakuvehe mə takərarki Loa səvəi Moses mine nəgkiariien səvəi profet kupwən me. Iapkuvehe mhə mə takərarki nəgkiariien me səvənraha, mətə iakuvehe mə tako nəgkiariien me səvənraha həuvehe mhəkuə. 18 *Iakani nipərhiienien tukumiaha i mə loa nəha nəpkiwən mhə meste ti prənə mine neiai trouiwən. Nəgkiariien kwakwa uə nipəri nəgkiariien kwakwa kimərai pen ia loa nəha tripkwən mhə meste narimnari me pam tuhəier irapw. 19 *Ro pen iərmama sə trərui loa riti rouihi ia loa me i, mamahatən nərmama me mə tuho mwi iaməhi, tukəkwein in mə iəmə auər a ia nitətə ia neiai. Mətə iərmama sə tresi pen loa me i, mamahatən nərmama me irə, tukəkwein in mə iəmə asori ia nitətə ia neiai. 20 Iou iakani pehe tukumiaha i mə noien səkimiaha traməkeikei matukwatukw məpi raka noien səvəi nahatən me səvəi Loa mine noien səvəi Farisi me. Mə rekəm, kimiaha tihəpwəh nuvniwəien ia nitətə ia neiai ia nəpin riti.”

Iesu rəgkiari ia noien səvəi niemaha

21 *Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni pen ti kaha kupwən me səkitaha mə, ‘Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama. Trini minuə iərmama riti rousi əpune iərmama riti ratukwatukw mə tuko nərpwinien min.’ 22 *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i iərmama sə ramo niemaha m piəvni, ratukwatukw mə tuko nərpwinien min. Iərmama sə trini pen ti piəvni mə, ‘Ikamarməri,’ ratukwatukw mə tukuvi irapw in ia nəmri nəmə asori me. Iərmama sə

* 5:10: Hip 12:4, 1Pit 3:14 * 5:11: 1Tes 4:14, Jem 1:2 * 5:12: 2Kron 36:16, Wok Me 7:52, Hip 11:32-38, Jem 5:10 * 5:14: Jon 8:12, 9:5 * 5:15: Mak 4:21, Luk 8:16, 11:33 * 5:16: Efes 5:8-9, 1Tes 2:12 * 5:17: Mat 3:15, Rom 3:31, 10:4 * 5:18: Luk 16:17, 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Eks 20:13, 21:12, Lev 24:17, Dut 5:17 * 5:22: 1Jon 3:15

ikin mamərımənu, tıprənə in nə nəri Kumwesən ramərɓwi utə tıpage nisun mi irə, nənə Jerusalem in nə taon səvənhi, in İərımənu Asori. ³⁶ Tikəɓwəh nahatən penien kəmkapwə, muvehi kwəsuaɓi irə, ti nəri nə mə ko ipko mhə nımwai nukwənem riti ruvehe məpsan uə ruvehe nıpitəv. ³⁷ *Mətə nəgkiariien səim ɓwəh ro iamınhi. Tikini a ‘Ouah’ uə ‘Rekəm.’ Nəgkiariien sə rəpi raka nəgkiariien mi nəha ruku pen ti Setan.”

Iesu rini mə tikəɓwəh nəɓɓwınien noien ərəha səvəi nərmama

³⁸ *Kımiaha hiəuvəregi raka kıməni mə, ‘Trini minuə iərmama rouraha nənimək riti tukaməkeikei kouraha mwi nənimen riti. Trini minuə iərmama rouraha revik riti tukaməkeikei kouraha mwi revin riti.’ ³⁹ *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə tihəɓwəh nəvisəien kımiaha iərmama rərəha, mhəɓwəh nəɓɓwınien tai noien ərəha səvənhi iamınhi. Trini minuə iərmama riti rəɓwi nıkare nıkapwım mwatuk, ikuvei pen mwi nıkaren mour min. ⁴⁰ *Trini minuə iərmama riti ruvi irapw ik ia nəgkiariien asori mə truvei raka səim karkahu, ikuvei pen mwi səim kot min. ⁴¹ Trini minuə iərmama riti raməkeikei mik mə tikəvrani narımmari me səvənhi mavən kilometa kuation, ikavən kilometa kəru kimirau min. ⁴² Trini minuə iərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Tikəɓwəh nıniseien iərmama sə rokeikei mə truvehi ouɓi a səim narımmari me.”

Iesu rini mə tikokeikei nərmama səməme haməmwəki ik

⁴³ *Kımiaha hiəuvəregi raka kıməni mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei pıam nənə məmwəki iərmama sə raməmwəki ik.’ ⁴⁴ *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə kımiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmwəki kımiaha, nənə mhəfwaki ti nərmama səməme kamhometə kımiaha. ⁴⁵ *Noien nəha trahatən pen mə Tata səkımiaha fwe ia neiai nıɓwınətin me nə kımiaha, ti nəri nə mə in ramo meri səvənhi rautə nukwəsıkəɓ raməhiəɓwın nərmama ərəha me mine nərmama amasan me. In ramərɓi irapw mwi nesən raməfwi nərmama atukwatukw mine nərmama həɓkatukwatukw mhə. ⁴⁶ Kımiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə kımiaha hiokəikei a nərmama səməme hokəikei kımiaha, Kumwesən trəgnəgini kımiaha ti nəfe? Nərmama kamərəku pen takis minraha irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁷ Nənə trini minuə kımiaha hiaməgkiari pen m piəvmiaha me a, nəfe noien amasan hiamo mhəpi raka nərmama me nɓɓwın? Nərmama me səməme həreirei Kumwesən irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁸ *Ro pen kımiaha tihaməkeikei mhatukwatukw rəmwhen ia Tata səkımiaha fwe ia neiai in ratukwatukw.”

6

Iesu rəgkiari ia nəriari penien nari m nərmama nautə səvənraha riwən

¹ *Kımiaha tihaməsari nəɓın hiamo noien atukwatukw me səkımiaha, mhəɓwəh noien ia nəmri nərmama me mə irəha tuhətoni. Trini minuə hiamo iamınhi irə, nərəkuien səkımiaha sə truku pen ti Tata səkımiaha fwe ia neiai trıwən.

² Nəɓın ikuə tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəɓwəh nukupwənien məse kisipw rəmwhen kəuətksuə me kamho ia nəkwai nımwəfwaki me səvəi nəkur İsrəl mine ia suatuk me mə nərmama tuhətoni mhəgnəgini irəha. Iakani nıɓərɓienien tukumiaha i nərmama me

* 5:37: Jem 5:12 * 5:38: Eks 21:24, Lev 24:20, Dut 19:21 * 5:39: Lev 19:18, Jon 18:22-23
 * 5:40: 1Kor 6:7 * 5:43: Lev 19:18 * 5:44: Eks 23:4-5, Luk 23:34, Wok Me 7:60, Rom 12:14,20
 * 5:45: Efes 5:1 * 5:48: Lev 19:2, Dut 18:13 * 6:1: Mat 23:5

naha hauvauvehi raka narakuien savanraha. ³ *Mətə nəpɪn tikuvei pen nari riti mə trasitu ia narmama nautə savanraha riwən, ikəpwəh nəsənien rəgim mour rukurən nafe rəgim mwatuk ramo. ⁴ Ro iamɪnhi irə tiko afafa narariien səim, nənə səim Tata sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe narakuien mik.”

Iesu rəgkiari ia nəfwakiien

⁵ *Nənə nəpɪn kimiaha tihəfwaki, hiəpwəh noien rəmwhen ia kəuətksuə me kamho. Irəha kamhərer ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrəl mine ia kwopun me suatuk me həuvehe mamhəvsiek ikin, mamhəfwaki mə narmama tuhətoni irəha. Irəha hokeikei pik noien naha, mətə iakani nɪpərhienien tukumiaha i mə narmama me naha hauvauvehi raka narakuien savanraha. ⁶ *Mətə nəpɪn tikəfwaki, ikevən ia nəkwai rum səim mərəpɪnhə, məfwaki m Tata səim sə narmama həkətətoni mhə. Nənə Tata səim sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe narakuien mik. ⁷ *Nənə nəpɪn kimiaha tihəfwaki, hiəpwəh niinien nəgkiariien me rɪpik rəmwhen ia narmama səməme həreirei Kumwesən kamho. Irəha rərɪnrəha rɪrhi mə kumwesən me savanraha tuhəregi irəha ti nari nə mə kamhəni nəgkiariien me rɪpik. ⁸ *Kimiaha tihəpwəh noien rəmwhen ia nɪrəha ti nari nə mə nəpɪn kimiaha hiəpkares mhə ihi Tata səkimiaha, in ruvəukurən raka narimnari me sə həiwən təni kimiaha. ⁹ *Ro pen kimiaha tihəməkeikei mhəfwaki iamɪnhi irə: ‘Tata səkimaha ia neiai, Pwəh narmama həsiai nəghim ro ikinan i. ¹⁰ *Pwəh nitətə sə ikamərimənu irə ruvehe. Pwəh ko nəkwam ia tɪprənə rəmwhen kamo nəkwam ia neiai. ¹¹ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvəi nəpɪn ipwet. ¹² *Tikenouenou noien ərəha me səkimaha rəmwhen kimaha iahamenouenou noien ərəha me səməme narmama hamo ia kimaha. ¹³ *Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun tahəmwei ia nərəhəien ikin, mətə tikinise Setan mə trəpwəh nourahəien kimaha.’ ¹⁴ *Trini minuə kimiaha hienouenou noien ərəha me səvəi narmama, Tata səkimiaha fwe ia neiai in mwɪ trenouenou noien ərəha me səkimiaha. ¹⁵ Mətə trini minuə kimiaha hiəpwəh nenouenouien noien ərəha me səvəi narmama, Tata səkimiaha trəpwəh mwɪ nenouenouien noien ərəha me səkimiaha.”

Iesu rəgkiari ia nəpwəhien nəveginien ti nəfwakiien

¹⁶ *Nənə nəpɪn tihəpwəh naniien nari mə tihəfwaki, hiəpwəh noien nənimemiaha rəpou rəmwhen ia kəuətksuə me kamho. Irəha kamho nənimenraha ruvehe mopəiti mə narmama me tuhətoni mhəukurən mə kamhəpwəh naniien nari. Iakani nɪpərhienien tukumiaha i narmama me naha hauvauvehi raka narakuien savanraha. ¹⁷ Mətə nəpɪn ikuə tikəpwəh naniien nari mə tikəfwaki, ikaikuas ia nənimem, mahakwi oel ia nukwənem. ¹⁸ Nənə narmama tuhəpwəh nətoniien mə ikəpwəh naniien nari, mətə Tata səim sə narmama həkətətoni mhə trətətoni. Nənə Tata naha səim sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe narakuien mik.”

* **6:3:** Mat 25:37-40   * **6:5:** Mat 23:5, Luk 18:10-14   * **6:6:** 2King 4:33   * **6:7:** Aes 1:15, 1King 18:26-29   * **6:8:** Mat 6:32   * **6:9:** Jon 17:6   * **6:10:** Mat 7:21, 26:39, Luk 22:42   * **6:12:** Mat 6:14-15, Mat 18:21-35   * **6:13:** Luk 22:40, Jem 1:13, Jon 17:15, 2Tes 3:3, 2Tim 4:18, 1Kron 29:11-13   * **6:14:** Mak 11:25-26   * **6:16:** Aes 58:5-9

Iesu rægkiari ia noeiteien nautə ia neiai

19 **“Kímiaha tihəpwəh noeiteien nautə səkímiaha ia tìprənə i. Ia kwopun i uvne me míne nopweien kraouraha nari. Ia kwopun i rakres me kamheitehi nimwə, mamhəuvnimwə, mamhakres. 20 *Mətə kímiaha tìhaməkeikei mhoeite nautə səkímiaha ia neiai. Ia kwopun nəha uvne me míne nopweien kroupkouraha mhə nari. Rakres me həpkeitehi mhə nimwə mə tuhəuvnimwə mhakres. 21 Iakani iamínhi irə tì nəri nə mə kwopun nautə səim raməmak ikín, nətərigien səim traməmak mwi ikín.”*

Iesu rægkiari ia nəmri iərmama

22 **“Nəmri iərmama in nə rauvei pen nukuraanien m nìpwran. Ro iamínhi irə trini mínua nənimem ramanan, nìpwram pam trukuar ia nukuraanien. 23 Mətə mə nənimem rərəha, nìpwram pam trukuar ia nəpitəvien. Trini mínua nukuraanien ia rerim ro nəpitəvien irə, ikamarə ia nəpitəvien pərhien.”*

Iesu rægkiari ia iəmə asori kəru

24 **“Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trini mínua ro iamínhi irə, trokeikei riti, məmwəki riti, uə trisiai riti nìpkisiai mhə riti. Kímiaha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən míne mane mhə iəmə asori mi irə səkímiaha mə tiho pəri nəkwərau.”*

Iesu rægkiari ia nətərig pikien ia narimnari me səvəi tìprənə i

25 **“Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nətərig pikien tì nìmiruien səkímiaha, mamhəres nəfe tihani uə nəfe tihənimwi. Tihəpwəh nətərig pikien ia nìpwramiaha, mamhəres nəfe tiharkahu i. Nìmiruien rìpko mhə səvəi nəveginien əpa. Nìpwrai iərmama rìpko mhə səvəi tìnari əpa. 26 *Hətə ro menu me i ia nìmagouagou. Irəha həpwəh nəpweien nari, mhəpwəh nesien nukwan, mhəpwəh noeiteien nəveginien ia nìmwə sə kamoeite nəveginien ikín. Mətə Tata səkímiaha ia neiai raməkwməni irəha. Nənə ia nənimem kímiaha hiamasan pik mhəpi raka irəha. 27 Sin ia kímiaha ko ro nìmiruien səvənhì rəpwəmwis mwi səvəi nəpín oulhi a trini mínua ramətərig pik tukwe? Kímiaha riti ko rìpko mhə nəri nəha.*

28 Ro iamínhi irə rəfo hiamətərig pik tì tìnari? Hətoni ro tihinari me ia kwopun me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh nìtirien tìnari. 29 **Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhì rasori pik, mamarkahu tìnari amasan me, mətə tìnari səvənhì rìpkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. 30 Kímiaha nahatətəien səkímiaha rìpkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tìnari amasan me m tihinari me, nəri auə a tihinari me kamhəmìru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamínha irə, in truvei pehe mwi tìnari m kímiaha məpi raka. 31 Ro pen tihəpwəh nətərig pikien, mamhəres mə, “Tsani nəfe?” uə “Tsənimwi nəfe?” uə “Tsarkahu ia nəfe?” 32 *Nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamhətui əmisə nəveginien míne tìnari. Nənə Tata səkímiaha ia neiai ruvəukurən raka narimnari me i mə tìhaməkeikei mhəuvehi. 33 *Mətə kímiaha tihəkupwən mhətui əmisə nìtətə sə in ramərimənu irə míne noien atukwatukw me səvənhì, nənə in truvei pehe mwi narimnari me pam i m kímiaha. 34 *Ro pen kímiaha tihəpwəh nətərig*

* 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mat 19:21, Luk 18:22, Kol 3:1-2 * 6:25: Fil 4:6, 1Tim 6:6-8, Hip 13:5, 1Tes 5:7 * 6:26: Mat 10:29-31, Luk 12:6-7 * 6:29: 1King 10, 2Kron 9 * 6:32: Mat 6:8 * 6:33: 1King 3:13-14, Sam 37:4,25, Rom 14:17 * 6:34: Eks 16:4,19, Mat 6:11

pikien ti nāfe trakwakwi. Narimnari me sāvai trakwakwi sāvai trakwakwi. Nāsasauien me sāvai nāpin kuatia nāmwhen raka.”

7

Iesu rāgkiari ia nākiriiēn nārmama ti noien ērāha me sāvānraha

1 **“Kīmīaha tihāpwāh nākiriiēn nārmama ti noien ērāha me sāvānraha kāmo Kumwesān rākiri mwi kīmīaha ti noien ērāha me sākīmīaha.* 2 **Nākiriiēn sākīmīaha sē hiamākiri nārmama irā, tukākiri mwi kīmīaha irā. Nārpwiniēn sākīmīaha sē hiamō m nārmama tukārpwin pehe mwi m kīmīaha.*

3 *Rāfo ikamētā nimwākmwāki nei sē ramāmak ia nāmri piam, mētā ipkētā mhā nīpāri nei asori sē ramāmak ia nānimem?* 4 *Trīni minuā nīpāri nei asori ramāmak ia nānimem, rāfo iakamīni pen ti piam mā, ‘Āseni iou, pwāh iakiskāri raka nimwākmwāki nei sē ramāmak ia nānimem?’* 5 *Ik iārmama sē ikamō kēuātkēsūā tikamākeikei mukupwān muvehi raka nīpāri nei asori sē ramāmak ia nānimem, kurirā irā ikētā amasan nari mā tikiskāri raka nimwākmwāki nei sē ramāmak ia nāmri piam.*

6 **Kīmīaha tihāpwāh nuvei penien nari sē ro ikinan m kuri me. Rārāha mā kuri me nāha hārari mhahi testesi nīpwramīaha. Tihāpwāh nārarki penien nari amasan nānimem rutā pik revān ti pikā me. Rārāha mā pikā me nāha hāvān irā ia nīsūnraha.*”

Iesu rini mā tikāres nari, mātui nari, mīkunkun ia tāpinhā

7 **“Trīni minuā hiōkeikei nari riti, ramasan mā tihāres, nānā tukuvei pehe m kīmīaha. Tihātui āmisā i, nānā tihātōni. Tihākunkun ia tāpinhā, nānā tukāsevār tukumīaha.* 8 **Iārmama sē ramāres nari, truvehi nari. Iārmama sē ramātui āmisā nari, trātōni. Iārmama sē rakunkun ia tāpinhā, tukāsevār tukwe.*

9 *Sin ia kīmīaha nāpin iākunouihī sāvānhi rāres bred, truvei pen kāruāterei min,* 10 *uā rāres nāmu truvei pen snek? Rekām!* 11 **Kīmīaha tihamākeikei mhāuvei pen narimnari amasan me m nākūwārhakwārha me sākīmīaha. Mā kīmīaha i nākū ērāha hiākūrān noien iamīnhi, hiamāfētāriq ia Tata sākīmīaha ia neiāi? In truvei pen narimnari amasan me rasori mwi m nārmama sāmāme kamhāres in tukwe.* 12 **Ro pen nāfe noien kīmīaha hiōkeikei mā nārmama tuho ia kīmīaha, kīmīaha mwi tiho ia nīrāha, ti nārī nāfe in i nīpwrai nāgkiariēn me ia Loa sāvai Mōses mīne nākukūā me sāvai profet kupwān me.”*

Iesu rāgkiari ia suatuk kāru

13 **“Kīmīaha tihamākeikei mhāukurau ia ket ouihī. Iakani iamīnhi irā ti nari nā mā ket asori mīne suatuk sē rīmāru ramevān ti nemhāien. Nārmama hāpik kamhāukurau ia ket nāha.* 14 **Mētā ket ouihī mīne suatuk āknekīn ramevān ti nīmīruēn. Nārmama houihī a kamhātā suatuk nāha.”*

Iesu rāgkiari ia noien sāvai profet eikuā me

15 **“Kīmīaha tihamāsiari ti profet eikuā me. Irāha tuhāuvehe tukumīaha mhāvi sipsip me ia nīrāha, mētā rerīnraha rāmwhen ia kuri āprīmīn me.*

* 7:1: Rom 2:1, 1Kor 4:5, Jem 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24 * 7:6: Mat 10:11 * 7:7: Mak 11:24, Jon 14:13, 15:7, Jon 16:23-24 * 7:8: Jem 1:5, 1Jon 3:22, 1Jon 5:14-15 * 7:11: Jem 1:17 * 7:12: Mat 22:39-40, Luk 6:31, Rom 13:8-10 * 7:13: Jon 10:7,9 * 7:14: Wok Me 14:22 * 7:15: Mat 24:4,24, Wok Me 20:29, 2Tes 2:1

16 * Kimiaha tihətə irəha, mhəukurən mə irəha profet eikuə me, ti nəri nə mə noien səvənraha trahatən pen. Rəfo, ko kesi nukwai krep ia rəhi, uə nukwai niemis ia nəkwus sə ro rirevin me? Rekəm! 17 Nei amasan raukuə kwənkwai nei amasan, mətə nei ərəha raukuə kwənkwai nei ərəha. 18 Nei amasan ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei ərəha. Nei ərəha ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei amasan. 19 * Nei me pam səməme həpkukua mə kwənkwanraha sə ramasan kamərai əmwesi irəha, kamərarki pen ia napw. 20 * Ro pen kimiaha tihətə irəha mhəukurən mə irəha profet eikuə me ti nəri nə mə noien səvənraha trahatən pen.

21 * Nərmama həpik kamhəkwein iou mə, 'Iərimənu, Iərimənu,' mətə ripko mhə irəha pam tuhəuvnimwə mhə ia nitətə ia neiai.^a Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou sə ramarə ia neiai in truvnimwə. 22 Ia nəpən nəha nərmama həpik tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu, Iərimənu, ia nəghim kimaha iahənəvisau m nərmama. Ia nəghim kimaha iahənəkoui irapw nəremhə me ia nərmama. Ia nəghim kimaha iahəno nimtətien asori me ripik. Rəfo ia kimaha?' 23 * Mətə iou takini pen atukwatukw ti nirəha i mə, 'Iou iapkururən raka mhə kimiaha ia nəpən riti. Kimiaha nərmama me hiamə noien ərəha, həuvən isipwən tukw iou.' "

Iesu rəgkiari ia iərmama mi sə krauvrhəkin nimwə

24 "Iərmama sə riregi nəgkiariien me i səiou, mamə nəfe iakiməni, in trəmwhen ia iərmama riti rukurən nari muvrhəkin nimwə səvənhi ia təkure kəruətərei. 25 Nəpən nesən rauər, iapiwən raiu, nimətəgi rəsua ia nimwə nəha, mətə nimwə nəha rəpwəh nimweiiən ti nəri nə mə kiməuvrhəkin pen ramərer əknekən ia təkure kəruətərei. 26 Mətə iərmama sə riregi nəgkiariien me i səiou, məpwəh noien nəfe iakiməni, in trəmwhen ia iərmama riti rirerei nari muvrhəkin nimwə səvənhi ia nipəkir. 27 Nəpən nesən rauər, iapiwən raiu, nimətəgi ruvehe məsua ia nimwə nəha, nənə nimwə nəha rimwei. Nəpən rimwei irə ruvehe mərəha pam."

28 Nəpən Iesu rini pam nəgkiariien me i, nərmama me hərkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, 29 * ti nəri nə mə in nahatən irəha rəmwhen iərmama sə rauvehi nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvənraha səməme kamhahatən Loa.

8

Iesu ro iərmama riti nemhəien skai ro tekən ruvehe məsanin

1 Nəpən Iesu reiwaiu ia təkuər nəha, nərmama həpik kamhəkuriə i. 2 Nənə iərmama riti nemhəien skai riti ro tekən ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, "Iərimənu. Mə rerim ragien, ko iko iou iakəmher?"

3 Nənə Iesu rosə pen rəgin, mirapi in, mini mə, "Rerik ragien. Tikuvehe məmher." Təkwtəkwni a nemhəien səvəi iərmama nəha raraka irə. Nipwran ruvehe məmher mwi. 4 * Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, "Tikətui amasan tukwe, məpwəh niniien nəfe iakino mik ti iərmama riti. Mətə tikevən

* 7:16: Kal 5:19-22, Jem 3:12 * 7:19: Mat 3:10, Luk 3:9, Jon 15:6 * 7:20: Mat 12:33 * 7:21: Luk 6:46, Mat 21:31, Rom 2:13, Jem 1:22,25 ^a 7:21: Nəpən ripik Matiu rani nəgkiariien i mə "Nitətə ia neiai." Nipwrai nəgkiariien i in i "Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə." * 7:23: Sam 6:8, Mat 10:33, 25:41, Mat 13:41-42, 2Tim 2:19 * 7:29: Mak 1:22, Luk 4:32, Jon 7:46 * 8:4: Lev 14:1-32, Mat 9:30, Mak 7:36, Luk 17:14

atukwatukw ti pris^a pwəh rətoni nɪpwram mə rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rıməni. Nərmama me tuhətoni həukurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nɪpwram.”

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom ramahatətə ia Iesu

5 *Iesu revən mapirapw ia taon nəha Kapaneam. Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha ikin in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Ruvehe ti Iesu, məres mə, 6 “Iərimənu. Ko ikasitu ia nirak? Iərmama sə ramo tukwini nari miou raməmak fwe ia nəkwai nimwə səiou, mamregi rərəha anan, ko rɪpkavən mhə.”

7 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou takuvehe mo in ruvehe məsanin.”

8 Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Iərimənu. Rɪpko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkəmwhen mhə mə tikuvehe muvnmwə ia nimwə səiou. Mətə tikini a nəkwam, nənə pwəh iərmama sə ramo tukwini nari miou ruvehe məsanin. 9 Iou mwi iərmama riti sə iakamarə tegin nəmə asori me. Naruagən me nepwin mwi kamharə tegin iou. Nəpin iakini pen ti riti mə ‘Evən,’ in trevən. Nəpin iakini pen ti riti mwi mə ‘Uvehe,’ in truvehe. Nəpin iakini pen ti iərmama sə ramo tukwini nari miou mə ‘O nəri,’ in tro.”

10 *Nəpin Iesu riregi nəgkiariien nəha, rərkərinari, mini pen ti nərmama səməme kamhəkurirə in mə, “Iakani nɪpərhienien tukumiaha i mə iou iapktə raka mhə iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhɪ riskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i. 11 *Iakani pehe tukumiaha i mə nərmama həpik rɪpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuku pen ia nɪkaren parei mine nɪkaren peraha mhəuvehe mhani pəri nari irəha Epraham mine Aesak mine Jekop ia Nitətə ia Neiai.^b 12 *Mətə nəkur Isrel, irəha nɪpwnəti nitətə nəha, tukərarki irapw irəha həpik fwe irəə ia kwopun rɪpitəv ikin. Ia kwopun nəha tuhasək, mhahi tərini revinraha.”

13 Nənə Iesu rini pen ti iəmə asori səvəi naruagən me mə, “Evən. Iərmama sə ramo tukwini nari mik trəsanin rəmwhen ikini nɪpərhienien mə tako mik.” Təkwətəkwuni a irə iərmama sə ramo tukwini nari m iəmə asori səvəi naruagən me ruvehe məsanin.

Iesu ro mama səvəi Pita ruvehe məsanin

14 *Kurirə ikin Iesu revən muvnmwə ia nimwə səvəi Pita, mətoni kaka pran səvəi Pita raməmak maməkwiəi fifa. 15 Iesu rirapi rəgin, nənə nemhəien raraka irə. Prən nəha riskəmter, minaməpnəpenə nəveginien sənəni.

16 Ia nəpin nəha ia nəruarəv meri ruvəivə irəha həuvehi nərmama həpik nəremhə me kamharə ia nirəha həuvehi irəha mhəuvehe ti Iesu. In rini a nəgkiariien səvənhɪ, məkou i rapw nənimwin ərəha me irə, mo mwi səməme kamhemhə irəha pam həuvehe mhəsanin. 17 Narimnari me i həier pehe iamənhɪ mə nəgkiariien səvəi Profet Aesə truvehe mukuə. In rıməni mə, “In ruvehi nemhəien me səkitaha mine nəmisəien me səkitaha.”

Iərmama kəru krouokeikei mə troukurirə Iesu

18 Nəpin Iesu rətoni mə nərmama me həpik həer kurau kurau irə, rini pen ti nərmama me səvənhɪ mə, “Pwəh səuvən mhəpi simwin pen fwe ia nɪkare

^a 8:4: Pris me nəha Iesu raməgkiari ia nirəha, irəha nimwipwi Eron me. Fwe kupwən irəha kamho wok ia nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem. * 8:5: Jon 4:47 * 8:10: Mat 15:28 * 8:11: Sam 107:3, Luk 13:29 ^b 8:11: Nəpin rɪpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * 8:12: Mat 22:13, 25:30, Luk 13:28 * 8:14: 1Kor 9:5

nui asori.” ¹⁹ Ia nāpīn nāha iahatān riti sāvai Loa ruvehe mini pen tukwe in mā, “Iahatān, takukurirā ik kwopun paku tikevān ikīn.”

²⁰ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Kuri āp̄rmin me sāvānraha nīp̄ag rarā. Menu me ia nīmagouagou tēpwagenraha rarā. Mātē iou, Iēmāti Iārmama, kwopun sāvaiou riwān mā takapri ikīn.”

²¹ *Nānā iārmama riti mwi sē ramārer ia kwopun nāha irāha nārmama me sāvai Iesu rini pen tukwe in mā, “Iārimānu. Takukurirā ik, mātē pwāh iakukupwān mevān minīmwī raka sāvaiou tata.” ²² Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Nārmama sēmāme hāpkukurirā mhā iou rāmwhēn mā hāvamhā raka. Tikukurirā iou, mēpwāh irāha. Pwāh irāha hānīmwi nārmama me sāvānraha sēmāme hāvamhā.”

Iesu rinise nīmātagi asori

²³ Ia nāpīn nāha Iesu rēputē ia nītētē ouihī riti. Nārmama me sāvānhi hākurirā in. ²⁴ *Irāha hāier mānāmāhāvān. Ripko mhā tui nīmātagi asori riti riskāmter ia tākure nui mo peiau peiau me rasori minakuār ia nītētē ouihī sāvānraha. Mātē Iesu ramapri. ²⁵ Ro pen irāha hāvān, mhāsūpwiri in, māmhāni mā, “Iārimānu! Tikuvehimīru kītaha! Na tsāmwhēnīmwi!”

²⁶ *Miregi Iesu rini pen ti nīrāha i mā, “Rēfo kīmīaha hīamhēkīr? Kwa nahatētāien sākīmīaha rīpkiskai mhā.” Nānā in riskāmter minise nīmātagi mīne nui asori mīni mīnuā troueiwāiu. Tēkwātēkwuni a mwi narīm̄nari me pam hāvēhe mhāmārinu.

²⁷ Nārmama me sāvānhi nānīmēnraha rier. Irāha hāni mā, “Nāfe i iārmama nīmātagi mīne nui krauo nākwan?”

Iesu rākoui irapw nāremhā me nepwīn ia iārmama Katara kēru

²⁸ Nāpīn Iesu rier pen ia nīkare nui asori ia tēnā sāvai nēmā Katara, iārmama kēru krouier ia kwopun kanīmwi nārmama ikīn, rouvehe tukwe in ia suatuk. Nāremhā me kamhārā ia nīrau, māmhō irau krauouisi nārmama. Iārmama riti riwān ko rukurau ia suatuk ia kwopun nāha. ²⁹ *Nāpīn irau krouētē Iesu, krouākweīn āpwām̄wis, rouni mā, “Tini Kumwesān, ikuvehe mā tiko nāfe ia kīmaha? Rosi tiko nāmīsāien m kīmaha, mātē ripko mhā ihī nāpīn atukwatukw sāvānhi uā?”

³⁰ Mātē toue pīkē me hāpīk kamhārku ia kwopun nāha isipwīn kwopti ti nīrāha. ³¹ Nāremhā me nāha hase Iesu, mhāni mā, “Trini mīnuā ikākoui irapw kīmaha, pwāh ikārhi pen kīmaha iahāvān ia reri pīkē me nāha.”

³² Miregi Iesu rini pen ti nīrāha i mā, “Hāvān!” Ro pen irāha hāier ia iārmama mī nāha, mhāvān ia reri pīkē me. Tēkwātēkwuni a mwi pīkē me pam hāiu, mhēiwāiu ia nēpatu, mhāsas pen ia tāmweī nui asori, mhāmwhēnīmwi.

³³ Nārmama sēmāme kamhātui ti pīkē me hāp, mhāvān ia taon sāvānraha, mhāni irapw narīm̄nari me pam nāha irāha hānētōni. Irāha hāgkiari pīk ia nāfe Iesu rino ia iāmā mī nāha nāremhā me hānarā ia nīrau. ³⁴ Nārmama me pam ia taon nāha hāier mā tuhātē Iesu ia suatuk. Nāpīn hētōni, hase in mā trāpwāh tēnā sāvānraha māmēvān.

9

Iesu ro iārmama riti nisun mi krouēmhā ruvehe māsanīn

* **8:20:** 2Kor 8:9 * **8:21:** 1King 19:20, Jon 5:25 * **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mat 14:31, 16:8, Sam 89:9 * **8:29:** Mak 1:24, Luk 4:34,41

1 * Nənə Iesu rəputə ia nītətə ouihī, məpi simwin mwi ia nui asori, muvehe ia taon səvənhi.^a 2 Ia kwopun nəha nərmama nepwin həuvehi iərmama riti mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Iərmama nəha ramapri ia nīməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Nəpin Iesu rətoni nahatətəien səvənraha, rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Nərik. Tikəpwəh nehekərien. Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

3 Nəpin Iesu rini nəgkiariien nəha nahatən me nepwin səvəi Loa həgkiari minraha me, mhəni mə, “Iəmə i rani ərəha Kumwesən.”

4 * Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mīni mə, “Rəfo rəriimaha ramrhi ərəha iou iamihī irə?” 5 Nəgkiariien mi sə pəku nəha rimeru tukw iou ti niniien: nəgkiariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer mavən?’ 6 * Mətə iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tīprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Ərer, muvehi nīməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” 7 Iəmə nəha rərer, mavən, mevən fwe imwəni. 8 Nəpin nərmama hətoni nəri nəha, həhekər, nənə həuvehi utə nəghi Kumwesən ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriien m nərmama mə tuho iamihī irə.

Iesu rəkwein Matiu mə trukurirə in

9 Nəpin Iesu rəpwəh kwopun nəha mamevən, rətoni iərmama riti nəghin nə Matiu raməkure ia nimwə kaməraku pen takis ikin. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Matiu riskəmter mukurirə in.

10 Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Matiu. Nərmama kaməraku pen takis minraha mīne nərmama ərəha me nepwin mwi həpik həuvehe mamhani pəri nari irəha min mīne nərmama me səvənhi.

11 * Nəpin Farisi me hətoni, həni pen ti nərmama me səvənhi mə, “Rəfo iahatən səkimiaha raməni pəri nari irəha nərmama kaməraku pen takis minraha mīne nərmama ərəha me nepwin mwi?”

12 Mətə nəpin Iesu riregi, rini mə, “Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhəmhə kamhətui tokta. 13 * Ramasan mə kimiaha tihəvən kahatən kimiaha ia nīpwrai nəgkiariien i Kumwesən rimeri ia Nəkukə Ikinan mə, ‘Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhəpi ti nīrəha me.’” Nənə Iesu rarə mīni mwi mə, “Iakani iamihī irə ti nəri nə mə iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko rīpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

14 * Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Jon Paptəes həuvehe ti Iesu, mamhəni mə, “Rəfo kimaha mīne Farisi me iahaməpwəh naniiien nari ti nəfwakiien, mətə nərmama me səim həpwəh noien iamihī irə?”

15 * Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Nərmama ia nəveginien i kamo ti narə viien səvəi iərman mīne pran tuhaməkeikei mhəni nari, mamhəgien, ti nəri nə mə iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha minraha. Rīpkatukwatukw mhə mə reriinraha trəpou ia nəpin nəha. Mətə trīpkuvehe ia nəpin sə tukuvehi raka iərman sə rīpkarə vi a irau səvənhi pran trīpkarə mhə mwi irəha minraha. Ia nəpin nəha irəha tuhəpwəh naniiien nari ti nəfwakiien.

* 9:1: Mat 4:13 a 9:1: Taon nəha Iesu revən ikin nəghin nə Kapaneam. * 9:4: Mat 12:25, Luk

9:47, Jon 2:25 * 9:6: Jon 17:2, 5:8 * 9:11: Luk 15:2, 19:7 * 9:13: Mat 12:7, Hos 6:6 * 9:14:

Luk 18:12 * 9:15: Jon 3:29

16 *Iærmama riti riwæn ko ruvehi nîpæri tinari vi mîtiri tukuahag ia ruei tinari ivis. Trîni minuæ ro iamînhi iræ, tinari vi truvi tæriini nænæ meitehi asori mwi. 17 Iærmama riti riwæn ko rætægi pen waen vi ia tiki waen tui me sæ kino ia teki næni. Trîni minuæ ro iamînhi iræ, tiki waen tui me tuhæsis mhæpæruæ ti næri næ mæ hæuvæskai raka. Waen traris pam, nænæ tiki waen me tuhæraha. Mætæ waen vi tukætægi pen ia tiki waen vi me sæ hamærmæru ihi mæ waen vi mîne tiki waen vi me irau pæri trouæmak amasan.”^b

Iesu romasan pran riti maræ momasan mwi præn ouihî riti

18 Næpin Iesu rani narimnari me næha ti niræha i, tækwætækwuni a mwi iæmæ asori riti sævæi nimwæfwaki sævæi nækur Isrel ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nænimen, minî mæ, “Prænouihî sælou ripkemhæ a i, mætæ tiko muvehe, mæmrutæ rægim iræ, nænæ in trîmîru mwi.” 19 Ro pen Iesu riskæmter iræha nærmama me sævænhi, mhækuriræ iæmæ næha.

20 Pran riti fwe ikîn ramemhæ ia nemhæien sævæi nîpran. Nemhæien næha rinæræ rerin iræ muvehi nuk twelef. Tækwætækwuni næha rukuriræ Iesu, muvehe, mîrapi nusvenhi tinari sævænhi. 21 *In ro iamînhi iræ mîne ti næri næ mæ rerin ramrhi mæ, “Rosi ko iakrapi tinari sævænhi, ko iakuvehe mæsanin.”

22 Næpin rîrapi tinari sævæi Iesu, Iesu ruvsini, mætoni præn næha, minî mæ, “Præn i. Tikæpwæh nehekîrien. Nahatætæien sæim rino raka ik ikuvehe mæsanin.” Tækwætækwuni a præn næha ruvehe mæsanin.

23 Kuriræ iræ Iesu revæn mapîrapw ia nimwæ sævæi Jaeras, mætoni nærmama sæmæme kamhani nîpu sævæi nemhæien mîne nærmama hæpik kamho nurigrigien asori. 24 *In rini mæ, “Hæier. Prænouihî næha ripkemhæ mhæ, mætæ ramapri a.” Iræha hæregi haris ia Iesu. 25 Mætæ næpin hæmæier irapw iræ, in ruvnimwæ, muvehi rægi præn ouihî næha, nænæ in rîmîru mærer. 26 Nænæ nævisaiuen sævæi næri i revæn ia kwopun me pam ia tænæ næha.

Iesu romasan iærmama kæru nænimenrau rifwæ

27 *Næpin Iesu ræpwæh kwopun næha mænevæn, iærmama kæru nænimenrau rifwæ kroukuriræ in, rouækwein æpwæmwis, rouni mæ, “Kwænækwus sævæi Kig Tevit! Api tukumrau!”

28 Næpin Iesu ruvnimwæ ia nækwai nimwæ, iærmama mi næha næmrinrau rifwæ krouvehe tukwe in. Nænæ Iesu rini pen ti nirau i mæ, “Kimirau irouni nîpærhienien mæ iakukuræn noien næri i uæ rekæm?”

Miregi irau krouni mæ, “Ouæh, Iærimænu.”

29 *Ro pen in rîrapi næmrinrau, minî mæ, “Itæ. Pwæh iakomasan nænimenirau rukuriræ pen a nahatætæien sækimîrau.” 30 *Nænæ nænimenrau rætui, irau krouætæ nari. Nænæ Iesu rinise pen æknekîn ti nirau i mæ, “Kimirau tirouætui amasan tukwe, rouæpwæh nînien næfe iakino m kimirau ti iærmama riti.” 31 Mætæ irau krouæpwæh in, rouevæn rouævisau næfe Iesu rino mînrau nægkîariien sævænrau ruviris mevæn ia kwopun me pam ia tænæ næha.

Iesu romasan iærmama riti sæ iæremhæ raræ iræ

32 Næpin iærmama mi næha krouærari rauevæn, tækwætækwuni næha nærmama nepwîn hæiri iærmama riti, mhæiri mhæuvehe ti Iesu. Iærmama næha ko ripkægkiari mhæ ti næri næ mæ iæremhæ raræ iræ. 33 *Næpin Iesu rækoui irapw

* 9:16: Jon 1:17 ^b 9:17: Iesu rusipekin ia nîpæri tinari vi mîne tinari ivis, maræ minî mwi tiki waen tui me mîne tiki waen vi me. Nusipekinien mi næha nîpwrnrau mæ nahatænien vi sævæi Iesu tripjesi pen mhæ nahatænien tui sæ nækur Isrel kamharæ iræ. * 9:21: Mat 14:36 * 9:24: Jon 11:11

* 9:27: Mat 20:29-34 * 9:29: Mat 8:13 * 9:30: Mat 8:4 * 9:33: Mak 2:12

raka iæremhæ næha, iærmama næha rinamægkiari. Nænæ nærmama me hætoni hærkærinari iræ, mamhæni mæ, “Kitaha sæpkætæ raka mhæ nari riti iamînhi ia tæna Isrel.”

³⁴ *Mætæ Farisi me hæni mæ, “In rauvehi niskaiien sævai iæremhæ sæ in rasori ia næremhæ me, mamækoui irapw næremhæ me iræ.”

Iesu rerin rærkwæpir ti nærmama

³⁵ *Ia næpin næha Iesu revan ia taon me mine rukwænu me pam, mama-hatæn nærmama ia nækwai nimwæfwaki me sævai nækur Isrel, mamævisau nægkiariien amasan ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ, mamomasan nærmama me pam sëmæme kamhemhæ ia nemhæien me sæpæmsæpæ mine sëmæme nemhæien rouraha nipæri nipwranraha. ³⁶ *Næpin in rætoni nærmama hæpik anan, rerin rærkwæpir ti niræha, ti næri næ mæ hamæmwur pik, mhænæpou. Iræha hæmwhen ia sipsip me nepwin iærmama riwæn trætæ amasan iræha. ³⁷ *Ro iamînhi iræ Iesu rini pen ti nærmama me sævænhi mæ, “Næveginien sæ ruvæmræ raka fwe ia næmhien rasori pik, mætæ nærmama sëmæme kamhæpeki pehe houihi a. ³⁸ Ro iamînhi iræ kimiaha tihamækeikei mhæfwaki m Kumwesæn sæ ramærimænu ia næmhien, mhæres in mæ trærhi pen nærmama nepwin mwi hæuvæn fwe ia næmhien sævænhi mhæpeki næveginien sæ ruvæmræ, mhæpeki mhæuvehe.”^c

10

Iesu rærhi pen nærmama sævænhi twelef hæuvæn mhævisau

¹ *Iesu rækwein pen nærmama sævænhi twelef hæuvehe tukwe. Nænæ in ruvei pen nasoriiien minraha. Ia nasoriiien næha iræha hæukuræn nækoui irapwien nænimwin æræha me ia nærmama, mhæukuræn mwi nomasanien nærmama me pam sëmæme kamhemhæ ia nemhæien me sæpæmsæpæ.

² Aposol me næha iræha pam twelef næghinraha me i: Sæ rukupwæn Saemon (iæmæ sæ kani mæ Pita), mine Antru piævi Saemon, mine Jemes tini Sepeti, mine Jon piævi Jemes, ³ mine Filip, mine Patolomiu, mine Tomas, mine Matiu (iæmæ sæ kupwæn kamærukou pen takis min), mine Jemes tini Alfeas, mine Tateas, ⁴ mine Saemon (iæmæ sæ kupwæn rakuriræ ia næmæ me næha kamhæmwur mæ tuhækoui irapw nækur Rom), mine Jutas Iskariot (iæmæ sæ ruvei pen Iesu ia rægi nærmama sëmæme hamæmwæki in).

⁵ *Næmæ me næha twelef Iesu rærhi pen iræha, mamævhag minraha, mani mæ, “Kimiaha tihæpwæh nevænien ti nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel, mhæpwæh mwi nuvnimwæien ia taon riti sævai nækur Sameria. ⁶ *Mætæ kimiaha tihamækeikei mhæuvæn æpa ti nækur Isrel. Iræha hæmwhen ia sipsip me hæneruei. ⁷ *Næpin kimiaha hiamesi pen suatuk sækimiaha mamhæuvæn, tihæni irapw iamînhi iræ mæ, ‘Nitætæ ia neiai ruvæuvehe ipaka.’^a ⁸ *Kimiaha tihamækeikei mho nærmama sëmæme kamhemhæ hæuvehe mhæsanin. Sëmæme hæuvamhæ, kimiaha tiho iræha hætui mwi. Sëmæme nemhæien skai ro

* **9:34:** Mat 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15   * **9:35:** Mat 4:23, Mak 1:39   * **9:36:** Mat 14:14, Nam 27:17, 1King 22:17, Esik 34:5   * **9:37:** Sek 10:2, Mak 6:34, Luk 10:2   ^c **9:38:** Iesu rusipekin ia næveginien sæ ruvæmræ ia næmhien. Nusipekinien næha nipwran mæ nærmama hæpik hænoraka rere mæ tuhæuvehe ti Iesu, mætæ nærmama sëmæme tuhasitu ia niræha, mhæiri iræha mhæuvehe houihi a.

* **10:1:** Mak 6:7, Luk 9:1   * **10:5:** Wok Me 13:46   * **10:6:** Jer 50:6, Mat 15:24   * **10:7:** Mat 3:2, 4:17, Luk 10:9,11   ^a **10:7:** Næpin ripik Matiu rani nægkiariien i mæ “Nitætæ ia neiai.” Nipwrai nægkiariien i in i “Nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ.”   * **10:8:** Wok Me 20:33

tekinraha, kimiaha tiho iræha hæuvehe mhæmher. Sæmæme næremhæ me kamharæ ia niræha, kimiaha tihækoui irapw næremhæ me næha ia niræha. Nasorïien i iakauvei pehe m kimiaha hiæpkuvehi mhæ nænimen. Ro pen kimiaha tihasisu ia nærmama me iræ, mhæpwæh næresien nærækuien tukwe.

⁹ *Kimiaha tihæpwæh nuvehïien kol uæ silva uæ kapa uæ mane riti mwi mhævai pen ia pæket me sækimiaha. ¹⁰ *Kimiaha tiharkahu karkahu kuationa, mhæuvei pen put, mhæuvehi tænaripw mine kaskin sævæi navænien sækimiaha, mætæ tihæpwæh nuvehïien sæ rækwaku. Iakani iamïnhi iræ ti næri næ mæ kimiaha hiæmwhen ia nærmama kamhowok. Raturkwatukw mæ nækur me næha tuhækwæni kimiaha, mhæuvei pehe næfe riwæn tæni kimiaha.

¹¹ Næpin kimiaha tihæuvæn ia taon riti uæ rukwænu riti, tihætui iærmama riti sæ in rerin ragien mæ truvehi puvnimwæ kimiaha ia nimwæ sævænhi, nænæ tihamaræ ikin meste næpin tihæier iræ. ¹² *Næpin tihæuvnimwæ ia nimwæ næha tihækwein amasan ia niræha mhæni mæ, 'Næmarinuien ramaræ tukumiaha.' ¹³ Nænæ trini minuæ nærmama ia nækwai nimwæ næha rerinraha ragien mæ tuhæuvehi puvnimwæ pehe kimiaha, næmarinuien næha sækimiaha tramaræ ti niræha, mætæ mæ rerinraha ripkagien mhæ tukumiaha, næmarinuien næha sækimiaha trirærig mwi tukumiaha. ¹⁴ *Nænæ trini minuæ nærmama næpwïn hæpwæh næseværien ia rerinraha tukumiaha uæ hæpwæh nætærigien ia nægkiariien me sækimiaha, næpin kimiaha tihæier ia nimwæ sævænraha uæ taon sævænraha, tihamækeikei mhounouini raka nimækwurur ia nisumiaha, mahatæn pen mæ iræha hæno noien æræha. ¹⁵ *Iakani nïpærhienien tukumiaha i ia næpin næha Kumwesæn trærpwin noien æræha me iræ nærpwinien sævæi nærmama ia taon næha triskai mæpi raka nærpwinien sævæi tænæ Sotom mine Komora fwe kupwæn."

Iesu rini mæ tukometæ nærmama me sævænhi

¹⁶ *Hæregi ro. Iakamærhoi pen kimiaha mæ tihæuvæn mhæmwhen ia kwæti sipsip me sæ kamhærer ia kurkwai kuri ærpmïn me. Ro pen kimiaha tihamækeikei mho ræmwhen ia nærimæru sæ rukuræn nari mine nærimæru sæ noien sævænhi ræmher. ¹⁷ *Kimiaha tihamæsiari nærmama me. Iræha tuhæuvei pen kimiaha ia rægi næmæ asori me mæ iræha tuhækiri nægkiariien sækimiaha. Iræha tuhærisi mwi kimiaha ia nækwai nimwæfwaki me sævæi nækur Isrel. ¹⁸ *Ti næri næ mæ kimiaha nærmama me sæiou, iræha tuhæuvehi kimiaha, mhærpwi irapw kimiaha ia næmri kig me mine ia næmri nærmama sæmæme kamhærimænu. Mætæ mæ iræha ho iamïnha iræ kimiaha tihæuvehi næpin riti sækimiaha tihæni irapw nægkiariien sæiou iræ ia næmrinraha mine ia næmri nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel. ¹⁹ Næpin nærmama tuhæuvei pen kimiaha ia rægi næmæ asori me mæ iræha tuhækiri nægkiariien sækimiaha, tihæpwæh nætærig pikien mæ kimiaha tihæfni iræ uæ næfe nægkiariien tihæni. Kimiaha tihæpwæh nætærig pikien iamïnhi ti næri næ mæ ia næpin atukwatukw næha tihægkiari iræ tukuvei pehe m kimiaha næfe nægkiariien tihæni. ²⁰ *Ripko mhæ nægkiariien atukw sækimiaha tihæni, mætæ Nænimwin sævæi Tata sækimiaha trægkiari ia tærhumiha.

²¹ *Iærmama truvei pen piævni anan ia rægi nærmæpæ mæ tukousi æpune. Tata me tuho mwi iamïnhi ia tininraha me. Nækwærhakwærho me tuhæskæmter

* **10:9:** Luk 10:4 * **10:10:** Nam 18:31, Luk 10:7, 1Kor 9:14, 1Tim 5:18 * **10:12:** Luk 10:5-6
 * **10:14:** Luk 10:10-12, Wok Me 13:51, 18:6 * **10:15:** Mat 11:24, Jul 7 * **10:16:** Luk 10:3, Jon 10:12, Wok Me 20:29, Rom 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11, Luk 12:11-12, Luk 21:12-15 * **10:18:** Wok Me 25:23, 27:24 * **10:20:** Jon 14:26, 1Kor 2:4 * **10:21:** Maeka 7:6, Mat 10:35, Mak 13:12, Luk 21:16

mhəni ərəha səvənraha me tata me mine mama me, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune irəha. ²² *Nərmama me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama sə trərər əknekün ia nahatətəien səvənhi meste nərhəaien me i həuvehe mhəukurau pam, Kumwesən truvehimiru in. ²³ *Nəpən irəha tuhomətə kimiaha ia taon riti, kimiaha tihəməkeikei mhap mhəuvən ia taon əpə riti. Iakani nīpərhiənen tukumiaha i kimiaha tihəpkəuvən pam mhə ia taon me ia tənə Isrel kurirə iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe.

²⁴ *Iərmama sə kamahatən in rīpkasori mhə ia iahatən səvənhi. Iərmama sə ramo tukwini nari rīpkasori mhə ia iəmə asori səvənhi. ²⁵ *Trini minuə iərmama sə kamahatən in ruvehe minəmwhen ia iahatən səvənhi, uə iərmama sə ramo tukwini nari ruvehe minəmwhen ia iəmə asori səvənhi, rerinrau tragien. Iou iəmə asori səkimiaha, mətə irəha həməni ərəha iou mə iou iəremhə asori Pielsepul. Ro iamīnhi irə hiəukurən mə irəha tuhəni ərəha anan mwi kimiaha nərmama me səiou.

²⁶ *Ro pen kimiaha tihəpwəh nehekīrien irəha. Narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhəməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tukəməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ²⁷ Nəfe nəgkiariien iakani pehe tukumiaha ia nəpītəvien, kimiaha tihəməkeikei mhəni irapw ia nukuraanien. Nəfe nəgkiariien hiamregi kaməsivən irə, kimiaha tihəməkeikei mhəni irapw ia təkure nimwə me. ²⁸ *Kimiaha tihəpwəh nehekīrien nərmama səməme həukurən nousi əpuneien nīpwrāmiaha, mətə ko həpwəh nousi əpuneien nənimwīmiaha. Mətə kimiaha tihəməkeikei mhehekīr Kumwesən ti nəri nə mə in rukurən nouraha pəriien nīpwrāmiaha mine nənimwīmiaha ia kwopun napw asori rauək ikin. ²⁹ Rerimīaha rirhi ro kwəti menu me. Nənimenraha rēiwaiu. Kauvehi kəru ia silin sə rouihi anan kuatia. Mətə mə Tata səkimiaha rīpkəsēni mhə menu me nəha ko riti rəpwəh nimweiiēn ia tīprənə memhə. ³⁰ Hətə ro nimwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rīnəvsini pam raka irəha. ³¹ *Ro iamīnhi irə kimiaha tihəpwəh nehekīrien. Ia nənimen kimiaha hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me nəha həpik.

³² Iərmama sə trini irapw ia nəmri nərmama mə in iərmama riti səiou, iou mwi takini irapw ia nəmri Tata səiou ia neiai mə in iərmama riti səiou.

³³ *Mətə iərmama sə trini irapw ia nəmri nərmama mə in rīreirei iou, iou mwi takini irapw ia nəmri Tata səiou ia neiai mə iakreirei in.”

Iesu rəgkiari ia nəmərīnuien mine nəvisəien

³⁴ “Rərhə mə rərīmīaha ramrhi iou mə iakuvehe mə tako nərmama ia tīprənə i harə ia nəmərīnuien. Iapkuvehe mhə mə tako nərmama harə ia nəmərīnuien, mətə iakuvehe mə tako nərmama həuai irəha me, mhəvisə.

³⁵ Iakuvehe mə tako

‘iərmama rəvisə irau tata səvənhi,
pran rəvisə irau mama səvənhi,
prīsini pran rəvisə irau kaka pran səvənhi.

³⁶ Iərmama riti trətōni

mə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi tuhəməmwəki in.’

* **10:22:** Mat 24:9,13, Mak 13:13, Luk 21:17, Jon 5:18-21 * **10:23:** Mat 16:28 * **10:24:** Luk 6:40,

Jon 13:16, 15:20 * **10:25:** Mat 9:34, 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15 * **10:26:** Mak 4:22, Luk 8:17

* **10:28:** Jem 4:12 * **10:31:** Mat 6:26, 12:12 * **10:33:** Mak 8:38, Luk 9:26, 2Tim 2:12

37 *Iærmama sə rokeikei pik tata səvənhi uə mama səvənhi mæpi raka in rokeikei iou, rəpwəh nəmwhenien mə truvehē mo in iærmama riti səiou. Nənə iærmama sə rokeikei pik tɪni iærman uə tɪni pran mæpi raka in rokeikei iou rəpwəh nəmwhenien mə truvehē mo in iærmama riti səiou. 38 *Iærmama sə ripkuvehi utə mhə nei kamarkuau i səvənhi, mævran i mukurirə iou, rəpwəh nəmwhenien mə truvehē mo in iærmama riti səiou. 39 Iærmama sə rokeikei mə trəkwtəmhiri nimiruien səvənhi trarfa i rə. Mətə iærmama sə traraka ia nimiruien səvənhi tukw iou truvehē nimiruien rerin.”

Iesu rəgkiari ia nərəkuien səvəi nəkur atukwatukw me

40 *Iærmama sə raməsəvər ia rerin tukumiaha rəmwhen mə raməsəvər mwi ia rerin tukw iou. Nənə iærmama sə raməsəvər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsəvər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe. 41 Iærmama sə raməsəvər ia rerin ti iærmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iærmama nəha in profet, in truvehē nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien səvəi profet. Nənə iærmama sə raməsəvər ia rerin ti iærmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iærmama nəha in iærmama atukwatukw, in truvehē nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien səvəi iærmama atukwatukw. 42 *Nənə iærmama sə truvei pen nui əkwie i a m iærmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iærmama nəha in iærmama riti səiou, nəri auər a mə in reiwaui ia nərmmama nepwɪn səiou, mətə iakani nipərhenien tukumiaha i mə iærmama nəha traməkēikei muvehē nərəkuien səvənhi.”

11

Nærmama me səvəi Jon Paptas həuvən mhətə Iesu

1 Nəpin Iesu rəvəhag pəm m nærmama səvənhi twelef, in rier ia kwopun nəha, mevən ia taon me səvəi nəkur Kalili mə trahatən irəha məvisau minraha.

2 *Ia nəpin nəha Jon Paptas raməmak ia kalapus. Nəpin riregi narimnari me Iesu Kristo ramo, in rərhi pen nærmama nepwɪn səvənhi 3 *həuvən mə tuhəres pen Iesu i mə, “Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?”

4 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəuvən mhəni pen ti Jon nəfe hiəregi mhətoni. 5 *Nærmama me nəmminraha rifwə hətui mhətə nari, nənə səməme nisunraha rəfe həvi atukw i mhəvən. Nærmama səməme nemhəien skai ro tekınraha həuvehe mhəmher, nənə səməme nəkwəregınraha ruvisimw rəkweg həregi nari. Nærmama me nepwɪn səməme kupwən həuvamhə, təkwtəkwi nənə həuvəmıru mwi, nənə nærmama me nautə səvənraha riwən kaməvisau nəgkiariien amasan minraha. 6 *Iærmama sə ramətə iou, tɪni minuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo, rerin tragien.”

Iesu rəgkiari ia Jon Paptas

7 *Nəpin nærmama me səvəi Jon hənərari mənəmhəuvən, Iesu rinaməgkiari ia Jon, minamini pen ti nærmama me i mə, “Fwe kupwən, kimiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikın mə tihətə nəfe? Iærmama riti sə rəmwhen ia kwənkwai nig ripkərer atukwatukw mhə nəpin mətəgi rauini? Rekəm. 8 Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe?”

* 10:37: Dut 33:9 * 10:38: Mat 16:24-25, Mak 8:34-35, Luk 9:23-24, Luk 17:33, Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37, Luk 10:16, Jon 13:20 * 10:42: Mat 25:40 * 11:2: Mat 14:3 * 11:3: Mal 3:1 * 11:5: Aes 35:5-6, Aes 61:1 * 11:6: Mat 13:57, 26:31 * 11:7: Mat 3:5

Iærmama riti sə rauvei pen tinari amasan me? Rekəm. Nærmama səməme kamhəuvei pen tinari amasan me kamharə ia nimwə me səvəi kig me.

⁹* Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nīpərhienien. Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i mə iəmə i in rasori məpi raka profet. ¹⁰* In iærmama sə Nəkukua Ikinan raməgkiari irə, nəpin rini mə, ‘Ətə ro, takərhi pen iærmama sə trəgkiari tukwini səiou, in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’

¹¹ Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə nærmama me səməme nīpran me harəhi irəha ia tiprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon Paptaes. Mətə nærmama me pam ia nitətə ia neiaia^a sə in reiwaiu anan ia nirəha in rasori məpi raka Jon. ¹²* Ia nəpin nəha Jon Paptaes rinaməvisau irə ruvehe meste pehe ipwet mine, nitətə ia neiaia rauviris mamevən ia niskaiien, nənə nærmama skai me kamhəkwtəmhiri.^b ¹³ Fwe kupwən meste pehe nəpin səvəi Jon, profet me pam mine Loa səvəi Moses kamhəni irapw narimnari me sə tuhəuvehe. ¹⁴* Nənə trini minuə rerimiaha ragien ti niregiiien nəgkiariien i səiou, iakani pehe tukumiaha i mə Jon in nə Elaeja sə profet me həməni mə truvehe mwi. ¹⁵ Iærmama sə nəkwəregin rarə ti niregiiien nari traməkeikei mətərig amasan.

¹⁶ Takini nəfe nəgkiariien musipekin ia noien səvəi nærmama ipwet mine? Irəha həmwhen ia nəkwərhakwərha me kamhəkure ia kwopun kamapir ikin, mamhəkwein pen ia irəha me nepwin mə,

¹⁷ ‘Kimaha iahani nīpu səvəi nəgienien tukumiaha, mətə kimiaha hiəpko mhə tanis. Iahani nīpu səvəi nemhəien, mətə kimiaha hiəpkasək mhə.’

¹⁸* Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə Jon riməuvehe, mīpkəni mhə nari, məpwəh nənimwiien waen, nənə irəha həni mə, ‘Iærmə rarə irə.’ ¹⁹* Iou Iəməti Iærmama iakiməuvehe, maməni nari, mamənimwi rəmwhen a ia nirəha, nənə irəha həni mə, ‘Hətə ro iəmə nəha, in raməni pik nari, mamənimwi mamakonə i, mamavən pəri irəha nærmama səməme kamərəku pen takis minraha mine nærmama ərəha me nepwin mwi!’ Mətə noien amasan me səvəi nærmama səməme kamhesi pen nukurəniien səvəi Kumwesən kamhatən pen mə nukurəniien nəha ro nīpərhienien.”

Iesu raməgkiari skai m nærmama nepwin

²⁰ Ia nəpin nəha Iesu rinaməgkiari skai m nærmama me ia taon me sə in rino nīmətəien asori me səvənhi ripik ikin, ti nəri nə mə irəha həpkəpwəh mhə noien ərəha me səvənraha. ²¹* In rini mə, “Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petaeta! Iakino raka nīmətəien asori me ia taon mi səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Ripini minuə iakino nīmətəien me nəha ia taon mi nəha Taea mine Saeton, tui raka ko nærmama me ikin hənarkahu raka tinari ivis,

* **11:9:** Luk 1:76 * **11:10:** Mak 1:2, Jon 3:28 a **11:11:** Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiaia.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * **11:12:** Luk 16:16 b **11:12:** Suatuk riti mwi ti niniiien vas 12 in i mə: “Ia nəpin nəha Jon Paptaes rinamostat maməvisau muvehe meste ipwet mine nəmə skai me kamhousari mə tuhouraha nitətə ia neiaia. Nənə nærmama səməme kamhousari əknekin həuvnimwə pen irə.” * **11:14:** Mal 4:5, Mat 17:10-13, Mak 9:11-13 * **11:18:** Mat 3:4 * **11:19:** Mat 9:14 * **11:21:** Jon 3:6

mhækure ia nımwrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ²² *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpın nəha Kumwesən trərpwın noien ərəha me irə nərpwınien səkimiaha triskai məpi raka nərpwınien səvəi nəkur Taea mine Saeton. ²³ *Nənə kimiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiaha? Ko kuvehi utə kimiaha hiəvən ia neiai? Rekam! Tukuvehi irapw kimiaha hiəvən inhəripw ia Imwei Nəkur Həuvamhə. Iakino raka nımtətien asori me ia taon səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Ripini minua iakino nımtətien me nəha ia taon nəha Sotom fwe kupwən ko ramarə lhi meste ipwet mine. ²⁴ *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpın nəha Kumwesən trərpwın noien ərəha me irə, nərpwınien səkimiaha triskai məpi raka nərpwınien səvəi tənə Sotom fwe kupwən.”

Iesu rəgnəgini Tata səvənhi

²⁵ *Ia nəpın nəha Iesu rini irapw mə, “Tata səiου Iərimənu ia neiai mine tiprənə, iakani tanak tukw ik, ti nəri nə mə ikinərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həukurən nari mine səməme kinahatən amasan irəha həpkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwhen ia nıpwənəti nəkwərhakwərha me hətoni. ²⁶ Ouəh, Tata, nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim.”

Iesu rəkweın nərmama mə tuhəuvehe tukwe

²⁷ *Iesu rarə mını pen mwi ti nərmama me i mə, “Tata səiου rınəmri pehe raka narimnari me pam ia rəgik, iou Tini. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiου əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiου Tata, Iou əpa mine nərmama me nəha səməme reri ragien mə tako pui pen in minraha.

²⁸ *Həuvehe tukw iou kimiaha i səməme hiamo pik wok mamhəvrani nari pəmpəm me nənə pwəh iakuvei pehe nəpwisien m kimiaha. ²⁹ *Kimiaha tihəuvehi nəgkiariien me səiου səməme iakamahatən kimiaha irə, mhatipə pen ia nuramiaha rəmwhen ia nəri katipə pen ia nurai kau m trərar. Pwəh iakahatən kimiaha ia noien me səiου. Iou iəmə afafa. Reri reiwaiu. Nənə kimiaha tihətəni nəpwisien ia nımıruien səkimiaha. ³⁰ *Kimiaha tiho iamınhı irə ti nəri nə mə nəgkiariien sə iakamahatən kimiaha irə rıməru, nənə narimnari me sə takuvei pehe m kimiaha mə tihəuvehi həpwəh nıpamien.”

12

Iesu in ramərimənu ia Sapat

¹ *Ia nəpın nəha, ia Sapat riti, Iesu ramavən maməpi simwın ia nimeı wit me nəpwın. Nərmama me səvənhi nukumhə rınamahi irəha, nənə hənəmesi kwənkwai wit mənəmhani. ² *Mətə nəpın Farisi me hətoni, həni pen tukwe in mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamhə noien riti rıpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat.”

³ *Miregi Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə İkinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Ia nəpın nəha in mine nərmama me səvənhi nukumhə ramahi irəha, ⁴ *Kig Tevit ruvnımwə ia nımwə səvəi Kumwesən, məni bred ikinan sə raməmaki ia nıfatə. Rıpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in mine nərmama me səvənhi

* **11:22:** Aes 23, Esik 26–28, Joel 3:4-8, Amos 1:9-10, Sek 9:2-4 * **11:23:** Aes 14:13-15, Jen 19:24-28
 * **11:24:** Mat 10:15, Luk 10:12 * **11:25:** 1Kor 1:26-29 * **11:27:** Mat 28:18, Jon 3:35, 17:2, Fil 2:9, Jon 1:18, 10:15 * **11:28:** Jer 31:25 * **11:29:** Jer 6:16 * **11:30:** 1Jon 5:3 * **12:1:** Dut 23:25
 * **12:2:** Eks 20:10 * **12:3:** 1Saml 21:1-6 * **12:4:** Lev 24:5-9

tuhani bred naha, matə pris me əpa həukurən naniiën. ⁵*Uə rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Loa səkitaha mə ia Sapat me pris me fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhərui loa səvəi Sapat matə Kumwesən rətə mə irəha həpwəh noien nari riti rərəha? ⁶*Iakani pehe tukumiaha i nari riti rasori məpi raka nimwə səvəi Kumwesən in i ia kwopun i. ⁷*Kumwesən riməni mə, 'Iakəpwəh nokeikeiën mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, matə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nirəha me.' Ripinua kimiaha hiəukurən nipwrai nəgkiariën i ko hiəpwəh nini ərhəiën nərmama me səiou. Irəha həpwəh noien nari riti rərəha. ⁸*Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat."

Iesu romasan rəgi iərmama riti

⁹ Iesu rəpwəh kwopun naha, mevən, muvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹⁰*Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki naha rəgin rərfe. Ko ripkuvi atukw mhə i. Farisi me həres pen Iesu i mə, "Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tukomasan iərmama sə ramemhə uə rekəm?" Kamhətərig ia Iesu mə trəfni irə. Trini minua rəsəni, tuhəni ərəha in tukwe.

¹¹*Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Sin ia kimiaha, trini minua sipsip riti səvənhi rivə pen ia ruei tənə ia Sapat trəpwəh raməmak? In traməkeikei məkwətəmhiri, muvehi utə. ¹²Mətə iərmama in ramasan məpi raka sipsip! Ro iamihhi irə ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tuko noien amasan ia Sapat."

¹³ Nənə Iesu rəgkiari m iərmama sə rəgin rərfe, mini mə, "Tiko muvi atukw rəgin." Iərmama naha ruvi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwī məsanin rəmwhən ia nəkare rəgin. ¹⁴*Mətə Farisi me həier irapw, mhousəsimwin irəha me, mənəmənəni ərəha Iesu, mənəmənəni suatuk mə tuhousi əpune in.

Iesu in iəmə sə Kumwesən ruvərfi raka in

¹⁵*Iesu ruvəukurən raka nətərigiën səvənraha, ro pen rier ia kwopun naha. Nərmama həpik həkurirə in. Səməme kamhemhə in ro irəha pam həuvehe mhəsənin, ¹⁶*nənə minise pen ti nirəha i mə tuhəpwəh niniën nəghin kamo nərmama həregi həukurən in. ¹⁷ Narimnari me i həier pehe iamihhi mə nəgkiariën səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In riməni mə,

¹⁸*"Hətə ro iərmama sə ramo tukwini nari miou. Iakimərfi raka in.

Iakokeikei pik in, rerik rəgiën tukwe.

Takəmri pen Nənimwin səiou ramarə irə,

nənə in trini irapw noien atukwatukw ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.

¹⁹ In tripkəvisə mhə uə trəpwəh nətəpahariën.

Nərmama tuhəpwəh niregiën rerin ia suatuk me.

²⁰ In truvehi məru nərmama səməme həpkiskai mhə rəmwhən kauvehi məru kwənkwai nig sə rərkwəpir,

nənə səməme nəgsənraha rinamiwən in truvehi məru irəha

rəmwhən kauvehi məru nukumhəv ia napw sə na trifwə.

Tro iamihhi irə mamevən meste in tro narimnari me pam həuvehe mhatukwatukw.

* **12:5:** Nam 28:9-10 * **12:6:** Mat 12:41-42, Luk 11:31-32 * **12:7:** Hos 6:6, Mat 9:13 * **12:8:** Mat 8:20 * **12:10:** Luk 14:3 * **12:11:** Luk 14:5 * **12:14:** Jon 5:16 * **12:15:** Mak 3:7-10 * **12:16:** Mat 8:4, Mak 3:12 * **12:18:** Mat 3:17

21 Nənə nərmama me rɪpkɔ mhə ɪrəhə nəkur Isrel tuhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha ɪrə.”

Nərmama kamhəni ərəha Iesu mə ɪremhə rarə ɪrə

22 *Nəpɪn riti nərmama nɛpwin həiri ɪərmama riti mhəiri mhəuvehe ti Iesu. ɪərmama nəhə nənimen rɪfwə ko rɪpkəgkiari mhə ti nəri nə mə ɪremhə rarə ɪrə. Nənə Iesu ro in ruvehe məsanin. ɪərmama nəhə rəgkiari, mətə mwi nari.

23 Nənə nərmama me pam nənimenraha rier. Həni mə, “Nərmama. Rosi ɪəmə i in i kwənəkwas səvəi Kɪg Tɛvit kitaha sameitenhi uə?”

24 *Mətə nəpɪn Fərisi me həregi, həni mə, “Rəkəm! ɪəmə nəhə rauvehi nɪskaiien səvəi ɪəremhə asori nəhə Pielsepul, maməkoui ɪrapw nəremhə me ɪrə.”

25 Mətə Iesu rukurən nətərigien səvənraha, mɪni pen ti nɪrəhə i mə, “Trini mɪnuə ɪeni riti ruai narəien səvənhi ro kəru ɪrə, nərmama me səvənhi kamhousi ɪrəhə me, nɪtətə sə ɪeni nəhə ramərimənu ɪrə truvehe mərəhə. Trini mɪnuə nərmama ɪa rukwənu riti uə ɪa nəkwai nɪmwə riti həuai ɪrəhə me ɪa kusen kəru, kamhousi ɪrəhə me, ɪrəhə ko həpkərə amasan mhə. 26 Nənə mə nɪpərhiəniən i Setan raməkoui ɪrapw nəremhə me səvənhi ɪa nərmama, noien nəhə ramahatən pen mə narəien səvənhi ro kəru. In ramousi atukw a in. Mə ro ɪamɪnhi ɪrə nɪtətə sə in ramərimənu ɪrə trəfərə ərəpwəmwis?”

27 Kɪmɪahə hɪəməni ɪou mə ɪakaməkoui ɪrapw nəremhə me ɪa nɪskaiien səvəi Pielsepul. Trini mɪnuə nəgkiariien nəhə səkɪmɪahə ro nɪpərhiəniən, rəfo ɪa nərmama me səkɪmɪahə? ɪrəhə kamhəkoui ɪrapw nəremhə me ɪa nɪskaiien səvəi sɪn? Səvəi Setan? Rəkəm! Ro pen ramanan mə ɪrəhə tuhəkiri nəgkiariien i səkɪmɪahə. 28 *Mətə ɪou ɪakaməkoui ɪrapw nəremhə me ɪa nɪskaiien səvəi Nənɪmwin səvəi Kumwesən. Noien nəhə ramahatən pen mə nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu ɪrə ruvəuvehe raka tukumɪahə.

29 *Uə ɪərmama riti trəfo muvɪnmwə, makres narɪmnari me ɪa nəkwai nɪmwə səvəi ɪəmə skai riti? In traməkəikei mukupwən məkwətəmhi ɪəmə skai nəhə, mərihi rəgɪn mɪ mɪne nɪsun mɪ. Kurɪrə ɪrə in rukurən nəvəniən makres narɪmnari me fwe ɪa nəkwai nɪmwə səvənhi.

30 *ɪərmama sə rɪpkukurɪrə mhə ɪou in raman ərə ɪa nɪrak. Nənə ɪərmama sə rɪpkasitu mhə ɪa nɪrak, mamiri pehe nərmama həuvehe tukw ɪou, in raməkoui kɪrkiri ɪrəhə. 31 *Ro pen ɪakani pehe tukumɪahə i. Kumwesən rukurən nənouenouien nərəhəien me pam səməme nərmama tuho uə tuhəni ɪrə, məpwəh nərpwinien. Mətə ɪərmama sə trini ərəhə Nənɪmwin ɪkinan, Kumwesən trɪpkenouenou mhə nərəhəien səvənhi ɪa nəpɪn riti. 32 ɪərmama sə trini nəgkiariien ərəhə riti, muəsi ɪou ɪəmətɪ ɪərmama ɪrə, Kumwesən rukurən nənouenouien nərəhəien səvənhi, məpwəh nərpwinien. Mətə ɪərmama sə trini nəgkiariien ərəhə riti muəsi Nənɪmwin ɪkinan i, Kumwesən trɪpkenouenou mhə nərəhəien səvənhi ɪa nəpɪn riti. Nərpwinien səvənhi trarə ɪa nɪtətə ɪpwet mɪne mɪne ɪa nɪtətə sə trɪpkuvehe.”

Iesu rəgkiari ɪa kwənkwai nei me

33 *Nei amasan rukuə nukwai nei amasan, mətə nei ərəhə rukuə nukwai nei ərəhə. Nei amasan uə nei ərəhə tihətə sas a ɪa kwənkwanrau. 34 *Kɪmɪahə hɪəmwhən ɪa kuse snek me səməme kamhahi ərəpune ɪərəmə! Kɪmɪahə nəkur ərəhə tihəfo mhəni nəgkiariien amasan? Ko hiəpkɔ mhə, ti nəri nə

* 12:22: Mat 9:32-33 * 12:24: Mat 9:34, 10:25 * 12:28: Wok Me 10:38, 1Jon 3:8 * 12:29:

Aes 49:24, 1Jon 4:4 * 12:30: Mak 9:40, Luk 9:50 * 12:31: 1Tim 1:13, Hip 6:4-6, 10:26 * 12:33:

Mat 7:16-20 * 12:34: Mat 3:7, 15:18, Mat 23:33, Luk 3:7

mə iərmama raməgkiari, ramini irapw a nəfe nətərigien rerin rukuər irə.
 35 Iərmama amasan rani irapw nəgkiariien amasan ti nəri nə mə rerin rukuər
 ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkiariien ərəha ti nəri
 nə mə rerin rukuər ia nətərigien ərəha. 36 Iakani pehe tukumiaha i ia nəpın
 nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, in trəes
 nəgkiariien ərəha me pam sə nərmama me həməni əpnəpən, nənə irəha
 tuhaməkeikei mhəni pen tukwe in mə hənəfo irə mhəni. 37 Nəgkiariien me
 səim sə ikamini, Kumwesən trəkiri nəgkiariien me nəha mətə sas ia niram mə
 ik iərmama atukwatukw uə ik iərmama ərəha.”

Farisi me mine nahatən me səvəi Loa kamhəres nımtətien riti

38 *Nənə nahatən me nəpwin səvəi Loa mine Farisi me həni pen ti İesu i mə,
 “İahatən. Kimaha iahokeikei mə tiko nımtətien riti pwəh iahətöni ro.”

39 *Mətə İesu rini pen ti nırəha i mə, “Kimiaha nərmama ipwet mine
 hiamətui a nımtətien ti nəri nə mə noien səkimiaha rikou. Kimiaha
 hənəpwəh Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərmən səvənhi mamesi pen
 iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nımtətien riti mwi m kimiaha,
 mətə nımtətien əpə səvəi Profet Jona. 40 *Fwe kupwən Profet Jona raməmak
 ia tıpwı nəmu asori nəpın ia ran kahar mine nəpın ia nəpın kahar. Rəmwhen
 a mwi iou, İəməti İərmama, takarə ia reri tıprənə nəpın ia ran kahar mine
 nəpın ia nəpın kahar. 41 *İa nəpın nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə
 ti noien me səvənraha, nəmə Nineve tuhəer irəha nərmama ipwet mine,
 nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın
 nəmə Nineve həregi Profet Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me
 səvənraha. Mətə hətə ro! İərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun
 i. 42 *İa nəpın nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha,
 prən asori sə rınamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama
 ipwet mine, nənə mını mə irəha nəkur ərəha me. İakani iamınhi irə ti nəri nə
 mə prən nəha ruku pen ia nıkare tənə fwe isipwin anan muvehe mə triregi
 nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! İərmama riti in rasori ia Solomon
 in i ia kwopun i.

43 Nəpın kinəkoui irapw nənimwin ərəha riti ia iərmama, nənimwin ərəha
 nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikın, mamətui
 kwopun trapwis ikın. Mətə mə rıpkətöni mhə, 44 trəgkiari iamınhi irə mə,
 “Təkərig mwi mevan ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.” Nənə nəpın
 rırərig muvehe, trətöni mə nimwə nəha ro tekın, kınaies amasan irə, narım-
 nari me pam kamhərmimər a ia təmwhəkınraha. 45 Nənə in trevən miri
 mwi nənimwin ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha
 mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri İərmama nəha. Nənə
 nimiruien səvəi İərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən.
 Nəri nəha İakani truvehe meste nərmama ərəha me i ipwet mine.”

Mama me səvəi İesu mine piəvni me mını kitiriməni me

46 *Nəpın İesu raməgkiari m nərmama, nərmama nəpwin hətöni piəvni me
 mine mama səvənhi kamhərer fwe iruə mamhəres in mə tuhəgkiari ro min.
 47 Nənə İərmama riti rini pen ti İesu i mə, “Ətə ro! Səim mama mine piəm me
 kamhərer fwe iruə, mamhətui ik. Irəha hokeikei mə tuhəgkiari mik.”

* 12:38: Mat 16:1, Luk 11:16, Jon 6:30, 1Kor 1:22 * 12:39: Mat 16:4 * 12:40: Jon 1:17 * 12:41:
 Jon 3:5 * 12:42: Mat 12:6, 1King 10:1-10 * 12:46: Mat 13:55

48 Mætə Iesu rini mə, “Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piak me?” 49 In ruini rəgin ia nərmama me səvənhi, mīni mə, “Kimiāha i mama me səiou. Kimiāha i piak me. 50 *Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou fwe ia neiai, in nə piak mīne kitirimak mīne mama səiou.”

13

Iesu rusipekin ia iərmama sə rauini nuni nari

1 Ia nəpin nəha Iesu rier ia nimwə mevən məkure ia nikare nui asori. 2 *Nərmama me həpik həuvehe mhousəsimwin pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti fwe peraha məkure irə. Nərmama me pam kamhərer parei ia nīpəkir. 3 Nənə in rani narimnari me ripik ti nīrəha i, mausipekin, mamini mə, “Həregi ro. Nəpin riti, iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. 4 Nəpin rauini nuni nari me, nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk, nənə menu me həuvehe mhani pam. 5 Nepwin həsas pen ia təkure kəpwier tīpənə rouihi ikin. Həuverə akwauakw a ti nəri nə mə nuanraha ripkeiwaiu amasan mhə ia tīpənə. 6 Mətə nəpin meri rəkwiiri, mənhi, haukei pam ti nəri nə mə nuanraha rouihi. 7 Nuni nari me nepwin həsas pen ia tīpənə sə nəkwus ərəha rauviris ikin. Nəkwus ərəha me həuviris mhəuvehe mhousəman pam irəha. 8 Nənə nuni nari me nepwin həsas pen ia tīpənə amasan, nənə mhəukuə. Nepwin kwənkwan hantret, nepwin kwənkwan sikisti, nepwin kwənkwan toti. 9 Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiiēn nari traməkeikei mətərig amasan.”

10 Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməgkiari m nərmama ia nusipekinien me?”

11 Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Kimiāha nərmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiāha hiəukurən narimnari me i ia nitətə ia neiai^a hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me, kīpkəsəvər mhə ia suatuk ti nīrəha mə tuhəukurən narimnari me nəha iamīnhi. 12 *Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe. 13 *Iou iakaməgkiari mīnraha ia nusipekinien me ti nəri nə mə kamhətui, mətə həpkətə mhə nari. Kamhəregi, mətə həpkregi mhə nari mhəukurən. 14 *Noien səvənraha ro nəgkiariien i səvəi Profet Aesea ruvəuvehe muvəukuə. Rini mə, ‘Kimiāha tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpin riti tihəpkregi mhə mhəukurən.

Tihətōni, mhətōni, mhətōni, mətə ti nəpin riti tihəpkətōni mhə mhəukurən.

15 Tro iamīnha irə, ti nəri nə mə reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreginraha mīne nənimenraha.

Mətə trīni mīnuə həpwəh noien iamīnha irə,
nəfə nəghin tuhəukurən nətōniēn ia nənimenraha
nənə mhəregi ia nəkwəreginraha,
uə tuhəukurən ia rerinraha,

nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsānin.’

* 12:50: Jon 15:14, Rom 8:29 * 13:2: Luk 5:1-3 a 13:11: Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərīmānu irə.” * 13:12: Mat 25:29, Mak 4:25, Luk 8:18, 19:26 * 13:13: Dut 29:4 * 13:14: Jon 12:40, Wok Me 28:26-27

16 *Mətə kimiaha nəmrimiaha ramətə nari, nəkwəregimiaha ramregi nari. Ro iamnhi irə rerimiaha traməkeikei magien. 17 Iakamini nipərhiendien tukumiaha i mə fwe kupwan profet me həpik mine nəkur atukwatukw me həpik hokeikei mə tuhatə narimnari me i hiamətə, mətə həpkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həpkregi mhə.

18 Hətərig iou pwəh iakini irapw nipwrai nusipekinien səvai iərmama sə rauini nuni nari me. 19 Nuni nari sə rəsas pen ia suatuk rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəvisaiuen ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mətə in rireirei nipwran. Ro pen Setan ruvehe akwauakw, muvehi raka nəgkiariien nəha ia nətərigien səvənhi. 20 Nuni nari sə rəsas pen ia təkure kəpwier rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəgkiariien amasan, nənə təkwtəkwni a ruvehi, magien tukwe. 21 Mətə nəgkiariien nəha rīpkeiwaiu amasan mhə ia rerin rəmwhen ia nuai nei me. In truvehi nəgkiariien nəha səvəi nəpin ouihī a. Nəpin nərmama tuho nəmisəien min, uə tuhometə in ti nəgkiariien amasan, traraka akwauakw a irə. 22 *Nuni nari sə rəsas pen ia tiprənə nəkwus ərəha rauviris ikin rəmwhen ia iərmama sə riregi nəgkiariien amasan, mətə ramətərig pik ia narimnari me səvai tiprənə i. Mane rameikuə irə, mavi raka nətərigien səvənhi. Nətərigien me nəha housəman nəgkiariien amasan. Rəpwəh nukuaien. 23 Mətə nuni nari sə rəsas pen ia tiprənə amasan rəmwhen ia iərmama sə riregi nəgkiariien amasan, mukurən nipwran, mukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Iesu rusipekin ia nurhi ərəha

24 Nənə Iesu rini nusipekinien riti mwi ti nirəha i mə, “Nitətə ia nei ai rəmwhen ia iərmama sə ruini nuni nari amasan me ia nəmhien səvənhi, 25 mətə nəpin nərmama me səvənhi kamhapri, iərmama sə raməmwəki in ruvehe, muini pen mwi nuni nurhi ərəha ia nəkwai nəmhien nəha, nənə mier mamevən. 26 Nəpin nuni nari amasan me həutə pehe, mətə nurhi ərəha mwi rutə ia rerinraha.

27 Iəmə asori nəha səvənhi nərmama nepwin kamho tukwini nari min. Irəha həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, ‘Iəmə asori. Ikinəpwei nuni nari amasan me ia nəmhien səim. Mətə rəfo nurhi ərəha mwi fwe ikin?’

28 Miregi in rini pen ti nirəha i mə, ‘Kwa iərmama sə raməmwəki iou rino.’

Miregi nərmama səməme kamho tukwini nari min həni pen tukwe in mə, ‘Ro iamnhi irə ikokeikei mə kimaha tahəvən mheivi raka nurhi ərəha?’

29 Mətə in rini mə, ‘Rəkəm. Rərəha mə kimiaha hiameivi utə nurhi ərəha, nənə mheivi utə pekin sə ramasan me. 30 *Pwəh irəha həutə pəri meste nəpin nəha tuhəmrəuə irə. Ia nəpin nəha takini pen ti nərmama me səiou səməme tuhesi kwənkwai nari amasan me nəha mə, Kimiaha tihəkupwən mhousəsimwin nurhi ərəha, mhərihi tərini ia kusen me mə tukərarki pen ia napw. Mətə kwənkwai nari amasan me kimiaha tihəpeki, mhəuvehe, mhəmri ia nimwə səiou sə iakamoeite nəveginien ikin.’ ”

Iesu rusipekin ia nuni nei sə rouihī anan

31 Iesu rini irapw nusipekinien riti mwi ti nirəha i, mini mə, “Nitətə ia nei ai rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhien səvənhi. 32 Nuni mastat in rouihī anan ia nuni nei me, mətə nəpin rutə, rasori məpi raka nəpigien me pam, muvehe mo nei irə, menu me ia nimagouagou həuvehe mho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgin me.”

Iesu rusipekin ia yis

³³ Nənə Iesu rini pen nusipekinien riti mwi ti nirəha i, mini mə, “Nitətə ia neiai rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, mərapı irau floa rıpık, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsisi.”

³⁴ Iesu rəgkiari m nərmmama me ia nusipekinien me a. Nəgkiariien riti mwi riwən rini mahatən irəha irə. ³⁵ Iesu ro iamınhi irə mə nəgkiariien i profet riti səvəi Kumwesən rıməni fwe kupwən truvehe mukuə. Rini mə, “Takəgkiari ia nusipekinien me, mini irapw narimnari me sə iakinərkwafə i nəpın nəha iakino tiprənə i meste pehe ipwet mine.”

Nipwrai nusipekinien səvəi nurhi ərəha

³⁶ Iesu rəgkiari pam, məpwəh nərmmama me, muvnmwə ia nəkwai nimwə. Nənə nərmmama me səvənhi həuvehe tukwe, mhəni mə, “Tikəusiəre pui pehe ro nipwrai nusipekinien nəha ikiməni ia nurhi ərəha sə rutə ia nəmhien.”

³⁷ Miregi Iesu rini mə, “Iərmama sə rauini nuni nari amasan me in nə iou, Iəməti Iərmama. ³⁸ *Nəmhien in nə tiprənə i. Nuni nari amasan me irəha nə nipwnəti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nurhi ərəha me irəha nə nipwnəti Setan, iəremhə ərəha. ³⁹ Iərmama sə rəmwəki iəmə asori səvəi nəmhien, muini pen nurhi ərəha in nə Setan. Nəpın nuni nari amasan me həmrue irə in nə nəpın sampam. Nənə nərmmama me nəha həuvən mhəsi kwənkwan irəha nə nagelo me.

⁴⁰ *Rəmwhen mə nərmmama housəsımwın nurhi ərəha, nənə mhəuvani ia napw, ia nəpın sampam tro mwi iamınhi irə. ⁴¹ *Iou, Iəməti Iərmama, takərhi pen nagelo me səiου, həuvən ia kwopun me səiου sə iakamərimənu ikın. Nənə irəha tuhəpeki raka narimnari me pam səməme kamho nərmmama kamhəmwei ia nərəhaien mine nəkur ərəha me pam, ⁴² *nənə mhərarki pen irəha ia napw asori. Ia kwopun nəha nərmmama tuhasək, mhahi tərini revınraha. ⁴³ *Nənə nəkur atukwatukw tuhəuvnimwə ia nitətə sə Tata səvənraha ramərimənu irə, nənə mhəhiarpw rosi meri. Iərmama sə nəkwəregın rarə traməkeikei mətərig amasan.”

Iesu rusipekin ia mane asori sə kinimwi ia tiprənə

⁴⁴ *Nitətə ia neiai rəmwhen ia mane asori kinimwi ia tiprənə riti. Iərmama riti raman mətəni mane nəha, rarə minimwi mwi. Ti nəri nə mə rerın ragien pik, in rəmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri tiprənə nəha.”

Iesu rusipekin ia kəruətərei amasan riti kani mə pel

⁴⁵ “Nənə riti mwi. Nitətə ia neiai rəmwhen ia iərmama riti sə ramətui kəruətərei amasan me nəha kani mə pel mə trəmri pen nəmri nari ia nirəha, nənə muvehi mane. ⁴⁶ Nəpın rətəni pel riti nənimen rutə pik, revən məmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri pel nəha.”

Iesu rusipekin ia net

⁴⁷ “Nənə riti mwi. Nitətə ia neiai rəmwhen ia net sə kərarki pen ia nəkwai təsi, ruvehi nəmu me səpəmsəpə. ⁴⁸ *Nəpın net ruvəukuə, nərmmama həvi pərei, mhəkure, mənəmhəuai nəmu me. Sə ramasan me kamhəvai pen ia tənəripw me, mətə sə rərəha me kamhərarki. ⁴⁹ Tro mwi iamınhi irə ia nəpın

* **13:38:** 1Kor 3:9   * **13:40:** Mat 7:16, Jon 15:6   * **13:41:** Mat 24:31, Mat 25:31-46, Mak 13:27

* **13:42:** Mat 8:12   * **13:43:** Dan 12:3   * **13:44:** Mat 19:29, Luk 14:33, Fil 3:7   * **13:48:** Mat

22:9-10

sampam. Nagelo me tuhəuvən, mhəpeki raka nəkur ərəha ia reri nəkur amasan, ⁵⁰* nənə mhərarki pen irəha ia kwopun napw asori rauək ikin. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revinraha.”

⁵¹ Iesu rəgkiari pam, nənə mərəs pen nərmama me i səvənhi mə, “Narimnari me i iakini pehe tukumiaha i hiəregi mhəukurən nıpwranraha uə rekəm?”

Miregi irəha həni mə “Ouah. Kimaha iahəukurən.”

⁵² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ro iamınhi irə iərmama sə kupwən in iahatən səvəi Loa, mətə kurirə irə kahatən amasan in ia nitətə ia neiai, in rəmwhen ia iəmə asori riti nautə me rıpik fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. In rukurən nuvnmwəien mıpeki raka nautə me sə vi irau nautə me sə tui.”^b

Nəkur imwei Iesu həpwəh nisaiien in

⁵³* Nəpın Iesu rini irapw pam nusipekinien me i, in rəpwəh kwopun nəha, ⁵⁴* mevən ia Nasaret, imwəni atukwatukw, minamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha nənimenraha rier. Həni mə, “Iəmə i ruvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo mamə nımtətien me i?”

⁵⁵* Kwa tını Josef i iəmə sə rıməuvrhəkin nimwə! Səvənhi mama nə nəghın nə Meri. Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas, mine Saemon. ⁵⁶ Kıtiriməni me pam hamarə ia rukwənu i kitaha minraha. Ro iamınhi irə iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku?” ⁵⁷* Nənə rerinraha rıpkagien mhə ti Iesu. Həpwəh nisaiien in.

Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia kwopun me kamhəsiai profet riti, mətə nəkur imwəni me mine nərmama səməmə kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nisaiien in.”

⁵⁸ Nənə Iesu rıpkə mhə nımtətien me rıpik ia kwopun nəha, ti nəri nə mə nəkur imwəni me həpwəh nənien nıpərhiənen irə.

14

Jon Paptaes remhə

¹ Ia nəpın nəha nərmama kamhəni pik nəghi Iesu. Nəpın Kig Herot rıregi nəgkiariien səvənraha, ² rini pen ti nərmama səməmə kamho tukwini nari min mə, “In nəha Jon Paptaes. Rinətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauyehi nıskaiien mamə nımtətien me.”

³* Kig Herot rini iamınhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən in rəkwtəmhirı Jon, mərihi in, muvehi puvnimwə ia kalapus ti Herotias, pran səvəi piəvni nəghın nə Filip. ⁴* Niemaha raməpi prən nəha ti nəri nə mə Jon rini pen ti Kig Herot i mə, “Ikakres pran səvəi piəm noien nəha rıpkatukwatukw mhə ia Loa.” ⁵* Kig Herot rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rehekır nərmama ti nəri nə mə irəha həni mə Jon in profet riti.

⁶ Mətə nəpın ko nəveginien asori riti sə rahatən pen nəpın Kig Herot rinətui irə, prən ouhi səvəi Herotias ruvehe motanis ia nənimenraha, mo Kig Herot rerin ragien. ⁷ Ro pen Kig Herot rini nəkwən muvehi kwəsuaııi tukwe mə truvei pen nəfe nəghın prən ouhi i trəres i. ⁸ Ia nəpın nəha mama səvəi prən ouhi rəgkiari min, mini pen nətərigien səvənhi tukwe. Nənə prən

* **13:50:** Mat 13:42, Luk 13:28 ^b **13:52:** Iesu rusipekin ia nautə me sə vi mine nautə me sə tui. Nautə me sə vi rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmək ia Niutestamen. Nautə me sə tui rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmək ia Oltestamen. * **13:53:** Mat 7:28 * **13:54:** Jon 7:15 * **13:55:** Jon 6:42 * **13:57:** Jon 4:44 * **14:3:** Mat 11:2 * **14:4:** Lev 18:16, Lev 20:21 * **14:5:** Mat 21:26

ouihî nâha revân minî pen tî Kig Herot i mâ, “Tikevân muvehi kânkapwâ Jon Paptas ia tikiplet muvehi muvehe ia kwopun i muvei pehe miou.”⁹ Nâpin Kig Herot rîregi nâresien nâha, rerin râpou. Mâtê tî nâri nâ mâ rimâuvehi kwâsuahi ia nâmri nâmâ asori me sâmmê kamhâni pârî nari irâha min in rîni nâkwan mâ tukuvei pen.¹⁰ *In rârhi pen iaruağân riti sâvânhi revân ia kalapus, mârâi raka kânkapwâ Jon,¹¹ mâmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prân ouihî. Prânouihî nâha ruvehi mevân, muvei pen m mama sâvânhi.¹² Nânâ nârmama me sâvâi Jon hâuvehe, mhâuvehi nîpwrân, mhâuvân, mhânîmwî. Kurirê irê hâuvân mhâni pen tî Iesu.

Iesu râkwmani nârmama me irâha pam faef-taosen

¹³ Nânâ nâpin Iesu rîregi nâgkiariien i, râputê ia nitâtê ouihî, mâpwâh kwopun nâha, mevân in âpa ia kwopun riti nârmama hâiwân ikîn. Mâtê nârmama me hâregi, hâier ia taon me, mhâvân a, mhâkurirê in.¹⁴ *Nâpin in ruvarei, râtoni nârmama hâpîk, nânâ rerin rârkwâpîr tî nîrâha. Nânâ in ro nârmama me sâvânraha sâmmê kamhemhê hâuvehe mhâsanîn.

¹⁵ Nâpin rinamâruarâv meri na trivâ, nârmama me sâvâi Iesu hâuvehe mhâtê in, mhâni mâ, “Rinamâpîtâv. Kwopun i nâveginien rîwân ikîn. Ramasan mâ tikârhi pen nârmama me i hâuvân ia rukwânû me pwâh hâuvehi nâmri nâveginien sânnâraha.”

¹⁶ Mâtê Iesu rîni pen tî nîrâha i mâ, “Irâha tuhâuvân tî nâfe? Kimiaha nâ tîhâuvei pen nâveginien minraha.”

¹⁷ Mîregi irâha hâni pen tukwe in mâ, “Nâveginien sânetaha râpwâh nâmwhenien. Bred krîrum minê nâmu kârû a i.”

¹⁸ Mîregi Iesu rîni mâ, “Hâuvehi irâha mhâuvehe tukw iou.”¹⁹ *In rîni nâkwan mâ nârmama tuhâkure ia nurhi. Ruvehi bred krîrum minê nâmu kârû, mâkwâtê ia nîmagouagou, mâfwaki minî vivi Kumwesân tukwe, mâkwsen bred me, muvei pen m nârmama me sâvânhi, nânâ irâha hâpeki pen m nârmama.²⁰ *Nârmama pam hâni nari tîpwînraha râsisi. Nânâ nârmama me sâvâi Iesu hâvâi pen nîpârpârî nâveginien me nâha sâ hânâni mhâpwâh rukuâr ia tânâripw me irâha pam twelef.²¹ Nârmama me nâha hâpîk hâni nari nârman nîprân minê nâkwârhakwârha. Kâvsini nârman me âpa îpaka faef-taosen.

Iesu ravân ia tâkure nui asori Kalili

²² Kurirê irê Iesu rîni pen tî nârmama me sâvânhi mâ tuhâputê ia nitâtê ouihî, mhâkupwân mhâpî simwîn ia nui asori. In tramo mârhi pen nârmama hâuvân fwe imwânraha me.²³ *Iesu râsâkir raka minraha, mutê ia tâkuâr riti mâ trâfwaki in âpa. Nâpin rînâpîtâv in âpa ia kwopun nâha,²⁴ mâtê nitâtê ouihî nârmama me sâvânhi kamhâsuâ i ruvân raka isîpwîn tî tânâ nâha. Peiau peiau me kamhâpwi tî nâri nâ mâ irâha kamhâiu mamhâuvân ia nâmri mâtâgi mwatuk.

²⁵ Ia nâpin nâha rînamrân Iesu ruvehe tî nîrâha, mamâvân ia tâkure nui.

²⁶ *Mâtê nâpin nârmama me sâvânhi hâti pen mhâtoni mâ in ravân ia tâkure nui, hâhekîr, mhâni mâ, “Kwa îremhâ nâha.” Nânâ irâha hâkweîn âpwâmwîs tî nâri nâ mâ hâhekîr asori.

²⁷ Mâtê tâkwâtâkwunî a Iesu râgkiari minraha minî mâ, “Kimiaha tîhâpwâh nîregiien rârâha. Kwa iou i. Tîhâpwâh nehekîrien.”

* **14:10:** Mat 17:12   * **14:14:** Mat 9:36   * **14:19:** Mat 15:35-39, Mak 8:6-10   * **14:20:** 2King 4:44   * **14:23:** Luk 6:12, 9:28   * **14:26:** Luk 24:37

²⁸ Miregi Pita rini pen tukwe in mā, “Iarimānu. Trini minuē ik nā tikini nākwaṃ tukw iou i mā takavən ia tākure nui muvehe tukw ik.”

²⁹ *Miregi Iesu rini mā, “Uvehe.” Ro pen Pita reivē irapw ia nākwai nitətə ouihi, mavən ia tākure nui mevən ti Iesu. ³⁰ Mətə nəpin rətoni nīmətagi, rehekir, minaməmwhenimw, minaməkwein əpwəmwis mā, “Iarimānu! Uvehimiru iou!”

³¹ *Təkwtəkwni a Iesu rosə pen rəgin muvehi Pita, mini pen tukwe in mā, “Ik iərmama nahatətəien səim ripkiskai mhə. Rəfo nətərigien səim ro kəru iaminihi irə?”

³² Nəpin irau krouəputə ia nitətə ouihi, nīmətagi reiwaiu miwən. ³³ *Nənə nərmama me səvəi Iesu ia nākwai nitətə ouihi hənimwi nukurhundraha, mhəuvei pen nisaiien səvənraha min, mhəni mā, “Nipərhiendien ik Tini Kumwesən.”

Iesu ro nəkur Kenesaret səməme kamhemhə həuvehe mhəsənin

³⁴ Irəha həpi simwin ia nui asori, mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret. ³⁵ Nəpin nərmama ia kwopun nəha hətoni mhəukurən mā Iesu nəha, hərhi pen nəgkiariien revən ia rukwənu me pam ia kwopun nəha. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam səməme kamhemhə mhəuvehi mhəuvehe ti Iesu, ³⁶ *mamhəres in mā ko irəha hərapī a nusvenhi tinari səvənhi. Nənə irəha pam səməme hərapī həuvehe mhəsənin.

15

Nərmama me i kamhəsiai Kumwesən ia tərhunraha əpa

¹ Ia nəpin nəha Farisi me mine nahatən me səvəi Loa həier ia Jerusalem, mhəuvehe ti Iesu, mhəni mā, ² * “Rəfo nərmama me səim kamhəruī nitətə səvəi kaha kupwan me? Nəpin hani nari, həpkukupwən mhə mhərkwərig.”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Rəfo kimiaha hiamətəfi nəgkiariien səvəi Kumwesən mā tihesi pen narəien səkimiaha? ⁴ *Kumwesən riməni nəkwan mā, ‘Tikisai tata mine mama səim.’ In riməni mwi mā, ‘Trini minuē iərmama riti rani ərəha tata mine mama səvənhi, tukaməkeikei kousi əpune in.’ ⁵ Mətə kimiaha hiaməni mā, ‘Trini minuē iərmama riti rini pen ti səvənhi tata mine mama mā, Səiou narimnari me sə trasitu ia kimirau ro ikinan i səvəi Kumwesən, ⁶ ramasan mā in trəpwəh nuvei penien nari riti m səvənhi tata misai in irə.’ Ia noien nəha kimiaha hiamousi raka nəgkiariien səvəi Kumwesən ia narəien səkimiaha. ⁷ Kimiaha kəuətəkəsuə me. Fwe kupwən, Profet Asea riməni atukwatukw kimiaha, mini mā,

⁸ ‘Nərmama me i kamhəsiai iou ia tərhunraha, mətə rerinraha rəmak isipwin tukw iou.

⁹ Kamhəfwaki auər a miou.

Nəpin kamhahatən nərmama,

həni mā kamhahatən nəgkiariien səiou, mətə rekəm.

Kamhahatən nəgkiariien sə ruku pen a ti nərmama.’ ”

Nəfe nari tro iərmama ruvehe məkemik ia nəmri Kumwesən

¹⁰ Nənə Iesu rəkwein nərmama me həuvehe tukwe. Rini pen ti nirəha i mā, “Kimiaha tihətərig amasan ia nirak, mhəukurən nəfe takini. ¹¹ *Ripko mhə nəri sə ruvniwə ia nəkwai iərmama ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən,

* **14:29:** Jon 21:7 * **14:31:** Mat 8:26 * **14:33:** Mak 4:39 * **14:36:** Mat 9:20-21, Mak 5:27-28, Luk 8:44 * **15:2:** Luk 11:38 * **15:4:** Eks 20:12, Eks 21:17, Dut 5:16 * **15:11:** Mat 12:34

mətə nəri sə ruku pen ia nəkwān mamier in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən.”

¹² Nənə nərmama me səvənhi həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Ikukurən mə nəpīn Farisi me həregi nəgkiariien nəha niemaha rəpi irəha.”

¹³ Miregi Iesu rini mə, “Nei me pam səməme Tata səiou fwe ia neiai ripkəpwei mhə ti nəpīn riti keivi utə irəha. ¹⁴ *Kimiaha tihəpwəh irəha. Irəha nərmama kamhəiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nəmri nraha rifwə. Trini minuə iərmama riti nənimen rifwə mamiri pen iərmama riti mwi nənimen rifwə ia suatuk sə trouesi, irau pəri trouivə irapw ia ruei tənə.”

¹⁵ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Ni pehe ro tukumaha i nīpwrai nusipekinien nəha ikiməni.”

¹⁶ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi? ¹⁷ Hiəpkukurən mhə mə nəfe nari revən ia nəkwai iərmama, ramevən ia tipwīn, mamier. ¹⁸ Mətə nəri sə ramier ia nəkwai iərmama raku pen ia rerin fwe imwə nənə in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ¹⁹ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nətəriɡien ərəha ruku pen ia reri iərmama fwe imwə, mamier: nousi əpuneien iərmama, nakresien pran səvəi iərməpə, noien sə nərman mīne nīpran kamhəiri əpnapen irəha me, nakresien, neikuaien, nīni ərhaiien iərmama. ²⁰ Noien me i ramo iərmama rəmkemik ia nəmri Kumwesən. Mətə trini minuə iərmama ripkərkwerig mhə, mamani nari, noien nəha ko ripko mhə in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.”

Pran Kenan riti rini nīpərhienien ia Iesu

²¹ Nənə Iesu rier, məpwəh kwopun nəha, mevən ipaka ti taon mi nəha Taea mīne Saeton. ²² Nənə təkwtəkwuni a pran Kenan riti sə ramarə ia kwopun nəha ruvehe, mamasək, mamini mə, “Iərimənu, kwənəkwwus səvəi Kig Təvit, tikapi tukw iou! Iəremhə ramarə ia prən ouihī səiou, mamō in raməmisə pik!”

²³ Mətə Iesu rəpwəh nīnīien nəgkiariien riti ti prən nəha. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe mamhəgkiari min, mhəni mhənuə, “Ərhi pen prən i ramevən, ti nəri nə mə rakurirə kitaha, mamasək.”

²⁴ *Miregi Iesu rini mə, “Kumwesən rərhi pehe iou mə takuvehe əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwəh ia sipsip me hənəruēi.”

²⁵ Mətə prən nəha ruvehe mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, mīni mə, “Iərimənu. Tikasitu ia nirak.”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Rəpwəh namasanien mə takuvehi nəveginien sənəi nəkwərhakwərha mərarki pen i m kuri me.”

²⁷ Miregi prən i rini mə, “Nīpərhienien, Iərimənu. Mətə kuri me mwi kamhāni nīmwəkwəki nəveginien sə raməsas irapw ia ruei tepol səvəi iəmə asori səvənraha.”

²⁸ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i ikamahatətə pərhien. Pwəh iako mik rəmwhen sə ikokeikei.” Təkwtəkwuni a mwi prən ouihī səvənhi ruvehe məsanin.

Iesu ro nərmama həpik həuvehe mhəsanin

²⁹ *Iesu rier ia kwopun nəha, mavən ia nīkarkare nui asori Kalili, mevən mutə ia təkuar riti məkure fwe ikin. ³⁰ Nənə nərmama həpik həuvehe tukwe, mamhəuvehi nərmama me səməme kamhemhə. Nəpwīn nisunraha rərfe. Nəpwīn nənimenraha rifwə. Nəpwīn nemhəien rouraha nīpəri nīpwranraha. Nəpwīn ho iəpou ko həpwəh nəgkiariien. Həuvehi mwi

* 15:14: Mat 23:16,24, Luk 6:39, Rom 2:19

* 15:19: Jen 8:21, Mat 12:34

* 15:24: Mat 10:6

* 15:28: Mat 8:10,13 * 15:29: Mak 7:31

nərmama həpik mwi, mhəmri pen irəha ia nisui Iesu, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ³¹ *Ia nəpin nəha nəpou me haməgkiari. Nərmama nemhəien rouraha nıpəri nıpwranraha həuvehe mhəsanin. Nərmama səməme nisunraha rərfe, həvi atukw a nisunraha mamhavən. Nənə nərmama nənimenraha rıfwə hətui mamhətə nari. Nəpin nərmama me hətoni, nənimenraha rier. Nənə həgnəgini Kumwesən səvəi nəkur Isrel.

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosən

³² *Ia nəpin nəha Iesu rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Rerik rəkwəpır ti nərmama me i. Hənərə raka nəpin kahar kitaha mınraha, nənə sənənraha nəveginien ruvəiwən. İakəpwəh no keikeien mə takərhi pen irəha fwe imwənraha nəpin nukumhə ramahi irəha. Rərəha mə kamhəuvən nəmrınraha rıpitəv həmwei ia suatuk.”

³³ Miregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Tsəuvehi bred pəku rəmwhen tsəkwmənu nərmama me i? Kwa həpik anan. Kitaha samarə ia kwopun nəveginien riwən ikin.”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sənəmiəha bred kevə?”

Miregi həni mə, “Sefen mine kwopnəti nəmu me nepwin mwi fwe ikin.”

³⁵ Iesu rini nəkwan mə nərmama me nəha sənənraha nəveginien riwən tuhəkure ia tıprənə. ³⁶ Nənə ruvehi bred nəha sefen mine kwopnəti nəmu me, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Nəpin rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me səvənhi, həpeki pen m nərmama me. ³⁷ Nərmama me pam hani nari tıpwınraha rəsisı. Nəpin hənani raka nari, həvai pen nıpərperi bred mine nəmu me hənani mhəpwəh rukuər ia tənəıpw sefen. ³⁸ Nərmama me nəha hani nari həpik anan nərman nıpran mine nəkwərhakwərha. Kəvsini nərman me əpa irəha pam fo-taosən. ³⁹ Nənə Iesu rərhi pen irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nıtətə ouihi riti, mamevən fwe kwopun riti nəghın nə Makatan.

16

Farisi me kamhəres nımtətien riti

¹ *Ia nəpin nəha Farisi me mine Satusi me həuvehe, mhəres pen Iesu i mə, “Ko iko ro nımtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəkukurən mə ik pərhiən Kumwesən rərhi pehe ik?”

² Miregi Iesu rini mə, “Nəpin meri na trivə, kimiaha hiəni mə, ‘Rosi trakwakwi rukwəsikər ti nəri nə mə nımagouagou rəruerəv.’ ³ Nənə ia nəpnəpin kimiaha hiəni mə, ‘Rosi nesən trauər ipwet ti nəri nə mə nımagouagou rəruerəv, məpuə.’ Kimiaha hiəkukurən nətəien nımagouagou, nənə mhəkukurən nafe nari nımagouagou ramahatən pen. Mətə rəfo hiəreirei nıpwrai nımtətien me i kamo ipwet mine? ⁴ *Kimiaha nərmama ipwet mine hiamətui a nımtətien ti nəri nə mə noien səkimiaha rikou. Kimiaha hiənəpwəh Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nımtətien riti mwi m kimiaha, mətə nımtətien əpa səvəi Profet Jona.” Iesu rini nəgkiariien nəha, məpwəh irəha, mamevən.

Nəhatənien səvəi Farisi me mine Satusi me

⁵ Ia nəpin nəha Iesu revən irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi simwin ia nui asori. Nərmama me səvənhi hənenouenou mə tuhəuvehi bred.

* **15:31:** Mak 7:37   * **15:32:** Mat 14:14   * **16:1:** Mat 12:38, Luk 11:16   * **16:4:** Mat 12:39, Luk 11:29

Nəpın irəha həuvarei ia nıkaren pen, ⁶* İesu rini pen ti nırəha i mə, “Kımiaha tihətui amasan, mhəsiari ti yis səvəi Farisi me mine Satusi me.”

⁷ Miregi irəha hənəmægkiari mınraha me i mə, “Rosi ramægkiari iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha sənənouenou bred uə?”

⁸ Nənə nəpın İesu riregi, rini mə, “Kımiaha nahatətəien səkımiaha rıpkiskai mhə. Rəfo hıamægkiari m kımiaha me mə sənəmiaha bred riwən? ⁹* Kımiaha hiəreirei ihi? Rerımiaha rıpkrhi mhə bred krirum sə iakinəkwməni nərmama faef-taosen irə mine tənəripw kevə hıaməuvehi kurirə? ¹⁰* Rerımiaha rıpkrhi mhə bred sefen sə iakinəkwməni nərmama fo-taosen irə mine tənəripw kevə hıaməuvehi kurirə? ¹¹ Rəfo hərəirei nıpwrai nəgkiariien səiou? İapkekıari mhə ia bred, mətə iakamıni mə kımiaha tıhaməsiari ti yis səvəi Farisi me mine Satusi me.” ¹² İa nəpın nəha nərmama me səvəi İesu həuvehe mhəukurən mə İesu rıpkıni mhə mə tuhəsiari ti yis səvəi bred, mətə tuhəsiari ti nahatənien səvəi Farisi me mine Satusi me.

Pita rini irapw mə İesu in Kristo

¹³ Nəpın İesu ruvehe ipaka ti taon nəha Sisaria Filipae, rəres pen nərmama me səvənhi mə, “Nərmama kamhəni iou, İəmətı İərmama, mə iou sin?”

¹⁴* Miregi həni mə, “Nərmama nepwın kamhəni ik mə Jon Paptaes. Nepwın kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwın mwı kamhəni ik mə Jeremaea uə profet riti mwı fwe kupwən.”

¹⁵ Miregi İesu rini pen ti nırəha i mə, “Mətə kımiaha hıaməni mə iou sin?”

¹⁶* Miregi Saemon Pita rini mə, “İk Kristo. Kumwesən sə ramıru, tını nə ik.”

¹⁷* Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “Saemon, tını Jon, rerım trajien! Rıpkı mhə İərmama riti rahatən ik irə mə tikukurən nəri i, mətə Tata səiou fwe ia neiai rahatən ik irə ikukurən. ¹⁸* Nənə iakani pehe tukw ik i mə ik nə Pita. Nıpwrai nəhag nəha mə kəpwier. İa təkure kəpwier i takuvrhəkin nakalasia me səiou rəmwhen sə kavvrhəkin pen nımwə irə, nıskaiien səvəi nemhəien ko rıpkouraha mhə irəha. ¹⁹* Takuvei pehe ki me səvəi nıtətə ia neiai^a mik. Nəfe nari ikərihi tərini ia tıprənə i, tukərihi tərini fwe ia neiai. Nəfe nari ikıfi raka ia tıprənə i, tukıfi raka fwe ia neiai.” ²⁰* Nənə İesu rınise pen əknekin ti nərmama me səvənhi mə, “Kımiaha tıhəpwəh nıniien ti İərmama riti mə iou Kristo.”

İesu rukupwən mını irapw mə in tremhə nənə mətui mwı

²¹ İa nəpın nəha mamevən, İesu rınamahatən nərmama me səvənhi mə, “Takaməkeikei mevən fwe Jerusalem. Nəmə asori me mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loa tuho nəmisəien me rıpık ia nırak, mhousı əpune iou. Mətə ia nəpın səro kahar irə takətui mwı.”

²² İa nəpın nəha Pita riri raka İesu ia nıkarenraha, mınanise pen tukwe in mə, “İərimənu, pwəh Kumwesən trapi tukw ik, məpwəh nəseniien nərmama tuho noien nəha ia nıram ia nəpın riti.”

²³ Mətə İesu ruvsini, mını pen ti Pita i mə, “Setan, evən ia təkutak! İkaməmwur mə tıko iakapətı mımwei iamınhi irə ti nəri nə mə nətərigien səım rıpkəsi pen mhə nətərigien səvəi Kumwesən, mətə ikamesi pen a nətərigien səvəi nərmama.”

* **16:6:** Luk 12:1 * **16:9:** Mat 14:17-21 * **16:10:** Mat 15:34-38 * **16:14:** Mat 14:1-2, Mak 6:14-15, Luk 9:7-8 * **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Mat 17:5, Kal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42, Efes 2:20 * **16:19:** Mat 18:18, Jon 20:23 a **16:19:** Nəpın rıpık Matiu rani nəgkiariien i mə “Nıtətə ia neiai.” Nıpwrai nəgkiariien i in i “Nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” * **16:20:** Mat 17:9, Mak 9:9

Iərmama traməkeikei məvrani nei kamarkuau

24 *Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou traməkeikei məpwəh nətərigien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuau səvənhi, məvrani mukurirə iou. 25 *Iərmama sə rokeikei mə trəkwətəmhiri nimiruien səvənhi tarfai irə, mətə iərmama sə traraka ia nimiruien səvənhi tukw iou truvehi nimiruien rerin. 26 *Trini minuə iərmama riti ripeki pam narimnari me ia tiprənə i mo səvənhi i, nənə kurirə ikin remhə, mətə rīpkuvehi mhə nimiruien rerin, noien nəha trəfasitu irə? Uə iərmama truvei pen nəfe mərpwin tai nimiruien səvənhi? 27 *Iou Iəməti Iərmama takuvehe ia niskaiien səvəi Tata səiou kimaha nagelo me səiou. Ia nəpin nəha takərpwin noien səvəi nərmama me kuation kuation. Nərpwinien sə takuvei pen minraha tresi pen a nəfe nari irəha həno. 28 Iakani nīpərhienien tukumiaha i nərmama nəpwin kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, iakauvehe rəmwhen ia kig mə takərimənu ia nitətə səiou.”

17*Nīpwrai Iesu ruvehe mopə*

1 Nəpin sikis rukurau, nənə Iesu riri əpa Pita mine Jemes mine piəvni Jon, həutə parei ia təkuər əpwəmwis riti. 2 *Ia kwopun nəha irəhar harətoni ia nənimenrahar nīpwrai Iesu ruvehe mopə. Nənimen rəhiapw rəmwhen ia meri. Tinari səvənhi ruvehe məpsan rəmwhen ia nukuraanien. 3 Təkwətəkwuni a irəhar harətoni Profet Elaeja mine Moses krouier pehe, rouəgkiari irəhar Iesu.

4 Nənə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Mə ikokeikei tako tənīmwə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.”

5 *Pita raməgkiari ihi, təkwətəkwuni a mwi nəpuə əpsan riti ruvehe muvegi irəha. Reri Kumwesən ruku pen ikin, mini mə, “In nəha nərik keikei. Rerik ragien tukwe. Tihətərig in.”

6 Nəpin Pita mine Jon mine Jemes harregi nəgkiariien nəha, harhekir, mharmwei, mharnimwi irapw nənimenrahar ia tiprənə. 7 Mətə Iesu ruvehe mirapi irəhar, mini mə, “Harərer, mharəpwəh nehekiriien.” 8 Nənə irəhar harəkwtə, harəpwəh nətoniien Moses mine Profet Elaeja, mətə Iesu əpa irəha min.

9 *Nəpin irəha kamheiwaiu pehe ia təkuər, Iesu rini pen ti nirəhar i mə, “Kimirəhar tiharəpwəh niniiien ti iərmama riti nīmətəien nəha hiarnətoni, meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəien səiou.”

10 *Nənə Pita mine Jemes mine Jon harəres pen in i mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa kamhəni mə Profet Elaeja traməkeikei mukupwən muvehe?”^a

11 Miregi Iesu rini mə, “Nīpərhienien. Profet Elaeja truvehe məmri amasan pam narimnari me rəmwhen ia sə fwe kupwən. 12 *Mətə iou iakani pehe tukumirəhar i mə Profet Elaeja ruvəuvehe rəp nənə nərmama me həpkətə sas mhə in, mətə hesi pen nətərigien səvənraha, mhə rərəha irə. Iou

* 16:24: Mat 10:38, Luk 14:27 * 16:25: Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25 * 16:26: Mat 4:8-9

* 16:27: Mat 25:31, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6, Rev 22:12 * 17:2: 2Pit 1:16-18 * 17:5:

Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 3:17, Mak 1:11, Luk 3:22, Dut 18:15 * 17:9: Mat 16:20 * 17:10: Mal

4:5 a 17:10: Mal 4.5 Profet Malakae riməni mə Profet Elaeja trukupwən muvehe kurirə irə Kristo

ruvehe. * 17:12: Mat 11:14, 14:10

mwi, Iəmæti Iərmama, takamækeikei mevən ia rəginraha, nənə irəha tuho nəmisiəien miou.” ¹³ *Ia nəp̄in nəha Pita mine Jemes mine Jon haruvehe, mharukurən mə Iesu raməgkiari ia Jon Paptaes.

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəkunouih

¹⁴ Nəp̄in irəha hərərig pehe mwi ti nərmama me, iərmama riti ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, ¹⁵ mini mə, “Iərimənu. Tikapi tukw iou, masitu ia nərik. Nemhəien i nikəvan ro in. In raməmisə pik. Nəp̄in ripik ramwei pen ia napw, mamwei pen ia nui. ¹⁶ Iakuvehi in muvehe ti nərmama me səim, mətə irəha ko həpko mhə in ruvehe məsanin.”

¹⁷ *Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou mesite nəfe nəp̄in? Tinesən mine iakapwis kimiaha? Kimiaha tihəuvən mhəuvehi iəkunouih nəha mhəuvehi mhəuvehe.” ¹⁸ Nəp̄in həuvehi mhəuvehe, Iesu rinise pen ti iəremhə i mə, “Tikier ia iəkunouih i.” Nənə təkwtəkwuni a rier, iəkunouih nəha ruvehe məsanin.

¹⁹ *Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu həuvehe ti Iesu, mhəres pen in əpa mə, “Rafo kimaha iahəreirei nəkoui irapwien nənimwin ərəha nəha?”

²⁰ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ti nəri nə mə nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə. Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i tr̄ini minuə kimiaha hiahatətə pər̄hien ia Kumwesən, nəri auər a mə nahatətəien nəha səkimiaha rouih anan rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat, mətə hiəkurən n̄in̄ien ti təkuaer i mə, ‘Təkuaer i tikaraka ia kwopun i mevən məkure pen fwe,’ nənə trier mevən. Narimnari me pam tr̄iməru tukumiaha.” ²¹ b

²² *Nəp̄in nərmama me səvəi Iesu housəsimwin irəha me ia tənə Kalili, in rini pen ti nirəha i mə, “Tripko mhə tui kuvei pen iou, Iəmæti Iərmama, ia rəgi nərmama. ²³ Irəha tuhousi əpune iou, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nemhəien səiou ia nəp̄in sərə kahar irə.” Nənə nərmama me səvənhi hərəgi rərəha anan.

Iesu ruvehi silin ia nəkwai nəmu mərəku pen nəmri takis irə

²⁴ *Nəp̄in Iesu mine nərmama səvənhi me həuvehe ia Kapaneam, nərmama səməme kəmhəuvehi takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən həuvehe ti Pita, mhəni mə, “Rosi iahatən səkimiaha ripkərəku mhə takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən uə?”

²⁵ Miregi Pita rini mə, “Ouəh. In ramərəku.”

Nəp̄in Pita revən muvnimwə, Iesu rukupwən məgkiari min, mini mə, “Saemon, ikaməfətərig irə? Kig me ia tiprənə i kəmhəkeikei m nəfe nərmama me mə tuharəku pen nəmri takis minraha, tininraha me uə nərməpə?”

²⁶ Miregi Pita rini mə, “Nərməpə.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani n̄ipər̄hienien. N̄ipwnəti kig me həkərəku mhə nəmri takis, ²⁷ mətə pwəh sərəku pen rərəha kitaha tso niemaha rəpi nərmama me i səməme kəmhəuvehi takis. Tikevən fwe ia nui asori, mosəperaha. Nəmu sə rukupwən məgher ia kwərvinari, tikivi utə, məti pen ia nəkwan, nənə tikətoni silin riti. Tikuvehi muvei pen mərəku pen takis səkrau minraha.”

* **17:13:** Luk 1:17 * **17:17:** Dut 32:5,20, Jon 14:9 * **17:19:** Mat 10:1 * **17:20:** Mat 21:21, Mak 11:23, Luk 17:6, 1Kor 13:2 b **17:21:** Nəkukua me ripik kimarai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 21 riwən. * **17:22:** Mat 16:21 * **17:24:** Eks 30:13, Eks 38:26

18

Iərmama əfo nə in rasori ia nərmama nepwin

1 *^a Ia nəpɪn nəha nərmama me səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhəni mə, “Ia nɪtətə ia neiai^a sin rasori məpi raka nərmama me nepwin?”

2 Nənə Iesu rəkwein iəkunouihi riti ruvehe, rərpwi irapw in ia kurkwanraha, ³ nənə mɪni mə, “Takani nɪpərhiɪen tukumiaha i mə kimiaha tihəməkeikei mhərari mhəuvehe mhəmwhen ia nəkwərəkəwərha me. Mə hiəpwəh tihəpkuvnimwə mhə ia nɪtətə ia neiai ia nəpɪn riti. ⁴ Iərmama sə treiwaiu rəmwhen ia iəkunouihi, mɪpkəfiəutə mhə in, in rasori məpi raka nərmama me nepwin ia nɪtətə ia neiai.

5 *^b Iərmama sə trəsevər ia rerin ti iəkunouihi riti sə ro iamɪnhi ia nəghik rəmwhen mə raməsevər mwɪ ia rerin tukwe iou.”

Iesu rəgkiari ia narimnari me səməme tuhəuvehe mhə nərmama həmwei

6 *^a “Nəkwərəkəwərha me i səməme kəmhəhatətə ia nɪrak, trɪni mɪnuə iərmama riti ro riti rɪmwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhɪ. Iərmama nəha trɪregi rərəha anan məpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia nɪpətəkinuan kosə irapw i ia təmwei təsi. ⁷ Trərəha anan ti nərmama ia tɪprənə i ti nəri nə mə narimnari me kəmhəuvehe tuho irəha həmwei ia nərəhaien. Narimnari me i tuhaməkeikei mhəuvehe, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvehi narimnari me i muvehe. ⁸ *^b Mə rəgim uə nisum ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərəi raka, mərarki. Mə rəgim rɪpɪp uə nisim rɪpɪp mətə ikuvehi nɪmɪruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə rəgim kəru uə nisum kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁹ Mə nənimem ramo ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka, mərarki. Mə nənimem kuatia mətə ikuvehi nɪmɪruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nənimem kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin.”

Iesu rusipekin ia sipsip sə rəruei

10 *^a Nənə Iesu rini mə, “Kimiaha tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh noien nəri auər a ia nəkwərəkəwərha me i riti. Iakani pehe tukumiaha i mə fwe ia neiai nəgelo me səvənrəha kəmhətə rerin nəmri Tata səiou sə ramərə fwe ia neiai. ¹¹ *^b Iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe mə takuvehimɪru nərmama səməme kəmhəruei.^b

12 Kimiaha hiaməfətərig irə? Trɪni mɪnuə iərmama riti sipsip me səvənhɪ irəha pam hantret, nənə riti ia nɪrəha rəruei, trəfo pen irə? In trəpwəh nəenti-naen kəmhani nurhi ia təkue, mevən məmətəui sə nəha rɪnəruei. ¹³ Nənə trɪni mɪnuə rətəni, iakamɪni nɪpərhiɪen tukumiaha i mə rerin rəgien pik ti sipsip nəha məpi raka nəenti-naen səməme həpkəruei mhə. ¹⁴ Ia noien nəha rəmwhen a mwɪ Tata səkimiaha ia neiai rəpwəh nokeikeien mə nəkwərəkəwərha me i riti trəruei.”

Iesu rəgkiari mə tiko nəfe ia piəm nəpɪn ro rərəha ia niram

15 *^a Trɪni mɪnuə piəm ro rərəha ia niram, evən mətoni kimirau əpa. Nənə ikin pen nəfe rino rərəha. Trɪni mɪnuə rətərig ik, nəgkiariien səim tro piəm

* **18:1:** Luk 22:24   ^a **18:1:** Nəpɪn rɪpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɪtətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariien i in i “Nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənu irə.”   * **18:5:** Mat 10:40, Luk 10:16, Jon 13:20

* **18:6:** Luk 17:1-2   * **18:8:** Mat 5:29-30   * **18:10:** Hip 1:14   * **18:11:** Luk 19:10

^b **18:11:** Nəkukue me rɪpik kimərəi pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 11 riwən.   * **18:15:** Lev 19:17, Luk 17:3, Kal 6:1

rirærig pehe sækimirau min tramasan. ¹⁶ *Mætə trini minuə rəpwəh nətərigien ik, iri iərmama kuatia uə kəru mharevən mwi pwəh irau krouregi rouətoni nəgkiariien me pam nəha ikini pen ti piam ro nipərhiienien. ¹⁷ *Trini minuə rerin rəpwəh nətərigien irəha, ni irapw ti nakalasia me səvai nəfwakiiien. Nənə trini minuə rəpwəh mwi nətərigien irəha, tiko irə rəmwhen iərmama sə rireirei Kumwesən uə iərmama sə kamərəku pen takis min.

¹⁸ *Iakani nipərhiienien tukumiaha i nəfe nari tihərihi tərini ia tivrənə i tukərihi tərini fwe ia neiai, nənə nəfe nari tihəfi raka ia tivrənə i tukifi raka fwe ia neiai.

¹⁹ *Iakani pehe mwi nipərhiienien tukumiaha i trini minuə kəru ia kimiaha ia tivrənə i krouni simwin nari riti, rouəres i, Tata səiou ia neiai in tro nəkwənrau, ²⁰ *ti nəri nə mə pəku ikin iərmama kəru uə kahar harousəsəsimwin ia nəghik, iakamarə ti nirəha ia kwopun nəha.”

Iesu rini mə tikaməkeikei menouenou nərahaien səvai piam

²¹ Nənə Pita rutə pehe mini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Trini minuə piak ramo noien ərəha miou, nəpin kevə takenouenou i? Rosi sefen uə?”

²² *Miregi Iesu rini mə, “Iou iapkini pehe mhə tukw ik i mə tikenouenou nərahaien me səvai piam m sefen, mətə tikenouenou nərahaien me səvənhi nəpin me pam.

²³ Iakamini iamnhi irə ti nəri nə mə nitətə ia neiai rəmwhen ia iəmə asori riti sə rokeikei mə nərmama me i kamho tukwini nari min tuhərəku pam kaon me səvənraha sə in riməuvei pen minraha. ²⁴ Nəpin rəkwein irəha mə tuəuvehe, həuvehi riti ia nirəha mhəuvehe. Kaon səvənhi rasori pik anan. ²⁵ Ko ripkərəku mhə. Ro pen iəmə asori səvənhi rini mə tukəmri pen nəmri nari m iəmə i mine pran səvənhi mine nipwənətin me mine narimnari me pam səvənhi. In truvehi mane ia nirəha, mərəku kaon səvai iəmə nəha.

²⁶ Ia nəpin nəha iəmə nəha sə ramo tukwini nari m iəmə asori rinimwi nukurhun mi, mamasək, mini pen ti iəmə asori səvənhi mə, “Tikapi tukw iou, muvei pehe nəpin miou, nənə takərəku pehe pam mik.’ ²⁷ Nənə iəmə asori rerin rəkwəpir ti iəmə i ramo tukwini nari min. Ro pen in renouenou kaon səvənhi, mini mə trəpwəh nərkuien, məseni in rier mamevən.

²⁸ Mətə nəpin iəmə nəha rier irapw, rətoni iərmama riti sə ramo tukwini nari irau min. Kaon riti səvənhi ramarə tukwe in. Rouihi pik anan. Nənə in ruvehi iərmama nəha, məkwətəmhiri nipətəkinuan, mini mə, ‘Ərəku pehe pam səim kaon.’

²⁹ Nənə iərmama nəha ramo tukwini nari irau min rimwei irapw, mamasək, mini pen tukwe in mə, “Tikapi tukw iou, muvei pehe nəpin miou, nənə takərəku pehe pam mik.’

³⁰ Mətə iəmə nəha iəmə asori rinenouenou kaon səvənhi rəpwəh nokeikeiien. In revən muvehi iərmama nəha muvehi puvinimwə ia kalapus mə trarə meste trərəku pam kaon səvənhi. ³¹ Nəpin nərmama nepwin səməme kamho tukwini nari m iəmə asori hətoni noien nəha, həregi rərəha anan. Həuvən mhəni pen ti iəmə asori səvənraha narimnari me pam iəmə nəha rino.

³² Ro iamnhi irə iəmə asori rəkwein iərmama nəha ramo tukwini nari min ruvehe. Rini pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə ərəha. Iakamo tukwini ərəha nari miou. Iakinouenou kaon me pam səim, ti nəri nə mə ikinasək tegin iou.

³³ Mətə rəfo ikəpwəh napiien ti iərmama nəha sə ramo tukwini nari miou

* **18:16:** Dut 19:15, Jon 8:17   * **18:17:** 1Kor 5:13   * **18:18:** Mat 16:19, Jon 20:23   * **18:19:** Mak 11:24, Jon 15:7   * **18:20:** Mat 28:20, Jon 14:23   * **18:22:** Luk 17:4

kimirau min rəmwhen iou iakinapi tukw ik?' ³⁴* Ro pen iəmә asori niemaha rәpi. In ruvehi puvnimwә iəmә nәha ia kalapus mә tuko nәmisәien min meste trәрәku pam kaon sәvәnhi.

³⁵* Ia noien nәha rəmwhen a mwi Tata sәiou ia neiai tro ia kimiaha kuation kuation trini minuә hiәpwәh nenouenouien nәрәhәien sәvәi piävmiaha me ia rerimaha."

19

Iesu rini mә iәрman mine pran trouәpwәh nәpwәhien irau me

¹ Iesu rini pam nәgkiariien me nәha, nәnә mәpwәh tәnә Kalili, mier mevәn ia tәnә Jutia fwe ia nәkare nui aris Jotan pen. ² Nәrmama hәpik hәkurirә i. Nәnә in ro sәmәme kamhemhә hәuvehe mhәsanin ia kwopun nәha.

³* Nәnә Farisi me hәuvehe tukwe in mhәsәs pen nari riti min mә tuhәregi ro Iesu mә trәfni irә. Irәha hәni mә, "Ratukwatukw ia Loa sәkitaha mә ko iәрman riti rәpwәh sәvәnhi pran uә rekәm?"

⁴* Miregi Iesu rini mә, "Rosi kimiaha hiәpkәvsini raka mhә nәgkiariien i ia Nәkukuә Ikinan rini mә fwe ia nukune narәien 'Kumwesәn rino iәрmama kәru riti iәрman riti pran,' ⁵* rarә mini mwi mә, 'Ro iamihni irә iәрman traraka ia tata mine mama sәvәnhi, mevәn rouarә pәri irau pran sәvәnhi, nәnә irau trouvehe rouәmwhen ia nipwrai iәрmama kuation.' ⁶ Nәgkiariien nәha rini mә iәрman mine pran sәvәnhi krouәpwәh ihi noien iәрmama kәru i, mәtә krouәuvehe rouәmwhen ia nipwrai iәрmama kuation. Ti nәri nә mә Kumwesәn riripin iәрman mine pran sәvәnhi iamihni irә, ro pen ripkatukwatukw mhә mә iәрman trәpwәh sәvәnhi pran, mәtefi narәien sәvәnrau."

⁷* Miregi Farisi me hәni pen ti Iesu i mә, "Mә ro iamihni irә rәfo Moses rimәni mә iәрman sә rokeikei mә trәpwәh pran sәvәnhi trirai nimwai nәkukuә m pran sәvәnhi rani mә in rinәpwәh in, nәnә mәрhi pen i ramevәn?"

⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirәha i mә, "Moses rinәsәni kimiaha mә tihәpwәh nipran me sәkimiaha ti nәri nә mә kәmkapwәmiaha riskai, mәtә fwe ia nukune narәien ripko mhә iamihni irә. ⁹* Iou iakani pehe tukumiaha i iәрman sә rәpwәh pran sәvәnhi miri pran әpә riti mwi ramә noien әrәha. Prән nәha in ramiri ripko mhә pran atukwatukw sәvәnhi. Mәtә mә pran ramә әpnәpen nari irau iәрmәpә, iәрman sәvәi prән nәha rukurән nәpwәhien in."

¹⁰* Nәnә nәrmama me sәvәi Iesu hәni pen tukwe in mә, "Trini minuә ro iamihni irә nәpin iәрman rәpwәh pran sәvәnhi, ramasan mә iәрman rәpwәh a niriiien pran."

¹¹ Mәtә Iesu rini pen ti nirәha i mә, "Ripko mhә nәrmama me pam hәukurән nuvehiiien nәgkiariien i sәiou mharә irә, mәtә sәmәme әpә Kumwesәn rәsevәr ia suatuk tukunraha irәha nәha tuhәuvehi mharә irә. ¹² Nәrman nepwin tuhәpwәh niriiien pran ti nәri nә mә hәnәtui pehe mwatukw sәvәnraha rәpou. Ro pen rerinraha riwән ia pran. Nәrman nepwin tuhәpwәh niriiien pran ti nәri nә mә kәrai irәha rәмwhen kamo ia kau kәrman. Ro pen rerinraha riwән ia pran. Nәnә nәrman me nepwin mwi tuhәpwәh niriiien pran ti nәri nә mә irәha hokeikei nәtәrigien sәvәnraha trәmak әpә ia nitәtә ia neiai.^a

* **18:34:** Mat 5:25-26 * **18:35:** Mat 6:15, Mak 11:25, Efes 4:32, Kol 3:13 * **19:3:** Mat 16:1

* **19:4:** Jen 1:27, 5:2 * **19:5:** Jen 2:24, Efes 5:31 * **19:7:** Dut 24:1-4, Mat 5:31 * **19:9:** Mat

5:32, 1Kor 7:10-11 * **19:10:** 1Kor 7:1-2,7-9 ^a **19:12:** Nәpin ripik Matiu rani nәgkiariien i mә

"Nitәtә ia neiai." Nipwrai nәgkiariien i in i "Nitәtә sә Kumwesәn ramәrimәnu irә."

Iærmama sə rukurən nuvehien nægkiariien i səiou traməkeikei muvehi marə irə.”

Pwəh nəkwərhakwərha me həuwehe ti Iesu

13 Nəpin riti nærmama nepwin kamhəuwehi nəkwərhakwərha me səvənraha mamhəuwehe ti Iesu mə trəmri utə rəgin mi ia nirəha məfwaki. Nərmama me səvənhi hənise irəha.

14* Mətə Iesu rini mə, “Pwəh nīpwnəti nəkwərhakwərha me həuwehe tukw iou. Tihəpwəh nīniseien irəha ti nəri nə mə nitətə ia neiai səvai nærmama səməme hāmwhen ia nəkwərhakwərha me i.” 15 Nənə Iesu rəmri utə rəgin mi ia nirəha, məfwaki ti nirəha, nənə məpwəh irəha mamevən.

Iærmama riti nautə səvənhi rasori

16 Ia nəpin nəha iærmama riti ruvehe ti Iesu, mīni mə, “Iahatən, nəfe noien amasan takaməkeikei mo mə takuvehi nīmīruien rerin?”

17* Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməres iou nari riti ia nīkaren səvai noien amasan? Kumwesən əpa ramasan. Trini mīnuə ikuə tikuvehi nīmīruien, ikesi pen loa me səvənhi.”

18* Miregi iærmama nəha rini pen tukwe in mə, “Nəfe loa me takesi pen?”

Miregi Iesu rini mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iærmama, məpwəh nakresien pran səvai iærməpə, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien.

19* Tikaməkeikei mīsiəi səim tata mīne mama, nənə mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”

20 Miregi iærmama nəha rini pen ti Iesu i mə, “Loa me pam i iakamesi pen. Nəfe mwi nəha ikin takaməkeikei mo?”

21* Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini mīnuə ikuə tikuvehe matukwətukw pam, evən, nəmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpin kuvehi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nærmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə trīpik fwe ia neiai. Nəpin ikino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

22 Nəpin iærmama nəha riregi nægkiariien nəha, in rəpwəh Iesu, mamevən. Rerin rəpou ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori.

23 Ro iamīnhi irə Iesu rini pen ti səvənhi nærmama me i mə, “Iakamīni nīpərhienien tukumiaha i riskai ti iærmama nautə səvənhi rasori mə truvn- imwə ia nitətə ia neiai. 24 Takini mwi tukumiaha i. Iærmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin məpi raka nərimīru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.”

25 Nəpin nærmama me səvənhi həregi nægkiariien nəha nənimenraha rier. Həni mə, “Mə rəknekin iamīnhi, nisimə nəha ko həuwehi nīmīruien?”

26* Mətə Iesu rətə irəha mīni mə, “Nəri nəha rəknekin iærmama ko ripko mhə, mətə Kumwesən rukurən noien. Narimnari me pam riməru ti Kumwesən.”

27 Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ətə ro. Kīmaha iahənəpwəh pam narimnari me səkimaha mamhəkuriə ik. Ro iamīnhi irə kīmaha tahəuwehi nəfe?”

28* Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakamīni nīpərhienien tukumi- aha i ia nitətə vi sə truvehe narimnari me pam tuhəuwehe mhərməvi. Ia nəpin nəha iou, Iəməti Iærmama, takəkure ia jea asori səiou mərimənu. Kīmīaaha i səməme hiaməkuriə iou ipwet mīne tihəkure mwi ia jea me

* 19:14: Mat 18:2-3 * 19:17: Lev 18:5, Luk 10:28 * 19:18: Eks 20:12-16, Dut 5:16-20 * 19:19: Lev 19:18 * 19:21: Mat 6:20, Luk 12:33, Wok Me 2:45, Wok Me 4:34-37 * 19:26: Jen 18:14, Job 42:2 * 19:28: Mat 25:31, Luk 22:30, Rev 3:21

twelef mhərımənu ia kwənəkwas me twelef səvəi nəkur Isrel. ²⁹ *Nənə nərmmama me pam səməme hənəpəwəh narimnari me səvənraha ti nəri nə mə irəha nərmmama me səiou tuhəuvehi tain. Trini minuə iərmmama riti rəpəwəh nimwə me, uə piəvni me, uə kitiiriməni me, uə tata mine mama səvənhi, uə nəkwərəkəwərəha me səvənhi, uə tiprənə səvənhi, in truvehi tain rasori mwi rəmwhen hantret, nənə muvehi mwi nimiruien rerin. ³⁰ *Mətə nərmmama həpik kəmhəkupwən tuhəuvehe mhəkurirə. Nənə səməme kəmhəkurirə tuhəuvehe mhəkupwən.”

20

Iesu rusipekin ia nərmmama səməme kəmhowok ia nəmhiēn

¹ *‘Takamini iaminih i rə ti nəri nə mə suatuk sə Kumwəsən ia neiāi ramərımənu ia nitətə səvənhi rəmwhen iəmə asori riti nəmhiēn səvənhi rasori. Nəpin riti rier ia nəpnəpin anan mə tripeki nərmmama nəpwin tuhəmhu səvənhi. ² Rini mə irəha kuatia kuatia tuhəmhu nəpin pekin nənə mhəuvehi silin kuatia kino ia silva.^a Nənə nəpin irəha həseni raka, in rərhi pen irəha həuvən fwe səvənhi nəmhiēn.

³ Nənə ia naen klok ia nəpnəpin, iəmə asori rier mwi, mətəni nərmmama nəpwin kəmhərər ia kwopun kamo maket ikin, mhəpko mhə nari riti. ⁴ In rini pen ti nirəha i mə, ‘Kimiāha mwi hiəuvən mhəmhu fwe nəmhiēn səiou, nənə nəfə nəəkuiēn atukwatukw səkimiaha takuvei pehe m kimiāha.’ ⁵ Ro pen irəha həuvən. Ia twelef klok, nənə ia tri klok ia nəruarəv, iəmə asori nəha rirərig mo mwi nəghi nari riti a. ⁶ Nənə ia faef klok ia nəruarəv in rier mwi, mətəni nərmmama nəpwin kəmhərər ihi ia kwopun nəha. Nənə rini pen ti nirəha i mə, ‘Rəfo kimiāha hiamərər ia kwopun i nəpin pekin hiəpko mhə nari riti?’

⁷ Miregi həni pen tukwe in mə, ‘Iərmmama riwən rəkwein kimaha ipwet mə tahowok səvənhi.’

Miregi iəmə asori rini pen ti nirəha i mə, ‘Kimiāha mwi hiəuvən mhəmhu fwe ia nəmhiēn səiou.’

⁸ *Nənə ia nəruarəv iəmə asori səvəi nəmhiēn rini pen ti iərmmama səvənhi sə trəəkū nərmmama mə, ‘Əkwein nərmmama me nəha kəmhəmhu səiou həuvehe nənə ikuvei pen nəəkuiēn səvənraha. Tikukupwən ia səməme həkurirə mhəuvehe men mo sampam ia səməme həkupwən mhəuvehe.’

⁹ Nənə nəpin nərmmama səməme iəmə asori rərhi pen irəha ia faef klok ia nəruarəv həuvehe, irəha kuatia kuatia həuvehi silin riti kino ia silva. ¹⁰ Nəpin nərmmama səməme iəmə asori rərhi pen irəha ia nəpnəpin anan həuvehe, rerinraha rirhi mə tuhəuvehi rasori mwi, mətə irəha kuatia kuatia həuvehi mwi silin riti kino ia silva. ¹¹ Irəha həuvehi, rerinraha ripkagien mhə. Həni pen ti iəmə asori i ¹² mə, ‘Səməme i həuvehe kurirə həmhu aəa kuatia a, mətə kimaha iahəmhu nəpin pekin ia nukwəsikər asori. Rəfo ikərəkū kimaha rəmwhen a?’

¹³ Mətə iəmə asori rini pen ti nirəha riti mə, ‘Iəpko mhə nari riti rərəha ia niram. Ikinəsēni raka mə tikəmhu nəpin pekin nənə muvehi silin kuatia kino ia silva. ¹⁴ Tikuvehi nəəkuiēn səim muvehi mamevən. Iərmmama i ruvehe kurirə rerik ragien ti nuvei penien nəəkuiēn səvənhi rəmwhen a mwi iakuvei pehe mik. ¹⁵ Ikukurən mə ko iako nəfə iakokeikei mə tako

* **19:29:** Hip 10:34 * **19:30:** Mat 20:16, Luk 13:30 * **20:1:** Mat 21:33 ^a **20:2:** Nəghi silin nəha tenarius. Fwe tui tenarius kuatia nəəkuiēn atukwatukw sə kuvei pen m iərmmama sə rowok nəpin pekin ia nəpnəpin meste ia nəruarəv. * **20:8:** Lev 19:13, Dut 24:15

ia mane sɔiou? Rəfo rerim ramrhi ərəha iou ti namasanien nəha iako minraha?”

¹⁶ *Nənə Iesu rini mə, “Ro iamɪnhi irə nərmama səməme həuvehe kupwən tuhəuvehe mhəkurirə, nənə səməme həuvehe kurirə tuhəuvehe mhəkupwən.”

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

¹⁷ Nəpɪn Iesu rautə mamevən fwe ia Jerusalem, riri raka əpa nərmama səvənhi twelef. Ia suatuk rini pen ti nirəha i mə, ¹⁸ * “Həregi ro. Kitaha samətə mamhəvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvei pen iou, Iəmətɪ Iərmama, ia rəgi pris asori me mine nahatən me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə. ¹⁹ Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə irəha tuharis əkenhin ia nirak, mhərisi iou, mhərui tərini pen iou ia nei kamarquau. Takemhə, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nəpɪn səro kahar irə.”

Jemes mine Jon krouəres pen nari riti m Iesu

²⁰ Ia nəpɪn nəha pran səvəi Sepeti riri tɪni mi kəru, muvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, maməres pen nari riti min.

²¹ *Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Ikokeikei nəfe?”

Miregi rini pen tukwe in mə, “Ni mə iəkunouih mi kəru sɔiou trouəkure riti ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour nəpɪn tikərimənu ia nitətə səim.”

²² *Miregi Iesu rini mə, “Kimirau irouereirei nəfe nari irouəres i. Ko kimirau irouənimwi kap i iou takənimwi?”

Miregi irau krouni mə, “Kimrau iarouəmwhen.”

²³ Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Nipərhiəniəniə kimirau tirouənimwi kap i sɔiou, mətə iou ko iakəpwəh nəseniəniə kimirau irouəkure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha sɔiou Tata rɪmərɪf raka irau mə trəkure fwe ikɪn.”

²⁴ Nəpɪn ten mwi nərmama me səvəi Iesu həregi nəresien nəha səvəi Jemes mine Jon, niemaha rəpi irəha. ²⁵ *Mətə Iesu rəkwein irəha həuvehe tukwe. Rini mə, “Kimiaha hiəuvəukurən raka noien səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nəmə asori me səvənraha sə kamhərimənu ia nirəha, kamhəfiətə ia irəha, mamho nərmama kamho nəkwənraha. ²⁶ *Mətə kimiaha tihəpwəh noien iamɪnhi irə ia kimiaha me. Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə truvehe masori ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. ²⁷ Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə trasori makupwən ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo auər a wok səkimiaha pam. ²⁸ *Kimiaha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəmətɪ Iərmama, iapkuvehe mhə mə nərmama tuho tukwini nari miou, mətə iakuvehe mə tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruien sɔiou trərəku suatuk ti nifi rakaian nari ia nərmama həpik.”

Iesu romasan nəmri iərmama kəru

²⁹ Nəpɪn Iesu mine nərmama me səvənhi həier ia Jeriko, mamhəvən, nərmama həpik kamhəkurirə ia Iesu. ³⁰ *Ia kwopun nəha iərmama kəru

* **20:16:** Mat 19:30, Mak 10:31, Luk 13:30   * **20:18:** Mat 16:21, Mat 17:22-23   * **20:21:** Mat 19:28, Luk 22:30   * **20:22:** Mat 26:39, Jon 18:11   * **20:25:** Luk 22:25-26   * **20:26:** Mat 23:11, Mak 9:35, Luk 9:48   * **20:28:** Luk 22:27, Fil 2:7, 1Tim 2:6   * **20:30:** Mat 9:27, 15:22

krouækure ia nikare suatuk. Nænimenrau rifwæ. Næpin krouregi mæ Iesu rau-
vehe mæ trukurau, krouækwein æpwæmwis, rouni mæ, “Iærimænu, kwænækwus
sævai Kig Tevit! Api tukumrau!”

³¹ Miregi nærmama hæggiari skai minrau mæ, “Rouafafa.” Mætæ irau
krouripin rouækwein æpwæmwis mwi, rouni mæ, “Iærimænu, kwænækwus sævai
Kig Tevit! Api tukumrau!”

³² Nænæ Iesu rærer, mækwein irau krouvehe, rini mæ, “Irouokeikei mæ tako
næfe m kimirau?”

³³ Miregi krouni pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Iarouokeikei mæ næmrirrau
trouætui pwæh iarouætæ nari.” ³⁴ Iesu rerin rærkwæpir ti nirau. Rirapi
nænimenrau. Nænæ tækwækwuni næha nænimenrau ramasan. Krouætæ nari.
Nænæ Iesu ramesi suatuk mamevæn, irau krouækuriræ i.

21

Nækur Jerusalem kabhægnægini Iesu

¹ Iræha hæuvæn ipaka ti Jerusalem, mhæier pen ia Tækuær Olif ia kwopun
næha ipaka ti rukwænu Petfas, nænæ Iesu rerhi pen iærmama kæru sævænh,
² mini pen ti nirau i mæ, “Kimirau tirouevæn fwe ia rukwænu næha samaræti
pen i. Næpin tirouapirapw fwe ikin, tirouætæ togki riti kinækwi tæriini irau tini.
Tiroufi raka nari ia nirau, rouæsigi irau, rouvehe tukw iou. ³ *Trini minuæ
iærmama riti ræres kimirau mæ iroufi raka nari iræ ti næfe, tirouni mæ ‘Iærimænu
sækitaha ramares togki mi i, mætæ tripkæpwæmwis mha trærhi pehe mwi irau.’ ”

⁴ Næri næha rier pehe iamini iræ mæ næggiariien sævai Profet Aesea truvehe
mukuæ. In rimæni mæ,

⁵ * “Kimiaha tihæni pen ti nækur Sæon mæ,
‘Hætæ ro kig sækimiaha rauvehe tukumiaha,
mipkæfiætæ mhæ in, ramækure ia togki,
togki i in kwæti togki a.’ ”

⁶ Iærmama mi næha sævai Iesu krouevæn, rauo næfe in rimæni pen ti ni-
rau i. ⁷ Krouæsigi togki næha irau tini, rouæsigi rouvehe, rouæpænæ pen
karkahu æpwæmwis mi sævænrau ia tækutai togki mi næha, nænæ Iesu rækure
iræ. ⁸ * Nærmama hæpik hæpænæ pen karkahu æpwæmwis me sævænraha ia
suatuk. Nærmama nepwæn mwi hærai nimwai nei me, mhæpænæ pen ia
suatuk. ⁹ Nærmama sëmæme kabhækupwæn mine sëmæme kabhækuriræ ia
Iesu kabhækwein æpwæmwis, mamhæni mæ,
“Sægnægini iæmæ i ruku pen ia kwænækwus sævai Kig Tevit!

Sækwein amasan iræ rauvehe ia næghi Iærimænu sækitaha!
Kægnægini Kumwesæn fwe irænhæ anan!”

¹⁰ Næpin Iesu ruvnimwæ ia Jerusalem, nærmama pam ia taon næha kabhæni
næggiariien me rîpik, mamhæres mæ, “Næfe næha iærmama?”

¹¹ * Miregi nærmama sëmæme kabhækuriræ in hæni mæ, “In i profet næha
næghin næ Iesu. Ruku pen fwe Nasaret ia tæna Kalili.”

Iesu rækoui irapw nærmama ia nimwæ sævai Kumwesæn

¹² Nænæ Iesu revæn ia nimwæ sævai Kumwesæn, minamækoui irapw
nærmama sëmæme kabhæmri pen næmri nari ia narimnari me mine sëmæme
kabhæuvehi næmri narimnari me. Rævsini tepol me sævai nærmama
kabhævriwei mane me. Rævsini jea me sævai nærmama sëmæme kauvehi

* 21:3: Mat 26:18 * 21:5: Sek 9:9 * 21:8: 2King 9:13 * 21:11: Mat 21:46

nəmri menu me ti nirəha. ¹³ *In rini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tukani nimwə səiou mə nimwəfwaki,’ mətə kimiaha hiano ruvəuvehe kwopun sə rakres me kamhərkwafə ikin.”

¹⁴ Ia nəpin nəha nərmama səməme nənimenraha rifwə mine səməme nisunraha rəfə həuvehe ti Iesu ia nimwə səvai Kumwesən, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ¹⁵ Mətə pris asori me mine nahatan me səvai Loa rerinraha ripkəgien mhə ia narimnari amasan me sə in ramo. Irəha həregi mwi mə nəkwərhakwəra me ia nimwə səvai Kumwesən kamhəkwein əpwəmwis mə, “Səgnəgini iamə i ruku pen ia kwənəkwus səvai Kig Təviti!” Irəha hətoni niemaha rəpi irəha.

¹⁶ Nənə həni pen ti Iesu i mə, “Ikregi nəgkiariien nəha kamhəni?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ouəh, iakamregi. Rosi hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə, ‘Ikinəpnəpenə raka ia tərhu i nəkwərhakwəra me mine tərhu i nəkwərhakwəra əmtəmetə me mə tuhəgnəgini ik?’ ” ¹⁷ Nənə Iesu rəpwəh irəha, mier ia Jerusalem, mevən fwe Petani, mapri ikin.

Iesu rəkwein ərəha ia niemis riti

¹⁸ Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpin Iesu rirərig mamevən mwi fwe Jerusalem miregi nukumhə rinahi. ¹⁹ *Nənə in rəti pen mətoni niemis riti ramərer ia nikare suatuk. Revən ipaka tukwe mətə nimwan me a. Nukwan riwən. Ro pen in rəgkiari ia nei nə mini mə, “Tikəpwəh mwi nukuəien ia nəpin riti.” Nənə təkwətəkwuni a niemis nə ruvehe maukei.

²⁰ Nəpin nərmama me səvənhi hətoni, həkərinari, mhəni mə, “Niemis nəha rəfimhiə akwauakw iamihni irə?”

²¹ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumi-aha i trini minuə kimiaha hiahətətə pərhien ia Kumwesən, mhəpwəh nəmkiamkiien, hiəukurən noien rəmwhen iakino ia niemis i. Mətə ripko mhə in əpa i. Trini minuə kimiaha hianə pen ti təkuər i mə, ‘Təkuər i, tiko mier mivə pen fwe ia təsi,’ nənə təkuər nəha tro nəkwamiahə. ²² *Trini minuə kimiaha hiahətətə pərhien ia Kumwesən, nəfə nəghin tihəfwaki mhəres i, tihəuvehi.”

Iesu ramo narimnari me nəha ia nəkwai sin

²³ *Iesu revən ia nimwə səvai Kumwesən, mamahətən nərmama me. Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvai nəkur Isrel həuvehe tukwe, mhəni mə, “Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Trini minuə hianə atukwatukw tukw iou i, takini pehe tukumiahə i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. ²⁵ Fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro pəptaes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

Nənə irəha həkkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro pəptaes ia nərmama, Iesu trini pehe tuku-taha i mə, ‘Ro iamihni irə rəfo hiəpwəh niniien nīpərhienien ia nəgkiariien səvai Jon?’ ²⁶ *Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həkəkir niniien iamihni, ti nəri nə mə nərmama me həni nīpərhienien ia Jon mə in profet pərhien riti.

²⁷ Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei.”

* **21:13:** Aes 56:7, Jer 7:11 * **21:19:** Luk 13:6 * **21:21:** Mat 17:20, Luk 17:6, 1Kor 13:2, Jon 14:12

* **21:22:** Mat 7:7-11, Mat 18:19, Jon 14:13-14 * **21:23:** Jon 2:18 * **21:26:** Mat 14:5, 21:46

Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iou mwi ko iakapwah niniien tukumi-aha i ma iakamo narimnari me i ia nakwai sin."

Iesu rusipekin ia iarmama riti tini karu

28 *Nana Iesu rini pen ti niraha i ma, "Kimiaha hiamafotarig ira? Iarmama riti tini karu. Napin riti revan mini pen ti namritaik savanhi ma, 'Narik. Ipwet tikevān mamhu ia namhien sakrau.'

29 Miregi rini ma, 'Iakapwah.' Mata kurira ira rarari ia natarigien savanhi, mevān.

30 Nana tata savanhi revan ti piavni mini pen nagkiariien kuatia.

Miregi rini ma, 'Ramasan tata, pwah iakevan.' Mata in rapwah nevānien.

31 Sa paku ia nirau ro nakwai tata savanhi?"

Miregi iraha hani ma, "Namritaik."

Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakamini niparhienien tukumiaha i narmama samame kamaraku pen takis minraha mine nipran me savai suatuk kamhakupwan ia kimiaha, mamhauvniwā ia nitata sa Kumwesān ramarimānu ira. 32 *Iakini iamānhi ira ti nari na ma Jon Paptas rimauvehe tukumiaha mahatan suatuk atukwatukw sa tihesi pen, nana kimiaha hiapwah niniien niparhienien ira. Mata narmama samame kamaraku pen takis minraha mine nipran me savai suatuk hamani niparhienien ira. Kurira ira hiatoni, mata hiapwah nitarigien ia noien araha sakimiaha, mamhani ihi neikuaien ira."

Iesu rusipekin ia nimekrep savai iamā asori

33 *"Kimiaha tihatarig iou pwah iakini irapw nusipekinien riti mwi. Iamā asori riti rapwei nakwus naha krep ia namhien savanhi, mukurei pen napai rukurau kurau ira, muasi kapwier mo nakwan sa tukeiva testesi tipwei krep ikin ti nuvehien nisen, mo mwi napai rapwamwis mutā tukatui ti krep ikin. Napin ro sampam ira, raseni narmama nepwin hauvehe mhātui ti nimekrep savanhi. Iraha tuhānhi ikin, mhesi kwānkwai krep, mhauai, mhauvei pen niparin m iamā asori. Iamā asori ramri pen nimekrep savanhi ia rāginraha, mier, mevān ia tana apā iti. 34 Napin kwānkwai krep rimrua, iamā asori rānhi pen narmama me nepwin samame kamho tukwini nari min hauvan mhata namā hamātui ti nimekrep savanhi. In rokeikei mā tuhauvei pen kwānkwai krep me nepwin minraha.

35 *Mata namā kamhātui ti krep hakwtāmhiri iotukwininari me savanhi, mhauasi riti, mhousi apune riti, nana mhakwi riti ia karuateri. 36 Iamā asori rarari, mārhi pen mwi narmama nepwin mwi kamho tukwini nari min hauvan. Nana namā kamhātui ti krep ho mwi nari kuatia ia niraha. 37 Sampam iamā asori rānhi pen tini, mini ma, 'Iraha tuhāsiai narik.'

38 *Mata napin namā kamhātui ti krep hatoni tini iamā asori, hani pen ti niraha me i ma, 'Kwa tini iamā asori naha. Napin tata savanhi tremha, nimekrep i ruvehe mo savanhi. Hauvehe, pwah sousi apune nana nimekrep savanhi truvehe mo sakitaha i.' 39 *Nana iraha hakwtāmhiri, mhousi apune, mhārarki irapw ia tanirua. 40 Ro iamānhi ira napin iamā asori savai nimekrep truvehe, tro nāfe ia namā hamātui ti nimekrep savanhi?"

41 Miregi namā asori me hani pen ti Iesu i ma, "In troui apune namā araha me naha ia noien riti rāraha anan, māsani narmāpā me hauvehe mhātui

* 21:28: Luk 15:11 * 21:32: Luk 3:12, Luk 7:29-30 * 21:33: Aes 5:1-2, Mat 25:14 * 21:35: Mat 22:6 * 21:38: Mat 27:18 * 21:39: Hip 13:12

ti nimej krep sǎvǎnhi. Irǎha tuhesi kwǎnkwai krep ia nǎpǎn atukwatukw sǎvǎnhi, mhǎuai, mhǎuvei pen nǎpǎrǎn min.”

⁴²*Miregi Iesu rini pen ti nirǎha i mǎ, “Rosi kimiaha hiǎpkǎvsini raka mhǎ nǎgkiarrieni i ia Nǎkukuǎ Ikinan rini mǎ, ‘Kǎruǎterei nǎha nǎmǎ kamhǎuvrǎhǎkin nimwǎ hǎnuǎ rǎrǎha, mhǎpwǎh, tǎkwǎtkwuni nǎha ruvǎuvehe mino kǎruǎterei sǎ rǎpi raka pam kǎruǎterei me, mǎkwǎtmhiri ǎknekǎn pam nimwǎ. Iǎrimǎnu sǎkitaha rino nǎri i, sǎtoni nǎmrǎtaha rier tukwe?”

⁴³Ro pen iakani pehe tukumiaha i mǎ nitǎtǎ sǎ Kumwesǎn ramǎrimǎnu irǎ ramǎmak ia rǎgimiaha, tukamevǎn kuvehi raka tukumiaha kuvehi pen m nǎrmama nepwǎn sǎmǎme tuhǎukuǎ kwǎnkwan me. ⁴⁴*Iǎrmama sǎ trimwei pen ia kǎruǎterei nǎha, nǎkǎkrin me trǎrkwǎpǎrǎrkwǎpǎr. Trini minuǎ kǎruǎterei nǎha rimwei pen ia iǎrmama riti, iǎrmama nǎha tripwarispwaris.”

⁴⁵Nǎpǎn pris asori me mine Farisi me hǎregi nusipekinien me nǎha Iesu rani, hǎukurǎn mǎ ramǎgkiari ia nirǎha. ⁴⁶*Hokeikei mǎ tuhǎkwǎtmhiri in, mǎtǎ hǎnhǎkir nǎrmama me ti nǎri nǎ mǎ irǎha kamhǎni mǎ in profet pǎrhien riti.

22

Iesu rusipekin ia nǎveginien asori

¹Nǎnǎ Iesu rǎgkiari mwi minraha, musipekin mini mǎ, ²“Suatuk sǎ Kumwesǎn ia neiai ramǎrimǎnu ia nitǎtǎ sǎvǎnhi rǎmwhen ia kig riti sǎ ro nǎveginien asori sǎvǎi tini ti nǎri nǎ mǎ tini ripkiri a pran sǎvǎnhi.^a ³Rǎrhi pen nǎrmama sǎmǎme kamho tukwini nari min hǎuvǎn mhǎkwein nǎrmama sǎmǎme in ruvǎni pen raka ti nirǎha i mǎ tuhǎuvehe, mǎtǎ irǎha hǎpwǎh nokǎikeien mǎ tuhǎuvehe.

⁴*Ro pen kig rǎrari mǎrhi pen nǎrmama nepwǎn mwi sǎmǎme kamho tukwini nari min, rini pen ti nirǎha i mǎ, ‘Kimiaha tihǎuvǎn mhǎni pen ti nǎrmama sǎmǎme iakuvǎni raka ti nirǎha i mǎ tuhǎuvehe mǎ hǎtǎ ro iakinǎpnǎpenǎ raka sǎiou nǎveginien. Iakinousi ǎpune raka kau me sǎiou mine kwǎti kau me sǎiou hǎsisi amasan. Narimnari me pam i iakameitenhi a kimiaha. Tihǎuvehe ti nǎveginien asori sǎiou sǎ iakamo sǎvǎi nǎrik ti nǎri nǎ mǎ ripkiri a pran sǎvǎnhi.’

⁵Mǎtǎ irǎha ho nǎri auǎr a ia nǎgkiarrieni sǎvǎi kig, mamhǎuvǎn. Riti revǎn ti sǎvǎnhi nǎmhien. Riti revǎn ti sǎvǎnhi stoa. ⁶*Nǎrmama me nǎha nepwǎn hǎkwǎtmhiri nǎrmama sǎmǎme kamho tukwini nari m kig, mhǎ naurisien minraha, mhǎousi ǎpune irǎha. ⁷Ia nǎpǎn nǎha kig niemaha rǎpi. Ro pen rǎrhi pen naruagǎn me sǎvǎnhi, hǎuvǎn mhǎousi ǎpune nǎrmama me nǎha sǎmǎme hǎnousi ǎpune sǎvǎnhi me nǎrmama, nǎnǎ mhǎuvani taon sǎvǎnraha.

⁸Kurirǎ irǎ kig rini pen ti nǎrmama sǎmǎme kamho tukwini nari min mǎ, ‘Nǎveginien asori sǎiou sǎ iakamo ti nǎrik sǎ ripkiri a pran i iakinǎpnǎpenǎ pam tukwe, mǎtǎ sǎmǎme iakuvǎni raka ti nirǎha i mǎ tuhǎuvehe hǎpwǎh nǎmwhenien. ⁹Ro iamini irǎ, kimiaha tihǎuvǎn fwe suatuk me, mhǎni pen ti nǎrmama me pam sǎmǎme hiǎtoni irǎha mǎ tuhǎuvehe ia nǎveginien sǎiou.’

* **21:42:** Wok Me 4:11, Rom 9:33, 1Tes 2:6-8   * **21:44:** Dan 2:44-45   * **21:46:** Mat 21:26

^a **22:2:** Suatuk riti mwi ti ninien nǎgkiarrieni i ro iamini irǎ: “Nitǎtǎ ia neiai rǎmwhen ia kig riti sǎ ro nǎveginien asori sǎvǎi tini ti nǎri nǎ mǎ tini ripkiri a pran sǎvǎnhi.   * **22:4:** Mat 21:36   * **22:6:** Mat 21:35

10 Nənə nərmama me nəha kamho tukwini nari m kig həier, mhəuvən ia suatuk me, mhəkwein nərmama me pam səməme hətoni irəha, nəkur ərəha mine nəkur amasan, həuvehi irəha mhəuvən ti nəveginien asori səvəi kig. Nənə nimwə sə kaməni nari ikin rukuər ia nərmama.

11 Mətə nəpin kig ruvniwə pehe mə trətoni nərmama me nəha səməme həuvehe, rətə iərmama riti raməni nari mīpkarkahu mhə tīnari atukwatukw sə kamarkahu i ia nəveginien sə ro iamīnhi. 12 Nənə kig rini pen tukwe in mə, ‘Iou riti! Ikəfuvniwə pehe irə məpwəh narkahuien tīnari atukwatukw sə kamarkahu i ia nəveginien iamīnhi?’ Nənə iərmama nəha rīreirei mə trini nəfe.

13 *Nənə kig rini pen ti nərmama me nəha kamho tukwini nari min mə, ‘Hərihi rəgin mi mine nisun mi, mhərarki irapw iruə ia nəpitəvien. Kwopun nəha nərmama tuhasək ikin, mhahi tərini revīnrəha.’”

14 Nənə Iesu rarə mini mwi mə, “Kaməkwein nərmama həpik mə tuhəuvehe, mətə houhi a Kumwesən ruvərfi raka irəha mə səvənhi me.”

Ratukwatukw mə tukəraku pen takis m Kig Sisa uə rekəm?

15 *Ia nəpin nəha Farisi me həuvən, mhəgkiari pəri, mamhəres mə tuhəfo mho Iesu rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. 16 Nəpin həgkiari pam, hərhi pen nərmama nepwin səvənraha ti Iesu həuvən irəha nərmama nepwin səvəi Kig Herot, nənə mhəni mə, “Iahatən. Kimaha iahəukurən mə ik iəmə sə ikani nīpərhiēnien. Ikamahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama tuhesi pen. Ikəpwəh nəhekīrien nərmama, mətə nəmə asori uə nəmə auər a ikahatən rəmnəmwhen a ti nīrəha. 17 Ro iamīnhi irə tiko mini pehe ro tukumaha i nətərigien səim. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tsəraku pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

18 Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien ərəha səvənraha, rini mə, “Kimiaha kauətkašu me. Rəfo hiameipweipwi iou iamīnhi irə? 19 Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe, pwəh iakətə ro.” Nənə irəha həuvei pen silin riti min.

20 Nənə Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Nənīmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

21 *Miregi həni mə, “Nənīmwi Kig Sisa mine nəghi Kig Sisa.”

Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Ro iamīnhi irə narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

22 Nəpin irəha həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier. Nənə həpwəh Iesu mamhəuvən.

Iərimanu in Kumwesən səvəi nərmama səməme kamhəmiru

23 *Ia nəpin nəha mwi Satusi me nepwin həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvamhə ko rīpkətui mhə mwi.) Irəha həuvehe mhəres Iesu nəresien riti, 24 mhəni mə, “Iahatən, Moses rīməni mə, ‘Trini minuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tīnīnrau riwən, piəvi iərman nəha traməkēikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərəkəwərəha me, rouəsīhəgin piəvi iəmə nəha.’” 25 Mətə nərman me nepwin səkitaha, irəha pam sefen. Irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərəhiēn iəkunouhi riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. Nənə piəvi iərman nəha riri.

26 Piəvni sə resi pen in mwi ro iamīnhi irə. Nənə piəvni sə ro kahar in mwi ro iamīnhi irə mamevən meste sampam. 27 Nərman me nəha sefen hemhə pam. Nənə prən nəha remhə mwi. 28 Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpin

* 22:13: Mat 8:12, 25:30, Luk 13:28 * 22:15: Mak 3:6 * 22:21: Rom 13:7 * 22:23: Wok Me 23:8

nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, prən nəha səvai sin ia nərman me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?”

²⁹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəreirei nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə İkinan, mhəreirei mwi niskaiien səvai Kumwesən. Ro iamınhi irə mine nahatənien səkimiaha riḡkatukwatukw mhə. ³⁰ Nəpin nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nərman tuhəpwəh niriien nīpran, nīpran tuhəpwəh nesi penien nərman. Mətə irəha tuhəmwhen ia nagelo me ia neiai. ³¹ Nənə nəgkiariien səvai nəgkiariien i hiəmāni mə iərmama ko riḡkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i Kumwesən rīmāni pehe tukumiaha i uə? Rīmāni mə, ³² *‘Iou Kumwesən səvai Epraham mine Kumwesən səvai Aesak mine Kumwesən səvai İekop.’ In riḡko mhə Kumwesən səvai nərmama me səməme həuəvamhə, mətə in Kumwesən səvai nərmama me səməme kamhəmīru.”

³³ Nəpin nərmama me həregi nəgkiariien nəha Iesu ramahatən nərmama me irə, nənimenraha rier.

Nəfe loa in rasori ia loa me nepwīn?

³⁴ Mətə nəpin Farisi me həregi mə Iesu rəsīsəg tərhuī Satusi me ia nəgkiariien səvənhi, irəha housəsīmwin irəha me. ³⁵ Irəha riti in iahatən səvai Loa rəres pen nari min mə triregi ro Iesu mə trəfni irə. In rini mə, ³⁶ “İahatən. Nəfe loa ia Loa səvai Moses in rasori?”

³⁷ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “‘Tikaməkeikei mokeikei İərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim.’ ³⁸ Loa nəha in rasori makupwən ia loa me. ³⁹ *Nənə loa səro kəru irə rakurirə pen loa nəha rəmwhen irə. Rini mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei piām rəmwhen ikokeikei atukw a ik.’ ⁴⁰ *Nəgkiariien me pam kimərai pen ia Loa səvai Moses mine nəkukuə me səvai profet kupwən me həgher pen ia loa mi nəha.”

Kristo in tini sin?

⁴¹ Farisi me housəsīmwin irəha me, nənə Iesu rəres pen irəha i ⁴² *mə, “Kimiaha hiāməfətəriḡ irə mə Kristo in tini sin?”

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “In tini Kig Təvit ti nəri nə mə truku pen ia kwənəkwus səvənhi.”

⁴³ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə rəfo nəha Kig Təvit rinəkwein Kristo mə İərimənu səvənhi? Ia nəpin nəha Nənimwin İkinan rinərə irə Kig Təvit rīmāni mə,

⁴⁴ *Kumwesən rini pen ti İərimənu səiəu mə, Əkure ia nikarek mwatuk mesite tako nərmama səməme haməmwəki ik həuəvehe, tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.”

⁴⁵ Mə Kig Təvit rinəkwein Kristo mə İərimənu səvənhi rəfo kimiaha hiəmāni mə in tini Kig Təvit?”^b ⁴⁶ Nəpin Iesu rəres nəresien nəha, iərmama riti

* **22:32:** Eks 3:6, Mat 8:11 * **22:37:** Dut 6:5 * **22:39:** Lev 19:18 * **22:40:** Mat 7:12, Rom 13:10, Kal 5:14 * **22:42:** Jon 7:42 * **22:43:** Mat 26:64 **b** **22:45:** Nəkur İsrəl me fwe kupwən həuəvukurən raka mə profet me səvai Kumwesən həməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwus səvai Kig Təvit mərimənu ia nirəha. İəmə nəha kani nəghin mə ‘Kristo’ uə ‘Mesaeə’ uə ‘Tini Təvit.’ Ia kwəti nəgkiariien i, Iesu rokeikei mə nəmə asori me tuhətə sas Kristo mə in riḡko mhə tini Kig Təvit əpa, mətə in Tini Kumwesən. Sətəni mhəukurən mə in Tini Kumwesən ti nəri nə mə Kig Təvit rəkwein in mə İərimənu səvənhi.

riwən ko riripwen pen min. Ia nəpin nəha mamevən, nərmama pam həhekir nəsien nəsien me min.

23

Iesu rəgkiari skai m Farisi me mine nahatən me səvəi Loa

1 Iesu rəgkiari m nərmama me mine nərmama me səvənhi, mini mə,
2 “Nahatan me səvəi Loa mine Farisi me kəmhəkure ia təmwki Moses. 3 *Ro iamini irə kimitaha tihəməkəikei mhəsiai irəha, mho nəfe nəghin irəha hani pehe tukumiaha i. Mətə tihəpwəh noien rəmwən ia nirəha. Irəha kəmhəvisau, mətə həkko mhə nəfe kəmhəni. 4 Kəmhəkəikei m nərmama me mə tuhesi pen loə skai me səməme həmwən ia katipə sə rəpam, mətə irəha həkweui pen mhə nəkwai rəginraha riti mhasitu ia nirəha ti natipəien.

5 *Kəmhə noien amasan me pam səvənraha mə nərmama tuhətəni həgnəgini irəha. Kwətə tənəripw me i kīməvai pen nəgkiariien səvəi Kumwesən irə, nərmama kəmhərihi tərini pen ia nəpwənənraha mine rəginraha, nahatan me səvəi Loa kəmhəkəwusi səvənraha sə pwinari, mho mwi nusvenhi karkaha me səvənraha həkwepwis. 6 *Ia nəveginien asori me irəha həkəikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nərmama me ikin. Ia nəkwai nīmwfəwaki me səvəi nəkur Isrel həkəikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. 7 Ia kwopun kamo maket me ikin həkəikei mə nərmama tuhəkweui irəha ia nisaiien, mhəkəikei nəpin nərmama həkweui irəha mə, ‘Iahatən.’

8 Mətə kimitaha tihəpwəh nəseniien nərmama həkweui kimitaha mə ‘Iahatən,’ ti nəri nə mə iahatən səkimiaha kuatia a, nənə kimitaha piəvmiaha me. 9 Nənə tihəpwəh nəkweuiien iərmama riti ia tiprənə i mə ‘Tata,’ ti nəri nə mə Tata səkimiaha kuatia a. In ramarə fwe ia neiəi. 10 Nənə tihəpwəh nəseniien nərmama həkweui kimitaha mə ‘Iərimənu,’ ti nəri nə mə səkimiaha Iərimənu kuatia a. In i iou, Kristo. 11 *Iərmama sə rokeikei mə trasori ia kimitaha in traməkəikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimitaha. 12 *Mətə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irəpw in. Iərmama sə rauvehi irəpw in Kumwesən truvehi utə in.

13 Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsuə me. Hiaməsisəg ia təpinhə ia nītətə ia neiəi^d ia nəmri nərmama. Kimiaha hiəpwəh nuvniəwəien ia nītətə nəha, nənə hiaməsisəg mwi nərmama səməme həkəikei mə tuhəuəvniəwə irə. 14 b

15 Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsuə me. Hiasuə ia nītətə me mhəpi simwin ia təsi mine tənə mhəuəvni isipwin mə tihəvi iərmama kuatia ruvehe mukurirə ia kimitaha. Nənə nəpin in ruvehe mukurirə ia kimitaha, hio ruvehe mərəha anan məpi raka kimitaha. Nəpwənəti kwopun nəpw asori rauək ikin irəha nə kimitaha.

* 23:3: Mal 2:7-8 * 23:5: Mat 6:1, Eks 13:9, Dut 6:8, Nam 15:38-39 * 23:6: Mat 6:5, Luk 14:7

* 23:11: Mat 20:26, Mak 9:35, Luk 22:26 * 23:12: Job 22:29, Prov 29:23, Esik 21:26, Luk 14:11, 18:14

a 23:13: Nəpin rəpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nītətə ia neiəi.” Nəpwəi nəgkiariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” b 23:14: Ia Niutestamen me nəpwini kimərai tui anan ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien səvəi vas 14 riwən. Mətə ia Niutestamen me nəpwini sə kimərai kurirə nəgkiariien ia vas 14 raməmak ia nirəha. Kəmhəni mə, “Trərəha anan tukumiaha nahatan me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsuə me. Hiameikuə ia nipran me səməme nərman me səvənraha həuəvnhə, mənəhakəsə narimnari me səvənraha, nənə mamho mwi nəfwakien əpwəmwis me mə nərmama tuhətəni həsiai kimitaha tukwe. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səkimiaha məpi raka nərmama nəpwini.”

16 *Trərəha anan tukumiaha. Kimiaha nər̄mama hiaməiri pen nər̄mama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rifwə. Hiaməni mə 'Tr̄ini minuə iərmama riti rahatən nimwə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsua hi irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə tr̄ini minuə rahatən kol ia nəkwai nimwə nəha, muvehi kwəsua hi irə, in traməkeikei mo nəfe in ramini.' 17 Kimiaha hiəreirei nari. Nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, kol nəha uə nimwəfwaki sə ro kol ruvehe mo ikinan i? 18 Nənə kimiaha hiaməni mə, 'Tr̄ini minuə iərmama riti rahatən nifatə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsua hi irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə tr̄ini minuə rahatən nari riti sə kinəmri utə ia təkure nifatə nəha, in traməkeikei mo nəfe in ramini.' 19 Kimiaha nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, nəri sə raməmak utə ia təkure nifatə uə nifatə səvəi Kumwesən sə ro nəri nəha ruvehe mo ikinan i? 20 Ro iam̄inhi irə iərmama sə ramahatən nifatə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsua hi irə, in ramahatən nifatə nəha mine narimnari me pam səməme kamhəmak ia təkuren kauvei pen m Kumwesən, mauvehi kwəsua hi ia nirəha. 21 Nənə iərmama sə ramahatən nimwə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsua hi irə, in ramahatən nimwə nəha mine Kumwesən sə ramarə fwe ia nəkwən, mauvehi kwəsua hi ia nirau. 22 *Nənə iərmama sə ramahatən neiai, mauvehi kwəsua hi irə, ramahatən Kumwesən mine jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, mauvehi kwəsua hi ia nirau.

23 *Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsua me. Hiaməuai narimnari me səkimiaha ia kusen ten, maməuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iam̄inhi irə ia nəri ouih̄i rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien. Mətə hiənənouenou nəgkiariien me həpam mwi. Kimərai pen ia Loa səvəi Kumwesən mə iərmama traməkeikei mo noien atukwatukw, mamapi ti iərmama, nənə mamahatətə ia Kumwesən. Ramasan mə kimiaha hiamo nəgkiariien asori me nəha, mhəpwəh nenouenouien mwi nəgkiariien ouih̄i me. 24 Kimiaha nər̄mama hiaməiri pen nər̄mama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rifwə. Nəp̄in hiən̄imwi nui, hiəpeki raka manman irə, mətə hiəpkətə mhə nərim̄iru nəha kamel raməmak irə, nənə hiət̄igai.

25 *Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsua me. Noien səkimiaha rəmwhen ia kap mine tikinari kaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwən rəm̄kemik. Fwe imwə rer̄imiaha rukuər ia nərəhaien mine nakresien. Hiamətərig əpa tukumiaha me. 26 Ik Farisi, nənimem rifwə pər̄hien. Kupwən maikuas ia nəkwai kap mine plet kurirə ikəpər̄hi tek̄in iruə rəmher.

27 *Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsua me. Kimiaha hiəmwhen ia nipəgi kəruətərei sə kərkwafə pen iərmama sə remhə ik̄in kəfəri iruə rəpsan. Nəp̄in nər̄mama hətoni iruə, rer̄inraha rir̄hi mə ramasan, mətə fwe imwə rukuər ia nikəkri iərmama mine nipwran sə rimərir̄ məm̄kemik. 28 *Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəp̄in nər̄mama hətə nipwramiaha iruə, rer̄inraha rir̄hi mə kimiaha hiatukwatukw, mətə fwe imwə rer̄imiaha rukuər ia neikuəien mine noien ərəha me.

29 Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsua me. Hiəuvrhəkin kref me səvəi profet me mine nəmə atukwatukw me, mamhərukwi utə tihinari me ia nirəha. 30 Kimiaha hiaməni mə, 'Rip̄kini minuə samarə ia nəp̄in kupwən səvəi kaha me, ko səpwəh

* 23:16: Mat 15:14 * 23:22: Aes 66:1, Mat 5:34 * 23:23: Lev 27:30, Maeka 6:8 * 23:25:

Mak 7:4 * 23:27: Wok Me 23:3 * 23:28: Luk 16:15

noien rəmwhen irəha həno, mhousi əpune profet me.’ ³¹ *Ia nəgkiariien nəha kimiaha hiaməni pui atukw a kimiaha mə nipərhiēnien i nīmwpwi nərmama me nəha səməme hənousi əpune profet kupwən me irəha nə kimiaha. ³² Ramasan mə kimiaha tihərīpin noien ərəha me nəha kaha kupwən me səkimiaha həno stat mho, mho sampam irə.

³³ *Kimiaha snek me, hiəmwhen ia nipwnəti snek me kamhahi əpune iərmama! Tihəfo mhap mə Kumwesən trəpwəh nərpwiniēn noien ərəha me səkimiaha ia kwopun napw asori rauək ikin? ³⁴ *Ti nəri nə mə kimiaha hiamo noien me nəha, iou takərhi pehe profet me, mine nərmama səməme həkurən nari, mine nahatən me həuvehe tukumiaha. Kimiaha tihousi əpune nepwīn, mhərui tərini pen nepwīn ia nei kamarkuau, mhousi nepwīn ia nəkwai nīmwfəwaki me səkimiaha, mhərīpwi irəha ia taon me.

³⁵ *Takərhi pehe irəha tukumiaha iamīnhi irə mə kimiaha nərmama ipwet mine tihəuvehi nərpwiniēn ti nite nəkur atukwatukw me pam sə rīnaiu ia tīprənə i rostat ia nite Epel, iəmə sə rīpko mhə nərəhaiēn riti, muvehe meste nite Sekarəaə tīni Perekia sə kimiaha hianousi əpune ia nīmwə səvai Kumwesən ia nīmwrhenhi nīfatə mine kwopun sə ro ikinan. ³⁶ Iakani nipərhiēnien tukumiaha i narimnari me pam i treste kimiaha nərmama ipwet mine.”

Iesu rasək ti nəkur Jerusalem

³⁷ **“Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me, maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik. Nəpin rīpīk iakokeikei mə takousəsīmwin nipwnətim me rəmwhen ia rīnhi menu ramo ia tīni me mauui irəha ia tərəgīn mī. Mətə kimiaha hiəpwəh nokeikeiēn.*

³⁸ **Hətə ro. Təkwtəkwuni nəha Kumwesən trəpwəh nīmwə səkimiaha^c ro tekīn a. ³⁹ *Iakamīni pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh mwi nətoniēn iou meste tihəni mə, ‘Səgnəgīni iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha.’ ”*

24

Iesu rīni irapw mə tukousi testesi pam nīmwə səvai Kumwesən

¹ Iesu rier ia nīmwə səvai Kumwesən mamevən. Ia nəpin nəha nərmama me səvənhi həuvehe mhahatən pen nīmwə nəha mine nīmwə me nəha kiməuvrəkīn pen mwi irə mə in trətoni. ² *Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha hiamətə nīmwə me i? Iakani nipərhiēnien tukumiaha i mə tukamevən tukousi testesi pam, kəruətəri riti ko rəpwəh nərər əknekiniēn ia riti.”

Nuveheien səvai Iərimənu mine nəpin sampam

³ Kurirə irə Iesu raməkure ia Təkuər Olif, nənə nərmama me səvənhi həuvehe tukwe. Nəpin irəha min əpa hərəs pen in i mə, “Tiko mīni ro tukumaha i mə narimnari me i tuhəuvehe tīnesən? Nəfe nīmətīēn truvehe mahatən pen mə nuveheien səim mine nəpin sampam krouvəuvehe ipaka?”

* **23:31:** Wok Me 7:52 * **23:33:** Mat 3:7, 12:34, Luk 3:7 * **23:34:** 1Tes 2:15, Mat 10:23 * **23:35:** Jen 4:8, Hip 11:4, 2Kron 24:20-21 * **23:37:** Wok Me 7:59, 1Tes 2:15 * **23:38:** 1King 9:7-8, Jer 12:7, 22:5 ^c **23:38:** Rosi nəgkiariien i mə ‘Nīmwə səkimiaha’ raməgkiari ia nīmwə səvai Kumwesən. Fwe tui anan nīmwfəwaki nəha ramərəf fwe Jerusalem. * **23:39:** Sam 118:26, Mat 21:9 * **24:2:** Luk 19:44

4 Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Kimiaha tihamasiari kamo iarmama riti reikuə ia kimiaha. 5 *Narmama hapik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia narmama hapik. 6 Kimiaha tiharegi narmama tuhəvisau ia naruagəniən me mə ‘naruagəniən riti fwe’ uə ‘naruagəniən trutə.’ Tihətui amasan rərəha hiəhekir, ti nəri nə mə nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə ripko mhə ihi nəpin sampam. 7 *Iakamini iamihni irə ti nəri nə mə narmama ia kwənəkwus riti tuhəskəmter mharuagəni irəha narmama ia kwənəkwus əpə. Narmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagəni irəha narmama səvəi kig əpə. Nukumhə trahi narmama. Kwopun me nepwin nimwnimwien trikui. 8 Mətə narimnari me pam i rəmwəhen a ia pran sə rinamregi təkutan rinamamisə ti nərəhiien iəkunouihni.

9 *Ia nəpin nəha tukuvei pen kimiaha ia rəgi narmama mə irəha tuho nəmisəien m kimiaha, mhousi əpune kimiaha. Narmama ia tənəmtənə me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha narmama me səiou. 10 Narmama hapik nahatətəien səvənraha trimwei. Irəha tuhəsəni pen irəha me ia rəgi nəmə ərəha me, mhəmwəki irəha me. 11 *Profet eikuə me hapik tuhəskəmter, mheikuə ia narmama me hapik. 12 Nənə ti nəri nə mə noien ərəha truvehe masori, narmama hapik nokeikeiien səvənraha truvehe məkwie. 13 *Mətə iarmama sə trərer əknekin ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaien me i həuvehe mhəukurau pam, Kumwesən truvehimiru in. 14 *Tukini irəpw nəgkariien amasan i raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Narmama ia tənəmtənə me pam tuhaməkeikei mhəregi kurirə irə nəpin sampam truvehe.”

Iesu raməgkiari ia nərəhaien sə treste nəkur Jerusalem

15 * “Kimiaha tihətoni nəri nəha Profet Taniel riməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Traməger ia kwopun ikinan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Nəpin kimiaha tihətoni, iarmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nipwran. 16 Narmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhap mhərkwafə ia təkuer me. 17 *Trini minuə iarmama riti raməpwis ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvniwəien mə truvehi nəri riti sə rəmak ia nəkwai nimwə səvənhi. 18 Nənə trini minuə iarmama riti raməmhū ia nəmhien səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nərərigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tinari. 19 Trərəha anan ti nipran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei pen kənuu m nəkwərhəkwərhə əmtəmətə me ia nəpin nəha. 20 Tihəfwaki mə nəpin nəha tihap irə trəpwəh nuveheien ia nəpin səvəi nəkwieien uə ia Sapat riti, 21 *ti nəri nə mə nəpin nəha nəpin səvəi nərəhaien. Nərəhaien nəha trasori məpi raka nərəhaien me pam səməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien mesite pehe ipwə mine. Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe məpi raka. 22 Ko nərəhaien nəha rəvən əpwəmwis, narmama me hemhə pam. Mətə lərimənu tro nəpin sə nərəhaien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamihni irə mə truvehimiru narmama me səvənhi səməme in ruvərfi raka irəha. 23 *Ia nəpin nəha, trini minuə iarmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro, Kristo i’ uə ‘Hətə

* 24:5: Mat 24:23-24, Wok Me 5:36-37, 1Jon 2:18 * 24:7: 2Kron 15:6, Aes 19:2 * 24:9: Mat 10:22, Jon 15:18 * 24:11: Mat 24:5,24, 1Jon 4:1 * 24:13: Mat 10:22 * 24:14: Mat 10:18, 28:19 * 24:15: Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11 * 24:17: Luk 17:31 * 24:21: Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14 * 24:23: Mat 24:5,11

ro, Kristo naha,' kimiaha tihəpwəh niniien nipərhiendien irə. ²⁴* Nərmama tuhəskəmter. Nepwɪn tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwɪn tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nɪmtətien asori me mine narimnari me nərmama tuhətoni mhərkəri asori nari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trini minuə irəha həukurən noien. ²⁵ Hətə ro. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.

²⁶* Ro iamɪnhi irə trini minuə nərmama me nepwɪn həni pehe tukumiaha i mə, 'Hətə ro. Kristo in fwe ia kwopun akwesakwes ikɪn,' tihəpwəh nevəniien fwe ikɪn. Trini minuə həni mə, 'Hətə ro. In i ia nəkwai nimwə,' tihəpwəh niniien nipərhiendien irə. ²⁷* Nəpɪn rouapɪr irə nərmama hətoni nəhiarpwien səvənhɪ fwe pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iəməti Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iamɪnhi irə. ²⁸* Ia kwopun pəku nipwrai nəri remhə ikɪn menu me nəha kamhani nipwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsɪmwɪn irəha me, mhani."

Iəməti Iərmama truvehe mwi

²⁹* "Nəpɪn nərəhaien nəha trukurau pam, təkwtəkwni a mwi meri truvehe nɪpɪtəv, məkwə trəpwəh nəhiarpwien, kəməhau me ia nɪmagouagou tuhəsəsəsas, narimnari me ia nɪmagouagou həskai pɪk, Kumwesən trikiukiu ia nɪrəha. ³⁰* Ia nəpɪn nəha nɪmtətien səiou Iəməti Iərmama trier irapw ia nɪmagouagou. Nənə nərmama ia kwənəkwus me pam ia təkure tɪprənə i tuhəregi rərəha mhasək tukwe. Irəha tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia nəpuə fwe ia nɪmagouagou iakauvehe ia nɪskaiien mine nukuraanien asori. ³¹* Ia nəpɪn nəha kisɪpw riti trasək asori, nənə takərhi raka nagelo me səiou, həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarəi, mhəuvən ia kwopun me pam ia tɪprənə i, mhəpeki nərmama me səməme iakimərfi irəha mə səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe."

Iesu rusipekɪn ia nei niemis

³²* "Həregi ro nusipekɪnien səvəi nei nəha niemis. Nəpɪn rɪnarkwi pen tukun sə rɪmərmaru mɪnaməpɪrɪr, kimiaha hiəukurən mə nəpɪn səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³³ Rəmwhen a mwi, nəpɪn kimiaha tihətoni narimnari me i, tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərər ia kwərəu ia nimwə mə takuvnimwə pehe. ³⁴* Iakani nipərhiendien tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmɪru təkwtəkwni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe. ³⁵* Neiai mine tɪprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə."

Iərmama riti riwən rukurən nəfe nəpɪn Iərimənu truvehe irə

³⁶* "Mətə nəpɪn səvəi nəri nəha uə aə səvənhɪ iərmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mine iou mwi, Tini Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou əpa rukurən. ³⁷* Nəpɪn nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə tramwhen ia nəpɪn səvəi Noa. ³⁸ Nəpɪn nesən asori rəpwəh ihɪ nauəriien, nərmama me kamhəvegɪn, mamhənɪmwɪ. Nərman me kamhəri nɪpran. Nɪpran me kamhesi pen nərman. Irəha kamho noien me nəha mamhəuvən meste Noa

* **24:24:** Dut 13:1-3, 2Tes 2:8-9, Rev 13:13-14 * **24:26:** Luk 17:23-24 * **24:27:** Mat 24:37-39
 * **24:28:** Luk 17:37 * **24:29:** Esik 32:7, Joel 2:10,31, 2Tes 3:10 * **24:30:** Rev 6:12-13, Sek 12:10, Rev 1:7, Dan 7:13 * **24:31:** Aes 27:13, 1Kor 15:52, 1Tes 4:16 * **24:34:** Mat 16:28 * **24:35:** Mat 5:18 * **24:36:** Wok Me 1:7, 1Tes 5:1-2 * **24:37:** Jen 6:5-8

ruvniwə ia nitətə asori səvənhi. ^{39*} Irəha häreirei mə tuhəmhə meste nesən asori rauə; nənə iapiwən raiu mipeki raka irəha həmwənimw. Iou, Iəməti Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iamihə irə. ⁴⁰ Ia nəpən nəha iərman kəru trouəmhū ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ⁴¹ Pran kəru trouəvnari ia kwopun kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.

^{42*} Ro iamihə irə kimiaha tihəmətui a mhəpwəh napriien ti nəri nə mə hiäreirei nəfe nəpən Iərimənu səkimiaha truvehe irə. ^{43*} Mətə kimiaha tihəməkeikei mhəukurən nəri. Trini minuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpən iərmama riti truvehe muvniwə ia nəkwai nimwə səvənhi makres, in tramətui a məpwəh napriien. Ko in rəpwəh nəsenien iərmama riti reitehi nimwə səvənhi muvniwə makres. ⁴⁴ Rəmwəh a mwi kimiaha mwi tihəməkeikei mhəpnəpənə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, takuvehe ia nəpən riti tihakiraka iou.

⁴⁵ Iotukwininari sə rukurən nari, mamə nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpən me pam, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia nimwə səvənhi mə trəkwməni nərmama me səvənhi ia nəpən atukwatukw kamhani nari irə. ⁴⁶ Trini minuə iəmə asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe mətoni mə ramo wok me iamihə irə, iotukwininari nəha rerin tragien. ^{47*} Iakani nīpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁸ Mətə mə iotukwininari nəha rerin rinamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, ⁴⁹ nənə rinamouisi nərmən mine nīpran səməme kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegin, mamənimwi, mamakonə irəha nərmama kamhənimwi pik, ⁵⁰ iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpən riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rīreirei. ^{51*} Nənə iəmə asori səvənhi trərpwin noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha kəuətkəsə me. Ia kwopun nəha irəha tuhasək, mhahi tərini revinraha.”

25

Iesu rusipekin ia nīprən ouihī me irəha pam ten

^{1*} “Nəpən nəha nitətə ia neiai^a truvehe irə trəmwhən ia nīprən ouihī me irəha pam ten. Həuvehi laet me səvənraha mhəuvən mə tuhətoni iərman sə triri vi a pran səvənhi. Iərman nəha triri prən nəha krouevən fwe imwəni rourə pəri. ² Prən ouihī me nəha krirum häreirei nari. Krirum həukurən nari. ³ Nəpən səməme häreirei nari həuvehi laet me səvənraha, həpwəh nuvehien oel laet rauək irə irəha minraha. ⁴ Mətə səməme həukurən nari həuvehi laet me səvənraha, mhəuvehi mwi tikiari me nepwin həukuər ia oel laet rauək irə. ⁵ Nənə ti nəri nə mə iərman sə rīpkiri a pran səvənhi ramo tipwə irəha həregi napriien ruvehi irəha hapri.

⁶ Mətə ia kurkwai nəpən iərmama riti rəkwein, mini mə, ‘Iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rauvehe! Həuvehe mhətoni!’

⁷ Ia nəpən nəha nīprən ouihī me nəha ten hətui, mhəpərhi laet me səvənraha. ⁸ Nənə səməme häreirei nari həni pen ti səməme həukurən nari mə, ‘Həuvei pehe səkimiaha riti oel laet rauək irə. Laet me səkimaha hənəmfwə.’

* **24:39:** Jen 7:21-23, 2Tes 3:6 * **24:42:** Mat 25:13 * **24:43:** Luk 12:39-40, Rev 16:15 * **24:47:**

Mat 25:21, 23 * **24:51:** Mat 8:12 * **25:1:** Rev 19:7, Luk 12:35 ^a **25:1:** Nəpən rīpik Matiu rani nəgkiarrien i mə ‘Nitətə ia neiai.’ Nīpwrai nəgkiarrien i in i ‘Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.’

⁹ Mətə səməme həukurən nari həni mə, ‘Rekəm. Oel i laet rauək irə tripkəmwhen mhə tukutaha pam. Həuvən fwe ia stoa me mhəuvehi nəmri səkimiaha me nəpwin.’

¹⁰ Nəpin irəha kamhəuvən mə tuhəuvehi nəmri oel laet rauək irə, iərman sə ripkiri a pran səvənhi rapirapw. Nipran ouihi me nəha krirum səməme hənəpnəpenə, həuvnimwə irəha min ia nəkwai nimwə sə tukəni nəveginien asori ikin. Nənə nərmmama həsisəg ia təpinhə.

¹¹ *Kurirə irə niprən ouihi me nəha səməme həpkəpnəpenə mhə hərərig mwi, mhəuvehe, mamhəkwein mə, ‘Iərīmənu, Iərīmənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

¹² *Mətə iərman sə ripkiri a pran səvənhi rini mə, ‘Takamini nipərhiendien tukumiaha i iakreirei kimiaha.’”

¹³ *Nənə Iesu rini mə, “Ro iaminihə irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mə hiəreirei nəfe nəpin uə aoa Iərīmənu səkimiaha truvehe irə.”

Iesu rusipekin ia nərmmama kamhətui ti mane səvəi iəmə asori

¹⁴ * “Nuveheien səvənhi trəmwhen iərmmama riti sə rauvehi navəniien əpwəmwis səvənhi. Kurirə rier imwəni rəkwein nərmmama səməme kamho tukwini nari min həuvehe. Nənə rəmri pen mane səvənhi ia rəginraha mə tuhətui amasan tukwe. ¹⁵ * Ia riti ruvei pen tənəripw me krirum mane rukuər irə, nənə tənəripw kəru m riti, nənə tənəripw kuatia m riti. Ruvei pen kuatia kuatia minraha rəmwhen in rukurən mə trətui amasan tukwe. Kurirə irə in rier mamevən. ¹⁶ Iərmmama sə ruvehi tənəripw krirum revən atukwatukw mowok irə, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw krirum mwi. ¹⁷ Nənə iərmmama sə ruvehi tənəripw kəru ro mwi iaminihə, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw kəru mwi. ¹⁸ Mətə iərmmama sə ruvehi tənəripw kuatia revən meri tiprənə, minimwi mane səvəi iəmə asori səvənhi.

¹⁹ Nəpin əpwəmwis rukurau, iəmə asori səvəi nərmmama me nəha rirərig muvehe, nənə mokeikei mə trəskun mane me nəha rīməuvehi pen minraha. ²⁰ Nənə iərmmama sə rīməuvehi tənəripw krirum ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mini mə, ‘Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvei pehe tənəripw krirum miou mane rukuər ia nirəha. Ətə ro, iakinowok irə rəkwhəi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw krirum mwi.’

²¹ * Nənə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpin me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgin, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me ripik. Uvniwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.’

²² Nənə iərmmama sə rīməuvehi tənəripw kəru in mwi ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mini mə, ‘Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvehi pehe tənəripw kəru miou mane rukuər ia nirau. Ətə ro, iakinowok irə rəkwhəi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw kəru mwi.’

²³ Nənə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpin me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgin, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me ripik. Uvniwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.’

* 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mat 7:23 * 25:13: Mat 24:42 * 25:14: Mak 13:34 * 25:15:

Rom 12:6 * 25:21: Mat 24:45-47, Luk 16:10

24 Nənə iərmama sə ruvehi tənəripw kuatia in mwi ruvehe mærer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mini mə, 'Iəmə asori. Iakukurən mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ik ikapeki nəveginien ia nəmhiən sə ipkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun ipkəpwei mhə nuni nari ikin. 25 Ro iaminih i rə, iakihekir, mevən, minimwi tənəripw səim sə mane rukuər irə ia tiprənə. Ətə ro in i mane səim.'

26 Mətə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou, mamarpaha. Ikuvəukurən raka mə ikapeki nəveginien ia nəmhiən sə iapkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun iapkəpwei mhə nuni nari ikin. 27 Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien mane səiou fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe miəpkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rəkwəhi.'

28 Nənə iəmə asori rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, 'Həuvei raka tənəripw tukwe, mhəuvei pen m iərmama sə riməuvehi tənəripw ten. 29 *Iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen mwi rasori mwi min, nənə in truvehi rəmwhen məri raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nari auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe. 30 *Mətə iərmama i sə ramo tukwini ərəha nari miou hərəarki irapw i iruə ia nəpitəvien. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revinraha.'

Iesu rəgkiari ia sipsip me mine nəni me

31 *'Nəpən nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə ia nukuraanien asori kimaha nagelo me, takəkure ia jea səiou mərिमənu. 32 *Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhousəsəimwīn pehe irəha me ia nənimək, nənə iou takuai irəha rəmwhen iərmama sə ramətui ti sipsip me muai sipsip me mine nəni me. 33 Takuai pen sipsip me ia nikarek mwatuk, mətə nəni me ia nikarek mour.

34 Nənə iou kig səvənraha takini pen ti nərmama me nəha ia nikarek mwatuk mə, 'Həuvehe kimiaha i səməme Tata səiou raməkwein amasan ia kimiaha. Nəpən tiprənə namiwən ihi, in rinəpnəpenə raka kwopun səkimiaha ia nitətə sə in ramərिमənu irə. Həuvehe mharə irə. 35 *Nəpən nukumhə rahi iou hiəuvei pehe nəveginien miou. Nənə nəpən iakakwakwa hiəuvei pehe nui miou. Nəpən iakamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis, hiəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səkimiaha me. 36 Nəpən tinari səiou riwən, hiarkahu pehe miou. Nəpən iakamemhə, hiəuvehe mhəti pehe iou. Nəpən iakamarə ia kalapus, hiəuvehe tukw iou.'

37 Miregi nəkur atukwatukw me nəha tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu. Mətə nəfe nəpən nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik, nənə iahəuvei pehe nəveginien mik, uə ikakwakwa nənə iahəuvei pehe nui mik? 38 Nəfe nəpən kimaha iahətoni ikamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis riti, nənə iahəuvehi puvnimwə ik ia nimwə me səkimaha me, uə səim tinari riwən, nənə iaharkahu pehe mik? 39 Nəfe nəpən kimaha iahətoni ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə iahəuvehe mhəti pehe ik?'

40 *Miregi iou kig səvənraha takini pen ti nərəha i mə, 'Iakamini nərəhienien tukumiaha i nəpən kimiaha hənə noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər a ia piak me, hiəno noien nəha ia niraik.'

* 25:29: Mat 13:12, Mak 4:25, Luk 8:18 * 25:30: Mat 8:12 * 25:31: Mat 16:27, 19:28, Rev 20:11-13 * 25:32: Rom 14:10, Esik 34:17 * 25:35: Aes 58:7 * 25:40: Prov 19:17, Mat 10:42, 18:5, Mak 9:41

41 *Kurirə irə iou takini pen ti nərmama me nəha ia nikarek mour mə, 'Kimiaha i Kumwesən raməkwein ərəha ia kimiaha haraka ia nənimək mhəuvən ia napw sə rauək rerin. Kinəse napw nəha ti Setan mine nagelo me səvənhi. 42 Nəpin nukumhə rahi iou kimiaha hiəpwəh nuvei peheien nəveginien miou. Nəpin iakakwakwa hiəpwəh nuvei peheien nui miou. 43 Nəpin iakamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis riti, hiəpwəh nuvehi puvnimwəien iou ia nəkwai nimwə me səkimiaha me. Nəpin tinari səiou riwən, hiəpwəh narkahu peheien miou. Nəpin iakamemhə uə iakamarə ia kalapus, hiəpwəh nəti peheien iou.'

44 Miregi irəha mwi tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu, mətə nafe nəpin nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik, uə ikakwakwa uə ikamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis, uə tinari səim riwən, uə ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə kimaha iahəpwəh nasituien ia niram?'

45 Miregi iou takini pen ti nirəha i mə, 'Takani nipərhiənen tukumiaha i nəpin kimiaha hiəpwəh noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər ia piak me, hiənpwəh noien nəha ia nirak.'

46 *Nənə nərmama me nəha tuhəuvən ia kwopun Kumwesən trərpwin rerin noien ərəha me səvənraha ikin. Mətə nərmama atukwatukw tuhəuvən mhəuvehi nimiruien rerin."

26

Nəmə asori me hərəi sun mə tuhəuvən afafa mhəkwtəmhiri Iesu

1 Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, in rəgkiari m nərmama me səvənhi, mini mə, 2 *'Kimiaha hiəukurən mə nəpin kəru mwi tuko Pasova. Ia nəpin nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama me mə irəha tuhəui tərini pen iou ia nei kamarkuau.'

3 Ia nəpin nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel housəsəimwin irəha me ia nəkwai nimwə səvəi pris asori anan. Nəghin nə Kaeafas. 4 Nənə hərəi sun mə tuhəuvən afafa, mhəkwtəmhiri Iesu, mhousi əpune. 5 Mətə həni mə, "Pwəh kitaha səpwəh nəkwətəmhirien Iesu ia nəpin səvəi nəveginien asori. Rərəha mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho nurigigien asori tukwe."

Pran riti rətəgi pen senta ia nukwəne Iesu

6 Nəpin Iesu ramarə ia rukwənu nəha Petani, ruvnimwə pen ia nəkwai nimwə səvəi Saemon (Saemon nəha kupwən nemhəien skai ro tekın.) 7 *Nənə pran riti ruvehe ti Iesu mauvehi potel riti kino ia kəruətərei riti kani mə alapasta.^a Fwe ia nəkwai potel nəha senta riti nənimen rutə pik. Prən nəha rətəgi pen senta nəha ia nukwəne Iesu nəpin raməkure ia kwopun kaməni nari ikin.

8 Nənə nəpin nərmama me səvəi Iesu hətoni, niemaha rəpi irəha. Həni mə, "Rəfo ramouraha senta iaminihi? 9 Ripkəmri pen a nəmri nari irə, ko ruvehi mane asori irə, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən."

10 Mətə nəpin Iesu rirəgi nəgkiariien nəha, rini pen ti nirəha i mə, "Rəfo kimiaha hiəmo iaminihi irə ia prən i? In ramo noien amasan riti miou.

11 *Nərmama nautə səvənraha riwən tuhamarə kimiaha minraha ia nəpin me, mətə iou tapkarə mhə kitaha m kimiaha nəpin me. 12 Rəfo prən i rətəgi

* 25:41: Mat 7:23, Rev 20:10 * 25:46: Dan 12:2, Jon 5:29 * 26:2: Eks 12:1-27, Mat 20:18

* 26:7: Luk 7:37-38 a 26:7: Alapasta kəruətərei riti nənimen rutə pik. Fwe kupwən nərmama

həuvehi mhəvi pen senta irə. * 26:11: Dut 15:11

pehe senta i ia nipwrak? In ro mā trəpnəpenə ia nipwrak mā tukinimwi. ¹³ Iakamini nipərhiendien tukumiaha i kwopun pəku ia tənəmtənə me tukini irapw nəgkiariien amasan səiou ikin tukini irapw nəfe prən i rino miou mā nərmama rerinraha tramrhi.”

Jutas tro noien ərəha

¹⁴ *Nərmama me səvəi Iesu irəha pam twelef, riti ia nirəha nəghin nə Jutas Iskariot. Revən ti pris asori me, ¹⁵ *mini mā, “Trini minua iakuvei pehe Iesu ia rəgimiahā, kimiaha tihəuvei pehe nəfe miou?” Irəha hərəku in silin me kīno ia silva irəha pam toti. ¹⁶ Ia nəpīn atukwatukw nəha Jutas rinamətui suatuk mā truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iesu mine nərmama me səvənhi hani pəri nəveginien səvəi Pasova

¹⁷ *Neste atukwatukw nəpīn nəha tuhani bred sə yis riwən irə. Nərmama me səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhəni mā, “Kwopun pəku nəha ikokeikei mā kimaha tahəpnəpenə nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə ik tikəni?”

¹⁸ *Miregi Iesu rini mā, “Həuvən fwe Jerusalem, mhətoni iərmama riti fwe ikin, mhəni pen tukwe in mā, ‘Tahātən səkitaha rini mā nəpīn səiou ruvəuvehe ipaka. Tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha nərmama me səiou ia nəkwai nimwə səim.’ ” ¹⁹ Nərmama me səvəi Iesu həuvən mho nəfe rīməni pen ti nirəha i, mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

²⁰ Ia nəruarəv Iesu mine twelef nərmama me səvənhi kamhəkure ²¹ mamhani pəri nari. Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Iakamini nipərhiendien tukumiaha i mā kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou.”

²² Nəpīn irəha həregi nəgkiariien nəha, rerinraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia mamhəres Iesu i mā, “Iərimənu, sin nəha ikani? Iou?”

²³ *Miregi Iesu rini mā, “Iakani iərmama sə rameitesi bred ia tikiplet kuatia kimrau min. In truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou. ²⁴ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərai pen ia Nəkukua Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pik mā ripkəpwəh a nətuiien.”

²⁵ Nənə Jutas, iərmama sə truvei pen Iesu ia rəgi nərmama kamhəmwəki in, rini mā, “Tahātən, sin nəha ikani? Iou?”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Ik nə ikani.”

²⁶ *Nəpīn nəha kamhani nari irə, Iesu ruvehi bred, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, muvei pen m nərmama me səvənhi, mini mā, “Tihəuvehi, mhani. In i nipwrak.”

²⁷ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen minraha, mini mā, “Kimiaha pam tihənimwi.

²⁸ *In i nitək sə trərihi tərini əknekīn nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpik mā Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səvənraha. ²⁹ Iakani pehe tukumiaha i tapkənimwi mhə mwi waen i meste nəpīn nəha takənimwi waen vi kitaha m kimiaha ia nitətə sə Tata səiou ramərimənu irə.”

³⁰ *Nənə irəha hani nipu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

* **26:14:** Jon 11:57 * **26:15:** Sek 11:12 * **26:17:** Eks 12:14-20 * **26:18:** Mat 21:3 * **26:23:** Sam 41:9 * **26:26:** Mat 14:19 * **26:28:** Eks 24:8, Jer 31:31-34, Sek 9:11, 1Kor 10:16 * **26:30:** Luk 22:39, Jon 18:1

Pita trini m kahar mæ in rirereire Iesu

31 * Ia kwopun naha Iesu rini pen ti sævænhî nærmama me i mæ, “Ipwet ia næpin kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ kimærai pen ia Nækukua Ikinan mæ Kumwesæn rini mæ, ‘Iou takousi iærmama sæ ramætui ti sipsip, nænæ sipsip me sævænhî tuhaiu kirkîri.’”

32 * Mætæ in tro iakætui mwi ia nemhæien sæiou. Takætui raka, mevæn fwe ia tæhæ Kalili. Iou takukupwæn kimiaha tihækuriræ.” 33 Mætæ Pita rini pen ti Iesu i mæ, “Iræha pam tuhap raka ia niram, mætæ ripko mhæ iou.”

34 * Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Iakani nîpærhienien tukw ik i ipwet ia næpin, kuriræ ræiæ rakaka, ik tikini m kahar mæ ikreirei iou.”

35 * Mætæ Pita rini pen tukwe in mæ, “Trini minuæ hæni mæ takamækeikei memhæ krau mik, mætæ ko iakæpwæh nîniiën mæ iakreirei ik.” Nænæ nærmama me pam sævænhî hæni nægkiariën kuatia.

Iesu ramæfwaki ia Ketsemæne

36 Iesu mine nærmama me sævænhî hæuvæn ia kwopun riti næghin næ Ketsemæne. Nænæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Kimiaha tihamækure ia kwopun i. Pwæh iou iakævæn kwærha mæfwaki.” 37 Nænæ in riri Pita mine tini Sepeti kæru iræhar hærevæn iræha min. Ia næpin naha in rinamregi ræræha, rerin ræpou pik. 38 * Nænæ rini pen ti niræhar i mæ, “Rerik ræpou pik ipaka iakemhæ tukwe. Tiamharo i, pwæh kitaha m kimiræhar tsæpwæh næpriën.”

39 * Nænæ Iesu revæn ouihî a mwi mîmwei ia tîprænæ mæfwaki, mîni mæ, “Tata sæiou. Tikuvehi raka kap i pwæh iakæpwæh nænimwiën. Mætæ tikæpwæh noien ræmwhen sæ iakokeikei, mætæ tiko ræmwhen sæ ikokeikei.”

40 Nænæ Iesu ræfwaki pam, mîrærig pehe mætoni Pita mine Jemes mine Jon kamharapri. Nænæ in rini pen ti Pita i mæ, “Ræfo, ko hiæpkætui mhæ næpin ouihî a uæ? 41 * Kimiræhar tiharætui mharæfwaki mæ tiharæpwæh nîmweiën ia næræhaiën. Nîpærhienien rerimîiaha ragien mæ tihæfwaki, mætæ nîpwramiaha ræpou.”^b

42 Nænæ Iesu revæn særo kæru iræ, mæfwaki, mîni mæ, “Tata sæiou. Trini minuæ kap i ko ripkiwæn mhæ meste iakænîmwi, tako ræmwhen sæ ikokeikei.”

43 Nænæ Iesu rîrærig pehe mwi mætæ iræhar harnapri mwi, ti næri næ mæ næpriën ruvæuvehi iræhar. 44 * Ro iamînhi iræ in ræpwæh mwi iræhar, mevæn særo kahar iræ, mæfwaki, mîni a mwi nægkiariën kuatia.

45 Kuriræ iræ ruvehe mwi ti nærmama me sævænhî, mîni pen ti niræhar i mæ, “Ræfo, hiamarapri, mamharuvehi ihî napwisien sækimîiahar? Hæregi ro. Næpin naha ruvæuvehe. Iærmama riti truvei pen iou, Iæmæti Iærmama, ia rægi næmæ æræha me. 46 * Tiharo mharærer. Pwæh samæuvæn. Hætæ ro, iærmama naha trini pui iou ruvæuvehe ipaka.”

Nærmama sæmæme kamhæmwæki Iesu hæuvehe mhækwæmhîri in

47 Næpin Iesu ramægkiari ihî, Jutas, in riti ia twelef nærmama me sævæi Iesu, ruvehe iræha nærmama hæpik. Næpwîn kamhæuvehi nau. Næpwîn kamhæuvehi nîpæri nei. Pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel hænrhî pen iræha. 48 Jutas rinægkiari raka mînraha mæ, “Iærmama sæ takakei

* 26:31: Sek 13:7 * 26:32: Mat 28:7,16 * 26:34: Mat 26:69-75 * 26:35: Mat 26:56

* 26:38: Jon 12:27 * 26:39: Hip 5:7-8, Mat 6:10 * 26:41: Mat 6:13, Hip 2:14, 4:15 ^b 26:41:

Suatuk riti mwi ti nîniiën nægkiariën i in i mæ, “Nîpærhienien Nænimwîn rerin ragien mæ tihæfwaki, mætæ nîpwramiaha ræpou.” * 26:44: 2Kor 12:8 * 26:46: Jon 14:31

min, iəmə nə in nə. Kimiaha tihəkwətəmhiri.” ⁴⁹ Nənə Jutas ruvehe, mevən atukwatukw ti Iesu, mini mə, “Ramasan tukw ik, iahatən.” Nənə rakei min.

⁵⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou riti. Tiko mo nəfe ikiməuvehe tukwe.” Nənə nərmama me həuvehe mhəmri pen rəginraha ia Iesu, mhəkwətəmhiri. ⁵¹ *Mətə iərmama riti sə ramərəer ipaka ti Iesu reivi raka nau səvənhi, mərai iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərai raka nikare nifregin.

⁵² *Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Uvehi nau səim mivai pen ia təmwhekin, ti nəri nə mə nərmama me səməme kamhəuvehi nau mə tuharuagən irə tukərai əpune irəha ia nau. ⁵³ Kimiaha hiaməfətərig irə mə ko iəpkəkwēin mhə Tata səiou nənə təkwətəkwuni a irə in trəhri pehe nagelo me taosen m taosen həuvehe mhasitu ia nirak? ⁵⁴ Mətə trini minuə iako iaminih irə nəgkiariien i sə Nəkukuə Ikinan rani mə kimiaha tihəkwətəmhiri iou iaminih irə trəfuvehe mukuə irə?”

⁵⁵ *Ia nəpin nəha Iesu rini pen ti nərmama me i mə, “Rəfo hiaməuvehi nau me mine nēpəpəri nei me mamhəuvehe mə tihəkwətəmhiri iou iaminih irə? Nətərigien səkimiaha rinuə iou rakres riti uə? Ia nərineiv m neis mine iakamarə fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwətəmhiriien iou ia nəpin nəha? ⁵⁶ *Mətə narimnari me i hiamo haməier pehe iaminih irə mə nəgkiariien me nəha profet kupwən me həmərai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhəuvehe mhəukuə.” Nəpin nərmama me i həkwtəmhiri Iesu, nərmama me səvənhi həpwəh in mhap.

Iesu rərəer ia nəmri pris asori anan mine nəmə asori me

⁵⁷ Nərmama me nəha səməme həkwtəmhiri Iesu həiri in mhəuvən ti Kaeafas. Kaeafas in pris asori anan. Nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənousəsəimwəin raka irəha me ia nimwə səvənhi. ⁵⁸ Pita rakurirə ia Iesu, mamavən isipwīn tukwe meste nari fwe nikare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə muvniwə, məkure irəha iotukwiniari me, mə trətōni mə tukəfo irə ia Iesu. ⁵⁹ Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama nepwīn mə tuheikuə, mhəni irəpw nəri ərəha riti sə Iesu rino uə rīməni. Nəmə asori me hokeikei mə tuhəregi pwəh housi əpune in tukwe. ⁶⁰ Nəri auər a mə nərmama həpik həskəmter mamheikuə ia nəfe hənətōni Iesu rino uə həməregi in rīməni, mətə nəmə asori me həkətə mhə nari riti. Mətə irəha kamhəmwur mamhəuvən meste iərmama kəru krouvehe, ⁶¹ *rouni mə, “Iəmə i rīməni iaminih irə mə, ‘Iou iakukurən nourahien nimwə səvəi Kumwesən, marə muvrhəkin mwi ia nəpin kahar.’ ”

⁶² Nənə pris asori anan rərəer, mini pen ti Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini? Rəfo ia nəgkiariien nəha irau krouni rauuəsi ik irə?” ⁶³ *Mətə Iesu rəpnəpen. Nənə pris asori anan rini pen tukwe in mə, “Iakərəs pehe ik i ia nəghi Kumwesən sə ramiru. Ni pehe ro tukumaha i. Ik Kristo, Tini Kumwesən, uə rekəm?”

⁶⁴ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik ikini, mətə iakani pehe tukumi-aha i mə nəha təkwətəkwuni mine mamevən tihətōni iou, Iəməti Iərmama, takaməkure ia nikare Kumwesən mwatuk sə in niskaiien səvənhi rasori. Tihətōni mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia niməgouagou.”

* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6, Rev 13:10 * 26:55: Luk 19:47, 21:37 * 26:56: Mat 26:31 * 26:61: Jon 2:19-21 * 26:63: Aes 53:7, Mat 27:12 * 26:64: Sam 110:1, Dan 7:13, Mat 24:30

⁶⁵ *Nənə nəpɪn pris asori anan rɪregi, reitehi tinari səvənhi, mini mə, “Kɪtaha tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmə i ti nəfe? Kɪmiaha hiəuvəregi raka mə in rini ərəha Kumwesən. ⁶⁶ *Nətərigien səkɪmiaha mə tsəfo irə?” Miregi irəha həni mə, “In traməkeikei memhə.”

⁶⁷ *Nənə hərgəvəsi pen nənimen, mamhəuəsi in. Nəpwin həpwi in, ⁶⁸ mamhəni mə, “Mə ik Kristo pərhiən, ni pehe ro tukumaha i nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin mə sin ruəsi ik!”

Pita rini mə in rɪreirei Iesu

⁶⁹ Ia nəpɪn nəha Pita fwe inhəripw ia nɪkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe ipaka tukwe, mini mə, “Ik mwi ikɪnamavən pəri kɪmirau Iesu iəmə Kalili.”

⁷⁰ Mətə ia nəmrɪnrəha pam Pita rini mə, “Rəkəm. Iou iakreirei nəfe i ikamini.”

⁷¹ Pita rəpwəh nɪkare nimwə nəha mier mevən ipaka ti təpɪnhə asori riti sə nərmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə pran riti mwi sə ramo tukwini nari rətə in, mini pen ti nərmama səməme kamhərer ia kwopun nəha mə, “Iəmə i rinamavən pəri irau Iesu iəmə Nasaret.”

⁷² Miregi Pita rini mwi mə, “Rəkəm. Iakani pehe tukw ik i kwəsuaahi anan mə iou iakreirei iəmə nəha ikani.”

⁷³ Nəpɪn ouihɪ a rukurau, nənə nərmama səməme kamhərer ia kwopun nəha həuvehe, mhəni pen ti Pita i mə, “Nɪpərhiənien. Ik riti ia nɪrəha ti nəri nə mə ik iəmə Kalili.”

⁷⁴ Miregi Pita rini mə, “Mə iakameikuə pwəh Kumwesən rərpwin noien ərəha səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsuaahi anan mə iou iakreirei iəmə nəha kɪmiaha hiaməni.”

Pita rini iamɪnhɪ irə, nənə təkwtəkwni a rəiə rakaka. ⁷⁵ *Nənə Pita rerɪn rɪrhi nəgkiariien səvəi Iesu. Rɪməni mə, “Kurirə rəiə rakaka, ik tikini m kahar mə ikreirei iou.” Pita rerɪn rɪrhi. Nənə rier mevən mirapi nasəkien.

27

Jutas remhə

¹ Ia nəpnəpɪn pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel irəha pam hərəi sun mə tuhousi əpune Iesu. ² Irəha həiri in, mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat. Paelat nəha in iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun nəha.

³ *Nəpɪn Jutas iəmə i sə rɪməuvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki, in rətoni mə irəha həni mə Iesu traməkeikei memhə, in rərari ia nətərigien səvənhi, muvehi silin me nəha kɪno ia silva irəha pam toti, muvehi muvehe, muvei pen m pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, ⁴ mini mə, “Iakɪno noien ərəha i, muvei pehe iərmama sə in ratukwatukw a ia rəgɪmiaha mə tihousi əpune in.”

Miregi irəha həni mə, “Rəfo ikuvehe masək tegin kɪmaha? Səim atukw a nə noien.”

⁵ Nənə Jutas rərarki irapw silin me kɪno ia silva fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mier mevən, mɪrukwi utə atukw a in ia kwənəkws.

⁶ Mətə pris asori me həuvehi silin me nəha kɪno ia silva, mhəni mə, “Rɪpkatukwatukw mhə ia Loa səkɪtaha mə kɪtaha tsousəsɪmwɪn mane i irəha mane səvəi nimwəfwaki ti nəri nə mə mane i kuvei pen mə tukuvehi nəmri iərmama i mə tukousi əpune.” ⁷ Ro iamɪnhɪ irə irəha hərəi sun mhəuvehi

* **26:65:** Wok Me 14:14, Mat 9:3, Jon 10:33 * **26:66:** Lev 24:16, Jon 19:7 * **26:67:** Aes 50:6, 53:5

* **26:75:** Mat 26:34 * **27:3:** Mat 26:14-15

mane naha, mhauvehi namri tipranə riti. Fwe kupwan kani tipranə naha mə Tipranə sə kamo tekinari me irə. Irəha hauvehi namri tipranə naha mə tukinimwi narmama pwispwis me ikin. ⁸ Ro pen ipwet mine kamsegi pen ihi nəghi tipranə naha mə Tipranə sə netə rinaiu ikin. ⁹ * Ia nəpin naha nəgkiariien səvəi Profet Jeremaea ruvəuvehe muvəukuə. In riməni mə, “Irəha hauvehi silin me kino ia silva irəha pam toti.

In nə mane sə nəkur Isrel me nepwin həni mə tuhəuvei pen ti nuvehien namri iarmama naha.

¹⁰ Irəha hauvehi pen mane naha mhauvehi namri tipranə sə kamo tekinari me irə
rəmwhen ia Iərimənu rini pehe tukw iou i mə tako.”

Iesu rərəer ia namri Paelat

¹¹ Nəpin Iesu ramərəer ia namri Paelat, Paelat rəres pen in mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini mə, “Ik ikani.”

¹² * Ia nəpin naha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həskəmter, mamhəni ərəha Iesu, mətə Iesu rəpwəh niniien nəgkiariien riti ti nirəha i. ¹³ Ro pen Paelat rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməpnəpen? Ipkreği mhə nəgkiariien me ripik naha kamhəni ərəha ik irə?” ¹⁴ * Mətə Iesu ripkini mhə nəgkiariien riti tukwe in, mīpkərpwin mhə nəgkiariien riti sə irəha kamhəni. Nənə Paelat rətoni məkəri asori nari irə.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruağən me mə tuhousi əpune

¹⁵ Ia nuk me pam nəpin kamo nəveginien asori naha Pasova irə, iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun naha rukurən nuvehi rakaiien iarmama riti ia kalapus sə nəkur Isrel həməres i, nənə məsəni in rier mamevən. ¹⁶ Ia nəpin naha iarmama riti fwe ia nəkwai kalapus narmama pam həukurən in nəghin nə Parapas. ¹⁷ Ro iamihhi irə nəpin narmama housəsimwin irəha me, Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiokeikei mə takəsəni sin rier ia kalapus mamevən, Parapas uə Iesu sə kani mə Kristo?” ¹⁸ * Paelat rəres pen irəha iamihhi irə ti nəri nə mə in rukurən mə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həməuvei pen Iesu ia rəgin ti nəmwəkien səvənraha.

¹⁹ Nari riti mwi, nəpin in raməkure ia kwopun sə raməkiri nəgkiariien ikin, pran səvənhi rərhi pen nəgkiariien riti revən tukwe mini mə, “Tikəpwəh noien nari riti ia iəmə atukwatukw naha. Ia nəpin riran pehe ipwet iakəmkrəha irə. Nənə təkwətəkwuni iakregi rərəha tukwe.”

²⁰ Mətə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəkeikei m narmama mə tuhəres Paelat i mə trəsəni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə trousi əpune Iesu.

²¹ Nənə Paelat rəres pen mwi irəha i mə, “Iəmənmi i sə pəku kimiaha hiokeikei mə takəsəni rier ia kalapus mamevən?”

Miregi irəha həni mə, “Parapas.”

²² Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Ro iamihhi irə takəfo ia Iesu sə kani mə Kristo?”

Miregi irəha pam həni mə, “Pwəh həru i tərini pen in ia nei kamarkuau i.”

²³ Miregi Paelat rini mə, “Ti nəfe? Nəfe naha nərəhaien in rino?”

Mətə irəha həni asori mwi mə, “Pwəh həru i tərini pen in ia nei kamarkuau i.”

* **27:9:** Sek 11:12-13   * **27:12:** Aes 53:7, Mat 26:63   * **27:14:** Jon 19:9   * **27:18:** Jon 11:47-48, Jon 12:19

24 * Nəpɪn Paelat rətoni mə ko rɪpko mhə rərɪnrəhə rəpwiuən, mətə hənəmo nurɪgrɪgɪen asori, in ruvehi nui, maikuas ia rəgɪn mi ia nəmrɪnrəhə pəm, mɪni mə, “Iou iakiwən ia nemhəien səvəi iəmə i. Niten riwən ia nirak. Ramarə a ia kimiaha.”

25 * Miregɪ nərɪmama me pəm həni mə, “Pwəh niten rəmək pehe a ia kimiaha mɪne nəkwərəkəwərha me səkimaha.”

26 Nənə Paelat rə nəkwənraha, məseni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə rini nəkwən mə tukərɪsi Iesu. Nəpɪn naruağən me səvənhi hərəsi pəm in, Paelat ruvei pen in ia rəgɪnrəhə mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me haris əkenhɪn ia Iesu

27 Naruağən me səvəi Paelat həiri Iesu mhəuvnimwə ia nimwə asori səvəi Paelat nəghɪn nə Praetorium. Irəha həkəwɛin irəha me nəpwin ia kusen səvənraha həuvehe mhousəsɪmwɪn irəha me ipaka ti Iesu, 28 * mhəuvehi raka karkahu səvənhi, mharkahu pen karkahu əruerəv mɪn rəmwhen ia karkahu səvəi kɪg. 29 Həuvehi rəhi, mhəuvnhi kəfəfau səvəi kɪg irə, mhəfəfau pen ia kənkəpwə, mhəuvei pen mwi rɪgɪ nei riti ia rəgɪn mwatuk rəmwhen ia nəri sə kɪg rauvehi rahatən pen nasorɪien səvəi kɪg. Hənɪmwi nukurhunnraha ia nənɪmen, mamharis əkenhɪn irə, mamhəni mə, “Ik kɪg səvəi nəkur Isrel kimaha iahəsiaɪ ik!” 30 * Irəha hərgəvəsi in, mhəuvehi raka rɪgɪ nei nəha ia rəgɪn, mhousi kənkəpwə irə. 31 Nəpɪn hənəris əkenhɪn raka irə, həuvehi raka karkahu əruerəv nə mharkahu pen tɪnari ihi səvənhi, mhəiri in mhəuvən mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

32 Nəpɪn naruağən me nəha hənəməier, hətoni iəmə Saerin riti nəghɪn nə Saemon. Irəha həkəikei mɪn mə trəvrani nei kamarkuau səvəi Iesu. 33 Irəha həuvən ia kwopun riti nəghɪn nə Kolkota (nɪpwrai nahəg nəha kwopun səvəi kerhə ia iərmama). Ia kwopun nəha irəha 34 * həuvei pen waen m Iesu mə trənɪmwi. Kəvti pen nɪmwai nari riti rəfɪə trəsitu muəsi nəmɪsəien. Mətə nəpɪn Iesu rəpwəsi əghan, rəpwəh nokeikeien mə trənɪmwi. 35 * Nəpɪn irəha hərui tərini pen raka in ia nei kamarkuau, həuai kɪrkɪri tɪnari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahətən pen mə sɪn truvehi nəfe tɪnari səvənhi. 36 Nənə həkure ia kwopun nəha, mamhətui tukwe. 37 Ia kənkəpwə irənhə irə irəha hərui pen nəkukuə riti kimərəi mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *Iesu I Kɪg Səvəi Nəkur Isrel*

38 * Ia nəpɪn nəha həuvehi rakres mɪ kəru, mhərui tərini pen mwi irau ia nei kamarkuau, riti ia nɪkare Iesu mwatuk, riti ia nɪkaren mour. 39 * Nənə nərɪmama səməme kamhəkukurau ia suatuk kamhounouini kənkəpwənraha me, mamhəni ərəha Iesu, 40 * mamhəni mə, “Ik nə iəmə ikiməni mə tikouraha nɪmwə səvəi Kumwesən marə muvrhəkɪn mwi ia nəpɪn kahar. Itə, uvehimɪru ik! Trini mɪnuə ik Tɪni Kumwesən pərɪhien, araka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe.”

41 Ia noien a mwi nəha pris asori me mɪne nahətən me səvəi Loa mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haris əkenhɪn irə, mamhəni mə, 42 * “In rɪməuvehimɪru raka nərɪmama həpɪk, mətə ko rɪpkuvehimɪru atukw mhə in. Mə in kɪg səvəi nəkur Isrel pərɪhien, rəmasan mə raraka ia nei kamarkuau

* 27:24: Dut 21:6-9, Mat 27:4 * 27:25: Mat 23:35, Wok Me 5:28 * 27:28: Luk 23:11 * 27:30: Aes 50:6 * 27:34: Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18 * 27:38: Aes 53:12 * 27:39: Sam 22:7, Sam 109:25 * 27:40: Mat 26:61, Jon 2:19 * 27:42: Jon 11:50

meiwaiu pehe, pwəh kitaha sətoni mhəni nɪpərhienien irə. ⁴³ *Iəmə i rahatətə ia Kumwesən mini mə in Tini Kumwesən. Pwəh sətoni ro mə Kumwesən rerin raġien tukwe truvehimiru in təkwtəkwuni.” ⁴⁴ Iərmama mi nəha sə krauakres kinəruu tərini pen irau ia nei kamarkuauu irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in rəmwhen nepwin həməni.

Iesu remhə

⁴⁵ Ia kurkwai nəpin ia ran nəpɪtəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. ⁴⁶ *Nənə rarɪpwi tri klok ia nəruarəv Iesu rəkwein əpwəmwis, mini minuə, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Nɪpwrai nəġkiariien nəha in i mə “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nirak iamɪnhi?”

⁴⁷ Nərmama me nepwin səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi nəġkiariien nəha, mhəni mə, “Iəmə i raməkwein Profet Elaeja.”

⁴⁸ *Nənə təkwtəkwuni a riti ia nirəha raiu muvehi nɪpəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, nɪpiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənimwi. ⁴⁹ Mətə in me nepwin həni mə, “Pəpɪm ro pwəh sətoni mə Profet Elaeja truvehe muvehimiru iəmə i uə rekəm.”

⁵⁰ Nənə Iesu rəkwein əpwəmwis mwi, məseni pen nɪmɪruien səvənhi, memhə.

⁵¹ *Təkwtəkwuni a mwi tinari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nɪmwə səvəi Kumwesən reitehi nɪpərin kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəripw. Nənə tɪprənə rikiu, meitehi kəruətərei me. ⁵² Nɪpəgi kəruətərei me nepwin sə kinərkwafə nɪpwrai nərmama ikin həuvehe mhəkweg, nənə Kumwesən ro nərmama me səvənhi həpɪk hətui mwi ia nemhəien səvənraha. ⁵³ Kurirə irə nəpin Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi irəha həier irapw ia nɪpəgi kəruətərei me səvənraha, mhəvən ia taon ikinan nə Jerusalem, nərmama həpɪk hətoni irəha.

⁵⁴ Iaruagən riti nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. In mine naruagən me nepwin səvənhi kamhətui ti Iesu. Nəpin irəha hətoni nɪmwnɪmwien nəha mine narɪmnari me nəha sə həməier pehe, həhekɪr asori, mhəni mə, “Nɪpərhienien iəmə i in Tini Kumwesən.”

⁵⁵ *Nənə nɪpran me həpɪk ia kwopun nəha kamhərer isɪpwin kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Nɪpran me nəha həməier ia tənə Kalili, mamhəkurirə ia Iesu, mamhasitu irə. ⁵⁶ *Meri Maktala, mine Meri mama səvəi Jemes mine Josef, mine mama səvəi tɪni Sepeti mi kamharərer irəha mɪnraha.

Josef rəkwaƒə nɪpwrai Iesu

⁵⁷ Iəmə Aramatia riti nəha ikin nəghɪn nə Josef. Nautə səvənhi rasori. In mwi iərmama riti səvəi Iesu. Ia nəruarəv ⁵⁸ *revən ti Paelat, məres pen mə ko Paelat rəsəni in ruvehi nɪpwrai Iesu. Ro pen Paelat rɪni nəkwən mə tukuvehi pen mɪn. ⁵⁹ Josef revən muvehi nɪpwrai Iesu, muvegi ia tinari əmher riti kɪno ia linen, ⁶⁰ *nənə məmri pen ia nɪpəgi kəruətərei riti səvənhi sə in rɪnərai ərori raka. Nəpin rɪnəmri raka, rəsəkwuəsəkwu kəruətərei asori riti mərəpɪnhə pen kwəruə irə, nənə mamevən. ⁶¹ Meri Maktala, mine Meri mama səvəi Jemes mine Josef krauəkure fwe ikin, rouəti pen nɪpəgi kəruətərei nəha kinərkwafə nɪpwrai Iesu ikin.

* **27:43:** Sam 22:8 * **27:46:** Sam 22:1 * **27:48:** Sam 69:21 * **27:51:** Eks 26:31-33, Hip 10:19-20 * **27:55:** Luk 8:2-3 * **27:56:** Mat 20:20 * **27:58:** Dut 21:22-23 * **27:60:** Aes 53:9

Naruagən me nepwin həsisəg əknekin nıpəgi kəruətərei

⁶² Kini rakwakwi irə, nəpin kaməpnəpenə irə ti Sapat, pris asori me mine Farisi me həuvən mhousəsimwin irəha me ia nəmri Paelat, ⁶³ *həni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Rerimaha ramrhi nəgkiarrien riti səvəi iəmə nəha rameikuə. Nəpin ramiru ihi, riməni mə nəpin kahar trukurau nənə in trətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁶⁴ Ro iamınhi irə tikərhi pen nərmama me nepwin səim pwəh həuvən mhəsisəg əknekin ia nıpəg sə kinərkwafə nıpwrən ikin meste nəpin kahar haruvehe mharukurau. Rərəha nərmama me səvənhi həuvən, mhakres nıpwrən, mhəni pen ti nərmama mə in rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. Tuko ro iamınhi irə neikuəien nəha səvənraha trərəha məpi raka sə fwe kupwən.”

⁶⁵ Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Iakəsəni naruagən me nepwin səiou. Tiho mhəiri irəha mhəuvən mhəsisəg əknekin ia nıpəgi kəruətərei nəha.” ⁶⁶ *Ro pen irəha həuvən mhəmri pen nari riti ia kəruətərei sə ramərər tukuahag ia nıpəg nəha mə lərmama riti rikiu irə irəha tuhətoni mhəukurən. Nənə naruagən me nepwin kamhərər tukuahag tukwe.

28

Iesu rətui mwi ia nəmhiən səvənhi

¹ Nəpin Sapat ruvəukurau, ipaka rinamran ia Sante, Meri Maktala mine Meri mama səvəi Jemes krouevən mə trouətə nıpəgi kəruətərei kinəmri pen nıpwrəi Iesu irə.

² Nənə təkwtəkwuni a irə, nımwnımwien asori rikiu, ti nəri nə mə agelo riti səvəi lərimənu rier ia neiai meiwaiu pehe, məsəkwu raka kəruətərei nəha kinəsisəg pen ia nıpəg, nənə məkure utə irə. ³ *Nıpwrən ramser rəmwhen ia nouapirien. Tinari səvənhi rəpsən anan. ⁴ Nəpin naruagən me nəha səməme kamhərər tukuahag ti nıpəg hətoni agelo nəha, həhekir mhetəmnımwin, həuvehe mhəmwhen ia nərmama həuvamhə.

⁵ Mətə agelo nəha rini pen ti prən mi nəha mə, “Rouəpwəh nehekirien. Iakukurən mə irouətui Iesu sə kinərui tərini pen ia nei kamarkuau. ⁶ *In riwən i. In rinətui mwi ia nemhəien səvənhi rəmwhen mə in riməni. Rouvehe, rouətə kwopun nıpwrən rinamapri ikin, ⁷ *nənə rouevən akwauakw rouni pen ti nərmama me səvənhi mə in rinətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə təkwtəkwuni in rakupwən ia kimiaha mamevən ia tənə Kalili. Kimiaha tihətoni in fwe ikin. Irouregi iakuvəni raka narimnari me i tukumirau i.”

⁸ Nənə irau krouəpwəh akwauakw nıpəg, rouhekir, mətə rerinrau ragien pik mwi. Krouaiu, rouevən mə trouni nəri nəha ti nərmama me səvəi Iesu.

⁹ Nənə təkwtəkwuni a Iesu rier irapw ti nirau, mını mə, “Ramasan tukumirau!” Nənə irau krouvehe tukwe, rounımwi nukurhunrau ia nənimen, rouəkwətəmhiri nisun mi, rousiai in. ¹⁰ *Nənə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouəpwəh nehekirien, rouevən, rouni pen ti piak me mə irəha tuhəvən fwe tənə Kalili. Ia kwopun nəha irəha tuhətə iou.”

Nəgkiarrien səvəi naruagən me

¹¹ Nəpin irau krouərig, təkwtəkwuni a mwi, naruagən me nepwin səməme hənamərər tukuahag nıpəg həuvən fwe taon, nənə mhəni pen narimnari me nəha ti pris asori me. ¹² Nənə pris asori me hoeite nəmə asori me səvəi nəkur

* 27:63: Mat 12:40, 16:21, Jon 2:19-21 * 27:66: Dan 6:17 * 28:3: Mat 17:2, Wok Me 1:10

* 28:6: Mat 12:40, 16:21 * 28:7: Mat 26:32 * 28:10: Hip 2:11

Isrel mamh̄arai sun ir̄aha minraha. N̄an̄a n̄ap̄in h̄auv̄arai sun raka, h̄auvei pen mane asori m naruaḡan me n̄aha, ^{13*} mh̄ani m̄a, “K̄imiaha tih̄ani irapw̄ ti n̄armama me m̄a n̄ap̄in k̄imiaha h̄iamapri ia n̄ap̄in n̄armama me s̄av̄ai Iesu h̄auvehe mh̄akres n̄ipwran. ¹⁴ N̄an̄a tr̄ini min̄u Paelat r̄iregi n̄agk̄iar̄ien n̄aha, k̄imaha tah̄agk̄iari min̄ m̄a in tr̄apw̄h nourahaien k̄imiaha.” ¹⁵ Ro iam̄inhi ir̄a naruaḡan me h̄auvehi mane, mh̄auv̄an, m̄ho n̄afe pris asori me h̄am̄ani pen ti nir̄aha i. N̄an̄a n̄agk̄iar̄ien n̄aha ruvir̄is ia t̄an̄a Isrel. Kam̄ini ihi ipwet mine.

N̄agk̄iar̄ien sampam Iesu ruvei pen m n̄armama me s̄av̄anhi

^{16*} Ia n̄ap̄in n̄aha n̄armama me s̄av̄ai Iesu ir̄aha pam eleven h̄auv̄an fwe t̄an̄a Kalili ia t̄akūar r̄iti s̄a Iesu r̄im̄ani pen ti nir̄aha i kupw̄an. ¹⁷ N̄ap̄in ir̄aha h̄atoni in, h̄an̄im̄wi nukurhunraha ia n̄an̄imen, mh̄as̄iai in. M̄et̄a nepw̄in h̄areirei amasan ia rer̄inraha m̄a Iesu p̄arh̄ien i. ^{18*} N̄an̄a Iesu ruvehe, min̄i pen ti nir̄aha i m̄a, “Kunwes̄an ruvei pehe nasoriien miou iakam̄ar̄im̄anu ia narim̄nari me pam ia neiai mine tipr̄an̄a. ^{19*} Ro pen k̄imiaha tih̄am̄akeikei mh̄auv̄an mh̄av̄i n̄armama ia t̄an̄amt̄an̄a me pam pw̄h̄ ir̄aha h̄auvehe m̄ho n̄armama me s̄aiou ia nir̄aha. K̄imiaha tih̄am̄akeikei m̄ho papt̄aes ia nir̄aha ia n̄aghi Tata mine T̄ini mine N̄an̄im̄w̄in Ikinan, ^{20*} mamh̄ahat̄an ir̄aha m̄a ir̄aha tuham̄akeikei m̄ho n̄agk̄iar̄ien me pam s̄a iakinahat̄an k̄imiaha ir̄a. N̄an̄a h̄aregi ro n̄ari i. Iou takamar̄a rer̄in tukumiaha meste n̄ap̄in sampam.”

* **28:13:** Mat 27:64   * **28:16:** Mat 26:32, Mat 28:7,10   * **28:18:** Dan 7:14, Jon 13:3, Efes 1:20-22

* **28:19:** Mak 16:15-16, Wok Me 1:8, 8:16, 19:5, Rom 6:3, 1Kor 1:13, 10:2, Kal 3:27   * **28:20:** Wok Me 18:20, Jon 14:23

Mak Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Mak in rıməkupwən mırari narimnari me ia nimiruien səvəi Iesu. Nətərigien səvəi nərmama mə Mak in iərmama riti sə rınakurirə ia Pol mine Panapas nəpin krouəvisau irapw nəgkiariien amasan ia kwopun me. Mak in raməgkiari pik ia narəien səvəi Iesu Kristo. Matiu, Mak, Luk, Jon, irəha pam haməgkiari ia narəien səvəi Iesu Kristo, mətə nəkukuə səvəi Mak rukwakwa mamrai kwərhakwərha nəgkiariien iərmama rəvsini mukurən. Mak raməgkiari ia wok səvəi Iesu Kristo maməgkiari mwi ia nımtətien me səməme in rino. Mak ramahatən mə Iesu rəmwhen ia iərmama sə ramo wok mauvehi nasorijen. Ikəvsini nəkukuə səvəi Mak nıpərın kahar, nıpərın kuartia raməgkiari ia nəfe kino ia Kristo ia nəfwakiien sampam ia nimiruien səvənhi ia təkure tıprənə i, maməgkiari irə mamə sampam ia nemhəien səvənhi mine nəpin rınətui mwi ia nemhəien.

Nukune nəgkiariien amasan

¹ Nukune nəgkiariien amasan sə raməvisau Iesu Kristo, Tini Kumwesən.

² *Kimərari pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Profet Aesea fwe kupwən. Nægkiariien nəha rani iamınhi irə mə,

“Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,
in trukupwən ia nıram mevən, məpərhi səim suatuk.”

³ “Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikın mamini mə,

‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərimənu səkitaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.’”

⁴ *Ro iamınhi irə Jon rier irapw ia kwopun akwesakwes ikın, maməvisau irapw ti nərmama mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərıg ia noien ərəha me səkimiaha, mho paptəes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha.” ⁵ Nərmama pam ia tənə Jutia mine Jerusalem həuvən ti Jon, mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptəes ia nırəha ia nui aris Jotan. ⁶ *Jon ramarkahu ia tinari kino ia nımwheri kamel, mamətəti ia teki nərimıru, maməni kinhə mine kwənıpwət ia sukapak. ⁷ *Ramini irapw mə, “Kurirə ia nırak, iərmama riti fwe rauvehe. Niskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. Iapkmwhen mhə mə takərpəsuk mifi raka nəkwus ia səvənhi put. ⁸ Iou iakamo paptəes ia kimiaha ia nui, mətə in truvehe mo paptəes ia kimiaha ia Nənimwin İkinan.”

Jon ro paptəes ia Iesu

⁹ Ia nəpin nəha Iesu ruku pen fwe ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, muvehe, nənə Jon ro paptəes irə ia nui aris Jotan. ¹⁰ Nəpin atukwatukw Iesu rutə pehe ia nui, rətəni kəpuapen rəkwas, Nənimwin İkinan rosi mak inhərıpw reiwaiu pehe məkure irə. ¹¹ *Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai mını mə, “Ik nərik keikei. Rerik ragien tukw ik.”

Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nərəhaien

* **1:2:** Mat 11:10   * **1:4:** Wok Me 13:24, 19:4   * **1:6:** 2King 1:8, Mat 11:8   * **1:7:** Wok Me 13:25   * **1:11:** Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, Mak 9:7

12 Jon rino raka paptaes ia Iesu. Nənə Nənımwın İkinan rərhi pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikin. 13 *Rarə ikin meste nəpın foti. Ia nəpın nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nərəhaien. Iesu ramarə irəha nəri əprmin me. Nagelo me hamo tukwini nari min.

Iesu rınaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən

14 *Kəkwtəmhiri Jon, kuvehi puvnımwə ia kalapus. Kurirə ikin Iesu ruvehe ia tənə Kalili, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən, mamıni mə, 15 *Təkwtəkwni rino nəpın atukwatukw. Nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka. Tihərərig ia noien ərəha me səkimiaha, mhəni nıpərhienien ia nəgkiariien amasan səiου.”

16 Nəpın Iesu ramavən ia nıkare nui asori Kalili, rətoni Saemon irau piəvni nəghın nə Antru krauerukw net ia nui. İrau krauerukw net ia nui ti nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu. 17 *Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouvehe roukurirə iou, pwəh tako kimirau tirouvehe iərmama mi sə kravi nərmama.”

18 Nənə təkwtəkwni a krouəpwəh net səvənrau roukurirə in.

19 Kurirə ikin Iesu ravən ouihı a mwı, mətoni tini Sepeti Jemes mine piəvni nəghın nə Jon. Kraukure ia nəkwai nıtətə ouihı riti rautiri net me. 20 Iesu rətoni irau, məkwein irau. Nənə krouəpwəh səvənrau tata Sepeti raməkure ia nəkwai nıtətə ouihı irəha nərmama səməmə ramərəku irəha ti noien wok səvənhi, rouevən roukurirə Iesu.

Iesu rəkoui irapw nənımwın ərəha ia iərmama riti

21 *Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia taon riti nəghın nə Kapanean. Ia Sapat Iesu ruvnımwə ia nəkwai nımwəfwaki səvəi nəkur İsel mamahatən nərmama me. 22 *İrəha həkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ti nəri nə mə in ramahatən irəha rəmwəhen iərmama sə rauvehi nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvəi Loa. 23 Nənə təkwtəkwni a iərmama riti sə nənımwın ərəha ramarə irə ruvnımwə pehe ia nəkwai nımwəfwaki səvənraha, 24 *məkwein əpwəmwis, mını mə, “İesu, ik iəmə Nasaret! İkuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? İkuvehe mə tikouraha kimaha uə? İakukurən ik. İk iəmə İkinan səvəi Kumwesən.”

25 Mətə Iesu rınise nənımwın ərəha, mını mə, “Əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama i.” 26 *Nənə nənımwın ərəha rəkwein əpwəmwis, mikiukiı ia nıpwran, mier.

27 Kurirə irə nərmama me nənimenraha rier. Hamərəs irəha me i mə, “Nəfe nəha? Nahatənien vi riti uə? İəmə i rauvehi nasoriien, mamıni nəkwan ti nənımwın ərəha me, nənə irəha ho.” 28 *Təkwtəkwni a mwı nəgkiariien kamıni ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə Kalili.

Iesu ro nərmama həpik nemhəien rarə ia nırəha həuvehe mhəsənın

29 Iesu rier irapw ia nımwəfwaki səvəi nəkur İsel irəha Jemes mine Jon mine Saemon mine Antru. İrəha həuvən atukwatukw mhəuvnımwə ia nəkwai nımwə səvəi Saemon mine Antru. 30 Nəpın hapırapw fwe ikin, nərmama həvisau pen m Iesu mə kaka pran səvəi Saemon ramapri, maməkwiei fifa. 31 Ro iamınhi irə Iesu revən mətoni, muvehi rəgi prən nəha, mivi utə. Təkwtəkwni a mwı nemhəien rarəka ia prən nəha. Rəsanın mevən misui raka nəveginien muvei pen mınraha.

* 1:13: Sam 91:11-13 * 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mat 3:2, Kal 4:4 * 1:17: Mat 13:47, Luk 5:1-11 * 1:21: Mat 4:13 * 1:22: Mat 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mat 4:24

³² Ramæruaræv meri ruvæivæ. Nænæ nærmama me hæuvehi pam nærmama sëmæme nemhæien raræ ia niræha mine sëmæme næremhæ me kamharæ ia niræha hæuvehi iræha mhæuvehe ti Iesu. ³³ Nærmama pam ia rukwænu sævai Saemon housæsimmwin pen iræha ia kwæruæ ia nimwæ sævænhi. ³⁴ *Nænæ Iesu ro nærmama hæpik nemhæien sæpæmsæpæ raræ ia niræha hæuvehe mhæsanin. In rækoui irapw næremhæ me hæpik ia nærmama, mætæ rinise næremhæ me næha mæ tuhæpwæh nægkiariien ti næri næ mæ iræha hæukuræn mæ in sin.

³⁵ *Ia næpnæpin anan, rapitæv ihi, Iesu rætui mevæn fwe ia kwopun riti sæ nærmama hæiwæn ikin, mamæfwaki fwe ikin. ³⁶ Nænæ Saemon mine in me nepwîn kamhætui in. ³⁷ Næpin hætoni Iesu, hæni pen tukwe in mæ, "Iesu, nærmama pam fwe kamhætui ik."

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Pwæh sæuvæn mwi ia rukwænu me næha ipaka tukutaha. Takævisau mwi minraha, ti næri næ mæ sæiou atukwatukw næha wok iakimæuvehe tukwe." ³⁹ *Nænæ Iesu revæn mukurau ia tæne Kalili, mamævisau ia nækwai nimwæfwaki me sævai nækur Isrel, mamækoui irapw næremhæ me ia nærmama.

Iesu romasan iærmama riti sæ nemhæien skai ramæmak ia tekîn

⁴⁰ Iærmama riti nemhæien skai riti ramæmak ia tekîn. In ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nænimen, mini pen tukwe in mæ, "Mæ rerim ragien ko iko iakæmher?"

⁴¹ Nænæ Iesu rerin rækwæpir tukwe. In rosæ pen rægin, mirapi in, mini mæ, "Rerik ragien. Tikuvehe mæmher."

⁴² Nænæ tækwækwuni a nemhæien raraka iræ. Iesu ro nipwran ruvehe mæmher mwi, ⁴³⁻⁴⁴ *mærho pen i, minise pen tukwe in mæ, "Tikætui amasan tukwe, mæpwæh ninien næfe iakino mik ti iærmama riti, mætæ tikevæn atukwatukw ti pris pwæh rætoni nipwram mæ rinæmher. Tikuvei pen næfe m Kumwesæn sæ Moses rimæni. Nærmama tuhætoni hæukuræn mæ nemhæien i ruvæiwæn ia nipwram." ⁴⁵ Mætæ næpin iærmama næha ræpwæh Iesu mier, rinani irapw næfe Iesu rino min ti nærmama me. Nægkiariien sævænhi ruviris ro pen riskai ti Iesu mæ travæn mevæn mwi ia rukwænu riti mwi. Mætæ ramavæn a ia kwopun me nærmama hæiwæn ikin. Nærmama pam ia kwopun me kamhæuvehe tukwe.

2

Iesu romasan iærmama riti nisun mi krouemhæ

¹ Næpin me nepwîn rukurau, nænæ Iesu rirærig pehe mwi ia Kapaneam. Nærmama me hæregi kamævisau mæ in fwe ia nækwai nimwæ. ² Ro iamînhi iræ iræha hæuvæn mhousæsimmwin pen iræha me tukwe. Nækwai nimwæ rukuær ia nærmama. Kwopun sævai nækureien riwæn fwe imwæ mine ia kwæruæ. Iesu ramævisau irapw nægkiariien amasan minraha. ³ Ia næpin næha nærmama kefæ hæuvehi iærmama riti mhæuvehe ti Iesu. Iærmama næha nisun mi krouemhæ. Ko ripkavæn mhæ. ⁴ Hæuvehi pehe, mætæ ko hæpkæuvæn mhæ ipaka ti Iesu ti næri næ mæ nærmama hæpik anan. Ro iamînhi iræ iræha hæputæ ia tækure nimwæ, mho ruei nimwæ riti ratukwatukw ia kwopun næha Iesu ramækure ikin. Ho pam ruæ, hæuvehi irapw nimæhan sæ iærmama nisun mi krouemhæ ramapri iræ reiwiæu. ⁵ *Næpin Iesu rætoni nahatætæien sævænraha, rini pen ti iærmama sæ nisun mi krouemhæ mæ, "Nærik, iakinnouenouen raka noien æræha me sæim."

* **1:34:** Mak 3:11-12   * **1:35:** Mat 14:23, Mak 6:46   * **1:39:** Mat 4:23, 9:35   * **1:43-44:** Mak

3:12, 7:36, Lev 14:1-32   * **2:5:** Luk 7:48

⁶ Nahatən me nepwɪn səvəi Loa kamhəkure fwe ikɪn, rerɪnraha ramrhi mə, ⁷*“Rəfo iəmə nəha raməgkiari iamɪnha irə mɪne? Nəgkiariien nəha rərəha. Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?”

⁸ Təkwtəkwni a Iesu rukurən nətərigien səvənraha, mɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Rəfo rerɪmɪaha ramrhi iamɪnhi? ⁹ Nəgkiariien mɪ sə pəku nəha rɪmərɪ tukw iou tɪ nɪnɪen tɪ iərɪmama i nɪsɪn mɪ krouemhə: nəgkiariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səɪm,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer, muvehi nɪməhan səɪm, mavən mamevən?’ ¹⁰ Mətə iakokeikei mə kɪmɪaha tɪhəkurən mə iou, Iəmətɪ Iərɪmama, iakauvehi nasorɪien ia tɪpɪrənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” ¹¹ Nənə Iesu rɪni pen tɪ iərɪmama sə nɪsɪn mɪ krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi nɪməhan səɪm, mavən mamevən fwe imwam.” ¹²*Təkwtəkwni a rərə, muvehi nɪməhan səvənhi ia nəmri nərɪmama, mavən mamevən. Nənə irəha nənɪmenraha rier. Həgnəgɪni Kumwesən mə, “Səpkətə raka mhə nari riti iamɪnhi irə ia nəpɪn riti!”

Iesu rəkwein Livae mə trukurirə in

¹³ Iesu revən mwi mamavən ia nɪkare nui asori Kalili. Nərɪmama həpɪk həuvehe tukwe, nənə in ramahatən irəha. ¹⁴*Ia nəpɪn nəha ramavən mətoni Livae tɪni Alfeas raməkure ia nɪmwə kamərəkɪ pen takis ikɪn. Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Levi riskəmter mukurirə in.

¹⁵ Kurirə irə Iesu revən məmənɪ nari ia nəkwai nɪmwə səvəi Livae. Nərɪmama kamərəkɪ pen takis mɪnraha mɪne nərɪmama ərəha me nepwɪn mwi həpɪk kamhəni pəri nari irəha mɪn mɪne nərɪmama me səvənhi. (Ro iamɪnhi irə mɪne tɪ nəri nə mə nərɪmama kamərəkɪ pen takis mɪnraha mɪne nərɪmama ərəha me nepwɪn mwi həpɪk kamhəkurirə ia Iesu.) ¹⁶*Nənə nahatən me səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həuvehe mətoni Iesu ramənɪ nari irəha nərɪmama kamərəkɪ pen takis mɪnraha mɪne nərɪmama ərəha me nepwɪn mwi. Irəha həres nərɪmama me səvənhi mə, “Rəfo in ramənɪ nari irəha nərɪmama kamərəkɪ pen takis mɪnraha mɪne nərɪmama ərəha me nepwɪn mwi?”

¹⁷ Nəpɪn Iesu rɪregi nəgkiariien səvənraha, rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Nərɪmama həsanɪn tuhətui tokta tɪ nəfe? Mətə nərɪmama kamhəmɪ kamhətui tokta. Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərɪmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərɪmama ərəha me.”

Noien vi ko rɪpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

¹⁸ Nəpɪn riti nərɪmama me səvəi Jon Paptaes irəha Farisi me kamhəpwəh nanɪien nari tɪ nəfwakɪien. Nərɪmama nepwɪn həuvehe məhəres Iesu i mə, “Rəfo nərɪmama me səvəi Jon mɪne Farisi me kamhəpwəh nanɪien nari tɪ nəfwakɪien, mətə səɪm nərɪmama me həpko mhə?”

¹⁹ Mɪregi Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Nərɪmama ia nəveginien i kamo tɪ narə viien səvəi iərɪman mɪne pran tuhaməkəikei mhəni nari, mamhəgɪen, tɪ nəri nə mə iərɪman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mɪnraha. Rɪpkatukwatukw mhə mə irəha tuhəpwəh nanɪien nari tɪ nəfwakɪien ia nəpɪn nəha. ²⁰ Mətə tɪrɪpkuvehe ia nəpɪn sə tɪrɪpkuvehi raka iərɪman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi tɪrɪpkarə mhə mwi irəha mɪnraha. Ia nəpɪn nəha irəha tuhəpwəh nanɪien nari tɪ nəfwakɪien.

* 2:7: Aes 43:25, 1Jon 1:9 * 2:12: Mat 9:33 * 2:14: Jon 1:43 * 2:16: Mat 11:19, Luk 15:1-2

²¹ Iærmama riti riwæn ko ruvehi nîpæri tînari vi mâtiri tukuahag ia rueli tînari ivîs. Trîni minuæ ro iamînhi iræ, nîpæri tînari vi truvehe mikimkim, meitehi tînari ivîs mo ruen rasori. ²² Iærmama riti riwæn ko rætagi pen waen vi ia tiki waen tui sæ kino ia teki næni. Trîni minuæ ro iamînhi iræ, waen vi træse tiki waen tui ræsisî mæpæruæ. Nænæ tiki waen tui mine waen vi irau pæri krouæraha. Mætæ waen vi tukætagi pen ia tiki waen vi me.”

Iesu in Iærimænu sævæi Sapat

²³ Næpin riti ia Sapat Iesu ramavæn mamæpi simwin ia nimeî wit me nepwin. Nærmama me sævænhi kamhækuriræ in, mamhesi kwænkwai wit, mamhani.

²⁴ *Ro iamînhi iræ Farisi me hæni pen ti Iesu i mæ, “Ëtæ ro. Nærmama me sæim kamho noien riti ripkatukwatukw mhæ ia Loa sækitaha mæ tuko ia sapat. Ræfo kamho iamînha iræ?”

²⁵⁻²⁶ *Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Rosi kimiaha hiæpkævsini raka mhæ ia Nækukuæ Ikinan næfe Kig Tevit rino fwe kupwan uæ? Ia næpin næha Apiatar rauvehi wok iræ sævæi pris asori anan, Kig Tevit mine nærmama me sævænhi næveginien riwæn ti niræha, nukumhæ rinahi iræha. Nænæ Kig Tevit ruvniwæ ia nimwæ sævæi Kumwesæn, muvehi bred ikinan sæ ramæmak ia nifatæ. Ripkatukwatukw mhæ ia Loa sækitaha mæ in træni bred næha, pris me æpa hæukuran naniiæn. Mætæ Kig Tevit ræni, muvei pen mwi m nærmama me sævænhi hani.”

²⁷ *Nænæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Kino Sapat ti iærmama. Kipko mhæ iærmama ti Sapat. ²⁸ Ro pen iou, Iæmæti Iærmama, iakamærimænu ia Sapat.”

3

Iesu romasan rægi iærmama riti

¹ Iesu revæn muvniwæ mwi ia nimwæfwaki sævæi nækur Isrel. Iærmama riti ia nækwai nimwæfwaki næha rægin rærfæ ko ripkuvi atukw mhæ i. ² Næmæ asori me kamhætæ Iesu mæ træfo iræ mine. Trîni minuæ romasan iærmama næha ia Sapat, tuhæni æræha in tukwe. ³ Iesu rini pen ti iærmama sæ rægin rærfæ mæ, “Ëræf ia kurkwai nærmama.”

⁴ *Nænæ Iesu ræres pen iræha i mæ, “Ratukwatukw ia Loa sækitaha mæ ia Sapat tuko noien amasan uæ tuko noien æræha? Ratukwatukw mwi mæ tukuvehimiru iærmama uæ tukousi æpune?” Iesu ræres pen iræha i, mætæ hæpwæh nægkiariien.

⁵ *In ræti ærari mamætæ iræha. Niemaha ræpi. Rerîn ræpou ti næri næ mæ kækapwænraha riskai. Nænæ in rini pen ti iærmama sæ rægin rærfæ mæ, “Tiko muvi atukw rægin.” Iærmama næha ruvi atukw rægin. Rægin ruvehe mamasan mwi. ⁶ *Nænæ Farisi me hæier irapw, mhæuvæn akwauakw ti nærmama me sævæi Kig Herot. Iræha housæsimwin iræha me mhæni æræha Iesu, mamhætui suatuk mæ tuhousi æpune in.

Nærmama hæpik kamhækuriræ ia Iesu

⁷ Iesu rier iræha nærmama me sævænhi, mevæn fwe ia nui asori Kalili. Nækur Kalili hæpik hækuriræ i. ⁸ *Nærmama hæpik mwi næha ikin næpin hæregi narimnari me næha Iesu ramo hæuvehe mhætoni in. Nepwin hæuku pen ia tænæ Jutia mine Jerusalem, nepwin hæuku pen ia tænæ Itumia, nepwin hæuku pen ia nui aris Jeron pen, nepwin mwi hæuku pen ia kwopun me næha ipaka

* 2:24: Dut 23:25 * 2:25-26: 1Saml 21:1-6, Lev 24:5-9 * 2:27: Dut 5:14 * 3:4: Luk 14:3
* 3:5: Jon 11:33 * 3:6: Mat 22:15-16 * 3:8: Mat 4:25

ti taon mi naha Taea mine Saeton. ⁹*Ti nari na ma narmama me naha hapik anan, Iesu rini pen ti narmama me savanhi minua tuhapnapanē ia nitata ouihhi riti pwah in rakure irā kamo narmama hasigāsigi in. ¹⁰*In rini iamihhi irā mine ti nari na ma in rinomasan raka narmama hapik mo pen samame kamhemhā kamhauvehe ipaka tukwe mā tuhārapī in. ¹¹*Nanā ia nāpin me, nāpin nānimwīn ēraha me samame kamharā ia narmama kamhātōni in, kamhānimwi nukurhūnraha ia nānimen, mamhākwein asori, mamhāni mā, “Ik Tini Kumwesān.” ¹²*Mātā Iesu ranise pen āknekin ti nirāha i mā tuhāpwāh nākwein āpwāmwisien nāghin iamihhi kamo narmama hāregi hāukurān in.

Aposol me savai Iesu Kristo

¹³ Iesu rutā ia tākuar riti, mākwein narmama me savanhi samame in rokeikei mā irāha tuhāuvehe tukwe, nanā irāha hāuvehe. ¹⁴In rārpwi rāgin ia nirāha pam twelef, misegi pen nāghinraha mā aposol me.^a Irāha tuhamarā pāri irāha Iesu. In trāhhi pen irāha hāuvān mhāvisau irāpw nāgkiariien amasan. ¹⁵In truvei pen nasorīen mīnraha. Ia nasorīen nāha irāha tuhākoui irāpw nāremhā me ia narmama. ¹⁶*Nāghi aposol me nāha ro iamihhi irā: Saemon (iāmē Iesu risegi pen nāghin sē vi mā Pita). ¹⁷*Nanā Jemes mine piāvni nāghin nā Jon (irāu tīni Sepeti mi. Iesu risegi pen nāghinraū sē vi mā Poanejes. Nīpwrai nāgkiariien nāha in nā mā tīni karuāruā mi). ¹⁸Nanā Antru, mine Filip, mine Patolomiu, mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tīni Alfeas, mine Tateas, mine Saemon (iāmē sē kupwān rakurirā nāmē me nāha kamhāmwur mā tuhākoui irāpw nākūr Rom).^b ¹⁹Nanā Jutas Iskariot (iāmē sē ruvehi pen Iesu ia rāgi narmama samame kamhāmwāki in).

Nahatān me savai Loa hāni ēraha Iesu

²⁰Kurirā irā Iesu revān muvniwā ia nimwā riti. Narmama me hāuvehe mwi tukwe. Irāha hapik. Ro pen Iesu mine narmama me savanhi nāpin savānraha riwān ti nānīien nari. ²¹*Nāpin nākūr imwāni me hāregi nāfe Iesu ramo, hāuvān mā tuhāuvehi raka in, mhāni mā, “In ramarmāri.”

²²*Ia nāpin nāha nahatān me nēpwīn savai Loa hāuku pen fwe ia Jerusalem, mhāni ēraha Iesu, mhāni mā, “Pielsepul ramarā ia iāmē nāha. Iāmē nāha ramākoui irāpw nāremhā me ia niskaiien savai iāremhā sē in rasori ia nāremhā me.”

²³Irāha hāni ēraha Iesu iamihhi irā ro pen Iesu rākwein pen irāha hāuvehe. Rāgkiari mīnraha, mīni nusipekinien riti ti nirāha i mā, “Rāfo irā? Ko Setan rākoui irāpw nāremhā me savānhi ia narmama uā rekām?^c ²⁴Trini minua iēni riti ruai narāien savānhi ro kārū irā, narmama me savānhi kamhousi irāha me, nitata sē iēni nāha ramārimānu irā ko ripkārēr āpwāmwis mhā. ²⁵Trini minua narmama samame kamharā ia nākwaī nimwā riti hāuāi narāien savānraha ro kārū irā, kamhousi irāha me, irāha ko hāpkarā amasan mhā. ²⁶Nanā trini minua Setan ruai narāien savānhi ro kārū irā, ramākoui irāpw nāremhā me savānhi ia narmama, noien savai Setan ko ripkārēr āpwāmwis mhā. Trāsas miwān. ²⁷Iarmama riti riwān ko revān ia nākwaī nimwā savai

* **3:9:** Mak 4:1, Luk 5:1-3 * **3:10:** Mat 14:36 * **3:11:** Luk 4:41 * **3:12:** Mak 1:34 **a** **3:14:**

“Aposol” Nīpwrai nāgkiariien nāha in i mā, “Iarmama sē kamārhi.” * **3:16:** Jon 1:42 * **3:17:**

Luk 9:54 **b** **3:18:** Nāmē me nāha samame kamhāmwur mā tuhākoui irāpw nākūr Rom rerinraha ripkagien mhā mā nākūr Rom kamhārimānu ia nākūr Isrel. Ro pen kamharuāgān, mamhousi nākūr

Rom tukwe. * **3:21:** Jon 10:20 * **3:22:** Mat 9:34, 10:25 **c** **3:23:** Nāgkiariien savai nākūr Kris

kupwān rini mā, “Rāfo, ko Setan rākoui irāpw Setan?”

iəmə skai riti, makres narimnari me səvənhi. In traməkeikei mukupwən məkwtəmhiri iəmə skai nəha, mərihi rəgin mi mine nisun mi. Kurirə irə in rukurən nevanien makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

²⁸ Iakani nipərhiendien tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhəien me pam səməme nipwnəti nərmama me tuho uə tuhani irə, məpwəh nərpwinien. ²⁹ Mətə iərmama sə trini ərəha Nənimwin Ikinan, Kumwesən tripenouenou mhə nərəhəien səvənhi ia nəpin riti. Nərpwinien səvənhi trarə rerin.”

³⁰ Iesu rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nahatən me səvəi Loa haməni mə, “Nənimwin ərəha ramarə irə.”

³¹ *¹ Ia nəpin nəha piəvi Iesu me mine mama səvənhi həuvehe mamhərer fwe iruə, mhərhi pen nəgkiariien ti Iesu mə truvehe. ³² Nərmama həpik kamhəkure kurkurau ia Iesu. Irəha həni pen tukwe in mə, “Ətə ro! Səim fwe mama mine piam me kamhərer fwe iruə mamhəres ik.”

³³ Miregi Iesu rini mə, “Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piak me?” ³⁴ In rəti ərari mamətə səməme kamhəkure kurkurau i, mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i səiou mama me. Kimiaha i piak me. ³⁵ Nərmama səməme kamho nəkwai Kumwesən, irəha həmwhen ia mama me mine piak me səiou.”

4

Iesu rusipekin ia iərmama sə rauini nuni nari ia nəmhien

¹ * Iesu rinamahatən mwi nərmama ia nikare nui asori. Nərmama me həpik həuvehe mhousəsimwin pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti fwe peraha, məkure irə. Nərmama me pam kamhərer parei ia nikare nui asori. ² * Iesu ramahatən irəha narimnari me ripik ia nusipekinien me. Nəpin ramahatən irəha, rani mə, ³ “Tihəregi ro! Iərmama riti revən mə truini nuni nari ia nəmhien səvənhi. ⁴ Nəpin rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk. Mənu me həuvehe mhani pam. ⁵ Nuni nari me nepwin həsas pen ia təkure kəpwier sə tiprənə rouihi ikin. Həutə akwauakw ti nəri nə mə nuanraha ripkeiwaiu amasan mhə ia tiprənə. ⁶ Nuanraha rouihi. Ro pen nəpin meri rəkwiiri, mənhi, haukei pam. ⁷ Nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə sə nəkwus ərəha rautə irə. Nəkwus ərəha me nəha həuviris mhəuvehe mhousəman pam. Ro pen nuni nari me həpkukuə mhə. ⁸ Nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə amasan, mhəutə amasan, mhəukuə. Nepwin kwənkwan toti, nepwin kwənkwan sikisti, nepwin kwənkwan hantret.”

⁹ Iesu rini mə, “Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

Nərmama me səvəi Iesu həres nipwrai nusipekinien me

¹⁰ Nəpin Iesu əpa, nərmama səvənhi tuelef həuvehe irəha nərmama me nepwin mwi səməme kamharə ipaka ti Iesu, mhəres pen mə rəfo in ramahatən nərmama ia nusipekinien me. ¹¹ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nərmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiaha hiəukurən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə mə in rəfo irə. Mətə nərmama iruə me, iakamahatən irəha ia nusipekinien me a, ¹² * mə irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən. Irəha tuhəregi, mətə tuhəpwəh niregiien mhəukurən.

* **3:31:** Mak 6:3, Jon 2:12, Wok Me 1:14 * **4:1:** Mak 3:7-9, Luk 5:1-3 * **4:2:** Mat 13:34, Mak 4:33-34 * **4:12:** Jon 12:40, Wok Me 28:26-27

Ro iam̄nhi irə ko irəha həpwəh n̄irərigien mhəuvehe ti Kumwesən minuə in trenouenou noien ərəha me səvənraha.”

Iesu rini irapw n̄ipwrai nusipekinien

¹³ Iesu rəs pen nərmama me səvənhi mə, “Rəfo? Kimiaha hiəreirei n̄ipwrai nusipekinien səvəi iərmama sə rauini nuni nari? Ro iam̄nhi irə tihəfo mhəukurən mwi nusipekinien me nepw̄in mwi? ¹⁴ Iərmama sə rauini nuni nari rəmwhen ia iərmama sə raməvisau irapw nəgkiariien amasan. ¹⁵ Nərmama nepw̄in həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia suatuk. Nəpin hamətərig iərmama raməvisau irapw nəgkiariien amasan, təkwtəkwni a mwi Setan ruvehe muvehi raka nəgkiariien nəha hamregi. ¹⁶ Nərmama nepw̄in həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia təkure kəpwier. Nəpin hamregi nəgkiariien amasan, həuvehi, mhagien tukwe. ¹⁷ *Mətə nəgkiariien nəha r̄ipkeiwaiu amasan mhə ia rerinraha rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəuvehi nəgkiariien nəha səvəi nəpin ouihi a. Nəpin nərmama tuho nəmisəien minraha, uə tuhometə irəha ti nəgkiariien amasan, tuharaka akwauakw a irə. ¹⁸ Nərmama nepw̄in həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tiprənə nəkwus ərəha rautə irə. Həregi nəgkiariien amasan, ¹⁹ *mətə hamətərig pik ia narimnari me səvəi tiprənə i. Mane rameikuə ia n̄irəha, mavi raka nətərigien səvənraha. Hokeikei mə tuhəuvehi nautə me nepw̄in mwi. Nətərigien me nəha həuvnimwə ia rerinraha mhousəman nəgkiariien amasan rəpwəh nukuəien. ²⁰ Mətə nərmama nepw̄in mwi həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tiprənə amasan. Irəha həregi nəgkiariien amasan, mhəuvehi, mhəukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Laet sə kousəman

²¹ *Iesu rini pen ti n̄irəha i mə, “Trini minuə iərmama riti ruvehi laet, muvnimwə pehe, ko rəuiui ia nari riti uə rukurei pen ia kwopun afafa ikin? Rekəm! Traməkeikei mukurei pen ia nəri kakurei pen laet irə. ²² *Narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tuhaməkeikei mhəuvehe ia nukuraanien. ²³ Kimiaha nərmama nəkwəregimiaha rarə ti n̄iregiiien nari, tihətərig amasan.”

²⁴ *Iesu rarə mini pen mwi ti n̄irəha i mə, “Tihətərig amasan ia nəfe hiamregi. Nəfe nari hiəuvehi pen tukuvehi pehe rəmwhen r̄irərig mwi tukumiaha nənə kuvehi pehe sə rəkwaku. ²⁵ *Ro iam̄nhi irə ti nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rutə

²⁶ Iesu rini mə, “N̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia iərmama riti sə ruini nuni nari rəsas pen ia tiprənə. ²⁷ *Ruini pam nuni nari, mevən mapri. Mapri ia nəpin meste riran. Rəvən mamavən. Nənə nuni nari r̄irəruə mutə. Mətə iərmama nəha r̄ireirei mə rəfo mo iam̄nhi irə. ²⁸ Tiprənə a ro nuni nari rutə, merip tukun, m̄ifi tihin, mo kwənkwan. ²⁹ *Mətə nəpin kwənkwan

* 4:17: Mat 26:31 * 4:19: Mat 19:23-24 * 4:21: Mat 5:15 * 4:22: Mat 10:26, Luk 12:2
* 4:24: Mat 7:2 * 4:25: Mat 13:12 * 4:27: Jem 5:7 * 4:29: Joel 3:13, Rev 14:15

rimrua, iarmama naha revan mesi, ti nari na ma napin atukwatukw naha savanhi.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sa rouihi

³⁰ Iesu rini ma, “Tsafni ia nitata sa Kumwesan ramarimanu ira? Raho ira? Nafe naha nagkiariien tsani mhausepekin ira? ³¹ Nitata sa Kumwesan ramarimanu ira ramwhen ia kwonuni nei naha mastat. Napin kinimwi pen ia tiprana, nuni mastat rouihi anan ia nuni nei me. ³² Mata napin kinimwi pen pam, rutata masori mapi raka napigin me pam. Ragragin rasori. Menu me ia nimagouagou ho pen kwatapag me savanraha ira, mhakure afafa ira.”

³³ Iesu rini irapw nusipekinien me ripik mwi hamwhen ia samame i, mamahatan narmama me ia nagkiariien amasan, mini pen atukwatukw ramwhen ma iraha tuharegi mhakuran. ³⁴ Iesu rapwah ninien nagkiariien apa iti mwi ti niraha, nusipekinien me a. Mata kurira ikin, napin Iesu mine narmama me savanhi iraha apa, rini irapw pam nipwrai nagkiariien.

Iesu rinise nimatagi asori ia nui asori Kalili

³⁵ Ia napin naha rinamaruarav, Iesu rini pen ti narmama me savanhi ma, “Pwah sapi simwin pen fwe ia nikare nui.” ³⁶ Nana iraha hapwah narmama me, mhaputata ia nakwai nitata ouihi sa Iesu ramakure ira, mamhauvan. Nitata ouihi me nepwin mwi kamhakurira iraha. ³⁷ Ia napin naha nimatagi asori riti riskamter. Peiau peiau ramapwi nitata ouihi mamati pen minakuar. ³⁸ Iesu ramasaua mamapri fwe ia kurira ia nitata ouihi. Narmama me savanhi hasupwiri in mhani pen tukwe in ma, “Iahatan, ata ro! Na tsamwhenimw! Iko nari auar a ia kitaha mik ua?”

³⁹ Iesu rarer minise nimatagi, magkiari m nui ma, “Tikeiwaiu, mamarinu.” Nimatagi riwaiu. Nui ramarinu. Narimnari me pam hauvehe mhamarinu.

⁴⁰ Nana Iesu rini pen ti narmama me savanhi ma, “Raho hiamhekiri iamnhi ira? Kimiaha hiapkahatata mha ihi ia nirak ua?”

⁴¹ Mata iraha hahakiri pik, mhares pen iraha me i ma, “Nafe naha iarmama? Nimatagi mine nui krauo nakwan!”

5

Iesu rakoui irapw nanimwin araha ia imata Karasa riti

¹ Iraha haier pen ia nikare nui asori ia tana savai namata Karasa. ² *Napin nitata ouihi ruvehe marer, Iesu ruvarei, nana iarmama riti ruku pen ia kwopun kanimwi narmama ikin mier pehe tukwe. Nanimwin araha ramara ira. ³ Iarmama naha ramara ia kwopun kanimwi narmama ikin. Iarmama riti mwi riwan niskaiien savanhi ramwhen ma trakwtamhiri iarmama naha marihi mwi in. Jen rapwah namwhenien. ⁴ Napin ripik hanarihi raka ragin mi mine nisun mi ia jen, mata ravi amwsamwesi jen sa rakwtamhiri ragin, mousi testesi jen sa rakwtamhiri nisun. ⁵ Ia napin mine ia ran ramavan ia kwopun kanimwi narmama ikin mine ia takure takuar me, mamakwein apwamwis, mamakwi testesi atukw a in ia karuateri.

⁶ Napin iarmama naha rati pen matoni Iesu isipwin kwopti ramavan mauvehe, raiu muvehe minimwi nukurhun mi ia nanimen, ⁷ *mamagkiari asori, mamini ma, “Iesu. Kumwesan sa rasori anan tini na ik. Ikuvehe ma tikafu iou ira? Ia nahi Kumwesan iakase ik tikapwah noien namisaien miou.” ⁸ In ramagkiari iamnhi ira ti nari na ma Iesu ruvani pen raka tukwe in ma, “Ik, nanimwin araha, tikier ia iarmama i.” ⁹ Iesu reres pen in i ma, “Naghim sin?”

* 5:2: Mak 1:23 * 5:7: Mak 1:24

Miregi rini mā, “Iou naghik Nəkuər ti nəri nə mā kimaha iahəpik.” ¹⁰ In ramase Iesu, maməgkiari asori mā trəpwəh nərhiien irəha həuvən isipwīn.

¹¹ Mətə toue pikə me həpik anan kambahku ia kwopun nəha. ¹² Nənimwīn ərəha me nəha hamase Iesu i mā, “Tikərhi pen kimaha iahəuvən ia pikə me. Pwəh iahəuvnimwə ia rerinraha.” ¹³ Iesu rəsəni irəha. Ro pen nənimwīn ərəha me həier ia iərmama nəha mhəuvnimwə ia reri pikə me. Pikə me, ipaka irəha pam 2000, haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, məmwhənimw.

¹⁴ Nərmama səmame kambahtūi ti pikə me hap, mhəuvən ia taon səvənraha mine ia rukwənu me, mhəni irapw nəfe hənətoni. Nəpīn nərmama me həregi, həuvən mā tuhəspau i mā rəfo irə. ¹⁵ Irəha həuvehe ti Iesu, mhəti pen mhətoni iərmama sə nənimwīn ərəha me həpik hənərə irə. Rarkahu, maməkure, nətərigien səvənhi rinəmak amasan. Irəha hətōni həhekir. ¹⁶ Nənə səmame hənətoni hənī irapw ti nirəha i nəfe kino ia iərmama nəha mine pikə me. ¹⁷ Nənə irəha hənəmasə Iesu mā trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

¹⁸ Nəpīn Iesu rinəməputə ia nitətə ouihī, iərmama sə nəremhə me hənərə irə raməres in mā rəsəni in pwəh revən irau min. ¹⁹ Mətə Iesu rini pen tukwe in mā, “Rekəm. Tikevən fwe imwam, mətōni ik me nēpwīn, məvisau mīnraha narimnari me Iərimənu rino mik, mīni mā rerin rərkwəpīr tukw ik.” ²⁰ *Nənə iərmama nəha revən fwe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikin, məməvisau narimnari me nəha Iesu rino min. Nərmama pam həregi, hamərkərinari irə.

Prənouihi riti sə remhə mine pran riti sə nemhəien rinəmak tui irə

²¹ Iesu rəputə ia nitətə ouihī, məpi simwīn mwi ia nui asori Kalili, muvarei ia nikaren pen. Nəpīn raouvrei ihī, nərmama həpik həuvehe mhousəsimwīn pen irəha me tukwe. ²² Nənə iəmə asori riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur İsrəl ruvehe. Nəghin nə Jaeras. Nəpīn rətə Iesu, ruvehe mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, ²³ *mamase in mā, “Prənouihi səiou na tremhə. Tikuvehe məmrutə ro rəgim ia nīpwrān pwəh ruvehe məsanin, mīmīru.” ²⁴ Nənə Iesu rukurirə in rouevən.

Nərmama həpik həukuraukurau irə, mamhəkurirə i. ²⁵ Pran riti fwe ikin ramemhə ia nemhəien səvəi nīpran. Nemhəien nəha rinərə rerin irə muvehi nuk twelef. ²⁶ Ruvavən raka ti tokta me həpik, miregi nəmisəien me səpəmsəpə ia rəginraha, mouraha pam mane səvənhi ia nemhəien, mətə nemhəien səvənhi rəpwəh neiwaiuīen. Ruvehe mamasori. ²⁷ In ruvəregi raka nərmama kəmhəvisau Iesu. Ro pen ruvehe ia reri nəkuər səmame kəmhəkurirə ia Iesu, mīrapi tinari səvənhi. ²⁸ *Rerin ramrhi mā, “Rosi ko iakrapi tinari səvənhi, nemhəien səiou triwən.” ²⁹ Nəpīn rirapi tinari səvəi Iesu, təkwtəkwni a mwi nīmpawp rama. Prən nəha riregi me nīpwrān rinəsanin.

³⁰ *Ia nəpīn nəha Iesu riregi mā nəgsen rier irə mevən mo nari riti. Rəti kurirə ia reri nərmama, məməres mā, “Sin rirapi tinari səiou?”

³¹ Miregi nərmama me səvənhi hənī pen tukwe in mā, “Ikətə nərmama me i həpik kəmhousəsimwīn pehe ipaka tukw ik. Rəfo ikaməres mə sin rirapi ik?”

³² Mətə Iesu rəti ərari məmətūi mā sin rirapi in. ³³ Pran sə rirapi Iesu rukurən nəfe Iesu rino min. Ro iamīnhi irə ruvehe mīnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mehekir mətəmīmwin, mīni irapw pam nīpərhienien səvənhi.

³⁴ *Iesu riregi, mīni pen ti prən i mā, “Nərik, nahatətəien səim rino raka ik

* 5:20: Mat 4:25, Mak 7:31 * 5:23: Mat 8:3, Mak 7:32 * 5:28: Mat 14:36 * 5:30: Luk 6:19

* 5:34: Mak 10:52, Luk 7:50, 17:19

ikuvehe mäsaniin. Nämärinuinen ramarə tukw ik. Evən! Nemhäien säim ruvəiwən.”

³⁵ Nəp̄in Iesu raməgkiari ihi, nərmama nəp̄win həuku pen ia nimwə səvəi iəmə asori nəha Jaeras, mhəuvehe, mhəni mə, “Səim prən ouihi ruvamhə raka. Ramasan mə ikini pen ti iahtatən i mə in trəpwəh pehe.”

³⁶ Mətə Iesu ro nəri auər a ia nəfe irəha haməni, m̄ini pen ti Jaeras i mə, “Tikəpwəh nehekiriin, m̄ini a n̄ipərhiienien ia n̄irak.”

³⁷ Ia nəp̄in nəha Iesu rinise pen ti nərmama mə tuhəpwəh nukurisiien in. Mətə rəsəni a Pita, Jemes, m̄ine Jon piəvi Jemes. ³⁸ Nəp̄in irəha həuvən mhapirapw ia nimwə səvəi Jaeras, Iesu rəti pen mətə kamho nurigrigien asori. Nərmama kamhapi mamhasək əpwəmwis. ³⁹ Mətə Iesu ruvniwə ia nəkwai nimwə mares pen irəha i mə, “Rəfo hiaməurigrig mamhasək? Prənouihi nəha ripkəmhə mhə, mətə ramapri a.”

⁴⁰ *Irəha hāregi, hāris ia Iesu. Mətə in rərhi irapw irəha həuvən fwe iruə, miri tata m̄ine mama səvəi prən ouihi irəhar nərmama kahar səvənhi həuvən fwe ia kwopun prən ouihi raməmak ikin. ⁴¹ *Nənə in ruvehi rəgi prən ouihi nəha, m̄ini pen tukwe in mə, “Talita kum.” N̄ipwrai nəgkiariien nəha r̄ini iam̄inhi irə mə, “Prənouihi, iakini pehe tukw ik i mə ərer.” ⁴² Təkwtəkwuni a prən ouihi r̄iskamter mavən. (Prənouihi nəha nuk səvənhi twelef.) Nəp̄in nərmama hətoni nəfe Iesu r̄ino, nənimenraha rier pik. ⁴³ *Mətə Iesu rinise pen ti n̄irəha i mə, “Tihəpwəh nəvisauien noien i m̄ nərmama. Həuvei pen nəveginien riti min pwəh rəni.”

6

Nəmə Nasaret həpwəh nisaiien Iesu

¹ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən fwe imwəni. Nərmama me səvənhi irəha m̄wi həkuriə in mhəuvən fwe ikin. ² *Nəp̄in Sapat ruvehe, Iesu rinamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Nərmama həpik səməme kamhətərig Iesu həkərinari irə, mamhəres mə,

“Iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku? Muvehi nukurəniin nəha pəku? Raməfo irə mamə n̄imtətien asori me? ³ *Kwa kapenta i t̄ini Meri! Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas m̄ine Saemon. K̄itiriməni me hamarə ia rukwənu i kitaha m̄inraha.” Irəha rerinraha ripkagien mhə ti Iesu. Həpwəh nisaiien in.

⁴ *Ro iam̄inhi irə Iesu r̄ini pen ti n̄irəha i mə, “Nərmama ia kwopun me kamhəsiai profet riti, mətə ia imwəni atukwatukw, nəkur imwəni me m̄ine nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nisaiien in.” ⁵ Nənə Iesu ripko mhə n̄imtətien ripik fwe imwəni. Ro kəru uə kahar a, məmrutə rəgin m̄i ia nərmama səməme nemhäien rarə ia n̄irəha, mo irəha həuvehe mhəsaniin. ⁶ In raməkərinari ia nəkur imwəni me ti nəri nə mə irəha həkini mhə n̄ipərhiienien irə.

Iesu rərhi pen nərmama səvənhi twelef həuvən mhəvisau irapw nəgkiariien amasan

Iesu ramevən ia rukwənu me mamahatən nərmama me. ⁷ *Ia nəp̄in nəha in rəkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe. Nənə in rinamarhi pen irəha kəru kəru ia kwopun me, muvei pen nasoriien m̄inraha. Ia nasoriien nəha irəha tuhəkoui irapw nənimwin ərəha me ia nərmama.

* 5:40: Jon 11:11 * 5:41: Luk 7:14 * 5:43: Mak 1:44, 7:36 * 6:2: Jon 7:15 * 6:3: Jon 6:42 * 6:4: Jon 4:44 * 6:7: Luk 10:1

8-9 * Iesu rini pen ti niraha i ma, “Tihapwəh nuvehien narimnari me səvəi suatuk, nəveginien uə tənəripw uə mane. Tiharkahu ia karkahu kuatia a, mhəuvehi pen put, mhəuvehi kaskin a, mhəuvehi mamhəuvən. ¹⁰ Nəpin hiəuvən ia kwopun riti, mhəuavnimwə ia nəkwai nimwə, tiharə ia nimwə nəha meste tihəier. ¹¹ * Trini minuə fwe ia kwopun riti nərmama həkəseni mhə kimiaha, həkokeikei mhə mə tuhəregi nəgkiariien səkimiaha, nəpin kimiaha hiəpwəh imwənraha, tihounouini raka niməkwrur ia nisumiaha. Noien nəha hio ro nimtətien minraha, mamahatən pen mə hənə noien ərəha.”

¹² Iesu rini pen pam nənə irəha həuvən mamhəvisau irəpw mə nərmama tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səvənraha. ¹³ * Irəha kamhəkoui irəpw nəremhə me həkik ia nərmama, mamhətəgi pen oel ia kəkəpwə nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, mho irəha həuvehe mhəsənin.

Kinəfo Jon Paptas remhə

¹⁴ * Kig Herot riregi narimnari me səməme Iesu ramo ti nəri nə mə nərmama kamhəni pik nəghi Iesu. Nəpwın kamhəni mə, “In Jon Paptas. Rinətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi niskaiien mamə nimtətien me.”

¹⁵ Nəpwın kamhəni mə, “In Profet Eləja.” Nəpwın mwi kamhəni mə, “In profet riti rəmwhen ia profet kupwən me.”

¹⁶ Mətə nəpin Kig Herot riregi, rini mə, “Jon sə iakinərai raka kəkəpwə rinətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

¹⁷⁻¹⁸ * Kig Herot rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə fwe kupwən in rakres Herotias pran səvəi piəvni nəghin nə Filip. Mətə Jon rini pen tukwe in mə, “Ikakres pran səvəi piəm noien nəha rīpkatukwatukw mhə ia Loa.” Nənə ti pran nəha Kig Herot rini nəkwən kərihi tərini Jon kuvəhi puvnimwə ia kalapus. ¹⁹ Nəpin Jon raməmək fwe ia kalapus, Herotias raməməkəi afafa a in, maməkeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekın tukwe ti noien. ²⁰ Kig Herot rehəkir Jon, mukurən mə in iəmə ikinan riti sə noien səvənhi ratukwatukw. In ramətui amasan ti Jon mə iərmama riti trəpwəh nourahaien. Nipərhiēnien nəpin Kig Herot riregi Jon raməgkiari, nətərigien səvənhi rəvsausini pik, mətə rerin ragien mə triregi.

²¹ Herotias rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekın. Mətə in rətoni suatuk tukwe ia nəpin Kig Herot rinətui irə. Ia nəpin nəha Kig Herot ro nəveginien asori riti səvəi nəmə asori me səməme kamharə ipaka tukwe in mine nəmə asori me səvəi naruagən me mine nəmə asori me ia tənə Kalili. ²² Nəpin irəha kamhəni pəri nari, pran ouih i səvəi Herotias ruvehe mamotanis ia nəmrinraha. Kig Herot mine nəmə asori me səməme kamhəni pəri nari irəha min hətəni rerinraha ragien tukwe. Ro iamınhi irə Kig Herot rini pen ti pran ouih nəha mə, “Ikəkeikei nəfe ikərəs i. Iou takuvei pehe mik.”

²³ * Kig Herot rini nəkwən muvehi kwəsua hi tukwe, mini mə, “Nəfe ikərəs, takuvei pehe. Nitətə səiou iakamərimənu irə ikuə takərpifi ia nipərin kəru, muvei pehe riti mik, takaməkeikei mo.”

²⁴ Kurirə irə pran ouih nəha revən mini pen ti səvənhi mama mə, “Mama, takərəs nəfe?”

Miregi rini mə, “Evən mərəs kəkəpwə Jon Paptas.”

²⁵ Ro iamınhi irə pran ouih nəha raiu akwauakw mevən ti Kig Herot, mini pen tukwe in mə, “Iakəkeikei mə təkwtək wuni tikuvei pehe kəkəpwə Jon Paptas ia tikiplet.”

* 6:8-9: Luk 10:4-11 * 6:11: Wok Me 13:51 * 6:13: Jem 5:14 * 6:14: Mat 16:14, Mak 8:28

* 6:17-18: Lev 18:16 * 6:23: Esta 5:3,6, 7:2

²⁶ Kig Herot rerin rəpou pik tukwe. Mətə ti nəri nə mə rıməuvehi kwəsuaahi ia nəmri nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min, rəpwəh nokeikeien mə trətəfi nəkkiariien səvənhi sə rıməni pen ti prən ouih i. ²⁷ Təkwtəkwuni a in rərhi pen iaruağən riti mini pen tukwe mə trevən muvehi kənkəpwə Jon muvehi muvehe. Iaruağən nəha revən fwe ia kalapus, mərai raka kənkəpwə Jon, ²⁸ məmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouih i. Prənouih i nəha ruvehi mevən, muvei pen m səvənhi mama. ²⁹ Nəpən nərmama me səvəi Jon hərəgi, həuvehe mhəuvehi nıpwrai Jon, mhəuvən mhəmri pen ia nıpəg sə kanımwi iərmama ikin.

Iesu rəkwməni nərmama me həpik ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən

³⁰ * Aposol me hərərig pehe mw i ti Iesu, mhəni pen tukwe in narimnari me həno mine nəkkiariien me səməme hənəhatən nərmama me irə. ³¹ * Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvehe kimiaha əpa. Pwəh səuvən ia kwopun riti nərmama həiwən ikin, mhəpwis ouih i a.” In rini iamınhi irə ti nəri nə mə nərmama həpik kamhəuvehe tukwe mamhəuvən. Ro pen nəpən səvənraha riwən ti nənıien nari.

³² Irəha həputə ia nitətə ouih i riti, irəha əpa, mamhəuvən fwe ia kwopun riti nərmama həiwən ikin. ³³ Nərmama həpik hənətə Iesu mine nərmama me səvənhi həputə ia nitətə ouih i, mamhəuvən. Həuvəkurən raka kwopun kamhəuvən ikin. Ro pen irəha haraka ia rukwənu me səvənraha, mhaiu akwauakw mhəkuru parei mhəkupwən mhəuvən fwe ikin. ³⁴ * Nəpən Iesu ruvarei, nətoni nərmama həpik, nənə rerin rəkwpərhi ti nirəha, ti nəri nə mə irəha hənwhen ia sipsip me nepwin iərmama riwən trətə amasan irəha. Nənə Iesu rınamahatən irəha ia narimnari me rıpik.

³⁵ * Nəpən meri rakakini, nərmama me səvənhi həuvehe mhətə in, mhəni mə, “Kwopun i nəveginien riwən ikin. Rınaməruarəv. ³⁶ Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia nəmhiən me mine rukwənu me kwərha ipaka pwəh həuvehi nəmri nəveginien sənənrəha.”

³⁷ Mətə Iesu rini mə, “Kimiaha nə tihəuvei pen nəveginien mınraha.”

Mıregi həni pen tukwe in mə, “Rəfo? İkokeikei mə tahəuvən mhəuvehi nəmri bred ia silin kino ia silfa irəha pam tu-hantret, mhəkwməni irəha i?”

³⁸ Mıregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sənəmiaha bred kevə? Həuvən mhətoni ro.”

Nənə irəha həuvən mhətoni mhəni mə, “Sənəməha bred krirum mine nəmu kəru.”

³⁹⁻⁴⁰ Mıregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tihəuvən mhəni pen ti nərmama me i mə tuhəuai irəha me, nepwin fifti, nepwin hantret, pwəh həkure ia nurhi əmrəmə.” Nənə nərmama həuai irəha me mhəkure. ⁴¹ * Nənə Iesu ruvehi bred krirum mine kwət i nəmu kəru, məkwətə ia nımagouagou, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me, mərə məkwsen mw i kwət i nəmu mi nəha kəru həpeki pen m nərmama me pam. ⁴² Nərmama pam hani nari tıpwınraha rəsisi. ⁴³ Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nıpərpəri bred mine nəmu me hənəpwəh ramrımər rukuər ia tənəripw twelef. ⁴⁴ Nərmama me nəha hənani nari həpik, ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

⁴⁵ Təkwətəkwuni a mwi Iesu rini pen ti nər̄mama me səvənhi mə tuhəputə ia nitətə ouihi, mhəkupwən, mhəpi simwīn ia nui asori Kalili, mhəuvarei mhəuvən fwe ia rukwənu naha Petsaeta. In tramo mər̄hi pen nər̄mama me həuvən fwe imwənraha me. ⁴⁶ *Nəpin Iesu rəsəkir raka minraha, mutə ia təkər̄ riti mē trəfwaki.

⁴⁷ Raməfwaki meste rinapitəv. Nəpin naha rinapitəv irə, nər̄mama me fwe ia nəkwai nitətə ouihi kamhəiu ihi ia kurkwai nui asori. Iesu in əpa fwe parei. ⁴⁸ In rəti peraha, mətōni irəha kamharkut ti nəsuəien ti nəri nə mə kamhəiu mamhəuvən ia nəmri mətəgi mwatuk. Ia nəpin naha rinamran, Iesu ruvehe ti nirəha, mamavən ia təkure nui, mokeikei mə trevən mukurau ia nikarenraha. ⁴⁹ *Nəpin nər̄mama me səvənhi həti pen mhətōni Iesu ravən ia təkure nui asori, reṅinraha ramrhi mə in iəremhə riti. Hamasək əpwəmwis. ⁵⁰ Irəha pam hətōni, həhekir asori.

Mətə təkwətəkwuni a Iesu rəgkiari minraha, mini mə, “Kimiaha tihəpwəh niregiien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh nehekirien.” ⁵¹ *Iesu revən ti nirəha, məputə ia nitətə ouihi. Ia nəpin naha nimətəgi reiwaui miwən. Nənə nər̄mama me səvənhi nənimenraha rier pik, ⁵² *ti nəri nə mə həreirei nipwrai nīmətəien Iesu sə rino ia bred krirum, mətə nətərigien səvənraha riskai pik.

Iesu ro nəkur Kenesaret həuvehe mhəsanin

⁵³ Irəha həpi simwīn ia nui asori, mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret. ⁵⁴ Nəpin hənəkwi tər̄ini raka nitətə ouihi səvənraha mhəier, nər̄mama hətōni, mhəukurən amtia mə Iesu naha. ⁵⁵ Ro pen irəha haiu mhəuvən ia kwopun me pam, mhəuvehi nər̄mama me səməme nemhəien rarə ia nirəha, mhəuvehi ia nīməhan me səvənraha, mhəuvehi mhəuvehe ti kwopun pəku həregi mə Iesu ramarə ikin. ⁵⁶ *Ia kwopun pam Iesu revən ikin, ia taon me, uə ia rukwənu asori me, uə ia rukwənu ouihi me, nər̄mama me həmri nər̄mama me səməme nemhəien rarə ia nirəha ia kwopun asori me səvənraha me, mamhəres Iesu mə ko irəha hərapı a nusvenhi tinari səvənhi. Nənə irəha pam səməme hərapı nusvenhi tinari səvənhi həuvehe mhəsanin.

7

Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhəni ərəha Iesu

¹ Farisi me nepwīn mine nahatən me nepwīn səvəi Loa səməme həuku pen fwe ia Jerusalem housəsımwīn pen irəha me ti Iesu, ² *mhətōni səvənhi nər̄mama me nepwīn kamharui nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha, mamhani nəvegīnien ia rəginraha, mətə həpkukupwən mhə mhərkwerig. ³ (Farisi me mine nəkur Isrel me pam kamhesi pen nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha. Trini minuə həpwəh nərkwerigien ia rəginraha, ko həpwəh naniien nari. ⁴ *Nəpin irəha həuku pen fwe maket, mhəuvehe ia rukwənu, tuhaməkeikei mhəkupwən mhərkwerig. Mə həpwəh, ko həpwəh naniien nari. Natuakəmien me nepwīn mwi həpik kamhesi pen. Kamhəuvehi tikikap me mine tikinari ouihi me mine tikinari asori me səməme kino ia pras, mhakitənimw irəha ia nui mə tuho həmher ia nəmri Kumwesən.)

⁵ Farisi me mine nahatən me səvəi Loa həres pen Iesu i mə, “Rəfo səim nər̄mama me həpwəh nesi penien nitətə səvəi kaha kupwən me? Hamani nari, mətə həpkukupwən mhə mhərkwerig.”

* 6:46: Luk 5:16, 6:12, Luk 9:28 * 6:49: Luk 24:37 * 6:51: Mak 4:39 * 6:52: Mak 8:17

* 6:56: Mat 14:36 * 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mat 23:25

⁶ *Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Fwe kupwæn, Profet Aesea rimæni atukwatukw kimiaha kauatkæsuæ me. Ræmwhen kimærai pen ia Nækukua Ikinan ma,

‘Nærmama me i kamhægægini iou ia tærhunraha,
mætæ nætærigien sævænraha ræmak isipwin tukw iou.

⁷ Iræha kamhæfwaki auær a miou.

Næpin kamhahatæn nærmama, hæni ma kamhahatæn nægkiariien sæiou,
mætæ rekæm.

Kamhahatæn a nægkiariien sæ ruku pen ti nærmama.’

⁸ Kimiaha hiænæpwæh raka nægkiariien me sævæi Kumwesæn, nænæ tækwatkwuni mine hiamesi pen a natuakæmien me sævæi nærmama.”

⁹ Iesu raræ mini pen mwi ti niraha i ma, “Kimiaha hiæukuræn amasan noien sævæi nærarkien Loa sævæi Kumwesæn ma tihesi pen næræien sækimiaha.

¹⁰ *Tihætærig ro ti Moses. Rimæni ma, ‘Tikisiai sæim tata mine sæim mama.’ Rini mwi ma, ‘Trini minuæ iærmama riti rani æræha sævænhi tata mine mama, tukamækeikei kousi æpune in.’ ¹¹ Mætæ kimiaha hiamæni ma, ‘Trini minuæ iærmama riti rini pen ti sævænhi tata mine mama ma, Sæiou narimnari me sæ trasitu ia kimirau ro korpan’ (uæ sævæi Kumwesæn), ¹² ko ripkasitu mhæ mwi ia sævænhi tata mine mama, muvei pen nari riti minrau. Hiamæsisæg iærmama næha. ¹³ Nænæ ia noien næha hiamousi raka nægkiariien sævæi Kumwesæn ia næræien sækimiaha kinahatæn kimiaha iræ. Narimnari me ripik hiamo iamænhæ.”

Næfe nari tro iærmama ruvehe mæmkemik ia næmri Kumwesæn

¹⁴ Iesu rækwein mwi nærmama me hæuvehe. Rini pen ti niraha i ma, “Kimiaha pam tihætærig amasan ia nirak, mhæukuræn næfe takini. ¹⁵ *Nari riti riwæn iærmama ræni ko ro in ruvehe mæmkemik ia næmri Kumwesæn. Mætæ narimnari me sæmæme hæuku pen ia rerin fwe imwæ mamhæier iræha næ kamho in ræmkemik ia næmri Kumwesæn. ¹⁶ Kimiaha nærmama nækwæregimiaha raræ ti næregien nari, tihætærig amasan.”

¹⁷ Næpin næha Iesu riskæmter mæpwæh nærmama me næha, muvniwæ fwe ia nækwai nimwæ. Nænæ nærmama me sævænhi kamhæres pen in ma trini nipwrai nusipekinien sæ rimæni. ¹⁸ Nænæ Iesu rini pen ti niraha i ma, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi? Hiæpkukuræn mhæ ma næfe næghin ruku pen fwe iruæ muvniwæ ia iærmama ko ripko mhæ in ræmkemik ia næmri Kumwesæn ¹⁹ ti næri næ ma ripkuvniwæ mhæ ia rerin, mætæ ræmævæn ia tipwin mamier.” (Ia nægkiariien næha, Iesu rini irapw ma næveginien me pam ramasan ti næniien.)

²⁰ Iesu raræ mini mwi ma, “Nari sæ ruku pen ia reri iærmama fwe imwæ mamier in næ ramo in ræmkemik ia næmri Kumwesæn. ²¹ Iakani iamænhæ iræ ti næri næ ma nætærigien æræha ruku pen fwe imwæ ia reri iærmama, mamier. Nærmæn mine nipran kamhæiri æpnæpen iræha me, nakresien, nousi æpuneien iærmama, nakresien pran sævæi iærmæpæ, ²² iærmama ramæpwigt ti nautæ sævænhi, næmtihæien nari, neikuæien, noien sæ ro naurisien, næmwækien, nini æræhæien iærmama, næfiætæien, nærmæriien. ²³ Noien æræha me i kamhæuku pen fwe imwæ ia reri iærmama, mamhæier, mamho iærmama ræmkemik ia næmri Kumwesæn.”

Iesu rækoui irapw nænimwin æræha ia præni ouihæ sævæi pran Fonisia

²⁴ Iesu rier mæpwæh kwopun næha, mevæn ipaka ti taon næha Tæa. Revæn mamaræ ia nimwæ riti, mæpwæh nokeikeien ma nærmama tuhæukuræn in ma

* 7:6: Aes 29:13

* 7:10: Eks 20:12, Eks 21:17, Dut 5:16

* 7:15: Wok Me 10:14-15

ramarə ia kwopun nəha. Mətə ko rīpkərkwafə mhə ti nirəha. ²⁵⁻²⁶ Nənə pran riti fwe ikin, səvənhi prən ouihi nənīmwin ərəha ramarə irə. Prən nəha rīpko mhə prən Isrel,^a mətə rīnətui fwe ia Fonisia ia tənə Siria. Nəpin riregi mə Iesu in ia kwopun nəha, ruvehe tukwe, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mamasək tegin in mə, “Tikasitu ia nirak, məkoui irapw iərəmhə ia səiou prən ouihi.”

²⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Pwəh nəkwərəkəwərha həkupwən mhani nari tīpwīnraha rəsisi. Rəpwəh namasanien mə takuvehi nəveginien sənəi nəkwərəkəwərha, mərarki pen i m kuri me.”

²⁸ Miregi prən nəha rini pen tukwe in mə, “Iərīmənu, nīpərhiēnien, mətə kuri me fwe ia rueli tepol, irəha mwi kamhani nīmwəkmwəki nəveginien sənəi nəkwərəkəwərha.”

²⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ti nəri nə mə ikini iamīnhi irə, ik tikrərig mamevən. Iərəmhə ruvəier raka ia prən ouihi səim.”

³⁰ Nənə prən nəha rirərig pen fwe imwəni mətə səvənhi prən ouihi ramapri amasan ia nīməhan səvənhi. Iərəmhə naraka irə.

Iesu romasan iəpou riti

³¹ *Iesu rəpwəh kwopun səvəi Taea mevən ia taon riti nəghin nə Saeton, məpwəh muvehe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikin, məpi sīmwin pehe ia nui asori Kalili. ³² Ia kwopun nəha nərmama nepwin həuvehi iəpou riti sə rīpkəgkiari mhə nəkwəregin ruvisimw, mhəuvehi mhəuvehe ti Iesu, mhəres pen mə trəmrutə rəgin irə.

³³ *Nənə Iesu riri raka əpa iəpou nəha, rouevən isipwin ti nərmama, muvei pen nukwai rəgin ia rueli nəkwəregi iəpou, mərgavis pen ia rəgin, mīrapī nərāmi iəpou irə. ³⁴ *Nənə məkwətə ia neiai, meiahag əfi, mīni pen ti iəpou i mə, “Efata!” Nīpwrai nəgkiariien nəha “Efata,” in i mə “Əkwag!” ³⁵ Iesu rini iamīnhi irə mīne nəkwəregi iəpou nəha rəkəwag. Rerīn ruvehe raməgkiari amāsan.

³⁶ *Nənə Iesu rīnise pen əknekīn ti nirəha i mə tuhəpwəh nəvisaiuen nəfe in rīno ia iəpou nəha. Mətə nəpin rīnise əknekīn irəha, həməha mhəni mwi.

³⁷ *Nənimenraha rier pīk ti Iesu. Həni mə, “Eh! Narimnari me i iəmə i ramo rīrai raka pam! Nərmama səməme nəkwəregīnraha ruvisimw, mīne nərmama səməme həkəgkiari mhə, in ramomasan irəha.”

8

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosen

¹ Ia nəpin nəha nərmama həkīk həuvehe mwi ti Iesu. Sənənraha nəveginien ruvəiwən. Iesu rəkweīn nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, ² * “Rerik rərkwəpīr ti nərmama me i. Hənərak raka nəpin kahar kitaha mīnraha nənə sənənraha nəveginien ruvəiwən. ³ Irəha nepwin həuku pen fwe isipwin. Trīni mīnuə həkpani mhə nari, iakərhi pen irəha fwe imwənraha, nəmīnraha trīpītəv həmwei ia suatuk.”

⁴ Miregi nərmama me səvənhi hərəs pen mə, “Kitaha tsəfo irə mhəuvehi sənənraha bred? Samarə ia kwopun nəveginien riwən ikin.”

⁵ Miregi Iesu rərəs pen irəha i mə, “Sənəmīaha bred kevə?”

^a **7:25-26:** Pran nəha rəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris, mamesi pen kastom səvənraha.

* **7:31:** Mat 15:29-31 * **7:33:** Mak 5:23, Luk 4:40, 13:13 * **7:34:** Mak 6:41, Jon 11:41 * **7:36:**

Mak 1:43-45 * **7:37:** Aes 35:5 * **8:2:** Mak 6:34-44

Miregi hani mā, “Sefen.”

⁶ Iesu rini nəkwan mā nərmama me naha sənənraha nəveginien riwən tihakure ia tīprənə. Irəha həkure, nənə in ruvehi bred me naha sefen, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Nəpīn rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me səvənhi mā tuhəpeki pen m nərmama me. Nənə həpeki pen mīnraha. ⁷ Nərmama me səvənhi sənənraha kwopnəti nəmu me nepwīn mwi fwe ikin. Iesu rəfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, mīni pen ti nīrəha i mā, “Nəmu me i mwi tihəpeki pen mīnraha.” ⁸ Nənə nərmama me pam hani nari tīpwīnraha rəsisi. Həvai pen nīpərpəri bred mīne nəmu me hənəpwəh ramrīmər rukuər ia tənəripw sefen. ⁹⁻¹⁰ Nərmama me naha Iesu rəkwməni irəha ipaka fo-taosen. Nəpīn Iesu rəkwməni pam irəha, rərhi pen irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nītətə ouihi irəha nərmama me səvənhi mamhəuvən fwe ia kwopun riti nəghīn nə Talmanuta.

Farisi me hokeikei mā tuhətoni nīmətien riti

¹¹ *Farisi me həuvehe mamhəres Iesu mā, “Ko iko ro nīmətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəkukurən mā ik pərhiēn Kumwesən rərhi pehe ik?”

¹² *Iesu riregi, miregi rərəha fwe imwə ia rerin, mīni mā, “Nīmətien əfo naha nərmama ipwet mīne kamhətui? Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mā nərmama ipwet mīne ro iamīnhi Kumwesən trəpwəh nuvei penien nīmətien riti mīnraha.” ¹³ Ia nəpīn naha Iesu rəpwəh irəha, məputə ia nītətə ouihi irəha nərmama me səvənhi, mhəier, mamhəuvən ia nikare nui.

¹⁴ Nərmama me səvəi Iesu hənənouenou mā tuhəuvehi bred. Sənənraha bred kuatia a ia nəkwaī nītətə ouihi. ¹⁵ *Nənə Iesu rəvəhag mīnraha, mīni mā, “Tihətui amasan, mamhəsiari ti yis səvəi Farisi me mīne yis səvəi Kig Herot.”

¹⁶ Miregi nərmama me səvənhi hənəməgkiari mīnraha me i mā, “Sənətaha bred riwən.”

¹⁷ *Nəpīn Iesu riregi, rini pen ti nīrəha i mā, “Rəfo hiaməgkiari m kīmīaha me mā sənəmīaha bred riwən? Rosi hiəpkətə raka mhə ihi mhəreirei? Rosi kəmkapwəmīaha riskai? ¹⁸ *Nənīmēmīaha nə, mətə rəfo hiəpkətə mhə nari? Nəkwaregimīaha nə, mətə rəfo hiəpkregi mhə nari? Rosi rerimīaha rīpkrhi mhə ¹⁹ *nəpīn iakinəkwsen bred krirum məkwməni nərman faef-taosen irə? Ia nəpīn naha kīmīaha hiəuvehi tənəripw kevə rukuər ia nīpərpəri nəveginien hənəpwəh ramrīmər?”

Miregi hani pen tukwe in mā, “Twelef.”

²⁰ *Nənə Iesu rəres pen mā, “Nəpīn iakinəkwməni nərmama fo-taosen ia bred sefen, kīmīaha hiəuvehi tənəripw kevə rukuər ia nīpərpəri nəveginien hənəpwəh ramrīmər?”

Miregi hani pen tukwe in mā, “Sefen.”

²¹ Nənə Iesu rəres pen irəha i mā, “Hiamreirei ihi?”

Iesu romasan iərmama riti nənimen rīfwə

²² Irəha həuvehe ia taon naha Petsaeta. Nərmama nepwīn fwe ikin həiri iərman riti nənimen rīfwə mhəuvehe ti Iesu, mhəres Iesu mā Iesu trəmruətə rəgin irə. ²³ Nənə Iesu ruvehi rəgin, miri in rouaraka ia rukwənu. Nənə Iesu rərgəvəsi nənimen məmruətə rəgin irə, mərəs in i mā, “Ikamətə nari?”

* **8:11:** Mat 12:38 * **8:12:** Luk 11:29 * **8:15:** Luk 12:1 * **8:17:** Mak 6:52 * **8:18:** Jer 5:21, Mak 4:12, Wok Me 28:26 * **8:19:** Mak 6:41-44 * **8:20:** Mak 8:6-9

24 Miregi iærmama næha nænimen rifwæ ræti ærari mini mæ, “Iakamætæ nærmama me, mætæ iapkætæ amasan mhæ iræha. Iakamætæ iræha hæmwhen a ia nei me kamhævæn.”

25 Ro iamînhi iræ Iesu raræ mæmri pen mwi rægin ia nænimen. Iærmama næha ræmhæ mætui. Nænæ nænimen ruvehe mamasan mætæ amasan narimnari.

26 *Nænæ Iesu rærhî pen in, mini mæ, “Tikevæn atukwatukw fwe imwam, mæpwæh nevænien fwe ia rukwænu næha krimæuku pen ikîn.”

Pita rini irapw mæ Iesu in Kristo

27 Iesu mine sævænhi nærmama me hæuvæn ia rukwænu me ia tæna riti næghin næ Sisaria Filipae.^a Næpin kamhævæn ia suatuk, Iesu ræres pen sævænhi nærmama me i mæ, “Nærmama kamhæni iou mæ iou sin?”

28 *Miregi hæni pen tukwe in mæ, “Nærmama nepwin kamhæni ik mæ Jon Paptaes. Nepwin kamhæni ik mæ Profet Elæja. Nepwin mwi kamhæni ik mæ profet kupwæn riti sævæi Kumwesæn.”

29 *Nænæ Iesu ræres pen iræha mæ, “Mætæ kimiaha hiamæni mæ iou sin?”

Miregi Pita rini mæ, “Ik Kristo.”

30 Nænæ Iesu rinise pen ti niræha i mæ tuhæpwæh nînien ti iærmama riti mæ in Kristo.

31 Ia næpin næha rinamahatæn iræha mæ, “Iou, Iæmæti Iærmama, takamækeikei miregi rærhæ ia narimnari me ripik. Næmæ asori me mine pris asori me mine nahatæn me sævæi Loa, iræha tuhæpwæh iou, mhousi æpune iou. Takemhæ, nænæ, næpin særo kahar iræ iakætui mwi.”

32 Iesu rini irapw nægkiariien næha, ro nukurænien i. Mætæ Pita riri raka Iesu ia nikarenraha, minanise pen tukwe in mæ, “Tikæpwæh nînien nægkiariien næha ikani.”

33 Mætæ Iesu ruvsini, mætoni nærmama me sævænhi kamhærer. Nænæ rinise pen ti Pita i, mini mæ, “Setan, evæn ia tækutak! Nætærigien sæim ripkesi pen mhæ nætærigien sævæi Kumwesæn, mætæ ikamesi pen a nætærigien sævæi nærmama.”

Iærmama sæ rakuriræ Iesu tramækeikei mævranî nei kamarkuauî

34 *Iesu rækwein nærmama me pam hæuvehe iræha nærmama me sævænhi. In rini pen ti niræha i mæ, “Iærmama sæ rokeikei mæ truvehe mo iærmama riti sæiou, tramækeikei mæpwæh nætærigien sævænhi, muvehi utæ nei kamarkuauî sævænhi, mævranî mukuriræ iou. 35 Iærmama sæ rokeikei mæ trækwtæmhiri nîmiruien sævænhi trarfai iræ. Mætæ iærmama sæ traraka ia nîmiruien sævænhi tukw iou mine nægkiariien amasan sæiou truvehi nîmiruien rerin. 36 Trîni minuæ iærmama riti ripeki pam narimnari me ia tiprænæ i, mo sævænhi i, nænæ kuriræ ikîn remhæ marfai ia nîmiruien rerin, noien næha træfasitu iræ?

37 Iærmama truvei pen næfe mærpwin tai nîmiruien sævænhi? 38 *Nærmama ipwet mine noien sævænraha rærhæ. Iræha hanæpwæh Kumwesæn ræmwhen ia pran riti sæ rinæpwæh iærman sævænhi, mamesi pen iærman æpæ mwi. Trîni minuæ iærmama riti rauris ia næmrînraha ti nînien mæ in iærmama riti sæiou, rauris mwi ti nævisauien nægkiariien sæiou minraha, iou mwi Iæmæti Iærmama, ia næpin næha takuvehe ia niskaiien sævæi tata sæiou kimaha nælo ikinan me, takauris ti nînien mæ iærmama næha in iærmama riti sæiou.”

* 8:26: Mak 7:36   a 8:27: Kani kwopun næha mæ “Sisaria Filipae,” ti næri næ mæ Sisaria in taon asori riti ia tæna Kig Filip ramærimænu ikîn.   * 8:28: Mak 6:15   * 8:29: Jon 6:68-69, Mak 9:9

* 8:34: Mat 10:38-39   * 8:38: Mat 10:33

9

Nipwrai Iesu ruvehe mopə

1 *Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nipərhiendien tukumiaha i mə nərmama nepwɪn kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni niskaiien səvəi Kumwesən rier pehe irau nitətə sə in ramərimənu irə.”

2 Nəpɪn sikis rukurau, nənə Iesu riri əpa Pita mine Jemes mine Jon, həutə parei ia təkuər əpwəmwis riti. Ia kwopun nəha irəhar harətoni ia nənimenrahar nipwrai Iesu ruvehe mopə. 3 Səvənhi tinari ruvehe məpsan mamser pik. Iərmama sə ramaikuas tinari ia tiprənə i ko ripkaikuas mhə rəpsan rəmwhen ia tinari səvənhi. 4 Nənə irəhar harətoni Profet Elaeja mine Moses krouier pehe, rouəgkiari irəhar Iesu.

5 Nənə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən, ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Pwəh kimrahar iaharo tənimwə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.” 6 (Pita rini iamɪnhi irə ti nəri nə mə irəhar harhekɪr pik. Rireirei mə trəfni irə.)

7 *Nənə nəpuə riti ruvehe muvegi irəha. Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə mɪni mə, “In nəha nərik keikei. Tihətərig in.”

8 Təkwtəkwni a mwi, Pita, Jemes, mine Jon harəti ərari mharəpwəh nətonien Moses mine Profet Elaeja, mətə Iesu əpa irəha min.

9 *Nəpɪn kamheiwaiu pehe ia təkuər, Iesu rinise pen ti nirəhar i mə, “Nəfe hiarɪnətoni kimirəhar tiharəpwəh niniien ti iərmama riti meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəien səiou.” 10 Ro iamɪnhi irə mine harəpwəh nini irapwien nəfe harɪnətoni, mətə kamharəres irəhar me i mə, “Nəfe nipwrai nəgkiariien nəha Iesu riməni pehe tukutahar i mə in trətui mwi ia nemhəien səvənhi?”

11 Nənə irəhar harəres Iesu mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa kamhəni mə Profet Elaeja traməkeikei mukupwən muvehe?”

12 *Miregi Iesu rini pen ti nirəhar i mə, “Nipərhiendien, Profet Elaeja trukupwən muvehe məmri amasan pam narimnari me rəmwhen ia sə fwe kupwən. Mətə rəfo kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan iamɪnhi irə mə iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei miregi rərəha ia narimnari me ripik? Tuhə i nɪrak rəmwhen ia iou iəmə rərəha riti. 13 *Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə Profet Elaeja ruvəuvehe raka.^a Nənə nərmama me hesi pen nətərigien səvənraha mho rərəha irə rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani.”

Iesu rəkoui irapw nənimwɪn ərəha ia iəkunouihɪ riti

14 Iesu irəha Pita, Jemes, mine Jon hərərig pehe mwi ti nərmama me səvəi Iesu, mhətoni nərmama həpik kamhərer kurkurau ia nərmama me səvəi Iesu. Nahatən me səvəi Loa mine nərmama me kamhəvisə mɪnraha me. 15 Nəpɪn nərmama me hətə Iesu, hərkərinari, mhaiu mhəvən mhəgkiari pen min.

16 Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, “Kimiaha nahatən me səvəi Loa hiaməgkiari ia nəfe?”

17 Mətə riti ia nərmama me nəha rini pen tukwe in mə, “Iahatən, iou iakuvehi səiou iəkunouihɪ muvehe tukw ik. Nənimwɪn ərəha riti ramarə irə, mamə rerin riwən ko ripkəgkiari mhə. 18 Kwopun pəku səiou iəkunouihɪ revən ikin, nəpɪn nənimwɪn ərəha ruvehi in, ruvehi mouini ia tiprənə.

* 9:1: Mak 13:30 * 9:7: Mat 3:17, 2Pit 1:17-18, Dut 18:15, Wok Me 3:22 * 9:9: Mat 12:16, Mak 8:30 * 9:12: Mal 4:5, Sam 22:1-18, Aes 53:3 * 9:13: Mat 11:14 a 9:13: Iesu rani Jon Paptas.

Nisækwan ramaiu ia tərhun. Ramahi revin. Nipwran rakinkin. Iakinəres raka nərmama me səim mə tuhəkoui irapw nənimwin ərəha nəha, mətə həni mə ko həpko mhə.”

19 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nəkur ipwet mine səkimiaha nahatətien riwan. Tsarə kitaha miou mesite nəfe nəpin? Tinesən mine iakapwis kimiaha? Kimiaha tihəuvən mhəuvehi iəkunouihi nəha mhəuvehi mhəuvehe.”

20 Nənə irəha həuvən mhəuvehi in mhəuvehe ti Iesu. Nəpin nənimwin ərəha rətə Iesu, təkwəkəwuni a ro iəkunouihi rimwei ia tīprənə, mərkəkəkir, məsəkəwəsəkəwu. Nisækwan ramaiu ia tərhun.

21 Nənə Iesu rəres pen səvənhi tata i mə, “Iəkunouihi i ruvehi nemhəien i nuk kevə?”

Miregi səvənhi tata rini mə, “Nemhəien i riməuvehi ia nouihien səvənhi.

22 Nəpin ripik nənimwin ərəha i ro iəkunouihi rimwei pen ia napw uə ia nui mə tremhə. Mətə mə ikukurən noien nari riti, tikapi tukumrau, masitu ia kimrau.”

23 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikini nəgkiariien nəha mətə mə ikukurən noien? Trini minuə iərmama riti rahatətə pərhiən ia nirak, iakukurən noien narimnari me pam min.”

24 *Nənə təkwəkəwuni a mwi tata səvai iəkunouihi nəha rasək əpwəmwis, mini mə, “Iakahətətə ia niram, mətə nahatətəien səiou ripkiskai mhə. Tikasitu ia nirak!”

25 Ia nəpin nəha nərmama həpik kamhaiu mamhəuvehe. Nəpin Iesu rətoni irəha, rinise pen ti nənimwin ərəha, mini mə, “Ik nənimwin ərəha sə ikamo iərmama tərhun ruvisimw mine nəkwəregin ruvisimw, iou iakani pehe tukw ik i mə tikier ia iəkunouihi i məpwəh nuvnimwə peheien mwi irə.”

26 *Nənə nənimwin ərəha rikiukiu pik ia iəkunouihi, məkwein əpwəmwis, mier. Mətə nipwrai iəkunouihi nəha ruvehe məpouəpou pam. Ro pen nərmama həpik həni mə, “Eh, ruvamhə!” 27 Mətə Iesu ruvehi rəgin, mivi utə, rərer.

28 Kurirə irə Iesu revən muvnimwə ia nəkwai nimwə. Nəpin nərmama me səvənhi me irəha min əpa, həres pen in mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkoui irapwien nənimwin ərəha nəha?”

29 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nənimwin ərəha sə ro me iamınha irə, nari riti riwən ko rəkoui irapw irəha, mətə nəfwakiiən əpa.”

Iesu rini irapw mwi mə in tremhə

30 *Irəha həpwəh kwopun nəha mhəuvən mhəpi simwin ia tənə Kalili. Iesu ripkokeikei mhə mə nərmama tuhəukurən kwopun me nəha ramarə ikın,

31 *ti nəri nə mə ramahatən nərmama me səvənhi, mamini pen ti nirəha i mə, “Tripkə mhə tui kuvei pen iou, İəmətə İərmama, ia rəgi nərmama. Irəha tuhousi əpune iou. Takemhə, nənə, nəpin səro kahar irə iakətui mwi ia nemhəien səiou.” 32 *Mətə nərmama me səvənhi həreirei nipwrai nəgkiariien i in rani. Həhekir ti nəresien in.

Iərmama rasori məpi raka

33 Irəha həuvehe ia Kapaneam. Nəpin həuvnimwə ia nəkwai nimwə riti, Iesu rəres pen nərmama me səvənhi mə, “Saməuvehe kimiaha hiaməgkiari ia nəfe?” 34 Mətə irəha həpwəh nəgkiariien, ti nəri nə mə kamhəuvehe mamhəgkiari mə sin ia nirəha in rasori.

* 9:23: Mat 21:21, Mak 11:23 * 9:24: Luk 17:5 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30: Jon 7:1 * 9:31: Mak 8:31, Mak 10:32-34 * 9:32: Luk 9:45, 18:34

35 * Nənə Iesu rəkure, məkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe. Rini pen ti nərəha i mə, “Iərmama sə rokeikei mə trakupwən ia nərmama me pam, traməkeikei muvehe mukurirə, mamō in iərmama sə ramo tukwini nari m nərmama me pam.”

36 Nənə Iesu ruvehi iəkunouihi riti mərpwī ia kurkwān ia nərəha, mərəhi utə, marə mīni pen mwi ti nərəha i mə, 37 * “Iərmama sə trəsevər ia rerin ti iəkunouihi riti sə ro iamīnhi ia nəghik rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukwe iou. Iərmama sə raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe.”

38 * Jon rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən, kimaha iahətoni iərmama riti raməkoui irapw nəremhə me ia nəghim. Iahaməmwur mə tahənise in ti nəri nə mə rīpko mhə in kimaha riti.”

39 * Mətə Iesu rini mə, “Kimiaha tihəpwəh nīniseien in. Iərmama sə ramo nīmətəien ia nəghik, ko rəpwəh nīni ərəha akwauakwien iou. 40 * Iərmama sə rəpwəh nīni ərəhāien kitaha in kitaha riti. 41 * Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Kimiaha nə nərmama me səiou, iou Kristo. Trīni mīnuə iərmama riti ruvei pehe nui m kimiaha ia nəghik mə tihənīmwi, in traməkeikei muvehi nərəkuien səvənhi.”

Tikətui amasan ti nahatətəien səim

42 “Nəkwrəhəkwrəha me i səməme kamhahatətə ia nīrak, trīni mīnuə iərmama riti ro riti rīmwei ia nərəhāien, Kumwesən trərpwīn noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha trīregi rərəha məri raka kərihi pen kəruətərei asori ia nīpətəkinuan kosə irapw i ia təmwei təsi. 43 * Mə rəgim ramo ikamwei ia nərəhāien, tikərāi raka. Mə rəgim rīpīp mətə ikuvehi nīmīruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə rəgim kəru mətə tikevən fwe ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. 44-45 Mə nīsum ramo ikamwei ia nərəhāien, tikərāi raka. Mə nīsum rīpīp mətə ikuvehi nīmīruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nīsum mī kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. 46-47 * Mə nənīmēm ramo ikamwei ia nərəhāien, tikukumwiri raka. Mə nənīmēm kuatia a mətə ikuvnīmwə pen ia nītətə sə Kumwesən ramərīmənu irə, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nənīmēm kəru, mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin. 48 Ia kwopun nəha ‘irə səməme hamani irəha həpwəh nēmhāien.

Napw rəpwəh nīfwəien.’

49 Napw trətəgətəg pen ia nərmama me pam rəmwhen ia sol sə kamətəgi pen ia nəveginien.

50 * Sol in nari amasan. Mətə trīni mīnuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tihəfo mhə rəsien mwi? Pwəh sol raməmak pen ia rerimīaha. Nənə hīamarə ia nəmərīnuien.”

10

Iesu rahatən mə iərman mīne pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

1 Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən ia tənə Jutia fwe ia nīkare nui aris Jotan pen. Nərmama həpīk həuvehe mwi mhousəimwīn pen irəha me tukwe. In rahatən irəha rosi sə ramo ia nəpīn me.

* 9:35: Luk 22:24, Mat 20:25-27, Mak 10:43-44 * 9:37: Mat 10:40 * 9:38: Nam 11:27-29

* 9:39: 1Kor 12:3 * 9:40: Mat 12:30, Luk 11:23 * 9:41: Mat 10:42 * 9:43: Mat 5:30

* 9:46-47: Mat 5:29 * 9:50: Mat 5:13, Luk 14:34, Kol 4:6

² Nənə Farisi me nepwɪn həuvehe mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?”

³ Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, “Nəfe nəgkiariien Moses rıməni pehe tukumiaha i fwe kupwən?”

⁴ *Miregi həni mə “Moses rınəsəni mə iərman riti rukurən nıraiien nımwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rınəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən.”

⁵ *Mətə Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Moses rımərai nəgkiariien nəha m kımiaha ti nəri nə mə kəmkapwəmiaha riskai. ⁶ Mətə Nəkukuə Ikinan rini mə fwe ia nukune narəien, ‘Kumwesən rino iərmana kəru riti iərman riti pran.’

⁷ *Ro iamınhi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə ⁸ irau trouvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmana kuatia.’ Nəgkiariien nəha rini mə iərman mine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmana kəru i, mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmana kuatia. ⁹ Ti nəri nə mə Kumwesən rırıpın iərman mine pran səvənhi iamınhi irə, ro pen rıpkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narəien səvənrau.” ¹⁰ Nəpın Iesu mine nərmana me səvənhi həuvnimwə

mwi ia nəkwai nımwə, irəha həres mwi nəgkiariien i min. ¹¹ *Nənə Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri prən əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi pran. Prən nəha in ramiri rıpkə mhə pran atukwatukw səvənhi. ¹² Rəmwhen a mwi pran sə rəpwəh səvənhi iərman mesi pen iərman əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi iərman. Iərman nəha in ramesi pen rıpkə mhə iərman atukwatukw səvənhi.”

Iesu rəkwein amasan ia nəkwərhakwərha

¹³ Nəpın riti nərmana me kəmhəuvehi nəkwərhakwərha me səvənraha, mamhəuvehe ti Iesu mə trapi irəha. Nənə nərmana me səvəi Iesu hənise irəha. ¹⁴ Mətə nəpın Iesu rətoni, niemaha rəpi. In rini pen ti nırəha i mə, “Pwəh nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh nıniseien irəha. Nıtətə sə Kumwesən ramərımənu irə səvəi nərmana səməme həmwhen ia nəkwərhakwərha me i. ¹⁵ *Iakani nıpərhiien tukumiaha i mə iərmana traməkəikei mo rəmwhen ia iəkunouhi, muvehi nıtətə sə Kumwesən ramərımənu irə. Mə rıpkə mhə trıpkuvnimwə mhə ia nıtətə nəha ia nəpın riti.”

¹⁶ Nənə Iesu rərəhi pehe nəkwərhakwərha me, məmrutə rəgın mi ia nırəha, məkwein amasan ia nırəha.

Iərmana riti səvənhi nautə rasori rokeikei mə truvehi nımıruien rerin

¹⁷ Iesu rınamesi pen mwi suatuk səvənhi mamevən. Nənə iərmana riti raiu muvehe mınımwi nukurhun mi ia nənimen, məres pen in i mə, “Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkəikei mo mə takuvehi nımıruien rerin?”

¹⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikini mə iou iəmə amasan? Iərmana amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramasan. ¹⁹ *Ik ikuvəukurən raka loa me səvəi Kumwesən. In rini mə, “Tıkəpwəh nousi əpuneien iərmana, məpwəh nakresien pran, məpwəh nakresien, məpwəh nəikuəien, məpwəh nəikuəien mə tikakres. Tikaməkəikei misiaı səim tata mine mama.’”

²⁰ Miregi iərmana nəha rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən, loa me pam i iakesi pen fwe ia nouhiien səiou meste pehe ipwet mine.”

* **10:4:** Dut 24:1-4, Mat 5:31 * **10:5:** Jen 1:27, 5:2 * **10:7:** Jen 2:24, Efes 5:31 * **10:11:** Mat 5:32 * **10:15:** Mat 18:3 * **10:19:** Eks 20:12-17, Dut 5:16-20, Dut 24:14, Jem 5:4

21 * Iesu rətə iərmama nəha, rerin rokeikei in. Ro iamini irə rini pen tukwe in mə, “Nari kuatia rarə ikəpwəh ihi noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpin kuvehi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə tripiik fwe ia neiai. Nəpin ikino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

22 Nəpin iərmama nəha rişegi nəgkiariien nəha, nənimen risiu. Rəpwəh Iesu mamevən. Rerin rəpou ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori.

23 * Ia nəpin nəha Iesu rəti ərari mətoni nərmama me səvənhi, mini pen ti nirəha i mə, “Rəknekin ti nərmama nautə səvənraha rasori mə tuhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

24 Nərmama me səvəi Iesu həkəri asori nari ia nəgkiariien səvənhi. Mətə Iesu rini pen mwi ti nirəha i mə, “Nəkwerhəkwerha səiou me, rəknekin ti nuvnimwəien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. 25 Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.”

26 Nəpin nərmama me səvəi Iesu həşegi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier. Kamhəres irəha me i mə, “Mə rəknekin iamini, nisimə nəha ko həuvehi nimiruien?”

27 Iesu rətə irəha mini mə, “Nəri nəha rəknekin iərmama ko ripko mhə, mətə Kumwesən rukurən noien. Narimnari me pam riməru ti Kumwesən.”

28 Ia nəpin nəha Pita rişkamter mini pen ti Iesu i mə, “Ətə ro. Kimaha iahənpwəh pam narimnari me səkinaha mamhəkurirə ik.”

29 Miregi Iesu rini mə, “Iakani nipərhiendien tukumiaha i mə nərmama me səməme hənəpwəh narimnari me səvənraha tukwe iou mə tuhəuvən mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou, irəha pam tuhəuvehi tain. Trini minuə iərmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni me, uə kitiriməni me, uə mama mine tata səvənhi, uə nəkwərəkwerha me səvənhi, uə tiprənə səvənhi, 30 ia nitətə ipwet mine truvehi mwi tain hantret, nimwə me, mine piəvni me, mine kitiriməni me, mine mama me, mine nəkwərəkwerha me, mine tiprənə. Tukəmwəki mwi in, ko nəmisəien min ti nəgkiariien amasan səiou. Nənə ia nitətə fwe truvehe in truvehi nimiruien rerin.

31 * Mətə nərmama həpiik səməme kamhəkupwən tuhəkurirə. Nənə səməme kamhəkurirə tuhəkupwən.”

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

32 * Irəha kamhesi pen suatuk mamhəutə pen fwe ia Jerusalem. Iesu rakupwən irəha kamhəkurirə. Səvənhi nərmama me həkərinari. Nərmama səməme kamhəkurirə ia nirəha kamhəhekir. Iesu riri raka əpa nərmama səvənhi twelef minani pen ti nirəha i nəfe tuho irə, 33 mini mə, “Hətə ro, kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvehi pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi pris asori me mine nahatən me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə. Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərməpə ripko mhə irəha nəkur Isrel. 34 Irəha tuharis əkenhin ia nirak, mhərgəvəsi iou, mharisi iou, mhousi əpune iou. Ia nəpin sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou.”

Jemes mine Jon krouəres pen nari riti m Iesu

35 Jemes mine Jon, tini Sepeti mi, irau krouvehe ti Iesu rouni pen tukwe in mə, “Iahatən, kimrau tarouəres ik ia nari riti. Iarouokeikei mə tikəsəni kimrau.”

* 10:21: Mat 10:38, Mak 8:34 * 10:23: Mak 4:19, 1Tim 6:17 * 10:31: Mat 20:16, Luk 13:30

* 10:32: Mak 8:31, 9:31

36 Miregi Iesu rini mæ, “Næfe irouokeikei mæ tako m kimirau?”

37 Miregi krouni mæ, “Əseni kimirau pwəh riti rækure ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour nəpın tikuvehi nasorijen səim, mamərimənu ia nərmama.”

38 *Mətə Iesu rini pen ti nirau i mæ, “Kimirau irouereirei næfe nari irouəres i. Ko kimirau irouənimwi kap i iou takənimwi? Uə ko kakiətanimw mwi kimirau ia paptəes i sə tukakiətanimw iou irə?”

39 *Miregi krouni mæ, “Kimirau iarouəmwhen.”

Miregi Iesu rini pen ti nirau i mæ, “Kap i iou takənimwi, kimirau mwi tirouənimwi. Tukakiətanimw kimirau mwi ia paptəes i tukakiətanimw iou irə. 40 Mətə iou ko iakəpwəh nəsenijen kimirau irouəkure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha kimərfi raka irau mæ trouəkure fwe ikin.”

41 Nəpın ten mwi nərmama me səvəi Iesu həregi nəresien nəha səvəi Jemes mīne Jon, niemaha rəpi irəha. 42 *Ro iamınhi irə Iesu rəkwein irəha həuvehe. Rini pen ti nirəha i mæ, “Kimiəha hiəuətukurən raka noien səvəi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Nəmə asori me səvənraha sə kamhərimənu ia nirəha, kamhəfiəutə irəha, mamho nərmama kamho nəkwənraha. 43 *Mətə kimiəha tihəpwəh noien iamınha irə ia kimiəha me. Trini minuə kimiəha riti rokeikei mæ truvehe masori ia kimiəha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiəha. 44 Trini minuə kimiəha riti rokeikei mæ trasori makupwən ia kimiəha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo auər a wok səkimiəha pam. 45 *Kimiəha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, İəməti iərmama, iapkuvehe mhə mæ nərmama tuho tukwini nari miou, mətə iakuvehe mæ tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruien səiou trərəku suatuk ti nifi rakaien nari ia nərmama həpik.”

Iesu romasan nəmri iərmama riti nəghin nə Partimeas

46 Iesu mīne nərmama me səvənhi həuvehe mhapirəpw ia taon nəha Jeriko. Nəpın həier, nərmama həpik kamhəkuriə in. Partimeas, tini Timeas, raməkure ia nikare suatuk maməse mane m nərmama. Partimeas nənimen rıfwə. 47 *Nəpın riregi mæ Iesu iəmə Nasaret rinauvehe, rinaməkwein əpwəmwis, minamini mæ, “Iesu, kwənəkwas səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

48 Nərmama həpik hənise pen tukwe in, mhəni mæ, “Afafa, məpwəh nəgkiariien!”

Mətə Partimeas raripin maməkwein əpwəmwis mwi, mamini mæ, “Iesu, kwənəkwas səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

49 Ia nəpın nəha Iesu rərər, mini pen ti nirəha i mæ, “Həkwein iərmama nəha ruvehe.”

Irəha həkwein iərmama sə nənimen rıfwə, mhəni pen tukwe in mæ, “Agien, miskəmter! Iesu raməkwein ik mæ tikevən tukwe.” 50 Nənə iərmama nəha nənimen rıfwə ruvehi raka səvənhi karkahu əpwəmwis məpwəh, miskəmter akwauakw, mevən ti Iesu.

51 Nənə Iesu rini pen tukwe in mæ, “İkokeikei mæ tako næfe mik?”

Miregi iərmama nəha nənimen rıfwə rini pen tukwe in mæ, “İahatən, iakokeikei mæ nənimək trətui pwəh iakətə nari.”

52 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Ramasan. İkukurən nevəniən. Nahatətəien səim rınomasan raka nənimem.” Nənə təkwtəkwi nənə nənimen

* 10:38: Mak 14:36, Luk 12:50 * 10:39: Wok Me 12:2, Rev 1:9 * 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43: Mat 23:11, Mak 9:35 * 10:45: 1Tim 2:5-6 * 10:47: Mat 9:27, 15:22 * 10:52: Mak 5:34

rinamasan minətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, iərmama nəha rukurirə i.

11

Iesu rapirapw fwe Jerusalem nərmama haməgnəgini in

¹ Irəha həuvən ipaka ti Jerusalem, mhəier pen ia Təkuar Olif^a ia kwopun nəha ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani. Ia nəpin nəha Iesu rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ² mini pen ti nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpin tirouapirapw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinəkwi tərini, iərmama rīpkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi rouvehe. ³ Trini minuə iərmama riti rəes kimirau i mə, ‘Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?’ tirouin pen mə, ‘Iərimənu səkitaha raməres kwəti togki i, mətə rīpkəpwəmwis mhə trərhi pehe mwi i.’” ⁴ Ia nəpin nəha krauevən rouətoni kwəti togki nəha kinəkwi tərini pen ipaka ti kwəruə ia nimwə riti ramərer ia suatuk. Nəpin kroufi raka nari irə, ⁵ nərmama nepwin səməme kəmhərer ipaka ti nirau ia kwopun nəha hənə mə, “Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?” ⁶ Mətə krouni pen nəfe Iesu rīməni pen ti nirau i. Nəpin nərmama me nəha həregi, həsəni irau krouevən. ⁷ Irau krouəsigi kwəti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen karkahu əpwəmwis mi səvənrau ia təkuren. Nənə Iesu rəkure irə. ⁸ Nərmama həpik həpənə karkahu əpwəmwis me səvənraha ia suatuk. Nərmama nepwin mwi həpənə pen nimwai nei me sə hənərai ia nime i nari. ⁹ Nərmama səməme kəmhəkupwən mine səməme kəmhəkurirə ia Iesu, kəmhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə, “Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

¹⁰ Səkwein amasan ia kig i rauvehe mə truvehi təmwheki kaha səkitaha Kig Təvit mərimənu ia kitaha!

Kəgnəgini Kumwesən ia neiai irənhə anan!”

¹¹ Nənə Iesu ruvniwə ia Jerusalem, mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, maməspau narimnari me fwe ikin. Mətə raməruarəv ro pen Iesu rəpwəh mīrərig mevən fwe ia Petani irəha twelef nərmama me səvənhi.

Iesu rini pen ti nei riti mə rīpkukuə mhə mwi

¹² Rakwakwi irə irəha həier ia Petani. Iesu riregi nukumhə rinahi. ¹³ *Rəti pen mətəni niemīs^b riti ramərer. Nimwan rīpik. Iesu revən mə trətə mə nukwan fwe ikin uə riwən. Revən ipaka tukwe, mətə nimwan me a. Nukwan riwən ti nəri nə mə rīpko mhə nəpin atukwatukw sə nei nəha trukua irə.

¹⁴ *Ro iamīnhi irə Iesu rini pen ti nei nəha mə, “Iərmama riti trəpwəh mwi nəniən nukwam ia nəpin riti.” Nəpin Iesu rini nəgkiarīien nəha, nərmama me səvənhi həregi.

Iesu rəkoui irapw nərmama me ia nimwə səvəi Kumwesən

¹⁵ Iesu mine nərmama me səvənhi həier pehe ia Jerusalem. Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw nərmama me səməme kəmhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mine səməme kəmhəuvehi nəmri narimnari me.^c Rəvsini tepol me səvəi nərmama me kəmhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme kauvehi nəmri menu me ti nirəha,

^a 11:1: Olif, in nei riti. Rutə pik ia təkuar nəha. * 11:13: Luk 13:6 ^b 11:13: Fiktri * 11:14: Mak 11:20 ^c 11:15: Nərmama ia maket nəha kəmhəmri pen nəmri nari ia narimnari me səvəi nəfwakiien.

16 minise pen ti nærmama mə tuhəpwəh nuvehien narimnari me mhəpi simwin ia kwopun nəha nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin. 17 Nənə Iesu rinamahatən irəha mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tukani nimwə səiou

mə nimwəfwaki səvəi nærmama me ia tənəmtənə me.’

Mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kamhərkwafə ikin.”

18 *Nəpən pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien səvəi Iesu, kənəmhətui suatuk mə tuhousi əpune. Irəha kamhəhekir Iesu ti nəri nə mə nærmama me pam nənimenraha rier ti nahatənien səvənhi.

19 Nənə nəruarəv irə Iesu mine nærmama me səvənhi haraka ia Jerusalem, mamhəuvən.

20 *Rakwakwi irə ia nəpnəpən irəha həukurau ia kwopun niemis ramərer ikin, mhətə mə nei nəha ruvəmhiə fwe irənhə meste nuan me inhəipw.

21 Nənə Pita rerin rirhi nəgkiariien səvəi Iesu. Rini pen tukwe in mə, “Iahatən, ətə ro nei nəha ikinəkwein ərəha irə, ruvehe muvəmhiə pam.”

22 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tihahatətə ia Kumwesən. 23 *Iakani nīpərhienien tukumiaha i trini minuə iərmama riti rini pen ti təkuər i mə, ‘Təkuər i, tiko mier mivə pen fwe ia təsi,’ mə nətərigien səvəi iərmama nəha rəpwəh nəmkiamkiien, mətə rahatətə əknekin ia nəfe rīməni mə tro, Kumwesən tro nəkwan. 24 *Ro iamnhi irə iakani nīpərhienien tukumiaha i mə nəpən tihəfwaki, nəfe nəghin tihəres i, tihahatətə mə hiəuvəuvehi raka, nənə Kumwesən truvei pehe m kimiaha. 25-26 *Nənə nəpən tihərer mhəfwaki, trini minuə iərmama riti rino noien ərəha ia kimiaha, tihenouenou i. Tiho iamnhi irə mə Tata səkimiaha ia neiai in mwi trenouenou noien ərəha me səkimiaha.”

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəres mə sin rəsəni wok sə Iesu ramo

27 Irəha həuvehe mwi ia Jerusalem. Nəpən Iesu ramavən ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin, pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, 28 mhəres pen in mə, “Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

29 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takares kimiaha nəresien riti. Trini minuə hiəni atukwatukw tukw iou i, takini pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. 30 Tiho mhəni ro tukw iou i mə fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nærmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

31 Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nærmama, Iesu trini pehe mə, ‘Ro iamnhi irə rəfo hiəpwəh niniien nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi Jon?’

32 Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həhekir ti niniien iamnha irə ti nəri nə mə nærmama me hahatətə ia Jon mə in profet pərhiien riti.

33 Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh niniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

12

Iesu rusipekin ia nəmə ərəha me nepwin səməme kamhətui ti nime i krep riti

* 11:18: Mak 14:1 * 11:20: Mak 11:14 * 11:23: Mat 17:20 * 11:24: Mat 7:7 * 11:25-26: Mat 5:23, Mat 6:14-15

1 *Ia nāpīn nāha Iesu rīnaməgkiari mīnraha mīnani nusipekinien me, mīnani mā, “Iəmā asori riti rəpwei nəkʷus nāha krep ia nəmhiēn səvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier mo nəkwan sə tukeivə testesi tīpwei krep ikin ti nuvehien nisen, mo mwi nəpai rəpwəmwis mutə tukətui ti krep ikin. Nəpīn ro sampam irə, rəsēni nərmama nepwīn həuvehe mhətui ti nīmei krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ikin, mhesi kwənkʷai krep, mhəuai, mhəuvei pen nīpərin m iəmā asori. Iəmā asori rəmri pen nīmei krep səvənhi ia rəgīnraha, mier mevən ia tənə əpə iti. 2 Nəpīn kwənkʷai krep rīmruə, iəmā asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari mīn revən mətə nəmā kamhətui ti nīmei krep səvənhi. In rokeikei mā tuhəuvei pen kwənkʷai krep nepwīn səpwəni mīn. 3 Mətə irəha həkwtəmhiri iəmā nāha, mhousi, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti mīn. 4 Iəmā asori rərari, mərhi pen iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari mīn revən. Nənə irəha housi kənkəpwə, mho naurisien mīn. 5 Iəmā asori rərari mərhi pen riti mwi revən. Nənə irəha housi əpune. Irəha ho noien nāha ia nepwīn mwi həpik. Həuəsi nepwīn, mhousi əpune nepwīn.

6 *Nənə nərmama me nāha kamho tukwini nari m iəmā asori həuvəiwən pam, mətə tīni anan kuatia sə rokeikei pik. Iəmā asori rərhi pen i ti nəmā kamhətui ti krep, mīni mā, ‘Irəha tuhəsiai nərīk.’

7 Mətə nəpīn nəmā kamhətui ti krep hətōni tīni iəmā asori, hənī pen ti nīrəha me i mā, ‘Kwa tīni iəmā asori nāha. Nəpīn tata səvənhi tremhə, nīmei krep i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nīmei krep səvənhi truvehe mo səkītaha i.’ 8 *Nənə irəha həkwtəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irəpw ia tanirua.

9 Iəmā asori səvəi nīmei krep, trəfo nāha? Truvehe mousi əpune nəmā me nāha məsēni pen nīmei krep səvənhi ia rəgī nərməpə. 10 Rosi kimiaha hīəpkəvsini raka mhə nəgkiariēn i ia Nəkukua İkinan uə?

‘Kəruətērei nāha nəmā kamhəuvrhəkin nīmʷə hənua rərəha, mhəpwəh, təkwtəkʷuni nāha ruvəuvehe mīno kəruətērei sə rəpi raka pam kəruətērei me, məkwtəmhiri əknekīn pam nīmʷə.

11 Iərimənu səkītaha rīno nəri i, sətōni nəmritaha rier tukwe.’ ”

12 Nənə nəmā asori me hənua tuhəkwtəmhiri Iesu, ti nəri nə mə hərəgi mə in rīni nusipekinien nāha muəsi irəha i, mətə hənhekīr nərmama, mhəpwəh Iesu, mamhəuvən.

Ratukwatukw mā iərmama trəraku takis revən ti Kig Sisa uə rekəm?

13 *Nəmā asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei mā tuhəkwtəmhiri Iesu. Ro pen hərhi pen Farisi me nepwīn mīne nərmama nepwīn səvəi Kig Herot mā tuhəuvən mhəres Iesu narimnari me nepwīn, mho in rəfwəkour ia nəgkiariēn səvənhi. 14-15 Nənə irəha həuvehe mhənī pen ti Iesu i mā, “Iahatən, iahəukurən mā ik iəmā sə ikani nīpərhiēnien. Ikəpwəh nehəkīriēn nərmama. Nəmā asori uə nəmā əuər a ikahatən rənməwhehən a ti nīrəha, mahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mā nərmama tuhesi pen. Tiko mīni ro tukumaha i mā ratukwatukw ia Loa səkītaha mā tahəuvehi pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

Mətə Iesu ruvəukurən raka rərīnraha mā hokeikei mā in trəfwəkour ia nəgkiariēn səvənhi. Nənə rīni pen ti nīrəha i mā, “Rəfo hiameipweipwi iou iamīnhi irə? Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe pwəh iakətə ro.” 16 Nənə

* 12:1: Aes 5:1-2 * 12:6: Mat 3:17 * 12:8: Hip 13:12 * 12:13: Mak 3:6

irəha həuvei pen silin riti min. Nənə Iesu rəres pen mə, “Nənəmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Miregi həni mə, “Nənəmwi Kig Sisa mine nəghi Kig Sisa.”

17 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.” Irəha həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier.

Satusi me həres Iesu nəresien riti

18 *Satusi me nəpwin həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvamhə ko ripkətui mhə mwi.) Irəha həuvehe mhəres Iesu nəresien riti, mhəni mə, 19 *‘Tahatən, Moses rimərai pen ia Loa səkitaha mə trini minua iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tininrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərəkəwərha me, rouasihəgin piəvi iəmə nəha. 20 Mətə nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, krouəpwəh nərəhiien iəkunouih i riti, nənə iərman nəha remhə, məpwəh səvənhi pran. 21 Nənə piəvni səro kəru irə riri pran nəha, memhə mwi, məpwəh pran nəha, mətə tininrau riwən. Nənə piəvni səro kahar irə ro mwi iaminih irə 22 meste irəha pam sefen həiri pran nəha, mhemhə pam, nənə pran nəha rəpwəh nərəhiien iəkunouih i riti, memhə mwi. 23 Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpin nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, pran nəha səvəi sin, ti nəri nə mə nərman me nəha sefen irəha pam həməiri in?’

24 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiəha hiəreirei nipwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə İkinan, mhəreirei mwi niskaiien səvəi Kumwesən. Ro iaminih irə mine nahatəniən səkimiəha ripkatukwatukw mhə. 25 Nəpin nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nərman tuhəpwəh niriien nipran, nipran tuhəpwəh nesi penien nərman. Mətə irəha tuhəmwhen nəgelo me ia neiai. 26 *Nənə nəgkiariien səvəi nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko ripkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiəha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien nəha ia Nəkukuə İkinan Moses rimərai rani nei nəha napw rauək irə mətə ripkahi əmwesi mhə? Ia kwopwi nəgkiariien nəha, Kumwesən riməni pen ti Moses i mə, ‘Iou Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən səvəi Aesək mine Kumwesən səvəi Jekop.’ 27 In ripko mhə Kumwesən səvəi nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme kamhəmuru. Kimiəha nahatəniən səkimiəha ripkatukwatukw anan mhə.”

Nəfe nəha loa rasori ia loa me?

28 *Tahatən riti səvəi Loa ruvehe miregi irəha kamhəres irəha me i. Nəpin riregi mə Iesu rini pen atukwatukw ti nirəha i, in rəres pen Iesu i mə, “Nəfe nəha loa rasori ia loa me?”

29 *Miregi Iesu rini mə, “Loa sə rasori in nəha Moses riməni mə, ‘Kimiəha nəkur İsrəl! Tihətəriğ amasan! İərimənu Kumwesən səkitaha in əpa kuatia. 30 Nənə tikaməkeikei mokeikei İərimənu Kumwesən səim ia reriim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia nətəriğien me pam səim, mokeikei in ia niskaiien me pam səim.’ 31 *Nənə loa səro kəru irə in i mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.’ Loa riti mwi riwən rasori mwi məpi raka loa mi nəha.”

* 12:17: Rom 13:7 * 12:18: Wok Me 23:8 * 12:19: Dut 25:5 * 12:26: Eks 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28 * 12:29: Dut 6:4-5 * 12:31: Lev 19:18

³² Miregi iahatən səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw. Ikani nīpərhiēnien mə Iərimənu in kuatia. Kumwesən riti mwi riwən, mətə in əpa. ³³ *Iərmama traməkeikei mokeikei in ia rerin me pam, mokeikei in ia nətərigien me pam səvənhi, mokeikei in ia niskaiien me pam səvənhi. In traməkeikei mokeikei piəvni rəmwhen rokeikei atukw a in. Noien nəha ramasan məpi raka iərmama rousi əpune nərimiru me, muvani nīpwrnraha ia nifatə, muvei pen m Kumwesən.”

³⁴ Nəpin Iesu rətə mə iahatən səvəi Loa ramini pen nəgkiariien sə ratukwatukw min, rini pen tukwe in mə, “Ik ipaka ti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” Kurirə irə nərmama pam həhekir Iesu. Riti mwi riwən rəres pen nəresien min.

Kristo in tini sin?

³⁵ Nəpin Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, rəres pen irəha i mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa haməni mə Kristo in tini Kig Tevit?”

³⁶ Kig Tevit atukwatukw, nəpin Nənimwin Ikinan rinərə irə, riməni irapw mə, ‘Kumwesən^a rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkurei ia nikarek mwatuk

mesite tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.’

³⁷ Ia nəgkiariien nəha Kig Tevit atukwatukw rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iamnhi irə rəfo irəha kamhəni mə in tini Kig Tevit?”

Nəkuər nəha rerinraha ragien mə tuhətərig ia Iesu.

³⁸ Nəpin Iesu ramahatən irəha i, mani mə, “Kimiəha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me mamhan. Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nisaiien. ³⁹ Ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. ⁴⁰ Irəha kamhəpeki raka nautə səvəi nīpran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Kamhəfwaki ia nəfwakiien əpwəmwis me mə nərmama tuhəsiari irəha. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

Pran riti sə ruvei pen mane səvənhi sampam m Kumwesən

⁴¹ *Iesu raməkure ipaka ti kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin, maməspau nərmama me kamherukw pen mane me səvənraha. Nərmama me səməme nautə səvənraha rasori həpiək herukw pen mane asori.

⁴² Mətə pran riti fwe ikin. Səvənhi iərman remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihi mi kəru.

⁴³ *Nəpin Iesu rətoni, rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiəha i mə prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh in, nautə səvənhi riwən, in rerukw pen mane rasori məpi raka nərmama me pam nəha səməme kamherukw pen mane m Kumwesən.

⁴⁴ Iakani iamnhi irə ti nəri nə mə nərmama me nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka nīpər in a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən nəha nautə səvənhi riwən ruvei pen mane me pam səvənhi sə truvehi nəveginien irə.”

* 12:33: Dut 4:35, Aes 45:21, 1Saml 15:22, Hos 6:6
iamnhi irə mə, “Iərimənu rini pen ti Iərimənu səiou.”

^a 12:36: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris riməni

* 12:41: 2KIng 12:9 * 12:43: 2Kor 8:12

13

Iesu rini irapw mə tukamevən tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

¹ Nəpən Iesu rinamier ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin, iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Tahatan. Ətə ro nimwə səvəi Kumwesən. Kino ia kəruətərei asori me. Nimwə me i hamasan pik.”

² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikətə nimwə asori me i? Tukamevən tukousi testesi pam, kəruətərei riti ko rəpwəh nərer əknekinien ia riti.”

³ Nəpən Iesu raməkure ia Təkuər Olif, maməti əpwəmwis pen ia nimwə səvəi Kumwesən, Pita mine Jemes mine Jon mine Antru həres afafa in mə, ⁴ “Tiko mini ro tukumaha i mə narimnari me nəha truvehe tinesən? Nəfe nimtətien truvehe mahatan pen mə nəpən səvəi narimnari me nəha ruvəuvehe ipaka?”

⁵ Miregi Iesu rini pen ti nərəha i mə, “Kimiaha tihəməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kimiaha. ⁶ Nərmama həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpik. ⁷ Nəpən tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagəniən mə ‘naruagəniən riti fwe’ uə ‘naruagəniən trutə,’ tihəpwəh nehekiriən. Nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə rəpko mhə ihi nəpən sampam. ⁸ *Nərmama ia kwənəkwus riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwus əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə. Kwopun me nepwən nimwnimwien trəkiu. Nukumhə trahi nərmama. Mətə narimnari me i rəmwhen a ia pran sə rinəmregi təkutan rinaməmisə ti nərahiiən iəkunouhi.

⁹ *Kimiaha tihəmətə amasan ia kimiaha me. Nərmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səkimiaha. Fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel tuhərisi kimiaha. Tihərer ia nəmri kig me mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Tihərer ia nəmrinraha mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou minraha. ¹⁰ Nəgkiariien amasan səiou traməkeikei mukupwən mevən ti nərmama pam ia tənəmtənə me kurirə irə nəpən sampam truvehe. ¹¹ *Nəpən nərmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səkimiaha, kurirə hiəgkiari, tihəpwəh nətərig pikien ia nəfe tihəni. Mətə ia nəpən səkimiaha tihəgkiari irə, tihəskəmter, mhəgkiari, ti nəri nə mə rəpko mhə kimiaha atukwatukw tihəgkiari, mətə Nənimwən Ikinan truvei pehe nəgkiariien m kimiaha hiəgkiari.

¹² *Ia nəpən nəha iərmama truvei pen piəvni anan ia rəgi nərməpə mə tukousi əpune. Tata me tuho mwi iamənhi ia tininraha me. Nəkwərəkəwərha me tuhəskəmter mhəni ərəha səvənraha me tata mine mama, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune irəha. ¹³ *Nərmama me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama sə trərer əknekən ia nahatətəien səvənhi meste nərahaien me i həuvehe mhəukurau pam, Kumwesən truvehimiru in.”

Nərəhaien asori ia Jerusalem

¹⁴ *Kimiaha tihətəni nəri Profet Taniel riməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərer ia kwopun sə rəpkatukwatukw mhə mə trərer ikin.^a Ia nəpən nəha tihətəni, (iərmama sə raməvsini nəkukua

* **13:2:** Luk 19:44 * **13:8:** Aes 19:2, 2Kron 15:6 * **13:9:** Mat 10:17-20 * **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mat 10:21 * **13:13:** Mat 10:22, Jon 15:21 * **13:14:** Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11 ^a **13:14:** Trərer ia kwopun ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən.

i tramækeikei mukuræn nipwran), nærmama ia tənə Jutia tuhamækeikei mhap mhærkwafə ia tækuær me. ¹⁵ *Trini minuə iærmama riti ramapwis ia tækure nimwə səvənhi, tramækeikei meiwaiu map akwauakw, mæpwəh nuvniwajien mə truvehi nari riti. ¹⁶ Trini minuə iærmama riti raməmhu ia næmhien səvənhi, tramækeikei map akwauakw, mæpwəh nīrærigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tīnari. ¹⁷ *Trərəha anan ti nīpran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei kənunū m nəkwrəhəkwrəha əmtəmetə me ia nəpīn nəha ¹⁸ Tihəfwaki mə nəpīn nəha trəpwəh nuveheien ia nəpīn səvəi nəkwieiiien, ¹⁹ *ti nəri nə mə nəpīn nəha nəpīn səvəi nərəhəhien. Nərəhəhien nəha trasori məpi raka nərəhəhien me pam səməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien^b mesite pehe ipwet mine. Nənə nərəhəhien riti mwi riwən truvehe məpi raka. ²⁰ Ko nərəhəhien nəha ravən əpwəmwis, nærmama me hemhə pam. Mətə Iərimənu tro nəpīn sə nərəhəhien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamīnhi irə mə truvehimīru nærmama me səvənhi səməme ruvərfi raka irəha. ²¹ Ia nəpīn nəha, trini minuə iærmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro Kristo i’ uə ‘Hətə ro Kristo nəha,’ kimiaha tihəpwəh nīnīien nīpərhiienien irə. ²² *Nærmama tuhəskəmter. Nepwīn tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwīn tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nīmətəien me mine narimnari me nærmama tuhətoni mhærkərinari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nærmama səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trini minuə irəha həukurən noien. ²³ Mətə kimiaha tihəməsiari. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.”

Kristo truvehe mwi

²⁴ *Iesu riripīn mīni mə, “Mətə nəpīn nərəhəhien nəha truvehe mukurau pam,

‘meri truvehe mīpitəv,

məkwa trəpwəh nəhiapwien,

²⁵ kəməhau me ia nīmagouagou tuhəsasəsas,

narimnari me ia nīmagouagou həskai pik, Kumwesən trikīukiū ia

nirəha.’

²⁶ Kurirə irə nærmama tuhətoni iou, Iəmətī Iærmama, ia nəpuə iakauvehe ia nīskaiien asori mine nukuraanien asori. ²⁷ *Ia nəpīn nəha takərhi raka nagelo me səiου həuvrəhi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarəi, mhəuvən ia kwopun me pam ia tīprənə i, mhəpeki nærmama me səməme iakimərfi irəha mə səiου, mhəpeki irəha mhəuvehe.

²⁸ Həregi ro nusipekinien səvəi nei nəha niemis. Nəpīn rinarkwi pen tukun sə rīmərmeru minaməpīpīr, kimiaha hiəukurən mə nəpīn səvəi nəpənəpanien ruvəuvehe ipaka. ²⁹ Rəmwhen a mwi, nəpīn kimiaha tihətoni narimnari me i hənəməier pehe, tihəukurən mə iou, Iəmətī Iærmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakəmərər ia kwəruə ia nīmwə mə takuvniwə pehe. ³⁰ Iakani nīpərhiienien tukumiaha i mə nærmama səməme kāməmīru təkwtəkwuni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe. ³¹ Neiai mine tīprənə trouiwən, mətə nəgkīariien me səiου tuhəpkiwən mhə.

³² Mətə nəpīn səvəi nəri nəha, uə əə səvənhi, iærmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mine iou mwi, Tini Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiου, in əpa rukurən. ³³ Kimiaha tihəməsiari, ti nəri nə mə hiəreirei mə nəpīn nəha

* **13:15:** Luk 17:31 * **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14 ^b **13:19:** Uə

fwe kupwən ia nəpīn nəha Kumwesən rino neiai mine tīprənə mine narimnari me pam. * **13:22:**

Dut 13:1-3, Rev 13:13 * **13:24:** Rev 8:12 * **13:27:** Mat 13:41

truvehe tinesən. ³⁴* Rəmwhen a ia iərmama riti ravən əpwəmwis, məseni pen narimnari me səvənhi ia rəgi nərmama me səməme kamho tukwini nari min. Irəha pam səvənraha wok rarə. Nənə nəpən iərmama nəha ramier irə rini pen ti iərmama sə raməkure ia kwəruə ia nimwə səvənhi mə, “Tikamətui amasan ti səiou narimnari me, məpwəh napriien.”

³⁵* Ro iamnhi irə kimiaha tihəməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mə hiəreirei mə iəmə asori səvəi nimwə truvehe tinesən. Truvehe ia nəruarəv uə ia nəpən uə ia nəpən rəiə rakaka irə uə ia nəpnəpən. ³⁶ Rərəha mə ruvehe akwauakw mətoni hiamapri. ³⁷ Nəfe iakamini pehe tukumiaha i, iakamini pen ti nərmama me pam mə, “Hətui amasan, mhəpwəh napriien!” ”

14

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui suatuk ti nousi əpuneien Iesu

¹* Nəpən karu mwi nəkur Isrel ho Pasova irau nəveginien asori sə hani bred sə yis riwən irə.^a Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə tuhəvən afafa, məkwətəmhiri Iesu, mhousi əpune. ² Irəha kamhəni mə, “Pwəh kitaha səpwəh nəkwətəmhiriiien Iesu ia nəpən səvəi nəveginien asori. Rərəha mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho nurigrigien asori tukwe.”

Pran riti rətəgi pen senta ia nukwəne Iesu

³* Nəpən Iesu ramarə ia rukwənu nəha Petani, ruvnimwə pen ia nəkwai nimwə səvəi Saemon. (Saemon nəha kupwən nemhəien skai ro tekın.) Iesu raməkure maməni nari. Pran riti ruvehe mauvehi potel riti kino ia kəruətərei riti nəghin nə alapasta. Fwe ia nəkwai potel nəha senta sə kino ia nat atukwatukw.^b Nənimen rutə pik. Prən nəha rətəfi tərhuı potel nəha, mətəgi pen ia nukwəne Iesu.

⁴ Mətə nərmama nepwin niemaha rəpi irəha, kamhəni pen ti nirəha me i mə, “Rəfo ramouraha senta ianhi? ⁵ Ramasan mə ripkəmri pen a nəmri nari ia senta nəha pwəh iərmama riti ruvehi. Rukurən nuvehiiien mane asori muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.” Nənə kamhəski prən nəha.

⁶ Mətə Iesu rini mə, “Tihəpwəh nəskiiien prən i! Rəfo hiamo iamnhi irə? In ramo noien amasan riti miou. ⁷* Nərmama me səməme nautə səvənraha riwən tuhamarə kimiaha minraha ia nəpən me. Nəpən hiənuə tihəsitu ia nirəha, hiəukurən nasituien. Mətə iou tapkarə mhə kitaha m kimiaha nəpən me. ⁸* Prən i rino nari riti rəmwhen irə mə tro. Rukupwən mətəgi pehe senta maməpnəpənə ia nipwrak mə tukinimwi. ⁹ Iakani nipərhiienien tukumiaha i mə nərmama tuhəvisau irəpw nəgkiariien amasan səiou ia kwopən me ia tiprənə i, mhəvisau irəpw nəfe prən i rino miou mə nərmama rerinraha tramrhi.”

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁰ Jutas Iskariot, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, revən ti pris asori me mə trəgkiari minraha. Revən mini mə, “Takuvei pehe Iesu m kimiaha.”

* **13:34:** Mat 25:14 * **13:35:** Luk 12:38 * **14:1:** Mak 11:18 ^a **14:1:** Iərimənu riməni pen ti nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mhə Pasova irau nəveginien asori sə hani bred sə yis riwən irə. Tuho ia nuk nuk me mə rerinraha trirhi nəpən Iərimənu riməiəvə ueni nimwə səvənraha ia tənə Ijip, məpwəh nousi əpuneien nəmritaik səvənraha: Eks 12:1-19 * **14:3:** Luk 7:37-38 ^b **14:3:** Nat in nei riti. Nipekin rapəin amasan. Rutə ia tənə səvəi nəmə Intia isipwin ti tənə səvəi nəkur Isrel. Ro pen nənimen rutə pik. * **14:7:** Dut 15:11 * **14:8:** Jon 19:40

¹¹ Nəpɪn prɪs asori me həregi nəgkiariien səvənhi, rerɪnrəha rəgɪen tukwe. Həni mə tuhəuvei pen mane min. Nənə Jutas rɪnamətui suatuk mə truvei pen Iesu ia rəgɪnrəha.

Iərmama kəru səvəi Iesu krouəpnəpenə ti nəveginien kaməni bred sə yis riwən irə

¹² *Neste atukwatukw nəpɪn nəha tuhani bred sə yis riwən irə. (Ia nəpɪn asori nəha, nərmama kamhousi əpune sipsip me səvəi Pasova.) Nərmama me səvəi Iesu həres pen Iesu i mə, “Kwopun pəku nəha ikəkeikei mə kimaha tahəuvən mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə, ik tikəni?”

¹³ Nənə Iesu rərhi pen iərmama mi kəru səvənhi mɪni pen ti nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia Jerusalem. Iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tikinari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in. ¹⁴ Nəpɪn revən muvniwə ia nəkwai nimwə, iroukurirə i, rauevən, rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, ‘Iahatən səkitaha rani mə, nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha səiou me nərmama me ikin?’

¹⁵ Nənə in triri kimirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmək raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

¹⁶ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouier, rouevən fwe ia Jerusalem, rouətə narimnari me pam rosi a Iesu rɪməni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁷ Ia nəruarəv Iesu ruvehe irəha tuelef nərmama me səvənhi. ¹⁸ *Nəpɪn kamhani pəri nari irə, Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Iakani nɪpərhiəniən tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Kimiaha riti raməni pəri nari kimrau min.”

¹⁹ Nəpɪn irəha həregi nəgkiariien nəha, rerɪnrəha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia mamhəres Iesu i mə, “Sin nəha ikani? Iou?”

²⁰ Miregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Iakani kimiaha riti ia tuelef nərmama me i səiou. Iərmama sə rameitesi bred ia tikiplet kuatia kimrau min. ²¹ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pik mə rɪpkəpwəh a nətuiien.”

Nəpɪn sampam Iesu rəni nari irəha nərmama me səvənhi

²² Nəpɪn nəha kamhani nari irə, Iesu ruvehi bred məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə məkwəsen muvei pen m səvənhi me nərmama me, mɪni pen ti nirəha i mə, “Tihəuvehi. In i nɪpwɪrak.”

²³ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen mɪnrəha irəha pam hənimwi waen ia tikikap nəha.

²⁴ *Nəpɪn Iesu rauvei pen mɪnrəha, in rɪni mə, “In i nitək sə trərɪhi tərini əknekin nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpik. ²⁵ Iakani nɪpərhiəniən tukumiaha i mə tapkənɪmwi mhə mwi waen meste takənɪmwi waen vi ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

²⁶ Nənə irəha hani nɪpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Iesu rɪni mə tukamevən nərmama me səvənhi tuhap kirkiri mhəpwəh in

* **14:12:** Eks 12:6, 14:20   * **14:18:** Sam 41:9   * **14:24:** Sek 9:11, Jer 31:31-34, 1Kor 10:16, Hip 9:20

27 * Iesu rini pen ti sǝvǝnhi nǝrmama me i mǝ, “Tukamevǝn kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iaminih i rǝ ti nǝri nǝ mǝ kimǝrai pen ia Nǝkukua Ikinan mǝ Kumwesǝn rini mǝ, ‘Iou takousi iǝrmama sǝ ramǝtui ti sipsip, sipsip me tuhaiu kirkiri.’

28 * Mǝtǝ in tro iakǝtui mwi ia nemhǝien sǝiou. Takǝtui raka, mevǝn fwe ia tǝnǝ Kalili. Iou takukupwǝn kimiaha tihǝkurirǝ.”

29 Mǝtǝ Pita rini pen ti Iesu i mǝ, “I rǝha pam tuhap raka ia niram, mǝtǝ rǝpko mhǝ iou.”

30 Mǝregi Iesu rini pen tukwe in mǝ, “Iakani nǝpǝrhienien tukw ik i ipwet ia nǝpin, kurirǝ rǝǝ rakaka sǝro kǝru irǝ, ik tikini m kahar mǝ ikreirei iou.”

31 * Mǝtǝ Pita rǝgkiari asori mǝ, “Trini minua hǝni mǝ takamǝkeikei mehǝ krau mik, mǝtǝ ko iakǝpwǝh niniien mǝ iakreirei ik.” Nǝnǝ irǝha pam hǝni nǝgkiariien kuatia.

Iesu revǝn fwe ia Ketsemane, mamǝfwaki fwe ikin

32 * I rǝha hǝuvǝn ia kwopun riti nǝghin nǝ Ketsemane. Iesu rini pen ti sǝvǝnhi me nǝrmama me i mǝ, “Kimiaha tihamǝkure ia kwopun i. Pwǝh iou iakevǝn mǝfwaki.” 33 Nǝnǝ in riri Pita, Jemes, mine Jon harevǝn irǝha min. Ia nǝpin nǝha in rinamregi rǝrǝha, rerin rǝpou pik. 34 * Nǝnǝ rini pen ti nirǝhar i mǝ, “Rerik rǝpou pik ipaka iakemhǝ tukwe. Tiamharo i mharǝpwǝh napriien.”

35 Nǝnǝ Iesu revǝn ouih i a mwi, mimwei ia tiprǝnǝ, mǝfwaki, mamǝres suatak riti mwi mǝ nǝpin nǝha trukurau irǝ. 36 * In rini mǝ, “Tata keikei, narimnari me pam rimǝru tukw ik. Tikuvehi raka kap i pwǝh iakǝpwǝh nǝnimwiiien. Mǝtǝ tikǝpwǝh noien rǝmwhen sǝ iakokeikei, mǝtǝ tiko rǝmwhen sǝ ikokeikei.”

37 Nǝnǝ Iesu rǝfwaki pam, mirǝrig pehe mǝtoni Pita mine Jemes mine Jon kamharapri. Nǝnǝ in rini pen ti Pita i mǝ, “Eh, Saemon, rǝfo ikamapri, ko ipkǝtui mhǝ nǝpin ouih i a uǝ? 38 * Tiharǝtui mharǝfwaki mǝ tiharǝpwǝh nimweiiien ia nǝrǝhaien. Nǝpǝrhienien, rerimiahaha ragien mǝ tihǝfwaki, mǝtǝ nǝpwramiaha rǝpou.”

39 Nǝnǝ Iesu rirǝrig mevǝn mǝfwaki mwi, mini a nǝgkiariien sǝ rimǝni kupwǝn. 40 Nǝnǝ mirǝrig pehe mwi mǝtǝ irǝhar kamharapri mwi, ti nǝri nǝ mǝ napriien ruvǝuvehi irǝhar. Nǝnǝ harfi nǝmrinrahar, mǝtǝ harreirei mǝ tuharni pen nǝfe tukwe in.

41 Nǝnǝ Iesu revǝn sǝro kahar irǝ muvehe mini pen ti nirǝhar i mǝ, “Hiamarapri, mamharuvehi ihi napwisien sǝkimiahar? Nǝmwhen. Nǝpin nǝha ruvǝuvehe. Iǝrmama riti truvei pen iou, Iǝmǝti Iǝrmama, ia rǝgi nǝmǝ ǝrǝha me. 42 Tiharo mharǝrer. Pwǝh samǝuvǝn. Hǝtǝ ro, iǝrmama nǝha trini pui iou ruvǝuvehe ipaka.”

Nǝrmama sǝmǝme kamhǝmwǝki Iesu hǝuvehe mhǝkwtǝmhiri in

43 Nǝpin Iesu ramǝgkiari ihi, Jutas, in riti ia twelef nǝrmama me sǝvǝi Iesu, ruvehe irǝha nǝrmama me hǝpik. Pris asori me mine nahatǝn me sǝvǝi Loa mine nǝmǝ asori me sǝvǝi nǝkur Isrel hǝnǝrhi pen irǝha. Nepwin kamhǝuvehi nau. Nepwin kamhǝuvehi nǝpǝri nei.

* 14:27: Mak 14:50   * 14:28: Mat 28:16, Mak 16:7   * 14:31: Jon 11:16   * 14:32: Jon 18:1
* 14:34: Jon 12:27   * 14:36: Rom 8:15, Kal 4:6, Mak 10:38, Jon 6:38   * 14:38: Luk 11:4

⁴⁴ Jutas rinægkiari raka minraha mæ, “Iærmama sæ takakei min, iæmæ næ in næ. Kimiaha tihækwætæmhiri, mhæiri raka mhæuvæn, mhætui amasan mæ træpwæh napien.” ⁴⁵ Nænæ næpin Jutas ruvehe ia kwopun næha, revæn atukwatukw ti Iesu, mini mæ, “Iahatæn!” Nænæ makei min. ⁴⁶ Jutas rakei min, nænæ nærmama me hæuvehe mhækwætæmhiri. ⁴⁷ Mætæ iærmama riti sæ ramærer ipaka ti Iesu reivi raka nau sævænhi, mærai iærmama riti sæ ramo tukwini nari m pris asori anan, mærai raka nikare nifregin.

⁴⁸ Nænæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Ræfo hiæuvehi nau me mine nipærpæri nei me mhæuvehe mæ tihækwætæmhiri iou iamînhi iræ? Nætærigien sækimiaha rinuæ iou rakres riti uæ? ⁴⁹ *Ia nærineiv m neis mine iakamaræ kitaha m kimiaha fwe ia nimwæ sævæi Kumwesæn, mamahatæn nærmama. Ræfo hiæpwæh nækwætæmhiriien iou ia næpin næha? Mætæ hiamo iamînhi iræ mæ nægkiariien sæ Nækukuæ Ikinan rimæni truvehe mukua.” ⁵⁰ Iræha hækwætæmhiri Iesu. Nænæ nærmama me pam sævænhi hæpwæh in mhap.

⁵¹ Tæmaruæ riti rakuriræ Iesu. Rauvegi a nipwran ia ravavarar. Nærmama me hæuvehe mhækwætæmhiri. ⁵² Mætæ resi raka ravavarar ia nipwran maiu auæ a map.

Iesu rærer ia næmri næmæ asori me sævæi nækur Isrel

⁵³ Nærmama me hæiri Iesu mhæuvæn ti pris asori anan. Pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel, mine nahatæn me sævæi Loa, hænousæsîmwin pen pam raka iræha me tukwe. ⁵⁴ Næpin hæiri pen Iesu mamhæuvæn, Pita rakuriræ ia Iesu mamavæn isipwin tukwe meste nari fwe ia nikare nimwæ sævæi pris asori anan. Nænæ muvnimwæ mamækure iræha iotukwininari me, mamærhæpw ia napw.

⁵⁵ Nænæ pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel kamhætui nærmama næpwin mæ tuhæni irapw næri æræha riti sæ Iesu rino uæ rimæni. Næmæ asori me hokeikei mæ tuhæregi pwæh housi æpune Iesu tukwe. Mætæ iræha hæpkætæ mhæ nari riti. ⁵⁶ Ræknekin ti niræha ti næri næ mæ nærmama hæpik hæskæmter mamheikuæ ia næfe hænatoni Iesu rino uæ hæmæregi in rimæni, mætæ nægkiariien sævænraha ripkuvehe mhæ mo kuatia.

⁵⁷ Nænæ nærmama næpwin hæskæmter mamheikuæ ia Iesu mamhæni mæ, ⁵⁸ * “Kimaha iahæregi iæmæ i rimæni mæ, ‘Iou takouraha nimwæ i sævæi Kumwesæn sæ nærmama hæno ia ræginraha. Næpin kahar rukurau takuvrhækin riti mwi nærmama tuhæpwæh noien ia ræginraha.’” ⁵⁹ Hæni iamînhi iræ, mætæ nægkiariien mwi sævænraha ripko mhæ kuatia.

⁶⁰ Nænæ pris asori anan rærer ia kurkwan ia niræha mæres pen Iesu i mæ, “Nægkiariien riti riwæn tikini? Ræfo ia nægkiariien næha iræha kamhæni mamhousi ik iræ?” ⁶¹ *Mætæ Iesu ræpnæpen, mæpwæh nægkiariien.

Nænæ pris asori anan ræres pen mwi mæ, “Ræfo? Ik Kristo? Kumwesæn sæ kamini vivi in tini næ ik?”

⁶² Miregi Iesu rini mæ, “Iou i. Tukamevæn kimiaha tihættoni iou, Iæmæti Iærmama, takamækure ia nikare Kumwesæn mwatuk sæ in niskaiien sævænhi rasori. Tihættoni mwi iou takauvehe ia næpuæ me ia nimagouagou.”

⁶³ Nænæ næpin pris asori anan ræregi, reitehi karkahu sævænhi, mini mæ, “Kitaha tsætui iærmama riti mwi tro pui iæmæ i ti næfe? ⁶⁴ *Hiæuværegi raka mæ in rini æræha Kumwesæn. Nætærigien sækimiaha mæ tsæfo iræ?”

* 14:49: Luk 19:47, 21:37, Jon 18:20

* 14:58: Jon 2:19-21

* 14:61: Mak 15:5, Luk 23:9

* 14:64: Jon 19:7

Nənə irəha pam həni mə Iesu traməkeikei memhə. ⁶⁵ Nəpwin həskəmter mhərgəvəsi pen in. Nəpwin housəman nənimen, mamhəuəsi in, mamhəni mə, “Ni ro nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin mə sin ruəsi ik!” Nənə naruagən me səvəi pris asori anan irəha mwi həuvehi mhəpwi.

Pita rini mə in rirərei Iesu

⁶⁶ Pita in fwe inhəripw ia nıkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe. ⁶⁷ Nəpin rətoni Pita ramərhiəpw ia napw, rəti əter irə, mīni mə, “Ik mwi ikinaməvən pəri kimirau Iesu iəmə Nasaret.”

⁶⁸ Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Iou iakreirei iəmə nəha, mireirei nəfe i ikamini.” Nənə Pita rəpwəh nıkare nimwə səvəi pris asori anan mevən ipaka ti kwəruə asori riti sə nərmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə rəiə riti rakaka.

⁶⁹ Nənə pran sə ramo tukwini nari ruvehe mīnamini mwi ti nərmama səməme kamhərer ipaka ti Pita i mə, “Iəmə i in riti ia nirəha.”

⁷⁰ Mətə Pita rini mwi mə, “Rekəm. Ripko mhə iou riti ia nirəha.”

Nənə hərəer ouihi a mwi. Nərmama səməme kamhərer ipaka tukwe in həni pen mwi mə, “Nipərhiēnien, ik riti ia nirəha ti nəri nə mə ik iəmə Kalili.”

⁷¹ Miregi Pita rini mə “Mə iakameikuə pwəh Kumwesən rərpwin noien ərəha səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsua hi anan mə iou iakreirei iəmə nəha kimiaha hiaməni.”

⁷² *Pita rini iaminihi irə nənə təkwtəkwuni a rəiə rakaka səro kəru irə. Nənə Pita rerin rirhi nəgkiariien sə Iesu riməni pen tukwe in mə, “Kurirə rəiə rakaka səro kəru irə, tikini m kahar mə ikreirei iou.” Pita rerin rirhi. Nənə rerin rərkwəpir, rasək.

15

Iesu rərer ia nəmri Paelat

¹ *Ia nəpnəpin pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine nahatən me səvəi Loa mine nərmama pam ia nəkureien səvənraha hərai sun nəgkiariien səvənraha, mhərihi Iesu, mhəri mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat.

² Nənə Paelat rəres pen Iesu i mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini mə, “Ik ikani.”

³ Ia nəpin nəha pris asori me kamhəni ərəha Iesu ia narimnari me rīpik.

⁴ Ro pen Paelat rəres pen mwi ti Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini pen ti nirəha i? Regi ro narimnari me rīpik kamhəni ərəha ik irə.”

⁵ *Mətə Iesu rəpwəh nəgkiariien. Nənə Paelat rərkərinari irə.

⁶ Noien riti nəha ikin Paelat ramo ia nuk me pam ia nəpin səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Raməsəni iərmama riti sə nəkur Isrel həməni rier ia kalapus mamevən. ⁷ Ia nəpin nəha iərmama riti raməmak fwe ia kalapus nəghin nə Parapas. Kiməuvehi puvnimwə in ia kalapus irəha nərmama me nəpwin ti nəri nə mə hənəusi əpune iərmama ia nəpin səvəi naruagəniēn riti. ⁸ Ro iaminihi irə nərmama həpik həuvehe ti Paelat mənəmhəres pen mə trəsəni iərmama riti rier ia kalapus rəmwhen sə ramo mīnraha ia nuk me.

⁹ Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Kimiāha hiōkeikei mə takəsəni kig səvəi nəkur Isrel rier ia kalapus?” ¹⁰ Paelat rəres pen irəha iaminihi irə ti nəri nə mə in rukurən mə pris asori me həməuvei pen Iesu ia rəgin ti nəmwəkiēn

* 14:72: Mak 14:30 * 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Aes 53:7, Mak 14:61

səvənraha. ¹¹* Nənə Paelat rəres pen irəha, mətə pris asori me hərer kukurau mamhərhiərhi nərmana, mamhəni pen ti nīrəha i mə tuhəres pen Paelat i mə trəpwəh narakaien ia Iesu mətə traraka ia Parapas.

¹² Ro iamīnhi irə Paelat rəgkiari mwi mīnraha mīni mə, “Trini mīnuə iakəsəni Parapas rier ia kalapus, rəfo ia iərmama sə hiaməni mə in kig səvai nəkur Isrel?”

¹³ Miregi irəha həkwein əpwəmwis mwi mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

¹⁴ Miregi Paelat rini pen ti nīrəha i mə, “Ti nəfe? Nəfe nəha nərəhaien in rino?”

Mətə həni asori mwi mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

¹⁵ Nərmana me həpik nənə Paelat rokeikei mə tro rerīnraha rəpwuən. Ro pen rəsəni Parapas rier ia kalapus mamevən. Nənə Paelat rini pen ti naruagən me mə tuhərisi Iesu. Həris pam nənə Paelat rəsəni pen Iesu ia rəginraha mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me həris əkenhīn ia Iesu

¹⁶ Naruagən me həiri Iesu mhəier mhəuvən ia nəkwai nimwə asori səvai Paelat. (Nimwə nəha nəghin nə Praetorium.) Nəpīn hapirapw fwe ikīn, həkwein irəha me nepwīn ia kusen səvənraha həuvehe, ¹⁷ mharkahu pen karkahu əruerəv riti m Iesu rəmwhen ia karkahu səvai kig. Həuvehi rəhi mhəuvnhi kəfəfau irə səvai kig, mhəfəfau pen ia kənkəpwə. ¹⁸ Hənəməkwein pen irə mə, “Ik kig səvai nəkur Isrel kimaha iahəsiai ik!” ¹⁹ Irəha həuəsi kənkəpwə ia rigi nei, mhəgəvəsi in, mhənīmwi nukurhunnraha ia nənimen mamhəuvnhi nisaiien irə. ²⁰ Nəpīn hənəris əkenhīn raka irə, həuvehi raka karkahu əruerəv irə, mharkahu pen tinari ihi səvənhi, mhəiri in mhəier mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

²¹* Irəha həiri Iesu, mamhəuvən. Ia suatuk naruagən me hətoni iəmə Saerin riti. Nəghin nə Saemon. In tata səvai Aleksanta mīne Rufas. Ruku pen fwe ia rukwənu mauvehe i ia taon. Naruagən me həkeikei mīn mə trəvrani nei kamarkuau səvai Iesu. ²² Həiri Iesu mhəuvən ia kwopun riti nəghin nə Kolkota (Nipwrai nəhag nəha kwopun səvai kerhə ia iərmama) ²³ Irəha həuvei pen waen mīn kəvti pen nimwai nari riti rəfiə trasitu muəsi nəmīsəien. Mətə Iesu rəpwəh nənimwīen.

²⁴* Irəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, mhərə mhəuai kirkiri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahətən pen mə sin truvehi nəfe tinari səvənhi.

²⁵ Hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ia naen klok ia nəpnəpīn.

²⁶ Nəkukuə kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe rini mə:

IN I KIG SƏVƏI NƏKUR ISREL

²⁷ Nəpīn hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, hərui tərini pen mwi rakres mī kəru ia nei kamarkuau, riti ia nīkare Iesu mwatuk riti ia nīkaren mour. ^{28 a} ²⁹* Nənə nərmana səməme həukurau pehe ia suatuk, kamhəni ərəha Iesu, mamhəris əkenhīn irə, mamhounouini kənkəpwənraha me, mamhəni mə, “Ik nə iəmə ikiməni mə tikouraha nimwə səvai Kumwesən

* **15:11:** Wok Me 3:13-14 * **15:21:** Rom 16:13 * **15:24:** Sam 22:18 a **15:28:** Niutestamen me nepwīn kimərai ia nəgkiariien səvai nəkur Kris kupwən həni nəgkiariien riti mwi ia kwopun i rini mə, “Ia noien nəha nəgkiariien səvai Nəkukuə İkinan ruvehe mukuə sə rani mə, Irəha həvsini in mə in riti mwi raməruı Loa.” * **15:29:** Sam 22:7, Sam 109:25, Mak 14:58

marə muvrhəkin mwi ia nəpɪn kahar. ³⁰ Ita, uvehimɪru ik, maraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe!³

³¹ Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa, irəha mwi kamhəni ərəha Iesu, mamharis əkenhɪn irə, mamhəni pen ti nirəha me i mə, “In ruvəuvehimɪru raka nərmama həpik, mətə ko rɪpkuvehimɪru atukw mhə in.” ³² Həni mə, “In Kristo. In kiq səvəi nəkur Isrel. Ramasan mə raraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe pwəh kitaha sətoni mhəni nɪpərhiəniən irə.” Iərman mi nəha kəru kinərui tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in.

Iesu remhə

³³ *Ia kurkwai nəpɪn ia ran nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. ³⁴ *Nənə ia tri klok ia nərvəv Iesu rasək əpwəmwis mini mə, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Nɪpwrai nəgkiariən nəha, in i mə, “Kumwesən səiου, Kumwesən səiου, rəfo ikap raka ia nirak iamɪnhi?”

³⁵ Nərmama nepwin səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariən nəha, mhəni mə, “Həregi ro, iəmə i raməkwein Profet Eləeja.”

³⁶ *Nənə riti ia nirəha raiu muvehi nɪpəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, mɪpiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənɪmwi, mini mə, “Pəpɪm ro pwəh sətoni mə Profet Eləeja truvehe muvehi raka iəmə i ia nei kamarkuau uə rekəm.”

³⁷ Mətə Iesu rasək əpwəmwis, muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

³⁸ Ia nəpɪn nəha tinari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nɪmwə səvəi Kumwesən reitehi nɪpərɪn kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəpɪw. ³⁹ Iəmə asori riti səvəi naruaɡən me ramərer maməti pen mətoni Iesu. Nəpɪn rətoni Iesu ruvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə iamɪnhi irə, rini mə, “Nɪpərhiəniən iəmə i in Tini Kumwesən.”

⁴⁰ *Nɪpran me nepwin kamhərer isipwin kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Meri Maktala, mine Salome, mine Meri mama səvəi Jemes mine Joses, irəha mɪnrəha. ⁴¹ Nəpɪn Iesu rɪnaməvən fwe ia tənə Kalili nɪpran mɪrəhar nəha kamhəkurirə i, mamhasitu irə. Nɪpran me nepwin mwi həpik, nəpɪn Iesu ruvehe ia Jerusalem, irəha mwi həkurirə in mhəuvehe.

Josefrɪnɪmwi Iesu

⁴² Fraete, nəpɪn kaməpnəpenə irə ti Sapat, ti nəri nə mə nəruarəv meri rɪnamivə, ⁴³ Josef iəmə Aramatia revən mə trəres Pəlat mə ko Pəlat rəsəni in ruvehi nɪpwrai Iesu. (Josef in mwi raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəpɪn housəsɪmwɪn irəha me. Nərmama kamhəsiai in. Josef rameitenhi mə trətoni nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə truvehe.) Josef rətəgase ia Pəlat, mēvən mərəs nɪpwrai Iesu. ⁴⁴ Nəpɪn Josef rəres pen Pəlat ti nɪpwrai Iesu, Pəlat rəkərɪnari, mɪrərei mə Iesu ruvəmhə pərhiən uə rekəm. Ro iamɪnhi irə rəkwein pen iəmə asori səvəi naruaɡən me mərəs pen tukwe in mə, “Nɪpərhiəniən Iesu ruvəmhə raka?”

⁴⁵ Mɪregi iəmə asori səvəi naruaɡən me rini mə, “Nɪpərhiəniən Iesu ruvəmhə raka.”

Nəpɪn Pəlat rɪregi, rəsəni Josef mə, “Ikukurən nevəniən muvehi raka nɪpwrən.”

* 15:33: Amos 8:9 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21 * 15:40: Luk 8:2-3

⁴⁶ Josef revən muvehi nəmri tınari kani mə linen, muvehi raka nıpwrai İesu ia nei kamarkuauı, muvegi irə. Muvegi pam, muvehi mevən, məmri pen ia nıpwrai kəruətərei riti kinərai ərori raka, nənə məsək wusək wu kəruətərei asori riti mərəpınhə pen k wəruə irə. ⁴⁷ İa nəpın nəha Meri Maktala mine Meri mama səvəi İoses krouətə kwopun nəha kəmri pen İesu ikin.

16

İesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Rınaməruarəv, nəpın Sapat rino sampam, Meri Maktala, mine Salome, mine Meri mama səvəi Jemes, haruvehi nəmri nımwai nari me nepwın sə nıpekinraha rapeın amasan, mə tuharevən mharəmri pen ia nıpwrai İesu. ² İa Sante, ia nəpnəpın anan, irəhar hənamarevən fwe ia nıpwrai. ³ İa suatuk kamharəres irəhar me i mə, “Sin nəha trasitu ia kıtahar, məpəkır raka kəruətərei nəha ramo tukuahag k wəruə ia nıpwrai?”

⁴ Mətə nəpın harapırapw fwe ikin, harəti pen mharətoni kəruətərei asori nəha kınəpəkır raka raka i. ⁵ Nənə harevən ia nəkwai nıpwrai, mharətoni iərmama riti raməkure ia nıkarenrahar mwatuk, mamarkahu ia karkahu sə rəpwəmwis məpsan. İrəhar harətoni, nənimenrahar rier.

⁶ Mətə iərmama nəha rini pen ti nırəhar i mə, “Nəmrimirəhar trəpwəh nıerien. Hıamarətui İesu, iəmə Nasaret sə kınəruı tərini pen ia nei kamarkuauı. İa rıwən i. Rınətui raka ia nemhəien səvənhi. Harətoni ro kwopun kınəmri pen nıpwran raməmak ikin. ⁷ *Mətə tıharevən mharni pen ti nərmama me səvənhi mine Pita mə İesu trukupwən ia kımıaha mamevən fwe ia tənə Kalılı. Kımıaha tıhətoni in fwe ikin rəmwhen rıməni tukumıaha i.”

⁸ Nənə nıprən mirəhar nəha harhekır pık, mharətəmmımwın, mharier, mharap ia nıpwrai. Mətə harəpwəh nəvisauıen nəfe kıməni pen ti nırəhar i, ti nəri nə mə harhekır.

Meri Maktala rətoni İesu

⁹ *Sante ia nəpnəpın İesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mukupwən mıer irapw ti Meri Maktala, pran sə fwe kupwən İesu rınəkouı irapw nəremhə me irə irəha pam sefen. ¹⁰ *Meri revən mətə nərmama me səməme kamharə pəri irəha İesu kupwən. Kamhəkure ti İesu, mamhasək tukwe. Meri ruvehe mını pen ti nırəha i mə “İakınətə İesu.” ¹¹ Nəpın haregi mə İesu rınətui mwi ia nemhəien səvənhi, mhəregi mwi mə Meri rətoni, nənə həpkını mhə nıpərhıenien irə.

¹² Kurırə irə kəru ia nırəha krouier ia taon rouavən ia suatuk. Nənə İesu rier irapw ti nırau. Krouətə nıpwran ropə iti. ¹³ İərman mı nəha krouerıg rouevən ti nərmama me səvəi İesu, rouəvisau mınraha, mətə irəha həpwəh nınıien nıpərhıenien ia nəgkıarıen səvənrau.

¹⁴ *Kurırə irə nərmama me nəha səvəi İesu irəha eleven kamhəkure mamhani pəri nari. İa nəpın nəha İesu rier irapw ti nırəha, maməski irəha ti nəri nə mə kənkəpwənraha rıskai. Nahatətəien səvənraha rıwən. Hənəpwəh nınıien nıpərhıenien ia nəgkıarıen səvəi Meri, mhəpwəh mwi nınıien nıpərhıenien ia iərmama səməmi nəha kınouətətoni İesu mə rınətui pərhıen mwi ia nemhəien səvənhi.

¹⁵ *İesu rini pen ti nırəha me i mə, “Həuvən ia kwopun me pam ia tıprənə i, mhəvisau irapw nəgkıarıen amasan səıou m nərmama me pam.

* **16:7:** Mat 26:32, Mak 14:28

* **16:9:** Luk 8:2

* **16:10:** Mat 28:10

* **16:14:** 1Kor 15:5

* **16:15:** Wok Me 1:8

16 * Iərmama sə trini nɪpərhienien ia nəgkiariien amasan səiou, ko pəptaes irə, Kumwesən truvehiməru in. Mətə iərmama sə trəp wəh niniiien nɪpərhienien ia nəgkiariien amasan səiou, Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənhi.

17 * Nərmama səməme kamhahətətə ia nɪrak tuho nɪmtətien me i. Irəha tuhəkoui irəpw nəremhə me ia nərmama ia nəghik. Irəha tuhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur əpə. 18 * Irəha tuhəuvehi snek me səməme kamhahi əpune nərmama. Trini minuə irəha hənɪmwi nari riti kəvti pen nɪmwai nari sə ramousi əpune iərmama, ko rɪpkuəsi mhə irəha. Irəha tuhərapɪ nərmama səməme nemhəien rarə ia nɪrəha mhə irəha həuvehe mhəsanɪn.^b

19 * Nəpɪn Iesu Iərimənu rɪnəgkiari pen pam mɪnrəha, kuvehi utə in revən fwe ia neiai, məkure ia nɪkare Kumwesən mwatuk. 20 * Nənə nərmama me səvənhi həuvən mhəvisau ia kwopun me pam. Nəpɪn kamhəvisau irə, Iərimənu ramarə ti nɪrəha, mamə nɪmtətien me mə nərmama tuhətəni, mhəni nɪpərhienien ia nəgkiariien amasan səvənhi.

---

* 16:16: Wok Me 2:38 * 16:17: Wok Me 2:4, Wok Me 8:7, 10:46 * 16:18: Luk 10:19, Wok Me 28:3-6 * 16:19: Wok Me 2:33-34 * 16:20: Wok Me 14:3, Hip 2:3-4

Luk

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Matiu, Mak, Luk, Jon irəha pam haməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu Kristo, mətə Luk nəkukuə səvənhi rəpwəmwis. In mwi rīmərari nəkukuə nəha kani mə Wok Me. Luk in toкта riti kīnahatən amasan in rukurən pik nari. In rīmərari nəkukuə i rerin ramrhi nəkur Kris mine nətaien səvənraha. Luk rokeikei mə nərmama tuhəukurən amasan nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ro nīpərhiienien. Fwe nukune nəkukuə səvənhi Luk raməgkiari ia nətuiien səvəi Iesu Kristo. In rini raka sə nəha marə mīni mwi nimiruien səvəi Iesu meste nemhəien səvənhi. Luk rokeikei mə kitaha tsəukurən mə Iesu Kristo rokeikei nərmama me pam. Luk raməgkiari pik ia nīpran me səməme hənətoni Iesu. In mwi raməgkiari ia nəkwərhakwərha me səməme hənətoni Iesu. Ia nusipekinien me səvənhi in rirai məgkiari pik ia nərmama nautə səvənraha riwən kamometə irəha. Luk 19:10 ramini mə, Iesu Kristo in iərmama pərhiien riti sə rīməuvehe fwe kupwən mə trətui nərmama me səməme hənəruei muvei pen nimiruien vi mīnraha. Luk raməgkiari pik ia nagienien. Tikətoni nagienien nəha ia nīpu səvəi Meri, mətətoni mwi ia nagelo me səməme hənəmagien ia nəpīn Iesu rinamətui irə. Tikətoni mwi nagienien nəha ia nərmama me səvəi Kristo səməme hənəmrərig pen fwe Jerusalem mamhəgien asori ti nəri nə mə Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro nukurənien i mə Luk rokeikei mə trini irəpw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mahatən mə Kristo ruvehe ia təkure tīprənə i nəkur ərəha kamharə irə. In ruvehe mo irəha hāgien, mamheitenhi nəri amasan riti truvehe nəpīn kurirə, in truvehimirū irəha.

Nægkiariien sə rakupwən

1* Nərmama həpik hənousari raka ti nīrai penien ia nəkukuə narimnari me nəha Iesu rino fwe kupwən nəpīn raməvən kīmaha min. 2* Irəha həmərari pen nəgkiariien me nəha nərmama həukurən amasan irə həmənī pehe tukumaha i. Fwe ia nukune wok səvənhi, nərmama me nəha həukurən amasan irə hənətoni Iesu ia nənimenraha, nənə mamhəvisau irəpw nəgkiariien səvənhi. 3 Iou mwi iakinəskun pam raka narimnari me i mukurən amasan kīnəfo irə fwe ia nukunen muvehe. Nənə təkwtəkwuni, iəmə asori Teofilas, iakregi ramasan mə pwəh iakrai pen ia nəkukuə riti mik. 4 Takamo iamīnhi irə mīnuə tikukurən amasan nəgkiariien sə kīnahatən ik irə. In ro nīpərhiienien.

Agelo riti rini irəpw mə Jon Paptas trətui

5* Ia nəpīn nəha Herot ramərimənu ia tənə Jutia pris riti nəghin nə Sekarəea. In pris riti ia təmwen səvənraha kani mə Pris me səvəi Apia. Səvənhi iərmama in pran riti sə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Eron. Nəghin nə Elisapet. 6 Irau pəri noien səvənrau ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. Ia nəpīn me krauesi pen atukwatukw pam nəfe nəghin Loə səvəi Iərimənu rani. 7 Mətə tininrau riwən. Elisapet rīpkəkwəhakwen mhə. In nīprənəmə. Sekarəea nəgharə.

8 Nəpīn riti Sekarəea irəha təmwen səvənhi kamhowok səvəi pris me ia nəmri Kumwesən ia nīmwə səvənhi. 9* Nənə irəha hesi pen noien səvəi pris me mhəuini nari riti sə ramahatən nari. Trahatən pen mə sin trəvən

* 1:1: Wok Me 1:1 * 1:2: Jon 15:27 * 1:5: 1Kron 24:10 * 1:9: Eks 30:7

fwe ia nəkawai nimwə səvəi İərimənu muvani nimwəkmwəki nari nipekin rapein amasan ia təkure nifata. Həuini pen nəri nəha nənə rahatən pen Sekaraea. ¹⁰ Ia nəpin atukwatukw sə kauvani nimwəkmwəki nari nipekin rapein amasan irə nərmama me kamhəfwaki fwe iruə.

¹¹ Nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pehe mamərer ia nikare nifata mwatuk ia nəri kauvani nimwəkmwəki nari nipekin rapein amasan irə. ¹² Nəpin Sekaraea rətoni agelo nəha, rehekir pik mətəmnimwin. ¹³ Mətə agelo rini pen tukwe in mə, “Sekaraea tikəpwəh nehekirien. Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiiən səim. Səim iərmama Elisapet trərəhi tinimiraui riti iərman. Nənə tikisegi pen nəghin nə mə Jon. ¹⁴ Tikregi ramasan mamağien tukwe. Nəpin trətui, nərmama həpik mwi rerinraha tragien tukwe. ¹⁵ *In truvehe mo iəmə asori ia nəmri Kumwesən. In tripkənimwi mhə waen uə nənimwiiən skai. Nəpin in ramarə ihi ia tipwi mama səvəhi rerin ruvəkuər raka ia Nənimwin İkinan. ¹⁶ In tro nəkur İsrəl me həpik hərərig mhəuvehe ti İərimənu Kumwesən səvənraha. ¹⁷ *In trakupwən ia İərimənu. Nətərigien səvəhi mine niskaiien səvəhi trəmwəhen ia nətərigien mine niskaiien səvəi Profet Elaeja. In tro tata me hərərig ia rerinraha mə rerinraha trirhi mwi nipwnətinraha me. Nərmama səməme haməru i nəkawai Kumwesən in tro irəha hərərig mhəuvehe mhəsi pen nətərigien səvəi nərmama hatukwatukw. Ro iamihni irə in tro nərmama həpnəpenə ti nuveheien səvəi İərimənu.”

¹⁸ *Miregi Sekaraea rini pen ti agelo i mə, “Takəfo mukurən mə nəri nəha tro iamihni irə? Kwa iou iakinərgəhərə səiou iərmama niprənəmə.”

¹⁹ *Miregi agelo rini pen tukwe in mə, “Iou i Kapriel. İakamərer ia nəmri Kumwesən. In rərhi pehe iou mə takuvehe məgkiari pehe mik məvisau nəri amasan mik. ²⁰ *Mətə ti nəri nə mə ipkini mhə nipehienien ia nəgkiariien səiou, ətə ro, rerim triwən. Tipkəgkiari mhə mesite nəri iakiməni pehe tukw ik i trier pehe. Trukuə ia nəpin atukwatukw səvəhi.”

²¹ Ia nəpin nəha, fwe iruə, nərmama kamheitəhi Sekaraea. Hərkərinari mə in rəmak tui ia nəkawai nimwə səvəi Kumwesən. ²² Nəpin rier irapw iruə, mə ripkəgkiari mhə minraha, mətə raməgkiari a ia rəghin. Hənətə həuvəukurən minuə in rinətə nari riti rəmwəhen ia nəməkrəhaien fwe nəkawai nimwəfwaki.

²³ Nəpin nəha Sekaraea ramowok pris irə fwe ia nimwə səvəi Kumwesən ruvehe mukurau, nənə in rirərig mevən fwe imwəni. ²⁴ Kurirə irə ripko mhə tui, nənə səvəhi iərmama Elisapet ro tipwin. Nəpin rino tipwin, raməmak afafa ia nəkawai nimwə səvəhi mesite pen məkwə krirum səvəhi, maməni mə, ²⁵ * “İərimənu rino nəri miou. Nəpin rəti irapw mətə iakamauris ia nəmri nərmama ti nəri nə mə səiou iəkunuihi riwən, rerin ragien ruvehi raka naurisien nəha ia nira.”

Agelo riti rini irapw minuə İesu trətui

²⁶ Elisapet rino tipwin marə məkwə sikis. Ia nəpin nəha Kumwesən rərhi pen agelo riti nəghin nə Kapriel revən mə trətoni prənvi riti fwe ia taon riti ia tənə Kalili nəghin nə Nasaret. ²⁷ *Prənvi nəha ramreirei ihi iərman. Kınəsisəg raka in minuə tresi pen iərman riti nəghin nə Josef. Josef in kwənəkwus riti səvəi Kig Tevit. Prənvi nəha nəghin nə Meri. ²⁸ Agelo nəha rier pen tukwe in, minə mə, “Meri. Tiko magien. İərimənu ramasan tukw ik mamərə tukw ik.”

* **1:15:** Nam 6:3   * **1:17:** Mal 3:1, 4:5-6, Mat 17:11-13   * **1:18:** Jen 18:11   * **1:19:** Dan 8:16, 9:21, Hip 1:14   * **1:20:** Luk 1:45   * **1:25:** Jen 30:23   * **1:27:** Mat 1:16,18, Luk 2:5

29 Mətə Meri nətərigien səvənhi rəvsausini pik ti nəgkiariien nəha mamətərig mə rəfo agelo rini pen tukwe in iaminihi. 30 Nənə agelo nəha rini pen tukwe in mə, “Meri tikəpwəh nehekiriien. Kumwesən ramasan tukw ik. 31 *Regi ro! Tiko tipwim, mərəhi nərīm riti iərman. Tikisegi pen nəghin nə mə Iesu. 32 In truvehē mo in iəmā asori. Tukəkwein in mə tini Kumwesən, Kumwesən sə rasori anan. Iərimənu Kumwesən səkimiaha truvehē pen nitətə səvəi rīpwini Kig Tevit min. 33 *In trərimənu ia nuk nuk me ia nərīmama me səməme hauku pen ia kwənəkwus səvəi Jekop. Nitətə səvənhi tripkwən mhə.”

34 Miregi Meri rini pen ti agelo i mə, “Trəfo mo iaminihi. Iou prənvi. Iakreirei iərman?”

35 *Miregi agelo rini pen tukwe in mə, “Nənīmwin Ikinan truvehē ia niram. Kumwesən sə rasori anan niskaiien səvənhi trəuiui ik. Ro iaminihi irə tukəkwein pen iəkunouih ikinan nəha tikərəhi minuə in Tini Kumwesən. 36 Nənə regi ro. Ik riti fwe Elisapet nīprənemə, mətə in mwī rino tipwin trərəhi tini riti iərman. Kani in mə pran sə rīpkəkwhakwen mhə, mətə ruvəuvehe mīpəmpəm marə məkwə sikis. 37 *Narimnari me pam rīməru ti Kumwesən.”

Meri revən mətoni Elisapet

38 Miregi Meri rini mə, “Iou pran sə iakamo tukwini nari m Iərimənu səiou. Pwəh rukuə ia nirak rəmwhen ia sə ikiməni.” Nənə agelo nəha rəpwəh in mamevən.

39 Ia nəpin nəha, rīpko mhə tui, Meri rier mevən akwauakw fwe ia rukwənu riti ia təkure tənə ia Jutia, 40 mevən ia nəkwai nimwə səvəi Sekaraea, maməgkiari pen m Elisapet. 41 *Nəpin Elisapet rīregi Meri raməgkiari, tini rakurisei asori ia tipwin. Nənə Elisapet rerin ruvehē mukuər ia Nənīmwin Ikinan. 42 *Nənə in rəkwein əpwəmwis mini mə, “Meri Kumwesən ramasan tukw ik məpi raka pam nīpran me. Ramasan mwī ti nərīm sə tikərəhi. 43 Mama səvəi Iərimənu səiou ruvehē mətə iou. Rəfo ko nəri amasan ia nirak iaminihi? 44 Regi ro, nəpin ikapirapw məkwein iou, iakregi rerim, iəkunouih i ia tipwīk rakurisei asori ia nagienien. 45 *Rerim tragien ti nəri nə mə ikiməni mə nīpərhiēnien trukua irə ia nəfe Iərimənu rīməni pehe tukw ik i.”

Meri rəgnəgini Kumwesən

46 *Miregi Meri rini mə, “Ia nimiruien pam səiou iakauvehi utə nəghi Iərimənu səiou.

47 Rerik ragien pik ti Kumwesən səiou sə rauvehimīru iou.

48 *Iou pran auər a sə iakamo tukwini nari min, mətə rerin ramrhi iou.

Təkwtəkwni mine mamevən nərīmama pam tuhəni iou mə iou pran sə rerik ramagien,

49 ti nəri nə mə Kumwesən i sə riskai pik rino narimnari asori me miou. Nəghin ro ikinan.

50 *Napien səvənhi ramarə ti nərīmama me pam səməme kamhəsiai in, mamarə mwī ti nīpwnətīnraha me mine nimwīpwīnraha me mamevən.

51 *In ramo nīmətien me ia rəgin əsanin, maməkoui irapw nərīmama səməme kamhəfiətə ia rerinraha.

* 1:31: Aes 7:14, Mat 1:21-23 * 1:33: Dan 7:14, Maeka 4:7 * 1:35: Mat 1:20 * 1:37: Jen 18:14 * 1:41: Luk 1:15 * 1:42: Dut 28:4 * 1:45: Luk 1:20 * 1:46: 1Saml 2:1-10 * 1:48: Luk 1:25, 11:27 * 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Saml 22:28

52 * In rauvehi irapw kig asori me ia kwopun kamhækure ikin mamhærimænu, maræ mauvehi utæ mwi næmæ auær a me.

53 * In rauvei pen næveginien amasan m nærmama sæmæme nukumhæ ramahi iræha.

Hani tipwinraha ræsis.

Mætæ sæmæme nautæ sævænraha rasori in ramærhi irapw iræha, mipkuvei pen mhæ nari riti minraha.

54 * In ramasitu ia kitaha nækur Isrel.

Kitaha nærmama me sævænhi samo tukwini nari min.

In ramo iamînhi iræ ti næri næ mæ rerin ramrhi napiien sævænhi

55 * rosi in rimæni pen ti kaha kupwæn me sækitaha.

In rimæni pen ti Epraham mæ in trapî Epraham mine nærmama me ia kwænækwus sævænhi ia nuk nuk me."

56 Meri raræ irau Elisapet meste mækwæ kahar rukurau, nænæ kuriræ iræ rirærig mevæn fwe imwæni.

Jon Paptæes rætui

57 Rineste næpin sævæi Elisapet træræhi tini iræ. Ræræhi tini iærman.

58 Nærmama me ipaka tukwe mine nipærin me hæregi mæ Kumwesæn rinapi asori in. Hæuvehe mhætæ in mamhægien pæri.

59 * Næpin iækunouïhi sævænhi reste næpin eit, hæuvehi mhæuvehe mæ tukuvehi ninhum min. Nætærigien sævænraha mæ tuhæsegi pen næghin næ Sekaræa, næpwinhi tata sævænhi. 60 * Mætæ sævænhi mama rini mæ, "Rekæm. Tsæsegi pen næghin næ mæ Jon"

61 Miregi iræha hæni pen tukwe in mæ, "Mætæ ræfo? Nahag næha riwæn ia kwænækwus sæim."

62 Nænæ iræha hæckiari pen m tata sævænhi ia ræginraha, mhæres næfe nahag in rokeikei mæ tuhæsegi pen ia iækunouïhi. 63 Sekaræa ræres næri kamrai pen nari iræ. Kuvehi pen min. Nænæ rirai pen ianhi mæ, "Næghin næ Jon." Nænæ iræha pam hærkærinari iræ. 64 Ia næpin næha Sekaræa rerin rinæræ mwi. Nænæ in rinamægnægini Kumwesæn. 65 Nærmama me ia nikarkare rukwænu hæregi hæhekir. Nægkiariien næha ruviris ia kwopun me pam ia tækure tæna ia Jutia. 66 Nærmama me pam sæmæme hæregi nægkiariien næha hamætærig iræ mæ, "Iækunouïhi næha træfo iræ? Mætæ in næ niskaiien sævæi Iærimænu ramæræ iræ."

Sekaræa rini irapw nægkiariien sæ ruku pen ti Nænimwin Ikinan

67 Ia næpin næha Nænimwin Ikinan ruvehe mukuær ia reri Sekaræa, tata sævæi Jon, muvei pen nægkiariien min. Nænæ Sekaræa rini mæ,

68 * "Pwæh sægnægini Iærimænu Kumwesæn sækitaha nækur Isrel.

In ruvehe masitu ia kitaha nærmama me sævænhi meivinari ia kitaha.

69 * In ruvehi utæ iæmæ skai riti sæ truvehimiru kitaha.

Iæmæ skai næha in kwænækwus riti sævæi Kig Tævit sæ rinamo tukwini nari m Kumwesæn fwe kupwæn.

70 Næri næha ramesi pen nægkiariien me sæmæme Kumwesæn rimæni pehe tukutaha i ia tærhui profet ikinan me sævænhi fwe kupwæn.

71 * In rimæni mæ truvehimiru kitaha,

* 1:52: Job 12:19, 5:11, Sam 147:6 * 1:53: 1Saml 2:5, Sam 34:10, Sam 107:9 * 1:54: Aes

41:8, Sam 98:3 * 1:55: Maeka 7:20, Jen 17:7, 18:18, Jen 22:17 * 1:59: Jen 17:12, Lev 12:3, Luk

2:21 * 1:60: Luk 1:13 * 1:68: Sam 41:13, Sam 72:18, Sam 106:48, Luk 7:16 * 1:69: Sam 18:2

* 1:71: Sam 106:10

muvehi raka kitaha ia rægi nærmama me pam sëmæme kamhometæ
kitaha, mamhæmwæki kitaha.

72* In rimæni mæ trapi kaha kupwæn me sækitaha,
mæpwæh nenouenouien nægkiariien ikinan sævænhi.

73* Promes næha in rimæuvei pen m kaha kupwæn sækitaha Epraham,
mauvehi kwæsuahi tukwe.

74 In rimæni mæ næpin truvehi raka kitaha ia rægi nærmama sëmæme
hamæmwæki kitaha,
in træsæni kitaha tso tukwini nari min, mhæpwæh nehekærien.

75* Kitaha tsæmher mhatukwatukw ia nænimen ia næpin me pam ia nimæruien
sækitaha.

76* Nænæ ik, nærik, tukini mæ Kumwesæn sæ rasori anan, profet riti sævænhi næ
ik,
ti næri næ mæ tikukupwæn mæpærhi suatuk me sævæi Iærimænu sækitaha,
nænæ in trukuriræ.

77* Tikini irapw ti nærmama me sævænhi mæ Kumwesæn truvehimæru iræha,
mæpwæh nærpwæniæn noien æræha me sævænraha.

78* Kumwesæn sækitaha in ramasan pik, mamapi kitaha.

Ia næpiæn næha sævænhi in trærhi pehe Kristo ruku pen fwe ia næiai,
muvehe tukutaha ræmwæn ia meri rautæ ia næpnæpin.

79* In truvei pen nukuraanien m nærmama sëmæme kamhækure ia næpitævien
mine tæmwæmwæi nemhæien.

In triri nisutaha ia suatuk sævæi næmærinuæn."

80* Nænæ iækunouihi næha rapwæni, mauvehe miskai ia nænimwæin. Ia
næpin me ramaræ fwe ia kwopun akwesakwes ikin meste næpin næha in rier
irapw ia næmri nækur Isrel.

2

Iesu rætui

1 Næpin Jon rinætui raka, Kig Sisa Okastas, iæmæ Rom sæ ramærimænu ia
tænæmtænæ me, rini nækwæn minuæ nærmama me ia kwopun me tuhamækeikei
mhærærig pen fwe imwænraha atukwatukw minuæ tukævsini iræha. 2 Noien
næha kimækupwæn ko ia næpin næha Kwaeriniæs ramærimænu ia tæne Siria.
3 Nærmama me pam hærærig mamhæuvæn imwænraha me minuæ tuhæuvehi
pen næghinraha. 4 Josef rier ia taon næha Nasaret ia tæne Kalili, mevæn ia
tæne Jutia ia taon sævæi Kig Tevit fwe kupwæn kani mæ Petlehem, mamevæn
fwe ikin ti næri næ mæ ruku pen ia kwænækwus sævæi Kig Tevit. 5* Krauevæn
irau Meri minuæ tukuvehi næghinrau. Josef rinæsisæg raka Meri. Meri rino
tipwæin. 6 Næpin irau krouaræ ikin, Meri rineste næpin atukwatukw sævænhi
mæ træræhi iækunouihi iræ. 7* Ræræhi tini iærman, næmritaik. Ræræhi, muvegi ia
tinari, næmri pen ia nitætæ kamækwmæni nærimæru me iræ. In ro iamænihi iræ ti
næri næ mæ nimwæ næha nærmama kamhæræku pen mamhæri ikin ruvæukær.

8 Ia kwopun næha nærmama næpwæin sæ kamhætui ti sipsip kamhæmak ia
nikare taon næha iruæ, mamhætui ti sipsip me sævænraha ia næpin. 9 Agelo
riti sævæi Iærimænu reiwæiu pehe mærer ia nikarenraha. Nukuraanien sævæi
Iærimænu ræhiæpwæin iræha. Nænæ iræha hæhekir pik. 10 Mætæ agelo næha rini

* 1:72: Jen 17:7, Lev 26:42, Sam 105:8-9, Sam 106:45

* 1:73: Jen 22:16-17, Maeka 7:20

* 1:75:

Taet 2:12-14 * 1:76: Aes 40:3, Mal 3:1, Mat 3:3

* 1:77: Jer 31:34

* 1:78: Aes 60:1-2

* 1:79:

Aes 9:2, 58:8, Mat 4:16

* 1:80: Luk 2:40, Mat 3:1

* 2:5: Luk 1:27

* 2:7: Mat 1:25

pen ti niraha i ma, "Kimiaha tihapwäh nehekirien. Haregi ro! Iou takavisau nagkiariien amasan anan m kimiaha. Narmama pam tuhagien asori tukwe. ¹¹ Ipwet ia taon savai Kig Tevit kupwan kwati iakunouihi riti rinatui. In Kristo, Iarimānu sakitaha. Kumwesān ruvərfi raka in mā truvehe tukumiāha muvehimiru kimiāha. ¹² Nari tro nimtätien m kimiāha. Tihəuvən mhətoni kwati iakunouihi kuvegi ia tinari ramamak ia nitətə kaməkwməni nərīmīru me irə."

¹³ Agelo naha rægkiari pam, nənə təkwtəkwni a mwi irə nagelo me həpik həuku pen fwe ia neiai mhərer irəha min, mamhəgnəgini Kumwesān mamhani nīpu mā,

¹⁴ **"Kaməgnəgini Kumwesān fwe irənhə anan.*

Ia tiprənə i nəmərīnuien trarə ti narmama me səməme Kumwesān rerin ragien ti nirəha."

¹⁵ Nəpin nagelo me həpwäh irəha mhərərīg pen fwe ia neiai, narmama me naha səməme kamhətui ti sipsip me həni pen ti nirəha me i mā, "Pwäh səuvən fwe Petlehem mhətə ro nari Iarimānu rīmāni pehe tukutaha i."

¹⁶ *Nənə irəha havən akwauakw mhəuvən mhətoni Meri mine Josef mine kwati iakunouihi sə ramapri ia nitətə kaməkwməni nərīmīru me irə. ¹⁷ Nəpin hətoni iakunouihi naha, həni irapw nəfe agelo rīmāni pen ti nirəha i. ¹⁸ Nənə narmama me pam səməme hamregi həkərīnari ia nægkiariien səvənraha.

¹⁹ *Mətə Meri rəkwtəmhiri pam narimnari me naha ia rerin mamətərīg tukwe. ²⁰ Nənə narmama me naha səməme kamhətui ti sipsip hamərərīg mamhəgnəgini Kumwesān mamhəuvehi utə nəghin ti narimnari me naha hənətoni mhəregi rosi kimāni pen ti nirəha i.

Kuvehi ninhum m Iesu

²¹ *Nəpin sə ro eit irə kuvehi ninhum m iakunouihi naha, ksegi pen nəghin nə mā Iesu, nəhag sə agelo rīməkupwən muvei pen m Meri nəpin rīpko mhə ihi tipwin.

²² *Nənə rino nəpin sə Josef mine Meri tro narimnari me naha Loa savai Moses rini mā tro irau krouvehe rouamher mwi ti nəfwakiien. Ia nəpin naha krouərəhi Iesu, rouevən fwe ia Jerusalem mā trouvei pen m Iarimānu. ²³ *Noien naha ramesi pen nægkiariien i kimərari pen ia Loa savai Iarimānu. Rini mā, "Nəmritāik me pam nərman me tukəkwein irəha mā nəkwərhakwərha ikinan me savai Iarimānu." ²⁴ *Irau krouevən mwi mā trouvei pen nərīmīru riti tukousi əpune kuvei pen m Iarimānu. Noien naha ramesi pen nægkiariien i sə ramamak ia Loa savənhi. Rini mā, "Narmama me iamihni tuhəuvei pen mak kəru uə kwati menu kəru."

Simeon rətoni Iesu məgnəgini Kumwesān tukwe

²⁵ *Iarmama riti ia Jerusalem nəghin nə Simeon. In iəmfwaki riti. Noien səvənhi ratukwatukw. In rameitenhi nəpin naha iəmə naha kani mā Kristo truvehe irə, nənə muvehimiru nəkur Isrel. Nənimwin Ikinan rarə ia Simeon. ²⁶ Nənimwin Ikinan naha rinahatən raka in mə ko in rīpkemhə mhə meste trətoni Kristo naha Kumwesān rīmāni mā trərhi pehe i. ²⁷ Nənimwin Ikinan riri pen Simeon revən ia nəkawai nimwə savai Kumwesān. Nəpin Josef mine Meri krouərəhi iakunouihi naha Iesu, rouuvnmwə pehe mā tro narimnari

* 2:14: Luk 19:38 * 2:16: Luk 2:10-12 * 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31,59 * 2:22: Lev 12:1-8 * 2:23: Eks 13:2,12,15 * 2:24: Lev 12:8 * 2:25: Aes 40:1, 49:13

me naha Loa savaï Iarimanu rini, ²⁸ Simeon raræhi pehe Iesu ia rægin mi, mægnægini Kumwesæn tukwe, mini mæ,

²⁹ “Iarimanu. Ikinu nægkiariien sæim ruvæuvehe muvæukuæ.

Iou iærmama sæ iakamo tukwini nari mik.

Tækwækwuni naha iakukuræn nemhæien,

mætæ næmærinuïen traræ tukw iou.

³⁰ *Nænimek rinætoni suatuk sæim sæ tikuvehimiru nærmama me iræ.

³¹ Ikinæpnæpenæ raka suatuk i ia næmri nærmama ia kwopun me pam.

³² *Iækunouïhi i truvei pen nukuraanien mine nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel.

Iræha tuhætæ nari, mhægnægini sæim nærmama me nækur Isrel tukwe.”

³³ Næpin Josef mine Meri krouregi nægkiariien naha Simeon rani ia iækunouïhi sævænrau, krouærkærinari iræ. ³⁴ *Nænæ Simeon rækwein amasan mwi ia nirau, mini pen ti Meri mama savaï iækunouïhi naha mæ, “Regi ro! Kumwesæn ruværfi raka iækunouïhi i mæ tro nækur Isrel hæpik hæmwei, nænæ maræ mo mwi hæpik hærer. In træmwhen ia nimtætien riti. Nærmama hæpik tuhæni æræha in, ³⁵ nænæ mho nærmama hætoni nætarigien me sævænraha sæ kamhærkwafæ ia rerinraha. Nænæ ik mwi tikregi næmisæien fwe ia rerim ræmwhen kæpi ik ia nau.”

Ana rætoni Iesu mægnægini Kumwesæn tukwe

³⁶⁻³⁷ *Pran riti naha ikin næghin næ Ana. In profet riti. Tata sævænhi næghin næ Fanuel. In kwænækwus riti savaï Aser fwe kupwæn.^a Næpin Ana rinamæpræn vi ihi, in reræ, mamara irau sævænhi iærman nuk sefen. Kuriræ iræ iærman sævænhi remhæ mæpwæh in. Nænæ præn naha raræ iamînhi muvehe meste in rinæprænemæ. Nuk sævænhi eiti foa. Ia næpin me Ana ripkri mhæ ia nækwai nimwæ savaï Kumwesæn. Mætæ ia næpin mine ia ran ramsiai Kumwesæn, mamæpwæh næveginien, mamæfwaki. ³⁸ *Næpin Simeon ramægkiari ia iækunouïhi naha, tækwækwuni a mwi Ana rier pehe, minani tanak ti Kumwesæn, minamægkiari ia iækunouïhi naha m nærmama sæmæme kamheitenhi Kristo mæ truvehe meivinari ia Jerusalem.

Josef mine Meri krouærig rouevæn fwe Nasaret

³⁹ *Næpin Josef mine Meri krino pam narimnari me naha Loa savaï Iarimanu rini, krouærig rouevæn fwe tæna Kalili ia taon sævænrau Nasaret.

⁴⁰ *Nænæ iækunouïhi naha rapwinari. Nipwran ruvehe mamskai. Nukurænien sævænhi rautæ pehe. Ia næpin me Kumwesæn ramækwein amasan iræ.

Iesu rimætamaruæ mevæn fwe Jerusalem

⁴¹ *Ia nuk me pam tata mine mama savaï Iesu krauesi pen naræien savaï nækur Isrel, rauevæn fwe Jerusalem næpin kamho næveginien asori naha Pasova. ⁴² Næpin Iesu sævænhi nuk twelef, hæutæ pen fwe ikin ræmwhen kamho ia nuk me pam. ⁴³ *Næpin hæno pam næveginien asori naha, nærmama me kamhærærig mamhæuvæn fwe inwænraha me, mætæ tæmaruæ naha Iesu ramo a fwe Jerusalem. Sævænhi tata mine mama kroueirei. ⁴⁴ Rerînrau ramrhi mæ ramavæn iræha nærmama sæmæme kamhærærig mamhæuvæn fwe

* **2:30:** Aes 52:10, Luk 3:6, Taet 2:11   * **2:32:** Aes 42:6, 49:6, Aes 52:10   * **2:34:** Aes 8:14, Mat 21:42, 1Kor 1:23, 1Tes 2:8   * **2:36-37:** 1Tim 5:5   ^a **2:36-37:** Aser in kwænækwus riti savaï nækur Isrel.   * **2:38:** Aes 52:9   * **2:39:** Mat 2:23   * **2:40:** Luk 1:80, 2:52   * **2:41:** Eks 12:24-27, Eks 23:14-17, Dut 16:1-8   * **2:43:** Eks 12:18

imwənraha. Ia nəpən pekən kamhəuvən iamənhi, nənə irau krinautui in ia kwənəkwas səvənrəu mine nərmmama səməme krouukurən amasan irəha. ⁴⁵ Nəpən krouəpwəh nətaien Iesu, krouərəig, rouevən fwe Jerusalem, rouətui in. ⁴⁶ Nəpən kahar rukurau, nənə krouətə in fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Raməkure ia kurkwai nahatən me səvəi nəkur Isrel, mamətərig irəha, maməres irəha nəresien me nepwīn. ⁴⁷ Nərmmama me pam səməme kamhətərig in, nənimenraha rier ti nəri nə mə Iesu ramərai pen amasan nīpwrai nəgkiariien minraha, mukurən amasan nari. ⁴⁸ Nəpən tata mine mama səvənhi krouətə in, irau mwī nənimenrau rier. Nənə mama səvənhi rini pen tukwe in mə, “Nərik, rəfo iko iamənhi irə ia kimrau? Ətə ro! Kimrau tata səim iarouətui əmisə ik, rouhekər pik.”

⁴⁹ *Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rəfo kimirau irouətui iou? Rosi iroureirei mə takaməkeikei marə ia nəkwai nimwə səvəi Tata səiou?”^b ⁵⁰ Mətə irau kroueirei nīpwrai nəgkiariien nəha Iesu rani pen ti nirau i.

⁵¹ *Kurirə irə Iesu reiwaiu mevən fwe ia Nasaret irəhar minrau, mamsiai irau. Ia nəpən me mama səvənhi rerin ramrhi narimnari me nəha, mamətərig tukwe. ⁵² *Nənə Iesu nīpwrən mine nukurənien səvənhi krouvehe rouasori. Kumwesən mine nərmmama kamhəkwen amasan irə.

3

Jon Paaptaes raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

¹ Taepirias Sisa, kiq səvəi nəkur Rom, rinərimənu raka nuk fiftin. Ia nəpən nəha Ponjes Paelat in iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia. Herot in iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili. Piəvi Herot nəghin nə Filip in iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun mi nəha kəru Ituria mine Trakonaetas. Lisantias in iəmə Rom sə ramərimənu ia Apilin. ² *Anas mine Kaeafas irau iəmə Isrel mi sə krauvehi wok səvəi pris asori anan ia Jerusalem. Nəpən irau krouvehi wok nəha, Kumwesən rəgkiari m Jon tīni Sekaraea ia kwopun akwesakwes ikin. ³ *Nənə Jon revən ia kwopun me pam ipaka ti nui aris Jotan, mamini irapw ti nərmmama mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəpərəig ia noien ərəha me səkimiaha, mhə paaptaes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha.” ⁴ Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kimərai pen ia nəkukuə səvəi Profet Aesea. Rini mə,

“Iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin mamini mə,
‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərimənu səkitaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouih me səvənhi.

⁵ Nəkwətənə me pam tukərhavən irəha.

Təkuər me mine nahakw me tukuvehi irapw pam irəha.

Suatuk ikou me tuko irəha həuvehe mhatukwatukw.

Suatuk me kamhapətəpətə tukeipeni irəha pwəh həuvehe mhəpwīə,

⁶ nənə nərmmama me pam tuhətə suatuk sə Kumwesən truvehimiru nərmmama me irə.”

⁷ *Nərmmama həpik həuvən ti Jon mə tro paaptaes ia nirəha. In rani pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nərmmama. Kumwesən niemaha rəpi. Ripko mhə tui in trərpwīn noien ərəha me səkimiaha. Sin rini pehe tukumiaha i mə tihap raka irə? ⁸ *Kimiaha

* **2:49:** Jon 2:16 **b 2:49:** Suatuk riti mwī ti ninien nəgkiariien i in i mə “Rosi kimirau iroureirei mə takaməkeikei mamə wok səvəi Tata səiou.” * **2:51:** Luk 2:19 * **2:52:** 1Saml 2:26, Prov 3:4,

Luk 1:80 * **3:2:** Luk 1:80 * **3:3:** Wok Me 13:24, 19:4 * **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:8:** Jon 8:33,39

tihamækeikei mho noien amasan me trahatən pen mə kimiaha hianəpwəh pərhiən noien ərəha me səkimiaha. Rərəha kimiaha tihəni pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha səkimiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kərətəre i me i, mo nīpwnəti Epraham me ia nīrəha. ^{9*} In rīnərpwi pen raka paha səvənhi ia nuai nei me na trərāi. Nei me pam səməme həkukuə mhə nukwai nei amasan in trərāi əmwesi, mousə pen irəha ia napw.”

¹⁰ Nərmama me nəha hərəs pen Jon i mə, “Nəfe nəha kimaha taho?”

¹¹ Miregi Jon rini pen ti nīrəha i mə, “Iərmama karkahu səvənhi kəru traməkeikei muvehi pen riti m iərmama karkahu səvənhi riwən. Iərmama nəveginien sənəni rasori traməkeikei mo mwi iamnihi masitu ia iərmama nəveginien sənəni riwən.”

^{12*} Ia nəpīn nəha nərmama nəpwin səməme kamərəku pen takis mīnraha irəha mwi həuvehe mə Jon tro paptas ia nīrəha. Irəha hənī pen tukwe in mə, “Iahatən, nəfe nəha kimaha taho?”

¹³ Miregi Jon rini pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha tihəpwəh nuvehien mane rəpi raka sə kiməni mə tihəuvehi.” ¹⁴ Naruagən me nəpwin irəha mwi hərəs pen Jon i mə, “Nənə kimaha, kimaha taho nəfe?”

Miregi Jon rini pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha tihəpwəh nəkeikeien m nərmama mheikuə ia nīrəha mə tiho nəmisəien mīnraha trini mīnuə həkukei pehe mhə mane m kimiaha. Rerimīaha traməkeikei magien ti nəəkuien səkimiaha.”

¹⁵ Ia nəpīn nəha nərmama me kamheitenhi mə Jon tro nari riti. Nərmama me pam rerīnraha rarhi mə rosi Jon in Kristo, iəmə nəha Kumwesən rīmāni mə trərhi pehe i. ^{16*} Mətə Jon rini pen ti nīrəha i mə, “Iou iakamo paptas ia kimiaha ia nui, mətə iərmama səvənhi nīskaiien rasori məpi raka iou, in nə rauvehe kurirə ia irak. Iou iəpəmwhen mhə mə takifi raka nəkwus ia səvənhi put. In tro paptas ia kimiaha ia Nənīmwin Ikinan mīne ia napw.

¹⁷ Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə rīnəmak raka ia rəgin, na trīrukwi utə nuni nari me səvənhi irə ti nuaiien nunin mīne tekīn. In trīpeki nuni nari me sə ramasan mevən ia nīmwə səvənhi sə ramoeite nəveginien ikin, mətə tekīn sə rərəha in trīhiāi pen napw irə, napw sə trīpkīfwə mhə.”

¹⁸ Ia nəgkiarīien me rīpik mwi Jon raməvisau irapw nəgkiarīien amasan m nərmama, mamousari mə tro irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha.

^{19*} Mətə ia nəpīn nəha Herot, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, rakres pran səvəi piəvni. Prən nəha nəghin nə Herotias. Jon rəgkiari m Herot, mīni mə noien nəha mīne noien me rīpik mwi Herot rino hərəha. ²⁰ Nənə Herot rarə makutan pen mwi nərəhaien riti mwi ia nərəhaien me nəha səvənhi, muvehi puvnimwə Jon ia kalapus.

Jon ro paptas ia Iesu

²¹ Nəpīn Jon ramo paptas ihi ia nərmama, ro paptas mwi Iesu. Ia nəpīn nəha Iesu raməfwaki, mətəni kəpuapen rəkweg, ^{22*} Nənīmwin Ikinan rosi mak inhəripw reiwaiu pehe məkure irə, nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mīni mə, “Ik nərik keikei. Rerik ragien tukw ik.”

Kaha me səvəi Iesu Kristo

^{23*} Nəpīn Iesu rīnamostat wok səvənhi, wok səvəi nəvisaiien, nuk səvənhi rəmwhen ia toti. Nərmama me rerīnraha ramrhi mə in tini Josef.

* **3:9:** Mat 7:19   * **3:12:** Luk 7:29   * **3:16:** Wok Me 13:25   * **3:19:** Mat 14:3-4, Mak 6:17-18

* **3:22:** Jon 1:32, Mat 17:5, Luk 9:35   * **3:23:** Luk 4:22, Jon 6:42

Josef in t̄ini Heli.^a

²⁴ Heli in t̄ini Matat. Matat in t̄ini Livae.
Livae in t̄ini Melki. Melki in t̄ini Janae.

Janae in t̄ini Josef. ²⁵ Josef in t̄ini Matatias.
Matatias in t̄ini Amos. Amos in t̄ini Neham.
Neham in t̄ini Esli. Esli in t̄ini Nangae.

²⁶ Nangae in t̄ini Mahat. Mahat in t̄ini Matatias.
Matatias in t̄ini Semein. Semein in t̄ini Josek.

Josek in t̄ini Jota. ²⁷ *Jota in t̄ini Joanan.
Joanan in t̄ini Resa. Resa in t̄ini Serupapel.
Serupapel in t̄ini Sealtiel. Sealtiel in t̄ini Neri.

²⁸ Neri in t̄ini Melki. Melki in t̄ini Ati.
Ati in t̄ini Kosam. Kosam in t̄ini Elmatam.
Elmatam in t̄ini Ere. ²⁹ Ere in t̄ini Josua.

Josua in t̄ini Elieser. Elieser in t̄ini Jorim.
Jorim in t̄ini Matat. Matat in t̄ini Livae.
³⁰ Livae in t̄ini Simeon. Simeon in t̄ini Juta.

Juta in t̄ini Josef. Josef in t̄ini Jonam.
Jonam in t̄ini Eliakim. ³¹ *Eliakim in t̄ini Melea.
Melea in t̄ini Mena. Mena in t̄ini Matataha.
Matataha in t̄ini Natan. Natan in t̄ini Kig Tevit.

³² Kig Tevit in t̄ini Jese. Jese in t̄ini Opet.
Opet in t̄ini Poas. Poas in t̄ini Salmon.

Salmon in t̄ini Nason. ³³ *Nason in t̄ini Aminatap.
Aminatap in t̄ini Atmin. Atmin in t̄ini Arni.
Arni in t̄ini Hesron. Hesron in t̄ini Peres.

Peres in t̄ini Juta. ³⁴ Juta in t̄ini Jekop.
Jekop in t̄ini Aesak. Aesak in t̄ini Epraham.
Epraham in t̄ini Tera. Tera in t̄ini Nehor.

³⁵ Nehor in t̄ini Serug. Serug in t̄ini Rehu.
Rehu in t̄ini Pelek. Pelek in t̄ini Epar.

Epar in t̄ini Sela. ³⁶ *Sela in t̄ini Kaenan.
Kaenan in t̄ini Apaksat. Apaksat in t̄ini Sem.
Sem in t̄ini Noa. Noa in t̄ini Lamek.

³⁷ Lamek in t̄ini Metusela. Metusela in t̄ini Inok.
Inok in t̄ini Jaret. Jaret in t̄ini Mahalalel.

Mahalalel in t̄ini Kenan. ³⁸ *Kenan in t̄ini Enos.
Enos in t̄ini Set. Set in t̄ini Atam.
Atam in t̄ini Kumwesən.

^a **3:23:** Sətoni mə Matiū in mwī rimərai pen kwənəkʷus səvəi Iesu ia nəkukʷə səvənhī (Mat 1:1-17), mətə kwənəkʷus nəhə Matiū rimərai ropə ia kwənəkʷus i Luk rimərai. Kwənəkʷus mi nəhə kroupkəmwhen mhə tī nəri nə mə Matiū rostat ia Epraham mauvehe mamesi pen kwənəkʷus səvəi Kig Tevit mine t̄ini nəghin nə Solomon, mətə Luk rostat ia Iesu mamrərig mamesi pen kwənəkʷus səvəi Kig Tevit mine t̄ini nəghin nə Natan. Rosi Luk in rani kwənəkʷus səvəi Meri, mətə Matiū in rani kwənəkʷus səvəi Josef. Mə nipərhiēnien Luk rani kwənəkʷus səvəi Meri, suatuk riti mwī tī ninien kwətī nəgkiariēn ia vas 23 in i mə: “Nərmama me rerinraha ramrhi mə in t̄ini Josef, mətə rekəm. In t̄ini Meri. Tata səvəi Meri in Heli.” * **3:27:** 1Kron 3:17,19, Esra 3:2 * **3:31:** 2Saml 5:14 * **3:33:** Jen 29:35 * **3:36:** Jen 11:10-26 * **3:38:** Jen 4:25-5:32

4

Setan rəmwur mə tro Iesu rımwei ia nəəhəien

1 Nəpın Iesu rəpwəh nui aris Jotan mə trırərig mevən ia tənə Kalili, rerin rukuər ia Nənımwin İkinan. Nənımwin nəha riri pen in revən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. 2 Ia kwopun nəha Setan rəmwur nəpın foti mə tro Iesu rımwei ia nəəhəien. Ia nəpın nəha Iesu rəpwəh nəniien nari. Nəpın foti me nəha həuvehe mhəukuraw pam, nənə in rıregi nukumhə rınahi.

3 Nənə Setan rini pen tukwe in mə, “Trini mınua ik Tini Kumwesən pərhiən, ni pen ti kəpwier i mə truvehe mo nəveginien irə.”

4 *Mıregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimərari pen ia Nəkukuə İkinan mə, ‘İərmama trəpwəh nımıruıen ia nəveginien əpa.’”

5 Ia nəpın nəha Setan ruvehi Iesu mutə mahatən nitətə me pam kig me kəmhərımənu ia nırəha ia təkure tıprənə i, 6 *nənə mını pen tukwe in mə, “Takuvei pehe nasoriien mik ikərımənu ia nitətə me pam nəha. Nautə amasan me pam ia nırəha tuho səim ia nırəha. Nautə me nəha hənəmək raka ia rəgik. İakukurən nuvei penien m sin nəghin iakokeikei mə takuvei pen mın. 7 Ro iamınhi irə trini mınua ikisıai iou, mınımwi nukurhum mi ia nənimek, narımnari me pam nəha tuhəuvehe mhə səim irə.”

8 *Mıregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimərari pen ia Nəkukuə İkinan mə, ‘Tikisıai İərımənu Kumwesən səim, mınımwi nukurhum mi ia nənimen. In əpa nə tiko nəkwən.’”

9 Ia nəpın nəha Setan ruvehi Iesu mevən fwe ia Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nımwə səvəi Kumwesən, nənə mını pen tukwe in mə, “Trini mınua ik Tini Kumwesən pərhiən, ivə irapw ia kwopun i.

10 Kimərari pen ia Nəkukuə İkinan mə, ‘Kumwesən trini pen ti nagelo me səvənhi

mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik,

11 mhəuvehi utə ik ia rəginraha,

kəmo ikouini nisum ia kəruətərei riti.’”

12 *Mıregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəkukuə İkinan rani mə, ‘Tikəpwəh neırpweırwıen İərımənu Kumwesən səim.’”

13 *Setan rəmousari iamınhi irə mə tro Iesu rımwei ia nəəhəien me nəha. Nəpın ro sampam, rəpwəh Iesu mamevən mə ti nəpın riti ruvehe mwi tukwe.

Iesu rınaməvisau ia tənə Kalili

14 Kurirə irə Iesu rırərig, mevən ia tənə Kalili, nıskaiien səvəi Nənımwin İkinan rarə irə. Nəgkiariien sə raməvisau in ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha. 15 Nənə in ramahatən nərmama ia nəkwai nımwəfwaki me səvəi nəkur İsel. Nərmama me pam kəmhəuvehi utə nəghin.

Nəkur Nasaret həpkisıai mhə Iesu

16 Nənə Iesu ruvehe ia Nasaret, kwopun nəha in rıməpwinari ikin. Ia Sapat in ruvnımwə ia nımwəfwaki səvəi nəkur İsel rəmwhen ramo ia Sapat me pam, mərer mə trəvsini irapw Nəkukuə İkinan. 17 Nənə iərmama riti ruvehi nımwai nəkukuə nəha kınərfe kırıai pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea irə, muvehi muvei pen m Iesu. Nənə Iesu ruvehi mivi atukw i, mətui mətoni kwopun kimərari pen nəgkiariien i rini iamınhi irə mınua:

18 “Nənımwin səvəi İərımənu ramarə ia nırak,

* 4:4: Dut 8:3 * 4:6: Mat 28:18 * 4:8: Dut 6:13-14 * 4:12: Dut 6:16, 1Kor 10:9 * 4:13: Hip 2:18, 4:15

ti nəri nə mə in ruvərfi raka iou mə takaməkeikei mini irapw nəgkiariien amasan ti nərmama nautə səvənraha riwən.

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takini irapw iaminihri irə mə, ‘Kimiaha səməme hiamarə ia kalapus takeivinari ia kimiaha,

nənə səməme nənimemiaha rifwə tako kimiaha hiətui mhətə nari.’

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takeivinari ia nərmama səməme kamometə irəha,

¹⁹ nənə mini irapw

mə nuk nəha İərimənu truvehimiru nərmama me səvənhi irə ruvəuvehe.”

²⁰ Nəpin İesu rəvsini irapw pam nəgkiariien nəha, rəsisəg nəkukuə, muvei pen mine İərmama sə ramətui ti nəkukuə me, nənə məkure. Nərmama me pam ia nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur İsrəl nənimenraha revən tukwe. ²¹ Nənə İesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien i ia Nəkukuə İkinan kimiaha hiəmregi ipwet i ruvəuvehe muvəukuə.”

²² *Nərmama me pam nəha haməni amasan İesu. Irəha hamərkərinari ia nəgkiariien amasan me səməme kamhəuku pen ia tərhun. Mətə kurirə həni mə, “Rosi a mə tini Josef nəha uə?”

²³ *Miregi İesu rini pen ti nirəha i mə, “İakregi kimiaha hiokeikei mə tihəni pehe tukw iou i nəgkiariien i kani rerin mə: ‘Tokta. Tikukupwən muvehimiru atukw a ik pwəh kimaha iahəni nipərhiendien ia niram.’ Rosi nəgkiariien riti mwi kimiaha tihəni pehe tukw iou i in i mə, ‘Nimtətien me nəha kimaha iahəmregi ikino fwe ia taon nəha Kapaneam, ramasan mə iko mwi ia kwopun i imwam.’ ”

²⁴ *İesu rarə mini mwi mə, “İakani nipərhiendien tukumiaha i profet riti nəkur imwəni me ko həpkisiai mhə in. ²⁵ *Mətə pərhiendien iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən ia nəpin səvəi Profet Elaeja nıpran me həpik səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha kamharə ia tənə İsrəl. Nesən rıpkauər mhə nuk kahar məkwə sikis nukumhə asori ruvehe mahi nərmama pam ia tənə nəha ²⁶ *mətə Kumwesən rıpkərhi pen mhə Elaeja mə trasitu ia nirəha riti. In rərhi pen in revən əpa fwe ia rukwənu nəha Jerefət ia tənə Saeton mə trasitu ia pran riti sə İərman səvənhi remhə məpwəh in.

²⁷ *Kurirə irə ia nəpin səvəi Profet Elisa nərmama həpik səməme nemhəien skai ro tekınraha kamharə ia tənə İsrəl. Mətə Elisa rıpkə mhə irəha riti ruvehe məmher. In ro Neman əpa iəmə Siria ruvehe məmher.”

²⁸ Nəpin nərmama me ia nəkwai nimwəfwaki həregi nəgkiariien me nəha, irəha pam niemaha rəpi irəha. ²⁹ Həskəmter, mhəkwtəmhirri İesu, mhəsua in, mhəier ia taon səvənraha, mhəuvən ia nıpəsegi təkuər sə həno taon səvənraha ikin mə tuhəsua irapw i. ³⁰ Mətə İesu ravən amasan a ia kurkwənrəha, məmewən.

İesu rəkoui irapw nənımwın ərəha ia İərmama riti

³¹ *İesu reiwaiu mevən ia Kapaneam taon riti ia tənə Kalili, nənə ia Sapat ramahətən nərmama. ³² *İrəha hərkəri asori nari ia nahatəniən səvənhi, ti nəri nə mə nəgkiariien səvənhi niskaiien səvəi Kumwesən ramarə irə.

³³ *İərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur İsrəl nənımwın ərəha ramarə irə. İərmama nəha rəkweın əpwəmwis mini mə, ³⁴ *İesu iəmə

* **4:22:** Luk 3:23, Jon 6:42 * **4:23:** Mat 4:13, Jon 2:12 * **4:24:** Jon 4:44 * **4:25:** 1King 17:1,7, 1King 18:1 * **4:26:** 1King 17:8-16 * **4:27:** 2King 5:1-14 * **4:31:** Luk 4:23 * **4:32:** Mat 7:28-29, Jon 7:46 * **4:33:** Mat 8:29, Luk 8:28 * **4:34:** Jon 6:69

Nasaret! Ikuvehe mə tiko nafe ia kimaha? Ikuvehe mə tikouraha kimaha uə? Iakukurən ik. Ik iəmə ikinan səvəi Kumwesən.”

³⁵ Mətə Iesu rinise nənimwin ərəha nəha, mini mə, “Əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama i.” İəremhə ro iərmama nəha rimwei ia kurkwənraha, mier irə, məpwəh nourahaien in.

³⁶ Nərmama me nənimenraha rier. Həni pen ti nirəha me i mə, “Nəfe i nəgkiariien? İəmə i rauvehi nasoriien mine niskaiien sə ruku pen ti Kumwesən, məgkiari m nənimwin ərəha me mə tuhəier ia iərmama, nənə irəha həier.” ³⁷ Kurirə nəgkiariien kani ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan nərmama həpik səməme kamhemhə

³⁸ Iesu rərer, mier ia nimwəfwaki nəha səvəi nəkur İsel, mevən muvnimwə ia nimwə səvəi Saemon. Kaka pran səvəi Saemon ramemhə, maməkweie fifa. Nənə irəha həgkiari pen m Iesu tukwe. ³⁹ Iesu revən mərer pen ipaka ti prən nəha ia kwopun ramapri ikin, minise nemhəien, nənə nemhəien raraka irə. Təkwtəkwni a prən nəha riskəmter, minasui raka nəveginien sənənraha.

⁴⁰ Nəpin meri ruvəivə, nərmama pam kamhəuvehi irəha me nepwin səməme nemhəien me səpəmsəpə kamharə ia nirəha, həuvehi irəha, mhəuvehe ti Iesu. Nənə Iesu rəmrutə rəgin mi ia nirəha kuatia kuatia, mə irəha pam həuvehe mhəsanin. ⁴¹ *Nəremhə me mwi həier ia nərmama həpik, mamhəkwein əpwəmwis mə, “Ik Tini Kumwesən!” Mətə Iesu rinise irəha mə tuhəpwəh nəgkiariien, ti nəri nə mə irəha həukurən in mə in Kristo.

Iesu raməvisau fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur İsel

⁴² Nəpin rınamran, Iesu rier mevən ia kwopun riti sə nərmama həiwən ikin. Nənə nərmama kamhətui in. Nəpin hətoni, hokeikei mə tuhənise in mə trəpwəh nəpwəhien irəha. ⁴³ *Mətə in rini pen ti nirəha i mə, “Takaməkeikei mevən ia taon me nepwin mwi, məvisau irapw nəgkiariien amasan sə raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. In i wok Kumwesən rınərhi pehe iou tukwe.” ⁴⁴ *Ro pen Iesu revən maməvisau ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur İsel ia tənə Jutia.

5

Iesu rəkwein nərmama nepwin mə tuhəkurirə in

¹ *Nəpin riti, nəpin Iesu ramərer ia nıkare nui asori nəha Kenesaret, nərmama həpik housəsimwin pen irəha ipaka tukwe mə tuhətərig nəgkiariien səvəi Kumwesən. ² Nənə Iesu rətoni nitətə ouihı kəru krouəmak ia nıkare nui. Nərmama səvəi niviiien nəmu me hənəpwəh irau, mamhaikwas ia net me səvənraha. ³ Nitətə ouihı mi nəha riti səvəi Saemon. Iesu rəputə irə, məres pen Saemon mə trərhir i pwəh ruveraha ouihı kwopti. Nənə Iesu rəkure ia nəkwai nitətə ouihı nəha, minamahatən nərmama.

⁴ Nəpin rəgkiari pam, mini pen ti Saemon i mə, “Kimiaha tihəsua mhəuvən ia kwopun əmwhenimw, merukw irapw net me səkimiaha, mhəvi nəmu me nepwin.”

⁵ *Miregi Saemon rini mə, “İərimənu. Kimaha iahəmwur meste rıran mhəpkuvi mhə nəmu riti. Mətə ti nəri nə mə ikani pwəh iakevən mwi mherukw irapw net me səkimaha.”

* **4:41:** Mat 8:29, Mak 3:11-12 * **4:43:** Luk 8:1 * **4:44:** Mat 4:23 * **5:1:** Mat 13:1-2, Mak 3:9-10, 4:1 * **5:5:** Jon 21:3-8

⁶ Nəpɪn irəha həuvən mho iamɪnha irə, nəmu me həuvən pɪk ia net me səvənraha. Ti nəri nə mə nəmu me həpɪk anan net me səvənraha hənəməkʷ əmsəmweris. ⁷ Irəha həkwein nərmmama səməme kamhəvi pəri nəmu me irəha mɪnraha fwe ia nitətə ouihɪ əpə mə tuhəuvehe mhasitu. Irəha həuvehe, hərki pen nəmu me ia nitətə ouihɪ mi səvənraha rukuər. Ipaka nitətə ouihɪ mi krouəmwhenimw.

⁸ Nəpɪn Saemon Pita rətoni, rɪnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mɪni mə, “Iərɪmənʊ. Evən isipwɪn tukw iou. Iou iəmə ərəha ia.” ⁹ Pita rəgkiari iamɪnhi irə ti nəri nə mə in mɪne nərmmama me ia nəkwai nitətə ouihɪ səvənhi hətə nəmu me nəha həvi, mhətɔni həpɪk anan. Nənɪmənraha rier. ¹⁰ *Nənə Jemes mɪne Jon, tɪni Sepeti mi sə kamhərəvi pəri nəmu irəhar Saemon, nəmɪnraʊ mwi rier.

Mətə Iesu rini pen ti Saemon i mə, “Tikəpwəh nehekɪriən. Ik iərmmama səvəi nɪviien nəmu, mətə təkwtəkʷuni nəha mamevən tikuvi nərmmama.” ¹¹ *Nənə irəha həvi pəri nitətə ouihɪ mi nəha, mhəpwəh pam narimnari me səvənraha, mhəkurirə Iesu.

Iesu ro iərmmama riti nemhəien skai ro tekin ruvehe məsanɪn

¹² Nəpɪn riti Iesu revən ia taon riti. Iərmmama riti ruvehe nemhəien skai ramo tekin mamouraha nɪpwrən me pam. Nəpɪn rətoni Iesu, rɪmwei mɪnimwi irapw nənɪmən ia tɪprənə, mamase in mə, “Iərɪmənʊ. Mə rerɪm ragien, ko iko iou ikəmher?”

¹³ Nənə Iesu rosə pen rəgɪn, mɪrapi in, mɪni mə, “Rerik ragien. Tiko məmher.” Təkwtəkʷuni a nəmhɪen raraka ia iərmmama nəha.

¹⁴ *Nənə Iesu rɪnise in, mɪni mə, “Tikəpwəh nɪniien nəfe iakɪno mɪk ti iərmmama riti, mətə tikevən atukwatukw ti pris pwəh in rətoni nɪpwrəm mə rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rɪmənɪ. Nərmmama me tuhətɔni həukurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nɪpwrəm.”

¹⁵ Mətə nəgkiariien sə raməvisau Iesu rier mevən mwi ia kwopun me. Nənə nərmmama həpɪk anan həuvehe ia kwopun kuatia mə tuhətərig in, mhəuvehe mwi mə truvehi raka nemhəien me səvənraha, mo irəha həuvehe mhəsənɪn.

¹⁶ *Mətə ia nəpɪn me Iesu ramier mamevən ia kwopun me nərmmama həiwən ikin maməfwaki.

Iesu ro iərmmama riti nisun mi krouemhə ruvehe məsanɪn

¹⁷ Nəpɪn riti Iesu ramahətən nərmmama me. Farisi me mɪne nahatən me səvəi Loa kamhəkure mamhətərig in. Irəha həməier ia Jerusalem mɪne rukwənu me ia tənə Kalili mɪne tənə Jutia mhəuvehe. Niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia Iesu, nənə in ramo nərmmama səməme nemhəien ramarə ia nɪrəha həuvehe mhəsənɪn. ¹⁸ Ia nəpɪn nəha nərmmama nepwɪn həuvehi iərmmama riti ramapri ia nɪməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Hokeikei mə tuhəuvehi, mhəuvnimwə, mhəmri pen in ia nəmri Iesu, ¹⁹ mətə həpkatə mhə suatuk riti ti nəri nə mə nərmmama həpɪk anan. Ro pen irəha həputə ia təkure nimwə, mho rui nimwə riti, mhəuvehi irapw iərmmama nəha irau nɪməhan sə in ramapri irə, kroueiwəiu rouəmək ia nəmri Iesu ia kurkwənanraha.

²⁰ *Nəpɪn Iesu rətə nahatətəien səvənraha, in rini mə, “Iərman. Iakɪnənouenou raka noien ərəha me səim.”

²¹ *Nəpɪn nahatən me səvəi Loa mɪne Farisi me həregi nəgkiariien nəha, hənəmərəs irəha me i mə, “Sin i iərmmama i rani ərəha Kumwesən iamɪnhi?”

* 5:10: Mat 13:47 * 5:11: Mat 19:27 * 5:14: Lev 14:1-32 * 5:16: Mak 1:35 * 5:20: Luk

7:48 * 5:21: Luk 7:49, Aes 43:25

Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?"

²² Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti nirəha i mə, "Rəfo rerimiahə ramrhi iamınhi? ²³ Nəgkiariien mi sə pəku nəha rıməru tukw iou ti niniien ti iərmama i nisun mi krouemhə: nəgkiariien i mə, 'İakinenouenou raka noien ərəha me səim,' uə nəgkiariien i mə, 'Ərer mavən?' ²⁴ *Mətə iakokeikei mə kimiahə tihəukurən mə iou, İəməti İərmama, iakauvehi nasoriien ia tıprənə i. İakukurən nenouenouien noien ərəha me." Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, "İakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi nıməhan səim, mavən mamevən fwe imwam." ²⁵ Təkətəkwuni a iərmama nəha rərer ia nəmrinraha, muvehi nıməhan səvənhi, mamevən fwe imwəni, maməgnəgini Kumwesən. ²⁶ Nərmama me pam hətoni, həhekir. Nənimenraha rier. Həuvehi utə nəghi Kumwesən, mamhəni mə, "Kwa kitaha i sənətoni narimnari me nepwın ipwet rusəpə."

Iesu rəkweın Livae mə trukurirə in

²⁷ Kurirə irə Iesu rier mətoni iərmama riti sə kamərəku pen takis min. Nəghin nə Livae. Raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikın. Iesu rini pen tukwe in mə, "Kurirə iou." ²⁸ Nənə in rəpwəh narimnari me pam səvənhi, miskəmter, mukurirə in.

²⁹ Kurirə irə Livae ro nəveginien asori ia nəkwai nimwə səvənhi sənəi Iesu. Nərmama kamərəku pen takis mınraha mine nərmama nepwın mwi həpik kamhani pəri nari irəha mınrau. ³⁰ *Nənə Farisi me mine nepwın mwi ia nirəha nahatən me səvəi Loə rerınraha rıpkagien mhə. Həni pen ti nərmama me səvəi Iesu i mə, "Rəfo kimiahə hıaməni nari kimiahə nərmama kamərəku pen takis mınraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi?"

³¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. ³² İou iapkuvehe mhə mə takəkweın nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkweın nərmama ərəha me, mə irəha tuhərig ia noien ərəha me səvənraha."

Noien vi ko rıpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

³³ Nənə irəha həni pen ti Iesu i mə, "Nəpın rıpkı nərmama me səvəi Jon Paptəes həpwəh naniien nari ti nəfwakiien. Nərmama me səvəi Farisi me irəha mwi kamho iamınhi. Mətə rəfo səim me nərmama me kamhəvegin mamhənimwi?"

³⁴ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Nərmama ia nəveginien kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhəni nari, mamhəgien, ti nəri nə mə iərman sə rıpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mınraha. Rıpkatukwatukw mhə mə tihəkeikei mınraha mə tuhəpwəh naniien nari ia nəpın nəha. ³⁵ Mətə trıpkuvehe ia nəpın sə tukuvehi raka iərman sə rıpkarə vi a irau pran səvənhi trıpkarə mhə mwi irəha mınraha. İa nəpın nəha irəha tuhəpwəh naniien nari."

³⁶ Iesu rini mwi nusipekinien riti ti nirəha i mə, "İərmama riti riwən ko reitehi raka nıpəri tinari vi mıtiri tukuahag ia ruei tinari ivis. Trini minuə ro iamınhi irə, trouraha tinari vi səvənhi, nənə nıpəri tinari vi ko rıpkrıpın amasan mhə ia tinari ivis səvənhi. ³⁷ İərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kınə ia teki nəni. Trini minuə ro iamınhi irə, waen vi trəse tiki waen tui me həsisi mhəpəruə. Nənə tiki waen tui me mine waen vi irau pəri trourəha. ³⁸ Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me.

* 5:24: Jon 5:8 * 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29

39 Nənə iərmama riti mwi riwən nəpən rinənimwi raka waen tui rokeikei mə trənimwi waen vi, ti nəri nə mə in rini mə, ‘Sə tui ramanan pik.’”

6

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

1 *Nəpən riti ia Sapat Iesu ravən maməpi simwən ia nimei wit me nepwən, nənə nərmama me səvənhi kamhesi raka tiuwe wit me, mamhəveri raka tekənraha ia rəginraha, mamhani kwənunin me. 2 *Mətə Farisi me nepwən həni mə, “Rəfo kimiaha hiəmo noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat?”

3 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Təvit rino fwe kupwən uə? Nəpən nukumhə ramahi in mine nərmama me səvənhi, 4 *ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nifətə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukurən naniiən. Mətə Kig Təvit rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani” 5 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iərmama riti rəgin rərfe

6 Ia Sapat riti mwi Iesu ruvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mamahatən nərmama. Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. 7 *Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhətə amasan Iesu mə tuhətoni mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. 8 *Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Uvehe, mərəer ia kurkwai nərmama.” Iərmama nəha ruvehe, mərəer ia kurkwai nərmama.

9 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakuə takərəs kimiaha nari riti. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimiru iərmama uə tukosi əpune in?”

10 Nəpən Iesu rəti ərari mətə pam raka irəha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko mivi atukw rəgin.” Nənə in rivi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. 11 Mətə nərmama me nəha niemaha rəpi pik irəha. Hənaməgkiari mənraha me, mamhəres mə tuhəfo ia Iesu.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

12 Ia nəpən nəha Iesu rier mutə ia təkuaer riti mə trəfwaki. In rəfwaki m Kumwesən nəpən pekən ia nəpən. 13 *Nəpən rinamran, rəkwein nərmama me səvənhi, nənə mərəpwi rəgin ia nepwən irəha pam twelef, misegi pen nəghinraha mə aposol me. 14 Nəghinraha me i: Saemon (iəmə sə Iesu risegi pen nəghin sə vi mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, 15 mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), 16 mine Jutas tini Jemes, mine Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

Iesu ramahatən nərmama, mamomasan səməme kamhemhə

17 Nənə Iesu mine nərmama me nəha səvənhi heiwaiu pehe ia təkuaer, mamhərəer ia kwopun rətəni ikin irəha nərmama həpik mwi səvənhi mine

* 6:1: Dut 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3: 1Saml 21:1-6 * 6:4: Lev 24:5-9 * 6:7: Luk 14:1

* 6:8: Luk 5:22, 9:47 * 6:13: Jon 6:70

nərmama həpik mwi səməmə haməuku pen ia tənə Jutia mine Jerusalem mine ia nikare təsi ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ¹⁸ Irəha nəha həuvehe mə tuhətərig Iesu, mhəuvehe mwi mə in tro irəha səməmə nemhəien rarə ia nirəha həuvehe mhəsənin. Nənə səməmə nənimwin ərəha me kamhouraha irəha, Iesu romasan irəha. ¹⁹ Nərmama me pam hamousari mə tuharapi in ti nəri nə mə nəgsen raku pen irə, mamə irəha pam həuvehe mhəsənin.

Iesu rəkwein amasan ia nərmama nepwin, məkwein ərəha mwi ia nepwin

- ²⁰ Nənə Iesu rəti pen mamətə nərmama me səvənhi, mini mə,
 “Kimiaha səməmə nautə səkimiaha riwən rerimiaha tragien,
 ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səkimiaha.
²¹ *Kimiaha səməmə nukumhə ramahi kimiaha ipwet me mine rerimiaha tragien,
 ti nəri nə mə tipwimiaha trəsisi.
 Kimiaha səməmə hiamasək ipwet mine rerimiaha tragien,
 ti nəri nə mə kimiaha tiharis.
²² *Rerimiaha tragien nəpin nərmama tuhaməmwəki kimiaha,
 uə tuhəpkəsəni mhə kimiaha mə kimiaha tihəuvehe mho kuatia kimiaha minrəha,
 uə tuhəni ərəha kimiaha, mhəni nəghimiaha mə kimiaha nəremhə me,
 ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou, Iou İəməti İərmama.
²³ İa nəpin nəha kimiaha tihagien, mho tanis. Nərkəuiən səkimiaha rasori fwe ia neiai. Kaha kupwən me səvənraha həno iamınha irə ia profet me.
²⁴ *Mətə kimiaha səməmə nautə səkimiaha rasori trərəha anan tukumiaha,
 ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəuvehi raka nimiruiən səkimiaha sə riməru.
²⁵ Kimiaha səməmə tipwimiaha raməsisə ipwet mine trərəha anan tukumi-
 aha,
 ti nəri nə mə nukumhə trahi kimiaha.
 Kimiaha səməmə hiamaris ipwet mine trərəha anan tukumiaha,
 ti nəri nə mə kimiaha tihəregi rərəha mhasək.
²⁶ Trərəha anan tukumiaha nəpin nərmama me pam kamhəni amasan kimiaha.
 Kaha kupwən me səvənraha həno iamınha irə ia profet eikuə me.”

Iesu rini mə nərmama səvənhi tuhaməkeikei mhokeikei nərməpə me

²⁷ “Mətə iou iakani pehe tukumiaha i səməmə hiamətərig ia nirak mə kimiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməmə haməmwəki kimiaha, nənə mho noien amasan mə nərmama səməmə kamho noien ərəha mə kimiaha. ²⁸ Kimiaha tihaməkeikei mhəkwein amasan ia nərmama səməmə kamhəkwein ərəha ia kimiaha, nənə mhəfwaki ti nərmama səməmə kamhometə kimiaha. ²⁹ Trini minuə İərmama riti rəpwənikare nikarpwin, tikuvei pen mwi nikaren min. Trini minuə İərmama riti ruvehi raka səim kət, ramasan mə ikuvei pen mwi karkahu səim min. ³⁰ Trini minuə İərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Trini minuə İərmama riti ripekti raka narimnari me səim, tikəpwəh nəresien in mə tripekti pehe mwi. ³¹ *Nəfe noien kimiaha hiokeikei mə nərmama tuho ia kimiaha, kimiaha mwi tiho ia nirəha.

³² Trini minuə kimiaha hiokeikei a nərmama me səməmə hokeikei kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi hokeikei nərmama me səməmə hokeikei irəha! ³³ Trini minuə kimiaha hio noien

* 6:21: Rev 7:16-17, Sam 126:5-6, Aes 61:3
 Mat 7:12

* 6:22: Jon 15:19, 16:2

* 6:24: Jem 5:1

* 6:31:

amasan mine narmama samame ho noien amasan m kimiaha, Kumwesan tragnagini kimiaha ti nafe? Nakur araha me iraha mwi kamho iaminha ira. ³⁴ Trini minu kimiaha hiavei pen mane m iarmama riti sa hiatigite ira ma trarpwin pehe mwi m kimiaha, Kumwesan tragnagini kimiaha ti nafe? Nakur araha me iraha mwi kamhauvei pen mane me minraha me ma tukarpwin pen tai mane atukwatukw minraha me. ³⁵ *Mat kimiaha tihamakeikei mhokeikei narmama samame hamamwaki kimiaha, mho noien amasan minraha, mhauvei pen mane minraha, mharpwah natarigien ma tihauvehi nari riti ramwhen ia tain. Kimiaha tiho iaminhira nananarakuien sakimiaha rasori. Tukini ma Kumwesan sa rasori anan nipwnatin me na kimiaha ti nari na ma in ramo noien amasan m narmama samame harkini mh tanak tukwe mine narmama araha me. ³⁶ Kimiaha tihamakeikei mhapi narmama ramwhen ia Tata sakimiaha ramapi iraha.”

Nakirien narmama ti noien araha me savanraha

³⁷ * “Kimiaha tiharpwah nakirien narmama ti noien araha me savanraha, nanan Kumwesan trarpwah nakirien kimiaha ti noien araha me sakimiaha. Tiharpwah naripwinien noien araha me savai narmama, nanan Kumwesan trarpwah naripwinien noien araha me sakimiaha. Tihenouenou noien araha me savai narmama, nanan Kumwesan trenouenou noien araha me sakimiaha.

³⁸ * Kimiaha tihamakeikei mhariari pen narimnari me m narmama, nanan Kumwesan trariari pehe narimnari me m kimiaha. In truvei pehe rasori pik ia ragimiaha ramwhen ia iarmama rarigin pen ia tanaripw, mikiukiu ira meste ruvehe mukuar masas. Trini minu kimiaha hiariari pen asori, Kumwesan trariari pehe rasori m kimiaha. Mat ma kimiaha hiariari pen ouihi, in trariari pehe m kimiaha rouihi.”

Noien atukwatukw

³⁹ * Iesu rini mwi nusipekinien riti ti niraha i ma, “Rafu, ko iarmama riti sa nanimen rifwa ramiri pen iarmama riti mwi nanimen rifwa ia suatuk sa trouesi? Tuko ro iaminhira irau pari krouiva irapw ia rui tana. ⁴⁰ * Iarmama sa kamahatan in ripkasori mha ia iahatan savanhi. Mat ma kamahatan in keste rukuran pam nari, in tramwhen ia iahatan savanhi.

⁴¹ Rafu ikamat nimwakmwaki nei sa ramamak ia namri piam, mat ipkat mha nipari nei asori sa ramamak ia nanimem? ⁴² Trini minu nipari nei asori ramamak ia nanimem, rafu iakamini pen ti piam ma, ‘Piak, aseni iou pwah iakiskari raka nimwakmwaki nei sa ramamak ia nanimem?’ Ik iarmama sa ikamo kauatksua tikamakeikei mukupwan muvehi raka nipari nei asori sa ramamak ia nanimem, kurira ira ikat amasan nari ma tikiskari raka nimwakmwaki nei sa ramamak ia namri piam.

⁴³ Nei amasan riti riwan ruku kwankwai nei araha. Ramwhen a mwi nei araha rapwah nukuaien kwankwai nei amasan. ⁴⁴ Narmama hata sas ia nei me ia kwankwanraha. Kipkesi raka mha kwankwai niemis ia rahi, ua kwankwai krep ia nakwus araha. ⁴⁵ Ramwhen a mwi iarmama amasan rani irapw nagkiariien amasan ti nari na ma rerin rukuar ia natarigien amasan. Iarmama araha rani irapw nagkiariien araha ti nari na ma rerin rukuar ia natarigien araha. Iakani iaminhira ti nari na ma iarmama ramagkiari, ramini irapw a nafe natarigien rerin rukuar ira.”

Iarmama karu sa krauvrhakin nimwa

⁴⁶ * “Rafu kimiaha hiamakwein iou ma ‘Iarimenu, Iarimenu,’ mat hiarpwah

* 6:35: Lev 25:35-36 * 6:37: Mat 6:14 * 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mat 15:14 * 6:40: Mat

10:24-25 * 6:46: Mal 1:6, Mat 7:21

noien nāfe iakini pehe tukumiaha i? ⁴⁷ Iārmama sē ruvehe tukw iou, mīregi nāgkiariien me sēiou, mamō nāfe iakimāni, pwāh iakini irapw noien sāvānhi tukumiaha. ⁴⁸ In rāmwhen ia iārmama sē rauvrhākin nimwā sāvānhi. In reri ruē rāmwhenimw, māmri nāri sē nimwā trārer pen irā ia kārūātereī. Nāpin nesān asori rauā; iapiwān raiu muvehe meri nimwā nāha mātē ko ripkikiukiū mhā irā, tī nāri nē mē iārmama nāha rīmāuvrhākin amasan nimwā nāha. ⁴⁹ Mātē iārmama sē rīregi nāgkiariien sēiou, māpwāh noien narimnari me iakimāni, rāmwhen iārmama sē ruvrhākin nimwā sāvānhi ia tākure tīprānā, mātē ripkāmri pen mhā nari sē ramākwtāmhirī āknekīn nīsui nimwā. Nāpin iapiwān raiu muvehe meri nimwā nāha, tākwtākwni a nimwā nāha rīmwei. Nānā nāpin rīmwei irā, ruvehe mārāha pam.”

7

Iaruagān riti sāvāi nākur Rom rahatātē pārhiēn ia Iesu

¹ Nāpin Iesu rini pam nāgkiariien me nāha tī nārmama, revān mapirapw ia taon nāha Kapaneam. ² Iaruagān riti sāvāi nākur Rom nāha ikīn in rasori ia naruagān me irāha pam hantret. Sāvānhi fwe iārmama sē ramo tukwini nari min. In rokeikei pik iārmama nāha, mātē ramemhā nā tremhā. ³ Nāpin iaruagān nāha rīregi kani mē Iesu ruvāuvehe, rārhi pen nāmē asori me nepwīn sāvāi nākur Isrel hāvān mē tuhāres in mē ko ruvehe mō iārmama sē ramo tukwini nari min rāsānīn. ⁴ Nāpin irāha hāvāvehe tī Iesu, kamhase in, mamhāni mē, “Ramasān mē tikasitu ia iāmē nāha ⁵ tī nāri nē mē in rokeikei pik kitāha nākur Isrel. Iāmē nāha in nāha rīmāuvei pehe mane masitu ia kimāha iahāvvrhākin nimwāfwaki sākīmaha ia kwōpun i.” ⁶ Nānā Iesu rukurirā irāha.

Nāpin ruvehe ipaka tī nimwā nāha, iaruagān nāha sē in rasori ia naruagān me irāha pam hantret rārhi pen in me nepwīn hāvān, mhāni pen tī Iesu i mē, “Iārimānu. Tikāpwāh nāmwurien iamīnhi. Ripko mhā iou iāmē amasan riti. Iapkwānwhen mhā mē tikuvehe, muvnimwā ia nimwā sēiou. ⁷ Ro iamīnhi irā iou iakregi mē ko iou iapkuvehe mhā tukw ik. Mātē tikini a nākwmā pwāh sēiou iotukwininari ruvehe māsanīn. ⁸ Iou mwi iārmama riti iakamarā tegīn nāmē asori me. Naruagān me nepwīn mwi kamharā tegīn iou. Nāpin iakini pen tī riti mē ‘Evān,’ in trevān. Nāpin iakini pen tī riti mwi mē ‘Uvehe,’ in truvehe. Nāpin iakini pen tī iārmama sē ramo tukwini nari miou mē ‘O nāri,’ in tro.”

⁹ Nāpin Iesu rīregi nāgkiariien nāha, rārkārīnari ia iāmē nāha, muvsini mātoni nārmama sāmāme kamhākurirā in, mīni mē, “Takani nīpārhiēnien tukumiaha i mē iou iapkatā raka mhā iāmē Isrel riti nahatātāien sāvānhi rīskai rāmwhen ia nahatātāien sāvāi iāmē Rom i.” ¹⁰ Nānā nāpin nārmama me nāha iaruagān nāha rārhi pen irāha hārāig mhapirapw ia nimwā sāvānhi, hātoni iārmama sē ramo tukwini nari min rīnāsānīn.

Iesu rāsūāpwiri iākunouihī riti sē ruvāmhā

¹¹ Kurirā irā nāpin ouihī a rukurāu Iesu revān fwe ia taon riti nāghīn nē Naen. Nārmama sāvānhi me mīne nārmama nepwīn mwi hāpik hākurirā in. ¹² Nāpin Iesu ruvehe ipaka tī kwārūā asori sāvāi taon nāha, rātoni nārmama kamhāier irā, mamhāvāvehi iākunouihī riti sē remhā, mamhāvāvān mē tuhānimwi. Mama sāvāi iākunouihī nāha tīni riti mwi rīwān. Sāvānhi iārman ruvāmhā raka, māpwāh in. Nārmama hāpik ia taon nāha kamhākurirā prān

nəha. ¹³ *Nəpɪn Iərimənu səkitaha rətə prən nəha, rerin rərkwəpir tukwe. Nənə in rini mə, “Prən i, tikəpwəh nasəkien.”

¹⁴ *Nənə Iesu revən ipaka, mirapi nikoukau səvəi iəkunouih i nəha. Nərmama səməmə kamhəuvehi hərə. Nənə Iesu rini mə, “Iəkunouih i! Iakini pehe tukw ik i mə tiko mərer!” ¹⁵ *Nənə iəkunouih i nəha sə remhə riskəmter, məkure, minaməgkiari. Nənə Iesu ruvehi in, muvei pen m mama səvənhi.

¹⁶ *Nərmama me pam hətoni həhekir, mhəgnəgini Kumwesən, mhəni mə, “Profet asori riti ruvəier pehe tukutaha.” Nənə irəha həni mw i mə, “Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimiru nərmama me səvənhi.” ¹⁷ Nənə nəgkiariien sə raməvisau nəri nəha Iesu rino ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə Jutia mine kwopun me nepwin mw i paka ti tənə nəha.

Jon Paptas rərhi pen nərmama nepwin həuvən mhətoni Iesu

¹⁸ Nərmama me səvəi Jon Paptas həvisau pen narimnari me pam i min. Nəpɪn Jon rirəgi, ¹⁹ rəkwein səvənhi iərmama kəru krouvehe tukwe. Nənə in rərhi pen irau krouevən ti Iərimənu səkitaha mə trouəres in mə, “Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?”

²⁰ Nəpɪn iəmə mi nəha krouvehe ti Iesu, krouni mə, “Jon Paptas rərhi pehe kimrau iarouvehe mə trouəres ik mə, ‘Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?’ ”

²¹ Ia nəpɪn nəha Iesu raməkoui irapw nemhəien me səpəmsəpə mine nənimwin ərəha me ia nərmama həpik, mamə irəha həuvehe mhəsənin. Nərmama həpik nənimənraha rıfwə in ro irəha hətui mhətə nari. ²² *Nənə in rini pen ti iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau mə, “Kimirau tirouevən rouni pen ti Jon i nəfe irouerigi rouətoni. Nərmama me nəmrinraha rıfwə hətui mhətə nari, səməmə nisunraha rərfe həvi atukw i mhəvən. Nərmama nemhəien skai ro tekınraha həuvehe mhəmher, səməmə nəkwəregınraha ruvisimw rəkweg həregi nari. Nərmama me nepwin səməmə kupwən həuvamhə, təkwətəkwuni nəha həuvəmiru mw i. Nənə nərmama nautə səvənraha riwan kaməvisau nəgkiariien amasan minraha. ²³ *Iərmama sə ramətə iou trini minuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo rerin tragien.”

²⁴ Nəpɪn iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau krouerig rouevən, Iesu rinaməgkiari ia Jon, minamini pen ti nərmama me i mə, “Fwe kupwən kimiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikın mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwai nig ripkərer atukwatukw mhə nəpɪn mətəgi rauini? Rekəm. ²⁵ Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tinari amasan me? Rekəm. Nərmama səməmə kamhəuvei pen tinari amasan me, mamharə ia narəien sə riməru, irəha fwe ia nimwə me səvəi kig me. ²⁶ *Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nipərhiəien. Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i iəmə i in rasori məpi raka profet. ²⁷ In iərmama sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə nəpɪn rini mə,

‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,
in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’

* 7:13: Luk 8:52 * 7:14: Luk 8:54 * 7:15: 1King 17:23, 2King 4:36 * 7:16: Luk 1:68, 19:44

* 7:22: Aes 35:5-6 * 7:23: Aes 61:1, Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76

28 Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i mā nārmama me sē nīpran me hārāhi irāha ia tīprānē i riti riwān rasori māpi raka Jon. Mētē nārmama me pam ia nītātē sē Kumwesēn ramārīmānu irā sē in reiwiāu anan ia nīrāha in rasori māpi raka Jon.”

29 *Nāpīn nārmama āpnāpen me mīne nārmama sēmāme kamārēku pen takis mīnraha hārēgi nāgkiariēn i, hāni mā Kumwesēn in ratukwatukw. Irāha hāni iamīnhi irā ti nāri nē mā Jon rīno raka pāptaes ia nīrāha. 30 *Mētē Farisi me mīne nahātēn me sāvāi Loā hānāp wāh nāsēnien mā Jon tro pāptaes ia nīrāha. Ro iamīnhi irā irāha hānāp wāh suātuk sē Kumwesēn rīmāni mā irāha tuhesi pen.

31 Iesu rarā mīni mwi mā, “Takini nāfe nāgkiariēn mahātēn pen noien sāvāi nārmama ipwet mīne? Noien sāvānraha rāfo? 32 Irāha hāmwhēn ia nāk wār hāk wār ha kamhākure ia kwōpun kamāpīr ikin, mamhākweīn pen ia irāha me nepwīn mā,

‘Kīmaha iahani nīpu sāvāi nāgienien tukumiaha,

mētē kīmīaha hīāpko mhā tanis.

Iahani nīpu sāvāi nemhāien,

mētē kīmīaha hīāpkasāk mhā.’

33 Iakani iamīnhi irā ti nāri nē mā Jon Pāptaes rīmāuvehe, mīpkāni mhā nari, māp wāh nānīmwiēn waen, nānē kīmīaha hīamāni mā, ‘Iōemhā rarā irā.’

34 *Iou, Iamōti Iārmama, iakīmāuvehe, mamāni nari, mamānīmwi rāmwhēn a ia kīmīaha, nānē kīmīaha hīamāni mā, ‘Hētē ro iāmā nāha, in ramāni pīk nari, mamānīmwi mamakonē i, mamāvān pāri irāha nārmama sēmāme kamārēku pen takis mīnraha mīne nārmama ārāha me nepwīn mwi!’ 35 Mētē nārmama sēmāme kamhesi pen nukurānien sāvāi Kumwesēn kamho noien amāsan me. Noien amāsan me nāha kamhahātēn pen mā nukurānien nāha ro nīpārhiēnien.”

Prān ārāha riti

36 *Nāpīn riti Farisi riti rārēs Iesu mā truvehe māni nari irāu min. Ro pen Iesu revān muvni mwā ia nīm wā sāvāi Farisi nāha, mā kure mā trāni nari.

37 *Ia taon nāha pran riti sē ramo noien ārāha. Nāpīn rīregi mā Iesu ramāni nari fwe nāk wāi nīm wā sāvāi Farisi nāha, ruvehi senta mevān fwe ikin. Senta nāha ramāmak ia nāk wāi potel riti kīno ia kār uātereī nāghīn nē alapasta.

38 Prān nāha revān mārēr ia tākutai Iesu ipaka ti nīsūn mī, mamasāk. Nise nānimen rātāg pen ia nīsui Iesu mī krouāpwtig. Nānē reiwiāu muvei pen nīm wāi nukwānen, mīrai raka i, makei m nīsūn mī, mahakwi nīsūn mī ia senta.

39 Nāpīn Farisi nāha sē rākweīn Iesu mā trāni pāri nari irāu min rātē prān nāha, rerīn ramrhi mā, “Kamo iāmā nāha in profet pārhiēn, ko rukurān mā nāfe nāha pran ramrapi in. Kwa pran sē ramo noien ārāha.”

40 Nānē Iesu rīni pen tukwe in mā, “Saemon, iou iakuē takini nari riti tukw ik i.”

Miregi Saemon rīni mā, “Ni pehe ro iahātēn.”

41 Miregi Iesu rīni mā, “Iāmā asori riti ruvei pen mane m iārmama kārū mā ti nāpīn riti krouārpwīn pen min. Kaon sāvāi riti silin kīno ia silva irāha pam faef hantret. Nānē kaon sāvāi riti silin kīno ia silva irāha pam fifti. 42 Iārmama mī nāha riskai ti nīrau ti nār pwin penien min. Ro pen iāmā asori rārāi raka kaon sāvānrau mīni mā irāu trouāp wāh nār pwinien. Tuko ro iamīnha irā sin nāha ia iārmama mī nāha trokeikei pīk iāmā asori nāha?”

* 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mat 21:32 * 7:34: Luk 15:2 * 7:36: Luk 11:37 * 7:37: Mat 26:7, Mak 14:3, Jon 12:3

⁴³ Miregi Saemon rini mæ, “Rosi sæ naha sæ kaon sævænhî rasori nænæ iamæ asori rærai raka.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Nækiriien sæim ratukwatukw.”

⁴⁴ *Nænæ in ruvsini, mæti pen mætæ præn naha, mini pen ti Saemon i mæ, “Ikætæ præn i? Næpin iakimæuvnimwæ pehe ia nimwæ sæim, ipkaikwas mhæ ia nisuk mi ia nui, mætæ præn i raikwas ia nisuk mi ia nise nænimen, mirai raka ia nimwai nukwænen. ⁴⁵ Ik ipkakei mhæ miou, mætæ næpin iakuvnimwæ pehe, præn i rinamakei m nisuk mi, mæpwæh napwisien. ⁴⁶ *Ik ipkahakwi mhæ nukwænek ia oel, mætæ præn i rahakwi nisuk mi ia senta. ⁴⁷ Ro iamînhi iræ iakani pehe tukw ik i mæ noien æræha me ripik præn i rino iou iakinenouenou raka. Ro pen in rokeikei pik iou. Mætæ iærmama sæ ripko pik mhæ noien æræha trini minuæ iakenouenou noien æræha me naha sævænhî iærmama naha ko in ripkokeikei pik mhæ iou tukwe.”

⁴⁸ *Nænæ Iesu rini pen ti præn i mæ, “Iakinenouenou raka noien æræha me sæim.”

⁴⁹ Nænæ nærmama me naha sæmæme kamhani pæri nari iræha min, kænamhæni pen ti niræha me i mæ, “Sin i iærmama i rukuræn nenouenouien noien æræha me iamînhi?”

⁵⁰ *Mætæ Iesu rini pen ti præn i mæ, “Nahatætæien sæim ruvævehimîru ik. Evæn. Næmarinuïen traræ tukw ik.”

8

Nipran sæmæme kamhasitu ia Iesu

¹ *Kuriræ iræ næpin ouihî a rukurau, Iesu ramevæn ia taon me mine rukwænu me, mamini irapw nægkiariien amasan sæ ramævisau nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ. Nærmama sævænhî twelef ² *mine nipran me nepwîn mwi kamhækuriræ in. Fwe kupwæn Iesu rinomasan nipran me naha, mækoui irapw nænimwîn æræha me ia nepwîn, muvehi raka nemhæien me ia nepwîn. Næghinraha me i: Meri sæ kamækweïn mwi næghin næ mæ Maktala, pran naha Iesu rinækoui irapw næremhæ sefen iræ; ³ nænæ Joana, pran sævæi Jusa, iamæ asori riti sæ ramôwok ipaka ti Herot; nænæ Susana, mine nipran me hæpik mwi sæmæme kamhævehi næmri narimnari me ia mane me sævænraha, mamhævæni pen m Iesu mine nærmama me sævænhî mæ trasitu ia niræha.

Iærmama sæ ruini nuni nari me ia næmhien sævænhî

⁴ Nærmama hæpik anan hæier ia taon me pam ia kwopun naha, mhæuvehe ti Iesu. Næpin hænousæsimwîn raka iræha me, in rini nusipekinien riti ti niræha i minuæ, ⁵ “Iærmama riti revæn mæ truini nuni nari me ia næmhien sævænhî. Næpin rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwîn hæsas pen ia suatuk, nænæ nærmama havæn ia niræha, menu me ia nimagouagou hæuvehe mhani pam. ⁶ Nænæ nuni nari me nepwîn hæsas pen ia tækure kæpwier tiprænæ rouihî ikîn. Hæuveræ mætæ ti næri næ mæ nui riwæn haukei pam. ⁷ Nænæ nuni nari me nepwîn hæsas pen ia tiprænæ nækwus æræha rauviris ikîn. Nænæ nækwus æræha me hæuviris mhæuvehe mhousæman pam iræha. ⁸ Nænæ nuni nari me nepwîn hæsas pen ia tiprænæ amasan, mhæutæ, mhæukwæ kwænkwan hantret.”

Næpin Iesu rini pam nægkiariien me naha, rækweïn æpwæmwis, mini mæ, “Iærmama sæ nækwæregin raræ ti niregiien nari tramækeikei mætærig amasan.”

Iesu rini irapw nipwrai nusipekinien naha

* **7:44:** Jen 18:4   * **7:46:** Sam 23:5   * **7:48:** Luk 5:20-21   * **7:50:** Luk 8:48, 17:19, Luk 18:42

* **8:1:** Luk 4:43   * **8:2:** Mat 27:55-56, Mak 15:40-41, Luk 23:49

⁹ Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu hərəs pen in mə nəfe nɪpwrai nusipekɪnien nəha, ¹⁰ in rini mə, “Kimiāha nərmama me səiου kɪnəsevər ia suatuk tuku-miāha hiəukurən narimnari me i ia nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənəu irə hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me kəmhəregi iakaməgkiari ia narimnari me nəha iakausipekɪn a irə. Iakamo iamɪnhi irə mə ‘irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən.

Irəha tuhəregi, mətə tuhəpkrəgi mhə mhəukurən.’

¹¹ *Nənə nɪpwrai nusipekɪnien i iakiməni ro iamɪnhi irə. Nuni nari in nə nəgkiariien səvəi Kumwesən. ¹² Səməme həsas pen ia suatuk həmwhen ia nərmama səməme hərəgi nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəpɪn həuvəregi raka Setan ruvehe, muvehi raka nəgkiariien nəha ia nətərigien səvənraha, kamo irəha həni nɪpərhiēnien irə nənə Kumwesən ruvehimiru irəha. ¹³ Nənə səməme həsas pen ia təkure kəpwier tɪprənə rouihi ikin həmwhen ia nərmama səməme hərəgi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mhəuvehi, mhəgien tukwe. Mətə nəgkiariien nəha rɪpkeiwaiu amasan mhə ia rerɪnraha rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəni nɪpərhiēnien irə nəpɪn ouihi a. Nəpɪn narimnari me tuhəuvehe mhə nəmisiēn mɪnraha mə tro mətə sas ia nahatətəien səvənraha, irəha həmwei. ¹⁴ Nənə səməme həsas pen ia tɪprənə nəkwus ərəha rauviris ikin həmwhen ia nərmama səməme hərəgi nəgkiariien nəha, mətə nəpɪn irəha kəmhəsi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, kəmhətərig pik tɪ narimnari me səvəi tɪprənə i rəmwhen ia mane mɪne nəfe m nəfe mwi irəha hokeikei mə tuhəuvehi mhəregi ramanan irə ia nɪmɪruien səvənraha. Nətərigien me nəha həuviris ia rerɪnraha, həuvehe, mhəusəman nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nənə nəgkiariien nəha rəpwəh nukuəien. ¹⁵ Mətə səməme həsas pen ia tɪprənə amasan irəha nəha həmwhen ia nərmama səməme hərəgi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mhəkwtəmhiri ia rerɪnraha sə ratukwatukw mamanan. Irəha həkwtəmhiri əknekɪn mamhəuvən nənə mhəukuə.”

Iesu rəgkiari ia laet sə kousəman

¹⁶ *‘Iərmama riti riwən ko rihiai pen napw ia laet məuiui ia nari riti uə rukurei pen kwopun afafa ikin. Mətə traməkeikei mukurei utə i ia nari sə kakurei utə laet irə mə nərmama tuhətəni raməhiapw nəpɪn həuvnimwə pehe. ¹⁷ *Rəmwhen a mwi narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmək afafa tukaməkeikei kətəni kuvehi irapw ia nukuraanien. ¹⁸ *Ro iamɪnhi irə kimiāha tihaməkeikei mhətərig amasan ia nəfe hiamregi tɪ nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Mama səvəi Iesu mɪne piəvi Iesu me

¹⁹ Ia nəpɪn nəha piəvi Iesu me mɪne mama səvənhi həuvehe mə tuhətə in, mətə ko həkəuvən mhə ipaka tukwe tɪ nəri nə mə nərmama me həpik. ²⁰ Ro pen nərmama me həni pen tɪ Iesu i mə, “Səim mama mɪne piəm me kəmhərər fwe iruə. Irəha hokeikei mə tuhətə ik.”

²¹ Miregi Iesu rini pen tɪ nirəha i mə, “Nərmama səməme kəmhərəgi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəfe rani irəha nə səiου mama mɪne piək me.”

* 8:11: 1Pit 1:23
8:11: 1Pit 1:23

* 8:16: Mat 5:15, Luk 11:33

* 8:17: Mat 10:26, Luk 12:2

* 8:18: Mat 25:29, Luk 19:26

Iesu rinise nimatagi asori

²² Nəpɪn riti Iesu rəputə ia nitətə ouihi irəha nərmama me səvənhi, rini pen ti nirəha i mə, “Pwəh səvən mhəpi simwin pen fwe ia nɪkare nui asori.” Ro pen həvi nivən, mənəmhuəvən. ²³ Nəpɪn kamhaiu ia nitətə ouihi mamhuəvən, Iesu revən məpri. Nimatagi asori reiwaiu ia nəkwai nui asori nəha, nitətə ouihi səvənraha rinakuər ia nui, na tuhəmwheniṃw.

²⁴ Nərmama me səvəi Iesu həuvən, mhəsəpwiri in, mhəni mə, “Iərɪmənu. Iərɪmənu. Na tsəmwheniṃw!”

Iesu rərer minise nimatagi mine peiau peiau asori me, nənə heiwaiu mhəiwən. Nərimnari me həuvehe mhəmərɪnu. ²⁵ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nahatətəien pəku səkimiaha?”

Mətə irəha həhekɪr. Nənimenraha rier. Kamhəni pen ti nirəha me i mə, “Nəfe nəha iərmama? Raməgkiari m nimatagi mine nui krauo nəkwani!”

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəmə Karasa riti

²⁶ Irəha həier ia tənə Kalili, mhaiu ia nitətə ouihi nəha, mhəpi simwin ia nui asori, mhəuvən ia tənə səvəi nəmə Karasa. ²⁷ Nəpɪn Iesu ruvarei, iərmama riti ia taon riti fwe ikin ruvehe tukwe. Iərmama nəha nəremhə me kamharə irə. Nəpɪn rɪpɪk rɪpkarkahu mhə tinari, mɪpkapri mhə mwi ia nəkwai nimwə səvənhi, mətə ramarə ia kwopun kanɪmwi nərmama ikin. ²⁸ Nəpɪn iərmama nəha rətə Iesu, rasək əpwəmwi, muvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, məgkiari asori mini mə, “Iesu, Kumwesən sə rasori anan tini nə ik. Ikuvehe mə tikəfo iou irə? Iakase ik tikəpwəh noien nəmisəien miou.” ²⁹ Nənɪmwin ərəha nəha raməgkiari iamɪnhi irə, ti nəri nə mə Iesu ruvəni pen raka tukwe in minuə trier ia iərmama nəha. (Nəpɪn me rɪpɪk nənimwin ərəha nəha rinəkwtəmhiri iərmama nəha. Nərmama hənərihi rəgin mi mine nisun mi ia jen me, mhərer tukuahag in, mətə in rəvi əmwesi jen me, iəremhə rəkoui pen in revən ia kwopun akwesakwes ikin.)

³⁰ Nənə Iesu rəres in mə, “Nəghim sin?”

Miregi rini mə, “Iou nəghik Nəkuər.” In rini iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəremhə me həpɪk həməuvnimwə ia reri iərmama nəha. ³¹ Nənə nəremhə me nəha hase Iesu mə trəpwəh nərhi penien irəha həuvən ia nɪpəg sə rameiwaiu nukunen riwən.

³² Mətə toue pɪkə me həpɪk kamhərku ia kwopun nəha. Nəremhə me hase Iesu mə trəsəni irəha həuvnimwə ia rerinraha. Ro pen Iesu rəsəni irəha. ³³ Nənə nəremhə me həier ia iərmama nəha, mhəuvnimwə ia reri pɪkə me. Pɪkə me haiu, mhəiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwheniṃw.

³⁴ Nəpɪn nərmama səməme kamhətui ti pɪkə me hətoni, hap, mhəni irapw ia taon səvənraha mine rukwənu me. ³⁵ Nənə nərmama me həier mhəuvən mə tuhəspau i mə rəfo. Nəpɪn həuvehe ti Iesu həti pen mhətoni iərmama nəha nəremhə me həməier irə, rarkahu, maməkure irapw ia nisui Iesu, nətərigien səvənhi rinəmak amasan. Irəha hətoni həhekɪr. ³⁶ Nənə səməme hənətoni nəri nəha, hənɪ irapw ti nərmama me i mə iərmama nəha rinəfo muvehe məsanɪn. ³⁷ Nənə nəkur Karasa səməme kamharə ipaka ti kwopun nəha hares Iesu mə trəpwəh irəha mamevən ti nəri nə mə həhekɪr pɪk anan. Ro iamɪnhi irə in rəputə ia nitətə ouihi mə trirərig.

³⁸ Iərmama sə nəremhə me həməier irə rase in mə trəsəni in pwəh revən irau min. Mətə Iesu rərhi pen i ramevən, mini mə, ³⁹ “Tikrərig mevən fwe imwam, mini irapw nərimnari me i Kumwesən rino mik.” Nənə iərmama nəha revən ia kwopun me pam fwe ia taon səvənhi, mamini irapw nərimnari me nəha Iesu rino min.

Pran sà rirapi tinari sàvài Iesu mine pràn ouihi sàvài Jaeras

⁴⁰ Nəpìn Iesu rirərig pehe mwi ia nìkare nui asori, nərmama me həuvən tukwe. Rerìnraha ragien ti nəri nə mə kamheitenhi in. ⁴¹ Iərmama riti fwe ikin nəghin nə Jaeras. In iəmə asori riti sàvài nìmwəfwaki sàvài nəkur Isrel. Ruvehe mìnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mamase in mə truvehe ia nìmwə sàvənhi, ⁴² ti nəri nə mə pran ouihi sàvənhi ramemhə na tremhə. Prənouihi nəha sàvənhi in əpa kuation. Nuk sàvənhi ipaka reste twelef.

Nəpìn Iesu ravən mamevən, nərmama həpik həukuraukurau irə. ⁴³ Pran riti nəha ikin ruvehe ramemhə ia nemhəien sàvài nìpran. Nemhəien nəha rinarə rerin irə muvehi nuk twelef. In rìnouraha pam mane sàvənhi ia tokta me, mətə iərmama riti riwən ko ro in rəsanin. ⁴⁴ Prən nəha rukurirə Iesu, muvehe, mirapi nusvenhi tinari sàvənhi. Təkwətəkwuni a mwi nìmwəpw rama, nemhəien sàvənhi ro sampam.

⁴⁵ Nənə Iesu rini mə, “Sin nəha rirapi iou?”

Miregi nərmama pam həni mə rìpko mhə irəha. Nənə Pita rini mə, “Iərimənu. Nərmama həpik kamhərer kurkurau ik, mamhəsəgisəsigi ik.”

⁴⁶ Mətə Iesu rini mə, “Rəkəm. Iakukurən mə iərmama riti rirapi iou. Iakregi nəgsek rier ia nìrak, mevən mo nari riti.”

⁴⁷ Nənə nəpìn prən nəha rətoni mə ko in rìpkərkwafə mhə, ruvehe mamətəmnimwin, mìnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mìnì irəpw ia nəmri nərmama me pam mə in rirapi Iesu ti nəfe mine rìnəfo məsanin akwauakw.

⁴⁸ *Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Nərik, nahatətaien səim rino raka ik ikuvehe məsanin. Evən. Nəməriniuen trarə tukw ik.”

⁴⁹ Nəpìn Iesu raməgkiari ihi, iərmama riti ruku pen ia nìmwə sàvài iəmə asori nəha Jaeras, muvehe mìnì mə, “Səim prən ouihi ruvamhə raka. Ramasan mə ikini pen ti iahatan i mə in trəpwəh pehe.”

⁵⁰ Mətə nəpìn Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini pen ti Jaeras i mə, “Tikəpwəh nehəkirien, mìnì a nìpərhienien ia nìrak, nənə prən ouihi səim trəsanin.”

⁵¹ Nəpìn Iesu rapirap ia nìmwə sàvài Jaeras, rìpkəsəni mhə nərmama me pam mə tuhəuvnìmwə irəha min, mətə rəsəni əpa Pita mine Jon mine Jemes mine tata mine mama sàvài prən ouihi nəha. ⁵² *Nərmama me pam kamhasək mamhəkwein əpwəmwis ti prən ouihi nəha, mətə Iesu rini mə, “Rəfo kìmiaha hiamasək? Prənouihi nəha rìpkemhə mhə, mətə ramapri a.”

⁵³ Irəha hərəgi haris ia Iesu. Irəha həukurən mə prən ouihi nəha ruvamhə raka. ⁵⁴ *Mətə Iesu ruvehi rəgi prən ouihi nəha, mìnì mə, “Prənouihi, ərer.” ⁵⁵ Nənə nìmiriuen sàvənhi ruvehe. Təkwətəkwuni a mwi rìskəmter. Nənə Iesu rini mə tukuvei pen nəveginien min pwəh rəni. ⁵⁶ *Tata mine mama sàvài prən ouihi nəha nənimenrau rier, mətə Iesu rìnise pen ti nìrau i mə trouəpwəh niniien ti iərmama riti nəfe in rino.

9

Iesu rərhi pen nərmama sàvənhi twelef mə tuhəuvən mhəvisau

¹ Iesu rəkwein nərmama sàvənhi twelef həuvehe mhousəsimwin irəha me. Nənə in ruvei pen nìskaiien mìnraha. Ia nìskaiien nəha irəha həukurən nifi rakaien nemhəien me ia nərmama. Nənə in ruvei pen mwi nasoriien mìnraha. Ia nasoriien nəha irəha həukurən nəkoui irəpwien nəremhə me pam. ² Nəpìn Iesu ruvei pen pam, rərhi pen irəha mə tuhəuvən mhəvisau irəpw nìtətə sə Kumwesən ramərìmənu irə, nənə mho nərmama səməme

* 8:48: Luk 7:50 * 8:52: Luk 7:13 * 8:54: Luk 7:14 * 8:56: Mak 7:36, Luk 5:14

kamhemhə həuvehə mhəsanin. ³ In rini pen ti nirəha i mə, “Kimiāha tihəpwəh nuvehien narimnari me səvəi suatuk səkimiaha rəmwhen ia kaskin, uə tənəripw, uə nəveginien, uə mane. Kimiāha tiharkahu ia karkahu kuatia a. ⁴ *Nəpin tihəuvən ia kwopun riti, nənə mhəuvnimwə ia nimwə riti, nimwə nə in nə tiharə irə meste hiəler ia kwopun nəha. ⁵ *Trini minuə hiəuvən ia taon riti, mətə nərmama me ikin həpkəsevər mhə ia rerinraha tukumiaha, nəpin hiəler ia taon səvənraha, tihounouini raka niməkwrur ia nisumiaha ti nahatən penien mə irəha həno noien ərəha.” ⁶ Nənə nərmama me twelef səvəi Iesu hāier, mhəuvən ia rukwənu me, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan, mamho nərmama səməme kamhemhə ia kwopun me pam həuvehə mhəsanin.

Herot raməgkiari ia Iesu

⁷ *Herot, iamə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, riregi narimnari me nəha Iesu ramo. Ia nəpin nəha nətərigien səvənhi rəvsausini ti nəri nə mə nərmama me nepwin kamhəni mə Jon Pəptaes rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁸ Nənə nərmama me nepwin kamhəni mə Profet Elaeja ruvəler pehe mwi. Nənə nərmama me nepwin mwi kamhəni mə profet kupwən riti rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁹ *Nənə Herot rini mə, “Jon iakinərai raka kənkəpwə. Mətə sin mwi iərmama i iakamregi nəvisauien irə?” Ro iamnhi raməmwur mə trətə Iesu.

Iesu rəkwəni nərmama me həpik kəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən

¹⁰ Nəpin aposol me hərərig mhəuvehə mwi ti Iesu, həni pen tukwe in narimnari me pam səməme həno. Nənə in riri raka əpa irəha, mharaka ia nərmama mhəuvən ia taon riti nəghin nə Petsaeta. ¹¹ Nəpin nərmama me hərəgi mə Iesu ramevən fwe ikin, kamhəkurirə pen in. Nəpin Iesu rətoni irəha, rerin ragien. In rəkwein irəha həuvehə, nənə rəgkiari minraha ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mo səməme nemhəien ramarə ia nirəha həuvehə mhəsanin.

¹² Rinaməruarəv meri nə trivə. Nərmama səvənhi twelef həuvehə, mhəni pen tukwe in mə, “Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia rukwənu me mine nəmhien me kwərha ipaka pwəh hətui kwopun me səvəi napriien mine nəveginien ti nəri nə mə kwopun i narimnari me həiwən ikin.”

¹³ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiāha nə tihəuvei pen nəveginien minraha.”

Miregi həni mə, “Kimaha iahəuvehi a bred krirum mine nəmu kəru. Rəfo? Ikokeikei mə kimaha tahəuvən mhəuvehi nəmri nəveginien səvəi nərmama me pam i?” ¹⁴ (Irəha həni iamnhi ti nəri nə mə nəpin həvsini a nərman me ia nirəha mətə ipaka faef-taosən.)

Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Kimiāha tihəuvən mho irəha həuai irəha me mhəkure əpəməpə me fiiti ia təmwen kuatia.” ¹⁵ Nənə irəha həuvən mho nərmama me həkure rəmwhen Iesu riməni. ¹⁶ Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum mine nəmu i kəru, məkwətə ia nimagouagou, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwəsən, mauvei pen m səvənhi nərmama me mə irəha tuhəpeki pen m nərmama me. ¹⁷ Nərmama me pam hani nari tipwinraha rəsisi. Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nipərpəri nəveginien me nəha sə hənani mhəpwəh rukuar ia tənəripw irəha pam twelef.

* 9:4: Luk 10:4-11

* 9:5: Luk 10:11

* 9:7: Mat 16:14, Mak 8:28, Luk 9:19

* 9:9: Luk 23:8

Pita rini irapw mæ Iesu in Kristo

18 Næþin riti Iesu in æpa ramæfwaki iræha sævænhi me nærmama. Nænæ rini pen ti niræha i mæ, “Nærmama kamhæni iou mæ iou sin?”

19 *Miregi hæni mæ, “Nærmama nepwîn kamhæni ik mæ Jon Paptaes. Mætæ nepwîn kamhæni ik mæ Profet Elaeja. Nepwîn mwi kamhæni ik mæ profet kupwæn riti sæ rinætui mwi ia nemhæien sævænhi.”

20 *Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Mætæ kimiaha hiamæni mæ iou sin?”

Miregi Pita rini mæ, “Ik Kristo sæ Kumwesæn rimæni mæ trærhi pehe ik ikuvehe.”

21 Nænæ Iesu rinise pen æknekîn ti niræha i mæ, “Kimiaha tihæpwæh niniiien nægkiariien i ti iærmama riti.” 22 *Nænæ in riripin nægkiariien sævænhi mini mæ, “Iou Iæmæti Iærmama takamækeikei miregi næmissæien me ripik. Næmæ asori me mine pris asori me mine nahatæn me sævai Loa tuhæuvei pehe tækutanraha miou. Tukousi æpune iou, nænæ næþin sæ ro kahar iræ iakætui mwi.”

Iærmama sæ trukuriræ Iesu tramækeikei mævrani nei kamarkuau

23 *Nænæ Iesu rini pen ti nærmama me pam mæ, “Iærmama sæ rokeikei mæ truvehhe mo iærmama riti sæiou tramækeikei mæpwæh nætærigien sævænhi, muvehi utæ nei kamarkuau sævænhi ia næþin me, mævrani mukuriræ iou.

24 *Iærmama sæ rokeikei mæ trækwtæmhiri nimiruien sævænhi trarfai iræ. Mætæ iærmama sæ traraka ia nimiruien sævænhi tukw iou truvehhi nimiruien rerin.

25 Trini minuæ iærmama riti ripeki pam narimnari me ia tiprænæ i mo sævænhi i, nænæ kuriræ ikîn remhæ, mætæ ripkuvehi mhæ nimiruien rerin, noien næha træfasitu iræ? 26 *Iærmama sæ trauris ia næmri nærmama ti niniiien mæ in iærmama riti sæiou, mauris mwi ti nævisæuien nægkiariien me sæiou minraha, Iou mwi Iæmæti Iærmama, ia næþin næha takuvehe ia niskaiien sæiou mine ia niskaiien sævai tata sæiou mine nagelo ikinan me, takauris ti niniiien mæ iærmama næha in iærmama riti sæiou. 27 Mætæ iakani nipærhienien tukumiaha i nærmama nepwîn kamhærer ia kwopun i tuhæpkemhæ mhæ meste tuhætoni nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ rier pehe.”

Nipwrai Iesu ruvehe mopæ

28 Næþin Iesu rini pam nægkiariien me næha, ipaka næþin eit ruvehe mukurau, nænæ in riri Pita mine Jemes mine Jon mutæ parei ia tækuær riti mæ træfwaki. 29 Næþin ramæfwaki, nænimen ruvehe mopæ. Tinari sævænhi ruvehe mæpsan mamser. 30 Tækwtækwuni a iærmama kæru krauægkiari iræhar min. Irau næ Moses mine Profet Elaeja. 31 *Krouier pehe ia nukuraanien asori, rauni narimnari me ia nikaren sævai nemhæien sævænhi sæ tripko mhæ tui in revæn mo sampam iræ fwe ia Jerusalem. 32 *Ia næþin næha Pita mine James mine Jon haremhæ napriien. Mætæ næþin harætui, harætoni nipwrai Iesu ramser iærmama kæru næha krouærer iræhar min. 33 Nænæ næþin irau krinouæpwæh Iesu rauevæn, Pita rini pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Ramasan mæ kimrahar iaharuvehe i. Pwæh kimrahar iaharo tænimwæ kahar, riti sæim, riti sævai Moses, riti sævai Profet Elaeja.” (Mætæ Pita ramægkiari æpnæpen, mipkukuræn amasan mhæ næfe rani.)

34 Næþin in ramægkiari ihi, næpuæ riti rinauvehe minamousæman iræhar. Iræhar harætoni mæ næpuæ næha truvegi iræhar. Harætoni harhekir. 35 *Nænæ

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44, Luk 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38, Luk 14:27 * 9:24: Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25 * 9:26: Mat 10:33, Luk 12:9, 2Tim 2:12 * 9:31: Luk 9:22, 13:33 * 9:32: Jon 1:14, 2Pit 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22

reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə nəha, mini mə, “In nəha nərik sə iakuvərfi raka in. Kimiaha tihətərig in.” ³⁶ Nəpən Kumwesən rəgkiari pam, harəti pen mharətoni Iesu əpa ramərer. Kurirə ia nəpən nəha irəhar harəpnəpen, mharəpwəh ninien ti iərmama riti nəfe harənətoni.

Iesu rəkoui irapw nənimwin ərəha ia iakunouih riti

³⁷ Kīni rakwakwi irə, nəpən irəha həneiwaiu raka ia təkuaer nəha, nərmama həpik həuvehe ti Iesu. ³⁸ Nənə iərmama riti sə ramərer ia reri nərmama me nəha rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Iahatən. Iakase ik. Tiko muvehe mətə ro nərik. In kwənkwan kuatia. ³⁹ Ia nəpən me nənimwin ərəha riti raməkwtəmhiri in, mamo in ramərkərinari mamasək əpwəmwis, mamərkəkəkər, nisəkwan ramaiu. Nənimwin ərəha nəha ro pik nəmisəien min, ko ripkaraka akwauakw mhə irə. ⁴⁰ Iakinəres raka səim nərmama me mə irəha tuhəkoui irapw i, mətə ko həpko mha.”

⁴¹ Miregi Iesu rini mə, “Kimiāha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou meste nəfe nəpən? Tineisən mine iakapwis kimiaha? Tiko miri nərim muvehe i.”

⁴² Nəpən iakunouih nəha ramavən ihī mauvehe, iəremhə ruvehi in mouini irapw ia tiprənə, mamo in ramərkəkəkər. Mətə Iesu rinise pen ti nənimwin ərəha, mo iəmə ouih nəha ruvehe məsanin. Nəpən rinəsanin raka Iesu ruvehi in muvei pen m səvənhi tata. ⁴³ Nənə nərmama pam səməme hətoni nəri asori nəha Iesu rino ia niskaiien səvəi Kumwesən nənimenraha rier.

Mətə nəpən irəha pam kəmhərkəri ihī nari ia narimnari me nəha in ramo, Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, ⁴⁴ *Pwəh nəgkiariien me i həuvnimwə amasan ia nəkwəregimiaha. Tripko mhə tui kuvei pen iou, iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama.” ⁴⁵ *Mətə irəha həregi nəgkiariien i hareiri nipwran. Kumwesən rərkwafə i mə ko irəha həpkətoni mhə. Nənə həhekər ti nəresien Iesu mə nəfe nipwrai nəgkiariien i.

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəuvehi irapw irəha

⁴⁶ *Ia nəpən nəha nərmama me səvəi Iesu hənəməvisə minraha me mə sin ia nirəha in rasori. ⁴⁷ Mətə Iesu rukurən nətərigien səvənraha. Ro pen in ruvehi iakunouih riti, mərpwi ia nīkaren, ⁴⁸ *nənə mini pen ti nirəha i mə, “Iərmama sə trəsevər ia rerin ti iakunouih i ia nəghik, raməsevər mwi ia rerin tukw iou. Iərmama sə raməsevər ia rerin tukwe iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rinərhi pəhe iou iakuvehe. Iakani iaminhī irə ti nəri nə mə iərmama sə truvehi irapw in ia kimiaha in nə iərmama sə rasori ia kimiaha.”

⁴⁹ Miregi Jon rini mə, “Iahatən, kimaha iahətoni iərmama riti raməkoui irapw nəremhə me ia nəghim. Iahaməmwur mə təhənise in ti nəri nə mə ripko mhə in kimaha riti.”

⁵⁰ *Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimiāha tihəpwəh nəniseien in. Iərmama sə ripkini ərəha mhə kimiaha in kimiaha riti.”

Nəkur Sameria həpwəh nokeikeien Iesu mə truvehe imwənrəha

⁵¹ *Rinauvehe ipaka ti nəpən nəha Kumwesən truvehi Iesu mutə mevən ia neiai. Iesu nətərigien səvənhi ruvehe miskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵² Nənə in rərhi pen nərmama nəpwən mə tuhəkupwən irə. Irəha həuvən mhəier pen ia rukwənu riti səvəi nəkur Sameria mə

* 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34 * 9:46: Luk 22:24 * 9:48: Mat 10:40 * 9:50: Mat 12:30, Luk 11:23 * 9:51: Mak 10:32

tuhəpnəpenə ia narimnari me kurirə Iesu ruvehe. ⁵³ *Mətə nərmama ia kwopun nəha həpkəsəni mhə Iesu mə truvehe imwənrəha ti nəri nə mə irəha həuvəkurən raka nətərigien səvənhi riskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵⁴ *Nəpən iərmama mi kəru səvənhi mi Jemes mine Jon krouətə noien nəha, krouni mə, “Iərimənu. Ikokeikei mə kimrau trouəkwein napw pwəh ruku pen fwe ia neiai meiwaiu pehe mahi əmwesi irəha?”^a ⁵⁵ Mətə Iesu ruvsini in minise pen əknekən ti nirau i. ⁵⁶ Nənə irəha həuvən mwi ia rukwənu əpə riti.

Nərmama nepwin hokeikei mə tuhəkurirə Iesu

⁵⁷ Nəpən riti Iesu mine nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk mamhəuvən. Nənə iərmama riti rini pen tukwe in mə, “Takukurirə ik kwopun pəku tikevən ikin.”

⁵⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kuri əprmin me səvənraha nīpəg rarə. Menu me ia nīmagouagou təpwagenraha rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mə takapri ikin.”

⁵⁹ Nənə Iesu rini pen ti iərmama riti mwi mə, “Kurirə iou.”

Mətə iərmama nəha rini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən minimwi raka səiou tata.”

⁶⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Pwəh irəha hənīmwi nərmama me səvənraha səməme həuvamhə. Mətə ik tiko muvehe, mevən məvisau irapw nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

⁶¹ *Nənə iərmama riti mwi rini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakevən məsəkir raka m nəkur imwak me.”

⁶² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini minuə iərmama rauvehi kəkur i kau ravi, minamostat minamərar, maməti kurirə, rīpko mhə in iəmə amasan riti sə truvehi wok ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

10

Iesu rərhi pen nərmama me sefenti-tu mə tuhəuvən mhəvisau

¹ *Kurirə irə Iərimənu səkitaha rərpwi rəgin ia nərmama me nepwin mwi irəha pam sefenti-tu, mərhi pen irəha mə tuhəkupwən irə, mhəuvən kəru kəru ia taon me mine rukwənu me pam sə in mwi trukurirə pen irəha mevən ikin. ² *In rini pen ti nirəha i mə, “Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhiən rasori pik, mətə nərmama səməme kamhəpeki pehe houihi a. Ro iamnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhiən, mhəres in mə trərhi pen nərmama nepwin mwi həuvən fwe ia nəmhiən səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe.

³ *Kimiaha tihəuvən, mətə tihaməkeikei mhəkurən nəri i. Iakamərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai kuri əprmin me. ⁴ *Tihəpwəh nuvehien tənəripw sə kavai pen mane irə, uə tənəripw sə kavai pen nəveginien irə, uə put səkimiaha. Tihəpwəh napwisien ia suatuk, mhəgkiari kimiaha iərmama riti.

⁵ Nəfe nimwə tihəuvnimwə irə, tihəkupwən mhəni mə, ‘Nəmərinuien ramərə ia nimwə i.’ ⁶ Trini minuə iərmama səvai nimwə nəha rokeikei nəmərinuien nəha, nəmərinuien səkimiaha trəuiui in. Mətə mə rekəm,

* **9:53:** Jon 4:9 * **9:54:** 2King 1:9-16 a **9:54:** Nəkur Isrel mine nəkur Sameria hāmwəki irəha me. Əvsini mwi Jon 4:9. * **9:61:** 1King 19:20 * **10:1:** Mak 6:7 * **10:2:** Mat 9:37-38, Jon 4:35 * **10:3:** Mat 10:16 * **10:4:** Mat 10:7-14, Mak 6:8-11, Luk 9:3-5, 2King 4:29

trirærig mwi tukumiaha. ⁷ *Kimiaha tihamaræ rerin ia nimwæ kuation a, mhæpwæh nevæn æpnapienien ia nimwæ me. Næfe nari iræha tuhæuvei pehe m kimaha, tihæuvehi mhani mhænimwi. Tiho iamiraha iræ ti næri næ mæ kimiaha hiamwhen ia nærmama kamhowok. Ratukwatukw mæ iræha tuhæruku pehe narimnari me næha m kimiaha.

⁸ *Trini minuæ kimiaha hiæuvæn ia taon riti, nænæ nærmama me ikin hæuvehi puvnimwæ kimiaha ia nimwæ me sævænraha, tihani næfe næveginien sæ tuhæuvei pehe m kimiaha. ⁹ Nærmama sæmæme nemhæien raræ ia niræha, tiho iræha hæuvehe mhæsanin. Tihani pen ti niræha i mæ, 'Nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ ruvæuvehe ipaka tukumiaha.' ¹⁰ Mætæ trini minuæ kimiaha hiæuvæn ia taon riti, nænæ nærmama me ikin hæpwæh næseværien ia rerinraha tukumiaha, tihæuvæn, mhærer ia kurkwai suatuk me, mhæni irapw iamirahi iræ mæ, ¹¹ *Nimækwurur ia taon i sækimiaha i ramæmak ia nisumaha, kimaha tahahakwi raka ti næri næ mæ kimiaha hiæno noien æræha. Kimiaha tihæmækeikei mhæukuræn næri i. Nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ ruvæuvehe ipaka tukumiaha, mætæ kimiaha hiænæpwæh.' ¹² *Iou iakani pehe tukumiaha i ia næpin næha Kumwesæn trærpwîn noien æræha me iræ nærpwînien sævæi nærmama ia taon næha triskai mæpi raka nærpwînien sævæi nækur Sotom."

Iesu ramægiari skai m nærmama nepwîn

¹³ *"Træraha anan tukumiaha nækur Korasin! Træraha anan tukumiaha nækur Petsæta! Iakino raka nimtætien asori me ia taon mi sækimiaha, mætæ kimiaha hiæpkæpwæh mhæ noien æræha me sækimiaha. Ripini minuæ iakino nimtætien me næha ia taon mi næha Tæa mine Saeton, tui raka ko nærmama me ikin hænrakahu raka tinari ivis, mhækure ia nimwrakw, mhæpwæh noien æræha me sævænraha. ¹⁴ Mætæ ia næpin næha Kumwesæn trærpwîn noien æræha me iræ nærpwînien sækimiaha triskai mæpi raka nærpwînien sævæi nækur Tæa mine Saeton. ¹⁵ Nænæ kimiaha nækur Kapaneam. Tukæfo ia kimiaha? Ko kuvæhi utæ kimiaha hiæuvæn ia neiai? Rekeam! Tukuvehi irapw kimiaha hiæuvæn inhæripw Imwei Nækur Hæuvamhæ."

¹⁶ *Nænæ Iesu rini pen ti nærmama me sævænhi mæ, "Iærmama sæ ramætærig ia nægkariien sækimiaha ræmwhen mæ ramætærig mwi ia nægkariien sæiou. Iærmama sæ rauvei pen tækutan m kimiaha ræmwhen mæ rauvei pehe mwi tækutan miou. Nænæ iærmama sæ rauvei pehe tækutan miou ræmwhen mæ rauvei pen mwi tækutan m Kumwesæn sæ rinærhoi pehe iou iakuvehe."

Nærmama me næha iræha pam sefenti-tu hæærig mhæuvehe mwi ti Iesu

¹⁷ Nærmama me næha iræha pam sefenti-tu hæærig mwi mhæuvehe ti Iesu, mamhagian, mamhæni mæ, "Iærimænu. Næremhæ me iræha mwi ho nækwamaha næpin iahægiari minraha ia næghim."

¹⁸ *Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Iakinætoni kærarki irapw Setan rier ia neiai meiwaiu pehe ræmwhen ia nouapærien. ¹⁹ *Hæregi ro. Iakuvæuvei pehe raka nasorien m kimiaha. Kimiaha hiæukuræn neivæien ia snek me mine mimi me sæ kamhæpi mamho næmisæien m nærmama. Iakimæuvehi utæ kimiaha hiasori ia niskaiien me pam sævæi Setan. Nari riti riwæn tro næmisæien m kimiaha. ²⁰ *Næri næha ro niæpærhienien. Mætæ ræraha kimiaha

* **10:7:** 1Kor 9:6-14, 1Tim 5:18   * **10:8:** 1Kor 10:27   * **10:11:** Wok Me 13:51, 18:6   * **10:12:** Jen 19:24-25, Mat 10:15, 11:24   * **10:13:** Mat 11:21-23   * **10:16:** Mat 10:40, Luk 9:48, Jon 5:23
* **10:18:** Jon 12:31, Rev 12:8-9   * **10:19:** Sam 91:13, Mak 16:18   * **10:20:** Mat 7:22, Eks 32:32, Fil 4:3, Rev 3:5

hiamagien ti nəri nə mə nəremhə me kamho nəkwamiahə. Kimiahə ti haməkeikei mħagien ti nəri nə mə Kumwesən ruvərai pen raka nəghimiahə fwe ia neiai.”

Iesu rerin ragien

21 Ia nəpin a mwi nəha Iesu rerin ruvehe mukuər ia nagienien səvai Nənimwin İkinan, nənə in rini mə, “Tata səiou İərimənu ia neiai mine tiprənə iakani tanak tukw ik ti nəri nə mə İkinərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həukurən nari mine səməme kinahatən amasan irəha həpkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwħen ia nıpwñəti nəkwərħakwərħa me hətoni. Ouəh, Tata. Nəri nəha İkinə ramesi pen a nətərgien amasan səim.

22 *Tata səiou rinəmri pehe raka narimnari me pam ia tipage rəgik, iou tini. Nənə İərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə İərmama riti riwən rukurən səiou Tata. Iou əpa mine nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in minraha.”

23 *Iesu ruvsini in, məgkiari pen əpa m səvənhi nərmama me, mini mə, “Rerimiahə tragien ti nəri nə mə kimiahə hiamətə narimnari me i ia nəmrimiahə. 24 *İakani pehe tukumiahə i mə fwe kupwən profet me həpik mine kig me həpik hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həpkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həpkregi mhə.”

Iesu rusipekin ia İəmə Sameria rasitu ia İəmə Isrel

25 *İa nəpin nəha, İahatən riti səvai Loa rokeikei mə triregi atukwatukw ro Iesu mə trəfni irə. Ro pen riskəmter, mini mə, “İahatən. Takəfo irə muvehi nimiruien rerin?”

26 Miregi Iesu rini mə, “Nəkukuə İkinan rani nəfe? Nəpin İkəvsini Loa nəha miregi riməfni irə?”

27 *Miregi İahatən səvai Loa rini mə, “Tikaməkeikei mokeikei İərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia nıskaiien me pam səim, mokeikei in ia nətərgien me pam səim, nənə tikaməkeikei mokeikei piam rəmwħen İkokeikei atukw a ik.”

28 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəgkiariien səim ratukwatukw. Trini minuə İko narimnari me i Nəkukuə İkinan rani, tikuvehi nimiruien irə.”

29 Mətə İahatən səvai Loa rokeikei mə treikuə irə mə in İəmə atukwatukw. Ro pen rini pen ti Iesu i mə, “Sin nə piak?”

30 Miregi Iesu rini mə, “İərmama riti rier ia Jerusalem mameiwaiu mamevən ia Jeriko. Nərmama nepwin sə kamhakres həkwətəmhiri, mhəpeki raka mane mine tinari səvənhi, mhousi in, mhəp raka irə, mhəpwəh ramamak ipaka remhə. 31 Ia nəpin nəha pris riti ramesi pen suatuk nəha, mətoni İəmə nəha, rukurau irə ia nıkarə suatuk mamevən. 32 Kurirə irə kwənəkws riti səvai Livae sə ramasitu ia pris me ro mwi İamınhi, muvehe ia kwopun nəha, mətoni İəmə nəha, mukurau mwi irə ia nıkarə suatuk mamevən. 33 Mətə İəmə Sameria riti in mwi ramesi pen suatuk nəha, ruvehe ia kwopun nəha İəmə nəha ramamak İkin. Nəpin rətoni İəmə nəha, rerin rərkwəpır tukwe. 34 In revən İpaka tukwe maikwas ia nimwapw me səvənhi ia oel mine waen, nənə muvegi trini nimwapw me, mərəhi utə İəmə nəha mukurei pen in ia təkure togki səvənhi, nənə muvehi mevən ia nimwə sə

* 10:22: Jon 3:35, 10:15 * 10:23: Mat 13:16-17 * 10:24: 1Tes 1:10 * 10:25: Mat 22:35-40, Luk 18:18 * 10:27: Dut 6:5, Lev 19:18 * 10:28: Lev 18:5, Rom 10:5, Kal 3:12

kamərəku pen kamapri ikin, mamətui amasan tukwe. ³⁵ Kini rakwakwi irə, ruvehi irapw silin kəru kino ia silva, muvei pen m iərmama nəha sə kamərəku pen min kamapri ia nimwə səvənhi, mini mə, “Tikətui amasan ti iəmə i. Trini minuə ikouraha mane me nepwin səim məpi raka səməmi iakauvei pehe mik, nəpin takrərig muvehe, takərpwin pehe mik.”

³⁶ Nənə Iesu rəres mə, “Ikaməfətərig irə? Sin ia nirəhar i ro rəmwhen ia in piəvi iəmə nəha nərmama səməme kamhakres həkwətəmhiri?”

³⁷ Miregi iahaten səvai Loa rini mə, “Sə nəha rinəpi tukwe masitu irə.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik tikevən mo mwi iamihni.”

Iesu ruvnimwə ia nimwə səvai Marta mine Meri

³⁸ Nəpin Iesu mine nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, həier pen ia rukwənu riti. Pran riti fwe ikin nəghin nə Marta rəsevər ia nimwə səvənhi mə Iesu truvnimwə irə. ³⁹ *Prən nəha piəvni riti nəghin nə Meri. Nəpin Iərimənu səkitaha ruvnimwə pehe, Meri revən məkure ipaka tukwe, mamətərig nəgkiariien səvənhi sə ramahatən nərmama me irə. ⁴⁰ Mətə Marta ko ripkəkure mhə mhətərig i ti nəri nə mə rasui raka pik nəveginien sənai nərmama. Nənə in revən ti Iesu, mini mə, “Iərimənu. Rəfo? Ratukwatukw mə piak rəpwəh iou, iou əpa iakasui raka nəveginien sənai nərmama me? Ni pen tukwe in mə traməkeikei masitu ia nirak.”

⁴¹ Mətə Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Marta, Marta! Ikamətərig ti narimnari me ripik. Rerim ko ripkapwis mhə. ⁴² *Mətə nari kuatia a kimiaha tihaməkeikei mho. Tihətərig ia nəgkiariien səiou. In nə ramasan pik, Meri ramo. Ro pen iou takəpwəh niniseien in.”

11

Iesu rahatən nərmama səvənhi mə tuhəfəfwaki irə

¹ *Nəpin riti Iesu raməfwaki ia kwopun riti, məfwaki pam, nənə iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Tikahatən ro kimaha tahəfəfwaki irə rəmwhen ia Jon rinahatən nərmama me səvənhi irə.”

² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpin kimiaha tihəfwaki, tihəni iamihni irə mə,

‘Tata, pwəh nərmama həsiai nəghim ro ikinan i.

Pwəh nitətə sə ikamərimənu irə ruvehe.

³ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvai nəpin ipwet.

⁴ Tikenouenou noien ərəha me səkimaha

ti nəri nə mə kimaha mwi iahamenouenou noien ərəha me səməme nərmama hamo ia kimaha.

Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun tahəmwei ia nərəhaien ikin.’”

⁵ Nənə Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha trevən ti in riti ia kurkwai nəpin ia nəpin, nənə mini pen tukwe in mə, ‘Iou riti. Uvei pehe ro bred kahar. ⁶ Piak riti ruku pen isipwin muvehe təkwtəkwuni, mətə nəveginien sənak riwən mə takuvei pen min’?”

⁷ Iəmə nəha ia nəkwai nimwə trəgkiari mə, ‘Tikəpwəh nomətəien iou. Iakinərpinhə raka. Kimaha nəkwərəkəwərha me səiou iahənəpəri raka. Ko iakəpwəh niskəmterien muvei pehe nari riti mik.’”

⁸ *Nənə Iesu rini mə, “Nipərhiendien iəmə nəha rini minuə ko in ripkiskəmter mhə muvei pen nari riti min. Mətə iakani pehe tukumiaha i in triskəmter

muvei pen næfe nari iærmama næha ramæres i. In triþko mhæ iamînhi iræ ti næri næ mæ ramækwein iærmama næha mæ in riti, mætæ in tro ti næri næ mæ iærmama næha ræres in, mæpwæh naurisien.

⁹ Iakani pehe tukumiaha i trîni minuæ kîmiaha hiokeikei nari riti, ramasan mæ tihæres, nænæ tukuvei pehe m kîmiaha. Tihætui æmisæ i, nænæ tihætônî. Tihækunkun ia tæpinhæ, nænæ tukæsevæ tukumiaha. ¹⁰ Iærmama sæ ramæres nari truvehi nari. Iærmama sæ ramætui æmisæ nari trætônî. Iærmama sæ rakunkun ia tæpinhæ tukæsevæ tukwe.

¹¹ Sin ia kîmiaha tata me næþin iakunouihî sævænhi ræres næmu, træpwæh nuvei penien næmu, mætæ truvei pen snek min? ¹²⁻¹³ Uæ trîni minuæ ræres kwænære menu, truvei pen mimi sæ træpi mo næmissæien min? Rekæm! Kîmiaha tihamækeikei mhæuvei pen narimnari amasan me m nækwærhakwarha me sækîmiaha. Mæ kîmiaha nækur æræha hiæukuræn noien iamînhi iræ, hiamæfætærig ia Tata sækîmiaha ia neiai? In truvei pen Nænîmwîn Ikinan rasori mwi m nærmama sæmæme kamhæres in tukwe.”

Iesu mine Pielsepul

¹⁴ Næþin riti Iesu ramækoui irapw iæremhæ riti sæ ramaræ ia iærmama riti. Iærmama næha ko riþkægkiari mhæ, mætæ næþin iæremhæ ruvæier iræ, rinamægkiari. Nænæ nærmama me hætônî hærkærinari iræ. ¹⁵ *Mætæ iræha me nepwîn hæni mæ, “Iæmæ næha ramækoui irapw næremhæ me ia niskaiien sævai Pielsepul, iæremhæ sæ in rasori ia næremhæ me.” ¹⁶ *Nærmama nepwîn mwi kamhæres pen Iesu i mæ, “Ko iko ro nimtætien riti sæ ruku pen ia neiai pwæh iahætônî mhæukuræn mæ ik pærhien Kumwesæn ræhi pehe ik?”

¹⁷ Mætæ Iesu ruvæukuræn raka nætærigien sævænraha, nænæ rîni pen ti niræha i mæ, “Trîni minuæ ieni riti ruai naræien sævænhi ro kæru iræ, nærmama me sævænhi kamhousi iræha me, nitætæ sæ ieni næha ramærimænu iræ truvehe mæræha. Trîni minuæ nærmama sæmæme kamharæ ia nækwai nimwæ riti hæuai naræien sævænraha ro kæru iræ, kamhousi iræha me, iræha ko hæpkaræ amasan mhæ. ¹⁸ Trîni minuæ Setan ruai naræien sævænhi ro kæru iræ, ramækoui irapw næremhæ me sævænhi ia nærmama, nitætæ sæ in ramærimænu iræ trafærer æpwæmwis? Træsas miwæn. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ kîmiaha hiamæni iou mæ iou iakamækoui irapw næremhæ me ia niskaiien sævai Pielsepul. ¹⁹ Trîni minuæ nægkiariien næha sækîmiaha ro niþærhienien, ræfo ia nærmama me sækîmiaha? Iræha kamhækoui irapw næremhæ me ia niskaiien sævai sin? Sævai Setan? Rekæm! Ro pen ramasan mæ iræha hækiri nægkiariien i sækîmiaha. ²⁰ *Mætæ iou iakamækoui irapw næremhæ me ia niskaiien sævai Kumwesæn. Noien næha ramahatæn pen mæ nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ ruvæuvehe raka tukumiaha.

²¹ Næþin iæmæ skai riti rauvehi narimnari me sævai naruagænien ia rægîn, mamærer tukuahag ia nimwæ sævænhi, nautæ me sævænhi iærmama riti ko riþkuvehe mhæ makres i. ²² *Mætæ trîni minuæ iæmæ riti niskaiien sævænhi rasori mwi iræ ruvehe, in traruagæn irau min ruvehi irapw in, miþeki raka narimnari me sævænhi sæ ramærer iræ mamaruagæn. Nænæ kuriræ iræ, in truai narimnari me sæ in rimæþeki raka ia rægi iæmæ skai næha, miþeki pen mine in me nepwîn.

²³ *Iærmama sæ riþkukuriræ mhæ iou in raman æpæ ia nirak. Nænæ iærmama sæ riþkasitu mhæ ia nirak, miþeki nærmama mhæuvehe tukw iou, in ramækoui kirkiri iræha.”

* **11:15:** Mat 9:34, 10:25 * **11:16:** Mat 12:38 * **11:20:** Eks 8:19 * **11:22:** Kol 2:15 * **11:23:** Luk 9:50

Iesu raməgkiari ia nənimwin ərəha

²⁴ “Nəpən kinəkoui irapw nənimwin ərəha riti ia iərmama, nənimwin ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikin, mamətui kwopun trapwis ikin. Nəpən ripkətoni mhə, trəgkiari iamənhi irə mə, ‘Təkrərig mwi mevən ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.’ ²⁵ Nənə nəpən rirərig muvehe, trətoni mə nimwə nəha kinaies amasan irə, narimnari me pam kəmhəmrəmər a ia təmwəhekinraha. ²⁶ *Nənə in trevən miri mwi nənimwin ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nimiruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən.”

Iərmama sə ramo nəkwai Kumwesən triregi ramanan

²⁷ *Nəpən Iesu rani irapw narimnari me nəha, pran riti ia reri nərmama rəkwein əpwəmwis, mini pen ti Iesu i mə, “Pran sə rərəhi ik, muvei pen kənunu mik, rukurən nəgienien.”

²⁸ *Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Mətə nərmama səməme kəmhəregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəkwən həukurən nəgienien mwi mhəpi raka.”

Nərmama hokeikei mə Iesu tro nimtətien riti

²⁹ *Nəpən nərmama me həuvehe mənamhəpi, Iesu rini mə, “Nərmama ipwet mine irəha nəkur ərəha. Kəmhətui a nimtətien. Kumwesən trəpwəh nuvei penien nimtətien riti mwi minraha, mətə nimtətien əpa səvəi Profet Jona. ³⁰ Fwe kupwən Profet Jona ruvehe mo nimtətien irə mine nəkur Nineve. Rəmwhen a mwi iou, Iəməti Iərmama, takuvehe mo nimtətien ia niraq mine nərmama ipwet mine. ³¹ *Ia nəpən nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, prən asori sə rinamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nikare tənə fwe isipwin anan muvehe mə triregi nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i. ³² *Ia nəpən nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, nəmə Nineve tuhərə irəha nərmama ipwet mine, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə nəpən nəmə Nineve həregi Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i.”

Iesu raməgkiari ia nənime iərmama

³³ *Iərmama riti riwən ko rihiai pen napw ia laet mukurei pen ia kwopun afafa ikin uə rəuiui ia nari riti, mətə trukurei utə i ia nəri kəkurei utə laet irə mə nərmama səməme həuvnimwə pehe tuhətoni raməhiərpwin nari. ³⁴ Nənimem nə rauvei pehe nukuraanien m nipwram. Nəpən nənimem rəsənin, nipwram pam rukuər ia nukuraanien. Mətə nəpən nənimem rərəha, nipwram pam rukuər ia nəpitəvien. ³⁵ Ro iamənhi irə tikaməkeikei mhəkun amasan nukuraanien nəha ia rərim mə ripko mhə nəpitəvien irə. ³⁶ Mə nipwram pam rukuər ia nukuraanien sə nəpitəvien riti riwən irə, trəhiəpw amasan rəmwhen ia laet sə raməhiəpw mauvei pehe nukuraanien mik.”

Iesu rəgkiari ia Farisi me mine nahatən me səvəi Loa

* **11:26:** Jon 5:14   * **11:27:** Luk 1:28,42,48   * **11:28:** Luk 8:15,21   * **11:29:** Mat 16:4
* **11:31:** 1King 10:1-10   * **11:32:** Jon 3:5-10   * **11:33:** Mak 4:21, Luk 8:16

37 * Nəpɪn Iesu raməgkiari ihi, Farisi riti rəres pen in mə trevən ia nimwə səvənhi, məni pəri nari irau min. Ro pen Iesu revən muvnimwə məkure mə trəni nari. 38 Nənə Farisi nəha rərkərinari nəpɪn rətoni mə Iesu rɪpkukupwən mhə məkwerig kurirə rəni nari.

39 * Nənə Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Kimiaha Farisi me noien səkimiaha rəmwhen ia tikikah mine tikinari kamaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwən rəmkemik. Fwe imwə rerimiaha rukuər ia nakresien mine nərəhaien. 40 Kimiaha me i hiəreirei nari. Hiamafətərig irə mə Kumwesən sə rino nəri iruə rɪpko mhə mwi sə fwe imwə? 41 Mətə ramasan mə kimiaha hiəuvehi nəveginien mine nui sə krouəmək ia nəkwai tikikap me mine tikinari me səkimiaha, mhəuvehi mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə tihətoni narimnari me pam tuhəmher tukumiaha.

42 Mətə trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə kimiaha hiaməuai narimnari me pam səkimiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iamɪnhi irə ia nəri ouih rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rəragi pen ia nəveginien. Mətə hiənənouenou noien atukwatukw səvəi nəkirien iərmama, mhənənouenou mwi noien səvəi nokeikeien Kumwesən. Ramasan mə kimiaha hio noien mi nəha, mhəpwəh nənouenouien mwi sə nəha hiamo ia nəri ouih.

43 Trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hiokeikei mə tihəkure ia kwopun amasan me. Ia kwopun kamomaket me ikin hiokeikei mə nərmama tuhəkwein kimiaha ia nisaiien.

44 Trərəha anan tukumaha ti nəri nə mə kimiaha hiəmwhen ia kref me kɪpko mhə mak ia nirəha, nənə nərmama həreirei mamhavən utə ia nirəha.”^a

45 Ia nəpɪn nəha iahatən riti səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəpɪn ikani nəgkiariien me nəha, ikani ərəha mwi kimaha.”

46 Miregi Iesu rini mə, “Trərəha anan mwi tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə hiaməkeikei m nərmama me mə tuhesi pen loa skai me səməme həmwhen ia katipə sə rɪpam. Mətə kimiaha ko hiəpkuvei pen mhə nukwai rəgimiaha riti mhasitu ia nirəha ti natipəien. 47 Trərəha anan tukumiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəuvrəhəkin kref me səvəi profet me səməme kaha kupwən me səkimiaha hənousi əpune irəha. 48 Ia noien nəha kimiaha hiamo pui atukw a kimiaha mə rerimiaha ragien ia narimnari me nəha kaha kupwən me səkimiaha hənə. Irəha hənousi əpune profet me, nənə kimiaha hiəuvrəhəkin kref me səvənraha. 49 Ro iamɪnhi irə Kumwesən sə rukurən pam nari rini mə, ‘Iou takərhi pen profet me mine aposol me həuvən ti nirəha. Irəha tuhousi əpune nepwin, mhometə nepwin.’ 50 In tro iamɪnhi irə mine mə nərmama ipwet mine tuhəuvehi nərpwinien ti nite profet me pam sə rinostat maiu ia nukune narəien muvehe. 51 Nite Epel muvehe meste nite Sekarəea sə kinousi əpune ia in nimwə səvəi Kumwesən ia nimwrəhenhi nifatə mine kwopun sə ro ikinan, iakani nɪpərhiənen tukumiaha i nərmama ipwet mine tuhəuvehi nərpwinien ti nitenraha pam.

52 Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə kimiaha hiərkwafə ki sə raməsevər ia təpinhə ia nimwə nəha nukurənien raməmək ia nəkwən. Kimiaha hiəpkuvnimwə mhə, nənə mamhənise mwi səməme hokeikei mə tuhəuvnimwə.”

* **11:37:** Luk 7:36, 14:1   * **11:39:** Mat 15:2   a **11:44:** Ia narəien səvəi nəkur Isrel, trini minuə iərmama riti rɪrapi nɪpwrai iərmama sə rəmħə in truvehe məmkemik ia nikaren səvəi nəfwakiəien səvənraha. Ro pen irəha tuhaməkeikei mheri amasan təmwhəki kref me mə nərmama tuhəpwəh nəvən pekiniən ia nirəha.” Əvsini mwi Nam 19:16.

⁵³ Nəpɪn Iesu rier ia kwopun nəha mamevən, nahatən me səvəi Loa mine Farisi me həregi niemaha rɪnaməpi pɪk irəha. Hənaməres Iesu nəresien me ia narimnari me rɪpɪk. ⁵⁴* Irəha hamərer mwatuk mə tuhəkwtəmhiri in trɪni minuə rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi.

12

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti noien səvəi Farisi me

¹ Ia nəpɪn nəha nərmama həpɪk həmwən ia taosen m taosen həuvehe mhousəsimwɪn irəha me. Kwopun rouihi. Hameivə pen ia nisunraha me. Nənə Iesu rukupwən mægkiari pen m nərmama me səvənhi, mɪni mə, “Kɪmiaha tihaməsiari ti yis səvəi Farisi me. Yis nəha in nə noien səvəi kəuətksəuə. ²* Narimnari me pam səməme kamhəkəwfə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme kamhəmak afafa tukaməkeikei kətɔni kuvehi irapw ia nukuraanien. ³ Ro pen nəfe nəgkiariien kɪmiaha hiəni ia nəpɪtəvien nərmama tuhəregi ia nukuraanien. Nəfe nəgkiariien kɪmiaha hiəsivən irə ia kwopun afafa tukini irapw ia təkure nimwə me.”

Nərmama tuhaməkeikei mhehekir Kumwesən

⁴ “Iou me nepwɪn, iakani pehe tukumiaha i mə kɪmiaha tihəpwəh nehekiriien nərmama səməme həukurən nousi əpuneien nɪpwramiaha mətə kurirə irə ko həpko mhə nari riti mwi. ⁵ Mətə takini pehe tukumiaha i sin nəha tihaməkeikei mhehekir i. Tihaməkeikei mhehekir Kumwesən ti nəri nə mə nəpɪn in rɪnɔusi əpune raka iərmama, rauvehi nasorɪien ti nosə penien in ia kwopun napw asori rauək ikin. Ouəh, nɪpərhienien, iakani pehe tukumiaha i mə kɪmiaha tihaməkeikei mhehekir in. ⁶ Rerimiaha rɪrhi ro kwəti menu me. Nənimenraha reiwaiu. Kauvehi krirum ia silin sə rouihi anan kəru, mətə kwəti menu me nəha Kumwesən ko rɪpkenouenou mhə riti. ⁷* Hətə ro nimwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rɪnəvsini pam raka irəha. Ro iamɪnhi irə kɪmiaha tihəpwəh nehekiriien. Ia nənimen kɪmiaha hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me nəha həpɪk.”

Iesu rəgkiari ia naurisien mine nehekiriien

⁸ “Iakani pehe tukumiaha i. Iərmama sə trɪni irapw ia nəmri nərmama me mə in iərmama riti səiou, Iou mwi Iəməti Iərmama takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə in iərmama riti səiou. ⁹* Mətə iərmama sə trɪni irapw ia nəmri nərmama me mə in rɪreirei iou, iou mwi takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə iakreirei in. ¹⁰ Iərmama sə trɪni nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən ne-nouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwɪnien. Mətə iərmama sə trɪni nəgkiariien ərəha riti, muəsi Nənɪmwɪn Ikinan irə, Kumwesən tripkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpɪn riti. Nərpwɪnien səvənhi trarə rerin.

¹¹* Nərmama tuhəuvehi kɪmiaha, mhərpwi irapw kɪmiaha ia nəmri nəmə asori me səvəi nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu mine səməme kamhəuvehi nasorɪien mə irəha tuhəkiri nəgkiariien me səkɪmiaha. Ia nəpɪn nəha kɪmiaha tihəpwəh nətərig pɪkien mə tihəfo mhəsəripɪn nəgkiariien səvənraha uə tihəni nəfe nəgkiariien ti nɪrəha i. ¹² Tihəpwəh nətərig pɪkien irə, ti nəri nə mə nəpɪn

* **11:54:** Luk 20:20   * **12:2:** Mat 16:6, Luk 8:17   * **12:7:** Luk 12:24, 21:18, Wok Me 27:34

* **12:9:** Luk 9:26   * **12:11:** Mak 13:11, Luk 21:12-15

atukwatukw naha sækimiaha sə tihəgkiari irə, Nənimwīn Ikinan trahātən kimiaha ia nəfe nəgkiariien tihəni.”

Iesu raməgkiari ia nautə səvəi tīprənə i

¹³ Iərmama riti ia reri nərmama me naha rini pen ti Iesu i mə, “Iahātən. Tata səiou ruvəmhə raka. Ni pen ti piak i mə pwəh kimrau iarouwai pəri narimnari me naha tata rinəmri mə səkimrau.”

¹⁴ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Iərman. Sin mə takəmri amasan nəvisəien səkimirau? Ripko mhə wok səiou nə.” ¹⁵ *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiāha tihətui amasan, mhəpwəh nəseniien noien i kimiāha hiokeikei mə tihəuvehi nautə me ripik. Nukune nimiruien səvəi iərmama ripko mhə in nə nautə asori səvənhi.”

¹⁶ Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nəveginien rasori pik ia nəmhien səvənhi. ¹⁷ Rerīn rirhi minuə ‘Takəfo i? Kwopun riti mwi səiou takəmri amasan nəveginien sənək ikin riwən.’

¹⁸ Iərmama naha ramətərig tukwe, nənə mini mə, ‘Ah, iakukurən nəfe tako. Takeitehi nimwə me səiou, nənə muvrhəkin tain me rasori mwi. Ia nimwə me naha takəmri pen nəveginien me sənək mine narimnari amasan me pam səiou.’ ¹⁹ Nəpin iərmama naha rino pam, in rəgkiari iamīnhi irə mini mə, ‘Səiou narimnari amasan me sə iakiməfate i ruvəpik. Takimīru irə nuk ripik. Ramasan mə takapwis, məvegin, mənimwi, magiēn.’

²⁰ Mətə Kumwesən rini pen tukwe in mə, ‘Ik iərmama ikreirei nari. Ipwet ia nəpin tako ik ikemhə. Nənə tukəfo ia narimnari me naha ikinəpnəpənə irə? Sin truvehi?’

²¹ *Noien naha rəmwhen mwi iərmama sə raməite nautə me səvənhi mə səvənhi əpa, mətə ia nəmri Kumwesən in iəmə auər a.”

²² Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Ro iamīnhi irə iakani pehe tukumiaha i kimiāha tihəpwəh nətərig pikien ti nimiruien sækimiaha mamhəres nəfe tihani. Tihəpwəh nətərig pikien ia nīpwramiaha mamhəres nəfe tiharkahu i. ²³ Nimiruien ripko mhə səvəi nəveginien əpa. Nīpwrai iərmama ripko mhə səvəi tinari əpa. ²⁴ *Hətoni ro menu me ia nimagouagou. Həpwəh nəpweien nari, mhəpwəh nesiien nukwan. Nimwə səvənraha sə kamhəite nəveginien ikin riwən. Mətə Kumwesən raməkwməni irəha. Nənə ia nənimen kimiāha hiamasan pik mhəpi raka menu me. ²⁵ Sin ia kimiāha ko ro nimiruien səvənhi rəpwəmwis mwi səvəi nəpin ouihī a trini minuə ramətərig pik tukwe? ²⁶ Mə riskai tukumiaha ti noien nəri naha rouihī, rəfo hiamətərig pik ti narimnari me nepwin mwi?

²⁷ Hətoni ro tihinari me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh nītirien tinari. Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mətə tinari səvənhi ripkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ²⁸ Kimiāha nahatətəien sækimiaha ripkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tinari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmiru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamīnha irə, in truvei pehe mwi tinari m kimiāha məpi raka. ²⁹ Kimiāha tihəpwəh nətūi əmisəien nəfe tihani uə nəfe tihənīmwi. Kimiāha tihəpwəh nətərig pikien tukwe, ³⁰ ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me ia təkure tīprənə i kamhətui əmisə narimnari me naha, nənə Tata sækimiaha ruvəkurən raka narimnari me naha mə kimiāha

* 12:15: 1Tim 6:9-10 * 12:21: Mat 6:19-20 * 12:24: Sam 147:9, Luk 12:7

tihamækeikei mhæuvehi. ³¹ Mætə kimiaha tihamækeikei mhætui əmisə nitətə sə in ramərimənu irə, nənə in trəriari pehe mwi narimnari me nəha m kimiaha.

³² *Kimiaha i sipsip me səiou hiəpkəpik mhə. Tihəpwəh nehekiriən. Tata səkimiaha rerin ragien ti nuvei peheien nitətə sə in ramərimənu irə m kimiaha. ³³ *Tihəmri pen nəmri nari ia narimnari me səkimiaha, mhæuvehi mane ia nirəha, nənə mhæuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Tihəkusi tənəripw me sə tuhəpkimərir mhə ia nəpən riti mhəvai pen nautə səkimiaha ia nirəha. Tihəfate pen nautə səkimiaha fwe ia neiai. Ia kwopun nəha nautə səkimiaha ko ripkiwən mhə ia nəpən riti ti nəri nə mə iərmama səvəi nakresien riwən uvne me həpkouraha mhə narimnari. ³⁴ Iakani iamnhi irə ti nəri nə mə kwopun nautə səkimiaha raməmak ikin, nətərigien səkimiaha traməmak mwi ikin.”

Iesu raməgkiari ia nuveheien səvənhi

³⁵ * “Kimiaha tihamækeikei mharkahu tinari səvəi wok, nənə mhəhiai pen napw ia laet me səkimiaha pwəh rauək rerin. ³⁶ *Ho rəmwhen ia nərmama səməme kamheitenhi iəmə asori səvənraha mə trier ia nəveginien asori səvəi iərman sə kiri pen vi a pran səvənhi, muvehe ia rukwənu səvənhi. Nəpən in ruvehe, mikunkun təpinhə, təkwtəkwwuni a irəha tuhəsevər ia təpinhə tukwe. ³⁷ *Trini minuə iəmə asori nəha ruvehe mətoni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari min kamhətui mhəpkapri mhə, rerinraha tragien. Iakani nīpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha trarkahu tinari səvənhi səvəi wok, nənə mīni pen ti nirəha mə tuhəkure mhani nari. Nənə in trisui raka nəveginien, muvei pen minraha. ³⁸ Trini minuə iəmə asori nəha ruvehe ia kurkwai nəpən, uə ia nəpən rəiə rakaka irə, mətoni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari min kamhətui mhəpkapri mhə, rerinraha tragien. ³⁹ *Mətə kimiaha tihamækeikei mhəukurən nəri i. Trini minuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpən iərmama riti truvehe, muvniwə ia nəkwai nimwə səvənhi, makres, in tramətui a məpwəh napriien. Ko in rəpwəh nəseniien iərmama riti reitehi nimwə səvənhi, muvniwə, makres. ⁴⁰ Rəmwhen a mwi kimiaha mwi tihamækeikei mhəpnəpenə ti nəri nə mə iou, Iəmtə iərmama, takuvehe ia nəpən riti tihakiraka iou.”

⁴¹ Miregi Pita rini mə, “Iərimənu. Ikanı nusipekinien nəha maməgkiari pehe m kimaha əpa uə ikaməgkiari pen mīne nərmama me pam?”

⁴² Miregi Iərimənu səkitaha rini mə, “Iotukwininari sə rukurən nari, mamə nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpən me, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia səvənhi iotukwininari me pam mə trəkwməni irəha ia nəpən atukwatuki kamhani nari irə. ⁴³ Trini minuə iəmə asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe, mətoni mə ramə wok me iamnha irə, iotukwininari nəha rerin tragien. ⁴⁴ *Iakani nīpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁵ Mətə mə iotukwininari nəha rerin rinamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, nənə rinamouisi nərman mīne nīpran səməme kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegin, mamənimwi, mamakonə, ⁴⁶ iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpən riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rirərei. Iəmə asori səvənhi trərpwin noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha nərmama səməme həpkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien səvənhi.

* **12:32:** Luk 22:29, Rev 1:6 * **12:33:** Luk 18:22 * **12:35:** Eks 12:11, Mat 25:1-13 * **12:36:** 1Pit 1:13, Mak 13:33-36 * **12:37:** Jon 13:4 * **12:39:** Mat 24:43-44, 1Tes 5:2 * **12:44:** Mat 25:21,23

47 *Iotukwininari sə ruvəukurən raka nəkwai iəmə asori səvənhi, mətə rīpkəpnəpenə mhə, uə rīpkesi pen mhə nəkwān, tukərisi pik in. 48 Mətə iotukwininari sə rīreirei nəkwai iəmə asori səvənhi, iəmə mo nari riti ratuk-watukw mə tukərisi in tukve, tukərisi məru a in. Nərmama sə Kumwesən ruvei pen narimnari me rīpik min trəmākeikei mo narimnari me rīpik. Nənə iərmama sə nərmama həmri pen narimnari me rīpik ia rəgin, tuhəres pen in narimnari me rīpik mwi.”

Nəgkiariien səvəi Iesu tro nərmama həuai irəha me

49 Nənə Iesu rini mə, “Iou iakuvehe mə takararki pehe napw ia tīprənə i. Iakuə ko napw nəha ruvəuək raka, mətə rīpkuək mhə ihi. 50 *Səiou riti nəha paptas tukaməkeikei kakiətənimw iou irə. Nənə təkwtəkwwuni iakamregi rərəha pik anan meste tuko sampam irə. 51 *Nətərigien səkimiaha rəfo? Hiənuə iakuvehe mə tako nərmama ia tīprənə i harə ia nəmərīnuien? Iakani pehe tukumiaha i mə iapkuvehe mhə mə tako nərmama harə ia nəmərīnuien, mətə iakuvehe mə tako nərmama həuai irəha me. 52 Təkwtəkwwuni mamevən trini minuə nərmama krirum kamharə ia nəkwai nimwə kuatia, irəha tuhəuai irəha me. Kahar tuharəmwəki kəru. Kəru trouəmwəki kahar. 53 *Irəha tuhəuai irəha me. Tata trəmwəki tini iərman, tini iərman trəmwəki tata səvənhi. Mama trəmwəki tini pran, tini pran trəmwəki mama səvənhi. Kaka pran trəmwəki prisini pran, prisini pran trəmwəki kaka pran səvənhi.”

Nimtətien me nəha Iesu ramo

54 Iesu rini nəgkiariien rini mwi ti nərmama me mə, “Nəpīn kimiaha hiətōni nəpuə riti rutə ia nukunhi təsi, təkwtəkwwuni a hiəni mə, ‘Kwa nesən trauər.’ Nənə nesən rauər. 55 Nənə nəpīn kimiaha hiətōni nimətəgi natogə riskəmter, hiəni mə, ‘Kwa nukwəsikər travən.’ Nənə nukwəsikər rəvon. 56 Kimiaha kəuətəkəsū me! Hiəukurən nətəien tīprənə mine niməgouagou, nənə mhəukurən nəfe nari irau krouahatən pen. Mətə rəfo hiəreirei nīpwrai nīmətətien me i kamo ipwet mine?”

Iesu rəgkiari ia nəvisəien

57 “Kimiaha tihaməkeikei mhəkiri suatuk me, mhəni mə sə pəku nəha ratukwatukw. 58 Trini minuə iko noien ərəha riti ia iərmama, nənə in rokəikei mə kimirau min tirouərər ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpīn ipkəvən mhə ihi ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin. Rərəha iərmama nəha ikino noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia kalapus. 59 Iakani nīpərhiēnien tukw ik i tikəpwəh nieriēn meste ikərəku pen pam faen me səim.”

13

Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səvənraha

1 Ia nəpīn a mwi nəha, nərmama nepwīn həuvehe mhəvisau pen m Iesu mə Paelat rīnousi əpune nəmə Kalili me nepwīn nəpīn irəha kamhəvi nite narimīru me ia nifatə səvəi Kumwesən. 2 *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiaməfətərig ia nəmə Kalili me nəha? Irəha harəha anan mhəpi raka nəmə Kalili me nepwīn ti nəri nə mə irəha hemhə iamīnha irə? 3 *Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha i kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha

* 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39 * 12:51: Mat 26:38, Jon 12:27 * 12:53: Maeka

me sækimiaha. Mə hiəpwəh noien, kímiaha pam tihemhə rəmwhen ia nīrəha. ⁴Uə kímiaha hiāməfətərig ia nərmama me nəha eitín nīmwə riti rəpwəmwis mutə rīmwei, məkure tərini irəha, hemhə? Irəha hərəha anan mhəpi raka irəha me nepwin səməme kamharə fwe Jerusalem? ⁵Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha i kímiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me sækimiaha. Mə hiəpwəh noien, kímiaha pam tihemhə rəmwhen ia nīrəha.”

Iesu rusipekin ia niemis riti rīpkukuə mhə

⁶* Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nīrəha i mə, “Iərmama riti rəpwei niemis riti ia nəmhién səvənhi. Nənə ia nəpín riti ruvehe mamətui nukwan, mətə rīpkətə mhə riti. ⁷*Ro pen rini pen ti iərmama sə raməmhu səvənhi mə, ‘Ōtə ro. Nuk kahar nəha təkwtəkwuni iakuvehe mamətui kwənkwai niemis i, mətə iapktə mhə riti. Ərai əmwesi! Ramərəer auər a ia tīprənə i.’

⁸* Miregi iərmama sə raməmhu səvənhi rini mə, ‘Iəmə asori. Əpwəh rərer nuk riti mwi. Pwəh iakeri nukunen mukuraukurau, nənə mərki pen nīmwinahak sə trasitu irə mutə amasan. ⁹Trini minuə rərer nuk riti mwi mukuə, ramasan. Mətə mə rīpkukuə mhə, ikukurən nərəi əmwesiién.’”

Iesu ro pran riti təkutan rikou ruvehe məsanin ia Sapat

¹⁰Nəpín riti ia Sapat Iesu ramahatən nərmama ia nəkwai nīmwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹¹Pran riti nəha ikin nənīmwin ərəha rinarə raka irə ia nuk eitín mamə təkutan rikou. Prən nəha rəmakəmak a, ko rīpkərəer atukwatukw mhə. ¹²Nəpín Iesu rətóni, rəkwein pen prən nəha, mīni pen tukwe in mə, ‘Prən i. Takifi raka nemhəien səim ia nīram.’ ¹³Nənə Iesu rəmri pen rəgin mi irə, nənə təkwtəkwuni a təkutai prən nəha ruvehe matukwatukw. Nənə in rəgnəginī Kumwesən.

¹⁴* Mətə iəmə asori səvəi nīmwəfwaki niemaha rəpi ti nəri nə mə Iesu romasan prən nəha ia Sapat. In rini pen ti nərmama i mə, “Nəpín sikis nəha ratukwatukw mə tuko wək irə. Həuvehe ia nəpín me nəha pwəh in romasan nīpwramiaha. Mətə ia Sapat kímiaha tihəpwəh nuveheien.”

¹⁵* Miregi Iərimənu səkītaha rini pen tukwe in mə, “Kímiaha kəuətksuə me. Sin ia kímiaha rəpwəh nīfién səvənhi kau uə togki ia Sapat, misigi, mevən ti nui? Kímiaha pam hiāmo nəri i! ¹⁶* Nənə rəfo ia prən i Setan rīrukwi nuk eitín? In kwənəkwus riti səvəi Epraham. Ko iapkiifi mhə nemhəien i irə ia Sapat?”

¹⁷Nəpín Iesu rini nəgkiariien nəha, nərmama pam səməme kamhətə ərəha in hərəgi hauris. Mətə səməme həpkətə ərəha mhə in rərīnraha ragien ti narimnari asori me sə in ramo.

Nusipekinien səvəi kwənuni nei nəha mastat

¹⁸Nənə Iesu rini mə, “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia nəfe nari? Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen irə? ¹⁹Rəmwhen ia nuni nei mastat sə rouihi anan ia nuni nei me. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhién səvənhi, nənə rutə, muvehe mo nei irə, nənə menu me ia nīməgouəgou ho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgin me.”

Nusipekinien səvəi yis

* **13:6:** Mat 21:19   * **13:7:** Luk 3:9   * **13:8:** 2Tes 3:9,15   * **13:14:** Eks 20:9-10, Dut 5:13-14, Luk 6:7, Jon 5:16   * **13:15:** Luk 14:5   * **13:16:** Luk 19:9

²⁰ Nənə Iesu rarə mini mwi mə, “Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen nitətə sə Kumwesən ramərımənu irə? ²¹ Rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, muvehi mərəpi irau flaoa me ripik, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsisi.”

Iesu rəgkiari ia kwəruə sə rouihi

²² Iesu ravən makurau ia taon me mine rukwənu me, mamahatən nərmama, mamesi pen suatuk səvənhi mamevən mə treste nari fwe Jerusalem. ²³ Nənə iərmama riti rini pen tukwe in mə, “Iərımənu. Nərmama me nəha Kumwesən truvehimiru irəha tuhəpik uə tuhouihi a?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i minua, ²⁴* “Kimiaha tihaməkeikei mhousari mhəuvnimwə ia kwəruə ouihi. Iakani pehe tukumiaha i nərmama həpik tuhousari ti nuvnmwəien, mətə tuhəpwəh nuvnmwəien. ²⁵* Iəmə asori səvəi nimwə nəha triskəmter, məsisəg ia təpinhə ia nimwə səvənhi.

Ia nəpin nəha kimiaha tihərer iruə, mamhəru i təpinhə, mamhəni mə, ‘Iərımənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

Miregi in trini pehe tukumiaha i mə, ‘Kimiaha hiəuku pəku? Iakreirei kimiaha.’

²⁶ Miregi kimiaha tihəni mə, ‘Kimaha i səməme sənəvegin, mhənənimwi pəri kitaha mik. Ikinərər ia suatuk me səkimaha, mamahatən nərmama.’

²⁷* Mətə in trini iaminihi mə, ‘Iakani pehe tukumiaha i iakreirei kimiaha mə hiəuku pəku. Kimiaha pam i nərmama hiamo noien ərəha, həuvən isipwın tukw iou.’

²⁸* Ia kwopun nəha kimiaha tihəsək mhahi tərini revimiaha nəpin tihətəni Epraham mine Aesak mine Jekop mine profet kupwən me kamhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərımənu irə, mətə kinərarki irapw kimiaha iruə.

²⁹* Nənə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuku pesu, mhəuku prehi, mhəuku peraha, mhəuku parei, mhəuvehe mhəkure mhəni pəri nari ia nitətə sə Kumwesən ramərımənu irə. ³⁰* Nənə həregi ro. Nərmama nepwın kamhəkuriə tuhəuvehe mhəkupwən, nənə nepwın haməkupwən tuhəuvehe mhəkuriə.”

Iesu ramasək ti Jerusalem

³¹ Ia nəpin a mwi nəha Farisi me nepwın həuvehe mhəni pen ti Iesu i mə, “Araka ia kwopun i mamevən. Herot rokeikei mə trousi əpune ik.”

³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvən mhəni pen ti kuri əprmin nəha Herot mə iakani ianhi mə, ‘Regi ro! Iakaməkou i rapw nəremhə me ia nərmama, mafi raka nemhəien me ia nirəha. Tako iaminihi irə ipwet mine trakwakwi. Nənə tineis iako sampam ia wok səiou. ³³ Takaməkeikei mesi pen suatuk səiou mamevən ipwet, trakwakwi, mine tineis, ti nəri nə mə ko kipkousi əpune mhə profet riti ia kwopun əpə iti, mətə traməkeikei memhə fwe ia Jerusalem əpa.’

³⁴ Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik! Nəpin ripik iakokeikei mə takousəsimwın nipwnətım me rəmwhen ia rinhi menu ramə ia tini me mauiui irəha ia tərəgin mi. Mətə kimiaha hiəpwəh nokeikeiien. ³⁵ Hətə ro. Təkwtəkwuni nəha Kumwesən trəpwəh nimwə səkimiaha. Nənə iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh mwi nətoniien iou meste tihəni mə, ‘Səgnəgini iərmama i rauvehe ia nəghi Iərımənu səkitaha.’”

* **13:24:** Fil 3:12 * **13:25:** Mat 25:10-12 * **13:27:** Sam 6:8 * **13:28:** Mat 8:11-12 * **13:29:** Sam 107:3, Luk 14:15 * **13:30:** Mat 19:30

14

Iesu romasan iærmama riti rægin mi mine nisun mi krouæsis

¹ *Ia Sapat riti Iesu revæn mæ træni nari ia nækwai nimwæ sævæi iæmæ asori riti sævæi Farisi me. Iræha kamhætæ amasan in mæ træfo iræ. ² Iærmama riti næha ikîn nemhæien ramaræ iræ, mamô rægin mi mine nisun mi krouæsis. ³ *Næpin Iesu rætoni, ræres pen nahatæn me sævæi Loa mine Farisi me i mæ, “Ræfo? Raturkwatukw ia loa sækitaha mæ ia Sapat tuko iærmama sæ nemhæien raræ iræ ruvehe mæsanin uæ rekæm?” ⁴ Mætæ iræha hæpwæh niniiën nægkiariien riti. Ia næpin næha Iesu ruvehi iærmama næha, mo nipwran ruvehe mæsanin, rærhi pen in ramevæn.

⁵ *Kuriræ iræ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Sin ia kimiaha trini minuæ ia Sapat sævænhi iækunouih i uæ kau rimwei pen ia ruei tænæ tripkevæn akwauakw mhæ mivi utæ in?” ⁶ *Mætæ riskai ti niræha ko iræha hæpwæh niniiën nægkiariien riti ti næresien næha.

Iærmama træpwæh næfiæutæien in

⁷ *Ia næpin næha, Iesu rætæ nærmama næpwîn sæmæme iæmæ asori sævæi nimwæ næha rækwein iræha mæ tuhani pæri nari hæuvæn mhækure ia kwopun næha kamsiai nærmama ikîn. Nænæ Iesu rini nusipekinien riti ti niræha i mæ, ⁸ * “Trini minuæ iærmama riti rækwein ik mæ tikevæn mæni nari ia næveginien asori sæ kamo ti iærman sæ kiri pen vi a pran sævænhi, tikæpwæh nækureien ia kwopun kamsiai nærmama me ikîn. Ræræha iærmama riti sæ rasori ia niram ruvehe, ⁹ nænæ iærmama sæ rinækwein kimirau pæri truvehe, mini pehe tukw ik i mæ, ‘Araka, pwæh iærmama i rækure ia kwopun i.’ Nænæ ik tikauris ti næri næ mæ tikamækeikei mevæn mækure ia kwopun i inhæripw anan. ¹⁰ Mætæ trini minuæ iærmama riti rækwein ik iamînhi, tikevæn mækure ia kwopun sæ inhæripw anan. Nænæ iærmama sæ rinækwein ik truvehe mini pehe tukw ik i mæ, ‘Iou riti. Uvehe mækure ia kwopun i irænhæ.’ Ia noien næha in truvehi utæ ik ia næmri nærmama me pam sæmæme kamhani pæri nari kimiaha minraha. ¹¹ *Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ iærmama sæ rauvehi utæ in, Kumwesæn truvehi irapw in, nænæ iærmama sæ rauvehi irapw in, Kumwesæn truvehi utæ in.”

¹² Nænæ Iesu rini pen ti iærmama i rinækwein in mæ træni nari ia nækwai nimwæ sævænhi mæ, “Trini minuæ iko næveginien asori riti ia rukwæsikær uæ ia næpin, tikæpwæh nækweinien ik me næpwîn uæ piäm me uæ nærmama ia kwænækwus sæim uæ nærmama sæmæme kamharæ ipaka tukw ik nautæ sævænraha rasori mæ iræha tuhæuvehe mhani nari. Mæ iko iamînhi iræ iræha tuhækwein mwi ik mæ tikevæn mæni pæri nari kimiaha minraha. Nænæ ia noien næha iræha tuhærpwîn tai noien ikino minraha. ¹³ *Mætæ næpin tiko næveginien asori, tikækwein nærmama nautæ sævænraha riwæn, mine nærmama sæmæme nipæri nipwranraha remhæ, mine sæmæme nisunraha rærfe, mine sæmæme nænimenraha rifwæ mæ iræha tuhæuvehe mhani pæri nari. ¹⁴ *Nænæ Kumwesæn trækwein amasan ia niram ti næri næ mæ iræha ko hæpkærpwîn pehe mhæ tai noien sæ ikino minraha. Mætæ ia næpin sampam, næpin nækur atukwatukw tuhætui mwi ia nemhæien, Kumwesæn trærpwîn pehe mik.”

Nusipekinien sævæi næveginien asori

* **14:1:** Luk 11:37 * **14:3:** Luk 6:9 * **14:5:** Mat 12:11, Luk 13:15 * **14:6:** Mat 22:46 * **14:7:** Mat 23:6 * **14:8:** Prov 25:6-7 * **14:11:** Mat 23:12, Luk 18:14 * **14:13:** Dut 14:29 * **14:14:** Jon 5:29

15 * Iærmama riti sə raməni pəri nari irəha Iesu riregi nəgkiariien nəha, mini pen tukwe in mə, “Iærmama sə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə məni nari rerin tragien.”

16 Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəpin riti iærmama riti rokeikei mə tro nəveginien asori riti, nənə mukupwən məkwein nərmama həpik mə tuhəuvehe tukwe. 17 Ia nəpin səvəi nəveginien asori nəha, in rərhi pen iærmama riti sə ramo tukwini nari min revən ti nirəha səməme in rinəkwein irəha mə tuhəuvehe, mini pen ti nirəha mə, ‘Həuvehe, iakinəpnəpenə pam narimnari.’

18 Mətə irəha pam həni mə ko həpkuvehe mhə. Iærmama sə rukupwən məgkiari rini pen tukwe in mə, ‘Sore. Ko iapkuvehe mhə. Iapkuvehi a nəmri tiprənə riti. Takaməkeikei mevən mətoni.’

19 Riti mwi rini mə, ‘Sore. Mətə iou iapkuvehi a nəmri kau me irəha pam ten. Takaməkeikei mevən məskun irəha. Ko iou iapkuvehe mhə.’

20 * Riti mwi rini mə, ‘Kiri pehe a pran səiou i. Ro iamihni irə ko iapkuvehe mhə.’

21 Ia nəpin nəha iærmama sə ramo tukwini nari rirərig, mevən ti iəmə asori səvənhi, məvisau pen nəgkiariien me nəha min. Nənə iəmə asori niemaha rəpi. In rini pen ti iærmama nəha ramo tukwini nari min mə, ‘Evən akwauakw ia suatuk me mine kwopun me ia taon i, miri nərmama nautə səvənraha riwən, mine nərmama səməme nipəri nipwranraha remhə, mine səməme nənimenraha rifwə, mine səməme nisunraha rərfe, miri irəha mhəuvehe.’

22 Ro pen iotukwininari nəha revən, mirərig, mini mə, ‘Iəmə asori. Nəfe ikiməni iakino, mətə nimwə səim ripkukuar mhə.’

23 Miregi iəmə asori səvəi iotukwini nari nəha rini pen tukwe in mə, ‘Evən ia suatuk me mine kwopun me iruə ia taon, məkeikei m nərmama mə tuhəuvnimə pehe pwəh nimwə səiou rukuər amasan. 24 Iakani pehe tukw ik i nərmama me nəha səməme iakinəkwein irəha fwe kupwən irəha riti ko ripkəni mhə nəveginien səiou.’”

Noien səvəi nukurirəien Iesu

25 Nəpin riti nərmama həpik kamhəkuriə Iesu. Nənə in ruvsini mini pen ti nirəha i minuə, 26 * “Trini minuə iærmama riti ruvehe tukw iou in traməkeikei mokeikei iou məpi raka tata səvənhi mine mama səvənhi, mine pran səvənhi, mine nipwnətən me, mine piəvni me, mine kitiriməni me, mine nimiruuien atukw səvənhi. Trini minuə in ripkokeikei mhə iou iamihni, ko ripkuvehe mhə mo in iærmama riti səiou. 27 * Iærmama sə ripkəvrani mhə nei kamarkuaui səvənhi muvehe mukurirə iou, ko in ripkuvehe mhə mo in iærmama riti səiou.

28 Sin ia kimiaha rokeikei mə tro nimwə riti rəpwəmwis mutə, mətə ripkukupwən mhə məkure, məvsini nəmri narimnari me sə tro nimwə irə mə mane səvənhi rəmwhen uə rekəm? 29 Trini minuə iærmama ripko mhə iamihni irə, nəpin ro sampam ia nisui nimwə nəha, ko ripko pam mhə nimwə, nənə nərmama me pam tuhətə haris əkenhin irə, 30 mhəni mə, ‘Hətə ro iærmama nəha. Rino pam nisui nimwə, mətə ko ripko pam mhə.’

31 Uə nəfe kig rokeikei mə trevən maruagən irau kig riti, mətə ripkukupwən mhə məkure, mətərig tukwe mə in rəmwhen ko riri pen səvənhi naruagən me irəha pam ten taosen həuvən mharuagən irəha kig sə ramiri pehe səvənhi me irəha pam twenti taosen? 32 Trini minuə kig nəha rətoni mə in rəpwəh

* 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Kor 7:33 * 14:26: Luk 18:29 * 14:27: Luk 9:23

nəmwhenien, nəpɪn kɪg nəhə səvənhi naruaɡən me irəhə pam twenti taosen rauvehe ihi fwe isipwɪn, in trərhi pen nərmmama nepwɪn səvənhi həuvən mə tuhares mə trəfo nəhə məmri nəmərɪnuɪen. ³³ Ia noien nəhə rəmwhen a mwɪ kɪmɪahə tɪhəməkɛkɛi mhəkupwən mhətərɪɡ tukwe. Trɪni mɪnuə kɪmɪahə rɪtɪ rərɪn rɪpkagɪen mhə mə traraka ia narɪmmari me pam səvənhi, ko in rɪpkuvehe mhə mo in iərmmama rɪtɪ səɪou.”

Iesu rəɡkiari ia sol sə nəsienien səvənhi ruvəiwən

³⁴ “Sol nəri ramasan. Mətə trɪni mɪnuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwɪ rəsien mwɪ? ³⁵ Rɪpkamasan mhə tɪ tɪprənə uə tɪ nihi kau sə tukarapi ia tɪprənə kəmhu irə. Ramasan a mə tukararki a i. Iərmmama sə nəkwəregɪn rarə tɪ nɪregiɪen nari traməkɛkɛi mətərɪɡ amasan.”

15

Iesu rusipekɪn ia iərmmama sə rətə wau ia səvənhi sipsip

¹ Ia nəpɪn nəhə nərmmama səməmə kamərəkə pen takis mɪnraha mɪne nərmmama ərəhə me nepwɪn mwɪ həuvehe mə tuhətərɪɡ ia Iesu. ² *Nəpɪn Farisi me mɪne nahatən me səvəi Loa hətoni, həni ərəhə Iesu, mhəni mə, “Iəmə i raməsəni nəkur ərəhə me həuvehe tukwe in. Raməni pəri nari irəhə mɪnraha.”

³ Ro pen Iesu rɪni nusipekɪnien rɪtɪ tɪ nɪrəhə i mə, ⁴ * “Trɪni mɪnuə kɪmɪahə rɪtɪ səvənhi sipsip me irəhə pam hantret, mətə rətə wau ia rɪtɪ, trəfo pen irə? In trəpwəh nəenti-naen fwe ia kwopun kamhəni nurhi ikɪn, mevən mətɪ sipsip sə rɪnaruei meste trətəni. ⁵ Nənə nəpɪn rətəni, truvehɪ utə məmri pen ia nuran mɪ, mamagɪen, ⁶ mevən fwe imwəni, moeite in me nepwɪn mɪne nərmmama səməmə kamharə ipaka tukwe, mɪni pen tɪ nɪrəhə i mə, ‘Pwəh sagɪen pəri tɪ nəri nə mə iakɪnətəni sipsip səɪou sə rɪnəruei.’ ⁷ Rəmwhen ia noien nəhə iakani pehe tukumɪahə i trɪni mɪnuə iərmmama ərəhə rɪtɪ rɪrərɪɡ ia nətərɪɡɪen səvənhi, məpwəh noien ərəhə me səvənhi, nəɡɪenien fwe ia nəiəi trasori məpi raka nəɡɪenien sə kamregi tɪ nərmmama atukwatukw me nəhə irəhə pam nəenti-naen səməmə tuhəpkərɪɡ mhə ia nətərɪɡɪen səvənraha tɪ nəri nə mə noien ərəhə me səvənraha rɪwən.”

Iesu rusipekɪn ia pran sə rətə wau silin səvənhi

⁸ Nənə Iesu rɪni mə, “Uə trɪni mɪnuə pran səvənhi silin irəhə pam ten, rətə wau ia rɪtɪ, trəfo pen irə? Trɪhɪəi pen napw ia laet, maies ia nəkwai nɪmwə, məmətɪ silin nəhə meste trətəni. ⁹ Nənə nəpɪn rətəni, trəkweɪn in me nepwɪn mɪne nərmmama səməmə kamharə ipaka tukwe, mɪni mə, ‘Pwəh sagɪen pəri tɪ nəri nə mə iakɪnətəni silin sə iakɪnətə wau irə.’ ¹⁰ Rəmwhen ia noien nəhə iakani pehe tukumɪahə i nəɡelo me səvəi Kummwəsən kamhagɪen nəpɪn iərmmama ərəhə rɪtɪ rɪrərɪɡ ia nətərɪɡɪen səvənhi, məpwəh noien ərəhə me səvənhi.”

Iesu rusipekɪn ia tamaruə sə rəruei

¹¹ Nənə Iesu rɪni mə, “Iərmmama rɪtɪ tɪni kərɪ iərman mɪ. ¹² Nəpɪn rɪtɪ tɪni sə rouɪhi rɪni pen tɪ səvənhi tata i mə, ‘Tata. Uai narɪmmari me səɪm muvei pehe səɪou nəhə təkwtəkɪwuni.’ Nənə tata səvənhi ruai narɪmmari me səvənhi ia nəɪmɪen kərɪ rɪtɪ səvəi tɪni sə rasori rɪtɪ səvəi tɪni sə rouɪhi.

¹³ *Rɪpkə mhə tui tɪni sə rouɪhi roueite səvənhi narɪmmari me, ruvehɪ mane irə, mɪer, məpwəh imwəni, mevən marə ia tənə rɪtɪ isipwɪn. Nənə ia kwopun

* 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Esik 34:11,16, Luk 19:10 * 15:13: Prov 29:3

nəha in rouraha mane səvənhi ia noien ərəha me ¹⁴ meste mane səvənhi riwən. Nəpən səvənhi mane ruvəiwən pam, nukumhə rinamavən ia tənə nəha. Nukumhə rinama. Sənəni nəveginien riwən. ¹⁵ Ro pen in revən mamowok səvəi iərmama riti ia tənə nəha. Nənə iərmama nəha rərhi pen in revən mə trəkwəmāni pikə me səvənhi. ¹⁶ *Nəpən in raməkwmāni pikə me nəha, nukumhə rahi pik anan, mətə iərmama riti rəpkuvei pen mhə nari riti min. Nənə rerin rirhi mə, 'Rosi ko iakəni nīpəri nəveginien riti sənəi pikə me i takregi ramanan.'

¹⁷ Mətə nəpən nətərigien amasan səvənhi rirərig muvehe, in rini mə, 'Nərmama me nəha tata səiou ramərəku pen minraha ti no tukwinien nari min irəha pam nəveginien sənənraha rasori məpi raka irəha, mətə iou iakamarə ia kwopun i nukumhə ramahi iou na takemhə. ¹⁸ *Taker ia kwopun i, mirərig, mevən ti səiou tata, mini pen tukwe in minua, Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. ¹⁹ Təkwətəkwuni nəha iəpkəmwhen mhə mə tikəkwein nərim ia nīrak. Tiko iou iakəmwhen iərmama riti sə ikamərəku pen min ti no tukwinien nari mik.' ²⁰ Ro iamīnhi irə tamaruə nəha riskəmter, mirərig, minamevən ti tata səvənhi. Mətə nəpən rauvehe ihi fwe isipwīn, tata səvənhi rətoni, nənə rerin rərkwəpīr tukwe. Raiu, mevən, mərəhi pehe, makei min.

²¹ Nənə tini rini pen tukwe in mə, 'Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. Təkwətəkwuni nəha iəpkəmwhen mhə mə tikəkwein nərim ia nīrak.'

²² Mətə tata səvənhi rəkwein nərmama səməme kamho tukwini nari min mini mə, 'Həuvən akwauakw, mhəuvehi karkahu əpwəmwis riti sə ramanan pik məpi raka karkahu əpwəmwis me nepwīn, nənə mharkahu pen i min, mhəuvei pen rig ia nukwai rəgin, mhəuvei pen put ia nisun mi, ²³ nənə mhəuvən mhəuvehi kau nəha nīpwrān rəsisi amasan mhəuvehe, mhousi əpune. Pwəh sani mhagien pəri ²⁴ *ti nəri nə mə iəkunouīhi i səiou rəmwhen mə ruvamhə raka, mətə təkwətəkwuni ruvəmiri mwi. In rinəruēi, mətə təkwətəkwuni nəha iəkīnətoni mwi.' Nənə irəha kənamhagien pəri.

²⁵ Ia nəpən nəha tini sə rasori in fwe ia nəmhien. Nəpən rirərig mauvehe ia rukwənu, muvehe ipaka ti nimwə, rirəgi nərmama kamhani nīpu, mamho tanis. ²⁶ Nənə rəkwein iərmama riti sə ramo tukwini nari m tata səvənhi, mərəs mə, 'Nəfe i hiamo?'

²⁷ *Miregi iərmama nəha rini pen tukwe in mə, 'Piam ruvəuvehe. Nənə tata səim ruəsi kau nəha nīpwrān rəsisi amasan ti nəri nə mə piam rirərig muvehe məsanin a.'

²⁸ Ro iamīnhi irə tini sə rasori niemaha rəpi, rəpwəh nuvnimwəien ia nəkwai nimwə. Tata səvənhi rier, mərəs in mə truvnimwə, ²⁹ mətə in rini pen ti səvənhi tata i mə, 'Ətə ro! Nuk me rīpik iakamo tukwini pehe nari mik ia kwopun i, mīpkərui mhə nəkwam. Mətə ipkuvei pehe mhə nari riti miou rəmwhen ia kwəti nəni mə tako nəveginien irə mhagien pəri kimaha iou me nepwīn. ³⁰ Mətə nəpən nərim nəha sə rinouraha narimnari me səim ti nərkūien nīpran ia suatuk rirərig muvehe ia rukwənu, ikousi əpune kau nəha nīpwrān rəsisi amasan mamō nəveginien irə səvənhi.'

³¹ Miregi tata səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Nərik. Nəpən me pam krau mik krauarə. Narimnari me pam səiou səim. ³² Mətə ratukwatukw mə tso nəveginien i, mhagien, ti nəri nə mə piam in rəmwhen mə ruvamhə raka,

* **15:16:** Prov 23:21 * **15:18:** Sam 51:4, Jer 3:12-13 * **15:24:** Efes 2:1,5, 5:14 * **15:27:** Luk 15:2

mətə təkwtəkwni ruvəmīru mwi. Rīnəruei, mətə təkwtəkwni nəha sənətoni mwi.”

16

Iesu rəgkiari ia iərmama sə ramətui ərəha ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi

¹ Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Səvənhi riti fwe iotukwininari ramətui ti nautə səvənhi, mətə kamini ərəha in mə ramouraha nautə nəha. ² Ro iamīnhi irə iərmama sə nautə səvənhi rasori rəkwein iəmə nəha ruvehe, rəres pen in mə, ‘Nəfe nəgkiariien me i iakamregi kamini ia niram? Uvei pehe nəkukuə sə ikimərai pen səim wok irə. Təkwtəkwni nəha tiko sampam ia wok.’

³ Miregi iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori nəha rerin rirhi mə, ‘Səiou iəmə asori trərarki irəpw iou ia wok səiou. Mətə niskaiien səiou rəpwəh nəmwhenien mə takeri tīprənə muvehi mane irə. Iakamauris ti naseien mane ti nərmama. Tako nəfe nəha təkwtəkwni? ⁴ Ah, iakukurən nəfe tako! Nərmama me nəha səməme həpkərpwin pehe mhə ihi kaon me səvənraha sə iəmə asori səiou rīməuvei pen mīnraha, tako rerinraha rəgien. Trini minuə iako iamīnhi irə, nəpīn iəmə asori səiou trərarki iou, irəha tuhəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səvənraha.’ ⁵ Ia nəpīn nəha in rəkwein nərmama me nəha səməme həpkərpwin pehe mhə ihi kaon səvənraha həuvehe kuatia kuatia tukwe in. Sə rukupwən mevən, rəres in mə, ‘Ikiməuvehi nəfe narimnari me səvəi iəmə asori səiou, mətə ipkuvehi mhə ihi nənimen?’

⁶ Miregi iərmama nəha rini mə, ‘Tram me irəha pam hantret həkukəuə ia oel kaməvənari irə.’

Miregi iəmə nəha rini mə, ‘In i nīmwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi, məkure akwauakw, mīrai pen mə fifti tram a.’ ⁷ Iəmə nəha rarə mīni pen ti riti mwi mə, ‘Nənə ik ikiməuvehi nəfe mətə ipkuvehi mhə ihi nənimen?’

Miregi iərmama nəha rini mə, ‘Pak flaoa irəha pam wan taosen.’

Miregi iəmə nəha rini mə, ‘In i nīmwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi mīrai pen mə pak me irəha pam eit hantret a.’

⁸ *Iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori nəha ramo noien riti sə rīpkatukwatukw mhə. Mətə kurirə irə iəmə asori səvənhi ruvehe mīni vivi in ti nəri nə mə in rukurən nari. Nəri nəha ramahatən pen mə nərmama ia tīprənə i həkukurən amasan nari ti noien pisnes irəha nərmama səvənraha. Irəha həkukurən amasan mhəpi raka nīpwnəti nukuraanien me. ⁹ *Nənə iakani pehe tukumiaha i kīmiaha tihəməkeikei mhasitu amasan ia nərmama ia nautə me səvəi tīprənə i mə irəha tuhəuvehe mho kīmiaha me nepwīn ia nīrəha. Nənə nəpīn nautə me nəha tuhəiwən, Kumwesən truvehi puvnimwə kīmiaha ia nimwə me səməme tuhəpkiwən mhə ia nəpīn riti.

¹⁰ *Iərmama sə ramətui amasan ti nəri ouīhi a trətui amasan mwi ti nəri asori. Nənə iərmama sə rīpkətui amasan mhə ti nəri ouīhi tīpkətui amasan mhə mwi ti nəri asori. ¹¹ Trini minuə kīmiaha hiəpkətui amasan mhə ti nautə səvəi tīprənə i, sin trəmri pehe nautə sə ro nīpərhiēnien irə ia rəgimīaha mə tihətui amasan tukwe? ¹² Nənə trini minuə kīmiaha hiəpkətui amasan mhə ti narimnari me səvəi iərməpə, sin truvei pehe narimnari me m kīmiaha mə tihəuvehi mho səkīmiaha irə?

¹³ *Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trini minuə ro iamīnhi irə, trokeikei riti məmwəki riti, uə trīsiai riti mīpkīsiai

* 16:8: Efes 5:8, 1Tes 5:5 * 16:9: Mat 6:20, Luk 14:14 * 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mat 6:24

mhə riti. Kimiaha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mine mane mhə iəmə asori mi irə səkimiaha mə tiho pəri nəkwanrau.”

Nəgkariien me nepwin səvəi Iesu

14 * Nəpin Farisi me həregi nəgkariien me nəha haris ia Iesu ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mane. 15 * Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha Farisi me hiameikuə ia nəmri nərmama mə kimiaha nəmə atukwatukw, mətə Kumwesən rukurən rerimiahā. Nəfe nari nərmama kamhəfiəutə irəha me tukwe, mətə ia nəmri Kumwesən rərəha anan.

16 * Kinəvisau irapw Loa səvəi Moses mine nəgkariien me səvəi profet kupwən me meste pehe Jon Paptas. Kurirə irə kinaməvisau irapw nəgkariien amasan i raməgkari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nənə nərmama me pam kamhəmwur mə tuhəuvniwə ia nitətə nəha.

17 * Rəknekin mə neiai mine ti prənə krouvehe rouiwən. Mətə rəknekin pik mə nukwai nəkukuə ouihi riti sə kimərai pen ia Loa ruvehe miwən.

18 Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwi ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri rīpko mhə səvənhi atukwatukw pran. Nənə iərman sə riri pran sə iərman səvənhi rinəpwəh ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri səvəi iərməpə.”

Iərmama kəru riti nautə səvənhi rasori riti nautə səvənhi riwən

19 Nənə Iesu rini mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori ramarkahu tinari me nənimənraha rəknekin.^a Ia nəpin me raməni amasan nari, mamagien.

20 Ia kwəruə ia rukwənu səvənhi nərmama kamhəkure pen iərmama riti nəghin nə Lasaros. Nautə səvənhi riwən. Nimwapw me həpik ia nipwran.

21 * Iəmə nə rokeikei pik mə traməni nimwəkmwəki nəveginien sə raməsas irapw ia ruei tepol səvəi iərmama nəha nautə səvənhi rasori. Kuri me mwi kamhəuvehe, mamhəpwasi nimwapw me səvənhi.

22 Nəpin iərmama nəha nautə səvənhi riwən remhə, nagelo me həuvehi nənimwīn, mhəuvehi mhəuvən, mhəmri pen ia nikare Epraham. Iərmama nəha nautə səvənhi rasori in mwi remhə, kinimwi in. 23 Fwe Imwei Nəkur Həuvamhə in ramregi nəmisəien asori, məkwətə, mətoni Epraham fwe isipwīn kwopti Lasaros ia nikaren. 24 Nənə in rəkwein əpwəmwis mini mə, ‘Tata Epraham. Tikapi iou, mərhi pen Lasaros pwəh revən meitesi nukwai rəgin ia nui, nənə muvehe mirapi nəramik irə mə trəkwiei. Iakamregi nəmisəien asori ia napw i.’

25 Mətə Epraham rini mə, ‘Nərik. Rerim tramrhi narəien səim nəpin ikamiru ihi. Ikikiməuvehi narimnari amasan me, mətə Lasaros riməuvehi narimnari ərəha me. Nənə təkwətəkwuni nəha in ramregi ramasan ia kwopun i, mətə ik ikamregi nəmisəien asori. 26 Nari riti mwi ko iapkasitu mhə ia niram ti nəri nə mə Kumwesən rinəmri təpuapəg asori riti ro tukuahag kitaha m kimiaha. Kimaha riti ko rīpkier mhə ia kwopun i muvehe mətə kimiaha. Kimiaha riti ko rīpkier mhə ia kwopun nə muvehe mətə kimaha.’

27 Miregi iərmama nəha nautə səvənhi rasori rini mə, ‘Ro iamīnhi irə iakamase ik tata mə tikərhi pen Lasaros revən fwe ia nimwə səvəi tata səiou. 28 Piak me fwe ikīn irəha pam krirum, pwəh rini pen ti nirəha i minuə tuhaməkeikei mhəsiari, kamo irəha mwi həuvehe ia kwopun i, kwopun səvəi nəmisəien asori.’

* 16:14: Mat 23:14 * 16:15: Mat 23:28, Luk 18:9-14, Prov 6:16-17 * 16:16: Mat 11:12-13

* 16:17: Mat 5:18 ^a 16:19: Tinari me nəha nənimənraha rəknekin kino ia linen. Nepwin haruerəv rəmwhen ia tinari səvəi kig. * 16:21: Mat 15:27

²⁹ Mətə Epraham rini mə, ‘Moses mine profet kupwən me həuvəni raka mə nərmmama tuhaməkeikei mhəsiari ti kwəpun nəha. Ramasan mə pwəh piam me hətəriğ ia nəğkiariien me səvənraha.’

³⁰ Mireği iərmama nəha nautə səvənhi rasori rini mə, ‘Rekəm, Tata Epraham, sə nəha riṗkəmwhen mhə. Mətə mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mevən ti nirəha, irəha tuhəpwəh noien ərəha me səvənraha.’

³¹ *Mireği Epraham rini pen tukwe in mə, ‘Trini minuə irəha həpwəh nətəriğien ia nəğkiariien səvəi Moses mine profet kupwən me, tuko iərmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mətə ko həṗkini mhə niṗərhiēnien ia nəğkiariien səvənhi.’”

17

Narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmmama həmwei ia nərəhaien

¹ Nənə Iesu rini pen ti nərmmama me səvənhi mə, “Niṗərhiēnien narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmmama həmwei ia nərəhaien, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvehi narimnari me nəha mier pehe. ² Trini minuə in ro nəkwərhakwərəha me i riti rimwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha trireği rərəha anan məṗi raka kərihi pen kəruətəri asori ia niṗətəkinuan, kosə irapw i ia təmwei təsi. ³ *Kimiəha tihaməkeikei mhətuəkəm amasan tukumiəha. Trini minuə piam ro noien ərəha ia niram, tikinise pen tukwe in mə rəpwəh. Mə rirəriğ ia nətəriğien səvənhi, məpwəh, tikenouenou i. ⁴ Trini minuə ia nəṗin kuation ro noien ərəha ia niram m sefen mətə ia noien me nəha ramo rirəriğ mwi irə mini pehe tukw ik i mə, ‘Noien i iakamo rərəha. Pwəh iakəpwəh,’ nənə tikaməkeikei menouenou noien ərəha səvənhi.”

Nahatətəien

⁵ *Nənə aposol me səvəi Iərimənu səkitaha həni mə, “Iərimənu. Tiko mwi nahatətəien səkimaha ruvehe miškai mwi.”

⁶ *Mireği Iərimənu səkitaha rini mə, “Trini minuə nahatətəien səkiməha rouihi a rəmwhen ia nuni nei nəha mastat sə rouihi anan ia nuni nei me, hiəkurən niniiēn ti nei asori i mə ‘Tiko meivi utə atukw a nuam me, mevən mərer ia təmwei təsi,’ nənə tro nəkwamiəha.”

Noien səvəi iərmama sə ramo tukwini pen nari m iəmə asori səvənhi

⁷ Nənə Iesu rini mə, “Kimiəha hiamətətəriğ irə? Trini minuə iəmə asori riti rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən mə trərər ia nəmhien uə ramətui ti sipisip me, nəṗin iərmama nəha ruku pen fwe ia nəmhien muvehe, ko səvənhi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Itə. Təkwtəkwuni tikuvehe krauəni pəri nari?’ ⁸ Rekəm! Mətə iəmə asori səvənhi trəğkiari pen min mini mə, ‘Itə. Evən məṗnəpənə sənək riti nəveğiniēn, nənə mevan markahu amasan səim muvehe. Nəṗin iakaməvegin, mamənimwi, tikamo tukwini pehe nari miou. Nəṗin ikino pam, nənə ikukurən nəniēn nəveğiniēn sənəm.’ ⁹ ?Nəṗin iərmama iəminhi ro nəkwai iəmə asori səvənhi, kimiəha hiəkurən mə iəmə asori nəha rini pen tanak tukwe in uə rekəm? Rekəm! ¹⁰ Kimiəha nə hiəmwhen ia nərmmama səməme hiamo tukwini nari m Kumwesən. Nəṗin tiho pam narimnari me nəha in riməni mə tiho, tihaməkeikei mhəni mə, ‘Kwa kiməha i nərmmama me səməme iahamo tukwini nari. Kiməha iahəno a nəfe ratukwatukw mə taho.’”

Nərmmama ten nemhəien skai ramo tekinraha həuvehe Iesu romasan irəha

* **16:31:** Jon 11:44-48 * **17:3:** Mat 18:15 * **17:5:** Mak 9:24 * **17:6:** Mat 17:20, 21:21

11 *Iesu ramevən fwe ia Jerusalem, makurau ia nimwrhenhi tənə mi nəha Sameria mine Kalili. 12 Nəpin rier pen ia rukwənu riti, nərmama ten nemhəien skai ro tekınraha həuvehe tukwe, mhəger isipwin kwopti, 13 *mənəmħəkwein əpwəmwis mə, “Iesu İarımənu! Api tukumaha!”

14 *Nəpin İesu rətə irəha, rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tiho mhəuvən ti pris me pwəh irəha hətə nıpwramiaha.” Nəpin irəha kamhəuvən ia suatuk, nıpwranraha ruvehe məmher.

15 Nənə irəha riti rətə mə nıpwran rınəsənın, rırərig mwi, maməkwein əpwəmwis, maməgnəgini Kumwesən. 16 İəmə nəha in iəmə Sameria. Ruvehe minimwi nukurhun mi ia nəmri İesu, mini tanak tukwe.

17 Nənə İesu rini mə, “Kimiaha nəha nıpwramiaha ruvehe minəmher rosi kimiaha pam ten uə? Mətə nərmama naen mwi pəku? 18 Rəfo iəmə i ripko mhə in iəmə İsrəl in əpa rırərig məgnəgini Kumwesən?” 19 *Nənə İesu rini pen ti iəmə i mə, “Tiko mərer mamevən. Nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsənın.”

Tinesən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe?

20 *Farisi me nepwin həres pen İesu i mə, “Tinesən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe?” Miregi İesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpin nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə truvehe irə, nərmama tuhəpkətoni mhə nımtətəien me. 21 *İrəha tuhəpkini mhə mə, ‘Hətə ro, in i!’ uə ‘In nəha!’ İrəha tuhəpwəh niniien iaminha irə ti nəri nə mə həregi ro nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rinarə raka ia kurkwamiaha.”

22 Nənə İesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Nəpin nəha ruvehe kimiaha tihokeikei pik mə tihətoni iou, İəməti İərmama, ia nəpin riti səiου, mətə tihəpkətoni mhə. 23 *Nərmama nepwin tuhəni pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro in nəha’ uə ‘Hətə ro in i.’ Mətə kimiaha tihəpwəh nierien, mhəpwəh nukurirəien irəha. 24 Nəpin rouapir irə nərmama hətəni nəhiapwien səvənhi ia nımagouagou fwe pesu meste nari fwe prehi. İou, İəməti İərmama, nəpin səiου sə takuvehe irə tro mwi iamınhi. 25 *Mətə takaməkeikei mukupwən miregi nāmıəsəien me rıpiik. Nərmama ipwet mine tuhəni ərəha iou, mhəuvei pehe təkutanraha miou.

26 Nəpin iou, İəməti İərmama, takuvehe irə trəmwhen ia nəpin səvəi Noa. 27 Nərmama me kamhəvegin, mamhənımwi. Nərman me kamhəiri nıpran. Nıpran me kamhesi pen nərman. İrəha kamho noien me nəha mamhəuvən meste Noa ruvnimwə ia nitətə asori səvənhi, nənə nui asori ruvehe, məuiui irəha, irəha pam həmwhenımw.

28 *Trəmwhen mwi nəpin səvəi Lot. Nərmama kamhəvegin, mamhənımwi, mamhəmri pen nəmri nari ia narımınari me, mamhəuvehi nənimenraha, mamhəmhu, mamho nimwə me. 29 Mətə nəpin nəha Lot rier ia Sotom irə, apw mine təpisi krouukrutə fwe ia nımagouagou, roueiwaiu pehe rouahi əmwesi irəha pam.

30 Nəpin nəha iou, İəməti İərmama, takuvehe irə trəmwhen a mwi.

31 *İa nəpin nəha, trini minuə İərmama riti ramapwis ia təkure nimwə səvənhi traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvnimwəien mə truvehi nari riti ia nəkwai nimwə. Trini minuə İərmama riti raməmhu

* 17:11: Luk 9:51-52, Luk 13:22 * 17:13: Lev 13:45-46 * 17:14: Lev 14:2-3, Luk 5:14 * 17:19: Luk 7:50 * 17:20: Jon 3:3, 18:36 * 17:21: Mak 13:21 * 17:23: Luk 21:8 * 17:25: Luk 9:22 * 17:28: Jen 18:20, Jen 19:25 * 17:31: Jen 19:17,26, Mat 24:17-18

ia nəmhiēn səvənhi traməkeikei mo rəmwhēn a mwi, map akwauakw, məpwəh nīrərigiēn mevən fwe imwəni. ³² Rerimīaha tramrhi pran səvəi Lot. ³³ *Iərmama sə rəmwur mə trəkwtəmhirī nīmīruīēn səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə raraka ia nīmīruīēn səvənhi truvehi nīmīruīēn rerin. ³⁴ Iakani pehe tukumīaha i ia nəpīn nəha ia nəpīn iərmama kəru trouapri pəri ia nīməhan kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ³⁵ Pran kəru trouvənari pəri, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.” ³⁶ a ³⁷ *Miregi nərmama me səvəi Iesu hāni pen tukwe in mə, “Pəku, Iərimənu?”

Miregi in rini pen ti nīrəha i mə, “Ia kwopun pəku nīpwrai nəri remhə ikin menu me nəha kamhani nīpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsīmwin irəha me, mhani.”

18

Pran riti rəres pen iəmə asori sə raməkiri nəgkiariēn mə trasitu irə

¹ *Nəpīn riti Iesu rokeikei mə trahātən nərmama me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki ia nəpīn me, mhəpwəh nəpouīēn i. Ro pen in rini nusipekinien riti ti nīrəha i ² mə, “Ia rukwənu riti iəmə asori riti sə raməkiri nəgkiariēn. In rəpwəh nehekiriēn Kumwesən, məpwəh mwi nisīaiēn nərmama. ³ Ia rukwənu nəha pran riti iərman səvənhi remhə məpwəh in. Ia nəpīn me rauvehe ti iəmə asori sə raməkiri nəgkiariēn, mamīni pen tukwe in mə, ‘Asitu ia nīrak, mīnise iərmama i ramīni ərəha iou.’

⁴ Tui kwopti iəmə asori nəha rīpko mhə nəri riti, mətə kurirə irə ramətərig mə, ‘Nīpərhienien iapkihekīr mhə Kumwesən, məpwəh mwi nisīaiēn nərmama, ⁵ *mətə ti nəri nə mə prən i ramometə iou iamīnhi irə, takasitu irə, mīnise iərmama nəha ramīni ərəha in. Mə iapko mhə prən i trauvehe ia nəpīn me, takəpou i.’”

⁶ Nənə Iərimənu səkītaha rini mə, “Kīmīaha tihətərig ro nəgkiariēn səvəi iəmə asori nəha. In iəmə rərəha, mətə rini mə trasitu ia prən nəha. ⁷ Nənə kīmīaha hiaməfətərig ia Kumwesən? Trəfo ia nərmama me nəha in ruvərfi raka irəha mə səvənhi səməme kamhasək pen tukwe in ia ran mīne ia nəpīn? Ko in ro tanpen ia nīrəha, məpwəh nəmri atukwatukwien nəfe kamhasək pen in tukwe? ⁸ Iakani pehe tukumīaha i mə in trasitu akwauakw ia nīrəha, məmri atukwatukw nəfe kamhasək pen in tukwe. Nəgkiariēn i iakani ro nīpərhienien. Mətə rəfo? Nəpīn iou, Iəmətī Iərmama, takrərig pehe mwi ia tīprənə i, takətoni nərmama həpīk kamhahātətə ia nīrak uə rekəm?”

Iesu rusipekin ia Farisi riti mīne iərmama riti sə kamərəku pen takis mīn

⁹ Ia nəpīn nəha Iesu rini mwi nusipekinien riti mwi ti nərmama nepwin səməme rerinraha ramrhi mīnuə irəha hatukwatukw, mamhətə ərəha nərməpə. ¹⁰ In rini mə, “Iərmama kəru krouutə pen fwe ia nīmwə səvəi Kumwesən mə trouəfwaki. Riti Farisi. Riti iərmama sə kamərəku pen takis mīn. ¹¹ *Nənə Farisi rərər əpə məfwaki iamīnhi irə mə, ‘Kumwesən. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iou iapkəmwhēn mhə ia nərmama nepwin. Irəha kamhakres, mamho noien ikou, mamhəiri nīpran səvəi nərməpə. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iapkəmwhēn mhə ia iərmama nəha kamərəku

* **17:33:** Luk 9:24   a **17:36:** Nəkukua me rīpīk kīmārai pen Niutestamen irə ia nəgkiariēn səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariēn ia vas 36 riwən. Mətə nepwin hāni iamīnhi irə mə, “Iərman kəru trouəmhu fwe ia nəmhiēn, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.   * **17:37:** Job 39:30   * **18:1:** Rom 12:12, Kol 4:2, 1Tes 5:17   * **18:5:** Luk 11:7-8   * **18:11:** Luk 16:15

pen takis min. ¹² *Ja náfwakiiien kuatia iakəpwəh nəniien nari m kəru ti náfwakiiien. Iakuai narimnari me pam sə iakapeki irəha pam ten sə ro kuatia irə səim.’

¹³ *Mətə iərmama nəha kamərakū pen takis min, ramərer isipwīn kwopti. Ko ripkəkwtə mhə ia nimagouagou, mətə rerin rəpou. In ramərpwərpwi a kwənpwenhin tukwe, mamini mə, ‘Kumwesən, tikapi iou. Iou iəmə ərəha.’ ”

¹⁴ *Nənə Iesu rini mə, “Iakani pehe tukumiaha i nəpīn irau kroueiwaiu rouevən fwe rukwənu, iərmama sə kamərakū pen takis min in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə Farisi ripkatukwatukw mhə, ti nəri nə mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in, mətə iərmama sə rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in.”

Iesu rəkwein amasan ia nəkwərhakwərha

¹⁵ Nəpīn riti nərmama nəpwin kamhərəhi kwəti nəkwərhakwərha me mamhəuwehe ti Iesu mə in trirapi irəha, məkwein amasan ia nirəha. Nəpīn nərmama me səvənhi hətoni, hənise irəha. ¹⁶ Mətə Iesu rəkwein irəha həuwehe tukwe, mini mə, “Pwəh nīpwnəti nəkwərhakwərha me həuwehe tukw iou. Tihəpwəh nīniseien irəha ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama səməme həmwhen ia nəkwərhakwərha me i. ¹⁷ *Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə iərmama traməkəikei mo rəmwhen ia iəkunouhi, muvehi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə ripko mhə trīpkvnmwə mhə ia nitətə nəha.”

Iərmama nautə səvənhi rasori rokeikei mə truvehi nimiruien rerin

¹⁸ *Iəmə asori riti səvəi nəkur Isrel rəres Iesu i mə, “Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkəikei mo mə takuvehi nimiruien rerin?”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikini mə iou iəmə amasan? Iərmama amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramanas. ²⁰ *Ik ikuvəukurən raka loa me səvəi Kumwesən. In rini mə, ‘Tikəpwəh nakresien pran, məpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien. Tikaməkəikei misiai səim tata mine mama.’ ”

²¹ Miregi iərmama nəha rini mə, “Loa me pam i iakamesi pen fwe ia nouhiien səiou muvehe meste pehe ipwet mine.”

²² Nəpīn Iesu riregi nəgkiariien i, rini pen tukwe in mə, “Nari kuatia rarə ikəpwəh ihi noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpīn kuvəhi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə trīpik fwe ia neiai. Nəpīn ikino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

²³ Mətə nəpīn iərmama nəha riregi nəgkiariien nəha, rerin ruvehe məpou pik, ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori anan. ²⁴ Nəpīn Iesu rətoni mə rerin rəpou pik iamīnhi, rini mə, “Rəknekin ti nərmama nautə səvənraha rasori mə tuhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²⁵ Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.” ²⁶ Nəpīn Iesu rini irapw nəgkiariien nəha, nərmama səməme kamhəregi həni mə, “Mə rəknekin iamīnhi, nisimə nəha ko həuvehi nimiruien?”

²⁷ *Mətə Iesu rini mə, “Nəfe nari rəknekin nərmama ko həpko mhə mətə riməru ti Kumwesən.”

* **18:12:** Aes 58:2-3, Jen 14:20, Mat 23:23   * **18:13:** Sam 51:1   * **18:14:** Mat 23:12   * **18:17:** Mat 18:3   * **18:18:** Luk 10:25   * **18:20:** Eks 20:12-16, Dut 5:17-20   * **18:27:** Mak 14:36

²⁸ Nənə Pita rini mə, “Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh narimnari me səkimaha mamhəkuriyə ik.”

²⁹ Miregi İesu rini pen ti nirəha i mə, “İakani nıpərhienien tukumiaha i mə nərmama me pam səməne həpwəh narimnari me səvənraha ti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə tuhəuvehi tain. Trini minuə iərmama riti rəpwəh nimwə səvənhi, uə pran səvənhi, uə piəvni me, uə tata mine mama səvənhi, uə nəkwərhəkwərha me səvənhi, ³⁰ ia nitətə ipwet mine in truvehi tain rasori mwi, nənə ia nitətə sə rauvehe in truvehi nimiruien rerin.”

İesu rini irapw ti nərmama me səvənhi mə in traməkeikei memhə

³¹ *İa nəpin nəha İesu riri raka əpa nərmama səvənhi twelef, mini pen ti nirəha i mə, “Həregi ro. Kitaha saməutə mamhəvən fwe ia Jerusalem. İa kwopun nəha nəgkiariien me pam səməne kamhəgkiari ia nırak İəmətə İərmama ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me tuhəuvehe mhəukuə.

³² *Tukuvei pen iou ia rəgi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl. Nənə irəha tuharis əkenhin ia nırak, mho naurisien miou, mhərgəvəsi iou, ³³ mhərisi iou, nənə mhousi əpune iou. İa nəpin sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou.”

³⁴ *Mətə nərmama me səvənhi həreirei narimnari me i. Nəgkiariien i rərkwafə ti nirəha. Həpkuvehi amasan mhə nıpwran.

İesu ro iərmama riti nənimen rıfwə rətui mətə nari

³⁵ Nəpin İesu rinamevən ipaka ti taon nəha Jeriko, iərmama riti nənimen rıfwə raməkure ia nıkarə suatuk, mamase mane. ³⁶ Nəpin rıregi nərmama me həpik kamhəuvehe mamhəukurau ia suatuk, rəres mə, “Nəfe i?” ³⁷ Miregi həni pen tukwe in mə, “İesu iəmə Nəsaret i ruvehe makurau.”

³⁸ *İa nəpin nəha iərmama nəha rınaməkwein əpwəmwis mə, “İesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

³⁹ Nənə nərmama səməne kamhərer kupwən hənise in, mamhəni mə, “Afafa a, məpwəh nəgkiariien!” Mətə in rarıpin maməkwein əpwəmwis mwi mamini mə, “İesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁰ Nənə İesu rərer, mini pen ti nərmama me mə irəha tuhəiri iərmama nəha mhəuvehe tukwe in. Nənə nəpin iərmama nəha ruvehe ipaka, İesu rəres pen in minuə, ⁴¹ “İkokeikei mə tako nəfe mik?”

Miregi rini mə, “İərimənu. İakokeikei mə takətui mətə nari.”

⁴² *Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “İtə. Tikətui mətə nari. Nahatətəien səim rınomasan raka nənimem.” ⁴³ Nənə təkwətəkwuni nəha rətui minamətə nari, nənə mukurirə ia İesu, muvehi utə nəghi Kumwesən. Nərmama me pam hətoni həgnəgini Kumwesən.

19

İesu mine Sakias

¹ İesu rier pen ia taon nəha Jeriko, mamevən mə trəpi simwin. ² İa taon nəha iərmama riti nəghin nə Sakias. In iəmə asori riti ia nirəha nərmama kamərəku pen takis minraha. Nautə səvənhi rasori. ³ In ramarkut mə trətə İesu mə in nəfe iərmama. Mətə nərmama həpik kamhərer tukuahag in. Ko rıpkətoni mhə ti nəri nə mə in rukwakwa. ⁴ Ro pen raiu mukupwən ia nirəha, məputə ia nei riti kani mə sikamo mə trətə İesu ia kwopun nəha trukurau ikin.

* **18:31:** Luk 24:44 * **18:32:** Luk 9:22,44 * **18:34:** Mak 9:32 * **18:38:** Mat 15:22 * **18:42:** Luk 7:50

⁵ Nəpɪn Iesu ruvehe muvehi teɡɪn kwopun nəha, rəkʷətə, mɪni pen tukwe in mə, “Sakias. Eiwaiu akwauakw. Takaməkeikei muvnimwə ia nimwə səim ipwet.” ⁶ Nənə Sakias reiwaiu akwauakw a miri Iesu rouevən fwe ia nimwə səvənhi. Rerɪn ramagien.

⁷ *Mətə nəpɪn nərmama hətoni, kamhəni ərəha Iesu mhəni mə, “In revən mamapwis ia nəkwai nimwə səvəi iəmə rərəha riti.”

⁸ *Fwe ia nəkwai nimwə Sakias riskəmter, mɪni pen ti Iərɪmənʉ səkitaha mə, “Iərɪmənʉ. Regi ro! Takuai nautə səiou ia nənimen kəru, muvei pen riti m nərmama nautə səvənraha riwən. Trɪni mɪnuə iakinakres m iərmama riti, takərpwɪn pen min m kefə.”

⁹ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ipwet nimiruien vi ruvəuvehe ti nərmama ia nəkwai nimwə i ti nəri nə mə iəmə i in mwi kwənəkʷus riti səvəi Epraham. ¹⁰ *In nə iou, iəmətɪ Iərmama, iakinəuvehe tukwe mə takətui nərmama səməme hənəruei, nənə muvei pen nimiruien vi mɪnraha.”

Iesu rusipekin ia silin me kɪno ia kol

¹¹ *Nəpɪn nərmama kamhətərig ia nəɡkiariien me nəha, Iesu rarə mɪni mwi nusipekinien riti ti nɪrəha i ti nəri nə mə in ruvəuvehe ipaka ti Jerusalem rerɪnraha ramrhi mə rosi in truvehe mo kɪɡ irə mɪnamərɪmənʉ ia nɪtətə səvəi Kumwesən təkwtəkʷuni. ¹² *Ro iamɪnhi irə Iesu rini mə, “Iəmə asori riti revən ia tənə riti isipwɪn mə kɪɡ riti fwe ikɪn truvei pen nasorɪien mɪn. Nənə in trɪrərɪɡ mərɪmənʉ ia nəkur imwəni. ¹³ Kurirə iəmə asori nəha rier, rəkweɪn nərmama səməme kamho tukwini nari mɪn irəha pam ten, muvei pen silin kɪno ia kol kuatia kuatia mɪnraha, nənə mɪni pen ti nɪrəha i mə, ‘Kimiaha tihəuvehi mane me i mhowok irə meste takrərɪɡ pehe mwi.’

¹⁴ *Mətə nəkur imwəni me həmʷəkɪ iəmə asori nəha, mhərhi pen nərmama nepwɪn həkurirə in, mhəvən mhəni pen ti kɪɡ sə truvei pen nasorɪien mɪn mə, ‘Kimaha iahəpʷəh nokeikeien mə iəmə i trərɪmənʉ ia kimaha.’

¹⁵ Mətə kɪɡ nəha rəpʷəh nɪnɪpehɪen irəha, muvei pen nasorɪien m iəmə asori nəha. Nənə nəpɪn iəmə asori nəha rɪrərɪɡ pehe imwəni, rini nəkwən mɪnuə tukəkweɪn nərmama me nəha kamho tukwini nari mɪn səməme in rɪməuvei pen mane me mɪnraha mə tuhəuvehe tukwe. In rokeikei mə trukurən mane me in rɪməuvei pen mɪnraha hənəwok irə mhəuvehi nəfe mane mwi rasori mwi.

¹⁶ Sə rukupwən muvehe mərer ia nənimen mɪni mə, ‘Iəmə Asori. Silin i ikɪməuvehi pehe miou kɪno ia kol rukwəhi mwi silin me kɪno ia kol irəha pam ten.’

¹⁷ *Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Səim wok ramasan. Ik iərmama sə ikamo tukwini amasan nari miou. Ikɪnətui amasan ti nəri ouihɪ. Ro pen takuvei pehe nasorɪien mɪk ikərɪmənʉ ia taon me irəha pam ten.’

¹⁸ Nənə sə resi pen ruvehe, mɪni mə, ‘Iəmə asori. Silin i ikɪməuvehi pehe miou kɪno ia kol rukwəhi mwi silin me kɪno ia kol irəha pam krɪrum.’

¹⁹ Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Ik tikərɪmənʉ ia taon me irəha pam krɪrum.’

²⁰ Nənə riti mwi ruvehe, mɪni mə, ‘Iəmə Asori. Silin i in i ikɪməuvehi pehe miou kɪno ia kol. Iakehekir ik, mərkʷafə i ia kwətɪ tɪnari, ²¹ ti nəri nə mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ikauehɪ raka narɪmmari me sə iərməpə rɪnəmri, nənə mapeki raka mwi nəveɡɪnien ia nəmhɪen sə ipkəpweɪ mhə.’

* 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Eks 22:1, Nam 5:6-7 * 19:9: Wok Me 16:31, Luk 13:16 * 19:10: Luk 15:4, Jon 3:17, 1Tim 1:15 * 19:11: Mat 25:14-30 * 19:12: Mak 13:34 * 19:14: Jon 1:11 * 19:17: Luk 16:10

²² Mətə iəmə asori rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou. Nəgkiariien atukw səim ro pui ik. Ik ikuvəukurən raka mə iou iərmama riti noien səiou riskai. Iakauvehi raka narimnari me sə iərməpə rinəmri, nənə mapeki raka mwi nəveginien ia nəmhien sə iəpkəpwei mhə.

²³ Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien səiou mane fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iəpkuvehe mīpkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rukwəhi.'

²⁴ Nənə iəmə asori rini pen ti səməme kamhərer ia kwopun nəha mə, 'Həuvehi raka silin nəha kino ia kol ia rəgin mhəuvei pen m iərmama sə rauvehi silin me kino ia kol irəha pam ten.'

²⁵ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, 'Iəmə Asori! Mətə in ruvəuvehi raka ten.'

²⁶ *Miregi iəmə asori rini mə, 'Iakani pehe tukumiaha i iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.

²⁷ Mətə nərmama me nəha səməme həmwəki iou, mhəpwəh nokeikeien mə takərimənu ia nirəha, həuvehi irəha mhəuvehe ia nənimek, nənə mhousi əpune irəha.'

Iesu revən ia Jerusalem

²⁸ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mərari, mautə mamevən fwe ia Jerusalem. In rakupwən nərmama me kamhəkurirə. ²⁹ Nəpīn rier pen ia təkuər nəha nəghin nə Təkuər Olif ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani, rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ³⁰ mīni mə, "Kimirau tirouevən ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpīn tirouapirapw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinəkwi tərini, iərmama rīpkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi rouvehe ia kwopun i. ³¹ Trini mīnuə iərmama riti rəres kimirau mə, 'Rəfo iroufi raka nari irə?' tirouni pen tukwe in mə, 'Iərimənu səkitaha raməres i.'

³² *Ro iamīnhi irə, iərmama mi nəha Iesu rərhi pen irau, krouevən rouətoni narimnari me pam rosi in rīməni pen ti nirau i. ³³ Nəpīn kroufi raka nari ia kwəti togki nəha, iərmama səvənhi nəha kwəti togki rini pen ti nirau i mə, "Rəfo iroufi raka nari irə?"

³⁴ Miregi krouni mə, "Iərimənu səkitaha raməres i."

³⁵ Nənə krouəsigi kwəti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen kot mi səvənrau ia təkuren, nənə rouasitu ia Iesu rəputə məkure irə. ³⁶ *Nəpīn in rəkure ia kwəti togki nəha mamevən, nərmama həpənə pen kot me səvənraha ia suatuk. ³⁷ Nəpīn Iesu rameiwaiu ia Təkuər Olif, mīnamevən ipaka ti Jesrusalem, nərmama me pam səvənhi həpik anan, hənamağien, mamhəkwein əpwəmwis, mamhəgnəgini Kumwesən ti nīmtətien asori me hənətoni, ³⁸ *mamhəni mə, "Səgnəgini kig i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

Nəmərinuien fwe ia neiai.

Kauvehi utə nəghi Kumwesən fwe irənhə anan!"

³⁹ Ia nəpīn nəha Farisi me nepwīn ia reri nərmama həni pen ti Iesu i mə, "Iahatan. Nise əknekin səim me nərmama mə tuhafafa."

⁴⁰ Miregi Iesu rini mə, "Iakani pehe tukumiaha i. Trini mīnuə irəha hafafa, kəruətəri me i tuhəkwein əpwəmwis."

Iesu ramapi ti Jerusalem

* 19:26: Mat 13:12, Luk 8:18 * 19:32: Luk 22:13 * 19:36: 2King 9:13 * 19:38: Luk 2:14

41 *Nəpɪn Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Jerusalem mətoni, ramapi ti nərmama me ikin, 42 *mini mə, “Rosi ko ramo kimiaha hiəukurən ipwet i narimnari me sə trəmri nəməriniuen, mətə təkwtəkwiuni mine kamhərkwafə ko kimiaha hiəpkətoni mhə. 43 Mətə nəpɪn nəha rauvehe nərmama səməme haməmwəki kimiaha tuhəuvehe mheikurkurai ia kimiaha. Naruagən me səvənraha tuheri tiprənə mhərkurau ia taon səkimiaha mhəkure tukuahag ia kimiaha. 44 *Irəha tuhousi testesi nimwə me səkimiaha, mharə mhousi əpune pam mwi kimiaha ia kwopun i. Ko irəha həpkəpwəh mhə kəpwier riti raməkure əknekɪn ia riti, ti nəri nə mə Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimiru kimiaha, mətə kimiaha hiəpkətə sas mhə ia nəpɪn nəha.”

Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən

45 Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw nərmama səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mə tukuvehi nənimen, 46 mini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan minuə ‘Nimwə səiou tro nimwəfwaki irə.’ Mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun rakrəs me kamhərkwafə ikin.”

47 *Ia nəpɪn me Iesu ramevən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me nepwɪn mwi səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhousi əpune in. 48 *Mətə riskai ti nirəha. Ko həpkətoni mhə suatuk riti ti noien ti nəri nə mə nərmama me pam hokeikei pik mə tuhətərig ia nəgkiariien me səvənhi.

20

Nəmə asori me həres Iesu mə sin rɪməuvei pen nasoriien min

1 Nəpɪn riti, Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, maməvisau nəgkiariien amasan minraha, nənə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe, 2 mhəni pen tukwe in mə, “Ni pehe tukumaha i. Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

3 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Həni pehe tukw iou i. 4 Fwe kupwən sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

5 Nənə irəha həkɪari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon Iesu trini pehe tukutaha i mə ‘Ro iamɪnhi irə rəfo kimiaha hiəpwəh nɪniien nɪpərhiienien ia nəgkiariien səvəi Jon?’ 6 Mətə tuko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon, nərmama me pam i tuhəkwi əpune kitaha ia kəruətərei me, ti nəri nə mə irəha kamhəni nɪpərhiienien ia Jon mə in profet riti.”

7 Ro pen irəha həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei mə sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama.”

8 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh nɪniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

Iesu rusipekin ia iəmə asori riti mine nimeɪ krep səvənhi

9 *Iesu rɪnaməkɪari m nərmama mini irapw nusipekinien riti ti nirəha i, mini mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhiien səvənhi, məpwei pam, nənə məseni nərmama nepwɪn həuvehe mhətui ti nimeɪ krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ikin, mhəsi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen

* 19:41: Jon 11:35 * 19:42: Aes 6:9-10, Mat 13:14, Rom 11:8 * 19:44: Luk 21:6, 1:68 * 19:47: Luk 21:37, 22:53, Jon 18:20 * 19:48: Mat 21:46, Mak 14:1-2, Luk 20:19 * 20:9: Aes 5:1

nīpərīn m iəmā asori. Iəmā asori rəmri nīmei krep səvənhi ia rəgīnraha, mier mevən ia tənə əpə iti marə kīni tui fwe ikīn. ¹⁰ *Nəpīn kwənkwai krep rīmrūə, iəmā asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwīni nari min revən mətə nəmā hamətui ti nīmei krep səvənhi mə tuhəuvei pen nukwai krep me nepwīn min. Mətə nəmā kamhətui ti krep həuəsi iəmā nəha, mhərhi pen i rəmevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹¹ Nənə iəmā asori rərhi pen mwi iərmama riti mwi sə ramo tukwīni nari min revən. Mətə ho rəmwhen a mwi irə, mhəuəsi in, mho naurīsien min, mhərhi pen in rīrərig, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹² Nənə iəmā asori rərari mərhi pen sə ro kahar irə revən. Sə nəha mwi həuəsi in nīpwrān me rəpəruəpəruə, mhərarki irapw i.

¹³ Ia nəpīn nəha iəmā asori səvəi nīmei krep rīni mə, ‘Takəfo i? Ramasan mə pwəh iakarhi pen nərīk keikei. Irəha tuhətōni, mhəsiai in.’

¹⁴ Mətə nəpīn nəmā me nəha hətōni tīni iəmā asori rauvehe, həni pen ti nīrəha me i mə, ‘Kwa tīni iəmā asori nəha. Nəpīn tata səvənhi tremhə, nəmhien i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nəmhien səvənhi truvehe mo səkītaha i.’ ¹⁵ Nənə irəha həkwtəmhirī, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanīruə.

Ro iamīnhi irə iəmā asori səvəi nīmei krep trəfo ia nəmā me nəha? ¹⁶ In truvehe, mousi əpune irəha, nənə məseni pen nīmei krep səvənhi ia rəgī nərmpəpə.”

Nəpīn nərmmama me hərəgi nəgkiariien nəha, həni mə, “Rəkəm. Ko rīpko mhə iamīnhi.”

¹⁷ Mətə Iesu rəti pen mətə irəha mīni mə, “Mə tīpko mhə iamīnhi nəfe nīpwrāi nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukua Ikinan?

‘Kəruətəri nəha nəmā kamhəuvrəkīn nīmwə hənuə rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwi nīni nəha ruvəuvehe mīno kəruətəri sə rəpi raka pam kəruətəri me, məkwtəmhirī əknekīn pam nīmwə.

¹⁸ *Iərmama sə trīmwei pen ia kəruətəri nəha, nīkəkrin me trəkwəpīrəkwəpīr.

Trīni mīnuə kəruətəri nəha rīmwei pen ia iərmama riti, iərmama nəha tīpwarīspwarī.”

Nəresien ia nīkaren səvəi nəmri takis

¹⁹ *Nahātən me səvəi Loā mīne pris asori me hənuə tuhəkwtəmhirī a Iesu ia nəpīn nəha ti nəri nə mə hərəgi mē in rīni nusīpekīnien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekīr a nərmmama.

²⁰ *Ro pen irəha kamhətə amasan in, mhərhi pen nərmmama nepwīn sə kamhətə afafa nari həuvən mə tuheikuə ia Iesu mħəres pen nəresien me nepwīn min. Nəmā asori me hokeikei mə Iesu trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi, nənə irəha həkurən nəkwtəmhirīien in tukwe, nənə mhəuvei pen in ia rəgī iəmā Rom sə rauvehi nasorīen mamərīmənu ia kwopun nəha. ²¹ Nəmā me nəha sə kamhətə afafa nari həuvən mhəres pen Iesu i mə, ‘Iahātən. Kīmaha iahəkurən mə nəgkiariien me səim sə ikamahātən nərmmama me irə ratukwatukw. Ipkopəiti mhə ia nərmmama me nepwīn, mətə ikamahātən pərhiēn suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmmama tuhəsi pen. ²² Ro iamīnhi irə tiko mīni pehe ro tukumaha i nətərigien səim. Ratukwatukw ia Loā səkītaha mə tsərəku pen nəmri takis m Kīg Sisə uə rəkəm?”

* **20:10:** 2Kron 36:15-16   * **20:18:** Aes 8:14-15   * **20:19:** Luk 19:47-48   * **20:20:** Luk 11:54

²³ Mætə Iesu ruvəukurən raka mə irəha kamheikuə a, mamhəres nəresien nəha mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. Ro pen in rini pen ti nirəha i minua, ²⁴ “Həuvei pehe silin riti pwəh iakətə ro. Nənəmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Miregi irəha həni mə, “Nənəmwi Kig Sisa mine nəghi Kig Sisa.”

²⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ianhi irə, narimnari me səvai Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvai Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

²⁶ Nənə irəha ko həpkəkwtəmhiri mhə Iesu ia nəmri nərmama ti nəri nə mə ripkəfwəkour mhə ia nəgkiariien səvənhi. Mətə həkərinari ia nəgkiariien səvənhi, nənə mhəuvehe mhəpənən.

Nəresien ia nikaren səvai nərmama səməme həuvamhə

²⁷ Satusi me nepwin həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvamhə ko ripkətui mhə mwi.) ²⁸ Irəha həuvehe mhəres in nəresien riti, mhəni mə, “Iahatən. Moses rimərai pen ia Loa səkitaha mə trini minua iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tininrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouəəhi nəkwərhakwərha me, rouəsihagin piəvi iəmə nəha. ²⁹ Mətə nərman sefen, irəha piəvnrəha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərhəiiien iəkunouihi riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. ³⁰ Piəvni sə resi pen in mwi ro mwi iamihhi irə. ³¹ Nənə piəvni sə ro kahar, mamevən meste irəha pam sefen həiri pran nəha, mhemhə pam. ³² Nənə pran nəha rəpwəh nərhəiiien iəkunouihi riti, memhə mwi. ³³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpin nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, pran nəha səvai sin ia nərman me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ia nitətə ipwet mine nərman kamhəiri nipran, nipran kamhesi pen nərman. ³⁵ Mətə ia nitətə vi sə truvehe, nərman mine nipran me tuhəpwəh noien iamihha irə. Nərman mine nipran səməme Kumwesən trətə irəha mə hatukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mharə ia nitətə vi nəha. ³⁶ *Irəha tuhəpwəh nemhəien mwi ti nəri nə mə irəha həmwəhen ia nagelo me. Irəha nipwnətə Kumwesən me ti nəri nə mə in ro irəha hətui mwi ia nemhəien. ³⁷ Mətə Moses in mwi rinahatən mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Ia kwopi nəgkiariien sə raməgkiari ia nei nəha napw rauak irə mətə ripkahi əmwesi mhə, Moses rinəkwein Iərimənu mimi mə in Kumwesən səvai Epraham mine Kumwesən səvai Aesak mine Kumwesən səvai Jekop. ³⁸ *Nəgkiariien nəha ramahatən pen mə Kumwesən ripko mhə in Kumwesən səvai nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvai nərmama me səməme kamhəmīru. Ro iamihhi irə ti nəri nə mə ia nənimen nərmama me pam kamhəmīru.”

³⁹ Ia nəpin nəha nahatən me nepwin səvai Loa həni mə, “Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw.” ⁴⁰ Irəha həni iamihhi irə ti nəri nə mə Satusi me hənauris, ko həpwəh nəresien nari riti mwi min.

Kristo in tini sin?

⁴¹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kamini mə Kristo in tini Kig Tevit?”

⁴² Kig Tevit atukwatukw riməni ia Nəkukuə Ol Sam mə,

‘Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkure ia nikarek mwatuk,

⁴³ meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,

tikærpwi utə tɪpage nisum mi ia nirəha.’

⁴⁴ Ia nəgkiariien nəha Kig Təvit rinəkwein Kristo mə lərimənu səvənhi. Mə ro iamınhi irə rəfo kamini mə in tini Kig Təvit?”

Nərmama səvai Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvai Loa

⁴⁵ Nəpın nərmama me pam kamhətərig irə, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi minuə, ⁴⁶ “Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvai Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me, mamhan. Ia kwopun kamomaket me ikın hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nisaiien. Ia nəkwai nimwəfwaki me səvai nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikın. ⁴⁷ Irəha kamheikuə ia nıpran me səməme nərman me səvənraha həuvaməh, mamhakres narimnari me səvənraha, nənə mamho mwi nəfwakiien əpwəmwis me mə nərmama tuhatoni həsiai irəha tukwe. Kumwesən trərpwın noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

21

Pran riti ruvei pen səvənhi mane sampam m Kumwesən

¹ Iesu rəti pen mətoni nərmama nautə səvənraha rasori kamherukw pen mane me səvənraha ia kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikın. ² Ia nəpın nəha pran riti ruvehe. Prən nəha iərman səvənhi remhə mərpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihi mi kəru.

Iesu rətoni, ³ *mini mə, “Iakani nıphərienien tukumiaha i prən i nautə səvənhi riwən iərman səvənhi remhə mərpwəh in rerukw pen mane rasori məpi raka nərmama me pam nəha. ⁴ Iakani iamınhi irə ti nəri nəmə nərmama me nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka nıpərin a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən i nautə səvənhi riwən ruvei pen mane me pam səvənhi sə truvehi nəveginien irə.”

Iesu rəgkiari ia nimwə səvai Kumwesən

⁵ Nərmama nəpwin səvai Iesu kamhəgkiari ia nimwə səvai Kumwesən, mamhəni mə ramasan pik ti nəri nəmə kınə ia kəruətərei amasan me mine narimnari amasan me kiməuvei pen m Kumwesən. Nənə Iesu rini mə, ⁶ * “Narimnari me i kimiaha hiamətoni, tukamevən tukousi testesi pam, kəruətərei riti ko rəpwəh nərer əknekınien ia riti.”

⁷ Miregi irəha həres pen in mə, “Iahatən. Narimnari me i tuhəuvehe tinesən? Nəfe nımtətien truvehe mahatən pen mə nəpın səvai narimnari me i ruvəuvehe ipaka?”

⁸ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha tihaməsiari kamo iərman riti reikuə ia kimiaha. Nərmama həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo, mhəni mwi mə nəpın səvai narimnari me i ruvəuvehe ipaka. Mətə kimiaha tərpwəh nukurirəien ia nirəha. ⁹ Kimiaha tihəregi nərmama tuhəvisəu ia naruəginien me səməme nərmama kamho ia nirəha me, mamho mwi ia nərmama səməme kamhərimənu. Nəpın tihəregi, tihəpwəh nehekiriien, ti nəri nəmə nəri nəha traməkeikei mukupwən muvehe, mətə rıpkə mhə ihi nəpın sampam.”

¹⁰ Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, “Nərmama ia kwənəkwus riti tuhəskənter mharuəgən irəha nərmama ia kwənəkwus əpə. Nərmama səvai kig riti tuhəskənter mharuəgən irəha nərmama səvai kig əpə.

* **21:3:** 2Kor 8:12 * **21:6:** Luk 19:44

¹¹ Nimwnimwien asori me tuhækiu. Ia kwopun me nepwin nukumhæ trahi nærmama. Nemhæien skai me tuhæuvehe mhouraha nærmama. Nænæ narimnari me nærmama tuhætoni hæhekir i mine nimtætien asori me tuhæuku pen ia nimagouagou.

¹² Mætæ næpin narimnari me naha hæpkuvehe mhæ ihi, nærmama tuhækwætæmhiri kimiaha ia rægînraha, mhometæ kimiaha. Iræha tuhæuvei pen kimiaha ia rægi næmæ asori me ia nækwai nimwæfwaki me sævai nækur Isrel. Ti næri næ mæ kimiaha nærmama me sæiou, næmæ asori me naha tuhæuvehi puwnimwæ kimiaha ia kalapus, nænæ mhærpwi irapw kimiaha ia næmri kig me mine næmri nærmama sæmæme kamhærimænu. ¹³ In i næpin sækimiaha tihæni irapw nægkiariien amasan sæiou iræ. ¹⁴ *Ro iamînhi iræ mine kimiaha tihæpwæh nætærig pikien ia næfe nægkiariien sækimiaha tihæni pen ti niræha i. ¹⁵ *Iou takuvei pehe nægkiariien mine nukurænien m kimiaha. Nærmama me naha sæmæme kamhæmwæki kimiaha tuhæregi nægkiariien me sækimiaha, iræha riti ko ripkousi raka mhæ, uæ trini neikuæien iræ. ¹⁶ *Tata me mine mama me sækimiaha me, mine piævmiaha me, mine nærmama ia kwænækwus me sækimiaha me, mine kimiaha me nepwin tuhæuvei pen kimiaha ia rægi nærmama sæmæme hamæmwæki kimiaha. Nænæ iræha tuhousi æpune kimiaha nepwin. ¹⁷ Nærmama me pam tuhæmwæki kimiaha ti næri næ mæ kimiaha nærmama me sæiou. ¹⁸ *Mætæ nimwai nukwænemiaha næ ia kæmkapwæmiaha kuatia ia niræha tripkiwæn mhæ. ¹⁹ *Kimiaha tihamækeikei mhærer æknekin ia nahatætæien sækimiaha. Ia noien i tuhæuvehi nimiruien.”

Naruagæn me sævai nækur Rom tuhæuvehe mhouraha Jerusalem

²⁰ “Mætæ næpin kimiaha tihætoni naruagæn me hæpik hæuvehe mheikurkuru ia Jerusalem, tihamækeikei mhæukuræn mæ tripkou mhæ tui nænæ iræha tuhouraha pam kwopun i. ²¹ Ia næpin naha, nærmama ia tænæ Jutia tuhamækeikei mhæp mhæuvæn ia tækuær me. Sæmæme kamharæ ia nækwai taon i tuhamækeikei mhæier. Nænæ sæmæme kamharæ iruæ tuhæpwæh puwnimwæ peheien mwi iræ. ²² *Næpin naha in næpin sæ Kumwesæn trærpwin noien æræha me iræ, mo nægkiariien me pam sæmæme kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan hæuvehe mhæukuæ. ²³ *Træræha anan ti niþran me sæmæme tuhæpæmpæm mine sæmæme tuhamæuvei pen kænunu m nækwærhakwærhæ æmtæmetæ me ia næpin naha, ti næri næ mæ næmisæien asori treste tiprænæ i. Niemaha sævai Kumwesæn træuiui nærmama me ia kwopun i. ²⁴ *Tukæpi æpune nepwin ia nau, nænæ kækwætæmhiri nepwin kuvehi iræha hæuvæn mho slef me ia niræha ia tænæmtænæ me. Nænæ nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel tuhavæn testesi Jerusalem, mhærimænu ia nækur me ikîn meste næpin sævai nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel tro sampam.”

Iæmati Iærmama truvehe mwi

²⁵ *Nænæ nimtætien me tuhæuku pen ia meri, mækwæ, mine kæmæhau me. Ia tækure tiprænæ i nærmama ia tænæmtænæ me tuhæhekir, mhæreirei ti næri næ mæ tæsi ramærkwæpahar pik, mamou peiau peiau asori me. ²⁶ Nærmama tuhætoni næfe truvehe meste tiprænæ i, nænæ hæhekir pik, mhæmhæ rasi tukwe. Narimnari me ia nimagouagou hæskai pik, Kumwesæn trikiukiui ia niræha.

* **21:14:** Luk 12:11-12 * **21:15:** Wok Me 6:10 * **21:16:** Mat 10:21-22 * **21:18:** 1Saml 14:45, Luk 12:7 * **21:19:** Hip 10:36 * **21:22:** Dut 32:35, Jer 5:29, 46:10, Hos 9:7 * **21:23:** 1Kor 7:26 * **21:24:** Esra 9:7, Sam 79:1, Aes 63:18, Rom 11:25, Rev 11:2 * **21:25:** Sam 46:2-3, Sam 65:7-8

27 *Ia nāpīn nāha irāha tuhātōni iou, Iāmāti Iārmama, ia reri nāpuā riti, iakauvehe ia nīskaiien mīne nukuraanien asori. 28 *Nāpīn kīmiaha tihātōni narimnari me nāha hānamāier pehe, tihārer atukwatukw, mhākwtā, tī nāri nā mā nāpīn sākīmiaha sē takeivīnari nari ia kīmiaha ruvāuvehe ipaka.”

Iesu rusipekin ia nei niemis

29 Nānā Iesu rini nusipekinien riti tī nīrāha i mā, “Hātā ro nei niemis mīne nei me pam. 30 Nāpīn hānamāierpīr kīmiaha hīātōni mhāukurān mā nāpīn sāvāi nāpnāpanien ruvāuvehe ipaka. 31 Rāmwhēn a mwi, nāpīn kīmiaha tihātōni narimnari me i hānamāier pehe, tihāukurān mā nītātā sē Kumwesān ramārimānu irā ruvāuvehe ipaka.

32 Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i mā nārmama sāmāme kamhāmīru tākwātākwūni mīne tuhāpwāh nemhā pamien meste narimnari me pam i hāier pehe. 33 *Neiai mīne tīprānā trouiwān, mātā nāgkiarīen me sēiou tuhāpkiwān mhā.”

Nārmama tuhamākeikei mhātui amasan mhāpwāh nāpīien

34 *Nānā Iesu rini mā, “Mātā kīmiaha tihāmākeikei mhāsiari, mhāpwāh nōurahāien nāpīn sākīmiaha ia nōien lafet me, uā ia nānimwīien nānimwīien skai mhakōnā irā, uā ia nātārig pikien ia nārāien sākīmiaha ia tīprānā i. Rārāha nāpīn nāha sēiou truvehē māsgatukw ia kīmiaha rāmwhēn kwānkru ruāsī kīmiaha. 35 Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā nāpīn nāha treste nārmama pam ia tākure tīprānā i. 36 *Mātā ia nāpīn me kīmiaha tihāmākeikei mhātui amasan, mhāpwāh nāpīien. Tihāfwaki mā nāpīn narimnari me nāha truvehē irā nīskaiien sākīmiaha trāmwhēn tī narakāien irā, nānā mhārer ia nānimek, Iou Iāmāti Iārmama.”

37 *Ia nāpīn me pam Iesu ramahātān nārmama ia nīmwā sāvāi Kumwesān, mātā ia nāpīn rier ia taon, mevān māpri ia Tākūer Olif. 38 Nānā ia nāpnāpīn anan nārmama me hāuvehe mwi tukwe fwe ia nīmwā sāvāi Kumwesān mā tuhātārig in.

22

Nāmā asori me hārai sun mā tuhākwāmhirī Iesu

1 Nāvegīnien asori nāha nākur Isrel kamhāni bred sē yis riwān irā ruvāuvehe ipaka. Nāvegīnien asori nāha nāghin nā Pasova. 2 *Pris asori me mīne nahātān me sāvāi Loa kamhātui suatuk riti mā tuhāvūn afafa mhōusi āpune Iesu tī nāri nā mā kamhhekīr nārmama. 3 *Ia nāpīn nāha Setan ruvīmāwā ia reri Jutas, iāmā nāha kani mwi in mā Iskariot, in riti ia nārmama me twelef sāvāi Iesu. 4 Nānā Jutas rāpwāh irāha mevān tī pris asori me mīne nāmā asori me sāvāi naruagān me sē kamhātui tī nīmwā sāvāi Kumwesān, māgkiari mīnraha mīni mā rukurān nātūien suatuk riti tī nuvei penien Iesu ia rāginraha. 5 Nāpīn irāha hāregī, rerīnraha ragien. Hāni simwīn mā tuhāuvei pen mane min. 6 Ro pen Jutas rāsēni, nānā mīnamātui nāpīn riti nārmama hāiwān irā mā truvei pen Iesu ia rāginraha.

Iesu ramāpnāpenā mā trāni nāvegīnien sāvāi Pasova

* 21:27: Dan 7:13, Mat 26:64, Rev 1:7 * 21:28: Rom 13:11 * 21:33: Luk 16:17 * 21:34: Mat 24:48-50, Mak 4:19, Luk 17:27, 1Tes 5:3 * 21:36: Mak 13:33, Rev 6:17 * 21:37: Luk 19:47
* 22:2: Luk 20:19 * 22:3: Jon 13:2,27

7 *Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe. Ia nəpən nəha kamhousi əpune kwəti sipsip me səvəi Pasova.
8 Ro pen Iesu rərhi pen Pita mine Jon, mini mə, “Rouevən, rouəpnəpenə ia nəveginien səvəi Pasova sənətaha, p wəh sani.”

9 Miregi krouni pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə kimrau trouəpnəpenə irə paku?”

10 Miregi in rini pen ti nirau i mə, “Rouregi ro. Nəpən kimirau tirouier pen fwe ia taon, iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tikinari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in rouuvnimwə ia nimwə nəha in truvnimwə irə, 11 nənə rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, ‘Iahatən səkitaha rani pehe tukw ik i mə nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha səiou me nərmama me ikin?’ 12 Nənə in triri kimirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmak raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

13 *Nənə irau krouevən rouətə narimnari me pam rosi Iesu riməni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpenə ia nəveginien səvəi Pasova.

Iesu raməni nari irəha nərmama me səvəhi

14 Nəpən səvəi nəniien nari ruvəuvehe. Iesu rəkure ia kwopun kaməni nari ikin irəha aposol me səvəhi. 15 Ia nəpən nəha in rini pen ti nirəha i mə, “Iakinokeikei pik mə kurirə ko nəmisəien miou, takukupwən məni nəveginien i səvəi Pasova kitaha m kimiaha. 16 *Iakani pehe tukumiaha i iou tapkəni mhə mwi nəveginien səvəi Pasova meste ni pwrwai nəveginien i truvehe mukuə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

17 Nənə Iesu ruvehi kap waen, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə mini mə, “Kimiaha pam tuhəuvehi nəri, mhənəmwī. 18 Iakani pehe tukumiaha i ipwet mine mamevən tapkənəmwī mhə mwi waen meste nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə truvehe.”

19 *Kurirə irə in ruvehi bred, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, muvei pen minraha, mini mə, “In i ni pwrak sə takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihəpwəh noien iaminha irə mə reriməiaha ramrhi iou.”

20 Rəmwən a mwi nəpən irəha hənani raka nari, Iesu ruvehi kap waen, mini mə, “Kap i in i nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Nitək sə traiu tukumiaha trərihi tərini əknekən nəgkiariien nəha. 21 *Mətə həregi ro. Iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməmə kamhəmwəki iou raməkure kimrau min. 22 Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwən kimər fi mə tuko ia nirak, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməmə kamhəmwəki iou.” 23 Nəpən Iesu rini nəgkiariien nəha, irəha hənəməres irəha me i mə sin nəha ia nirəha tro iaminha irə mine.

Nərmama me səvəi Iesu həres irəha me mə sin ia nirəha in rasori

24 *Ia nəpən nəha nərmama me səvəi Iesu hənəməvisə minraha me, məməres irəha me i mə sin ia nirəha in rasori. 25 *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kig me səvəi nərmama me ri pko mhə irəha nəkur Isrel kamhərimənu ia ni rəha. Səməmə hasori ia nirəha kani irəha mə Nərmama səvəi Nasituien. 26 *Mətə kimiaha tihəpwəh noien iaminha irə ia kimiaha me, rekəm. Iərmama nəha ia kimiaha in rasori traməkeikei muvehe məmwən

* 22:7: Eks 12:1-27 * 22:13: Luk 19:32 * 22:16: Luk 13:29 * 22:19: Luk 24:30 * 22:21: Sam 41:9, Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mat 20:25-27, Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11, Mak 9:35

iærmama næha ia kímiaha nuk sævænhi rouihi. Nænæ iærmama næha ia kímiaha in ramiri pen kímiaha ia suatuk sæ tihesi, tramækeikei muvehe mæmwhen iærmama sæ ramo tukwini nari m kímiaha. ²⁷*Sin næha in rasori, iæmæ asori sæ ramækure mamæni nari uæ sævænhi iotukwininari sæ rasui raka næveginien sænæni? Kímiaha hiæukuræn mæ iæmæ asori sæ ramækure mamæni nari in rasori. Mætæ ia rerímiaha iou iakamo ræmwhen iotukwininari sæ rasui raka næveginien sænámiaha.

²⁸ Kímiaha i hiæpkap raka mhæ ia nirak næpin iakinæræ ia næsæsaiuen me sæiou. ²⁹*Ro pen ræmwhen ia Tata sæiou rímæuvei pehe nasoriien miou mæ takærimænu, iou mwi takuvei pehe nasoriien m kímiaha mæ tihærimænu. ³⁰*Ia nitætæ sæiou sæ takærimænu iræ, kímiaha tihækure ia tepol sæiou, mhævegin, mhænimwi, nænæ mhækure ia jea me, mhærimænu ia kwænækwus me twelef sævæi nækur Isrel.”

Iesu rini mæ Saemon Pita trini m kahar mæ in rirereie Iesu

³¹*“Saemon, Saemon. Regi ro! Setan rinæres raka Kumwesæn i mæ træsni pen kímiaha ia rægjin. In rokeikei mæ truai kímiaha ræmwhen iærmama ruai nuni wit mine tekín. ³²*Mætæ iakinæfwaki raka tukw ik mæ nahatætæien sæim træpwæh nimweiiien. Nænæ næpin tikrærig muvehe mwi tukw iou, tikamækeikei mo nahatætæien sævæi piam me ruvehe miskai.”

³³*Miregi Pita rini pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Iakamærer mwatuk mæ takuvnimwæ ia kalapus krau mik, uæ takemhæ krau mik.”

³⁴Miregi Iesu rini mæ, “Pita. Iakani pehe tukw ik i ia næpin a i ræie træpwæh nakakaien meste tikini m kahar mæ ikreirei iou.”

Nægkiariien ia Nækukuæ Ikinan tramækeikei muvehe mukuæ

³⁵*Nænæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Fwe kupwæn, næpin iakinærhi pen kímiaha mæ tihæuvæn mhævisau, hio ræmwhen iakimæni, hiæpwæh nuvehiiien tænræipw sæ hiæmævai pen mane uæ tinari iræ mine put me sækímiaha. Nænæ ræfo? Nari riti rímæiwæn tæni kímiaha?”

Miregi iræha hæni mæ, “Rekæm. Nari riti riwæn.”

³⁶*Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Mætæ tækwækwuni trini minuæ iærmama riti sævænhi fwe tænræipw sæ ravai pen mane uæ tinari iræ, pwæh ruvehi. Nænæ trini minuæ iærmama riti sævænhi nau sævæi naruaganien riwæn, pwæh ræmri pen næmri nari ia kot sævænhi, muvehi riti iræ. ³⁷*Iakani pehe tukumiaha i nægkiariien i ia Nækukuæ Ikinan tramækeikei muvehe mukuæ ia nirak. Rini minuæ ‘Kævsini pen in iræha nærmama sæmæme kamhæruui loa.’ Nægkiariien i kimarai pen ia Nækukuæ Ikinan ramægkiari ia nirak, rinakuæ næha tækwækwuni.”

³⁸Miregi iræha hæni mæ, “Iærimænu. Ætæ ro! Nau kæru i sævæi naruaganien.”

Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Næmwhen.”

Iesu ramæfwaki ia Tækuær Olif

³⁹*Iesu rier ia taon, mevæn ia Tækuær Olif ræmwhen ramo ia næruaræv me pam. Nærmama me sævænhi kamhækuriræ in. ⁴⁰Næpin in rapirapw ia kwopun næha, rini pen ti niræha i mæ, “Kímiaha tihæfwaki mæ tihæpwæh nimweiiien ia næræhaien.” ⁴¹Nænæ in ræpwæh iræha mevæn isipwin kwopti, minimwi

* **22:27:** Jon 13:12-15 * **22:29:** Luk 12:32 * **22:30:** Mat 19:28 * **22:31:** 2Kor 2:11 * **22:32:** Jon 17:11,15,20, Sam 51:13 * **22:33:** Luk 22:54 * **22:35:** Luk 9:3, 10:4 * **22:36:** Luk 22:49
* **22:37:** Aes 53:12, Luk 22:52 * **22:39:** Luk 21:37, Jon 18:1

nukurhun mi, mæfwaki, ⁴² *mini mæ, “Tata. Trini minuæ ratukwatukw ia natærigien sæim, tikuvehi raka kap i pwæh iakæpwæh nænimmwiien. Mætæ tikæpwæh noien ræmwhen sæ iakokeikei, tiko ræmwhen sæ ikokeikei.” ⁴³ Ia næpin næha agelo riti ruku pen ia neiai mier irapw ti Iesu mo in riskai mwi. ⁴⁴ Nænæ ti næri næ mæ Iesu riregi ræraha anan, ræfwaki æmisæ mwi. Niseseien sævænhi ruvehe mæmwhen ia netæ sæ ræmæramæri pen ia tipræna.

⁴⁵ Næpin in ræfwaki pam, miskæmter, mevæn mwi ti nærmama me sævænhi, mætoni mæ hænæpri ti næri næ mæ rerinraha ræpou. ⁴⁶ In rini pen ti niræha i mæ, “Ræfo kimiaha hiamæpri? Hætui, mhæfwaki mæ tihæpwæh nimweiiien ia næræhaien.”

Nærmama hækwætæmhiri Iesu

⁴⁷ Næpin Iesu ramægkiari ihi, nærmama hæpik hæuvehe. Iæmæ næha, næghin næ Jutas, riti ia twelef nærmama me sævæi Iesu, ramiri iræha. In ruvehe ipaka ti Iesu mæ trakei min, ⁴⁸ mætæ Iesu rini pen tukwe in mæ, “Jutas. Ræfo? Ikuæ tiko pui iou, Iæmæti Iærmama, ia nakeiiien?”

⁴⁹ *Næpin nærmama sæmæme kæmhærer ipaka ti Iesu hætoni næfe trukuriræ mier pehe, hæni mæ, “Iærimænu. Kimaha tahæfo? Tahærai iræha ia nau me sækimaha me uæ rekæm?” ⁵⁰ Nænæ iræha riti rærai iærmama sæ ramo tukwini næri in pris asori anan mærai raka nikare nifregin mwatuk.

⁵¹ Mætæ Iesu rini mæ, “Næmwhen næ!” Nænæ mæiræpi nifregin, momasan.

⁵² *Iesu rægkiari m pris asori me, mine naruagæn me næha kæmhætui ti nimwæ sævæi Kumwesæn, mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel sæmæme hæuvehe mæ tuhækwætæmhiri in. In rini mæ, “Ræfo hiamæuvehi nau me mine næpærpæri nei me mamhæuvehe mæ tihækwætæmhiri iou iamænhii iræ? Nætærigien sækimiaha rinuæ iou rakres riti uæ? ⁵³ Nærineiv m neis mine kitaha miou samaræ ia nækwai nimwæ sævæi Kumwesæn. Ræfo hiæpwæh nækwætæmhiriien iou ia rægimiaha ia næpin næha? Mætæ in i næpin sækimiaha, næpin niskaiien sævæi næpitævien trærimænu ia kimiaha.”

Pita rini mæ in rireirei Iesu

⁵⁴ *Ia næpin næha nærmama me næha hækwætæmhiri Iesu, mhæiri mhæuvæn ia nimwæ sævæi pris asori anan. Pita rakuriræ, mætæ ræpwæh nevænien ipaka.

⁵⁵ Næpin iræha hærkwumen pam næpw riti ia nikare nimwæ næha, mhækure pæri, Pita ramækure iræha minraha. ⁵⁶ *Nænæ pran riti sæ ramo tukwini næri rætoni in ramækure ipaka ti næpw. Ramætæ amasan in, nænæ mini mæ, “Iæmæ i in mwi rinamavæn pæri irau Iesu.”

⁵⁷ Mætæ Pita rini mæ, “Rekæm, præni i. Iakreirei iæmæ næha.”

⁵⁸ Næpin ouihii a rukurau, nænæ iærmama riti mwi rætoni in mini mæ, “Ik riti mwi ia niræha.”

Mætæ Pita rini mæ, “Iæmæ i, ripko mhæ iou.”

⁵⁹ Næpin ouihii a ræmwhen ia aoa riti rukurau, nænæ iærmama riti mwi rægkiari skai, mini mæ, “Næpærhienien i. Iæmæ i in mwi rinamavæn pæri irau Iesu. Kwa in mwi iæmæ Kalili næha.”

⁶⁰ Mætæ Pita rini mæ, “Iæmæ i, iakreirei næfe i iakamægkiari iræ.” Tækwætækwuni a mwi, næpin ramægkiari ihi, ræiæ rakaka. ⁶¹ *Nænæ Iærimænu sækitaha ruvsini, mæti pen mætæ Pita. Nænæ Pita rerin rirhi nægkiariien i sævæi Iærimænu sækitaha. Rimæni pen tukwe in mæ, “Ia næpin a i kuriræ ræiæ rakaka, tikini m kahas mæ ikreirei iou.” ⁶² Nænæ Pita rier mevæn iruæ mæiræpi nasækien.

* **22:42:** Mat 6:10   * **22:49:** Luk 22:36   * **22:52:** Luk 22:37, Jon 7:30, 8:20, Kol 1:13   * **22:54:**

Sam 31:11, Luk 22:33

* **22:56:** Wok Me 4:13

* **22:61:** Luk 22:34

Iesu rærer ia næmri næmæ asori me sævai nækur Isrel

⁶³ Ia næþin næha næmæ me næha sæmæme kamhærer tukuahag Iesu, kamhæuæsi in, mamharis ækenhin iræ. ⁶⁴ Iræha housæman mwi nænimen, nænæ mamhæres in mæ, “Ni ro nægkiariien sæ ruku pen ti Nænimwîn mæ sin ruæsi ik!” ⁶⁵ Nænæ hæni mwi nægkiariien me ripik mwi, mamhæni æræha in iræ.

⁶⁶ Næþin ruværan næmæ asori me sævai nækur Isrel mine pris asori me mine nahatæn me sævai Loa housæsimwîn iræha me. Nænæ nærmama me hæiri Iesu, mhæuvæn, mhærpwi irapw in ia næmrînraha. Nænæ næmæ asori me i hæni mæ, ⁶⁷ “Trini minuæ ik Kristo, ni pehe tukumaha i.”

Mætæ Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Ko iakîni pehe tukumiaha i, ko kîmiaha hiæpkîni mhæ nipærhienien iræ. ⁶⁸ Ko iakæres næresien riti m kîmiaha, ko hiæpkosæripin pehe mhæ miou. ⁶⁹ *Mætæ næha tækwækwuni mine mamevæn iou, Iæmæti Iærmama, takækure ia nikare Kumwesæn mwatuk sæ in niskaiien sævænhi rasori.”

⁷⁰ *Miregi iræha pam hæni mæ, “Ro iamînhi iræ ik Tîni Kumwesæn?”

Miregi Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Hiamæni mæ iou i in i.”

⁷¹ Miregi hæni mæ, “Kitaha tsætui mwi iærmama riti mwi mæ trîni pui in ti næfe? Sæuværegi raka mæ in rîni æræha Kumwesæn. Ruku pen atukwatukw ia tærhun.”

23*Iesu rærer ia næmri Paelat*

¹ Ia næþin næha nærmama pam ia kusen næha hæskæmter, mhæiri Iesu, mhæuvæn, mhærer ia næmri Paelat. ² *Næþin kamhærer ia næmri Paelat, hæni æræha Iesu i mæ, “Kîmaha ia hætoni iæmæ i ramiri æpæ iti kîmaha nækur Isrel, mamînise kîmaha mæ tahæpwæh næræku penien næmri takis m Kig Sisa. In rani mwi mæ in Kristo, iærmama sæ trærimænu ia kîmaha.”

³ *Miregi Paelat ræres Iesu i mæ, “Ik kig sævai nækur Isrel?”

Miregi Iesu rîni pen tukwe in mæ, “Ik ikani.”

⁴ Nænæ Paelat rîni pen ti pris asori me mine nærmama me pam næha mæ, “Iakætæ iamînhi iræ mæ næræhaien riwæn ia iæmæ i.”

⁵ Mætæ iræha hægkiari skai, mhæni mæ, “Mætæ iæmæ i ramahatæn nærmama me pam ia tænæ Jutia, mammo iræha hamævisæ minraha me. In rîno stat fwe ia tænæ Kalili muvehe meste nari ia kwopun i.”

Iesu rærer ia næmri Herot

⁶ Næþin Paelat rîregi nægkiariien næha, ræres mæ, “Iæmæ i in iæmæ Kalili uæ rekæm?” ⁷ *Nænæ næþin Paelat rîregi mæ Iesu ruku pen ia kwopun næha Herot ramærimænu ikin, rærhî pen in revæn tukwe, ti næri næ mæ ia næþin næha Herot mwi fwe Jerusalem.

⁸ *Næþin Herot rætæ Iesu, rerîn ragien pik. Tui kwopti rokeikei mæ trættoni, ti næri næ mæ ramregi kani næghîn, nænæ mokeikei mwi mæ trættoni Iesu ro nimtætien riti. ⁹ Ro pen Herot ræres Iesu næresien me ripik, mætæ Iesu ripkîni mhæ nægkiariien riti. ¹⁰ Ia næþin næha pris asori me mine nahatæn me sævai Loa hæskæmter, mamhægkiari skai, mamhæni æræha Iesu. ¹¹ Herot mine naruaqæn me sævænhi kamhætæ æræha in, mamharis ækenhin iræ. Nænæ Herot rîni nækwæn mæ iræha tuharkahu pen karkahu amasan riti min. Næþin

* **22:67:** Jon 3:12, 8:45, Jon 10:24 * **22:69:** Wok Me 7:56 * **22:70:** Luk 4:3,9 * **23:2:** Luk 20:25 * **23:3:** 1Tim 6:13 * **23:7:** Luk 3:1 * **23:8:** Luk 9:9

hänarkahu pen raka min, Herot rərhi pen in rirərīg mevən ti Paelat. ¹² Ia nəp̄in nəha Herot mine Paelat krouvehe rouəkwein irau me mə iou riti. Mətə kupwən krouəmwəki irau me.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruagən me

¹³ Paelat rousəsimw̄in pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel ¹⁴ m̄ini pen ti nirəha i mə, “Kimiāha hiəməuvehi iəmə i, mhəuvehe, mhərpwi ia nənimək, mamhəni mə ramiri raka nərmama ia suatuk atukwatukw. Iakinəkiri raka noien səvənhi ia nəmr̄imīāha, mətə iapkətoni mhə nari riti ro rərəha rəmwhen nəgkiariien me nəha kimiāha hiəməni, mamhəuəsi in irə. ¹⁵ Herot mwi r̄ipkətoni mhə nari riti ro rərəha. Ro pen rərhi pehe in rirərīg mwi muvehe tukutaha. Hətə ro! Iəmə i r̄ipko mhə nari riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. ¹⁶ Ro iam̄inhi irə takər̄isi in, nənə məsəni in rier ia kalapus mamevən.” ¹⁷ a

¹⁸ Mətə nərmama me nəha irəha pam həkwein əpwəmw̄is mə, “Uvehi irapw iəmə nə məsəni Parapas rier ia kalapus tukumaha.” ¹⁹ (Iəmə nəha Parapas ramamak ia kalapus ti nəri nə mə r̄imərkwumen naruagəniien riti ia taon nəha Jerusalem, nənə mousi əpune mwi iərmama.)

²⁰ Paelat rarə məgkiari mwi m̄inraha ti nəri nə mə rokeikei mə trəsəni Iesu rier ia kalapus mamevən. ²¹ Mətə irəha kamhəkwein əpwəmw̄is mə, “Ərui tər̄ini pen in ia nei kamarkuau! Ərui tər̄ini pen in ia nei kamarkuau!”

²² Nənə Paelat rarə məgkiari sə ro kahar irə, m̄ini pen ti nirəha i mə, “Ti nəfə? Nəfə nərəhaien in rino? Iakinətə raka in mə r̄ipko mhə noien ərəha riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. Ro iam̄inhi irə takər̄isi in, nənə, məsəni in rier ia kalapus mamevən.”

²³ Mətə irəha haməmwur, mamhəkwein əpwəmw̄is, mamhəni mə tukaməkeikei kərui tər̄ini pen Iesu ia nei kamarkuau. Irəha həkwein əpwəmw̄is iam̄inha irə mamhəuvən meste ²⁴ Paelat r̄ini mə tro nəkwānraha. ²⁵ Iəmə nəha Parapas sə kiməuvehi puvnimwə in ia kalapus ti naruagəniien mine nousi əpuneien iərmama Paelat rəsəni in rier ia kalapus mamevən, mətə ruvei pen Iesu ia rəgi naruagən me səvənhi mə irəha tuho irə rəmwhen ia nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei.

Naruagən me hərui tər̄ini pen Iesu ia nei kamarkuau

²⁶ Naruagən me nəha həiri Iesu, mhəier ia taon, mhətoni iəmə Saerin riti nəghin nə Saemon. Ruku pen ia kwopun riti iruə mauvehe ia taon. Irəha həkwtəmhiri in, mhəmri pen nei kamarkuau səvəi Iesu ia nuran, nənə mhəkeikei min mə trəvrani mukurirə Iesu. ²⁷ Nərmama me həpik kamhəkurirə Iesu. N̄ipran me həpik irəha m̄inraha kamhapi, mamhasək asori tukwe. ²⁸ Mətə Iesu ruvsini, məti pen mətə irəha, m̄ini mə, “N̄iprən Jerusalem me. Kimiāha tihəpwəh nasəkien tukw iou, mətə tihəsək tukumiāha me mine n̄ipwnət̄imīāha me. ²⁹ *Nəp̄in riti sə rauvehe trərəha anan. Tuk̄ini iam̄inhi irə mə n̄ipran me səməmə həpkək̄wəhakwen mhə, mhəpkuvei pen raka mhə kənunu m̄ iəkunoūihi, irəha həkukurən nagienien. ³⁰ Ia nəp̄in nəha nərmama tuhəni pen ti tək̄uər me mə ‘Həkure tər̄ini kimaha’ mine nəpatu me ‘Housəman kimaha.’ ³¹ *Mə nərmama kamho narimnari me i nəp̄in nei ramerə ihi tukəfo irə nəp̄in nei ruvehe m̄imhiə?”

ā **23:17:** Nəkukua me r̄ipik kimər̄ai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 17 riwən. * **23:29:** Luk 21:23, Rev 6:16 * **23:31:** 1Tes 4:17

³² Nənə naruagən me kamhəiri iəmə ərəha mi kəru, mhəier mə tuhousi əpune irau irəhar Iesu. ³³ Irəha həuvehe ia kwopun nəha kani mə Kerhə səvəi İərmama. Ia kwopun nəha həruui tərini pen Iesu ia nei kamarkuauui, mhərui tərini pen mwī iəmə ərəha mi nəha ia nei kamarkuauui, riti ia nīkare Iesu mwatuk, riti ia nīkaren mour. ³⁴ *Nənə Iesu rīni mə, “Tata. Tikəpwəh nərpwīnien tai noien ərəha səvənraha tī nəri nə mə hərəirei nəfe i kamho.” Nənə irəha həuui kīrkīri tīnari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahātən pen sin truvehi nəfe tīnari səvənhi.

³⁵ *Nərmama ia kwopun nəha kamhərər mamhəspau ia Iesu, mətə nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl kamharis əkenhīn irə, mamhəni mhənə, “In rīməuvehimīru nərmama me həpik. Tīnī mīnuə in Kristo pərhiən sə Kumwesən ruvərfi raka in, ramasan mə ruvehimīru atukw a in.”

³⁶ *Naruagən me irəha mwī kamharis əkenhīn irə, mamhəuvehe ipaka tukwe, mamhəmwur mə tuhəuvei pen waen sə rəfiə mīn, ³⁷ mamhəni mə, “Tīnī mīnuə ik kīg səvəi nəkur İsrəl pərhiən, uvehimīru atukw ik!”

³⁸ Ia kənkəpwə irənhə irə nəkukuə riti kīmərāi mə Iesu tremhə tī nəfe. Rīni mə: *In I Kīg Səvəi Nəkur İsrəl*

³⁹ İəmə ərəha mi nəha sə krouəgher ia kwopun nəha riti rīni ərəha Iesu i, mīni mə, “Ik Kristo uə rekəm? Uvehimīru atukw ik mīne kīmrau!” ⁴⁰ Mətə in riti rīnise in, mīni mə, “Rosi ipkehekīr mhə Kumwesən uə? Kwa kīməuvei pehe nərpwīnien mik rəmwhen a mwī irə. ⁴¹ Ratukwatukw a mə kamousi əpune krau iamānhi. In i tai noien ərəha səkrau. Mətə iəmə i rīpko mhə nari riti rərəha.”

⁴² *Nənə iəmə nəha rərə mīni mwī mə, “Iesu. Rerim tramrhi iou nəpīn tikərīmənu ia nītətə səim.”

⁴³ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Iakani nīpərhiənien tukw ik i. İpwet tikarə krau mik ia kwopun amasan nəha Parataes.”

Iesu remhə

⁴⁴⁻⁴⁵ *İpaka tī kurkwai nəpīn ia ran nukuraanien səvəi meri riwən. Nəpītəvīen ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aəa kahar rukurau. Ia nəpīn nəha tīnari sə rəgher tukuahəg rum sə ro ikinan anan fwe ia nəkwai nīmwə səvəi Kumwesən reitehi nīpərīn kəru. ⁴⁶ *Nənə Iesu rəkweīn əpwəmwis mīni mə, “Tata. İakəmri pehe nənimwik ia rəgim.” Rīni nəgkiarīien nəha, nənə muvehi neiahəgīen səvənhi sampam, memhə.

⁴⁷ İaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Nəpīn rətoni Iesu mə rīnəfemhə irə, rəgnəgīni Kumwesən, mīni mə, “Nīpərhiənien. İəmə i in iəmə atukwatukw.” ⁴⁸ *Nənə nərmama me pam səməme hənəusəsīmwin irəha me fwe ikin tī nəspəuīen ia nəri nəha kīno ia Iesu, nəpīn hətōni, hərərig pen imwənraha, mhəregi rərəha, mamhərui kwənpwenhīnraha tukwe. ⁴⁹ *Nərmama me pam səməme həkurən Iesu, mīne nīpran me nəha səməme hənəməkūrīə in fwe ia tənə Kalili, kamhərər isipwīn, mamhəspau ia narimnari me nəha.

Josef rəkəwafə nīpwrai Iesu ia nīpəgi kəruətəri

⁵⁰⁻⁵¹ İərmama riti nəghīn nə Josef. İmwəni nə Aramatia taon riti səvəi nəkur İsrəl. Josef in raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl nəpīn həusəsīmwin irəha me. Noien səvənhi ramasan matukwatukw. Nəpīn nəmə

* **23:34:** Aes 53:12, Mat 5:44, Wok Me 7:60, Sam 22:18 * **23:35:** Sam 22:7-8 * **23:36:** Sam 69:21 * **23:42:** Mat 16:28 * **23:44-45:** Amos 8:9, Eks 36:35 * **23:46:** Sam 31:5, Wok Me 7:59 * **23:48:** Luk 18:13 * **23:49:** Sam 38:11, 88:8, Luk 8:2-3

asori me hənərai simwīn mə tukousi əpune Iesu, Josef rīpkəsəni mhə. Ia nəpīn me in rameitenhi mə trətoni nitətə sə Kumwesən ramərīmənu irə ruvehe. ⁵² Josef revən ti Paelat, mares mə ko rəsəni in ruvehi nīpwrai Iesu. ⁵³ Nəpīn Paelat rəsəni, Josef revən, muvehi raka nīpwrai Iesu ia nei kamarkuau, nənə muvegi ia tinari kani mə linen, mevən məmri pen ia nīpəgi kəruətərei sə kīnərai ərori raka, kīpkəmri pen raka mhə nīpwrai iərmama riti ikīn. ⁵⁴ In i nəpīn kaməpnəpənə irə ti Sapat, Sapat ruvəuvehe ipaka.

⁵⁵ *Nīpran me nəha səməme hāməier ia tənə Kalili, mhəkūrirə Iesu mhəuvehe, irəha həkūrirə Josef i, nənə mhətoni nīpəgi kəruətərei nəha mine Josef rəfəmri pen nīpwrai Iesu irə. ⁵⁶ *Nəpīn hətōni pam, hərərig, mhəpnəpənə nīmwai nari me nepwīn sə nīpekīnraha rapein amasan, mhəpnəpənə mwi senta me nepwīn. Nənə ia Sapat hapwis rəmwhen sə Loa rīməni.

24

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Ia Sante, nəpnəpīn anan, nīpran me nəha həuvehi nīmwai nari me səməme hənəpnəpənə raka ia nīrəha nīpekīnraha rapein amasan, mhəuvehi mhəuvən ia nīpəgi kəruətərei nəha kīnərkwafə nīpwrai Iesu ikīn, ² nənə mhətoni kəruətərei asori nəha kīnərpīnhə pen ia tərhuī nīpəg kīnəsəkwasəkwa raka i. ³ Mətə nəpīn hasu puvnīmwa ia nīpəg, həkətōni mhə nīpwrai Iesu Iərimənu səkitaha. ⁴ *Nəri nəha ro nətərigien səvənraha rəvsausini pik. Nəpīn kamhərer mamhətərig tukwe, təkwətəkwūni a mwi iərmama kəru krouier irapw ti nīrəha. Tinari səvənrau raməhiarpw. ⁵ *Irəha hətōni həkəkīr mhənīmwi irapw nənīmenraha ia tīprənə. Nənə iərmama mi nəha krouni pen ti nīrəha i mə, “Rəfo kīmīaha hiamətui iərmama sə rīmīru ia kwopun i kamərkwafə nīpwrai nərmama sə hemhə ikīn? ⁶ *In rīwən i, mətə in rīnatui mwi. Rerīmīaha tramrhi nəgkiariien i in rīməni pehe tukumīaha i nəpīn rīnamarə ihi fwe ia tənə Kalili. ⁷ In rīməni mə, ‘Irəha tuhaməkeikei mhəuvei pen iou, Iəmətī Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. Nənə nəmə ərəha me nəha tuhərui tərīni pen iou ia nei kamarkuau. Takemhə, mətə nəpīn sə ro kahar irə takətui mwi.’” ⁸ Nənə nīpran me nəha rerīnraha rīrhi mwi nəgkiariien nəha səvənhi.

⁹ Hərərig ia nīpəg, mhəuvən, mhətoni eleven nərmama me səvəi Iesu mine nepwīn mwi, hənī pen narīmīnari me i ti nīrəha. ¹⁰ *Nīpran me nəha səməme hənī irapw narīmīnari me i ti aposol me səvəi Iesu irəha nəha Meri Maktala, mine Joana, mine Meri mama səvəi Jemes, mine nīpran me nepwīn mwi irəha mīnrahar. ¹¹ Mətə aposol me rerīnraha rīrhi mə rosi nəgkiariien nəha səvənraha ro nəri auz a irə. Irəha həkīni mhə nīpərhienien irə. ¹² Mətə Pita riskəmter, maiu, mevən ia nīpəgi kəruətərei nəha kīnərkwafə nīpwrai Iesu ikīn, mərpəsuk, mətī puvnīmwa, mətōni tinari me nəha linen sə kīməvegi nīpwrai Iesu irə ramrīmər, mətə nari riti mwi rīwən. Nənə in rəpwəh kwopun nəha mamevən mərkərinari ia nəfe rīnətōni.

Iərmama kəru səvəi Iesu krauesi pen suatuk rauevən fwe Emeas

¹³ Ia nəpīn a mwi nəha iərmama kəru səvəi Iesu krauevən ia rukwənu riti nəghīn nə Emeas. Rukwənu nəha ipaka ti Jerusalem kavən rəmwhen ia kilometa irəha pam eleven. ¹⁴ Irau krauegkiari pəri ia narīmīnari me nəha

* 23:55: Luk 23:49 * 23:56: Eks 20:10, Dut 5:14 * 24:4: Wok Me 1:10 * 24:5: Luk 2:9

* 24:6: Luk 9:22, 17:25 * 24:10: Luk 8:2-3

kino. ¹⁵* Nəpɪn nəha krauəgkiari pəri irə, Iesu ruvehe ipaka, mamavən irəhar mɪnrau, ¹⁶ mətə nari riti ruvegi nətərigien səvənrau, kroureirei mə Iesu nəha.

¹⁷ Nənə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Nəfe i irauavən rauni pen tukumirau me i?”

Nənə krouærer, nənimenrau rɪpkagien mhə. ¹⁸ Irau riti, nəghɪn nə Kleopas, rini pen tukwe in mə, “Rosi ik əpa ia nərɪmama me səməme kamhavən fwe ia Jerusalem ikreirei narimnari me nəha kino nərineiv m neis mɪne?”

¹⁹* Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Nəfe narimnari?”

Miregi krouni pen tukwe in mə, “Narimnari me nəha kino ia Iesu, iəmə Nasaret. Iəmə nəha in profet riti. Ia nəmri Kumwesən mɪne ia nəmri nərɪmama narimnari me sə in rino mɪne nəgkiariien səvənhi ro nənimwɪn miskai. ²⁰ Pris asori me mɪne nəmə asori me səkitaha həməuvei pen in ia rəgi nəkur Rom mə irəha tuhəni mə in traməkeikei memhə. Nənə irəha həruvi tərini pen in ia nei kamarkuau. ²¹* Mətə kimaha iahənəmri pen əknekɪn nətərigien səkimaha irə mə in iərmama sə treivinari ia kitaha nəkur Isrel. Nərimnari me nəha kino, mətə nari riti mwɪ, ipwet i nəpɪn sə ro kahar irə. ²²* Riti mwɪ, nɪpran nepwɪn ia təmwen səkimaha ho nəmrimaha rier. Ia nəpnəpɪn anan həuvən fwe ia nɪpəg sə kɪnərkwafə iəmə nəha ikɪn, ²³ mətə həpkətɔni mhə nɪpwrən. Nəpɪn irəha hərərig pehe, həni mwɪ mə hənətɔni agelo mi kəru krouier pehe ti niraha, krouni mɪnuə in rɪnətui mwɪ ia nemhəien səvənhi.

²⁴* Nərɪmama nepwɪn ia təmwen səkimaha həuvən fwe ia nɪpəgi kəruətəri nəha, nənə mhətɔni rəmwhen atukwatukw mə nɪpran me nəha həməni, mətə həpkətɔni mhə nɪpwrari iəmə nəha.”

²⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kwa rosi kimiaha hiəreirei nəgkiariien me pam sə profet kupwən me həməni. Rəfo kimiaha hiamo tanpen ia rerimiaha, mhəpwəh nɪni akwauakwien nɪpərhienien irə? ²⁶* Kumwesən ruvəni raka mə iəmə nəha kani mə Kristo traməkeikei miregi nəmisəien me nəha kurirə revən muvehi nasoriien səvənhi.” ²⁷* Nənə Iesu rəusiəre pui pen amasan ti nirau i nɪpwrari nəgkiariien me pam sə kɪmərəi pen ia Nəkukuə Ikinan səməme haməgkiari ia in. Ia nəgkiariien səvənhi rəgkiari ia nəkukuə səvəi Moses muvehe meste nəkukuə me səvəi profet me. ²⁸ Nəpɪn irəhar haruvehe ipaka ti rukwənu nəha irau krauevən ikɪn, Iesu ramo rəmwhen mə in trəpwəh irau mavən mamevən. ²⁹ Mətə irau krouəkeikei mɪn, rouni mə, “Samaro pəpɪm kitahar mik. Rɪnaməruarəv. Rɪpko mhə tui meri rivə.” Ro pen Iesu ruvɪnimwə irəhar mɪnrau mə tuamharo pəpɪm.

³⁰* Nəpɪn in rəkure mə trəni pəri nari irəhar mɪnrau, ruvehi bred, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe, məkwəsən, muvei pen mɪnrau. ³¹ Ia nəpɪn nəha nətərigien səvənrau rəsevər, krɪnauətə rɪnaukurən mə Iesu nəha. Nənə təkwətəkwuni a mwɪ in riwən ia nəmɪnrau. ³² Nənə irau krouni pen tukunrau me i mə, “Pərhien. Nəpɪn raməgkiari pehe m krau ia suatuk, məməusiəre pui pehe nɪpwrari nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, nəgkiariien səvənhi ramanan pɪk, mamə reriəru ramaɡien.”

³³ Nənə ia nəpɪn nəha krouəskəmter, rouərərig rouevən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha krouətə nərɪmama me eleven səvəi Iesu mɪne nərɪmama nepwɪn mwɪ irəha mɪnraha hənəusəsɪmwɪn raka irəha me, ³⁴* məmhəni mə, “Nɪpərhienien. Iərimənu səkitaha rɪnətui mwɪ. In ruvəier irapw raka ti

* **24:15:** Mat 18:20 * **24:19:** Mat 21:11 * **24:21:** Luk 2:38, 19:11, Wok Me 1:6 * **24:22:** Luk 24:1-11 * **24:24:** Jon 20:3-10 * **24:26:** Luk 9:22, 24:44 * **24:27:** Sam 22:1-21, Aes 53, Jon 13:31, Wok Me 3:13 * **24:30:** Luk 22:19 * **24:34:** 1Kor 15:4-5

Saemon.” ³⁵ Nənə iəmə mi nəha krouni irapw nəfe krinouətoni ia suatuk, rouni mwi krinəfo rouətoni sas ia Iesu nəp̄in in raməkwsen bred.

Iesu rier irapw ti nərmama səvənhi

³⁶ *Nəp̄in irau krauəgkiari ihi ia nari m nari me nəha, təkwtəkwwuni a mwi hətoni Iesu ramərer ia kurkwanraha, m̄ini pen ti nirəha i mə, “Nəməriniuēn trarə tukumiaha.”

³⁷ *Mətə irəha həkərinari irə, mhehekir. Rerinraha rirhi mə kamhətoni nənimwi iərmama riti. ³⁸ Ro pen Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo hiamhekir iam̄inhi irə? Rəfo nəresien me kamhəutə ia rerim̄iaha mamho kimiaha hiəpwəh nin̄ien n̄ipər̄hienien ia nirak?” ³⁹ Hətoni ro rəgik mi mine nisuk mi. Kwa iou i. Hərapi iou, mhəregi, mhəkukurən mə nusak i mine nikəkrik i. Mətə nənimwi iərmama nusan mine n̄ikəkrin riwən.”

⁴⁰ Iesu rini nəgkiariien nəha, misəni irapw rəgin mi mine nisun mi ti nirəha hətoni. ⁴¹ *Nəp̄in hətoni nəmrinraha rier. Rerinraha rəgien. Mətə nahatətəien səvənraha ramərməru ihi. Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sənəmiaha i nəveginien uə rekəm?” ⁴² Nənə irəha həuvei pen n̄ipəri nəmu afə riti min. ⁴³ In ruvehi m̄ani ia nəmrinraha.

⁴⁴ *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Narimnari me i kamhesi pen nəgkiariien me səiou sə iakim̄ani pehe tukumiaha i fwe kupwən nəp̄in iakinamarə pəri ihi kitaha m kimiaha. Iakim̄ani minua nəgkiariien me pam nəha kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me mine Ol Sam səməme kamhəgkiari ia nirak tuhaməkeikei mhəuvehe mhəkukua.”

⁴⁵ *Nənə in rəsevər ia nətərigien səvənraha mə irəha tuhəkukurən n̄ipwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, ⁴⁶ rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien me nəha kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan həni iam̄inhi mə iou Kristo takaməkeikei mukupwən m̄iregi nəmisəien, memhə, nənə ia nəp̄in sə ro kahar irə iakətui mwi. ⁴⁷ *Tukəvisau irapw mə nərmama tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me, mhahatətə ia nirak, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səvənraha. Tukukupwən kəvisau irapw nəgkiariien i ia Jerusalem kurirə revən ti nərmama ia tənəmtənə me pam. ⁴⁸ *Kimiaha nəha hienətoni narimnari me i ia nənimemiaha. ⁴⁹ *Həregi ro! Iou takərhi pehe Nənimwin Ikinan reiwaiu pehe tukumiaha rəmwhen ia Tata səiou rino raka promes irə. Mətə kimiaha tihəpwəh nierien ia taon i meste n̄iskaiien nəha trukrute ia neiai meiwaiu pehe. Kumwesən trarkahu pehe m kimiaha.”

Iesu rutə mevən fwe ia neiai

⁵⁰ Nənə Iesu riri irəha mhaier mhəuvən mheste nari fwe rukwənu nəha Petani. Ia kwopun nəha in ruvehi utə rəgin mi, məkwein amasan ia nirəha. ⁵¹ Nəp̄in raməkwein amasan ia nirəha, raraka ia nirəha, nənə kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ⁵² *Irəha hənimwi nukurhunraha, mhəuvei pen nisaiien səvənraha min. Nəp̄in hərərig mhəuvən fwe ia Jerusalem, rerinraha rəgien pik. ⁵³ Ia nəp̄in me kamhəuvən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəgnəgini in.

* 24:36: 1Kor 15:5 * 24:37: Mat 14:26 * 24:41: Jon 21:5 * 24:44: Luk 9:22 * 24:45: Luk 24:27 * 24:47: 1Tim 3:16 * 24:48: Jon 15:27, Wok Me 1:8 * 24:49: Jon 14:16, 15:26, Jon 16:7, Wok Me 1:4 * 24:52: Jon 14:28, 16:22

Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rımərai nəkukuə sə ro kefə irə raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Jon in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. Iesu rokeikei pik in. Jon rımərai nəkukuə i ia nuk 90-100. In rokeikei mə kitaha nərmama tsəvsini nəkukuə i pwəh ro nukurənien i tukutaha mə Iesu in Kristo, Tini Kumwesən. Jon rokeikei mə kitaha tsəni nıpərhiēnien irə, nənə mhəuvehi nimiruien ia nəghi Iesu (Jon 20:31). Jon raməgkiari ia nimiruien mine wok səvəi Iesu Kristo. Mətə nəkukuə səvənhi ropə ia nəkukuə səvəi Matiu, Mak, mine Luk. Ia nəkukuə səvənhi Jon rini irapw nımtətien krirum səməme Matiu, Mak, mine Luk həpwəh nəgkiariien irə. Mətə ia nəkukuə Matiu, Mak, mine Luk haməgkiari ia nımtətien kəru a səməmi Jon raməgkiari mwi irə. Nəkukuə i nusipekinien me səvəi Iesu riwən irə, mətə raməgkiari pik ia nəvənien səvəi Iesu irəha in me nepwın. Jon rımərai nəkukuə i mə kitaha tsaməkeikei mhəukurən nımtətien me səməme Iesu Kristo rino. Nımtətien me nəha hamo pui mə Iesu Kristo in Kumwesən in rauvehi niskaiien asori me. Nıpərhiēnien Jon ramahatən mə Iesu Kristo in Tini Kumwesən, mətə in ramahatən mwi mə Iesu in iərmama rəmwhen ia kitaha nəpın nepwın rerin rəpou, nəpın nepwın tipwın rəpou, mamə mwi nokeikeiien.

Nægkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mo iərmama i nıpwrən rəmwhen ia nıpwrataha

¹* Fwe tui, nəpın tiprənə ramiwən ihi, Nægkiariien səvəi Kumwesən rinarə raka.^a Nægkiariien nəha ramarə irau Kumwesən. Nægkiariien nəha in Kumwesən. ² In rinarə raka irau Kumwesən fwe tui nəpın tiprənə ramiwən ihi. ³* Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Narimnari me pam səməme kamharə riti riwən ripkuku pen mhə irə marə. ⁴* Nægkiariien nəha in nukune nimiruien. Nimiruien nəha in nukuraanien sə raməhiəpwın nərmama. ⁵* Nukuraanien nəha raməhiəpw ia nəpitəvien, nəpitəvien ko ripkousəman mhə.

⁶* Iərman riti Kumwesən rərhi pehe i nəghin nə Jon. ⁷ In ruvehe mə trərer irapw mægkiari ia nukuraanien nəha pwəh nərmama həregi nəgkiariien səvənhi, nənə mhəni nıpərhiēnien irə. ⁸* Ripko mhə Jon in nukuraanien nəha, mətə ruvehe mə trərer irapw mægkiari irə, ⁹* mını mə nukuraanien pərhiēn sə raməhiəpwın nərmama me pam na truvehe ia tiprənə i.

¹⁰* Nıpərhiēnien nukuraanien nəha ruvehe ia tiprənə i. In nəha Nægkiariien nəha tiprənə i mine nərmama me pam həuku pen irə mharə, mətə nəpın rier pehe irə irəha həreirei mə in sin. ¹¹ In ruvehe imwəni atukwatukw, mətə nəkur imwəni me həpkəsevər mhə ia rerinraha tukwe. ¹²* Mətə nərmama me səməme həsevər ia rerinraha tukwe, in ruvei pen nasoriien minraha mə irəha nıpwnəti Kumwesən me. In ruvei pen nasoriien nəha m nərmama me pam səməme kamhəni nıpərhiēnien ia nəghin. ¹³* Mətə

* **1:1:** Jon 17:5, 1Jon 1:1-2, Rev 19:13   ^a **1:1:** Uə “Nægkiariien rinarə raka.”   * **1:3:** 1Kor 8:6, Kol 1:16-17, Hip 1:2   * **1:4:** Jon 5:26   * **1:5:** Jon 3:19   * **1:6:** Mat 3:1, Luk 1:13-17,76   * **1:8:** Jon 1:20   * **1:9:** Jon 8:12, 1Jon 2:8   * **1:10:** Jon 1:3, 17:25   * **1:12:** Kal 3:26   * **1:13:** Jon 3:3-6, Jem 1:18, 1Pit 1:23

nəpɪn həuvehe mho nɪpwnəti Kumwesən me ia nɪrəha, ɪrəha həpkətui pehe mħə ia nite tata mine mama, uə ia nokeikeien səvəi nɪpwrənrau, uə ia nətərigien səvəi ɪərman riti, rekəm. Kumwesən əpa ruvei pen nɪmɪruien vi mɪnrəha ro ɪrəha həuvehe nɪpwnətin me.

14 * Nəgkiariien səvəi Kumwesən^b ruvehe mo ɪərmama i nɪpwrən rəmwhen ia nɪpwrətaha rarə ouihɪ a kɪmaha min. Kɪmaha ɪahənətoni nasoriien səvənhi, nasoriien sə in rauvehi ti nəri nə mə in Tini Kumwesən anan kuatia. ɪahənətoni mə rerin rukuər ia namasanien mine nɪpərhiienien.

15 * Jon rərər ɪrapw məgkiari ɪrə, məkwein əpwəmwis, mini mə, “ɪəmə i in i ɪəmə sə ɪakɪnəgkiari ɪrə nəpɪn ɪakini mə, ‘ɪəmə sə trukurɪrə pehe iou, in rasori ia nɪrak, ti nəri nə mə nəpɪn ɪapkətui pehe mħə ɪhi, mətə in rɪnarə raka.’ ” 16 * Nənə ti nəri nə mə rerin rukuər ia namasanien mine nɪpərhiienien, nəpɪn me kitaha pam saməuvehi narɪmmari amasan me raku pen tukwe.

17 * Loa sə Kumwesən ruvei pehe ruku pen ti Moses, mətə namasanien mine nɪpərhiienien ruku pen ti Iesu Kristo. 18 * ɪərmama riti rɪpkətoni raka mħə Kumwesən, mətə Tini Kumwesən anan kuatia in Kumwesən. Ia nəpɪn me in ɪpaka ti Tata səvənhi. In rino pui pehe Tata səvənhi m kitaha.

Nəgkiariien səvəi Jon Paptas

19 Nəgkiariien səvəi Jon ro ɪamɪnhɪ ɪrə. Nəpɪn riti nəmə asori me səvəi nəkur ɪsrel hərhi pen pris me nəpwin mine Livaet me nəpwin həier ia Jerusalem mħəuvən mə tuhəres pen in mə, “ɪk sin?” 20 * Nənə Jon rɪpkəpnəpen mħə, mətə rəgkiari, mo nukurənien i, mini mə, “Rɪpko mħə iou Kristo.”^c

21 * Miregi ɪrəha həres pen in mə, “ɪk Elaəja?”

Miregi in rini mə, “Rekəm. Rɪpko mħə iou Elaəja.”

Miregi ɪrəha həni mə, “ɪk profet nəha kɪməni mə truvehe?”

Miregi in rini mə, “Rekəm.”

22 Ro ɪamɪnhɪ ɪrə ɪrəha həni pen tukwe in mə, “ɪk sin? Kɪmaha tahaməkeikei mħəuvei pen nəgkiariien m səməme hənərhi pehe kɪmaha. ɪkəfni ɪrə ia nɪram?”

23 * Miregi Jon rini mə, “ɪou ɪəmə i kamregi rerik ia kwopun akwesakwes ɪkin. ɪakaməkwein əpwəmwis mə, ‘Kɪmiaha tihaməkeikei mħəpərhi^d suatuk səvəi ɪərimənu səkitaha.’ Noien i ɪakamo ramesi pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea kupwən.”

24 Nərmama me i səməme kɪnərhi pehe ɪrəha nəpwin Farisi me. 25 * ɪrəha həres pen Jon i mə, “Rəfo ɪkamo paptas ia nərmama, mətə rɪpko mħə ɪk Kristo uə Elaəja uə profet nəha Nəkukuə ɪkinan rani mə truvehe?”

26 Miregi Jon rini pen ti nɪrəha i mə, “ɪakamo paptas ia kɪmiaha ia nui, mətə ɪərmama riti ramərər kurkwan ia kɪmiaha hiəreirei. 27 * ɪou ɪakɪməkupwən muvehe, ɪəmə nəha in trukurɪrə. ɪapkəmwhen mħə mə takɪfi raka nəkwus ia put səvənhi.”

* 1:14: Aes 60:1-2, Kal 4:4, Fil 2:7, Hip 2:14, Luk 9:32, Jon 2:11   b 1:14: Uə “Nəgkiariien ruvehe mo ɪərmama i nɪpwrən rəmwhen ia nɪpwrətaha.”   * 1:15: Jon 1:27,30, Mat 3:11   * 1:16: Kol 2:10   * 1:17: Eks 34:28, Rom 6:14, 10:4   * 1:18: Eks 33:20, Jon 6:46, 1Tim 6:16, 1Jon 4:12, Mat 11:27   * 1:20: Jon 3:28   c 1:20: Nəhag nəha “Kristo” raməgkiari ia ɪəmə nəha profet kupwən me həməni mə truvehe muvehimuru nərmama.   * 1:21: Dut 18:15,18, Mat 11:14, Jon 6:14, 7:40   * 1:23: Aes 40:3   d 1:23: Uə “Kɪmiaha tihaməkeikei mħəmri atukwatukw suatuk səvəi ɪərimənu səkitaha.”   * 1:25: Mat 21:25, Jon 1:33   * 1:27: Jon 1:15, Wok Me 13:25

28* Narimmari me i hæier pehe ia rukwænu Petani fwe nikare nui aris Jotan pen, kwopun Jon ramo paptæes ikin.

Kwæti sipsip sævai Kumwesæn

29* Kini rakwakwi iræ Jon rætoni Iesu ravæn mauvehe. Næpin rætoni, rini mæ, “Hætæ ro in i kwæti sipsip sævai Kumwesæn. In truvehi raka noien æræha me sævai nærmama me ia tiprænæ i. 30* Iæmæ i in i iakamægkiari iræ næpin iakimæni mæ, ‘Iæmæ sæ trukuriræ pehe iou, in rasori ia nirak, ti næri næ mæ næpin iapkætui pehe mhæ ihi, mætæ in rinaræ raka.’ 31 Fwe kupwæn iou iakreirei iæmæ i, mætæ iakimæuvehe, mamō paptæes ia nui mæ takætæ sas in, nænæ mahatæn nækur Isrel iræ pwæh iræha hætoni mhækuræn.”

32* Nænæ Jon raræ mini irapw mwi mæ, “Iou iakinætoni Nænimmwîn Ikinan ruku pen fwe ia neiai meiwaiu ræmwhen ia mak inhæripw muvehe mækure iræ. 33* Fwe kupwæn iou iakreirei iæmæ i, mætæ Iæmæ sæ rinærhi pehe iou mæ tako paptæes ia nui rini pehe tukw iou i mæ, ‘Ik tikætoni Nænimmwîn Ikinan reiwaiu mækure ia iærmama riti. Iærmama næha in næha tro paptæes ia Nænimmwîn Ikinan.’ 34* Iou Jon iakinætoni næri i, nænæ mani minuæ iæmæ i in Tini Kumwesæn.”

Iesu rinamækwein nærmama me sævænhi

35* Kini rakwakwi iræ, Jon ramærer ia kwopun a mwi næ iræhar iærmama kæru sævænhi. 36* Næpin ræti pen mætoni Iesu ramavæn makurau, rini mæ, “Hætæ ro in i kwæti sipsip sævai Kumwesæn.”

37 Iærmama mi næha sævai Jon krouregi in rini nægkiariien næha, nænæ kraukuriræ ia Iesu. 38 Iesu ruvsini mætoni irau kraukuriræ in, nænæ rini pen ti nirau i mæ, “Kimirau irouætui næfe?”

Miregi krouni pen tukwe in mæ, “Rapai, ikamaræ pæku?” (Nægkiariien næha “Rapai” nipwran mæ Iahatæn.)

39 Miregi in rini pen ti nirau i mæ, “Rouvehe rouætoni.” Ro pen irau krouevæn, rouætoni kwopun in ramaræ ikin. Nænæ irau krouaræ iræhar min ia næpin næha ti næri næ mæ rinamæruaræv ipaka meri rivæ.

40* Irau riti riregi Jon rægkiari nænæ rukuriræ ia Iesu in næ Antru, piævi Saemon Pita. 41* Næri sæ rukupwæn mō in revan mætoni piævni Saemon, nænæ mini pen tukwe in mæ, “Kimaha iahætoni Mesææa.” (Mesææa nipwran mæ Kristo.)^e 42* Nænæ in riri Saemon mevæn ti Iesu. Iesu ræti pen mætoni Saemon, mini mæ, “Ik Saemon, tini Jon. Tukækwein ik mæ Kefas.” (Kefas nipwran mæ Pita.)

Iesu rækwein Filip mine Nataniel

43* Kini rakwakwi iræ, Iesu rokeikei mæ trevæn ia tæna Kalili. In rætui Filip, mætoni, mini pen tukwe in mæ, “Kuriræ iou.”

44 Filip næha in iæmæ Petsæeta, imwei Antru mine Pita. 45* Nænæ Filip rætui Nataniel, mætoni, mini pen tukwe in mæ, “Kimaha iahætoni iæmæ i Moses

* 1:28: Mat 3:6, Jon 10:40 * 1:29: Aes 53:6-7, Jon 1:40, 1Pit 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32: Mat 3:16 * 1:33: Luk 3:2-3 * 1:34: Mat 3:17, 17:5, Mat 27:54 * 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mat 4:18-20 * 1:41: 1Saml 2:10, Sam 2:2, Jon 4:25 ^e 1:41: Nægkiariien mi næha “Mesææa” mine “Kristo” krouæmmænwhen a. Mesææa nægkiariien Hipru. Kristo nægkiariien Krik. Næhag mi næha krouægkiari ia iæmæ næha profet kupwæn me hæmæni mæ Kumwesæn trærhi pehe i ruvehe muvehimiru nærmama. * 1:42: Mat 16:18, Mak 3:16 * 1:43: Mat 8:22, Mak 2:14 * 1:45: Dut 18:18, Aes 7:14, 9:6, Jer 23:5, Esik 34:23

rīmərāi ia nəkukua səvəi Loa mine profet me mwi hāmərāi mamhəgkiari irā. In iāmə Nasaret, tini Josef. Nəghin nə Iesu.”

46 *Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Ko nari amasan riti ruku pen ia Nasaret uə?”

Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Uvehe mətoni.”

47 Nəpin Iesu rətoni Nataniel ravən muvehe, in rəgkiari irā, mīni mə, “Hətə ro. Iāmə Isrel pərhiēn i. Neikuaiēn riwən irā.”

48 *Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Ikəfukurən iou?”

Miregi Iesu rini mə, “Nəpin ikaməkure tegin niemis, Filip rəpwəh ihi nəkweiniēn ik, iakinətə raka ik.”

49 *Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Iahatən. Ik Tini Kumwesən pərhiēn. Ik pərhiēn kig səvəi nəkur Isrel.”

50 Miregi Iesu rini mə, “Rəfo? Ikini nīpərhiēniēn ia nirak ti nəri nə mə iakini nəgkiariēn i mə ‘Iakinətə raka ik ikaməkure tegin niemis’? Ik tikətōni narimnari me nəpwin mwi hasori ia səməme nəha.” 51 *Iesu rarə mīni pen mwi tukwe in mə, “Iakani nīpərhiēniēn tukumiaha i kīmiaha tihətōni kəpuapen trəkweg nənə nagelo me səvəi Kumwesən tuhaməutə mamheiwaiu ia Iəməti Iərmama.”

2

Nəkur Kena həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi mhagien irəha mīnrau

1 *Kini neis irə nərmama nəpwin ia rukwənu Kena ia tənə Kalili həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, mharə mho mwi nəveginien asori riti mamhagien pəri irəha mīnrau. Mama səvəi Iesu irəha mīnraha. 2 Kīnakwein Iesu mine nərmama me səvənhi mə irəha mwi tuhəuvən mhani pəri nari irəha mīnraha. 3 Nəpin waen ruvəiwən, mama səvəi Iesu rini pen tukwe in mə, “Sənmwinraha waen ruvəiwən.”

4 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i. Ikəfo mani pehe nəri i tukw iou? Nəpin səiou rīpkuvehe mhə ihi.”

5 *Miregi mama səvənhi rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari mə, “Kīmiaha tihaməkeikei mho nəfe nəghin in trini pehe tukumiaha i.”

6 Ia kwopun nəha nəri kamərəmīn pen nui irə irəha pam sikis kino ia kəruətəri. Irəha kuatia kuatia rukurən nuvehien eiti uə hantret twenti lita. Nui nəha səvəi nəkur Isrel kamhərkwerig irə.”*

7 Iesu rini pen ti nərmama me nəha kamho tukwini nari mə, “Kīmiaha tihərəmīn pen nui ia nəri kamərəmīn pen nui ia nirəha.” Irəha hərəmīn meste pehe rukuət.

8 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəha təkwtəkwi kīmiaha tihəkwhəi raka nəpwin, mhəuvehi mhəuvən mhəuvei pen m iāmə asori səvəi nəveginien asori.” Ro pen irəha həuvehi mhəuvən. 9 Nəpin iāmə asori səvəi nəveginien asori rənīmwi əghan nui nəha, nui sə Iesu rino ruvehe mo waen i, in rīreirei mə waen ruku pəku. (Mətə iotukwininari me səməme həkwhəi raka nui irəha həkurən.) Ro iamīnhi irə iāmə asori səvəi nəveginien nəha rəkwein iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi ruvehe, 10 rini pen tukwe in mə, “Samarə kamo nəveginien asori iamīnhi kukupwən kukwhəi raka waen sə ramasan pik kauvei pen m nərmama. Nənə nəpin nərmama me hənənīmwi

* 1:46: Jon 7:41,52 * 1:48: Sam 32:2 * 1:49: Mat 14:33, 16:16, Mat 27:42, Mak 3:11 * 1:51:

Jon 28:12 * 2:1: Jon 1:43 * 2:4: Mat 12:48, Jon 19:26 * 2:5: Jon 7:30, 8:20 * 2:6: Mak 7:3-4

asori kwopti, kukwəhi raka sə rīpkamasan pik mhə kauvei pen mīnraha hənīmwi. Mətə ik ikəpwəh nukwəhi rakaien waen sə ramasan pik meste nəha takwtəkwni.”

¹¹* In i nīmṭətien sə Iesu rukupwən mo ia rukwənu Kena ia tənə Kalili. Ia nīmṭətien nəha in rahatan pen nasoriien səvənhi. Nənə nərmmama me səvənhi hənī nīpərhiēnien irə.

Iesu rəkoui irapw nərmmama səməme kamho maket ia nīmwə səvəi Kumwesən

¹²* Kurirə irə Iesu rewaiu pen fwe taon Kapaneam irəha mama səvənhi mīne piāvni me mīne nərmmama me səvənhi. Nənə irəha harə nəpīn ouihī a fwe ikīn.

¹³* Nəveginien asori səvəi nəkur Isrel kani mə Pasova rinauvehe ipaka. Iesu rutə pen fwe Jerusalem, ¹⁴mətoni nərmmama nepwīn ia nəkwai nīmwə səvəi Kumwesən kamhəmri pen nəmri nari ia kau me mīne sipsip me mīne menu me. Nepwīn kamhəkure mamhəvriwei mane. In rətoni irəha, ¹⁵ruvehi nəkwus me, mo kwənkirkir irə, məkoui irapw irəha pam mīne sipsip me mīne kau me həier irapw ia nīmwə nəha. In rətəgi irapw mane səvəi nərmmama kamhəvriwei i, muvsini tepol me səvənraha. ¹⁶Nənə səməme kamhəmri pen nəmri nari ia menu me, in rīni pen ti nīrəha i mə, “Kīmīaha tihəuvehi nəri me i mharaka, mhəpwəh noien nīmwə səvəi Tata səiou ro kwopun kauvehi nəmri nari ikīn.”

¹⁷* Ia nəpīn nəha nərmmama me səvənhi rerīnraha rīrhi nəgkiariēn i kīmərai pen ia Nəkukua Ikinan rīni mə, “Takokeikei pik nīmwə səim. Nokeikeiēn nəha rauək rəmwhen ia napw ia rerik.”

¹⁸ Ro pen nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənī pen tukwe in mə, “Sin rīməuvei pehe nasoriēn mīk mə tiko narīmṇari me i? Nəfe nəha nīmṭətien tiko m kīmaha pwəh iahətoni mhəukurən?”

¹⁹* Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Housi testesi nīmwə i səvəi Kumwesən, nənə ia nəpīn səro kahar irə takuvehi utə mwi.”

²⁰ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənī mə, “Kwa nīmwə i səvəi Kumwesən kuvrhəkīn nuk irəha pam foti-sikis. Tikəfo muvehi utə mwi ia nəpīn kahar?” ²¹* Mətə nīmwə nəha səvəi Kumwesən Iesu raməgkiari irə in nə nīpwrān. ²²* Ro iamīnhi irə nəpīn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, nərmmama me səvənhi rerīnraha rīrhi mə in rīməni nəgkiariēn i, nənə irəha hənī nīpərhiēnien ia Nəkukua Ikinan mīne nəgkiariēn nəha Iesu rīməni.

²³* Nəpīn Iesu in fwe Jerusalem ti nəveginien asori nəha kani mə Pasova, nərmmama həpik hətōni nīmṭətien me nəha in ramo, mhənī nīpərhiēnien ia nəghīn. ²⁴ Mətə Iesu rīpkīni mhə nīpərhiēnien ia nīrəha, mhəpwəh nīni pāmīen rerīn ti nīrəha i, ti nəri nə mə in ruvəukurən raka nərmmama me pam. ²⁵* In rīpkətui mhə iərmama riti tro pui pen nətəriēnien səvəi iərmama mīn, ti nəri nə mə in ruvəukurən raka nəfe ramarə ia reri iərmama.

3

Nikotimas revən ia nəpīn maməgkiari m Iesu

* **2:11:** Luk 9:32, Jon 1:14, 4:54, Jon 11:40 * **2:12:** Mat 4:13 * **2:13:** Eks 12:1-27, Jon 6:4, 11:55

* **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mat 21:23, 26:61, Mat 27:40, Wok Me 6:14 * **2:21:** 1Kor 6:19 * **2:22:**

Luk 24:6-8, Jon 12:16, 14:26 * **2:23:** Jon 7:31 * **2:25:** Mak 2:8

1 *Iamə asori riti səvai nəkur Isrel nəghin nə Nikotimas. In Farisi riti. 2 *Iamə i ruvehe ti Iesu ia nəpin, mini pen tukwe in mə, “Iahatən. Kimaha iahəukurən mə ik iahatən riti sə Kumwesən rərhi pehe ik. Iərmama riti riwən ko ro nīmətien me i səməme ikamo trini minuə Kumwesən ripkarə mhə tukwe.”

3 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nīpərhiēnien tukw ik i trini minuə iərmama kīpkukwəhi mhə mwi in, ko in ripkətə mhə nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

4 Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mə, “Tukəfa kukwəhi mwi iərmama sə ruvəpwinari raka? Ko in revən mwi ia tīpwi mama səvənhi mə tukukwəhi mwj in uə rekəm?”

5 *Miregi Iesu rini mə, “Iakani nīpərhiēnien tukw ik i trini minuə iərmama kəpwəh nukwəhiēn in ia nui mine Nənimwīn, ko in ripkuvnimwə mhə ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. 6 *Nəri sə iərmama rukwəhi in iərmama. Nəri sə Nənimwīn rukwəhi in nənimwīn. 7 Tikəpwəh nərkəriēn nari mə iakini pehe tukw ik i mə “Tukaməkeikei kukwəhi mwi ik.’ 8 *Nimətaqi ravən mamevən ia kwopun paku rokeikei mə trevən ikin. Kimiaha hi-amregi rameikweikwi nimwai nari, mətə hiəreirei mə ruku paku mauvəku. Nərmama me pam səməme Nənimwīn rukwəhi irəha ho mwi iamīnhi.”

9 Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mə, “Tukəfo narimnari me i ruvehe mo iamīnha irə?”

10 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik iahatən səvai nəkur Isrel. Rəfo ikreirei narimnari me i? 11 *Iakani nīpərhiēnien tukw ik i kimaha iahaməni nəfe iahəukurən, mamhəgkiari ia nəfe iahənətoni ia nəmrimaha, mətə kimiaha iəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səkimaha. 12 *Iakinəgkiari raka ia narimnari me ia tīprənə i, mətə kimiaha həkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səiou. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səiou trini minuə iakəgkiari ia narimnari me ia neiai? 13 *Iərmama riti riwən ruvəutə raka mevən ia neiai. Iəməti Iərmama in əpa ruku pen ia neiai meiwaiu. 14 *Fwe kupwən Moses ruvehi utə snek riti kīno ia aean nə pras ia kwopun akwesakwes ikin. Rəmwhen a mwi tukaməkeikei kuvehi utə Iəməti Iərmama 15 *mə iərmama sə rani nīpərhiēnien irə truvehi nimiruien rerin.

16 *Kumwesən rokeikei pik nərmama ia tīprənə i, məriari pehe Tini anan kuatia mə nərmama me pam səməme tuhəni nīpərhiēnien irə tuhəpkemhə mhə, mətə tuhəuvehi nimiruien rerin. 17 *Kumwesən ripkərhi pehe mhə Tini ruvehe ia tīprənə i mə trəpwin noien ərəha me səvai nərmama, mətə in rərhi pehe Tini mə truvehimiru irəha. 18 *Iərmama sə rani nīpərhiēnien ia Tini Kumwesən, Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səvənhi. Mətə iərmama sə ripkini mhə nīpərhiēnien irə, Kumwesən ruvəni raka mə in trəpwin noien ərəha me səvənhi ti nəri nə mə iərmama nəha ripkini mhə nīpərhiēnien ia Tini anan kuatia. 19 *Kumwesən ruvəni raka mə in truvei pen nərpwinien n nərmama ti noien i iakani. Nukuraanien ruvəuvehe raka ia tīprənə i, mətə nərmama həkokeikei mhə nukuraanien, mhokeikei a nəpitəvien, ti nəri nə mə noien me səvənraha hərəha. 20 *Iərmama sə

* 3:1: Jon 7:50, 19:39 * 3:2: Mat 22:16, Jon 9:16 * 3:3: Mat 18:3, 1Pit 1:23 * 3:5: Esik 36:25-27, Taet 3:5 * 3:6: Sam 51:5, Jon 1:13 * 3:8: Pri 11:5 * 3:11: Jon 3:32, 8:26 * 3:12: Luk 22:67 * 3:13: Prov 30:4, Rom 10:6 * 3:14: Nam 21:9, Jon 8:28, 12:32 * 3:15: Jon 20:31 * 3:16: Jon 3:36, 10:28, Rom 5:8, 8:32, 1Jon 4:9-10 * 3:17: Luk 19:10, Jon 5:22, 12:47, Wok Me 17:31 * 3:18: Jon 3:36, 5:24 * 3:19: Jon 1:5,9, 8:12 * 3:20: Efes 5:11-13

ramo noien ərəha me rəmwəki nukuraanien. Ko in rəpkuvehe mhə irə kamo nukuraanien nəha rəhiəpwin noien me səvənhi. ²¹ Mətə iərmama sə ramo nīpərhienien ruvehe ia nukuraanien mə tro nukurənien i mə noien me səvənhi in ramo ti nəri nə mə ramsiai Kumwesən.”^a

Jon Paptaes rəgkiari mwi ia Iesu

²²* Kurirə ia nəri nəha, Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia tənə Jutia. In ramarə ikin irəha mīnraha, mamō paptaes ia nərmama. ²³ Jon mwi ramo paptaes ia nərmama fwe Aenon kwopun riti ipaka ti Salim, ti nəri nə mə nui me həpik fwe ikin. Nərmama me kamhəuvehe tukwe, nənə in ramo paptaes ia nīrəha. ²⁴* (Ia nəpīn nəha kīpkuvehi puvnimwə mhə ihi Jon ia kalapus.)

²⁵ Nəpīn riti nərmama nepwīn səvəi Jon mine iəmə Isrel riti hənəməvisə mīnraha me ti nəresien riti mə tuhəfərkwərig irə. ²⁶* Nənə irəha həuvehe ti Jon, mhəni pen tukwe in mə, “Iahatən. Rerim ramrhi iəmə nəha fwe kupwən kimirau min ia nīkare nui aris Jotan pen, iəmə sə ikinərer irapw məgkiari irə? Ətə ro. In ramo paptaes ia nərmama. Nərmama pam kamhəuvən tukwe.”

²⁷* Miregi Jon rini mə, “Iərmama ko rīpkuvehi atukw mhə nari riti, mətə nəfe nari in ruvehi Kumwesən traməkeikei muvei pen min. ²⁸* Kīmīaha i həuvəregi raka iou iakīmāni iamīnhi irə mə, ‘Rīpko mhə iou Kristo, mətə Kumwesən rərhī pehe iou mə takukupwən ia Kristo muvehe.’ ²⁹* Nəpīn kīri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, prən nəha səvəi sin? Kwa səvəi iərman nəha! Mətə nəpīn kamo nəvəginien asori səvəi narə vīien səvənrau, in riti ramərer ipaka, mamregi iərman nəha raməgkiari, rerin ragien pīk tukwe. Ro iamīnhi irə təkwtəkwuni iakamregi rərīk ramagien pīk. ³⁰ Iərman nəha traməkeikei mutə masori, mətə iou takaməkeikei meiwaiu mouihi.

³¹* Iəmə sə ruku pen fwe irənhə rasori ia nərmama me pam. Iəmə sə ruku pen ia tīprənə in səvəi tīprənə, nənə raməgkiari ia narīmīnari me səvəi tīprənə. Mətə iəmə sə ruku pen ia neiai rasori ia nərmama me pam. ³²* In rani irapw nəfe rīnətoni miregi, mətə iərmama riti rīwən rini nīpərhienien ia nəgkiariien səvənhi. ³³ Mətə iərmama sə rini nīpərhienien ia nəgkiariien səvənhi ramahatən pen mə nəgkiariien nəha Kumwesən rini ro nīpərhienien. ³⁴* Iəmə sə Kumwesən rīnərhi pehe i rani irapw nəgkiariien me səvəi Kumwesən, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen Nənīmwin Ikinan min rasori pīk. ³⁵* Tata Kumwesən in rokeikei Tini, mīnəmri pen raka narīmīnari me pam ia rəgin. ³⁶* Iərmama sə rani nīpərhienien ia Tini Kumwesən nīmīruien rerin rīnarə raka irə. Mətə iərmama sə rīpko mhə nəkwai Tini Kumwesən, in tīpkətə mhə nīmīruien ia nəpīn riti, mətə niēmaha səvəi Kumwesən raməmak rerin irə.”

4

Iesu raməgkiari m pran Sameria

¹* Kəvisau pen m Farisi me mə Iesu ravi nərmama həpik həuvehe mhə nərmama me səvənhi, nənə in ramo paptaes ia nīrəha. Nərmama me nəha

^a **3:21:** Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien ia vas 21 in i mə: “Mətə iərmama sə ramo nīpərhienien ruvehe ia nukuraanien mə nukuraanien trəhiəpwin kətoni mə noien me sə in ramo, mətə Kumwesən rinasitu irə mə tro.” * **3:22:** Jon 4:1-2 * **3:24:** Mat 4:12 * **3:26:** Jon 1:26-34 * **3:27:** Jon 19:11, 1Kor 4:7, Hip 5:4 * **3:28:** Jon 1:20,23, Mat 11:10 * **3:29:** Mat 9:15 * **3:31:** Jon 8:23, 1Jon 4:5 * **3:32:** Jon 3:11 * **3:34:** Jon 1:32 * **3:35:** Mat 11:27, Jon 5:20, 10:17 * **3:36:** Jon 3:16-18, 1Jon 5:12, Luk 3:7 * **4:1:** Jon 3:22,26

həpik mhəpi raka səməme Jon ravi irəha, mamō paptaes ia nirəha. ² (Mətə nīpərhienien rīpko mhə Iesu atukwatukw ramo paptaes ia nirəha, mətə nərmmama səvənhi me a kamho.) ³ Nəpīn Iesu rukurən mə Farisi me həuvəregi raka nəgkiariien nəha, in rəpwəh tənə Jutia, minamevən mwi ia tənə Kalili.

⁴ Ia suatuk səvənhi Iesu riregi mə traməkeikei məpi simwīn ia tənə Sameria.

⁵ *Ro iamīnhi irə in ruvehe ia taon riti ia Sameria nəghin nə Saeka. Taon nəha ipaka ti kwopwi tīprənə Jekop rīməuvei pen m tīni nəghin nə Josef. ⁶ Wel sə Jekop rineri fwe kupwən in nəha ia kwopun nəha. Nənə Iesu riregi rəpou pik ti navənien səvənhi, revən, maməkure ia nīkare wel nəha. Ipaka ti kurkwai nəpīn ia ran.

⁷ Nənə prən Sameria riti ruvehe mə trukwəhi nui. Iesu rīni pen tukwe in mə, “Vei pehe nui riti miou iakənīmwi.” ⁸ (Nərmmama me səvəi Iesu həuvavən fwe taon mə tuhəuvehi nəmri nəveginien.)

⁹ *Miregi prən Sameria i rīni pen tukwe in mə, “Ik iəmə Isrel. Iou prən Sameria. Rəfo ikaməres pehe nui miou?” (Prən i rīni iamīnhi irə ti nəri nə mə nəkur Isrel mīne nəkur Sameria ko həpkənīmwi mhə nui ia kap kuatia.)

¹⁰ *Iesu rīni pen ti prən i mə, “Ikreirei nəfe nari Kumwesən rokeikei mə truvei pehe mik. Ikreirei mwi iou sə iakani pehe tukw ik i minuə ‘Vei pehe nui riti miou iakənīmwi.’ Kamo ikukurən ko ikərəs iou nənə iakuvei pehe nuimīru mik.”

¹¹ *Miregi prən i rīni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Teki nəri tikukwəhi nui irə riwən. Wel i rəmwhenīmwi. Nənə tikuvehi pəku nuimīru nəha? ¹² *Rəfo? Ik iəmə asori məpi raka kaha kupwən səkitaha Jekop? In rīməuvei pehe wel i m kitaha, minamənīmwi nui irə. Nīpwnətīn me mīne kau me səvənhi irəha mwi hənāmənīmwi.”

¹³ Miregi Iesu rīni pen ti prən i mə, “Iərmama sə rənīmwi nui i trəkwwakwa mwi, ¹⁴ *mətə iərmama sə trənīmwi nui takuvei pen min trīpkəkwwakwa mhə mwi ia nəpīn riti. Nui sə takuvei pen min trakwərkwər ia reri iərmama nəha rəmwhen ia nəmri nui riti mauvei pen nīmīruien rerin min.”

¹⁵ Miregi prən i rīni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Uvei pehe nui nəha miou pwəh iapkakwwakwa mhə mwi, məpwəh nuveheien ia kwopun i mukwəhi nui!”

¹⁶ Miregi Iesu rīni pen ti prən i mə, “Evən, məkwein səim iərman, rouvehe mwi ia kwopun i.”

¹⁷ Miregi prən i rīni pen tukwe in mə, “Səiou iərman riwən.”

Miregi Iesu rīni mə, “Ikani atukwatukw mə səim iərman riwən. ¹⁸ Ikinesī pen raka nərman irəha pam krirum, nənə sə nəha ikamesi pen ipwet mīne rīpko mhə iərman atukwatukw səim. Nəri i ikini ro nīpərhienien.”

¹⁹ *Prən i rīni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Iakətə ik mə ik profet riti. ²⁰ *Kaha kupwən me səkimaha nəkur Sameria kamhəfwaki pen m Kumwesən ia təkuer i, mətə kimiaha nəkur Isrel hiaməni mə Jerusalem kwopun atukwatukw nərmmama tuhaməkeikei mhəfwaki pen m Kumwesən ikin.”

²¹ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Prən i. Ni nīpərhienien ia nəgkiariien səiou. Nəpīn nəha rauvehe kimiaha tihəpwəh nəfwakiien m Tata Kumwesən ia təkuer i mīne fwe Jerusalem. ²² *Kimiaha hiaməfwaki

* **4:5:** Luk 9:52, Jen 33:19, Jos 24:32 * **4:9:** Esra 4:1-5, Esra 9:1-10:44, Luk 9:52-53 * **4:10:** Jon 4:26 * **4:11:** Jon 7:37-38, Rev 21:6 * **4:12:** Jon 8:53 * **4:14:** Jon 6:35 * **4:19:** Jon 7:40, 9:17, 1Kor 14:24-25 * **4:20:** Dut 12:5-14, Sam 122:1-5 * **4:22:** 2King 17:29-41, Aes 2:3, Rom 9:4-5

mhæreirei Kumwesən, mətə kimaha iahaməfwaki mhəukurən amasan in, ti nəri nə mə suatuk Kumwesən rauvehimiru nərmama irə ruku pen ia kimaha nəkur Isrel. ²³ Nəpin riti naha rauvehe, mətə ruvəuvehe raka. Ia nəpin naha nərmama səməme kamhəfwaki pərhien tuhəfwaki m Tata Kumwesən ia nənimwin mine nīpərhienien, ti nəri nə mə Tata Kumwesən ramətui nərmama səməme kamho iaminihi mə irəha tuhəfwaki pen min. ²⁴ *Kumwesən in nənimwin, nənə nərmama me səməme kamhəfwaki pen min tuhaməkeikei mhəfwaki ia nənimwin mine nīpərhienien.”

²⁵ *Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Iakukurən mə Mesaea truvehe (iamə sə kaməkwein in mə Kristo). Nəpin in truvehe, in trini pehe narimnari me pam tukutaha.”

²⁶ *Miregi Iesu rini pen ti prən i mə, “Kwa iou i iou iakaməgkiari mik.”

Nərmama me səvai Iesu hərərig pehe mwi mhətoni in

²⁷ Təkwətəkwuni a mwi nərmama me səvai Iesu hərərig mwi, mhətoni Iesu raməgkiari m pran riti. Hətoni həkərinari irə, mətə irəha riti rīpkini mhə mə, “Iakamətui nəfe?” uə “Ikaməgkiari kimirau prən i ti nəfe?”

²⁸ Ro iaminihi irə prən naha rəpwəh teki nəri rakwəhi nui irə, mevən ia taon, mini pen ti nərmama me fwe ikin minuə, ²⁹ “Həuvehe, mhətoni iərmama riti sə rini pehe tukw iou i narimnari me pam sə iakino. Rosi iamə i in Kristo uə?”

³⁰ Nənə irəha hāier ia taon, mamhəuvehe ti Iesu. ³¹ Ia nəpin naha nərmama me səvai Iesu kamhəni pen tukwe in mə, “Iahatən, əni nəri.”

³² Mətə in rini pen ti nirəha i mə, “Sənak nəveginien sə takəni kimiaha hiəreirei.”

³³ Ro iaminihi irə nərmama me səvəhi həni pen ti nirəha me i mə, “Rəfo? Iərmama riti ruvəuvei pen raka nəveginien min uə?”

³⁴ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sənak nəveginien in i. Takaməkeikei mo nəkwai iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe, mo sampam ia wok səvəhi.

³⁵ *Kimiaha hiəukurən nəgkiariien i kamini rerin mə, ‘Məkwə kefə mwi naha ikin kesi raka nukwai wit sə rīmrəuə ia nəmhiēn.’ Mətə iakani pehe tukumiaha i həti pen ro wit ia nəmhiēn me. Nīmwanraha me həuvəmhiə. Rino nəpin sə tukei nukwanraha. ³⁶ Iərmama sə ramesi nukwai wit, in ruvəuvehi raka nəəkuien səvəhi, mamousəsimwin nukwai wit me mə tuhəuvehi nīmiriuen rerin. Ia noien naha iərmama sə raməpwei wit mine iərmama sə ramesi nukwan irau trouagien pəri. ³⁷ Nəgkiariien i kamini ro nīpərhienien irə mə, ‘Iərmama əpə rəpwei wit, nənə iərməpə ramesi nukwan.’ ³⁸ Iou iakərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhesi nukwai wit me. Rīpko mhə kimiaha hiənəpwei wit me naha. Nərməpə hənəpwei, nənə təkwətəkwuni kimiaha tihəkurirə ia nirəha, mho pam nəfe irəha hənostat mho.”

Nəkur Sameria həpik həni nīpərhienien ia Iesu

³⁹ Nəkur Sameria həpik həni nīpərhienien ia Iesu ti nəri nə mə hərəgi prən i rini ianhi irə mə, “In rini pehe tukw iou i narimnari me pam sə iakino.” ⁴⁰ Ro iaminihi irə, nəpin nəkur Sameria me naha həuvehe tukwe, hərəs pen Iesu mə trarə irəha minraha. Nənə in rarə ikin nəpin kəru. ⁴¹ Kurirə irə nəkur Sameria həpik mwi həni nīpərhienien ia Iesu ti nəri nə mə hərəgi nəgkiariien səvəhi.

⁴² *Irəha həni pen ti prən naha mə, “Kupwən kimaha iahaməni nīpərhienien ia iəmə i ti nəri nə mə iahərəgi nəgkiariien səim. Mətə

* 4:24: 2Kor 3:17, Rom 12:1, Fil 3:3 * 4:25: Jon 1:41 * 4:26: Mak 14:61-62, Jon 9:37 * 4:34:

Jon 6:38, 17:4 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jon 4:14

təkwtəkʷuni kımaha iahaməni nı̄pərhiēnien irə ti nəri nə mə iahəregi atukwatukw nəgkiariēn səvə̄nhi, nə̄nə kımaha iahəukurən mə nı̄pərhiēnien in iərmama sə rauvehimı̄ru nərmama ia tənəmtənə me.”

Iesu ro iakunouihi riti səvəi iəmə asori riti ruvehe məsanin

43 *Kini neis irə Iesu rəpʷəh kwopun nəha, mamevən ia tənə Kalili, 44 *ti nəri nə mə fwe kupwən in atukwatukw rıməni mə, “Profet riti nəkur imwəni me ko həpkisiai mhə in.” 45 *Ro iamınhi irə, nəpın in rapirapw ia tənə Kalili, nəkur Kalili me həsevər ia rerınraha tukwe ti nəri nə mə irəha mwi həmavən fwe Jerusalem ia nəpın səvəi nəveginien asori Pasova. Irəha hənətoni narimnari me pam in rino ia kwopun nəha.

46 *Ro iamınhi irə Iesu rapirapw ia tənə Kalili, mevən mwi ia rukwənu Kena, kwopun nəha in rino nui ruvehe mo waen irə. Iəmə asori riti tini ramemhə mamapri fwe taon Kapaneam. 47 *Nəpın iəmə i riregi mə Iesu ruku pen ia tənə Jutia muvəuvehe raka ia tənə Kalili, revən tukwe mını mə, “Səiou iakunouihi ramemhə na tremhə. Ko ikeiwaiu pehe ia Kapaneam mo in ruvehe məsanin?”

48 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kımiaha hiokēkei mə tako nı̄mtətien me mı̄ne narimnari me tihərəkərinari irə. Mə hiəpkətōni mhə tihəpʷəh nı̄niēn nı̄pərhiēnien ia nı̄rak.”

49 Miregi iəmə asori nəha rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Tikuvehe akwauakw. Trīpko mhə tui nərık remhə.”

50 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Tiko mevən. Nərim trīpkemhə mhə.”

Iəmə nəha rini nı̄pərhiēnien ia nəgkiariēn nəha Iesu rıməni pen tukwe in, nə̄nə mırərig mamevən. 51 Nəpın rameiwaiu pen imwəni, iotukwininari me səvə̄nhi həuvehe, mhəvisau pen min mə tini ramı̄ru. 52 Ro iamınhi irə in rəres pen irəha i nəfe taem tini rınəsanin irə.

Miregi irəha hənı̄ pen tukwe in mə, “Nərineiv ia wan klok ia nəruarəv nemhəien raraka irə.”

53 *Tata səvəi iakunouihi nəha rukurən mə ia nəpın atukwatukw nəha Iesu rıməni pen tukwe in mə, “Nərim trīpkemhə mhə.” Ro iamınhi irə in mı̄ne nərmama pam səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvə̄nhi hənı̄ nı̄pərhiēnien ia Iəsu.

54 *In i nı̄mtətien sə ro kəru irə Iesu rino nəpın rier ia tənə Jutia muvehe ia tənə Kalili.

5

Fwe nui Petsata Iesu ro iərmama riti sə ramemhə ruvehe məsanin.

1 Kurirə irə nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel ruvehe nə̄nə Iesu rutə pen fwe Jerusalem. 2 Nui riti fwe ia Jerusalem rametımw rerin ipaka ti kwərue nəha kani mə Kwərue Səvəi Sipsip Me. Ia nəgkiariēn Hipru kani nui nəha mə Petsata. Ia nı̄karkare nui nəha kino nari krirum ia kəpwier həmwhen ia tənı̄mwə me. 3 Nərmama kamhemhə həpık kamhəmak tegin tənı̄mwə me nəha. Nəpwin nənimenraha rı̄fwə. Nəpwin nisunraha rərfe. Nəpwin nı̄pəri nı̄pwrənraha remhə. Irəha kamheitenhi nui nəha trīkiu. 4 Nəpın nəpwin əgelo riti səvəi Iərimənu reiwiu ia reri nui nəha mo rikiu. Nə̄nə iərmama sə rukupwən meiwaiu ia reri nui nəfe nemhəien ro in raraka irə. Nə̄nə in ruvehe məsanin.

* 4:43: Jon 4:40 * 4:44: Mat 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mat

8:5-6 * 4:48: Jon 2:18, 1Kor 1:22 * 4:50: Mat 8:13, Mak 7:29 * 4:53: Wok Me 16:14-15,31

* 4:54: Jon 2:11,23

⁵ Iærmama riti naha ikin nemhæien sævænhi naræ iræ nuk toti-eit. ⁶ Næpin Iesu rætoni iæmæ naha ramæmak ia kwopun naha, mukuræn mæ rinæmak tui, in rini pen tukwe in mæ, "Ikokeikei mæ tikuvehe mæsanin?"

⁷ Iæmæ sæ ramemhæ rini pen tukwe in mæ, "Iæmæ asori. Sin truvehi iou meiwaiu ia nui næpin nui rikiukiu iræ? Iærmama riti riwæn. Nænæ næpin iakuæ takevæn, mætæ iærmæpæ iti rukupwæn ia nirak meiwaiu ia nui."

⁸ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Ðrer, muvehi sæim nimæhan, mavæn."

⁹ Nænæ tækwætækwuni a mwi iæmæ naha ruvehe mæsanin, muvehi nimæhan sævænhi, mavæn. Næpin naha ia Sapat. ¹⁰ *Ro iamînhi iræ næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæni pen ti iæmæ i Iesu rino in ræsanin mæ, "Irwet i Sapat. Ræpwæh natukwatakwiên ia Loa sækitaha mæ tikuvehi sæim nimæhan."

¹¹ Miregi in rini pen ti niræha i mæ, "Mætæ iæmæ sæ rino iou iakæsanin, in rini pehe tukw iou i mæ takuvehi nimæhan sæiou mavæn."

¹² Miregi iræha hæni pen tukwe in mæ, "Sin næ iæmæ rini pehe tukw ik i mæ tikuvehi nimæhan sæim mavæn?"

¹³ Mætæ iæmæ naha rirereiri mæ sin naha rino in ruvehe mæsanin. In rirereiri ti næri næ mæ Iesu rukuraw akwauakw a, nærmama hæpik anan ia kwopun naha.

¹⁴ *Kuriræ iræ Iesu rætui iæmæ naha mætoni ia nimwæ sævæi Kumwesæn, mini pen tukwe in mæ, "Ðtæ ro, ikinæsanin! Tikevæn maraka ia noien æræha, kamo næræhæien riti rasori mæpi raka sækupwæn ruvehi ik." ¹⁵ Iæmæ naha rier mevæn mini pen ti næmæ asori me sævæi nækur Isrel mæ Iesu naha rino in ruvehe mæsanin.

Nimiruïen kauvehi ruku pen ia Tini Kumwesæn

¹⁶ *Nænæ ti næri næ mæ Iesu ramo narimnari me naha ia Sapat, næmæ asori me sævæi nækur Isrel kænamhæni æræha in. ¹⁷ *Mætæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Sæiou Tata ramowok ia næpin me. Ro pen iou mwi takamækeikei mowok."

¹⁸ *Nægkiariien naha ro næmæ asori me sævæi nækur Isrel kænamhæmwur pik mæ tuhousi æpune Iesu, ti næri næ mæ in ripkæruï mhæ Loa sævæi Sapat æpa, mætæ rini mwi Kumwesæn mæ Tata sævænhi, mamo in ræmwhen a mwi Kumwesæn.

¹⁹ *Ro iamînhi iræ Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Iakani nipærhienien tukumi-aha i Tini Kumwesæn ko ræpwæh no atukwiên nari riti, mætæ rukuræn noien æpa næfe nari rætæ Tata sævænhi ramo. Næfe næghin Tata Kumwesæn ramo, næri naha Tini mwi ramo. ²⁰ *Takini iamînhi iræ ti næri næ mæ Tata Kumwesæn rokeikei pik Tini, mamæseni Tini rætoni narimnari me pam sæ in ramo. Nænæ in træseni Tini rætoni narimnari me nepwîn hasori mwi mæ kimiaha tihætoni mhærkærinari iræ. ²¹ *Tata Kumwesæn ramo nærmama sæmæme hæuvamhæ hætui mwi. In rauvei pen nimiruïen minraha. Ræmwhen a mwi Tini rukuræn nuvei penien nimiruïen m nærmama sæmæme rerin ragien mæ truvei pen minraha. ²² *Tata Kumwesæn ræpwæh nækirien noien sævæi iærmama riti, mætæ wok sævæi nækirien noien sævæi iærmama, in rinæmri pen pam ia rægl Tini ²³ *mæ nærmama me pam tuhæsiai Tini ræmwhen kamhæsiai Tata sævænhi. Iærmama sæ ripkisiai mhæ Tini Kumwesæn, ripkisiai mhæ Tata sævænhi sæ rinæhi pehe in ruvehe.

* 5:8: Mat 9:6 * 5:10: Jon 9:14, Neh 13:19, Jer 17:21, Luk 13:14 * 5:14: Jon 8:11 * 5:16: Mat 12:14 * 5:17: Jon 9:4 * 5:18: Mat 26:4, Jon 7:1,30, Jon 10:30,33 * 5:19: Jon 5:30, 8:28 * 5:20: Jon 3:35 * 5:21: Rom 4:17, Efes 2:5, Jon 11:25 * 5:22: Jon 3:17, 5:27, Jon 9:39, Wok Me 10:42 * 5:23: Fil 2:10-11, 1Jon 2:23

24 *Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i. Iərmama sə ramregi nəgkiariien səiou, mamini nīpārhiēnien ia Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe, nīmīruien rerin rīnərə raka irə. Ia nəpīn nəha tukərpwīn noien ərəha me irə, tīpkīni mhə mə iərmama nəha traməkeikei memhə. Mətə in rīnaraka raka ia nemhəien muvəuvehe ti nīmīruien. 25 *Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i. Nəpīn riti nəha rauvehe, ruvəuvehe, nəpīn sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tīni Kumwesən irə, nənə səməme kamhəregi tuhəmīru mwi. 26 Tata Kumwesən in nukune nīmīruien. Ro pen in rīnəsēni Tīni mə Tīni mwi in nukune nīmīruien. 27 *Tata Kumwesən rīməuvei pen nasoriien m Tīni mīni mə trəkīri noien səvəi nərmama, mərpwīn pen mīnrəha. In rauvehi nasoriien iamīnha irə ti nəri nə mə Tīni nə in nə Iəmətī Iərmama.

28 Nənīmēmīaha trəpwəh nīerīen ia nəgkiariien i. Nəpīn riti nəha rauvehe nəpīn sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tīni Kumwesən, 29 *nənə mharaka ia kwopun kīmānīmwi irəha ikīn. Səməme kənamho noien amasan tuhətūi mwi mhəuvehi nīmīruien. Səməme kənamho noien ərəha tuhətūi mwi tukərpwīn noien ərəha me səvənrəha. 30 *Iou ko iakəpwəh nə atukwien nari riti. Iakaməkīri noien səvəi nərmama mamesi pen a nəfe iakamregi. Nənə nəkīriien səiou ratukwatukw ti nəri nə mə iapəkəmwur mhə ti nəfe iakokeikei, mətə iakaməmwur ti nəfe Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe rokeikei. 31 *Trīni mīnuə iakərer irapw mægkiari atukw ia nīrak nəgkiariien səiou ko kīpkīni mhə nīpārhiēnien irə.”

Nəri sə ramahatən pen mə Iesu in nəfe iərmama

32 *Mətə riti nəha ramərer irapw mægkiari ia nīrak. Iakukurən mə nəgkiariien səvənhi ro nīpārhiēnien.

33 Fwe kupwən kīmīaha hīərhi pen nərmama nepwīn həuvən ti Jon. In rərer irapw mægkiari ia nīrak mə nīpārhiēnien i iou nəfe iərmama. 34 *Iapəkəkiari mhə iamīnhi irə mīne ti nəri nə mə iakamətīgite ia iərmama riti mə trīni irapw mə iou sin, rekəm. Mətə iakamīni Jon mə kīmīaha tihəni nīpārhiēnien ia nəgkiariien səvənhi nənə mhəuvehi nīmīruien. 35 Jon nəha rəmwhen ia nari riti rauək, mukuraan. Rerīmīaha rīnagien ti nukuraanien səvənhi nəpīn ouihj a.

36 *Mətə nari riti nəha ikīn ramīni irapw iou mə iou sin riskai mwi məpi raka nəgkiariien səvəi Jon. In nə wok me sə Tata Kumwesən rīnəsēni iou mə tako. Wok me i iakamo kamhəni irapw iou mə nīpārhiēnien Tata Kumwesən rīnərhi pehe iou iakuvehe.

37 *Nənə Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe, in mwi ramərer irapw, mamægkiari ia nīrak mə iou sin. Mətə kīmīaha hīəpkregi raka mhə rerin, mhəpkətə raka mhə mwi nənīmen. 38 *Nəgkiariien səvənhi rīpkarə mhə ia rerīmīaha ti nəri nə mə kīmīaha hīəpkīni mhə nīpārhiēnien ia iərmama sə in rīnərhi pehe i. 39 *Kīmīaha hīəməvsini pik Nəkukuə Ikinan. Rerīmīaha ramrhi mə ia nəgkiariien me nəha tihəuvehi nīmīruien rerin. Mətə nəgkiariien me nəha kwa hægkiari ia nīrak, 40 mətə kīmīaha hīəpwəh nokeikeien mə tihəuvehe tukw iou mhəuvehi nīmīruien.

* 5:24: Jon 3:15-18, Jon 8:51, 1Jon 3:14 * 5:25: Mat 8:22, Efes 2:5-6 * 5:27: Jon 1:4, 5:22
 * 5:29: Dan 12:2, Mat 16:27, Jon 6:40, Wok Me 24:15 * 5:30: Jon 5:19, 6:38 * 5:31: Jon 8:13-14
 * 5:32: Jon 5:36-37, 1Jon 5:9 * 5:34: Jon 1:19-34, Jon 3:27-30 * 5:36: Jon 3:2, Jon 10:25, 38, Jon 14:11 * 5:37: Mat 3:17, Jon 5:32, 8:18 * 5:38: Jon 6:29 * 5:39: Luk 24:27,44, Wok Me 13:27, 2Tim 3:15-17, 1Pit 1:10-11

41 Iakəpwəh noien nəri anan ia nəgnəginien səvəi nərmama, 42 mətə iakukurən kimiaha. Nokeikeien səvəi Kumwesən riwən ia rerimiaha. 43 *Iou iakiməuvehe ia nəghi Tata səiou, mətə kimiaha hiəpkəsevər mhə ia rerimiaha tukw iou. Mətə mə iarməpə riti truvehe ia nəghin əpa kimiaha tihəsevər ia rerimiaha tukwe. 44 *Kimiaha tihəfo mhəni nīpərhienien ia nirak? Rəknekin ti nəri nə mə kimiaha hiokeikei mə tihəuvehi nəgnəginien səkimiaha me, mətə hiəpkəmwur mhə mho nari riti mə Kumwesən i Kumwesən pərhien trəgnəgini kimiaha tukwe.

45 *Rerimiaha trəpwəh nīrhien mə iou takini irapw noien ərəha me səkimiaha ia nəmri Tata Kumwesən. Iərmama riti nəha ikin in trini irapw noien ərəha me səkimiaha. In nəha Moses sə hiaməmri pen əknekin nətərigien səkimiaha irə. 46 *Ripinua kimiaha hiəməni nīpərhienien ia Moses, tihəni mwi nīpərhienien ia nirak, ti nəri nə mə in rīmərari nəgkiariien me kəmhəgkiari ia nirak. 47 *Mətə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien me səvənhi sə in rīmərari. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhienien ia nəgkiariien me səiou?”

6

Iesu rəkwməni nərman me irəha pam faef-taosən

1 Kurirə ia narimnari me nəha, Iesu rəpi sīmwīn ia nui asori fwe Kalili, muvarei ia nikaren pen. Nui nəha nəghin riti mwi mə Nui Asori Səvəi Taepirias. 2 Nərmama həpik kəmhəkuriə in ti nəri nə mə irəha hənətoni nīmətətien me nəha ramo ia nərmama kəmhəmhə. 3 Nənə Iesu rutə ia təkua riti maməkure ikin irəha nərman me səvənhi. 4 *(Ia nəpin nəha, nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel nəghin nə Pasova ruvəuvehe ipaka.)

5 Iesu rəti pen mamətə mə nərmama həpik kəmhəuvehe mə tuhətə in. Ro pen rini pen ti Filip i mə, “Tsəuvehi nəmri nəveginien pəku pwəh nərmama me i hani?” 6 (Iesu ruvəukurən raka nəfe in tro, mətə rini nəgkiariien nəha mə trətoni mə Filip trəfni irə.)

7 Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Trini minua kuvehi nəmri nəveginien ia silin kino ia silva irəha pam tu-hantret, mətə rəpwəh ihi nəmwəhenien. Irəha kuatia kuatia tuhani ouihi a.”

8 Iərmama riti səvəi Iesu nəghin nə Antru piəvi Saemon Pita. In rini pen ti Iesu i mə, 9 “Təmarua riti ia kwopun i sənəni bred krirum kino ia pale mine nəmu kəru. Mətə sə nəha ripkəmwəhen mhə ti nərmama me i. Irəha həpik anan.”

10 Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha tiho nərmama me həkure.” Ia kwopun nəha nurhi ripik ikin. Nərmama həkure. Nəpin kəvsini nərman əpa irəha pam ipaka faef-taosən. 11 Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, muvei pen n nərmama me nəha səməme kəmhəkure. Ro mwi iamīnhi irə ia nəmu mi nəha kəru. Irəha hani reste irəha.

12 Nəpin hənani raka nari tipwīnraha rəsisi, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Kimiaha tihəvən mhəuvehi nīpərpəri nəveginien sə hənani mhəpwəh. Rərəha souraha nīpərin.” 13 Ro iamīnhi irə irəha həvən mhəuvehi nīpərpəri bred krirum kino ia pale nərmama hənani mhəpwəh, mhəvai pen ia tənəripw me irəha pam twelef.

* 5:43: Mat 24:5 * 5:44: Jon 12:43 * 5:45: Dut 31:26-27 * 5:46: Dut 18:15, Wok Me 3:22

* 5:47: Luk 16:31 * 6:4: Jon 2:13

14 *Nəpin nərmama me hətoni nımtətien nəha İesu rino, həni mə, “Nıpərhiendien iəmə i in i profet nəha kıməni mə truvehe ia tıprənə i.” 15 *İesu rukurən mə irəha hokeikei mə tuhəuvehe mhəkwtəmhirin in, mho in mə iəmə asori sə trərımənu ia nırəha. Ro iamınhi irə in rəpwəh irəha, mevən in əpa fwe ia təkua.

İesu ravən ia təkure nui asori

16 Nəpin rınaməruarəv, nərmama me səvənhi heiwaiu mhəvən ia nui asori Kalili, 17 mhəputə ia nıtətə ouihi, mhəier, mənəmhpəi sımwin ia nui asori, mamhəvən fwe taon nəha Kapaneam. Rınəpıtəv, mətə İesu rəpwəh ihi nuveheien ti nırəha. 18 Nui asori ruvehe mınaməsəsau ti nəri nə mə nımətəgi asori riti riskəmter. 19 Nəpin irəha həsuə mhəvən isıpwın kwopti ramwhen ia kilometa krırum uə sıkis, hətoni İesu ravən ia təkure nui, mauvehe ipaka ti nıtətə ouihi səvənraha. İrəha hətoni həhekir. 20 Mətə in rını pen ti nırəha i mə, “Kımiaha tihəpwəh nehekirien. İou a i.” 21 Ro iamınhi irə rerınraha ragien həuvehi in mhəuvehi utə ia nəkwai nıtətə ouihi səvənraha. Nənə təkwtəkwni a mwı nıtətə ouihi səvənraha ruvarei ia tənə nəha kamhəvən ikin.

22 Kını rakwakwi irə, nərmama nepwın kamharə ihi ia nıkare nui asori ipaka ti kwopun nəha nərmama me səvəi İesu həməier ikin. Nərmama me nəha hətoni mə nərıneiv nıtətə ouihi kuatia a ramərər ia kwopun nəha. İrəha həukurən mə İesu rınəpkəputə mhə irə irəha nərmama me səvənhi, mətə nərmama me səvənhi irəha əpa hənəsua mamhəvən. 23 *Nıtətə ouihi me nepwın həier ia taon Tıperias, mhəuvehe ipaka ti kwopun nəha İərımənu səkitaha rıməni vıvı Kumwesən ti bred, nənə nərmama hani. 24 Ro iamınhi irə nəpın nərmama hətoni mə İesu mıne nərmama me səvənhi həıwən ia kwopun nəha, həputə ia nıtətə ouihi me nəha, mhəvən fwe Kapaneam, mamhətui İesu.

İesu in nəveginien kauvehi nımıruien irə

25 Nəpin irəha hətoni in ia nıkare nui asori, həni pen tukwe in mə, “İahatən. İkıməuvehe nesən ia kwopun i?”

26 *Mıregi İesu rını pen ti nırəha i mə, “Kımiaha hıamətui iou ti nəfe? Ti nəri nə mə hıənətə nımtatien me nepwın? Rekəm! Mətə İakani nıpərhiendien tuku-miaha i mə kımiaha hıamətui iou ti nəri nə mə hıənani bred tıpwımiaha rəsisi.

27 *Tihəpwəh nəmwurien mə tihəuvehi nəveginien sə ramərır mətə tihəmwur mə tihəuvehi nəveginien sə raməmək rerın mauvei pehe nımıruien rerın. Nəveginien nəha İəmətı İərmama truvei pehe m kımiaha. İəmətı İərmama in nəha Tata Kumwesən rınəmri pen raka mak səvənhi irə.”

28 Mıregi irəha həni pen tukwe in mə, “Kımaha tahaməkeikei mhəfo irə, mho nərımıri me nəha Kumwesən rokeikei?”

29 *Mıregi İesu rını pen ti nırəha i mə, “İn i nəri Kumwesən rokeikei. Kımiaha tıhəni nıpərhiendien ia iəmə sə in rınərhi pehe i.”

30 *Mıregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ro iamınhi irə tıko nəfe nımtatien pwəh kımaha İahətıni, nənə mhəni nıpərhiendien ia nıram? Nəfe nari tıko?”

31 *Kaha kupwən me səkitaha hənani nəveginien nəha mana fwe kwopun akwesakwes ikin. Nəgkırıien riti kımərəi pen ia Nəkukuə İkinan ramını iamınhi irə mə, “İn ruvei pen mınraha nəveginien sə ruku pen ia neıai mə tuhani.”

* 6:14: Dut 18:15, Jon 5:46 * 6:15: Jon 18:36, Mat 14:23 * 6:23: Jon 6:11 * 6:26: Jon 6:11-12 * 6:27: Jon 4:14, Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jon 3:23 * 6:30: Mat 16:1, Jon 2:18 * 6:31: Eks 16:14-15, Nam 11:7-9, Sam 78:24

32 Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakani niparhienien tukumiaha i. Ripko mha Moses ruvei pehe m kimiaha naveginien sa ruku pen ia neiai, mæta Tata saiou rauvei pehe m kimiaha naveginien parhien sa ruku pen ia neiai.

33 Naveginien i Kumwesæn rauvei pehe m kimiaha in i iamæ rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe. In rauvei pehe nimiruien m nærmama ia tiprænæ i."

34 *Miregi iraha hani pen tukwe in mæ, "Iamæ asori. Tikuvei pehe naveginien naha m kimaha ia næpin me."

35 *Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iou naveginien sæ kauvehi nimiruien iræ. Iærmama sæ rauvehe tukw iou nukumhæ tripkahi mhæ in, nænæ iærmama sæ rani niparhienien ia nirak tripkækwakwa mhæ mwi ia næpin riti. 36 *Mætæ iakuvæni pehe raka tukumiaha i mæ kimiaha hianætæ raka iou, mætæ hiæpkini mhæ niparhienien ia nirak. 37 *Nærmama me pam sëmæme Tata Kumwesæn rauvei pehe miou tuhæuvehe tukw iou. Nænæ iærmama sæ ruvehe tukw iou tapkækoui irapw mhæ in ia næpin riti. 38 *Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ iou iapkurutæ mhæ ia neiai meiwaiu pehe mæ tako narimnari me sæ iou æpa iakokeikei, mætæ iakukurutæ ia neiai meiwaiu pehe mæ tako narimnari me Iamæ sæ rinærhi pehe iou rokeikei. 39 *Nænæ in i næri Iamæ sæ rinærhi pehe iou rokeikei. Nærmama me pam sëmæme in ruvei pehe miou takæpwæh nætæ waiuen ia niraha riti, mætæ ia næpin sampam tako iraha pam hætui mwi ia nemhæien. 40 *Niparhienien næri i in i Tata saiou rokeikei. Nærmama me pam sëmæme hæta Tini, mhæni niparhienien iræ, tuhæuvehi nimiruien rerin. Ia næpin sampam tako iraha hætui mwi ia nemhæien."

41 Miregi nækur Isrel kamhægkiari afafa minraha me, mamhæni ærha Iesu ti næri næ mæ in rægkiari minni iamînhi iræ mæ, "Iou naveginien sæ rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe." 42 *Iraha hani mæ, "Rosi Iesu æpa naha tini Josef uæ? Kitaha sæukuræn tata mine mama sævænhi. Ro iamînhi iræ ræfo in ramini tæktwtækwuni minuæ 'Iou iakimæukruutæ ia neiai meiwaiu pehe?'"

43 Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Tihæpwæh nægkiari afafaien m kimiaha me iamînhi iræ. 44 *Iærmama riti riwæn ko ruvehe atukw tukw iou, mætæ Tata Kumwesæn sæ rinærhi pehe iou tramækeikei mwi in ruvehe tukw iou, nænæ ia næpin sampam tako in rætui mwi ia nemhæien. 45 *Kimærai pen ia nækukuæ me sævæi profet kupwæn me mæ, 'Iraha pam næ Kumwesæn trahatan iraha.' Ro iamînhi iræ nærmama me sëmæme kamhætærig ia Tata Kumwesæn mamhæuvehi nukurænien tuhæuvehe tukw iou. 46 *Nægkiariien naha nipwræn ripko mhæ mæ iærmama riti rinætæ raka Tata Kumwesæn, rekæm. Iærmama æpa sæ ruku pen ia Kumwesæn, in næ rinætæ Tata Kumwesæn. 47 *Iakani niparhienien tukumiaha i. Iærmama sæ rani niparhienien ia nirak nimiruien rerin rinaræ raka iræ. 48 *Iou naveginien kauvehi nimiruien iræ. 49 Kaha me sækimiaha hænani naveginien naha mana fwe ia kwopun akwesakwes ikîn, nænæ mhemhæ. 50 In i naveginien sæ rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe mæ iærmama ko ræni nænæ mæpwæh nemhæien. 51 Iou naveginien sæ ramiru rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe. Trini minuæ iærmama riti ræni naveginien i in trimiru rerin. Nænæ naveginien sæ takuvei pen mæ nærmama ia tiprænæ i tuhæuvehi nimiruien in i nipwrak."

* 6:34: Jon 4:15 * 6:35: Jon 4:14, Jon 6:48-58 * 6:36: Jon 20:29 * 6:37: Jon 17:6-8, Mat 11:28

* 6:38: Mat 26:39, Jon 4:34 * 6:39: Jon 10:28-29, Jon 17:12 * 6:40: Jon 11:24 * 6:42: Mat

13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:45: Aes 54:13 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48:

Jon 6:31,58

⁵² Iesu rini nægkiariien naha, nənə nəkur Isrel me hənəməvisə minraha me, mhəni mə, “Iəmə naha trəfo muvei pehe nīpwran m kitaha sani?”

⁵³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Kimiaha tihəməkeikei mhani nīpwrai Iəməti Iərmama, mhənīmwi niten. Mə kimiaha hiəpwəh, nīmīruien riwən ia kimiaha. ⁵⁴ Iərmama sə raməni nīpwrak mamənīmwi nitek, nīmīruien rerin rinərə raka irə, nənə ia nəpīn sampam iou tako in rətui mwi ia nemhəien. ⁵⁵ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nīpwrak in nəveginien pərhiēn mīne nitek in nənimwien pərhiēn. ⁵⁶ Iərmama sə raməni nīpwrak, mamənīmwi nitek, rəpwit əknekin ia nirak iakəpwit əknekin irə. ⁵⁷ *Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe in ramīru. Iou iakuvehi nīmīruien ruku pen irə. Ia noien naha rəmwhen a mwi iərmama sə kəkwməni in ia nīpwrak mīne nitek truvehi nīmīruien ruku pen ia nirak. ⁵⁸ In i nəveginien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Ropə ia mana naha kaha kupwən me hənani, mhemhə. Iərmama sə raməni nəveginien i trimīru rerin.” ⁵⁹ Iesu rini nægkiariien me naha ia nəkwai nīmwfəwaki səvəi nəkur Isrel nəpīn ramahatən nərmama me fwe Kapaneam.

Nərmama həpik həpwəh Iesu mhavən kirkiri

⁶⁰ Nərmama kamhəkuriə ia Iesu həpik həregi nægkiariien naha həni mə, “Nægkiariien naha riskai. Sin ko rətərig irə?”

⁶¹ Mətə Iesu ruvəkurən atukw raka ia rerin mə nərmama me səvənhi rerinraha ripkagien mhə ti nægkiariien naha, kamhəsivənəsivən tukwe. Ro pen in rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo? Rosi nægkiariien i ro kimiaha hiəmwei ia nahatətəien səkimiaha? ⁶² *Mə nægkiariien naha riskai tukumiaha, tihəfətərig irə mə hiətəni Iəməti Iərmama rutə mwi ia kwopun rinamarə ikin kupwən?

⁶³ *Nənimwīn Ikinan əpa rauvei pehe nīmīruien. Nīpwrai iərmama ko ripko mhə nəri naha. Nægkiariien me i iakiməni pehe tukumiaha i ho nənimwīn mhəuvei pehe nīmīruien. ⁶⁴ *Mətə kimiaha nepwīn hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak.” (Iesu rini ianhi ti nəri nə mə ruvəkurən raka fwe kupwən nisimə naha ia nirəha tuhəpwəh nīnīen nīpərhiēnien irə mīne sin naha truvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in.) ⁶⁵ *Nənə Iesu rarə mīni mwi mə, “Kimiaha nepwīn hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak. Ro pen iakiməni pehe tukumiaha i mə iərmama riti riwən ko ruvehe atukw tukw iou tiri mīnuə Tata Kumwesən ripkəsēni mhə in.”

⁶⁶ Nəpīn Iesu rini pam nægkiariien naha nərmama me səvənhi həpik həpwəh in mhərərig, mhəpwəh mwi nukuriəien in. ⁶⁷ Ro pen Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me twelef mə, “Kimiaha mwi hiəkeikei mə tihəpwəh iou mamhəuvən?”

⁶⁸ Miregi Saemon Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Kimaha tihəuvən ti sin? Ik əpa iakuvehi nægkiariien sə rauvei pehe nīmīruien rerin. ⁶⁹ *Kimaha iahəvəuvehe raka mhəni nīpərhiēnien ia niram, mhəuvəkurən raka mə ik nə Iəmə Ikinan səvəi Kumwesən.”

⁷⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i twelef nərmama me səiou, iakinərpwi rəgik ia kimiaha, mətə kimiaha riti in iəremhə.” ⁷¹ In raməgkiari ia Jutas tini Saemon Iskariot, ti nəri nə mə Jutas riti ia twelef nərmama səvəi Iesu truvei pen Iesu ia regi nərmama səməme haməmwəki in.

* 6:57: Jon 15:4-5, 1Jon 3:24 * 6:62: Jon 3:13, Wok Me 1:9-11 * 6:63: 2Kor 3:6 * 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44 * 6:69: Mat 14:33, 16:16, Mak 1:24, Jon 1:49

7

Iesu revən ia nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamho tənımwə me irə

¹*Kurirə irə Iesu ramavən mamarkurau ia tənə Kallili, məpwəh nokeikeien mə trevən ia tənə Jutia, ti nəri nə mə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in mə tuhousi əpune. ²*İpaka ti nəveginien asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə Nəveginien səvəi Tənımwə Me. ³Ro pen piəvi Iesu me həni pen tukwe in mə, “Tikier ia kwopun i, mevən ia tənə Jutia, mə səim me nərmama me irəha mwı tuhətoni narımmari me i sə ikamo. ⁴Trini minuə iərmama riti rokeikei mə nərmama tuhəkurən in, ko in rıpkərkwafə mhə narımmari me sə in ramo. Ikamo narımmari me i, ramasan mə iko ia nəmri nərmama pam ia ti prənə i pwəh hətə ik.” ⁵* (Piəvi Iesu me həni iamınhi irə ti nəri nə mə irəha mwı həpkini mhə nıpərhienien irə.)

⁶*Ro pen Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Nəpın səiου rıpkuvehe mhə ihi, mətə nəpın səkimiaha rauvehe ia nəpın me. ⁷*Nərmama ia ti prənə i ko həpkəmwəki mhə kimiaha, mətə irəha kamhəmwəki iou, ti nəri nə mə iakaməgkiari ia nırəha, mamini mə noien me səvənraha hərəha. ⁸Ramasan mə kimiaha hiəutə mhəuvən ia nəveginien asori. Mətə iou tapkevən mhə ia nəveginien asori nəha, ti nəri nə mə nəpın səiου rıpkuvehe mhə ihi.” ⁹Iesu rini pam nəgkiariien i, nənə mamə a ia tənə Kalili.

¹⁰Mətə nəpın piəvni me həuvəutə raka mhəuvavən ia nəveginien asori, in mwı rutə mevən, mıpkavən irapw mhə mətə ravən afafa. ¹¹*Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in ia nəveginien asori, mamhəni mə, “In pəku?”

¹²Nənə nərmama kamhəsivən mamhəgkiari pik ia Iesu. Nəpwın həni mə, “In iəmə amasan.” Nəpwın mwı həni mə, “Rekəm. In rameikuə ia nərmama.” ¹³*Mətə iərmama riti riwən rini irapw Iesu ia nəmri nərmama, ti nəri nə mə irəha həhekır nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

Iesu fwe ia nəveginien asori ramahatən nərmama me

¹⁴Nəpın nəha kamo nəveginien asori irə ruvehi nəfwakiien riti. Ia kurkwai nəfwakiien nəha Iesu rutə mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, mınamahatən nərmama me. ¹⁵*Ro iamınhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hərkərinari, mhəni mə, “Rəfo iəmə i rukurən amasan narımmari me i ia Nəkukuə İkinan mətə kıpkahtən raka mhə in?”

¹⁶*Miregi Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə rıpkə mhə nəgkiariien səiου, mətə nəgkiariien səvəi iəmə sə rınərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷Trini minuə iərmama riti rokeikei mə tro nəkwai Kumwesən, in trətə sas nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə mə ruku pen ti Kumwesən uə iakani irapw nəgkiariien atukw səiου. ¹⁸*İərmama sə rani irapw nəgkiariien atukw səvənhi raməmwur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghin. Mətə iərmama sə raməmwur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghı iəmə sə rınərhi pehe in, in nəha iərmama sə rani nıpərhienien. Ia reri iərmama nəha neikuəien riwən. ¹⁹*Moses rıməuvei pehe Loa m kimiaha uə rekəm? Ouəh nıpərhienien, mətə kimiaha riti riwən ramesi pen Loa nəha. Rəfo hiaməmwur mə tihousi əpune iou?”

* **7:1:** Jon 5:18   * **7:2:** Lev 23:34   * **7:5:** Mat 13:55, Wok Me 1:14   * **7:6:** Jon 2:4   * **7:7:** Jon 15:18   * **7:11:** Jon 11:56   * **7:13:** Jon 9:22, 12:42, Jon 19:38, 20:19   * **7:15:** Mat 13:54, Luk 2:47   * **7:16:** Jon 12:49, 14:10   * **7:18:** Jon 5:44, 8:50   * **7:19:** Wok Me 7:53, Rom 2:21-24

37 *Nəpɪn sampam səvəi nəveginien asori nəha, in nə nəpɪn sə rasori ia nəpɪn me nepwɪn, Iesu riskəmter, məkweɪn əpwəmwis, mɪni mə, “Trɪni mɪnuə kɪmɪaha riti rəkwaqwa, uvehe tukw iou, mənɪmwɪ. 38 *Iərmama sə rani nɪpərɪhienien ia nɪrak, Nəkukua Ikinan ruvəni raka iamɪnhi irə mɪnuə nui sə rauvei pen nɪmɪruɪen trier fwe ia rerin maiu rəmwhen ia nui aris me.”

39 *Iesu rɪni nəgkiariien i maməgkiari ia Nənɪmwɪn Ikinan. In i Nənɪmwɪn sə nərmama səməme kəmhəni nɪpərɪhienien ia Iesu tuhəuvehi. Mətə ia nəpɪn nəha kəpwəh ihi nuvei penien Nənɪmwɪn nəha mɪnraha, tɪ nəri nə mə kɪpkuvehi utə mhə ihi Iesu rɪrərig pen fwe ia neiai.

40 *Nəpɪn irəha həregi nəgkiariien me nəha, nərmama nepwɪn həni mə, “Nɪpərɪhienien iəmə i in profet nəha kɪməni mə truvehe.”

41 *Nepwɪn həni mə, “In i Kristo.” Mətə nepwɪn həni mə, “Rekəm. Iəmə nəha Kristo trɪpkuku pen mhə ia tənə Kalili. 42 *Nəkukua Ikinan rɪni mə Kristo truku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit. In trətui ia Petlehem, rukwənu səvəi Kig Tevit ia tənə Jutia.” 43 *Ro iamɪnhi irə nərmama me nəha həuai irəha me tɪ Iesu. 44 *Nepwɪn hokeikei mə tuhəkwtəmɪhiri in, mətə iərmama riti riwən rəkwtəmɪhiri.

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpkɪni mhə nɪpərɪhienien ia Iesu

45 *Ia nəpɪn nəha iotukwininari me nəha hərərig mhəuvehe tɪ pris asori me mɪne Farisi me, nəhə nəmə asori me i hərəs pen irəha i mə, “Rəfo kɪmɪaha hiəpwəh nuvehien Iesu mhəuvehi mhəuvehe?”

46 *Miregi iotukwininari me həni mə, “Kɪmaha iahəpkregi raka mhə iərmama riti raməgkiari rəmwhen ia iəmə nəha.”

47 Miregi Farisi me həni pen tɪ nɪrəha i mə, “Rosi in reikuə ia kɪmɪaha, mo kɪmɪaha mwi hiəruvei uə? 48 *Rəfo? Kɪmɪaha hiətəni iəmə asori riti səkitaha uə Farisi riti rɪni nɪpərɪhienien irə? Rekəm! 49 Mətə nərmama me nəha səməme kəmhəkurirə in hərəirei Loa səvəi Moses. Ro pen Kumwesən raməkweɪn ərəha ia nɪrəha.”

50 *Nikotimas, iəmə sə rɪmavən mətə Iesu fwe kupwən, in riti ia Farisi me i. In rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, 51 * “Loa səkitaha raməfni irə? Ko kitaha səkiri iərmama riti mə noien səvənhi rəra mətə səpkukupwən mhə mhəregi nəgkiariien səvənhi, mhətui nəfe noien in ramo?”

52 *Miregi irəha həni mə, “Rosi ik mwi ik iəmə Kalili uə? Əvsini Nəkukua Ikinan mətoni ro mə profet riti trɪpkutə mhə fwe tənə Kalili.”

53 Nərmama havən kɪrkiri, mamhəuvən fwe imwənraha me.

8

1 *Mətə Iesu revən ia Təkuər Olif.

Pran sə ramo əpnəpen nari irau iərman riti rɪpko mhə iərman səvənhi

2 Kɪni rakwakwi irə, ia nəpnəpɪn in rɪrərig mevən ia nɪmwə səvəi Kumwesən. Nərmama me pam həuvehe tukwe, nənə in rəkure, mɪnamahətən irəha. 3 Ia nəpɪn nəha nahətən me səvəi Loa mɪne Farisi me həuvehi pran riti sə kətə pui in ramo əpnəpen nari irau iərman riti

* 7:37: Lev 23:36, Aes 55:1, Jon 4:10,14 * 7:38: Aes 58:11, Sek 14:8 * 7:39: Jon 16:7, 20:22, Wok Me 2:4 * 7:40: Jon 6:14 * 7:41: Jon 1:46, 4:29 * 7:42: Sam 89:3-4, Maeka 5:2, Mat 2:5-6 * 7:43: Jon 9:16 * 7:44: Jon 7:30 * 7:45: Jon 7:32 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2 * 7:51: Dut 1:16 * 7:52: Jon 7:41-42 * 8:1: Luk 21:37

ripko mhə səvənhi. Irəha həuvehi mhəuvehe mhərpwi irapw in ia nəmri nərmama me pam, ⁴ nənə mhəni pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Kətə pui prən i ramo ənnapen nari irau iərman riti ripko mhə səvənhi. ⁵ *Ia Loa səkitaha Moses rīməni minuə kitaha tsaməkeikei mhəkwi əpune nīpran me səməme kamho iamīnhi irə. Mətə ik mə tso nəfe ia pran i?” ⁶ *Irəha həni nəgkiariien nəha mə tuhəregi mə Iesu trəfni irə. Hokeikei mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi, nənə irəha həukurən nīni ərhəaien in tukwe.

Mətə Iesu rərpəsuk minamrai pen nəkukuə ia tīprənə ia nukwai rəgin. ⁷ *Mətə irəha kamhəmwur a mamhəres in. Ro iamīnhi irə in riskəmter, mīni pen ti nīrəha i mə, “Sin ia kīmīaha nərhəaien səvənhi riwən? Pwəh in rukupwən mərarki pen kəruətəri ia prən i.” ⁸ Nənə in rərpəsuk mwi mīnamrai nəkukuə ia tīprənə ia nəkwai rəgin.

⁹ *Nənə nəpīn irəha həregi nəgkiariien nəha, havən mamhəuvən kuatia kuatia. Nərgarə me həkupwən ntəmaruə me həkurirə, mhəpwəh Iesu əpa mīne prən nəha ramər. ¹⁰ Iesu riskəmter, mīni pen ti prən i mə, “Prən i. Irəha isə? Riti ripkīni mhə mə tikemhə?”

¹¹ *Mīregi prən i rīni mə, “Rəkəm, iəmə asori. Riti ripkīni mhə.”

Mīregi Iesu rīni mə, “Iou mwi iakəpwəh nīnīen mə tikemhə, mətə tiko mamevən məpwəh nərhəaien.”

Iesu in nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə

¹² *Iesu rəgkiari mwi m Farisi me mīni mə, “Iou nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə i. Iərmama sə rakurirə iou trəpwəh nəvənien ia nəpītəvien, mətə trətōni nukuraanien sə kauvehi nīmīruen irə.”

¹³ Mīregi Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Ikamərər irapw maməgkiari atukw ia niram iamīnhi irə, mətə nīpəri nəgkiariien səim riwən tukw ik, ro pen nəgkiariien səim ko kīpkīni mhə nīpərhienien irə!”

¹⁴ *Mīregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Pərhien iakamərər irapw maməgkiari atukw ia nīrak, mətə nəgkiariien səiōu ko kīni nīpərhienien irə, ti nəri nə mə iakukurən kwopun iakuku pen ikīn mīne kwopun iakamevən ikīn. Mətə kīmīaha hiəreirei kwopun iakuku pen ikīn uə kwopun iakamevən ikīn.

¹⁵ *Kīmīaha hiəməkīri nari ia nətərigien səvəi iərmama a, mətə iou iapəkīri mhə iərmama riti. ¹⁶ *Mətə trīni mīnuə iakəkīri iərmama riti, nəkīriien səiōu ro nīpərhienien ti nəri nə mə ripko mhə iou əpa iakaməkīri in, mətə iou mīne Tata sə rīnərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ *Hiəukurən nəgkiariien i kīmərari pen ia Loa səkīmīaha rīni iamīnhi irə mə, ‘Iərmama kəru krouərər irapw rouni nəgkiariien kuatia tukīni nīpərhienien irə.’ ¹⁸ *Təkwtəkwuni nəha iou mīne Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe kīmrau iarouərər irapw rouəgkiari ia nīrak rouni nəgkiariien kuatia.”

¹⁹ *Mīregi irəha həni pen ti Iesu i mə, “Səim isə Tata?”

Mīregi Iesu rīni mə, “Kīmīaha hiəuvəreirei iou, mhəuvəreirei mwi Tata səiōu. Kamo hiəpkukurən iou, ko hiəukurən mwi Tata səiōu.” ²⁰ *Iesu rīmāni nəgkiariien me i nəpīn in ramahatən nərmama fwe ia nīmwə səvəi Kumwesən ia kwopun kamerukw pen mane səvəi nəfwakīien ikīn,

* 8:5: Lev 20:10, Dut 22:22-24 * 8:6: Mat 22:15 * 8:7: Dut 17:7 * 8:9: Mat 22:22 * 8:11:

Jon 5:14 * 8:12: Aes 49:6, Jon 1:4-9, 9:5, Jon 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32, Jon 7:28, 9:29 * 8:15:

Jon 7:24, 12:47 * 8:16: Jon 5:30, 8:29 * 8:17: Dut 17:6, 19:15 * 8:18: 1Jon 5:9 * 8:19:

Jon 14:7 * 8:20: Jon 7:30

mətə iərmama riti rəpwəh nəkwətəmhiriien in tī nəri nə mə nəpīn səvənhi tukəkwətəmhiri in irə rīpkuvehe mhə ihi.

21 *Ro iamīnhi irə Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Iou takəpwəh kīmiaha mamevən. Kīmiaha tihətui iou mhemhə kīmiaha noien ərəha me səkīmiaha. Kīmiaha tihəpkəuvən mhə ia kwopun nəha iakamevən ikin.”

22 *Ro iamīnhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni mə, “Nəgkiariien nəha in rani mə kwopun nəha ramevən ikin, kitaha tsəpkəuvən mhə ikin, nīpwrān rəfo irə? Rosi in trōusi əpune atukw a in uə?”

23 *Miregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Kīmiaha imwəmiaha inhəripw. Iou imwak irənhə. Kīmiaha nərmama səvəi tīprənə i. Iou rīpko mhə iou iərmama səvəi tīprənə i. 24 Iakuvəni raka tukumiaha i mə kīmiaha tihemhə kīmiaha noien ərəha me səkīmiaha. Iakiməni iamīnha irə tī nəri nə kīmiaha tihaməkeiki mhəni nīpərhienien ia nīrak mə iou i in i. Mə hiəpwəh tihemhə kīmiaha noien ərəha me səkīmiaha.”

25 Miregi irəha hərəs pen in mə, “Ik sin nə?”

Miregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Iou iərmama i iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən meste pehe ipwet. 26 *Səiou me nəgkiariien me rīpik iakukurən nīnien ia kīmiaha. Narimnari me rīpik hiəno iakukurən nəkiriien mə hərəha. Mətə ləmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe nəgkiariien səvənhi ro nīpərhienien, nənə iou iakani irapw tī nərmama ia tīprənə i nəfe nəgkiariien iakregi in rīməni pehe tukw iou i.”

27 Mətə irəha hərərei mə Iesu raməgkiari ia Tata Kumwesən. 28 *Ro iamīnhi irə Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Nəpīn kīmiaha tihəuvehi utə raka iou, ləməti Iərmama, tihəukurən mə iou i in i. Kīmiaha tihəukurən mwi mə iapko əpa raka mhə nari riti, mətə iakəgkiari mamesi pen a nəfe Tata Kumwesən rahatən iou irə. 29 *Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe in ramarə kīmrāu min. In rīpkəpwəh mhə iou iakaməvən əpa, tī nəri nə mə nəpīn me pam iakamo narimnari me səməme rerin ramagien tukwe.” 30 *Nəpīn Iesu rani nəgkiariien me nəha nərmama həpik həni nīpərhienien irə.

Nīpwnəti Epraham me

31 Ro iamīnhi irə Iesu rīni pen tī nəkur Isrel me i səməme həni nīpərhienien irə mə, “Trīni minuə kīmiaha hiāmripiin mamho nəgkiariien səiou, kīmiaha atukwatukw nə nərmama me səiou. 32 Nənə kīmiaha tihəukurən nəgkiariien sə ro nīpərhienien, nəgkiariien pərhien i trifi nari ia kīmiaha.”

33 *Miregi irəha həni pen tī Iesu i mə, “Kīmaha kwənəkwas me səvəi Epraham. Iərmama riti rīpko raka mhə slef ia kīmaha. Rəfo ikinī nəgkiariien i mə nəgkiariien pərhien trifi nari ia kīmaha?”

34 *Miregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i iərmama sə ramo noien ərəha, noien ərəha səvənhi ramərimənu irə mamoslef irə. 35 Slef riti in ko rəpwəh narə rerinien ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səvənhi, mətə tīni əpa rukurən narə rerinien ikin. 36 Ro iamīnhi irə trīni minuə Tīni Kumwesən rīfi nari ia kīmiaha, in trifi pərhien nari ia kīmiaha. 37 *Iakukurən mə kīmiaha kwənəkwas me səvəi Epraham, mətə hiāməmwur mə tihōusi əpune iou tī nəri nə mə kīmiaha hiəpwəh nokeikeien mə tihəregi

* 8:21: Jon 7:34,36, Jon 13:33 * 8:22: Jon 7:35 * 8:23: Jon 3:31 * 8:26: Jon 7:28, 12:49

* 8:28: Jon 3:14, 5:19 * 8:29: Jon 8:16, 16:32 * 8:30: Jon 7:31 * 8:33: Mat 3:9 * 8:34:

Rom 6:16,20, 2Pit 2:19 * 8:37: Jon 5:18

nægkiariien sèiou. ³⁸ Iou iakamægkiari ia nàfe iakinètoni kimrau Tata sèiou, mètə kimiaha hiamò nàfe hiamregi tata səkimiha riməni pehe tukumiaha.”

³⁹ *Miregi irəha həni pen ti Iesu i mə, “Səkimaha tata Epraham.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Trini minuə kimiaha nīpwnəti Epraham pərhiən me, tihamo nàfe noien in rinamo fwe kupwən. ⁴⁰ Iou i iəmə sə iakani irəpw tukumiaha nægkiariien pərhiən sə iakregi ruku pen ti Kumwesən. Mətə təkwtəkwni kimiaha hiaməmwur mə tihousi əpune iou. Epraham ripko mhə noien i. ⁴¹ *Kimiaha hiamò a nàfe noien tata səkimiha rino.”

Miregi irəha həni pen ti Iesu i mə, “Ripko mhə kimaha iəkun iərmwīn me. Kumwesən in əpa tata səkimaha.”

Nīpwnəti Setan me

⁴² *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Trini minuə Kumwesən in tata pərhiən səkimiha, kimiaha tihokeikei iou ti nəri nə mə iou iakuku pen irə muvehe ia kwopun i. Iapkuvehe mhə ia nətərigien atukw sèiou, mətə in rinərhi pehe iou iakuvehe. ⁴³ *Rəfo kimiaha hiəreirei nīpwrāi nægkiariien i iakani? Hiəreirei ti nəri nə mə kimiaha hiəpkokeikei anan mhə mə tihətərig ia nægkiariien sèiou. ⁴⁴ Kimiaha nīpwnəti Setan me. Hiəkeikei mə tihamo a nəkwai tata səkimiha. Fwe kupwən muvehe meste pehe ipwet mine in iərmama sə ramousi əpune nərmama. In raməmwəki nīpərhiənien ti nəri nə mə nīpərhiənien riwən irə. Nəpīn in rameikuə, in ramesi pen a noien səvənhi, ti nəri nə mə in iərmama səvəi neikuəien, in nukune neikuəien me pam. ⁴⁵ Mətə iou iakani a nægkiariien pərhiən ro pen kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiənien ia nirak. ⁴⁶ *Sin ia kimiaha rukurən no puīen noien ərəha riti iakino? Trini minuə iakani a nægkiariien pərhiən me rəfo kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiənien ia nirak? ⁴⁷ *Iərmama sə ruku pen ia Kumwesən, in ramətərig ia nægkiariien səvəi Kumwesən. Mətə kimiaha hiəpkuku pen mhə ia Kumwesən ro pen hiəpkətərig mhə nægkiariien səvənhi.”

Epraham ripkətui pehe mhə ihī mətə Iesu rinərə raka

⁴⁸ *Miregi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Kimaha iahaməni atukwatukw ik iəmə Sameria iəremhə ramarə ia niram uə rekəm?”

⁴⁹ Miregi Iesu rini mə, “Iəremhə riwən ia nirak. Iou iakamsiai tata sèiou, mətə kimiaha hiəpkisai mhə iou. ⁵⁰ *Iou iapəkəmwur mhə mə nərmama tuhəuvehi utə nəghik. Riti nəha ikīn in raməmwur tukwe. In iəmə sə raməkiri nərmama. ⁵¹ *Iakani nīpərhiənien tukumiaha i. Iərmama sə ramo nægkiariien sèiou trīpkemhə mhə ia nəpīn riti.”

⁵² Miregi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Təkwtəkwni nəha kimaha iahəukurən mə iəremhə riti ramarə ia niram! Epraham ruvamhə, profet me həuvamhə mwī, mətə ik ikani mə iərmama sə ramo nægkiariien səim trīpkemhə mhə ia nəpīn riti. ⁵³ *Rəfo? Ik ikasori məpi raka tata səkītaha Epraham fwe ruvamhə raka? Profet kupwən me irəha mwī həuvamhə raka! Ikuə ik nàfe iərmama?”

⁵⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Trini minuə iakuvehi utə atukw a iou nisaiien sə kuvei pehe miou ro nəri auər a i. Mətə Tata sèiou in nə iəmə sə rauvehi utə iou. Kimiaha hiaməkwein in mə Kumwesən səkimiha, ⁵⁵ *mətə

* **8:39:** Mat 3:9   * **8:41:** Dut 32:6, Aes 63:16, 64:8   * **8:42:** 1Jon 5:1, 1Jon 16:28   * **8:43:** Rom 8:7, 1Jon 3:8   * **8:46:** 2Kor 5:21, 1Pit 2:22, 1Jon 3:5   * **8:47:** Jon 18:37, 1Jon 4:6   * **8:48:** Mak 3:21-22, Jon 7:20   * **8:50:** Jon 5:41   * **8:51:** Jon 5:24, Jon 6:40,47   * **8:53:** Jon 4:12   * **8:55:** Jon 7:28-29

kimiaha hiäuväreirei in. Iou iakukurän in. Trini minuä iakini mä iakreirei in, iou iamä iakameikuä rämwhen ia kimiaha. Mätä iou iakukurän in, mamō nägkiariien sävñhi. ⁵⁶ Tata säkimiaha Epraham rinagien pik näpin rimäregi mä trätōni näpin sä takuvehe irä. In rätōni nänä rerin ragien.”

⁵⁷ Miregi nämä asori me sävāi näkur Isrel häni pen tukwe in mä, “Nuk säim ripkeste mhä ihi fifti! Ikäfo mätoni Epraham?”

⁵⁸ *Miregi Iesu rini pen ti niräha i mä, “Iakani nipärhienien tukumiaha i näpin Epraham ripkätui pehe mhä ihi, iou iakinarä raka.” ⁵⁹ *Iesu rini nägkiariien näha ro pen iräha häpeki käruätereirei me mä tuhäkwi in irä, mätä Iesu rärkwafä mier ia nimwä sävāi Kumwesän mamevän.

9

Iesu romasan iärmama riti nänimen rifwä

¹ Näpin riti Iesu rukurau mätoni iärmama riti näpin rinätui pehe irä nänimen rifwä. ² *Nänä närmama me sävāi Iesu häres pen Iesu i mä, “Iahatän. Sin rino närahäien ro iamä i rinätui pehe nänimen rifwä, in uä sävñhi tata mine mama?”

³ *Miregi Iesu rini mä, “Ripko mhä närahäien sävāi iamä i uä närahäien sävāi tata mine mama sävñhi, mätä in rinätui pehe nänimen rifwä mä Kumwesän rukurän noien närmama hätoni niskaiien sävñhi näpin tromasan in. ⁴ *Näpin ia ran kitaha tsamäkeikei mho wok me sävāi Iämä sä rinärhi pehe iou iakuvehe. Näpitävien rauvehe. Iärmama riti ko ripko mhä wok ia näpin näha. ⁵ *Näpin iakamarä ia tivränä, iou nukuraanien sä ramähäpwin närmama ia tivränä.”

⁶ *Iesu rini pam nägkiariien me näha, märgävāsi tivränä, mo nämtigei ia nisäkwan, nänä muvehi nämtigei näha, mahakwi pen ia nämri iamä näha, ⁷ *mini pen tukwe in mä, “Evän ia nui Saeloam, maikuas raka nämtigei ia nänimem.” Nähag näha Saeloam nipwran mä “Kärhi pen.” Ro pen iamä näha revän, maikuas raka nämtigei ia nänimen, mirärig muvehe mamätä nari.

⁸ Nänä näkur imwäni me mine sämāme hänätōni in ramase mane fwe kupwän kambahäni mä, “Rosi iamä näha in näha fwe kupwän ramäkure mämase mane uä rekäm?”

⁹ Iräha nepwin kambahäni mä, “Kwa in nä!”

Mätä nepwin häni mä, “Rekäm. Ripko mhä in, mätä iärmama riti rämwhen irä.”

Mätä iamä näha rini mä, “Kwa iou i iamä näha hiämäni!”

¹⁰ Ro pen iräha häni pen tukwe in mä, “Kinäfo irä nänimem rätui?”

¹¹ Miregi iamä näha rini mä, “Iämä näha näghin nä Iesu ro nämtigei, mahakwi pehe ia nänimek, mini pehe tukw iou i mä, ‘Evän ia nui Saeloam, maikuas raka nämtigei ia nänimem.’ Ro pen iakevän maikuas raka, nänä mätä nari.”

¹² Miregi iräha häni pen tukwe in mä, “Iämä näha in päku?”

Miregi iamä näha rini mä, “Iakreirei.”

Farisi me häres iamä näha mä kinäfo irä nänimen rinamasan

¹³ Iräha häiri iamä näha fwe kupwän nänimen rifwä mhäuvän ti Farisi me.

¹⁴ * (Sapat riti näha Iesu rino nämtigei mo nämri iärmama näha rätui.) ¹⁵ Ro

* 8:58: Jon 1:1 * 8:59: Jon 10:31 * 9:2: Eks 20:5, Esik 18:20, Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4

* 9:4: Jon 5:17,20, Jon 11:9, 12:35 * 9:5: Mat 5:14, Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23 * 9:7: 2King

5:10 * 9:14: Luk 13:14

iaminhi irə Farisi me kənamhəres pen mwi iəmə nəha mə, “Ikənəfo mətə nari?”

Miregi in rini pen ti nirəha i mə, “In rahakwi pehe nəmtigei ia nənimek, iakaikuas raka irə, nənə təkwtəkwuni iakətə nari.”

16 *Miregi Farisi me nepwin kamhəgkari iə Iesu, mamhəni mə, “Iəmə i ripko mhə Kumwesən rərhi pehe in ti nəri nə mə in ripkisiai mhə Sapat.” Mətə Farisi me nepwin mwi kamhəni mə, “Rəfo? Ko iəmə ərəha riti ro niantətien me iaminhi? Rekəm!” Nənə irəha həuai irəha me ti nəgkiariien nəha.

17 *Ro iaminhi irə irəha həni pen mwi ti iəmə nəha nənimen rifwə fwe kupwən mə, “Ikaməfni irə ia iəmə nəha rino nənimem rətui? In nəfe iərmama?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “In profet riti.”

18 Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeien mə tuhəni nīpərhiēnien ia iəmə nəha mə fwe kupwən nənimen rifwə, mətə təkwtəkwuni nəha ramətə nari. Ro pen həkwein tata mine mama səvənhi, 19 mhəres pen irau i mə, “Rəfo? In i tinimiraui? Ko kimiraui irouni mə nīpərhiēnien nəpīn rinətui pehe irə nənimen rifwə? Nənə mə ro nīpərhiēnien rəfo in ramətə nari təkwtəkwuni?”

20 Miregi tata mine mama səvənhi krouni mə, “Kimraui iaroukuran mə tinimraui. Iaroukuran mwi mə nəpīn rinətui pehe irə nənimen rifwə. 21 Mətə təkwtəkwuni in ramətə nari kimraui iaroureirei mə rəfo irə. Iaroureirei mwi mə sin rino nənimen rətui. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i. In ruvəpwinari raka. Pwəh in rini nəgkiariien səvənhi.” 22 * (Tata mine mama səvənhi krouni nəgkiariien me nəha ti nəri nə mə krouhekīr nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hənərai sun raka minuə iərmama sə trini irapw mə Iesu in Kristo, tuhəkoui irapw in, mhəpwəh nəsenien mwi in ruvnimwə pehe ia nimwəfwaki səvənraha.) 23 Nəri nəha ro irau krouni ianhi mə, “In ruvəpwinari raka. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i.”

24 *Ro iaminhi irə irəha həkwein pen mwi iəmə nəha fwe kupwən nənimen rifwə nənə mhəni pen tukwe in mə, “Tikuvehi utə nəghi Kumwesən, mīni nīpərhiēnien. Kimaha iahəukurən mə iəmə i in iəmə ərəha.”

25 Miregi in rini mə, “Iou iakreirei mə iəmə nəha in iəmə ərəha uə rekəm. Mətə nəri kuatia iou iakukurən. Kupwən nənimek rifwə, mətə təkwtəkwuni nəha iakamətə nari.”

26 Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “In rino nəfe ia niram? Məfo irə mo nənimem rətui?”

27 Miregi in rini mə, “Iakuvəni pehe raka tukumiaha i, mətə kimiaha hiəpkegi mhə. Rəfo hiəkeikei mə tihəregi mwi? Rosi kimiaha mwi hiəkeikei mə tihəuvehe mho kimiaha nərmama me səvənhi uə?”

28 Miregi irəha həni ərəha iəmə nəha, mhəni mə, “Ik iərmama riti səvənhi, mətə kimaha nərmama me səvəi Moses. 29 *Kimaha iahəukurən mə Kumwesən rinəgkiari m Moses, mətə iəmə i kimaha iahəreirei mə in ruku pəku.”

30 Miregi iəmə nəha rini mə, “Kwa nəri i ro nari riti. Kimiaha hiəreirei mə iəmə i ruku pəku, mətə in rino nənimek rətui. 31 *Kitaha səukurən mə Kumwesən ripkegi mhə nəfwakiiēn me səvəi nəkur ərəha me, mətə trini minuə iərmama riti ramsiai Kumwesən, mamə nəkwən, Kumwesən ramregi

* 9:16: Jon 3:2, 7:43, Jon 9:31-33 * 9:17: Jon 4:19 * 9:22: Jon 7:13 * 9:24: Jos 7:19 * 9:29:

Jon 8:14 * 9:31: Sam 34:15, Sam 66:18, Aes 1:15, Prov 15:29

nəfwakiien me səvənhi. ³² Fwe kupwən kino tiprənə meste pehe ipwet kirkregi raka mhə mə iərmama riti ro nəmri iərmama sə nənimen rifwə rətui.

³³ *Mə iəmə i ripkuku pen mhə ti Kumwesən in ko ripko mhə nari riti.”

³⁴ *Miregi irəha hāni pen tukwe in mə, “Kwa ik iəmə ərəha fwe nəpin ikinətui pehe irə meste pehe ipwet. Ikuə tikəfo? Tikahatən kimaha uə?” Nənə irəha həkoui irapw in ia nimwəfwaki, mhəpwəh nəsəniien mwi in ruvniwə pehe.

Iesu ruvehe ia tiprənə i mə truai nərmama

³⁵ Kini pen ti Iesu i mə irəha həkoui irapw iəmə nəha iamini. Ro pen in revan mətui iəmə nəha, mətoni, mini pen tukwe in mə, “Ikini nīpərhienien ia Iəməti Iərmama uə rekəm?”

³⁶ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iəmə asori. Ni pehe ro tukw iou i mə sin nə Iəməti Iərmama pwəh iakini nīpərhienien irə.”

³⁷ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikinətə raka in. Iou i sə iakaməgkiari mik, iou Iəməti Iərmama.”

³⁸ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iərimənu. Iakini nīpərhienien ia niram.” Nənə in rini mwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, misiai in.

³⁹ *Iesu rini mə, “Iou iakuvehe ia tiprənə i mə takəkiri nərmama. Səməme nənimenraha rifwə tuhətui mhətə nari, mətə səməme hamətə nari nənimenraha truvehe mifwə.”

⁴⁰ *Farisi me nēpwīn ipaka ti Iesu həregi nəgkiariien nəha, nənə mhəni pen tukwe in mə, “Kimaha mwi nənimenmaha rifwə uə rekəm?”

⁴¹ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ko nəmrimiaha rifwə ko nərəhāien səkimiaha riwən. Mətə ti nəri nə mə təkwtəkwuni kimiaha hiaməni mə hiamətə nari nərəhāien səkimiaha raməmak ihi ia kimiaha.”

10

Iəmə sə ramətui ti sipsip me səvənhi

¹ *Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Iərmama sə ripkukurau mhə ia kwəruə muvniwə ia koupə səvəi sipsip me, mətə rəputə ia kwopun əpə iti mati pen ia nəkwai koupə nəha, iərmama nəha in iərmama sə ramakres, mamousi iərmama. ² Mətə iərmama sə rukurau ia kwəruə muvniwə ia koupə, in iərmama sə ramətui ti sipsip me. ³ Iərmama sə ramərer ia kwəruə raməsevər ia təpinhə ti iərmama nəha. Sipsip me kamhəregi rerin. In raməkwein nəghi sipsip me səvənhi kuatia kuatia, nənə miri irəha mhəier. ⁴ *Nəpin in riri səvənhi sipsip me pam mhəier, makupwən ia nirəha, nənə sipsip me kamhəkurirə in, ti nəri nə mə həkurən rerin. ⁵ Iərməpə riti sipsip me tuhəpwəh nukuriəriēn in, mətə tuhap raka irə ti nəri nə mə hərəirei rerin.”

⁶ *Iesu rini nusipekīnien i ti nirəha, mətə irəha hərəirei nəfe nəha rani.

⁷ Ro pen Iesu rini pen mwi ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Iou kwəruə səvəi sipsip me. ⁸ *Irəha pam səməme haməkupwən ia nirak mhəuvehe irəha nərmama səməme kənāmhakres, mamhousi iərmama, mətə sipsip me həkətərig mhə irəha. ⁹ *Iou kwəruə. Trini minuə iərmama riti ruvniwə pehe ia nirak, in trarə amasan, mukurən nuvniwə peheien, mitei irapw, mətui nəveginien sənəni. ¹⁰ Iərmama nəha ramakres rauvehe

* **9:33:** Jon 9:16 * **9:34:** Sam 51:5, Jon 9:2 * **9:37:** Jon 4:26 * **9:39:** Jon 3:17, Jon 8:15-16, Mat 13:11-15 * **9:40:** Mat 15:14, 23:26 * **9:41:** Jon 15:22 * **10:4:** Jon 10:27 * **10:6:** Jon 16:25 * **10:8:** Jer 23:1-2, Esik 34:2-3 * **10:9:** Sam 118:20, Jon 14:6

a mæ trakres, mousi æpune sipsip me, mouraha iræha. Mætæ iou iakuvehe mæ iræha tuhæuvehi nimiruien nænæ mhæuvehi asori.

¹¹ *Iou iærmama sæ iakamætui amasan ti sipsip me. Iærmama sæ ramætui amasan ti sipsip me rerin ragien a mæ tremhæ ti sipsip me sævænhî. ¹² *Mætæ iærmama sæ kamæræku pen min mæ trætui ti sipsip me ripko mhæ in iærmama pærhien sæ ramætui ti sipsip me ti næri næ mæ sipsip me næha sævæi iærmæpæ. Næpîn iærmama næha rætæ kuri æprmin riti rauvehê, ræpwæh sipsip me maiu map. Nænæ kuri æprmin næha ruvehe muvehi nepwin, miripwi kirkiri nepwin. ¹³ Iærmama næha raiu map ti næri næ mæ in iærmama riti kamæræku a in. In ro næri auær a ia sipsip me næha.

¹⁴ *Iou iærmama sæ ramætui amasan ti sipsip me. Iou iakukuræn sipsip me sæiou, sipsip me sæiou hæukuræn mwi iou. ¹⁵ *Ia noien næha ræmwhen a mwi Tata Kumwesæn rukuræn iou, iou mwi iakukuræn Tata Kumwesæn, nænæ iou rerik ragien a mæ takemhæ ti sipsip me sæiou. ¹⁶ *Sæiou me nepwin sipsip me hæiwæn ia koupæ i. Takamækeikei mipeki pehe mwi iræha, nænæ iræha tuhæregi rerik. Ro iamînhi iræ sipsip me næha tuhæuvehe mho touen kuatia. Iærmama kuatia tramætui ti niræha. ¹⁷ *Tata Kumwesæn rokeikei pik iou ti næri næ mæ rerik ragien a mæ takemhæ ti niræha. Takemhæ ti niræha, nænæ maræ muvehi mwi nimiruien sæiou rirærig. ¹⁸ *Ripko mhæ iærmama riti truvehî raka nimiruien sæiou, mætæ iou atukw takæseni pen nimiruien sæiou ræmwhen sæ iakokeikei. Iakauvehi nasoriien ti næseniien nimiruien sæiou, mauvehi mwi nasoriien ti nuvehien mwi nimiruien sæiou rirærig. In i næri Tata sæiou rimæni tukw iou i mæ takamækeikei mo.”

¹⁹ *Iesu rini pam nægkariien me næha nænæ næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæuai mwi iræha me tukwe. ²⁰ *Iræha hæpik hæni mæ, “Iæmæ næha iæremhæ ramaræ iræ. In ramarmæri. Ræfo kimiaha hiamætærig in?”

²¹ Mætæ iræha nepwin hæni mæ, “Rekæm. Iærmama sæ iæremhæ riti ramaræ iræ ko ripkægkiari mhæ iamînhi. Ko iæremhæ riti ro iærmama nænimen rifwæ rætui mætæ nari?”

Nænæ asori me sævæi nækur Isrel hænuæ tuhækwî æpune Iesu ia kærutereî

²² Næpîn næha ruvæuvehe nækur Isrel kamho næveginien asori næha kani mæ Næveginien sævæi Tetekesen. Kamho næveginien næha fwe Jerusalem ia næpîn sævæi nækwieien. ²³ Iesu ramavæn ia kwopun riti ia nimwæ sævæi Kumwesæn kani mæ Vrandæ sævæi Solomon. ²⁴ *Nænæ næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæuvehe mheikurkurau iræ, mhæni pen tukwe in mæ, “Kimaha tahameitenhi ik minesæn? Trini minuæ ik Kristo sæ Kumwesæn rimæni mæ trærhi pehe i, ni pehe tukumaha i, mæpwæh nærkwafæien.”

²⁵ *Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Iakuvæni raka tukumiaha i, mætæ kimiaha hiæpkini mhæ nipærhienien ia nirak. Narimnari me næha sæmæme iakamo ia næghi Tata sæiou kamhahatæn pen mæ iou sin. ²⁶ *Mætæ kimiaha hiæpkini mhæ nipærhienien ia nirak ti næri næ mæ ripko mhæ kimiaha sipsip me sæiou. ²⁷ *Sipsip me sæiou kamhæregi rerik. Iou iakukuræn iræha, nænæ iræha kamhækuriræ iou. ²⁸ *Iakauvei pen nimiruien rerin minraha. Iræha

* **10:11:** Sam 23:1, Rev 7:17 * **10:12:** Wok Me 20:29 * **10:14:** Jon 10:27, 2Tim 2:19 * **10:15:** Mat 11:27, Jon 15:13, 1Jon 3:16 * **10:16:** Aes 56:8, Jon 11:52, 1Pit 2:25, Esik 34:23, Esik 37:24 * **10:17:** Fil 2:8-9 * **10:18:** Jon 5:26, 14:31, Jon 19:11 * **10:19:** Jon 7:43 * **10:20:** Jon 7:20, 8:48 * **10:24:** Wok Me 3:11, 5:12, Luk 22:67 * **10:25:** Jon 4:26, 5:36, Jon 10:38 * **10:26:** Jon 6:64, 8:45 * **10:27:** Jon 8:47, 10:3 * **10:28:** Jon 3:16, 6:39, Jon 18:9

tuhəpkemhə mhə ia nəpin riti. Iərmama riti riwən truvehi raka irəha ia rəgik. ²⁹ Tata səiou sə ruvei pehe irəha miou, niskaiien səvənhi rəpi raka nərmama me pam. Iərmama riti riwən ko ruvehi raka irəha ia rəgin. ³⁰ Iou mine Tata səiou kimrau kuatia.”

³¹ *Ia nəpin nəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpeki mwi kəruətəri me mə tuhəkwi əpune in. ³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakino raka noien amasan me ripik ia nəmrimiaha Tata Kumwesən ruvei pehe mə tako. Sə rəfo nəha mə tihəkwi əpune iou tukwe?”

³³ *Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Kimaha tahəpkəkwi əpune mhə ik ti noien amasan riti sə ikino, mətə kimaha tahəkwi əpune ik ti nəri nə mə ikani ərəha Kumwesən. Ik iərmama a, mətə ikani mə ik Kumwesən.”

³⁴ *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i kimərai pen ia Loa səkimiaha uə? Rini iaminihi irə minuə ‘Iakini minuə kimiaha nə kumwesən me.’ ³⁵⁻³⁶ *Kitaha səukurən mə nəfe Nəkukuə Ikinan rani ko kīpkətəfi mhə. Ro iaminihi irə mə Kumwesən rinəkwein nərmama me nəha səməme in riməuvei pen nəgkiariien səvənhi minraha minuə ‘kumwesən me,’ rəfo kimiaha hiaməni ərəha iou? Iou iərmama i Kumwesən ruvərfi raka iou, mərhi pehe iou iakuvehe ia tiprənə i, mətə kimiaha hiaməni mə iakani ərəha in, ti nəri nə mə iakini mə, ‘Iou Tini Kumwesən.’ ³⁷ Mə iou iapko mhə narimnari me səiou Tata rokeikei mə tako rərəha mə kimiaha hian i nipərhiēnien ia nirak. ³⁸ *Mətə mə iakamo narimnari me nəha, pərhiēn hiəpkini mhə nipərhiēnien ia nirak, mətə tihaməkeikei mhəni nipərhiēnien ia narimnari me nəha sə iakamo. Ia noien i kimiaha tihəukurən, mhəukurən amasan mə Tata Kumwesən in i ia nirak iou nə irə.”

³⁹ *Irəha haməmwur mwi mə tuhəkwtəmhiri Iesu, mətə in ramkeies raka ia rəginraha, ⁴⁰ *mavən məpi simwin mwi ia nui aris Jotan, mevən ia kwopun nəha Jon ramo paptəes ikin fwe kupwən, mamarə ia kwopun nəha. ⁴¹ Nərmama həpik həuvehe tukwe, mhəni mə, “Jon ripko nīmətətien riti, mətə nəgkiariien me pam səməme in riməni ia iamə i ho nipərhiēnien.” ⁴² *Ro pen nərmama həpik ia kwopun nəha həni nipərhiēnien ia Iesu.

11

Iesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ *Iərmama riti ramemhə nəghin nə Lasaros. Imwəni fwe Petani. Petani in rukwənu səvəi Meri mine piəvi Meri nəghin nə Marta. ² *Meri nəha in pran sə rinətəgi pen senta ia nisui Iərimənu səkitaha, mahakwi raka ia nimwai nukwənen. Lasaros nəha in kītiriməni. ³ *Lasaros ramemhə iaminihi irə ro pen kītiriməni mi nəha krouərhi pen nəgkiariien riti revən ti Iesu, rouni mə, “Iərimənu. Ik riti sə ikokeikei pik ramemhə.”

⁴ *Mətə nəpin Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini mə, “Nemhəien i ko ripko mhə Lasaros remhə anan. Ramarə irə mə nərmama tuhətəni nasorien səvəi Kumwesən. Nemhəien i in suatuk sə Kumwesən truvehi utə nəghi Tini irə.”

* **10:31:** Jon 8:59   * **10:33:** Lev 24:16, Mat 26:65, Jon 5:18   * **10:34:** Sam 82:6   * **10:35-36:** Mat 5:18   * **10:38:** Jon 14:10-11   * **10:39:** Luk 4:30, Jon 8:59   * **10:40:** Jon 1:28   * **10:42:** Jon 7:31   * **11:1:** Luk 10:38-39   * **11:2:** Jon 12:3   * **11:3:** Jon 11:36   * **11:4:** Jon 9:3, 11:40

⁵ Iesu rokeikei pik Marta mine piəvni Meri mine kitirimənrəu Lasaros. ⁶ Ro iamīnhi irə nəpīn in rīregi mə Lasaros ramemhə, in rarə mwi nəpīn kəru mwi ia kwopun nəha in ramarə ikin.

⁷ Nəpīn nəha kəru rukurəu nənə in rīni pen ti nərmama me səvənhi mə, “Pwəh səuvən mwi fwe tənə Jutia.”

⁸ *Miregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Iahatən. Təkwətəkwuni a kwərha nəmə asori me ia Jutia hokeikei mə tuhəkwi əpune ik ia kəruətəri me. Mətə ikokeikei mə tikrərig mevən mwi fwe ikin?”

⁹ *Miregi Iesu rīni mə, “Kimiāha hiəkuran mə aoa twelef ia ran. Trīni mīnuə iərmama riti ramavən ia ran, tīpkapəti mhə ti nəri nə mə in ramətə nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə i. ¹⁰ *Mətə trīni mīnuə iərmama riti ramavən ia nəpīn in trapəti ti nəri nə mə nukuraanien nəha rīwən irə.”

¹¹ *Iesu rīni pam nəgkiariien me nəha, marīpīn mani pen ti nīrəha i mə, “Kitaha riti Lasaros ramapri, mətə iakinamevən takəsəpwiri in.”

¹² Miregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Trīni mīnuə in ramapri in truvehe məsanīn.” ¹³ (Iesu rəgkiari ia Lasaros mə ruvamhə, mətə rērinraha ramrhi mə nīpwrai nəgkiariien səvənhi mə in ramapri a.)

¹⁴ Ro pen Iesu rīni pen atukwatukw ti nīrəha i mə, “Lasaros ruvamhə.

¹⁵ Nənə nəpīn rērik rīrhi kimiāha, iakagien mə iou iapkarə mhə ia kwopun nəha nəpīn remhə irə. Nəri nəha trasitu ia kimiāha mo kimiāha hiəni nīpərhienien ia nīrak. Mətə pwəh səuvən tukwe.”

¹⁶ *Ro iamīnhi irə Tomas nəha kani in mə “Mwirmwir,” rīni pen ti nərmama me nəha irəha mīn kamhəkurirə ia Iesu mə, “Ramasan. Pwəh kitaha pam səuvən mhemhə kitaha mīn.”

Iesu rəgkiari vivi m Marta mine Meri

¹⁷ Nənə Iesu rapirəpw ia Petani mətoni Lasaros rīnəmak nəpīn kefə raka ia nīpəgi kəruətəri. ¹⁸ *Rukwənu nəha Petani ipaka ti Jerusalem, kavən rəmwhen ia kilometa kahar. ¹⁹ Nəkur Isrel me həpik həməuvehe ti Marta mine Meri mə tuhəgkiari vivi mīnrəu ti nəri nə mə kitirimənrəu ruvamhə.

²⁰ Ro iamīnhi irə nəpīn Marta rīregi mə Iesu rauvehe, in revən mətə in. Mətə Meri raməkure a ia nəkwai nīmwe.

²¹ *Marta rīni pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimak rəpwəh nemhəien. ²² Mətə iou iakukurən mə təkwətəkwuni nəfe nəghin tikares Kumwesən tukwe, in truvei pehe mik.”

²³ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Kitirimən trətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

²⁴ *Miregi Marta rīni pen tukwe in mə, “Iou iakukurən mə in trətui mwi ia nəpīn sampam, nəpīn nərmama tuhətui mwi ia nemhəien.”

²⁵ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Iou iərmama i iakamo nərmama səməmə həuvamhə hətui mwi ia nemhəien. Iou nīmīruien. Iərmama sə rani nīpərhienien ia nīrak nəri auər a mə remhə mətə trīmīru. ²⁶ *Nənə iərmama sə ramīru, mani nīpərhienien ia nīrak, tīpkemhə mhə ia nəpīn riti. Ikinī nīpərhienien ia nəgkiariien i?”

* **11:8:** Jon 8:59   * **11:9:** Jon 9:4-5   * **11:10:** 1Jon 2:11   * **11:11:** Mat 9:24   * **11:16:** Mak 14:31   * **11:18:** Mat 21:17   * **11:21:** Jon 11:32   * **11:24:** Jon 5:29   * **11:26:** Jon 8:51

27 *Miregi Marta rini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iərimənu. Iakani nīpərhienien mə ik iəmə i kani mə Kristo. Ik Tini Kumwesən. Ik iəmə i profet kupwən me həməni mə tikuvehe ia tiprənə i.”

28 Marta rini nəgkiariien nəha, nənə mərari mevən mə trəkwein piəvni Meri. In revən nəgkiari afafa min, mini mə, “Iahatən səkrau in i ruvəuvehe, mamərəs ik.” 29 *Nənə nəpən Meri riregi nəgkiariien nəha, riskəmter akwauakw, mevən ti Iesu. 30 Iesu rīpkuvehe mhə ihi ia rukwənu nəha, mətə ramərəer ihi ia kwopun nəha Marta rīnətoni in ikin. 31 Nəkur Isrel me nəha səməme kəmhəkure irəha Meri ia nəkwai nimwə mamhəgkiari vivi min, hətoni Meri riskəmter akwauakw mier irapw iruə. Ro pen irəha həkurirə in. Rerīnraha ramrhi mə rosi in ramevən mə trasək ia kwopun kīnərkwafə nīpwrai kītiriməni ikin.

32 *Nəpən Meri ruvehe ia kwopun nəha Iesu ramərəer ikin, mətoni, in rīnimwi nukurhun mi ia nənimen, mini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kītirimak rəpwəh nemhəien.”

33 Ia nəpən nəha Meri ramasək. Nəkur Isrel me nəha səməme həuvehe irəha min irəha mwi kamhasək. Iesu rətoni rerīn rərkwəpīr, meiahag əfi tukwe, 34 mini mə, “Kimiaha hīnərkwafə nīpwran pəku?”

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Uvehe mətoni.”

35 *Iesu rasək.

36 Ro pen nəkur Isrel me həni mə, “Hətoni ro. Rosi in rokeikei pik anan Lasaros.”

37 *Mətə irəha nepwin həni mə, “Iəmə i rīnomasan raka iərmama riti nənimen rīfwə. Rəfo in rīpkomasan mhə mwi Lasaros mə trəpwəh nemhəien?”

Iesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien

38 *Ro iamīnhi irə Iesu riregi mwi rərəha anan. In ruvehe ia kwopun kīnərkwafə nīpwrai Lasaros ikin. Kīnərkwafə nīpwran ia nīpəgi kəruətərei riti. Nənə kəruətərei riti mwi ramərəer tukuahag tərhuī nīpəg nəha. 39 Iesu rini mə, “Həuvehi raka kəruətərei nəha.”

Mətə Marta, kītiriməi iəmə nəha sə ruvamhə, rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. In ruvəpein raka. In i nəpən sə ro kefə səvənhi.”

40 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rosi ikinenouenou nəfe iakiməni pehe tukw ik uə? Trīni minuə ikīni nīpərhienien ia nīrak, tikətə nasoriien səvəi Kumwesən.”

41 Ro iamīnhi irə irəha həuvehi raka kəruətərei nəha. Nənə Iesu rəkwtə, mini mə, “Tata. Iakani tanak tukw ik ti nəri nə mə ikuvəregi raka iou.

42 *Iakukurən mə ikamregi iou ia nəpən me pam, mətə iakani nəgkiariien i mə trasitu ia nərmama me i kəmhərəer kuraukurau. Iakuə irəha tuhəni nīpərhienien mə ikinərhi pehe iou.”

43 Nəpən Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Lasaros! Ier irapw!” 44 Nənə iəmə nəha sə ruvamhə rier irapw. Tīnari me nəha sə kīnərkwi rəgīn mi mīne nisun mi irə mīne sə nəha kīnərkwi nənimen irə kəmhəmak ihi ia nīpwran. Nənə Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Həfi raka tīnari irə, pwəh ravən.”

Nəmə asori me hərāi sun mə tuhousi əpune Iesu

* 11:27: Jon 6:69 * 11:29: Jon 11:20 * 11:32: Jon 11:21 * 11:35: Luk 19:41 * 11:37: Jon 9:6 * 11:38: Mat 27:60 * 11:40: Jon 11:4,23-26 * 11:42: Jon 12:30

45 *Nəkur Isrel me nəha səməme həməuvehe mhəti pehe Meri irəha həpik hətoni nəfe Iesu rino, nənə mhəni nīpərhienien ia Iesu. 46 *Mətə irəha nēpwīn həuvən ti Farisi me, mhəni pen nəfe Iesu rino. 47 Ro iamīnhi irə pris asori me mine Farisi me housəsimwin nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mhəni mə, “Kitaha tsafo i? Kwa iəmə i ramo nīmətətien me rīpik. 48 Trīni mīnuə kitaha səseni in ramo iamīnhi irə marīpin, nərmama me pam tuhəni nīpərhienien irə. Nənə nəkur Rom tuhəuvehe mhouraha nīmwfəwaki səkitaha mine nərmama me səkitaha.”

49 Mətə irəha riti nəghin nə Kaeafas in rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk nəha. In rini pen ti nīrəha i mə, “Kīmīaha hiəreirei nari. 50 *Rəfo kīmīaha hiəpkətə mhə mhəukurən? Ko iərmama kuatia rēmhə ti nəkur Isrel ramasan məpi raka kousi əpune kitaha nəkur Isrel me pam.”

51 *Kaeafas rīpkīni atukw mhə nəghīariien i, mətə in rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk nəha, mani irapw nəghīariien sə ruku pen ti Nənimwin Ikinan. Nəri nəha rīpkier pehe mhə ihi, mətə in rukupwan mīni irapw mə Iesu tremhə ti nəkur Isrel. 52 *Mətə in trīpkemhə mhə ti nīrəha əpa nəkur Isrel, in tremhə mwi ti nīpwnəti Kumwesən me səməme kamharə kīrkīri ia tənəmtənə me, nənə mousəsimwin irəha ia kusen kuatia. 53 *Ia nəpin nəha nəmə asori me nəha hənəmrai sun mə tuhousi əpune Iesu.

54 *Ro iamīnhi irə Iesu rəpwəh nəvən irapwien ia nəmri nəkur Isrel ia tənə Jutia, mətə in rəpwəh tənə səvənraha mevən ia taon riti nəghin nə Efrem. Taon nəha ipaka ti kwopun akwesakwes ikin. Iesu ramarə ikin irəha nərmama me səvənhi.

55 *Nəveginien asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə Pasova ruvəuvehe ipaka. Ro pen nərmama həpik həier ia kwopun me mhəutə pen fwe Jerusalem mə tuho irəha həmher ia nəmri Kumwesən kurirə Pasova ruvehe.

56 *Irəha kamhərer ia nīmwfə səvəi Kumwesən, mamhətui Iesu, mamhəghīari mīnraha me, mamhəni mə, “Kīmīaha hiaməfətərig irə? Rosi ko in rīpkuvehe mhə ia nəveginien asori uə?” 57 Irəha həni ianhi ti nəri nə mə pris asori me mine Farisi me həuvəni raka nəkwənraha mə trīni mīnuə iərmama riti rukurən kwopun Iesu ramarə ikin traməkeikei mīni pen ti nīrəha i nənə irəha tuhəuvən mhəkwtəmhiiri in.

12

Meri rətəgi pen senta ia nisui Iesu

1 *Nəpin sikis a mwi nəveginien asori nəha Pasova ruvehe. Ro pen Iesu revən ia Petani, imwei Lasaros. Lasaros nə iəmə sə Iesu rīnəsəwpwiri in ia nemhəien. 2 *Irəha həpnəpenə nəveginien riti sənəi Iesu fwe ikin. Marta rasui raka nəveginien. Lasaros in mwi riti ia nərmama me nəha səməme kamhani pəri nari irəha min. 3 *Ia nəpin nəha Meri ruvehi nīpəri senta kīno ia nat atukwatukw nənimen rutə pīk. In ruvehi mətəgi pen ia nisui Iesu mi, nənə mīnamrai nisun mi ia nīmwai nukwənen. Nəkwai nīmwfə ruvehe mukuər ia nīpeki senta.

4 *Mətə iərmama riti səvəi Iesu, nəghin nə Jutas Iskariot, iəmə nəha rīpko mhə tui truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwfəki in, in rini mə,

* 11:45: Jon 4:48, 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:50: Jon 18:14 * 11:51: Jen 50:20 * 11:52: Jon 10:16, 17:21, 1Jon 2:2 * 11:53: Jon 5:18 * 11:54: Jon 7:1 * 11:55: 2Kron 30:17, Wok Me 21:26 * 11:56: Jon 7:11 * 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38 * 12:4: Jon 18:3

5 **“Rəfo kɪpkəmri pen mhə nəmri nari ia senta nəha? Kukurən nuvehien silin me kɪno ia silva irəha pam tri hantret, kuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.”* 6 Jutas rɪpkini mhə nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rokeikei mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən. Mətə in rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rauvehi tənəripw irəha kəmhəvai pen mane irə, nənə nəpɪn nepwɪn ramakres afafa nɪpərɪn səvənhi.

7 **Mətə Iesu rini mə, “Əpwəh nəskien prən i. In rino nəri i rerin ramrhi nəpɪn tukinimwi iou irə.* 8 **Nərmama nautə səvənraha riwən tiharə kimiaha mɪnrəha nəpɪn me, mətə iou tapkarə pəri mhə kitaha m kimiaha nəpɪn me.”*

9 **Nəkur Isrel me həpik həregi mə Iesu in ia kwopun nəha, həregi həuvən tukwe. Irəha həpkəuvən mhə mə tuhətoni Iesu əpa, mətə həuvən mə tuhətoni mwi Lasaros. Lasaros nə in iəmə sə Iesu rɪnəsəpwiri in ia nemhəien.* 10 *Pris asori me hərai sun mə tuhousi əpune Lasaros mwi,* 11 **ti nəri nə mə nəkur Isrel me həpik, nəpɪn hətoni mə in ruvəmɪru mwi, həni nɪpərɪhienien ia Iesu, nənə mhəpwəh nukurirəien nəmə asori me səvənraha.*

Iesu revən mairapw fwe ia Jerusalem nərmama həgnəgini in

12 *Kini rakwakwi irə, nərmama me nəha səməme həuvən ti nəveginien asori nəha Pasova həregi mə Iesu rauvehe ia Jerusalem. Nərmama me nəha həpik.*

13 **Həuvehi nɪmwai nəmwɪr mhəuvehi mhəier ia taon mhəuvən mhətə in rauvehe ia suatuk, kəmhəkweɪn əpwəmwis mə,*
 “Səgnəgini Kumwesən!

Səkweɪn amasan ia iəmə i rauvehe ia nəghi Iərɪmənə səkitaha!
 Səkweɪn amasan irə, in kig səvəi nəkur Isrel!”

14 *Iesu rətə kwəti togki riti nənə rəkure irə. Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kɪmərai pen ia Nəkukə Ikinan. Rini iamɪnhi irə mɪnuə,*

15 **Nəkur Saeon^a tihəpwəh nehekɪrien.*

Hətə ro kig səkimiaha rauvehe,
 məməkure ia kwəti togki riti.”

16 **Ia nəpɪn nəha nərmama me səvəi Iesu həreirei nɪpwrai narimnari me i. Mətə kurirə irə, kuvehi utə raka Iesu revən fwe ia neiai, rerinraha rirhi mə kɪmərai pen narimnari me i ia Nəkukə Ikinan raməgkiari irə. Rerinraha rirhi mwi mə nərmama me həno narimnari me i irə.*

17 **Iesu rino Lasaros rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nərmama me nəha səməme kəmhərer irəha mɪn ia nəpɪn nəha in rɪnəkweɪn Lasaros irə mə trier ia nɪpəgi kəruətərei irəha kəmhəripɪn məmhəni irapw nəfe irəha hənətoni.*

18 *Nərmama həpik hənuə tuhətoni Iesu ti nəri nə mə irəha kəmhəregi mə in rino nɪmtətien nəha.* 19 **Ro iamɪnhi irə Farisi me kəmhəni pen ti nɪrəha me i mə, “Hətoni ro, kitaha ko səpko anan mhə nari riti! Təkwtəkwi nəha nərmama me pam kəmhəkurirə in!”*

Iesu rini irapw mə traməkeikei memhə

20 *Nəkur Kris me nepwɪn nəha ikin kəmhəfwaki irəha nərmama me nəha səməme həməuta pen fwe Jerusalem ti nəveginien asori.* 21 **Nəkur Kris me nəha həuvehe ti Filip. (Filip imwəni fwe Petsaeta ia tənə Kalili.) Həuvehe*

* 12:5: Mat 19:21 * 12:7: Jon 19:40 * 12:8: Dut 15:11 * 12:9: Jon 11:43-44 * 12:11: Jon 11:45 * 12:13: Mat 27:42, Jon 1:49 ^a 12:15: Nəgkiariien i ‘Saeon’ nəghi Jerusalem. * 12:16: Jon 2:22 * 12:17: Jon 11:43-44 * 12:19: Jon 11:48 * 12:21: Jon 1:44, Luk 19:3, 23:8

mhəni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Kimaha iahokeikei mə tahətoni Iesu.”
 22 Ro iamihni irə Filip revən mīni pen ti Antru, nənə rouevən rouni pen ti Iesu.

23 *Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Təkwətəkwuni nəha nəpīn sə Kumwesən truvehi utə nəghi Iəməti Iərmama irə ruvəuvehe. 24 *Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Nuni nari riti ko rīpkukuə mhə kwənkwan trīni mīnuə rīpkukupwən mhə mīmwei irapw ia tīprənə memhə. Mətə mə remhə trukuə kwənkwan rīpik. 25 *Iərmama sə rokeikei pīk nīmīruvien səvənhi trarfai irə, mətə iərmama sə rəmwəki nīmīruvien səvənhi ia tīprənə i in trəkwətəmhiri nīmīruvien səvənhi mamevən muvehi nīmīruvien rerin.

26 *Iərmama sə ramo tukwini nari miou traməkeikei mukurirə iou. Nənə kwopun pəku iakamarə ikin iərmama sə ramo tukwini nari miou in mwi trarə ikin. Iərmama sə ramo tukwini nari miou Tata Kumwesən trisiai in.

27 *Təkwətəkwuni nəha iakregi rərəha anan. Nənə takəfni mwi irə? Ko iakini mə “Tata uvehi raka nəmisəien sə rauvehe tukw iou”? Rekəm, kwa in nə iakiməuvehe tukwe mə nəpīn i treste iou iamihni irə. 28 *Tata uvehi utə nəghim!”

Təkwətəkwuni a mwi kregi nəgkiariien riti ruku pen ia neiai muvehe. Nəgkiariien nəha rini mə, “Iou iakuvəuvehi utə raka nəghik, nənə təkwətəkwuni nəha takuvehi utə mwi.” 29 *Nərmama səməme kamhərer ipaka tukwe həregi həni mə, “Kwa karuəruə!” Nepwīn həni mə, “Agelo riti rəgkiari pen min.”

30 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “nəgkiariien nəha rīpkuvehe mhə mə iou takregi. Mətə ruvehe mə kimiaha tihəregi. 31 *Təkwətəkwuni nəha rino nəpīn sə Kumwesən trərpwīn noien ərəha me kamo ia tīprənə i. Təkwətəkwuni nəha in trakoui irapw Setan sə ramərimənu ia tīprənə i. 32 *Nənə iou, nəpīn kuvehi utə iou iakaraka ia tīprənə, takvi pehe nərmama pam həuvehe tukw iou.” 33 *Iesu rini nəgkiariien i mani əuenhīn mə trəfemhə irə.

34 *Ro pen nərmama həni pen tukwe in mə, “Kimaha iahəuvəregi raka ia Loa səkitaha mə nəpīn Kristo truvehe in tramarə rerin. Rəfo ikani mə tukuyehi utə Iəməti Iərmama? Sin nəha Iəməti Iərmama nəha?”

35 *Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nukuraanien sə raməhiərpwīn kimiaha trarə nəpīn ouihī a mwi kimiaha min. Havən nəpīn nukuraanien i ramarə ihi kimiaha min, kamo nəpitəvien ruvehe mousəman kimiaha. Iərmama sə ramavən ia nəpitəvien rīreirei kwopun ramevən ikin. 36 *Nəpīn nukuraanien i ramarə ihi kimiaha min, tihəni nīpərhienien irə. Ia suatuk nəha kimiaha tihəuvehe mhə nīpwnəti nukuraanien ia kimiaha.” Nəpīn Iesu rini pam nəgkiariien me i, in rəpwəh irəha, mevən məkəwfə.

Nəkur Isrel həpwəh nīnīien nīpərhienien ia Iesu

37 Iesu rino auər a nīmətətien me rīpik ia nəmri nəkur Isrel mətə irəha həpkīni mhə nīpərhienien irə. 38 *Noien i rier pehe iamihni mə nəgkiariien i Profet Aesea rīməni fwe kupwən truvehe mukuə irə. In rīməni iamihni irə mīnuə,
 “Iərimənu. Sin rini nīpərhienien ia nəgkiariien səkimaha?”

* 12:23: Jon 13:31-32, Jon 17:1 * 12:24: 1Kor 15:36 * 12:25: Mat 16:25 * 12:26: Jon 14:3, 17:24 * 12:27: Sam 6:3, 42:5, Mat 26:38 * 12:28: Mat 3:17 * 12:29: Wok Me 23:9 * 12:30: Jon 11:42 * 12:31: Jon 9:39, 14:30 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 18:32 * 12:34: Sam 89:4,36, Sam 110:4, Aes 9:7, Dan 7:14 * 12:35: Jon 7:33, 8:12, 1Jon 2:10-11 * 12:36: Efes 5:8 * 12:38: Rom 10:16

Iærĩmãnu ro pui nĩskaiien sãvãnhi m sin?"

³⁹*Ro iamĩnhi irã irãha ko hãpkĩni mhã nĩpãrhienien ia Iesu ti nãri nã mã Profet Aesea rimãni mwi minuã,

⁴⁰*Kumwesãn rino nãnimenraha rifwã,
nãnã mãsisãg ia nãtãrigien sãvãnraha.

In rino iamĩnhi kamo irãha hãtã nari ia nãnimenraha,
mhãukurãn nari ia rerĩnraha,
mhãrãrig,
nãnã tako irãha hãuvehe mhãsanĩn."

⁴¹*Profet Aesea rimãni nãgkariien me i ti nãri nã mã in rinãtoni nasoriien sãvãi Iesu, nãnã mãgkari irã.

⁴²*Mõtã pãrhien nãmã asori me hãpĩk kwopti irãha mwi hãni nĩpãrhienien ia Iesu. Mõtã ti nãri nã mã kamhãhekĩr Farisi me, hãpwãh nĩni irãpwien. Irãha hãpwãh nokeikeien mã Farisi me tuhãrhi irãpw irãha ia nĩmwãfwaki sãvãnraha. ⁴³*Nãmã asori me i hokeikei mã nãrmama tuhamãmwur ia nãgnãginiien irãha. Irãha hokeikei sã nãha mãpi raka mã Kumwesãn trãgnãgini irãha.

⁴⁴*Ia nãpin nãha Iesu rãkweĩn ãpwãmwis, minĩ mã, "Iãrmama sã rani nĩpãrhienien ia nĩrak, rĩpkĩni ãpa mhã nĩpãrhienien ia nĩrak, mõtã rani nĩpãrhienien ia Iãmã sã rinãrhi pehe iou. ⁴⁵*Nãnã iãrmama sã ramõtã iou, ramõtã mwi Iãmã sã rinãrhi pehe iou. ⁴⁶*Iou iakĩmãuvehe ia tĩprãnã i iakãmwhen ia nukuraanien. Ro iamĩnhi irã, iãrmama sã rani nĩpãrhienien ia nĩrak tĩpĩkarã mhã ia nãpitãvien.

⁴⁷*Iãrmama sã ramregi nãgkariien me sãiou, mãpwãh noien nãfe iakani, tapkãrpwin mhã noien ãrãha sãvãnhi. Iou iãpkuvehe mhã ia tĩprãnã i mã takãrpwin noien ãrãha sãvãi nãrmama, mõtã iakuvehe mã takuvehimĩru irãha. ⁴⁸*Mõtã iãrmama sã rauvei pehe tãkutan miou, mãpwãh mwi nĩniien nĩpãrhienien ia nãgkariien me sãiou, nari riti nãha ikĩn tukãrpwin pen min tukwe. Ia nãpin sampam tukãrpwin pen min ti nãri nã mã rĩni nãri auãr a ia nãgkariien sãiou sã iakĩmãni. ⁴⁹Tro iamĩnhi irã ti nãri nã mã nãgkariien me i sãiou rĩpkuku pehe mhã ia nĩrak a. Mõtã Tata Kumwesãn sã rinãrhi pehe iou iakuvehe, in nã rimãni pehe nãkwan tukw iou i mã nãfe noien sãvãi nãgkariien takesi pen minẽ nãfe nãgkariien takini. ⁵⁰*Nãnã iakukurãn mã nãgkariien i sãvãnhi in nã nukune nĩmĩruien rerĩn. Ro iamĩnhi irã nãfe iakani, mani makurirã a nãfe nãgkariien Tata Kumwesãn rimãni pehe tukw iou i."

13

Iesu raikuas ia nisui nãrmama me sãvãnhi

¹*Trakwakwi tuko nãveginien asori nãha Pasova. Iesu rukurãn mã nãpin sãvãnhi ruvãuvehe ipaka na trãpwãh tĩprãnã i mevãn ti Tata Kumwesãn. Nãpin me in ramokeikei nãrmama me sãvãnhi sãmãmẽ kamharã ia tĩprãnã i, mamokeikei irãha nãpin me meste pehe nãpin in tremhã irã.

²*Ia nãruarãv Iesu minẽ nãrmama me sãvãnhi kamhãni pãri nari. Setan rinãmri pen raka nãtãrigien riti ia reri Jutas Iskariot, tini Saemon, mã truvei

* **12:39:** Mat 13:15 * **12:41:** Aes 6:1 * **12:42:** Jon 7:48, 9:22 * **12:43:** Jon 5:44 * **12:44:** Mat 10:40 * **12:45:** Jon 14:9 * **12:46:** Jon 8:12, 12:35 * **12:47:** Jon 3:17, 8:15 * **12:48:** Hip 4:12 * **12:50:** Jon 8:26,28 * **13:1:** Jon 7:30, 12:23, Jon 15:13, 1Jon 3:16, Fil 2:8 * **13:2:** Luk 22:3, Jon 13:27

pen Iesu ia rægi nærmama sæmæme hamæmwæki in. ³* Iesu rukuræn mæ Tata Kumwesæn ruvæuvei pen raka narimnari me pam ia rægin. In rukuræn mwi mæ fwe kupwæn in ræpwæh Kumwesæn muvehe, nænæ tækwækwuni in triærærig mevæn mwi ti Kumwesæn. ⁴ Ro iamînhi iræ in riskæmter ia kwopun næha kamhani pæri nari ikin, muvehi raka karkahu sævænhi, nænæ muvehi tinari riti mwi kamærai raka næpwtigien iræ, mætoti. ⁵ Mætoti pam, mivi pen nui ia nari kamaikwas ia nisui lærmama iræ, nænæ minamaikwas ia nisui nærmama me sævænhi, nænæ mamrai raka næpwtigien ia tinari sæ in rinætoti iræ.

⁶ Næpin in ruvehe ti Saemon Pita, Pita rini pen tukwe in mæ, “Lærimænu. Ikuæ tikaikwas mwi ia nisuk mi?”

⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Næri i iakamo ikreirei tækwækwuni, mætæ kuriræ ikin tikukuræn.”

⁸ Miregi Pita rini pen tukwe in mæ, “Rekæm. Ko iakæpwæh næsenien ik ikaikwas ia nisuk mi ia næpin riti.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Mæ iapkaikwas mhæ ia niram, tukæpwæh ninien mwi mæ ik lærmama riti sæiou.”

⁹ Miregi Saemon Pita rini pen tukwe in mæ, “Lærimænu. Mæ ro iamînhi iræ, tikæpwæh naikwas æpaien ia nisuk mi, mætæ tikaikwas mwi ia tpage rægik mi minæ nukwænek.”

¹⁰* Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Lærmama sæ rinaru raka traru mwi ti næfe? Nipwran rinæmher pam raka, mætæ nisun mi æpa tramækeikei maikwas mwi ia nirau. Kimiaha hiænæmher raka, mætæ ripko mhæ kimiaha pam.”

¹¹ Iesu ruvæukuræn raka sin ia niræha truvei pen in ia rægi nærmama sæmæme hamæmwæki in. Ro pen in rini ianhi mæ, “Ripko mhæ kimiaha pam hiæmher.”

¹² Næpin Iesu raikwas pam ia nisunraha, rarkahu mwi karkahu sævænhi, mevæn mwi mækure ia tæmwhekin, nænæ mîni pen ti niræha i mæ, “Kimiaha hiæukuræn nipwrai næri i iako m kimiaha? ¹³* Kimiaha hiamækweien iou mæ ‘Iahatæn’ minæ ‘Lærimænu.’ Nænæ hiamæni atukwatukw a, ti næri næ mæ nipærhienien iou Iahatæn sækimiaha minæ lærimænu sækimiaha. ¹⁴* Ro iamînhi iræ mæ iou iakinaiikwas ia nisumiaha iamînhi, ramsan mæ kimiaha mwi tihaikwas ia nisumiaha me. ¹⁵* Iou iako noien j mahatæn kimiaha iræ mæ kimiaha tiho ræmwhen iou iakino m kimiaha. ¹⁶* Iakani nipærhienien tukumiaha i. Lærmama sæ ramo tukwini nari ripkasori mhæ ia læmæ asori sævænhi. Lærmama sæ kamærhi in ti nuvehien nægkiariien in ripkasori mhæ ia lærmama sæ ramærhi in. ¹⁷* Tækwækwuni næha kimiaha hiæukuræn amasan narimnari me i, ro iamînhi iræ trini minuæ hio iamînha iræ, kimiaha rerimiaha tragien.”

Iesu rini irapw mæ tukuvei pen in ia rægi nærmama sæmæme hamæmwæki in

¹⁸* Iou iapægkiari mhæ ia kimiaha pam. Iakukuræn amasan sæmæme iakinærpwi rægik ia niræha. Mætæ nægkiariien i ia Nækukuæ Ikinan tramækeikei muvehe mukuæ. Rini mæ, ‘Lærmama sæ kupwæn iarouæni nari kimrau min, mætæ tækwækwuni næha in ruvæuvehe minæmwæki iou.’

¹⁹* Iou iakani irapw næri i tukumiaha tækwækwuni, næpin ræpwæh ihi nier peheien. Mætæ næpin trier pehe iræ, nænæ kimiaha tihæni nipærhienien ia nirak mæ iou i in i. ²⁰* Iakani nipærhienien tukumiaha i. Lærmama sæ ramæsevæ ia rerin ti lærmama riti sæiou sæ takærhi pen i ræmwhen mæ ramæsevæ mwi ia

* **13:3:** Jon 3:35, 16:28 * **13:10:** Jon 15:3, Jon 6:64,70-71 * **13:13:** Mat 23:8,10 * **13:14:** Mat 20:28, Luk 22:27 * **13:15:** Fil 2:5, Kol 3:13, 1Pit 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:17:** Mat 7:24, Jem 1:25 * **13:18:** Sam 41:9 * **13:19:** Jon 14:29, 16:4 * **13:20:** Mat 10:40

rerin tukw iou. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.”

21 *Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, riregi rərəha fwe ia rerin, mini irapw mə, “Iakani nīpərhiendien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou.”

22 Nənə nərmama me səvənhi həti pen mhətōni irəha me, mhəreirei mə Iesu rani sin. 23 *Irəha riti Iesu rokeikei pik, in raməkure ipaka ti Iesu. 24 Ro pen Saemon Pita ruini pen kəkəpwə min mə trəres ro Iesu mə iərmama sin nəha in rani.

25 Ro iamīnhi irə iərmama nəha rəkure pəpən ipaka ti Iesu, məres in mə, “Iərimənu, sin nəha ikani?”

26 Miregi Iesu rini mə, “Iərmama sə takəkwsen bred meitesi ia nise nari muvei pen min, iərmama nəha i nəha.” Nənə in ruvehi nīpəri bred riti, meitesi ia nise nari, muvei pen m Jutas tini Saemon Iskariot. 27 *Nənə Jutas ruvehi bred, təkwtəkwni a mwi Setan ruvnimwə ia rerin.

Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikuə tiko, iko akwauakw.” 28 Iesu rini nəgkiariien nəha ti Jutas, mətə nərmama me nəha kamhani pəri nari irəha min həreirei mə rini pen ti nəfe. 29 *Nepwin rerinraha rirhi mə rosi Iesu rīməni pen tukwe in mə trevən muvehi nəmri nəveginien riti uə trevən muvei pen mane nepwin m nərmama nautə səvənraha riwən. Rerinraha rirhi iamīnhi ti nəri nə mə Jutas ramətui ti tənəripw sə irəha kamhəvai pen mane me səvənraha irə. 30 Ro iamīnhi irə nəpin Jutas ruvehi raka bred, rərər, mier akwauakw a. Ia nəpin nəha ruvəpitəv.

Saemon Pita trini mə rireirei Iesu

31 *Nəpin Jutas ruvəier raka, Iesu rini mə, “Təkwtəkwni nəha rino nəpin sə tukuvehi utə nəghi ləməti Iərmama irə, nənə na in truvehi utə nəghi Kumwesən. 32 *Trini minuə in ruvehi utə nəghi Kumwesən, Kumwesən in mwi truvehi utə in revən marə irau min. In trō təkwtəkwni a mwi.

33 *Nīpwnətik me. Ko iapkarə əpwəmwis mhə kitaha m kimiaha. Kimiaha tihəpkətui iou, mətə takini pehe mwi nəgkiariien kuatia a m kimiaha nəha təkwtəkwni sə iakiməni pen m nəmə asori me səvəi nəkur Isrel fwe kupwən. Iakiməni pen ti nirəha i mə, ‘Kimiaha ko hiəpkəuvən mhə nəha kwopun iakamevən ikin.’

34 *Nəgkiariien vi riti takuvei pehe m kimiaha təkwtəkwni mə tiho. Kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. Rəmwhen iou iakokeikei kimiaha ia noien a mwi nəha kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. 35 Trini minuə kimiaha hiokeikei kimiaha me iamīnhi irə, nərmama me pam tuhəukurən mə kimiaha nərmama me səiou.”

36 *Nənə Saemon Pita rəres pen in mə, “Iərimənu, tikevən pəku?” Miregi Iesu rini mə, “Kwopun pəku iakamevən ikin nəha təkwtəkwni, ko ipkukurirə mhə iou mətə kurirə irə tipkukurirə iou.”

37 Miregi Pita rini mə, “Iərimənu takəpwəh nukurirəien ik nəha təkwtəkwni ti nəfe? Iou rerik ragien a mə takemhə tukw ik.”

38 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikini mə rerim ragien a mə tikemhə tukw iou? Iakani nīpərhiendien tukw ik i kurirə rəiə rakaka tikini m kahar mə ikreirei iou.”

* 13:21: Jon 12:27 * 13:23: Jon 19:26, 20:2, Jon 21:7,20 * 13:27: Jon 13:2 * 13:29: Jon 12:6 * 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17, 1Jon 3:23, 2Jon 5 * 13:36: Jon 7:34, Jon 21:18-19

14

Iesu ramægkiari vivi m narmama me sävänhi

1 *Nänä Iesu rini pen ti niräha i minua, “Rerimiahä rəpwəh nəpouien. Kimiahä tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia Kumwesən, mhəni mwi nīpərhienien ia nirak. 2 Ia nəkwai nimwə sāvai Tata səiou nəkwən rīpik. Iakinamevən takəpnəpenə ia kwopun riti səkimiäha. Nəgkiariien i ro nīpərhienien. Mə neikuəien ko iakəpwəh nīnīien tukumiahä. 3 *Takevən məpnəpenə ia kwopun riti səkimiäha, məpnəpenə pam nənə mīrərig pehe mwi mīpeki pehe kimiahä ia nirak mə kimiahä tiharə ia kwopun iakamarə ikin. 4 Kwopun nəha iakamevən ikin kimiahä hiəuvəukurən raka suatuk sävänhi.”

Iesu in suatuk ti nevənien ti Tata Kumwesən

5 Miregi Tomas rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Kimaha iahəreirei kwopun nəha ikamevən ikin. Tahəfukurən suatuk ramevən ia kwopun nəha?”

6 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou suatuk. Iou nīpərhienien. Iou nīmīruien. Iərmama riti ko rīpkevən atukw mhə ti Tata Kumwesən trini minua iou iapkuvehi mhə in mevən. 7 *Trini minua kimiahä hiəukurən iou, tihəukurən mwi səiou Tata. Təkwtəkwuni mamevən hiəuvəukurən raka in, mhənətoni raka in.”

8 Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimaha iahətoni. Nəri nə in nə kimaha iahokeikei.”

9 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Filip, iakinarə tui kitaha m kimiahä, mətə ikamreirei ihi iou? Iərmama sə ramətoni iou, ramətoni Tata səiou. Rəfo ikini mə ‘Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimaha iahətoni’? 10 *Kwa iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nirak. Ipkini mhə nīpərhienien irə uə? Nəgkiariien me i səməme iakani pehe tukumiahä i rīpko mhə nəgkiariien atukw səiou, mətə Tata Kumwesən ia nirak ramo wok me sävänhi. 11 *Ro iamīnhi irə kimiahä tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia nirak nəpīn iakini iamīnhi irə minua ‘Iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nirak.’ Mə rekəm tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia nirak ti nəri nə mə hiamətoni wok me i iakamo. 12 *Iakani nīpərhienien tukumiahä i iərmama sə rani nīpərhienien ia nirak, in mwi trö wok me i iakamo. Ouəh pərhien in tro wok asori me məpi raka wok me i iakamo ti nəri nə mə iakamevən ti Tata Kumwesən. 13 *Nəfe nari kimiahä tihəres ia nəghik, iou tako mə wok me i Tini Kumwesən ramo truvehi utə nəghi Tata sävänhi. 14 Trini minua hiəres nari riti miou ia nəghik, iou tako.”

Iesu rini mə traməkeikei mərhi pehe Nənimwīn Ikinan

15 *Trini minua kimiahä hiokeikei iou, tihaməkeikei mho nəgkiariien me səiou. 16 *Nənə takəres Tata Kumwesən, nənə in truvei pehe Iasitu riti mwi m kimiahä in trarə rerin kimiahä min. 17 *Iasitu nə in nə Nənimwīn nə nukune nīpərhienien. Nərmama sāvai tīprənə i ko həpkuvehi mhə Nənimwīn nə ti nəri nə mə irəha həpkətoni mhə, mhəreirei in. Mətə kimiahä hiəukurən in, ti nəri

* 14:1: Jon 14:27 * 14:3: Jon 12:26, 17:4 * 14:6: Jon 11:25, Rom 5:1-2, Hip 10:20 * 14:7: Jon 8:19 * 14:9: Jon 12:45, Kol 1:15, Hip 1:3 * 14:10: Jon 12:49, 14:24 * 14:11: Jon 10:38, 14:20 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mat 7:7, Jon 15:16 * 14:15: Jon 15:10, 1Jon 5:3 * 14:16: Jon 14:26, 15:26, Jon 16:7 * 14:17: Mat 10:20, Jon 16:13, Rom 8:26

nə mə in ramarə kimiaha min nənə triṗkarə ia rerimiaha. ¹⁸* Iou tapkəpwəh mhə kimiaha rəmwhen ia nəkwərhakwərha kemhə tənī irəha. Takrərig mwi tukumiaha. ¹⁹* Triṗko mhə tui nərmama səvəi tīprənə i tuhəpkətoni mhə iou, mətə kimiaha tihətoni iou. Nənə tī nəri nə mə iou iakamiru, kimiaha mwi tihəmīru. ²⁰* Tro nəṗin səvəi narimnari me i, nənə kimiaha tihəukurən mə iou nə ia Tata səiou, kimiaha i ia nirak, nənə iou nə ia kimiaha. ²¹* Iərmama sə ruvəregi raka nəgkiariien me səiou, trīni minuə ramo nəgkiariien me nəha, in nəha iərmama sə rokeikei pərhien iou. Iərmama sə rokeikei pərhien iou iamīnhi irə, səiou Tata trokeikei in, nənə iou mwi takokeikei in, mo pui pen iou min.”

²²* Miregi Jutas (riṗko mhə Jutas Iskariot) rəres pen Iesu i mə, “Iərimənu. Tikəfo mo pui ik m kimaha əpa, mətə tikəpwəh no puien ik m nərmama səvəi tīprənə?”

²³* Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Trīni minuə iərmama riti rokeikei iou, in tro nəgkiariien səiou, nənə səiou Tata trokeikei in, kimrau Tata səiou tarouvehe tukwe, iarauo rukwənu səkimrau mhararə kimrahar min.

²⁴* Iərmama sə rəpwəh nokeikeien iou, in trəpwəh noien nəgkiariien me səiou. Nəgkiariien i sə hiamregi riṗko mhə nəgkiariien atukw səiou, mətə in i nəgkiariien səvəi Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe.

²⁵ Narimnari me i iakani irapw tukumiaha i nəṗin iakamarə ihi kītaha m kimiaha. ²⁶* Mətə Nənīmwin Ikinan i in Iasitu sə Tata Kumwesən trərhi pehe i ia nəghik, in trahatən kimiaha ia narimnari me pam. In tro rerimiaha rāmri narimnari me i iakani pehe tukumiaha mə kimiaha tihəpwəh nenouenouien irə. ²⁷* Na takəpwəh kimiaha, mətə iakəmri nəmərīnuen tramarə tukumi-aha. Nəmərīnuen i səiou sə iakuvei pehe riṗkəmwhen mhə ia nəmərīnuen sə nərmama səvəi tīprənə i tuhəuvei pehe. Rerimiaha rəpwəh nəpouien, məpwəh nehekīrien.

²⁸* Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien səiou. Iakīmāni pehe tukumi-aha i mə, ‘Iou tapkəpwəh kimiaha, mətə kurirə takrərig pehe tukumiaha.’ Trīni minuə hiōkeikei pərhien iou, nənə rerimiaha tragien a mə tihətoni iou iakamevən tī Tata Kumwesən, tī nəri nə mə in rasori məṗi raka iou.

²⁹* Iou iakani pehe raka narimnari me i tukumiaha nəha təkwətəkwuni kurirə həier pehe, ro iamīnhi nəṗin həier pehe tihəni nīpərhienien ia nirak.

³⁰* Ko iapəkəgiari əpwəmwis mhə m kimiaha nəha təkwətəkwuni tī nəri nə mə Setan i iərimənu səvəi tīprənə i rīnauvehe. In riṗkasori mhə ia nirak,

³¹* mətə nərmama səvəi tīprənə i tuhaməkeikei mhəukurən mə iakokeikei Tata Kumwesən ro pen iakamesi pen atukwatukw nəfe nəgkiariien sə in rīmāni pehe tukw iou i mə tako. Həuvehe pwəh saraka ia kwopun i.”

15

Nukune nei pərhien mine rəgrəgin me

¹ “Iou iakəmwhen ia nukune nei nəha krep sə ro nīpərhienien i. Səiou Tata in rəmwhen ia iərmama sə raməpərhi nei nəha. ²* Rəgi nei me pam səməme

* **14:18:** Jon 14:3 * **14:19:** Jon 16:16 * **14:20:** Jon 17:21-23 * **14:21:** Jon 15:10, 16:27
 * **14:22:** Wok Me 10:41-42 * **14:23:** Mat 18:20, Jon 13:34, 2Kor 6:16, Efes 3:17 * **14:24:** Jon 7:16 * **14:26:** Jon 14:16 * **14:27:** Jon 14:1, 16:33, Fil 4:7 * **14:28:** Jon 14:3, 16:28, Jon 20:17, Luk 24:52 * **14:29:** Jon 13:19 * **14:30:** Jon 12:31, 16:11, Efes 2:2 * **14:31:** Jon 10:18, 12:49, Mat 26:46 * **15:2:** Mat 3:10

həpkukuə mhə in ramərai raka irəha. Rəgi nei me pam səməme kamhəukuə in raməpərhi amasan mə trukua kwənkwan rīpik mwī. ^{3*} Kimiaha hiəmwhen ia rīgi nei naha, nənə iakinəpərhi raka kimiaha ia nəgkiariien me səməme iakani pehe tukumiaha. ^{4*} Tihəpwit əknekīn ia nīrak, nənə iou takəpwit əknekīn ia kimiaha. Rīgi nei ko rəp wəh nukuəien trīni mīnuə rīpkarēr əknekīn mhə ia nīpren. Ia noien naha rəmwhen a mwī nīmīruien səkīmiaha ko rīpkukuə mhə kwənkwan trīni mīnuə hiəp wəh nəpwit əknekīnien ia nīrak.

^{5*} Iou i, iou nukune nei naha krep. Kimiaha nə rəgrəgin me. Iərmama sə rəpwit əknekīn ia nīrak, nənə iakəpwit əknekīn irə, iərmama i in trukua kwənkwan me rīpik. Mətə kimiaha ko hiəpko mhə nari riti trīni mīnuə hiəpkəpwit əknekīn mhə ia nīrak. ^{6*} Iərmama sə rīpkəpwit əknekīn mhə ia nīrak in rəmwhen ia rīgi nei riti sə kīnərai raka ruvīmhiə. Rīgi nei me səməme həu vəmhiə iamīnhi, tukīpeki irəha kərki pen irəha ia napw. ^{7*} Trīni mīnuə hiəpwit əknekīn ia nīrak, nənə nəgkiariien me səiou ramarə ia rērimiaha, nəfə hiokeikei, hiəukurən nəresien, nənə tuko m kimiaha. ^{8*} Nīmīruien səkīmiaha traməkeikei mukuə kwənkwan me rīpik. Nərmama me tuhətoni mhəukurən mə pərhiēn kimiaha i nərmama me səiou. Ia noien naha tihəuvehi utə nəghi Tata səiou.

⁹ Iakokeikei kimiaha rəmwhen Tata Kumwesən rokeikei iou. Həpwit əknekīn ia nokeikeiēn səiou. ^{10*} Trīni mīnuə hiəmo nəgkiariien me səiou, nənə tihəpwit əknekīn ia nokeikeiēn səiou, rəmwhen iou iakīno nəgkiariien me səvəi Tata səiou maməpwit əknekīn ia nokeikeiēn səvənhi. ^{11*} Iakani irəp wə narimnari me i tukumiaha mə rērimiaha traməgiēn rəmwhen iou rērik ramagiēn, nənə nəgiēnien i səkīmiaha trasori pīk. ^{12*} Nəgkiariien səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tiho ro iamīnhi irə: Hokeikei kimiaha me rəmwhen iou iakokeikei kimiaha. ^{13*} Samarə iərmama riti rəsēni kousi əpune in mə nemhəiēn səvənhi truvehimīru in me nepwīn hiəukurən mə nokeikeiēn riti mwī riwən rasori məpi raka nokeikeiēn naha. ^{14*} Trīni mīnuə hiəmo narimnari me i iakani pehe tukumiaha, ramahatən mə iou me nepwīn nə kimiaha. ¹⁵ Iou tapkəkwēn mhə mwī kimiaha mə iotukwīninari me səiou tī nəri nə mə iotukwīninari rīrēirei narimnari me səməme iəmə asori səvənhi ramo. Mətə təkwtək wuni naha takəkwēn kimiaha mə iou me nepwīn tī nəri nə mə narimnari me pam səməme iakīməregi səiou Tata ramīni iakuvənī pehe raka tukumiaha. ¹⁶ Kimiaha hiəpkukupwən mhə mhərpwī rəgīmīaha ia nīrak, mətə iou iakukupwən mərpwī rəgik ia kimiaha, muvəhi utə kimiaha mə tihəu vən nīmīruien səkīmiaha trukua rəmwhen ia nei, nənə kwənk wamiāha trarə. Ro iamīnhi irə trīni mīnuə hiərəṣ nari riti m Tata Kumwesən ia nəghik, nənə in truvei pehe m kimiaha. ^{17*} Nəgkiariien səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tiho ro iamīnhi irə: Hokeikei kimiaha me.”

Nərmama səvəi tīprənə tuhəmwəki nərmama me səvəi Iesu

^{18*} “Trīni mīnuə nərmama səvəi tīprənə i kamhəmwəki kimiaha, rērimiaha trīrhi mə fwe kupwən irəha hənəməmwəki mwī iou. ^{19*} Trīni mīnuə kimiaha nərmama səvəi tīprənə i, irəha tuhokeikei kimiaha tī nəri nə mə kimiaha nərmama me səvənraha. Mətə rīpko mhə kimiaha nərmama səvəi tīprənə

* 15:3: Jon 13:10 * 15:4: Jon 6:56 * 15:5: Jon 15:16, 2Kor 3:5 * 15:6: Mat 7:19, 13:42

* 15:7: Mat 7:7 * 15:8: Mat 5:16 * 15:10: Jon 14:15, 1Jon 2:5 * 15:11: Jon 17:13 * 15:12:

Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11, 1Jon 3:16 * 15:14: Mat 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:18:

Mat 10:22, 1Jon 3:13 * 15:19: 1Jon 4:5, Jon 17:14

i. Iou iakinərpwi rəgik ia kimiaha mə kimiaha tiharaka ia nərmama səvəi tɪprənə i. Ro iamɪnhi irə nərmama səvəi tɪprənə i kamhəmwəki kimiaha. ²⁰* Rerimiahā trɪrhi nəgkiariien i iakuvəni raka tukumiahā i mə, 'Iərmama sə ramo tukwini nari rɪpkasori mhə ia iəmə asori səvənhɪ.' Irəha hənometə iou, ro iamɪnhi irə hiəukurən mə tuhomətə mwi kimiaha. Irəha hənəpwəh noien nəgkiariien me səiou, ro iamɪnhi irə hiəukurən mə tuhəpwəh mwi noien nəgkiariien me səkimiahā. ²¹* Nərmama me səvəi tɪprənə i tuho narimnari me i ia kimiaha ti nəri nə mə kimiaha i nərmama me səiou. Irəha tuhomətə kimiaha ti nəri nə mə hərəirei Iəmə sə rɪnərhi pehe iou iakuvehe. ²² Trini mɪnuə iakəpwəh nuveheien məgkiari mɪnrāha, nərhəaien səvənrāha trɪwən. Mətə təkwtəkwni nəha iakuvəvehe raka, ko həpkərkwafə mhə noien ərəha səvənrāha. ²³* Iərmama sə raməmwəki iou, in raməmwəki mwi səiou Tata. ²⁴* Iakino narimnari me i ia nənɪmənrahā, narimnari me sə iərməpə riti ko rɪpko mhə. Trini mɪnuə iapko mhə iamɪnhi nərhəaien səvənrāha trɪwən. Mətə təkwtəkwni irəha hənətə raka iou, mamhəmwəki kimrau Tata səiou. ²⁵ Mətə nəgkiariien i kimərai pen ia Loə səvənrāha traməkeikei muvehe mukua. Rini iamɪnhi irə mə, 'Iou iapko mhə nari riti ia nɪrəha, mətə irəha həmwəki iou.' ²⁶* Iasitu riti nəha ikɪn Tata Kumwesən truvei pehe iou takərhi pehe i tukumiahā. Iasitu nəha in nə Nənɪmwɪn nə nukunə nɪpərhiəniən sə ramier ia Tata Kumwesən. Nəpɪn truvehe, trərer irəpw məgkiari ia nɪrak. ²⁷* Nənə kimiaha mwi tihaməkeikei mhərəer irəpw mhəgkiari ia nɪrak, ti nəri nə kitaha miou sənarə fwe ia nukunə wok səiou muvehe meste pehe təkwtəkwni."

16

¹ "Takani pehe narimnari me i tukumiahā mə nahatətəien səkimiahā trəpwəh nɪmweien. ²* Irəha tuhəpkərhi irəpw kimiaha ia nɪmwəfwaki me səvənrāha. Pərhiən nəpɪn nəha ikɪn rauvehe, nəpɪn nərmama tuhousi əpune kimiaha rerɪnrāha rɪrhi mə kamho wok amasan riti səvəi Kumwesən. ³* Irəha tuho noien me nəha ti nəri nə mə hərəirei Tata səiou mhərəirei mwi iou. ⁴* Mətə iou iakukupwən mɪni pehe narimnari me i tukumiahā mə nəpɪn tuko narimnari me i ia kimiaha nənə rerimiahā trɪrhi mə iakuvəni pehe raka tukumiahā. Iou iapkiɪni pehe mhə narimnari me i tukumiahā fwe kupwən ti nəri nə mə iakinamarə kitaha m kimiaha."

Narimnari me Nənɪmwɪn Ikinan truvehe mo

⁵* "Təkwtəkwni nəha iakinamevən ti Iəmə sə rɪnərhi pehe iou iakuvehe, mətə kimiaha riti rɪpkərəs mhə iou mə, 'Ikamevən pəku?' ⁶ Ti nəri nə mə iakani pehe narimnari me i tukumiahā, rerimiahā rəmisə pik. ⁷* Mətə iakani nɪpərhiəniən tukumiahā i ramasan pik tukumiahā mə takevən. Trini mɪnuə iapkevən mhə, nənə Iasitu trɪpkuvehe mhə tukumiahā. Mətə trini mɪnuə iakevən, nənə takərhi pehe in ruvehe tukumiahā. ⁸ Nənə nəpɪn in truvehe, tro pui nərmama səvəi tɪprənə i hətə sas narimnari me ia nɪkaren səvəi noien ərəha, noien atukwatukw, mɪnə nərpwɪniən noien ərəha. ⁹* In tro pui irəha hətə sas narimnari ia nɪkaren səvəi noien ərəha ti nəri nə mə irəha həpwəh nɪniən nɪpərhiəniən ia nɪrak. ¹⁰* In tro pui irəha hətə sas narimnari ia

* **15:20:** Jon 13:16   * **15:21:** Mat 5:11, Mak 13:13   * **15:23:** Luk 10:16   * **15:24:** Jon 9:41, 14:11   * **15:26:** Jon 14:26   * **15:27:** Luk 1:2, Wok Me 1:8,21-22   * **16:2:** Mat 24:9, Luk 6:22, Jon 9:22   * **16:3:** Jon 15:21   * **16:4:** Jon 13:19   * **16:5:** Jon 7:33, 13:36   * **16:7:** Jon 14:16
* **16:9:** Jon 3:18   * **16:10:** Wok Me 5:31, Rom 4:25

nīkaren sǝvǝi noien atukwatukw, ti nǝri nǝ mǝ iakamevǝn ti Tata Kumwesǝn, nǝnǝ kīmiaha tihǝpkǝtǝ mhǝ mwi iou. ¹¹ *In tro pui irǝha hǝtǝ sas narimnari me ia nīkaren sǝvǝi nǝrpwinien noien ǝrǝha ti nǝri nǝ mǝ Setan sǝ ramǝrimǝnu ia tīprǝnǝ i, Kumwesǝn ruvǝni raka mǝ trǝrpwin noien ǝrǝha sǝvǝnhi.

¹² *Narimnari me rīpīk mwi nǝha ikin takini pehe tukumiaha. Mǝtǝ ko hiǝpkregi pam mhǝ nǝha tǝkwtǝkwuni. ¹³ *Nǝpīn Nǝnimwīn i in nukue nīpǝrhienien truvehe, in triri pen kīmiaha ia nīpǝrhienien me pam. In ko rīpkini atukw a mhǝ nǝgkiariien sǝvǝnhi, mǝtǝ nǝfe nǝgkiariien in rīregi in trīni. Nǝnǝ in trīni irapw tukumiaha narimnari me sǝmǝme tuhǝpkuvehe. ¹⁴ In truvehi nǝfe sǝiou iakuvei pen min, nǝnǝ mīni irapw tukumiaha i. Ia noien nǝha in truvehi utǝ nǝghīk. ¹⁵ Narimnari me pam sǝvǝi Tata Kumwesǝn, irǝha narimnari me sǝiou. Ro pen iakani nǝgkiariien i mǝ, 'In truvehi nǝfe sǝiou iakuvei pen min, nǝnǝ mani irapw tukumiaha i.' ¹⁶ *Tripkǝ mhǝ tui hiǝpwǝh nǝtoniien iou, kurirǝ irǝ tripkǝ mhǝ tui nǝnǝ hiǝtoni mwi iou."

¹⁷ Iesu rīni nǝgkiariien nǝha nǝnǝ nǝrmama nǝrpwin sǝvǝnhi kamhǝres irǝha me i mǝ, "Nǝgkiariien nǝha nīpwrǝn rǝfo irǝ? In rīni pehe tukutaha i mǝ tripkǝ mhǝ tui sǝpwǝh nǝtoniien in, kurirǝ irǝ tripkǝ mhǝ tui nǝnǝ sǝtoni mwi in. In rīni mwi mǝ, 'ti nǝri nǝ mǝ iakamevǝn ti Tata Kumwesǝn.' " ¹⁸ Ro iamīnhi irǝ irǝha kamhǝni mǝ, "Nǝgkiariien i 'trīpkǝ mhǝ tui,' nīpwrǝn rǝfo irǝ? Kītaha sǝreirei nǝfe nǝha in ramǝgkiari irǝ."

¹⁹ Iesu ruvǝukurǝn raka mǝ irǝha hǝkeikei mǝ tuhǝres in nari riti, ro pen in rīni pen ti nīrǝha i mǝ, "Rǝfo? Iou iakīmǝni mǝ, 'Tripkǝ mhǝ tui hiǝpwǝh nǝtoniien iou, kurirǝ irǝ tripkǝ mhǝ tui nǝnǝ hiǝtoni mwi iou.' ?Hiǝmǝres kīmiaha me ti nīpwrǝi nǝgkiariien i? ²⁰ Iakani nīpǝrhienien tukumiaha i mǝ kīmiaha tihǝregi rǝrǝha mhasǝk, mǝtǝ nǝrmama sǝvǝi tīprǝnǝ i tuhǝgīen. Kīmiaha tihǝregi rǝrǝha anan, mǝtǝ nǝmisǝien sǝkīmiaha truvsiini pehe ia nǝgīenien. ²¹ *Nǝpīn pran sǝ rīpǝmpǝm nǝpīn sǝvǝnhi rukwakwa mǝ trǝrhi tīni, in trīregi rǝrǝha ti nǝri nǝ mǝ rīno nǝpīn sǝvǝnhi mǝ trīregi nǝmisǝien ia nīpwrǝn. Mǝtǝ kurirǝ nǝpīn tīni rīnǝtui, nǝnǝ in renouenou ia nǝmisǝien nǝha. In rerīn ramǝgīen pīk, ti nǝri nǝ mǝ tīni rīnǝtui pehe ia tīprǝnǝ i. ²² *Noien nǝha rǝmwhen a ia kīmiaha. Tǝkwtǝkwuni nǝha rerīmīaha rǝmisǝ, mǝtǝ kurirǝ irǝ iou takǝtoni mwi kīmiaha, nǝnǝ rerīmīaha tragīen. Iǝrmama riti ko rīpkǝ mhǝ mwi rerīmīaha rǝpou. ²³ *Ia nǝpīn nǝha sǝ truvehe, tihǝpkǝres mhǝ mwi nari riti miou. Iakani nīpǝrhienien tukumiaha i trīni mīnuǝ hiǝres Tata Kumwesǝn nari riti ia nǝghīk, in truvei pehe m kīmiaha. ²⁴ *Meste pehe tǝkwtǝkwuni hiǝpkǝres mhǝ Tata Kumwesǝn nari riti ia nǝghīk. Ramasan mǝ hiǝres. In truvei pehe nǝfe nari hiǝmǝres i mǝ rerīmīaha tragīen.

²⁵ *Iou iakani narimnari me i tukumiaha ia nusipekīnien me. Mǝtǝ nǝpīn nǝha ikin sǝ truvehe iou takǝpwǝh mwi nǝgkiariien m kīmiaha ia nusipekīnien me, mǝtǝ takǝgkiari ia Tata Kumwesǝn m kīmiaha ia noien riti sǝ kīmiaha tihǝukurǝn amasan in. ²⁶ Ia nǝpīn nǝha kīmiaha tihǝres ia nǝghīk. Hǝregi ro nǝgkiariien i sǝ iakani pehe tukumiaha. Iapkīni mhǝ iamīnhi irǝ mǝ iou takǝgkiari m Tata Kumwesǝn mǝres tukwini sǝkīmiaha. ²⁷ *Rekǝm.

* **16:11:** Jon 12:31   * **16:12:** 1Kor 3:1-2   * **16:13:** Jon 14:26, 1Jon 2:27   * **16:16:** Jon 14:19

* **16:21:** Aes 26:17   * **16:22:** Aes 66:14   * **16:23:** Mat 7:7   * **16:24:** Jon 15:11   * **16:25:**

Jon 10:6   * **16:27:** Jon 14:21,23

Kwa Tata Kumwesən in rokeikei kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiokeikei iou, nənə mamhəni nīpərhiēnien mə iakuku pen tukwe in. ²⁸ Pərhiēn iakuku pen ti Tata Kumwesən muvehe ia tīprənə i. Nənə təkwtəkwni takəpwəh tīprənə i mīrərig mevən ti Tata Kumwesən.”

²⁹ Miregi nərmmama me səvənhi həni mə, “Təkwtəkwni ipkusipekin mhə. Ikani atukwatukw a tukumaha. ³⁰ *Təkwtəkwni kimaha iahəukurən mə ik ikukurən pam narimnari me. Iərmama riti trəres pehe nərəsien riti tukw ik ti nəfe? Kurirə in rəres ik i, mətə ikuvəukurən raka nətərigien səvənhi. Nəri i ro kimaha iahəni nīpərhiēnien mə ikuku pen ti Kumwesən.”

³¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha mə, “Kimiaha hiəni nīpərhiēnien ia nirak nəha təkwtəkwni? ³² *Həregi ro, nəpin nəha rauvehe, ruvəuvehe raka, nəpin sə nərmmama tuhərpwi kimiaha irə, hiaiu kirkiri pam, mhəuvən kuatia kuatia imwəmiaha me, mhəpwəh əpa iou. Mətə ko iapkavən əpa mhə ti nəri nə mə kimrau səiou Tata.

³³ *Iakuvəni raka narimnari me i tukumiaha mə in i ia nirak tihəuvehi nəməriniēn. Ia tīprənə i toko nəmisiēn m kimiaha, mətə tihəpwəh nehekiriēn, iou iakuvəuvehi irapw raka niskaiēn səvəi tīprənə i.”

17

Iesu raməfwaki ti in atukw

¹ *Iesu rini pam nəgkiriēn me i, məkwətə ia nīmagouagou, mini mə, “Tata, nəpin səiou ruvəuvehe raka. Uvehi utə nəghi nərīm mə in mwi truvehi utə nəghim. ² *Ikiməuvehi pen nasoriēn min mə trərimənu ia nərmmama me pam, nənə muvei pen nīmīruēn rerin m səməme ik ikiməuvehi pen irəha min. ³ *Nənə nīmīruēn rerin i nīpwrən mə nərmmama tuhəukurən ik Kumwesən əpa pərhiēn, mhəukurən mwi Iesu Kristo sə ikinərhi pehe i. ⁴ *Iou iakuvəuvehi utə raka nəghim ia tīprənə i, mo pam wok sə ikuvei pehe miou mə tako. ⁵ *Nənə təkwtəkwni, Tata, uvehi utə iou iakuvehe marə krau mik. Uvei pehe nasoriēn miou rəmwhen ia sə iakinəuvehi kupwən krau mik nəpin tīprənə ramiwən ihi.

Iesu raməfwaki ti nərmmama me səvənhi

⁶ Nərmmama me i səməme hənaraka ia nərmmama səvəi tīprənə, ikuvei pehe irəha miou, iou iakinə pui pen raka nəghim mīnraha. Kupwən irəha səim. Ikuvei pehe irəha miou, nənə irəha həno nəgkiriēn səim. ⁷ Təkwtəkwni nəha, irəha həukurən mə narimnari me pam səməme ikuvei pehe miou kamhəuku pehe tukw ik. ⁸ *Nəgkiriēn me səməme ikiməni pehe tukw iou i, iou iakuvəni pen raka ti nirəha, nənə irəha həuvehi. Irəha həukurən mə iakiməuku pehe pərhiēn tukw ik, nənə həni nīpərhiēnien mə ik ikinərhi pehe iou. ⁹ *Iou iakaməfwaki ti nirəha. Iapkəfwaki mhə ti nərmmama me səvəi tīprənə, mətə iakaməfwaki ti nərmmama me nəha səməme ikiməuvehi pehe irəha miou, ti nəri nə mə irəha nərmmama me səim. ¹⁰ *Nərmmama me səiou irəha pam nə səim. Nərmmama me səim irəha pam nə səiou. Nənə irəha həuvəuvehe raka mamhəuvehi utə nəghik. ¹¹ *Triipko mhə tui iakəpwəh narəien ia tīprənə i, mauvehe tukw ik, mətə nərmmama me i tuhamarə ia

* **16:30:** Jon 2:25 * **16:32:** Mat 26:31,56, Jon 8:29 * **16:33:** Jon 14:27, Rom 5:1, 2Tim 3:12, 1Jon 5:4 * **17:1:** Jon 11:41, 12:23 * **17:2:** Mat 11:27 * **17:3:** 1Jon 5:20 * **17:4:** Jon 4:34
* **17:5:** Jon 1:1, 17:24 * **17:8:** Jon 16:30 * **17:9:** Jon 6:37,44 * **17:10:** Jon 16:15 * **17:11:** Jon 10:30, 17:21

tiḡrənə i. Tata Ikinan, tikətui amasan ti nirəha ia nəghim, nəhag sə ikiməsegi pehe miou. Tiko iaminih i rə mə irəha tuhəuvehe mho kuation rəmwhen krau krauo kuation. ¹² *Nəpin iakinamarə kimaha minraha iakamətui amasan ti nirəha ia nəghim, nəhag sə ikiməsegi pehe miou. Iou iakinərer tukuahag ti nirəha, nənə irəha riti rəpwəh nəruēiien. Iərmama kuation a ia nirəha rəruēi, in nəha iərmama sə tukouraha in mə nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə.

¹³ *Təkwtəkuni iakinəuvehe tukw ik, mətə iakamini nəgkiariien me i nəpin iakamarə ihi ia tiḡrənə mə irəha mwi rerinraha tragien rəmwhen ia iou rerik ramagien. ¹⁴ *Iou iakuvəuvei pen raka nəgkiariien səim minraha. Ro iaminih i rə nərmama səvəi tiḡrənə kamhəmwəki irəha, ti nəri nə mə ripko mhə irəha nərmama səvəi tiḡrənə rəmwhen a ia iou ripko mhə iou iərmama səvəi tiḡrənə. ¹⁵ *Iapkəres mhə ik mə tikuvehi raka irəha ia tiḡrənə i, mətə iakokeikei mə tikərapinhə iəremhə ərəha nəha Setan mə in trəpwəh nəvəniien mouraha irəha. ¹⁶ Ripko mhə irəha nərmama səvəi tiḡrənə rəmwhen a ia iou ripko mhə iou iərmama səvəi tiḡrənə. ¹⁷ Tiko nəgkiariien səim kani mə nipərhiēniēn rəpərhi irəha pwəh həuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan səim. ¹⁸ *Ik ikinərhi pehe iou iakuvehe ia tiḡrənə i. Ia noien nəha iakərhi pen irəha həuvən ia tənəmtənə me. ¹⁹ *Iakuvei pehe nimiruiēn pam səiou mik mə takasitu ia nərmama me i. Iakuə irəha mwi tuhəuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan pərhiēn səim.”

Iesu raməfwaki ti nərmama me səməme tuhəni nipərhiēniēn irə

²⁰ *Iapkəfwaki əpa mhə ti nərmama me i, mətə iakaməfwaki mwi ti nərmama səməme tuhəregi nəvisaiēn səvənraha, nənə həregi həni nipərhiēniēn ia nirak tukwe. ²¹ *Tata iakəfwaki mə irəha pam tuhəuvehe mho kuation rəmwhen a ia krau, ik ia nirak iou ia niram. Iakəfwaki mə irəha tuhəuvehe mho kuation a kitaha mik mə nərmama səvəi tiḡrənə tuhəni nipərhiēniēn mə ik ikinərhi pehe iou. ²² *Nasoriēn i sə ikiməuvehi pehe miou iakuvei pen minraha mə irəha tuhəuvehe mho kuation rəmwhen krau kuation ²³ iou ia nirəha ik ia nirak. Iakuə irəha tuhəuvehe mho kuation ia narimnari me pam mə nərmama me səvəi tiḡrənə tuhətoni mhəukurən mə ik ikinərhi pehe iou, mhəukurən mwi mə ikokeikei nərmama me i səiou rəmwhen ikokeikei iou.

²⁴ *Tata iakokeikei mə nərmama me i səməme ikiməuvehi pehe miou irəha mwi tuhəregi kimaha minraha ia kwopun iakamevən ikin. Iakokeikei mə irəha tuhətoni nasoriēn səiou sə ikiməuvehi pehe miou ti nəri nə mə ikinokeikei iou nəpin tiḡrənə ramiwən ihi.

²⁵ *Tata noien səim ratukwatukw. Nipərhiēniēn nərmama səvəi tiḡrənə i hərərei ik, mətə iou iakukurən ik. Nənə nərmama me i səiou həukurən mə ik ikinərhi pehe iou. ²⁶ Iou iakino pui pen nəghim minraha, nənə takaripin mamō pui pen nəghim iaminih i rə mə nokeikeiēn i sə ikinokeikei iou irə tramarə ia nirəha, nənə iou mwi ia nirəha.”

18

Kəkwtəmhiri Iesu

* **17:12:** Jon 6:39, 13:18, Jon 18:9   * **17:13:** Jon 15:11   * **17:14:** Jon 15:19   * **17:15:** Mat 6:13, 2Tes 3:3, 1Jon 5:18   * **17:18:** Jon 20:21   * **17:19:** Hip 10:10   * **17:21:** Jon 4:11, Kal 3:28
* **17:22:** Wok Me 4:32   * **17:24:** Jon 12:26, 17:5   * **17:25:** Jon 8:55

1 *Iesu rini pam nægkiariien me naha, mier iraha narmama me savanhi, mhauvan mhapi simwin ia nakwatana naha naghin na Ketron. Nakwai nimai riti naha ikin. Iesu mine narmama me savanhi hauvan pen fwe ia rerin.

2 *Jutas, iamā naha ruvei pen Iesu ia rāgi narmama samame kamhāmwaki in, in mwi rukurān kwopun naha, ti nari na mā nāpin me ripik Iesu mine narmama me savanhi hanamousasimwin iraha me ikin. 3 *Ro iamānhi irā Jutas riri naruagān me nepwin savai nākur Rom mine narmama me nepwin samame pris asori me mine Farisi me hāri pen iraha. In riri iraha hauvan ia nakwai nimai naha, mhauvehi kwānhia me mine nuksepak mine narimnari me savai naruagānien.

4 Iesu ruvākurān raka narimnari me pam sa tuko irā. Ro pen raraka ia narmama me savanhi mevān, mini pen ti niraha i mā, “Kimiāha hiamātui sin?”

5 Miregi iraha hāni mā, “Iesu iamā Nasaret.”

Miregi Iesu rini pen ti niraha i mā, “Iou i in i.” (Jutas iamā sa ruvei pen Iesu ia rāgi narmama me i kamhāmwaki in kamhārer iraha minraha.) 6 Nāpin Iesu rini pen ti niraha i mā, “Iou i in i,” iraha havān tākutanraha mhāmwei irapw ia tiprānā.

7 Nānā Iesu rāres mwi iraha mā, “Kimiāha hiamātui sin?”

Miregi hāni mā, “Iesu iamā Nasaret.”

8 Miregi Iesu rini mā, “Iakuvāni raka tukumiāha i mā iou i in i. Mātā mā hiamātui iou, ramasan mā hiāpwāh narmama me i saiou me pwāh hārāig mhauvan imwānraha me.” 9 *In rini iamānhi irā mā nægkiariien i sa in rimāni kupwān truvehe mukuā. “Tata. Iapkatā wau mhā ia niraha riti sa ikimāuvehi pehe miou.”

10 *Saemon Pita savanhi riti nau savai naruagānien. In reivi nau naha, mārāi iarmama riti sa ramo tukwini nari m pris asori anan, mārāi raka nifregin mwatuk. (Iotukwininari naha naghin na Malkas.)

11 *Mātā Iesu rini pen ti Pita i mā, “Ērpwi pen nau saim ia tāmwhēkin. Iou takamākeikei miregi nāmisaen i rāmwhen ia kap riti sa Tata Kumwesān ruvei pehe miou mā takānimwi.”

Iesu rārer ia nāmri pris asori anan naghin na Anas

12 Nānā naruagān me savai nākur Rom mine nāmā asori me savānraha mine iotukwininari me savai nāmā asori me savai nākur Isrel hākwāmhi Iesu, mhārihi tāriini, 13 mhākupwān mhāiri in mhāuvān ti Anas. Iraha hāiri pen in ti Anas ti nari na mā Anas in kaka savai Kaeafas, iamā sa rauvehi wok savai pris asori anan ia nuk naha. 14 *Kaeafas in iamā naha rimāni pen ti nāmā asori me savai nākur Isrel minuā ko iarmama kuatia remhā ti nākur Isrel ramasan māpi raka kousi āpune narmama hāpik.

Saemon Pita rini mā in rāreirei Iesu

15 *Saemon Pita rukurirā Iesu. Iarmama riti mwi savai Iesu rukurirā mwi. Pris asori anan rukurān iamā naha mo pen kāsēni in rukurirā ia Iesu rouuvnimwā pehe ia nikare nimwā savai pris asori anan. 16 Mātā Pita ramārer a fwe iruā ia kwāruā. Ro iamānhi irā iarmama naha savai Iesu pris asori anan rukurān in rier mwi mevān iruā, māgkiari m pran sa ramārer tukuahag ia kwāruā mā trāsēni Pita pwāh ruvnimwā pehe.

* 18:1: Mat 26:36 * 18:2: Luk 21:37 * 18:3: Jon 7:45 * 18:9: Jon 6:39, Jon 17:12 * 18:10: Luk 22:38 * 18:11: Mat 26:39 * 18:14: Jon 11:49-51 * 18:15: Jon 20:3, 21:20, Wok Me 3:1, Mat 26:58

17 Præn sə ramərer tukuahag ia kwəruə rini pen ti Pita i mə, “Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?”

Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou iərmama riti səvənhi.”

18 Nəpin nə nəpin səvəi nəkwieiiēn. Ro pen slef me mine iotukwininari me harkwumen napw, mamhərer kuraukurau irə, mamhərhiəpw. Pita revən mərər irəha minraha, mamərhiəpw mwi.

Pris asori rəres Iesu nəresien me nepwin

19 Nənə pris asori anan raməres Iesu nəresien me nepwin ia nīkaren səvəi nərmama me səvənhi mine nəgkiariien sə in ramahatən irəha irə.

20 *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou iakiməni irapw nəgkiariien me səiou ia nəmri nərmama me pam. Ia nəpin me iakamahatən irəha ia nəkwai nimwəfwaki me mine ia nimwə səvəi Kumwesən, kwopun mi nəha nəkur Isrel me kamhousəsimwin irəha me ikin. Iapkini mhə nəgkiariien səiou ia kwopun afafa. 21 Rəfo ikaməres pehe miou? Ramasam mə tikəres pen səməme nəha sə həuvəregi raka iou mə nəfe iakiməni pen ti nirəha i. Irəha həkurən nəfe iakiməni.”

22 *Nəpin Iesu rini nəgkiariien me i, iotukwininari riti səvəi pris asori anan ramərer ipaka tukwe rəpwi nənimen, mini mə, “Rəfo ikaməgkiari skai mine pris asori anan iamīnhi?”

23 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Mə nəgkiariien i iakini ripkatukwatukw mhə, ni irapw kwopun nəha iakəfwəkour ikin. Mətə mə nəgkiariien i iakini ratukwatukw a ikəpwi iou ti nəfe?” 24 Nənə Anas rərhi pen Iesu revən ti pris asori anan Kaeafas. Kipkifi raka mhə nəkwus sə kinərhi tərini rəgin mi irə.

Pita rini mwi mə in rīreirei Iesu

25 Saemon Pita ramərer ihi ia nīkare napw mamərhiəpw. Ro iamīnhi irə irəha hāni pen tukwe in mə, “Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?”

Miregi in rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou iərmama riti səvənhi.”

26 *Nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari m pris asori anan irəha anan riti ia kwənəkwus sə Pita rərāi raka nifregin rəres mə, “Takinətōni ik kimīrau iəmə nəha ia nimeī nəmhiēn uə rekəm?”

27 *Miregi Pita rini mwi mə, “Rekəm. Ripko mhə iou.” Təkwtəkwuni a mwi rəiə rakaka.

Iesu rərer ia nəmri Paelat

28 Ia nəpnəpin anan, nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həiri Iesu, mhəier ia nimwə səvəi Kaeafas, mhəuvən ia nimwə səvəi Paelat. (Paelat in iəmə Rom sə ramərīmənu ia tənə Jutia. Nimwə səvənhi nəghin nə mə Praetoream.) Irəha atukwatukw həkuvnimwə mhə kamo həuvehe mhəmkemik ia nīkaren səvəi nəfwakiiēn səvənraha, nənə mhəpwəh naniiēn nəveginien nəha Pasova. 29 Ro iamīnhi irə Paelat rier irapw iruə mə trətə irəha, mini mə, “Nəfe i noien ərəha iəmə i ro kimiaha hiamərpwi tukwe?”

30 Miregi irəha hāni pen tukwe in mə, “Ripkamo iəmə i ripko mhə noien ərəha riti, ko kimiaha iahəpkuvehi mhə in mhəuvehe tukw ik.”

31 *Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Ramasam mə kimiaha atukwatukw a hīuvehi iəmə i, mhəkiri noien səvənhi pwəh resi pen loa səkimiaha.”

* 18:20: Mat 26:55, Jon 7:26 * 18:22: Wok Me 23:2 * 18:26: Jon 18:10 * 18:27: Jon 13:38

* 18:31: Jon 19:6-7, Wok Me 18:15

Miregi nāmā asori me sāvai nākur Isrel hāni pen tukwe in mā, “Mātā kinise kīmaha ko iahāpkousi əpune iərmama riti.” ³² *Nəri i rier pehe iamīnhi mā nəgkiariien Iesu ruvāni raka truvehē mukuā, nəgkiariien sə raməgkiari ia nemhāien sāvānhi mā trəfemhā irā.

³³ Ro iamīnhi irā Paelat rirərig muvni mwī ia nimwā sāvānhi, məkwein Iesu, mīni pen tukwe in mā, “Ik kig sāvai nākur Isrel?”

³⁴ Miregi Iesu rini mā, “Ik atukw ikani ianhi uə nərməpə kāmhāni iou mamhāni pehe tukw ik i?”

³⁵ *Miregi Paelat rini mā, “Ripko mhā iou iamā Isrel riti. Nākur imwam me a mīne pris asori me hāuvei pehe ik ia rəgik. Nāfe noien ərəha ikino?”

³⁶ Miregi Iesu rini mā, “Nitətə səiου iakamərimənu irā ripkəmwhēn mhā ia nitətə me sāvai kig me ia tiprənā i. Ko nitətə sə iakamərimənu irā rəmwhēn ia nitətə me sāvai kig me ia tiprənā i, iotukwininari me səiου ko hənaruagən raka mhəpwəh nəsēniēn iou mā takevan ia rəgi nāmā asori me sāvai nākur Isrel. Mātə nitətə səiου iakamərimənu irā ripkəmwhēn mhā ia nitətə me sāvai kig me ia tiprənā i.”

³⁷ *Miregi Paelat rini pen tukwe in mā, “Ro ianhi ik kig riti?”

Miregi Iesu rini mā, “Ik ikani mā iou kig riti. Iakinətui pehe ia tiprənā i ti nəri kuatia, mā takini irapw nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. Iərmama sə ramərer ia nīpərhiēnien ramətərig nəgkiariien səiου.”

³⁸ Miregi Paelat rini pen tukwe in mā, “Nāfe nə nīpərhiēnien?” Nənə nəpin Paelat rini pam nəgkiariien i, rirərig mevən mwī mātə nāmā asori me sāvai nākur Isrel fwe iruə, mīni pen ti nīrəha i mā, “Iapkətə mhā nari riti in ro rərəha. ³⁹ Mātə noien riti səkimiaha hiamō ia Pasova me pam. Hiamāni pehe tukw iou i nəghi iərmama riti sə raməmak ia kalapus, nənə iakəsēni in rier irapw mamevən. Ro iamīnhi irā kīmiaha hiokeikei mā takəsēni iamā i in kig səkimiaha nākur Isrel rier mamevən?”

⁴⁰ Miregi irəha həkwein əpwəmwis mwī mā, “Rekəm! Kīmaha iahəpwəh nokeikeiēn iamā nəha! Kīmaha iahokeikei Parapas!” (Parapas in iamə ramakres, mamousi iərmama.)

19

¹ Ia nəpin nəha Paelat ruvehi Iesu mīni nəkwan mā naruagən me sāvānhi tuharisi in. ² *Ro pen irəha hāuvehi in mhərisi, nənə mhāuvehi rəhi mhāuvnhi kəfəfau sāvai kig irə, mhəfəfau pen ia kənkapwə, nənə mhāuvehi mwī karkahu riti rəruerəv məpwəmwis məmwhēn ia karkahu sāvai kig, mharkahu pen min, ³ *mhāuvehe ipaka tukwe, mamhāni mā, “Ik kig sāvai nākur Isrel kīmaha iahəsiai ik!” Irəha hāni ianhi, nənə mhəpwi in.

⁴ *Paelat rirərig revən mwī iruə, mīni pen ti nīrəha i mā, “Hətə ro. Iakauehi in mauvehe təkwtəkwni mā tihətōni in mhəkurən mā iapkətə mhā nari riti ro rərəha.” ⁵ Ro iamīnhi irā Iesu rier irapw pehe iruə, məfəfau ia rəhi nəha kuvnhi kəfəfau sāvai kig irə, markahu karkahu nəha rəpwəmwis kala sāvānhi rəmwhēn ia tihinatis. Nənə Paelat rini pen ti nīrəha i mā, “Hətə ro! Iəmā i in i!”

⁶ *Nəpin pris asori me mīne iotukwininari me sāvənraha hətōni Iesu, həkwein əpwəmwis mā, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

* **18:32:** Mat 20:19, Jon 3:14, 12:33 * **18:35:** Jon 1:11 * **18:37:** 1Tim 6:13, Jon 8:47 * **19:2:** Luk 23:11 * **19:3:** Jon 18:22 * **19:4:** Jon 18:38 * **19:6:** Jon 18:31

Miregi Paelat rini pen ti niraha i ma, "Kimiaha epa tihauvehi in mhauri tarini pen ia nei kamarkuau. Kwa iou iapkata mha nari riti ro raha."

7 *Miregi namasori me savai nakur Isrel hani pen tukwe in ma, "Sakimaha riti loa. Loa naha rani ma iama i tramakeikei memha ti nari na ma rini ma in Tini Kumwesan."

8 Napin Paelat riregi nagkariien i, riregi rehekir pik mwi. 9 *Ro pen rirerig muvniwma mwi ia nimwma savanhi, mini pen ti Iesu i ma, "Ik iama paku?" Matu Iesu rapnapen. 10 Ro pen Paelat rini pen tukwe in ma, "Rafu ipkagkari mha miou? Rosi ikreirei ma iakauvehi nasoriien iakukuran naseniien ikier mamevan, nana iakauvehi mwi nasoriien iakukuran naniien ma tukauri tarini pen ik ia nei kamarkuau?"

11 *Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, "Ko ipkasori mha ia nirak iamihhi trini minua Kumwesan ripkuvei pehe mha nasoriien naha mik. Ro iamihhi ira iama naha rimauvei pehe iou ia ragim narahaien sa in rino raha mapi raka narahaien i ikamo."

12 *Ia napin naha mamevan Paelat ramawur ma traseni Iesu rier mamevan, mata nama asori me savai nakur Isrel kamhakwein apwawis ma, "Trini minua ikaseni iama i rier mamevan, Kig Sisa^a ko ripkini mha ma in riti na ik. Iarmama sa rini ma in kig riti ramauri nakwai Kig Sisa."

13 Ro iamihhi ira napin Paelat riregi nagkariien me naha, riri Iesu mier irapw irua, makure ia kwopun ramakiri nagkariien ikin. Kani kwopun naha ma kwopun keipeni karuateri me ikin. Nana nagkariien Hipru rani ma Kapata. 14 Ro kurkwai napin ia ran ia napin naha kamapnapan narimnari me ira savai naveginien asori naha Pasova. Paelat rini pen ti nama asori me savai nakur Isrel ma, "Hata ro in i kig sakimiaha."

15 Miregi iraha hakwein apwawis ma, "Uvehi raka iama! Uvehi raka iama i! Eru tarini pen in ia nei kamarkuau!"

Miregi Paelat rini pen ti niraha i ma, "Kimiaha hiokeikei ma takauri tarini pen kig sakimiaha ia nei kamarkuau?"

Miregi pris asori me hani ma, "Sisa epa in kig sakimaha. Kig riti mwi riwan."

16 Ro pen Paelat ruvei pen Iesu ia ragi naruagan me savanhi ma tuhauri tarini pen in ia nei kamarkuau.

Kauri tarini pen Iesu ia nei kamarkuau

17 Nana iraha hauvehi Iesu, mhaier ia taon, ramavrani nei kamarkuau savanhi, mamevan meste kwopun naha kani ma Kerha ia Iarmama. Ia nagkariien Hipru rani ma Kolkota. 18 Ia kwopun naha iraha hauri tarini pen Iesu ia nei kamarkuau, mhauri tarini pen mwi iarmama kuru ia nei kamarkuau irahar min, riti ia nikaren mwatuk, riti ia nikaren mour, Iesu ia kurkwanrau.

19 Paelat rirai nagkariien riti, mini nakwan ma tuhauri pen ia nei kamarkuau savai Iesu. Nagkariien naha rini iamihhi ira ma:

IESU, IMA NASARET, KIG SAVAI NAKUR ISREL.

20 Nakur Isrel me hapik hawsini nagkariien naha ti nari na ma kwopun naha hauri tarini pen Iesu ia nei kamarkuau ikin ipaka ti taon. Kimarai pen nagkariien naha ia nagkariien mirahar i Hipru mine Latin mine Krik.^b 21 Ro

* **19:7:** Lev 24:16, Jon 5:18 * **19:9:** Mat 26:62-63, Mat 27:12, Luk 23:9 * **19:11:** Jon 10:18, Wok Me 2:23, Rom 13:1 * **19:12:** Luk 23:2, Wok Me 17:7 a **19:12:** Sisa in kig savai nakur Rom ramarimau ia tanamtana me. b **19:20:** Hipru nagkariien savai nakur Isrel. Latin nagkariien savai nakur Rom. Krik nagkariien savai nakur Kris.

iaminhi irə pris asori me səvəi nəkur Isrel həni pen ti Paelat i mə, “Tikəpwəh nīrai penien mə ‘Kig səvəi Nəkur Isrel.’ Mətə tikaməkeikei mīrai pen mə, ‘Iəmā i rini mə in Kig səvəi Nəkur Isrel.’ ”

²² Miregi Paelat rini mə, “Rekəm. Nəfe iakimərai pen iakimərai pen.”

²³ Nəpin naruagən me hənəui tərini pen raka Iesu ia nei kamarkuau, həuvehi tinari me səvənhi, mhəuai ia kusen kefə. Kusen riti səvəi iaruagən riti. Irəha həuvehi mwī karkahu əpwəmwis səvənhi, mətə iərmama sə rīmətiri karkahu nəha rīpkripiṅ mhə tinari me. Rīmətiri fwe irənhə meiwaiu meste inhəripw ia tinari kuatia.

²⁴ Ro iamīnhi irə naruagən me həni pen ti nīrəha me i mə, “Pwəh səpwəh neitehien, mətə pwəh səuini pen kəpwier me pwəh rahatən mə sin truvehi səvənhi.” Noien nəha rier pehe mə nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə, nəgkiariien sə rini iamīnhi irə mīnuə, “Irəha həuai tinari me səiou ia nīrəha me, nənə mhəuini pen kəpwier me ti karkahu səiou.”

In i narimnari me nəha naruagən me nəha həno.

²⁵ *Mama səvəi Iesu, mīne piəvi mama səvənhi, mīne Meri pran səvəi Klopas, mīne Meri Maktala, irəha kamhərer ipaka ti nei kamarkuau səvəi Iesu. ²⁶ *Iərmama riti səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, in mwī ramərer ipaka. Nəpin Iesu rətoni iəmā nəha mīne mama səvənhi, rini pen ti mama səvənhi mə, “Prən i. Iəmā i in i nərim.” ²⁷ Nənə rini pen ti iərmama səvənhi mə, “Prən i in i mama səim.” Ro iamīnhi irə ia nəpin atukwatukw nəha mamevən iərmama nəha səvəi Iesu ramətui amasan ti prən nəha rəmwhen ia in mama səvənhi.

Iesu remhə

²⁸ *Iesu rini pam nəgkiariien i, mukurən mə narimnari me pam səməme in ruvehe mə tro, rino pam. Nənə mə tro nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə, in rini mə, “Iakinəkwakwa.” ²⁹ *Nari riti raməkure ikin rukuər ia waen sə rəfia. Ro pen irəha heitesi pen koten riti ia waen nəha, mhəpīri pen ia rəgi nei riti kani mə hisop, nənə mhəuvehi utə pen ia tərui Iesu. ³⁰ Nəpin Iesu ruvətimwi raka waen nəha, rini mə, “Narimnari me pam iakino pam.” Nənə in rərpəsuk, məseni pen nimiruien səvənhi, memhə.

³¹ *Nəpin nəha kaməpnəpenə irə narimnari me səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Trakwakwi irə Sapat riti sə rasori musəpə ia Sapat me nəpwin. Nəmā asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeien mə nīpwrai nəmə me nəha kahar tuamharəgher ia nei kamarkuau ia nəpin nəha. Ro pen həuven mhəres Paelat mə trətəfi nisunraha mə irəhar tuharemhə akwauakw nənə irəha həukurən nuvehi rakaien nīpwrāraha. ³² Ro iamīnhi irə naruagən me nəpwin həuven mhətəfi nisui iəmā mi nəha karu kəui tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu. Hətəfi sə rukupwən məgher, nənə mhətəfi raki sə rukurirə i. ³³ Mətə nəpin irəha həuvehe ti Iesu, mhətoni mə ruvamhə raka, həpwəh nətefien nisun mi. ³⁴ Mətə iaruagən riti ia nīrəha rəpi nīkau irə ia nitei, nənə təkwtəkwuni a mwī netə mīne nui krouier. ³⁵ *Iərmama riti nəha ikin rīnətə narimnari me nəha ia nənimen. In rīnəgkiari raka irə, mə kimiaha mwī hiəukurən nīnien nīpərhienien irə. Nəgkiariien səvənhi ro nīpərhienien. Nənə in rukurən mə in rani nəgkiariien sə ro nīpərhienien.

³⁶ *Kino narimnari me nəha mə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan truvehe

* 19:25: Mat 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21

* 19:31: Dut 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Eks 12:46, Nam 9:12, Sam 34:20

mukuə. Rini mə, “Tukəpwəh nətefien nikəkrin riti.” ³⁷* Nənə nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə Ikinan rini mə, “Irəha tuhəti pen mhətoni iəmə nəha hənəpi in ia nitel.”

Kərkwafə nīpwrai Iesu

³⁸* Kino pam narimnari me nəha nənə iəmə Aramatia riti nəghin nə Josef revən məres Paelat mə trəsəni in ruvehi raka nīpwrai Iesu. Josef in iərmama riti səvəi Iesu, mətə ramərkwafə in ti nəri nə mə ramhekir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Paelat rəsəni, rə pen Josef revən muvehi raka nīpwrai Iesu. ³⁹* Nikotimas, iəmə sə rīmavən mətə Iesu ia nəpīn, in mwi revən irau Josef, mauvehi kuse nari penpen mi nəha mīr mīne alos.^C Kuse nəri nəha in rauvehi nīpamien səvənhi ipaka ti toti kilo. ⁴⁰ Irau krouvehi nīpwrai Iesu rouvegi ia tinari kani mə linen irəhar nari penpen mi nəha mīr mīne alos. Noien nəha ramesi pen nəfe nəkur Isrel kamho ia iərmama remhə. ⁴¹ Nənə nəmhien riti ipaka ti kwopun nəha kinərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ikin. Ia reri nəmhien nəha nīpəgi kəruətərei riti sə vi pīkəkəkwafə raka mhə nīpwrai iərmama remhə irə. ⁴² Nəpīn nəha nəpīn nəkur Isrel kamhəpnəpənə ti Sapat irə. Nənə ti nəri nə mə nīpəgi kəruətərei nəha ipaka, irau krouəmri pen nīpwrai Iesu irə.

20

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Sante ia nəpnəpīn anan rapitpitəv ihi, Meri Maktala revən ia nīpəgi kəruətərei kinərkwafə nīpwrai Iesu ikin, mətoni mə kəruətərei sə ramərer tukuahag tərhui nīpəg nəha kinəpəkīr raka raka i. ²* Ro pen Meri raiu mevən ti Saemon Pita mīne iərmama riti mwi səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pīk in, nənə kəri pen ti nīrau i mə, “Irəha həuvehi raka nīpwrai Iərimənu səkītaha ia nīpəgi kəruətərei, nənə kimaha iahəreirei mə həmri pen in pəku.”

³ Ro iamīnhi irə Pita rier irau in riti nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu, krauau rauvən fwe ia nīpəg. ⁴ Irau krauau pərpəri rauvən, mətə iəmə nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu rəvtənhi Pita, mukupwən mier pen fwe ia nīpəg, ⁵ mərpəsuk, məti puvnimwə, mətoni tinari me nəha linen kamhəmək, mətə in rīpkuvnimwə mhə. ⁶ Nənə Saemon Pita rukurirə in muvehe, muvnimwə ia nīpəg, mətoni tinari me nəha linen kamhəmək. ⁷* In rətoni mwi tinari nəha kiməvegi kənkəpwə Iesu irə rīpkəmək pəri mhə irəha tinari me nəha linen, mətə kinərfe kəmri ia kwopun əpə. ⁸ Nənə iərmama nəha səvəi Iesu, sə rukupwən mier pen fwe ia nīpəg, in mwi ruvnimwə mətoni narimnari me nəha, nənə mīni nīpərhienien irə. ⁹* (Mətə meste pehe nəpīn nəha irau kroureirei ihi nīpwrai nəgkiariien me nəha ia Nəkukuə Ikinan səməme kamhəni mə Iesu traməkeikei mətui mwi ia nemhəien səvənhi.)

Meri Maktala rətoni Iesu

¹⁰ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouərīg rauvən fwe imwənrau. ¹¹ Mətə Meri ramərer irə ia nīpəgi kəruətərei mamasək. In ramasək ihi, mərpwəsuk, məti puvnimwə ia nīpəg, ¹² mətoni agelo mi kəru tinari səvənrau rəpsan krauəkure ia kwopun nīpwrai Iesu rīnaməmək ikin, riti ia kənkəpwə riti ia nisun.

* **19:37:** Sek 12:10, Rev 1:7 * **19:38:** Jon 7:13 * **19:39:** Jon 3:1-2 ^C **19:39:** Mir mīne alos kaməmri pen ia nīpwrai iərmama remhə. Nīpekinrau rapein amasan. * **20:2:** Jon 13:23 * **20:7:** Jon 11:44 * **20:9:** Wok Me 2:24-32, 1Kor 15:4

¹³ Nənə irau krouni pen tukwe in mə, “Prən i. Ikamasək ti nəfe?”

Miregi Meri rini pen ti nirau i mə, “Irəha həuvehi raka nipwrai İərimənu səiou, nənə iakreirei mə hənəmri pen in pəku.” ¹⁴ *Meri rini pam nəgkiariien i, muvsini in, mətoni İesu ramərer ia kwopun nəha, mətə rireirei mə İesu nəha.

¹⁵ Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “Prən i. Ikamasək ti nəfe? İkamətui sin?”

Mətə Meri rerin rirhi mə iəmə nə iəmə sə ramətui ti nəmhien nəha. Ro pen rini pen tukwe in mə, “İəmə asori. Trini minuə ik ikiməuvehi raka nipwran, ni pehe tukw iou i kwopun nəha ikinəmri pen ikin, nənə iou takevən muvehi raka.”

¹⁶ Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “Meri.”

Meri ruvsini in, nəgkiari pen min ia nəgkiariien Hipru, mini mə, “Raponi.” (Raponi nipwran mə İahatən.)

¹⁷ *Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “Tikəpwəh nəgherien ia nirak. İapkutə mhə ihi mevən ti Tata Kumwesən. Mətə tikevən mətə piak me, mini pen ti nirəha i mə iakani iaminhi irə mə, ‘İakautə mamevən ti Tata səiou mine Tata səkimiaha. İakamevən ti Kumwesən səiou mine Kumwesən səkimiaha.’”

¹⁸ Ro pen Meri Maktala revən, mini irapw ti nərmama me səvəi İesu mə, “İakinətə İərimənu səkitaha,” marə mini mwı narimnari me i İesu rıməni pen tukwe.

Nərmama me səvəi İesu hətoni in

¹⁹ *Nəpin nəha Sante. İa nəruarəv nərmama me səvəi İesu housəsımwin irəha me ia nəkwai nimwə riti, mhərəpinhə əknekın ia təpinhə me ti nəri nə mə həhekır nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl. İa nəpin nəha İesu ruvehe mərer ia kurkwənraha, mini pen ti nirəha i mə, “Nəmərınuien tramarə tukumiaha.”

²⁰ *In rini pam nəgkiariien i, nənə mahatən təmwki nil ia rəgin mi mine təmwki nitei ia nikau irə. Nəpin nərmama me səvənhi hətoni İərimənu səvənraha, rerınraha rəgien.

²¹ *Nənə İesu rini pen mwı ti nirəha i mə, “Nəmərınuien tramarə tuku-miaha. Tata Kumwesən rərhi pehe iou iakuvehe. İa noien nəha iou mwı iakamarhi pen kimiaha tihəuvən.” ²² Nəpin in rini pam nəgkiariien i, reiahag pen ia nirəha, mini pen ti nirəha i mə, “Həuvehi Nənimwin İkinan. ²³ *Trini minuə kimiaha hiəni pen ti iərmama riti mə ‘Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien. Rəmwhen a mwı trini minuə kimiaha hiəni pen ti iərmama riti mə, ‘Kumwesən trərpwin noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trərpwin pen min.”

İesu mine Tomas

²⁴ *İa nəpin nəha Tomas, riti ia nərmama me twelef səvəi İesu, kani mwı in mə “Mwirmwir” riwən irəha minraha nəpin İesu rıməuvehe irə. ²⁵ Ro pen nərmama me səvəi İesu səməme hənətoni in həni pen ti Tomas i mə, “Kimaha İahənətə İərimənu səkitaha.”

Mətə Tomas rini pen ti nirəha i mə, “Takaməkeikei mətoni təmwki nil ia rəgin mi, mırapi ruei nil mi nəha ia nəkwai rəgik. Təmwki nitei ia nikau irə takaməkeikei mırapi ia rəgik. Mə iapko mhə iaminhi ko iapkini mhə nipərhiəniəni irə.”

* **20:14:** Luk 24:16, Jon 21:4   * **20:17:** Rom 8:29, Hip 2:11-12   * **20:19:** Jon 19:38   * **20:20:** Jon 16:22, 19:34, 1Jon 1:1   * **20:21:** Jon 17:18   * **20:23:** Mat 16:19   * **20:24:** Jon 11:16, 14:5, Jon 21:2

²⁶ Nəfwakien riti ruvehe mukurau, nərmama me səvəi Iesu həuvnimwə mwi ia nimwə nəha, Tomas irəha minraha. Nəri auər a hərəpinhə əknekən ia təpinhə me, mətə Iesu ruvehe mərer ia kurkwanraha, mini mə, “Nəməriniuēn tamarə tukumiaha.” ²⁷ Marə mini pen ti Tomas i mə, “Osə pehe nəkwai rəgim, mīrapi rəgik mi. Osə pehe rəgim, mīrapi nīkau ia nīrak. Tikaməkeikei mini nīpərhiēnien, məpwəh nīnīēn mwi mə neikuēn.”

²⁸ Miregi Tomas rini mə, “Iərimənu səiou mine Kumwesən səiou.”

²⁹ *Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani nīpərhiēnien ia nīrak ti nəri nə mə ikətə iou. Nərmama me nəha səməme həpkətə mhə iou, mətə kamhəni nīpərhiēnien ia nīrak, rerinraha tragien.”

Rəfo Jon rīmərāi nəkukuə i?

³⁰ *Iesu rino nīmətəien me rīpik mwi ia nəmri nərmama me səvənhi iapkra i pen mhə irəha ia nəkukuə i. ³¹ *Mətə səməme i iakimərāi pen ia nəkukuə i iakra i pen mə kīmiaha tihəni nīpərhiēnien ia Iesu mə in nə Kristo, Tini Kumwesən. Iakuə kīmiaha tihəni nīpərhiēnien irə, nənə mhəuvehi nīmīruēn ia nəghin.

21

Iesu rier irapw mwi ia nəmri nərmama nepwīn səvənhi

¹ Kurirə ikin Iesu rier irapw mwi ia nəmri nərmama me səvənhi ia nīkare nui asori Taepirias. In rier irapw ia nəmri nraha iamīnhi irə: ² *Nəpīn riti Saemon Pita, mine Tomas sə kani in mə “Mwirmwir,” mine Nataniel sə ruku pen ia Kena ia tənə Kalili, mine tīni Sepeti mi, mine iərmama kəru mwi səvəi Iesu housəsīmwin irəha me ia kwopun kuatia. ³ Nənə Saemon Pita rini pen ti nīrəha i mə, “Iakamevən takvi nəmu me.”

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Itə. Pwəh kitaha pam səuvən.” Ro pen irəha heiwaiu mhəputə ia nītətə ouīhi riti, mhəuvən mhəvi net meste riran, mətə həpkuvi mhə nəmu riti.

⁴ Nəpīn rīnamran Iesu ramərər ia nīkare nui asori, mətə nərmama me səvənhi hərəirei mə Iesu nəha.

⁵ *Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Nəkwərəkəwərha me, nəmu riti nə hiəvi uə?” Miregi həni mə, “Rekəm.”

⁶ Miregi in rini pen ti nīrəha i mə, “Herukw ro net səkīmiaha ia nīkare nītətə ouīhi mwatuk, nənə tihətoni nepwīn.” Ro iamīnhi irə irəha herukw irapw net, mhəuvərəirei nīvi utəien mwi ti nəri nə mə nəmu me həuvəukər ia nəkwai net.

⁷ *Nənə iərmama səvəi Iesu, sə nəha Iesu rokeikei pik in, rini pen ti Pita i mə, “Kwa Iərimənu nəha səkitaha.” Ia nəpīn nəha Saemon Pita rīməpeki raka tīnari me səvənhi maməvi nəmu me, mətə nəpīn rīregi mə Iərimənu nəha, in ruvei pen mwi tīnari me səvənhi, məruərau irapw ia nui, meiai muvarei.

⁸ Nərmama səvəi Iesu ia nəkwai nītətə ouīhi həsuə a mhəuvarei, mhəvkəkini net sə nəmu me həukuər irə. Rīpko mhə irəha isipwīn ti nīkare nui, mətə həsuə a ramwhen ia hantret meta. ⁹ Nəpīn həuvarei irə hətoni bred mine nəmu me ramrīmər pen ia nukumhəv ia napw.

¹⁰ Nənə Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Həpeki nəmu me nepwīn sə hiəpkuvi a i, mhəpeki mhəuvehe.”

* **20:29:** 1Tes 1:8 * **20:30:** Jon 21:25 * **20:31:** Jon 3:15, Rom 1:17, 1Jon 5:13 * **21:2:** Jon 1:45-51, Jon 20:24 * **21:5:** Jon 20:14, Luk 24:41 * **21:7:** Jon 13:23, Mat 14:29

11 *Ro iam̄nhi irə Saemon Pita rəputə ia n̄itətə ouihi, muvi parei net rukuər ia n̄amu asori me irəha pam wan hantret fifti tri. Nəri auər a m̄ə n̄amu me h̄əpik iam̄nhi, m̄ətə net r̄ipkəp̄aruəp̄aruə mh̄ə. 12 Iesu r̄ini pen ti n̄irəha i m̄ə, “H̄əuvehe mh̄ani nari.” Ia n̄əp̄in n̄əha n̄ərmama me s̄əv̄ənhi h̄əh̄ekir. Irəha riti riw̄ən r̄əres in m̄ə, “Ik sin i?” Irəha h̄əuv̄əkur̄ən raka m̄ə in n̄ə Īərim̄ənu s̄əv̄ənraha. 13 *N̄ənə Iesu ruvehe, muvehi bred, muvei pen m̄inraha, marə mo mwi iam̄nhi ia n̄amu me. 14 *In i n̄əp̄in s̄ə ro kahar irə Iesu r̄ier irapw ia n̄əmri n̄ərmama me s̄əv̄ənhi n̄əp̄in r̄in̄ətui mwi ia n̄əmh̄əien s̄əv̄ənhi.

Iesu m̄ine Saemon Pita

15 *N̄əp̄in irəha h̄ənani raka nari, Iesu r̄ini pen ti Saemon Pita i m̄ə, “Saemon, t̄ini Jon, ikokeikei p̄ərhien iou m̄əpi raka irəha i uə rekəm?”

M̄iregi Pita r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Ouəh, Īərim̄ənu, ikukur̄ən m̄ə iakokeikei p̄ərhien ik.”

M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Əkw̄m̄əni kw̄əti sipsip me s̄əiou.”

16 *N̄ənə Iesu r̄əres mwi s̄ə ro k̄əru irə, m̄ini m̄ə, “Saemon, t̄ini Jon, ikokeikei p̄ərhien iou uə rekəm?”

M̄iregi Pita r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Ouəh, Īərim̄ənu, ikukur̄ən m̄ə iakokeikei p̄ərhien ik.”

M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Ətui amasan ti sipsip me s̄əiou.”

17 *N̄ənə Iesu r̄əres mwi s̄ə ro kahar irə, m̄ini m̄ə, “Saemon, t̄ini Jon, ikokeikei p̄ərhien iou uə rekəm?”

Pita r̄iregi r̄ərh̄əa ti n̄əri n̄ə m̄ə Iesu r̄əres s̄ə ro kahar irə m̄in̄uə “Ikokeikei p̄ərhien iou uə rekəm?” Ro pen r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Īərim̄ənu, ikukur̄ən narim̄nari me pam, mukur̄ən mwi m̄ə ikokeikei p̄ərhien ik.”

M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Əkw̄m̄əni sipsip me s̄əiou. 18 Iakani n̄ip̄ərhienien tukw ik i fwe kupw̄ən n̄əp̄in ikinamouihi irə ikinamarkahu atukw s̄əim, mamav̄ən ia kwopun p̄əku ikokeikei, m̄ətə n̄əp̄in tikəgharə, tikus atukw r̄əgim mi, n̄ənə iərmama əp̄ə iti trarkahu p̄əh̄ə m̄ik, muvehi ik ikev̄ən ia kwopun s̄ə ipkokeikei mh̄ə m̄ə tikev̄ən ikin.” 19 * (Iesu r̄ini n̄əgk̄iar̄ien i mahatən n̄əfə n̄əmh̄əien Pita tremh̄ə irə muvehi utə n̄əghi Kumwesən.) N̄əp̄in r̄ini pam, m̄ini pen ti Pita i m̄ə, “Kurirə iou.”

20 *Ia n̄əp̄in n̄əha Pita r̄əti kurirə, m̄ətoni iərmama riti s̄əv̄əi Iesu, s̄ə Iesu rokeikei p̄ik in, rakurirə ia nirau. Iərmama n̄ə in n̄ə iərmama s̄ə fwe kupw̄ən raməkure ipaka ti Iesu n̄əp̄in kamh̄ani p̄əri nari irə, n̄ənə m̄əres pen in m̄ə, “Īərim̄ənu, sin n̄ə truvei pen ik ia r̄əgi n̄ərmama s̄əm̄əme ham̄əmw̄əki ik?”

21 N̄əp̄in Pita r̄ətoni iəmə n̄əha rakurirə ia nirau, r̄ini pen ti Iesu i m̄ə, “Īərim̄ənu m̄ətə r̄əfo ia iəmə n̄əha?”

22 *M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Rəfo ik̄əres iəmə n̄əha miou? Tr̄ini m̄in̄uə iakokeikei m̄ə in tr̄im̄iru mamev̄ən meste n̄əp̄in s̄ə takuvehe irə, s̄əkimrau min əpa. M̄ətə ik tikukurirə iou.” 23 Ro iam̄nhi irə n̄əgk̄iar̄ien riti rauvir̄is ia piəvtaha me m̄ə iərmama n̄əha s̄əv̄əi Iesu tr̄ipkēmh̄ə mh̄ə. M̄ətə Iesu r̄ipk̄ini pen mh̄ə ti Pita i m̄in̄uə “Iəmə n̄əha tr̄ipkēmh̄ə mh̄ə.” In r̄ini m̄ə, “Rəfo ik̄əres iəmə n̄əha miou? Tr̄ini m̄in̄uə iakokeikei m̄ə in tr̄im̄iru mamev̄ən meste n̄əp̄in s̄ə takuvehe irə, s̄əkimrau min əpa.”

* 21:11: Luk 5:6 * 21:13: Jon 6:11 * 21:14: Jon 20:19,26 * 21:15: Mat 26:33, Jon 1:42

* 21:16: Wok Me 20:28 * 21:17: Jon 13:38, 16:30 * 21:19: Mat 16:24-25, Mak 1:17, 2Pit 1:14

* 21:20: Jon 13:23-25 * 21:22: Mat 16:28

24 *Iərmama nəha səvəi Iesu in a mwi nəha rani irapw narimnari me i, mamrai nəgkiariien me i. Nənə kitaha səukurən mə nəgkiariien səvənhi ro nıpərhiēnien.

25 *Nənə narimnari me rīpik mwi nəha ikin Iesu rino. Tuko kirai pen pam irəha ia nəkukuə, rosi ko təkure tīprənə i rīpkəmwhen mhə mə trəkwtəmhiri nəkukuə me pam.

---

* 21:24: Jon 19:35   * 21:25: Jon 20:30

Wok Me

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Wok me in nəkukuə səro kəru irə sə Luk rīmərai. Luk rīmərai nəkukuə i revən ti in riti nəghin nə Teofilas. Ia nəkukuə i kītaha sətoni nukune nəfwakiiien səvəi Iesu Kristo mine rinəfuvehe mevən ia tənəmtənə me. Nəkukuə i raməgkiari ia wok səvəi Pita mine Pol, irau aposol mi səvəi Iesu Kristo. Pita in aposol riti sə ramətui amasan ti nakalasia me fwe Jerusalem nəpin nəfwakiiien rīməuvehe vi a. Pol in aposol riti sə Kumwesən rərhi pen i revən ia tənəmtənə me. Wok me nəghin riti mwī mə Wok Me Səvəi Nənimwīn Ikinan. Kani nəhag nəha ti nəri nə mə nəkukuə i raməgkiari ia nuveheien mine wok səvəi Nənimwīn Ikinan. Wok me rani irapw nəgkiariien sə nakalasia me fwe kupwən hənəməvisau irə. Wok me raməgkiari ia nəkur Isrel mine həfo mhəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Rani mwī mə Kumwesən rəfo mərhi pen aposol me həuvən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha hənī nīpərhiēnien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Wok me raməgkiari mwī ia nəkur Rom səməme hənəmərīmənu ia kwopun me fwe kupwən. Rani mə irəha həfo mhəmwəki nakalasia me səvəi Iesu.

Iesu revən fwe ia neiai

¹* Iou riti Teofilas:

Ia nəkukuə kupwən səiou sə iakuvərai raka mik iakuvəni raka narimnari me pam Iesu rano mine nəgkiariien me pam ramahatən nərmama me irə fwe kupwən. Iakiməni fwe ia nukune wok səvənhi muvehe ²* meste nəpin nəha in raməvəhag m aposol me səvənhi səməme in rinərpwi rəgin ia nīrəha. In raməvəhag mīnraha, mauvei pen nəgkiariien riti rauku pen ti Nənimwīn Ikinan. Nəpin ruvei pen pam, kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ³* Nəpin Iesu ruvəregi raka nəmisəien səvənhi, rarə mwī nəpin foti. Ia nəpin me nəha ramier irapw ti aposol me nəha. Nəpin rīpik ramərer ia nəmīnraha, mamə irəha hamətoni mə ruvəmīru pərhiēn. Irəha kamhətə in, nənə in rani narimnari me ia nikaren səvəi nītətə sə Kumwesən ramərīmənu irə.

⁴* Nəpin riti raməni pəri nari irəha mīnraha, nənə mīni pen ti nīrəha i mə, “Tihəpwəh nīrien ia Jerusalem, mətə tihəmeitenhi Nənimwīn Ikinan sə Tata səiou rino raka promes mə truvei pehe m kīmīaha. Hīəuvəregi raka iou iakaməgkiari irə fwe kupwən, mamīni mə, ⁵* Jon rino paptəes ia nui, mətə rīpko mhə tui Kumwesən tro paptəes ia kīmīaha ia Nənimwīn Ikinan.”

⁶* Nənə nəpin riti mwī, nəpin aposol me housəsīmwīn irəha me, kamhəres pen Iesu i mə, “Iərīmənu, tikərīmənu ia nəkur Isrel nəha təkwtəkwuni rəmwhen ia kīg kupwən me səvənraha uə rekəm?”

⁷* Mətə Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Tata səiou rauvehi nasoriien mīnəmri raka nəpin me pam. Rīpko mhə səkīmīaha tihəukurən mə tīnesən nəpin me nəha tuhəier irapw. ⁸* Mətə nəpin Nənimwīn Ikinan truvehe ia kīmīaha, tihəuvehi niskaiien. Nənə tihəməkeikei mhəuvən, mhəvisau irapw iou fwe Jerusalem, mine ia kwopun me pam fwe ia tənə Jutia mine Sameria, mhəuvən mhəste tənəmtənə me pam.”

* **1:1:** Luk 1:3   * **1:2:** Mak 16:19, Luk 24:49-51   * **1:3:** Luk 24:36-49, Wok Me 10:41   * **1:4:**

Luk 24:49, Jon 14:16-17, Wok Me 2:33   * **1:5:** Mat 3:11   * **1:6:** Luk 24:21   * **1:7:** Mak 13:32

* **1:8:** Mat 28:19, Luk 24:48, Wok Me 2:32, 3:15, Wok Me 5:32

9* Nəpɪn Iesu rɪni pam nəgkiariien me nəha, kuvehi utə in rautə. Nərmama me səvənhi kamhəti pen mamhətoni in meste nəpuə riti rousəman. Kurirə irə həkətətoni mhə mwi in.

10* Nəpɪn Iesu rautə mamevən, irəha kamhəkwtə ihi ia nimagouagou, nənə təkwtəkwtə i iəmə mi kəru səvənrau tɪnari rəpsan krouier irapw ti nɪrəha, rouərer ia nɪkarenraha, 11* rouni mə, “Nəmə Kalili! Rəfo hiamərer ia kwopun i, mamhəti utə ia nimagouagou? Iesu i sə kuvehi raka tukumiaha, kuvehi utə revən fwe ia neiai, in truvehə rəmwhən a mwi hiənətoni rautə ia nimagouagou mamevən.”

Matias truvehə təmwki Jutas

12* Kurirə ikin aposol me həier ia təkueɾ nəha kani mə Təkueɾ Olif mhərərig mamhəuvən fwe Jerusalem. (Təkueɾ nəha Olif raməkure ipaka ti Jerusalem rəmwhən ia wan kilometa.) 13* Nəpɪn irəha həier pen fwe taon, mhəutə pen fwe ia rum nəha irənhə kwopun kamharə ikin. Nəghinraha me i: Pita, Jon, Jemes, Antru, Filip, Tomas, Patolomiu, Matiu, Jemes tɪni Alfeas, Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkou i irapw nəkur Rom), mine Jutas tɪni Jemes. 14* Ia nəpɪn me nərmama me nəha nətərigien səvənraha kuatia. Kamhousəsimwɪn irəha me, mamhəfwaki. Meri, mama səvəi Iesu, mine piəvi Iesu me, mine nɪpran səməme kamhəni nɪpərhiendien ia Iesu irəha minraha.

15 Nəpɪn me nəpɪwɪn həukurau, nənə piəvtaha me housəsimwɪn irəha me ia kwopun kuatia. (Irəha pam ipaka ti wan hantret twenti.) Nənə Pita riskəmter ia rerinraha mɪni mə, 16* “Nərman, piak me, fwe kupwən Nənimwɪn Ikinan ruvei pen nəgkiariien səvənhi m Kig Tevit mə trukupwən mɪni irapw Jutas, iəmə sə rɪməiri nərmama me həuvən mhəkwtəmhiri Iesu. Nəgkiariien nəha ruvəuvehe muvəukuə raka, ti nəri nə mə nəgkiariien me pam kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə. 17 Jutas nəha fwe kupwən Iesu rɪnərpwi rəgin irə mə truvehə mo aposol riti səvənhi kimaha min.”

18* (Iəmə nəha rɪno noien ərəha, muvehi mane irə, muvehi mevən muvehi nəmri tɪprənə i. Fwe ia tɪprənə nəha in rɪmwei irapw, tɪpwɪn rəpəruə, nəninhə irə rier. 19 Nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem həregi nəvisaiuen səvənhi, nənə həuvei pen nəghi kwopun nəha ia nəgkiariien səvənraha mə Akeltama. Nɪpwrai nəgkiariien nəha in i mə Tɪprənə sə Netə Rɪnau Ikin.)

20 Pita rɪrɪpɪn nəgkiariien mɪni mə, “Nəgkiariien i sə kimərai pen ia nəkukuə nəha Ol Sam raməgkiari ia Jutas. Rɪni mə, ‘Pwəh səvənhi rukwənu ruvehə mərkun.

Iərmama trəpwəh narəien ikin.’

Kimərai pen mwi mə,

‘Pwəh iərmama riti mwi ruvehi təmwhekin,

mo səvənhi wok.’

21-22* Ro iamɪnhi irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi utə iərmama riti truvehə təmwki Jutas. Kimaha min təhəvisau irapw mə iahənətoni ia nəmrimaha mə Iesu rɪnətui mwi pərhiien ia nemhəien səvənhi. Pwəh səuvehi utə iərman riti sə rɪnakurirə ia kimaha ia nəpɪn me pam nəha Iesu Iərimənu səkɪtaha rɪnamavən kimaha min. Rɪnostat mukurirə ia kimaha ia nəpɪn nəha Jon

* 1:9: Jon 6:62 * 1:10: Luk 24:4 * 1:11: Mat 26:64, Luk 21:27 * 1:12: Luk 24:50-53

* 1:13: Mat 10:2-4 * 1:14: Jon 6:42, 7:5 * 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mat 27:3-10 * 1:21-22:

Jon 15:27

rinamo paptaes ia nǝrmama muvehe meste nǝpɪn nǝha kuvehi utǝ Iesu revǝn fwe ia neiai.”

²³ Pita rini pen pam, nǝnǝ irǝha hǝni irapw nǝghi iǝrmama kǝru. Nǝghinrau Josef mine Matias (Josef nǝha kamǝkweɪn mwi in mǝ Pasapas mine Jastas.)

²⁴ *Nǝnǝ irǝha hǝfwaki, mhǝni mǝ, “Iǝrimǝnu, ikukurǝn nǝtǝrigien sǝvǝi nǝrmama me pam. Tiko mahatǝn ro m kɪmahɑ i mǝ iǝrman mi sǝ pǝku nǝha ikokeikei mǝ ²⁵ truvehe mo in aposol, muvehi tǝmwki Jutas, iǝmǝ sǝ rinǝpwǝh wok nǝha mǝ trevǝn ia kwopun atukwatukw sǝvǝnhi.” ²⁶ Nǝnǝ irǝha hǝuini nǝri sǝ ramahatǝn pen nari mǝ sin nǝha truvehi wok nǝha. Nǝnǝ nǝri nǝha rahatǝn pen mǝ Matias. Nǝnǝ hǝvsini pen in irǝha aposol me eleven.

2

Nǝpɪn asori nǝha Pentekos

¹ *Nǝpɪn asori nǝha Pentekos^a ruvǝuvehe. Ia nǝpɪn nǝha nǝrmama pam sǝvǝi Iesu housǝsimwɪn irǝha me ia kwopun kuatia. ² Tǝkwǝtǝkwuni a hǝregi nari riti rǝmwhen ia nimǝtagi asori ruku pen ia nimagouagou muvniwǝ masori ia nimwǝ nǝha kamhǝkure ikin. ³ *Hǝtǝ nǝrami napw me hǝivǝ kɪrkɪri, mhǝuvǝn, mhǝrer ia kǝnkapwǝnraha kuatia kuatia. ⁴ *Irǝha pam rerinraha ruvehe mukuǝr ia Nǝnimwɪn Ikinan. Nǝnǝ Nǝnimwɪn nǝha ruvei pen nǝgkiariien minraha hǝnamǝgkiari ia nǝgkiariien me sǝpǝmsǝpǝ.

⁵ Ia nǝpɪn nǝha nǝkur Isrel me hǝpik kamharǝ fwe Jerusalem. Irǝha nǝha nǝmǝfwaki me hǝmǝuku pen fwe ia tǝnǝmtǝnǝ me mhǝuvehe. ⁶ Nǝpɪn hǝregi narimnari me nǝha, housǝsimwɪn pen irǝha me ipaka tukwe. Irǝha hamǝrkarinari ti nǝri nǝ mǝ nǝgkiariien me sǝvǝnraha sǝpǝmsǝpǝ sǝ hǝnǝtui pen irǝ, irǝha kamhǝregi nǝrmama me sǝvǝi Iesu kamhǝgkiari ia nǝgkiariien me nǝha. ⁷ *Nǝnimenraha rier. Hǝreirei, mamhǝni pen ti nirǝha me i mǝ, “Hǝtǝ ro. Nǝrmama me nǝha kamhǝgkiari irǝha pam nǝkur Kalili. ⁸ Mǝtǝ rǝfo kitaha samǝregi kamhǝgkiari ia nǝgkiariien me sǝkitaha me sǝpǝmsǝpǝ sǝ sǝnǝtui pehe irǝ? ⁹ *Kitaha i nǝmǝ Patia, mine nǝmǝ Metia, mine nǝmǝ Elam. Kitaha nepwɪn samarǝ ia Mesopotemia, mine Jutia, mine Kapatosisia, mine Pontas, mine Esia, ¹⁰⁻¹¹ mine Frijia, mine Pamfilia, mine Ijip, mine Krit, mine Arepia, mine tǝnǝ nǝha Lipia ipaka ti Saerin. Kitaha nepwɪn hǝuku pen fwe ia Rom. Kitaha nepwɪn nǝkur Isrel atukwatukw, nǝnǝ kitaha nepwɪn ripko mhǝ kitaha nǝkur Isrel, mǝtǝ samarǝ ia narǝien sǝvǝnraha. Mǝtǝ kitaha pam samǝregi nǝrmama me nǝha kamhǝgkiari ia nǝgkiariien me sǝkitaha me, mamhǝni irapw wok asori me Kumwesǝn rino.” ¹² Nǝnǝ irǝha nǝnimenraha rier. Hǝreirei, mamhǝres pen irǝha me i mǝ, “Nǝri nǝha nipwran rǝfo irǝ?”

¹³ Mǝtǝ irǝha me nepwɪn haris, mhǝni mǝ, “Nǝrmama me nǝha kamhǝnimwi waen, mamhakonǝ irǝ!”

Nǝvisauien sǝvǝi Pita

¹⁴ Mǝtǝ Pita riskǝmter irǝha Eleven Aposol me, mǝgkiari asori, mini pen ti nirǝha i minua, “Nǝmǝ Jutia mine kɪmiaha pam nǝrmama hiamarǝ ia Jerusalem, tiho mhǝtǝrig ro iou, pwǝh iakini pehe nipwrai nǝri nǝha tuku-miaha i. ¹⁵ Hiamǝni mǝ nǝrmama me i hakonǝ ia waen, mǝtǝ rekǝm. Irǝha

* **1:24:** Jon 2:25 * **2:1:** Lev 23:15-21, Dut 16:9-11 ^a **2:1:** Wok Me 2:1; 20:16, Fas Korin 16:8, Lev 23:15-21, Dut 16:9-12, Nam 28:26-31. * **2:3:** Mat 3:11 * **2:4:** Wok Me 4:31, Wok Me 10:44-46, Wok Me 19:6, Mak 16:17 * **2:7:** Wok Me 1:11 * **2:9:** 2Tim 1:15

həp wəh nakonəien. Kwa naen klok a i ia nəpnəpɪn. ¹⁶ Nəri nəha hiamətoni ramesi pen nəgkiariien i Joel Profet riməni fwe kupwən:

¹⁷ Kumwesən rini mə, 'Tramevən ipaka ti nəpɪn sampam,
iou takərhi irapw nənimwɪn səiou trevən ti nərmama me pam.

Nɪpwnətɪmiaha mə nərman mɪne nɪpran tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwɪn səiou.

Ntəmaruə me səkimiaha me tuhətə vison me.

Nərgħarə me səkimiaha me tuhəməkrəha.

¹⁸ Ia nəpɪn nəha nərmama me səiou kani irəha mə iotukwɪnɪnari me,
nəri auər a mə irəha nərman uə nɪpran,

mətə takərhi irapw Nənimwɪn səiou trevən ti nɪrəha,
nənə irəha tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwɪn səiou.

¹⁹ Tako narimnari me fwe irənhə ia nɪmagouagou.

Nərmama tuhətoni, mhərkərinari irə.

Ia təkure tənə tako nɪmtətien me:

netə, mɪne napw, mɪne nise napw.

²⁰ Məri truvehe mɪpɪtəv.

Məkwə truvehe məruerəv məmwhen ia netə.

Kurirə irə nəpɪn səvəi Iərimənu truvehe.

Nəpɪn nəha trasori mɔpə ia nəpɪn me pam.

²¹ *Ia nəpɪn nəha nərmama me pam səməme tuhəkwein ia Iərimənu
in truvehimɪru irəha.'

²² *Nəmə Isrel tiho ro mhəregi nəgkiariien me i. Iesu nəha iəmə Nasaret Kumwesən rinahətən atukwatukw m kimiaha i mə in pərhien rərhi pehe i ruvehe tukumiaha. Nəpɪn Iesu rinaməvən ia rərɪmiaha fwe kupwən, Kumwesən rauvei pen nɪskaiien mɪn, ramo nɪmtətien me mɪne narimnari asori me hiamətoni hiamərkərinari irə rəmwhen hiəuvəukurən raka.

²³ *Nəpɪn Kumwesən ruvei pen Iesu ia rəgɪmiaha, in ro iamɪnhi irə mamesi pen a nətərigien səvənhi mɪne nəfe in ruvəukurən raka fwe kupwən mə tro. Nənə kimiaha hiوسي əpune Iesu ia noien nəha hɪno irə. Hiamri pen in ia rəgi nəmə ərəha me, nənə hərui tərɪnɪ pen in ia nei kamarkuau. ²⁴ *Mətə Kumwesən rɪfi Iesu ia nəmisəien səvəi nemhəien, mo in rətui mwi. In rino iamɪnhi irə ti nəri nə mə nemhəien ko rɪpkəkwtəmhihi mhə Iesu. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien i Kig Təvit riməni irə mɪnuə:

'Iakamətə ik krau mik Iərimənu səiou ia nəpɪn me.

Ikamarə ipaka tukw iou.

Nari riti riwən tro iou iakətəmmɪwɪn.

²⁶ Ro iamɪnhi irə rərɪk rəgien pik.

Tərħuk raməgnəgɪni ik Iərimənu səiou.

Nɪpwrak mwi trarə amasan, nəpwəh nehekɪrien,

²⁷ *ti nəri nə mə nəpɪn takemhə

tikəpwəh nəpwəhien iou iakarə Imwei Nəkur Həuvamhə.

Tikəpwəh nəsenɪien nɪpwrɪ iəmə ikɪnan səim riməri:

²⁸ Ikinahətən raka iou ia suatuk me səvəi nɪmɪruien.

Tiko iou krau mik krauarə rərɪk raməgɪn.'

²⁹ *Piak me, iakuə takɪni pehe tukumiaha i mə Kig Təvit, kaha kupwən səkitaha, in rɪpkəgkiari atukw a mhə irə. In ruvamhə. Kuvənɪmwi raka. Səvənhi kref raməmak ihi. Fwe tui meste pehe ipwet mɪne samətoni. ³⁰ *Mətə

* 2:21: Rom 10:13 * 2:22: Jon 3:2 * 2:23: Wok Me 4:28, 1Pit 1:20 * 2:24: Wok Me 3:15

* 2:27: Wok Me 13:35 * 2:29: 1King 2:10, Wok Me 13:36 * 2:30: 2Saml 7:12, Sam 89:3-4, Sam

in profet riti. Rukurən amasan mə Kumwesən rıməuvehi kwəsuaħi mīni pen tukwe in mīnuə ti nəpīn riti in ro kwənəkwas riti səvənhi ruvehi təmwhəkīn mərīmānu. ³¹ *Kig Tevit rıməkupwən mətoni Kristo^b nəħa mə trətui mwi ia nemhəien səvənhi. In nəħa Kig Tevit rəgkiari irə ia Ol Sam nəpīn rini mīnuə ‘Kumwesən trəpwəh nəpwəhien in ramarə Imwei Nəkur Həuvamhə. Nīpwrān trīpkimərīr mhə.’ ³² *Iesu nəħa, Kumwesən rīnəsuaṗwiri in ia nemhəien səvənhi. Kimaha i iahənətoni, mamhəni irapw mə ro nīpərhiēnien. ³³ *Kumwesən, tata səvəi Iesu, ruvehi utə in mukurei pen in ia nikaren mwatuk. In ruvei pen Nənimwīn Ikinan mīn rəmwhen rīno raka promes fwe kupwən mə tro. Iesu ruvehi Nənimwīn nəħa, mərhi pehe i. Nəri nəħa hiamətə, mamhəregi Nənimwīn Ikinan nəħa. ³⁴ Kig Tevit rəpwəh nutəien fwe ia neiai, mətə in atukwatukw nəħa rəgkiari ia Kristo, mīni mə, ‘Kumwesən rini pen ti lərīmānu səiου mə,

Əkure ia nikarek mwatuk

³⁵ meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe, tikərpwi utə tipage nisum mi ia nīrəħa.’

³⁶ *Ro iamīnhi irə kimiaha pam nəkur Isrel tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu nəħa hīnərui tərini pen ia nei kamarkuauī, in nəħa təkwtəkwuni Kumwesən ro in ruvehe mə lərīmānu mīne Kristo.”

³⁷ *Nəpīn nərmama me nəħa həregi nəgkiariēn səvəi Pita, rerīnrəħa rəpou pik. Həres pen Pita mīne aposol me i mə, “Piak me, təkwtəkwuni nəħa təhəfo nəħa?”

³⁸ *Miregi Pita rini pen ti nīrəħa i mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəħa me səkimiaha mhəuvehe pwəh iəho pəptaes ia kimiaha ia nəghi Iesu Kristo. Tiho iamīnhi irə mīne nənə Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəħa me səkimiaha. Kimiaha tihəuvehi Nənimwīn Ikinan. ³⁹ *Promes nəħa raməmak tukumiaha, maməmak mwi ti nərimiaha me, mīne nərmama səməme kamharə isipwīn. Raməmak ti nərmama me pam səməme lərīmānu Kumwesən səkitaha trəkwein ia nīrəħa.”

⁴⁰ *Pita rini irapw nəgkiariēn me rīpik mwi ti nīrəħa i, maməkeikei mīnrəħa, mamīni mə, “Nərmama ipwet mīne hamo noien ikou. Tiharaka ia nīrəħa ti nəri nə mə Kumwesən trərpwīn noien ərəħa me səvənrəħa.”

⁴¹ *Ia nəpīn nəħa nərmama me həpik həmwəhen ia 3000 həni nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səvəi Pita, mhəuvehe, ko pəptaes ia nīrəħa.

Narəien səvəi nərmama me səməme kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu

⁴² *Ia nəpīn me irəħa kamhousəsīmwīn irəħa me, mamhətərig nəgkiariēn sə aposol me kamhəhatən irəħa irə. Kamhəkwsen bred, mamhəni pəri nari, mamhəfwəki pəri. ⁴³ *Nərmama me pam kamhəhekir, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen nīskaiēn m aposol me səvəi Iesu. Ia nīskaiēn nəħa irəħa kamho nīmətəien me rīpik mīne narīmīnari me nərmama kamhətōni

* **2:31:** Sam 16:10 ^b **2:31:** Nəgkiariēn i ‘Kristo’ nəgkiariēn riti səvəi nəkur Kris kupwən. Nīpwrān mə iəmə kətəgi pen oel ia nukwənən. Fwe kupwən nəpīn tuhənter kig riti, hətəgi pen oel ia nukwənən. Ətoni ro Fas Samuel 10:1 mīne Fas Samuel 16:13. Nənə profet kupwən me həmani mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit, nənə in truvehe mo kig irə. Nəkur Isrel kamheitenhi iəmə nəħa truvehe. Kani nəghin nə mə ‘Kristo.’ Ətoni ro ikin Seken Samuel 7:12. * **2:32:** Wok Me 1:8

* **2:33:** Wok Me 1:4, 7:55-56 * **2:36:** Wok Me 5:30-31 * **2:37:** Luk 3:10,12, Wok Me 16:30

* **2:38:** Luk 24:47, Wok Me 3:19 * **2:39:** Aes 57:19 * **2:40:** Dut 32:5, Fil 2:15 * **2:41:** Wok

Me 2:47, 4:4, Wok Me 5:14 * **2:42:** Wok Me 20:7 * **2:43:** Wok Me 5:11

hamærkærinari irə. ⁴⁴* Nærmama me pam sëmæme kambahani nipærhienien ia Iesu, kambaharə pəri ia kwopun kuatia, mamhəuai narimnari me səvənraha minraha me. ⁴⁵ Irəha kambahæmri pen nəmri nari ia səvənraha tiprənə mine nautə me mamhəuvehi mane irə. Nəpîn nari riti riwən ti nirəha riti, kambahəuai mane nəha, mamhəuvei pen m iærmama nəha. ⁴⁶* Ia nəpîn me kambahəvən pəri, mamhəuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe ia nəkwai nimwə me səvənraha, kambahəksen bred, mamhani pəri nari. Rerînraha ragien. ⁴⁷* Kamhəgnəgini Kumwesən. Nəpîn nærmama me hətəni irəha, kambahəsiəi irəha. Ia nəpîn me Iærimənu rauvehimiru nærmama me nepwîn mwî, nənə həuvehe mhə kuatia irəha minraha.

3

Pita romasan iærmama riti nisun mi krouemhə

¹* Ia nəpîn riti, tri klok ia nəruarəv, nəpîn səvəi nəfwakiiën ruvəuvehe. Pita mine Jon krouutə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən. ²* Iærmama riti fwe ikin. Nəpîn rinətui pehe nisun mi krouemhə ko ripkavən mhə. Ia nəpîn me in me nepwîn həuvehi mhəkure pen i ia nikare nimwə səvəi Kumwesən ipaka ti təpînə nəha kani mə Təpînə sə Ramasan. Nəpîn nærmama me kambahəuvehe mə tuhəuvnimwə, iærmama nəha ramase mane minraha. ³ Pita mine Jon krouvehe ipaka mə trouuvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən. Nəpîn iærmama nəha rətəni, rase mane minrau. ⁴* Pita mine Jon krouəti pen rouətə in. Pita rini mə, “Tiko məti pehe matə kimrau.” ⁵ Iærmama nəha rəti pen matə irau. Rerîn ramrhi mə rosi trouveï pen nari riti min.

⁶* Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Səiou silva mine kol riwən, mətə nəfe iakəuvehi takuvei pehe mik. Ia nəghi Iesu Kristo, iəmə Nasaret, tiko mərer mavən.” ⁷ Pita ruvehi rəgin mwatuk mivi utə. Təkwətəkwuni a iærmama nəha nisun mi krouvehe rouskai. ⁸* Riskəmtər mavən, mukurirə ia Pita mine Jon, mharuvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən. Ramavən, maməruərau utə, maməgnəgini Kumwesən. ⁹ Nærmama me pam həti pen mhətə iærmama nəha ramavən maməgnəgini Kumwesən. ¹⁰ Hətə həkurən mə iærmama nəha in nəha raməkure rerîn mamase mane fwe ia nikare nimwə səvəi Kumwesən ipaka ti Təpînə sə Ramasan. Irəha hærkærinari irə. Nənimenraha rier ti nəfe kino irə.

Pita raməvisau fwe ia nimwə səvəi Kumwesən

¹¹ Iærmama nəha raməgher pen ia Pita mine Jon. Nærmama pam haiu mhəuvehe ti nirəhar fwe ia kwopun nəha kani mə Vranda səvəi Solomon. Nənimenraha rier. ¹² Nəpîn Pita rətə nærmama me nəha, rini pen ti nirəha i mə, “Nəmə Isrel. Rəfo hiamærkærinari ia iærmama i? Hiaməti pehe mamhətə kimrau ti nəfe? Hiaməfətərig irə? Ko kimrau iaromasan iærmama i ia səkimrau atukw niskaiien uə ti nəri nə mə kimrau iəmə ikinan mi? Rəkəm! ¹³* Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop, Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha, in ruvehi utə nəghi Iesu, iəmə sə ramo tukwini nari min. Iesu nəha hiəuvei pen ia rəgi nəkur Rom. Nəpîn Paelat rini mə trəsəni Iesu rier irəpw ia kalapus, hiərer ia nənime Paelat, mamhəni mə hiəpwəh nokeikeiën mə tro iamînhi irə. ¹⁴ Iesu nəha in iəmə atukwatukw mine iəmə ikinan, mətə

* 2:44: Wok Me 5:12, 6:8, Wok Me 4:32-35

Me 11:21,24 * 3:1: Wok Me 10:3,9,30

* 3:6: Wok Me 3:16, 4:10, Wok Me 16:18

Mat 22:32, Luk 23:13-25, Wok Me 2:23, 7:32

* 2:46: Luk 24:53

* 3:2: Jon 9:1, Wok Me 14:8

* 3:8: Jon 5:14, Wok Me 14:10

* 2:47: Wok Me 2:41, 6:7, Wok

* 3:4: Wok Me 14:9

* 3:13: Eks 3:6,15,

kimiaha hiānpwəh in, mhəres pen Paelat i mə tripkəsəni mhə in rier irapw ia kalapus mətə trəsəni a iərmama sə rīnənsi əpune iərmama rier irapw. ¹⁵ *Ia noien nəha hiānənsi əpune iəmə sə in Nukune Nimiruēn. Mətə Kumwesən rīno in rətui mwi ia nemhəien. Kimaha iahənətoni nəri nəha, mamhəni irapw mə ro nīpərhiēnien. ¹⁶ Nəgse nəghi Iesu nəha in nəha rīno nīsui iəmə i krouvehe rouskai. Hiamətoni iəmə i, mhəukurən in. In rīni nīpərhiēnien ia nəghi Iesu, mo pen ramərər ia nəmri kimiaha nīpwran rīnəsənin pam.

¹⁷ *Piak me iakukurən mə ia nəpīn nəha hiānənsi əpune Iesu, kimiaha mīne nəmə asori me səkimiaha hiəreirei nəfe nəha hiamo. ¹⁸ *Mətə ia noien nəha hiāno irə Kumwesən rīno nəgkiariēn me səvənhi sə in rīməuvei pen m profet kupwən me səvənhi həuvəuvehe mhəuvəukuə. Profet me nəha haməkupwən mhəni irapw mə Kristo səvənhi traməkeikei mīregi nəmisiēn. ¹⁹ *Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səkimiaha pwəh Kumwesən raikuas raka nərəhaien me səkimiaha. ²⁰ Trini mīnuə hio iamīnha irə, nəpīn səvəi napwisien truku pen ia nəmri Kumwesən. In trərhi pehe Kristo sə kiməni irapw fwe kupwən mə truvehe tukumiaha. Kristo nəha iakani in Iesu. ²¹ In traməkeikei marə fwe ia neiai meste Kumwesən tro narimnari me həuvehe mhə sə vi rəmwhen ia profet ikinan me səvənhi fwe kupwən həməni. ²² *Moses rīməni mə, 'Iərimənu Kumwesən səkimiaha truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia kimiaha in piəvimiaha riti. Tihaməkeikei mhətərīg ia narimnari me pam profet nəha trini pehe tukumiaha i. ²³ Trini mīnuə iərmama riti rəpwəh nətərīgien ia profet nəha, Kumwesən truvehi raka in, məpwəh nəvsini penien in ia nərmama me səvənhi.'

²⁴ Samuel mīne profet me pam səməme hənəkuriə pen i mhəuvehe həməni narimnari me i kamo ipwet mīne. ²⁵ *Nəkur Isrel, kimiaha nə nīpwənəti profet kupwən me. Kimiaha nə nīpwənəti kaha kupwən me. Promes nəha Kumwesən rīməuvei pen mīnrəha in nə promes səkimiaha. In rīməni pen ti Epraham i mə, 'Iərmama riti truku pen ia kwənəkwas səim. Namasanien səiou truku pen irə, mēvən ti nərmama me pam ia tənəmtənə me.' ²⁶ *Nəpīn Kumwesən ruvehi utə Tini, in rukupwən mərhi pehe i tukumiaha nəkur Isrel mə trəkwein amasan m kimiaha, mo hiəpwəh nərəhaien me səkimiaha."

4

Pita mīne Jon krouərər ia nəmri nəmə asori me

¹ *Nəpīn Pita mīne Jon krauəgkiari ihi m nərmama, pris me mīne Satusi me^a həuvehe irəha iəmə asori səvəi naruağən me səməme kamhətui ti nīmwə səvəi Kumwesən. ² *Niemaha rəpi irəha ti nəri nə mə Pita mīne Jon krauəhatən nərmama me, rauni mə Iesu rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ia nəgkiariēn nəha krauəhatən pen mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. ³ *Nəmə asori me nəha həkwtəmhiriri irau, mətə ti nəri nə mə rīnaməruarəv, hosə pen irau ia kalapus mə trouəmak fwe ikin roueste trakwakwi. ⁴ *Mətə nərmama me səməme həməregi nəgkiariēn səvənrau,

* 3:15: Wok Me 1:8, 2:36, Wok Me 4:10 * 3:17: Luk 23:34, 1Tim 1:13 * 3:18: Luk 24:27

* 3:19: Wok Me 2:38 * 3:22: Dut 18:15,18-19, Wok Me 7:37 * 3:25: Jen 22:18, Kal 3:8 * 3:26:

Wok Me 13:46 * 4:1: Luk 22:4,52 a 4:1: Əvsini mwi Mak 12:18. Satusi me həni mə iərmama sə

ruvamhə ko rīpkətui mhə mwi ia nemhəien səvənhi. * 4:2: Wok Me 23:8 * 4:3: Wok Me 3:1

* 4:4: Wok Me 2:41

həpik ia nirəha həni nɪpərhiɛniɛn ia Iesu. Kəvsini nərman me əpa səməme həni nɪpərhiɛniɛn ia Iesu, irəha pam ipaka faef-taosen.

⁵ Kini rakwakwi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine elta me mine nahatən me səvəi Loa housəsɪmwɪn irəha me fwe Jerusalem. ⁶ Irəha housəsɪmwɪn irəha me irəha pris asori anan nəghɪn nə Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksanta, mine sin sin mwi irəha kwənəkʷus səvəi pris asori anan. ⁷ Irəha həuvehi Pita mine Jon, mhərpwi irapw irau ia kurkwanraha, mhəres pen irau i mə, “Sin ruvei pehe nɪskaiien m kɪmirau uə irauo nəri i ia nəghi sin?”

⁸ Ia nəpɪn nəha Pita rerɪn ruvehe mukuər ia Nənimwɪn Ikinan, rɪni pen ti nirəha i mə, “Kɪmiaha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine elta me. ⁹ Təkwtəkʷuni hiaməres pehe kɪmrau i ia namasanien sə iarouo m iərmama i nɪsun mi krouemhə. Hiaməres mə iarouəfo irə ro in ruvehe məsanɪn. ¹⁰ Ramasan. Kɪmiaha pam i tihaməkeikei mhəukurən. Nəkur Isrel me pam mwi tuhaməkeikei mhəukurən. Iəmə i ramərer ia nəmrɪmiaha nɪsun mi krouskai, ti nəri nə mə iaromasan in ia nəghi Iesu Kristo, iəmə Nasaret. Hɪənəruɪ tərɪni pen in ia nei kamarkuauɪ, remhə, mətə Kumwesən rɪno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ¹¹ Iesu in iəmə nəha Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, mamɪni mə,

‘Kəruətərei nəha kɪmiaha nəmə hiamuvrəhəkin nɪmwə hɪənuə rərəha, mhəpwəh, təkwtəkʷuni nəha ruvəuvehe mɪno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhirɪ əknekɪn pam nɪmwə.’ ”

¹² Pita rɪrɪpɪn nəgkiariien mɪni mə, “Iesu əpa rauvehi nɪskaiien ti nuvehimɪruɪen kɪtaha. Ia tənəmtənə me pam, iərmama riti mwi riwən Kumwesən rərhi pehe i mɪni mə tsaməkeikei mhahatətə ia nəghɪn mə in truvehimɪru kɪtaha.”

¹³ Nəpɪn nəmə asori me hətoni mə Pita mine Jon krouəpwəh nehekɪrien ia nəmrɪnraha, həkərɪnari irə. Hənətə sas mə irau iəmə auər a mi. Krouəpwəh nəvənien ia kwopun sə kaukurən nari ikin. Irəha hamətərig tukwe, mhəukurən mə irau nəha krɪnamavən pəri irəha Iesu fwe kupwən.

¹⁴ Mətə ko həpwəh nɪniien nəgkiariien riti, ti nəri nə mə hətoni iəmə nəha krɪnomasan nɪsun mi ramərer ia nɪkarenrau. ¹⁵ Ia nəpɪn nəha nəmə asori me həni mə irəhar tuharevən fwe iruə. Nəpɪn harier irə, kamhəgkiari mɪnraha me mə, ¹⁶ “Tso nəfe ia iəmənmi nəha? Nəkur Jerusalem me pam həukurən mə krɪno nɪmtətien asori nəha. Ko kɪtaha səpwəh nɪniien mə nɪkuəiɛn. ¹⁷ Mətə rərəha mə nəgkiariien nəha truviris mevən mwi ti nərmama me. Pwəh sənise pen əknekɪn ti nirau i mə trouəpwəh mwi nɪniien nəghi Iesu i ti iərmama riti mwi.”

¹⁸ Irəha həkwein irəhar haruvnɪmwə pehe mwi. Həni pen ti Pita mine Jon mə trouəpwəh mwi nɪniien uə nahatənien nərmama me ia nəghi Iesu.

¹⁹ Mɪregi Pita mine Jon krouni mə, “Kɪmiaha əpa tihaməkeikei mhəkiri mə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kɪmrau taro nəkwən uə nəkwamɪaha. ²⁰ Mətə kɪmaha ko iahəpwəh nəkwumwi tərɪniien tərhumaha. Tahaməkeikei mhəvisau irapw nəfe iahənətə mhəregi.”

* 4:7: Mat 21:23 * 4:8: Mat 10:19-20 * 4:10: Wok Me 3:6,13-16 * 4:11: Mat 21:42 * 4:12: Mat 1:21 * 4:16: Jon 11:47 * 4:18: Wok Me 5:28,40 * 4:19: Wok Me 5:29

²¹ Nənə nəmə asori me hənise əknekin pen ti nirau i, mhərhi pen irau krauevən, mhəpkətə mhəsuatuk riti ti nousiien irau. Rəknekin ti nirəha ti nəri nə mə nərmmama me haməgnəgini Kumwesən ti nəfe irau krino ia iamə nəha nisun mi krouemhə. ²² Iəmə nəha krinomasan in ia nəghi Iesu nuk səvənhi rəpi raka foti.

Nərmmama me səvəi Iesu həfwaki

²³ Nəpin Pita mine Jon krouier, krouevən rouətə nərmmama me səvəi Iesu, nənə rouəvisau narimnari me pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həməni pen ti nirau i. ²⁴ *Nəpin irəha həregi, housəsımwin irəha me mhəfwaki pəri m Kumwesən, mhəni mə, “Iərimənu Asori ikino neiai mine tiprənə mine təsi mine narimnari me pam ia nirəhar. ²⁵ Fwe kupwən, nəgkiariien səim sə ruku pen ia Nənımwin Ikinan, rier ia nıpəgi nəkwai iərmama səim sə ro tukwini nari mik, kaha səkimaha Kig Tevit, mini mə, ‘Rəfo nərmmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel niemaha raməpi irəha?’

Rəfo nərmmama me ia tiprənə i haməkure ti nətərigien səvənraha, mətə hamo teki nari?

²⁶ Kig me ia tiprənə i həpnəpenə ti naruağənien.

Nəmə asori me pam housəsımwin irəha me, mamhəni ərəha Iərimənu, mamhəni ərəha mwi Kristo səvənhi.’

²⁷ *Kumwesən, nəgkiariien nəha ro nıpərhiienien. Ia taon i Jerusalem, Kig Herot mine Ponjes Paelat hənousəsımwin pəri irəha nərmmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel mine nəkur Isrel. Irəha hənousəsımwin irəha me, mhəmwəki Iesu iəmə ikinan səim sə ramo tukwini nari mik. ²⁸ *Irəha həno narimnari me nəha mamhesi pen atukwatukw nafe ikiməni mə tuko ia nətərigien səim. ²⁹ *Mətə Iərimənu, təkwətəkwuni tikregi ro nəgkiariien skai me nəha nəmə asori me həməni pehe tukumaha i. Kimaha iahase ik mə tikasitu ia kimaha. Kimaha i nərmmama iahamo tukwini nari mik. Pwəh iahəvisau irapw nəgkiariien səim, mhəpwəh nehekiriien. ³⁰ Osə pehe rəgim əsanin, momasan nərmmama səməme nemhəien rarə ia nirəha. Ia nəghi Iesu, iəmə ikinan sə ramo tukwini nari mik, pwəh kimaha iaho nımtətien me mine narimnari me nərmmama tuhətoni, hərkərinari irə.”

³¹ *Nəpin həfwaki pam, Kumwesən rikiukiu ia kwopun nəha kamhəkure ikin. Rerınraha ruvehe mukuər ia Nənımwin Ikinan. Nənə həuvən mhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən, mhəpwəh nehekiriien.

Nərmmama me səvəi Iesu hasitu ia nirəha me

³² *Ia nəpin nəha nərmmama səməme kamhəni nıpərhiienien ia Iesu, rerınraha mine nətərigien səvənraha ro a kuatia. Riti ia nirəha riwən raməpwıg ti nautə me səvənhi, mini mə səvənhi əpa. Mətə həuai narimnari me mhəuvehi rəmwhen ia nirəha me. ³³ *Aposol me kamhəvisau irapw skai mə Iesu Iərimənu rınətui pərhiien mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə Kumwesən ramasitu asori ia nirəha ia namasanien səvənhi. ³⁴ *Nərmmama me səvəi Iesu riti ia nirəha riwən rini mə nari riwən təni tukwe, ti nəri nə mə sin sin ia nirəha səvənraha tiprənə uə nımwə rarə həmri pen nəmri nari irə. Nəpin kuvehi nənimen, həuvehi mane, ³⁵ mhəuvən, mhəfate pen ia nisui aposol me. Nənə aposol me həuai, mhəuvei pen m nərmmama səməme nari riwən ti nirəha.

* 4:24: Eks 20:11, Neh 9:6, Sam 146:6 * 4:27: Mat 27:1-2, Luk 23:7-11, Wok Me 3:13 * 4:28: Wok Me 2:23 * 4:29: Efes 6:19 * 4:31: Wok Me 2:4 * 4:32: Wok Me 2:44 * 4:33: Wok Me 2:47 * 4:34: Wok Me 2:45

³⁶ *Iærmama riti næha ikin næghin næ Josef. In iæmæ Isrel sæ ruku pen ia kwænækwus sævai Livæ. Rinætui ia tæna æmweris næha Sæpras. Aposol me hæsegi pen næghin sæ vi mæ Panapas. Nipwrai nægkiariien næha in i mæ Iæmæ sæ Ramærpwi ðknekin Nærmama. ³⁷ Josef i ræmri pen næmri nari ia tiprænæ sævænhi. Næpin kuvehi nænimen, ruvehi mane, mevæn, mifate pen ia nisui aposol me.

5

Ananaeas mine pran sævænhi Safaera

¹ Mætæ iærmama riti næghin næ Ananaeas mine pran sævænhi Safaera krouæmri pen næmri nari ia sævænrau tiprænæ. ² *Næpin kuvehi nænimen, krouvehi mane, rouni pæri mæ trouvehi raka nipærin sævænrau. Kuriræ iræ Ananaeas ruvehi nipærin a, mevæn, mifate pen ia nisui aposol me, mameikuæ mæ mane me pam næha rauvei pen.

³ Pita rini mæ, “Ananaeas, ræfo ikæseni Setan ruvehe mukuær ia rerim, mamæ ikameikuæ ia Nænimwin Ikinan? Næmri tiprænæ sæ kuvei pehe mik, ræfo ikækwæmhiri nipærin sæim? ⁴ Næpin ikæpwæh næmri penien ihi næmri nari iræ, tiprænæ ramo ihi sæim iræ. Næpin ikuvehi mane, ia næpin næha mwi mane næha ramo ihi sæim iræ. Mætæ ræfo rerim rirhi mæ tiko noien i? Ikæpwæh neikuæien ia nirak, mætæ ikeikuæ ia Kumwesæn.”

⁵⁻⁶ Næpin Ananaeas riregi nægkiariien næha, tækwækwuni a mwi rimwei memhæ. Ntæmaruæ me nepwin hæskæmter, mhævegi nipwran, mhæuvehi mhæier, mhæuvæn mhænimwi. Nærmama me hæregi hæhekir.

⁷ Næpin aoa kahar rukurau, pran sævai Ananaeas ruvniwæ pehe, mætæ ræpwæh nukurænien mæ sævænhi iærman ruvamhæ. ⁸ Pita rini pen tukwe in mæ, “Tiko mini pehe ro tukw iou i mæ næmri tiprænæ sæ kuvei pehe m kimirau, in pam i?”

Miregi Safaera rini mæ, “Ouæh, næmri tiprænæ ihi næha?”

⁹ Mætæ Pita rini pen tukwe in mæ, “Ræfo kimirau iærman sæim irouni pæri mæ tirouni mæ mane me pam i? Ikukuræn mæ ko ikeikuæ ia Nænimwin sævai Iærimænu? ðtæ ro! Nærmama sæmæme hamænimwi sæim iærman, iræha fwe ia kwæruæ. Tuhæuvehi mwi ik, mhæuvæn fwe iruæ.”

¹⁰ Tækwækwuni a Safaera rimwei ia nisui Pita memhæ. Næpin ntæmaruæ me hæuvniwæ pehe, hæta ramæmak muvamhæ. Nænæ hæuvehi, mhæier, mhænimwi ia nikare sævænhi iærman. ¹¹ Nakalasia me mine nærmama sæmæme hæregi næri næha, iræha pam hæhekir asori.

Aposol me kamho nimtætien me

¹² *Ia næpin næha aposol me kamhavæn ia reri nærmama me, mamho nimtætien me ripik mine narimnari me ripik nærmama hætoni mhærkærinari iræ. Ia næpin me nærmama sæmæme kamhæni nipærhienien ia Iesu kamhousæsimwin iræha me ia vranda sævai Solomon ia nimwæ sævai Kumwesæn. ¹³ Næpin nærmama ænapen a hætoni iræha, hægnægini iræha, mætæ hæpwæh nevænien ipaka, ti næri næ mæ hæhekir. ¹⁴ *Mætæ nærman me hæpik mine nipran me hæpik kamhæuvehe ti Iesu Iærimænu, mamhæni nipærhienien iræ. ¹⁵ Aposol me kamho nimtætien me ripik ia Jerusalem. Ro pen nærmama me kamhæuvehi nærmama sæmæme nemhæien raræ ia niræha, mhæuvehi, mhæuvæn fwe ia suatuk, mhæmri pen iræha ia tækure nikoukæu me mine kafete me. Iræha kamho iamînhi iræ minuæ Pita ruvehe mukurau

* **4:36:** Wok Me 11:22-26, Wok Me 13:2-3   * **5:2:** Wok Me 4:34-35   * **5:12:** Wok Me 2:43, 14:3

* **5:14:** Wok Me 2:41, 21:20

mətə nənimwin a trukurau pen ia nirəha, nənə irəha həuwehe mhəsanin. ¹⁶ *Nərmama me fwe ia rukwənu me ipaka ti Jerusalem, irəha mwi kamhəuwehi nərmama me səvənraha səməme nemhəien rarə ia nirəha mine səməme nənimwin ərəha me kamharə ia nirəha, kamhəuwehi irəha, mhəuwehe, nənə aposol me ho irəha pam həuwehe mhəsanin.

Nəmə asori me kamhometə aposol me

¹⁷ *Ia nəpin nəha pris asori anan mine Satusi me nepwin housəsimwin pəri irəha me. Rerınraha ramrhi ərəha aposol me səvai Iesu. ¹⁸ Mo pen həkwtəmhiri irəha, mhəuwehi puwnimwə irəha ia kalapus. ¹⁹ *Mətə ia nəpin irə agelo riti səvai lərimənu ruvehe məsevər ia təpinhə me səvai nimwə nəha, miri irapw aposol me, mini pen ti nirəha i mə, ²⁰ “Tihəuvən mhərer ia nimwə səvai Kumwesən, mamhəni irapw ti nərmama me nəgkiariien me pam ia nikaren səvai nimiruien vi i.”

²¹ Ia nəpin rınamran həuvən fwe ia nimwə səvai Kumwesən mamhəhatən nərmama rosi agelo rıməni pen tukunraha i.

Nəpin pris asori anan mine in me nepwin həuwehe, housəsimwin nəmə asori me səvai nəkur Isrel. Nəmə asori me nəha hərhi pen nərmama nepwin mə tuhəuvən fwe kalapus, mhəuwehi aposol me, mhəuwehi mhəuwehe.

²² Mətə nəpin nərmama me nəha kərhi pen irəha həuvən ia kalapus, həpwəh nətoniien aposol me. Nənə hərərig, mhəni pen ti nəmə asori me i mə,

²³ “Kimaha iahəuvən mhətoni kalapus rəsisəg əknekın. Nərmama səməme kamhətui ti kwopun nəha kamhərer tukuahag pam ia kwəruə me. Mətə nəpin həsevər ia təpinhə, kimaha iahəuvnimwə, mətə nərmama me nəha həiwən.”

²⁴ Nəpin pris asori me mine iəmə asori səvai naruağən me səməme kamhətui ti nimwə səvai Kumwesən hərəgi nəgkiariien nəha, nətərigien səvənraha rəvsausini pik ti aposol me. Həreirei mə nəfe ro irəha.

²⁵ Ia nəpin nəha iərmama riti ruvnimwə pehe, mini pen ti nirəha i mə “Nəmə me nəha hiənəsisəg tukuahag ia nirəha, irəha fwe ia nimwə səvai Kumwesən kamhəhatən nərmama me.” ²⁶ *Nənə iəmə asori səvai naruağən me səməme kamhətui ti nimwə səvai Kumwesən rıskəmter, miri naruağən me nepwin səvənhi, mhəuvən, mhəkwtəmhiri aposol me, mhəri irəha mhəuwehe. Mətə həpwəh nousiien irəha, ti nəri nə mə həhekır nərmama me. Kamo nərmama me həkwi irəha ia kəruətərel.

²⁷ Irəha həuwehi aposol me mhəuwehe, mhərpwi irapw irəha ia nəmri nəmə asori me. Nənə pris asori anan nəgkiari minraha, ²⁸ *mini mə, “Iahəuvəni pehe raka nəgkiariien skai tukumiaha i mə tihəpwəh rə nahatənien nərmama ia nəghi iəmə nəha. Mətə hiənəruui nəkwamaha. Hətə ro. Təkwtəkwuni nəha nərmama me pam ia Jerusalem həuvəregi raka nəgkiariien səkimiaha. Rəfo mə tiharukwi pehe nemhəien səvai iəmə nəha ia kimaha.”

²⁹ *Mətə Pita mine aposol me həni pen ti nəmə asori me i mə, “Kimaha tahaməkeikei mho nəkwai Kumwesən, rıpkə mhə nəkwai nərmama.

³⁰ *Kimiaha hiənousi əpune Iesu ia noien nəha hiəno irə, mhərukwi utə ia nei kamarkuau. Mətə Kumwesən səvai kaha kupwən me səkitaha rıno rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ³¹ *Kumwesən i ruvəuwehi utə raka in mukurei pen in ia nikaren mwatuk mə in iəmə sə triri nərmama mine iəmə

* 5:16: Mak 6:56, Wok Me 19:11-12 * 5:17: Wok Me 4:1-2,6 * 5:19: Wok Me 12:7-10 * 5:26:

Mat 14:5 * 5:28: Wok Me 4:18, Mat 27:25 * 5:29: Wok Me 4:19 * 5:30: Wok Me 3:15

* 5:31: Wok Me 2:33-34, Efes 1:20, Hip 2:10, 12:2

sə truvehimiru nərmama. Kumwesən ro iaminha irə mə truvei pehe nəpin m kitaha nəkur Isrel. Trini minuə sərərig ia noien ərəha me səkitaha, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkitaha, məpwəh nəripwinien. ³² *Kimaha iahənətə narimnari me nəha, mamhəvisau irapw mə ro nīpərhiēnien. Nənimwin Ikinan sə Kumwesən rauvei pen m nərmama səməme hamo nəkwan in mwi ramərer kimaha min.”

³³ *Nəpin nəmə asori me həregi nəgkiariien səvəi aposol me niemaha rəpi irəha. Hənuə tuhousi əpune irəha. ³⁴ *Mətə iəmə asori riti nəha ikin ia rerinraha nəghin nə Kamaliel. In Farisi riti. In iahatən riti sə ramahatən Loa səvəi Moses. Nərmama pam kamhəsiāi in. In riskəmter, mini pen ti naruağən me mə, “Tihə mhəuvehi nəmə i mhəier. Pwəh kimaha iahəgkiari ouihi a.”

³⁵ Nəpin aposol me həier irə, Kamaliel rəgkiari pen m nəmə asori me i mə, “Nəmə Isrel, tihətərig amasan ti nəfe hiamo ia nəmə me i. ³⁶ *Rerimiahā trirhi Teutas fwe kupwən.^a Rini mə in iərmama riti. Nərmama həpik, ipaka ti 400, həuvən mhəkuriərə i. Mətə kousi əpune iəmə nəha. Nərmama səməme kamho nəkwan havən kirkiri. Kusen səvənraha rəsas miwən. ³⁷ *Kurirə ikin, ia nəpin sə kaməvsini nərmama me irə, Jutas iəmə Kalili^b rərer mivi nərmama həpik həuvən mhəkuriərə i. Mətə in mwi kousi əpune. Nərmama səməme kamho nəkwan havən kirkiri. ³⁸ Ro iaminhī irə iakuə takini pehe tukumiahā i mə, nəmə me i hamərer ia nəmrītaha ipwet, ramasan mə tihəpwəh irəha, mhəfi raka rəgimiahā ia nīrəha. Trini minuə nəri nəha hamo ruku pen ti iərmama, trəsas miwən. ³⁹ Mətə trini minuə Kumwesən ramərer kurirə ia nīrəha, ko hiəpwəh nīniseien irəha. Tihətərig amasan ti nəfe hiamo ia nəmə me i. Kitaha sərəirei, mətə rərəha mə tihətə sas kurirə mə hiamousari m Kumwesən.”

⁴⁰ *Ro iaminhī irə nəmə asori me ho rosi Kamaliel riməni pen ti nīrəha i. Həkwein mwi aposol me həuvnimwə pehe, mhərisi irəha, mhənise pen əknekin ti nīrəha mə tuhəpwəh nəvisaiuen mwi m nərmama ia nəghī Iesu, nənə mhəfi raka rəginraha ia nīrəha.

⁴¹ *Aposol me həier ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mamhəgien, ti nəri nə mə Kumwesən rətə irəha mə həmwən ko naurisien minraha ti nəghī Iesu. ⁴² *Nənə ia nəpin me kamhəuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəuvən mwi ia nimwə me, mamhəripin, mamhahatən nərmama me, mamhəvisau minraha mə Iesu in Kristo.

6

Nasituien me irəha pam sefen

¹ *Nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhəpik mwi. Ia nəpin nəha nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həvisə irəha nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien Hipru. Nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həni mə ia nəpin me, nəpin kauvei pen mane mine nəveginien m nərmama me trasitu ia nīrəha, kipkuvei pen mhə m nīpran me səvənraha səməme nərman me səvənraha həuvamhə. ² Ro iaminhī irə, aposol me twelef həkwein pen nərmama me səvəi Iesu mə irəha pam

* 5:32: Wok Me 1:8 * 5:33: Wok Me 7:54 * 5:34: Wok Me 22:3 * 5:36: Wok Me 21:38

^a 5:36: Teutas in iərmama riti riməiri nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mharuağən irəha nəkur Rom. Rəpwəh nokeikeien mə nəkur Rom tuhərimənu ia nəkur Isrel. * 5:37: Luk 2:1-2 ^b 5:37: Jutas in iəmə Kalili riti. Fwe kupwən riməiri nərmama me səvənhi həuvən mharuağən irəha nəkur Rom. * 5:40: Wok Me 4:18 * 5:41: Mat 5:10-12, 1Tes 4:13 * 5:42: Wok Me 9:22, 17:3

* 6:1: Wok Me 4:35

tuhæuvehe. Næþin hæuvehe, aposol me hæni pen ti niræha i mæ, “Kimaha iahamævisau irapw nægkiariien sævai Kumwesæn. Ripkatukwatukw mhæ mæ tahæpwæh wok næha mhæuvehe mhæsui raka næveginien. ^{3*}Ro pen piævmaha me, kimiaha tihærpwi rægimiaha ia nærman me sefen ia kimiaha næghinraha ramasan, rerinraha rukuær ia Nænimwin Ikinan, nukurænien sævænraha ræwæmwis. Kimaha tahæuvehi utæ iræha mæ tuhæsui raka næveginien. ⁴Mætæ wok sækimaha tahamæfwaki, mamhævisau irapw nægkiariien sævai Kumwesæn ia næþin me.”

^{5*}Nærmama me pam sævai Iesu rerinraha ragien ti nægkiariien næha sævai aposol me. Hærpwi rægînraha ia Stifen, iærman riti nahatætæien sævænhi riskai, rerin rukuær ia Nænimwin Ikinan. Hærpwi mwi rægînraha ia Filip, mine Prokoras, mine Nikanor, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, iæmæ Antiok. Ripko mhæ in iæmæ Isrel, mætæ ramaræ ia naræien sævænraha. ^{6*}Iræha hæri nærman me næha sefen, mhæuvehe, mhærer ia næmri aposol me. Aposol me hæmrutæ rægînraha ia niræha, mæfwaki minraha.

^{7*}Ia næþin næha nægkiariien sævai Kumwesæn rauviris mamevæn. Nærmama me sævai Iesu fwe Jerusalem hæuvehe mhæpik mwi. Pris me nepwin hæuvehi nahatænien sævai Iesu, mhahatætæ iræ. Pris me næha hæpik kwopti.

Nækur Isrel hækwætæmhiri Stifen

^{8*}Stifen in iærmama riti Kumwesæn rauvei pen niskaiien min, mamasitu iræ ia namasaniien sævænhi. Næþin riti Stifen ramavæn ia reri nærmama, mamō nîmætæien asori me mine narimnari me nærmama hætoni, hamærkæri asori nari iræ. ^{9*}Mætæ nærmama me nepwin næha ikin. Iræha nærmama sævai nimwæfwaki riti sævai nækur Isrel kani mæ Nimwæfwaki Sævai Nærmama Me Kinifi Raka Nari ia Niræha.^a Nepwin hæuku pen fwe Saerin mine Aleksantria. Nepwin mwi hæuku pen fwe Silisia mine Esia. Iræha hæskæmter mamhousari m Stifen. ^{10*}Mætæ ræknekîn ti niræha. Ko hæpkousi tæriini mhæ nægkiariien sævænhi, ti næri næ mæ Nænimwin Ikinan rauvei pen nukurænien min.

^{11*}Ro iamînhi iræ hærukū pen nærmama nepwin mæ tuheikuæ iræ. Nærmama me næha hæskæmter, mhæni mæ, “Kimaha iahæregi iæmæ i ramægkiari æræha ia Moses mine Kumwesæn.”

¹²Næþin nærmama me mine næmæ asori me sævænraha mine nahatæn me sævai Loa hæregi nægkiariien næha, niemaha ræpi iræha. Hæuvæn ti Stifen, mhækwætæmhiri, mhæuvehi mhæuvæn, mhærpwi irapw in ia næmri næmæ asori me sævai nækur Isrel. ^{13*}Iræha hærpwi irapw nærmama nepwin mæ tuheikuæ ia Stifen. Nærmama me næha hæni mæ, “Ia næþin me iæmæ i ramîni æræha kwopun ikinan i mine Loa sævai Moses. ¹⁴Iahæregi rini mæ Iesu næha iæmæ Nasaret in trousi testesi nimwæ sævai Kumwesæn, mærkæri naræien sæ Moses rimæuvei pehe m kitaha, næmri sæpæ riti.”

¹⁵Næmæ asori me pam sævai nækur Isrel hamækure ia nousæsimwinien sævænraha, mamhæti pen mamhætæ Stifen, mhætōni mæ nænimen ræmwhen ia næmri ægelo riti.

* **6:3:** 1Tim 3:7 * **6:5:** Wok Me 8:5 * **6:6:** Wok Me 13:3, 14:23 * **6:7:** Wok Me 2:41, 16:5
 * **6:8:** Wok Me 2:43 * **6:9:** 2Tim 1:15 ^a **6:9:** Nærmama me næha sæmæme kamhæfwaki ia nimwæfwaki næha iræha nækur Isrel. Fwe kupwæn kamoslef ia niræha, nænæ kinifi raka nari ia niræha.
 Hæpko mhæ mwi slef ia niræha. * **6:10:** Luk 21:15 * **6:11:** Mat 26:59-61 * **6:13:** Jer 26:11

7

Nəvisauien səvai Stifen

¹ Ia nəp̄in nəha pris asori anan r̄ini pen ti Stifen i mə, “Rəfo irə? Nəgkiariien i ro n̄ipərhiēnien?”

² *M̄iregi Stifen r̄ini mə, “Piak me m̄ine tata me, həregi ro. Fwe kupw̄an, nəp̄in kaha kupw̄an səkitaha Epraham r̄ipkev̄an mh̄ə ihi fwe Haran, Kumwes̄an asori rier irapw̄ tukwe fwe Mesopotemia, ³ *m̄ini pen tukwe in mə, ‘Tikier ia t̄ənə imwam m̄ine nəkur imwam, mier mev̄an fwe ia t̄ipr̄ənə takahat̄an ik irə.’

⁴ *Epraham rier ia t̄ənə Koltia,^a mev̄an mar̄ə fwe ia taon nəha Haran. Nəp̄in səv̄anhi tata remh̄ə, Kumwes̄an r̄erui irapw̄ mwi in ruvehe mar̄ə ia t̄ipr̄ənə i sə hiamar̄ə irə ipwet m̄ine. ⁵ *M̄ətə ia nəp̄in nəha Kumwes̄an r̄ipkuvei pen mh̄ə t̄ipr̄ənə riti ia kwopun i mə tro səv̄anhi irə. R̄ipkuvei pen anan mh̄ə kw̄ənp̄ər̄in riti min. M̄ətə r̄ino promes a mə t̄ipkuvei pen min m̄ine nimwipw̄ini me səməme tuh̄ətui kurir̄ə. Nəp̄in Kumwes̄an r̄im̄əni promes nəha, t̄ini Epraham ramiw̄an ihi. ⁶ *Nəgkiariien sə Kumwes̄an r̄im̄əni pen ti Epraham i ro iam̄inhi irə: ‘Nimwipw̄im me tuh̄əv̄ən mhar̄ə ia t̄ipr̄ənə səvai n̄ərm̄əp̄ə. Nəkur ia kwopun nəha tuh̄əvehi pen wok skai m̄inraha, mh̄omet̄ə ir̄əha meste nuk fo hantret.’ ⁷ *Kumwes̄an rar̄ə m̄ini mwi mə, ‘M̄ətə iou tak̄ərp̄win noien ər̄əha səvai nəkur me nəha nimwipw̄im me tuhowok skai m̄inraha. Kurir̄ə irə nimwipw̄im me tuh̄əier ia t̄ənə nəha, mh̄əuvehe, mh̄əfwaki pehe miou ia kwopun i.’ ⁸ *Ia nəp̄in nəha Kumwes̄an r̄ini mə Epraham m̄ine kw̄ənək̄wus me səv̄anhi tukam̄əkeikei kuvehi ninhum m̄inraha. Noien nəha rahat̄an pen promes nəha Kumwes̄an r̄im̄əvei pen m̄ Epraham. Kurir̄ə irə t̄ini Epraham r̄ətui, nəgh̄in n̄ə Aesak. Nəp̄in ruvehi nəp̄in eit səv̄anhi, səv̄anhi tata ruvehi ninhum min. N̄ənə Aesak r̄ər̄əhi Jekop. N̄ənə Jekop r̄ər̄əhi n̄ər̄man me ir̄əha pam t̄welef. Ir̄əha me nəha kaha kupw̄an me səkitaha.

⁹ *Kaha kupw̄an me nəha səkitaha, rer̄inraha ramr̄hi ər̄əha pīəv̄nraha Josef. H̄əuvehi pen in ia r̄əgi n̄ərm̄ama me nep̄win, mh̄əuvehi mane irə. N̄ərm̄ama me nəha h̄əuvehi Josef, mh̄əuv̄ən fwe Ijip. Ia kwopun nəha Josef ramowok s̄lef, m̄ətə Kumwes̄an ramar̄ə tukwe, ¹⁰ *mauvehi raka in ia n̄ip̄əmp̄əm̄ien me pam səv̄anhi. Nəp̄in Josef rev̄ən m̄ərer ia n̄əmri Fero, kig səvai nəkur Ijip, Kumwes̄an ruvei pen namasanien m̄ine nukur̄ənien min. Ro pen Fero ruvei pen nasor̄ien m̄ Josef. N̄ənə Josef ruvehe mo in īəm̄ə asori ram̄ətui amasan ti nəkur Ijip, n̄ənə mam̄ətui amasan mwi ti nar̄im̄nari me sə kamo ia nəkwai nimw̄ə səvai Kig Fero.

¹¹ *Kurir̄ə ik̄in nəp̄in səvai nukumh̄ə ruvehe muvehi pam nəkur Ijip m̄ine nəkur Kenan, mam̄o n̄ərm̄ama h̄əm̄is̄ə pik. Kaha kupw̄an me səkitaha h̄ənam̄ətui s̄ən̄nraha nəveḡinien, m̄ətə ruv̄əiv̄ən. ¹² *Nəp̄in Jekop r̄iregi nəvisauien mə nəveḡinien fwe Ijip, r̄ər̄hi pen kaha kupw̄an me səkitaha mə tuh̄əv̄ən fwe ik̄in. Ro səvi ti n̄ir̄əha ti nev̄ənien ia kwopun nəha. ¹³ *Nəp̄in ir̄əha h̄əuv̄ən s̄əro k̄əru irə, n̄ənə Josef r̄ini pui in ti pīəv̄ni me, n̄ənə Kig Fero ruvehe mukur̄ən n̄ərm̄ama ia kw̄ənək̄wus səvai Josef. ¹⁴ *Kurir̄ə irə Josef

* 7:2: Jen 11:31 * 7:3: Jen 12:1 * 7:4: Jen 11:31–12:5 ^a 7:4: Koltia nəgh̄in riti mwi Papilon.

* 7:5: Jen 12:7, 15:18, Jen 17:8, Dut 2:5 * 7:6: Jen 15:13-14, Eks 12:40 * 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14, Jen 21:4 * 7:9: Jen 37:11,28, Jen 39:1-3, Jen 39:21-23 * 7:10: Jen 41:37-44, Sam 105:21 * 7:11: Jen 41:54 * 7:12: Jen 42:1-5 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11, Jen 46:27

rərhi pen nægkiariien revən ti səvənhi tata Jekop irəha nərmama me pam ia kwənəkʷus səvənhi mə tuhəuvehe fwe Ijip. Irəha pam sefenti-faef nərmama. ¹⁵ *Nəp̄in Jekop riregi nægkiariien nəha, reiwaiu mevən fwe Ijip. Kurirə ikin in mine kaha kupwən me səkitaha hemhə fwe ikin. ¹⁶ *Nənə həuvehi n̄ipwranraha mhərərīg mhəuvən fwe taon nəha Sekem, mhən̄imwi irəha fwe ikin ia n̄ipəg riti sə Epraham r̄iməuvehi nənimen ti n̄ipwnəti iəmə asori riti nəgh̄in nə Hamor.

¹⁷ *Ruvəuvehe ipaka ti nəp̄in nəha Kumwesən truvei pen tiprənə m kaha kupwən me səkitaha rəmwhen rino promes m Epraham fwe kupwən. Ia nəp̄in nəha nərmama me səkitaha fwe Ijip həuvehe mhasori mhəp̄ik. ¹⁸ *Nənə kīg əpə ruvehe mər̄imənu ia nəkur Ijip, mətə r̄inap̄kukurən mhə Josef. ¹⁹ *In reikuə ia kaha kupwən me səkitaha, mamər̄hiər̄hi irəha mə tuhərui irapw nəkwər̄hakwər̄ha me sə həp̄kətui a i mə tuhēm̄hə.

²⁰ *Ia nəp̄in atukwatukw nəha Moses rətui. In ramasan p̄ik ia nəmri Kumwesən. Səvənhi tata mine mama krouətui amasan tukwe ia nəkwai n̄imwə səvənrau meste in ruvehi məkʷə kahar. ²¹ *Nəp̄in irau krouəmri irapw irua, prən ouih̄i səvəi Kīg Fero rətōni, mər̄əhi səvənhi, mətui amasan tukwe rəmwhen mə in tini anan. ²² K̄inahatən Moses ia nukurənien me pam səvəi nəkur Ijip. Səvənhi nægkiariien mine wok krouəsən̄in.

²³ Nəp̄in Moses reste nuk foti, rerin r̄irhi mə trevən mətōni piəvni me nəkur Isrel. ²⁴ *In revən mətōni iəmə Ijip riti ramousi piəvni riti, mətə r̄ipkatukwatukw mə tro irə iam̄in̄ha irə. Ro pen Moses revən mə trasitui ia piəvni, mər̄p̄win pen noien səvəi iəmə Ijip ramo. Rousi iəmə Ijip nəha, mousi əpune. ²⁵ Moses rerin r̄irhi mə piəvni me tuhətōni mhəukurən mə Kumwesən ramər̄hi pen in mə truvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Mətə irəha həp̄kətə sas mhə irə. ²⁶ K̄ini rakwakwi irə Moses revən mwi mətōni iəmə Isrel kəru krouousi irau me. In revən mə trəmri nəmər̄inuien ti n̄irau i, m̄ini mə, 'Iəmən̄mi k̄imirau piəvmirau me a. Rəfo irouousi k̄imirau me?'

²⁷ Mətə iəmə sə ramousi ərəha anan piəvni rəsua raka Moses, m̄ini mə, 'Sin r̄iməuvehi utə ik mə tikər̄imənu ia k̄imaha mək̄iri noien səkimaha? ²⁸ Rosi ikua tikousi əpune iou rəmwhen ikinousi əpune iəmə Ijip nər̄ineiv?' ²⁹ *Nəp̄in Moses riregi nægkiariien nəha, rap fwe Ijip, mevən mo in iərmama pwispwis ia tənə Mitia. Ia kwopun nəha tini kəru krouətui, iərman mi.

³⁰ *Kurirə irə nuk foti rukurau, nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pen ti Moses i fwe ia kwopun akwesakwes ikin, ipaka ti təkuaer Sinae, mamər̄er ia nei riti napw rauək irə, mətə r̄ipkahi əmwesi mhə. ³¹ Moses rətōni nei nəha rəkər̄inari irə. Nənə nəp̄in revən ipaka tukwe mə trəspau irə, reri Iər̄imənu ruvehe, m̄ini mə, ³² 'Iou Kumwesən səvəi kaha kupwən me səim. Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop.' Moses riregi, mətə rehək̄ir mətəm̄n̄imw̄in, mər̄p̄wəh nət̄i penien mətōni.

³³ Nənə Iər̄imənu r̄ini pen tukwe in mə, 'Uvehi raka səim put, ti nər̄i nə mə tiprənə nə iakamər̄er ikin ro ikinan i. ³⁴ Iou iakinətə raka nərmama me səiou fwe Ijip. Kamometə irəha. Iakuvəregi raka nasəkien səvənraha. Nənə iou iakeiwaiu irapw pehe i mə takuvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Tiko muvehe, təkwtək̄wuni takər̄hi pen ik ikevən fwe Ijip.'

* **7:15:** Jen 46:1-7, Jen 49:33 * **7:16:** Jen 23:2-20, Jen 33:19, Jos 24:32 * **7:17:** Eks 1:7 * **7:18:** Eks 1:8 * **7:19:** Eks 1:10-22 * **7:20:** Eks 2:2, Hip 11:23 * **7:21:** Eks 2:3-10 * **7:24:** Eks 2:11-15 * **7:29:** Eks 2:21-22, Eks 18:3-4 * **7:30:** Eks 3:1-10

³⁵ In naha Moses sə kupwən nəkur Isrel həpwəh nokeikeien in, mhəni pen tukwe in mə, ‘Sin riməuvehi utə ik mə tikərimənu ia kimaha məkiri noien səkimaha?’ Mətə Moses naha in naha Kumwesən rərhi pen agelo riti səvənhi rier pen tukwe ia kwəti nei, mərhi pen in revən mə trərimənu ia nəkur Isrel, muvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. ³⁶ *Moses naha riri irəha mhəier ia Ijip, mhəuvən fwe ia Təsi Əruverəv, mhəuvən mharə nuk foti fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Nənə ia kwopun me naha ramo nımtətien me mine narımmari me nərmmama hətoni hamərkərinari irə.

³⁷ *Moses naha in naha riməni pen ti nəkur Isrel i mə, ‘Kumwesən truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet naha truku pen ia kimiaha in piəvımiaha riti.’^b ³⁸ *Moses naha in naha ramarə irəha nəkur Isrel nəpin kamhəvən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. In ramarə irəha kaha kupwən me səkitaha nəpin agelo naha rəgkiari min ia Təkuər Sinae. Kumwesən ruvei pen nəgkiariien sə ramıru m Moses mə truvei pehe m kitaha.

³⁹ *Mətə kaha kupwən me səkitaha həpwəh nokeikeien mə tuho nəkwai Moses. Həsua karen in. Nənə rerınraha rinamrhi Ijip. Hokeikei mə tuhərərığ mhəuvən fwe ikin. ⁴⁰ *Ro pen həni pen ti Eron i mə, ‘Tiko kumwesən me nerpwin, pwəh həiri kitaha, ti nəri nə mə səreirei mə Moses naha riməiri raka kitaha ia tənə Ijip ruvəwəku.’ ⁴¹ *İa nəpin naha irəha ho nənimwi kau riti. Nəpin həno pam, həpeki pehe nərimıru me mə tuhousi əpune irəha mhəuvei pen m nənimwi kau naha. Irəha haməgnəgini nəri naha həno ia rəginraha.

⁴² *Ro iamınhi irə Kumwesən ruvehi pen təkutan mınraha, məpwəh irəha həuvən mhəfwaki pen m meri, məkwə, mine kəməhau me. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia nəkukuə səvəi profet me rani:

‘Nəkur Isrel. İa nəpin naha hianarə nuk foti fwe kwopun akwesakwes ikin, nərimıru me səməme hiamousi əpune, mamhəmri utə ia təkure nıfatə, hiəuvei pehe miou uə rekəm?’
Rekəm. Hiəpwəh nuvei peheien miou.

⁴³ Mətə hiaməuvehi nimwə tapolen səvəi kumwesən naha Molek, mine kəməhau səvəi kumwesən naha səkimiaha Refan.

İrau mi naha kumwesən eikuə mi sə hiəno ia rəgimımiaha mə tihaməfwaki pen mınrau.
Kimiaha hiamo iamınhi ro pen takuvehi raka kimiaha ia tiprənə səkimiaha hiəuvən ia nıkare Pabilon.’

⁴⁴ *Fwe ia kwopun akwesakwes ikin, Kumwesən riməni pen ti Moses i mə traməkeikei mo nimwə tapolen riti. Moses ro, mesi pen atukwatukw rəmwhen ia Kumwesən rino rətoni. Kurirə ikin kaha kupwən me səkitaha həuvehi nimwə tapolen naha mamhəuvən. ⁴⁵ *Nəpin Josua riri kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvehe mhəuvehi raka tiprənə ia rəgi nəmə Kenan, həuvehi nimwə tapolen naha, mhəuvehi mhəuvehe. Irəha kənəmhəuvehe ia Kenan, Kumwesən raməkouı irəpw nəmə ikin. Nimwə Tapolen naha ramamak iamınhi meste nəpin səvəi Kig Tevit. ⁴⁶ *Kig Tevit naha Kumwesən rerin ragien tukwe. In rini pen ti Kumwesən i mə, ‘İk Kumwesən səvəi Jekop. Ko ikəsəni iou iako nimwə riti sə tikamarə irə?’ ⁴⁷ *Mətə Kumwesən rəpwəh nəsenien. Kig Tevit rıpkə mhə nimwə riti səvəi Kumwesən. Solomon rə.

* **7:36:** Eks 7:3, 14:21, Nam 14:33 * **7:37:** Wok Me 3:22 **b** **7:37:** Profet naha Moses riməni mə tripkuvehe in naha İesu. Əvsini mwı Dut 18:15. * **7:38:** Eks 19:3, Dut 5:5, 9:10, Wok Me 7:53

* **7:39:** Nam 14:3 * **7:40:** Eks 32:1,23 * **7:41:** Eks 32:2-6 * **7:42:** Jer 19:13 * **7:44:** Eks 25:40 * **7:45:** Jos 3:14-17, Jos 23:9, 18:1 * **7:46:** 2Saml 7:1-16, Sam 132:1-5 * **7:47:** 1Kıng 6:1

48 Mətə kitaha səukurən mə Kum wesən sə rasori anan, in riṗkarə mhə ia nəkwai nimwə me səməme nərmmama həno ia rəginraha. Rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea riməni mə,

49 *Neiai in jea səiou sə iakaməkure irə mamərimənu.

Tiṗrənə in nəri sə iakamərpwi utə tiṗage nisuk mi irə.

Kimiaha ko hio nimwə riti mə takarə irə?

Kimiaha ko hio kwopun riti mə takarpwis ikin?

50 Həni ro, sin rino narimnari me pam i?

Iou əpa Kumwesən iakinə.”

51 *Stifen rini pen ti nəmə asori me i mə, “Kimiaha i kəmkapwəmiaha riskai. Nətərigien səkimiaha riptəv hiəmwhen ia nərmmama səməme həreirei Iərimənu. Hiəṗkregi mhə nəgkiariien səvənhi. Hiamo rəmwhen kaha kupwən me səkimiaha. Ia nəṗin me hiəmənise nəfe nari Nənimwɨn Ikinan rani pehe tukumiaha i. 52 *Rəfo? Profet riti nəha ikin kaha kupwən me səkimiaha həṗkometə mhə in? Rəkəm! Həmwəki pam irəha, mhousi əpune səməme haməkupwən mhəni irapw mə Iəmə Atukwatukw riti truvehe. Nənə nəṗin Iəmə Atukwatukw nəha ruvehe, kimiaha hiəuvei pen in ia rəgi nəmə Rom. Ia noien nəha hiouisi əpune in. 53 *Kimiaha hiəuvəuvehi raka Loa səvəi Kumwesən sə nagelo me həuvei pehe fwe kupwən, mətə hiəmərui Loa nəha ia nəṗin me.”

Kəkwi əpune Stifen ia kəruətərei

54 *Nəṗin nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həregi Stifen raməgkiari, niemaha rəṗi ṗik irəha. Kamhahi tərini revinraha tukwe. 55 *Mətə Stifen rerin ruvehe mukuər ia Nənimwɨn Ikinan. Rəkwtə ia nimagouagou, mətəni nukuraanien asori ruku pen ia kwopun Kumwesən ramarə ikin, mətəni mwi Iesu ramərer ia nıkare Kumwesən mwatuk. 56 *Stifen rini mə, “Hətoni ro. Kəpuapen reitehi. Iakamətə Iəməti Iərmama fwe ia neiai ramərer ia nıkare Kumwesən mwatuk.”

57 Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hasək əpwəmwis, mho tukuahag nəkwəreginraha. Irəha pam haiu, mhəuvən mə tuhəkwtəmhiriri Stifen.

58 *Irəha həkwətəmhiriri Stifen, mhəuvehi, mhəier ia Jerusalem, mənəmhəkwi in ia kəruətərei mə tremhə. Nərmmama səməme haməuəsi Stifen həpeki raka karkahu əpwəmwis me səvənraha, mhəfate pen ia nisui iərmama riti nəghin nə Sol.

59 *Nəṗin kəmhəkwi Stifen, raməfwaki mɨni mə, “Iesu Iərimənu, tikuvehi nənimwik.” 60 *Kurirə irə rinimwi nukurhun mi, məkwəin əpwəmwis, mɨni mə, “Iərimənu, tikəpwəh nərpwinien noien ərəha i irəha kamho ia nirak.” Nəṗin rini iamɨnhi irə, in remhə.

8

1-2 *Sol rerin rəgien a mə irəha housi əpune Stifen iamɨnhi. Nəṗin Stifen ruvamhə raka, nəmə əfwaki me nepwɨn hənimwi niṗwran mhasək asori tukwe.

Kinamometə nərmmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem

* 7:51: Eks 32:9, Jer 9:26, Aes 63:10 * 7:52: 2Kron 36:16, Mat 23:31 * 7:53: Wok Me 7:38, Kal 3:19, Hip 2:2 * 7:54: Wok Me 5:33 * 7:55: Mat 22:44, Wok Me 2:33-34, Wok Me 5:31 * 7:56: Kol 3:1 * 7:58: Wok Me 22:20 * 7:59: Sam 31:5, Luk 23:46 * 7:60: Luk 23:34 * 8:1-2: Wok Me 7:58, 8:4, Wok Me 11:19

Ia nəpɪn nəha nərmama me nepwɪn həskəmter, mənəmhomətə asori nakalasia me fwe Jerusalem. Ro pen nakalasia me pam hap kirkiri mhəuvən fwe ia kwopun me ia tənə Jutia mine Sameria. Aposol me əpa kamharə fwe Jerusalem. ³*Sol mwi rəmousari mə trouraha nakalasia me, mauvniwə ia nimwə me kuatia kuatia, maməkwtəmhirī nərman mine nɪpran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus.

Filip raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu fwe Sameria

⁴*Mətə irəha nəha hənəp kirkiri, mamhəuvən ia kwopun me, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu. ⁵Filip reiwaiu pehe ia taon riti fwe Sameria, maməvisau irapw Iesu Kristo m nərmama me fwe ikin. ⁶Nərmama pam kamhətərig amasan ti nəfe Filip rani, ti nəri nə mə raməgkiari mamō nɪmtətien me. ⁷*Nərmama həpik nənimwɪn ərəha me həier ia nɪrəha, mamhasək əpwəmwis. Nərmama həpik mwi nisunraha me hemhə, ko həpkavən mhə, həuvehe mhəsənɪn. ⁸Ro pen nəkur ia taon nəha rərɪnraha rəgɪen asori.

⁹Mətə iərmama riti nəghɪn nə Saemon, rɪnarə tui kwopti ia taon nəha, mamō nɪmtətien me ia nɪskaiien səvəi nəremhə me, mamō nəkur Sameria nənimenraha ramier. Saemon rani mə in iəmə asori. ¹⁰Nəkur Sameria me pam kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. Nəkwrəhakwərha me men meste nəmə asori me kamhənɪ mə, “Iəmə i rauvehi nɪskaiien səvəi kumwesən nəha kani mə kumwesən asori.” ¹¹Irəha kamhətərig ia nəgkiariien səvəi Saemon, ti nəri nə mə nəpɪn rɪpik ramo nɪmtətien me ia nɪskaiien səvəi nəremhə me, mamō nənimenraha ramier. ¹²Mətə nəpɪn Filip raməvisau irapw Iesu Kristo mine nɪtətə sə kumwesən raməimənu irə, nərman me mine nɪpran me hənɪ nɪpərhiɪnien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Nənə ko paptəes ia nɪrəha. ¹³Saemon in mwi rɪni nɪpərhiɪnien ia nəgkiariien səvəi Filip. Nəpɪn kino raka paptəes irə, Saemon rukurirə ia Filip, mamətəni nɪmtətien me mine narimnari asori me Filip ramo ia nɪskaiien səvəi kumwesən. Nəpɪn rətəni, nənimen rier.

¹⁴Kurirə irə, nəpɪn aposol me fwe Jerusalem həregi mə nəkur Sameria həuvənɪ raka nɪpərhiɪnien ia nəgkiariien səvəi kumwesən, hərhi pen Pita mine Jon mə trouevən rouətə irəha. ¹⁵Irau kroueiwaiu pen fwe Sameria, rouəfwaki ti nɪrəha mə irəha tuhəuvehi Nənimwɪn Ikinan, ti nəri nə mə ¹⁶Nənimwɪn Ikinan rɪpkeiwaiu mhə ihi ia nɪrəha. Mətə kino paptəes əpa ia nɪrəha ia nəghɪ Iesu Iərimənu. ¹⁷*Nəpɪn Pita mine Jon krouəmruətə rəgɪnrau ia nukwənenraha, həuvehi Nənimwɪn Ikinan.

¹⁸Saemon rətəni mə aposol mi nəha krouəmruətə rəgɪnrau ia nukwənenraha, nənə kumwesən ruvei pen Nənimwɪn Ikinan mɪnraha. Ia nəpɪn nəha rətəni, Saemon ruvehi mane mə truvei pen mɪnrau, ¹⁹mɪni mə, “Rouvei pehe mwi nasorɪien nəha miou. Iakokeikei mə takəmruətə rəgɪk ia nukwəne nərmama pwəh irəha həuvehi Nənimwɪn Ikinan.”

²⁰Mɪregi Pita rɪni pen tukwe in mə, “Pwəh kɪmirau mane səim irouen ia napw, ti nəri nə mə ikuə tikuvehi nəmri nəri sə kumwesən rauvei pen auər a m nərmama. ²¹*Ikiwən ia wok i səkimaha, ti nəri nə mə nətərigien səim rɪpkatukwatukw mhə ia nəmri kumwesən. ²²Tikəpwəh noien ərəha i ikamo, məfwaki m Iərimənu, məres mə ko in renouenou nərəhaien səim, məpwəh

* 8:3: Wok Me 9:1,13, 22:4, Wok Me 26:9-11

* 8:4: Wok Me 6:5

* 8:7: Mat 10:1, Mak 16:17

* 8:17: Wok Me 19:6

* 8:21: Sam 78:37

nərpwinien nətərigien ərəha i ikuə tiko. ²³ *Iakini iaminih i irə, ti nəri nə mə iakətə mə rerim ramakres pik. Nərahaien rinərkwi ik.”

²⁴ Miregi Saemon rini mə, “Kimirau tirouəfwaki miou, rouəres Iərimənu mə narimnari me i irauni tuhəpwəh nesteien iou.”

²⁵ Kurirə ikin Pita mine Jon krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu ia taon nəha, rouni mə ro niperhienien i. Nəpin krouni sampam, krouerərig rauevən fwe Jerusalem. Ia suatuk krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me ia rukwənu me ia tənə Sameria.

Filip mine iəmə Itiopia riti

²⁶ Ia nəpin nəha əgelo riti səvəi Iərimənu rini pen ti Filip i mə, “Tikərer, mevən fwe prehi^a meste suatuk sə raku pen ia Jerusalem meiwaiu pen fwe Kasa.” (Suatuk nəha rukurau ia kwopun akwesakwes ikin.) ²⁷ *Filip rərer mamevən, mətoni iəmə Itiopia^b riti. Iəmə nəha in Yunik^c riti. In iəmə asori. Ramətui amasan ti mane səvəi Kantis, prən asori sə ramərimənu ia nəkur Itiopia. Iəmə nəha ruvavən raka fwe Jerusalem məfwaki m Kumwesən, ²⁸ nənə mirərig mamevən fwe imwəni. In raməkure ia kat riti hos ravi, maməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rimərai. ²⁹ Nənə Nənimwīn Ikinan rini pen ti Filip i mə, “Tiko mevən ipaka ti kat nəha hos ravi.”

³⁰ Ro pen Filip raiu mevən ipaka tukwe, miregi iəmə nəha raməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rimərai. Nənə rəres pen in i mə, “Ikaməvsini nəkukuə nəha, mukurən nīpwran uə rekəm?”

³¹ *Miregi iəmə nəha rini mə, “Iou takəfukurən nīpwran? Iərmama riti riwən mə trəusiəre pui pehe miou.” Rini pen ti Filip i mə trəputə məkure irau min.

³² Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan iəmə Itiopia nəha raməvsini in i mə:

“Ho irə rəmwhen ia in sipsip riti, mhəiri, mhəuven mə tuhousi əpune.

Rəmwhen ia kwəti sipsip sə kaməkihi raka nīmwherīn ramərer mamətərig a,

in mwi rəpwəh nəgkiariien.

³³ Ho naurisien min, mhəuvei pen nərpwinien riti sə ripkatukwatukw mhə.

Iərmama riti riwən trəgkiari ia tini me,

ti nəri nə mə housi əpune in, nīmīruien səvənhi rukwakwa a ia tīprənə i.”

³⁴ Iəmə Itiopia nəha rini pen ti Filip i mə, “Ni pehe ro tukw iou i mə sin nəha profet i raməgkiari irə? In raməgkiari atukw a irə uə raməgkiari ia iərməpə?”

³⁵ Nənə Filip rinaməgkiari. Ro stat ia nəgkiariien nəha iəmə Itiopia raməvsini ia Nəkukuə Ikinan, Filip raməvisau nəgkiariien amasan səvəi Iesu min.

³⁶ *Irau krauesi suatuk nəha, rauevən, roueste kwopun riti nui ikin. Iəmə Itiopia rini mə, “Ətə ro, nui nəha. Ko iako pəptaes uə nari riti nəha ro tukuahag iou?”

³⁷ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Trini minuə ikahətətə pərhiēn ia Iesu, ikukurən noien pəptaes.”

Miregi iəmə nəha rini mə, “Iakani nīpərhiēnien ia Iesu mə in Tini Kumwesən.”^d

* 8:23: Hip 12:15 a 8:26: Uə “mevən fwe ia saot.” * 8:27: Aes 56:3-7 b 8:27: Itiopia tanə riti fwe Afrika. c 8:27: Nīpwrai nəgkiariien nəha “Yunik,” in i mə “Iəmə sə kinarai raka nəren.” Fwe kupwan kamo noien nəha ia nərmam me səməme hamowok ipaka ti pran asori riti sə ramərimənu ia nərmama. * 8:31: Jon 16:13 * 8:36: Wok Me 10:47 d 8:37: Ia Niutestamen me nepwin səməme kinarai tui ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien me nəha ia vas 37 riwən.

³⁸ Ia nəpɪn nəha iəmə Itiopia rini mə kat səvənhi sə hos ravi trərer. Irau Filip kroueiwau irapw ia nui. Filip ro paptaes irə. ³⁹* Nəpɪn irau krouutə pehe ia nui, Nənɪmwɪn səvəi Iərimənu ruvehi raka Filip. Iəmə Itiopia rəpwəh mwi nətoniien, mətə ramesi pen suatuk səvənhi mamevən mamagien. ⁴⁰* Mətə Filip rətoni mə in ramərer fwe taon nəha Astot. Kurirə ikin in revən ia rukwənu me, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu meste nari fwe taon nəha Sisaria.

9

Sol rini nɪpərhiēnien ia Iesu

¹* Ia nəpɪn nəha Sol raməgkiari skai ihi, maməni mə trousi əpune nərmama me səvəi Iərimənu. Riskəmter, mevən ti pris asori anan, ² mərəs pen in mə trɪari nəkukuə me nepwɪn həuvən ti nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel fwe Tamaskes. Trini minuə Sol rətoni nərmama me nepwɪn fwe ikin kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu, nərman uə nɪpran, nəkukuə me nəha tuhəni sas pen mə Sol rauvehi nasoriien ti nəkwətəmhiriien irəha, mɪpeki pen irəha fwe Jerusalem. ³ Sol rauvehe ipaka ti Tamaskes. Ia nəpɪn nəha nukuraanien riti ruku pen ia nɪmagouəgou, məhiəpwɪn kurau kurau irə. ⁴ Sol rɪmwei irapw ia tɪprənə, mɪregi reri iərmama riti raməgkiari maməni mə, “Sol, Sol, rəfo ikamometə Iou?”

⁵* Mɪregi Sol rəres mə, “Iəmə asori, ik sin i?”

Mɪregi rini mə, “Iou i Iesu sə ikamometə. ⁶ Mətə tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin trini pehe tukw ik i nəfe nari tikaməkeikei mo.”

⁷ Nərmama səməme kamhəkurirə ia Sol kamhərer kwənamrɪg. Irəha hamregi reri iərmama riti, mətə həpwəh nətoniien nɪpwrən. ⁸ Sol riskəmter, mətui, mətə rəpwəh nətoniien nari. Ro pen irəha həuvehi rəgɪn, mhəiri, mhəuvən fwe Tamaskes. ⁹ Sol rəpwəh nətoniien nari meste nəpɪn kahar, mɪpkəni mhə nari, mɪpkənɪmwi mhə nari riti.

¹⁰ Iərmama riti səvəi Iesu ramarə ia Tamaskes nəghɪn nə Ananaeas. Iərimənu rini pen tukwe in ia vison riti mə, “Ananaeas.”

Mɪregi rini mə, “Iou fa, Iərimənu.”

¹¹* Mɪregi Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tikərer mevən fwe ia nimwə səvəi Jutas. Nimwə nəha ramərer ia suatuk nəha kani mə Suatuk Atukwatukw. Tikevən fwe ikin mərəs iəmə Tasas riti nəghɪn nə Sol. In raməfwaki, ¹² minətə vison riti. Ia vison nəha rətoni iərmama riti nəghɪn nə Ananaeas ruvnimwə pehe, məmrutə rəgɪn mi irə mə trətə mwi nari.”

¹³* Mɪregi Ananaeas rini mə, “Mətə Iərimənu, nərmama həpik hənəvisau raka iərmama nəha miou, mhəni irapw noien ərəha me ramo ia nərmama me səim fwe Jerusalem. ¹⁴* Pris asori me həuvei pen nasoriien min mə truvehe ia kwopun i məkwətəmhiri nərmama səməme kamhəfwaki pehe mik.”

¹⁵* Mətə Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tiko mevən, iakinərpwi raka rəgik irə. In trini irapw nəghik ti nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, mine kig me, mine nəkur Isrel mwi. ¹⁶* Iou tako in rətoni mə traməkeikei mɪregi nəmisəien asori ti nəghik.”

* **8:39:** 1King 18:12   * **8:40:** Wok Me 21:8   * **9:1:** Wok Me 8:3   * **9:5:** Wok Me 5:39, 1Kor 15:8   * **9:11:** Wok Me 21:39, 16:9   * **9:13:** Wok Me 8:3   * **9:14:** Wok Me 9:1-2,21, 1Kor 1:2
* **9:15:** Wok Me 25:13, 27:24, Rom 1:5   * **9:16:** 2Kor 11:23-28

¹⁷ Ia nəpɪn nəha Ananaeas revən, muvniwə ia niwə nəha, məmri pen rəgin mi ia Sol, mini mə, “Sol, piak, Iesu Iərimənu sə rıməier pehe tukw ik ia suatuk nəha ikesi pen mauvehe, in i rərhi pehe iou mə takomasan nənimem. Nənə rərɪm truvehe mukuər ia Nənimwɪn Ikinan.” ¹⁸ Ananaeas rini iamɪnhi irə, nənə təkwtəkwi a nari riti rəmwhen ia rirevi nəmu raraka fwe ia nənime Sol mi. Sol rətə mwi nari, mɪskəmter, ko paptas irə. ¹⁹ Nənə rəni nari, mɪregi nɪskaiien səvənhi ruvehe mwi, nənə mamarə nəpɪn me nepwɪn fwe Tamaskes irəha nərmama me səvəi Iesu.

Sol fwe Tamaskes mine Jerusalem

²⁰ Sol revən atukwatukw muvniwə ia niwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw Iesu, mamɪni mə, “In Tini Kumwesən.” ²¹ *Nəpɪn nərmama me həregi, irəha pam həkərinari ia Sol, mhəni mə, “Kwa iəmə i ramouraha nərmama me fwe Jerusalem səməme kamhəkwein nəghi Iesu i. Nənə ruvehe ia kwopun i mə trəkwtəmhiri irəha muvi irəha həuvən ti pris asori me. Mətə təkwtəkwi rinafo nəha?”

²² *Mətə Sol ruvehe mɪskai pik, mamə nərmama me hətoni mə nɪpərhiəniən Iesu in Kristo. Ro pen nəkur Isrel me fwe Tamaskes səməme həkɪni mhə nɪpərhiəniən ia Iesu ko həkɪni mhə nəgkiariien riti.

²³ *Nəpɪn rɪpik rukurau, nənə nəkur Isrel hərəi sun mə tuhousi əpune Sol. ²⁴ Mətə Sol riregi nətərigien səvənraha. Ia nəpɪn mine ia ran, irəha kamhərer mwatuk ia kwəruə me səvəi taon, mamheitəni in mə tuhousi əpune. ²⁵ *Mətə nəpɪn riti ia nəpɪn, nərmama nepwɪn səməme kamhəkurirə ia Sol, həvai pen Sol ia tənəripw, mhəuvehi irapw ia nɪkare nəpai sə rukurau kurau ia Tamaskes.

²⁶ *Sol revən fwe Jerusalem. Nəpɪn rapirapw fwe ikɪn, raməmwur mə tuhousəsimwɪn pəri irəha nərmama me səvəi Iesu. Mətə irəha pam kamhəkəkɪr i, mhəpwəh nɪniən nɪpərhiəniən irə mə in iərmama riti səvəi Iesu. ²⁷ *Mətə Panapas ruvehe, miri in rouen rouətə aposol me. Nənə Panapas rini pen ti nɪrəha i mə, “Sol i rɪnətə Iərimənu ia suatuk, rɪnəgkiari min. Fwe Tamaskes, Sol raməvisau irapw nəghi Iesu, məpwəh nehekiriən.”

²⁸ Ro pen Sol ramarə irəha mɪnrəha, mamavən fwe ia Jerusalem, maməvisau ia nəghi Iərimənu səkɪtəha, məpwəh nehekiriən. ²⁹ Nəpɪn riti Sol raməgkiari irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nəgkiariien Kris, mamhousari mɪnrəha me. Mətə hənuə tuhousi əpune in. ³⁰ *Nəpɪn piəvtəha me həregi, həuvehi Sol, mheiwaiu mhəuvən fwe ia təsi ia taon nəha Sisaria, mhərhi pen i ramevən fwe taon nəha Tasas.

³¹ Ia nəpɪn nəha nakalasia me pam fwe tənə Jutia, mine tənə Kalili, mine tənə Sameria hamarə ia nəmərɪnuien. Iərmama riti riwən ramometə irəha. Nənimwɪn Ikinan ramasitu ia nɪrəha, mamərpwi əknekɪn irəha. Nəpɪn irəha kamhəvən, mamhəsiaɪ Iərimənu səvənraha, in ramo irəha kamhəpɪk mwi.

Aeneas mine Tokas

³² Pita ramevən ia kwopun me maməti pen nakalasia me. Ia nəpɪn nəha reiwaiu pehe mwi fwe ia taon nəha Lita mə trəti pen nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikɪn. ³³ Iərmama riti ia taon nəha nəghɪn nə Aeneas. Nuk eit ramapri a ia kafete. Nisun mi krouemhə ko rɪpkavən mhə. ³⁴ Pita rini pen tukwe in mə, “Aeneas, Iesu Kristo tro amasan nɪpwrəm. Ərer, mərfə səim

* 9:21: Wok Me 8:3 * 9:22: Wok Me 17:3, Wok Me 18:5,28 * 9:23: Wok Me 23:12 * 9:25: 2Kor 11:32-33 * 9:26: Kal 1:17-19 * 9:27: Wok Me 9:4,20, 1Kor 9:1, 15:8 * 9:30: Wok Me 11:25, Kal 1:21

Pita rətoni vison riti

⁹ Kini rakwakwi irə, ia kurkwai nəpin ia ran, nəpin irəhar haruvehe ipaka ti taon nəha Jopa, Pita rutə pen fwe təkure nimwə mə trəfwaki. ¹⁰ Riregi nukumhə rinahi, mokeikei mə trəni nari. Nəpin irəha kamhəuvani ihi nəveginien sənəni, in rətoni vison riti. ¹¹ *¹¹ Ia vison nəha rətoni kəpuapen reitehi, nənə, nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi rameiwaiu irapw pehe ia tiprənə. ¹² Ia nəkwai tapolen nəha, nərimiru me səpəmsəpə mine snek me mine menu me i kamhəivə ia nimagouagou. ¹³ Pita riregi reri iərmama riti rini mə, “Pita, tiko mərər, mousi əpune nəri nə riti, mənī.”

¹⁴ *¹⁴ Mətə Pita rini mə, “Rekəm, Iərimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikiməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.”

¹⁵ *¹⁵ Miregi reri iərmama nəha rəgkiari mwi min mə, “Nəfe Kumwesən riməni mə rəmher, tikəpwəh niniiien mə rəmkemik.”

¹⁶ Nəgkiariien nəha ruvehe ti Pita m kahar, nənə tapolen nəha kuvehi utə revən fwe ia neiai.

¹⁷ Kurirə ikin Pita ramətərig mə trəfukurən nipwrai vison nəha in rinətoni. Iərmama kahar Konilias rərhi pen irəhar, harətui, mharənətə raka nimwə səvəi Saemon, mamharərer ia kwəruə səvənhi fwe iruə. ¹⁸ Irəhar harəkwein pen, mharərəs mə, “Iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mə Pita ramarə ia kwəpun i uə rekəm?”

¹⁹ *¹⁹ Pita rerin ramrhi ihi vison nəha rinətoni mamətərig tukwe. Ia nəpin nəha Nənimwin Ikinan rini pen tukwe in mə, “Ətə ro. Iərmama kahar fwe kamharətui ik. ²⁰ Tikərər, meiwaiu, mevən kəmiaha mınrahar. Tikəpwəh nəhekiriien, ti nəri nə mə iou iakərhi pehe irəhar haruvehe.”

²¹ Ro iamınhi irə Pita reiwaiu, mevən ti iəmənmirəhar nəha, mını mə, “Iou i iərmama nə hiamarətui. Hiaruvehe ti nəfe?”

²² *²² Miregi harni pen tukwe in mə, “Konilias, iəmə asori riti səvəi naruagən me, rərhi pehe kimrahar. In iəmə atukwatukw sə ramsiai Kumwesən. Nəkur Isrel me pəm həgnəgini in mə in iəmə amasan riti. Agelo ikinan riti səvəi Kumwesən rini pen ti Konilias i mə trəkwein pehe ik mə tikevən fwe nimwə səvənhi pwəh in riregi nəgkiariien səim.”

²³ *²³ Miregi Pita rini pen ti nirəhar i mə “Kimirəhar tiharuvnimwə pehe pwəh sapri. Trakwakwi a saməuvən.”

Pita revən mətoni Konilias məvisau nəgkiariien amasan min

Kini rakwakwi irə, Pita rətui ia nəpnəpin, mhəier irəha mınrahar. Piəvtaha me nepwin səməme kamharə fwe Jopa həkurirə in. ²⁴ Nənə rakwakwi mwi irə, həuvən mhapirapw fwe ia Sisaria. Konilias rameitenhi irəha. In rinəite raka nərmama ia kwənəkwus səvənhi mine in me nepwin fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ²⁵ Nəpin Pita ruvehe ipaka ti nimwə səvəi Konilias, Konilias ruvehe, mınımwi nukurhun mi ia nənimen, mamsiai in. ²⁶ *²⁶ Mətə Pita rivi utə, mını mə, “Ərer, iou iakəmwhen a ia niram.”

²⁷ Irau krouəgkiari, rouuvnimwə. Nəpin Pita rəti pen mətoni nərmama həpik hənəusəsımwin raka irəha me, ²⁸ in rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i hiəuvəkurən raka mə Loə səkimaha nəkur Isrel raməsisəg əknekin kimaha. Ko iahəpkuvnimwə mhə ia nəkwai nimwə me səvəi nərmama me ripko mhə

* **10:11:** Wok Me 11:5-17   * **10:14:** Lev 11:1-47, Esik 4:14   * **10:15:** Mak 7:15,19   * **10:19:** Wok Me 11:12, 13:2   * **10:22:** Wok Me 10:1-2   * **10:23:** Wok Me 10:45, 11:12   * **10:26:** Wok Me 14:13-15, Rev 19:10

irəha nəkur Isrel uə mamhavən pəri kimaha mınraha. Mətə Kumwesən ro iakətoni mə ko iakəpwəh niniien mə iərmama riti in rəmkemik ia nənimen. ²⁹ Ro pen nəpin hiəkwein iou mə takuvehe, iakuvehe a, məpwəh niniien nari riti. Nənə təkwtəkwuni iakuə takəres kimiaha i mə hiəkwein pehe iou ti nəfe?”

³⁰ *Miregi Konilias rini mə, “Irəkahar ia nərUARƏV, rəmwhen təkwtəkwuni, iakaməfwaki ia nəkwai nimwə səiou. Nənə iakətə iərmama riti raməer ia nənimek. Tinari səvənhi rəpsan. ³¹ Rini pehe tukw iou i mə, ‘Konilias, Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiiien me səim. Rerın ramrhi narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³² Tikərhi pen nərmama nepwin həuvən fwe taon nəha Jopa mə tuhəres iərmama riti nəghin nə Saemon Pita. Ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin mwi nə Saemon. In iəmə sə ramo narimnari me ia teki kau. Nimwə səvənhi ipaka ti tasi.’ ³³ Agelo nəha rini iamınhi, ro pen təkwtəkwuni a irə iakərhi pehe nərmama me nepwin tukw ik. Ik iko noien amasan muvehe tukumaha i. Təkwtəkwuni kimaha pam iahaməkure ia kwopun i ia nəmri Kumwesən, mamheitenhi mə tahəregi nəfe nəgkiariien in ruvei pehe mik mə tikini pehe tukumaha i.”

³⁴ *Ia nəpin nəha Pita rinaməgkiari mını minuə, “Iakətə pərhiien mə Kumwesən ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam. ³⁵ *Trini minuə iərmama riti ramsiai in, mammo noien amasan, Kumwesən trəkwein amasan irə. Nəri auər a mə iəmə nəha in iəmə Isrel uə in iərməpə. ³⁶⁻³⁷ *Kimiaha hiəkurən nəgkiariien nəha Kumwesən rinərhi pen ti nəkur Isrel. Raməvisau nəgkiariien amasan səvəi nəməriniuien kauvehi raku pen ti Iesu Kristo sə in Iərimənu səvəi narimnari me pam. Kinostat kini irapw nəgkiariien amasan nəha ia tənə Kalili fwe kupwən nəpin Jon rinəvisau raka mə nərmama tuhaməkeikei mho paptəes. Kini irapw fwe ia kwopun me pam ia tənə Jutia. ³⁸ *Kimiaha hiəkurən mwi navənien səvəi Iesu, iəmə Nasaret. Fwe kupwən, Kumwesən ruvei pen Nənimwin İkinan mine niskaiien min. Nənə ti nəri nə mə Kumwesən ramarə tukwe, Iesu ramevən ia kwopun me, mammo noien amasan. Nərmama səməme kamharə ia rəgi Setan, in rapeki raka irəha, mamomasan irəha.

³⁹ Kimaha i iahənətoni narimnari me nəha Iesu rino fwe tənə səvəi nəkur Isrel mine ia Jerusalem. Irəha həruı tərini pen in ia nei kamarkuauı, remhə.

⁴⁰ *Mətə ia nəpin səro kahar irə, Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kurirə irə Iesu rier irapw ti nərmama. ⁴¹ *In ripkier irapw mhə ti nərmama me pam, mətə rier irapw tukumaha i səməme Kumwesən rinərpwi rəgin ia kimaha mını mə tahətoni. Nəpin Iesu rinatui mwi ia nemhəien səvənhi, kimaha iahani pəri nari, mhənımwı pəri kimaha min. ⁴² *In rini pehe tukumaha i mə tahaməkeikei mhəvisau m nərmama, mhəni irapw mə Kumwesən ruvəuvehi utə raka in. Iesu nəha in nəha iərmama sə trəkiri noien me səvəi nərmama me pam, nərmama kamhəmıru mine səməme həuvamhə. ⁴³ *Profet kupwən me pam həgkiari ia Iesu nəha, mamhəni mə nərmama səməme kamhahətətə irə, ti nəri nə mə kamhəni nıpərhiien ia nəghin, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, məpwəh nərpinien.”

* **10:30:** Wok Me 3:1, 1:10 * **10:34:** 1Saml 16:7, Rom 2:11, Kal 2:6 * **10:35:** Jon 9:31
 * **10:36-37:** Sam 107:20, Aes 52:7, Rev 17:14, Mat 4:12-17 * **10:38:** Mat 3:16, Luk 4:17-20 * **10:40:** 1Kor 15:4-7 * **10:41:** Jon 14:19,22-24, Jon 15:27, Wok Me 1:8, Luk 24:42-43 * **10:42:** Wok Me 17:31, 2Tim 4:1, 1Tes 4:5 * **10:43:** Aes 33:24, Aes 53:5-6, Jer 31:34, Dan 9:24

44 *Nəpɪn Pita raməgkiari ihi, Nənɪmwɪn Ikinan reiwaiu ia nərmama me pam nəha kamhətəriɣ ia nəgkiariien səvənhi. 45 Nəkur Isrel me nəha kamhəni nɪpərhiɪnien ia Iesu haməuku pen fwe Jopa irəha Pita hamərkərinari ti nəri nəmə Kumwesən rərhi irapw Nənɪmwɪn Ikinan, muvei pen mwi m nərmama me nəha rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. 46 *Hamərkəri asori nari ia nɪrəha ti nəri nəmə kamhəregi irəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mamhəgnəgini Kumwesən ti narimnari amasan me sə rino.

Ia nəpɪn nəha Pita rɪni mə, 47 *‘‘Ko iərmama riti rəsɪsəg nərmama me nəha mɪni mə tuhəpwəh noien paptas ia nui? Irəha həuvəuvehi raka Nənɪmwɪn Ikinan rəmwhen mwi ia kitaha.’’ 48 *Ro iamɪnhi irə Pita rɪni nəkwən mə tukaməkeikei ko paptas ia nɪrəha ia nəgħi Iesu Kristo. Nəpɪn kɪno raka paptas ia nɪrəha, hərəs pen Pita mə trarə pəpɪm irəha mɪnrəha.

11

Pita raməgkiari m nakalasia me fwe Jerusalem

1 Aposol me mɪne pɪəvtaha me fwe ia tənə Jutia hərəgi mə nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi həuvəni nɪpərhiɪnien ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. 2 Ia nəpɪn nəha Pita rutə pen fwe Jerusalem. Nəkur Isrel me nɪpɪwɪn fwe ikɪn kamhəni nɪpərhiɪnien ia Iesu, mamhəni mwi mə nərmama me i rɪpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi nɪnhum mɪnrəha ti Loa səvəi Moses. Nəkur Isrel me i həski Pita, 3 *mhəni pen tukwe mə, ‘‘Rəfo ikuvnɪmwə məni pəri nari kɪmɪaha nərmama me nəha kəpwəh nuvehɪien nɪnhum mɪnrəha?’’

4 Pita riskəmter, mɪni pen ti nɪrəha i narimnari me sə kɪno. In rɪni fwe nukunen muvehe, mɪni mə, 5 *‘‘Kupwən, iakaməfwaki fwe taon nəha Jopa. Kənə iakətoni vison riti. Nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi ruku pen ia neiai meiwaiu irapw pehe ipaka tukw iou. 6 Iakəti pen mətə amasan ia nəkwən mətoni nərɪmɪru me sə həpou mɪne sə kamhəhekɪr mɪne snek me mɪne menu me sə kamhəivə ia nɪmagouagou. 7 Nənə iakregi reri iərmama riti rɪni pehe tukw iou i mə, ‘Pita, tikərer, mousi əpune nəri nə riti, məni.’

8 Mətə iakɪni mə, ‘Rəkəm, Iərɪmənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikɪməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənɪmem.’

9 Mɪregi reri iərmama nəha ruku pen fwe ia neiai, mɪni mwi mə, ‘Nəfe nari Kumwesən rɪməni mə rəmher, tikəpwəh mwi nɪniien mə rəmkemik.’

10 Nəgkiariien nəha ruvehe tukw iou m kahar. Nənə kuvehi utə tapolen nəha revən mwi fwe ia neiai.

11 Təkwtəkwni a irə, iərmama kahar haruvehe mharapirapw ia nɪmwə nəha iakamarə irə. Iərmama riti fwe Sisaria rɪnərhi pehe irəhar haruvehe tukw iou. 12 *Nənə Nənɪmwɪn Ikinan rɪni pehe tukw iou i mə, ‘Tikevən kɪmɪaha mɪnrəhar, məpwəh nehekɪriɪn.’ Ro pen iakevən. Pɪəvtaha me i sikis irəha mwi həkurirə ia nɪrak. Iahəuvən, mhəuvnɪmwə ia nɪmwə səvəi iərmama riti fwe Sisaria. Nəghɪn nə Konilias. 13 Nənə in rɪni pehe tukumaha i mə rɪnətə agelo riti ramərər ia nəkwai nɪmwə səvənhi, məni pen tukwe in mə, ‘Tikərhi pen nərmama nɪpɪwɪn həuvən fwe taon nəha Jopa mhəiri iərmama riti nəghɪn nə Saemon Pita mhəiri mhəuvehe. 14 *In trɪni pehe nəgkiariien riti

* 10:44: Wok Me 11:15, 15:8 * 10:46: Wok Me 2:4, 19:6 * 10:47: Wok Me 8:36 * 10:48:

Wok Me 2:38 * 11:3: Wok Me 10:28, Kal 2:12 * 11:5: Wok Me 10:9-48 * 11:12: Wok Me

10:23,45 * 11:14: Wok Me 16:31

tukw ik. Nægkiariien naha truvehimiru ik mine nærmama me pam ia nækwai nimwə səim.’

15 *Nənə ia nəpɪn naha iakinamægkiari irə, Nənimwin Ikinan reiwaiu ia niraha, mo rəmwhen rino ia kitaha fwe kupwən. 16 *Ia nəpɪn naha rerik rirhi nægkiariien səvai İərimənu. In rıməni mə ‘Jon rino paptəes ia nui, mətə Kumwesən tro paptəes ia kimiaha ia Nənimwin Ikinan.’ 17 Fwe kupwən, nəpɪn kitaha i nəkur Isrel səni nıpərhiēnien ia İesu Kristo İərimənu səkitaha, Kumwesən ruvei pehe Nənimwin Ikinan m kitaha. Nənə sətoni ruvei pen rəmwhen a mwi m nærmama me naha rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamınhi irə iou nəfe İərmama mə takərer məsisəg Kumwesən?’

18 *Pita rægkiari pam. Nənə nəpɪn həregi nægkiariien naha, həpwəh mwi nægkiariien, mətə kamhəgnəgini Kumwesən mə, “Nəri naha Kumwesən rino raka suatuk səvai nærmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi ko hərərig ia noien ərəha me səvənraha, nənə mhəuvehi nımıruien.”

Nakalasia me fwe Antiok

19 *Nərmama me səvai İesu səməme hənəp kirkiri fwe kupwən, ti nəri nə mə kousi əpune Stifen nənə kənamometə mwi irəha, hap mhəuvən isıpwın mheste nari fwe Fonisia, mine Səepras, mine Antiok, mamhəvisau irəpw nægkiariien amasan səvai İesu m nəkur Isrel əpa. 20 Mətə nepwın, nəkur Səepras mine Saerin, həuvehe ia Antiok, mamhəvisau irəpw İesu İərimənu m nəkur Kris mwi. 21 *Niskaiien səvai İərimənu ramarə mwi ti nirəha. Ro iamınhi irə nærmama həpik həni nıpərhiēnien ia nægkiariien səvənraha, mhərari, mhəuvehe ti İərimənu.

22 *Nəpɪn kəvisau pen m nakalasia me fwe Jerusalem mə nærmama me nepwın fwe Antiok həuvəni nıpərhiēnien ia İərimənu, hərhi pen Panapas ramevən fwe ikın. 23 *Nəpɪn Panapas rier pen fwe Antiok, mətoni namasaniēn səvai Kumwesən ramarə pərhiēn ti nirəha, rerin ragien. In rərpwi əknekın irəha mamini mə, “Kimiaha pam tıhaməkeikei mhəkwtəmhirı əknekın İərimənu. Nətərigien səkimiaha trəpwəh nımweiiēn.” 24 *Panapas in İəmə amasan riti. Rerın rukuər ia Nənimwin Ikinan. Nahatətəien səvənhi riskai. In rıvi nærmama həpik həuvehe ti İərimənu.

25 *Kurirə irə rier mevən fwe Tasas mə trətui Sol. 26 *Nəpɪn rətoni, riri Sol rouərıg rouvehe mwi ia Antiok. Meste nuk kuatia irau krouarə irəha nakalasia me fwe ikın, rouahatən nærmama me həpik. Fwe ia Antiok kiməkupwən kısıgı pen nəhag naha “Kristin me” m nærmama me səvai İesu.

27 *Ia nəpɪn naha profet me nepwın həuku pen fwe Jerusalem, mhəiwaiu pehe Antiok. 28 *İrəha riti nəghın nə Akapus riskəmter. Nənimwin Ikinan ruvei pen nægkiariien min mə trukupwən mini irəpw mə rıpkə mhə tui nukumhə əsori riti trahi nærmama pam ia tıprənə i. (Nukumhə naha ruvehe ia nəpɪn naha Klotias ramərimənu ia nitətə səvai nəkur Rom.) 29 Akapus rini irəpw nægkiariien naha ro pen pıəvtaha me fwe Antiok rerınraha ramrhi mə tuhəuvei pen mane me nepwın rəmwhen ti nirəha kuatia kuatia, mhərhi pen i revən trasıtu ia nærmama me səvai İesu səməme kamharə fwe ia tənə İutia. 30 *Nənə ho. Həuvei pen mane ia rəgi Sol mine Panapas mə irau truvehi,

* 11:15: Wok Me 2:4 * 11:16: Wok Me 1:5 * 11:18: Wok Me 13:48, 14:27 * 11:19: Wok Me 8:1-4 * 11:21: Wok Me 2:41 * 11:22: Wok Me 4:36 * 11:23: Wok Me 13:43 * 11:24: Wok Me 2:41, 6:5 * 11:25: Wok Me 9:30 * 11:26: 1Tes 4:16 * 11:27: Wok Me 13:1, 15:32 * 11:28: Wok Me 21:10 * 11:30: Wok Me 12:25

rouevən rouvei pen m elta me səvəi nəfwakiiēn fwe Jerusalem.

12

Kig Herot rousi əpune Jemes

¹ Ia nəpīn nəha Kig Herot^a rinamometə nakalasia me nəpwin, ² mini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwətmhiri Jemes piəvi Jon. Irəha həuvən mhəkwətmhiri, mhərai əpune in ia nau. ³ *Nəpīn Herot rətoni mə nəkur Isrel^b rerinraha ragien ti noien nəha, in revən, mərhi pen nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwətmhiri mwi Pita. Nometaien nəha kino ia nəpīn atukwatukw səvəi Pasova mine nəveginien asori nəha nəkur Isrel hani bred sə yis riwən irə. ⁴ Nəpīn həkwtəmhiri Pita, həuvehi puvnimwə ia kalapus. Herot ruvehi pen in ia rəgi naruağən me kusen kefə. Naruağən me kefə ia kusen kuatia. Rerīn rirhi mə nəveginien asori tro sampam, nənə in rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. ⁵ *Pita raməmak ia kalapus, mətə nakalasia me kəmhəfwaki m Kumwesən tukwe, mhəpkəpwis mhə.

Agelo riti riri raka Pita ia kalapus

⁶ *Herot rerin ramrhi mə trakwakwi rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. Ia nəpīn nəha, ia nəpīn, Pita ramapri ia kurkwai iaruağən mi kəru. Kərihi tərini in ia jen kəru. Iaruağən mi kəru krouərer ia təpinhə səvəi kalapus rouətui ti nərmama me fwe imwə mə riti trəpwəh napien. ⁷ Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi lərimənu rier irapw. Nipwran rəhiapw məhiəpwin rum nəha Pita ramapri ikin. Agelo nəha rousi nīkare Pita, məsuəpwiri in, mini mə, “Əskəmter akwauakw!” Ia nəpīn nəha jen rier raka ia rəgi Pita.

⁸ Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Ətoti, muvehi pen səim put.” Pita rətoti, muvehi pen səvənhi put. Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Arkahu ia səim karkahu əpwəmwis, mukurirə iou.” ⁹ Pita rier irapw ia rum səvənhi mukurirə agelo nəha, mīpkukurən mhə mə nəfe nəha agelo ramo irə ro nīpərhienien, mətə rerin rirhi mə raməməkrəha. ¹⁰ *Irau krouəpi raka iaruağən sə ramərer kupwən mamətui ti nərmama me mə riti trəpwəh napien, rouəpi raka mwi iaruağən sə resi pen, roueste təpinhə sampam kino ia aean. Nərmama me kəmhəukurau irə məmhəuvən fwe taon. Təpinhə nəha rəsevər atukw a ti nirau i, nənə irau krouier irapw, rouevən roueste suatuk riti. Təkwtəkwuni a agelo rəpwəh Pita mamevən.

¹¹ Ia nəpīn nəha Pita rətə mukurən nəfe kino min, mini mə, “Təkwtəkwuni nəha iakukurən mə nīpərhienien. Iərimənu rərhi irapw pehe agelo səvənhi, muvehi raka iou ia rəgi Herot mine ia narimnari me sə nəkur Isrel rerinraha ramrhi mə tuko ia nirak.”

¹² *Nəpīn Pita rukurən, revən ia nimwə səvəi Meri, mama səvəi Jon sə nəğhin riti mwi nə Mak. Nərmama həpik hənousəsəsimwin raka irəha me fwe ikin, mamhəfwaki. ¹³ Pita revən mīkunkun ia təpinhə ia kwəruə fwe iruə. Rota, pran riti sə ramasitu, mamə tukwini nari fwe ia nəkwai nimwə səvəi Meri, in riregi, mevən ipaka ti təpinhə mamətərig. ¹⁴ Nəpīn riregi reri Pita, rukurən mə Pita nəha. Nənə rerin ragien pik. Rota rəpwəh nəsevəriēn ia

^a **12:1:** Herot i mwipwi Herot nəha rinousi əpune nəkwərhəkwərhə me nəpīn Iesu rətui irə. * **12:3:**

Wok Me 4:3 ^b **12:3:** Ro stat ia Wok Me sə rasori twelef mamevən nəpīn ripik nəgkiariēn i “nəkur Isrel” raməgkiari ia nəkur Isrel səməme həpkini mhə nīpərhienien ia Iesu. * **12:5:** Jem 5:16

* **12:6:** Wok Me 5:23 * **12:10:** Wok Me 5:19 * **12:12:** Wok Me 12:25, 15:37

təpinhə, mətə raiu a, mirərig, mevən fwe nəkwai nimwə, mini pen ti nirəha i mə, “Pita i ramərer iruə.”

15 *Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ikamenin.” Mətə Rota rini mə, “Rekam, iakani pərhiēn.” Miregi həni mə, “Rosi agelo nəha səvənhi uə?”

16 Mətə Pita rakunkun ihi ia təpinhə. Nənə irəha həuvən, mhəsevər ia təpinhə. Nəpin hətoni Pita, nənimenraha rier. 17 *Ia nəpin nəha Pita ruvehi utə rəgin miripwi tete irəha mə tuhafafa. Kurirə irə rini irapw İərimənu rinəfuvehi raka in ia kalapus, marə mini mwi mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəvisau pen narimnari me i m James^C mine piəvtaha me.” Nənə Pita rier, mevən ia kwopun əpə riti.

18 *Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpin, naruagən me fwe ia kalapus kamhəhekir, mhəreirei mə Pita ruvəku. 19 Nəpin Herot ramətui amasan Pita, mətoni mə riwən, rəres pen naruagən me səməme kamhərer tukuahag nərnama me fwe ia kalapus mə Pita ruvəwəku, mətə irəha hərəirei. Ro pen Herot rini nəkwan mə tukousi əpune irəha. Kurirə ikin in rier ia tənə Jutia, meiwaiu pen fwe taon nəha Sisaria, mamarə fwe ikin.

Herot remhə

20 *Ia nəpin nəha Herot niemaha raməpi pik ti nəkur Taea mine Saeton. Ro pen nəkur asori me səvəi taon mi nəha housəsəimwin irəha me ia kwopun kuatia. Irəha həkupwən mhətoni Plastus, iərmama riti sə ramətui ti nimwə asori səvəi Kig Herot. Irəha hərəs pen in i mə trasitu ia nirəha. Nəpin hənəres raka nasituēn səvənhi, irəha min həuvən mhətoni Herot, mhəres pen in mə trəmri nəmərinuēn, ti nəri nə mə nəkur Taea mine Saeton haməkwməni nərnama me fwe ia tənə səvənraha ia nəveginien sə rautə ia tənə səvəi Herot i.

21 Nənə Herot rəmri nəpin riti səvənhi trəgkiari irə. Ia nəpin nəha rarkahu tinari səvəi kig, məkure ia kwopun raməkiri nəgkiariēn ikin, maməgkiari minraha. 22 Miregi irəha həkwein əpwəmwis mə, “Reri kumwesən riti nəha. Ripko mhə reri iərmama.” 23 *Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi Kumwesən rousi Herot, ti nəri nə mə Herot ripkuvehi utə mhə nəghi Kumwesən. Nənə irə me hani nəninhə irə, remhə.

24 *Ia nəpin nəha nəgkiariēn səvəi Kumwesən rəuviris mamevən. Nərnama həpik mwi həni nipərhiēnien irə.

25 *Panapas mine Sol krino sampam ia wok sə kinərhi pen irau tukwe. Kurirə irə krouier ia Jerusalem, rourərig, rouevən fwe Antiok. Jon sə nəghin riti mwi nə Mak irəhar minrau.

13

Kumwesən rərpwi rəgin ia Panapas mine Sol mə irau trouwok səvənhi

1 *Nakalasia me fwe Antiok, nepwin profet me mine nepwin nahatən me: Panapas, mine Sol, mine Simeon (Simeon in iəmə pitəv), mine Lusias (iəmə Sərin), mine Manaen (in riməpwinari pəri irau Herot Antipas, iəmə asori sə ramərimənu ia tənə Kalili). 2 *Ia nəpin riti, irəha həpkani mhə nari,

* 12:15: Wok Me 26:24, Mat 18:10 * 12:17: Wok Me 13:16, 19:33, Wok Me 21:40 ^C 12:17: James i in James piəvi İesu. * 12:18: Wok Me 5:22-24 * 12:20: 1King 5:11, Esik 27:17 * 12:23: Dan 5:20 * 12:24: Aes 55:11, Wok Me 6:7, 19:20 * 12:25: Wok Me 11:29-30, Wok Me 12:12, 15:37 * 13:1: Wok Me 11:27 * 13:2: Wok Me 9:15

mamhəfwaki m Iərimənu. Nənə Nənimwin Ikinan rini pen ti nirəha i mə, “Tihəmri əpə Panapas mine Sol. Iakinəkwein irau mə trouwok riti səiou.”

³*Ro iamihni irə irəha həpwəh mwi naniiēn nari, mhəmrutə rəginraha ia nirau, mhəfwaki minrau, mharhi pen irau mə trouevən rouowok.

Panapas mine Sol fwe Saepras

⁴*Nəpin Nənimwin Ikinan rinərhi pen raka Panapas mine Sol, irau krouei-waiu pen fwe taon nəha Selusia. Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti rouevən fwe ia tənə əmweris nəha Saepras. ⁵*Nəpin krouəpirapw fwe taon nəha Salamis, krouevən rouni irapw nəgkiariēn amasan səvəi Kumwesən fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Jonmak ramarə irəhar minrau, mamasitu ia nirau.

⁶Irəhar harevən mharəpi simwin ia tənə əmweris nəha, mharier pen ia taon nəha Pafos. Ia kwopun nəha harətoni kleva riti nəghin nə Parjisas. In iəmə Isrel riti. Ramini mə in profet, mətə neikuəien. ⁷Kleva nəha ramowok irau Sejas Polas, iəmə Rom riti sə ramərimənu ia tənə əmweris nəha Saepras, mukurən mwi nari. Nəpin riti Sejas Polas rəkwein Panapas mine Sol, in rokeikei mə triregi nəgkiariēn səvəi Kumwesən. ⁸*Mətə Parjisas sə nəghin riti mwi mə Elimas (nəpwrai nəhag nəha kleva) in ramərai raka nəgkiariēn səvənrau, mamousari mə truvsi nətərigien səvəi iəmə asori nəha mə trəpwəh niniiēn nəpərhiēn ia Iesu. ⁹Mətə Sol (kani mwi in mə Pol) rərin ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. In rəti pen mətəni kleva nəha, ¹⁰mini mə, “Ik tini Setan. Ik iəmə ikəmwəki narimnari amasan me pam. Rerim rukuər ia neikuəien mine nifeifeiēn ərəha me. Nəpin me pam ikamo suatuk atukwatukw səvəi Iərimənu, ramikou. ¹¹*Ətə ro! Təkwətəkwuni nəha rəgi Iərimənu raməmak ia niram. Nənimem trifwə. Tikəpwəh mwi nətoniiēn niranien rəpwəmwis kwopti.” Təkwətəkwuni a nari riti rəmwhen nise napw rəpitəv muvehe muvegi nənimen. Parjisas raman, mətətu iərmama riti truvehi rəgin miri in. ¹²Nəpin iəmə asori nəha Sejas rətoni, nənimen rier ti nəgkiariēn səvəi Iərimənu sə krinouahatən in irə. Nənə in rini nəpərhiēn irə.

Pol mine in me nepwin həuvən fwe Antiok ia Pisitia

¹³*Ia nəpin nəha Pol mine in me nepwin həputə ia nitətə riti fwe Pafos, mhəier, mhəuvən fwe Peka, taon riti ia profens nəha Pamfilia. Ia kwopun nəha Jonmak rəpwəh irəha mirərig mevən fwe Jerusalem. ¹⁴Irəha həier fwe Peka, mhəvən, mhəuvən fwe taon nəha Antiok ia profens nəha Pisitia. Ia Sapat həuvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mhəkure. ¹⁵*Iərmama riti rəvsini irapw nəgkiariēn me nepwin ia Loa səvəi Moses mine nəgkiariēn me nepwin ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me. Nəpin iərmama nəha rəvsini pam, nəmə asori me səvəi nimwəfwaki nəha hərhi pen nəgkiariēn rəvən ti Pol mine in me nepwin mini mə, “Piəvmaha me, trini minuə nəgkiariēn riti hiənuə tihəni irapw mhasitu ia nərmama, həni irapw.”

¹⁶*Ro iamihni irə Pol riskəmter, muvehi utə rəgin, mini mə: “Kimiha nəkur Isrel mine kimiha rəpko mhə kimiha nəkur Isrel mətə hiaməsiai Kumwesən səkimaha. Kimiha pam tihətərig iou. ¹⁷*Fwe kupwən Kumwesən

* **13:3:** Wok Me 6:6 * **13:4:** Wok Me 15:39 * **13:5:** Wok Me 12:12, 13:13 * **13:8:** 2Tim 3:8

* **13:11:** Wok Me 9:8 * **13:13:** Wok Me 13:5, 15:38 * **13:15:** Wok Me 15:21 * **13:16:** Wok

Me 12:17 * **13:17:** Eks 1:7, 6:6, Eks 12:51

səkimaha nəkur Isrel rinərpwi rəgin ia kaha kupwən me səkimaha. Nəpin nəkwərhakwərha me səvənraha həuvən mamharə fwe ia tənə Ijip, ro irəha həuvehe mhəpik. Ia niskaiien səvənhi, in riri raka irəha. ¹⁸ *Ia nuk foti, in ramarə irəha minraha fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Irəha kamho noien ərəha, mətə in ripkəpwəh mhə irəha ¹⁹ *Kurirə irə in rousi əpune nərmama me nəha kamharə ia tənə Kenan. Nərmama me nəha haməuku pen ia kwənəkwus me irəha pam sefen. Nəpin Kumwesən rousi əpune irəha mo sampam, in ruvei pen tənə səvənraha m kaha kupwən me səkimaha. Nənə ro səvənraha i. ²⁰ *Narimnari me nəha ruvehi nuk me irəha pam ipaka ti fo hantret fifti mine.

Kurirə ikin Kumwesən ruvehi utə nərmama me nəha kani irəha mə 'Jaj me.' Irəha həiri kaha kupwən me səkimaha, mhəuvehe mheste nəpin səvəi Samuel Profet. ²¹ *Ia nəpin nəha kaha kupwən me səkimaha həres pen Kumwesən mə ko rəsəni kig riti rərimənu ia nirəha. Nənə Kumwesən ruvei pen Sol, tini Kis, minraha. Sol nə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Penjamin. In ramərimənu ia nirəha meste nuk foti. ²² *Kurirə ikin Kumwesən ruvehi raka Sol nəha, nənə muvehi utə Tevit mə truvehe mo kig səvənraha. Kumwesən rəgkiari irə, mini mə, 'Iakinətə raka mə Tevit, tini Jese, in iərmama riti sə rərək rokeikei. In tro pam nəfe iakini pen tukwe.'

²³ *Rəmwən mə Kumwesən rino raka promes kupwən mə tro, in rərhi pehe iərmama riti ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit mə truvehe muvehimiru nəkur Isrel. Iərmama nəha Iesu. ²⁴ *Ia nəpin nəha Iesu rəpwəh ihi noien wok səvənhi, Jon raməvisau irapw m nəkur Isrel me pam mə irəha tuhaməkeikei mhəərīg ia noien ərəha me səvənraha, nənə mho pəptaes. ²⁵ *Nəpin Jon ruvehe ipaka ti noien sampam ia wok səvənhi, ramini mə, 'Rerimiahə ramrhi iou mə iou sin? Ripko mhə iou iərmama sə hiameitenhi. Mətə tihətərīg iou. Iərmama riti nəha rauvehe kurirə ia nirak. Iərkəmwən mhə mə takifi raka pət ia nisun.'

²⁶ *Nərmən, piak me, kitaha səməme səməuku pen ia kwənəkwus səvəi Epraham, mine kimiahə iesa ripko mhə kimiahə nəkur Isrel, mətə hiaməsiai Kumwesən səkimaha, tukutaha i, Kumwesən rərhi pehe nəgkiariien i sə rauvehimiru nərmama. ²⁷ *Nəpin Iesu ruvehe, nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem mine nəmə asori me səvənraha həpkətə sas mhə in, mhəreirei mwī nīpwrai nəgkiariien səvəi profet kupwən me kaməvisau irapw ia Sapat me pam. Ro iamnhi irə irəha ho nəgkiariien me nəha həuvehe mhəukuə. Həkiri Iesu mə traməkeikei memhə. ²⁸ *Irəha həpkətə mhə noien ərəha riti rino rəmwən mə tukousi əpune in tukwe, mətə kamhəmwur ihi a, mhəres pen Pəlat mə trəsəni pen Iesu ia rəgi nərmama me səvənhi mə tuhousi əpune. ²⁹ *Nəpin ho pam nəfe Nəkukuə Ikinan rīməni mə tuko irə, həuvehi raka nīpwran ia nei kamarkuau, mhəmri pen ia nīpəgi kəruətərei riti. ³⁰ *Mətə Kumwesən rino in rətui mwī ia nemhəien. ³¹ *Nəpin Iesu rətui mwī, rier irapw ti nərmama səməme hənəməkurirə in fwe ia tənə Kalili meste

* **13:18:** Eks 16:35, Nam 14:34, Dut 1:31 * **13:19:** Dut 7:1, Jos 14:1 * **13:20:** Jaj 2:16, 1Saml 3:20

* **13:21:** 1Saml 8:5,19, 1Saml 10:20-24 * **13:22:** 1Saml 13:14, 1Saml 16:13, Sam 89:20 * **13:23:**

2Saml 7:12-16, Aes 11:1 * **13:24:** Mat 3:1-2 * **13:25:** Jon 1:20,27 * **13:26:** Wok Me 13:16

* **13:27:** Jon 16:3, Wok Me 3:17 * **13:28:** Mat 27:22-23 * **13:29:** Mat 27:59-60 * **13:30:**

Wok Me 2:24 * **13:31:** Wok Me 1:3,8

Jerusalem. Irəha hətə in ia nəpɪn rɪpɪk. Təkwtəkʷuni irəha kamhəvisau irapw Iesu m nəkur Isrel.

32 *Kimaha iahəuvehe ia kwopun i, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan i m kimiaha. Nəfe Kumwesən rino raka promes ti səkitaha kaha kupwən me mə in tro, 33 rino m kitaha i nɪpwnəti kaha kupwən me. In rino Iesu rətui mwi ia nemhəien. Rəmwhen mwi nəgkiariien i kımərai pen ia Ol Sam sə rasori kəru rani:
'Ik nərik.

Ipwet iakuvehe mo iou tata səim.'

34 Kumwesən ruvəni raka ia Nəkukuə Ikinan mə tro Iesu rətui mwi ia nemhəien. Nənə in tɪpkemhə mhə mwi. Nɪpwrən tɪpkimərir mhə. Kumwesən rini iamɪnhi irə mɪnuə:
'Nɪpərhienien takuvei pehe nari amasan anan me mik səməme iakino raka promes m Kig Tevit kupwən.'

35 *Nənə Kig Tevit rımərai pen nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə Ikinan. Rıməni mə,
'Tikəpwəh nəsenien nɪpwrai iəmə ikinan səim rımərir.'

36 *Nəpɪn Kig Tevit ramiru ihi, ramo nəkwai Kumwesən. Kurirə irə remhə. Kɪnimwi ia kwopun kanimwi kaha me səvənhi ikɪn. Nɪpwrən rımərir. 37 Mətə Iesu, iəmə nəha Kumwesən rɪnəsəupwiri in ia nemhəien, nɪpwrən rɪpkimərir mhə.

38 *Ro iamɪnhi irə, piak me, tihaməkeikei mhəukurən nəfe i iakamini irapw tukumiaha i. Iesu i rukurən nuvehi rakaien nərəhəien me səkimiaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwinien. Loa səvəi Moses ko rɪpkifi raka mhə nərəhəien me pam səkimiaha. 39 *Mətə nərmama me pam səməme kamhəni nɪpərhienien ia Iesu, in trifi raka nərəhəien me pam səvənraha. 40 Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari, mamhətərig amasan ia nəgkiariien i, kamo nəgkiariien i profet me həməni treste kimiaha.

41 Hətə amasan kimiaha nəmə hiamaris əkenhɪn ia nirak.

Ia nəpɪn səkimiaha tako nari riti.

Trini mɪnuə iərmama riti rini amasan nəri tukumiaha,

kımiaha tihəpwəh nɪnien nɪpərhienien irə.

Tihərkərinari irə, mhəmhə.' "

Nərmama me rerɪnraha ragien mə tuhəregi nəgkiariien amasan

42-43 *Nəkur Isrel həfwaki pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvənraha. Nəpɪn Pol mɪne Panapas krouier irapw, hərəs pen irau i mə ko krouvehe mwi ia nikare Sapat, rouni irapw mwi nəgkiariien nəha ti nɪrəha. Nəkur Isrel həpik mɪne nərmama me həpik səməme rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel, irəha kamhəkuriə ia Pol mɪne Panapas. Nənə irau krouəgkiari mɪnraha rauni mə, "Kımiaha tihaməkeikei mhəuvehi namasanien səvəi Kumwesən, mharə irə, mamhəuvən."

44 Ia nikare Sapat irə ipaka nərmama me pam ia taon nəha housəsɪmwin irəha me mə tuhəregi nəgkiariien səvəi Iərimənu. 45 *Nərmama me nəha həpik. Nəpɪn nəkur Isrel hətoni, rerɪnraha rɪrhi ərəha Pol. Nəpɪn in rəgkiari, irəha kamhəni səpə, mamhəni ərəha in.

46 *Mətə Pol mɪne Panapas krouəpwəh nehekiriien. Irau krouni mə, "Kımrau iarouəkeikei roukupwən rouni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən

* 13:32: Wok Me 13:23   * 13:35: Wok Me 2:27   * 13:36: Wok Me 2:29   * 13:38: Wok Me 10:43
* 13:39: Rom 10:4   * 13:42-43: Wok Me 11:23, 14:22   * 13:45: Wok Me 14:2   * 13:46: Luk 7:30, Wok Me 3:26, 18:6

tukumiaha i nækur Isrel. Mætə rəfo? Hiəpkokeikei mhə mə tihəuvehi nimiruien rerin? Hətə ro! Ti nəri nə mə hiamərarki karen nəgkiariien səkimrau iaminihi, kimrau trouəpwəh kimiaha, rouevən rouni irapw nəgkiariien i ti nərmama ripko mhə irəha nækur Isrel. ⁴⁷Iərimənu ruvəni pehe raka tukumaha i mə tahaməkeikei mho iaminihi. In riməni minuə: 'Tako ik ikəmwəhen ia nukuraanien,

məhiəpwəin nərmama ripko mhə irəha nækur Isrel. Tikini pen ti nərmama me ia tənəmtənə me mə takuvehimiru irəha.' "

⁴⁸* Nəpin nərmama me nəha ripko mhə irəha nækur Isrel həregi nəgkiariien nəha, rerinraha ragien. Həni mə nəgkiariien səvəi Iərimənu ramanan pik. Nənə sin sin ia nirəha Kumwesən rinərpwi raka ragin ia nirəha mə tuhəuvehi nimiruien rerin, irəha həni nipərhiendien ia Iesu.

⁴⁹ Ia nəpin nəha nəgkiariien səvəi Iərimənu raupirə mamevən ia kwopun me ipaka ti taon nəha. ⁵⁰* Mətə nækur Isrel həuvən ti nipran asori me nepwin səməmə kamharə ia narəien səvəi nækur Isrel mine nəmə asori me səvəi taon nəha, mhəvi irəha mə tuhometə Pol mine Panapas. Nækur asori me nəha hərhi irapw irau ia tənə səvənraha. ⁵¹* Mətə irau krounouini raka nimekwur ia nisunrau, rouahatən pen mə nərmama me ia taon nəha həno noien ərəha. Kurirə ikin krauevən fwe taon nəha Ikoniam. ⁵² Nənə nərmama me səvəi Iesu fwe Antiok rerinraha ragien mukuər ia Nənimwin Ikinan.

14

Pol mine Panapas fwe Ikoniam

¹ Fwe taon nəha Ikoniam Pol mine Panapas irau pəri krouuvmiwə ia nimwəfwaki səvəi nækur Isrel rouəvisau. Nəvisaiuen səvənrau ramanan pik. Ro pen nərmama həpik, nækur Isrel mine nækur Kris mwi, həni nipərhiendien ia Iesu. ²* Mətə nækur Isrel səməmə həpkini mhə nipərhiendien ia nəgkiariien səvənrau ho nərmama me ripko mhə irəha nækur Isrel niemaha rəpi irəha ti piəvtaha me. ³* Ro pen Pol mine Panapas krouarə əpwəmwis fwe ikin, rouəvisau irapw Iesu Iərimənu rouəpwəh nehekiriin. Ia nəpin nəha Iesu Iərimənu rauvei pen niskaiien minrau, krauo nimektien me mine narimnari me nərmama me hətoni mhərkərinari irə. Nəpin nərmama me hətoni, mhətə sas ia nəgkiariien səvənrau sə raməvisau irapw namasanien səvəi Iesu mə ro nipərhiendien. ⁴ Nərmama ia taon nəha həuai irəha ia kusen kəru. Nepwin hərər irəha nækur Isrel səməmə həpwəh niniien nipərhiendien ia Iesu. Nepwin hərər irəha aposol mi nəha.

⁵* Ia nəpin nəha nækur Isrel nepwin mine nərmama nepwin ripko mhə irəha nækur Isrel mine nəmə asori me səvənraha kamhəni mə tuhouraha irau, mhəkwi əpune irau. ⁶⁻⁷* Mətə irau krouregi, rouap, rouevən fwe Listra mine Tepe, taon mi kəru fwe ia profens nəha Likaonia. Fwe ia taon mi nəha mine ia rukwənu me ipaka ti nirau, Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu.

Pol mine Panapas fwe Listra

⁸* Fwe Listra, iərmama riti raməkure. Nəpin rinətui irə, nisun mi krouemhə. Ko ripkavən mhə. ⁹* Iərmama nəha ramətərig ia nəgkiariien səvəi

* **13:48:** Wok Me 11:18 * **13:50:** Wok Me 17:4,12 * **13:51:** Mat 10:14, Wok Me 18:6 * **14:2:** Wok Me 13:45 * **14:3:** Mak 16:20, Wok Me 19:11, Hip 2:4 * **14:5:** Wok Me 14:19, 2Tim 3:11 * **14:6-7:** Mat 10:23 * **14:8:** Jon 9:1, Wok Me 3:2 * **14:9:** Wok Me 3:4, Mat 9:28

Pol. Nənə Pol rəti pen mamətə in, mukurən mə iərmama nəha ramahatətə ia Iesu mə Iesu niskaiien səvənhi rəmwhen mə tromasan nisun mi. ¹⁰ Ro pen Pol rəgkiari asori mīni mə, “Tiko mīskəmter, mərəer ia nisun mi.” Təkwətəkwuni a iərmama nəha rīskəmter, mavən.

¹¹ *Nəpīn nərmama me hənətōni nəfe Pol rīno, həkwein əpwəmwis ia nəgkiariien səvəi nəkur Likaonia, mhəni mə, “Kwa, kumwesən me hənəiwaiu irapw pehe tukutaha, mhəmwhen ia nərmama me.” ¹² Irəha həkwein Panapas mə Sus, kumwesən riti səvənraha. Nənə ti nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien, həkwein pen in mə Heremes, kumwesən riti mwī səvənraha. ¹³ Nimwəfwaki səvəi kumwesən nəha Sus, ramərəer iruə ia taon nəha. Pris riti sə ramowok fwe ikin, ruvehi kau me nepwin mīne tihī nei me nepwin, muvehi muvehe ti kwəruə səvəi taon nəha. Rokeikei mə in mīne nərmama me tuhousi əpune kau me nəha mho pen nisaiien mhəfwaki pen m Panapas mīne Pol.

¹⁴ Mətə nəpīn aposol mi nəha krouregi nəgkiariien nəha, kroueitehi tinari səvənrau, rouaiu, rouevən fwe ia kurkwai nərmama, rouəkwein əpwəmwis, rouni mə, ¹⁵ *Nərman me, rəfo hīamo iamīnhi irə? Kimrau iarouəmwhen a ia kimiaha. Iarouvehe mə trouəvisau irapw nəgkiariien amasan m kimiaha mə kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh kumwesən eikuə me, mhərərig mhəuvehe ti Kumwesən sə ramīru. In əpa rīno neiai, mīne tīprənə, mīne təsi, mīne narimnari me pam səməme kamharə ia nīrəhar. ¹⁶ *Fwe kupwən, in rīnəsəni nərmama me ia tənəmtənə me mə hamesi pen a suatuk me səvənraha mamhəvən. ¹⁷ *Mətə ia nəpīn me in ramo hīamətōni noien amasan səvənhi. In ramərhi irapw pehe nesən, mamō nəmhien ro nīpwrān ia nəpīn atukwatukw səvənhi. In rauvei pehe nəveginien m kimiaha, mamō rerimīaha ramagien.” ¹⁸ Pol mīne Panapas krouni nəgkiariien nəha, mətə ipaka ko kroupkinise mhə nərmama me mə tuhəpwəh nousi əpuneien kau me nəha ti nəfwakiien mīnrau.

¹⁹ *Mətə nəkur Isrel me nepwin həkku pen fwe Ikoniam mīne Antiok ia profens nəha Pisitia, mhəuvehe ti Listra, mhəvi nərmama həpik həvən mhəkwtəmhirī Pol, mhəkwi ia kəruətərei, mhəvkəkini, mhəvən fwe iruə ia taon, mhəpwəh. Rerīnraha rīrhi mə ruvamhə. ²⁰ Mətə nəpīn nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhərəer kurakurau irə, Pol rīskəmter, mevən mwī ia taon. Kīni rakwakwi irə, irau Panapas krouier, rouevən fwe taon nəha Tepe.

Pol mīne Panapas krouərig rouevən fwe Antiok ia profens nəha Siria

²¹ *Pol mīne Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ia Tepe, ravi nərmama həpik həuvehe mho irəha nərmama me səvəi Iesu. Kurirə ikin krouərig rouevən fwe Listra, mīne Ikoniam, mīne Antiok ia profens nəha Pisitia. ²² *Ia kwopun me nəha irau krauo nətərigien səvəi nərmama me səvəi Iesu ruvehe mīskai mwī. Krouəvəhag mīnraha mə tuhərəer əknekin ia nahatətəien səvənraha, rauni mə, “Saməkeikei mhəkurau ia nəmīsəien me rīpik kurirə səuvnīmwə ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” ²³ *Ia kwopun me pam krouvehi utə elta me mə tuhətui amasən ti nakalasia me. Nəpīn krouvehi utə irəha, krouəpwəh nəniien nari, rouəfwaki, rouəmri pen irəha ia rəgi Iərimənu səvənraha sə kamhahatətə irə. ²⁴ Irau krouəpi simwin ia profens nəha Pisitia, roueiwaiu pehe ia profens nəha Pamfilia, ²⁵ rouevən

* **14:11:** Wok Me 28:6 * **14:15:** Wok Me 10:26, Sam 146:6 * **14:16:** Wok Me 17:30 * **14:17:** Sam 147:8, Jer 5:24 * **14:19:** Wok Me 17:13, 2Kor 11:25, 2Tim 3:11 * **14:21:** Mat 28:19 * **14:22:** Mat 7:14, Wok Me 11:23, 15:32, Wok Me 18:23, 1Tes 3:3 * **14:23:** Wok Me 13:3

ia taon naha Peka, rouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ikin. Nəpin krouəvisau irapw pam, kroueiwaiu rouevən fwe taon naha Atalia.

²⁶ *Ia kwopun naha krouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Antiok ia profens Siria. Kwopun naha kupwən nərmama me hənəfwaki ti nirau, mhəmri pen irau ia rəgi Kumwesən, mamhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau, marə mwi ti wok sə krino pam. ²⁷ *Irau krouapirapw fwe ikin, rouoeite nakalasia me, rouni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino irəhar minrau, rouni mə in rinəsevər ia təpinhə mə nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mhahətətə ia Iesu. ²⁸ Nənə krouarə əpwəmwis mwi kwopti ia kwopun naha irəha nərmama me səvəi Iesu.

15

Nəmə asori me səvəi nəfwakiien housəsimwin irəha me fwe ia Jerusalem

¹ *Mətə nəkur Isrel me nepwin həier fwe tənə Jutia mheiwaiu pehe ia Antiok. Irəha kamhahətən nərmama me səvəi Iesu səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiaha rəmwhen ia Loa səvəi Moses rani. Mə hiəpwəh, Kumwesən tripkuvehimiru mhə kimiaha.” ² *Pol mine Panapas krauousari irəha minraha mamhəgkiari pīk ti nəgkiariien naha. Kurirə ikin, nakalasia me fwe Antiok hərpwi rəginraha ia Pol mine Panapas mine nərmama me nepwin mwi, mhəni mə irəha tuhəutə pen fwe ia Jerusalem mhətoni aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien ti nəgkiariien naha. ³ Nəpin nakalasia me hərhi pen irəha, irəha hənəməuvən fwe Jerusalem. Ia rukwənu me ia nikare suatuk fwe ia tənə Foniaia mine tənə Sameria kamhəni sas pen mə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi həuvəni nīpərhiienien ia Iesu. Nəgkiariien naha ro piəvtaha me rərinraha ragien. ⁴ *Kurirə irə, nəpin irəha həier pen fwe Jerusalem, aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien mine nakalasia me hətoni irəha rərinraha ragien. Nənə Pol mine Panapas mine səməme hanəkurirə ia nirau həni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino minraha.

⁵ Mətə Farisi me nepwin səməme kamhəni nīpərhiienien ia Iesu həkəmter, mhəni mə, “Nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nīpərhiienien ia Iesu tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha. Kimiaha tihaməkeikei mhəni pen ti nirəha i mə tuhəkurirə ia Loa səvəi Moses.”

⁶ Aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien housəsimwin irəha me, mamhəgkiari ti nəresien naha. ⁷ *Nəpin həgkiari əpwəmwis, Pita riskəmter, mīni pen ti nirəha i mə, “Piak me, kimiaha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən Kumwesən rərpwi rəgin ia nirak ia kusen səkitaha, muvei pehe nəpin miou iakevən minəvisau raka m nərmama me nepwin rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nəpin irəha həregi nəgkiariien amasan səvəi Iesu ruku pen ia tarhuk, həni nīpərhiienien irə. ⁸ *Nənə Kumwesən sə rukurən amasan nətərigien səvəi nərmama rahatən amasan tukutaha i minuə rərin ragien ti nuvehien irəha, mo irəha nərmama me səvənhi. In ruvei pen Nənimwin Ikinan minraha rəmwhen a mwi riməuvei pehe m kitaha i fwe kupwən. ⁹ *In rīpkopəiti mhə ia nirəha, mətə raikuas ia rərinraha, ti nəri nə mə irəha həni nīpərhiienien ia

* **14:26:** Wok Me 13:1-2, Wok Me 15:40 * **14:27:** Wok Me 15:4,12, Wok Me 11:18 * **15:1:** Kal

5:2 * **15:2:** Wok Me 11:30, Kal 2:1 * **15:4:** Wok Me 14:27 * **15:7:** Wok Me 10:1-43 * **15:8:**

Wok Me 10:44, 11:15 * **15:9:** Wok Me 10:34-35

Iesu rəmwhən rino m kitaha i. ¹⁰* Rəfo hiənuə tiho Kumwesən niemaha rəpi? Hiokeikei mə tsəmri pen Loa səvəi Moses ia nurai nərmmama me səvəi Iesu səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə Loa nəha rəmwhən ia katipə sə rīpam. Kitaha i nəkur Isrel mine kaha kupwən me səkitaha ko səpkəvrani mhə. ¹¹* Mətə kitaha saməni nīpərhiəniən ia nəgkiariien i. Iesu Iərimənu səkitaha truvehimīru kitaha ia namasanien səvənhi rəmwhən a mwi in tro ia nīrəha.”

¹²* Pita rəgkiari pam. Kurirə irə nərmmama me ia nəkureien nəha həkure afafa, mamhətərig Pol mine Panapas. Irau krauni amasan ti nīrəha i nəfe Kumwesən rino nəpin irau krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Krouni mə in rīməuvei pen niskaiien mīnrau, krauo nīmətəien me mine narimnari me nərmmama me hətoni, mhərkərinari irə.

¹³* Nəpin irau krouəgkiari pam, Jemes rərer mini mə, “Piak me, tihətərig iou. ¹⁴* Saemon ruvəni amasan raka tukutaha i mə rəfo fwe kupwən Kumwesən revən ti nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə tripeki raka nepwin mə irəha nərmmama me səvənhi. ¹⁵ Profet kupwən me həməni mə in tro iamīnha irə. Rəmwhən ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, rani mə,

¹⁶* Kurirə ia nəri, iou takrərig
muvehi utə nitətə səvəi Kig Vevit sə rīməmwei.

Nitətə sə in rinamərimənu irə kineitehi rəmwhən ia nimwə,
iou takuvrhəkin mwi, momasan.

¹⁷⁻¹⁸ Tako iamīnhi mīnuə nərmmama ia tənəmtənə me tuhəuvehe tukw iou.

Nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel,
irəha pam səməme iakinəkwein raka irəha, tuhəuvehe.

In i nəgkiariien səiou. Iou Iərimənu. Iako nərmmama həuvəukurən raka narimnari me i fwe kupwən.’ ”

¹⁹ Nənə Jemes rini mə, “Ro iamīnhi irə nəkiriiən səiou mə nərmmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamhərərig mamhəuvehe ti Kumwesən, rəhəha mə kitaha tso rəknekin ti nīrəha. ²⁰* Mətə pwəh sərai nəkukuə riti revən ti nīrəha. Ia nəkukuə nəha tsəni pen ti nīrəha i mə irəha tuhəpwəh naniien nəveginien i rəmkemik sə kiməuvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman. Irəha tuhəpwəh naniien nərimīru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nənə irəha tuhəpwəh naniien netə.

²¹* Natuakəmien me nəha rīnəmwhən, ti nəri nə mə fwe tui muvehe meste pehe ipwet mine, ia Sapat me pam nərmmama me kamhəvsini Loa səvəi Moses ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Ia taon me pam kamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi.”

Nəkukuə sə revən ti nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel

²² Aposol me, mine elta me səvəi nəfwakiiən, mine nakalasia me pam fwe Jerusalem həni sīmwin mə tuhərpwi rəginraha ia nərmmama nepwin ia nīrəha, mhərhi pen irəha həuvən irəha Pol mine Panapas fwe Antiok. Hərpwi rəginraha ia Saelas mine Jutas (nəghin riti mwi nə Pasapas). Iəmənmi nəha,

* **15:10:** Mat 11:30, Kal 3:10, 5:1   * **15:11:** Kal 2:16, Efes 2:5-8   * **15:12:** Wok Me 14:27   * **15:13:** Kal 2:9   * **15:14:** Wok Me 15:7-9   * **15:20:** Jen 9:4, Eks 34:15-17, Lev 17:10-16   * **15:21:** Wok Me 13:15

piəvtaha me kamhəsiəi pik irau. ²³ Irəha həuvei pen nəkukuə nəha minrau mə trouvehi rouevən. Nəkukuə nəha rini mə:

Aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien, piəvmiaha me fwe Jerusalem. Iahərhi pehe nəkukuə i tukumiaha piəvmaha me səməme rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel, hiamaɾə fwe Antiok mine Siria, mine Silisia.

Iahaməni ramasan tukumiaha.

²⁴ * Kimaha iahəregi mə nərmana nepwin həmaier ia kimaha, mhəuvehe tukumiaha, mho kimiaha hiəregi rərəha ti nəgkariien səvənraha.

Irəha ho nətərigien səkimiaha rəvsausini pik, mətə kimaha iahəpkuvei pen mhə nəgkariien riti mə tuhəuvehe mhəni pehe tukumiaha i.

²⁵ Ro pen kimaha iahousəsimwin kimaha me mhəni simwin mə tahəpwi rəgimaha ia iərmama kəru, mhərhi pehe i tukumiaha.

Irau trouvehe tukumiaha irəha Panapas mine Pol, iəmənmi nəha sokeikei pik irau. ²⁶ Ipaka krouemhə ti wok səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha.

²⁷ Iəmənmi nəha iahamərhi pehe irau tukumiaha irau i Jutas mine Saelas. Irau trouvehe rouni nəgkariien kuatia rəmwhen ia nəgkariien i iahamrai.

²⁸ * Rerimaha ragien ti nesi penien nətərigien i Nənimwin Ikinan rinahatən kimaha irə.

In rini mə kimaha tahəpwəh nəmrutəien nəri sə rīpam ia nuramiaha, mətə natuakəmien me a i:

²⁹ * Kimiaha tihəpwəh naniien nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha.

Kimiaha nərman tihəpwəh niri ənəpenien nīpran.

Kimiaha nīpran tihəpwəh nesi pen ənəpenien nərman.

Kimiaha tihəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan.

Tihəpwəh naniien netə.

Trini minuə hiətui amasan tukumiaha, mhəpwəh nəruuien natuakəmien me i, tihəregi ramasan.

In i nəgkariien səkimaha sampam.

³⁰ Nəm əsori me i hərhi pen irau heiwaiu irəha Pol mine Panapas mhəuvən fwe Antiok. Nəpin hapirapw fwe ikin, hoeite nakalasia me, mhəuvei pen nəkukuə minraha. ³¹ Irəha həvsini nəkukuə nəha, rerinraha ragien ti nasitu-

ien səvənhi. ³² * Jutas mine Saelas irau profet mi. Krouəvəhag m piəvtaha me ia nəgkariien me rīpik, rouərpwi əknekən irəha. ³³ Irau krouarə əpwəmwis kwopti ia kwopun nəha. Kurirə ikin piəvtaha me fwe Antiok hase Kumwesən mə nəmərinuien səvənhi tramarə ti nirau. Nənə həsəkir minrau, mhərhi pen irau krouərig rouevən fwe Jerusalem rouətə nərmana me səməme hənərhi irau. ³⁴ a ³⁵ Mətə Pol mine Panapas irau krouarə pəpim fwe Antiok. Irəha nərmana me nepwin mwi kamhahatən nərmana me, mamhəvisau irapw nəgkariien səvəi Iərimənu.

Pol mine Panapas krouəpwəh irau me

³⁶ Nəpin nepwin rukurau, Pol rini pen ti Panapas i mə, “Pwəh krau krouərig pen mwi, rouətə piəvtaha me fwe ia taon me pam nəha krouəvisau raka nəgkariien səvəi Iərimənu minraha, rouətoni ro irəha mə kamhəfarə irə.” ³⁷ * Nənə Panapas rokeikei mə Jon sə nəghin riti mwi nə Mak

* 15:24: Wok Me 15:1 * 15:28: Mat 23:4 * 15:29: Wok Me 15:20 * 15:32: Wok Me 11:27, 13:1, Wok Me 14:22 a 15:34: Niutestamen me nepwin sə kupwən kimərai ia nəgkariien səvəi nəkur Kris rani iamihhi ia vas toti-fo mə, “Mətə Saelas rətə mə ramasan mə pwəh ramo pəpim ia kwopun nəha

Antiok.” * 15:37: Wok Me 12:12,25

trukurirə ia nirau, ³⁸* mətə Pol rəpwəh nokeikeien, ti nəri nə mə fwe kupwən Jonmak ripkarə mhə irəhar minrau meste wok səvənrahar rino sampam. Mətə fwe Pamfilia rəpwəh irau mirərig. ³⁹Nənə Pol mine Panapas krouousari minrau me, rouəpwəh irau me. Panapas ruvehi Mak, rouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Saepras. ⁴⁰*Mətə Pol rərpwi rəgin ia Saelas mə trukurirə in. Kurirə irə piəvtaha me həmri pen irau ia rəgi İərimənu, mhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau i. Nənə Pol rier irau Saelas, ⁴¹mevan ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia, mamərpwi əknekən nakalasia me.

16

Timoti rukurirə Pol mine Saelas

¹*İa nəpin nəha Pol revən fwe taon mi nəha Tepe mine Lистра. İa Lистра iərmama riti səvəi İesu nəghin nə Timoti. Mama səvənhi in prən İsrəl. In mwi rani nipərhiendien ia İesu. Mətə tata səvəi Timoti in iəmə Kris. ²*Piəvtaha me fwe Lистра mine İkoniam kəmhəni Timoti mə in iəmə amasan riti. ³*Pol rokeikei mə Timoti trukurirə in rouier rauevən. Ro pen in ruvehi ninhum m Timoti ti nəri nə mə nəkur İsrəl fwe ikin həukurən mə tata səvəi Timoti in iəmə Kris riti. ⁴*Nəpin Pol mine in me nepwin həier pen fwe ia taon me, həməvisau irapw m nərmama me səvəi İesu natuakəmien me nəha aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiien fwe Jerusalem həməni. Kəmhəhatən nakalasia me mə irəha tuhaməkeikei mhəsi pen. ⁵*İa noien nəha nakalasia me pam ia kwopun me fwe ikin nahatətəien səvənraha ruvehe miskai. İa nəpin me irəha həuvehe mhəpik mwi.

Pol rətoni nəməkrəhaien riti

⁶*Pol mine in me nepwin həuvən mhəpi simwin ia profens mi nəha Frijia mine Kalesia, ti nəri nə mə Nənimwin İkinan rinise irəha mə tuhəpwəh nevənien mhəvisau nəgkiariien amasan fwe ia profens nəha Esia. ⁷*Nəpin irəha həuvehe ipaka ti profens nəha Misia, həmwur mə tuhəvən fwe ia profens nəha Pitinia. Mətə Nənimwin səvəi İesu ripkəsəni mhə irəha. ⁸Ro pen həukurau ia profens nəha Misia, mheiwaiu mhəuvehe ia taon nəha Troas. ⁹İa nəpin Pol rətə nəməkrəhaien riti. İəmə Masetonia riti ramərer, mamase in mə, “Tikuvehe ro i ia Masetonia, masitu ia kimaha.” ¹⁰Nəpin Pol rinətə pam nəməkrəhaien nəha, təkwətəkwuni a mwi kimaha iahənəmərənəmə mə təhəier, mhəuvən fwe Masetonia, ti nəri nə mə iahəregi mə Kumwesən raməkwein kimaha mə təhəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi İesu m nərmama me fwe ikin.

Litia rini nipərhiendien ia İesu

¹¹Kimaha iahəputə ia nitətə riti, mhəier ia Troas, mhəiu atukwatukw mhəuvən fwe tənə əmweris nəha Samotres. Kini rakwakwi irə iahəiu mhəuvən fwe ia taon nəha Neapolis. ¹²Iahəier ia kwopun nəha mhəvən mhəuvən fwe Filipae, taon asori riti ia tıprənə səvəi Masetonia profens. Nərmama me ia taon nəha irəha sitisin me səvəi Rom. Kimaha iahəpirapw fwe Filipae, mharə ikin nəpin ripik.

* **15:38:** Wok Me 13:13, Kol 4:10 * **15:40:** Wok Me 4:36, 13:4, Wok Me 14:26 * **16:1:** Wok Me 14:6, 2Tim 1:5 * **16:2:** Fil 2:19-22 * **16:3:** Kal 2:3-5 * **16:4:** Wok Me 15:23-29 * **16:5:** Wok Me 2:47 * **16:6:** Wok Me 18:23 * **16:7:** 2Tim 1:15

¹³ Nəpɪn riti ia Sapat iahəier irapw ia kwəruə asori səvəi taon nəha, mhəuvən ia nikare nui aris ia kwopun riti iahəukurən mə nərmama kamhəfwaki ikin. Iahəuvən, mhəkure, mamhəvisau pen Iesu m nɪpran me səməme hənousəsɪmwɪn raka irəha me fwe ikin. ¹⁴ Pran riti sə ramətərig ia kimaha nəghin nə Litia. Ruku pen ia taon nəha Tuatira. Səvənhi fwe stoa kauvehi nəmri tinari sə kala səvənhi tihinatis. Ia nəpɪn me Litia raməfwaki m Kumwesən. Iərimənu rəsevər ia nətərigien səvəi prən i, rini nɪpərhiəniən ia nəfe Pol rani. ¹⁵ *Nəpɪn kɪno raka paptas ia Litia irəha nərmama me pam ia nəkwai nɪmwə səvənhi, Litia rini pehe tukumaha i mə, “Mə hiəukurən mə iakamahatətə pərhiən ia Iərimənu, ramasan pwəh hiəuvehe mharə ia nəkwai nɪmwə səiου.” In raməkeikei pehe m kimaha, nənə iahəuvən.

Kuvehi puvnimwə Pol mine Saelas ia kalapus fwe Filipae.

¹⁶ *Nəpɪn riti iahaməuvən fwe kwopun nəha kaməfwaki ikin, mhəpi raka pran riti kamo slef irə. Nənɪmwɪn ərəha ramarə irə, mamə prən nəha ramətoni narimnari me səməme kamhərkwafə. Prən nəha rauvehi mane asori səvəi nəmə asori me səvənhi, ti nəri nə mə nərmama kamhərəku in ti niniən narimnari me səməme tuhəpkuvehe. ¹⁷ *Kimaha Pol iahaməvən. Prən nəha rakurirə kimaha, maməkweɪn əpwəmwɪs, mamini mə, “Nərmama me i kamho tukwini nari m Kumwesən Asori, mamhəni irapw tukumiaha i mə tihəfo in ruvehimiru kimiaha.” ¹⁸ *Ia nəpɪn me rɪpik prən nəha ramo iamɪnhi. Pol rɪregi rɪnəpou irə, ruvsini, mægkiari pen m nənɪmwɪn ərəha mə, “Ia nəghi Iesu Kristo iakani pehe tukw ik i mə tikier ia prən i.” Təkwətəkwuni a nənɪmwɪn ərəha rier.

¹⁹ Nəpɪn nəmə asori me səvəi prən nəha hənəmətoni mə tuhəpwəh nuvehiən mwɪ mane ia prən nəha, həkwtəmhiri Pol mine Saelas, mhəvi irau, mhəuvən ti nəmə asori me fwe ia kurkwai taon nəha. ²⁰ *Irəha həvi irapw irau ia nəmri iəmə asori mi səvəi Rom, mhəni pen ti iəmə asori mi nəha mə, “Iəmənmi irau iəmə Isrel mi. Kraurukwumen nərəhaiən ia taon i səkitaha, ²¹ rauni irapw narəien me nepwɪn rɪpkatukwatukw mhə tukutaha i nəkur Rom mə tsəuvehi uə tsarə irə, ti nəri nə mə kamhərui loa səkitaha.”

²² *Nərmama me ia kwopun nəha irəha mwɪ həkəmter, mamhəni ərəha irau. Ro iamɪnhi irə iəmə asori mi nəha səvəi Rom krouni pen ti naruagən me nepwɪn mə tuhəuvehi raka tinari səvənrau, mhousi irau. ²³ Nənə housi pik irau. Kurirə irə həuvehi puvnimwə irau ia kalapus, mhəni pen ti iərmama sə ramətui ti kalapus mə, “Tikətui amasan ti iəmənmi.” ²⁴ Nəpɪn iərmama sə ramətui ti kalapus rɪregi nəgkiariən nəha, ruvehi irau, mevən fwe ia rum riti fwe imwə ia nəkwai kalapus, muvehi pen nisunrau nei asori rəkure tərini.

Kumwesən ruvehi raka Pol mine Saelas ia kalapus

²⁵ Ia kurkwai nəpɪn, Pol mine Saelas krouəfwaki, rouəni nɪpu me, rouəgnəgini Kumwesən. Nərmama me fwe ia kalapus kamhətərig ia nɪrau. ²⁶ Təkwətəkwuni a nɪmwɪnɪmwɪn asori ruvehe. Kalapus rikiukiu pik. Təpinhə me pam həuvehe mhəkwaɡ. Jen me pam səməme kamhəkwtəmhiri nərmama me həsas. ²⁷ *Ia nəpɪn nəha nɪmwɪnɪmwɪn rikiu irə, iərmama sə ramətui ti kalapus rətui, mətə təpinhə me pam həkwag. Rerɪn rirhi mə nərmama me ia kalapus hənəp. Ro pen reivi raka nau səvənhi mə trəpi

* **16:15:** Wok Me 16:33, 18:8   * **16:16:** Wok Me 19:24   * **16:17:** Mak 1:24,34   * **16:18:** Mak 16:17   * **16:20:** Mak 13:9, Wok Me 17:6, Mat 5:11   * **16:22:** 2Kor 11:25, Fil 1:30, 1Tes 2:2
* **16:27:** Wok Me 12:18-19

əpune atukw a in. ²⁸ Mətə Pol rəkwein asori, mini mə, “Tikəpwəh nousi əpune atukwien ik. Kimaha pam a i.”

²⁹ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəres laet me nepwin, maiu, mevən, minimwi nukurhun mi ia nəmri Pol mine Saelas, mehekir mətəmmimwin.

³⁰ *Kurirə irə riskəmter, miri raka irau mharevən fwe iruə, mares pen irau i mə, “Iəmə asori mi, takaməkeikei məfo irə mə Kumwesən ruvehimiru iou?”

³¹ Miregi krouni mə, “Tikaməkeikei mini nipərhiendien ia Iesu Iərimənu, nənə Kumwesən truvehimiru ik mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.” ³² Nənə irau krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu revən tukwe

mine nərmama me pam fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ³³ *Ia nəpin nəha nəpin anan, mətə iərmama nəha ruvehi irau, maikuas ia təmwki nousiien ia nipwranrau. Kurirə irə in mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi ko paptəes ia nirəha. ³⁴ Nəpin kino pam paptəes ia nirəha, iərmama nəha riri Pol mine Saelas, harutə pen ia nimwə səvənhi. In ruvei pen nəveginien minrau. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi rerinraha ragien pik, ti nəri nə mə təkwtəkwuni nəha hənahatətə ia Kumwesən.

³⁵ Nəpin nəha ruvəran iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi polis me nepwin, rouni mə, “Pwəh iəmənmi nə krouier ia kalapus.” ³⁶ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəvisau pen nəgkiariien səvənrau m Pol, mini mə, “Iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi nəgkiariien riti mə takəsəni kimirau irouier. Ro pen tirouier rauevən. Pwəh nəməriniuēn ramarə tukumirau.”

³⁷ *Mətə Pol rini pen ti polis me i mə, “Nəfe nəha? Kimrau sitisin mi səvəi Rom. Iəmə asori mi səvəi Rom kroupkətə mhə nari riti iarouo rərəha. Mətə hənousi raka kimrau ia nəmri nərmama me, mhəuvehi puvnimwə kimrau ia kalapus. Mətə təkwtəkwuni irau krouokeikei mə trouvehi raka kimrau iarouevən afafa. Rekəm! Pwəh irau əpa krouvehe, rouvehi raka kimrau.”

³⁸ Polis me nəha həuvən mhəni pen ti iəmə asori mi nəha səvəi Rom nəfe Pol riməni. Nəpin irau krouregi mə Pol mine Saelas irau sitisin mi səvəi Rom, krouhekir.

³⁹ *Irau krouevən rouni pen sore ti Pol mine Saelas. Kurirə irə krouiri irapw irau fwe ia kalapus, rouni pen ti nirau i mə trouəpwəh taon səvənraha rauevən. ⁴⁰ Ro iaməni irə Pol mine Saelas krouier irapw ia kalapus, rouevən fwe ia nimwə səvəi Litia. Nəpin krouətə piəvtaha me fwe ikin, krouəvəhag minraha. Kurirə irə krouier.

17

Pol mine Saelas krouevən fwe Tesalonaeka

¹ *Ia nəpin nəha Pol mine Saelas krouəpi simwin ia taon kəru nəha Amfipolis mine Apolonia, rouevən fwe taon nəha Tesalonaeka. Ia kwopun nəha nimwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel ramərer. ² Pol ruvnimwə rəmwhen ramo ia nəpin me. Ia Sapat kahar raməgkiari irəha minraha. In ramahatən vas me ia Nəkukuə Ikinan, maməsiəre pui pen nipwran, ³ *mamini amasan ti nirəha i minuə Nəkukuə Ikinan rani pərhiēn mə Kristo traməkeikei məregi nəmisəien ia nipwran, memhə, marə mətui mwī. Pol rini mə, “Iesu nəha iakani pehe tukumiaha i in nə Kristo.” ⁴ *Nəkur Isrel me nepwin mine nipran asori me həpik mine nəkur Kris həpik səməme kamhəfwaki m Kumwesən irəha həregi

* 16:30: Wok Me 2:37 * 16:33: Wok Me 16:15 * 16:37: Wok Me 22:25 * 16:39: Mat 8:34

* 17:1: 1Tes 1:1,2 * 17:3: Luk 24:26, Wok Me 3:18, 9:22 * 17:4: Wok Me 13:50

mə nəgkiariien nəha ro nīpərhiēnien. Nənə həuuehe mhəkuriə Pol mine Saelas.

⁵ Mətə nəkur Isrel me nepwin rerinraha ramrhi ərəha irau. Həuvən fwe ia maket mhəiri nərmama nepwin kənkəpwənrəha riskai. Irəha həuuehe mhəpik, mhousəsimwin irəha me, mamho nurigrigien asori ia taon nəha. Həuvən mheitehi raka təpinhə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin nə Jeson, mamhətui Pol mine Saelas mə tuhəvi irapw irau ia nəmri nərmama. ⁶ *Nəpin həkətə mhə irau, həkwtəmhiri Jeson mine piəvtaha me nepwin mwi, mhəvi irapw irəha, mhəuvən mhərer ia nəmri nəmə asori me səvəi taon nəha. Irəha həkwein asori, mhəni mə, “Təmənmi nəha Pol mine Saelas krauo pik nərəhaien ia kwopun me, rouvəuuehe mwi ia taon i səkitaha. ⁷ *Jeson i riməuuehi irau krouevən ia nimwə səvənhi. Mətə irau krouərui loa me səvəi Kig Sisa, rauni mə kig riti mwi nəha ikin nəghin nə Iesu.” ⁸ Nəpin nəmə asori me mine nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. ⁹ Nəmə asori me həni mə Jeson mine in me nepwin tuhaməkeikei mhəuvei pen mane minraha. Nənə nəpin həuvei pen pam mane, nəmə asori me həfi raka rəginraha ia nirəha.

Pol mine Saelas krouevən fwe Perea

¹⁰ Ia nəpin nəha ruvəpitəv, piəvtaha me hərhi pen Pol mine Saelas krouevən fwe taon nəha Perea. Nəpin krouevən rouapirapw fwe ikin, krouuvmwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹¹ *Nəkur Isrel fwe Perea irəha hamasan mhəpi raka nəkur Isrel fwe Tesalonaeka, ti nəri nə mə rerinraha ragien ti niregiiēn nəgkiariien səvəi Pol mine Saelas. Ia nəpin me kamhəvsini amasan Nəkukə İkinan mə tuhətəni mə nəgkiariien səvənrau ro nīpərhiēnien uə rekəm. ¹² Ro pen həkik ia nirəha həni nīpərhiēnien ia Iesu. Nīpran Kris me i irəha nīprən asori me həkik həni nīpərhiēnien. Nəmə Kris mwi həkik.

¹³ *Mətə nəpin nəkur Isrel fwe Tesalonaeka həregi mə Pol revən mwi fwe Perea, mamini irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən fwe ikin, həuvən mwi fwe Perea, mamhərhiərhi nərmama me mə tuhəni ərəha Pol mine Saelas. ¹⁴ Ro pen piəvtaha me ia Perea hərhi irapw akwauakw Pol ramevən fwe ia təsi. Mətə Saelas mine Timoti krauarə a fwe ia Perea. ¹⁵ Nənə nərmama nepwin həkuriə Pol, mhəuvən irəha min meste nari fwe taon nəha Atens. Nəpin nəha hənəmrərig irə, Pol rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəuvən mhəni pen ti Saelas mine Timoti mə trouuehe akwauakw rouətə iou.”

Pol fwe Atens

¹⁶ Nəpin Pol rameitenhi ihi Saelas mine Timoti fwe Atens, rerin rəpou, ti nəri nə mə ramətə taon nəha rukuər ia nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. ¹⁷ *Ro pen ia Sapat me in raumnwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari m nəkur Isrel mine nəməfwaki me nepwin mwi, mamousari mə truvi irəha həuuehe ti Iesu. Ia nəpin me ramevən fwe kwopun kamo maket ikin, maməgkiari irəha nərmama əpnəpen me, mamousari mə truvi mwi irəha. ¹⁸ Nəpin riti Pol raməgkiari m nahatən me nepwin kəni irəha mə Epikurien me mine Stoik me. Nəpin irəha həregi nəgkiariien səvənhi, kamhousari irəha min. Nepwin kamhəni mə, “Nəfe i iarməri i ramini?” Nepwin mwi kamhəni mə, “Rosi raməgkiari ia kumwesən me kitaha səreirei.” Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu, mamini mə in rinətui mwi ia nemhəien

* 17:6: Wok Me 16:20 * 17:7: Luk 23:2, Jon 19:12 * 17:11: Jon 5:39 * 17:13: Wok Me

13:50, 14:19 * 17:17: Wok Me 18:19

səvənhi. ¹⁹ Irəha həiri Pol, mhəuvən ti nəmə asori me nəha kamhəkiri nəgkiariien kani nousəsımwiniən səvənraha mə Areopakus. Nəmə asori me nəha həni pen ti Pol i mə, “Kimaha iahokeikei mə tahəukurən nəfe nəha nəgkiariien vi ikamahatən. ²⁰ Narimnari me nepwın ikamini kimaha iahəregi ropəiti. Ro pen iahokeikei mə tahəukurən nıpwrai nəgkiariien me nəha səim.” ²¹ Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nəpın me nəmə Atens mine nərmpə səməme kamharə fwe ikin, hokeikei mə tuhaməkure a, mamhətərig ia nəgkiariien vi, mamhəgkiari ti nıpwran.

²² Ia nəpın nəha Pol rərer ia nəmri nəmə asori me nəha kani nousəsımwiniən səvənraha mə Areopakus, mini mə, “Nəmə Atens, iakinətə raka mə kimiaha hiaməskai pik ti nəfwakiien m kumwesən me səpəmsəpə. ²³ Nəpın iakamavən ia taon i səkimiaha, maməspau ia nənimwi nari me səməme hiaməfwaki pen mınraha, iakətə mwi nıfatə riti. Kimərai pen nəgkiariien riti ia nıkaren rani mə:

NĪFATƏ I SƏVƏI KUMWESƏN NƏHA IAHƏREIREI IN

Kumwesən nəha hiaməfwaki pen min mətə hiəreirei, təkwtəkwuni nəha takəvisau pehe m kimiaha i.

²⁴ *Kumwesən sə rino tıprənə i mine narimnari me pam irə, in ramərimənu ia neiai mine tıprənə, mıpkarə mhə ia nimwəfwaki me səməme nərmmama ho ia rəginraha. ²⁵ *Nərmmama me həpko tukwini pen mhə nari min ia rəginraha rəmwhen kamo ia iərmama sə raməres nari. Rekəm! In əpa rauvei pen nımıruien mine neiahagien mine narimnari me pam m nərmmama me. ²⁶ Fwe ia nukune narəien, in rino iərmama kuatia a mə nərmmama me pam tuhəuku pen irə, mhəuvən, mhəarə ia tənəmənə me ia təkure tıprənə i. In əpa rıməkupwən məmri mak səvəi tıprənə səvənraha, mini mwi mə tuharə ikin meste tinesən. ²⁷ *Kumwesən rino iamınhi irə mə irəha tuho rəmwhen iərmama nənimen rıfwə. Tuhamərapərap nari, nənə mhərapı in. Mətə pərhien, Kumwesən rıpkarə mhə isıpwın tukutaha. ²⁸ Rəmwhen ia iərmama riti kupwən rıməni mə, ‘In nukune nımıruien səkitaha, mine nukune navəniən səkitaha, mine nukune narimnari me pam samo.’ Rəmwhen mwi ia nəgkiariien i nərmmama me nepwın səkimiaha səməme kamhərai nıpu me həməni mə, ‘Kitaha mwi nıpwınətin me.’

²⁹ *Trini minuə nıpərhienien i kitaha i nıpwınəti Kumwesən me, ratukwatukw mə ko səni Kumwesən in rəmwhen ia nənimwi nari sə reri iərmama ramrhi, nənə ro ia nukurəniən səvənhi ia kol mine silva mine kəruatereı? Rekəm! ³⁰ *Fwe kupwən, nəpın nərmmama həreirei Kumwesən, Kumwesən raməti karen. Mətə təkwtəkwuni, in ramini pen ti nərmmama ia kwopun me pam mə irəha tuhaməkeikei mhəərıg ia noien ərəha me səvənraha.

³¹ *Irəha tuhaməkeikei mhə iamınhi irə, ti nəri nə mə in rınəmri raka nəpın riti. Ia nəpın nəha iərmama riti sə in rınərpwi raka rəgin irə trəkiri ia natukwatukwien nərmmama me pam ia tıprənə i ti noien me səvənraha. Kumwesən rınahatən raka nərmmama me pam sin nəha iərmama nəha, ti nəri nə mə rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

³² Nəpın nəmə Atens həregi nəgkiariien nəha mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien, nepwın haris irə. Mətə nepwın həni pen ti Pol i mə, “Kimaha iahokeikei mə tahəregi mwi nəgkiariien səim.” ³³ Nənə Pol rəpwəh irəha mamevən. ³⁴ Mətə nərman me nepwın həkurirə i, mamhəni nıpərhienien

* 17:24: 1King 8:27, Wok Me 7:48 * 17:25: Sam 50:12, Aes 42:5 * 17:27: Dut 32:8, Aes 55:6, Sam 145:18, Jer 23:23 * 17:29: Aes 40:18-20, Aes 44:10-17, Wok Me 19:26 * 17:30: Wok Me 14:16 * 17:31: Sam 9:8, 96:13, Wok Me 10:42

ia Iesu. Nærman me naha riti naghin na Taionusios. In iamə asori riti sə raməkure irəha nəmə asori me ia nousəsimwinien naha kani mə Areopakus. Pran riti naghin na Tamaris mine narmama me nepwin mwi həkurirə ia Pol, mamhəni nīpərhiēnien ia Iesu.

18

Pol revən fwe Korin

¹ Pol rəgkiari pam fwe Atens, mier, mevən fwe taon naha Korin. ² *Ia kwopun naha revən mətoni iamə Isrel riti naghin na Akwila. Akwila rinətui fwe profens naha Pontas. Fwe kupwən, in mine pran səvənhi Prisila krauarə fwe ia tənə Itali ia taon naha Rom, mətə ti nari na mə Klotias, iamə asori səvai nəkur Rom, rini mə nəkur Isrel me pam tuhaməkeikei mhəier ia Rom, irau krouier, nənə rouvehe ia Korin. Irau krauarə nəpin ouihə ia Korin, nənə Pol ruvehe mətə irau. ³ *Nənə ti nari na mə wok səvənhi sə rauvehi mane irə rəmwhen a mwi wok səvənrau, ramarə irəhar minrau, mamharo pəri wok. Irəhar haro nimwə tapolen me. ⁴ Nənə ia Sapat me pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvai nəkur Isrel, Pol raməgkiari pik, mamousari mə trivi nəkur Isrel mine nəkur Kris mə tuhəuvehe mhəni nīpərhiēnien ia Iesu.

⁵ *Saelas mine Timoti krouier ia Masetonia, roueiwaiu pehe ia Korin. Ia nəpin naha Pol rəpwəh noien nimwə tapolen me, maməvisau irapw a nəgkiariien amasan ia nəpin me pam, mamini irapw ti nəkur Isrel mə Iesu in Kristo. ⁶ *Mətə irəha həni ərəha Pol, mhəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi. Nəpin ho iamənhi, Pol rounouini raka niməkwrur ia səvənhi karkahu, mini pen ti nirəha i mə, “Trini minuə Kumwesən rərpwin noien ərəha səkimiaha, ramarə ia kimiaha əpa. Iou iakiwən ia kimiaha. Təkwtəkwni naha mamevən takevən ti narmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.”

⁷ Ro pen Pol rəpwəh irəha, mevən muvnmwə ia nimwə səvai iərmama riti naghin na Titias Jastas. Rīpko mhə Titias in iamə Isrel, mətə raməfwaki m Kumwesən. Nimwə səvənhi ipaka ti nimwəfwaki səvai nəkur Isrel. ⁸ *Iamə asori səvai nimwəfwaki naha naghin na Krispas. In mine narmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi həni nīpərhiēnien ia Iərimənu. Nəkur Korin həpik kamhətərig ia nəgkiariien səvai Pol, mhəni nīpərhiēnien ia Iesu, nənə ko paptas ia nirəha.

⁹⁻¹⁰ *Ia nəpin riti ia nəpin, Iərimənu rəgkiari pen m Pol ia nəməkərəhaien riti, mini mə, “Iakamarə tukw ik. Tikəpwəh nehekieren, mətə tikaməmwur, mamini irapw nəgkiariien səiou, məpwəh napwisien. Iərmama riti riwən trouraha ik, ti nari na mə səiou me narmama həpik ia taon i.” ¹¹ Ro pen Pol rarə ia kwopun naha meste nuk kwatia məkwə sikis, mamahatən narmama ia nəgkiariien səvai Kumwesən.

Pol rərər ia nəmri Kalio

¹² Nəpin Kalio ramərimənu ia tənə Akaea, nəkur Isrel housəsimwin irəha me, mhəkwtəmhiri Pol, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia kwopun Kalio raməkiri nəgkiariien ikin. ¹³ Irəha həni mə, “Iamə i ramousari mə trivi narmama həuvehe mhəfwaki pen m Kumwesən ia noien riti sə ramərui loa səkimaha.”

* **18:2:** Rom 16:3 * **18:3:** Wok Me 20:34, 1Kor 4:12 * **18:5:** Wok Me 17:14-15, Wok Me 9:22

* **18:6:** Wok Me 13:46,51, Wok Me 20:26 * **18:8:** 1Kor 1:14 * **18:9-10:** 1Kor 2:3, Jos 1:9, Aes 41:10, Jer 1:8, Jon 10:16

¹⁴ Mətə nəpɪn Pol rɪnaməkwaɣ mə trægkiari, Kalio rɪni pen tɪ nəkur Isrel i mə, “Kɪmiaha nəkur Isrel, trɪni mɪnuə iərmama riti ro nari riti rɪpkatukwatukw mhə, məruɪ loa səvəi nəkur Rom, takaməkeikei mamətəriɣ ia kɪmiaha. ¹⁵ *Mətə tɪ nəri nə mə hiamousari tɪ nəgkiariien me mine nahag me ia loa səkɪmiaha, ramarə a ia kɪmiaha. Tihəmri amasan. Iakəpwəh nokeikeien mə takəkiri narimnari me sə ro iamɪnha irə.” ¹⁶ Nənə Kalio rəkouɪ irapw irəha həier ia kwopun nəha in raməkiri nəgkiariien ikin. ¹⁷ Nəpɪn həuvən fwe iruə, nərmama me fwe iruə həkwətəmhiri Sostenes, iəmə asori səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha hənamousi in ipaka tɪ kwopun nəha Kalio raməkiri nəgkiariien ikin, mətə Kalio ro nəri auər a ia narimnari me nəha kamho.

Pol rirəriɣ pen fwe Antiok ia profens nəha Siria

¹⁸ *Pol rarə nəpɪn rɪpik fwe Korin irəha piəvtaha me, nənə rəpwəh irəha, meiwaiu pehe ia taon nəha Kəgkria. Ia kwopun nəha in rərəi nukwənen, mahatən pen mə natuakəmien riti səvənhi sə rɪməuvehi kwəsuaɪi tukwe ia nəmri Kumwəsən rino sampam. Kurirə irə in rəputə ia nɪtətə riti irəhar Akwila mine Prisila, mharier, mhərevən fwe Siria. ¹⁹⁻²¹ *Nəpɪn irəhar harapirapw fwe Efesas, Pol revən ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari mɪnrəha, mamousari mə truvɪ irəha həuvehe tɪ Iesu. Irəha həres pen in mə tuharə kwopti irəha mɪn, mətə Pol rɪpkəsəni mhə. Nəpɪn nəha rɪnaməpwəh irəha irə, rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Mə ratukwatukw ia nətəriɣien səvəi Kumwəsən, iou takrəriɣ pehe mwi tukumiaha.” Nənə rəputə ia nɪtətə riti mier fwe Efesas, məpwəh Akwila mine Prisila irau krouarə fwe ikin.

²² Pol rier fwe Efesas meiwaiu pehe ia taon nəha Sisaria, muvareɪ mutə pen fwe Jerusalem. Nəpɪn rɪnətə raka nakalasia me fwe ikin, reiwaiu pen fwe Antiok. ²³ Pol rarə nəpɪn nepwɪn fwe ikin, nənə mier mevən ia kwopun me fwe ia profens mɪ nəha Kalesia mine Frijia, mamərpwi əknekɪn nərmama me səvəi Iesu.

Apolos fwe Efesas mine Korin

²⁴ Ia nəpɪn nəha iəmə Isrel riti ruvehe ia Efesas nəghɪn nə Apolos. Rɪnətui fwe taon riti kani mə Aleksantria. In iərmama riti səvəi nəgkiariien, mukurən amasan nəfe Nəkukuə Ikinan rani. ²⁵ *Nərmama nepwɪn hənahatən raka in ia Suatuk səvəi Iesu Iərimənu. Ia nəpɪn me in rɪregi rəsənɪn tɪ nəvisauien. Nənə nəpɪn ramahatən nərmama me, nəgkiariien səvənhi ia nɪkaren səvəi Iesu ratukwatukw a, mətə in rukurən a paptəes nəha Jon rino fwe kupwən. ²⁶ *Nəpɪn Apolos ruvehe ia Efesas, rɪnaməvisau ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel məpwəh nehekiriien. Mətə nəpɪn Prisila mine Akwila krouregi nəgkiariien səvənhi, krouiri in, rouevən fwe nimwə səvənrau. Nənə krouni pen amasan Suatuk səvəi Kumwəsən tukwe mə in trukurən amasan mwi.

²⁷ *Kurirə ikin Apolos rokeikei mə trevən fwe profens Akaea. Ia nəpɪn nəha piəvtaha me fwe Efesas hasitu irə, mhərəi nəkukuə riti, mhərhi pen i revən tɪ nərmama me səvəi Iesu fwe Akaea. Həni pen tɪ nɪrəha i mə tuhəuvehi Apolos revən fwe rukwənu me səvənraha. Nəpɪn Apolos rapirapw fwe ikin, ramasitu asori ia nərmama səməme namasənien səvəi Kumwəsən rino irəha həni nɪpərhiien ia Iesu. ²⁸ *Apolos ramasitu asori ia nɪrəha, tɪ nəri nə

* **18:15:** Wok Me 23:29, Wok Me 25:18-19, Jon 18:31 * **18:18:** Wok Me 21:24 * **18:19-21:** Wok Me 17:17, Rom 1:10, 1Kor 4:19, Jem 4:15 * **18:25:** Rom 12:11, Wok Me 19:3 * **18:26:** Wok Me 19:8 * **18:27:** 2Kor 3:1, Kol 4:10 * **18:28:** Wok Me 9:22

mə ia nəmri nərmama me in ramousi tərini nəgkiariien səvəi nəkur Isrel, mamahatən ia Nəkukuə Ikinan mə Iesu in Kristo.

19

Pol revən fwe Efesas

¹ *Nəpin Apolos ramarə ihi ia Korin, Pol rukurau parei meiwaiu pehe ia Efesas, mətə nərmama me nepwīn səvəi Iesu fwe ikin. ² *In rəres pen irəha i mə, “Rəfo? Fwe kupwən, nəpin hiəni nīpərhiēnien ia Iesu, hiəuvehi Nənīmwin Ikinan uə rekəm?”

Miregi həni mə, “Rekəm. Kimaha iahəpkreği raka mhə mə Nənīmwin Ikinan rarə.”

³ Miregi Pol rini mə, “Ro iamīnhi nəfe nəha paptəes kimiaha hiəuvehi?”

Miregi həni mə, “Kimaha iahəuvehi paptəes səvəi Jon.”

⁴ *Miregi Pol rini mə, “Paptəes nəha Jon rino səvəi nərmama səməme həuvərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə Jon rini irapw mə nərmama me tuhaməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia iərmama sə trīpkukurirə i muvehe. Iərmama nəha Jon rəgkiari irə in nəha Iesu.” ⁵ Nərmama me nəha həregi nəgkiariien nəha, ko paptəes ia nīrəha ia nəghi Iesu Iərimənu.

⁶ *Nəpin Pol rəmruətə rəgin mi ia nīrəha, Nənīmwin Ikinan ruvehe ia nīrəha, nənə kənamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mənəmhəni irapw nəgkiariien sə raku pen ti Nənīmwin Ikinan. ⁷ Nərmama me nəha rosi irəha pam twelef.

⁸ Ia taon nəha Efesas, Pol rauvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Ia məkwə kahar, ia Sapat me pam, rani irapw nəgkiariien amasan fwe ikin, məpwəh nehekriēn. In raməvisau, mamousari mə trivi irəha həuvehe mhəni nīpərhiēnien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ⁹ *Mətə nərmama nepwīn kənkəpəwənraha riskai. Həpwəh nīnīien nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi, mamhəni ərəha suatuk səvəi Iesu ia nəmri nərmama me fwe nəkwai nimwəfwaki. Ro pen Pol rəpwəh irəha, muvehi nərmama me səvəi Iesu, mamhəuvən irəha min. Ia nəpin me pam ramahatən nərmama me fwe ia nəkwai skur riti kani mə Skur səvəi Tiranas. ¹⁰ *Pol ramahatən nərmama me iamīnhi irə meste nuk kəru. Ro pen nərmama me pam fwe profens Esia, nəkur Isrel mīne nəkur Kris, həregi nəgkiariien səvəi Iərimənu.

¹¹ *Ia nəpin me rīpik Kumwesən rauvei pen niskaiien m Pol, nənə Pol ramo nīmətətien me nepwīn ropəiti. ¹² *Nərmama me həpeki raka nīpəri tinari me sə Pol rirai raka niseseien irə uə tinari me sə rinarkahu raka i, həuvehi, mhəuvən mhəmri pen ia nərmama səməme nemhəien rarə ia nīrəha. Nənə nemhəien me səvənraha haraka ia nīrəha. Nənīmwin ərəha me həier ia nīrəha.

Tini Skeva me

¹³⁻¹⁴ *Nəmə Isrel me nepwīn irəha pam sefen. Irəha nīpwnəti pris asori anan riti səvəi nəkur Isrel nəghin nə Skeva. Ia nəpin me kamhəuvən ia kwopun me, mamhəkoui irapw nənimwin ərəha me ia nərmama. Nəpin riti hənūə tuhəkoui irapw irəha ia nəghi Iesu Iərimənu. Ro iamīnhi irə həuvən mhərer ia nəmri iərmama riti nənimwin ərəha rarə irə, həni pen ti nənimwin ərəha i mə, “Kimaha iahəni pehe tukw ik i ia nəghi Iesu, iəmə nəha Pol raməvisau i, tikier ia iərmama i.”

* **19:1:** 1Kor 3:6 * **19:2:** Wok Me 2:38, 8:16 * **19:4:** Mat 3:11 * **19:6:** Wok Me 8:17, Wok Me 10:44,46 * **19:9:** 2Kor 6:14-18 * **19:10:** 2Tim 1:15 * **19:11:** Wok Me 14:3 * **19:12:** Wok Me 5:15 * **19:13-14:** Mak 9:38

15 *Mətə nənimwɪn ərəha rini pen ti nirəha i mə, “Takukurən Iesu, mukurən mwi Pol. Mətə kimiaha nisiməme i?” 16 Nənə iəmə nəha nənimwɪn ərəha ramarə irə rivə pen ia nirəha. Nəgsen rasori məpi raka nəgsenraha pam. Ramousi irəha. Nənə irəha hap raka ia nimwə nəha. Tinari səvənraha ruvəiwən. Nipwranraha rəpəruəpəruə.

17 *Nəkur Isrel me pam mine nəkur Kris me pam səməme kamharə ia Efesas həregi nəvisaiuen səvəi noien nəha. Nəpin həregi, həhekir asori. Nənə nərmama me həuvehi utə nəghi Iesu İərimənu rutə mwi. 18 Nərmama səməme həni nıpərhienien ia Iesu həpik həuvehe mamhəni pui noien ərəha me səvənraha ia nəmri nərmama me. 19 Nəpwin ia nirəha səməme hənamo nahak fwe kupwən həpeki nəkukuə me səvənraha səvəi nahak, mhəpeki mhəuvehe, mhəuvani ia nəmri nərmama me pam. Nənə nərmama me həvsini nəmri nəkukuə me nəha, mhətə mə rutə pik. 20 *Ro iamınhi irə nəgkiariien səvəi İərimənu riskai pik muviris mamevən.

Nurıgırgien asori fwe Efesas

21 *Kurirə ia narimnari me nəha, Pol rerin ramrhi mə trəpi simwɪn ia profens mi nəha Masetonia mine Akaea, mevən fwe Jerusalem. In rini mə, “Nəpin takevən raka fwe Jerusalem, takaməkeikei mətoni mwi Rom.”

22 *In rərhi pen Timoti mine Erastas, iəmə mi sə krouasitu irə, krouevən fwe Masetonia. Mətə in rarə ouihi a mwi fwe ia Esia.

23 *İa nəpin nəha krukwomen naruagənien riti fwe Efesas ti Suatuk səvəi Iesu. 24 *İərmama riti nəghin nə Temetrius. In iərmama sə ramo narimnari me ia silva. İa nəpin me ramo nimwə ouihi me ia silva, mauvni nimwəfwaki səvəi kumwesən eikuə riti. In pran kani mə Atemis. Temetrius mine nərmama me səməme kamhowok irəha min kamhəmri pen nəmri nari ia nimwə ouihi me nəha, mamhəuvehi mane asori me irə. 25 Nəpin riti Temetrius roeite nərmama me pam səməme kamho narimnari me ia silva. In rini pen ti nirəha i mə, “Nərman, hiəuvəukurən raka mə kitaha saməuvehi mane asori ia wok i səkitaha. 26 *Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien səvəi iəmə nəha Pol, mhənətə raka narimnari me nəha in ramo. Ripko mhə ia taon əpa i Efesas, mətə ipaka rukurau pam ia profens i Esia, in ravi nərmama me həpik həpwəh nətərgien səvənraha, mhəkurirə in. In rani mə nənimwi kumwesən me i nərmama kamho ia rəginraha ripko mhə irəha kumwesən pərhiən me. 27 Kitaha tsaməkeikei mhəsiari kamo Pol ro nərmama həni ərəha wok i səkitaha. Rukurən noien mwi nərmama hətə ərəha nimwəfwaki səvəi kumwesən asori səkitaha Atemis. Nənə pəpim nəpin riti rukurən nuvehi rakaian nəhag nəha Atemis, mo ruvehe mo nəri auə a i. Mətə nərmama me pam ia Esia mine ia kwopun me pam ia tıprənə i kamhəfwaki m prən i.”

28 Nəpin nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi pik irəha. Həskəmter, mənəmhəkwein asori, mə, “Səgnəgini Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas.” 29 *Nərəhaien nəha raiu mevən meste kwopun pam ia taon nəha. Nərmama me haiu, mhəuvən, mhəkwtəmhiiri Kaius mine Aristakas, iəmə Masetonia mi nəha kamharavən pəri irəhar Pol. Həkwtəmhiiri irau, mhəvi irau, mhəuvən fwe kwopun asori riti kamrai sun nəgkiariien ikin.

30 Pol rokeikei mə trevən ia reri nərmama məgkiari, mətə nərmama me səvəi

* 19:15: Mak 1:24,34 * 19:17: Wok Me 5:5,11 * 19:20: Wok Me 12:24 * 19:21: Wok Me

23:11, Rom 1:13 * 19:22: Rom 16:23, 2Tim 4:20 * 19:23: 2Kor 1:8 * 19:24: Wok Me 16:16

* 19:26: Wok Me 17:29, 2Tim 1:15 * 19:29: Wok Me 20:4, 27:2, Kol 4:10, Flm 24

Iesu hāpkāsēni mhā. ³¹ *Nāmā asori me nepwīn mwi sāvāi Esia, sāmāme hāukurān amasan Pol, hārhi pen nāgkiariien min, mamhase in mā trāpwāh nevānien fwe kwopun nāha kamrai sun ikin.

³² Fwe nākwai kwopun nāha kamrai sun ikin, nurigrigien asori. Nārmama kamhākweīn āpwāmwis. Nepwīn kamhāni nāgkiariien riti, nepwīn kamhāni āpā. Irāha hāpik hāreirei mā hānōusāsīmwin irāha me ti nāfe. ³³ Ia nāpīn nāha nākur Isrel hārui irapw iārmama riti nāghīn nā Aleksanta. Nārmama nepwīn hātoni, hāni pen tukwe in mā trāgkiari. Nāpīn Aleksanta riskāmter ia nāmri nārmama me pam, ruvehi utā rāgin, mokeikei mā trīni irapw nāgkiariien sāvāi nākur Isrel. ³⁴ Mātā nāpīn nārmama me hātā sas Aleksanta mā in iāmā Isrel, irāha pam kamhākweīn āpwāmwis, rerīnraha kuatia a, mamhāni mā, “Sāgnāgīni Atemis, kumwesān sāvāi nākur Efesas. Sāgnāgīni Atemis, kumwesān sāvāi nākur Efesas.” Irāha kamhākweīn āpwāmwis iāmīnhi mhāuvehi aōa kārū.

³⁵ Kurirā irā iāmā asori riti sāvāi Efesas riskāmter mīnise irāha. Nāpīn hāuvehe mhafafa, in rīni mā, “Nāmā Efesas, nārmama me pam hāukurān mā nīmwfāwaki sāvāi kumwesān asori nāha Atemis ramārer ia taon i sākītaha. Kītaha i nākur Efesas samātui amasan tukwe. Samātui amasan mwi ti kāpwier ikinan nāha rīmāukrutā ia nīmāgouagou meiwaiu pehe.

³⁶ Iārmama riti riwān ko rīpkīni mhā mā iakameikuā. Ro iāmīnhi irā kīmīaha tihāmēikei mhafafa, mhāpwāh noien nari riti kurirā tihāmīsā irā. ³⁷ Kīmīaha hīāmāuvehi iāmānmi nāha, mhāuvehe ia kwopun i. Mātā irau kroupkākres mhā nari riti ia nīmwfāwaki riti sākītaha, rouāpwāh nīni ārahāien Atemis, prān nāha in kumwesān sākītaha. ³⁸ Trīni mīnuā Temetrius mīne nārmama sāmāme kamhowok irāha mīn hānātā nāri ārahā riti iārmama riti rīno, pwāh hāuvān fwe nīmwā me nāha kamākiri nāgkiariien ikin. Nīmwā me nāha kamhākwag a. Nāmā asori me sāmāme kamhākiri nāgkiariien irāha fwe ikin. ³⁹ Mātā trīni mīnuā hīokeikei nari riti mwi, tihāmēikei mheitēnhi nāpīn nāha nāmā asori me kamhōusāsīmwin irāha me irā. Ia nāpīn nāha tihāmri amasan. ⁴⁰ Kītaha tsamāsīari, kamo tukīni mā samārui loa ipwet, mamhārūkwumen nārāhāien asori. Nānā tsāfni ia nāmri nāmā asori me? Nāgkiariien sākītaha riwān tsāni mā sāfo mamhō nurigrigien asori i.”

⁴¹ Nāpīn iāmā asori nāha rīni pam nāgkiariien nāha, rārhi pen nārmama me kamhāuvān.

20

Pol revān fwe profens mi nāha Masetonia mīne Akaea

¹ Nāpīn nurigrigien asori nāha rīneiwiāu, Pol rākweīn nārmama me sāvāi Iesu hāuvehe rāvāhag mīnraha. Nāpīn rāvāhag pam mīnraha, rāsākri mīnraha, mīer, māmēvān fwe Masetonia. ² In rāvehān ia kwopun me ia profens nāha, māmīni nāgkiariien me rīpik, māmāvāhag m nārmama me sāvāi Iesu fwe ikin. Kurirā irā in ruvehe ia profens nāha Akaea. ³ Pol ruvehi mākwā kahar fwe ikin. Nāpīn rīnamāpnāpēnā mā trāputā ia nītātā riti, mevān fwe profens nāha Siria, in rīregi mā nākur Isrel hānarai sun mā tuhōusi āpune in ia nākwai nītātā nāha. Ro pen in rāpwāh, mīni mā in trāvān a māpī sīmwin ia profens nāha Masetonia ti nīrārigien mevān fwe Siria. ⁴ *Nārmama nepwīn mwi hākurirā in: Sopata, tīni Pīras iāmā Perea; mīne Aristakas irau Sekantas, iāmā Tesalonāeka mī; mīne Kaius iāmā Tepe, irau Timoti; mīne iāmā Esia kārū

* 19:31: 2Tim 1:15 * 20:4: Wok Me 19:29, 21:29, Efes 6:21

nəha Tikikas mine Trofimas. ⁵ Irəha nəha həkupwən mhəuvən mamheitenhi kimaha fwe Troas. ⁶ Nəpin nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə rukurau, kimaha iahəputə ia nitətə riti mhaier ia Filipae. Nəpin krirum rukurau, nənə iahəuvən mheste irəha fwe Troas, mamharə fwe ikin mhəuvehi nəfwakiien kuatia.

Pol ramo navəniien səvənhi sampam fwe Troas

⁷ * Ia Sapat riti, ia nəpin, kimaha iahousəsimwın kimaha me mə tahəkwsen bred. Pol ramahatən nərmama me. Ti nəri nə mə trakwakwi rəpwəh irəha, rəgkiari əpwəmwis meste kurkwai nəpin. ⁸ Kimaha iahousəsimwın kimaha me ia nəkwai nimwə ia kwopun riti fwe irənhə. Ia kwopun nəha laet me ripik rauək. ⁹ Təmaruə riti nəha ikin. Nəghin nə Iutikas. Raməkure utə ia ruei winto. Nəpin Pol raməgkiari pik mamevən, napriien ruvehi təmaruə nəha. Ravi kəviəmu, mīmwei irapw fwe ia stori kahar, meiwaiu mouini. Nərmama me heiwaiu mə tuhəuvehi utə, mətə ruvəmhə. ¹⁰ * Mətə Pol reiwaiu irapw, mīmwi nukurhun mi ia nikaren, mərəui əmwesi, mimi mə, “Tihəpwəh nəregiien rərəha, in ruvəmīru mwī.” ¹¹ Kurirə ikin, nəpin Pol rutə mevən mwi fwe irənhə, rəkwsen bred, maməni pəri nari irəha mīnraha. In rəgkiari mwi meste rinamran, məpwəh irəha mamevən. ¹² Nənə irəha həiri təmaruə nəha Iutikas, mamhəuvən fwe ia rukwənu. Rerīnraha ragiien mə in ruvəmīru mwī.

Irəha hāier ia Troas mhəuvən fwe Maelitas

¹³ Pol rokeikei mə travən a, mukurau parei, mevən fwe taon nəha Asos. Ro iamīnhi irə in rərhi pen kimaha iahəputə ia nitətə, mhəkupwən irə, mhəuvən, mamheitenhi in fwe ikin. ¹⁴ Nəpin in rier pehe tukumaha fwe Asos, rəputə ia nitətə kimaha mīn, nənə iahəuvən fwe taon nəha Mitulen. ¹⁵ Kini rakwakwi irə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvehe, mhaiu iruə ia tənə əmweris nəha Kios. Nəpin kuatia rukurau, iahəuvehe ia tənə əmweris nəha Samos. Nəpin kuatia mwi rukurau, iahəuvehe ia taon nəha Maelitas. ¹⁶ * Kimaha iahaiu iamīnhi irə ti nəri nə mə Pol rīməni mə tahəkukurau iruə mhəpwəh nuvareiiien fwe Efesas. Rəpwəh nōkeikeiien mə trouraha nəpin səvənhi fwe profens nəha Esia, ti nəri nə mə in ramevən akwauakw mə trukupwən mapirapw fwe Jerusalem kurirə nəpin asori nəha Pentekos.

Pol rəvəhag m elta me səvəi nəfwakiien fwe Efesas

¹⁷ * Nəpin kimaha iahəuvareii fwe Maelitas, Pol rərhi pen nəgkiariien revən fwe Efesas, mərəs elta me səvəi nəfwakiien mə tuhəuvehe mhətə in. ¹⁸ * Irəha həuvehe, nənə Pol rini pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha hiəuvəukurən raka mə iakinəfarə irə kitaha m kimiaha fwe iakiməuvehe ia Esia meste iakəpwəh kimiaha mamevən. ¹⁹ * Iakamo wok səvəi Iərimənu, mīpkəfiəutə mhə iou. Ia nəpin me nise nənimek ramaiu tukumiaha. Ia nəpin me iakamregi ramərəha, ti nəri nə mə nəkur Isrel hənua tuhousi əpune iou. ²⁰ Kimiaha hiəukurən mə iaprkəkwafə mhə ia nəgkiariien me nepwin sə tuhasitu ia kimiaha. Mətə nəpin iakaməvisau uə iakaməhatən kimiaha ia nəmri nərmama me uə ia nəkwai nimwə me səkimiaha, iakani irapw pam tukumiaha. ²¹ Iakaməvisau pen pəri m nəkur Isrel mine nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, nənə mhahtətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

* 20:7: Wok Me 2:42,46 * 20:10: 1King 17:21 * 20:16: 2Tim 1:15 * 20:17: Wok Me 18:21

* 20:18: Wok Me 18:19, 19:10 * 20:19: Wok Me 20:3

22* Nənə hətə ro. Təkwətəkwuni nəha iakamevən fwe Jerusalem, ti nəri nə mə Nənimwīn Ikinan raməkeikei miou. Iou iakreirei nəfe treste iou ia kwopun nəha. 23* Mətə in a i iakukurən. Ia taon me pam sə iakamevən ikin, Nənimwīn Ikinan ramahatən amasan iou, mamini mə tukousi iou, kuvehi puwnimwə iou ia kalapus. 24* Mətə iou iakətōni mə nimiruien səiou ro nəri auər a tukw iou. Iapkatərig pik mhə i. Iakoikei a mə takeste nusvenhi suatuk səiou, mə sampam ia wok nəha Iesu Iərimənu ruvei pehe miou. In rini mə takaməkeikei mini irapw ti nərmama nəgkiariien i sə raməvisau namasanien səvəi Kumwesən.

25 Nənə hətə ro. Təkwətəkwuni nəha iakukurən mə kimiaha pam i səməme iakuvəukurau raka ia nīmwrhenimiahā, məvisau nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə m kimiaha, tihəpkətə mhə mwi nənimek ia nəpin riti. 26* Ro pen ia nəpin i ipwet iakani irapw tukumiahā i mə trini minuə Kumwesən rərpwin noien ərəha me səkimiahā, ramarə ia kimiaha. Iou iakiwən ia kimiaha, 27 ti nəri nə mə iapəkərkwafə mhə nari riti tukumiahā. Iakuvəni irapw pam narimnari me Kumwesən rokeikei. 28* Kimiaha tihaməkeikei mhətə amasan kimiaha me, mamhətə amasan mwi sipsip me pam səməme Nənimwīn Ikinan rinəmri pehe ia rəgimiahā. Tihaməkeikei mhəiri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən, ti nəri nə mə in rinərəku raka irəha ia niten. 29* Iakuvəukurən raka mə nəpin takaraka ia kimiaha, nərmama me nepwin hāmwhen ia kuri ərpmīn me tuhəuvehe ia rerimiahā, mhəripwi kimiaha nərmama me səvəi Iesu, rəmwhen mə kimiaha sipsip me. 30* Nənə kimiaha i nərmama nepwin tuhəskəmter, mheikuə mə tuhəvi raka nərmama me səvəi Iesu, həuvən mhəkuriə ia nirəha. 31* Ro iamīnhi irə, kimiaha tihaməkeikei mhəsiari. Rerimiahā tramrhi mə nuk kahar iakəpwəh napwisien, mətə ia nəpin mine ia ran iakamahatən kimiaha kuatia kuatia. Nise nənimek ramaiu tukumiahā.

32* Təkwətəkwuni nəha iakaməmri pen kimiaha ia rəgi Kumwesən. Rerimiahā traməkeikei mamrhi nəgkiariien sə raməvisau namasanien səvənhi. Nəgkiariien nəha riskai, mukurən nərpwi ənkekinien kimiaha, muvei pehe narimnari amasan me səməme Kumwesən riməni mə truvei pen m nərmama me səvənhi. 33* Rerik ripkakres mhə mane uə tinari səvəi iərmama riti. 34* Kimiaha hiəuvəukurən raka mə iou iakinowok ia rəgik mə takuvehi narimnari me səvəi narəien səiou mine səvəi iou me nepwin. 35* Ia noien me pam səiou, iakamahatən kimiaha mə kitaha tsaməkeikei mhəmwur iamīnhi irə, mamhasitu ia nərmama həpkiskai mhə. Reritaha traməkeikei mamrhi nəgkiariien i səvəi Iesu Iərimənu. In riməni mə, ‘Nəriariien nari ramasan pik məpi raka nuvehien a nari.’”

36* Nəpin Pol rəgkiari pam, rinimwi nukurhun mi, məfwaki irəha mīnraha. 37 Irəha pam hasək, mhəkwtəmhiri Pol, mhakei min. 38* Rerīnraha rəpou pik ti nəgkiariien nəha riməni mə tuhəpkətōni mhə mwi nənimen. Nənə havən pəri irəha min, mhəuvən ramevən ia nitətə.

* 20:22: Wok Me 19:21 * 20:23: Wok Me 9:16, Wok Me 21:4,11 * 20:24: Wok Me 21:13, 2Tim 4:7 * 20:26: Wok Me 18:6 * 20:28: 1Tim 4:16, 1Tes 5:2-4 * 20:29: Mat 7:15, Jon 10:12 * 20:30: 1Jon 2:19 * 20:31: Mak 13:37, Wok Me 19:8,10, 1Tes 2:11 * 20:32: Wok Me 26:18 * 20:33: 1Saml 12:3, 1Kor 9:11-12 * 20:34: Wok Me 18:3, 1Tes 2:9 * 20:35: Mat 10:8 * 20:36: Wok Me 21:5 * 20:38: Wok Me 20:25

21

Pol revan fwe Jerusalem

¹ Kimaha iahasækir raka minraha, mhəputə ia nitətə, mhəier, nənə mhəuvən atukwatukw ia tənə əmweris nəha Kos. Kini rakwakwi irə, iahəuvən ia tənə əmweris nəha Roj. Nənə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvən ia taon nəha Patara. ² Ia kwopun nəha iahətoni nitətə riti rinamevən fwe tənə Fonisia. Nənə iahəputə irə, mhəier, ³ mhəuvən mheste iahəti pen mhətoni tənə əmweris nəha Saepas. Nənə iahəukurau ia nikaren saot, mhəuvən fwe profens nəha Siria, nənə mheiwaiu pehe ia taon nəha Taea. Nitətə səkimaha rərer ia kwopun nəha, ti nəri nə mə tukpeki parei kago səvənhi fwe ikin. ⁴ *Kimaha iahəuvare, mhəuvən mamhətui nərmama me səvəi Iesu. Mhətoni irəha, nənə Nənəimwin Ikinan ro irəha hətəni nəfe tuko ia Pol fwe Jerusalem. Ro pen irəha hənə pen ti Pol i mə trəpwəh nevənien. Iaharə fwe Taea kimaha minraha meste nəfwakiien kuatia. ⁵ Nəpin səkimaha sampam tahəier irə iahəuvehi suatuk səkimaha mamhəuvən, nərman me pam irəha nīpran me səvənraha mine nəkwərhakwərha me səvənraha havən kimaha minraha. Iahəier ia taon, mhəuvən fwe nīpəkir. Nənə ia kwopun nəha, iahənəimwi nukurhumaha mhəfwaki. ⁶ *Nəpin iahasækir raka m kimaha me, iahəputə ia nitətə, mhəier. Nənə irəha hərəgi mhəuvən fwe imwənraha.

⁷ Nitətə səkimaha rier ia Taea, maiu, muvehe ia taon nəha Toleme. Nənə iahəuvare, mhəuvən mhətoni piəvtaha me fwe ikin, mharə kimaha minraha nəpin pekən. ⁸ *Kini rakwakwi irə, iahəputə mwi ia nitətə, mhəier, mhəuvehe ia taon nəha Sisaria. Iahəuvare, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi Filip, iərmama riti sə rəməvisau irapw nəgkiariien amasan. In riti ia nərman me nəha irəha pam sefen. Fwe kupwən aposol me hənərpwi rəginraha ia nirəha mə tuhasitu ia nirəha.^a Iaharə kimaha min. ⁹ *Səvənhi prən ouihi me kefa. Həpkesi pen mhə ihi iərman. Ia nəpin me kamhənə irapw nəgkiariien sə raku pen ti Nənəimwin Ikinan.

¹⁰ *Kimaha iaharə mheste nəpin kahar uə kefə ia kwopun nəha, profet riti nəghin nə Akapus ruku pen fwe Jutia meiwaiu pehe ¹¹ *mətə kimaha. Nənə in ruvehi kətəti səvəi Pol, mərihi atukw a rəgin mi mine nisun mi irə, nənə mīni mə, “Nənəimwin Ikinan rani mə, ‘Nəkur Isrel fwe Jerusalem tuhərihi iamīnhi iərmama sə səvənhi i kətəti, nənə mhəuvehi pen in ia rəgi nərmana rīpko mhə irəha nəkur Isrel.’”

¹² *Nəpin iahəregi nəgkiariien nəha, kimaha mine nərmana ia kwopun nəha iahasək, mamhəres Pol mə trəpwəh nutə penien fwe Jerusalem.

¹³ *Mətə Pol rini mə, “Rəfo hiamasək iamīnhi irə, mamho reri ramərkwəpīr? Iakinəpnəpənə raka mə tukərihi iou iamīnhi. Mətə rīpko mhə in əpa nəha. Trini minuə kousi əpune iou fwe Jerusalem ti nəghi Iesu Iərimənu səkītaha, iakinəpnəpənə raka.” ¹⁴ Nənə nəpin iahətə mə ko iahəpkinise mhə in, iahəpwəh, nənə mhənə mə, “Pwəh tuko rəmwhen Iərimənu rokeikei.”

¹⁵ Kimaha iaharə rəpwəmwis kwopti ia kwopun nəha. Nənə kurirə irə iahəpnəpənə narimnari me səkimaha, nənə mhəier mhəutə pen fwe Jerusalem. ¹⁶ Nərmana nepwin səvəi Iesu fwe Sisaria həuvən kimaha minraha, mhəiri pen kimaha iahəuvən fwe nimwə səvəi Minason. In iəmə

* 21:4: Wok Me 20:23 * 21:6: Wok Me 20:36 * 21:8: Wok Me 6:5, 8:40 ^a 21:8: Wok Me

6:5 * 21:9: Wok Me 2:17 * 21:10: Wok Me 11:28 * 21:11: Jon 21:18, Wok Me 20:23, 21:33

* 21:12: Mat 16:22 * 21:13: Wok Me 20:24

Saepras riti. Riməuvehe mo in iərmama riti səvəi Iesu fwe tui. Kimaha iahapri fwe nəkwai nimwə səvənhi.

17 Nəpin kimaha iahəuvehe ia Jerusalem, piəvtaha me hətə kimaha. Rerınraha ragien. 18 *Kini rakwakwi irə, Pol ruvniwə kimaha min mevən mətə James. Elta me səvəi nəfwakiiən irəha mwi fwe ikin. 19 *Pol rini ramasan ti nirəha i, marə mini mwi narimnari me kuatia kuatia sə Kumwesən rino ia nəpin nəha Pol rınamowok fwe kwopun me səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.

20 *Nəpin irəha həregi, həgnəgini Kumwesən, nənə mhəni pen ti Pol i mə, “Piəvmaha, ikinətə raka mə nəkur Isrel me taosen m taosen həuvəni raka nipərhiəniən ia Iesu. Nənə irəha pam həskai ti Loa səvəi Moses. 21 *Irəha həuvəregi raka nərmama kamhəni ik mə ikamevən ia kwopun me səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, mamahatan nəkur Isrel me pam ia kwopun me nəha mə tuhəpwəh Loa səvəi Moses. Irəha həregi mə ikamini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehiiən ninhum m nəkwərəkəwərha me səvənraha uə nesi peniən narəiən səkitaha nəkur Isrel. 22 Irəha tuhəregi mə ikuvəuvehe raka ia kwopun i. Ro iamınhi irə, kitaha tsəfo irəha? 23 Tiko nəri kimaha tahəni pehe tukw ik i. Nərman kefə ia kwopun i. Fwe kupwən həuvehi kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mamhatuakəm tukwe. 24 *Tikuvehi nəmə me i, mo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien kimiaha mınraha hiəmher ia nəmri Kumwesən, muvehi tukwini nəmri narimnari me səvənraha, mo pam, nənə irəha tuhərai nukwənenraha rahatən pen mə natuakəmien səvənraha həno pam. Ia noien nəha nərmama me tuhətoni mhəukurən mə nəgiariien me nəha kamini ia niram ro neikuəien i. Ikamesi pen ihi Loa səvəi Moses.

25 *Mətə nərmama me nəha kamhəni nipərhiəniən ia Iesu, səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel, kimaha iahənərhi pen raka nəkukuə riti mınraha, mhəni pen nəkwamaha ti nirəha i. Iahəni mə irəha tuhəpwəh naniien nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen mınraha. Tuhəpwəh naniien netə. Tuhəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nipətəkinuan remhə, mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpeniən nipran. Nipran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpeniən nərman.”

26 *Kini rakwakwi irə, Pol ruvehi nərman me nəha kefə, mevən, minamo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien irəha mınraha hāmher ia nəmri Kumwesən. In ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, mini sas pen ti pris me mə nəpin sefen trukurau, nənə in mine nərman me nəha kefə tuhəmher. Ia nəpin nəha nərman me nəha kefə tuhəuvei pen nərimiru me səvənraha kuatia kuatia mə tukousi əpune kuvei pen m Kumwesən.

Nərmama me həkwətəmhiri Pol

27 *Ipaka nəpin me nəha sefen həukurau pam. Nənə nəkur Isrel me nepwin səməme həuku pen fwe ia Esia hətoni Pol ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə nəpin hətoni, həkwətəmhiri in, mamhərhiərhi nərmama me, 28 *mamhəkwein əpwəmwis mə, “Nəmə Isrel, hasitu! Iəmə i in i ramahatən nərmama ia kwopun me, mamini əraha kitaha nəkur Isrel, mamini əraha mwi loa səkitaha mine kwopun i. Təkwətəkwuni nəha riri nəkur Kris me nepwin həuvniwə pehe i ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Ia noien nəha in ramo kwopun ikinan i ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.” 29 *(Irəha həni

* 21:18: Wok Me 15:2,13, Kal 1:19 * 21:19: Wok Me 15:12 * 21:20: Wok Me 15:1,5 * 21:21: Wok Me 16:3, Kal 2:3 * 21:24: Nam 6:1-20, Wok Me 18:18 * 21:25: Wok Me 15:29 * 21:26: 1Kor 9:20 * 21:27: 2Tim 1:5 * 21:28: Esik 44:7, Wok Me 6:13 * 21:29: Wok Me 20:4, 2Tim 4:20

nægkiariien naha ti nari na me fwe kupwæn hætoni iamæ Efesas naha Trofimas ramavæn irau Pol fwe ia taon. Rerînraha rîrhi ma Pol riri in muvnmwæ pehe ia nakwai nimwæ sævai Kumwesæn.)

³⁰ Nægkiariien naha ro nækur Jerusalem hærer, mhaiu mhæuvehe. Iræha hækwtæmhiri Pol, mhævi, mhæier irapw ia nimwæ sævai Kumwesæn. Tækwækwuni a pris me hæræpinhæ. ³¹ Nærmama me naha kamhousi Pol ma tuhousi æpune. Ia næpin naha nægkiariien rutæ mevæn ti iarua gæn sævai Rom sæ in rasori ia naruagæn me iræha taosen. In riregi ma nærmama me pam ia Jerusalem kamho nurigrigien asori. ³² Tækwækwuni a riri naruagæn me nepwîn sævænhi mine næmæ asori me sævænraha haiu mheiwaiu ti nærmama me. Næpin nærmama me hætoni iamæ asori naha mine naruagæn me sævænhi, iræha hæpwæh nousiiien Pol.

³³ *Iamæ asori sævai naruagæn me revæn ti Pol, mini pen ti naruagæn me sævænhi ma tuhækwtæmhiri in, mhærihi ia jen kæru. Nænæ in ræres pen nærmama me i ma, “Næfe i iærmama? Rino næfe?” ³⁴ Nærmama ia nækuær naha nepwîn kamhæni nægkiariien riti, nepwîn kamhæni sæpæ. Mætæ ræknækîn ti iamæ asori sævai naruagæn me ko rîpkregi atukwatukw mhæ nari riti ti nari na me nurigrigien rasori. Ro iamînhi iræ in rini pen ti naruagæn me sævænhi ma tuhæuvehi Pol, mhæuvehi, mhæuvnmwæ ia nimwæ sævai naruagæn me. ³⁵ Næpin Pol reste kwopun naha kavæn kautæ ikîn, naruagæn me hævrani in mamhætæ. Iræha ho iamînha iræ, ti nari na ma nærmama me niemaha ramæpi pik iræha. ³⁶ *Kamhækuriræ ia Pol mine naruagæn me, mamhækwein æpwæmwis ma, “Housi æpune iamæ naha.”

³⁷ Iræha naruagæn me hæuvehi Pol mhæuvnmwæ ia nimwæ sævænraha, nænæ Pol rini pen ti iamæ asori sævai naruagæn me i ma, “Ko iakægkiari ro mik?”

Miregi iamæ asori sævai naruagæn me rini ma, “Kwa ikukuræn nægkiariien sævai nækur Kris. ³⁸ *Rosi ik iamæ Ijip naha fwe kupwæn ikrukwmumen naruagænien riti kimiaha nækur Rom, miri nærman me sæmæme kamhousi æpune iærmama, iræha pam fo-taosen, hiæuvæn fwe kwopun akwesakwes ikîn?”

³⁹ Miregi Pol rini ma, “Rækæm. Iou iamæ Isrel. Iakinætui fwe profens naha Silisia ia taon naha Tasas. Iou sitisen riti sævai taon asori naha. Iakase ik ma ko ikaseni ro iou iakægkiari m nærmama me naha.”

⁴⁰ Iamæ asori sævai naruagæn me ræseni Pol. Nænæ Pol rærer naha kavæn kautæ ikîn, muvehi utæ rægin, miripwi tete nærmama me. Næpin iræha hæuvehe mhafafa, rægkiari mînraha ia nægkiariien Hipru, mini ma,

22

Pol rini irapw nægkiariien sævænhi ti nækur Isrel

¹ “Tata me mine piak me, hæterig ro iou, pwæh iakini irapw nægkiariien seiou tukumiaha i.” ² Næpin iræha hæregi Pol ramægkiari mînraha ia Hipru, nægkiariien ihi sævænraha, hæuvehe mhafafa mwi.

Nænæ in rînaminî ma, ³ *Iou iamæ Isrel. Iakinætui fwe Silisia, ia taon naha Tasas, mætæ iakimæpwinari ia taon i Jerusalem mo skur ia skur sævai iahatæn naha Kamaliel. In rînahatæn iou ia loa sævai kaha kupwæn me sækitaha ma takesi pen atukwatukw. Ia næpin naha iakiskai ma tako narimnari me sæmæme Kumwesæn rokeikei ræmwhen ia kimiaha i ipwet mine. ⁴ *Fwe

* 21:33: Wok Me 20:23 * 21:36: Luk 23:18, Wok Me 22:22 * 21:38: Wok Me 5:36-37 * 22:3: Wok Me 5:34, Rom 10:2 * 22:4: Wok Me 8:3, 22:19

kupwən, iakamometə nərmana me nəha səməme kamhesi pen Suatuk səvai Iesu. Iakaməkwətəmhiri irəha, nəri auər a mə nərman uə nīpran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus mə tukousi əpune irəha. ⁵ Prīs asori anan mīne nəmə asori me səkitaha nəkur Isrel tuhəni mə iakani pərhiēn. Nəpīn riti iakīmauvehi nəkukuə me səvənraha hāmərari m piəvtaha me fwe Tamaskes. Iakier, mamevən ia kwopun nəha mə takəkwətəmhiri nərmana me səvai Iesu, mərīhi irəha ia jēn, miri irəha mīrərīg, muvehe mwi ia Jerusalem mə tukousi irəha.

⁶ Ia nəpīn nəha iakīmauvehe ipaka ti Tamaskes, ipaka kurkwai nəpīn ia rān, təkwtəkwi a nukuraanien asori ruku pen ia nīmāgouagou, mēhiəpwīn iou.

⁷ Iakīmwei irapw ia tīprənə, mīregi reri iərmama riti rīni pehe tukw iou i mə, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou?’

⁸ Mīregi iakīni mə, ‘Iəmə asori, ik sin i?’

Mīregi rīni pehe tukw iou i mə, ‘Iou Iesu, iəmə Nasaret sə ikamometə.’

⁹ Nərmana kīmaha mīnraha hətōni nukuraanien nəha, mətə həpkregi amasan mhə nəfe nəha reri iərmama nəha rani pehe tukw iou i.

¹⁰ Nənə iakəres pen in i mə, ‘Iərimənu, takəfo nəha təkwtəkwi?’

Mīregi Iərimənu rīni pehe tukw iou i mə, ‘Tikərər, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin trīni pehe tukw ik i narimnari me pam i Kumwesən ruvərfi raka mə tiko.’ ¹¹ Ia nəpīn nəha ko iəpkətə mhə nari, ti nəri nə mə nukuraanien sə raməhiəpwīn iou raməhiəpw pik. Ro pen nərmana kīmaha mīnraha həuvehi rəgik, mhəiri iou, mhəuvən fwe Tamaskes.

¹² Ia kwopun nəha iərmama riti nəghīn nə Ananaeas. In iəməfwaki riti ramsiai Loa səkitaha. Nəkur Isrel me pam səməme kamharə fwe Tamaskes kamhəni amasan in. ¹³ In ruvehe mərər ipaka tukw iou, mīni pehe tukw iou i mə, ‘Sol, piak, tiko mətə nari.’ Təkwtəkwi a mwi irə, iakətə nari, mətī pen mətōni in.

¹⁴ Nənə in rīni mə, ‘Kumwesən i səvai kaha kupwən me səkitaha rīnərpwi raka rəgīn ia nīram, mīni mə tikaməkeikei mukurən narimnari me sə in rokeikei, mətōni Iəmə Atukwatukw nəha səvənhi, nənə mīregi reri atukwatukw rəgkiari. ¹⁵ Ro iamīnhi irə, ik tikuvehe mo iərmama riti səvənhi. Tikaməkeikei məvisau irapw m nərmana me pam narimnari me sə ikinətōni mīregi. ¹⁶ *Təkwtəkwi nəha, ikameitenhi nəfe? Əskəmter, mo paptas. Tikəfwaki m Iesu, pwəh in raikuas raka nərəhaien me səim.’

¹⁷ Nəpīn iakrərīg muvehe mwi ia Jerusalem, iakvən maməfwaki ia nimwə səvai Kumwesən. Nənə iakətōni vison riti. ¹⁸ *Ia vison nəha iakətə Iərimənu raməgkiari pehe miou mə, ‘Tikap akwauakw, mier ia Jerusalem. Nərmana me i tuhəpkregi mhə nəgkiariēn səim nəpīn ikəvisau irapw iou mīnraha.’

¹⁹ *Mīregi iakīni mə, ‘Iərimənu, irəha həkurən amasan iou mə fwe kupwən iakamevən fwe nəkwai nimwəfwaki me pam səvai nəkur Isrel, maməkwtəmhiri nərmana səməme kamhəni nīpərhiēnien ia nīram. Iakamousi irəha, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus. ²⁰ *Stifen, iərmama sə raməvisau irapw ik, nəpīn nīten rīnaiu irə, iou mwi iakamərər ia kwopun nəha, mamətui ti karkahu me səvai nərmana səməme kamhəkwi əpune in. Rerik ragien a ti nəfe nəha kamho.’

²¹ *Mətə Iərimənu rīni pehe tukw iou i mə, ‘Tiko mier. Takərhi pen ik ikevən ti nərmana rīpko mhə irəha nəkur Isrel.’”

* 22:16: Wok Me 2:21 * 22:18: Wok Me 9:29-30 * 22:19: Wok Me 8:3, 26:9-11 * 22:20:

Wok Me 8:1 * 22:21: Wok Me 9:15, 13:2

22* Nərmama me kamhətərig amasan ia Pol, mətə nəpin həregi nəgkiariien nəha, həgkiari asori, mhəni mə, “Həuvehi raka iəmə nə, mhousi əpune! Tihəpwəh nəpwəhien in rimiru!”

23 Irəha kamhəkwein əpwəmwis, mamhərarki əpnəpen tinari me səvənraha mamhərarki utə niməkwrur. 24 Ro iamınhi irə iəmə asori səvəi naruağən me rini pen ti naruağən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi mhəuvmiwə ia nimwə səvəi naruağən me. In rini mə tuhaməkeikei mhərisi in pwəh rini irəpw mə rəfo nərmama me kamhəkwein əpwəmwis pen irə iamınhi irə. 25* Naruağən me hərihi tərini Pol mə tuhərisi. Iaruağən riti sə ramərer ipaka in rasori ia naruağən me irəha hantret. Pol rini pen tukwe in mə, “Noien i hiamo ratukwatukw ia loa səvəi nəkur Rom uə rekəm? Hiənuə tihərisi sitisin riti səvəi Rom, mətə kəpkətə raka mhə nari riti rərəha rino.”

26 Nəpin iaruağən nəha riregi nəgkiariien nəha, revən ti iəmə asori səvənhi, mini pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikamo? Iəmə nəha in sitisin riti səvəi Rom.”

27 Ro pen iəmə asori səvəi naruağən me revən ipaka ti Pol, mini pen tukwe in mə, “Ni amasan ro tukw iou i mə pərhiən ik sitisin riti səvəi Rom?”

Miregi Pol rini mə, “Ouah.”

28 Miregi iəmə asori səvəi naruağən me rini mə, “Rəfo? Iou iakinərəku mane asori mə takuvehe mo iou sitisin səvəi Rom.”

Miregi Pol rini mə, “Mətə nəpin iakinətui irə iou sitisin səvəi Rom.”

29* Ia nəpin a mwī nə naruağən me səməme hənərer ipaka mə tuhərisi Pol, irəha həhekir, mharaka irə. Nənə iəmə asori səvənraha, in mwī rehekir, ti nəri nə mə rətə mə Pol in sitisin riti səvəi Rom, mətə rinərihi tərini in ia jen.

Pol rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

30 Mətə iəmə asori səvəi naruağən me rokeikei mə triregi atukwatukw nəgkiariien nəha mə nəkur Isrel kamhəni ərəha Pol ti nəfe. Kini rakwakwi irə rərhi pen nəgkiariien revən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə tuhaməkeikei mhousəsimwīn irəha me. Kurirə irə rini pen ti naruağən me səvənhi mə tuhəfi raka rəginraha ia Pol. Nənə ruvehi Pol, mevən, rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

23

1* Ia nəpin nəha Pol rəti pen mətoni nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mini mə, “Piak me, fwe kupwən meste pehe ipwet mine iakamarə, mamousari mə rerik tramasən nəmher ia nəmri Kumwesən.” 2* Nəpin Pol rini iamınhi, pris asori anan Ananaəs rini pen ti nərmama səməme kamhərer ipaka ti Pol mə riti trəpwi tərhun. 3* Riti ia nirəha ro, nənə Pol rini pen ti pris asori anan i mə, “Kumwesən trəpwi ik. Ikəmwhen ia nikare nimwə kuvrhəkin ia prikis. Kahakwi amasan iruə ia prasta, mətə fwe imwə rimərməru. Rəfo ikaməkure mə tikəkiri iou ti nətoniən mə iakamesi pen Loa səvəi Moses uə rekəm, mətə ikaməruə loa nəha, mamini mə riti trəpwi iou?”

4 Miregi nərmama ipaka ti Pol həni mə, “Rəfo ikaməski pris asori anan səvəi Kumwesən?”

5* Miregi Pol rini mə, “Piak me, sori. Iapkukurən mhə mə in pris asori anan. Kimərəi pen ia Nəkukuə Ikinan mə ‘Tikəpwəh nini ərəhaien iəmə asori səkimiaha.’”

* 22:22: Wok Me 21:36 * 22:25: Wok Me 16:37 * 22:29: Wok Me 16:38 * 23:1: Wok Me 24:16 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mat 23:27 * 23:5: Eks 22:28

⁶* Pol ruvækuræn raka mæ nærmama ia nousæsímwínien naha sávai námæ asori me sávai nækur Isrel nepwín Satusi me mine nepwín Farisi me. Ro iamínhi iræ rægkiari asori ia kwopun naha, míni mæ, “Piak me, iou Farisi riti. Tata sáiou mine kaha me sáiou iræha mwi Farisi me. Iakamærer ia næmríamíaha ípwet mæ tihákiri nægkiariien sáiou, tí næri næ mæ iou iakamæmri pen æknekín nætérígien sáiou ia nægkiariien naha sækítaha ramíni mæ nærmama sémæme háuvamhá tuhætui mwi ia nemháien.” ⁷ Næpín Pol ríni iamínhi, nousæsímwínien sávænraha reitehi. Farisi me mine Satusi me hanamæski iræha me. ⁸* (Iræha kabhæski iræha me tí næri næ mæ Satusi me kabháni mæ nærmama sémæme háuvamhá tuhæpwáh nætuúien mwi. Kabháni mwi mæ nagelo me mine nænimwi nærmama me háiwæn. Mætæ Farisi me kabháni níparhíenien ia nírhæha pam.)

⁹* Námæ asori me ia nousæsímwínien naha nægkiariien sávænraha rutæ pik. Nahatæn me nepwín sávai Loa, iræha mwi Farisi me, hæskæmter, mamháni irapw skai mæ, “Kímaha íahætóni mæ noien ærhæ ríwæn ia íæmæ í. Rosi nænimwín riti uæ agelo riti rægkiari mín uæ?” ¹⁰ Nævísáien sávænraha ruvehe masóri. Hanamóusi iræha me. Næpín íæmæ asori sávai naruaqæn me ratóni, rehekír mæ iræha tuhóusi Pol mheitehi nípwran. Ro pen rærhi pen naruaqæn me sávænhi heiwaiu irapw mhæuvehi raka Pol ia rægínraha, mhæuvehi mhæuvæn fwe nákwai nímwæ sávai naruaqæn me.

¹¹* Nænæ ia næpín Íærimænu rier pen tí Pol, míni mæ, “Tíkæpwáh nehekíríen. Ík íkuvæni irapw raka iou ia Jerusalem. Tikamækeikei míni irapw mwi iou fwe Rom íamínhi.”

Nækur Isrel me nepwín hærí sun mæ tuhóusi æpune Pol

¹² Kíni rakwakwi iræ nækur Isrel me nepwín housæsímwín iræha me, mhærí sun mæ tuhóusi æpune Pol. Hæuvehi kwæsuaí ia næmri Kumwesæn mæ tuhæpwáh naníien nari, mhæpwáh nænimwíien nari rítí mheste tuhóusi æpune raka Pol. ¹³ Nærmama me naha hærí sun íamínhi iræha hæpi raka foti. ¹⁴ Iræha háuvæn tí pris asori me mine námæ asori me sávai nækur Isrel, háni pen tí nírhæha í mæ, “Kímaha íahæuvævehi raka kwæsuaí ia næmri Kumwesæn mæ tahæpwáh naníien nari mheste tahóusi æpune raka Pol. ¹⁵* Ro pen kímiáha míne námæ asori me sémæme kabhækure ia nousæsímwínien sávai námæ asori me sávai nækur Isrel tíhærhi pen nægkiariien revæn tí íæmæ asori sávai naruaqæn me. Tihæres pen in mæ trírí Pol meiwaiu pehe mwi tukumíaha. Tíheíkua íræ mæ híokeikei mæ tíharegí mwi Pol rægkiari. Nænæ kímaha tahærer mwatuk tukwe mæ tahóusi æpune in ia suatuk.”

¹⁶ Mætæ kænkwænien Pol ríregí næfe tuho íræ. Ro pen revæn, muvnmíwæ ia nímwæ sávai naruaqæn me, míni pui pen tí Pol í.

¹⁷ Pol rækwein íaruagæn rítí sæ in rasóri ia naruaqæn me íræha hantret, míni pen tukwe in mæ, “Kó íkuvéhi íækunóuíhi í mevæn tí íæmæ asóri sáim. Nægkiariien rítí naha tríní pen tukwe in.”

¹⁸ Ro íamínhi íræ ruvehi in mevæn tí sávænhi íæmæ asóri, míni mæ, “Pol, íæmæ næha fwe ía kalapus, rækwein iou, mæres iou mæ takuvéhi íækunóuíhi í muvehe tukw ík, nægkiariien rítí næha tríní pehe tukw ík í.”

¹⁹ Nænæ íæmæ asóri sávai naruaqæn me ruvehi rægí íækunóuíhi næha, míri raka, mæres pen in æpa mæ, “Næfe næha íkuæ tíkíní pehe tukw iou í?”

* 23:6: Wok Me 4:2, Wok Me 24:15,21, Wok Me 26:5   * 23:8: Mat 22:23   * 23:9: Wok Me 25:25
* 23:11: Wok Me 18:9, 19:21, Wok Me 27:24, Wok Me 28:16,23   * 23:15: Wok Me 25:3

²⁰ Miregi rini mā, “Nāmā asori me sāvai nākur Isrel hāvərāi sun raka mā trakwakwi hāres ik mā ko ikiri Pol, meiwaiu, mevān fwe ia nousəsīmwinien sāvənraha. Irāha tuheikuā ia niram mā irāha hokeikei mā tuhāregi Pol rāgkiari mwi. ²¹ Mātā tikəpwəh nəsēnien irāha, ti nəri nā mā nərman me sāvənraha hāpi raka foti tuhərkwafə ia suatuk mamheitenhi in. Nərman me nāha hāvūvəvehi raka kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mā tuhəpwəh nānien nari, mhəpwəh nānimwiiēn nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. Nənā takwtəkwuni nāha hənəpnəpənə raka, mamheitenhi a nāgkiariēn səim mā tikəfni irə.”

²² Miregi iāmā asori sāvai naruagən me rini mā, “Tikəpwəh niniēn ti iarmama riti mā ikuvāni pehe raka nāgkiariēn nāha tukw iou i.” Nənā in rərhi pen kənkwənien Pol ramevən.

Kərhi pen Pol revən ti iāmā asori nāha Filiks

²³ Ia nəpin nāha iāmā asori sāvai naruagən me rəkwein iaruagən mi kəru sāvənhi, mini pen ti nirau i mā, “Tirouevən rouni pen ti naruagən me irāha pam fo-hantret-sefenti mā tuhəpnəpənə ti nevānien fwe Sisaria. Tuhāier ia naen klok ia nəpin. Hantret kəru tuhāvən. Sefenti tuhəkure ia hos me. Hantret kəru tuhəvəvehi nitei. ²⁴ Pwəh həpnəpənə mwi ia hos me nepwīn sāvai Pol trəkure ia nirāha. Kimiaha tihāməkeikei mhəvəvehi in ia namasanien, mhəvəvən ti Filiks, iāmā Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia.” ²⁵ Nənā iāmā asori sāvai naruagən me rirai nəkukuā riti, mini iamānhi irə minuā:

²⁶ “Filiks, ik iāmā asori pərhiēn. Iou, Klotias Lisias, iakrai nəkukuā i ruvehe tukw ik. ²⁷ *Kupwən, nākur Isrel həkwtəmhiri iāmā i, mamhousi in. Ipaka housi əpune, mātā kimaha naruagən me səiou iahəvəvehe mhəvəvehi raka in ia rəginraha. Kurirə ikīn, iakregi mā in sitisin riti sāvai Rom. ²⁸ *Nənā iakokeikei mā takukurən amasan hāni ərəha in ti nəfe noien. Ro pen iakiri in, mevān ia nəkureien sāvai nāmā asori me sāvənraha. ²⁹ *Nənā iakətoni mā in rīpko mhə nari riti rərəha mā tukousi əpune in tukwe uə trəmāk ia kalapus tukwe. Mātā irāha hāni ərəha a in ti nəsēnien me nepwīn ia loa sāvənraha. ³⁰ *Kurirə ikīn, iakregi mā nākur Isrel hənərāi sun mā tuhousi əpune iāmā i. Nəpin iakregi, iakərhi pehe akwauakw in mā truvehe tukw ik. Iakini pen ti nərmmama səməme kāmhāni ərəha in mā irāha mwi tuhaməkeikei mhəvəvehe tukw ik, mhāni irapw ia nānimem nəfe nāha noien iāmā i rino rerinraha rīpkagien mhə tukwe. In i nāgkiariēn səiou sampam.”

³¹ Kurirə irə naruagən me ho nəkwai iāmā asori sāvənraha, mhəvəvehi Pol ia nəpin, mhəvəvehi mhəvəvən mheste nari fwe kwopun nāha Antipatris. ³² Kini rakwakwi irə, irāha səməme kāmhavən a, hərərig mamhəvəvən fwe nimwə sāvai naruagən me. Naruagən me səməme kāməkure ia hos me, irāha əpa həvəvehi Pol mamhəvəvən. ³³ Nəpin irāha hapirapw fwe Sisaria, mhəvəvən ti Filiks, mhəvəvehi pen nəkukuā nāha iāmā asori sāvənraha rīmərāi, mhəmri pen mwi Pol ia rəgi Filiks. ³⁴ Filiks rəvsini nəkukuā nāha, marə mərəs pen Pol i mā, “Ik iāmā pəku?”

Miregi Pol rini mā, “Imwak fwe profens nāha Silisia.”

Miregi Filiks ³⁵ rini mā, “Nəpin nərmmama səməme kāmhāni ərəha ik tuhəvəvehe, iou takregi ik tikini irapw nāgkiariēn səim.” Nənā Filiks rini pen

* 23:27: Wok Me 21:30-33, Wok Me 22:25-27 * 23:28: Wok Me 22:30 * 23:29: Wok Me 18:14-15

* 23:30: Wok Me 24:5-8

tì sàvənhi naruağən me mə tuhəuvehi puvnimwə Pol ia nimwə asori sə Herot rino fwe kupwən,^a nənə mhərer tukuahag.

24

Nəkur Isrel hərer ia nəmri Filiks, mhəni ərəha Pol

¹ Nəpın krırım rukurau, nənə pris asori anan Ananaeas reiwaiu pehe ia Sisaria irəha nəmə asori me nepwin səvəi nəkur Isrel mine iərmama riti səvəi nəgkiariien nəghin nə Tetalas. Irəha həuvehe mə tuhərer ia nəmri Filiks, mhəni irapw nəfe nəha Pol rino rerinraha rıpkagien mhə tukwe. ² Kəkwein Pol ruvnimwə pehe, nənə Tetalas rani irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ti Filiks i, mamini mə, “Ti nəri nə mə ikamərimənu amasan ia kimaha, iahamarə əpwəmwis ia nəmərinuien. Ikinəmri amasan narımmari me rıpik mo narəien səkimaha nəkur Isrel ruvehe mamasan mwı. ³ İəmə asori Filiks, ia nəpın me rerimaha ragien ti narımmari me nəha ikamo, iahaməni tanak tukw ik. ⁴ İou iapkokeikei mhə mə takouraha nəpın səim, mətə iakase ik mə tikapi kimaha, mətərig ro ia nəgkiariien kwakwa səkimaha. ⁵ *Kimaha iahətoni mə iəmə i, in iəmə ərəha riti. Ia kwopun me pam rarukwumen nərəhaien, mamə nəkur Isrel kəmhəski irəha me. In iəmə asori riti səvəi nərmama me nəha hənati irapw ia nəfwakiien atukwatukw səkimaha, mamhesi pen iəmə Nasaret nəha. ⁶⁻⁷ *Nəpın riti in raməmwur mə trərui loa səkimaha, mo nimwəfwaki səkimaha ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən, nənə iahəkwətəmhiri in tukwe. ⁸ Trini minuə ikəres pen iəmə i, ikukurən niregiien raməgkiari ia narımmari me pam i iahaməni irə.” ⁹ Nənə nəkur Isrel hasitu ia Tetalas, mhəni mə narımmari me nəha Tetalas rani ro nıpərhiien.

¹⁰ İa nəpın nəha Filiks ranuanu pen m Pol mə trəgkiari. Nənə Pol rini mə, “İou iakukurən amasan mə nuk rıpik ik iəmə asori sə iakaməkiri nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ia kwopun i. Ro pen rerik ragien mə takini irapw nəgkiariien səiou ia nənimem. ¹¹ *İkukurən nətəien mə rıpkəpi raka mhə ihi nəpın twelef iou iakiməutə pen fwe Jerusalem mə takəfwaki. ¹² İa nəpın nəha nəkur Isrel həpkətəni mhə iou iakamousari m iərmama riti. Həpkətəni mhə iou iakarukwumen nərəhaien riti ia nimwə səvəi Kumwesən uə ia nimwəfwaki me səvənraha uə ia kwopun me fwe ia taon. ¹³ Nəgkiariien me i kəmhəni ia nırak təkwətəkwuni rəknekin ti nırəha mə tuho ikətoni mə nıpərhiien. ¹⁴ *Mətə nəri takini pehe tukw ik i ro nıpərhiien. İou iərmama riti iakamərer pen ia kuse nəfwakiien i kani mə Suatuk səvəi İesu. İa suatuk nəha iakaməfwaki pen m Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkimaha. Irəha i kəmhəni mə suatuk nəha suatuk ikou. Mətə iou iakani nıpərhiien ia nəgkiariien me pam kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me. ¹⁵ *İakaməri pen əknekin nətərigien səiou ia Kumwesən mameitenhi rəmwhen mwı ia nəmə me i mə ti nəpın riti in ro nərmama səməme həuvamhə hətui mwı, nəkur amasan mine nəkur ərəha. ¹⁶ *Mo pen ia nəpın me iakamousari məpwəh noien nəri riti sə tro iakregi fwe ia rerik mə iakino nərəhaien ia nəmri Kumwesən uə ia nəmri nərmama. ¹⁷ *İa nuk me

^a **23:35:** Herot sə rousi əpune nəkwərhəkwəwə me nəpın İesu rətui irə, ruvəmhə raka. Mətə Herot nəha in nəha rino nimwə asori riti fwe Sisaria. Nənə nəpın Pol revən fwe ikin, nimwə nəha rəmwhen ia nimwə səvəi Provens. Kavmen ramowok fwe ikin. Nıpəri nimwə nəha rəmwhen mwı ia kalapus.

* **24:5:** Wok Me 17:6 * **24:6-7:** Wok Me 21:28-30 * **24:11:** Wok Me 21:17 * **24:14:** Wok Me 24:5 * **24:15:** Jon 5:28-29 * **24:16:** Wok Me 23:1 * **24:17:** Rom 15:25-26, Kal 2:10

nepwîn iapkevân mhê fwe ia Jerusalem. Kurirê irê iakevân ikin mæ takuvei pen narimnari me nepwîn m Kumwesân, nânê muvei pen mwi mane trasitu ia nêrmama me sêiou nêkur Isrel. ^{18*}Takevân fwe nimwê sêvêi Kumwesân mæ tako narimnari me nêha. Nêpîn iakevân mo pam nêfe Loa sêvêi Moses rani ti noien iou iakêmhêr ia nêmri Kumwesân, nêkur Isrel me nepwîn hêta iou. Nêrmama me hêpwêh nîpikien kîmaha mînraha, nurîgrîgien asori riwân. ^{19*}Mêta nêkur Isrel me nepwîn sêmême hêuku pen fwe Esia, irêha mwi fwe nêkwai nimwê nêha. Trîni mînuê irêha hênatê iou iakîno noien êrêha ramasan pwêh hêuvehe mhêrer ia nênimem, mhêni irapw. ²⁰Mê rekêam pwêh nêmê me i hêni irapw tukw ik i nêfe iakîno rîpkatukwatukw mhê hênatoni ia nêpîn nêha iakamêrer ia nêmri nêmê asori me sêvênrêha. ^{21*}Mêta nêmhaha rêpi irêha ti nêgkiariien kuatia a i iakîmêni. Nêpîn iakamêrer ia nêmri nrêha, iakêgkiari asori, mîni mæ, 'Ipwet, iakamêrer ia nêmri nrêha mæ tihêkiri nêgkiariien sêiou, ti nêri nê mæ iakani pêrhien mæ nêrmama sêmême hêuyâmê tuhêtui mwi.' "

^{22*}Filiks rukurân amasan suatuk nêha sêvêi Iesu. Ro pen ro sampam ia nêgkiariien, mîni mæ, "Nêpîn Lisias, iê mæ asori sêvêi naruagên me, truku pen fwe Jerusalem meiwaiu pehe i, iakîni irapw nêtêrigien sêiou ia nêgkiariien me i sêkîmiaha." ^{23*}Nê nê Feliks rini pen ti iaruagên riti sêvênhî mæ, "Tikêtui amasan ti iêrmama i, mêta ikukurân nuvehi rakaien jen ia rêgîn, mæseni in pwêh ravân auar a kwopti. Trîni mînuê in me nepwîn hêuvehe mæ tuhasitu irê, tikêpwêh nîniseien irêha."

Pol rêgkiari m Filiks mîne Trusila

²⁴Nêpîn nepwîn rukurau, Feliks ruvehe irau pran sêvênhî nêghîn nê Trusila. In pran Isrel. Filiks rêrhi pen nêgkiariien mæ Pol truvehe. Nê nê in rieregi Pol rêgkiari ia nahatêtêien ia Iesu Kristo. ²⁵Mêta nêpîn Pol ramêgkiari ia noien atukwatukw, mîne noien sê iêrmama rêsisêg noien êrêha ia nîmiruien sêvênhî, mîne nêpîn sê rauvehe Kumwesân trêkiri nêrmama ti noien me sêvênrêha, Filiks rehêkîr, mîni pen ti Pol i mæ, "Têkwêtkwuni nêmwên. Tiko mevân. Ti nêpîn riti, sêiou wok riwân, iakêkwêin mwi ik." ²⁶Ia nêpîn mwi nêha, Filiks ramêtêrig mæ rosi Pol truvei pen mane min mæ trêseni in rier ia kalapus mamevân. Ro pen ramêkweîn Pol ia nêpîn me, mamêgkiari irau min.

^{27*}Nuk kêru rukurau, nê nê Filiks rêpwêh wok sê rauvehi, mêta rêpwêh Pol ramêmak ia kalapus, ti nêri nê mæ rokeikei mæ tro nêkur Isrel hêregi ramasan tukwe. Nê nê Posias Festas ruvehi têmwêheki Filiks.

25

Pol rînuê trevân mærer ia nêmri Kig Sisa

¹Nêpîn Festas ruvehe ia profens sêvênhî, muvehi nêpîn kahar fwe Sisaria, nê nê mier mutê pen fwe Jerusalem. ^{2*}Ia kwopun nêha pris asori me mîne nê mæ asori me sêvêi nêkur Isrel kâmhêni êrêha Pol, mamhêres Festas i mæ ^{3*}trasitu ia nîrêha mêrhi Pol rutê pehe ia Jerusalem. Irêha hênrêi sun raka mæ tuhêrkwafê ia suatuk, mhousi êpune in. ⁴Mêta Festas rini mæ, "Pol fwe Sisaria ia kalapus. Rîpko mhê tui, iou iakrêrig mevân fwe ikin. ⁵Ramasan mæ nê mæ asori me ia kîmiaha hêiwaiu mhêuvên fwe Sisaria kîmaha mînraha. Nê nê mæ iê mæ nêha rino nari riti rêrêha, pwêh irêha hêni pehe tukw iou i."

* 24:18: Wok Me 21:26,27 * 24:19: 2Tim 1:15 * 24:21: Wok Me 23:6 * 24:22: Wok Me 23:26 * 24:23: Wok Me 27:3, Wok Me 28:16,30 * 24:27: Wok Me 25:9 * 25:2: Wok Me 24:1, 25:15 * 25:3: Wok Me 23:15

⁶ Festas rarə nəpɪn eit uə ten irəha mɪnraha. Kurirə ikin reiwaiu pen fwe Sisaria. Kini rakwakwi irə in revən məkure ia kwopun sə kaməkiri nəgkiariien ikin, nənə mɪni pen ti naruaɡən me mə tuhəuvehi Pol mhəuvehe.

⁷* Nəpɪn Pol ruvehe, nəkur Isrel səməme həier ia Jerusalem mheiwaiu pehe, mhəer kuraukauru irə, mənəmənəni irapw narimnari me rɪpɪk rərəha anan Pol rino, mətə rəknekɪn ti nɪrəha mə tuhə Festas rətə mə nɪpərhiənien.

⁸ Ia nəpɪn nəha Pol rini irapw nəgkiariien səvənhi, mɪni mə, “Iapko mhə nari riti rərəha məruɪ loa səvəi nəkur Isrel uə loa səvəi nimwə səvəi Kumwesən, uə loa səvəi Kig Sisa.”

⁹* Mətə Festas rokeikei mə tro nəkur Isrel rerɪnraha ragien tukwe. Ro pen rini pen ti Pol i mə, “Rəfo? Rerim ragien mə tikutə pen fwe Jerusalem, nənə ia kwopun nəha tikəer ia nənimək mə takəkiri nəgkiariien səim mɪne nəgkiariien me i kamhəni ərəha ik irə?”

¹⁰ Miregi Pol rini mə, “Kwopun i iakamərer ikin, Kig Sisa rɪməni mə tikəkiri nəgkiariien səvəi sitisin me səvəi Rom ikin. Ratukwatukw mə tikəkiri nəgkiariien səiou ia kwopun i. Ikuvəukurən amasan raka mə iapko mhə nari ərəha riti, mouraha nəkur Isrel i. ¹¹ Mə pərhiən iou iəmə ərəha riti sə iakino narimnari me nəpwin loa səvəi nəkur Rom rani mə takemhə tukwe, ramasan. Iapkəres mhə ik mə tikuvehi raka iou ia nemhəien. Mətə mə nəgkiariien səvənraha kamhəni ia nɪrak ro neikuəien i, iərmama riti riwən ko ruvei pen iou ia rəɡɪnraha. Iou iakokeikei mə takevən mərer ia nəmri Kig Sisa pɔwəh in rɪregi nəgkiariien səiou.”

¹² Nənə Festas rəɡiari irəha nərmama me səvənhi. Nəpɪn həɡkiari pam, rini pen ti Pol i mə, “Ikini mə ikokeikei mə tikətoni Kig Sisa ti nəgkiariien səim. Ramasan, takərhi pen ik, tikevən mətoni Kig Sisa.”

Pol rərer ia nəmri Akripa

¹³ Nəpɪn nəpwin rukurau, Kig Akripa mɪne kitiriməni Pernis krouvehe ia Sisaria rouevən rouətə Festas. ¹⁴* Krouarə ia kwopun nəha nəpɪn rɪpɪk. Ia nəpɪn nəha Festas rini irapw ti Kig Akripa narimnari me kɪno ia Pol, mɪni mə, “Iərmama riti ia kwopun i nəpɪn Filiks ramevən, məpɔwəh rəmək ia kalapus. ¹⁵ Nəpɪn iakəvən fwe Jerusalem, pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe mamhəni ərəha in, mamhəres iou mə takousi əpune. ¹⁶ Mətə iakini pen ti nɪrəha i mə narəien səvəi nəkur Rom ropə. Trini mɪnuə kini iərmama riti mə rɪnəruɪ loa, ko iapkəsəni akwauakw mhə in mə tukousi əpune. Takaməkeikei mukupwən mousəsɪmwin in mɪne nərmama səməme kamhəni ərəha in ia kwopun kuatia. Iərmama nəha traməkeikei muvehi nəpɪn səvənhi pɔwəh in trini irapw nəgkiariien səvənhi ia nɪkaren səvəi nəgkiariien me nəha nərmama kamhəni ərəha in irə.

¹⁷ Ro iamɪnhi irə, nəpɪn irəha həuvehe i, iapko mhə tanpen irə, mətə rakwakwi irə iakəvən məkure ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin, nənə mɪni pen ti naruaɡən me mə tuhəuvən mhəuvehi iəmə nəha mhəuvehi mhəuvehe.

¹⁸ Nəpɪn nərmama səməme kamhəni ərəha Pol həskəmter, nətərigien səiou mə irəha tuhəni irapw narimnari me nəpwin sə rərəha anan in rino. Mətə həpko mhə iamɪnhi. ¹⁹* Irəha həskəmter, mamhousari irəha mɪn ti nəresien me nəpwin ia nɪkaren səvəi nəfwakiien səvənraha, mamhousari mwi ti iərmama riti nəghɪn nə Iesu. Ruvamhə, mətə Pol rini mə rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²⁰* Nəpɪn iakregi nəgkiariien me nəha, iakuvəirei mə takəfətoni

* 25:7: Wok Me 24:5-6,13 * 25:9: Wok Me 24:27 * 25:14: Wok Me 24:27 * 25:19: Wok Me 18:15 * 25:20: Wok Me 25:9

nīpārhiēnien irā. Ro pen iakāres pen iāmā i mā ‘Rerim ragien mā tikevān fwe Jerusalem, nānā takākiri nāgkiariien sōim mine nāgkiariien sāvānraha fwe ikin?’ ²¹ Mātā Pol rini mā rekām. In rokeikei mā tramo a ia kalapus pwh Kig Sisa riregi nāgkiariien sāvānhi, mākirī. Ro pen iakini pen ti nārmama me sōiou mā tuhātui amasan tukwe fwe ia kalapus meste takārhi pen revān ti Kig Sisa.”

²² Nāpīn Festas rini pen pam, Akripa rini pen tukwe in mā, “Iou mwi iakokeikei mā takregi iāmā nāha rāgkiari.”

Miregi Festas rini mā, “Ramasan, pwh trakwakwi ikregi.”

²³ *Kini rakwakwi irā, nukupwānien asori riri Akripa mine Pernis mine nāmā asori me sāvai naruagān me mine nāmā asori me sāvai taon nāha hāvūnimwā ia nākwaī nimwā sē kamregi nāgkiariien ikin. Nānā Festas rini pen ti nārmama me sāvānhi mā tuhāuvehi Pol mhāvūnimwā pehe. ²⁴ *Nāpīn Pol ruvūnimwā pehe, Festas rini mā, “Kig Akripa mine kitaha pam ia kwopun i. Hiātā iāmā i. Nākur Isrel me pam fwe Jerusalem kāmhāni pehe tukw iou i, mamhāni asori mā takamākeikei mousi āpune. Nānā kurirā ho mwi iamānhi ia kwopun i Sisaria. ²⁵ Mātā iapkātā mhā nari riti rino rāraha mā tukousi āpune in tukwe. Nānā ti nari nā mā rinokeikei mā trevān fwe Rom pwh Kig Sisa rākiri nāgkiariien sāvānhi, iakuā takārhi pen i revān, ²⁶ mātā iou iakreirei mā takrai pen nāfe ia nākukuā ia nikaren sāvai iāmā i, mārhi pen i, revān ti Kig Sisa. Ro pen iakuvehi iāmā i, muvehe, mārpiwī irapw in ia nānimem, Kig Akripa, mine ia nāmriimaha pam. Iaku nāpīn sāregi, mhākiri pam nāgkiariien sāvānhi, tihāuvei pehe nātārigien riti miou pwh iakrai pen ia nākukuā. ²⁷ Trini minūā iakārhi pen iārmama riti sē ramāmā ia kalapus revān ti iāmā asori sākītaha, mātā iapkrai pen atukwatukw mhā nāfe nāha loa in rināruī, tukw iou iakregi rīpkatukwatukw mhā.”

26

Akripa rāsēni Pol mā trāgkiari

¹ Akripa rini pen ti Pol i mā, “Iakāsēni ik, ikini nāgkiariien sōim.” Nānā Pol ruvehi utā rāgin mināni irapw nāgkiariien sāvānhi, mināmīni mā, ² “Kig Akripa. Iakamārer ia nānimem ipwet mā takini irapw nāgkiariien sōiou ti nāgkiariien me pam i nākur Isrel kāmhāni āraha iou irā. Rerik ragien, ³ ti nāri nā mā ik ikukurān amasan narāien sāvai nākur Isrel mine nousariien me sāvānraha. Ro pen iakase ik tiko nātārigien sōim rāpwāmwis, mātārig ia nirak.

⁴ Nākur Isrel me pam hāukurān amasan narāien sōiou. Nāpīn iakināmouīhi, iakamarā kimaha minraha fwe imwak ikin. Kurirā ikin iakamāvān kimaha minraha fwe ia Jerusalem. ⁵ *Irāha hāvūukurān raka iou fwe kupwān. Mā rerinraha ragien ti nīniien, tuhāni iou mā pārhiēn iakinārā ia narāien sāvai Farisi me. Farisi me hāskai ti Loa sāvai Moses mhāpi raka tānwei nāfwakiiēn me nepwīn sākīmaha nākur Isrel. ⁶ *Nānā takwtākwūni iakamārer ia kwopun i mā tikākiri nāgkiariien sōiou, ti nāri nā mā iakamāmri pen āknekīn nātārigien sōiou ia promes nāha Kumwesān rīmāni pen ti kaha kupwān me sākīmaha. ⁷ Promes nāha kwānākwus me twelef sākīmaha kāmhamri pen āknekīn nātārigien sāvānraha irā, mamhāfwaki skai ia nāpīn mine ia ran, mamheitenhi mā tuhāuvehi. Promes āpa nāha, Kig Akripa, ti nāri nā mā iakamāmri pen āknekīn nātārigien sōiou irā, nākur Isrel me i

* 25:23: Mat 10:18, Mak 13:9 * 25:24: Wok Me 25:2,7, Wok Me 22:22 * 26:5: Fil 3:5-6 * 26:6: Wok Me 23:6, 28:20

kamhæni æræha iou. ⁸ Kîmiaha i, Kumwesæn rukuræn noien nærmama sëmæme hæuvamhæ hætui mwi. Ræfo ræknekin tukumiaha ti niiniæn nipærhienien iræ?

⁹ *Fwe kupwæn, iou mwi rerik ramrhi mæ takamækeikei mo narimnari me næpwin, mouraha næghi Iesu, iamæ Nasaret. ¹⁰ In næha noien sæiou sæ iakinamo fwe ia Jerusalem. Pris asori me hæmæuvei pehe nasoriien miou, nænæ iakækwæmhiri nærmama sævæi Iesu hæpik, muvehi puvnimwæ iræha ia kalapus. Næpin kamhæni mæ tukousi æpune iræha, iou mwi iakini mæ ratukwatukw, pwæh housi æpune. ¹¹ Næpin ripik iakamousi iræha fwe ia nækwai nimwæfwaki me sævæi nækur Isrel, mamousari mæ tako iræha hæni æræha Iesu. Iakamæmwæki pik iræha. Ro pen iakamewæn mwi fwe ia taon me isipwin mæ takometæ iræha.

¹² Næpin riti pris asori me hæuvei pehe nasoriien miou, mhærhi pen iou mæ takevæn fwe Tamaskes. ¹³ Kig Akripa, fwe ia suatuk, ia kurkwai næpin ia ran, iakætæ nukuraanien ruku pen ia nimagouagou, mæhiæpwin iou mine nærmama me sëmæme hamækuriræ ia nirak. Ramæhiapw pik mæpi raka meri. ¹⁴ Ia næpin næha kîmaha pam iahæmwei ia tiprænæ, nænæ iakregi reri iærmama riti rægkiari pehe miou ia nægkiariien Hipru, mini mæ, 'Sol, Sol, ræfo ikamometæ iou? Ikamo a næmisæien mik. Ikæmwhen ia kau næha næpin iæmæ asori sævænhi ramæpi ia nei æhiæ, ramerukw kuriræ nisun, nei æhiæ ramæpi.'

¹⁵ Miregi iakini mæ, 'Iæmæ asori, ik sin i?'

Miregi Iærimænu rini mæ, 'Iou i Iesu sæ ikamometæ. ¹⁶ Mætæ tiko miskæmter, mærer ia nisum mi. Iou iakier pehe tukw ik i iamini iræ minuæ takuvehi utæ ik, ikuvehe mo iærmama sæ ramo tukwini nari miou. Tikamækeikei mini irapw ti nærmama me narimnari me sæ iako ikættoni ipwet mine narimnari me sæ tako ikættoni. ¹⁷ Takuvehi raka ik ia rægi nækur Isrel mine ia rægi nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel. Iakamærhi pen ik ti niræha i. ¹⁸ *Tikamækeikei mevæn mo nænimenraha rukuraan. Pwæh hæpwæh næpitævien, mhærari, mhæuvehe ti nukuraanien. Pwæh hæpwæh niskaiien sævæi Setan, mhærari, mhæuvehe ti Kumwesæn. Nænæ Kumwesæn trenouenou noien æræha me sævænraha, nænæ iræha tuhæuvehi kwopun riti sævænraha iræha nærmama me i Kumwesæn ramæmri æpæ iræha mæ iræha nækur ikinan me sævænhi, ti næri næ mæ kamhahætætæ ia nirak.'

¹⁹ Ro iamini iræ, Kig Akripa, iakæpwæh næruuien vison næha ruku pen ia neiai. ²⁰ *Mætæ iakukupwæn fwe Tamaskes, nænæ fwe Jerusalem, mine ia kwopun me næpwin mwi fwe ia tænæ Jutia, mine ia tænæ me sævæi nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel. Iakævisau irapw mæ nærmama me tuhamækeikei mhæærig ia noien æræha me sævænraha, mhæuvehe ti Kumwesæn, mho noien amasan me sëmæme tuhahætæn pen mæ iræha hæuværærig pærhien ia rerinraha.

²¹ *Nænæ ti noien næha iakamo, nækur Isrel me i hækwæmhiri iou fwe ia nimwæ sævæi Kumwesæn, mamhousari mæ tuhousi æpune iou. ²² Mætæ Kumwesæn ramasitu ia nirak ia næpin me. Ro pen iakamærer ia kwopun i ia næmrimiaha ipwet, mamævisau m næmæ asori me mine næmæ auær a me. Nægkiariien i iakani ripko mhæ nægkiariien æpæ riti, mætæ iakani a narimnari me sëmæme profet me mine Moses hæmæni kupwæn mæ tuko. ²³ *Iræha hæmæni mæ Kristo tramækeikei miregi næmisæien, memhæ, mukupwæn ia nærmama me pam mætui mwi ia nemhæien, nænæ mævisau irapw nægkiariien amasan sæ træhiæpwin nækur Isrel mine nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel."

* 26:9: Wok Me 8:3 * 26:18: Aes 35:5, Aes 42:7,16, Efes 2:2, Kol 1:13, Wok Me 20:32 * 26:20: Mat 3:8 * 26:21: Wok Me 21:30-31 * 26:23: Luk 24:44-47, 1Kor 15:20

²⁴ Nəpɪn Pol rani irapw nəgkiariien səvənhi iamɪnhi irə, Festas rəgkiari asori, mɪni mə, “Pol ikamarməri. Nukurənien me rɪpɪk kɪnəhatən ik irə hamo ik ikamarməri.”

²⁵ Mətə Pol rɪni mə, “Festas, iəmə asori, iakəpwəh narməriien. Nəgkiariien me i iakani ho nɪpərhiien anan. ²⁶ *Kig Akripa, ikukurən narimnari me i. Ro pen iakukurən nəgkiariien mik, məpwəh nehekɪrien. Ia nətəien səiou rosi ikɪnətə pam raka narimnari me i, ti nəri nə mə həkier irapw mhə ia kwopun afafa. ²⁷ Kig Akripa, rəfo? Ikamɪni nɪpərhiien ia profet me səvəi nəkur Isrel? Iakukurən mə ikani nɪpərhiien ia nɪrəha.”

²⁸ Miregi Akripa rini pen ti Pol i mə, “Ikukurən mə ia nəpɪn ouihɪ kwərha ko ikuvi iou iakuvehe mo iou Kristin?”

²⁹ Miregi Pol rini mə, “Iakəpwəh nəfwaki penien m Kumwesən tukw ik əpa, mətə tukumiaha pam i hiəmətərig ia səiou nəgkiariien ipwet. Iakaməres mə nəpɪn ouihɪ uə nəpɪn əpwəmwis, kɪmiaha pam tihəuvehe mhəmwhen ia nɪrak. Jen me i a sə kɪnərihi iou irə, iakəpwəh nokeikeiien mə tukərihi kɪmiaha irə.”

³⁰ Ia nəpɪn nəha Kig Akripa mɪne Festas mɪne Pernis mɪne nərmama səməme kamhəkure irəha mɪnrəha həkəmter, ³¹ *mhəier. Nəpɪn həier pam, həni pen ti nɪrəha me i mə, “Iəmə nəha rɪpko mhə nari riti sə tukousi əpune in tukwe uə tukuvehi puvnimwə in ia kalapus tukwe.” ³² *Nənə Akripa rini pen ti Festas i mə, “Rɪpkəpwəh a nəresien mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, səseni rier irapw ia kalapus mamevən.”

27

Nəmə Asori me hərhi Pol mə trevən fwe Rom

¹ *Nəmə asori me həni mə kɪmaha təhəputə ia nɪtətə riti, mhəuvən fwe Itali. Irəha həuvehi Pol mɪne nərmama nepwɪn səməme kamhəmək ia kalapus, mhəuvehi mhəuvei pen ia rəgi iaruaɡən riti nəghɪn nə Julias. In rasori ia naruaɡən me irəha hantret. Kani irəha mə Naruaɡən me səvəi Kig Sisa.

² *Nɪtətə riti sə ruku pen fwe Antramitiam muvehe mɪnamevən fwe kwopun me fwe Esia. Iahəputə irə mhəier. Iəmə Masetonia riti sə ruku pen ia taon nəha Tesalonaeka ruvehe kɪmaha min. Nəghɪn nə Aristakas. ³ *Kɪni rakwakwi irə iahapirapw fwe taon nəha Saeton. Julias rerin rəpou ti Pol, məseni in ruvarei mətoni in me nepwɪn. Nənə irəha hasitu irə. ⁴ Nəpɪn iahəputə mwi ia nɪtətə səkɪmaha mhəier ia kwopun nəha, iahaiu tegin nɪkare tənə əmweris nəha Saepras, ti nəri nə mə nɪmətagi raməpwi nɪtətə. ⁵ Iahəpi simwɪn ia təsi nəha iruə ia profens mi nəha Silisia mɪne Pamfilia. Kurirə ikɪn iaheiwaiu pehe ia taon nəha Maera ia profens nəha Lisia mhəuvarei. ⁶ Ia kwopun nəha iəmə asori səvəi naruaɡən me rətoni nɪtətə riti sə ruku pen fwe Aleksantria mɪnamevən fwe Itali. Nənə ruvei pen kɪmaha irə.

⁷ Nɪtətə nəha ramaiu mərū. Nəpɪn rɪpɪk rukurau, nənə iahaməmwur mhəpirapw iruə ia taon nəha Nitas. Mətə ia kwopun nəha nɪmətagi rɪskai. Ko nɪtətə rɪpkərer mhə. Ro pen iahaiu tegin tənə əmweris nəha Krit, mhəukurau ia poen nəha Salmone. ⁸ Iahəmwur, mhəiu, mhəsi pen nɪkare Krit, mhəuvehe ia kwopun riti kani mə Pasis Amasan ipaka ti taon nəha Lasea. ⁹ Ia naiuien səkɪmaha iahənuraha raka nəpɪn rɪpɪk. Rɪpko mhə nəpɪn amasan ti nɪrɪpɪn

* **26:26:** Jon 18:20 * **26:31:** Wok Me 23:29, 25:25 * **26:32:** Wok Me 25:11 * **27:1:** Wok Me 25:12 * **27:2:** Wok Me 19:29, Kol 4:10, Flm 24 * **27:3:** Wok Me 24:23

penien naiuien səkīmaha mamhəuvən, ti nəri nə mə nəp̄in asori səvəi nəkur Isrel kani mə Nəp̄in Kauvehi Raka Nərəhāien Irə^aruvəukurau raka. Nəp̄in səvəi nimətāgi ruvəuvehe ipaka. Ro iam̄inhi irə Pol rəgkiari pen m nər̄mama, m̄ini mə, ¹⁰*“Nər̄man, trini minuə saməsua mamhəuvən, iakətə mə narimnari me ripik trəmwhenimw. Ripko mhə kago əpa mine nitətə, mətə tukouraaha mwi nimiruien me səkītaha.” ¹¹Mətə iāmə asori səvəi naruagan me ripkətərig mhə ia nəgkiariien səvəi Pol, mətə ramətərig ia kapten səvəi nitətə mine iāmə i səvənhi nəha nitətə. ¹²Nənə ti nəri nə mə rəknek̄in ti nitətə me mə tuhərer ia p̄asis nəha ia nəp̄in səvəi nəkwieien, nər̄mama me həp̄ik ia nitətə səkīmaha hokeikei mə tahəier ia kwopun nəha, mharkut mə ko iaheste Finiks, p̄asis riti mwi fwe Krit sə ramətə pen saotwes mine notwes. Həni mə p̄wəh nitətə səkīmaha rərer afafa fwe ikin meste nəp̄in səvəi nəkwieien rukurau.

Nimətāgi asori rousi nitətə

¹³Nəp̄in mətāgi natogə rərer, mavən ouih̄i a, kru me səvəi nitətə səkīmaha hərəgi mə rosi ko haiu mheste Finiks. Ro pen həuvehi utə aean sə hənəsə irapw i raməkwtəm̄hiri nitətə. Nənə iahəier, m̄haiu parei a, mamhesi pen n̄ikare tənə əmweris nəha Krit. ¹⁴Mətə ripko mhə tui, mətāgi asori riti kani mə Nip̄ərapu r̄iskəmter muku parei, ¹⁵muəsi nitətə, məkəkini n̄ip̄əsegin. Iaharkut mə tahəkəkini nitətə, raiu atukwatukw, mətə rəknek̄in. Ro pen iahəp̄wəh, mhəm̄ak pen ia nimətāgi, mamhəuvən. ¹⁶Iahauv̄en ipaka ti tənə əmweris ouih̄i nəha Kaota, m̄haiu tegin. Ia kwopun nəha kru me hām̄wur mhəuvehi utə kwət̄i bot səvəi nitətə. ¹⁷Nəp̄in həuvəuvehi utə raka kwət̄i bot nəha mhəm̄ri amasan, hosə irapw nəkwus rukurau irapw ia nitətə mutə pehe ia n̄ikaren. Həvi tər̄ini mə trəkwtəm̄hiri n̄ip̄wrai nitətə. Kurirə ikin həhek̄ir mə nimətāgi trouini ərori pen nitətə ia nimaha fwe ia kwopun riti kani mə Sirtis. Ro pen həvi əse n̄ivən, mhəm̄ak pen ia nimətāgi mamhəuvən. ¹⁸Nimətāgi nəha rasori p̄ik, mauəsi p̄ik kīmaha. Ro pen rakwakwi irə kru me hənəm̄ərarki irapw kago me. ¹⁹Kini neis irə, həuvehi nore nitətə me ia rəginraha, mhərarki irapw. ²⁰Ia nəp̄in me ripik, iahəpkətə mhə meri ia ran mine kām̄əhau me ia nəp̄in. Mətāgi nəha ramavən a, mamousi kīmaha. Ro pen iahərəgi mə na tahem̄hə pam.

²¹Ia nəp̄in nəha tui kwopti, kīmaha pam iahəpkani mhə nari. Nənə Pol rərer ia nəm̄rimaha m̄ini mə, “Nər̄man, h̄iəpkətərig iou. Səpkəp̄wəh a nəputəien ia nitətə i, mhəier ia Krit, ko ramasan. Ko narimnari me həpkərəha mhə, mhəm̄whenimw iam̄inhi. ²²*Mətə təkwtək̄wuni iakani pehe tukumi-aha i mə t̄ihəp̄wəh nehek̄irien. Kimiaha riti tripkouraha mhə nimiruien səvənhi, mətə nitətə a trəmwhenimw. ²³Kumwesən sə iakaməfwaki min i səvənhi iou. Nərineiv ia nəp̄in agelo riti səvənhi rier pehe tukw iou, ²⁴*m̄ini mə, Pol tikəp̄wəh nehek̄irien. Tikaməkeikei m̄ərer ia nəm̄ri Kig Sisa fwe Rom. Ətə ro. Kumwesən ramanan tukw ik. Truvehim̄iru ik kimiaha nər̄mama me pam ia nitətə i.” ²⁵Ro iam̄inhi irə, nər̄man, t̄ihəp̄wəh nehek̄irien. Iakahatətə ia Kumwesən səiou. In truvehim̄iru kitaha pam i rəm̄when atukwatukw agelo nəha səvənhi r̄iməni pehe tukw iou i. ²⁶*Mətə tsaməkeikei m̄haiu mhəuvehi pek̄in nimaha ia tənə əmweris riti.”

²⁷Nimətāgi asori nəha rousi kīmaha, məp̄w̄ irapw kīmaha ia nəkwai təsi nəha kani mə Təsi Atrias.^b Nəp̄in səro fotin irə, ia kurkwai nəp̄in, kru me

^a 27:9: əvsini mwi Lev 16:30; 23:27-28, Nam 25:9. * 27:10: Wok Me 27:22 * 27:22: Wok Me 27:10,31 * 27:24: Wok Me 23:11 * 27:26: Wok Me 28:1 ^b 27:27: Təsi Atrias nəghin riti mwi Təsi Metiterenian.

rerinraha rirhi mə rosi iahənamuvehe ipaka ti tənə riti. ²⁸ Ro pen irəha hosə irapw kwənəkwus riti let raməgher pen ia nusvenhin, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia toti sefen meta. Həfwini ouihi a, mhosə irapw mwi, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia twenti eit meta. ²⁹ Irəha həhekir mə kamo nitətə səkimaha rouini ərori pen ia nimaha riti. Ro iaminih irə həuven fwe kurirə ia nitətə, mhosə irapw aean kefə tuhəvi tərini nitətə, mamhəfwaki mə triran akwauakw. ³⁰ Ia nəpin nəha kru me hokeikei mə tuhəivə raka ia nitətə mhap. Harhir irapw kwəti bot ia təsi, mamheikuə mə tuhəuven fwe nipəsegi nitətə, mhosə irapw aean me nepwin mwi tuhəvi tərini nitətə.

³¹ *Mətə Pol rini pen ti iəmə asori səvəi naruagən me mine naruagən me səvəni mə, “Nəmə mə nəha tuhamo a ia nəkwai nitətə. Kamo Kumwesən trīpkuehimiru mhə kimiaha.” ³² Ro iaminih irə naruagən me həuven mharai əmwesi nəkwus me səvəi kwəti bot, mharaka irə ramevən.

³³ Ipaka rinamran, Pol raməkeikei minraha mə tuhani nari, mamini mə, “Irwet səneste nəpin fotin, mətə kimiaha hiəpkani mhə ihi nari. ³⁴ *Ro iaminih irə iakani pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhani nari, pwəh rasitu ia kimiaha. Kimiaha riti trīpkemhə mhə.” ³⁵ *Pol rini iaminih irə, nənə mərəi ia nəmrinraha, muvei bred, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, minaməni. ³⁶ Nənə irəha hətoni, hənaməpwəh nehekirien. Irəha pam mwi hənamani nari. ³⁷ (Kimaha pam tu-hantret-sefenti-sikis nərmama ia nəkwai nitətə nəha.) ³⁸ Nəpin hani nari nəmwhen, həuvehi pak flaoa me fwe ia nəkwai nitətə, mhararki irapw fwe ia təmwei təsi mə tuho nitətə rəruvərevə.

³⁹ Nəpin rinamran, kru me həti pen mhətoni tənə riti. Həreirei mə nəfe nəha tənə, mətə hətə pasis riti nipəkir fwe ikin. Nənə hənuə ko həuvehi nitətə, mhəuverei fwe ikin. ⁴⁰ Ro pen hərai əmwesi raka nəkwus ia aean me səməme kamhəvi tərini nitətə, həmwhenimw. Həfi raka kwənəkwus ia niveiə mi sə krouəkəkini nitətə. Həvi nivən fwe ia nipəsegi nitətə, rutə mə nimətagi trəkure irə. Nənə iahənamuvən mə təhəuverei. ⁴¹ Mətə iahəuven ia kwopun rəkwətə ikin, mhəuvehi pəkin nimaha. Nipəsegi nitətə rəkəkir pen əknekirin ia nimaha. Kurirə irə təsi rinaməpwi ərori.

⁴² Ia nəpin nəha naruagən me kamhərai sun mə tuhousi əpune nərmama me səməme hamarə ia kalapus. Kamo heiai mhəuverei mhap. ⁴³ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mə truvehimiru Pol. Ro pen rinise nətərigien səvəi naruagən me, marə mini pen ti nərmama səməme həukuran neiaien mə tuhəivə irapw, mheiai, mhəuverei. ⁴⁴ *Səməme heiai mhəreirei, irəha tuhəkurirə, mheiai pen ia nipərpəri timpa mine nore nitətə me nepwin.

28

Pol fwe Molta

¹ Nəpin kimaha iahəuverei amasan a, iahəregi mə tənə nəha nəghin nə Molta. ² *Nəkur Molta hamasitu asori ia kimaha. Irəha həse napw, mamhəni pehe tukumaha pam i mə təhəuven mharhiəpw irə, ti nəri nə mə nesənə ramauə, nəkwieien rasori. ³ Ia nəpin nəha Pol ruvehi kuse nei mhiə, mousə pen ia napw. Snek riti sə ramahi əpune iərmama riregi nəpnəpanien, rier irapw fwe ia kuse nei nəha, mahi rəgi Pol. ⁴ Nəpin nəkur Molta hətoni snek nəha raməgher pen ia rəgin, hani pen ti nirəha me i mə, “Hətə ro.

* **27:31:** Wok Me 27:22 * **27:34:** Mat 10:30 * **27:35:** Mat 15:36, 1Tim 4:4-5 * **27:44:** Wok

Me 27:22-25 * **28:2:** 2Kor 11:27

Rosi iəmə nəha in iəmə sə ramousi əpune iərmama. Pərhien in rousari mukurau ia təsi asori, mətə kumwesən me ko həpkəsəni mhə in rimiru.”

5 *Mətə Pol rouniətukus pen snek nəha ia napw, miregi ramanan a. 6 Nəkur Molta kambaher mamheitenhi mə rəgi Pol trāsisi uə Pol trīmwei memhə təkwtəkwuni. Hərer əpwəmwis mamheitenhi, mətə həpkətə mhə nari riti sə rərəha ro Pol. Ro pen irəha harə mhərari ia nətərigien səvənraha, mhəni mwi mə, “Kumwesən riti nəha!”

7 Kwopun nəha iahəuvarei ikin ipaka ti tīprənə səvəi iərmama riti nəghin nə Puplias. In iəmə asori səvəi nərmama me ia tənə əmweris nəha Molta. In ramasan tukumaha, miri kimaha mevən fwe imwəni, mamətui amasan tukumaha meste nəpın kahar. 8 Ia nəpın nəha tata səvəi Puplias ramapri a ia niməhan səvənhi, miregi rərəha, maməkwiēi fifa, mamaiu netə. Mətə Pol ruvniwə pehe, məmrutə rəgin mi irə, məfwaki, in ruvehe məsanin. 9 Kurirə irə nəkur Molta me pam səməme nemhəien rarə ia nirəha, irəha mwi həuvehe ti Pol, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. 10 Irəha həsiai kimaha, mhəuvei pehe narimnari me rīpik m kimaha. Nəpın iahənəməpnəpənə irə mə tahəputə ia nitətə riti mhəier ia kwopun nəha, nəfe nəghin riwən tənə kimaha, nəkur Molta həuvehi, mhəmri pen ia nəkwai nitətə.

Pol rier ia Molta mevən fwe Rom

11 Kimaha iahəuvehi məkwə kahar fwe Molta. Kurirə irə iahəputə ia nitətə riti sə rīnərkwafə fwe ikin meste nəpın səvəi nəkwieiiēn ruvehe mukurau. Nitətə nəha ruku pen fwe Aleksantria. Kiməsegi pen nəghin nə mə Kasto mine Polakis kumwesən kəru irau mwirwir mi. 12 Iahəputə ia nitətə nəha mhəier mhəuvən mhapirapw fwe taon nəha Saerakus, nənə mhəuvehi nəpın kahar fwe ikin. 13 Nənə mhəier mwi, mhəuvən mhapirapw fwe taon nəha Rejam. Kini rakwakwi irə, mətaqi uritogə riskəmter, nənə iahəripiēn mamhəuvən. Nəpın kəru rukurau, nənə iahapirapw ia taon nəha Puteoli. 14 Ia kwopun nəha kimaha iahətoni piəvitaha me nepwin. Həres pehe kimaha i mə tuharə kimaha minraha səvəi nəfwakiēn kuatia. Kurirə irə iahəvən mənəmhəuvən fwe ia Rom. 15 Piəvitaha me fwe Rom, nəpın həregi mə kimaha iahənəmuvehe, həier, mhəuvehe tukumaha, mheste maket səvəi Apias mine kwopun nəha kino nimwə kahar ikin kamərəku pen kamapri irə. Nəpın Pol rətoni irəha, rini tanak ti Kumwesən. Rerin rəgien. 16 *Iahəuvən mhapirapw fwe Rom, nənə kəsəni Pol ramarə in əpa irau iaruağan kuatia sə ramətui tukwe.

17 *Nəpın kahar rukurau, Pol rəkwein nəmə asori me səvəi nəkur Isrel me fwe Rom mə tuhəuvehe. Irəha həuvehe, mhəusəsimwin irəha me, nənə Pol rini pen ti nirəha i mə, “Piak me, iou iapko mhə nari riti, mouraha kitaha nəkur Isrel, uə iapko mhə nari riti, mouraha narəien səkitaha sə kaha kupwən me həməuvei pehe. Mətə irəha fwe Jerusalem həkwətəmhiri iou, mhəuvei pen iou ia rəgi nəkur Rom. 18 *Nəpın nəkur Rom me nəha hənəres raka iou nəresien me rīpik, hənuə tuhəfi raka rəginraha ia nirak, ti nəri nə mə həpkətə mhə nari riti iakino rərəha tuhəusi əpune iou tukwe. 19 *Mətə nəkur Isrel həni mə rekəm. Nənə iakregi mə nolēn nəha səvənraha raməkēikēi miou. Iakəres pen iəmə asori səvəi nəkur Rom mə ko in rəsəni iou iakuvehe i pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariēn səiou. Iakəres pen iamīnhi, mətə səiou riti nəgkiariēn riwən takini muəsi nəkur imwak me i. 20 *Kino iamīnhi irə ia nirak. Ro pen

* 28:5: Mak 16:18 * 28:16: Wok Me 24:23 * 28:17: Wok Me 25:8 * 28:18: Wok Me 26:31

* 28:19: Wok Me 25:11 * 28:20: Wok Me 24:15, Wok Me 26:6-7

iakares mā takətə kimiaha ipwet, mægkiari m kimiaha. Iakuə takini sas pehe tukumiaha i mā hənərihi iou ia jen i ti Kristo, iəmə nəha kitaha nəkur Isrel saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə mā truvehe.”

²¹ Pol rini pen pam, nənə irəha həni pen tukwe in mā, “Kimaha iahəpkuvehi mhə nəkukuə me nepwin sə nəkur Jutia həmərai, mhərhi pehe i ti niniien ik. Piəvtaha me nepwin həiwən həuku pen fwe ikin, mhəuvehe, mhəvisau pehe ik uə həməni ərəha ik. ²²* Mətə kimaha iahokeikei mā tahəregi nətərigien səim, ti nəri nə mā iahəukurən mā ia kwopun me pam kamhəni ərəha kuse nəfwakiiən nəha kamini mā Suatuk səvəi Iesu.” ²³ Ro iamihhi irə irəha Pol həkwpəpin. Nənə ia nəpin nəha nəkur Isrel həpik həuvehe ti Pol ia nimwə nəha ramərə ikin. Nənə in rægkiari minraha nəpin pekin. In raməvsini Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me, mamægkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamousari mā trə irəha hətoni mā pərhiən Iesu in Kristo. ²⁴ Irəha me nepwin həni nīpərhiənien ia nəfe Pol rani, mətə nepwin həpkini mhə nīpərhiənien irə. ²⁵* Nənə ti nəri nə mā nətərigien səvənraha rīpkuvehe mhə mo kuatia, irəha həpwəh mənəmhəuvən. Nægkiariien sampam Pol rini pen ti nīrəha i, in i mā, “Nægkiariien sə Nənimwin Ikinan rīməuvei pen m Profet Aesea fwe kupwən mā trini irapw ti kaha kupwən me səkimiaha in ratukwatukw a. ²⁶ Kumwesən rīməni pen ti profet i minuə:

‘Evən mini irapw ti nərmama me i,
mā iou Kumwesən iakamini mā,

Tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpin riti tihəpkegi sas mhə.

Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə ti nəpin riti tihəpkətə sas mhə.

²⁷ Tro iamihhi irə, ti nəri nə mā reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreginraha mine nənimenraha.

Mətə trini minuə həpwəh noien iamihha irə,

nəfe nəghin tuhəukurən nətonien ia nənimenraha

nənə mhəregi ia nəkwəreginraha,

uə tuhəukurən ia rerinraha,

nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsənin.”

²⁸* Pol rarə mini mwi mā, “Kimiaha tihəməkeikei mhəukurən nəri. Kumwesən rauvehimiru nərmama me səməme kamhəni nīpərhiənien ia Iesu. Nægkiariien sə raməvisau irapw i ruvəvən raka ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Irəha tuhətərig irə.”

²⁹⁻³⁰* Pol rarə fwe ikin nuk kəru ia nimwə riti sə ramərəku pen, mamapri irə, maməsevər ia nimwə səvənhi ti nərmama me pam səməme haməuvehe tukwe. ³¹* In raməvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mama-hətən nərmama ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Nəpin Pol ramægkiari, in rīpkhekər mhə. Iərmama riti riwən rinise in.

* **28:22:** Wok Me 24:14   * **28:25:** Mat 13:14   * **28:28:** Sam 67:2, Luk 3:6, Wok Me 13:46, 18:6

* **28:29-30:** Wok Me 28:16   * **28:31:** Wok Me 28:23

Rom

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Navənien səvənhi səro kahar irə rino sampam nənə in rirai nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Rom ia nuk 56 uə 57. Ia navənien səvəi Pol in rokeikei mə trukupwən mevən fwe Jerusalem nənə mevən mwi fwe taon Rom mine tənə Spen. In rirai nəkukuə i mə irəha tuhəpnəpənə ti nuveheien səvənhi. Nægkiariien asori ia nəkukuə i in i natukwatukwien. Pol ramahatən ia nəkukuə i mə: 1) iərmama riti riwən ratukwatukw; 2) Iesu Kristo əpa in ratukwatukw, məmher; 3) trini minuə səni nīpərhienien ia Iesu Kristo, in truvehi raka kitaha ia niskaiien səvəi nərəhaien, nənə muvei pehe nīmīruien vi m kitaha, nənə mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən; 4) kitaha nakalasia me tsaṁəkeikei mharə ia nərəien sə ro ikinan sə Kumwesən rokeikei.

Nægkiariien sə rakupwən

1 *Iou Pol. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Kumwesən rinəkwein iou mə aposol, nənə məmri karen iou mə iou iərmama takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. 2 *Nægkiariien amasan i, in ruvəni raka tui ia nəgkiariien me səvəi profet me səvənhi səməme kamharə ia Nəkukuə Ikinan. 3-4 *Nægkiariien amasan nəha raməgkiari ia Tini, in nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In riməuvehe iərmama riti riməuku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit. In rimamhə nənə Kumwesən rahatən mə in Tini atukwatukw nəpīn ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan. 5 *Ia Kristo, Kumwesən ro ramasan m kimaha, muvehi pehe wok amasan m kimaha mə kimaha aposol me. Riməuvei pehe wok i m kimaha mə tahəkwein ia nərmama ia tənəmtənə me pam mə tuhəni nīpərhienien irə, mho nəkwən. Nənə nəpīn irəha kamho iamīnha irə, mamhəuvehi utə nəghi Iesu.

6 Wok i rīneste kimiaha mwi. Kimiaha nərmama Kumwesən rinəkwein ia kimiaha mə kimiaha səvəi Iesu Kristo. 7 *Nəkukuə i rauvehe tukumi-aha pam fwe taon nəha Rom. Kumwesən rokeikei kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. Pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərīnuen m kimiaha.

Pol rokeikei mə trevən mətoni nərmama me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha Rom

8 *Kurirə iakəgkiari iakuə ia nəghi Iesu Kristo takini vivi Kumwesən səiou tukumi-aha pam ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me pam kamhəregi nəvisaiien ia nahatətəien səkimiaha. 9 *Kumwesən sə iakamo tukwini nari min ia rerik pam ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Tini, in rinətə raka noien səiou mukurən mə ia nəpīn me pam iakani kimiaha 10 *ia nəfwakiiien me səiou. Iakaməres mə trini minuə nətərigien pərhien səvəi Kumwesən, in

* **1:1:** Wok Me 9:15, 13:2, Kal 1:15   * **1:2:** Rom 16:25-26   * **1:3-4:** Mat 22:42, Wok Me 13:33, Rom 9:5, 2Tim 2:8   * **1:5:** Wok Me 26:16-18, Rom 15:18, Kal 2:7-9   * **1:7:** Nam 6:25-26, 1Kor 1:2, 2Kor 1:1, Efes 1:2   * **1:8:** 1Tes 1:8   * **1:9:** Efes 1:16, Fil 1:8, 1Tes 2:5,10   * **1:10:** Wok Me 19:21, Rom 15:23,32

træsevər ia suatuk riti pwəh iakuvehe mətoni kimiaha rəmwhen iakineitenhi tui mə tako.

¹¹ Iakokeikei pik mə takuvehe mətoni kimiaha muvehi pehe nasituien riti səvəi Nənimwīn İkinan pwəh rərpwi əknekīn mwi kimiaha. ¹² Nipwrai nəgkiariien i mə nahatətəien səkimiaha rukurən nasituien ia nırak nənə səiou mwi rukurən nasituien ia kimiaha. ¹³ *Piak me ramasan mə tihəukurən mə nəpīn rīpik rerik ramrhi mə takuvehe məti pehe ia kimiaha, mətə nəpīn me pam narimnari me rīpik raməsisəg iou ti nuveheien. Iakokeikei mə wok səiou trukua mo kwənkwan ia nīmīruien səkimiaha rəmwhen ia nīmīruien səvəi nərmama me rīpko mhə irəha nəkur İsel ia kwopun me.

¹⁴ Iou iarmama riti sə takaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m nərmama me pam, nərmama səməme həukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris mine noien səvənraha, mine nərmama səməme irəha həreirei, mine səməme irəha həukurən amasan nari, mine səməme həpwəh nukurən amasanien nari. ¹⁵ Ro iamīnhi irə iakokeikei pik mə takəvisau irapw mwi nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m kimiaha fwe taon nəha Rom.

¹⁶ *Takaməgkiari iamīnhi irə iou iapkauris anan mhə ti nəgkiariien amasan nəha ti nəri nə mə nəgkiariien amasan nəha in nīskaiien səvəi Kumwesən ti nuvehimīruien nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien irə, rimakupwən muvehi ti nəkur İsel, kurirə revən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur İsel. ¹⁷ *İa nəgkiariien amasan səvənhi, Kumwesən ramo nərmama kamhətoni suatuk sə in rīnəmri irəha tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha in nahatətəien fwe nukunen mamevən meste nəkrəkwerin sampam.^a Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərəi pen ia Nəkukua İkinan rani mə, “İarmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi, in truvehi nīmīruien.”

Kumwesən niemaha raməpi ti noien ərəha me səvəi nərmama

¹⁸ *Kumwesən fwe ia neiai ramo nərmama kamhətoni mə niemaha raməpi pik in. In ramərpwīn noien ərəha me pam səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwān mamhərer tukuahag ia nīpərhienien səvənhi ia noien ərəha me səvənraha. ¹⁹ *In ramərpwīn noien ərəha me səvənraha ti nəri nə mə irəha həukurən nətoni atukwatukwien narimnari me pam səməme nərmama həukurən nətonien Kumwesən irə. Kamho iamīnha irə ti nəri nə mə Kumwesən atukw rīnahatən atukwatukw irəha irə. ²⁰ *Fwe nukune narəien muvehe meste pehe ipwet mine nərmama me pam həukurən nətonien ia nənimenraha narimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine tīprənə, nənə ro iamīnhi irə nari auər a mə irəha ko həpkətoni mhə Kumwesən ia nənimenraha, mətə həukurən nətonien ia narimnari me nəha mə nīskaiien səvənhi ramevən a mīpko mhə sampam mine nīpərhienien mə in Kumwesən. Ro iamīnhi irə nəgkiariien riti rīwən ko irəha həni.

²¹ *İrəha həuvəukurən raka Kumwesən, mətə həpwəh nuvehi utəien nəghīn mə in Kumwesən, nənə mhəpwəh nīnīien tanak tukwe in. Mətə rerīnraha ruvehe mīpkrhi amasan mhə nari, nənə nətərigien səvənraha ruvehe mīreirei

* **1:13:** Wok Me 19:21, Jon 15:16 * **1:16:** Sam 119:46, Mak 8:38, 1Kor 1:18-24, Wok Me 13:46

* **1:17:** Rom 3:21-22, Hab 2:4 ^a **1:17:** Suatuk riti mwi ti nīnīien nəgkiariien i ia vas 17 in i mə, “İa nəgkiariien amasan səvənhi Kumwesən ramo nərmama kamhətoni natukwatukwien səvənhi sə wok pen ti nahatətəien mamevan ia nahatətəien.” * **1:18:** Efes 5:6, Kol 3:6, 2Tes 2:12 * **1:19:** Wok Me 14:15-17, Wok Me 17:24-28 * **1:20:** Job 12:7-9, Sam 19:1, Hip 11:3 * **1:21:** Efes 4:17-18

nari rəmwhen mə kamharə ia nəpitəvien. ²²* Irəha kamhəni mə həukurən nari, mətə irəha həreirei nari, ²³* mhənəpwəh nəfwakiien m Kumwesən asori sə tripkemhə mhə ia nəpən riti, nənə mhəuvən mhəfwaki pen m nənimwi nari me səməme həmwhen ia iərmama sə tremhə, uə menu me, uə nərimiru me səməme kamhəvən uə kamhərkou.

²⁴* Ro iamihhi irə Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rerinraha rokeikei pik mə tuho. Ro pen irəha kamho ia nirəha me noien me ia nipwranraha sə ro a naurisien.

²⁵* Irəha hənəpwəh nipərhiēnien səvəi Kumwesən, mhəkwtəmhiri neikuəien, nənə mamhəfwaki pen m narimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine tiprənə, mamho tukwini nari minraha, mətə həpwəh nəfwakiien m Kumwesən sə rino neiai mine tiprənə, mhəpwəh no tukwiniēn nari min. In nə Kumwesən sə kaməgnəgini rerin in. Ouəh, pwəh ro iamihhi.

²⁶ Ti noien nəha irəha kamho, Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rerinraha rokeikei pik mə tuho sə ro a naurisien. Ro iamihhi irə nipran me nəpwən səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə pran ramesi pen iərman səvənhi, nənə mhəuvən mamho noien i ripkatukwatukw mhə, noien sə pran ramiri pran. ²⁷* Ia noien a mwi nəha, nərman me nəpwən səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə iərman ramiri pran səvənhi, nənə mhəuvən rerinraha ramevən pik ia nirəha me. Nərman kamho noien me nəpwən ia nirəha me sə ro a naurisien. Mətə Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwiniēn minraha resi pen atukwatukw noien ərəha me səvənraha.

²⁸ Ti nəri nə mə nərmama həkokeikei mhə mə tuhəukurən Kumwesən, in rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a nətərigien ikou me səvənraha, mamho noien me həpwəh nəmwheniēn. ²⁹ Rerinraha rukuər ia noien ərəha mine noien ourour me pam. Irəha kamhəpwətig ti nautə səvənraha, mamhəmwəki nərmama. Rerinraha rukuər ia nakresien, nousi əpuneien iərmama, nəvisəien, neikuəien, mine nətuuiēn suatuk ti nourahaiēn iərmama. Irəha kamhəni nikəre nərmama, ³⁰ mamhouraha nəghi nərmama ia neikuəien me. Irəha kamhəmwəki Kumwesən. Irəha kamhəkwağ raka ia nəgkiariēn, mamhəfiəutə ia nirəha, mamhərpwi irəha ia nəpən me. Irəha kamhətui suatuk ti noien noien ərəha me səməme nərmama həpwəh ihi nukurəniēn. Irəha kamhərui nəkwai tata mine mama. ³¹ Ia rerinraha irəha həreirei nari. Irəha kamhətəfi nəgkiariēn me səvənraha. Nokeikeiēn səvənraha riwən ti iərmama. Irəha həpwəh nətərigien nasəkien səvəi nərmama ti nasituiēn ia nirəha. ³² Irəha həuvəukurən raka mə nəgkiariēn atukwatukw səvəi Kumwesən rani mə nərmama səməme kamho noien me i iamihha irə tuhaməkeikei mhemhə, mətə irəha kamhəmwur pen ia noien me nəha. Ripko mhə noien əpa nəha irəha kamho, mətə kamhəsəni mwi nərmama me səməme kamho noien me nəha mə ramasan a.

2

Kumwesən ramərpwən noien ərəha səvəi nərmama ia noien atukwatukw

¹* Ro pen nəri auər a mə ik nəfe iərmama, ikamo noien riti rəpwəh nəmwheniēn nəpən ikaməkiri noien səvəi iərməpə. Trini minuə ikini pen ti iərmama riti mə səvənhi noien rərəha, mətə ia nəgkiariēn nəha ikani ikamouisi atukw a ik. Ik nə iərmama sə ikaməkiri noien səvənhi, mətə ik

* 1:22: Jer 10:14, 1Kor 1:20

* 1:23: Dut 4:15-19, Sam 106:20

* 1:24: Wok Me 14:16

* 1:25:

Jer 13:25, Jer 16:19, Rom 9:5

* 1:27: Lev 18:22, Lev 20:13, 1Kor 6:9

* 2:1: Mat 7:1-2, Jon 8:7

mwi ikamo noien ərəha rəmwhen irə. ² Kitaha səukurən mə Kumwesən ramo noien sə ratukwatukw a nəpın ramərpwın noien ərəha me səvəi nərmama sə ro me iamınha irə. ³ Ik sə ikaməkiri noien səvəi nərməpə, nətərigien səim rəfo? Mə ik mwi ikamo noien ərəha me nəha irəha kamho, nəpın Kumwesən trəkiri noien ərəha me səim ko ikap raka irə? Rekəm! ⁴ *Uə rosi ikamətə ərəha noien i sə Kumwesən ramo ia niram uə? In ramo ramasan pik tukw ik, nənə məpwəh nəmwəki akwauakwien ik, nətərigien səvənhi rəpwəmwis tukw ik. Ikukurən uə rekəm mə ramo noien amasan me mik mə noien nəha triri pen ik ikevən məpwəh noien ərəha me səim mırərig ia rerim?

⁵ Mətə ti nəri nə mə kəmkapwə riskai, ikəpwəh narakaien ia noien ərəha me səim mırərig ia rerim. Nənə ro iamınhi irə ikamoeite niemaha sə tukuvei pehe mik ia nəpın səvəi niemaha. Ia nəpın nəha Kumwesən tro nərmama hətoni nəkiriien səvənhi sə ratukwatukw, ⁶ *ti nəri nə mə in trərəku nərmama kuatia kuatia resi pen nəfe noien me həno. ⁷ *Nərmama me səməme kamhərer əknekin ti noien noien amasan ia nəpın me mə tuhəuvehi nəgnəginiiien, mine nisiiien, mine nimiruien i nemhəien riwən irə, Kumwesən truvei pen nimiruien rerin mınraha. ⁸ Mətə nərmama me səməme kamho a nari rerinraha rokekei, nənə, mamhəuvei pen təkutanraha m nıpərhienien, mamhesi pen a noien ərəha me, Kumwesən truvei pen niemaha asori səvənhi mınraha. ⁹ *Nərmama me pam səməme kamho noien ərəha, Kumwesən tro nəmisəien mınraha, mə nəknekinien mınraha, trukupwən ia nəkur Isrel kurirə nərmama me rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁰ Mətə nərmama me pam səməme kamho noien amasan, Kumwesən truvei pen nəgnəginiiien, mine nisiiien, mine nəməriniuien mınraha, trukupwən ia nəkur Isrel, kurirə nərmama me rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. ¹¹ *Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən tro rəmnəmwhen pam ia nərmama me pam.

¹² In trərpwın noien ərəha me səvəi nərmama me rıpkə mhə irəha nəkur Isrel nəri auər ia həpkuvehi mhə Loa səvəi Moses. Nənə nəkur Isrel me kamhəuvei Loa nəha, Kumwesən trəkiri noien me səvənraha ia nəgkiariien səvəi Loa nəha, nənə mərpwın noien ərəha me səvənraha irə. ¹³ *Ro iamınhi irə ti nəri nə mə rıpkə mhə nərmama səməme kamhəregi Loa nəha irəha nə hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə nərmama me səməme kamho nəri Loa nəha rani, irəha nəha Kumwesən trini irapw mə irəha hatukwatukw.

¹⁴ *Nıpərhienien nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel irəha həpwəh nuvehiien Loa səvəi Moses, mətə nəpın me nepwın irəha kamhesi pen a nətərigien səvənraha, mamho nəri sə ratukwatukw rəmwhen a ia Loa nəha rani. Irəha həmwhen ia loa riti ramiri atukw a irəha, nəri auər a irəha həpkuvehi mhə Loa nəha. ¹⁵ Noien səvənraha ramahatən pen mə nıpwrai Loa nəha ikin kımərai pen raməmək ia rerinraha ti nəri nə mə nəpın nepwın irəha həregi pen fwe ia rerinraha mə həno noien ərəha, nəpın nepwın mwi mə həno noien amasan. ¹⁶ *Irəha tuhəregi pen nəri me i iamınha irə fwe ia rerinraha ia nəpın nəha Kumwesən trəsəni Iesu Kristo irə mə trəkiri nətərigien me səvəi nərmama, nətərigien me səməme kamhərkwafə. Nəgkiariien i ramesi pen nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i.

Nəkur Isrel mine Loa səvəi Moses

* **2:4:** Efes 1:7, 2:9, 2Tes 3:15   * **2:6:** Mat 16:27, Jon 5:29, 2Kor 5:10   * **2:7:** 2Tes 1:8   * **2:9:** Rom 1:16   * **2:11:** Efes 6:9, 1Pit 1:17   * **2:13:** Mat 7:21, 1Jon 3:7   * **2:14:** Wok Me 10:35
* **2:16:** 2Tim 2:8

17 *Mətə mə ik iərmama riti nə ikani mə ik iəmə Isrel rəfo ia niram? Ik ikətigitə ia Loa səvəi Moses, maməfiətə ik mə ik ikukurən Kumwesən, nənə in rukurən ik. 18 Ik ikani mə ikuvəukurən raka nəfe Kumwesən rokeikei mə tiko, nənə, mukurən suatuk sə ratukwatukw amasan ti nəri nə mə Loa nəha rinahatən ik irə. 19 Ikani mə ik iərmama ikamiri nərmama me səməme nənimenraha rifwə, nənə maməhiəpwin suatuk səvəi nərmama səməme kamhəvən ia kwopun rīpitəv ikin, 20 *nənə mamahatən nərmama me səməme hərəirei nari mine nəkwərəkəwərha me. Ik ikani iaminhi irə ti nəri nə mə ikauvehi Loa sə nukurənien mine nīpərhiēnien me pam kamharə irə. 21 *Ik ikamahatən nərmama əpə me, mətə rəfo ipkahatən atukw a mhə ik? Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien, mətə ikamakres uə rekəm? 22 Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamakres pran səvəi iərməpə uə rekəm? Ikaməmwəki nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, mətə ikamakres ia narimnari me ia nimwəfwaki me səvəi nənimwi nari me nəha uə rekəm? 23 Ikaməfiətə ik ia Loa səvəi Moses, mətə ikamərui Loa nəha mamouraha nəghi Kumwesən uə rekəm? 24 *Ouəh, ikamo noien ərəha me pam nəha. Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien i kimerai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel kamhəni ərəha nəghi Kumwesən ti noien ərəha me səkimiaha.”

25 *Ik iəmə Isrel, trīni minuə ikamesi pen Loa səvəi Moses, noien nəha kino ia niram kuvehi ninhum mik ti Loa nəha rukurən nasituēn ia niram. Mətə mə ikamərui Loa nəha, nənə rəmwhen a mə kəpwəh nuvehien ninhum mik. 26 *Ia noien a mwi nəha, iərmama riti rīpko mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehien ninhum min, mətə ramesi pen narimnari me səməme Loa nəha rani, Kumwesən trətōni mə kuvəvehi raka ninhum min, nənə in iərmama səvənhi. 27 Iərmama sə rīpko mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehien ninhum min, mətə ramesi pen Loa nəha, in trəkiri ik mə noien səim rərəha. Ro iaminhi irə ti nəri nə mə nəri auər a mə ik ikauvehi Loa sə kimərāi, nənə kuvehi ninhum mik, mətə ikamərui Loa nəha. 28 *Iərmama i in iəmə Isrel ia nīpwrān iruə rīpko mhə in iəmə Isrel pərhiēn, nənə, noien pərhiēn səvəi nuvehien ninhum m iərmama rīpko mhə in nari riti sə kamo ia nīpwrāi iərmama iruə. 29 *Mətə iərmama i in iəmə Isrel pərhiēn ia rerin in iəmə Isrel. Nənə noien pərhiēn səvəi nuvehien ninhum m iərmama, in nari riti raməmāk ia reri iərmama Nənimwin Ikinan ramo, mətə rīpko mhə Loa ramo. Nənə rīpko mhə nərmama kamhəgnəgini iərmama nəha, mətə Kumwesən əpa raməgnəgini in.

3

Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpīn me

1 Mə ro iaminhi irə, rəfo noien nəha ramasan mə iərmama riti in iəmə Isrel? Uə rəfo noien nəha ramasan mə kuvehi ninhum min? 2 *Trīni minuə iərmama riti in iəmə Isrel ramasan pik anan. Nəri sə ramasan mukupwən, nəkur Isrel irəha nə nərmama Kumwesən rinəmri pen nəgkiariien səvənhi ia rəginraha mə tuhətui amasan tukwe.

3 *Nīpərhiēnien irəha me nepwin həpwəh niniēn nīpərhiēnien ia nəgkiariien nəha, mətə noien nəha irəha hənə, mhəpwəh niniēn

* 2:17: Jem 2:19 * 2:20: 2Tim 3:5,15, Mat 15:14, Luk 18:9 * 2:21: Sam 50:16-21, Mat 23:3-4

* 2:24: Aes 52:5, Esik 36:20 * 2:25: Jer 4:4, 9:25 * 2:26: Kal 5:6 * 2:28: Jon 7:24, 8:39

* 2:29: Dut 30:6, Kol 2:11, 1Kor 4:5, 2Kor 10:18 * 3:2: Sam 147:19-20, Rom 9:4 * 3:3: Rom 9:6, 11:29, 2Tim 2:13

nip̄arhienien ia n̄agkiariien s̄av̄anhi, ko ripkinise mh̄a ia Kumwes̄an m̄a tr̄əpw̄əh noien n̄agkiariien s̄av̄anhi. ⁴ Rek̄əm! N̄əri aūər a n̄ərmama me pam ia t̄ip̄r̄ən̄ə kamheikūa, mat̄ə Kumwes̄an ripkeikūa mh̄a. R̄əmwh̄en ia n̄agkiariien i k̄im̄ərai pen ia N̄əkukūa Ikinan ram̄əgkiari ia Kumwes̄an mani min̄ūa:

“N̄əp̄in ikam̄əgkiari, n̄agkiariien s̄əim trahat̄ən m̄ə ik ikatukwatukw.

N̄əp̄in n̄ərmama tuh̄əkiri noien me s̄əim, mh̄əni m̄ə ik̄ino noien ər̄əha me, mat̄ə ik tik̄əsis̄əg ia t̄ərhunraha.”

⁵ Mat̄ə m̄ə noien ər̄əha s̄ək̄itaha ramahat̄ən pen m̄ə Kumwes̄an ramo noien atukwatukw ia n̄əp̄in me n̄ən̄ə kitaha ts̄əf̄ni ir̄ə? Ripkatukwatukw mh̄a tr̄ini min̄ūa Kumwes̄an ruvei pehe niemaha m̄ kitaha? Iakam̄əres iam̄in̄ha ir̄ə mamesi pen n̄ət̄ərigien s̄əv̄ai n̄ərmama nep̄win. ⁶ Mat̄ə n̄ət̄ərigien n̄əha ripkatukwatukw mh̄a. Tr̄ini min̄ūa n̄ət̄ərigien n̄əha ro nip̄arhienien, n̄ən̄ə Kumwes̄an tr̄əf̄əkiri n̄ərmama ia t̄ip̄r̄ən̄ə ti noien me s̄əv̄anraha? ⁷ Mat̄ə r̄əfo īərmama riti r̄ini m̄ə, “Tr̄ini min̄ūa iakeikūa, n̄ən̄ə neikūəien s̄əiou rahat̄ən pen m̄ə Kumwes̄an rani a nip̄arhienien, n̄ən̄ə n̄ərmama kamh̄əuvehi ut̄ə n̄əgh̄in tukwe, r̄əfo Kumwes̄an ram̄əkiri ihi m̄ə iou s̄əiou noien r̄ər̄əha?”

⁸ *N̄ən̄ə r̄əfo īərmama riti r̄ini m̄ə, “Ramasan m̄ə kitaha tsamo a noien ər̄əha pw̄əh rukūa ia namasanien.” Nip̄arhienien, n̄ərmama nep̄win kamh̄əni ər̄əha n̄əgh̄imaha, mamheikūa m̄ə k̄imaha iaham̄əgkiari iam̄in̄ha ir̄ə. Kumwes̄an tr̄ərp̄win noien ər̄əha s̄əv̄anraha, n̄ən̄ə, ratukwatukw a m̄ə in tro.

Īərmama riti riw̄ən ratukwatukw

⁹ *Ro pen, r̄əfo? K̄imaha n̄əkur Isrel iahatukwatukw ia n̄əmri Kumwes̄an mh̄əpi raka n̄ərmama nep̄win? Rek̄əm! Iakuv̄əni raka m̄ə niskaiien s̄əv̄ai noien ər̄əha ram̄ərim̄ənu ia n̄ərmama me pam, n̄əkur Isrel min̄e n̄ərmama me ripko mh̄ə ir̄əha n̄əkur Isrel. ¹⁰ *R̄əmwh̄en ia n̄agkiariien i k̄im̄ərai pen ia N̄əkukūa Ikinan rani m̄ə,

“Īərmama riti riw̄ən ratukwatukw, kwatia anan riw̄ən.

¹¹ Īərmama riti riw̄ən rukur̄ən nari.

Īərmama riti riw̄ən ram̄ətui ia Kumwes̄an.

¹² N̄ərmama me pam anan kamh̄əuvei pen t̄əkutanraha m̄ Kumwes̄an, ir̄əha pam h̄əpkamasan mh̄ə ti nari riti.

Īərmama riti riw̄ən anan ramo noien amasan, kwatia anan riw̄ən.”

¹³ *Rukwinau ia nir̄əha r̄əmwh̄en ia nip̄əgi k̄ərūət̄erei ram̄əkwag s̄ə kin̄ərkwaf̄ə pen nip̄wrai īərmama remh̄ə ik̄in, ia n̄əp̄in me kamh̄əni n̄agkiariien ia n̄əram̄inraha, mamheikūa ia n̄ərmama.”

“Ia t̄ərhunraha pirapw nis̄əkwai snek, snek s̄ə ramahi əpune īərmama”

¹⁴ “Nip̄əgi n̄əkwanraha rukūər ia n̄əkunanien īərmama min̄e n̄agkiariien əfīə.”

¹⁵ *N̄isunraha me kamh̄əiu akwauakw ti n̄ousi əpuneien īərmama.

¹⁶ Ia kwopun me pam kamh̄əuv̄ən ik̄in, ir̄əha kamhouraha narimnari, mamh̄o n̄ərmama kamh̄əregi r̄ər̄əha.

¹⁷ Ir̄əha h̄əreirei anan suatuk s̄əv̄ai n̄əm̄ərinūien.”

¹⁸ “Ir̄əha h̄əpw̄əh nehek̄irien Kumwes̄an.”

¹⁹ Kitaha s̄əukur̄ən m̄ə narimnari me pam s̄əm̄əme Loa s̄əv̄ai Moses rani narimnari me n̄əha s̄əv̄ai n̄ərmama me n̄əha Kumwes̄an rim̄əuvei pen Loa

* **3:8:** Rom 6:1,15 * **3:9:** Rom 1:18–2:24, Rom 3:23 * **3:10:** Sam 53:1-3, Pri 7:20 * **3:13:**

Sam 140:3 * **3:15:** Prov 1:16

nəha minraha. Loa nəha raməgkiari minraha, maməsisəg ia tərhunraha pam, mamə nərmama pam ia təkure tīprənə hətoni mə noien səvənraha rərəha ia nəmri Kumwesən. ²⁰*Iakani iamini irə ti nəri nə mə iərmama riti sə tratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa riwən, mətə ia Loa kitaha pam səukurən mə kitaha samo noien ərəha.

Nərmama səməme kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən

²¹*Mətə təkwtəkwi Kumwesən rino raka nərmama kamhətoni suatuk sə in rinəmri tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha ripko mhə in i tuhesi pen Loa səvəl Moses. Mətə nəgkiariien me ia Loa nəha mine nəgkiariien me səvəl profet me fwe kupwən kamhəgkiari ia suatuk nəha mə ro nīpərhiēnien. ²²*Suatuk nəha in i nərmama tuhahatətə ia Iesu Kristo. Nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhiēnien irə Kumwesən ramo irəha hatukwatukw ia nənimen. Nəri auər a mə irəha nəfe nərmama ti nəri nə mə irəha pam həmnəmwhen a. ²³*Nərmama me pam həno noien ərəha nənə mharfai ia suatuk atukwatukw səvəl Kumwesən sə ramasan mamser, ²⁴*mətə ia namasaniēn səvənhi Kumwesən ramasitu ia nīrəha, mamə irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə Iesu Kristo rinərəku suatuk səvənraha, meiyi nari ia nīrəha ia nemhəien səvənhi. ²⁵*Kumwesən rərhi pehe Kristo ruvehe niten raiu ti nuvehi rakaiēn noien ərəha me səvəl nərmama. Nənə Kumwesən ruvehi raka noien ərəha me səvəl nərmama nəpin irəha hahatətə ia Kristo mə in rimamhə ti nīrəha. Kumwesən rino suatuk nəha mə trahatən mə noien səvənhi ratukwatukw ti nəri nə mə nətərigiēn səvənhi rəpwəmwis in rəpwəh nərpwiniēn noien ərəha me səvəl nərmama səməme həno fwe kupwən. ²⁶Kumwesən ro iamini irə ipwet mine mə trahatən mə in ratukwatukw, nənə in ramini nərmama me pam səməme kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen.

²⁷*Ro iamini irə nəfe mwi nəha ikin kitaha səukurən nəfiūtəien kitaha tukwe? Nari riti mwi riwən! Ti nəfe? Ti nəri nə mə kitaha səpkatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səkitaha, mətə kitaha satukwatukw ia nənimen ia nahatətəien səkitaha. ²⁸*Iakani iamini irə ti nəri nə mə kitaha saməni nīpərhiēnien ia nəgkiariien i mə iərmama sə ramahatətə ia Iesu in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə ripko mhə ia nesi penien Loa. ²⁹*Uə rəfo? Kumwesən in Kumwesən səvəl nəkur Isrel əpa? Rosi in mwi Kumwesən səvəl nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel uə? Ouəh, in mwi Kumwesən səvənraha, ³⁰*ti nəri nə mə Kumwesən kuatia a. Nənə in trini irapw mə nərmama me i kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nənimen. Noien nəha tro rəmwhen a mwi ia nəkur Isrel mine nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. ³¹*Rəfo nəha təkwtəkwi ia Loa nəha? Nahatətəien nəha ramo Loa nəha in nəri auər a? Rekəm! Mətə nəpin samahatətə ia Kumwesən, samesi pen atukwatukw suatuk pərhiēn səvəl Loa.

4

Epraham ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi

¹Epraham kaha kupwən səkimaha nəkur Isrel, kitaha tsəgkiari irə mhəfni irə? In rinətəni nəfe nari ia nimiruiēn səvənhi? ²In rətəni mə Kumwesən

* **3:20:** Sam 143:2, Rom 7:7, Kal 2:16 * **3:21:** Wok Me 10:43 * **3:22:** Rom 1:17, Kal 2:16

* **3:23:** Rom 3:9, 5:2 * **3:24:** Rom 5:1, Efes 2:8 * **3:25:** Efes 1:7 * **3:27:** 1Kor 1:31 * **3:28:**

Kal 2:16 * **3:29:** Rom 10:12 * **3:30:** Dut 6:4, Rom 4:11-12, Kal 3:20 * **3:31:** Mat 5:17, Rom 8:4

riməni mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə ripko mhə ia noien me səvəi Epraham. Trini minua Epraham ratukwatukw ia noien me səvənhi, nənə in rukurən nəfiutəien in tukwe. Mətə ia nəmri Kumwesən Epraham ko ripkəfiutə mhə in tukwe. ³ *Nəkukua Ikinan rani nəfe? “Epraham rini nīpərhiəniə ia Kumwesən, nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.”

⁴ *Iərmama sə ramo wok ti nərəkuien, nərəkuien nəha səvənhi ripko mhə nari riti sə kuvei pen auər a min, mətə nərəkuien nəha sə kuvei pen min in rino wok tukwe. ⁵ Mətə iərmama sə rəpwəh noien wok ti nərəkuien, mətə ramətigite ia Kumwesən sə rani nəkur ərəha mə irəha hatukwatukw ia nənimen, rəmwhen mə Kumwesən ruvei pen auər a nari riti min. Ti nəri nə mə iərmama nəha ramahatətə iamīnhi, Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen. ⁶ Kig Tevit fwe kupwən, in mwī rinəgkiari ia noien nəha nəpīn rinəkwein amasan ia iərmama sə Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə ripko mhə ia noien me sə iərmama nəha ramo. ⁷ In riməni mə,

“Nərmama me i səməme Kumwesən rinənouenou noien ərəha me səvənraha, nənə minousəman nərəhaien me səvənraha irəha rerīnraha tragien.

⁸ Iərmama i sə Kumwesən tripkəvsini mhə noien ərəha me səvənhi, in rerīn tragien.”

⁹ *Nəgkiariien nəha Kig Tevit rinəkwein amasan m nərmama irə, in səvəi nəkur Isrel me a, uə nəgkiariien nəha səvəi nərmama me mwī i ripko mhə irəha nəkur Isrel? Ouəh, səvəi nərmama me mwī ripko mhə irəha nəkur Isrel. Kitaha saməni nəgkiariien səvəi Nəkukua Ikinan sə rani mə, “Epraham rini nīpərhiəniə ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ¹⁰ Mətə Kumwesən riməni nəsən mə Epraham in ratukwatukw, nəpīn kuvəuvehi raka ninhum min, uə ia nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min? Kumwesən riməkupwən mīni raka iamīnha irə kurirə kuvehi ninhum min. ¹¹ *Nənə kuvehi ninhum m Epraham ti nəfe? Ro iamīnha irə rahatən pen mə Epraham rinatukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min. Ro iamīnhi irə in tata səvəi nərmama me pam səməme kəpwəh ihi nuvehien ninhum minraha mətə kamhəni nīpərhiəniə ia Kristo, nənə ia suatuk nəha həuvehe nərmama Kumwesən ramətə irəha mə hatukwatukw ia nənimen. ¹² *Nənə in tata səvəi nərmama nəpwīn mwī səməme kuvəuvehi raka ninhum minraha, nərmama me nəha irəha nəkur Isrel. Mətə ripko mhə səvənraha tata ti nəri nə mə kiməuvehi ninhum minraha, mətə ti nəri nə mə irəha kamhesi pen suatuk səvəi nahatətəien. Fwe kupwən tata səvənraha Epraham ramesi pen suatuk nəha nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min.

¹³ *Kumwesən rino promes m Epraham mine kwənəkwas me səvənhi mə ti nəpīn riti tīprənə i truvehe mo səvənraha irə. Promes nəha ripkuvehe mhə ti Epraham ti nəri nə mə Epraham ramesi pen Loa, mətə ruvehe tukwe ti nəri nə mə in rahatətə nənə Kumwesən rini mə in ratukwatukw ia nənimen. ¹⁴ *Trini minua promes nəha ruvehe mo nīpərhiəniə irə ti nərmama səməme kamhesi pen Loa, nərmama tuhahatətə ti nəfe? Nahatətəien in nari riti ro a tekin a, nənə promes nəha ruvehe mo nəri auər a irə. ¹⁵ *Loa ravi pehe

* 4:3: Jen 15:6, Kal 3:6, Jem 2:23 * 4:4: Rom 11:6 * 4:9: Rom 4:3 * 4:11: Jen 17:10-11

* 4:12: Mat 3:9 * 4:13: Jen 17:4-6, Jen 22:17-18, Kal 3:29 * 4:14: Kal 3:18 * 4:15: Rom 3:20, 5:13, Rom 7:8

niemaha sɔvɔi Kumwesɔn, mɛtɛ mɛ loa riwɔn ko iɛrmama rɛpɔwɔh nɛtefien loa.

¹⁶ *Ro iamɔnhi irɛ promes nɔha ruvehe ti Epraham ia suatuk sɔvɔi nahatɛtɛien mɛ promes nɔha ruvehe ia namasanien sɔ Kumwesɔn ramɛriari pehe irɛ m kitaha nɔnɔ mo nari riti sɔ nɔpwnɛti Epraham me pam tuhɛuvehi sɔvɔnraha, rɔpko mhɛ nɔpwnɛti Epraham ɔpa i Kumwesɔn rimɔuvei pen Loa minraha, mɛtɛ nɔpwnɛti Epraham me i sɛmɔme kamhesi pen suatuk sɔvɔi nahatɛtɛien sɔvɔi Epraham ti nɛri nɛ mɛ in tata sɛkitaha pam. ¹⁷ *Rɛmwhen ia nɛgkiariien i kimɛrai pen ia Nɛkukuɛ Ikinan rani mɛ, “Takino ik tata sɔvɔi kwɛnɛkwus me hɛpik.” In tata sɛkitaha ia nɛmri Kumwesɔn i Epraham rimɔni nɔpɛrhienien irɛ, Kumwesɔn sɔ rauvei pen nimiriuien m nɛrmama sɛmɔme hɛuvamhɛ, nɔnɔ in rukurɛn noien narimnari me sɛmɔme hɛiwɔn hɛuvehe mharɛ.

¹⁸ *Kumwesɔn rino promes m Epraham mɛ in ruvehe tata sɔvɔi kwɛnɛkwus me hɛpik, nɔnɔ nimwipwini me tuhɛpik mhɛpi raka kɛmɔhau me. Nɔnɔ Epraham rɛmri pen ɛknekɔn nɛtɛrigien sɔvɔnhi ia Kumwesɔn mahatɛtɛ ɛknekɔn irɛ mɛ nɛgkiariien sɔvɔnhi ro nɔpɛrhienien. Nɛri auɛ a rɛknekɔn mɛ promes nɔha ruvehe mo nɔpɛrhienien irɛ, ¹⁹ *mɛtɛ nahatɛtɛien sɔvɔi Epraham rɛpɔwɔh neiwaiuien nɛpin in rɛtoni nɔpwrɛn mɛ rinɛrgharɛ minɛmwhen mɛ tremhɛ ti nɛri nɛ mɛ nuk sɔvɔnhi wan hantret, uɛ nɛpin in rɛtoni Sera mukurɛn mɛ rinɛprɛnemɛ ko rɔpkrɛhi mhɛ iɛkunouihi. ²⁰ Epraham rɛpɔwɔh nɛmkɛmkiien ti promes nɔha Kumwesɔn rimɔuvei pen min, mɛtɛ ruvehe miskai ia nahatɛtɛien sɔvɔnhi nɔnɔ mamɛgnɛgini Kumwesɔn. ²¹ In rukurɛn amasan ia rerin mɛ Kumwesɔn rauvehi niskaiien ti noien promes sɔvɔnhi ruvehe mo nɔpɛrhienien. ²² *Nɔnɔ ti nɛri nɛ mɛ Epraham rahatɛtɛ ia Kumwesɔn iamɔnhi, Nɛkukuɛ Ikinan rani mɛ, “Kumwesɔn rɛtɛ in mɛ in ratukwatukw ia nɔnimen.” ²³ Nɛgkiariien i sɔ rani mɛ, “Kumwesɔn rɛtɛ in mɛ in ratukwatukw ia nɔnimen,” kɔnapkrai mhɛ sɔvɔi Epraham ɔpa, ²⁴ *mɛtɛ kimɛrai mwi mɛ sɛkitaha nɛrmama sɛmɔme Kumwesɔn ramɛtɛ kitaha mɛ kitaha satukwatukw ia nɔnimen. Kitaha nɛrmama samɔni nɔpɛrhienien ia Kumwesɔn sɔ rino Iesu Iɛrimɔnu sɛkitaha rɛtui mwi ia nemhɛien sɔvɔnhi. ²⁵ *Kɔnɛseni pehe Iesu ruvehe memhɛ ti noien ɔrɛha me sɛkitaha, nɔnɔ Kumwesɔn ro in rɛtui mwi ia nemhɛien mɛ in tro suatuk mɛ kitaha satukwatukw ia nɔnimen.

5

Nɛmɛrinuien mine nagienien

¹ *Nɔnɔ ti nɛri nɛ mɛ kitaha sɔuvɛuvehe mhɛnatukwatukw raka ia nɛmri Kumwesɔn ia nahatɛtɛien sɛkitaha, ro pen tɛkwɛkwuni kitaha min samarɛ ia nɛmɛrinuien, nɛmɛrinuien i Iɛrimɔnu sɛkitaha Iesu Kristo rinɛmri. ² *Ti nɛri nɛ mɛ kitaha samahatɛtɛ ia Iesu Kristo, in ripeki puvnimwɛ pehe kitaha ia namasanien i kitaha samɛrer irɛ tɛkwɛkwuni mine. Nɔnɔ ia nɛpin me kitaha samagien, mamhɛmri pen ɛknekɔn nɛtɛrigien sɛkitaha ia Kumwesɔn, mamheitenhi mɛ nasoriien sɔvɔnhi trier pehe tukutaha. ³ *Nɔnɔ nari riti mwi, kitaha samɛregi nɛmisɛien me, reritaha ramagien a tukwe, ti nɛri nɛ mɛ kitaha sɛukurɛn mɛ nɛmisɛien ramo kitaha samɛrer ɛknekɔn. ⁴ Nɔnɔ nɛrer ɛknekɔnien iamɔnha irɛ ramo Kumwesɔn rerin ramagien tukutaha.

* **4:16:** Kal 3:7   * **4:17:** Jen 17:5, Aes 48:13   * **4:18:** Hip 11:1, Jen 15:5   * **4:19:** Jen 17:17
 * **4:22:** Jen 15:6   * **4:24:** Rom 15:4, 1Pit 1:21   * **4:25:** Aes 53:4-5, 1Kor 15:17   * **5:1:** Rom 3:24,28, Rom 4:24   * **5:2:** Efes 2:18, 3:12   * **5:3:** Jem 1:2-3, 1Tes 1:5-7

Nənə mə rerin ramağien tukutaha, noien nəha ramo kitaha saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. ⁵ *Nənə mə nətərigien səkitaha raməmak əknekin ia Kumwesən, reritaha ko rīpkərou mhə, ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan sə Kumwesən rīməuvei pehe m kitaha rərəmin pehe nokeikeien səvəi Kumwesən ia reritaha.

⁶ *Fwe kupwən, nəpin niskaiien səkitaha ramiwən ihi, nənə ia nəpin atukwatukw səvənhi Kristo remhə ti nəkur ərəha me. ⁷ Rəknekin anan mə iərmama riti trəsəni nīmīruien səvənhi memhə ti iərmama riti mwi nəri auər a mə iərmama nəha in tremhə tukwe in iərmama atukwatukw. Mətə rosi iərmama riti rukurən nəseni penien nīmīruien səvənhi memhə ti iərmama riti mwi sə noien səvənhi ramasan anan ti nərmama. ⁸ *Mətə Kumwesən rahatən nokeikeien asori səvənhi m kitaha ia Kristo. Nəpin kitaha samo ihi noien ərəha, nənə in ruvehe memhə tukutaha.

⁹ *Nənə ti nəri nə mə təkwtəkwuni mine kitaha sənətukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nite Kristo, ro a nukurənien irə mə Kumwesən niemaha tripkəpi mhə mwi tukutaha, mətə Iesu Kristo truvehimīru kitaha. ¹⁰ *Fwe kupwən nəpin kitaha saməmwəki ihi Kumwesən, in ro suatuk ia nemhəien səvəi Tini mə kitaha tsəuvehe in me nepwin. Ro pen təkwtəkwuni səuvəuvehe in me nepwin ro a nukurənien irə mə in truvehimīru kitaha ia nīmīruien səvəi Tini. ¹¹ Nənə rīpkə mhə nəri əpa nəha, mətə nari riti mwi, ia nəpin me kitaha samagien ti nəfe Kumwesən rino. In rīnəriari pehe namasanien i saməuvehi rauku pen ti İərimənu səkitaha Iesu Kristo. Namasanien nəha ramo mə in me nepwin i kitaha.

Atam ruvei pehe nemhəien, mətə Kristo ruvei pehe nīmīruien

¹² *Fwe tui anan, noien ərəha rīməuvehe ia tiptənə i rīməuku pen ti iərmama kuatia nə Atam. Nənə ti nəri nə mə iərmama nəha rino noien ərəha, in remhə. Nənə ro pen kwənkwaī noien nəha nərmama me pam tuhaməkeikei memhə ti nəri nə mə irəha pam kamho noien ərəha.

¹³ *Nipərhiēnien nərmama ia tiptənə i kamho noien ərəha kurirə Kumwesən rīpkuvei pehe Loa səvəi Moses, mətə Kumwesən rəpwəh nəvsini penien noien ərəha me səvənrəha ti nəri nə mə Loa ramiwən ihi. ¹⁴ *Mətə nemhəien ramərimənu ihi ia nəpin nəha. Fwe Atam meste pehe Moses nərmama me pam hemhə, nəri auər a mə irəha nepwin noien ərəha me səvənrəha həpkəmwhen mhə ia noien ərəha səvəi Atam. Atam in iərmama riti kamətə pen Iesu Kristo irə sə truvehe kurirə irə.

¹⁵ Mətə nəri sə Kumwesən rīnəriari pehe auər a i m nərmama ropə iti ia noien ərəha səvəi Atam. Noien ərəha səvəi iərmama kuatia i Atam ruvei pehe nemhəien ti nərmama həpik, nənə nəri i ro nari asori. Mətə nəri asori sə rəpi raka, in i namasanien səvəi Kumwesən mine nəri sə rīnəriari pehe auər a i m nərmama həpik, nənə nəri nəha rīməuvehe ia namasanien səvəi iərmama kuatia a in i Iesu Kristo. ¹⁶ Nənə nəri sə Kumwesən rīnəriari pehe auər a i m nərmama in ropə iti ia kwənkwaī noien ərəha səvəi iərmama kuatia a nəha Atam. İakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Atam rino noien ərəha kuatia, nənə Kumwesən rəkiri in ti noien səvənhi, mīni mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Mətə kurirə, nəpin nərmama həpik ho noien ərəha rīpik nənə Kumwesən rəriari pehe auər a nəri amasan m kitaha, mo mə kitaha tsətukwatukw ia nənimen nənə mhəuvehi nīmīruien. ¹⁷ Nipərhiēnien mə noien ərəha səvəi iərmama kuatia a Atam rino nemhəien ramərimənu ia

* 5:5: Sam 22:5, 25:20, Hip 6:18-19 * 5:8: Jon 3:16, 1Jon 4:10 * 5:9: Rom 1:18, 2:5,8 * 5:10:

Rom 8:7-8 * 5:12: Jen 2:17, Jen 3:6,19, Rom 6:23 * 5:13: Rom 4:15 * 5:14: 1Kor 15:21-22, 1Kor 15:45

nərmama me pam, nənə nəri i ro nari asori. Mətə Iesu Kristo rino nari riti rasori məpi raka. Nərmama me pam səməme kamhəuvehi namasanien asori səvəi Kumwesən sə rinəriari pehe auər a i m nərmama, in i namasanien sə ramo irəha hatukwatukw ia nənimen, irəha tuhəuvehi nimiruien mharə irə mamhərimənu ti nəri i Iesu Kristo rino.

18 *Ro iamihni irə sətoni mə noien ərəha kuatia a səvəi Atam rino mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Rəmwhen a mwi noien atukwatukw kuatia a səvəi Kristo rino suatuk mə nərmama tuhəukurən mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə natukwatukwien nəha ramo mə nərmama pam həukurən nuvehien nimiruien. 19 *Iərmama kuatia rinərui nəkwai Kumwesən, nənə noien nəha ro nərmama həpik həuvehe nəkur ərəha. Rəmwhen a mwi iərmama kuatia rino nəkwai Kumwesən nənə noien nəha tro nərmama həpik həuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

20 *Kumwesən riməuvei pehe Loa səvəi Moses mə noien ərəha truvehe masori, nənə mə nərmama tuhəukurən noien ərəha me səvənraha. Mətə nəpin noien ərəha riməuvehe masori, nənə namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori məpi raka mwi, 21 *mə rəmwhen ia noien ərəha rinamərimənu ia nərmama me pam mavi pehe nemhəien ia nirəha fwe kupwən, ipwet mine namasanien səvəi Kumwesən rukurən nərimənuuien, mamə nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, nənə irəha həuvehi nimiruien rerin ruku pen ti Iesu Kristo lərimənu səkitaha.

6

Ja nikaren səvəi noien ərəha nərmama me səvəi Iesu Kristo həuvamhə raka

1 *Ro pen kitaha tsəfni irə? Ramasan mə kitaha tsaməmwwur pen a ia noien ərəha pwəh namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori mwi ia kitaha?

2 *Rekəm! Ia nikaren səvəi noien ərəha kitaha səuvamhə raka. Tsəfo mhəuvən mharə mwi irə? 3 *Hiəukurən uə rekəm? Kitaha pam səməme kino paptaes ia kitaha ti nuveheien mho kuatia ia Iesu Kristo, ia paptaes nəha səuvehe mho kuatia kitaha min ia nemhəien səvənhi. 4 *Ro pen ia nəpin nəha kino paptaes ia kitaha, rəmwhen mə kitaha səuvamhə kitaha Kristo, nənə kinimwi kitaha min, mə rəmwhen Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi ia niskaiien səvəi Tata səvənhi, kitaha mwi səukurən nuvehien nimiruien vi, mharə irə, mamhavən.

5 *Ro iamihni irə ti nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kitaha min ia nemhəien səvənhi, nənə tsəuvehe mwi mho kuatia kitaha min ia noien sə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. 6 *Kitaha səukurən mə nəpin kinərui tərini pen Kristo ia nei kamarkuaui, kərui tərini pen irəha nimiruien akuas me səkitaha mə trouraha noien akuas ia nipwrataha sə rokeikei pik noien ərəha. Nənə rino mə noien ərəha trəpwəh mwi nərimənuuien ia kitaha, 7 *ti nəri nə mə iərmama sə remhə, niskaiien səvəi noien ərəha ripkərimənu mhə mwi irə.

8 Mətə mə kitaha səmamhə kitaha Kristo, saməni nipərhiendien irə mə tsəmīru mwi kitaha min. 9 Kitaha səukurən mə Kumwesən rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen Kristo tripkemhə mhə mwi ia nəpin riti. Nemhəien ko ripkərimənu mhə mwi irə. 10 *In remhə m kuatia a mə trətəfi niskaiien səvəi noien ərəha, mətə ipwet mine in ramīru irau Kumwesən.

* 5:18: 1Kor 15:22 * 5:19: Aes 53:11 * 5:20: Rom 4:15, Kal 3:19 * 5:21: Rom 6:23 * 6:1: Rom 3:5-8 * 6:2: 1Tes 4:1 * 6:3: Kal 3:27 * 6:4: Kol 2:12 * 6:5: Fil 3:10-11 * 6:6: Kal 5:24 * 6:7: 1Tes 4:1 * 6:10: Hip 9:26-28, 1Pit 3:18

11 *Ia noien a mwi naha rerimiahaha tramakeikei mamrhi ma ia nikaren savai noien araha kimiaha hiuvamha raka, mata ia nikaren savai Kumwesan kimiaha hiamamiru ti nari na ma hiuvauvehe mhano kuatia kimiaha Iesu Kristo. 12 *Ro pen noien araha trapwah narimanuien ia nipwramiaha me samame tuhemha. Kimiaha tihapwah noien noien araha me naha nipwramiaha me hokeikei pik. 13 *Tihapwah naseni penien nipwramiaha me huvan ia raji noien araha ma noien araha truvehi mo narahaien me ia nipwramiaha, mata tihaseni pen kimiaha m Kumwesan ramwhen ia narmama samame kimapeki raka iraha ia nemhaisen mhapeki pen ia nimiruien. Tihaseni pen nipwramiaha me ia raji ma in truvehi mo noien atukwatukw ia nipwramiaha. 14 *Noien araha trapwah narimanuien ia kimiaha ti nari na ma hiapkar tegin mh Lo sava Moses mata hiamara tegin namasanien savai Kumwesan.

Noien atukwatukw ramarimanu ia narmama me savai Iesu Kristo

15 *Nanarəfo? Ramasan ma kitaha tsamo a noien araha ti nari na ma sapkar tegin mh Lo sava Moses mata samara tegin namasanien savai Kumwesan? Rekam! 16 *Hiukurən uə rekam? Trini minua hiaseni pen kimiaha karkwi tarini kimiaha ma tihamo nakwai iarmama riti, nana, kimiaha no iotukwininari me savai iarmama naha hiamo nakwan. Suatuk karu ti nesi penien. Ia suatuk riti kimiaha iotukwininari me savai noien araha, nana suatuk naha ramevan ti nemhaisen. Nana ia suatuk riti mwi kimiaha iotukwininari me hiamo nakwai Kumwesan, nana suatuk naha ramevan ti natukwatukwien ia namri Kumwesan. 17 Mata kitaha sani tanak ti Kumwesan ma nari auar a fwe kupwan noien araha rinarkwi tarini kimiaha hiamo nakwan, mata kurira hio nagkiariien parhien sa kinahatan kimiaha ira ia rerimiahaha pam. 18 *Kimafi raka noien araha ia kimiaha, hiuvauvehe raka mhano kimiaha iotukwininari me savai noien atukwatukw.

19 Iakamagkiari ia noien riti sa narmama hukurən, in i noien savai iotukwininari mine iamə asori, ti nari na ma natarigien sakimaha ripkamwhen mh ti nukurənien narimnari me savai Kumwesan. Fwe kupwan hianaseni pen nipwramiaha me karkwi tarini iraha kamho nakwai noien amkemik mine noien araha sa rauta mamasori. Mata ipwet mine tihaseni pen nipwramiaha me pwah karkwi tarini iraha kamho a noien sa ratukwatukw, nana kimiaha tihauvehe mhəmher mho narmama ikinan me savai Kumwesan. 20 Fwe kupwan, noien araha rinarkwi tarini kimiaha hiamo nakwan. Ia napin naha noien atukwatukw ripkarimanu mh ia kimiaha. 21 *Namasanien riti riwan hiamauvehi rimauku pen ti noien araha me samame hiamauris tukwe naha takwtakwuni. Kwankwai noien araha me naha, in na nemhaisen a. 22 Mata takwtakwuni, kimafi raka noien araha ia kimiaha. Kimiaha hiuvauvehe mhano raka iotukwininari me savai Kumwesan. Namasanien sa hiamauvehi ruku pen tukwe in na kimiaha tihauvehe mhəmher mho nukur ikinan me savanhi. Nana kwankwai namasanien naha in na nimiruien rerin. 23 *Ro iaminha ira ti nari na ma narakuuien savai noien araha in na nemhaisen, mata nari sa Kumwesan ramariari pehe auar a i, in na nimiruien rerin samauvehi raku pen ti Iesu Kristo Iarimanu sakitaha.

7

Loa ko ripkaktamhiri mh iarmama sa ruvamha raka

* 6:11: 2Kor 5:15, Kal 2:19, 1Pit 2:24 * 6:12: Jen 4:7 * 6:13: Rom 12:1, Efes 2:5, 5:14 * 6:14: 1Jon 3:6 * 6:15: Rom 6:1 * 6:16: Jon 8:34, 2Pit 2:19 * 6:18: Jon 8:32 * 6:21: Rom 7:5, 8:6,13 * 6:23: Rom 5:12,15

¹ Piak me, iakamægkiari m kímiaha sëmame hiäukuræn noien sävai loa. Kímiaha hiäukuræn uä rekäm? Loa rærkwi tärini iärmama riti näpin in ramiru ihi. ² Rämwhen ia näri i. Pran riti sä rinerä raka loa rærkwi tärini irau sävänhi iärman näpin iärman sävänhi ramiru, mätä trini minuä iärman sävänhi remhæ, nänæ kifi raka loa näha irä sä rinærkwi tärini irau sävänhi iärman. ³ Mätä trini minuä in ramesi pen iärman äpä riti näpin sävänhi iärman ramiru ihi, kani in mä pran sä rinerä raka kamakres i. Mätä trini minuä iärman sävänhi remhæ, kifi raka loa näha ia prä naha. Nänæ trini minuä in ramesi pen iärman äpä, kæpwäh niniien in mä pran sä rinerä raka kamakres i.

⁴ *Piak me, kímiaha mwi hiämwhen ia prä naha nemhæien rifi nari irä. Fwe kupwæn iärman säkímiaha in nä Loa sävai Moses, mätä ti näri nä mä kímiaha hiäuvamhæ raka ia nipwrai Kristo, tækwtækwuni kímiaha hiäukuræn nesi penien iärman äpä, iärman äpä nä in nä Kristo sä Kumwesæn rino rätui mwi ia nemhæien sävänhi. Kitaha samesi pen in mä rämwhen ia nei rukuä kwänkwän kitaha mwi säukuræn nukuäien noien amasan me sävai Kumwesæn. ⁵ *Fwe kupwæn näpin kitaha samarä, mamhesi pen a noien iärman sävai nipwrataha, noien äräha me näha kitaha sokeikei pik Loa näha ramäsuäpwi iräha kamhærimänu ia nipwrataha, mamhäukuä kwänkwän nä nemhæien. ⁶ *Ia näpin näha, Loa näha ramækwtämhiri kitaha rämwhen samarä ia kalapus, mätä ipwet mine näpwäh näkwtämhiriien kitaha, ti näri nä mä rämwhen mä kitaha säuvamhæ raka. Tækwtækwuni kitaha samo tukwini nari m Kumwesæn, mhäpwäh nesi penien suatuk akuas sävai Loa näha kímäräi, mätä kitaha samesi pen suatuk vi sävai Nänimwin Ikinan.

Loa in ramasan mätä närmama niskaiien sävänraha riwän

⁷ *Ro pen kitaha tsäfni irä? Tsäni mä Loa sävai Moses räräha? Rekäm! Kwa Loa näha ramahatæn iou mä noien äräha räfo irä. Mä Loa näha riwän ko iapkukuræn mhæ. Trini minuä Loa näha ripkini mhæ mä, “Rerim träpwäh nakresien narimnari me sävai iärmäpä,” nänæ ko iapkukuræn mhæ mä noien näha räfo irä. ⁸ *Mätä noien äräha rinätöni suatuk ia nägkiariien näha sävai Loa, mo rerik fwe imwä ramakres narimnari me säpämsepä sävai iärmäpä. Mätä trini minuä Loa riwän, noien äräha ro näri emhæ irä. ⁹ *Fwe kupwæn, iakamreirei ihi Loa näha, iakamiru a. Mätä näpin nägkiariien sävai Loa näha ruvehe, noien äräha ruvehe mimiru nänæ iou iakemhæ. ¹⁰ *Nägkiariien näha sävai Loa rimäuvehe mä tro iärmama rimiru, mätä iou iakätöni mä ro iou iakemhæ.

¹¹ *Noien äräha rinätöni suatuk ia nägkiariien näha sävai Loa reikuä ia nirak, nänæ ia noien näha rousi äpune iou. ¹² *Ro pen Loa in ro ikinan, nänæ, nägkiariien sävänhi ro ikinan, matukwatukw, mamasan. ¹³ *Nänæ räfo iärmama riti rini mä, “Räfo mä Loa in näri amasan riti, mätä ro iou iakemhæ?” Mätä rekäm, nägkiariien näha ripkatukwatukw mhæ! Näpin iakukuræn nägkiariien sävai Loa sä ramasan, noien äräha sä rerik rokeikei ro iou iakemhæ. Nänæ tækwtækwuni iakukuræn mä noien äräha me säiou iräha noien äräha pärhien. Nänæ näpin iakätöni nägkiariien sävai Loa, iakukuræn mä noien äräha pärhäha anan.

¹⁴ *Kitaha säukuræn mä Loa rimäuku pen ti Kumwesæn, mätä iou iärmama a, niskaiien säiou riwän. Iou iakämwhen a ia iärmama riti sä noien äräha

* 7:4: Rom 6:2,11, Kal 2:19 * 7:5: Rom 6:21 * 7:6: Rom 8:2, 6:4 * 7:7: Eks 20:17, Dut 5:21

* 7:8: Rom 4:15 * 7:9: Jem 1:15 * 7:10: Lev 18:5, Rom 10:5 * 7:11: Jen 3:13, Hip 3:13

* 7:12: 1Tim 1:8 * 7:13: Rom 5:20 * 7:14: Sam 51:5, Jon 3:6

rinərki tərini mamərımənu ia nira. ¹⁵* Iou iapkukurən mhə narimnari me səməme iakamo. Nəri amasan me səməme iakokeikei mə tako ipko mhə, mətə iakamo a nəri sə iapkokeikei mhə. ¹⁶ Nənə mə iakamo nəfe iapkokeikei mhə, iakaməsəni a mə Loa nəha ramasan. ¹⁷ Ro iamınhi irə rıpkə mhə iou pərhiən i sə iakamo noien ərəha, mətə noien ərəha sə ramarə ia nira ramə. ¹⁸* Iakukurən mə iou iərmama a, nəri amasan riti riwən ramarə ia nira. Nəri auər a mə nəpın nepwın iakokeikei mə tako nəri amasan riti, mətə ko iapko mhə. ¹⁹ Nəfe nəghin iakamo rıpkə mhə nəri amasan sə iakokeikei mə tako, mətə iakamo a noien ərəha sə iapkokeikei mhə mə tako. ²⁰ Nənə trini minuə iako nəfe nəghin sə iapkokeikei mhə mə tako, rıpkə mhə iou pərhiən i iakamo, mətə noien ərəha sə ramarə ia nira ramə.

²¹ Ro pen iakamətoni mə ramo iamınhi irə ia nəpın me pam. Nəpın iakokeikei mə tako nəri amasan, mətə iakamo a noien ərəha. ²² Iou iakokeikei pik Loa səvəi Kumwesən fwe imwə ia rerik. ²³* Mətə iakamətoni ia nipwrak noien riti mwi sə ramaruagan irau noien səvəi nətərigiən səiou. Nənə noien nəha rərkwı iou, mamə iou iakamo a nəfe noien ərəha səvəi nipwrak rokeikei. ²⁴ Eh, iou iəmə iapkreği mhə ramasan! Sin trasitu ia nira mə nipwrak i sə tro iou iakəmhə trıpkərımənu mhə ia nira? ²⁵* İakini tanak ti Kumwesən. İesu Kristo İərımənu səkitaha in tro!

Ro pen noien səiou ro iamınhi irə: İa nətərigiən səiou iakamo nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə ia nipwrak iakamo nəkwai noien ərəha.

8

Niməruien vi səvəi Nənimwın İkinan

¹ Mətə takwtəkwuni nəha, nərmama səməme həməuvehe mhə kuatia irəha İesu Kristo nərpwınien riwən sə Kumwesən tro minraha ti noien ərəha, ²* ti nəri nə mə ia nəpın me Nənimwın İkinan rauvei pen niməruien minraha kamhəuvehi raku pen ti İesu Kristo. Noien nəha Nənimwın İkinan ramo rıneivınari ia nira iakınaraka raka ia nıskaien səvəi noien ərəha mine nemhəien. ³* Loa səvəi Moses rıreirei neivien nari ia nərmama iamınha irə ti nəri nə mə noien ərəha səvəi nipwrənraha ramouraha nəgse Loa nəha. Mətə nəri sə Loa nəha rıreirei noien Kumwesən rino. In i rinərhi pəhe Tini atukwatukw mə tremhə ti noien ərəha. Nənə Tini ruvehe iərmama nipwrən rəmwhen ia nipwrai nərmama ərəha me, nənə, Kumwesən nərpwın noien ərəha me səvənraha ia nipwrai Tini. ⁴* In ro iamınha irə mə nəgkiarien atukwatukw me ia Loa nəha tuhəuvehe mhə nipərhiənien ia kitaha, kitaha nərmama me i samarə mhəpkəsi pen mhə noien ərəha səvəi nipwrataha mətə samarə mamhesi pen Nənimwın İkinan.

⁵ Nərmama səməme kamharə mamhesi pen noien ərəha səvəi nipwrənraha, narimnari me nəha noien ərəha səvəi nipwrənraha rokeikei kamhərımənu ia nətərigiən səvənraha, mətə nərmama səməme kamharə mamhesi pen Nənimwın İkinan, narimnari me nəha Nənimwın İkinan rokeikei kamhərımənu ia nətərigiən səvənraha. ⁶* Trini minuə iərmama riti noien ərəha səvəi nipwrən ramərımənu ia nətərigiən səvənhi, noien nəha trukə kwənkwan, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trini minuə Nənimwın İkinan ramərımənu ia nətərigiən səvənhi, noien nəha trukə kwənkwan in

* **7:15:** Kal 5:17 * **7:18:** Jen 6:5, 8:21 * **7:23:** Kal 5:17, Jem 4:1, 1Tes 2:11 * **7:25:** 1Kor

15:57 * **8:2:** Rom 7:23-24 * **8:3:** Wok Me 13:38, 15:10, Fil 2:7, Hip 4:15 * **8:4:** Kal 5:16,25

* **8:6:** Rom 6:21

nə nimiruien mine nəməriniuen. ⁷*Trini minua noien ərəha səvəi nipwrai iərmama ramərīmənu ia nətərigien səvəi iərmama, nətərigien səvəi iərmama tripkewaiu mhə misiai Loa səvəi Kumwesən. Nipərhiendien mə in rirəirei anan noien. ⁸Nənə nərmama me səməme noien ərəha səvəi nipwranraha ramərīmənu ia nərəha ko həpko mhə reri Kumwesən ragien.

⁹*Mətə kimiaha i, noien ərəha səvəi nipwramiaha ripkərīmənu mhə ia kimiaha iaminha irə, rekəm. Kimiaha nərmama Nənimwin səvəi Kumwesən ramarə ia rerimiahə, ro pen hiamarə mamho nəkwan. Trini minua iərmama riti Nənimwin səvəi Kristo ripkarə mhə ia rerin, iərmama nəha ripko mhə in iərmama riti səvəi Kristo. ¹⁰*Mətə mə Kristo ramarə ia rerimiahə, nəri auər a nipwramiaha traməkeikei memhə ti noien ərəha, mətə nənimwimiahə ramiru ti noien atukwatukw. ¹¹Kumwesən rino Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə trini minua Nənimwin səvənhi ramarə ia rerimiahə, Kumwesən sə rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi, in truvei pehe mwi nimiruien m nipwramiaha me səməme tuhemhə.

¹²Ro pen piak me, nari riti nəha ikin kitaha tsaməkeikei mho. Nəri nəha in i tsamarə mamhesi pen a Nənimwin Ikinan. Rərəha mə tsamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi nipwrataha. ¹³*Trini minua hiamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi nipwramiaha, tihaməkeikei mhemhə. Mətə trini minua ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan hiamousi əpune noien ərəha me səməme hiamo ia nipwramiaha, nənə tihəmiru. ¹⁴Iakani iaminhə irə ti nəri nə mə nərmama me pam səməme Nənimwin Ikinan ramiri irəha, irəha nipwnəti Kumwesən me. ¹⁵*Nənə Nənimwin Ikinan i Kumwesən ruvəuvei pehe raka m kimiaha in ripko mhə kimiaha hiəhekir Kumwesən rəmwhen ia nərmama me i kinərkwī tərini irəha kamho nəkwai nəmə asori me səvənraha, mamhəhekir irəha. Mətə Nənimwin nəha ro kimiaha həuvehe nipwnəti Kumwesən me. Ia niskaiien səvəi Nənimwin nəha, kitaha samasək Kumwesən mə, “Rimimaha, Tata!” ¹⁶*Nənimwin nəha in rani pehe ti nənimwitaha mə nipərhiendien kitaha nipwnəti Kumwesən me. ¹⁷*Nənə mə kitaha nipwnəti tata riti, tsaməkeikei mhəuvehi nautə səvəi tata. Nipərhiendien, Kumwesən truvei pehe nautə səvənhi m kitaha, nənə kitaha tsəuvehi pəri nautə nəha kitaha Kristo. Mətə mə kitaha tsəuvehi pəri nautə kitaha Kristo, tsaməkeikei mhəuvehi pəri mwi nəmisəien kitaha min, nənə ro iaminhə irə Kumwesən truvehi utə kitaha, kitaha mwi tsəuvehi nasorijen kitaha Kristo.

Nasorien sə trier pehe tukətoni ia nərmama me səvəi Iesu Kristo

¹⁸*Ia nətərigien səiου, nəpin reritaha ramrhi nasorien sə trier pehe tukətoni ia kitaha, nənə nəmisəien me i kitaha saməuvehi ipwet mine ho nəri auər a ia nərəha. ¹⁹*Təkwtəkwuni neiai mine tivrənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino kamhəti pen min mamheitenhi nəpin sə tuhətoni nipwnəti Kumwesən me tuhəier pehe irə. ²⁰*Iakani iaminha irə ti nəri nə mə neiai mine tivrənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino həuvəuvehe mhəuvəirei mə Kumwesən rinəmri irəha ti nəfe. Nənə ro iaminha irə ti nəri nə mə ripko mhə narimnari me nəha hokeikei mə tuho iaminha irə, mətə ti nəri nə mə Kumwesən in rokeikei iaminha irə. In ro irəha həuvehe mhəirei mə in rinəmri irəha ti nəfe mə irəha tuhəti pen min mamheitenhi ²¹*nəpin sə

* **8:7:** Mat 12:34, Jon 8:43, 12:39, Jem 4:4 * **8:9:** 1Kor 3:16, 12:3 * **8:10:** Kal 2:20, Efes 3:17, 1Tes 4:6 * **8:13:** Kal 6:8, Kol 3:5 * **8:15:** 2Tim 1:7, Mak 14:36 * **8:16:** 2Kor 1:22 * **8:17:** Kal 4:5-7, Rev 21:7 * **8:18:** Rom 5:2, 2Kor 4:17 * **8:19:** Kol 3:4 * **8:20:** Jen 3:17-19 * **8:21:** 2Tes 3:13, 1Jon 3:2

in trifi nari ia niraha. Ia nāpin naha iraha tuharaka ia noien i rækwi tərini iraha, noien sə ro mə iraha kamhəmərir auər a. Nənə nāpin Kumwesən trifi raka nari ia niraha, tuhagien asori iraha nipwnəti Kumwesən me səməme kıməfi mwi nari ia niraha.

²² Kitaha səukurən mə fwe kupwən anan meste pehe naha təkwtəkwuni, neiai mine tiprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino kamhasək rəmwhen ia pran riti sə ramregi nəmisəien mə trərəhi tini. ²³* Nənə ripko mhə narimnari me əpa naha səməme Kumwesən rino iraha kamhasək iamınha irə. Kitaha i Nənimwin Ikinan riməkupwən mo səvənhi wok ia kitaha, kitaha mwi saməregi nəmisəien naha reritaha fwe imwə ramasək, sameitenhi Kumwesən mə tresi kitaha səuvehe nipwnətin me. Ia nāpin naha in trifi nari ia nipwrataha. ²⁴* Fwe kupwən, ia nāpin naha Kumwesən riməuvehimiru kitaha irə, kitaha saməti pen narimnari me naha mamheit-enhi. Trini minuə iərmama riti ruvehi nari riti sə in rameitenhi, nənə treitenhi mwi ti nəfe? ²⁵ Mətə kitaha saməti pen nari riti sə səpkətoni mha ih, nənə mho nətərigien səkitaha rəpwəmwis mameitenhi mə trier pehe.

²⁶ Ia noien a mwi naha, Nənimwin Ikinan mwi ramasitu ia kitaha nərmama me i niskaiien səkitaha riwən, ti nəri nə mə kitaha səreirei mə nəfe noien ratukwatukw mə kitaha tsesi pen mhəfwaki, mətə Nənimwin Ikinan naha in əpa raməgkiari m Kumwesən ia nāpin me tukutaha, mamasək ia nasəkien me ko kīpkregi mhə. ²⁷* Nənə Kumwesən sə ramətə pui reri nərmama, in rukurən nətərigien səvəi Nənimwin Ikinan, ti nəri nə mə Nənimwin naha raməgkiari m Kumwesən ti nərmama me səvənhi, mamesi pen nəkwai Kumwesən.

Nari riti riwən truvehi raka kitaha ia nokeikeien səvəi Iesu Kristo

²⁸* Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme kamhəuvehe, Kumwesən ramo kamhəuvehe mə tuho nəri amasan m nərmama hōkeikei in, səməme in rinəkwein ia niraha mesi pen nətərigien səvənhi. ²⁹* Iakani iamınha irə ti nəri nə mə nərmama səməme Kumwesən ruvəukurən raka iraha fwe tui anan, in rəmri əpə iraha mə iraha tuhəuvehe mhəmwhen ia Tini. Kumwesən ro iamınha irə mə Tini truvehe mo nəmritaik ia piəvni me həpik. ³⁰ Nənə səməme in rəmri əpə iraha, in rəkwein iraha. Nənə səməme in rəkwein iraha, in rini mə iraha hatukwatukw ia nənimen. Nənə səməme in rini mə iraha hatukwatukw ia nənimen, in ruvehi utə iraha həuvehi nasorriien.

³¹* Ro pen kitaha tsəfni ia narimnari me i? Kumwesən ramarə tukutaha, nənə iərmama riti riwən riskai məpi raka sə trəmwəki kitaha. ³²* In ripkhekir mhə ti Tini atukwatukw mə tremhə tukutaha pam, mətə in rinəsəni a irə. Nənə in riməuvei pehe Tini m kitaha, nənə in tripkəkwtəmhiri əknekim mhə mwi narimnari me nepwin mwi səvənhi, in truvei pehe a m kitaha. ³³* Kitaha nərmama me i Kumwesən rimərfi kitaha mə səvənhi, iərmama riti riwən rukurən niniien nəgkiariien me nepwin ia kitaha mə kitaha səno noien ərəha, ti nəri nə mə Kumwesən əpa in ruvəni raka mə kitaha satukwatukw ia nənimen. ³⁴* Iərmama riti riwən rukurən niniien mə kitaha səno noien ərəha tsaməkeikei mhəmhə tukwe. Iesu Kristo tripkini mhə iamınha irə, kwa in remhə tukutaha, nənə kurirə irə Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə təkwtəkwuni Kristo in fwe ia nıkare Kumwesən mwatuk, raməgkiari tukwini səkitaha m Kumwesən. ³⁵ Nənə iərmama riti

* **8:23:** 2Kor 5:2-4, Kal 5:5   * **8:24:** 2Kor 5:7   * **8:27:** Sam 139:1, 1Kor 4:5   * **8:28:** Efes 1:11

* **8:29:** Kol 1:18, Hip 1:6   * **8:31:** Sam 118:6   * **8:32:** Jon 3:16   * **8:33:** Aes 50:8   * **8:34:** Sam 110:1, Wok Me 7:55-56, 1Jon 2:1

riwən rukurən nuvehi rakaien kitaha ti nokeikeiien səvəi Kristo. Nəri auər a mə səregi nəmisiəien, uə sarə ia nəpən əknekin, uə nərmmama hometə kitaha, uə nukumhə rahi, uə nautə səkitaha riwən, uə ipaka semhə, uə nərmmama housi əpune kitaha, mətə narimnari me i ko həpkuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeiien səvənhi. ^{36*}Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua İkinan rani mə,

“Ti nəghim, Kumwesən, kamousi əpune kimaha ia nəpən me pam.

Kamətə kimaha iahəmwhen ia sipsip me səməme tukousi əpune irəha.”

^{37*}Nipərhiēien, ia narimnari me pam nəha Kristo sə rokeikei pik kitaha ramo kitaha saməskai mhəpi raka. ³⁸Iou iakukurən amasan mə nemhəien uə nimiruien, uə nagelo me uə nəremhə me, uə narimnari me səməme haməuvehe nəha təkwəkəwuni uə narimnari me səməme tuhəpkuvehe, uə niskaiien me, ³⁹uə narimnari me fwe irənhə uə narimnari me fwe inhəripw Imwei Nəkur Həuvamhə, uə narimnari me səməme Kumwesən rino kamharə ia neiai mine tiprənə, ko irəha pam həpkuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeiien sə Kumwesən ramo m kitaha ti nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kitaha İesu Kristo İərimənu səkitaha.

9

Noien sə Kumwesən rarfi nərmmama me səvənhi irə

¹Iakani pərhiēn ia nəmri Kristo iapkeikuə mhə. İakamregi Nənimwəin İkinan fwe ia rerik mə nəgkiariien i iakamini ro nipərhiēien. ²Rerik rərkwəpər məmisə pik ia nəpən me pam ^{3*}ti səiou me nərmmama me nəkur İsrəl, ti nəri nə mə irəha həpkini mhə nipərhiēien ia İesu Kristo. Irəha həmwhen ia piak me ti nəri nə mə ia nipwramaha kimaha kwənəkəwus kuatia. Trini minuə ko Kumwesən ruvehi raka iou ia rəgi Kristo, mo suatuk minraha həuvehe mho kuatia irəha min, mətə iou rerik ragien a mə tuko iamınha irə ia nırak. ^{4*}Nəkur İsrəl me nəha, Kumwesən rınəkəwein irəha mə nipwnətın me, mo pui pen nasoriēn səvənhi minraha, muvei pen nəgkiariēn me səvənhi sə rınərihi tərini əknekin irəha, nənə muvei pen Loa səvənhi minraha, mine nəfwakiēn fwe ia nimwə tapolen, mine promes me səvənhi. ^{5*}Kaha kupwən me səvənraha irəha nəha Epraham, Aesak, mine Jekop. Nənə ia nipwran Kristo ruku pen ia kwənəkəwus səvənraha. In Kumwesən sə rasori ia narimnari me pam. Pwəh nəgnəginiiēn revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

^{6*}Nipərhiēien nəkur İsrəl me həpik həpkini mhə nipərhiēien ia İesu Kristo, mətə ia noien nəha rıpkə mhə mə nəgkiariēn səvəi Kumwesən ruvəmwei. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə nərmmama me nəha ia kwənəkəwus səvəi İsrəl rıpkə mhə irəha pam nəha İsrəl pərhiēn. ^{7*}Nənə nərmmama me nəha ia kwənəkəwus səvəi Epraham, rıpkə mhə irəha pam nəha nipwnəti Epraham me. Mətə Kumwesən rıməni pen ti Epraham i mə, “Kwənəkəwus me səim tuhəuku pen ia Aesak.” ^{8*}Nipwrai nəgkiariēn nəha in i mə nəkwərəkəwərha me səməme hətui pehe ia nəgse nipwrai iərmama rıpkə mhə irəha nəha nipwnəti Kumwesən me, mətə nəkwərəkəwərha me səməme hətui pehe ia nəgse promes səvəi Kumwesən kaməvsini irəha mə kwənəkəwus me səvəi Epraham. ^{9*}Ro iamınha irə ti nəri nə mə in i nəfe Kumwesən rıməni:

* **8:36:** 2Kor 4:11 * **8:37:** Jon 16:33 * **9:3:** Eks 32:32 * **9:4:** Eks 4:22, Dut 7:6, 14:1-2

* **9:5:** Mat 1:1-16, Jon 1:1, Rom 1:25 * **9:6:** Nam 23:19, Rom 2:28 * **9:7:** Jen 21:12 * **9:8:**

Kal 4:23 * **9:9:** Jen 18:14

“Ia nāpīn atukwatukw nāha takrērig pehe mwi irā nānā Sera rīnārāhi raka nārīm riti iārman.”

¹⁰ *Mātē rīpko mhā in əpa nāha. Takəgkiari mwi ia Repeka. In rārāhi mwirmwir Jekop mīne Isau. Tata sāvānrau nā Aesak, kaha kupwān səkīmaha. ¹¹⁻¹² *Mātē nāpīn mwirmwir mi nāha krouəpwāh ihi nātuiien, nānā rouəpwāh ihi noien nari riti rāmasan uə rārāha, Kumwesān ruvāni pen raka ti Repeka i mā, “Nārīm sē rasori tro tukwini nari m nārīm sē rouihī.” Nānā nēgkiariien nāha ramahātān amasan mā Kumwesān rarfi nārmana mamesi pen a nātārigien sāvānhi māməkwein irāha, mātē rīpko mhā ti noien mē irāha kamho. ¹³ *Rāmwhēn ia nēgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukua Ikinan rani mā, “Jekop iakokeikei, mātē Isau iakəmwəki.”

¹⁴ Ro pen kitaha tsəfni irā? Tsəni mā noien sāvāi Kumwesān rīpkatukwatukw mhā? Rekəm! Kitaha ko səpkini mhā iamīnha irā. ¹⁵ Mātē fwe kupwān Kumwesān rēgkiari m Moses, mīni mā, “Trīni mīnuā iakokeikei mā takāpi iārmana riti, takāpi in, trīni mīnuā iakokeikei mā tako rāmasan m iārmana riti, nānā tako rāmasan mīn.”

¹⁶ *Ro pen sətōni mā noien sē Kumwesān rarfi iārmana irā rəpwāh nesi penien nokeikeiien uə nīseseien sāvāi iārmana, mātē ramesi pen a nāpiien sāvāi Kumwesān. ¹⁷ *Ia Nəkukua Ikinan, Kumwesān rīni pen ti Fero, kig sāvāi nəkur Ijip mā,

“Iakīmāuvehi utā ik ti nari kuatia a, mā nārmana tuhətōni nīskaiien səiou ia niram, nānā mhāni irapw nēghik ia tənāmtənā mē pam.”

¹⁸ *Ro pen sətōni mā Kumwesān ramesi pen a nātārigien sāvānhi. Trīni mīnuā rokeikei mā trāpi iārmana riti, in trāpi. Trīni mīnuā rokeikei mā tro iārmana riti kənkəpwā ruvehe mīskai, in tro kənkəpwā ruvehe mīskai.

¹⁹ Mātē kīmīaha riti trīni pehe tukw iou i mā: “Mā ro iamīnhi irā, rəfo Kumwesān rāni ihi mā noien səkītaha rārāha? Iārmana riti rīwān ko rīnise nəkwan.” ²⁰ *Mātē ik sin i? Ik iārmana a. Rəfo ikāməkwaq raka ia nēgkiariien sāvāi Kumwesān iamīnhi? Rerīm trīrhi ro tekīnari kīno ia nīse tīprənā rərpwu muvehe mīskai. Ko rīni pen ti iārmana rīno mā, “Ikīnəfo mo iou iamīnhi irā?”

Rekəm! ²¹ *Iārmana sē ramo tekīnari mē ia nīse tīprənā iamīnhi, in rasori ia nīse tīprənā, mukurān nuvehīien nīse tīprənā riti mo tekīnari kəru irā, riti sāvāi nāpīn amasan, nānā riti mwi sāvāi wək auər a mē.

²² Mātē Kumwesān in mwi rīno rāmwhēn ia iārmana sē ramo tekīnari ia nīse tīprənā. In rīno nārmana nēpwin mā trouraha irāha. Nānā ia nāpīn mē in ramo nātārigien sāvānhi rāməpwāmwis māmeitenhi nāpīn trərpwin noien ərāha mē sāvānrāha mā nārmana tuhətōni nīemaha sāvānhi. ²³ *In tro iamīnha irā mo nārmana hətōni nasorīien sāvānhi rasori pīk anan, in truvei pen m nārmana mē i rīnāpi irāha, sāməme in rīməkupwān mārnpənā ia nīrāha mā tuhəuvehi nasorīien. ²⁴ Iakāməgkiari ia kitaha i nārmana sāməme in rīnəkwein ia kitaha, rīpko mhā nəkur Isrēl əpa mātē nārmana mwi rīpko mhā irāha nəkur Isrēl. ²⁵ Rāmwhēn ia nēgkiariien sē Kumwesān rīmāni ia nəkukua sāvāi Profet Hosea, rani mā, “Nārmana mē i rīpko mhā irāha nārmana mē səiou, takəkwein irāha mā, ‘Səiou mē nārmana.’”

* 9:10: Jen 25:21 * 9:11-12: Jen 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:16: Efes 2:8 * 9:17: Eks 9:16 * 9:18: Eks 4:21, 9:12, Eks 14:4 * 9:20: Aes 29:16, 45:9 * 9:21: Jer 18:6 * 9:23: Rom 8:29, Efes 1:3-12

Nənə nərmama me i iakinəpwəh nokeikeien irəha fwe kupwən,
takəkwein irəha mə, 'Nərmama keikei me səiou.'^a

²⁶ Nənə rani mwi mə:

"Ia kwopun atukwatukw nəha kiməni pen ti nirəha i mə,
'Ripko mhə kimiaha nərmama me səiou,'

tukəkwein irəha mə, 'Kumwesən sə ramiru nipwnətin me nə kimiaha.'^b

²⁷ Nənə Profet Aesea rəgkiari ia nəkur Isrel ia nəgkiariien i rani mə,
"Nəri auar a mə nəkur Isrel tuhəpik rəmwhen ia nipəkir ia nikare tasi,
mətə tukuvehimiru a kwənkwan nepwin,

²⁸ ti nəri nə mə İərimənu tro pam akwauakw a
nəfe nəghin riməni mə tro ia təkure tiprəna i."

²⁹ Nənə rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea riməni fwe kupwən mə:

"İərimənu sə rauvehi niskaiien me pam riməuvehimiru kitaha me nepwin
nəkur Isrel.

Mə in rinapko mhə iaminihi,

ko kitaha səmwhen ia nəkur Sotom

kitaha səuvəuvehe raka mhənəmwhen ia nəkur Komora."^c

Nəkur Isrel me həpik həpkini mhə nipərhiien ia Iesu Kristo

³⁰ *Ro pen kitaha tsəfni irə? Nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel
həpkousari mhə mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə ti nəri nə mə
irəha həni nipərhiien ia Iesu Kristo nənə Kumwesən ro irəha hatukwatukw
ia nənimen. ³¹ *Mətə nəkur Isrel housari pik ia suatuk səvəi nesi penien
Loa mə irəha tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə irəha həpwəh
natukwatukwien. ³² *Ti nəfe? Ti nəri nə mə irəha kamhousari pik mə
tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənraha, mətə həpkesi
pen mhə suatuk səvəi nahatətəien. Irəha hənapəti raka ia kəruətərei sə
nərmama kamhapəti irə. ³³ *Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia
Nəkukə İkinan rani mə,

"Hətəni ro! İakaməmri kəruətərei riti fwe Saeon sə nərmama tuhapəti irə,
kəpwier sə tro irəha həmwei,

nənə iərmama sə rani nipərhiien irə, in tripkauris mhə."^d

10

¹ Piak me, ia rerik iakokeikei pik mə Kumwesən truvehimiru nəkur Is-
rel, nənə ia nəpin me pam iakaməfwaki tukwe. ² İakəsəni mə pərhiien
irəha kamhagien pik ti Kumwesən, mətə noien səvənraha ripkesi pen mhə
nukurəni. ³ İakani iaminihi irə ti nəri nə mə irəha həpkukurən amasan
mhə mə tuhəfo mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə suatuk
səvəi natukwatukwien Kumwesən rinəmri, in i nahatətəien ia Iesu Kristo,
irəha həpkisiai mhə irə, mətə irəha kamhousari mə tuhəmri atukw səvənraha
riti, in i nesi penien Loa. ⁴ *Mətə Kristo in rino sampam ia noien səvəi
nesi penien Loa mə nərmama me pam səməme kamhəni nipərhiien irə
həukurən nuveheien mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

⁵ *Moses raməgkiari ia natukwatukwien sə raku pen ti Loa ia nəgkiariien
i sə in rimərai mə, "İərmama sə ramo nəgkiariien me səvəi Loa, in truvehi
nimiruuien ia nəgkiariien me nəha." ⁶ *Mətə natukwatukwien sə raku pen

^a 9:25: Uə "Pran i kəpwəh nokeikeien in fwe kupwən, takəkwein in mə, 'Pran keikei səiou.'" Hos
1:6; 2:23 * 9:30: Rom 10:20 * 9:31: Rom 10:2-3 * 9:32: Aes 8:14 * 9:33: 1Tes 2:6, Rom
10:11 * 10:4: Mat 5:17, Jon 3:18 * 10:5: Rom 7:10, Kal 3:12 * 10:6: Dut 30:12-14

ti nahatətəien rani mə, “Rerimīaha trəpwəh nīrhīien nəgkiariien i mə, ‘Sin trevən fwe irənhə ia neiai’ ” muvehi Kristo meiwaiu pehe? ⁷ “uə ‘Sin trevən fwe inhəripw ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən’ ” muvehi raka Kristo ia reri nəkur həuvəmhə muvehi mutə pehe? ⁸ Natukwatukwien sə raku pen ti nahatətəien rīpkini mhə iamīnha irə, mətə rani mə, “Nəgkiariien nəha ipaka tukw ik. In fwe ia tərhum mine ia rerim.” In i nəgkiariien i səvai nahatətəien kīmaha iahaməvisau irapw i. ⁹ Trīni minuə ikini irapw ia tərhum mə “Iesu in Iərimənu,” nənə mīni nīpərhiēnien irə fwe imwə ia rerim mə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə Kumwesən truvehimīru ik. ¹⁰ Nəpīn iərmama riti ruvehi Iesu ia rerin mīni nīpərhiēnien irə, Kumwesən trīni irapw in mə in ratukwatukw ia nənimen. Nənə in truvehimīru mwi iərmama sə rani irapw ia tərhum mə Iesu in Iərimənu səvənhi. ¹¹ *Rəmwheh ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me pam səməme kāmhəni nīpərhiēnien ia iərmama nəha, irəha tuhəpkauris mhə.” ¹² *Nəgkiariien nəha səvai nərmama pam nəri auə a mə ik iamə Isrel uə rīpko mhə ik iamə Isrel. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Iərimənu kuatia a i ramərimənu ia nərmama me pam, māməriari pen ia namasaniēn səvənhi m nərmama səməme kāmhəkweh in. ¹³ *Rəmwheh ia nəgkiariien i Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me pam səməme kāmhəkweh ia nəghi Iərimənu, in truvehimīru irəha.”

¹⁴ Mətə nərmama tuhəfo mhəkweh ia Iərimənu trīni minuə həkini mhə nīpərhiēnien irə? Nənə tuhəfo mhəni nīpərhiēnien irə trīni minuə həpwəh nīregiēn nəvisaiuēn sə raməgkiari irə? Nənə tuhəfo mhəregi trīni minuə iərmama riti səvai nəvisaiuēn riwən? ¹⁵ *Nənə nərmama tuhəfo mhəvisau trīni minuə Kumwesən rəpwəh nərhi peniēn irəha? Rəmwheh ia nəgkiariien i kīməriai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Ramasan pik anan nəpīn nərmama kāmhəuvehe mə tuhəvisau nəgkiariien amasan!”

¹⁶ *Mətə rīpko mhə nəkur Isrel me pam həməni nīpərhiēnien ia nəgkiariien amasan nəha. Rəmwheh ia nəgkiariien səvai Profet Aesea rani mə, “Iərimənu, nərmama houīhi a həni nīpərhiēnien ia nəgkiariien səkimaha.” ¹⁷ *Ro pen nahatətəien raku pen ia nəri kamregi, nənə nəri kamregi raku pen ia nəgkiariien sə kaməvisau ia Kristo. ¹⁸ Mətə iakaməres mə nəkur Isrel həuvəregi raka nəgkiariien nəha uə rekəm? Ouəh, həuvəregi. Rəmwheh ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me pam həuvəregi raka rerinraha, nəgkiariien me səvənraha həuvəvən mhəneste tənəmtənə me pam.”

¹⁹ Nənə iakaməres nəresien riti mwi mə nəkur Isrel həuvəukurən raka uə rekəm? Ouəh, həuvəukurən. Moses rīməkupwən mīni irapw nəgkiariien i səvai Kumwesən mə, “Iou tako ramasan m nərmama nepwīn ia tənə əpə iti, kīmīaha tihətoni mhəm wəki irəha. Tako ramasan m nərmama nepwīn hərəirei nari, kīmīaha tihətoni niemaha rəpi kīmīaha.”

²⁰ Nənə Profet Aesea rini amasan mwi nəgkiariien səvai Kumwesən mə, “Nərmama səməme həpwəh nətūiēn iou, hənətoni iou. Iakino pui pen iou m nərmama səməme həpwəh nəresien iou.”

* **10:11:** Rom 9:33 * **10:12:** Wok Me 15:9 * **10:13:** Joel 2:32 * **10:15:** Aes 52:7 * **10:16:** Aes 53:1, Jon 12:38 * **10:17:** Jon 17:20

21 Mətə ia nəkur Isrel Kumwesən rani mə,
 “Ia nəpın mə pam iakavi atukw rəgik mə takasitu ia nərmama me i
 səməme kamhərui nəkwak, mamhəni ərəha iou.”

11

Nəkur Isrel kwənkwan nepwın nəha ikin Kumwesən rımərfi irəha

1* Ro iamınhi irə iakaməres mə pərhiən Kumwesən rıməuvei pen təkutan
 m nərmama me səvənhi? Rekəm! Hətoni ro iou. Iou iəmə Isrel. Iou
 iakuku pen ia kwənəkwus səvəi Epraham mine kwənəkwus səvəi Penjamin.

2 Kumwesən rınəpwəh nuvei penien təkutan m nərmama me səvənhi səməme
 in ruvəkurən raka irəha fwe tui anan. Hiəkurəni uə rekəm nəfe Nəkukuə
 Ikinan rani ia Profet Elaeja ia nəpın nəha raməgkari m Kumwesən ti noien
 ərəha me səməme nəkur Isrel kamho? 3* In rini mə,
 “Iərimənu, irəha hənousi əpune profet me səim,
 mhousi testesi nifatə me səim.

Iou əpa iakamarə,
 nənə irəha haməmwur mwi mə tuhousi əpune iou.”

4* Mətə Kumwesən rıməni pen nəfe ti Profet Elaeja? In rıməni mə,
 “Iakaməkwətəmhiri əknekin nərmən me sefen taosen irəha nərmama me
 səiou.

Irəha həpkininwi mhə nukurhunnraha mhəsiai kumwesən eikuə i Paal.”

5* Nənə rəmwhen a mwi ipwet mine nəkur Isrel kwənkwan nepwın nəha ikin
 səməme Kumwesən rımərfi irəha ia namasanien səvənhi. 6* In rımərfi irəha
 ia namasanien səvənhi, mətə rıpkə mhə mə rırfi irəha ti noien me səməme
 irəha kamho. Trini minuə rırfi irəha ti noien me səməme irəha kamho, nənə
 namasanien sə trəriari irə mınraha riwən rəmwhen mə ramərəku irəha ti
 wok səvənrəha.

7* Ro pen, rəfo? Nəri nəha nəkur Isrel kamhətui, irəha həpwəh nətoniien.
 Mətə nərmama səməme Kumwesən rımərfi irəha, irəha hətoni mhəuvehi.
 Səməme nəha nepwın səməme həpwəh nətoniien, Kumwesən ro irəha
 kənkəpwənrəha ruvehe miskai. 8 Rəmwhen ia nəgkariien i kımərai pen ia
 Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Kumwesən ro nətərigien səvənrəha rapri meste pehe ipwet,
 irəha ko həpkətoni mhə mwi nari riti ia nənimenraha,
 mhəpwəh mwi niregiiən nari riti ia nəkwəreginraha.”

9* Nənə Kig Tevit rani mə,
 “Pwəh tepol sə irəha kamhani nari irə ruvehe mo kwənkru sə trousi tərini
 irəha

mine net sə tuhəvsausini pen irəha irə.
 Pwəh ruvehe mo nəri sə tro irəha həmwəi,
 mine nəri sə tro irəha həuwehi nərpwınien ti noien ərəha me səvənrəha.

10 Pwəh nənimenraha rıfwə həpwəh mwi nətoniien nari.
 Pwəh irəha həregi rərəha ia nəpın me rəmwhen ia iərmama ramikou ti
 təkutan.”

Rıgi nei Kumwesən rıripin pen ia nıpwren

11* Ro pen iakaməres mə nəkur Isrel hənəpəti mhəmwei ko həpkərəer mhə
 mwi? Rekəm, irəha həukurən nərerien mwi. Mətə ti nəri nə mə irəha ho noien

* 11:1: 1Saml 12:22, Sam 94:14, Fil 3:5 * 11:3: 2King 19:10,14 * 11:4: 1King 19:18 * 11:5:
 Rom 9:27 * 11:6: Kal 3:18 * 11:7: Rom 9:31 * 11:9: Sam 35:8 * 11:11: Wok Me 13:46,
 Rom 10:19

ərəha, Kumwesən rauvehimiru nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə tro nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien nəha mə tuhəuvehi səvənraha. ¹² Noien ərəha sə nəkur Isrel həno ro namasanien revən ia tənəmtənə me. Nīmweien səvənraha ro namasanien revən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Mə ro iamīnhi irə tukəfo nəpīn nəkur Isrel me pam tuhəəriḡ mwi ti Kumwesən? Kumwesən tro mīnraha namasanien rasori mwi.

¹³ Təkwtəkwuni iakaməḡkiari m kīmiaha nərmama rīpko mhə kīmiaha nəkur Isrel. Iou aposol səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, ro pen iakəḡnəḡini wok i sə Kumwesən rīməuvei pehe miou. ¹⁴ Iakamo iamīnhi irə mə tako iou me nəpwin nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien i kamo m kīmiaha nənə mhokeikei mə tuhəuvehi səvənraha, nənə ia noien nəha takuvehimiru irəha nəpwin. ¹⁵ Mə noien i Kumwesən rino mārarki nəkur Isrel ro nərmama ia tənəmtənə me həuvehe mho in me nəpwin, tukəfo nəpīn in rīpeki pehe mwi nəkur Isrel? Noien nəha trukua noien i nərmama tuhətui mwi ia nemhəien. ¹⁶ *Trini mīnuə nərmama həmri karen nīkare bred səvəi nəveḡinien vi mə səvəi Kumwesən, nənə bred pəpwiə səvəi Kumwesən. Nənə ia nəḡkiariien səvəi nei, trini mīnuə nukune nei səvəi Kumwesən, rəḡrəḡin me mwi səvəi Kumwesən.^a

¹⁷ *Mətə kətəftefi raka rəḡrəḡi nei nəha nəpwin, nənə kuvehi kīmiaha, kīmiaha rəḡrəḡi nei olif sə rəpmin, krīpīn pen kīmiaha ia təmwhekīnraha mə tihəuvehi pəri namasanien səvəi nukune olif nəha. ¹⁸ *Nənə ro iamīnhi irə rərəha mə kīmiaha hiaməfiutə ia kīmiaha mamhətə ərəha rəḡrəḡi olif nəha. Mə hiaməfiutə ia kīmiaha iamīnhi, rerimīaha tramrhi mə nukune nei raməkwməni kīmiaha, mətə rīpko mhə kīmiaha rəḡrəḡi nei tihəkwməni nukune nei. ¹⁹ Rosi kīmiaha riti trəfiutə in mə, “Kīnətəftefi raka rīḡi nei me nəpwin kuvehi iou krīpīn iou ia təmwhekīnraha.” ²⁰ *Nīpərhiēnien kīnətəftefi raka irəha, ti nəri nə mə irəha həp wəh nahatətəien ia Kumwesən, mətə ik ikamərer ia təmwhekīnraha ti nəri nə mə iakamahatətə irə. Ro iamīnhi irə tikəp wəh nəfiutəien ik, mətə tikaməkeikei mehekir. ²¹ Trini mīnuə Kumwesən rīnətəftefi raka rəḡrəḡi nei atukwatukw ti nəri nə mə hənəp wəh nahatətəien, in trətəfi raka mwi ik mə ik ikəp wəh nahatətəien.

²² *Ro pen sətōni mə Kumwesən rukurən noien ramasan m nərmama, mətə rukurən noien mwi rəknekin mīnraha. In ramo rəknekin m nərmama sənəme haməmwei raka, mətə in ramo ramasan tukumīaha. Nənə trini mīnuə kīmiaha hiamiesi pen noien amasan səvənhi, in trīrīpīn mamō ramasan tukumīaha. Mətə trini mīnuə kīmiaha hiəp wəh noien iamīnha irə, nənə in trətəfi raka mwi kīmiaha. ²³ Nənə trini mīnuə nəkur Isrel hərəriḡ pehe mwi mhəni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo, nənə Kumwesən trīrīpīn mwi irəha ia nukunen, ti nəri nə mə in rauvehi nīskaiien ti noien iamīnha irə. ²⁴ Nīpwrāi nəḡkiariien i mə kīmiaha nərmama rīpko mhə kīmiaha nəkur Isrel hiamwheh ia rīḡi nei əpmin i olif sə Kumwesən rīnərai raka, nənə mīrīpīn pen ia nei nəha olif fwe ia nəmhiēn səvənhi. Noien nəha rīpko mhə noien atukwatukw riti səvəi nei ti nuvehien rīḡi nei əpə riti mīrīpīn pen ia nei əpə riti. Mətə nəkur Isrel həmwhen ia rīḡi nei nəha olif fwe ia nəmhiēn. Nənə təkwtəkwuni rīməru mə Kumwesən trīrīpīn mwi irəha ia nukunenraha atukwatukw.

* **11:16:** Nam 15:17-21, Esik 44:30 ^a **11:16:** Nəḡkiariien i, nīpwrān mə trini mīnuə Epraham mine kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel irəha nərmama me səvəi Kumwesən, nənə nərmama ia kwanəkwus səvənraha irəha mwi nərmama me səvəi Kumwesən. * **11:17:** Efes 2:11-19 * **11:18:** Jon 4:22

* **11:20:** Rom 12:16 * **11:22:** Jon 15:2,4, Hīp 3:14

Kumwesən truvehimiru nəkur Isrel me pam

25 *Piak me, nəgkiariien pərhiən riti Kumwesən rinərkwafə i fwe kupwən iakokeikei mə kimiaha tihəukurən, ti nəri nə mə rərəha kimiaha hiaməfiəutə ia kimiaha mə hiəukurən nari. Kumwesən rino nəkur Isrel me nəpwın kənkəpwənraha ruvehe miskai, mətə noien nəha trəpwəh nəmakien ia nəpın me. Nərmama me rıpkə mhə irəha nəkur Isrel səməme tuhəuvehe ti Kumwesən tuhaməkeikei mhəuvehe pam, nənə, noien nəha ramo nəkur Isrel kənkəpwənraha riskai tro sampam. 26 *Nənə kurirə irə, Kumwesən truvehimiru pam nəkur Isrel. Rəmwhən ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukə İkinan rani mə,

“İərmama sə truvehimiru nərmama truku pen fwe Saeon.

In truvehi raka noien ərəha səvəi kwənəkwas me səvəi Jekop.”

27 “Nənə in i promes səiou tako mınraha

ia nəpın nəha takuvehi raka noien ərəha me səvənraha.”

28 Nəkur Isrel hənəpwəh nəgkiariien amasan səvəi İesu Kristo, nənə ro iamınhi irə irəha həmwhən ia nərmama kamhəmwəki Kumwesən. Nəri nəha ro iamınhi irə trasitu ia kimiaha nərmama rıpkə mhə kimiaha nəkur Isrel. Mətə ti nəri nə mə Kumwesən rımərfi kaha kupwən me səvənraha, ro pen in ramokeikei ihi irəha. 29 Ro iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın Kumwesən ruvərfi raka nərmama, məriari auər a narimnari me mınraha, ko rıpkərari mhə mwi ia nətəriqien səvənhi. 30 Kimiaha i nərmama rıpkə mhə kimiaha nəkur Isrel fwe kupwən hiamərui nəkwai Kumwesən, mətə təkwətkwuni Kumwesən rapi kimiaha ti nəri nə mə nəkur Isrel hənərui nəkwai. 31 Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə Kumwesən rınapi kimiaha ipwet mine nənə nəkur Isrel kamhərui nəkwai Kumwesən, ro pen Kumwesən trapi mwi irəha. 32 *Nərmama me pam kamhərui nəkwai Kumwesən. Rəmwhən mə Kumwesən rərihi irəha kamharə ia kalapus. In ro iamınha irə mə in rukurən napien irəha pam.

Nəgkiariien sampam kəgnəgini Kumwesən irə

33 Hətəni ro, nautə mine nukurənien mine nətəriqien səvəi Kumwesən harəmwhənımw pik!

Samətui nəkiriien me səvənhi mine suatuk me səvənhi ko səpkətə pam mhə!

34 * “Sın rukurən nətə puien nətəriqien səvəi Kumwesən,

uə sin rukurən nəvəhəgien min?”

35 “Uə sin ruvəuvei pen raka nari riti min ia nəpın riti

mə Kumwesən traməkeikei mərpwın pen min?” İərmama riti riwən!

36 *Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me pam, nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwtəmhiri irəha, narimnari me pam in rino mə səvənhi.

Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

12

Pwəh səuvei pen nimiruien səkitaha m Kumwesən

1 *Piak me, ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me i ia napien səvənhi ro pen iakaməres skai m kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvei pen

* 11:25: Rom 12:16, Luk 21:24, Jon 10:16 * 11:26: Mat 23:39, Sam 14:7 * 11:32: Kal 3:22, 1Tim 2:4 * 11:34: Aes 40:13, 1Kor 2:16 * 11:36: 1Kor 8:6 * 12:1: Rom 6:11,13, 1Tes 2:5, Jon 4:24

nipwramiaha me min rəmwhen ia nari riti sə ramiru mo ikinan i kauvei pen m Kumwesən ia təkure nifatə rerin ramagien tukwe. In i suatuk atukwatukw sə tihəfwaki m Kumwesən irə. ^{2*}Tihəpwəh nuvehien noien səvəi nərmama ia tiprənə i, mətə pwəh Kumwesən ro nətərigien səkimiaha ruvehe mərməvi hiəsehu ro ia noien akuas səkimiaha. Mə hio iaminha irə hiəukurən nəkirien noien me, mhətəni mə sə paku naha nəkwai Kumwesən, noien sə ramasan, rerin ragien tukwe, matukwatukw pam.

^{3*}Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, iou iakani pehe tukumiaha pam mə rerimiaha trəpwəh nirhien mə kimiaha iərmama riti. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha, mhəkiri mə ik nəfe iərmama pwəh resi pen atukwatukw nahatətəien sə Kumwesən riməuvei pehe mik rasori uə rouihi. ^{4*}Nipwrai iərmama nipərpərin me həpik, nənə nipərpərin me naha səvənraha wok səpəmsəpə.

^{5*}Rəmwhen a mwi kitaha səpik, mətə kitaha səmwhen ia nipwrai iərmama kuatia, ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo. Kitaha kuatia kuatia saməripin pen ia kitaha me rəmwhen ia nipərpəri nipwrai iərmama, ^{6*}mamhəuvehi niskaiien me səpəmsəpə resi pen namasanien sə Kumwesən rinəriari irə m kitaha. Ro iaminhī irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi niskaiien me naha mhasitu ia kitaha me irə. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə raku pen ti Kumwesən, pwəh in rini irapw nəgkiariien naha mesi pen nahatətəien səvənhi. ^{7*}Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti no tukwinien nari, pwəh in ro tukwini nari. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nahatəni, pwəh in rahatən. ^{8*}Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nuvehi utəien nətərigien səvəi iərmama, pwəh in ruvehi utə. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nəriariien nautə, pwəh in rəriari rasori. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nirien nakalasia me, pwəh in riri irəha misese tukwe. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nasituien ia nərmama, pwəh in rirəha ia rerin agien.

Nokeikeien

^{9*}Pwəh nokeikeien səkimiaha hiamokeikei nərmama irə ro nokeikeien pərhien. Tihaməkeikei mhəmwəki noien sə rərəha, mhəkwtəmhiri əknekən noien sə ramasan. ^{10*}Tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me rəmwhen mə kimiaha piəvmiaha me, mhəsiai kimiaha me. ^{11*}Tihaməkeikei mho wok səvəi iərimənu səkitaha ia nəpin me pam rəmwhen ia napw rauək ia rerimiaha mhəpwəh nəpouien. ^{12*}Rerimiaha traməkeikei magien ia nəpin me ti nəri nə mə hiaməmri pen əknekən nətərigien səkimiaha ia Kumwesən. Trini minuə hiəuvehi nəmisiəien, tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mhəfwaki ia nəpin me. ^{13*}Trini minuə nərmama nəpwin səvəi Kumwesən səvənraha narimnari riwən, tihaməkeikei masitu ia nirəha, mhətə amasan iəpwispwis me səməme kamhəuvehe imwəmiaha.

^{14*}Tihəkwein amasan ia nərmama səməme kamhometə kimiaha. Tihəkwein amasan ia nirəha, mhəpwəh nəkwein ərəhain ia nirəha. ^{15*}Nəpin nərmama kamhagien, kimiaha mwi tihagien kimiaha minraha.

* **12:2:** Efes 4:23, Efes 5:10,17 * **12:3:** 1Kor 12:11, Efes 4:7 * **12:4:** 1Kor 12:12 * **12:5:** 1Kor 12:27, Efes 4:25 * **12:6:** 1Kor 12:4-11, 1Tes 4:10-11 * **12:8:** 2Kor 9:7 * **12:9:** 1Tim 1:5, 1Pet 1:22, Amos 5:15 * **12:10:** 2Tes 1:7, Fil 2:3 * **12:11:** Wok Me 18:25, Rev 3:15 * **12:12:** 1Tes 5:17 * **12:13:** Hip 13:2 * **12:14:** Mat 5:44, Wok Me 7:60, 1Kor 4:12 * **12:15:** Sam 35:13

Nənə nəpɪn nərmama rerɪnraha rəpou, kimiaha mwi tihəsək kimiaha mɪnraha. ^{16*}Ramasan mə hiamarə nətərigien səkimiaha truvehe mo kuation. Tihəpwəh nəfiəutəien ia kimiaha, mətə tihəuvehi nətərigien sə reiwaiu. Rerimiahā trəpwəh nɪrhien mə kimiaha hiəukurən pik nari.

^{17*}Trini minua iərmama riti ramo rərəha ia kimiaha, tihəpwəh nərpwinien noien səvənhi. Tihousari mə tiho noien sə nərmama pam tuhətoni mə ramasan. ^{18*}Kimiaha tihousari mho narimnari me pam səməme hiəukurən noien mə tiharə ia nəmərinuuien ia nəpɪn me kimiaha nərmama pam. ^{19*}Nərmama keikei me, tihəpwəh nərpwinien noien ərəha səvəi iərmama riti, mətə tihəpwəh a pwəh Kumwesən ruvei pen niemaha səvənhi mɪn. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kimərai pen nəgkɪariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iou takərpwin noien ərəha səvəi nərmama, nɪpərhiennien iou tako.” ^{20*}Mətə tiho iamɪnhi irə:

“Trini minua iərmama riti sə raməmwəki ik nukumhə rahi, tikaməkeikei məkwəməni.

Trini minua rəkwakwa, tikaməkeikei mhəuvei pen nui mɪn rənɪmwi. Ia noien nəha tiko in rauris pik anan.”

²¹Tihəpwəh nəsenien noien ərəha mə truvehi irəpw nɪskaiien səkimiaha, mətə ia noien amasan tihəuvehi irəpw nɪskaiien səvəi noien ərəha.

13

Pwəh nərmama pam həsiai nərmama asori me səməme kamhərimənu

^{1*}Pwəh nərmama pam həsiai nərmama asori me səməme kamhərimənu. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nərimənuuien ruku pen əpa ti Kumwesən, nənə, nərmama me pam səməme kamhərimənu Kumwesən rɪnəmri irəha. ²Ro iamɪnhi irə trini minua iərmama riti rərui nəkwai nərmama kamhərimənu, in rɪnrui nəri sə Kumwesən rɪməuvehi utə. Nənə nərmama səməme kamho iamɪnha irə tukərpwin noien ərəha səvənraha. ^{3*}Nərmama səməme kamho noien amasan tuhəhekɪr nərmama kamhərimənu ti nəfe? Mətə nərmama səməme kamho noien ərəha irəha nəha tuhekɪr. Ikoikei mə tikəpwəh nəhekɪrien ia iərmama sə ramərimənu? Tikaməkeikei mo noien amasan, nənə in trəgnəgini ik tukwe. ^{4*}Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə ramərimənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamə nari amasan ramasitu ia niram. Mətə trini minua ikamo noien ərəha, tikaməkeikei məhekɪr ti nəri nə mə nɪskaiien sə in rauvehi ti nərpwinien noien ərəha ro nɪpərhiennien. Iərmama sə ramərimənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamərpwin noien ərəha me səvəi nərmama. Nənə noien nəha ramahatən pen niemaha səvəi Kumwesən. ⁵Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəsiai nərmama səməme kamhərimənu. Tihəpko mhə ti nəri nə mə hiamhekɪr əpa niemaha səvəi Kumwesən, mətə tiho mwi ti nəri nə mə hiəukurən mə in noien atukwatukw. ⁶Ro iamɪnhi irə kimiaha hiamərəku pen mwi takis me, ti nəri nə mə nərmama səməme kamhərimənu irəha nərmama kamho tukwini nari m Kumwesən mamho wok səvənhi. ^{7*}Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen m nərmama me pam nəfe səvənraha. Iərmama sə rauvehi mane səvəi takis me səpəmsəpə, tihaməkeikei mhərəku pen takis me nəha

* **12:16:** Rom 15:5, 11:20, Prov 3:7, Aes 5:21 * **12:17:** 1Tes 5:15 * **12:18:** Mak 9:50, Hip 12:14

* **12:19:** Dut 32:35, Mat 5:39, Rom 13:4, 1Tes 1:6-7, Hip 10:30 * **12:20:** Prov 25:21-22, Mat 5:44

* **13:1:** Taet 3:1, Prov 8:15, Jon 19:11 * **13:3:** 1Tes 2:13-14, 1Tes 3:13 * **13:4:** Rom 12:19

* **13:7:** Mat 22:21

min. Iærmama sə kamsiai, tihaməkeikei mhəsiai. Nənə iærmama sə kamo nəkwan, tihaməkeikei mho nəkwan.

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me

⁸ *Ripkamasan mhə mə tiho kaon m nærmama nepwin. Mətə nari riti nəha ikin sə rəmwhen ia kaon səkimiaha tihaməkeikei mho. In i kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə iærmama sə ramokeikei piəvni in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani.

⁹ Loa nəha rani mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iærməpə,” “Tikəpwəh nousi əpuneien iærmama,” “Tikəpwəh nakresien,” “Rerim trəpwəh nakresien narimnari səvəi iærmama riti,”* nənə Loa me nepwin mwi nəha ikin. Mətə nəgkiariien riti nəha in rəuiui pam irəha, rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piəm rəmwhen ikokeikei atukw a ik.” ¹⁰ *Trini minuə iærmama riti rokeikei piəvni, ko ripko mhə nərəhaien min. Ro pen iærmama sə ramokeikei nærmama in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani.

¹¹ *Kimiaha tihaməkeikei mho iamihha irə ti nəri nə mə hiəukurən nəpin i samarə irə nəha təkwtəkwuni mə rino raka nəpin atukwatukw sə tihətui mhəpwəh mwi naprien. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə nəpin sə Kumwesən truvehimiru kitaha irə ruvəuvehe ipaka, in ipaka mwi məpi raka fwe kupwəh nəpin səpkuvehe vi a mhəni niperhienien ia Iesu Kristo. ¹² *Triipko mhə tui nəpitəvien ro sampam nənə nukuraanien ruvehe. Ro pen pwəh saraka ia noien me səvəi nəpitəvien nənə mho noien me səvəi nukuraanien. Noien me nəha həmwhen ia karkahu iærmama rarkahu irə mo tukuahag nipwran ti naruaəgəni. ¹³ *Pwəh kitaha so noien amasan me rəmwhen ia nærmama səməme kamhavən ia nukuraanien. Tsəpwəh noien lafet ərəha me, mhəpwəh nənimwiiien nənimwiiien skai mhakoə irə, mhəpwəh nakresien nipran, mhəpwəh noien nəfe nəghin nətərigien ərəha səkitaha rokeikei, mhəpwəh nəvisəien, nənə reritaha trəpwəh nərhi ərəhaien kitaha me. ¹⁴ *Mətə tiharkahu Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rəmwhen karkahu səkimiaha, nənə rerimiahha trəpwəh mwi nərhiien suatuk me nepwin səvəi noien ərəha səvəi nipwramiahha mə tiho nəfe rokeikei.

14

Tukəfo ia iærmama nahatətəien səvənhi ripkiskai mhə

¹ *Trini minuə iærmama riti nahatətəien səvənhi ripkiskai mhə ruvehe tukumiahha, nənə kimiaha tihaməkeikei mhəsəvə ia rerimiahha tukwe, mətə tihəpwəh nəvisəien kimiaha min ti nətərigien me səvənhi. ² *Iærmama riti rini niperhienien mə in rukurən nəniien nəveginien me pam, mətə iærmama riti mwi nahatətəien səvənhi ripkiskai mhə in raməni a nəveginien ia nəmhi. ³ *Pwəh iærmama sə raməni nəveginien me pam rəpwəh nətoni ərəhaien iærmama sə ripkəni mhə nəveginien me pam. Nənə pwəh iærmama sə in ripkəni mhə nəveginien me pam rəpwəh niniien mə iærmama sə raməni nəveginien me pam ramo noien ərəha. In trəpwəh niniien iamihha irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəsəvə raka ia rerin ti iærmama nəha, minaseni raka in ruvehe tukwe in. ⁴ *Ik nəfe iærmama mə tikini mə iærmama sə ramo tukwini nari səvəi iærmama əpə riti mwi rino noien ərəha? Ia nəmri Iərimənu

* **13:8:** Mat 22:39-40, Jem 2:8 * **13:9:** Eks 20:13-15, 17, Dut 5:17-19, Dut 5:21 * **13:10:** 1Kor 13:4-7 * **13:11:** Efes 5:14, 1Tes 5:6-7 * **13:12:** 1Jon 2:8, Efes 5:11, 6:11 * **13:13:** Luk 21:34, Efes 5:18 * **13:14:** Kal 3:27 * **14:1:** Rom 15:7 * **14:2:** Jen 1:29, 9:3 * **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mat 7:1, Jem 4:11-12

a səvənhi in trərer uə trīmwei. Nənə in trərer ti nəri nə mə lərimənu səvənhi rukurən noien mə in trərer.

⁵* Iərmama riti raməkiri mə nəpən kuatia ropə ia nəpən me nepwīn, mətə iərmama riti mwi raməkiri mə nəpən me pam həmnəmwhen a. Pwəh nərmama kuatia kuatia hətərig ia nətərigien me səvənraha mə sə pəku nəha ro nīpərhienien. ⁶ Iərmama sə rerin ramrhi mə nəpən kuatia ropə ia nəpən nepwīn, in ramo noien nəha mə trisiai lərimənu səkitaha. Nənə iərmama sə raməni nəveginien me pam raməni mə trisiai lərimənu səkitaha, ti nəri nə mə in rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni. Nənə iərmama sə ripkəni mhə nəveginien me pam in mwi raməpwəh nənien ti nisaiien lərimənu səkitaha, nənə in mwi rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni.

⁷ Iərmama riti ripkərimənu atukw mhə ia nīmīruien səvənhi, nəri auə a mə in ramīru uə in remhə. ⁸* Trini minuə kitaha saməmīru, nīmīruien səkitaha in səvəi lərimənu səkitaha. Nənə trini minuə kitaha semhə, nemhəien səkitaha in səvəi lərimənu səkitaha. Ro iamīnhi irə trini minuə saməmīru uə səuvamhə, kitaha səvəi lərimənu səkitaha. ⁹ Kristo rīmamhə marə mətui mwi ti nəri, mə in truvehe lərimənu səvəi nərmama səməme kamhəmīru mine səməme həuvamhə raka. ¹⁰* Ro pen rəfo ikaməkiri noien səvəi piam mə rərəha? Uə ik, rəfo ikamətə ərəha piam? Kitaha pam tsərəer ia nəmri Kumwesən, in trəkiri kitaha ti noien me səkitaha. ¹¹ Iakani iamīnhi irə ti nəri mə nə nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə, “Iou lərimənu iakamīru, iakani nīpərhienien mə nərmama me pam tuhənīmwi nukurhunraha ia nənimek, nənə nərmama me pam tuhəni irapw mə iou, iou Kumwesən.”

¹²* Nəgkiariien nəha nīpwrən mə kitaha pam tsaməkeikei mhəni irapw noien me səkitaha ia nəmri Kumwesən.

¹³ Ro iamīnhi irə pwəh kitaha səpwəh mwi nəkiriien noien me səkitaha me mə rərəha mətə pwəh səuvehi nətərigien riti sə rani mə tsəpwəh noien nari riti ia nəpən riti sə tro piəvtaha riti rapəti mīmwei. ¹⁴* Iou iakukurən amasan mə nəveginien me pam hamasan a ti nənien həpko mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən. Iesu lərimənu səkitaha rasitu ia nirak mo iakuvehe mīni nīpərhienien ia nəri nəha. Mətə trini minuə iərmama riti rerin rīrhi mə nari riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, nəri nəha rəmkemik atukw a tukwe in. ¹⁵* Nəpən iko piam riti rīregi rərəha ti nəveginien me səməme ikaməni ramahatən pen mə ikinəpwəh narəien i sə ikamarə irə mamə nokeikeiien. Tikəpwəh noien mə nəri ikiməni trouraha piam riti sə Kristo rīmamhə tukwe.

¹⁶* Nənə tikəpwəh noien mə nəri ikətoni mə rasan a tukīni ərəha. ¹⁷ Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ripko mhə in nə nənien nari mine nənīmwiien nari, mətə nitətə nəha in nə natukwatukwien, mine nəmərīnuien, mine nəgīenien sə Nənīmwiin Ikinan rauvei pehe. ¹⁸ Iərmama sə ramo tukwini nari m Kristo ia suatuk iamīnha irə Kumwesən rerin ramagiən tukwe, nənə nərmama mwi həukurən nīnien mə noien səvənhi ratukwatukw.

¹⁹* Ro pen pwəh sousari ti noien sə raməmri nəmərīnuien mine narimnari me səməme tuhasitu ia kitaha ti nuvrhəkiēnien kitaha me səuvehe mhautə.

²⁰* Tikəpwəh nəsēnien nəveginien sənəm rouraha wok səvəi Kumwesən. Nəveginien me pam hamasan a həpko mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə ripkatukwatukw mhə mə tiko piam rīmwei ti nənien nari.

* **14:5:** Kal 4:10 * **14:8:** Luk 20:38, Kal 2:20, 1Tes 5:10 * **14:10:** Mat 25:31-32, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Fil 2:10-11 * **14:12:** Kal 6:5 * **14:14:** Wok Me 10:15, Taet 1:15 * **14:15:** 1Kor 8:11-13 * **14:16:** Taet 2:5 * **14:19:** Rom 12:18, Rom 15:2 * **14:20:** 1Kor 8:13

21 Ro iam̄nha ir̄a ramasan m̄a tik̄əpw̄əh n̄əniien nusai nari ūə ik̄əpw̄əh n̄ənimwiien n̄ənimwiien skai r̄əmwhen ia waen ūə noien nari riti m̄wi s̄ə tro p̄iam rap̄əti m̄imwei.

22 Nahat̄ət̄əien s̄əim ti narimnari me n̄əha ramasan m̄a tik̄əkwt̄əmhiri ramar̄ə a tukw̄ ik̄ mine Kumwes̄ən. Tr̄ini minūə īərmama riti ramesi pen noien s̄ə in rukur̄ən m̄a ramasan a, m̄ip̄kreġi mh̄ə r̄əṛəha tukwe, in rer̄in tragien. 23 *M̄ət̄ə tr̄ini minūə īərmama riti n̄ət̄ərigien s̄əv̄ənhi ramo k̄əru ti n̄əveḡiniien riti, n̄ən̄ə in ram̄əni, ramo noien əṛəha ia n̄əmri Kumwes̄ən, ti n̄əri n̄ə m̄ə in ram̄əni n̄əveḡiniien n̄əha, m̄ət̄ə r̄əpw̄əh n̄iniien n̄ip̄ərhienien ir̄ə m̄a ratukwatukw̄ a m̄ə tro iam̄nhi ir̄ə. N̄əf̄ə n̄əgh̄in īərmama r̄əpw̄əh n̄iniien n̄ip̄ərhienien ir̄ə m̄a ratukwatukw̄ a m̄ə tro, tr̄ini minūə ramo, ramo noien əṛəha ia n̄əmri Kumwes̄ən.

15

1 Kitaha n̄ərmama nahat̄ət̄əien s̄ək̄itaha riskai tsam̄əkeikei m̄hasitu ia n̄ərmama nahat̄ət̄əien s̄əv̄ənraha r̄əpw̄əh n̄iskaiien, mh̄əvrani nari p̄əmp̄əm me s̄əv̄ənraha, n̄ən̄ə mh̄əpw̄əh n̄əvraniien m̄ə rer̄itaha tragien tukwe. 2 *M̄ət̄ə pw̄əh kitaha sousari m̄ə tso pīəvtaha me rer̄inraha ragien, mh̄o ramasan m̄inraha, mh̄əuv̄rh̄əkin ir̄əha h̄əuvehe mh̄əut̄ə. 3 *Iakani iam̄nhi ir̄ə ti n̄əri n̄ə m̄ə Kristo r̄ip̄kousari mh̄ə m̄ə tro rer̄in əpa ragien. R̄əmwhen ia n̄əḡkiariien i kim̄ərai pen ia N̄əkukūə Ikinan rani m̄ə, “N̄ini əṛəh̄aiien me n̄ərmama s̄əp̄əms̄əp̄ə kamh̄əni ia niram, h̄əuvehe mh̄əmak ia nirak.”

4 *Kitaha s̄əukur̄ən m̄ə n̄əḡkiariien me pam s̄əm̄əme kim̄ərai pen ia N̄əkukūə Ikinan fwe kupw̄ən kim̄ərai pen ir̄əha m̄ə tuh̄əv̄əhaḡ m̄ kitaha m̄ə ts̄əmri pen əknekin n̄ət̄ərigien s̄ək̄itaha ia Kumwes̄ən. Kitaha s̄əukur̄ən noien noien n̄əha ti n̄əri n̄ə m̄ə sam̄ərer əknekin ia n̄əpin me n̄ən̄ə n̄əḡkiariien me s̄əv̄əi N̄əkukūə Ikinan kamh̄əuvehi ut̄ə n̄ət̄ərigien s̄ək̄itaha.

5 Kumwes̄ən əpa ramasitu ia kitaha m̄ə ts̄ərer əknekin ia n̄əpin me, n̄ən̄ə in əpa rauvehi ut̄ə n̄ət̄ərigien s̄ək̄itaha. N̄ən̄ə t̄əkwt̄əkw̄uni iakam̄əres in m̄ə trasitu ia kim̄iaha ia n̄ət̄ərigien s̄əkim̄iaha m̄ə tuvehe mo k̄uatia r̄əmwhen ia noien s̄əv̄əi Iesu Kristo. 6 N̄ən̄ə iakam̄əres iam̄nha ir̄ə m̄ə kim̄iaha pam rer̄im̄iaha rukur̄ən nuveheien m̄əmwhen ia rer̄i īərmama k̄uatia a ti nuvehi ut̄əien n̄əghi Kumwes̄ən i in Kumwes̄ən mine Tata s̄əv̄əi Iesu Kristo Īərim̄ənu s̄ək̄itaha.

7 *Ro pen m̄ə pīəvtaha riti ruvehe tukum̄iaha t̄ih̄əsev̄əer ia rer̄im̄iaha tukwe r̄əmwhen ia Kristo rin̄əsev̄əer ia rer̄in tukum̄iaha n̄əpin hīəv̄ən tukwe in. Tiho iam̄nha ir̄ə pw̄əh n̄ərmama h̄əuvehi ut̄ə n̄əghi Kumwes̄ən. 8 *Iakani pehe tukum̄iaha i m̄ə Kristo rim̄əuvehe īərmama s̄ə ro tukwini nari m̄ n̄əkur Isrel^a m̄ə trahat̄ən m̄ə Kumwes̄ən in n̄ip̄ərhienien, n̄ən̄ə m̄ə tro promes me s̄əm̄əme Kumwes̄ən r̄ino m̄ kaha kupw̄ən me s̄əv̄əi n̄əkur Isrel h̄əuvehe mh̄o n̄ip̄ərhienien. 9 *N̄ən̄ə in rim̄əuvehe m̄ə tro n̄ərmama r̄ip̄ko mh̄ə ir̄əha n̄əkur Isrel h̄əuvehi ut̄ə n̄əghi Kumwes̄ən ti nap̄iien s̄əv̄ənhi. R̄əmwhen ia n̄əḡkiariien i kim̄ərai pen ia N̄əkukūə Ikinan rani m̄ə, “Ro iam̄nhi ir̄ə tak̄əgn̄əḡini ik̄ ia rer̄i n̄ərmama r̄ip̄ko mh̄ə ir̄əha n̄əkur Isrel, tak̄əni n̄ip̄u muvehi ut̄ə n̄əgh̄im̄.”

10 N̄ən̄ə in rani m̄wi m̄ə:

* 14:23: Taet 1:15 * 15:2: Rom 14:19, 1Kor 9:19, 1Kor 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: Rom 4:23-24, 1Kor 10:11 * 15:7: Rom 14:1 * 15:8: Mat 15:24 a 15:8: Ūə n̄ərmama kuvehi ninhum m̄inraha * 15:9: Wok Me 3:25, Rom 11:30, 2Saml 22:50

“Kimiaha nǝrmama me riꝑko mhǝ kimiaha nǝkur Isrel tihagien kimiaha nǝrmama me sǝvǝnhi.”

¹¹ Nǝnǝ rani mwi mǝ:

“Kimiaha nǝrmama me pam i riꝑko mhǝ kimiaha nǝkur Isrel tihǝgnǝgini Kumwesǝn,^b kimiaha pam ia kwǝnǝkwus me pam tihǝuvei pen nǝgnǝginiien min.”

¹² *Nǝnǝ Profet Aesea rani mwi mǝ:

“Nuai nei riti trukwesǝr ia Jese muvehe, mutǝ, mǝrimǝnu ia nǝrmama riꝑko mhǝ irǝha nǝkur Isrel.

Nǝrmama me nǝha tuhǝmri pen ǝknekin nǝtǝrigien sǝvǝnraha irǝ.”

¹³ Kumwesǝn ǝpa ramasitu ia kitaha mǝ tsǝmri pen ǝknekin nǝtǝrigien sǝkitaha irǝ. Nǝnǝ tǝkwǝkwuni iakamǝres in mǝ tro rerimiaha ragien mǝrꝑwiuǝn nǝꝑin kimiaha hiǝni nǝꝑǝrhienien ia Iesu Kristo. Iakamǝres mǝ in tro iaminha irǝ mǝ ia niskaiien sǝvǝi Nǝnimwin Ikinan kimiaha hiǝukurǝn nuveheien mhǝskai mwi ti nǝmri pen ǝknekinien nǝtǝrigien sǝkimiaha irǝ.

Pol in aposol riti sǝvǝi Iesu Kristo

¹⁴ Piak me, iou iakukurǝn amasan mǝ nimiruien sǝkimiaha rukuǝr ia namasaniien, nǝnǝ hiamǝuvehi nukurǝnien me pam, nǝnǝ hiamwhen ti nǝvǝhagien m kimiaha me. ¹⁵ Nǝgkiariien me nǝꝑwin ia nǝkukuǝ i hǝknekin kwopu, mǝtǝ iakǝtigase mirai pen m kimiaha mǝ tako a ꝑwǝh rerimiaha ramrhi. Ratukwatukw a mǝ takǝgkiari iaminha irǝ ti nǝri nǝ mǝ Kumwesǝn rimǝuvei pehe namasaniien sǝvǝnhi miou, ¹⁶ *muvehi utǝ iou irǝ mǝ iou aposol riti sǝvǝi Iesu Kristo^c kǝrhi pen iou iakamevǝn ti nǝrmama riꝑko mhǝ irǝha nǝkur Isrel. Iou iakamowok rǝmwhen ia pris riti, mamǝvisau irapw nǝgkiariien amasan sǝvǝi Kumwesǝn. Rǝmwhen ia pris rauvei pen narimnari me m Kumwesǝn ia tǝkure nifata, iou mwi iakauvei pen nari riti min. Nǝri nǝha iakauvei pen m Kumwesǝn in i nǝrmama riꝑko mhǝ irǝha nǝkur Isrel. Nǝnǝ iakokeikei mǝ Nǝnimwin Ikinan tro irǝha hǝuvehe mhǝmher, mho ikinan i, nǝnǝ Kumwesǝn rerin tragien ti nuvehien irǝha.

¹⁷ Ti nǝri nǝ mǝ iou aposol riti sǝvǝi Iesu Kristo, ro pen iakukurǝn nǝfiutǝien iou ti wok sǝvǝi Kumwesǝn. ¹⁸ *Mǝtǝ rǝknekin mǝ takǝgkiari ia nari riti iou atukw iakino. Takini a nǝfe Kristo rino ia nirak ti nuviiien nǝrmama riꝑko mhǝ irǝha nǝkur Isrel hǝuvehe mho nǝkwai Kumwesǝn. Kristo rino wok ia nǝgkiariien sǝiou mine noien me sǝiou. ¹⁹ Nǝnǝ in rino wok ia niskaiien sǝvǝi nimtǝtien me mine narimnari me kamǝtoni kamǝrkǝrinari irǝ. In rino irǝha pam ia niskaiien sǝvǝi Nǝnimwin Ikinan. Ro pen iakini irapw pam nǝgkiariien amasan sǝvǝi Kristo, iakimakupwǝn fwe Jerusalem mevǝn ia kwopun me pam meste pen tǝnǝ nǝha Ilirikam. ²⁰ *Nǝnǝ ia nǝꝑin me iakokeikei mǝ takǝvisau irapw nǝgkiariien amasan sǝvǝi Kumwesǝn ia kwopun me nǝꝑwin sǝmǝme kipkregi raka mhǝ nǝghi Kristo ikin. Iakǝꝑwǝh nokeikeiien mǝ takuvrhǝkin nari ia tǝkure nǝri sǝ iǝrmǝꝑǝ rinǝmri irapw. ²¹ Mǝtǝ rǝmwhen ia nǝgkiariien i kimǝrai pen ia Nǝkukuǝ Ikinan rani mǝ, “Nǝrmama sǝmǝme kipkini irapw mhǝ iǝrmama nǝha minraha, irǝha tuhǝtoni in nǝnǝ nǝrmama sǝmǝme hǝꝑkregi raka mhǝ, irǝha tuhǝukurǝn.”

^b **15:11:** Uǝ Iǝrimǝnu * **15:12:** Rev 5:5 * **15:16:** Rom 1:5, 12:3, Rom 11:13, Fil 2:17 ^c **15:16:** Uǝ iǝrmama sǝ ramo tukwini nari m Iesu Kristo * **15:18:** 2Kor 3:5 * **15:20:** 2Kor 10:15-16

22 *Noien i iakamo mamevən ia kwopun me səpəmsəpə nəpɪn rɪpɪk raməsisəg iou ti nuveheien mətoni kɪmiaha.

Pol rokeikei mə trətōni nakalasia me fwe taon nəha Rom

23 Mətə təkwtəkwni wok səiou ia kwopun i rino sampam. Ia nuk me rɪpɪk iakokeikei mə takuvehe mətoni kɪmiaha. 24 *Ro iamɪnhi irə rerik rɪrhi mə takuvehe mətoni kɪmiaha nəpɪn takevən ia tənə i Spen. Nəpɪn takuvehe tsarə nəpɪn kwakwa a, nənə iakokeikei mə tɪhasitu ia nɪrak ia navənien səiou.

25 *Mətə təkwtəkwni iakamevən fwe Jerusalem mə takasitu ia nərmmama me səvəi Kumwesən fwe ikɪn. 26 *Nakalasia me fwe ia profens mi nəha Masetonia mine Akaea rerinraha ragien həuvei pehe mane me nepwɪn trasitu ia nərmmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem səməme nautə səvənraha riwən. 27 *Rerinraha ragien a ti noien nəha. Nənə nɪpərɪhienien səvənraha kaon rarə ti nəkur Isrel ti nəri nə mə irəha həuvehe mamhəuvehi pəri narimnari amasan me səvəi nəkur Isrel ramasitu ia nənimwinraha. Ro iamɪnhi irə ratukwatukw mə nərmmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi tuhasitu ia nəkur Isrel, mhəuvei pen narimnari amasan me səvənraha trasitu ia nɪpwrənraha. 28 Takuvehi mane i həməuvei pehe miou mevən muvei pen mɪnraha. Nənə nəpɪn iako sampam ia nəri i, iakier mevən ia tənə i Spen, nənə ia navənien səiou takuvehe mətoni kɪmiaha. 29 *Nənə iakukurən mə nuveheien səiou sə takuvehe tukumiaha irə, trukuər ia narimnari amasan me səvəi Kristo mə kɪmiaha tihəregi ramasan.

30 *Piak me, ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu Kristo Iərɪmənə səkitaha, nənə Nənimwɪn Ikinan ramo kitaha samokeikei kitaha me, iakaməres kɪmiaha mə tihəfwaki əknekɪn m Kumwesən tukw iou rəmwhen iou mwi iakaməfwaki tukwe. 31 Tihəfwaki mə Kumwesən truvehi raka iou ia rəgi nəkur Jutia səməme həpkiɪni mhə nɪpərɪhienien ia Iesu. Nənə tihəfwaki mwi mə nəpɪn takevən mier pen fwe Jerusalem, nərmmama me səvəi Kumwesən fwe ikɪn rerinraha ragien ti nasituien səiou. 32 Nənə ia noien nəha, trɪni mɪnuə nəkwai Kumwesən pərɪhien, takuvehe mətoni kɪmiaha ia nagienien, nənə kitaha pam reritaha ragien. 33 Pwəh Kumwesən i in nukune nəmərɪnuien tamarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

16

Pol rani ramasan revən ti nərmmama me səpəmsəpə fwe taon nəha Rom

1 Iou iakani pehe tukumiaha i mə kitirimətaha Fipi, ramasitu ia wok səvəi nəfwakiien fwe Kegkria, in prən amasan riti. 2 Ramasan mə tihəuvehi in ruvehe mo kuatia kɪmiaha mɪn ia nəghi Iərɪmənə səkitaha, noien nəha ratukwatukw mə nərmmama me səvəi Kumwesən tuho. Trɪni mɪnuə nari riti səvənhi riwən, ramasan mə tɪhasitu irə, ti nəri nə mə in rɪnasitu ia nərmmama həpɪk, masitu mwi ia nɪrak.

3 *Tihənɪ tukwini ramasan səiou revən ti Prisila mine Akwila, kɪmrahar mɪnrau iamharo pəri wok səvəi Iesu Kristo. 4 Irau krɪnouərər irapw mə trouemhə ti nasituien ia nɪrak. Rɪpko mhə iou əpa, mətə iou mine nakalasia me pam səməme rɪpko mhə irəha nəkur Isrel kɪmaha iahaməni tanak ti

* 15:22: Rom 1:10-13 * 15:24: 1Kor 16:6 * 15:25: Wok Me 19:21 * 15:26: 1Kor 16:1, 2Kor 8:1, 2Kor 9:2,12, Wok Me 24:17 * 15:27: Rom 9:4, 1Kor 9:11 * 15:29: Rom 1:11 * 15:30: 2Kor 1:11, Kol 4:3, 2Tes 3:1 * 16:3: Wok Me 18:2,18,26

nirau. ⁵*Tihəni tukwini ramanan səiου revən mwi ti nakalasia me səməme kamhousəsimwin irəha me fwe ia nimwə səvənrau.

Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti iərmama keikei səiου Epainetas, in riməkupwən mini nīpərhiēnien ia Kristo fwe ia profens nəha Esia.

⁶Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Meri, in raməmwur pik ti nasituien ia kimiaha.

⁷Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Antronikas mine Junias kimrahar nəkur Isrel kimrahar minrau iamharevən ia kalapus. Aposol me kamhəsiai irau, irau kriməkupwən ia nirak rouni nīpərhiēnien ia Kristo.

⁸Tihəni tukwini ramanan səiου ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Ampli-atas keikei səiου.

⁹Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Urpanas, kitaha min samo pəri wok səvəi Kristo. Tihəni tukwini ramanan səiου revən mwi ti Stakis keikei səiου.

¹⁰Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Apeles, in rinahatən pen raka mə in iərmama pərhiēn səvəi Kristo.

Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Aristopolas mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹¹Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Herotion iəmə Isrel riti mwi.

Tihəni tukwini ramanan səiου ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Narkisos mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹²Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Trifaena mine Trifosa, prən mi nəha krauo wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Persis keikei, pran riti sə ramo pik wok səvəi Iərimənu səkitaha.

¹³*Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Rufas, iərmama riti sə raməmwur pik ti noien wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramanan səiου revən mwi ti mama səvənhi. In rino ramanan miou rəmwhen ia mama atukwatukw səiου.

¹⁴Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Asukritas mine Flekon, mine Heremes mine Patropas mine Heremas mine piəvtaha me nepwin səməme kamharə irəha minraha. ¹⁵Tihəni tukwini ramanan səiου revən ti Filolokas, mine Julia mine Nereas irau kitiriməni, mine Olimpās, mine nərmama me nepwin səvəi Kumwesən səməme kamharə irəha minraha.

¹⁶*Tihəni ramanan tukumiaha me, mhakei m kimiaha me ia nakeien sə rəmher. Nakalasia me pam səvəi Kristo kamhəni ramanan tukumiaha.

¹⁷*Piak me, iakaməgkiari skai m kimiaha mə tihaməsiari ti nərmama nepwin nəha ikin. Irəha kamhərukumen nəvisəien me, mamhouraha nahətətəien səvəi nərmama, mamhahatən nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien i kinahatən raka kimiaha irə. Tihəpwəh nevənien ipaka ti nirəha, ¹⁸*ti nəri nə mə nərmama səməme kamho iaminha irə, irəha həkko tukwini mhə nari m Kristo Iərimənu səkitaha, mətə irəha kamho tukwini nari m tipwinraha. Nənə ia nəgkiariien əsien me mine nəgkiariien me həpwəh nəmwhenien, irəha kamheikuə ia nərmama me səməme həpkukurən amasan mhə nari. ¹⁹*Nərmama həuvəregi raka nəvisəuēn mə kimiaha hiamə nəkwai Kristo, ro pen rerik ragien pik tukumiaha. Mətə iakokeikei pik mə tihəukurən amasan nari ti noien atukwatukw me, nənə mhəpwəh nevənien ia noien ərəha me.

* **16:5:** 1Kor 16:15,19, 2Tim 1:15 * **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Kor 16:20, 1Tes 5:14 * **16:17:** Mat 7:15, Taet 3:10 * **16:18:** Fil 3:19, Kol 2:4, 2Tes 2:3 * **16:19:** Rom 1:8, Mat 10:16, 1Kor 14:20

²⁰ *Kumwesən in nukune nəməriniuen triṗko mhə tui in trəsəni kيمياha hieivə tesi Setan ia nisumiaha. Pwəh namasanien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

²¹ *Timoti iərmama sə iarauo pəri wok kimrau min rani ramasan tukumiaha.

Nənə Lusias mine Jeson mine Sosipata, irəhar nəkur imwak mirəhar, harni mwi ramasan tukumiaha.

²² Iou Tertius i iakmərāi tukwini nəgkiariien səvəi Pol ia nəkukuə i iakani ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha.

²³ *Iəmə i Kaius rani ramasan tukumiaha. Iou Pol, iakamarə ia nimwə səvənhi, nənə nakalasia me kamhousəsimwin irəha me ia nimwə səvənhi irəha pam kamhəni ramasan tukumiaha. Erastas i ramərimənu ia mane me səvəi faon nəha mine piəvtaha Kwotas, irau mwi krauni ramasan tukumiaha.

²⁴ a ²⁵ *Pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən revən fwe irənhə ia nəṗin me. In əpa rukurən noien kيمياha hiərər əknekən ia nahatətəien səkimiaha. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien amasan səiou mine nəvisauien ia Iesu Kristo. Ramesi pen mwi nəgkiariien səvəi Kumwesən sə niṗwran rinərkwafə fwe tui, ²⁶ mətə təkwətəkwuni mine Kumwesən rino pui nərmama hətoni. In Kumwesən sə ramarə rerin. Profet me səvənhi me fwe kupwən həmarai pen nəgkiariien nəha səvənhi ia nəkukuə me səvənraha. In rini mə nəgkiariien nəha traməkeikei mevən ti nərmama ia tənəmtənə me pam mə irəha tuhatətə irə mho nəkwan. ²⁷ *Kumwesən əpa in Kumwesən, in əpa rukurən nari. Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk nuk me ti nəri i Iesu Kristo rino. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

* **16:20:** Rom 15:33, Jen 3:15 * **16:21:** Wok Me 16:1-2, Wok Me 19:22, 20:4 * **16:23:** 1Kor 1:14 a **16:24:** Niutestamen me nepwin kimarai pen ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nəgkiariien riti ia vas 24 rani iaminihi irə minua: “Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam.” * **16:25:** Efes 1:9, 3:5,9, Kol 1:26, Rom 1:5 * **16:27:** 1Tim 1:17, Jut 25

Fas Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i kani mə Fas Korin Pol rımərai revən ti nakalasia me fwe Korin ia nuk 55. Pol ramarə fwe Efesas mərhi pen nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Korin ti nıřipwenien nəkukuə səvənraha. Korin raməmak ia nıkare təsi Metiterenian. In taon asori riti. Səvənhi nautə rasori. Mətə noien səvəi nəkur Korin rərəha. Ia tənəmtənə me pam nərmama həukurən mə Korin in taon ərəha riti. Ti nəri nə mə nakalasia me fwe Korin həuvehe vi a mhahatətə ia İesu Kristo, rəknekin ti nırəha ti noien noien amasan. İrəha kamho ihi noien ərəha. Nakalasia me fwe Korin haməvisə mınraha me. İrəha nepwin kamho noien ərəha anan. Pol rırai nəkukuə i mægkiari skai mınraha mamahatən irəha mə irəha tuhafarə irə. In rırai nəgkiariien me nepwin ia nəkukuə i mə trahatən irəha ia narəien səvənraha. Trini minuə irəha hesi pen nəgkiariien me nəha nənə tuhəukurən noien amasan mine noien ərəha.

¹ İou Pol, iou aposol riti səvəi İesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei, məkwein iou mə tako wok i, mine piəvtaha Sostenes.

² *Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, kimiaha nərmama me i İesu Kristo rınəpərhi kimiaha hiəmher, nənə Kumwesən rınəkwein kimiaha mə nəkur ikinan me səvənhi, kimiaha mine nərmama ia kwopun me pam səməme hiaməfwaki m İesu Kristo İərimənu səkitaha sə in İərimənu səkitaha pam.

³ *Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine İesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Pol rani vivi Kumwesən ti nakalasia me fwe Korin

⁴ İa nəpin me iakani vivi Kumwesən tukumiaha, ti nəri nə mə rınəriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha ia İesu Kristo, ⁵ mo hiəuvehe mhamwhen ia iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nautə nəha in nəha niniien me pam mine nukurənien me pam hiaməuvehi raku pen ti İesu Kristo. ⁶ Kumwesən rınəriari namasanien nəha m kimiaha iamınha irə ti nəri nə mə kimiaha hiaməni mə nəgkiariien sə raməvisau Kristo ro nıpərhiienien. ⁷ *Ro pen kimiaha hiəuvəuvehi raka nıskaiien me pam səməme Nənimwin İkinan rauvehi pehe, hiaməuvehi mamheitenhi nəpin nəha tukətoni İərimənu səkitaha İesu Kristo trier pehe. ⁸ *In tro kimiaha hiəer əknekin meste nəpin sampam mə tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kimiaha ia nəpin nəha İesu Kristo İərimənu səkitaha truvehe mwi irə. ⁹ *Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpin me. In rınəkwein kimiaha, mo kimiaha hiəuvehe mho kuatia kimiaha tini, İesu Kristo, sə in İərimənu səkitaha.

Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi kusen səvənraha

¹⁰ *Piak me, ia nəghi İesu Kristo İərimənu səkitaha iakaməres skai tukumiaha mə kimiaha pam tihəni a nari kuatia, mhəpwəh noien mə nətərigien riti truvehe meitehi kimiaha. Mətə nəpin me nətərigien səkimiaha mine rərimiaha trouvehe rouo kuatia. ¹¹ İakani iamınhi irə, piak me, ti nəri nə mə nəkur imwei Kloe nepwin haməni pehe tukw iou i mə kimiaha hiaməvisə.

* **1:2:** 1Kor 6:11, Wok Me 9:14 * **1:3:** Rom 1:7 * **1:7:** Luk 17:30, 2Tes 1:7, Taet 2:13 * **1:8:** Fil 1:6, 1Tes 3:13, 5:23 * **1:9:** 1Jon 1:3, 1Kor 10:13, 1Tes 5:24 * **1:10:** Fil 2:2

12 *Nipwrai nægkiariien sə iakani ro iam̄nhi irə. Kimiaha kuation kuation hiamægkiari. Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pol.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Apolos.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pita.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Kristo.”

13 Hiənuə ko hieitehieitehi Kristo iam̄nha irə? Rəfo? Kinəruui tərini pen iou Pol ia nei kamarkuauu tukumiaha? Uə k̄ino baptaes ia kimiaha ia nəghi Pol? 14 *Iou iakam̄ni tanak ti Kumwesən mə iapko mhə paptaes ia kimiaha riti, mətə iakino a paptaes ia Krispas mine Kaius. 15 Rerik ragien iam̄nha irə ti nəri nə mə iərmama riti ko r̄ipk̄ini mhə mə k̄ino baptaes irə ia nəghik.

16 * (Nipərhienien iakino mwi paptaes ia Stefanas mine nərmama me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Kurirə ia in, iakenouenou mə iakino mwi baptaes ia iərmama riti uə rekəm.) 17 *Kimiaha hiəukurən mə Kristo r̄ipk̄erhi pehe mhə iou mə tako paptaes ia nərmama, mətə rərhi pehe iou mə takəvisau irapw nægkiariien amasan səvənhi. Iakaməvisau irapw nægkiariien amasan nəha m̄ipkesi pen mhə nukurənien səvəi iərmama kamo nei kamarkuauu səvəi Kristo ruvehe niskaiien səvənhi riwən.

Kristo in nukurənien mine niskaiien səvəi Kumwesən

18 *Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə nəvisauien Kristo ia nei kamarkuauu ro narisien i ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə, mətə tukutaha i nərmama səməme Kumwesən rauvehim̄iru kitaha, nəvisauien nəha in niskaiien səvəi Kumwesən. 19 Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iou takouraha nukurənien səvəi nərmama səməme həkurən amasan nari, nənə mo nəri auər a ia nukurənien səvəi nahatən me.”

20 *Iərmama sə rukurən amasan nari in pəku? Iahatən pəku səvəi Loa? Iərmama sə rar̄ipwen nəresien me ia tiprənə i in pəku? Haiwən! Kumwesən r̄ino nukurənien səvəi nərmama ia tiprənə i ruvehe mo narisien irə. 21 *Ro iam̄nhi irə ti nəri nə mə ia nukurənien səvəi Kumwesən in r̄ino mə nərmama səvəi tiprənə i tuhəpwəh nukurənien in ia nukurənien səvənraha. Mətə Kumwesən rerin ragien mə truvehim̄iru nərmama səməme kamhəni nipərhienien ia nægkiariien i kitaha saməvisau irə, nægkiariien sə nərmama haməni mə ro narisien irə. 22 *Nəkur Isrel hokeikei mə tuhətoni n̄im̄tətien me. Nərmama r̄ipko mhə irəha nəkur Isrel kamhətuu nukurənien, 23 *mətə kitaha saməvisau Kristo kinəruui tərini pen in ia nei kamarkuauu. Nægkiariien nəha nəkur Isrel kamhap̄ti irə mamhəmwei, nənə nərmama r̄ipko mhə irəha nəkur Isrel kamhəni mə nægkiariien nəha ro narisien i. 24 *Mətə nərmama səməme Kumwesən r̄inəkwein irəha, nəkur Isrel nepw̄in mine nərmama nepw̄in r̄ipko mhə irəha nəkur Isrel, irəha hənətoni mə Kristo in niskaiien səvəi Kumwesən mine nukurənien səvəi Kumwesən. 25 *Noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə ro narisien i rukurən nari məpi raka nukurənien səvəi nərmama pam. Nənə noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə niskaiien səvənhi riwən riskai məpi raka noien səvəi nərmama pam.

26 *Piak me, rer̄im̄iaha tramrhi nəp̄in Kumwesən r̄inəkwein kimiaha irə fwe kupwən. Ia nəp̄in nəha kimiaha hiəp̄ik hiəpkukurən mhə nari ia nəmri

* 1:12: 1Kor 3:4, Wok Me 18:24-28, Jon 1:42 * 1:14: Wok Me 18:8, Rom 16:23 * 1:16: 1Kor 16:15 * 1:17: Mat 28:19, Jon 4:2 * 1:18: 2Kor 4:3, Rom 1:16 * 1:20: Aes 19:12, Aes 33:18, Aes 44:25, Job 12:17 * 1:21: Mat 11:25 * 1:22: Mat 12:38, Wok Me 17:28,32 * 1:23: Rom 9:32, 1Kor 2:14 * 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2Kor 13:4 * 1:26: Mat 11:25, Jon 7:48, Jem 2:1-5

nərmama. Kimiaha hiəpik hiəpkuvehi mhə niskaiien, riško mhə kimiaha hiəpik nişwnəti nəmə asori me nepwin. ²⁷ Mətə Kumwesən rimərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure tiprənə i haməni mə ro narisien i, mə ia noien nəha in tro naurisien m nərmama səməme həukurən nari. In rimərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure tiprənə i haməni mə niskaiien səvənraha riwən, mə ia noien nəha in tro naurisien m nərmama səməme niskaiien səvənraha rarə. ²⁸ In rimərfi narimnari auər a me, mine narimnari me kamətə ərəha irəha, mə ia noien nəha in tro nərmama me kamətə irəha mə irəha nərmama anan me nepwin tuhəuvehe mho nərmama auər a ia nirəha. ²⁹ *Kumwesən rino iaminihi irə mə iərmama riti riwən trəgkiari ərpwi ia nənimen. ³⁰ *Mətə in rino kimiaha hiəuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo. Nənə Kristo in nukurənien səkitaha ruku pen ti Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi. In rinərəku suatuk mifi raka nari ia kitaha. ³¹ *Ro iaminihi irə, rəmwhen ia nəgkiariien i kimərari pen ia Nəkukua İkinan rani mə, “Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi, trəgkiari ərpwi a ia narimnari me səməme İərimənu səkitaha rino.”

2

¹ *Piak me, nəşin iakiməuvehe tukumiaha, iakuvehe mini irapw tukumiaha nəgkiariien i Kumwesən rinərkwafə irə fwe kupwən, mətə iapkini irapw mhə nəgkiariien uə nukurənien sə rutə pik, rekəm. ² *Nəşin iakinamarə kitaha m kimiaha, rerik riskai mə tapkini irapw mhə mwi nari riti, mətə Iesu Kristo a mine nemhəien səvənhi ia nei kamarkuau. ³ *Nəşin iakiməuvehe mətoni kimiaha, niskaiien səiou riwən anan, mamhekir ia nəşin me, mamətəmmiwın. ⁴ *Nənə nəgkiariien səiou mine nəvisaiuen səiou, iapkini irapw mhə mesi pen nukurənien səvəi nərmama ti nuvi peheien kimiaha. Mətə nəşin iakinəgkiari, hiətoni niskaiien səvəi Kumwesən mine wok səvəi Nənəmwın İkinan. ⁵ İakino iaminiha irə mə nahatətəien səkimiaha trəpwəh nərer penien ia nukurənien səvəi nərmama, mətə trərer pen ia niskaiien səvəi Kumwesən.

Nukurənien sə rauku pen ti Nənəmwın səvəi Kumwesən

⁶ *Mətə nişərihienien, nərmama me i həuvəskai raka ia nişiruien səvənraha, kimaha iahaməvəhag minraha ia nukurənien. Mətə nukurənien nəha rişkuu pehe mhə ti tiprənə i uə ia nəmə asori me səməme kamhərimənu ia tiprənə i. Nəmə asori me nəha tuhəuvehe mho nəmə auər a ia nirəha. ⁷ *Mətə kimaha iahaməgkiari ia nukurənien səvəi Kumwesən sə rinamərkwafə fwe kupwən nərmama me həpkətoni mhə. Nukurənien nəha Kumwesən rinəmri raka fwe tui anan mə truvehi utə kitaha irə tsəuvehi nəşoriien. ⁸ *Nərmama səməme kamhərimənu ia tiprənə i irəha pam həpkukurən mhə nəgkiariien nəha. Ko həpkukurən həpkərui tərini pen mhə İərimənu asori səkitaha ia nei kamarkuau. ⁹ Mətə rəmwhen ia nəgkiariien i kimərari pen ia Nəkukua İkinan rani mə, “İərmama riti riwən rinətə raka ia nənimen, uə ruvəregi raka ia nəkwəregin, uə rerin ruvərhi raka

* **1:29:** Rom 3:27, Efes 2:9 * **1:30:** Jer 23:5-6, Jon 17:19, 2Kor 5:21 * **1:31:** Jer 9:24, 2Kor 10:17

* **2:1:** 1Kor 1:17 * **2:2:** Kal 6:14 * **2:3:** Wok Me 18:9, 2Kor 10:1 * **2:4:** 1Tes 1:5 * **2:6:**

Efes 4:13, Fil 3:15 * **2:7:** Rom 16:25 * **2:8:** Luk 23:34, Jem 2:1

næfe Kumwesən rīnəpnəpenə irə mə truvei pen m nərmama səməme hokeikei in.”

10 * Mətə Kumwesən rīno pui pehe narimnari me nəha m kitaha ia Nənimwin səvənhi.

Nənimwin səvənhi rukurən noien iamīnha irə ti nəri nə mə in ramətə pui narimnari me pam, mamətə pui mwī nətərigien səvəi Kumwesən sə rəmwhenimw. 11 * Narimnari me səməme iərmama rerin ramrhi, nənimwin əpa səvənhi fwe imwə rukurən. Ia noien a mwī nəha, narimnari me nəha səməme Kumwesən rerin ramrhi, Nənimwin əpa səvənhi rukurən.

12 * Nənimwin i kiməuvei pehe m kitaha rīpko mhə Nənimwin səvəi tīprənə i, mətə Nənimwin sə raku pen ti Kumwesən. Kiməuvei pehe m kitaha mə tsəukurən næfe Kumwesən rauvei pehe auər a m kitaha. 13 * In i nəgkiariien i kimaha iahaməni irapw. Nənə nukurənien səvəi nərmama rīpkahətən mhə kimaha ia nəgkiariien me nəha, mətə Nənimwin nəha rīnahətən kimaha irə. Nənə iahaməni irapw nəgkiariien pərhiēn me səvənhi ia nəgkiariien me səməme in rauvei pehe. 14 * Iərmama sə Nənimwin səvəi Kumwesən rīwən irə ko rīpkuvehi mhə narimnari me Nənimwin nəha raməriari pehe i. In rətōni narimnari me nəha ho a narīsien irə. Ko rīpkukurən mhə irəha ti nəri nə mə kaukurən narimnari me nəha ia Nənimwin səvəi Kumwesən. 15 * Iərmama Nənimwin səvəi Kumwesən ramarə irə raməkiri mamətə sas narimnari me pam, mətə iərmama riti rīwən ko rəkiri noien səvəi iərmama nəha. 16 * Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan rani mə, “Sin rukurən nətərigien səvəi Iərimənu səkitaha mə trahətən in?”

Mətə kitaha saməuvehi nətərigien səvəi Kristo.

3

Kumwesən əpa trəkiri wok səvəi nərmama me səvənhi

1 * Piak me, fwe kupwən, nəpīn iakinamarə kitaha m kimiaha, ko iapəkəgkiari mhə m kimiaha rəmwhen iakaməgkiari m nərmama Nənimwin səvəi Kumwesən rīnarə raka ia nīrəha, mətə iakinəgkiari m kimiaha rəmwhen mə kimiaha nərmama me a səvəi tīprənə, uə kimiaha nəkwərhakwərha me a ia nīmīruēn vi səkimiaha ia Kristo. 2 * Nəpīn iakinamahətən kimiaha rəmwhen iakəuvei pehe a nəveginien mərməru m kimiaha. Iapkuvei pehe mhə nəveginien sikai m kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəpkəmwhen mhə ti nəniēn nəveginien sikai. Nənə nīpərhiēnien təkwtəkwni hiəpwəh ihi nəmwhenien ti nəniēn nəveginien sikai. 3 * Noien səkimiaha rəmwhen a ia noien səvəi nərmama səvəi tīprənə i. Kimiaha hiamətərig ərəha ia kimiaha me, mamhəvisə m kimiaha me. Noien nəha hiamo ramahətən pen mə kimiaha nərmama me a, noien səkimiaha rəmwhen a ia nərmama nepwin səvəi tīprənə i. 4 * Nəpīn iərmama riti rīni mə, “Iou iərmama səvəi Pol,” nənə riti mwī rīni mə, “Iou iərmama səvəi Apolos,” noien nəha ramahətən pen mə kimiaha nərmama me a səvəi tīprənə.

5 Hətōni ro. Apolos in næfe iərmama? Pol in næfe iərmama? Kimrau iotukwininari mi a iarinouasitu ia kimiaha mə tihəni nīpərhiēnien ia Iesu. Kimrau iarauo wok sə Iərimənu səkitaha rīməuvei pehe m kimrau kuatia

* 2:10: Mat 13:11 * 2:11: Prov 20:27 * 2:12: Jon 16:13-14 * 2:13: 1Kor 2:4 * 2:14: Jon 8:47, 14:17, 1Kor 1:23 * 2:15: 1Jon 2:20 * 2:16: Rom 11:34 * 3:1: Jon 16:12 * 3:2: Hip 5:12-13, 1Tes 2:2 * 3:3: 1Kor 1:10-11, 1Kor 11:18 * 3:4: 1Kor 1:12

kuatia mə trouo. ⁶ Rəmwhen mə iou iakinəpwei nuni nari, nənə Apolos in rinəfwi ia nui, mətə Kumwesən rino rutə. ⁷ Ro iamınhi irə iərmama sə raməpwei nuni nari, uə iərmama sə raməfwi ia nui, in nəri auər a, mətə Kumwesən in nukue wok nəha, ti nəri nə mə in ramo narimnari haməmıru mamhəutə. ⁸ Iərmama sə raməpwei nuni nari mine iərmama sə raməfwi ia nui irau krouəmnəmwhen a. Kumwesən trərəku irau mesi pen atukwatukw wok sə irau kro. ⁹ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kımrau iotukwininari mi səvəi Kumwesən iarauo pəri wok. Nənə kimiaha hiəmwhen ia nəmhiən səvəi Kumwesən uə nimwə səvəi Kumwesən.

¹⁰ *Ia namasaniən səvəi Kumwesən sə rinəriari pehe irə miou, iako rəmwhen ia iərmama sə rukurən amasan nuvrhəkinien nimwə, məmri irapw nəri skai riti tukuvrhəkin pen nimwə ia təkuren, nənə təkwtəkwuni iərməpə raurvhəkin pen nimwə ia təkure nəri skai nəha iakinəmri irapw. Pwəh nərmama hətuı amasan mə kəmhəfo mamhəuvrhəkin pen nimwə irə.

¹¹ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama riti ko riəkəmri irapw mhə nəri skai riti sə tukuvrhəkin pen nimwə irə ropə ia nəri skai nəha kinəmri irapw raka. Nəri skai nəha in nəha Iesu Kristo. ¹² Nərmama nepwin haməuvehi narimnari me səməme tuhəuvrhəkin nimwə irə rərər kini tui rəmwhen ia aən mi nəha kol mine silva mine kəpwier amasan me səməme nənimənraha rəknekın. Nərmama me nepwin mwı haməuvehi narimnari me səməme ko həkərər əpwəmwis mhə rəmwhen ia nei mine nig mine nimwai nari.

¹³ *Tukətoni wok səvəi nərmama kuatia kuatia ti nəri nə mə nəpın səvəi Kristo tro pui irəha. Ia nəpın nəha napw trahi wok səvəi nərmama kuatia kuatia mahatən pen wok səvənraha mə ramasan uə rərəha. ¹⁴ Trini minuə napw rəpwəh nəhi əmwesiiən wok sə iərmama riti ruvrhəkin pen ia təkure nəri skai kinəmri irapw, iərmama nəha truvehi nərəkuien riti. ¹⁵ Mətə trini minuə napw rahi əmwesi wok səvəi iərmama riti, iərmama nəha trarfai ia nərəkuien səvənhi. Mətə Kumwesən truvehimıru in rəmwhen ia iərmama riti sə napw rinahi nimwə səvənhi mine narimnari me səvənhi nənə in əpa ramıru.

¹⁶ *Hiəukurən uə rekəm? Nimwə səvəi Kumwesən in nə kimiaha. Nənimwin İkinan ramarə ia kimiaha. ¹⁷ Trini minuə iərmama riti rouraha nimwə səvəi Kumwesən, Kumwesən trouraha in. Iakani iamınha irə ti nəri nə mə nimwə səvəi Kumwesən ro ikinan i, nənə nimwə nəha in nə kimiaha.

¹⁸ Rərəha mə iərmama riti treikuə atukw a irə. Trini minuə kimiaha riti rerin ramrhi mə in rukurən nari nəha təkwtəkwuni ia nəmri nərmama, ramasan mə pwəh ruvehe iərmama riti nərmama haris irə. Ia suatuk nəha in truvehe mukurən nari. ¹⁹ *Ro iamınhi irə ti nəri nə mə nukurəniən səvəi nərmama ia ti)rənə i ro narisien i ia nəmri Kumwesən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərəi pen ia Nəkukuə İkinan rani mə,

“Kumwesən ramo mə nərmama səməme həukurən nari
noien ikou me səvənraha trousi tərini irəha rəmwhen ia kwənkru.”

²⁰ *Nəkukuə İkinan rani mwı mə,
“Iərimənu rukurən mə nətərigien səvəi nərmama səməme həukurən nari
ho a nəri auər a ia nırəha.”

²¹ Ro iamınhi irə tihəpwəh niniien mə kimiaha nərmama səvəi iərmama i uə kimiaha nərmama səvəi iərmama nəha mə tihəuvehi utə atukw a kimiaha tukwe. Kumwesən rauvei pehe narimnari me pam mə trasitu ia kimiaha.

²² Pol uə Apolos uə Pita uə təkure ti)rənə uə nimıruen uə nemhəien uə nəpın

* **3:9:** Mat 13:3-9, Efes 2:20-22 * **3:10:** 1Kor 15:10, 2Tes 3:15 * **3:11:** Aes 28:16, 1Tes 2:4-6

* **3:13:** 1Kor 4:5, 2Tes 1:7-10 * **3:16:** 1Kor 6:19, 2Kor 6:16 * **3:19:** Job 5:13 * **3:20:** Sam 94:11

ipwet mine uə nəpɪn sə tɪpkuvehe, mətə ɪrəha pam səkimiaha, ²³ kimiaha nəha səvəi Kristo, nənə Kristo in səvəi Kumwesən.

4

Aposol me səvəi Kristo

¹ *Ro iamɪnhi ɪərmama riti tɾəfətə kimaha ɪrə? In tɾətə kimaha rəmwhen ia kimaha iotukwininari me səvəi Kristo. Nəgkiariien me i səvəi Kumwesən hənəmərkafe fwe kupwən, Kumwesən rɪnəmri pehe nəgkiariien me nəha ia rəgimaha mə tahətui amasan tukwe. ² *Nənə kimiaha hiəukurən nərmama me səməme ɪəmə asori riti rəmri pen narɪmnari me səvənhi ia rəgɪnraha hamətui tukwe, ɪrəha tuhaməkeikei mho wok səvənraha ramasan mə nəpɪn ɪəmə asori rətəni wok səvənraha nənə rɪni nɪpərhiɪen ia nɪrəha. ³ Mətə tukw iou, ro a nəri ouihɪ riti tɾɪni mɪnuə kimiaha uə nərmama əpə me nəpɪn hənəu təhəkiri noien səiəu. Iou mwɪ ko ɪəpkəkiri atukw mhə noien səiəu iamɪnhi ɪrə. ⁴ *Ia nətərigien səiəu, iou ɪakɪno a sə ramasan, mətə rɪpko mhə ɪakani mə ɪakatukwatukw. ɪərimənu səkitaha in əpa ratukwatukw tɪ nəkɪriɪen noien səiəu. ⁵ *Ro iamɪnhi ɪrə tɪhəpwəh nəkiri akwauakwien noien səvəi nərmama ia nəpɪn sə rɪpkatukwatukw mhə mə tukəkiri noien səvəi nərmama ɪrə. Tɪhəfwɪni meste nəpɪn ɪərimənu səkitaha tɾuvehe ɪrə. In tɾuvehe mɪpeki ɪrapw narɪmnari səməme hamərkəwafə ɪa nəpɪtəvɪen, mɪpeki pehe ia nukuraanien, nənə mɪni ɪrapw nətərigien afafa me səvəi nərmama ia nukuraanien. Ia nəpɪn nəha Kumwesən tɾəgnəgɪni nərmama kuatia kuatia mesɪ pen atukwatukw noien amasan me səməme hənə.

⁶ *Piak me, ɪakɪmənɪ nəgkiariien me i ia kimrau Apolos mə trasitu ia kimiaha. ɪakəkeikei mə tɪhəuvehi nukurənien ia kimrau nənə mhəukurən nɪpwɪrɪ nəgkiariien i sə rani mə, “Tɪkamevən məpwəh nəpɪ rakaien nəfe kimərəi pen ia Nəkukuə ɪkinan.” Rərəha mə tɪhərpwɪ kimiaha tɪ ɪərmama riti mamhənɪ ərəha riti. ⁷ *Rəfo? Kimiaha hiasori mhəpɪ raka nərmama me pam? Rəkəm! Kimiaha hiəpkuvehi mhə nari riti sə ruku pehe atukw tukumiaha. Narɪmnari me pam səməme hiaməuvehi, Kumwesən rauvei pehe auər a m kimiaha. Ro pen rɪpkəmwhen mhə mə tɪhaməgkiari ərpwi.

⁸ *Rəfo nəha? Rosi kimiaha hiəuvəukuər raka uə? Rosi nautə səkimiaha ruvəuvehe mɪnasori raka uə? Rosi kimiaha hɪənəvtənhi raka kimaha mhəuvehe mho kɪg me ia kimiaha uə? Kamo hiamərimənu pərhiɪen kimaha ɪahəkeikei pwəh sərimənu pəri kitaha m kimiaha. ⁹ *Kimaha aposol me, mətə ɪakamətəni mə Kumwesən ruvehi ɪrapw kimaha ɪnhəripw anan. Kimaha ɪahəmwhen ia nərmama səməme kɪnəkiri raka ɪrəha mə tuhaməkeikei mhəmhə. Rəmwhen mə ɪahamərər ia nəmri nagelo me mine nərmama me pam səvəi tɪpɾənə mə ɪrəha tuhəspau ia noien səvəi nəmhaiɪen səkimaha.

¹⁰ *Kimaha nərmama səvəi Kristo ro pen nərmama kamharis ia kimaha mə kimaha ɪahəreirei nari. Mətə rəfo? Rosi kimiaha hiəukurən nari tɪ nəri nə mə hiəuvəuvehe mhənə kuatia kimiaha Kristo uə? Kimaha nɪskaiɪen səkimaha rɪwən. Mətə rəfo? Rosi nɪskaiɪen səkimiaha rarə uə? Nərmama kamhənɪ ərəha kimaha. Mətə rəfo? Rosi ɪrəha kamhəsɪai kimiaha uə? ¹¹ *Meste pehe ipwet mine nukumhə ramahi kimaha, kimaha ɪahaməkəkwə, mamharkahu ia tɪnari eitehi me, nərmama hamousi kimaha,

* 4:1: Taet 1:7 * 4:2: Luk 12:42 * 4:4: Sam 143:2 * 4:5: 1Kor 3:8 * 4:6: Rom 12:3

* 4:7: Rom 12:6 * 4:8: Rev 3:17,21 * 4:9: Rom 8:36, Hip 10:33 * 4:10: 1Kor 3:18 * 4:11:

2Kor 11:23-27

nimwə səkimaha riwən. ¹²*Kimaha iahaməsese mamhowok ia rəgimiahā ti nuvehien nəveginien sənəmaha. Nəpīn nərmama hənī ərəha kimaha, kimaha iahəkwein amasan ia nīrəha. Nəpīn nərmama hometə kimaha, kimaha iahəsēni a mhərer əknekīn. ¹³*Nəpīn nərmama houraha nəghimaha ia neikuəien, mətə kimaha iahəgkiari pen amasan a mīnraha. Meste pehe ipwet mīne ia nəmri nərmama kamətə kimaha rəmwhen ia nəri əmkemik me səməme kamərarki mīne nīpware narimnari me pam ia təkure tīprənə i.

¹⁴Iapkraī mhə nəgkiariien me i mətə tako kimiahā hīauris, rekəm. Kimiahā hīəmwhen ia nīpwnətīk keikei me səiου ro pen iakaməvəhag m kimiahā.

¹⁵*Nahatən me səkimiahā həpīk səməme tuhahatən kimiahā ia Kristo. Rosi irəha həmwhen ia tata karen i səkimiahā irəha pam ten taosen, mətə tata atukwatukw səkimiahā kuatia a, in i iou, ti nəri nə mətə iou iakiməuvehe mo tata səkimiahā ia Iesu Kristo nəpīn iakinaməvisau pehe nəgkiariien amasan səvənhi m kimiahā fwe kupwən. ¹⁶*Ro pen iakani pehe tukumiahā i mətə ramasan mətə tihəuvnhi iou. ¹⁷*Ro iamīnhi irə iakərhi pehe Timoti ruvehe tukumiahā. In nərik keikei riti ia Iərimənu səkitaha. Iou iakukurən nətigiteien irə. In trahatən mwī kimiahā ia suatuk me səiου ia Iesu Kristo, suatuk me nəha iakamahatən nakalasia me irə ia kwopun me pam.

¹⁸Kimiahā me nəpwin hīəmərpiw kimiahā ti nəri nə mətə rərīmiahā ramrhi mətə tapkuvehe mhə mətōni kimiahā. ¹⁹*Mətə tīpko mhə tui iakuvehe mətōni kimiahā trīni mīnuə Iərimənu səkitaha rəsēni iou. Nənə iou tapkreği mhə nəgkiariien me səvəi nərmama səməme hamərpiw irəha, mətə takuvehe mətə sas ia nīskaiien səvənraha. ²⁰*Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mətə nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə rīpko mhə nītətə səvəi nəgkiariien, mətə nītətə səvəi nīskaiien. ²¹Nənə hiokeikei nəfe? Takuvehe mətōni kimiahā mərīsi kimiahā uə takuvehe masitu ia kimiahā ia noien mərū ti nəri nə mətə iakoikei kimiahā?

5

Kimiahā tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nīmwrhenimiahā

¹*Kīmənī pehe tukw iou i mətə kimiahā riti ramo noien riti rərəha anan. Kīpkətōni mhə nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho noien ərəha nəha. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mətə iərman riti rīməiri pran kurirə səvəi tata səvənhi krauarə pəri nəha təkwətəkwuni. ²Nənə kimiahā hīəmərpiw kimiahā tukwe mətə ramasan a! Mətə rəfo kimiahā hīəpkreği mhə rərəha mhasək tukwe? Iəmə sə rino noien nəha, kimiahā tihəməkeikei mhərhi irapw in ia nīmwrhenimiahā. ³*Təkwətəkwuni iapkarə mhə kitaha m kimiahā ia nīpwrək, mətə ia nənimwīk iakamarə kitaha m kimiahā. Trīni mīnuə iakamarə kitaha m kimiahā, iakuvəni raka ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha nəfe tso ia iəmə nəha. ⁴*Nəpīn hīousəsīmwin kimiahā me, nənə ia nənimwīk iou mwī iakamarə kitaha m kimiahā, nənə ia nīskaiien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha, ⁵*kimiahā tihəmri pen iəmə nəha ia rəgi Setan mətə tukouraha nīpwrən. Tiho iamīnha irə mətə tukuvehimīru nənimwī iəmə nəha ia nəpīn nəha Iərimənu səkitaha Iesu ruvehe irə.

* **4:12:** Wok Me 18:3, 1Kor 9:14-15, 2Tes 3:8, Sam 109:28, Mat 5:44 * **4:13:** Krae 3:45 * **4:15:** Kal 4:19 * **4:16:** Fil 3:17, 1Tes 1:6 * **4:17:** Wok Me 19:22 * **4:19:** Wok Me 18:21 * **4:20:** 1Kor 2:4 * **5:1:** Lev 18:7-8, Dut 22:30, Dut 27:20 * **5:3:** Kol 2:5 * **5:4:** Mat 16:19, 2Kor 13:10 * **5:5:** 1Tim 1:20, 1Tes 4:6

6 *Noien sə hiaməgkiari mamhərpwi kimiaha irə ripkamasan mhə. Hiəukurən uə rekəm? Yis ouihī raməse bred pəpwia. 7 *Tihəuvehi raka yis akuas mə kimiaha tihəmwhen ia bred vi sə yis riwən irə. Nipərhiēnien kimiaha hiəmwhen ia bred nəha ti nəri nə mə Kristo, kwəti sipsip səkitaha səvai nəveginien asori nəha Pasova, kinousi əpune niten ruvehimiru kitaha. 8 *Ro pen pwəh kitaha tso nəveginien asori nəha, mhəpwəh nəmwəkiēn kitaha me, mhəpwəh noien ərəha. Noien me nəha həmwhen ia yis akuas. Mətə pwəh so nəveginien asori nəha mho noien sə rəmher matukwatukw rəmwhen ia bred sə yis riwən irə.

9 *Takuvərai raka nəkukuə riti m kimiaha, mini mə tihəpwəh navən pəriēn kimiaha nərman mine nipran səməme kamhəiri əpnapen irəha me, 10 mamhəpwtig ti nautə səvənraha, mamhakres, mamhəfwaki m nənimwi nari me. Ripko mhə nipwrai nəgkiariēn nəha səiou mə kimiaha tihəpwəh navən pəriēn kimiaha nərmana me səvai tiprənə i səməme kamho noien ərəha me nəha. Rəknekin ko hiəpkaraka mhə ia nirəha ti nəri nə mə kitaha minraha samarə ko səpkaraka mhə ia təkure tiprənə i. 11 *Mətə nəkukuə sə iakimərai m kimiaha, nipwran ro iamihī irə mə tihəpwəh navən pəriēn kimiaha nərman mine nipran səməme kamhəni mə irəha nəkur əfwaki me, mətə kamhəiri əpnape irəha me, mamhəpwtig ti nautə səvənraha, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mamhanimwi pik nənimwiēn skai mamhakonə irə, mamhakres. Kimiaha tihəpwəh nəkure pəriēn kimiaha nərmana me nəha mhani nari kimiaha minraha.

12-13 *Ripko mhə səiou nəha wok mə takəkiri noien səvai nərmana iruə me. Kumwesən əpa trəkiri noien səvənraha. Mətə kimiaha nakalasia me kimiaha nərmana me i nəkwai nimwə nənə tihaməkeikei mhəkiri noien me səkimiaha me. Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nimwrhenimiaha.”

6

Nakalasia me mine nəvisəien me səvənraha

1 Nəpin kimiaha mi kəru krouəski irau me, nənə ro naurisien mə irau trouvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmana səməme həreirei Kumwesən mə tuhəkiri nəgkiariēn səvənrau. Irau trouəkeikei rouuvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmana səvai Kumwesən pwəh irəha həkiri. 2 *Hiəukurən uə rekəm? Ia nəpin sə tripkuvehe nərmana me səvai Kumwesən tuhəkiri nərmana ia təkure tiprənə i ti noien me səvənraha. Trini minuə kimiaha tihəkiri nərmana ia təkure tiprənə i rəfo, ko hiəpkəkiri atukw mhə noien kwərhwəwəra me səkimiaha? 3 Hiəukurən uə rekəm? Kitaha tsəkiri nəgelo me ti noien me səvənraha. Mə ro iamihī irə, noien me səvai tiprənə i haməru a ti nəkirien. 4 Ro pen rəfo kimiaha hiaməuvən ti nərmana me nəha səməme nakalasia me həpkisai mhə irəha mə irəha tuhəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha sə ro me iamihā irə? 5 Iakani nəgkiariēn nəha ramo naurisien m kimiaha. Rəfo, kimiaha riti riwan sə nukuranien səvənhi rəmwhen mə trəmri amasan nəvisəien səvai piəvtaha mi kəru? 6 Mətə piəvtaha mi krouəvisə minrau me rouuvehi rouevən ti nərmana səməme həpkini mhə nipərhiēnien ia Kristo mə irəha tuhəkiri nəgkiariēn səvənrau.

* 5:6: Kal 5:9 * 5:7: Eks 13:7, 12:21, Aes 53:7, 1Pit 1:19 * 5:8: Dut 16:3 * 5:9: Mat 18:17,

2Tes 3:14 * 5:11: 2Tes 3:6, Taet 3:10, 2Jon 10 * 5:12-13: Dut 13:5, 17:7, Dut 22:24, Mak 4:11

* 6:2: Dan 7:22, Mat 19:28, Rev 2:26, 3:21, 20:4

7 *Noien naha hiaməuvən ti iərmama riti mə trəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha ramahatən pen me hiənarfai raka ia suatuk səvəi Kumwesən ia nimiruien səkimiaha. Rafo, trini minuə iərmama riti ramo rərəha ia niram, ramasan mə tikenouenou a irə. Trini minuə rameikuə ia niram, mamakres mik, ikenouenou a mwi irə. 8 Mətə rekəm. Kimiaha piəvmiaha me a, mətə hiamo rərəha ia kimiaha me, mamheikuə ia kimiaha me, mamhakres m kimiaha me.

9 *Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən. Nərmama səməme həkpatukwatukw mhə irəha ko həkpuvimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Nərman mine nīpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me, mine nərmama səməme kamhəfwaki m nənimwi nari me, mine nərman mine nīpran səməme kamhakres ia nirəha me, mine nərman səməme kamhəiri atukw a irəha me, 10 mine rakres me, mine nərmama səməme kamhəpwitig ti nautə səvənraha, mine nərmama səməme kamhənimwi pik nənimwiien skai mamhakonə, mine nərmama səməme kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mine nərmama səməme kamheikuə mamhakres, irəha ko həkpuvnmwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. 11 *Fwe kupwən kimiaha me nepwin hiənamo iamihə irə. Mətə təkwtəkwuni nəha, ia nəghi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine ia niskaiien səvəi Nənimwin İkinan, Kumwesən rinəpərhi raka kimiaha hiəmher. In rino hiəuvehe nəkur ikinan me səvənhi, muvəni raka mə kimiaha hiatukwatukw ia nənimen.

Nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me rərəha ia nəmri Kumwesən

12 *Kamini mə, “Narimmari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” nīpərhiənen, mətə rīpko mhə irəha pam tuhasitu. “Narimmari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” mətə iou ko iapkəsəni mhə mə nari riti trəkwi iou, mamərimənu ia nira. 13 *Kamini mə, “Nəveginien kino səvəi tipwi iərmama, nənə tipwi iərmama kino səvəi nəveginien.” Nīpərhiənen, mətə Kumwesən trouraha irau pəri. Nīpwrai iərmama komhə kino mə iərman triri əpnəpen nīpran irə, mətə kino nīpwrai iərmama mə trəgnəgini Iərimənu irə, nənə Iərimənu ramarə ti nīpwrai iərmama. 14 *Kumwesən rino Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, nənə ia niskaiien səvənhi in tro mwi kitaha sətui mwi. 15 *Hiəukurən uə rekəm? Nīpwrataha irəha nīpəri nīpwrai Kristo. Nənə rerimiaha rirhi mə ko iakuvehi nīpwra i sə in nīpəri nīpwrai Kristo mevən mo kuation irə irau pran ia suatuk? Rekəm! Ko rīpko mhə iamihə irə mine. 16 *Hiəukurən uə rekəm? Iərmama sə ramiri pran ia suatuk, irau krouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuation. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə İkinan rani mə, “Irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuation.” 17 *Mətə iərmama sə rauvehe mamə kuation irau Iərimənu səkitaha, in ruvehe mo kuation irau min ia nənimwin.

18 Tiharaka mhəpwəh nəvənien ipaka ti noien i sə iərman ramiri əpnəpen nīpran. Noien ərəha me nepwin səməme iərmama ramo, irəha fwe iruə ko həkpuvnmwə mhə ia nīpwrai iərmama. Mətə iərman sə ramiri əpnəpen nīpran ramo noien ərəha riti ia nīpwan atukw. 19 *Hiəukurən uə rekəm? Nīpwramiaha rəmwhen ia nimwə riti səvəi Nənimwin İkinan fwe ia rerimiaha. Kumwesən ruvei pehe Nənimwin nəha m kimiaha. Nənə

* 6:7: Mat 5:39, 1Tes 5:15, 1Tes 3:9 * 6:9: Kal 5:19-21, Efes 5:5, Rev 22:15 * 6:11: Taet 3:3-7

* 6:12: 1Kor 10:23 * 6:13: 1Tes 4:3-5 * 6:14: Rom 8:11, 1Kor 15:20, 2Kor 4:14 * 6:15: Rom

12:5, Efes 5:30 * 6:16: Mat 19:5 * 6:17: Jon 17:21-23, Rom 8:9-11 * 6:19: 1Kor 3:16

ripko mhə səkimiaha atukw a nə nīpwrāmīaha. ^{20*} Kumwesən rīnərəku raka kīmiaha ia nərəkūien riti rəknekīn. Ro pen tihaməkeikei mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəfe hīamo ia nīpwrāmīaha.

7

Nerəien

¹ Ia nikaren səvəi nəresien me nəha hīəmərāi mhərhi pehe miou. Ramasan mə iərman riti trəpwəh niriien pran. ² Mətə nərman mine nīpran kamhəiri əpnāpen pik irəha me ro pen ramasan mə iərman riti traməkeikei miri pran riti səvənhi, nənə pran riti traməkeikei mesi pen iərman riti səvənhi. ³ Iərman traməkeikei napri irau pran səvənhi trīni minuə pran rokeikei, nənə pran traməkeikei mapri irau iərman səvənhi trīni minuə iərman rokeikei. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə pran rəpwəh nərīmənu atukwien ia nīpwrān, mətə iərman səvənhi ramərīmənu irə. Rəmwhen a mwi iərman in rəpwəh nərīmənu atukwien ia nīpwrān, mətə pran səvənhi ramərīmənu irə. ⁵ Ripkamasan mhə mə pran uə iərman rehekir ti nīpwrān trīni minuə riti rokeikei. Mətə trīni minuə irau pəri krouəsēni mə tuharəpwəh napri pəriien nəpīn ouihi a ti nəfwakīien, nənə ramasan a. Mətə irau trouəkeikei rouvehe rouapri pəri mwi kamo rīməru ti Setan mə tro irau kroumwei ia nərəhaien ti nəri nə mə irau kroupkiskai mhə. ⁶ Nəgkiariien nəha iakini mə, “Trouəpwəh napri pəriien nəpīn ouihi a ti nəfwakīien,” ramarə a ia kīmiaha mə tiho uə tihəpwəh noien, ripko mhə loa riti. ^{7*} Iakregi mə ko nərmmama me pam həmwhen a ia nīrak, səiou pran riwən, ramasan, mətə Kumwesən rəpwəh nuvei penien nīskaiien m nərmmama me pam mə tuharə əpa. Riti rauvehi nīskaiien mə tro iamīnhi irə, riti mwi mə tro iamīnha irə.

⁸ Nərmmama səməme həkparə pəri mhə mine səməme nərman uə nīpran me səvənraha həuvamhə raka, iakani mə ramasan mə irəha tuhəpwəh narə pəriien rəmwhen a ia nīrak. ^{9*} Mətə trīni minuə rəknekīn ti nīrəha mə tuhavən ia suatuk atukwatukw nənə ramasan mə irəha tuhaməkeikei mharə pəri pwəh iərman rerin rəpwəh nevən pikien ia pran, pran rerin rəpwəh nevən pikien ia iərman.

^{10*} Nərmmama me səməme kamharə pəri, iakani pehe tukumīaha i, ripko mhə nəgkiariien səiou mətə səvəi Iərīmənu səkitaha, mə pran trəpwəh nəpwəhien iərman səvənhi. ¹¹ Mətə trīni minuə pran rəpwəh iərman səvənhi, in trəpwəh mwi narə pəriien irau iərman riti mwi, mətə mə rəfo in trīrərig pen a mwi ti iərman səvənhi. Nənə iərman trəpwəh nəpwəhien pran səvənhi.

¹² Trīni minuə piəvtaha riti pran səvənhi ripkhatətə mhə ia Kristo, mətə rəsēni mə trouarə irau iərman nəha, iərman trəpwəh nəpwəhien pran nəha. Nəgkiariien i iakani ripko mhə səiou mətə səvəi Iərīmənu səkitaha. ¹³ Trīni minuə pran riti səvənhi iərman rəpwəh nahatətəien ia Kristo, mətə rəsēni mə trouarə irau pran nəha, pran nəha trəpwəh nəpwəhien in. ¹⁴ Kīmiaha hīəukurən. Iərman sə ripkhatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi pran səvənhi rino raka iərman nəha ruvehe məmwhen ia nari riti kīnəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Nənə pran sə ripkhatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi iərman səvənhi rino raka pran nəha ruvehe məmwhen ia nari riti kīnəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Mə ripko mhə iamīnhi irə nəkwərhakwərha me səvənrau tuhamkemik ia nəmri Kumwesən, mətə təkwtəkwuni irəha həuvəuvehe mhəno ikinan i.

* **6:20:** 1Kor 7:23, 1Pit 1:18-19, Fil 1:20

* **7:7:** Mat 19:12

* **7:9:** 1Tim 5:14

* **7:10:** Mat 5:32, 19:9

15 * Mətə trini minuə sə nəha rīpkahatətə mhə ia Kristo rokeikei mə irau trouəpwəh irau me, pwəh ro iamīnhi irə. Piəvtaha riti uə kitirimətaha riti nari riti mwi riwən rərihi irau pran uə iərman sə rīnəpwəh in iamīnha irə. Mətə Kumwesən rīnəkwein kitaha mə tsarə ia nəmərīnuien. 16 * Ik pran sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuvehimīru iərman səim uə? Nənə ik iərman sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuvehimīru pran səim uə?

17 * Mətə nəri kuation i mə pwəh kīmiaha kuation kuation tihamarə ia narəien sə Iərīmənu səkitaha rīməuvei pehe m kīmiaha fwe kupwən sə hiənamarə irə ia nəpīn nəha in rīnəkwein ia kīmiaha. In i nəvəhagien səiou iakauvəi pen m nakalasia me pam. 18 Kīmiaha səməme kuvəuvehi raka ninhum m kīmiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein ia kīmiaha, rərəha mə ipwet mīne hiāməmwur mə tihamərkwafə noien nəha kīno m kīmiaha. Kīmiaha səməme kəpwəh nuvehīien ninhum m kīmiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein kīmiaha, rərəha mə ipwet mīne tihəuvən mə tukuvehi ninhum m kīmiaha. 19 * Takani iamīnhi irə ti nəri nə mə ro nəri auər a irə mə kuvehi ninhum m iərmana uə kəpwəh nuvehīien, mətə nəri anan riti in i tsaməkeikei mhə nəgkīriien me səvəi Kumwesən. 20 Kīmiaha kuation kuation tihaməkeikei mharə a ia narəien sə hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpīn nəha Kumwesən rīnəkwein ia kīmiaha. 21 Trini minuə ik slef riti nəpīn Kumwesən rəkwein ik, tikəpwəh nətəriḡ pikien. Mətə trini minuə ikukurən suatuk sə tukifi nari ia niram, ikesi pen. 22 * Kīmiaha hiəukurən. Trini minuə Iərīmənu rəkwein ia iərmana riti sə in slef, iərmana nəha rəmwhen ia iərmana riti kuvəfi raka raka nari irə in səvəi Iərīmənu. Ia noien a mwi nəha, trini minuə Iərīmənu rəkwein ia iərmana riti sə rīpko mhə in slef, iərmana nəha in slef riti səvəi Kristo. 23 Kumwesən rīnərəku raka kīmiaha ia nərəkūien riti nənimen rəknekīn. Ro pen tihəpwəh nuveheien mhə kīmiaha slef me səvəi nərmana. 24 Piak me, nəfe narəien kīmiaha kuation kuation hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpīn nəha Kumwesən rīnəkwein ia kīmiaha, ramanas mə tihamarə a irə kīmiaha Kumwesən.

25 * Ia nikaren səvəi nəresien nəha mə rəfo ia nəkur vi me səməme həkparə pəri mhə ihi, iou iapkuvehi atukwatukw mhə nəgkīriien riti ti Iərīmənu səkitaha. Mətə takini nətəriḡien səiou, nənə ti nəri nə mə Iərīmənu səkitaha rīnapi pik tukw iou, ro pen hiəukurən nīnīien nīpərhiēien ia nəfe takini. 26 Ia nətəien səiou, ti nəri nə mə kitaha samarə ia nəpīn əknekīn ipwet mīne, ramanas mə iərmana riti tramarə a iamīnhi irə mamevən. 27 Ik iərmana sə ikīnarə pəri raka kīmirau pran, tikəpwəh neitehiēien narəien səim. Nənə ik iərmana sə ikəpwəh ihi narə pəriien kīmirau pran, tikəpwəh nətūiēien pran riti səim. 28 * Mətə trini minuə ikuə tīkarə pəri kīmirau pran, ipko mhə noien ərəha. Nənə trini minuə pran vi riti rīnuə trarə pəri irau iərman, in rīpko mhə noien ərəha. Mətə nərmana səməme kamho iamīnha irə tuhəregi nāmīsəien ia təkure tīprənə i, nənə iakəpwəh nokeikeiēien mə tihəregi nāmīsəien me nəha.

29 * Piak me, in i nīpwrai nəgkīriien səiou. Nəpīn səvəi tīprənə i ruvəuvehe muvəkwa. Ro pen ipwet mīne muvehe mamevən nərman me səvənraha me fwe nīpran me tuhamarə rəmwhen mə nīpran me səvənraha me hāiwən. 30 Nərmana səməme rerīnraha rəpou, irəha tuhamarə rəmwhen mə rerīnraha rəpwəh nəpouien. Nərmana səməme rerīnraha ragien, irəha

* 7:15: Rom 14:19 * 7:16: 1Tes 3:1 * 7:17: 1Kor 7:20,24 * 7:19: Rom 2:25, Kal 5:6, 6:15

* 7:22: Flm 16, Efes 6:6, 1Tes 2:16 * 7:25: 1Tim 1:12-13 * 7:28: Luk 21:33 * 7:29: Rom 13:11

tuhamarə rəmwhen mə rerinraha rəpwəh nagienien. Nərmama səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me, irəha tuhamarə rəmwhen mə ripko mhə səvənraha. ³¹ *Nərmama səməme kamho narimnari me səvəi tiprənə i, irəha tuhamarə rəmwhen mə narimnari me nəha ripko mhə nimiruuien ihi səvənraha. Iakani iaminih i irə ti nəri nə mə tiprənə i səvəi təkwtəkwuni mine rinəuwehe triwən.

³² Nənə iakokeikei mə tihəpwəh nətərig pikien ti nari riti səvəi tiprənə i. Iərman səvənhi pran riwən, in ramətərig pik ti narimnari me səvəi Iərimənu mə trəfo mo reri Iərimənu ragien. ³³ Mətə iərman səvənhi fwe pran in ramətərig pik ti narimnari me səvəi tiprənə mə trəfo mo reri pran səvənhi ragien. ³⁴ Nənə nətərigien səvənhi ro kəru. Rəmwhen a mwi pran səvənhi iərman riwən, uə pran vi, in ramətərig pik ti narimnari me səvəi Iərimənu mə in trəfo marei ti Iərimənu səkitaha ia nipwran mine nənimwin. Mətə pran səvənhi fwe iərman, in ramətərig pik ti narimnari me səvəi tiprənə mə trəfo mo reri iərman səvənhi ragien. ³⁵ Iapkini pehe mhə nəgkiariien me i mə takərkouani pehe nəkwus ia kimiaha, mətə iakani ti namasanien səkimiaha. Iakokeikei mə tiharə ia noien atukwatukw, mamho tukwini nari m Iərimənu səkitaha, mho a nətərigien səkimiaha irə kuatia.

³⁶ Mətə trini minua iərman riti mine pran vi riti kimərfi irau mə trouarə pəri, nənə iərman rini mə trouəpwəh pəpim, mətə rerin rirhi mə ripko mhə noien atukwatukw ia prən nəha, nənə trini minua prən nəha rarə amasan a meste nuk me nepwin, nənə iərman rerin rirhi mə traməkeikei miri prən nəha, nənə ramasan a, in rukurən niriiien. In ripko mhə noien ərəha. Ramasan mə irau trouarə pəri.^a ³⁷ Mətə mə iərman nəha rəpwəh nokeikeiien mə trarə pəri irau prən vi nəha kimərfi mə səvənhi, iərmama riti riwən sə raməkeikei min mə trəpwəh niriiien prən nəha, mətə in nə nətərigien atukw a səvənhi, iərman nəha in mwi ro noien amasan. ³⁸ Ro iaminih i irə iərman sə riri pran vi səvənhi, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə ripkiri mhə pran in ramo noien amasan məpi raka.

³⁹ *Pran sə rinerə raka kinərkw i tərini irau iərman səvənhi nəpən iərman səvənhi ramiru. Mətə trini minua iərman səvənhi ruvəmhə, kif nari irə rukurən nesi penien iərman riti mwi sə in rokeikei, mətə nari kwatia in traməkeikei mesi pen iərman riti sə ramahatətə ia Iərimənu səkitaha. ⁴⁰ Mətə ia nətərigien səiou trini minua in ramarə a iaminih i irə mine məpwəh nesi penien iərman riti mwi rerin tragien. Rerik rirhi mə Nənimwin səvəi Kumwesən ruvei pehe nətərigien nəha miou.

8

Nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha

* 7:31: 1Jon 2:17   a 7:36: Suatuk riti mwi ti nuvsiniien nəgkiariien i ia vas 36-38 ro iaminih i irə: "Trini minua iərman riti ia nətərigien səvənhi rətə mə ripkatukwatukw mhə mə trəkwtəmhir i əknekin prən ouih i vi səvənhi, nənə mətə mə nuk səvəi pran ouih i vi nəha rinəmwhen raka, nənə iərman nəha rirəgi rəmwhen mə in trevən merə, ramasan mə tro rəmwhen sə rokeikei, maraka irə pwəh revən merə. Mə ro ianəha irə ripko mhə noien arəha. Mətə iərman sə nətərigien səvənhi riskai, nari riti ripkakeikei mhə min, rinətərig raka irə fwe ia rerin mə trəkwtəmhir i əknekin prən ouih i vi nəha səvənhi məpwəh nəseniiien mə trevən merə, iərmama nəha in mwi ramo noien amasan. Ro iaminih i irə, iərman sə ruvei pen pran ouih i vi səvənhi mə trevən merə, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə rəkwtəmhir i əknekin prən ouih i vi səvənhi mə trəpwəh nevəniien merə, in ramo noien amasan məpi raka.   * 7:39: Rom 7:2-3

1 *Ia nikaren sɔvəi nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me sɔməme kaməfwaki pen minraha, kitaha səukurən mə kitaha pam saməuvehi nukurənien. Nukurənien in nari riti sɔ iərmama raməfiutə in tukwe, mətə nokeikeien rauvrhəkin iərmama ruvehe mautə. 2 *Trini minuə iərmama riti rerin ramrhi mə rukurən pik nari, in ripkukurən anan mhə narimnari me sɔməme in traməkeikei mukurən. 3 *Mətə trini minuə iərmama riti rokeikei Kumwesən, Kumwesən rukurən in.

4 *Rəfo ia nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me sɔməme kaməfwaki pen minraha? Ko sani nəveginien me nəha uə rekəm? Kitaha səukurən mə nənimwi nari sɔ kaməfwaki pen min ramahatən pen nipwrai nari riti sɔ ripkimiru mhə. Səukurən mwi mə Kumwesən riti mwi riwən mətə kuatia a. 5 Mətə kumwesən eikuə me i kamini mə kamharə ia neiai mine ia təkure tivrənə i ko kamharə pərhiən ko rəfo? Nipərhiənien i mə kamini mə “kumwesən me” mine “iərimənu me” irəha həpik, 6 *mətə tukutaha i, səkitaha Kumwesən kuatia a, Tata Kumwesən. In nukune narimnari me pam. Ro iamihhi irə nimiruien səkitaha sɔvənhi. Iərimənu səkitaha kuatia a, Iesu Kristo. Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Ro iamihhi irə nimiruien səkitaha ruku pen tukwe.

7 Mətə nərmama pam həpkukurən amasan mhə nəri nəha. Nərmama nepwin nəha ikin irəha hənəməfwaki pik m nənimwi nari me fwe kupwən. Ro pen ipwet mine nəpin hani nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me sɔməme kaməfwaki pen minraha, rerinraha rirhi mə haməsiai ihhi nənimwi nari me nəha. Irəha həregi pen ia nirəha mə həno noien ərəha ti nəri nə mə nahatətəien sɔvənraha ripkiskai mhə. 8 *Mətə nəveginien ko ripkuvehi mhə kitaha səuvehe ipaka ti Kumwesən. Sani uə səpkan i mhə ro nəri auər a irə.

9 *Kuvəfi raka nari ia kimiaha hiəukurən nəniien nəveginien me nəha, mətə tihaməkeikei a mhətui amasan tukwe. Rərəha mə noien səkimiaha tro nərmama sɔməme nahatətəien sɔvənraha ripkiskai mhə həmwei ia noien ərəha. 10 Ik sɔ ikukurən mə ikukurən nəniien nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari sɔ kaməfwaki pen min. Trini minuə iərmama riti nahatətəien sɔvənhi ripkiskai mhə rətəni ikaməni nəveginien me nəha, truvi mwi in rəni rino noien ərəha. 11 *Trini minuə iko iamihha irə, nukurənien nəha səim trouraha iərmama i nahatətəien sɔvənhi ripkiskai mhə, in piəvtaha riti sɔ Kristo rimamhə tukwe. 12 Ia suatuk nəha kimiaha hiamo noien ərəha ia Kristo ti nəri nə mə hiamo noien ərəha ia piəvtaha me. Rəmwhen hiamo noien riti mamhəuəsi irəha irə nəpin nahatətəien sɔvənraha ripkiskai mhə. 13 *Ro iamihhi irə trini minuə nəveginien riti sɔ iakaməni ramo piak mə trimwei ia nərəhaien, ramasan mə takəpwəh nənien mwi nəveginien nəha nəpin riti mə in trəpwəh nimweiien.

9

Pol raməgkiari m nərmama me sɔməme kamhəkiri noien sɔvənhi mə rəpwəh nəmwhenien

1 *Iou iərmama riti sɔ iakukurən noien nəfe iakokeikei uə rekəm? Ouəh! Iou aposol riti uə rekəm? Ouəh! Iou iakinətoni Iesu Iərimənu səkitaha ia

* 8:1: Wok Me 15:29 * 8:2: Kal 6:3 * 8:3: Kal 4:9 * 8:4: 1Kor 10:19, Kal 4:8, Dut 4:35,39, Dut 6:4 * 8:6: Mal 2:10, 1Kor 12:5,6, Efes 4:5,6, Jon 1:3 * 8:8: Rom 14:17 * 8:9: Rom 14:13-15, Kal 5:13 * 8:11: Rom 14:15,20 * 8:13: Rom 14:21 * 9:1: Wok Me 22:17-18, Wok Me 26:16, 1Kor 15:8

nənimək uə rekəm? Ouəh! Kimiaha nə kwənkwai wok me səiou sə iakamo tukwini m Iərimənu səkitaha uə rekəm? Ouəh! ²*Rosi nərmama nepwin kamhətoni iou mə ko mhə iou aposol, mətə kimiaha ko hiəpkətə mhə iaminha irə. Nimiəriuen səkimiaha sə hiaməuvehe mhə kuatia kimiaha Iərimənu səkitaha ramahatən pen mə iou aposol pərhiən riti.

³In i nəgkiariien səiou takini pen ti nərmama me i səməme kamhəkiri noien səiou mə rəpwəh nəmwhenien. ⁴*Kimiaha hiaməni mə ripkatukwatukw mhə mə tihəuvei pehe nəveginien mine nəri kamənimwi m kimaha ti wok səkimaha, mətə ratukwatukw a mə tihəuvei pehe narimnari me nəha.

⁵*Kimiaha hiaməni mə ripkatukwatukw mhə mə ia navəniən səkimaha tahəiri nīpran me səkimaha həkuriə ia kimaha rəmwhen ia aposol me nepwin mwi mine piəvi Iərimənu səkitaha me mine Pita kamho, mətə ratukwatukw a mə kimaha taho iaminha irə. ⁶Uə rəfo, rosi rerimiaha rirhi mə iou mine Panapas kimrau əpa trouəkeikei rauo atukw wok ti narəien səkimrau? Nətərigien nəha ripkatukwatukw mhə.

⁷Sin ramo iarugən in mətə rəpwəh nokeikeiien mə tukəraku in irə? Uə sin raməmhu mətə ripkuvehi mhə nəveginien riti sənəni ia nəmhien nəha? Uə sin raməkwməni nərimiru me mətə rəpwəh ihi nəniən riti? ⁸Rerimiaha rirhi mə narimnari me səməme iakaməgkiari irə haməuku pen a ia nətərigien səvəi iərmama? Rekəm! Loa rani a nari kuatia. ⁹*Kimərai pen nəgkiariien i ia Loa səvəi Moses rani mə, “Tihəpwəh nərihi təriniən tərhuī kau nəpən rameivə testesi kwənuni wit mə tekin trier raka.” Rəfo, Kumwesən rerin ramrhi a kau me, ¹⁰*uə in rini nəgkiariien nəha rerin ramrhi mwi kitaha? Ouəh, kimərai nəgkiariien nəha tukutaha. Iakani iaminhī irə ti nəri nə mə nərmama səməme haməkupwən mhəmhu ia nəmhien, nənə səməme həkuriə mhəvən ia nəmhien nəha, nətərigien səvənraha kuatia a mə tuhəuvehi nəveginien ia nəmhien nəha. ¹¹*Ia wok səkimaha kimaha iahəmwhen ia iərmama riti rinəpwei nuni nari ia nəmhien. Nəmhien nəha in nə kimiaha. Nəri sə iahənəpwei in nə narimnari me səməme tuhasitu ia nənimwimiəha. Ro iaminhī irə ratukwatukw mə kimiaha tihəuvei pehe narimnari me tuhasitu ia nipwramaha. Noien nəha rəmwhen ia iərmama sə ramesi kwənkwai nari ia nəmhien sə riməsese tukwe. ¹²*Rosi nərmama əpə me nepwin həkurən nəresien nəveginien tukumiəha nənə ratukwatukw a ti nəri nə mə irəha kamhasitu ia kimiaha, mamho wok səvəi Kumwesən. Mətə rəfo ia kimaha? Nəresien səkimaha ratukwatukw anan məpi raka irəha.

Mətə kimaha iahəpko mhə ia kimiaha rəmwhen mə kimaha iahəkurən noien. Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə taho nari riti rəsisəg ia nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ro pen nəfe nari sə ripam rauvehe tukumaha mətə iahəmvrani. ¹³*Hiəkurən uə rekəm? Nərmama səməme kamho wok ia nimwə səvəi Kumwesən haməuvehi nəveginien sənənraha ia nimwə nəha. Nənə səməme kamhəvi netə ia nifatə, irəha kamhani nīpərpəri nərimiru me i səməme kamhousi əpune irəha mamhəuvei pen m Kumwesən. ¹⁴*Ia suatuk kuatia Iərimənu səkitaha riaməni nəkwən mə nərmama səməme kamhəni irəpw nəgkiariien amasan səvənhi, nərmama me nəha səməme kamhəregi irəha tuhaməkeikei mhəuvei pen narimnari me səvəi narəien səvənraha.

* 9:2: 2Kor 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8, 1Kor 9:13-14 * 9:5: Jon 1:42 * 9:9: Dut 25:4, 1Tim 5:18

* 9:10: 2Tim 2:6 * 9:11: Rom 15:27 * 9:12: Wok Me 20:34-35, 2Kor 11:9, 1Kor 13:7 * 9:13:

Nam 18:8,31, Dut 18:1-3 * 9:14: Mat 10:10, Luk 10:7, Kal 6:6

15 *Mətə iou iapko anan mhə narimnari me nəha ratukwatukw a mə tako. Nənə nəkukuə i iakamrai təkwtəkuni iapkra i mhə mə takəres nərəkuien sə ro iamınha irə. Iakaməgkiari ərpwi kwopti mə iakani irapw nəgkiariien amasan kirkərəku mhə iou irə. Nənə iakəpwəh nokeikei ananien mə takesi pen suatuk əpə. Nemhəien ramasan məpi raka suatuk əpə. 16 *Trini minuə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, fakəgkiari ərpwi ti nəfe? Kınəmri pehe wok nəha ia rəgik takaməkeikei mo. Aueh nəmisəien asori truvehe tukw iou trini minuə iakəpwəh nəvisau irapwien nəgkiariien amasan nəha! 17 *Trini minuə iou iakimərfi wok i mə tako, nənə ratukwatukw a mə takuvehi nərəkuien irə. Mətə in Kumwesən sə rımərfi iou məmri wok i ia rəgik, nənə ro pen takaməkeikei mo. 18 Nənə nəfe nəha nərəkuien səiou? In i mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mauvei pen auər a m nərmama irəha həpwəh nərəkuien iou irə. Ratukwatukw a mə takuvehi nərəkuien irə, mətə iou iakəpwəh.

19 *Nipərhiēnien iərmama riti rirkərimənu mhə ia nirak, mətə iou iakiməuvehi irapw atukw iou mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m nərmama me pam mə takuvi pehe nərmama həpik həuvehe ti Kristo. 20 *Nəpın iakavən kimaha nəkur Isrel, iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Irəha kamharə tegin Loa səvəi Moses, ro pen nəpın iakavən kimaha minraha iakuvehe məmwhen ia nirəha. Nipərhiēnien i iou iapkarə tegin mhə Loa səvəi Moses, mətə iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. 21 *Nəpın iakavən kimaha nərmama rirkə mhə irəha nəkur Isrel, həpkuvehi mhə Loa nəha, iakuvehe məmwhen ia nirəha. Mətə iakəpwəh nərarkiiēn Loa səvəi Kumwesən, rekəm. Iakamarə tegin Loa səvəi Kristo. Iakamo iamınhi irə mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. 22 *Nəpın iakavən kimaha nərmama nahatətəien səvənraha rəpwəh niskaiien, iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Nərmama me pam noien səvənraha səpəmsəpə, mətə nəpın iakavən kimaha minraha iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə ia suatuk me pam takuvi pehe nəpwin həuvehe ti Kristo. 23 Iakamo iamınhi irə ti nəgkiariien amasan səvəi Kristo, mə iou mwī takuvehi namanien me səməme həuku pen ia nəgkiariien amasan nəha.

24 Hīəukurən uə rekəm? Ia naiuien, nərmama me pam hamaiu, mətə kuatia a trəvtənhi nərmama me pam kuvei pen nərəkuien min. Nənə ramasan mə tihaiu ia noien səvəi naiuien mə tihəuvehi nərəkuien nəha.

25 *Nərmama me pam səməme kamhaiu, ia narimnari me pam kamho tuhaməkeikei mhare i tukwe. Irəha kamho mə tuhəuvehi nərəkuien sə triwən, mətə kitaha samo mə tsəuvehi nərəkuien sə ramarə rerin. 26 Ro iamınhi irə, rəmwhen ia naiuien, iou iapkiu ənpapen mhə. Nənə rəmwhen ia iərmama sə ramərui iərmama, iou iapkarəkuai mhə rəmwhen ia iərmama sə ramərui kwənmahan. 27 *Mətə iakamo nəmisəien m nipwrak mə nipwrak truvehe niskai mo rəmwhen sə iakəkeikei. Iakamo iamınhi irə kamo nəpın iakiməvisau raka m nərmama mə tuhəuvehe mhaiu ia naiuien nəha, mətə kurirə irə iakərui natuakəmien me səvəi naiuien nəha nənə kərarki iou ia naiuien.

* 9:15: Wok Me 18:3 * 9:16: Jer 20:9 * 9:17: 1Kor 4:1 * 9:19: Mat 20:26-27 * 9:20: Wok Me 21:20-26 * 9:21: Kal 2:3 * 9:22: 2Kor 11:29, Rom 11:14 * 9:25: Fil 3:14, 2Tim 4:7-8, 2Tim 2:4-5, Jem 1:12, 1Tes 5:4 * 9:27: Rom 8:13, 13:14

10

Noien sɔvɔi nɔkur Isrel fwe kupwɔn trɔsuɔpwiri kitaha

1 *Piak me, iakokeikei mɔ tihɔkurɔn mɔ nɔpɔn kaha kupwɔn me sɔkimaha hɔmɔier fwe Ijip, irɔha pam havɔn tegɔn nɔpuɔ riti.* Irɔha pam hɔpi simwin ia tɔsi ɔruerɔv. 2 Ia nɔpuɔ nɔha mine tɔsi Kumwesɔn ro pɔptaes ia nirɔha pam mɔ irɔha nɔrmama me sɔvɔi Moses. 3 *Irɔha pam hani nɔveginien kuation a sɔ Kumwesɔn ruvei pen minraha. 4 *Irɔha pam hɔnimwi nui kuation a sɔ Kumwesɔn ruvei pen minraha. Irɔha hamɔnimwi nui ia kɔpwier sɔvɔnhi sɔ rakurirɔ ia nirɔha,* nɔnɔ kɔpwier nɔha in Kristo. 5 *Irɔha pam hɔno iamɔnha irɔ, mɔtɔ Kumwesɔn rerin rɔpkagien mhɔ ti nirɔha hɔpik, ro pen irɔha hemhɔ ɔpnɔpɔn a fwe ia kwopun akwesakwes.

6 *Narimnari me nɔha hɔmwhɔn ia nɔmtɔtien me sɔmɔme tuhɔsuɔpwiri kitaha. Rɔrɔha mɔ kitaha tsɔkeikei noien ɔrɔha me rɔmwhɔn irɔha hɔnamo fwe kupwɔn. 7 *Rɔrɔha mɔ kitaha tsɔfwaki m nɔnimwi nari me rɔmwhɔn irɔha nepwin hɔnamo fwe kupwɔn. Rɔmwhɔn ia nɔgkiariien i kimɔrai pen ia Nɔkukuɔ Ikinan rani mɔ, “Nɔrmama me nɔha irɔha hɔkure mhani nari, mhɔnimwi, kurirɔ irɔ hɔskɔmter mamhotanis.” 8 *Rɔrɔha mɔ kitaha tsɔri ɔpnɔpɔn nɔpɔn rɔmwhɔn irɔha nepwin hɔnamo fwe kupwɔn, nɔnɔ irɔha pam twenti-tri-taosen hamamhɔ ia nɔpɔn kuation a. 9 *Rɔrɔha mɔ kitaha tseipweipwi Iɔrimɔnu sɔkitaha^a rɔmwhɔn irɔha me nepwin hɔnamo fwe kupwɔn, nɔnɔ snek me hahi ɔpune irɔha. 10 *Rɔrɔha mɔ kitaha tsɔgkiari ɔgkiari mhɔni ɔrɔha Kumwesɔn rɔmwhɔn irɔha me nepwin hɔnamo fwe kupwɔn, nɔnɔ agelo sɔ ramousi ɔpune iɔrmama rousi ɔpune irɔha.

11 *Narimnari me nɔha hɔier pehe ia nɔrmama me nɔha fwe kupwɔn mhɔmwhɔn ia nɔmtɔtien riti tukunraha, mɔtɔ kimɔrai pen ia nɔkukuɔ mɔ trɔvɔhag in kitaha nɔrmama me i sɔmɔme samarɔ tɔkwɔtɔkwuni nɔpɔn sampan rɔnauvehe ipaka. 12 Ro iamɔnhi irɔ iɔrmama sɔ rerin ramrhi mɔ ramɔrer ɔkɔekɔn tramɔkeikei mamɔsari kamo in mwi rimwei ia noien ɔrɔha me nɔha. 13 *Narimnari me nɔha sɔmɔme kamhɔuvehe ia nimɔruien sɔkimiaha mɔ tuhɔtɔ sas ia nahatɔtɔien sɔkimiaha kamhɔuvehe ti nɔrmama me pam. Mɔtɔ nɔpɔn me pam Kumwesɔn ramo nɔgkiariien sɔvɔnhi, nɔnɔ in trɔpkɔsɔni mhɔ narimnari me nɔha hɔuvehe mhɔskai ia nimɔruien sɔkimiaha mhɔpi raka nɔskaiien sɔkimiaha. Mɔtɔ nɔpɔn narimnari me nɔha tuhɔuvehe ia nimɔruien sɔkimiaha, Kumwesɔn tro suatuk riti mɔ hiɔkurɔn nuvehien nɔrerien sɔkimiaha mɔ narimnari me nɔha tuhɔpwɔh noien kimiaha hiɔmwei ia noien ɔrɔha.

Nakalasia me tuhɔpwɔh nuveheien mhɔ kuation irɔha nɔremhɔ me

14 *Ro iamɔnhi irɔ nɔrmama keikei me sɔiou, tiharaka mhɔpwɔh nevɔnien ipaka mɔ tihɔfwaki m nɔnimwi nari me. 15 Kimiaha nɔrmama sɔmɔme hiɔkurɔn nari, tihɔkiri ro nɔgkiariien sɔiou mɔ ramasan uɔ rɔrɔha. 16 *Kap amasan nɔha samɔgnɔgini Kumwesɔn tukwe, nɔpɔn kitaha sɔnimwi irɔ, sɔuvehe mhɔ kuation kitaha Kristo ia niten. Bred nɔha samɔkwsɔn, nɔpɔn

* 10:1: Eks 13:21-22, Eks 14:22-29 * 10:1: Eks 13:20-21, Sam 105:39 * 10:3: Eks 16:35 * 10:4: Eks 17:6, Nam 20:11 * 10:4: Nam 20:2-17 * 10:5: Nam 14:26-30, Hip 3:17, Jut 5 * 10:6: 1Kor 10:11, Nam 11:4,34 * 10:7: Eks 32:6 * 10:8: Nam 25:1-9 * 10:9: Nam 21:5-6 a 10:9: Uɔ “Rɔrɔha mɔ kitaha tseipweipwi Kristo.” * 10:10: Nam 16:41-49, Hip 3:11,17 * 10:11: 1Kor 10:6, 1Tes 4:7 * 10:13: 1Kor 1:9 * 10:14: 1Jon 5:21 * 10:16: Mat 26:26-28

sani, səuvehe mho kuation kitaha Kristo ia nipwran. ¹⁷ *Kitaha səpik, mətə səmwhen a ia nipwrai iərmama kuation, ti nəri nə mə bred kuation a, nənə kitaha pam sani bred nəha.

¹⁸ *Rerimiahā tramrhi ro nəkur Isrel. Irəha kamhani nusai nərīmīru me nəha səməme kinousi əpune irəha kauvei pen m Kumwesən ia təkure nifatə. Ro pen irəha həuvehe mho kuation ia noien nəha ho ia nifatə. ¹⁹ *Nipwrai nəgkiariien səiou rəfo irə? Ripko mhə nipwran i mə nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha in nari riti uə nənīmwi nari sə kaməfwaki pen min in nari riti, rekəm. ²⁰ *Mətə nəgkiariien səiou nipwran in i mə nəpīn nərmama kamhousi əpune nərīmīru me mamhəuvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, irəha kamhəuvei pen m nərəmhə me mhəpkuvei pen mhə m Kumwesən. Nənə iakəpwəh nokeikeien mə tihəuvehe mho kuation kimiahā nərəmhə me. ²¹ *Kimiahā ko hiəpkənīmwi mhə ia kap səvəi Iərimənu səkitaha irau kap səvəi nərəmhə me. Kimiahā ko hiəpkəkure mhə mhani nari ia tepol səvəi Iərimənu səkitaha irau tepol səvəi nərəmhə me. ²² *Rərəha mə kitaha tsəkurirə nərəmhə me mho Iərimənu səkitaha niemaha rəpi rəmwhen ia iərman pran səvənhi revən ti iərməpə. Rərəha mə reritaha rirhi mə kitaha səskai mhəpi raka in.

Tiho narimnari me pam mhəuvehi utə nəghi Kumwesən

²³ *Kamini mə, “Narimnari me pam ramanan a kitaha səukurən noien,” nipərhiēnien, mətə ripko mhə irəha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramanan a kitaha səukurən noien,” mətə ripko mhə irəha pam tuhəuvrhəkin iərmama ruvehe mutə. ²⁴ *Rərəha mə kimiahā riti trətui suatuk ti nasituien ia in əpa, mətə traməkeikei mətui mwi suatuk ti nasituien ia nərmama nerpwin mwi.

²⁵ Nusai nərīmīru me pam səməme kauvehi nənimen ia kwopun kauvehi nəmri nusai nərīmīru me ikin kimiahā hiəukurən naniēn. Tihani mhəpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səkimiahā mə hiəmo noien ərəha uə rekəm.

²⁶ *Tihəpwəh nəresien tukwe ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tīprənə i mine narimnari me pam irə səvəi Iərimənu səkitaha.”

²⁷ *Trini minuə iərmama riti sə ripkahatətə mhə ia Kristo rəres ik mə tikevən mənī nari kimirau min fwe ia nimwə səvənhi, nənə rerim rəgien mə tikevən, ikevən mənī a nəfe nəveginien truvei pehe mik, məpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səim mə ikamo noien ərəha uə rekəm. ²⁸ *Mətə tikəfo trini minuə kimirau iərmama nəha irauəni pəri nari, nənə in ruvei pehe nusai nərīmīru riti mik, mīni pehe tukw ik i ianhi mə, “Nusai nərīmīru i kiməuvei pen m nənīmwi nari riti sə kaməfwaki pen min”? Trini minuə iərmama nəha rini pui pehe nəri nəha mik iamīnhi irə, ramanan mə rerim tramrhi iərmama nəha, mamrhi mwi nətərigien səvənhi. ²⁹ Trini minuə nətərigien səvənhi rətə mə ikaməni nusai nərīmīru nəha mamsiai nənīmwi nari sə kaməfwaki pen min, nənə tikəpwəh nənīēn, mətə rerim a trukurən mə ramanan a. Rosi iərmama riti trəres iamīnhi irə mə, “Kuvəfi raka raka nari ia nirak, mətə rəfo nətərigien səvəi iərməpə rəsīsəg iou mə takəpwəh noien rəmwhen sə iakəkeikei? ³⁰ *Trini minuə iakani tanak m Kumwesən ti nəveginien, rəfo kani ərəha iou ti nari riti sə iakuvəni raka tanak m Kumwesən tukwe?”

* **10:17:** Rom 12:5, Efes 4:16   * **10:18:** Lev 7:6   * **10:19:** 1Kor 8:4   * **10:20:** Dut 32:17, Rev 9:20   * **10:21:** 2Kor 6:15-16   * **10:22:** Dut 32:21   * **10:23:** 1Kor 6:12   * **10:24:** Rom 15:2
* **10:26:** Sam 24:1   * **10:27:** Luk 10:8   * **10:28:** 1Kor 8:7   * **10:30:** 1Tim 4:4

31 *Nukune nægkiariien me pam naha ro iaminihi ira. Nafe tiho, ua nafe naveginien tihani, ua nafe nari tihanimwi, tihamakeikei mho ia noien sa rauvehi utæ næghi Kumwesæn. 32 *Tihæpwæh noien mæ nækur Isrel, ua nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel, ua nakalasia me sævai Kumwesæn ho ræmwhen ia iarmama riti sæ rapæti mimwei. 33 *Tiho noien naha ræmwhen ia noien sæiou sæ iakamæmwur mæ tako reri nærmama me pam ragien ia noien me pam sæmæme iakamo. Iakamo iaminihi ira ti næri næ mæ iapketui atukw mhæ namasanien sæiou, mætæ iakamætui namasanien sævai nærmama hæpik mæ Kumwesæn truvehimiru iræha.

11

1 *Kimiaha tihamakeikei mhæuvnhi iou ræmwhen ia iou iakauvnhi Kristo.

Nipran me tuhæfo ira næpin nakalasia me housæsimwin iræha me ti nfwakiiien

2 Iakamægnægini kimiaha ti næri næ mæ hiæpkenouenou mhæ iou ia næpin me, nænæ mamhækwætæmhiri noien me sæmæme iakinahatan kimiaha ira.

3 *Mætæ iakokeikei mæ kimiaha tihæukuræn mæ kækapwæ nærman me pam næ in næ Kristo, kækapwæ pran næ in næ iærman sævæhi, nænæ kækapwæ Kristo næ in næ Kumwesæn. 4 Trini minua iærman riti ruvegi kækapwæ mamæfwaki ua mani irapw nægkiariien sæ Kumwesæn rimæuvei pen min, ramo auris Kristo. 5 Mætæ pran sæ ræpwæh nuvegiiien kækapwæ mamæfwaki ua rani irapw nægkiariien sæ Kumwesæn rimæuvei pen min, in ramo auris iærman sævæhi. Noien naha ræmwhen mæ kinækihi nukwæne præ naha ripwiæ. 6 Trini minua pran riti ræpwæh noikeiien mæ truvegi kækapwæ iaminiha ira ramasan mæ trærai a nukwænen. Mætæ ti næri næ mæ ro a naurisien mæ pran trækihi nimwai nukwænen ua tro kipwiæ ia kækapwæ, nænæ ramasan mæ truvegi a kækapwæ. 7 *Rærhæ mæ iærman riti truvegi kækapwæ ti næri næ mæ iærman in ræmwhen ia nænimwi nari riti kamætæ pen Kumwesæn ira mine noien amasan sævai Kumwesæn ira. Mætæ pran kamætæ pen noien amasan sævai iærman ira. 8 *Ro iaminihi ira ti næri næ mæ fwe kupwæn Kumwesæn ripkuvehi mhæ pran mo iærman ira, mætæ in ruvehi iærman mo pran ira. 9 *Nænæ Kumwesæn ræpwæh noien iærman mæ in iasitu sævai pran mætæ rino pran mæ in iasitu sævai iærman. 10 Ro pen pran tramækeikei muvegi kækapwæ mæ nægelo me tuhætoni mæ in ramsiai iærman sævæhi.

11 Mætæ tukutaha i sæmæuvehe mho kuatia kitaha Iærimænu sækitaha, pran ko ripko æpa mhæ narimnari, nænæ iærman mwi ko ripko æpa mhæ narimnari, irau trouo pæri wok. 12 Ro iaminihi ira ti næri næ mæ fwe kupwæn Kumwesæn ruvehi iærman mo pran ira, mætæ tækwækwuni iærman rætui pehe ia pran. Nænæ narimnari me pam hamæuku pen ti Kumwesæn. 13 Hækiri ro næri i mæ pran sæ ramæfwaki m Kumwesæn, mæpwæh nuvegiiien kækapwæ, noien naha ratukwatukw ua rekæm? 14 Noien sækitaha nærmama ramahatæn kimiaha ia næri i takini ua rekæm? Iærman sæ nukwænen ræpwæmwis ramo auris in, 15 mætæ trini minua pran riti nukwænen ræpwæmwis, rerin tragien tukwe, ti næri næ mæ Kumwesæn rimæuvei pen nimwai nukwænen min mæ truvegi kækapwæ. 16 Mætæ trini minua iærmana riti rokeikei mæ trævisæ ia noien naha iakani, nænæ iou takini iaminihi ira mæ noien riti mwi riwæn nakalasia me sævai Kumwesæn ia kwopun me hamo, mætæ hæmnæmwhen a.

* 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Rom 14:13 * 10:33: 1Kor 9:20-22 * 11:1: 1Kor 4:16 * 11:3: Jen 3:16, Efes 5:23, 1Kor 3:23 * 11:7: Jen 1:26-27, Jem 3:9 * 11:8: Jen 2:21-23, 1Tim 2:13 * 11:9: Jen 2:18

Naveginien ikinan

17 Ia nægkiariien me i takini pehe tukumiaha naha tækwækwuni, tapkægnægini mhæ kيمياha ti næri næ mæ nousæsimswinien sækimiaha ripkasitu mhæ ia kيمياha mætæ ramouraha a kيمياha. 18 *Næri kimækupwæn kini pehe tukw iou i iakregi mæ næpin kيمياha nakalasia me hiamousæsimswin kيمياha me, nænæ mamheitehitehi kيمياha me. Nænæ rerik rirhi mæ nægkiariien me naha nepwin ho nipærhienien, 19 *ti næri næ mæ tihamækeikei meitehitehi kيمياha me nænæ tukætæ mæ nisimæ naha ia kيمياha kamho noien atukwatukw. 20 Næpin hiamousæsimswin kيمياha me mæ tihani naveginien ikinan sævæi lærimænu sækitaha, ripko mhæ naveginien naha hiamani. 21 Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ kيمياha kuatia kuatia hiamæmwur ia nænien nari. Kيمياha nepwin nukumhæ ramahi iræha. Nepwin kamhænimwi nænimwien skai mamhakonæ. 22 *Ræfo, rosi nimwæ me sækimiaha riwæn mæ tihækupwæn mhæuvæn mhævegin mhænimwi fwe ikin uæ? Uæ ræfo, rosi hiamætæ æræha a nakalasia me sævæi Kumwesæn, nænæ hiøkeikei mæ tiho auris nærmama nautæ sævænraha riwæn uæ? Takæfni pehe m kيمياha? Takægnægini kيمياha ti noien naha? Rekæm, ko iapkægnægini mhæ kيمياha!

23 Iou iakinahatæn raka kيمياha ia nægkiariien sæ lærimænu sækitaha rimæuvei pehe miou. Iakini mæ ia næpin kuriræ kæsani pen Iesu lærimænu sækitaha ia rægi nærmama sæmæme hamæmwæki in, in ruvehi bred, 24 mæfwaki mini vivi Kumwesæn tukwe, nænæ mækwsen, mini mæ, “In i nipwrak sæ takuvei pen tukumiaha. Kيمياha tihamækeikei mamho iamînhi iræ mæ rerimiaha ramrhi iou.” 25 *Ramwhen a mwi næpin iræha hani raka nari, in ruvehi kap waen, mini mæ, “Kap i in i nægkiariien vi sævæi Kumwesæn nitæk trærihi tærihi æknekîn nægkiariien naha. Tihamaræ mamhæuvæn næpin tihamænimwi ia kap i tihamækeikei mamho iamînhi iræ rerimiaha tramrhi iou.” 26 Ro iamînhi iræ næpin hiani bred i, uæ hiamænimwi kap waen i, hiamæn i rapw nemhæien sævæi lærimænu sækitaha. Tihamo iamînhi iræ mamhæuvæn mheste in truvehe mwi.

27 *Ro iamînhi iræ iærmama sæ ramæni bred uæ ramænimwi kap waen i sævæi lærimænu sækitaha ia noien riti sæ ræpwæh natukwatukwien, in ramo noien æræha, mammo næri auær a ia nipwrai lærimænu sækitaha sæ ro ikinan i, mammo mwi næri auær a ia niten sæ ro ikinan i. 28 *Ro pen iærmama riti tramækeikei mukupwæn mækiri atukw a noien sævænhi kuriræ ræni bred naha, mænimwi kap waen naha. 29 In tramækeikei mo iamînha iræ ti næri næ mæ iærmama sæ ramæni bred naha, mamænimwi kap waen naha, mætæ ripkætæ sas mhæ nipwrai lærimænu sækitaha, in ravi pehe atukw a nærpwinien sæ Kumwesæn tro min ti noien æræha sævænhi. 30 Næri naha rino mæ tækwækwuni naha kيمياha hiæpik hiamæpou mamhemhæ iræ, nænæ kيمياha nepwin hæuvamhæ raka. 31 Mætæ trini minuæ kitaha sækupwæn mhækiri atukw a noien sækitaha kuriræ sani naveginien ikinan, lærimænu sækitaha ko ræpwæh nærpwinien noien æræha sækitaha. 32 *Næpin lærimænu sækitaha nærpwin noien æræha sækitaha, in ramo mæ trækouï atukwatukw kitaha iræ, mæ næpin nærpwin noien æræha me sævæi nærmama ia tiprænæ i, nænæ kitaha tsæpkuvehi mhæ nærpwinien naha kitaha minraha.

33 Ro pen piak me, næpin hiousæsimin kيمياha me mæ tihani naveginien ikinan, tiheitenhi kيمياha me. 34 Trini minuæ kيمياha riti nukumhæ rahi,

* **11:18:** 1Kor 1:10-12, 1Kor 3:3   * **11:19:** Dut 13:3, 1Jon 2:19   * **11:22:** Jem 2:5-6   * **11:25:** Eks 24:6-8, Sek 9:11, Hip 8:8-13   * **11:27:** Hip 10:29   * **11:28:** Mat 26:22, 2Kor 13:5   * **11:32:** Hip 12:5-6

ramasan mə trəni nari fwe imwəni, mə nəpən hiousəsımwın kımıaha me, Kumwesən trəpwəh nərpwınien noien ərəha səkimiaha.

Narımınari me nəpwin mwi nəha ikın ia noien nəha, mətə takuvei pehe nəgkiariien tukwe nəpın takuvehe.

12

Niskaiien me səməme Nənimwın səvəi Kumwesən rauvei pehe

¹ Ia nıkaren səvəi niskaiien me səməme Nənimwın səvəi Kumwesən rauvei pehe, piak me, iakokeikei mə kımıaha tıhaməkeikei mhəukurən. ² *Kımıaha hiəukurən mə fwe kupwən, nəpın hiəpkahatətə mhə ihi ia Kristo, nari riti ruvi pen kımıaha mə tıhəfwaki m nənimwi nari me səməme həpkəgiari mhə, mətə hiəməuvən a. ³ *Ro pen iakokeikei mə kımıaha tıhəukurən. İərmama sə Nənimwın səvəi Kumwesən ramiri in ko rıpkını mhə mə “İesu in rərəha.” Nənə İərmama sə Nənimwın İkinan rəpwəh nırıien in, ko in rəpwəh nınıien mə “İesu in İərimənu.”

⁴ *Kıtaha saməuvehi niskaiien me səpəmsəpə, mətə Nənimwın i səvəi Kumwesən sə rauvei pehe niskaiien me nəha in kuatia a. ⁵ *Kıtaha samo tukwini nari ia suatuk me səpəmsəpə, mətə İərimənu i samo tukwini nari min in kuatia a. ⁶ Kıtaha samo wok me rıpkı səpəmsəpə, mətə Kumwesən kuatia a ramo wok ia nımıruıen səvəi nərmama me pam mə irəha tuho pam wok me nəha.

⁷ *Nənimwın səvəi Kumwesən rauvei pehe niskaiien me səvənhi m kıtaha kuatia kuatia, mauvei pehe mə niskaiien me nəha tuhasıtu ia kıtaha pam. ⁸ İərmama riti, Nənimwın rauvei pen niskaiien min mə trını irəpw nəgkiariien sə nukurənien rarə irə. Riti mwi, Nənimwın kuatia a rauvei pen niskaiien min mə trını irəpw nətərigien amasan. ⁹ Riti mwi, Nənimwın kuatia a rauvei pen niskaiien min mə trahətətə əknekin ia Kumwesən. Riti mwi, Nənimwın kuatia a rauvei pen niskaiien min ti noien nərmama səməme hamemhə həuvehe mhəsənın. ¹⁰ *Riti mwi, Nənimwın rauvei pen niskaiien min ti noien nımətien me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənimwın rauvei pen niskaiien min ti nını irəpwıen nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pehe. Riti mwi, Nənimwın rauvei pen niskaiien min ti nəkirıien nənimwın me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənimwın rauvei pen niskaiien min ti nəgkiariien ia nəgkiariien me səpəmsəpə, nənə mauvei pen m İərmama riti mwi niskaiien ti nınıien nıpwrai nəgkiariien me nəha. ¹¹ *Niskaiien me nəha, irəha pam haməuku pen a ia Nənimwın kuatia a, nənə in rauvei pehe m kıtaha kuatia kuatia mamesi pen a nəfe in rokeikei.

¹² *Nıpwrai İərmama kuatia a, mətə nourenouren me rıpkı. Nənə nəri əuər a nourenouren me səpəmsəpə, mətə hamərıpın ia nıpwrai İərmama kuatia a. Nənə ro İamınhi irə rəmwhen a İa Kristo. ¹³ *İakani İamınhi irə ti nəri nə mə Nənimwın kuatia a rıno pəptaes ia kıtaha pam ia nıpwrai Kristo kuatia, nəkur İsrəl uə nərmama rıpkı mhə irəha nəkur İsrəl, slef me uə nərmama komhə irəha slef me. Kumwesən rıno mə kıtaha pam səuvehi Nənimwın kuatia a rəvə İa kıtaha rəmwhen İa nui kamənimwi.

¹⁴ Nıpwrai İərmama komhə nouren kuatia a, mətə nourenouren me rıpkı. ¹⁵ Trını mınə nısun rını mə, “Rıpkı mhə İou rəgın nənə ro pen rıpkı mhə İou nıpəri nıpwrai İərmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə

* 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jon 4:2-3 * 12:4: Rom 12:6, Efes 4:4 * 12:5: Efes 4:11

* 12:7: 1Kor 14:26 * 12:10: Wok Me 2:4, 1Kor 14:5 * 12:11: Rom 12:3, 1Kor 7:7 * 12:12:

nīsun komhə in nīpəri nīpwrai iərmama. ¹⁶ Nənə trini minuə nifregin rini mə, “Rīpko mhə iou nənimen nənə ro pen rīpko mhə iou nīpəri nīpwrai iərmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nifregin komhə in nīpəri nīpwrai iərmama. ¹⁷ Trini minuə nīpwrai iərmama riti in nənimen me pam, nənə trəfo mīregi nari? Nənə trini minuə nīpwrai iərmama riti in nifregin me pam, in trəfo mīregi nari? ¹⁸ Mətə rekəm, Kumwesən rino nīpwrai iərmama nourenouren me rarə rəmwhen in rokeikei. ¹⁹ Trini minuə nourenouren nīpwrai iərmama nə kuatia a, nənə nīpwran pəku? In riwən. ²⁰ Mətə nīpərhienien nourenouren me rīpik, mətə nīpwran kuatia a.

²¹ Nənimen ko rīpkini pen mhə ti rəgin mə, “Iou iakəpwəh ik, iou iakinəmwhen raka.” Nənə kənkapwə ko rīpkini pen mhə ti nīsun mi mə, “Iou iakəpwəh kimirau, iou iakinəmwhen raka.” ²² Rīpko mhə iamihī irə. Nourenouren nīpwrataha me səməme reritaha ramrhi mə həpou anan, mətə irəha tuhaməkeikei mharə. ²³ Nənə nourenouren nīpwrataha me səməme reritaha ramrhi mə irəha nəri auər a me, samasan pen mīnraha. Nənə nourenouren nīpwrataha me samauris tukwe, səuvən ia tinari tukwe. ²⁴ Mətə nourenouren nīpwrataha me səməme həpko mhə naurisien, səpwəh a iamihī irə. Mətə Kumwesən rinousəsimwīn nourenouren nīpwrataha me, nənə mauvehi utə səməme samo pen a irəha hasori mhəpi raka nourenouren nīpwrataha nepwīn. ²⁵ Nənə ia noien nəha, nourenouren nīpwrataha me ko həpwəh neiteheitehien irəha me, mətə irəha tuhətoni amasan pam irəha me. ²⁶ Trini minuə nouren riti ramregi nəmisəien, nənə nouren me pam tuhəregi nəmisəien irəha min. Nənə trini minuə kauvei pen nisaiien m nouren riti nouren me pam tuhagien irəha min.

²⁷ *Nīpwrai nəgkiariien i mə kimiaha pam nīpwrai Kristo, nənə kimiaha kuatia kuatia kimiaha nourenouren nīpwran me. ²⁸ *Nənə ia nousəsimwīnien səvəi nakalasia me Kumwesən rinəmri pen nərmama me ia kwopun me səvənraha. In rinəmri kupwən aposol me, profet me kəmhəkuriə pen irəha, nənə nahatən me kəmhəkuriə pen mwī irəha. Irəha raka nənə nərmama kəmhə nimtətien me, nənə nərmama kəmhəmasan nərmama kəmhəmhə, nənə nərmama kəmhəsitu ia nərmama, nənə nərmama kəmhəkəkini nakalasia me ia nəfe wok kəmhə, nənə nərmama kəmhəgkiari ia nəgkiariien əpə me. ²⁹ Rīpko mhə irəha pam aposol me, uə profet me, uə nahatən me. Rīpko mhə irəha pam nərmama səvəi noien nimtətien me, ³⁰ uə kəmhəuvehi niskaiien ti noien nərmama kəmhəmhə həuvehe mhəsənin. Irəha pam həpkuvehi mhə niskaiien ti nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə niskaiien ti nini irəpwien nīpwrai nəgkiariien əpə me nəha. ³¹ *Mətə tihousari əknekin mə tihəuvehi niskaiien me nəha Nənimwīn rauvei pehe səməme hasori mhəpi raka niskaiien me nepwīn.

Mətə təkwtəkwiini takini pehe suatuk sə ramasan məpi raka.

13

Noien səvəi nokeikeien

¹ Trini minuə iakəgkiari ia nəgkiariien əpə me səvəi nərmama mine nəgelo me, mətə nokeikeien riwən ia nīrak, iou iakəmwhen a ia təmtəm riti kauəsi ramierig asori, uə bel kauəsi ramasək. ² *Trini minuə iakəuvehi niskaiien ti nini irəpwien nəgkiariien səməme Kumwesən rauvei pehe, uə iakukurən pam nīpwrai narimnari me səməme kəmhərkəwfə mine

* 12:27: Rom 12:5, Efes 5:30 * 12:28: Efes 4:11-12 * 12:31: 1Kor 14:1 * 13:2: Mat 17:20

nukurənien me pam, uə nahatətəien sə iakauvehi riskai məmwhen mə takuvehi raka təkūr me irə, mətə nokeikeien riwən ia nīrak, iou iakəmwhen a ia nəri auər a. ³*Trini minuə iakipeki pen pam narimmari me səiou m nərmmama me səməme nautə səvənraha riwən, uə iakəsəni nīpwrak mə napw trahi, mətə nokeikeien riwən ia nīrak, noien nəha iakino ko ripkasitu mhə ia nīrak.

⁴Noien səvəi nokeikeien ikamo nətərigien səim raməpwəmwis, nənə mamō ramasan m nərmmama, ik rerim rəpwəh nīrhi ərəhəien nərmmama, uə ipkəgkiari ərpwi mhə, nənə məpwəh nuvehi utəien ik. ⁵*Noien səvəi nokeikeien ikəpwəh no penien nərmmama, mīpkəmwur mhə ti tīpwim, mīpko akwauakw mhə niemaha, uə ikəpwəh nəkwətmhīri əknekienien nərəhəien sə iərmama riti rino mik ia rerim. ⁶*Rerim ripkagien mhə ti noien sə ripkatukwatukw mhə, mətə rerim ramagien a ti nīpərhienien. ⁷*Noien səvəi nokeikeien ikəvrani nəfə nəghin kamo mik, ia nəpīn me ikani nīpərhienien ia Kumwesən, maməmri pen əknekin nətərigien səim irə. Nəpīn nərəhəien reste ik, mətə ikamərər əknekin.

⁸Noien səvəi nokeikeien ko ripkiwən mhə ia nəpīn riti. Mətə noien səvəi nīni irəpwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə noien səvəi nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə noien səvəi nukurənien nari, noien mīrəhar nəha tuhariwən. ⁹Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə ipwet mīne nukurənien səkītaha ro nīpərpərin, nənə nəgkiariien me i Kumwesən rauvei pehe sāməni irəpw ro nīpərpərin. ¹⁰Mətə nəpīn sə pekīn trier pehe, sə ro nīpərpərin triwən. ¹¹Nəpīn iakinamouihi, iakaməgkiari rəmwhen ia iakunouihi, nukurənien səiou rəmwhen səvəi iakunouihi, nənə noien səvəi nətərigien səiou rəmwhen səvəi iakunouihi. Mətə nəpīn iakuvehe masori, iakəmri noien me səvəi iakunouihi ia təkutak. ¹²*Ipwet mīne kītaha sāmətōni rəmwhen sāmətī pen ia klas sə rakwhakw, mətə ia nəpīn nəha tsətōni rəmwhen sāmətī pen ia nəmritaha atukwatukw. Ipwet mīne iakukurən a nīpərin, mətə ia nəpīn nəha takukurən amasan pam rəmwhen ia Kumwesən rukurən amasan pam iou nəha təkwtəkwni. ¹³*Nənə təkwtəkwni noien mīrəhar i kahar hamərərər: noien səvəi nahatətəien, noien səvəi neitenhīien nəri amasan mə truvehe, mīne noien səvəi nokeikeien. Mətə noien sə ramasan pik anan ia nīrəhar in i noien səvəi nokeikeien.

14

Nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe mīne nəgkiariien əpə me

¹*Pwəh nokeikeien nəri hiamousari tukwe ia nīmīruien səkīmīaha. Niskaiien me səməme Nənīmwin Ikinan rauvei pehe, ramasan mə rerīmīaha tramevən ia nīrəha, mətə sə ramasan pik anan rerīmīaha tramevən irə in i nīni irəpwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. ²Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in ripkəgkiari mhə m nərmmama, mətə raməgkiari m Kumwesən. Pərhiēn iərmama riti riwən sə rukurən nəgkiariien sə in rani, mətə ia niskaiien səvəi Nənīmwin Ikinan, in rani irəpw nəgkiariien me nepwin nīpwrən rəkwwafə. ³Mətə iərmama sə ramīni irəpw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in raməgkiari m nərmmama, nənə mauvrhəkīn irəha, mamərpwi əknekin irəha, mauvehi utə nətərigien səvənraha. ⁴Iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in

* **13:3:** Mat 6:2   * **13:5:** Fil 2:4   * **13:6:** Rom 12:9   * **13:7:** Rom 15:1, 1Tes 4:8, 1Kor 9:12

* **13:12:** 2Kor 5:7, Jem 1:23   * **13:13:** 1Tes 1:3, 1Jon 4:16   * **14:1:** 1Kor 12:31, 1Kor 14:39

ramasitu atukw a irə. Mətə iərmama sə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu ia nakalasia me. ⁵ *Iakokeikei mə kīmiaha pam anan tihəgkiari ia nəgkiariien əpə me, mətə ramasan pik mə tihəni irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. Iərmama sə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu pik ia nakalasia me məpi raka iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə me. Mətə nīpərhienien trīni minuə iərmama riti rīni irapw nīpwrai nəgkiariien əpə nəha, noien nəha trasitu mwi ia nakalasia me.

⁶ Piak me, trīni minuə iakuvehe mətəni kīmiaha, nənə maməgkiari m kīmiaha ia nəgkiariien əpə me iamīnha irə, takəfo masitu ia kīmiaha? Hiəukurən mə takaməkeikei muvehe minī pui pehe nari vi riti m kīmiaha, uə nukurənien riti, uə nəgkiariien riti Kumwesən ruvei pehe, uə nahatənien riti. Mə rekəm, ko iapkasitu anan mhə ia kīmiaha. ⁷ Rerīmiaha tramrhi ro narimnari me i həkīmīru mhə mətə rerīnraha fwe ikīn rəmwhen ia tərhe nau uə kitar. Trīni minuə rerīnraha rīpkatukwatukw mhə, nənə iərmama riti trəfo mukurən nəfe nīpu kamhani? ⁸ Uə kisīpw i kaməse tī nəsuəpwirīien nərmama tī naruağənien trīni minuə rerīn rəpwəh nasək amasanien mo nukurənien i m nərmama, nənə sin trəpnəpenə tī naruağənien? ⁹ Rəmwhen a ia kīmiaha. Trīni minuə hiaməgkiari ia nəgkiariien sə nərmama hərəirei, tuhəfo mhəukurən nīpwrai nəgkiariien sə hiaməni? Kīmiaha hiaməgkiari a m kwənmahan, nərmama həkukurən mhə nīpwran. ¹⁰ Pərhien, nəgkiariien me rīpik ia təkure tīpənə i, nənə irəha pam nīpwranraha fwe ikīn. ¹¹ Mətə trīni minuə iapkurən mhə nīpwrai nəgkiariien sə iərmama riti rani pehe tukwe iou, iou iəpwīspwīs tukwe in, nənə in iəpwīspwīs tukw iou. ¹² Rəmwhen a ia kīmiaha. Rerīmiaha ramevən pik ia nīskaiien me səməme Nənīmwin lkinan rauvei pehe, nənə ro pen tihousari mə tihəuvrhəkīn nakalasia me ia nīskaiien me səməme tuhasitu pik ia nīrəha.

¹³ Ro iamīnhi irə iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in traməkeikei məfwaki məres nīskaiien tī nīni irapwīen nīpwran. ¹⁴ Trīni minuə iakaməfwaki mani irapw nəgkiariien əpə me, nənīmwik fwe imwə raməfwaki, mətə ia nətərigien səiou iapkurən mhə nīpwrai nəgkiariien me i iakani. ¹⁵ *Ro iamīnhi takəfo irə? Takəfwaki ia nənīmwin, məfwaki mwi ia nətərigien səiou. Takani nīpu ia nənīmwin, mənī mwi nīpu ia nətərigien səiou. ¹⁶ Mə rekəm, trīni minuə ikəfwaki ia nənīmwin ia nəgkiariien əpə məgnəgīni Kumwesən, iərmama auər a riti ia kwopun nəha, in trəfo minī “Ouəh” ia nəfwakiien səim? Rəknekin tī nəri nə mə in rīrēirei nəri ikani. ¹⁷ Nīpərhienien nəfwakiien səim səvəi nīniien tanak m Kumwesən ramasan pik, mətə ko rīpkasitu anan mhə ia iərmama nəha.

¹⁸ Iakani tanak m Kumwesən mə iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me məpi raka kīmiaha pam. ¹⁹ Mətə ia nousəsīmwinien səvəi nakalasia me, trīni minuə iakahatən nərmama ia kwopi nəgkiariien me krīrum a səməme həukurən ramasan məpi raka mə iakīni kwopi nəgkiariien me ten-taosen ia nəgkiariien əpə sə hərəirei.

²⁰ *Piak me, rərəha mə tihəmwhen ia nəkwərhakwərha ia nətərigien səkīmiaha. Ramasan mə tihərəirei noien ərəha rəmwhen ia nəkwərhakwərha me, mətə ia nətərigien səkīmiaha tihəməkeikei mhəmwhen ia nərmama həuəpwīnari raka. ²¹ Kīmərāi pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Loa rani mə,

* 14:5: Nam 11:29 * 14:15: Efes 5:19 * 14:20: Efes 4:14, Fil 3:15

“Iou takægkiari m nærmama me i.

Nægkiariien səiou trier ia nærmama sëməme kamhəni nægkiariien əpə me, mier mwi ia tərhui iəpwisəpwis me.

Nəri auər a mə takægkiari mınraha iamınhi irə, mətə irəha tuhəpkətərig mhə iou.

Iou iərimənu iakani iamınhi irə.”

²² Ro iamınhi irə sətoni mə niskaiien ti niniien nægkiariien əpə me ro nımtətien riti ramevən ti nærmama sëməme həpkini mhə nıpərhiienien ia Kristo. Ripkevən mhə ti nærmama sëməme haməni nıpərhiienien irə. Mətə nıskaiien ti nini irəpwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe ro nımtətien riti ramevən ti nærmama sëməme haməni nıpərhiienien ia Kristo. Ripkevən mhə ti nærmama sëməme həpkini mhə nıpərhiienien irə. ²³ *Ro iamınhi irə, trini mınuə nærmama iruə me uə sëməme həpkini mhə nıpərhiienien ia Kristo həuvnimwə pehe ia kwopun kımiaha nakalasia me hiamousəsımwin ikın, nənə mhətəni kımiaha pam hiamægkiari ia nægkiariien əpə me, rəfo? Irəha tuhəni mə kımiaha hiamarməri. ²⁴ *Mətə trini mınuə kımiaha pam hiaməni irəpw nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, nənə iərmama riti sə rıpkini mhə nıpərhiienien ia Kristo uə iərmama iruə riti ruvnimwə pehe, nægkiariien səkimiaha pam tro in rukurən mə in iərmama riti sə ramo noien ərəha, nənə in trəkiri noien səvənhi. ²⁵ *Nægkiariien me nəha səkimiaha trini pui nətərigien səvənhi in ramərkwafə irə fwe ia rerin, nənə ro iamınha irə iərmama nəha treiwaiu nənimen trırapı tıprənə, in truvei pen nisaiien səvənhi m Kumwesən, manı irəpw mə Kumwesən ramarə pərhiien tukumi-aha.

Tihousəsımwin kımiaha me ti nəfwakien, mhəfwaki, mhesi pen suatuk tukwə

²⁶ *Ro iamınhi irə, piak me, rəfo? Nəpin hiamousəsımwin kımiaha me ti nəfwakien, kımiaha kuatia kuatia, riti rəni nıpu, riti ramahatən, riti rani irəpw nari riti Kumwesən rino pui pen min, riti ramægkiari ia nægkiariien əpə riti, riti mwi rani irəpw nıpwrai nægkiariien nəha. Tihaməkeikei mho narımnari me nəha mhasitu ia kımiaha me irə. ²⁷ Trini mınuə nærmama me nepwin hamægkiari ia nægkiariien əpə me, ramasan mə iərmama kəru a uə kahar həgkiari. Nəpin iərmama riti rægkiari, in əpa rægkiari meste ro sampam, kurirə riti rægkiari. Nənə iərmama riti traməkeikei mını irəpw nıpwrai nægkiariien me nəha. ²⁸ Mətə trini mınuə iərmama riwan ti nini irəpwien nıpwrai nægkiariien me nəha, iərmama sə ramægkiari ia nægkiariien əpə, in trəpwəh nægkiari asoriien ia nəmri nakalasia me, in trægkiari afafa a pwəh irau əpa Kumwesən krouregi.

²⁹ *Nərmama sëməme kamhəuvehi niskaiien ti nini irəpwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, ramasan mə kəru a uə kahar həgkiari, nənə nərmama nepwin həkiri amasan nægkiariien uə haməni. ³⁰ Mətə trini mınuə iərmama riti sə raməkure kımiaha mın rıregi mə Kumwesən ro pui nægkiariien riti min, nənə iərmama sə ramægkiari trəpwəh nægkiariien. ³¹ Ro iamınhi irə, kımiaha pam hiəukurən nini irəpwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, riti rukupwən mægkiari raka nənə riti. Tiho iamınha irə mə nərmama me pam tuhəuvehi nukurəniien, nənə trasitu ia nərmama me pam. ³² Kımiaha hiəukurən. Nərmama sëməme kamhəuvehi niskaiien ti nini

* **14:23:** Wok Me 2:13 * **14:24:** Jon 16:8 * **14:25:** Aes 45:14, Sek 8:23, Jon 4:19 * **14:26:**

1Kor 12:8-10, Efes 4:12 * **14:29:** Wok Me 17:11, 1Tes 5:21

irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, irəha hamərimənu atukw a ia nənimwinraha me, mhəukurən nægkiariien, mhəukurən mwi nafafaien.

³³ Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rīpko mhə in Kumwesən səvəi noien nireireiien ia nari, mətə in Kumwesən səvəi nəməriniuen.

Rəmwhen ia nakalasia me pam, nəpin kamhousəsimwin irəha me, ³⁴ *nīpran tuhəpwəh nægkiariien ia nousəsimwinien me nəha. Rəpwəh natukwatukwien mə tuhəgkiari, mətə tuhaməkeikei mheiwiawu mho nisaiien rəmwhen Loa səvəi Moses rani. ³⁵ Trini minuə hokeikei mə tuhəukurən nari riti, tuhaməkeikei mhəres ti səvənraha me nərmən fwe ia rukwənu. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə ro naurisien mə pran trəgkiari ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me.

³⁶ Rəfo? Rerimīaha rīrhi mə nægkiariien səvəi Kumwesən rīməkupwən ia kimīaha muvehe? Uə rerimīaha rīrhi mə nægkiariien səvəi Kumwesən rīməuvehe a tukumīaha? ³⁷ *Trini minuə kimīaha riti rerin rīrhi mə in profet riti, uə Nənimwin Ikinan rīməuvei pen niskaiien riti min, ramasan. Mətə in traməkeikei mukurən mə nægkiariien i iakamrai m kimīaha in nəkwai lərimənu səkitaha. ³⁸ Trini minuə rəpwəh nīnien nīpərhienien ia nægkiariien i, tukəpwəh mwi nīnien nīpərhienien ia nægkiariien səvənhi.

³⁹ Ro iamihhi irə, piak me, niskaiien sə tihokeikei pik, in i nīni irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. Mətə tihəpwəh nīniseien niskaiien i sə nərmama haməgkiari ia nægkiariien əpə me. ⁴⁰ *Narimnari me pam səməme hiamo, tihaməkeikei mho ia noien sə ratukwatukw mhesi pen suatuk tukwe.

15

Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Piak me, iakokeikei mə tako kimīaha hiəukurən nægkiariien amasan sə iakinəvisau irə m kimīaha fwe kupwən. Nægkiariien amasan i kimīaha hiəuvəni raka nīpərhienien irə māmhərer irə. ² Trini minuə hiaməkwtəmhiiri əknekīn nægkiariien amasan i iakinəvisau raka m kimīaha, Kumwesən truvehimīru kimīaha irə. Mətə trini minuə hiaraka ia nægkiariien amasan i, nənə hiəuvəni auə r nīpərhienien irə.

³ *Narimnari me səməme iakiməregi, iou iakuvəni raka tukumīaha. Iakiməni mə nəri sə tihaməkeikei mhəkupwən mhəukurən in i mə Kristo rīmamhə ti noien ərəha me səkitaha ramesi pen nægkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁴ *Kimənimwi nənə rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nəpin sə ro kahar irə ramesi pen nægkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁵ *Nənə in rīməkupwən mier irapw ti Pita, marə mier irapw mwi ti nərmama səvənhi twełəf. ⁶ Kurirə irə in rier irapw mwi ti piəvtaha me həpik həpi raka faef hantret ia nəpin kuatia a. Irəha həpik haməmiru ihi, mətə nerpwin həuvamhə raka. ⁷ *Nəpin in rier irapw raka ti nīrəha, marə mier irapw mwi ti Jemes, nənə mier irapw mwi ti aposol me pam. ⁸ *Kurirə ia nīrəha pam, in rier irapw mwi tukw iou, mətə iou iakəmwəhen ia iəkunouihhi əmtəmetə riti rīpkətui mhə ia nəpin atukwatukw səvənhi.

⁹ *Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə iou inhəripw anan ia aposol me pam, nənə iakəpwəh nəmwəhenien nə nərmama tuhəkwein iou mə iou aposol riti,

* **14:34:** 1Kor 11:3, 1Tim 2:12, Taet 2:5 * **14:37:** 1Jon 4:6 * **14:40:** Kol 2:5 * **15:3:** Aes 53:8-9 * **15:4:** Mat 12:40, Wok Me 2:24-32 * **15:5:** Luk 24:34, Mat 28:16-17 * **15:7:** Luk 24:50 * **15:8:** Wok Me 9:3-6, 1Kor 9:1 * **15:9:** Efes 3:8, 1Tim 1:15

ti nəri nə mə iakinamometə nakalasia me səvai Kumwesən fwe kupwən. ¹⁰ *Mətə Kumwesən rinasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, mo iakuvehe mo iamınhi irə nəha takwtəkwni. Nənə namasanien səvənhi sə rino miou rəpwəh nuvehe əpnapien, mətə rukuə kwənkwan. Nipərhiendien, iakino wok məpi raka aposol me pam, mətə ripko mhə ia niskaiien atukw səiου, mətə ia namasanien sə Kumwesən rauvei pehe miou. ¹¹ Ro iamınhi irə nəri auər a mə iou iakani irapw nəgkiariien amasan i m kımiaha, uə irəha haməni irapw m kımiaha, mətə nəgkiariien kuatia a i səkimaha pam iahaməni irapw tukumiaha nənə hiəuvəni raka nipərhiendien irə.

Nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwı ia nemhəien

¹² Kımiaha hiəukurən mə ia nəgkiariien səkimaha, kımaha iahaməni irapw mə Kristo rinətui mwı ia nemhəien. Mə iahaməvisau iamınha irə, rəfo kımiaha nepwın hiəməni mə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwı? ¹³ Trini mınuə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwı, nənə ko Kristo mwı rəpwəh nətuiien ia nemhəien. ¹⁴ Nənə trini mınuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, wok i səkimaha sə iahaməni irapw nəgkiariien amasan ro nəri auər a irə rəmwhen a mwı ia nahatətəien səkimiaha. ¹⁵ *Nari riti mwı, trini mınuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, kımaha iahəneikuə ia Kumwesən, ti nəri nə mə iahaməni irapw mə Kumwesən rino Kristo rətui mwı ia nemhəien. Trini mınuə nəgkiariien nəha ro nipərhiendien mə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwı ia nemhəien, nənə Kumwesən ko rəpwəh noien mwı Kristo rətui ia nemhəien. ¹⁶ Trini mınuə nərmama səməme həuvamhə raka ko həpkətui mhə mwı ia nemhəien, nənə ko Kristo ripkətui mhə mwı ia nemhəien. ¹⁷ Trini mınuə Kristo ripkətui mhə mwı ia nemhəien, nənə nahatətəien səkimiaha nipwran riwən, kımiaha hiamarə ihi ia noien ərəha me səkimiaha. ¹⁸ Nənə trini mınuə nəgkiariien nəha ro nipərhiendien, nərmama səməme haməni nipərhiendien ia Kristo fwe kupwən həuvamhə raka, irəha həuvəiwən ko həpkətui mhə mwı. ¹⁹ Kitaha saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha ia Kristo, mətə mə noien nəha səvai nımriuien a i səvai tiprənə, rərəha anan tukutaha məpi raka nərmama səv nepwın.

²⁰ *Mətə nəgkiariien sə ro nipərhiendien ro iamınhi irə. Kristo rinətui mwı ia nemhəien səvənhi. In rukupwən mətui mwı rəmwhen ia nukwai nei kukupwən kesı. Nərmama səməme həuvamhə raka irəha tuhətui mwı ia nemhəien kurirə. ²¹ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nemhəien rıməuvehe ia iərmama riti, nənə ia suatuk kuatia a, nətuiien mwı ia nemhəien rıməuvehe ia iərmama riti. ²² Nərmama me pam tuhemhə ti nəri nə mə haməuku pen ia Atam. Ia noien a mwı nəha, nərmama me pam səməme haməuvehe mho kuatia irəha Kristo tuhətui mwı ia nemhəien. ²³ *Mətə irəha nəha tuhətui mwı ia nəpın atukwatukw səvənraha. Kristo in rıməkupwən mətui mwı. Nəpın in truvehe mwı irə, nərmama me səvənhi tuhətui mwı. ²⁴ Nənə nəpın sampam truvehe, Kristo trouraha nənimwın me pam səməme kamhəuvehi nərimənuien mıne nasoriien. In trouraha niskaiien me pam. Kurirə irə in raraka ia nitətə sə in ramərimənu irə revən ia rəgi Tata Kumwesən. ²⁵ *Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Kristo traməkeikei mamərimənu meste Kumwesən trəmri narimnari me pam səməme in raməmwəki irəha kamharə inhəripw ia tipage nisui Kristo mi. ²⁶ *Sə trouraha sampam ia nirəha nemhəien.

* **15:10:** Wok Me 8:3, 2Kor 6:1, 2Kor 11:5,23 * **15:15:** Wok Me 1:22, 4:33, Wok Me 5:32 * **15:20:** Kol 1:18 * **15:21:** Rom 5:12,18 * **15:23:** 1Tes 4:16, Rev 20:5 * **15:25:** Mat 22:44 * **15:26:** Rev 20:14, 21:4

Nənə nemhəien triwən mwi. ²⁷ *Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan rani mə, “Kumwesən rinəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tipage nisun mi.” Mətə ro nukurənien i mə nəgkiariien nəha sə rani mə “narimnari me pam,” kirkəvsini pen mhə Kumwesən ia narimnari me nəha. In rinəmri pen narimnari me nəha kamharə inhəripw ia tipage nisui Kristo mi. ²⁸ Narimnari me pam tuheiwaiu Kristo trərimənu ia nirəha. Irəha pam tuheiwaiu raka, nənə Tini Kumwesən truvehi irapw atukw a in, meiwaiu marə tegin nərīmənuien səvəi Tata səvənhi sə rinəmri irapw narimnari me pam ia tipage nisun mi. Ro iam̄inhi irə mine Kumwesən trərimənu ia narimnari me pam.

²⁹ Rəfo ia nərmama səməme kamo paptas ia nirəha ti nərmama səməme həuvamhə raka? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə raka tuhəpkətui mhə mwi ia nəp̄in riti, nənə rəfo kamo paptas ia nərmama ti nirəha?

³⁰ *Rəmwhen a ia kimaha. Rəfo iahaməuvehi pekin nəp̄in sikkai me ia nim̄iruien səkimaha ia nəp̄in me pam? ³¹ Iakani kwəsuahe piak me mə nəp̄in r̄ip̄ik nərmama haməm̄wur mə tuhousi əpune iou! Rerik ragien p̄ik tuku-miaha ti nəri nə mə hiaməuvehe mhə kuatia kimiaha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. Nənə mo pen nəgkiariien i iakani ro n̄ip̄ər̄hienien. ³² *Ia kwopun i Efesas, rəmwhen mə iakaruagən kimaha nəri əp̄r̄min me. Mətə rəfo? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, iakinaruagən ti nəfə? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, ramasan mə tihesi pen a nəgkiariien i sə rani mə, “Pwəh sani nari mhən̄imwi,

ti nəri nə mə trakwakwi semhə.”

³³ Tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Nəgkiariien i kam̄ini ro n̄ip̄ər̄hienien. “Nəp̄in nərmama səvənraha noien ramasan havən pəri irəha nərmama səməme noien səvənraha rərəha, səməme noien səvənraha rərəha houraha noien amasan səvənraha.” ³⁴ *Hər̄ərig pehe mwi mhəuvehi atukwatukw nətərigien səkimiaha sə ratukwatukw, nənə mharaka ia noien ərəha me. Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə kimiaha nepwin hiamreirei ihi Kumwesən, nənə ro naur̄isien asori m kimiaha.

Nərmama tuhətui mwi ia nemhəien mətə n̄ip̄wranraha trəfo irə?

³⁵ *Mətə iərmama riti trəres nərəsien i mə, “Nərmama səməme həuvamhə tuhəfo mhətui mwi? N̄ip̄wranraha trəfo irə?” ³⁶ Ik iərmama ikreirei nari, nuni nari sə ikəp̄wei traməkeikei memhə kurirə ruverə mutə. ³⁷ Nənə nəri sə ikəp̄wei ropə ia n̄ip̄wran sə trutə. Sə ikəp̄wei in nə nuni nari, rosi nuni wit uə nuni nari riti mwi. ³⁸ *Mətə Kumwesən rauvei pen n̄ip̄wran rəmwhen sə in rokeikei. Nənə nuni nari me kuatia kuatia, in rauvei pen n̄ip̄wranraha me. ³⁹ Rəmwhen a mwi nusai nari rəpwəh nəm̄nəm̄whenien, mətə nusai nari səp̄əmsəpə. Nusai iərmama ropə ia səi nər̄im̄iru me, uə menu me, uə nəmu me. ⁴⁰ Narimnari me ia n̄imagouagou ho n̄ip̄wranraha. Rəmwhen a mwi narimnari me ia təkure t̄ip̄rənə i ho n̄ip̄wranraha. Mətə narimnari me nəha kamətə fwe ia n̄imagouagou kamhaser ropə ia n̄ip̄wrai narimnari me nəha kamətə ia təkure t̄ip̄rənə. ⁴¹ Nukuraanien səvəi meri ropə ia nukuraanien səvəi məkwə mine nəhiap̄wien səvəi kəməhau me. Nəhiap̄wien səvəi kəməhau me nepwin hopə ia səvəi nepwin mwi.

* 15:27: Sam 8:6 * 15:30: Rom 8:36 * 15:32: 2Kor 4:10-11, Luk 12:19-20 * 15:34: Rom 13:11, Wok Me 26:8, 1Kor 6:5 * 15:35: Jon 12:24 * 15:38: Jen 1:11

42 Tro mwi iam̄nhi ir̄a ia n̄ap̄in n̄aha n̄armama s̄am̄ame h̄auvamh̄a tuh̄atui mwi. Īarmama s̄a kim̄anim̄wi n̄ipwran tr̄im̄ar̄ir, m̄at̄e n̄ap̄in in tr̄atui mwi n̄ipwran tr̄ipkim̄ar̄ir mh̄a mwi. 43 *Īarmama s̄a kim̄anim̄wi n̄ipwran ripkamasan mh̄a, m̄at̄e n̄ap̄in in tr̄atui mwi n̄ipwran tramasan. Īarmama s̄a kim̄anim̄wi n̄ipwran n̄iskaiien s̄av̄nhi riw̄an, m̄at̄e n̄ap̄in in tr̄atui mwi n̄ipwran tr̄iskai. 44 N̄ap̄in kim̄anim̄wi īarmama n̄ipwran ro nusan, m̄at̄e n̄ap̄in in tr̄atui mwi n̄ipwran tro n̄anim̄win.

Tr̄ini min̄ua n̄ipwrai īarmama s̄a ro nusan, n̄an̄a n̄ipwrai īarmama s̄a ro n̄anim̄win in mwi fwe ikin. 45 *Iakani iam̄nhi ir̄a ti n̄ari n̄a m̄a kim̄arai pen n̄ægkiariien i ia N̄akukua Ikinan rani m̄a, “Īarmama s̄a rim̄akupw̄an, Atam, in rim̄auvehe īarmama riti s̄a ram̄iru.” Atam sampam, in i Kristo, rim̄auvehe me in n̄anim̄win i rauvei pehe nim̄iruuien. 46 M̄at̄e ripko mh̄a n̄ipwrataha i s̄a ro n̄anim̄win trukupw̄an, m̄at̄e n̄ipwrataha s̄a ro nusan, n̄an̄a kurir̄a ir̄a n̄ipwrataha s̄a ro n̄anim̄win. 47 *Īarmama s̄a rim̄akupw̄an in s̄av̄ai t̄ipr̄an̄a i. Kumwes̄an rino in ia t̄ipr̄an̄a. M̄at̄e īarmama s̄a rim̄akurir̄a rim̄auku pen ia neiai. 48 N̄armama me pam s̄av̄ai t̄ipr̄an̄a, n̄ipwranraha r̄amw̄hen ia n̄ipwrai īarmama n̄aha Kumwes̄an rino ia t̄ipr̄an̄a. N̄armama s̄am̄ame tuh̄auv̄an ia neiai, n̄ipwranraha tr̄amw̄hen ia n̄ipwrai īarmama s̄a rim̄auku pen ia neiai. 49 T̄akwt̄akwuni kitaha s̄amw̄hen ia īarmama n̄aha s̄a Kumwes̄an rino ia t̄ipr̄an̄a. Ia noien a mwi n̄aha kitaha ts̄amw̄hen a mwi ia īarmama n̄aha s̄a rim̄auku pen fwe ia neiai muvehe.

50 *Iakani irapw tukumiaha, piak me, n̄ipwrai īarmama s̄a ro nusan mo niten ko ripkuv̄nimw̄a mh̄a ia nit̄et̄e s̄a Kumwes̄an ram̄ar̄im̄anu ir̄a. R̄amw̄hen a mwi n̄ari m̄ar̄ir ko ripkuvehi mh̄a n̄ari s̄a ram̄ar̄a rer̄in. 51-52 *H̄aregi ro. N̄ægkiariien i iakani pehe tukumiaha i n̄aha t̄akwt̄akwuni in n̄ægkiariien riti s̄a rinam̄arkwaf̄a fwe kupw̄an. Ripko mh̄a kitaha pam tsemh̄a, m̄at̄e n̄ap̄in kisipw sampam tras̄ak kitaha pam ts̄auvehe mh̄arm̄avi. Kurir̄a īarmama riti rapri m̄ kuatia ia n̄anim̄en, m̄at̄e n̄ari n̄aha rino sampam akwauakw a. N̄ap̄in kisipw sampam tras̄ak, n̄an̄a n̄armama s̄am̄ame h̄auvamh̄a tuh̄atui mwi mh̄apw̄ah mwi nemh̄aien, n̄an̄a kitaha ts̄auvehe mh̄arm̄avi. 53 *N̄ipwrataha s̄a ro n̄ari m̄ar̄ir i tram̄akeikei muvehe mo n̄ari s̄a ko ripkim̄ar̄ir mh̄a. N̄ipwrataha i s̄av̄ai nemh̄aien tram̄akeikei muvehe mo n̄ari s̄a ram̄ar̄a rer̄in. 54 *N̄ip̄ar̄hienien, n̄ipwrataha s̄a ro n̄ari m̄ar̄ir i tram̄akeikei muvehe mo n̄ari s̄a ko ripkim̄ar̄ir mh̄a. N̄ipwrataha i s̄av̄ai nemh̄aien tram̄akeikei muvehe mo n̄ari s̄a ram̄ar̄a rer̄in. N̄ap̄in n̄ari n̄aha truvehe mo sampam, n̄an̄a n̄ægkiariien s̄a kim̄arai pen ia N̄akukua Ikinan ruvehe mo n̄ip̄ar̄hienien, rani m̄a, “Nemh̄aien ruv̄aiw̄an. Kuv̄auvehi irapw in ia naruagenien.”

55 *Eh, nemh̄aien, tik̄afo masori ia kim̄aha?

Eh, nemh̄aien, tik̄afo mo n̄amis̄aien m̄ kim̄aha?”

56 *N̄ari s̄a nemh̄aien rauvehi n̄iskaiien s̄av̄nhi ir̄a ti noien n̄amis̄aien m̄ īarmama in n̄a noien ar̄aha, n̄an̄a n̄ari s̄a noien ar̄aha rauvehi n̄iskaiien s̄av̄nhi ir̄a in n̄a Loa. 57 M̄at̄e pw̄ah s̄ani tanak m̄ Kumwes̄an s̄a rauvei pehe m̄ kitaha noien i sam̄auvehi raku pen ti Īarim̄anu s̄akitaha Iesu Kristo, noien s̄a ramo kitaha s̄askai mh̄opi raka nemh̄aien.

58 *Ro pen piak keikei me, kim̄iaha tiham̄akeikei mh̄arer̄ āknekin, mh̄apw̄ah n̄esenien nari riti rikiukiu ia kim̄iaha. N̄ap̄in me tihamo wok s̄av̄ai

* 15:43: Fil 3:20-21 * 15:45: Jen 2:7, Jon 6:63, 2Kor 3:6,17 * 15:47: Jen 2:7 * 15:50: 1Kor 6:13 * 15:51-52: Mat 24:31, 1Tes 4:15-17 * 15:53: 2Kor 5:4 * 15:54: Aes 25:8 * 15:56: Rom 6:14, 7:13 * 15:58: 2Kron 15:7, Rev 14:13

Iərimənu səkitaha ia rerimiahā pam, ti nəri nə mə hiəukurən mə wok səvəi Iərimənu səkitaha sə hiamō hiəpko auər a mhə.

16

Mane səvəi nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən

¹* Ia nikaren səvəi mane səvəi nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem, tihaməkeikei mhō rəmwhen sə iakiməni pen ti nakalasia me fwe ia profens nəha Kalesia. ² Ia Sante me pam, kimiaha pam kuatia kuatia tihaməkeikei mhəmri karen mane me nepwin. Iərmama sə rauvehi mane asori trəmri karen rīpik. Iərmama sə rauvehi mane ouihi trəmri karen ouihi a. Ro iamīnhi irə nəpīn iakuvehe ko hiəpkəmwur mhə mwi mə tiho pam nəri nəha ia nəpīn kuatia. ³ Tihərui irapw kimiaha me nepwin mə tuhəuvehi mane mhəuvən. Nənə nəpīn iakuvehe, iakrai nəkukuə mīni irapw irəha ti nəkur Jerusalem nənə mərhi pen irəha həpeki mane mhəuvən fwe ikin. ⁴ Trini mīnuə iakətoni mə ramasan mə iou mwi takevən, nənə irəha tuhəkuriə iou.

Pol raməres narimnari me nepwin mə nəkur Korin tuhaməkeikei mhō

⁵* Kurirə iakuvehe məti pehe kimiaha, takevən raka fwe profens nəha Masetonia, ti nəri nə mə takaməkeikei mukupwən mevən fwe Masetonia.

⁶* Rosi takarə kwopti kitaha m kimiaha mə rəfo sarə a meste nəpīn səvəi nəkwiēien tro sampam. Nənə hiəukurən nasituien ia nirak ia navəniēn səiou sə iakamevən pen me ikin.

⁷* Iapkoikeikei mhə mə takuvehe mətoni kimiaha nənə mier mwi, mətə iakokeikei mə takuvehe sarə kwopti trini mīnuə Iərimənu səkitaha rəsēni iou. ⁸ Mətə takarə a ia kwopun i ia Efesas meste nəpīn səvəi Pentekos, ⁹* ti nəri nə mə Kumwesən rīnəsəvər ia suatuk tukw iou mə tako wok amasan sə trukua kwənkwan rīpik, nəri auər a mə nərmama həpik haməmwur mə tuhəsīsəg iou ti noien wok.

¹⁰* Trini mīnuə Timoti ruvehe mətoni kimiaha, hio ramasan min, mhəuvei pen nisaiien min, ti nəri nə mə in ramo wok səvəi Iərimənu səkitaha rəmwhen a ia nirak. ¹¹* Rərəha mə tihamətoni in rəmwhen mə in iərmama auər a riti. Mətə tihaməkeikei mhasitu irə ia navəniēn səvənhi nəpīn in rīrərīg muvehe mətoni iou. Iou iakameitenhi piəvtaha me irəha Timoti mə tuhəuvehe mhətoni iou.

¹²* Ia nikaren səvəi piəvtaha Apolos, iakiməni pen tukwe in mə in traməkeikei mukurirə piəvtaha me muvehe mətoni kimiaha. Mətə in rəpwəh nokeikeien mə truvehe nəha təkwtəkwni, mətə in truvehe ia nəpīn sə ratukwatukw tukwe.

¹³* Hətui mhəpwəh napriēn, nənə mhərər əknekīn ia nahatətəiēn səkimiaha, mhəpwəh nehekiriēn, mhō mə hiəskai. ¹⁴ Narimnari me pam səməme hiamō, tiho ia nokeikeiēn.

¹⁵* Kimiaha hiəukurən mə Stefanas mīne nərmama ia nəkwai nimwə səvənhi, irəha haməkupwən mhəni nīpərhiēniēn ia Iesu fwe profens nəha Akaea, nənə irəha həmwur pik ti nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən. Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha i mə ¹⁶* tihəuvei pen nisaiien m nərmama sə ro me iamīnha irə, mīne nərmama me pam səməme kamhowok mamhəsese pəri irəha mīnraha. ¹⁷ Nəpīn Stefanas, Fotunatas, mīne Akaeas

* **16:1:** Rom 15:25-26, 2Kor 8:1-9, Kal 2:10   * **16:5:** Wok Me 19:21   * **16:6:** Rom 15:24, Taet 3:12

* **16:7:** Wok Me 18:21   * **16:9:** Wok Me 19:8-10, 2Kor 2:12, Kol 4:3, Rev 3:8   * **16:10:** 1Kor 4:17

* **16:11:** 1Tim 4:12   * **16:12:** 1Kor 1:12, 3:6   * **16:13:** Sam 31:24, Efes 6:10   * **16:15:** Rom

16:5, 1Kor 1:16   * **16:16:** 1Tes 5:12

harier pehe rerik ragien, ti nəri nə mə nari auər a mə kimiaha hiəiwən, mətə nəp̄in iakətoni irəhar rəmwhen mə iakinətoni kimiaha. ¹⁸* Irəhar haro iou iakuvehi napwisien ia rerik rəmwhen irəhar haro mwi ia kimiaha. Nərmama me iam̄inha irə, ramasan mə tihəgnəgini irəha pwəh nərmama hətōni mhəukurən irəha.

Nəgkariien sampam

¹⁹* Nakalasia me ia profens fwe Esia haməni ramasan tukumiaha. Akwila mine Prisila krouokeikei pik mə trouni ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha irəha nakalasia me səməme hamousəsimw̄in irəha me ia nimwə səvənrau. ²⁰* Piəvtaha me pam ia kwopun i haməni ramasan tukumiaha. Tihəni ramasan tukumiaha me mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rəmher.

²¹* Iou Pol, iakamrai nəgkariien i səvəi niniien ramasan tukumiaha, mamrai ia rəgik atukwatukw.

²²* Trini minuə iərmama riti rəpwəh nokeikeiien Iərimənu səkitaha, pwəh Kumwesən rəkwein ərəha irə. Iərimənu səkitaha, uvehe rə!

²³ Pwəh namasanien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha ramarə tukumiaha.

²⁴ Pwəh nokeikeiien səiou ramarə tukumiaha pam səməme hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iam̄inhi.

---

* **16:18:** Fil 2:29   * **16:19:** 2Tim 1:15, Wok Me 18:2,18,26, Rom 16:5   * **16:20:** Rom 16:16, 2Kor 13:12   * **16:21:** Kol 4:18, 2Tes 3:17   * **16:22:** Kal 1:8-9

Seken Korin Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rimərai nəkukuə i kani mə Seken Korin. In ruvərai raka Fas Korin məkwə nepwin həukurau nənə in rirai mwi sə i mərhi pen i revən. Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi ihi kusen səvənraha, mamho ihi noien ərəha me. Pol revən fwe Korin mətə rarə ouih i a ti nəri nə mə irəha həpkərərig mhə ia noien ərəha me səvənraha. Nənə nəkur əfwaki me nepwin həpkini mhə nīpərhienien ia Pol mə in aposol pərhien riti səvəi Kumwesən. Nəpin Pol rəpwəh irəha mevən fwe profens Masetonia, in rerin ragien pik nəpin Taetas ruvehi nəgkiariien amasan muvehe mə nakalasia me fwe Korin hənətə sas ia noien ərəha me səvənraha nənə mhərərig ia noien ərəha me səvənraha. Nəpin Pol riregi nəgkiariien nəha, in rirai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nəkur Korin. Ia nīpəri nəkukuə i sə rakupwən Pol rini pen ti nəkur Korin mə rerin ragien ti nəri nə mə irəha hənəpwəh noien ərəha me səvənraha mamho noien amasan sə Kumwesən rokeikei. Ia nīpəri nəkukuə sə rakurirə Pol raməgkiari atukw a ia in mine nərmama səməme kamhəmwəki in mamhəni ərəha in.

¹ *Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən riməni nəkwan mə tako, mine nīvətaha Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, mine nərmama me pam səvəi Kumwesən fwe profens nəha Akəə.

² *Pwəh Kumwesən Tata səkitaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, krouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien

³ *Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo, in Tata sə in nukune nəpiien, nənə in Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien me pam. ⁴ In ramasitu ia kimaha ia nəmisəien me pam səkimaha, mə kimaha iahəukurən nasituien ia nərmama ia nəmisəien me səpəmsəpə səməme irəha haməregi. Nənə kimaha tahasitu ia nīrəha ia noien səvəi nasituien sə Kumwesən rino m kimaha. ⁵ *Rəmwhən a ia nəmisəien sə Kristo rīməuvehi, nəmisəien nəha rauvehe pik mwi ia nīmiruien səkimaha. Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə kimaha iahəməuvehe mhə kuatia kimaha Kristo, Kumwesən ramasitu pik ia kimaha, nənə noien nəha ramevən mwi ti nərmama nepwin. ⁶ *Trini minuə kimaha iahəmregi nəmisəien, mətə in nə trasitu ia kimaha muvehimīru kimiaha. Trini minuə Kumwesən rasitu ia kimaha ramo mə kimaha iahəukurən nasituien ia kimiaha. Nənə kwənkwai nasituien nəha raukuə ia nīmiruien səkimaha, nənə nəpin hiarə ia nəmisəien kuatia a tsarə irə trasitu ia kimiaha mə tihərər əknekīn ia nəpin me. ⁷ Kimaha iahənəmri pen əknekīn nətərigien səkimaha ia Kumwesən tukumiaha mə tihərər əknekīn. Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha pam samarə ia narəien kuatia a mə kimiaha tihəregi nəmisəien sə iahamarə irə, nənə ia noien a mwi nəha Kumwesən trasitu ia kimiaha rəmwhən ramasitu ia kimaha.

⁸ *Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən amasan nəpin sikai sə iahənərə irə ia profens nəha Esia. Nəpin nəha riskai pik tukumaha, mo

---

* **1:1:** 1Kor 1:1   * **1:2:** 1Kor 1:3   * **1:3:** Efes 1:3, 1Tes 1:3, Rom 15:5   * **1:5:** Sam 34:19, Sam 94:19   * **1:6:** 2Kor 4:15   * **1:8:** Wok Me 19:23, 1Kor 15:32

rerimaha rirhi mə ko iahəpkimiru mhə mamhəuvən. ⁹ Kimaha iahamregi rəmwhen kinəkiri raka kimaha mə tahemhə. Mətə narimnari me nəha haməuvehe mə kimaha tahəpwəh nətigiteien ia niskaiien atukw səkimaha, mətə tahətigite ia Kumwesən sə ramo nərmama hemhə hətui mwi. ¹⁰ *Ia nəpin nəha ipaka kimaha iahemhə, mətə in riməuvehimiru kimaha. Nənə in trauvehimiru kimaha iamınhi irə mamevən. Iahənəmri pen əknekin nətərigien səkimaha irə mə in truehimiru mwi kimaha. ¹¹ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhasitu ia kimaha mhəfwaki tukumaha. Tiho iamınha irə mə nərmama həpik tuhəni tanak m Kumwesən ti narimnari amasan me səməme in tro m kimaha ti nəri nə mə nərmama həpik hənəfwaki tukumaha.

Pol rərari ia nətərigien səvənhi mine nəfe tro

¹² *Nari riti kimaha iahaməgkiari ərpwi irə. Kimaha iahamregi fwe ia rerimaha mə ro nıpərhiien. In i mə noien səkimaha ia təkure tıprənə iahəno m nərmama nerpwin, mhəno mwi m kimiaha rəpi raka, in noien sə raməmak irapw ia kwopun ukuraan. Iahəməni a nəgkiariien pərhiien rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Iahəpkəgkiari mhə ia nukurənien səkimaha səvəi tıprənə, mətə iahaməgkiari ia namasanien səvəi Kumwesən.

¹³⁻¹⁴ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iahəpkrai mhə nəgkiariien riti sə riskai tukumiaha ti nəvsiniien, uə ti nukurənien nıpwran. Təkwtəkwi hiəuvəkurən nətərigien səkimaha kwopti, mətə iakəkeikei pik mə nəpin riti tihəkurən pam. Nənə ia noien nəha, nəpin İesu İərimənu səkitaha truvehe mwi, kimiaha tihagien tukumaha rəmwhen a mwi mə kimaha iahamagian tukumjaha.

¹⁵⁻¹⁶ *Ti nəri nə mə iakukurən mə hiamagian tukumaha, nətərigien kupwən səiou mə takevən fwe profens nəha Masetonia, mukupwən muvehe mətoni kimiaha, nənə nəpin takrərig takuvehe mwi mətoni kimiaha. Ro pen tihəuvehi namasanien m kəru, nənə kurirə irə tıhasitu ia nırak ia suatuk səiou ti nevəniien fwe ia tənə Jutia. ¹⁷ Mətə iakinəpwəh. Ro pen rosi rerimiha rirhi mə nəpin iakamətərig mə tako iamınha irə nətərigien səiou ramaiuaiu? Uə rosi iakəmwhen a ia nərmama nerpwin səvəi tıprənə kamhəni nəgkiariien mi nəha “Ouəh” mine “Rekəm” ia nəgkiariien kuatia a?

¹⁸ Kimiaha hiəukurən mə Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpin me. Nənə kimaha mwi nəgkiariien səkimaha tukumiaha rıpkə mhə “Ouəh” mine “Rekəm.” ¹⁹ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Tini Kumwesən i İesu Kristo sə iahamarəvisau irapw tukumiaha kimrahər Saelas mine Timoti, rıpkə mhə “Ouəh” mine “Rekəm,” mətə ia Kristo, nəpin me pam nəgkiariien səkimaha in nə “Ouəh.” ²⁰ *Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə promes me pam səvəi Kumwesən həuvehe mhə nıpərhiien i ia İesu Kristo. Kitaha səuvəuvehe mhəno kuatia kitaha min, rə pen səukurən niniien “Ouəh” ti nuvehi utəien nəghi Kumwesən. ²¹ Kumwesən a ramo kimaha iahamərər əknekin ia Kristo kitaha m kimiaha. In rimərfi kitaha, ²² *məmri Nənımwin səvənhi ia reritaha rahatən pen mə kitaha nərmama me səvənhi. Ti nəri nə mə Nənımwin nəha ramərə ia reritaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me səməme rınəmri karen mə səkitaha.

²³ *Təkwtəkwi iakaməkwein Kumwesən mə trıregi nəgkiariien i səiou. Trini minuə iapki ni mhə nıpərhiienien, pwəh in rərpwin noien ərəha səiou.

* **1:10:** 2Tim 4:18 * **1:12:** Hip 13:18, 2Kor 2:17, 1Kor 1:17 * **1:13-14:** 2Kor 5:12, Fil 2:16

* **1:15-16:** 1Kor 16:5-6 * **1:19:** Wok Me 18:5 * **1:20:** Rev 3:14 * **1:22:** 1Jon 2:27, Efes

1:13-14, 2Kor 5:5, Rom 8:16-17 * **1:23:** Rom 1:9, 2Kor 11:31

Iou iakinapkuvehe mhə fwe Korin ti nəri nə mə iapkokeikei mhə mə takini nəgkiariien sikai riti tukumiaha. ²⁴ *Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə tahərimənu ia nahatətəien səkimiaha, rekəm. Mətə taho wok kitaha m kimiaha ti nagienien səkimiaha, ti nəri nə mə hiənərer əknekin raka ia nahatətəien səkimiaha.

2

¹ *Ro pen iakuvəni raka ia rerik mə ko iapkuvehe mhə mwi mətoni kimiaha mo rerimiaha rəmisə. ² Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha a hiama rerik ramagien, mətə trini minua iako rerimiaha rəmisə, nənə iərmama riti riwən sə tro rerik ragien. ³ Nənə iakimərai nəkukuə nəha mə nəpīn iakuvehe mətoni kimiaha tapkregi mhə rerik rəmisə. Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama səməme tuhaməkeikei mho rerik ragien, tuho rerik rəmisə. Iou iakuvəukurən raka mə kitaha kuatia a, nənə nəpīn rerik ragien, kimiaha mwi rerimiaha tragien. ⁴ *Ro pen nəpīn iakimərai nəkukuə nəha m kimiaha rerik rəmisə pik tukumiaha, məkwpəpīr, nise nənimək raiu tukumiaha. Iapkra i mhə nəkukuə nəha mə tro rerimiaha rəmisə, mətə iakimərai mə tihəukurən nokeikeiien i səiou rasori tukumiaha.

Nakalasia me fwe Korin tuhaməkeikei mhenouenou noien ərəha sə iərmama nəha rino

⁵ *Mətə iərmama nəha rino noien ərəha, in ripko mhə rerik rəmisə, mətə rino mə kimiaha pam rerimiaha rəmisə kwopti. Iakani nəgkiariien i məpwəh nokeikeiien mə triskai pik ti iərmama nəha, ⁶ ti nəri nə mə nərpwīnien nəha kimiaha hiəpik hiəno min ti noien ərəha səvənhi rinəmwən raka. ⁷ Təkwətəkwuni nəha tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha səvənhi nənə mhomasan rerin, mə rerin trəpwəh nəmisə pikien muvehi irapw nətərigien səvənhi. ⁸ Iakaməres kimiaha mə tiho pwəh in rukurən nokeikeiien səkimiaha tukwe. ⁹ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə in nə nəri iakimərai nəkukuə nəha tukwe, mə takətōni ro kimiaha mə tiho nəkwak ia narimnari me pam uə rekəm. ¹⁰ Trini minua hiənenouenou noien ərəha səvai iərmama riti, iou mwi takenouenou irə. Trini minua iərmama nəha rino nəri ərəha me nepwīn mə iou takaməkeikei menouenou noien səvənhi, mətə iou iakīnenouenou raka noien səvənhi ia nəmri Kristo ti nasituien ia kimiaha. ¹¹ *Iakamo noien nəha kamo Setan rouraha kitaha ia neikuəien me səvənhi. Iakani iamīnhi ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka nətərigien me səvənhi səməme in ramesi pen.

Kumwesən ramo nərmama kamhəukurən Kristo ia aposol me səvənhi

¹² *Nəpīn iakevən fwe ia taon nəha Troas mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvai Kristo, iakətōni mə iərimənu səkitaha rinəsevər ia təpīnhə miou mə tako wok fwe ikin. ¹³ *Mətə iakamətərig pik mīpkapwis mhə, ti nəri nə mə iapkətōni mhə piak Taetas ia kwopun nəha. Nənə iakəsəkir mīnraha mier mevən fwe ia profens nəha Masetonia.

¹⁴ Mətə iakaməgnəgini Kumwesən ti nəri nə mə ia nəpīn me in ramiri kimaha ia Kristo, mamō kimaha iahəmwən ia nərmama me i kamhəkurirə ia kig riti sə rinaruagən pam, mamrərig pen fwe imwəni. Ia nəpīn me Kumwesən ramo nukurənien ia Kristo rauku pen ia kimaha mamevən ia kwopun me. Nərmama kamhəregi nukurənien nəha rəmwən ia nari riti

* 1:24: 1Tes 5:3 * 2:1: 1Kor 4:21, 2Kor 12:21 * 2:4: Wok Me 20:31 * 2:5: 1Kor 5:1 * 2:9: 2Kor 7:15, 10:6 * 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Wok Me 14:27, 1Kor 16:9 * 2:13: Wok Me 20:1

kamregi nipekin. ¹⁵ *Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə kimaha iahəmwhen ia nimwəkmwəki nari nipekin rapein amasan Kristo rauvani ti nəgnəginiiien Kumwesən nise napw irə ramevən ti nərmama səməme Kumwesən rauvehimiru irəha, mamevən mwi ti səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ¹⁶ *Səməme kamhəuvən mə tuhemhə həregi kimaha iahəmwhen ia nipeki nise napw nəha sə rauku pen ia nemhəien mamevən ti nemhəien. Səməme Kumwesən rauvehimiru irəha həregi kimaha iahəmwhen ia nise napw nəha sə rauku pen ia nimiruien mamevən ti nimiruien. Wok nəha wok asori. Sin rukurən noien? ¹⁷ *Kimaha iahəpkəmwhen mhə ia nərmama me nəha həpik kamhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən ti nuvehiien a mane, rekəm. Mətə Kumwesən rinərhi pehe kimaha. Ia Kristo kimaha iahəmənirapw nəgkiariien amasan səvənhi ia nəmri Kumwesən, nənə nəgkiariien səkimaha rauku pen a ia rerimaha sə ratukwatukw.

3

Nəkukua riti kimərai rani sas ia Pol mine in me nepwin

¹ *Rosi rerimaha rinhi mə iahənəməfiətə mwi kimaha ia nəmrimiaha, mətə ripko mhə iaminihi irə. Nəpin nərmama pwispwis me həuvehe imwəmiaha, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukua riti kimiaha me nepwin həmərai ti nini irapwien irəha tukumiaha, ti nəri nə mə hiəreirei irəha. Nənə nəpin həier mhəpwəh kimiaha, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukua səkimiaha ti noien kimiaha me nepwin həukurən irəha. Kimiaha hiənua tiho iaminihi irə ia kimaha? Rekəm! ² *Kimiaha atukwatukw hiəmwhen ia nəkukua səkimaha rani sas ia kimaha. Nəkukua nəha kimərai pen ia rerimaha, nərmama pam tuhəvsini mhəukurən. ³ *Ro nukurənien i tukunraha hətoni mə Kristo əpa rimərai nəkukua nəha, məmri pehe ia rəgimaha mə təhərhi pen i ramevən. In ripkrai mhə nəkukua nəha ia nəri kamrai nari irə, mətə rimərai nəkukua nəha ia Nənimwin i in səvəi Kumwesən sə ramiru. Nənə ripkrai pen mhə ia kəruətərei sə ripwiəpwə, mətə rimərai pen ia reri nərmama.

⁴ *Kimaha iahəpkehekir mhə mə təhəni iaminihi irə, ti nəri nə mə kimaha iahəuvəuvehe mhəno kuatia kimaha Kristo, nənə mamhəhatətə əknekən ia Kumwesən. ⁵ Kimaha iahəmwhen ti noien wok i, mətə ko iahəpkini mhə mə nari riti rauku pehe atukw a tukumaha. Kimaha iahəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ramasitu ia kimaha. ⁶ *In rino kimaha iahənəmwhen ti noien wok kimaha iotukwininari me səvəi nəgkiariien vi səvənhi sə in rinərihi tərini əknekən. Nəgkiariien vi nəha ripkuku pen mhə ia Loa sə kimərai, mətə riməku pen ia Nənimwin səvəi Kumwesən. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə Loa sə kimərai ramousi əpune iərmama, mətə Nənimwin səvəi Kumwesən rauke pehe nimiruien.

Nəgkiariien vi kinərihi tərini əknekən ramser pik anan rinəpi raka Loa

⁷ *Fwe kupwən, nəpin Loa sə kimərai pen ia kəruətərei kəru riməuvehe vi a, riməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. Nukuraanien nəha rəhiəpwən nənime Moses ramser pik. Nəkur Isrel ko həpkəti əter pen mhə ia nənime Moses, nəri auər a mə nukuraanien nəha ia nənimen rinəmeiwaiu. Noien səvəi Loa nəha ramo mə iərmama remhə, mətə riməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. ⁸ *Mə ro iaminihi irə rəfo ia noien səvəi Nənimwin

* **2:15:** 1Kor 1:18 * **2:16:** Luk 2:34, 2Kor 3:5-6 * **2:17:** 2Kor 1:12, 1Tes 4:11 * **3:1:** 2Kor 5:12, Wok Me 18:27, Rom 16:1 * **3:2:** 1Kor 9:2 * **3:3:** Eks 24:12, Jer 31:33, Esik 36:26-27 * **3:4:** 2Kor 2:16 * **3:6:** Jer 31:31, 1Kor 11:25, Jon 6:63, Rom 7:6 * **3:7:** Eks 34:30 * **3:8:** Kal 3:2,5

Ikinan? Tukətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ⁹ *Nəgkiariien akuas səvəi Loa sə raməkiri nərmama mə tuhaməkeikei mhemhə kamətə nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser, mətə mə ro iamihhi irə nəgkiariien vi kinərihi tərini əknekin sə ramo nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, tukətoni mwi nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ¹⁰ *Nipərhiienien, nəgkiariien akuas səvəi Loa sə kamətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə, təkwəkəwuni nəha kəpwəh nətoniien nukuraanien nəha irə, ti nəri nə mə nəgkiariien vi kinərihi tərini əknekin ramser pik anan rinəpi raka Loa nəha. ¹¹ Nəgkiariien akuas səvəi Loa riməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən, mətə triwən mwi rəmwhen ia nukuraanien sə riməser ia nəmri Moses. Mətə nəgkiariien vi Kumwesən rinərihi tərini əknekin trarə rerin, miser pik məpi raka.

¹² Ti nəri nə mə kimaha iahəukurəp amasan nəri nəha mə ro iamihhi irə, ro pen kimaha iahamətigase, ¹³ *mhəpkəmwhen mhə ia Moses. In rinousəman nənimen ia tinari əgeigei mə nəkur Isrel tuhəpwəh nətoniien mə nukuraanien sə raməhiəpwın nənimen rinamiwən. ¹⁴ *Mətə nətərigien səvəi nəkur Isrel me nəha fwe kupwən kinərəpinhə i. Nənə meste pehe nəha ipwet mine nəpin irəha həvsini nəgkiariien akuas səvəi Loa, irəha həpkregi sas mhə nafe rani, ti nəri nə mə nari riti ramərəpinhə nətərigien səvənraha rəmwhen ia tinari əgeigei sə rinousəman nənime Moses. Mətə Kristo əpa rukurən nuvehi rakaien nəri nəha ia nətərigien səvəi iərmama nəpin iərmama ruvehe mo kuatia irau min. ¹⁵ Ouəh meste pehe nəha ipwet mine, nəpin həvsini Loa səvəi Moses, nari riti raməsisəg ia nətərigien səvənraha rəmwhen ia tinari əgeigei nəha sə rinousəman nənime Moses fwe kupwən. ¹⁶ *Mətə trini minua iərmama riti ruvsini in muvehe ti İərimənu səkitaha, tinari nəha trier raka. ¹⁷ *İərimənu nəha səkitaha in Nənimwın Ikinan. Nənə kwopun Nənimwın Ikinan ramərə ikin, in rafi nari ia nərmama. ¹⁸ *Kitaha pam i səpkuvegi mhə nəmrıtaha rəmwhen ia Moses, mətə nəmrıtaha ramser kamətə nukuraanien səvəi İərimənu ia kitaha. Ia nəpin me in rauvsini nimiruien səkitaha mə tsəuvehe mhəmwhen irə sarə ia nukuraanien riti mharə mhəuvən mwi ia riti. Noien i rauku pen ti İərimənu səkitaha in nə Nənimwın Ikinan.

4

Kumwesən ruvei pen wok m aposol me

¹ *Kumwesən rapi tukumaha nənə muvei pehe wok i m kimaha ro pen tahəpwəh nəpouien i. ² *Kimaha iahəuvəuvei pen raka təkutamaha ia noien afafa me mine noien me səməme ho naurisien. Iahəpkavən mhə ia noien səvəi neikuaien, uə iahəpkuvsini mhə nəgkiariien səvəi Kumwesən, rekəm. Mətə kimaha iahaməni irapw nəgkiariien pərhiien ia nəmri nərmama me pam mə irəha tuhəkiri noien səkimaha mhəukurən ia rerinraha mə kimaha iahamo noien atukwatukw ia nəmri Kumwesən. ³ Rosi nəgkiariien amasan sə iahaməni irapw ramərkwafə ti nərmama nepwın, mətə ramərkwafə a ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ⁴ *İrəha ko həpkini mhə nipərhiienien ia nəgkiariien amasan nəha, ti nəri nə mə Setan i, iəremhə sə ramərimənu ia tıprənə i, rinousəman nətərigien səvənraha, mamə irəha

* **3:9:** Dut 27:26, Rom 1:17, 3:21   * **3:10:** Eks 34:29   * **3:13:** Eks 34:33-35   * **3:14:** Rom 11:25

* **3:16:** Rom 11:23,26   * **3:17:** Jon 8:32,36, Rom 8:2, Kal 5:1   * **3:18:** Eks 16:7, 24:17   * **4:1:**

2Kor 3:6   * **4:2:** 2Kor 2:17, 1Tes 2:5, 1Kor 1:18   * **4:4:** Efes 2:2, Kol 1:15, Hip 1:3

həp wəh nətoniien nukuraanien sə raməhiəpwin irəha. Nukuraanien nəha rauku pen ia nəgkiariien amasan sə raməvisau nasoriien səvəi Kristo. Kristo nəha in rəmwhen atukwatu kw ia Kumwesən. ^{5*}Kimaha iahəpkəvisau atukw mhə kimaha, mətə iahaməvisau Iesu Kristo mə in Iərimənu, nənə kimaha nərmama iahamo tukwini nari m kimiaha ia nəghi Iesu. ^{6*}Ro iaminih i rə ti nəri nə mə Kumwesən nəha rəməni mə, “Pwəh nukuraanien ruək məhiəpwin kwopun riptəv ikin,” in raməhiəpwin ia rerimaha, mə kimaha iahəukuren nətoniien nukuraanien səvəi Kumwesən, nənə iahətoni nukuraanien nəha ramser ia nənime Kristo.

Aposol me həpkiskai mhə ia niskaiien atukw səvənrəha

^{7*}Mətə kimaha iahaməuvehi nəri amasan nəha ia ni p wramaha me i kino ia tiprənə həpkiskai mhə. Ro iaminih i rə mə trahətən pen mə niskaiien amasan nəha rəpi raka riməuku pen ti Kumwesən, rīpkuku pehe mhə tukumaha. ^{8*}Ia nəpin me kimaha iahaməregi rərəha ia narimnari me rīpik, mətə iahəpkimwei mhə. Nəpin me nəpwin iahəreirei suatuk, mətə iahaməmwur mhəp wəh nəp wəhien. ⁹Nərmama hamo nərəhəien m kimaha, mətə Kumwesən rīpkəp wəh mhə kimaha. Hamousi kimaha, mətə həpkouraha mhə kimaha. ^{10*}Ia nəpin me rəmwhen mə kimaha iahaməuvehi nemhəien səvəi Iesu ia ni p wramaha, ro iaminih i rə mə nərmama həukurən nətoniien mwi nimiruien səvəi Iesu ia ni p wramaha. ^{11*}Iakani iaminih i rə ti nəri nə mə kimaha iahaməra, nəpin me pam kauvei pen kimaha mə tahemhə ti nəghi Iesu. Ro iaminih i rə mə nərmama tuhətoni nimiruien səvənhi ia ni p wramaha sə trīpkemhə ia nəpin riti. ¹²Noien nəha ni p wran mə nemhəien ramowok ia kimaha, mətə nimiruien ramowok ia kimiaha.

^{13*}Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakinahətətə ro pen iakani.” Ia noien kuatia a səvəi nahətətəien kimaha mwi iahənahətətə ro pen iahaməni. ^{14*}Kimaha iahəukurən amasan mə Kumwesən sə rino Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, in tro kimaha mine kimiaha, kitaha pam sətui mwi ia nemhəien kitaha Iesu, nənə mərpwi irəp w kitaha ia nənimen. ^{15*}Narimnari me i, kimaha iahamo ramasitu ia kimiaha mə nəpin namasanien səvəi Kumwesən rivi pehe nərmama həpik mwi həuvehe ti Kristo, nənə nərmama həpik mwi tuhəni tanak ti Kumwesən, mhəuvehi utə nəghin irənə anan.

^{16*}Narimnari me nəha ho kimaha iahəp w nəpouien i. Nəri auər a mə ni p wramaha iruə ramevən mə trərəha, mətə rerimaha fwe imwə Kumwesən ramo mə ramərməvi ia nəpin me. ^{17*}Ro iaminih i rə ti nəri nə mə nəmisəien me i saməregi ia təkure tiprənə i irəha nəri auər a, həpkarə əp w əm w is mhə, mətə haməpnəpenə ia kitaha ti narəien rerin sə raməhiəp w mamasan pik məpi raka. ^{18*}Nənə ro iaminih i rə, nənimemaha həpkərer pen mhə ia narimnari me kamətoni, mətə hamərer pen ia narimnari me kīpkətoni mhə. Iakani iaminih i rə ti nəri nə mə narimnari me kamətoni irəha narimnari me səvəi təkwtəkwuni a, tuhəpkiwən, mətə narimnari me kīpkətoni mhə irəha tuharə rerin.

5

Ni p wrataha sə vi fwe ia nei ai

* 4:5: 2Kor 1:24 * 4:6: Jen 1:3, Aes 9:2, 2Kor 3:18 * 4:7: 2Kor 5:1 * 4:8: 2Kor 1:8, 7:5
 * 4:10: 1Kor 15:31 * 4:11: Rom 8:36 * 4:13: Sam 116:10 * 4:14: 1Kor 6:14 * 4:15: 2Kor 1:3-6 * 4:16: Efes 3:16 * 4:17: Rom 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16, Hip 11:1-3

1* Iakani iam̄inhi ir̄ə ti n̄əri n̄ə m̄ə n̄ipwrataha r̄əmwhen ia nimw̄ə tapolen samar̄ə ir̄ə s̄əv̄əi n̄əp̄in ouihi a ia tipr̄ən̄ə i. N̄ən̄ə kitaha s̄əukur̄ən m̄ə tr̄ini min̄ūə n̄ipwrataha i ruvehe memh̄ə m̄ər̄əha, m̄ət̄ə fwe ia neiai n̄ipwrataha vi fwe ik̄in s̄ə r̄əmwhen ia nimw̄ə riti r̄ipko mh̄ə īərmama r̄ino m̄ət̄ə Kumwes̄ən a r̄ino n̄ən̄ə in trar̄ə rer̄in. 2* N̄əp̄in samar̄ə ia n̄ipwrataha i, sam̄əregi r̄ər̄əha, mamh̄əvi kwakwa neiahagien tukwe, mamhokeikei anan m̄ə ts̄əuv̄ən mh̄ər̄ə ia nimw̄ə vi n̄əha fwe ia neiai. 3 Kitaha tsarkahu n̄ipwrataha vi n̄əha r̄əmwhen ia karkahu, tipk̄ət̄ə mh̄ə m̄ə samav̄ən aūər a. 4* N̄əp̄in samar̄ə ihi ia nimw̄ə tapolen i s̄ək̄itaha ia tipr̄ən̄ə i, sam̄əregi r̄ər̄əha p̄ik̄, mamh̄əvi neiahagien tukwe, mh̄əpw̄əh nokeikeiien m̄ə tukuvehi raka n̄ipwrataha i r̄əmwhen ia karkahu. M̄ət̄ə sokeikei m̄ə tukarkahu pehe n̄ipwrataha s̄ə fwe ia neiai m̄ə n̄ipwrataha i s̄ə ko r̄ipkar̄ə rer̄in mh̄ə truveh̄ə m̄ərm̄əvi mar̄ə rer̄in. 5* Kumwes̄ən əpa r̄ino kitaha ti narimnari m̄ə n̄əha. In r̄im̄əuvei pehe N̄ənimw̄in Ikinan m̄ə kitaha. Ti n̄əri n̄ə m̄ə N̄ənimw̄in n̄əha ramar̄ə ia kitaha, n̄ən̄ə, kitaha s̄əukur̄ən amasan m̄ə Kumwes̄ən truvei pehe pam narimnari amasan me s̄əm̄əme r̄in̄əmri karen m̄ə s̄ək̄itaha. 6* Ro iam̄inhi ir̄ə kitaha sam̄ətigase ia n̄əp̄in me, mamh̄əukur̄ən m̄ə n̄əp̄in samo imw̄ətaha ia n̄ipwrataha i, s̄əpkar̄ə mh̄ə fwe imwei Īərim̄ənu. 7* Iakani iam̄inhi ir̄ə ti n̄əri n̄ə m̄ə kitaha samar̄ə ia nahat̄ət̄əien, s̄əpkar̄ə mh̄ə ia n̄əf̄ə sam̄ətoni. 8* Kitaha sam̄ətigase mamh̄əregi m̄ə ko s̄əpw̄əh n̄ipwrataha i mh̄əuv̄ən m̄əho imw̄ətaha fwe ia neiai kitaha Īərim̄ənu s̄ək̄itaha s̄ə n̄əha ramanan p̄ik̄ m̄əpi raka. 9* Ro iam̄inhi ir̄ə m̄ine n̄əri aūər a m̄ə samar̄ə kitaha min ūə s̄əpkar̄ə mh̄ə kitaha min, m̄ət̄ə sam̄əmwur m̄ə rer̄in tragien tukutaha. 10* Iakani iam̄inhi ir̄ə ti n̄əri n̄ə m̄ə kitaha pam tsam̄əkeikei mh̄ər̄ər̄ kupw̄ən ia n̄əmri Kristo m̄ə in tr̄əkiri noien me s̄ək̄itaha. Kitaha kuatia kuatia ts̄əuvehi n̄ər̄əkuien resi pen noien me s̄əno ia nar̄əien i samar̄ə ir̄ə ia n̄ipwrataha i, noien amasan ūə noien ər̄əha.

Kumwes̄ən r̄ino suatuk ia Kristo m̄ə kitaha s̄əukur̄ən nuveheien m̄əho in me n̄əpw̄in

11* N̄ən̄ə t̄əkw̄t̄əkwuni k̄imaha iah̄əuv̄əukur̄ən amasan mamh̄əhek̄ir Īərim̄ənu s̄ək̄itaha. Ro pen iaham̄əmwur m̄ə tah̄əvi pehe n̄ərmama. Kumwes̄ən rukur̄ən amasan k̄imaha. Rer̄ik̄ r̄ir̄hi m̄ə k̄imiah̄ə m̄wi hīəukur̄ən amasan k̄imaha. 12* K̄imaha iah̄əpw̄əh nokeikeiien m̄ə tah̄əuvehi ut̄ə k̄imaha ia n̄ənimem̄iah̄ə, m̄ət̄ə tah̄əuvei pehe n̄ət̄ərigien s̄ək̄imaha m̄ə r̄əfo rer̄im̄iah̄ə tragien tukumaha. N̄ən̄ə t̄əkw̄t̄əkwuni hīəukur̄ən n̄ir̄ipwenien n̄əgk̄iar̄iien s̄əv̄əi n̄ərmama s̄əm̄əme ham̄ərp̄wi ir̄əha ti noien s̄ə n̄ərmama kamh̄ətoni, m̄ət̄ə rer̄inraha r̄ipkr̄hi mh̄ə n̄əri s̄ə ramar̄ə ia reri īərmama. 13 Tr̄ini min̄ūə rer̄im̄iah̄ə r̄ir̄hi m̄ə iaham̄ərm̄əri, m̄ət̄ə kwa iaham̄ə wok s̄əv̄əi Kumwes̄ən. N̄ən̄ə tr̄ini min̄ūə rer̄im̄iah̄ə r̄ir̄hi m̄ə iah̄əukur̄ən nari, m̄ət̄ə kwa iaham̄əsit̄u ia k̄imiah̄ə. 14 Ro iam̄inhi ir̄ə ti n̄əri n̄ə m̄ə nokeikeiien s̄əv̄əi Kristo ram̄ərim̄ənu ia k̄imaha. K̄imaha iah̄əukur̄ən amasan m̄ə īərmama kuatia a r̄imamh̄ə ti n̄ərmama pam, n̄ən̄ə ro pen r̄əmwhen m̄ə n̄ərmama me pam h̄əuv̄amh̄ə. 15* N̄ən̄ə r̄imamh̄ə ti n̄ərmama pam m̄ə s̄əm̄əme kamh̄əm̄iru tuh̄əpw̄əh noien narimnari me s̄əm̄əme ir̄əha a hokeikei, m̄ət̄ə ir̄əha tuh̄əməkeikei m̄əho noien me s̄əm̄əme Iesu rokeikei. In r̄imamh̄ə ti n̄ir̄əha, n̄ən̄ə m̄ət̄ui m̄wi ia n̄əm̄əien.

* 5:1: 2Kor 4:7, 2Pit 1:13-14   * 5:2: Rom 8:23   * 5:4: 1Kor 15:53-54   * 5:5: Rom 8:16,23
 * 5:6: Hip 11:13-16   * 5:7: 1Kor 13:12   * 5:8: Fil 1:23   * 5:9: Kol 1:10, 1Tes 4:1   * 5:10: Pri 12:14, Rom 2:16, 14:10   * 5:11: 2Kor 4:2   * 5:12: 2Kor 3:1, 1:14   * 5:15: 1Tim 2:6, Rom 14:7-8

16 Ro pen ipwet mine kimaha iahəpkəkiri mhə nərmama ia noien sə nərmama səvəi tīprənə haməkiri nərmama irə. Nīpərhienien kimaha iahənəkiri Kristo ia noien nəha ia nəpīn riti, mətə təkwtəkwwuni iahəpko mhə mwi. 17 *Ro iamīnhi irə trīni minuə iərmama riti ruvehe mo kuation irau Kristo, in rīməuvehe mo in iərmama vi. Nōien akuas səvənhi ruvəiwən, nənə noien vi ruvəuvehe. 18 *Narimnari me pam nəha haməuku pen ti Kumwesən. In rino suatuk ia Kristo mə kimaha tahəpwəh mwi nəmwəkien in mhəuvehe in me nepwīn. Nənə in rīnəmri pehe wok i ia rəgimīaha, mə kimaha tahəvi pehe mwi nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in me nepwīn. 19 *Nəgkiariien sə iahaməvisau i mamhəni mə Kumwesən rino suatuk ia Kristo mə tro nərmama səməme haməmwəki in ia tīprənə i həuvehe in me nepwīn, nənə məpwəh nəvīnīen noien ərəha me səvənraha. Nənə muvei pehe nəgkiariien i m kimaha mə tahəni irapw mə Kumwesən rino raka suatuk ti nərmama haməmwəki in mə tuhəuvehe in me nepwīn. 20 Ro pen kimaha nərmama səməme iahaməgkiari tukwini səvəi Kristo. Rəmwhen mə Kumwesən raməkwein nərmama ia nəgkiariien səkimaha. Nənə iahaməres kimīaha ia nəghi Kristo mə tihəpwəh nəmwəkien Kumwesən nənə mhəuvehe in me nepwīn. 21 *Kristo noien ərəha səvənhi riwən. Mətə ti nasituien ia kitaha, Kumwesən ro in ruvehe məmwhen ia noien ərəha. In ro iamīnhi irə mə ia Kristo kitaha tsəukurən nuveheien mhəmwhen ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən.

6

1 *Kimaha iahamo wok pəri kimaha Kumwesən. Ro pen iahaməres kimīaha mə nəpīn Kumwesən raməriari pehe namasanien səvənhi m kimīaha, tihəpwəh nuvehien rəmwhen ia nəri auər a, 2 *ti nəri nə mə Kumwesən rani mə, “Ia nəpīn səvəi nasituien ia iərmama, iakregi kimīaha.

Ia nəpīn səvəi nuvehimīruien iərmama, iakasitu ia kimīaha.” Hətə ro. Təkwtəkwwuni rino nəpīn səvəi Kumwesən ti nasituien ia iərmama. Təkwtəkwwuni rino nəpīn səvəi nuvehimīruien iərmama.

Pol mine in me nepwīn kamhəregi rərəha ia narimnari me rīpik

3 Kimaha iahəpko mhə nari riti mə iərmama riti trīmwei irə, ti nəri nə mə iahəpwəh nokeikeien mə tukini ərəha wok səkimaha. 4 *Mətə ia narimnari me pam səməme kimaha iahamo iahamahatən pen mə kimaha iotukwininari me pərhien səvəi Kumwesən, mamhərer əknekīn ia nəpīn səvəi nəmīsəien, mine nəpīn skai me, mine nəpīn iahamregi rərəha.

5 *Nərmama hənousi kimaha, nənə kuvei pen kimaha ia kalapus, nənə karipwi kimaha mə tukousi kimaha. Iahənə pik wok, mhəpwəh napriien ia nəpīn, nukumhə rahi kimaha. 6 *Ro nukurənien i mə kimaha iotukwininari me pərhien səvəi Kumwesən ti nəri nə mə iahamo wok noien səkimaha rəmher, kimaha iahəukurən nari, nətərigien səkimaha rəpwəmwis, iahamo ramasan m nərmama, Nənīmwin Ikinan rukuər ia rerimaha, kimaha iahokeikei nərmama ia nokeikeien pərhien, 7 *mamhəni a nīpərhienien, nənə niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia kimaha. Kimaha iahamo noien atukwatukw rəmwhen ia narimnari me səvəi naruagənien iahaməuvehi ia

* 5:17: Rom 8:1,10, Kal 6:15, Aes 43:18, Rev 21:5 * 5:18: Rom 5:10 * 5:19: Rom 3:23-25, Kol 1:19-20 * 5:21: Jon 8:46, Hip 4:15, Kal 3:13, 1Kor 1:30, Fil 3:9 * 6:1: 2Kor 5:20 * 6:2: Luk 4:19-21 * 6:4: 2Kor 4:2 * 6:5: 2Kor 11:23-27 * 6:6: 1Tim 4:12 * 6:7: 1Kor 2:4

rəgimaha mwatuk mine mour. ⁸ Nərmama nepwɪn haməsiai kimaha, nepwɪn hamo auris kimaha. Nepwɪn haməni ərəha kimaha, nepwɪn haməni amasan kimaha. Nepwɪn haməni mə kimaha ieikuə me, mətə kimaha iahaməni a nəgkiariien pərhiən. ⁹ *Kamo m kimaha rəmwhen mə kimaha nərmama kreirei kimaha, mətə kimaha kukurən amasan kimaha. Kamo m kimaha rəmwhen mə iahəuvamhə raka, mətə hətə ro iahaməmiru ihi. Kamousi kimaha, mətə kɪpkousi əpune mhə ihi kimaha. ¹⁰ *Kimaha iahamregi rərəha, mətə ia nəpɪn me rerimaha ramagien. Nautə səkimaha riwən, mətə iaho nərmama həpik nautə səvənraha rɪpik. Nari riti səkimaha riwən, mətə iahaməuvehi narimnari me pam.

¹¹ Nəkur Korin, kimaha iahaməni pehe pam nəgkiariien me m kimiaha mhəpkəpwəh mhə riti. Nənə iahamokeikei kimiaha ia rerimaha pam. ¹² Kimaha iahəpkəsəsəg mhə nokeikeiien səkimaha tukumiaha, mətə kimiaha hiaməsisəg səkimiaha tukumaha. ¹³ *Təkwtəkwi nəha iakaməgkiari m kimiaha rəmwhen mə nɪpwnətik atukwatukw me nə kimiaha. Ratukwatukw a mə kimiaha mwi tihokeikei kimaha ia rerimaha pam.

Kumwesən sə ramiru nimwə səvənhi nə kitaha

¹⁴ *Kimiaha tihəpwəh nuvehien rəgimiaha me kimiaha nərmama səməme həpkini mhə nɪpərhiənien ia Kristo mho pəri wok. Iakani iamɪnha irə ti nəri nə mə kimiaha hiəukurən. Noien amasan mine noien ərəha trouəfo rouo pəri nari riti? Uə nukuraanien mine nəpətəvien trouəfo rouavən pəri? ¹⁵ Kristo mine Setan trouəfo rouni nəgkiariien kuatia? Uə iərmama sə rani nɪpərhiənien ia Kristo mine iərmama sə rɪpkini mhə nɪpərhiənien irə trouəfo ro nari ia nətərigien kuatia? ¹⁶ *Nimwə səvəi Kumwesən tukəfo kəfwaki m nənimwi nari me ikin? Kumwesən sə ramiru nimwə səvənhi nə kitaha. Rəmwhen Kumwesən rɪməni mə,

“Takarə kimaha nərmama me səiou,
nənə mavən kimaha mɪnraha,
iou takuvehe Kumwesən səvənraha,
irəha tuhəuvehe nərmama me səiou.”

¹⁷ *Nənə Iərimənu səkitaha rɪməni mə,
“Ro iamɪnhi irə, tiharaka ia nɪrəha,
mhavən isipwɪn ti nɪrəha,
mhəpwəh nɪrapɪien nəri sə rəmkekɪk ia nənimək,
reriək ragien mə takuvehi kimiaha,

¹⁸ *iou takuvehe tata səkimiaha,
nənə kimiaha tihəuvehe nɪpwnətik me.
Iou Iərimənu sə iakauvehi nɪskaiien me pam,
iakani nəgkiariien nəha.”

7

¹ Nərmama keikei me səiou, promes me i səkitaha. Ro pen pwəh səpərhi atukw a kitaha, mhəpeki raka narimnari me pam səməme hamo nɪpwrətaha mɪnə nənimwɪtaha həkemik ia nəmri Kumwesən. Pwəh so mə noien səkitaha ratukwatukw pam, mo ikinan i, ti nəri nə mə kitaha samhekik Kumwesən.

Nagienien səvəi Pol

---

* **6:9:** 2Kor 4:10, Sam 118:18   * **6:10:** 2Kor 7:4, Fil 2:17, Kol 1:24   * **6:13:** 1Kor 4:14   * **6:14:** Efes 5:7,11   * **6:16:** 1Kor 3:16, Lev 26:12, Esik 37:27   * **6:17:** Rev 18:4   * **6:18:** 2Saml 7:14, Aes 43:6, Jer 31:9, Rev 1:8

2 *Tihəsevər ia rerimiahaha tukumaha. Kimaha iahəpko mhə rərəha ia iərmama riti. Iahəpkivi pen mhə iərmama riti ia kwopun ərəha ikin. Iahəpkəmwur mhə mə tahəuvehi nari riti səvəi iərmama riti ia noien ikou.

3 *Iou iapkini mhə nəgkiariien i, mini mə hiəno noien ərəha, rekəm. Iakuvəni raka tukumiahaha i mə nəri auər a mə tsəmīru pəri uə tsemhə pəri, mətə kimiahaha hiamaṛə ia nətərigien səkimaha ia nəpin me. 4 Iou iakamahatətə əknekīn ia kimiahaha. Ia nəpin me rerik ramahagen tukumiahaha. Ia nəmisəien me pam səkimaha, kimiahaha hiamo rerik raməpwuən, mamaģien pik.

5 *Nəpin iahaməuvehe ia profens Masetonia iahəpkarwis mhə, mətə ia nəpin me nərhəien rauvehi kimaha, nərmama hanuə tuhəvisə m kimaha, nənə kimaha iahekīr. 6 *Mətə Kumwesən sə rauvehi utə nətərigien səvəi iərmama sə rerin rəpou, ruvehi utə nətərigien səkimaha ia nuveheien səvəi Taetas. 7 Ripko mhə nuveheien a səvənhi ruvehi utə nətərigien səkimaha, mətə rerimaha raģien mwi ti nəgkiariien səkimaha sə hiəmāni pen tukwe in rīməuvehi utə mwi nətərigien səvənhi. In rīmāni pehe tukumaha mə hiokeikei pik mə tihətōni iou, nənə mini mə rerimiahaha rəpou pik, hiamərəer mwatuk mə tihənise nəgkiariien ərəha me kamīni ia nirak. Nəpin iakregi narimnari me nəha rerik raģien pik.

8 *Rosi nəkukuə kupwən səiou ro kimiahaha hiəregi rərəha, mətə iou iapregi mhə rərəha tukwe. Mətə kupwən iakregi rərəha tukwe, ti nəri nə mə iakətōni mə nəkukuə nəha rino kimiahaha hiəregi rərəha, mətə səvəi nəpin ouihī a. 9 Mətə təkwtəkwi nari rerik ramāģien, mətə ripko mhə rerik ramāģien mə iakino kimiahaha hiəregi rərəha, mətə ti nəri nə mə nəpin hiəregi rərəha, hiəregi ia noien ərəha səkimiahaha. Kimiahaha hiəpkouraha mhə kimiahaha, ti nəri nə mə nəpin hiəregi rərəha, mətə hiamətī pen ia Kumwesən. 10 *Nəpin səregi rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei trukua kwənkwan in i kitaha tsəpwəh noien ərəha me səkitaha mhəuvehe Kumwesən ruvehimīru kitaha. Nənə reritaha trəpwəh nəpouien ti noien nəha. Mətə nəpin səregi rərəha rəmwhen nərmama səvəi tiprənə kamhəregi trukua kwənkwan in i kitaha tsemhə. 11 Kimiahaha hiəuvəregi raka rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Nənə hətə ro nəfe raukuə ia kimiahaha. Hiamo akwauakw mə tukətōni kimiahaha mə nərhəien riwən ia kimiahaha, niemaha raməpi kimiahaha ti noien ərəha səvəi iərmama nəha, kimiahaha hiaməhekīr, mamhokeikei pik mə tihətə iou, rerimiahaha raməreuən, mamhərəer mwatuk ti nəkoui atukwatukwien iərmama sə ramo noien ərəha. Ia noien me pam səkimiahaha hiənahatən mə hiəpko mhə nari riti rərəha ia narimnari me i. 12 Iakimərai nəkukuə nəha m kimiahaha, mətə iapkrāi mhə m iərmama i sə rino noien ərəha. Nənə iapkrāi mhə mwi m iərmama sə iərmama nəha rino noien ərəha irə, rekəm. Iakimərai mə tihətə sas ia nəmri Kumwesən mə hiamokeikei pərhiēn kimaha. 13 Ro iamnhi irə narimnari me pam nəha haməuvehi utə nətərigien səkimaha. Ouəh, nəgkiariien səvəi Taetas ruvehi utə nətərigien səkimaha.

Nari riti mwi, rerimaha raģien pik nəpin iahətōni naģienien səvənhi, ti nəri nə mə kimiahaha hio nətərigien səvənhi rapwis. 14 Fwe kupwən iakimāni pen tukwe in mə iakamərpwi iou tukumiahaha, nənə kimiahaha hiəpko mhə iou iakauris. Narimnari me pam səməme iahəmāni tukumiahaha ho nīpərhiēnien. Ia noien a mwi nəha, narimnari me pam ia kimiahaha iahəmāni pen ti Taetas i, mamhərpwi kimaha tukwe, ho nīpərhiēnien. 15 *Taetas rerin ramrhi ihī

* 7:2: Wok Me 20:33, 2Kor 12:17 * 7:3: 2Kor 6:11-12 * 7:5: 2Kor 2:13 * 7:6: 2Kor 1:3-4

* 7:8: 2Kor 2:4 * 7:10: Mat 27:3-5, Hip 12:16-17 * 7:15: 2Kor 2:9

mə kímiaha pam anan hiəno nəkwān, nənə mhehekir mhətəmnimwīn nəpīn hiəsēni in mə truvehe mətoni kímiaha. Nəpīn rerin rirhi narimnari me nəha, nokeikeien səvənhi ramasori pik anan mwi tukumiaha. ¹⁶ Rerik ramagien pik tukumiaha ti nəri nə mə iakani nīpərhienien ia kímiaha mə kímiaha hiāmo noien atukwatukw.

8

Nakalasia me fwe Korin tuho sampam ia wok sə hənə vi a ia nuk kurirə

¹ *Piak me, kímaha iahokeikei mə tihəukurən namasanien səvai Kumwesən sə raməriari pen irə m nakalasia me fwe profens Masetonia mə irəha həkurən nasituien ia nərmama nepwīn mwi. ² Irəha hənərə ia nəpīn sikai riti rəknekin ti nīrəha, mətə rerinraha ramagien a ia nəpīn me. Nautə səvənraha riwən, mətə housəsīmwin mane asori mhəuvei pen m nakalasia me ia kwopun me. ³ Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə irəha həuvei pen mane səvənraha sə raməmak rəmwhen a, harə mhəuvei pen asori anan mwi. Rerinraha ragien a mə pwəh ho. ⁴ *Irəha hənərəs kímaha nəpīn rīpik mə tahəsēni pwəh irəha hasitu ia wok səvai nuvei penien mane m nərmama me səvai Kumwesən fwe Jerusalem. ⁵ Rerimaha rīpkrihi mhə mə irəha tuho rasori iamīnha irə, mətə hənə. Irəha haməkupwən mhəuvei pen nīmīruien səvənraha m Iərimənu səkitaha, kurirə həuvei pehe mwi nīmīruien səvənraha m kímaha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁶ Nəpīn hiəno vi a wok nəha ti nousəsīmwinien mane nəha, rerimāha ragien a tukwe. Ti nəri nə mə Taetas ramiri kímiaha irə, iahaməni pen tukwe in mə tro wok kímiaha min meste wok nəha ro sampam. ⁷ *Ia narimnari me pam kímiaha hiāməuvehi raməpi raka anan. Ia noien səvai nahatətəien, noien səvai nəgkiariien, mine noien səvai nukurənien, kímiaha hiəuvehi rəpi raka. Kímiaha hiəskai mwi ti nasituien, nənə mhokeikei pik mwi kímaha. Ro iamīnhi irə kímaha iahokeikei mə ia nokeikeien səkímiaha tihāsitu asori mwi ia wok i.

⁸ Iapkinī mhə mə tihāməkeikei mho. Mətə iakamahatən m kímiaha mə nərmama əpə me rerinraha ragien ti nasituien ia wok nəha. Nənə təkwtəkwni nəha iakuə takətə sas ia nokeikeien səkímiaha mə ro nīpərhienien rəmwhen ia nokeikeien səvənraha uə rekəm. ⁹ *Kímiaha hiəkurən amasan namasanien səvai Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə rīnəriari pehe irə m kímiaha. Nautə səvənhi rasori, mətə rino tukumiaha mə nautə səvənhi riwən. Nənə ti nəri nə mə in rino mə nautə səvənhi riwən, nənə mə kímiaha nautə səkímiaha rasori.

¹⁰ In i nətərigien səiou sə trasitu ia kímiaha ia narimnari me i. Ramasan mə tiho sampam ia wok sə hiəno vi a ia nuk kurirə. Rerimāha rīməkupwən mīrhi mə tiho wok nəha, nənə kímiaha hiāməkupwən mho. ¹¹ Ramasan mə təkwtəkwni tihāməmwur ia noien wok nəha mho sampam irə. Ramasan mə tihəskai mwi ti noien sampam irə rəmwhen ia nətərigien səkímiaha rīməskai fwe kupwən ti noien. Nənə ramasan mə tiho ia mane me səkímiaha.

¹² *Trīni mīnuə rerimāha ragien ti nuvei penien, Kumwesən rerin tragien ti nuvehien a narimnari me səməme hiāməuvehi mamhəuvei pen min. In rīpkərəs mhə narimnari me səməme həiwən tukumiaha.

¹³ Iakəpwəh nokeikeien mə nīmīruien səvai nərmama nepwīn trīməru ti nəri nə mə haməuvehi mane me səkímiaha, mətə nīmīruien səkímiaha trīskai ti nəri nə mə hiənāsitu ia nīrəha, rekəm. Iakokeikei mə trəmnəmwhen a

* 8:1: Rom 15:26 * 8:4: 2Kor 9:1-2 * 8:7: 1Kor 1:5, 1Kor 16:1-2 * 8:9: Mat 8:20, Fil 2:6-7

* 8:12: Mak 12:43

tukumiaha pam. ¹⁴ *Təkwtəkɥwuni, ti nəri nə mə narimnari me səkimiaha ruvəpik, ramasan mə tihasiu ia nərɥmama nepwɥn səməme narimnari me səvənraha riwən. Nənə trɥni mɥnuə nəpɥn nepwɥn səkimiaha riwən nənə səvənraha rasori, irəha tuhasitu mwi ia kimiaha. In i suatuk nərɥmama tuhəuvehi rəmnəmwhen a. ¹⁵ *Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Iərɥmama sə rousəsɥmwɥn nəveginien rɥpik, mətə rəmwhen a rɥpkəpi raka mhə.

Nənə iərɥmama sə rousəsɥmwɥn nəveginien rouihi, mətə rəmwhen a rɥpkɥwən mhə.”

Kərhi pen Taetas revən fwe Korin

¹⁶ Iakani tanak m Kumwesən ti Taetas, ti nəri nə mə Kumwesən rino in rerin rokeikei pik mə trasitu ia kimiaha rəmwhen iakokeikei. ¹⁷ Nənə Taetas rerin ragien mə tro narimnari me nəha səməme iahaməni pen tukwe, mətə nari riti mwi, rerin ragien pik mə trasitu ia kimiaha. Nənə nətərgien a səvənhi mə truvehe mətoni kimiaha. ¹⁸ Nənə tahərhi pehe mwi piəvtaha riti mwi ruvehe irau min. Iərɥmama nəha raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nakalasia me pam haməgnəgini in tukwe. ¹⁹ Rɥpko mhə nəri əpa nəha, mətə nakalasia me hənərpwi rəginraha ia iərɥmama nəha mə truvehe kimaha min iahəuvehi mane sə rerimaha ragien hiəuvei pehe. Kimaha tahəuvehi mane nəha, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m nakalasia me fwe Jerusalem, mhəuvehi utə nəghi Iərɥmənu səkitaha irə, nənə mamhahətən mə rerimaha ragien pik ti nasituien. ²⁰ Kimaha iahamətui amasan ti mane asori i kamo iərɥmama riti rini ərəha kimaha mə iahənəfo ira ia mane. ²¹ Ro iamɥnhi irə ti nəri nə mə kimaha iahaməmwur mə taho nəri atukwatukw, mətə rɥpko mhə ia nəmri Iərɥmənu a səkitaha, mətə ia nəmri nərɥmama me mwi.

²² Nənə tahərhi pehe piəvtaha riti mwi ruvehe irəhar iəmənmi i. Iərɥmama nəha, kimaha iahaməmwur mə tahətə sas irə nəpɥn rɥpik. Nənə ia nəpɥn me kimaha iahətəni mə rerin ragien pik mə trasitu. Nənə təkwtəkɥwuni nəha rerin ragien pik mwi mə trasitu ia nirau, ti nəri nə mə in rini nɥpərhienien ia kimiaha. ²³ Kimiaha hiəuvəukurən raka Taetas. In ramo wok pəri kimrau min ti nasituien ia kimiaha. Nənə piəvtaha mi səməni kroukurirə in, irau iəm mi sə nakalasia me hənərhi irapw irau, nənə irau krauvehi utə nəghi Kristo. ²⁴ *Ramasan mə tiho ramasan ia nirəhar pwəh irəhar mine nakalasia me pam hətoni nokeikeien səkimiaha mə ro nəri pərhien riti. Pwəh irəha hətoni mə nəgkiariien səkimaha iahaməni mamhəuvehi utə nəghimaha irə ro nɥpərhienien.

9

¹ *Trɥni mɥnuə iapkra i mhə nəkukuə i m kimiaha, ramasan a ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka wok i səvəi nasituien ia nakalasia me fwe Jerusalem. ² Iou iakukurən mə hiokeikei mə tihasiu. Iakəuvehi utə noien amasan səkimiaha ia nəmri nəkur Masetonia, mani pen ti nirəha mə ia nuk kurirə kimiaha fwe Akaea hiənərer mwatuk ti nasituien. Nəpɥn hətoni rerimaha ragien pik ti nasituien, ro mwi irəha həpik hokeikei mə tuhasitu mwi. ³ Mətə təkwtəkɥwuni nəha iakərhi pehe piəvtaha me i mə irəhar tuharuvehe mharətoni kimiaha mə kimiaha tihəuvei pen mane me nəha minraha rəmwhen iakuvəni raka tukumiaha. Ro iamɥnhi irə nəgkiariien səkimaha səvəi nuvehi utəien noien amasan səkimiaha rɥpko mhə nəri auər. ⁴ Mətə trɥni mɥnuə hiəpko mhə, nəpɥn

* 8:14: 2Kor 9:12

* 8:15: Eks 16:18

* 8:24: 2Kor 7:13-14

* 9:1: 2Kor 8:1-7

iakuvehe kimaha nəkur Masetonia nepwin, tuhətoni mə hiəpko mhə ihi. Noien nəha tro kimaha iahauris ti nəri nə mə iahəuvəuveh i utə raka kimiaha. Tro kimiaha iauris mwi məpi raka. ⁵ Ro pen rerik rirhi mə takaməkeikei məres piəvtaha mirəhar mə irəhar tuharukupwən mharuvehe mharətoni kimiaha nənə mharo sampam ia wok ti nuvei peheien mane sə hiəuvəni raka mə tihəuvei pen. Mətə iakokeikei mə mane nəha sə tihəuvei pen ruku pen a ia rerimiahə mə tihəuvei pen ripko mhə iərmama riti raməkeikei m kimiaha mə tihəuvei pen.

Kumwesən ramokeikei iərmama sə rauvei pen nasituien m nərmama ia rerin agien

⁶ *Tihəpwəh nenouenouien nəri i. Iərmama sə rəpwei ouih i nuni nari tresi ouih. Iərmama sə rəpwei ripik tresi ripik. ⁷ Kimiaha kuatia kuatia tihaməkeikei mhəuvei pen nəfe hiaməni ia rerimiahə mə tihəuvei pen. Trini minuə rerim ripkagien mhə tukwe, rəpwəh namasanien mə tikuvei pen. Trini minuə ikuvei pen ti nəri nə mə iərmama riti raməkeikei mik mə tikuvei pen, ripkamasan mhə mwi. Iakini iamih i irə ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei iərmama i rauvei pen ia rerin agien. ⁸ Kumwesən rukurən nəriari peheien namasanien me pam anan m kimiaha mə ia nəpin me ia narimnari me pam tihəuvehi narimnari me pam səməme hatukwatukw mə tihaməkeikei mhəuvehi, nənə mhəuvehi ripik mwi mə tihəuai m nərmama.

⁹ *Rəmwəhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə, “In ruai narimnari me səvənhi ripik m nərmama nautə səvənraha riwən, nənə noien amasan səvənhi ramərə rerin.”

¹⁰ *Kumwesən in rauvei pen nuni nari m iərmama sə raməmhə, mauvei pen nəveginien ti nəniien. Ia suatuk kuatia a in truvei pehe narimnari ripik m kimiaha mo rasori mwi mə kimiaha hiəukurən nasituien ia nərmama nepwin mwi. In tro kwənkwan ripik sə ruku pen ia noien atukwatukw səkimiaha. ¹¹ *Ia narimnari me pam ia nimiruien səkimiaha, Kumwesən truvei pehe namasanien səvənhi m kimiaha mə kimiaha hiəukurən nəriariien ia nəpin me. Nəpin kimaha tahəuvehi nasituien səkimiaha, mhəuai, mhəuvei pen m nərmama, irəha tuhəni tanak m Kumwesən tukwe.

¹² *Wok amasan i sə hiamo tripkasitu əpa mhə ia nakalasia me səməme narimnari me səvənraha riwən, mətə tro nərmama həpik rerinraha ragien, nənə həni tanak m Kumwesən tukwe. ¹³ Ti nəri nə mə kimiaha hiamo wok amasan i, ro pen hiamo pui noien səkimiaha m nərmama həpik. Irəha tuhəuvehi utə nəghi Kumwesən tukwe ti nəri nə mə kimiaha hiamo pərhien noien səvəi nərmama səməme haməni nipərhienien ia nəgkiariien amasan səvəi Kristo, rerimiahə ragien hiəuvei pen mane asori səkimiaha minraha mine nərmama me. ¹⁴ Irəha tuhəfwaki tukumiaha, nənə mhokeikei kimiaha, ti nəri nə mə hətoni mə Kumwesən rinəriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha rəpi raka anan mə tihasitu ia nirəha. ¹⁵ Pwəh səni tanak m Kumwesən ti nəfe in riməuvei pehe m kitaha ramasan pik məpi raka.

10

Pol raməgkiari m nərmama nepwin kamhəni ərəha in

¹ *Nərmama nepwin haməni mə nəpin kitaha m kimiaha nətərigien səiou reiwaui, mətə nəpin iakier məpwəh kimiaha, noien sə iakamo m kimiaha

* **9:6:** Prov 11:24, 22:9, Rom 12:8   * **9:9:** Sam 112:9   * **9:10:** Aes 55:10, Hos 10:12   * **9:11:** 2Kor 1:11, 4:15   * **9:12:** 2Kor 8:14   * **10:1:** 1Kor 2:3

riskai pik. Mætə iou Pol, iakokeikei mə takini nari riti tukumiaha i. Kristo, in nətərigien səvənhi reiwaiu. In iərmama riti noien səvənhi ramasan mīməru. Ia noien a mwi nəha ²* iakaməres kīmiaha mə tiho noien səkīmiaha ratukwatukw mə nəpin iakuvehe, iakəpwəh nəgkiari skaiien m kīmiaha. Mətə iakukurən amasan mə takəgkiari skai m nərmama me nepwin səməme haməni mə iahamesi pen noien səvai tīprənə i. ³ Nīpərhienien, kīmaha iahamarə ia tīprənə i, mətə iahamaruagən, mhəpkesi pen mhə noien kamaruagən irə səvai tīprənə i. ⁴* Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə narimnari me səkīmaha iahamərer irə mamharuagən rīpko mhə narimnari me səvai tīprənə i, mətə həkai ia niskaiien səvai Kumwesən. Ia narimnari me nəha kīmaha iahaməuvehī irapw kwopun skai me kamərkwafə ikīn. Iahaməuvehī irapw mwi nəgkiariien eikuə me ⁵ mine nəgkiariien ərpwi me səməme hamənise nərmama ti nukurənien Kumwesən. Iahamaruagən ia nətərigien me pam səvai nərmama, mamho irəha həuvehē mho nəkwai Kristo. ⁶* Nəpin kīmiaha tihamo nəkwai Kristo ia narimnari me pam, kīmaha tahamərer mwatuk ti nəkouī atukwatukwien kīmiaha trīni mīnuə hio mwi noien ərəha me.

⁷ Kīmiaha hīaməkiri nari mamhesi pen a nəfē hīamətōni iruə, mətə tīhaməkēikei mhəukurən nəri i. Trīni mīnuə iərmama riti rukurən pərhien mə in iərmama səvai Kristo, nənə in trətərig amasan mwi mə kīmaha mwi nərmama səvai Kristo iahəmwhen irə. ⁸* Nəri auər a mə iakaməgkiari mamərpwi iou kwopti ti nasorīien sə Iərimənu səkitaha rīməuvei pehe miou, mətə ko iapkauris mhə tukwe. Rīməuvei pehe nasorīien nəha miou mə takuvrhəkīn kīmiaha hīəuvehe mhəutə, mətə rīpkuei pehe mhə nasorīien nəha miou mə takuvehi irapw kīmiaha. ⁹ Iakəpwəh nokeikeien mə kīmiaha tihətə mə iakamrai nəkukuə me i mə kīmiaha tihəhekir. ¹⁰ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama nepwin haməni iou mə, “Nəkukuə səvənhi riskai mīpam, mətə nəpin ramavən kitaha min, rīpko mhə in iəmə sikai riti, nənə nəgkiariien səvənhi ro nəri auər a irə.” ¹¹* Pwəh nərmama sə ro me iamīnha irə həukurən nəri i. Nəfē kīmaha iahamərai ia nəkukuə nəpin iahamarə isipwin, tahamo rəmwhen nəpin samarə pəri.

¹²* Rəknekīn tukumaha ko iahəpkərer mhə kīmaha nərmama me nəha səməme haməgnəgīni atukw a irəha. Rəknekīn mwi tukumaha ko iahəpkətə əmwhen mhə kīmaha mīnraha. Nərmama me nəha hamətə əmwhen irəha me mamhəkiri irəha me mə sin in iəmə asori mīne sin rīpko mhə in iəmə asori. Mətə nəpin kamho iamīnha irə ramahatən pen mə həpkukurən mhə nari.

¹³* Mətə kīmaha tahəpkəgkiari ərpwi mhə məpi raka nari. Kīmaha tahəgkiari ərpwi əpa ti wok sə Kumwesən rīməuvei pehe m kīmaha. Wok i kīmaha iahamo rīneste raka mwi kīmiaha. ¹⁴ Ro pen kīmaha iahəukurən nəgkiari ərpwiien. Nəpin iahamo iamīnhi irə, iahəpwəh nəpi rakaiien wok səkīmaha, ti nəri nə mə kīmaha nə nərmama iahaməkəpwən mhəuvehī nəgkiariien amasan səvai Kristo mhəuvehe tukumiaha. ¹⁵* Kīmaha iahəpkəgkiari ərpwi mhə ti wok sə iərməpə rino, mətə iahaməgkiari ərpwi a ia wok sə Kumwesən rīnəmri pehe m kīmaha. Kīmaha iahokeikei mə nahatətəien səkīmiaha truvehe masori, ro pen wok səkīmaha ia rērimiaha truvehe masori mwi, ¹⁶* mo kīmaha iahəukurən nəvisaiuen nəgkiariien amasan səvai Kristo ia tənə me ia kwopun səkīmiaha mevən evən mwi. Ia noien nəha kīmaha

* **10:2:** 1Kor 4:21   * **10:4:** Efes 6:13-17   * **10:6:** 2Kor 2:9   * **10:8:** 2Kor 13:10, 2Kor 12:6

* **10:11:** 2Kor 13:2,10   * **10:12:** 2Kor 3:1, 5:12   * **10:13:** Rom 12:3   * **10:15:** Rom 15:20

* **10:16:** Wok Me 19:21

iahəpko mhə wok ia kwopun riti sə iərmama riti rino raka wok ikin, nənə mhəpkəgkiari ərpwi mhə ti wok səvəi iərməpə. ¹⁷*Mətə Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi,

trəgkiari ərpwi a ia narimnari me səməme Iərimənu səkitaha rino.”

¹⁸*Iakani iaminih i rə ti nəri nə mə kirkəsəni mhə iərmama sə raməgnəgini atukw a in, mətə kaməsəni iərmama sə Iərimənu səkitaha raməgnəgini in.

11

Pol raməgkiari ia nərmama nepwin komhə irəha aposol pərhien me səvəi Kristo

¹ Iakokeikei mə tihəpwəh nəpouien iou pwəh iakini narməriien səiou kwopti m kimiaha. Hətərig iou mhəpwəh nəpouien. ²*Rerik ramevən pik ia kimiaha məpwəh nokeikeien mə tihəkuri rə iərməpə. Noien nəha səiou raku pen ti Kumwesən. Iakani iaminih i rə ti nəri nə iakimərfi kimiaha mə tihesi pen iərman kuatia a in nə Kristo. Iakino iaminih i rə mə takuvei pen kimiaha min hiəmwhen ia prən vi riti rəmher ramreirei ihi iərman.

³*Mətə iakamhekir kimiaha kamo hiəmwhen ia If, prən nəha sə snek rineikuə i rə ia nəgkiariien əsien səvənhi. Iakamhekir mə kamo iərmama riti rivi pen nətərigien səkimiaha ia kwopun əpə nənə hiəpwəh nokeikeien i ratukwatu kw məmher sə hiamo m Kristo. ⁴*Iakani iaminih i rə ti nəri nə mə rerimiaha ragien a hiaməsəni nərmama nepwin kamhəuvehe mamhəvisau m kimiaha Iesu riti sə ropə ia Iesu i kimaha iahaməni irapw. Rerimiaha ragien a hiaməsəni irəha kamhəuvei pehe m kimiaha nənimwin riti uə nəgkiariien amasan riti sə ropə ia Nənimwin i mine nəgkiariien amasan i kimiaha hiəuvəuvehi raka tukumaha. ⁵*Nərmama me nəha kamhəuvehe tukumiaha, kimiaha hiaməni mə irəha “aposol asori me,” mətə ia nətərigien səiou iapkətəni mhə mə irəha hasori mhəpi raka iou. ⁶*Rosi kirkahətən amasan mhə iou ia nəgkiariien, mətə iakukurən amasan nukune nəgkiariien amasan. Kimaha iahənahətən kimiaha ia nəri nəha ia noien me pam nəpən ripik.

⁷*Nəpən iakinani irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m kimiaha, iapko mhə mə tihərəku iou tukwe. Iou iakuvehi irapw atukw a iou ti nuvehi utaien kimiaha. Nənə rəfo? Noien nəha in noien ərəha riti? Rekəm!

⁸*Nəpən iakinamo wok kitaha m kimiaha, nakalasia me ia kwopun əpə me kamhərəku iou. Ipaka rəmwhen mə iakamakres minraha ti nasituien ia kimiaha. ⁹*Nənə nəpən iakamarə kitaha m kimiaha, nari riti səiou riwən, iapkərəs mhə iərmama riti ti nasituien ti nəri nə mə piəvtaha me səməme haməku pen ia Masetonia haməpeki pehe səiou me narimnari səməme həiwən. Ro pen iapkərəs mhə nari riti tukumiaha, nənə mipkuvei pehe mhə wok sikai m kimiaha ti nətəniien iou, nənə takamo iaminih i rə ia nəpən me. ¹⁰*Iou iakamərpwi iou ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan kirkərəku mhə iou irə. Rəmwhen ia ni pərhienien səvəi Kristo ramarə ia nirak, iakani pərhien mə iou tapko əpəiti mhə mwi ia kwopun riti ia profens Akaea. ¹¹ Rəfo iakəpwəh nəresien nari riti tukumiaha? Ti nəri nə

* **10:17:** 1Kor 1:31 * **10:18:** 1Kor 4:4-5 * **11:2:** Efes 5:26-27 * **11:3:** Jen 3:4,13 * **11:4:** Kal 1:8-9 * **11:5:** 1Kor 15:10, 2Kor 12:11, Kal 2:6 * **11:6:** 1Kor 2:1,13, Efes 3:4 * **11:7:** 1Kor 9:12,18 * **11:8:** Fil 4:15-18 * **11:9:** 2Kor 12:13 * **11:10:** 1Kor 9:15

mə iapkokeikei mhə kimiaha? Rekəm! Kumwesən rukurən mə iakokeikei kimiaha. ¹² Ia noien i sə iakamo takaripin mamō naha təkwtəkwni mə trinise nəkariien səvai nərmmama me naha səməme haməfiutə ia nərəha mə irəha aposol me. Iakokeikei mə tako rəknekin ti nərəha ti niniien mə kamho wok ia noien i kimaha iahamo wok irə. ¹³ *Nərmmama me iaminha irə, irəha aposol eikuə me. Hameikuə ia nərmmama ia wok səvənraha, mamhəuvsini noien səvənraha ti noien mə nərmmama tuhətoni mə irəha hamwhen ia aposol me səvai Kristo. ¹⁴ Mətə nənimetaha trəpwəh nierien ia noien naha. Nəri auər a mə Setan, mətə rukurən nuvsiniien noien səvənhi ti noien mə nərmmama tuhətoni mə in rəmwhen ia agelo riti səvai nukuraanien. ¹⁵ Ro pen ripko mhə nari riti sə nənimetaha trier tukwe trini minuə iotukwininari me səvai Setan həuvsini noien səvənraha mə tuho nərmmama hətōni irəha rəmwhen mə irəha iotukwininari me səvai noien atukwatukw. Nəpin sampam səvənraha tuhəuvehi nərpwiniien tresi pen a noien me səvənraha.

Pol raməgkiari ərpwi ti nəmisəien me səvənhi

¹⁶ *Iaksmwatuk mwi. Pwəh iərmama riti riwən rerin rirhi mə iou iakamarməri. Mətə trini minuə rerimiahā rirhi iaminha irə, nənə hiəsēni iou pwəh iako noien səvai narməriien kwopti, nənə məgkiari ərpwi kwopti. ¹⁷ Nəgkiariien i səiou, Iərimənu səkītaha ripkini pehe mhə miou mə takini. Mətə iakaməgkiari a rəmwhen ia iarməri riti. ¹⁸ Nərmmama həpik haməfiutə ia nərəha ti noien me səvai tiprənə, nənə ro iaminhī irə, iou mwi takəgkiari ərpwi. ¹⁹ Rerimiahā rirhi mə hiəukurən amasan nari, nənə ro pen hiaməsēni a nərmmama me səməme hamarməri. ²⁰ Nəri auər a mə nərmmama me naha həkwi kimiaha mə tiho nəkwanraha, uə hamakres m kimiaha, uə haməuəsi kimiaha rəmwhen ia kwənkru, uə haməuvehi utə irəha ia nənimemiahā, uə haməpwi nənimemiahā, mətə rerimiahā ragien a ti nəsēnien irəha ho iaminha irə. ²¹ *Iou iakamauris ti niniien mə kimaha niskaiien səkimaha riwən ko iahəpko mhə noien me naha ia kimiaha.

Iakaməgkiari rəmwhen ia iarməri riti, mətə nəfe nəghin sə nərmmama me naha hokeikei mə tuhəfiutə irəha tukwe, iou mwi takəgkiari ərpwi tukwe. ²² Irəha nəkur Hipru? Iou mwi. Irəha nəkur Isrel? Iou mwi. Irəha kwənəkwas me səvai Epraham? Iou mwi. ²³ *Irəha iotukwininari me səvai Kristo? Iou mwi, mətə iou iakəpi raka irəha. Rosi iakaməgkiari rəmwhen ia iarməri riti, mətə iakino pik wok məpi raka irəha. Nənə kuvei pen iou ia kalapus nəpin ripik rəpi raka irəha. Kərisi iou rəpi raka irəha. Nənə ipaka iakemhə nəpin ripik. ²⁴ *Nəpin krirum nəkur Isrel hərisi iou m toti-naen. ²⁵ *Nəpin kahar nəkur Rom həuəsi iou ia kwərgi nei. Nəpin riti kəkwi iou ia kəruətēri. Nəpin kahar iakevən ia nitətə nənə nitətə rəmwhenimw. Nəpin riti iakeiai fwe ia təmwei təsi nəpin pēkin riti ia nəpin mine ia ran. ²⁶ *Nəpin me pam iakamavən ti noien wok səiou, maməsiari ti iapiwən asori me ia nəkwtənə me, nənə mamarə ia kwopun ərəha ikin imwei rakres me, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nəkur imwak me nəkur Isrel, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nərmmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, mine ia kwopun ərəha ikin ia taon asori, mine ia kwopun ərəha ikin ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia kwopun ərəha ikin fwe ia təsi, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nərmmama səməme haməni mə iou me nerpwin naha irəha, mətə hameikuə.

* **11:13:** 2Kor 2:17, Fil 3:2   * **11:16:** 2Kor 12:6   * **11:21:** Fil 3:5   * **11:23:** Wok Me 16:23, 1Kor 15:10   * **11:24:** Dut 25:3   * **11:25:** Wok Me 16:22, 14:19   * **11:26:** Wok Me 9:23, 14:5

27 *Iakinowok pik misese, nənə nəpɪn rɪpɪk iapkapri mhə ia nəpɪn. Nəpɪn me nepwɪn nukumhə rahi iou, nənə iakəkwaƙwa. Nəpɪn rɪpɪk nəveginien sənək riwən. Nənə nəpɪn rɪpɪk iakaməkure tɪnari me səiου rɪpkəmwhen mhə ti nəkwieien. 28 *Narimnari nepwɪn mwi səməme iapƙini mhə, mətə riti ia nɪrəha in i ia nəpɪn me rerik ramrhi pik nakalasia me ia kwopun me, iakamregi rəmwhen ia nəri pam riti iakaməvrani. 29 *Nəpɪn iərmama riti rɪpkiskai mhə, nənə iou mwi iakamregi mə iapƙiskai mhə. Nəpɪn ko iərmama riti rɪmwei ia nərəhaien, nənə rerik raməmɪsə pik tukwe.

30 *Iou takaməkeikei mægƙiari ərpwi, mətə takægƙiari ərpwi a ti narimnari me səməme kamhahatən pen mə nɪskaiien səiου riwən. 31 *Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəl Iesu Iərimənu səkitaha sə kaməgnəgini in ia nəpɪn me ia nuk nuk me, in rukurən mə iou iapƙeikuə mhə. 32 *Fwe taon nəha Tamaskes iəmə asori sə ramarə tegin Kɪg Aretas rokeikei mə trəkwtəmhirɪ iou. Rəmri naruağən me səvənhi ia kwəruə asori səvəl taon mə tuhəkwtəmhirɪ iou mhəuvehi puvnimwə iou ia kalapus. 33 Mətə kiməvai pen iou ia tənəripw asori riti krukwi pen nəkwus irə kuvei pen ia ruei nəpai riti, nəpai sə raməer kuraukurau ia taon nəha, karaka mərməru ia nəkwus reiwaiu, nənə iakap iəmə asori nəha rəpwəh nəkwtəmhirɪien iou.

12

Pol ramægƙiari ia vison me səməme Kumwesən rɪnəriari pen min

1 Takaməkeikei mægƙiari ərpwi nəri auər a mə noien nəha ko rɪpko mhə nari riti ramasan. Mətə takaməkeikei mevən mɪni vison me nepwɪn mine narimnari me nepwɪn Iərimənu səkitaha rino pui miou. 2 Iakukurən iərman riti sə rɪmənɪ nɪpərhiien in Kristo.^a Nuk fotin rukurau raka, Kumwesən rɪməuvehi in mevən fwe irənhə ia neiai nəha sə ro kahar irə. Iakreirei mə revən ia nɪpwran uə nənɪmwɪn rier ia nɪpwran mevən, Kumwesən əpa rukurən. 3 Iakini mwi mə iakreirei mə revən ia nɪpwran uə nənɪmwɪn rier ia nɪpwran mevən, Kumwesən əpa rukurən. Mətə iakukurən mə iəmə nəha, 4 Kumwesən rɪməuvehi utə revən fwe kwopun nəha Parataes, nənə in rɪməregi nəgƙiariien afafa me səməme iərmama rɪreirei nɪniien. 5 *Iou takægƙiari ərpwi ti sə ro iamɪnha irə, mətə tapkægƙiari ərpwi mhə tukw iou atukw. Narimnari me səməme kamhahatən pen mə nɪskaiien səiου riwən, irəha əpa nə takægƙiari ərpwi tukwe. 6 *Mətə rəfo? Trini mɪnuə iakoikei mə takægƙiari ərpwi, komhə iou iərmama riti iakamərmari, ti nəri nə mə nəgƙiariien sə iakani ro nɪpərhiien. Mətə iapkægƙiari ərpwi mhə iamɪnha irə ti nəri nə mə iakəpwəh nokeikeien mə iərmama riti truvehi utə iou irənhə məpi raka nəri sə ratukwatukw. Iakoikei mə trətɔni iou rəmwhen ia nəfe tako uə takini.

7 *Vison me nəha Iərimənu rino pui miou rɪpɪk.^b Ti nɪniseien iou mə takəpwəh nəfiətəien iou ia vison me nəha iakinətɔni, kuvei pehe nari riti miou rəmwhen ia təsi nɪmɪrhi riti raməpi nɪpwraƙ, məmwhen mwi ia iəremhə riti ruku pen ti Setan mamə nəmɪsəien miou. Kuvei pehe nəri nəha miou mə takəpwəh nəfiətəien iou ia narimnari me nəha Iərimənu

* 11:27: 1Kor 4:11, 2Kor 6:5 * 11:28: Wok Me 20:18-21,31 * 11:29: 1Kor 9:22 * 11:30: 2Kor 12:5 * 11:31: 2Kor 1:23 * 11:32: Wok Me 9:23-25 ^a 12:2: Ia kwopun i Pol ramægƙiari ia iərman riti, mətə iərman nə in nə Pol. * 12:5: 2Kor 11:30 * 12:6: 1Kor 10:8, 1Kor 11:16 * 12:7: Job 2:6 ^b 12:7: Narimnari me i Pol ramægƙiari irə Kumwesən rino pui pen min ia vison me rətɔni fwe ia neiai sə ro kahar irə.

səkītaha rino pui miou. ⁸ Iakināres Iərimənu səkītaha m kahar mə truvehi raka nəri nəha p wəh rəp wəh noien nəmisəien miou. ⁹ *Mətə Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, “Namasanien səiou rinəmwhen raka trasitu ia niram. Nəpin niskaiien səim riwən, niskaiien səiou truvehe masori ia niram.” Ro pen rerik ramagien mə takəgkiari ərpwi ia nimiruien səiou sə niskaiien riwən irə, mə niskaiien səvai Kristo trarə ia nimiruien səiou. ¹⁰ Ro pen iou rerik ramagien a ia nəpouiien me, nini ərhəhəien me, nəpin skai me, nomətəien me, mine nərəhəien me nepwin mwi səməme kamo ia nirak ti nəri nə mə iou iərmama riti səvai Kristo. Rerik ramagien a ti nəri nə mə nəpin niskaiien səiou riwən, nənə nəpin nəha in nəha iakauvehi niskaiien.

Pol raməgkiari skai m nəkur Korin

¹¹ *Təkwtəkwuni iakaməgkiari iakəmwhen ia iərmama riti ramarməri, mətə kīmiaha hiənəkəikei miou ti noien iamihni irə ti nəri nə mə ratukwətukw mə tihəgnəgini iou, mətə hiənəp wəh noien. Rosi iou iəmə auə a, mətə aposol me nəha səməme hiəməni mə irəha hasori, iou iap kətoni anan mhə mə irəha hasori anan ia nirak. ¹² *Nəpin iakinamarə kītaha m kīmiaha, iakamo nīmətəien me səməme kamhahətən mə iou aposol pərhien riti. Iakinamo nīmətəien me, mine narimnari me səməme nərmama hətōni nənimenraha rier. Iakinamo narimnari me nepwin mwi ia niskaiien səvai Kumwəsən ia rerimīahā, nənə mo nətərigien səiou rəp wəmwis. ¹³ *Noien amasan sə iakino m kīmiaha rəmwhen a iakino m nakalasia me pam, mətə nari kuatia ropə in nə iap kəres mhə mane tukumīahā. Mə noien nəha rərhə enouenou ia nərəhəien səiou.

¹⁴ *Təkwtəkwuni iakamərer mwatuk mə takuvehe mətī pehe kīmiaha səro kahar irə. Nənə tap kəres mhə mane tukumīahā, ti nəri nə mə iakəp wəh nokeikeiien nautə səkīmiaha, mətə iakokēikei a kīmiaha. Həregi ro. Rīpko mhə wok səvai nəkwərhakwərhā me mə tuhəmri karen mane sə trasitu ia tata mine mama səvənraha kurirə. Mətə wok səvai tata mine mama irau tro iamihna irə rasitu ia nəkwərhakwərhā me səvənrau. ¹⁵ *Ro pen rerik ramagien mə takuvei pehe pam narimnari me səiou m kīmiaha, nənə muvei pen mwi nimiruien səiou tukumīahā. Nōkeikeiien səiou rasori tukumīahā, mətə səkīmiaha rouihi a tukw iou. Noien nəha rəp wəh natukwətukwien! ¹⁶ Kīmiaha hiəukurən mə nīpərhienien iou iap kəres mhə mane m kīmiaha, mətə rosi kīmiaha nepwin hiəməni mə iakino noien ikou me, muvei kīmiaha ia neikuəien me rəmwhen ia kwənkru. ¹⁷ Rəfo? Iakakres m kīmiaha ia nərmama me nəha iakinərhi pehe irəha həuvehe tukumīahā? Rekəm! ¹⁸ *Iakināres Taetas mə truvehe mətōni kīmiaha, nənə mərhi pehe piəvtaha riti irau min. Mətə Taetas nəha in rīpkakres mhə m kīmiaha. Kīmiaha hiəukurən mə kimrau min irauəvən pəri nətərigien səkīmrau mine noien kuatia.

¹⁹ Rosi rerimīahā rīrhi mə ia nəgkiariien me pam nəha kīmahā iahaməgkiari m kīmiaha, mamhənise nəgkiariien ərhə me nepwin səməme kamini ia kīmahā, mətə rekəm. Ia nəmri Kumwəsən kīmahā iahaməgkiari, mamhənī rəmwhen sə Kristo rokeikei. Nərmama keikei me, narimnari me pam səməme iahamo, mətə iahamo mə təhəuvrhəkin kīmiaha hiəuvehe mhəutə. ²⁰ *Iakani iamihni irə ti nəri nə mə iakamhəkīr mə kamo nəpin takuvehe, takətoni mə hiopə, hiəpko mhə noien sə iakokēikei. Nənə kīmiaha mwi tihətōni mə iakopə, iapko mhə noien sə hiokēikei. Iakamhəkīr mə

* 12:9: Fil 4:11-13 * 12:11: 2Kor 11:5 * 12:12: Rom 15:19 * 12:13: 2Kor 11:9 * 12:14: 2Kor 13:1 * 12:15: Fil 2:17 * 12:18: 2Kor 8:6,16-18 * 12:20: 2Kor 2:1-4

takətoni kimiaha nepwɪn hiaməvisə, nepwɪn rerɪnraha ramrhi ərəha irəha me, nepwɪn niemaha raməpi irəha, nepwɪn kamhətərig əpa ti nirəha, nepwɪn kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, nepwɪn kamhəni nɪkare iərmama, nepwɪn kamhərpwi irəha, mamho əpnəpen noien me. ²¹ *Iakamhekɪr mə kamo nəpɪn takuvehe mwi Kumwesən səiou ro iou iakauris ia nəmrɪmiaha. Nənə rerik trərkwəpɪr iakasək tukumiaha me nepwɪn səməme hənəmo noien ərəha fwe kupwən, nənə mhəpwəh nirərigien ia noien ərəha me səvənraha səməme kamho ia nəpɪn me. Irəha kamho noien me səməme hənəkemik, irəha nərmən mine nɪprən kamhəiri əpnəpen irəha me, mamho mwi noien ərəha nepwɪn mwi.

13

Nəgkiariien sə Pol rani ti nəsuəpwirien nakalasia me fwe Korin

¹ *In i nəvənien səiou səro kahar irə takuvehe mətoni kimiaha. Nəkukua İkinan rani mə, “Nəpɪn iərmama riti rarukwi pen nəgkiariien ia iərmama riti, iərmama kəru uə kahar tuhaməkeikei mhəni nəgkiariien kuatia, nənə nərmama tuhəukurən mə nəgkiariien nəha karukwi pen ia iərmama nəha ro nɪpərhiəniən.”

² Iakokeikei mə takini nəgkiariien riti tukumiaha səməme fwe kupwən hiamo noien ərəha, iakokeikei mə takini mwi tukumiaha pam. Iakuvəni raka nəgkiariien i tukumiaha kupwən nəpɪn iakiməuvehe tukumiaha sə ro kəru irə, nənə təkwtəkwni iakamarə isipwɪn tukumiaha, mətə iakokeikei mə takini mwi. Trini minuə iakuvehe mətoni mwi kimiaha, mətə kimiaha nepwɪn hiamo ihi noien ərəha, tako riskai minraha məkoui atukwatukw irəha irə. ³ Tako iamɪnhi irə ti nəri nə mə hiamətui nari riti sə tako trahətən pen mə nɪpərhiəniən i Kristo raməgkiari ramier ia nəgkiariien səiou. Nəfe Kristo ramo m kimiaha rɪpkəpou mhə tukwe, mətə in ramo kamətə nɪskaiien səvənhi ia kimiaha. ⁴ *Nɪpərhiəniən, nəpɪn kinərui tərini pen in ia nei kamarkuau, nɪskaiien səvənhi riwən. Mətə ipwet mine in ramiru ia nɪskaiien səvəi Kumwesən. Kimaha nɪskaiien səkimaha riwən rəmwhen mwi ia Kristo fwe kupwən. Mətə nəpɪn təhəuvehe mhətoni kimiaha, təhətoni mə kimaha iahaməmiru ia nɪskaiien səvəi Kumwesən rəmwhen a ia Kristo ipwet mine.

⁵ *Ramasan mə kimiaha atukw təhətə amasan kimiaha me, mhəkiri noien səkimiaha, mhətə sas mə hiaməkwtəmhiri pərhiən noien səvəi nahatətəien uə rekəm. Tihaməkeikei mhəukurən mə İesu Kristo in fwe ia rerimiaha, mətə mə nahatətəien səkimiaha ro neikuəien i, Kristo in riwən fwe ia rerimiaha. ⁶ Nənə rerik ramrhi mə təhətə sas ia kimaha mə nahatətəien səkimaha rɪpko mhə neikuəien i. ⁷ Mətə kimaha iahaməfwaki m Kumwesən mə kimiaha riti rɪpko mhə nari riti rərəha. Kimaha iahəpkəfwaki mhə iamɪnhi irə mə tuko kəgnəgɪni kimaha mə wok səkimaha ramasan, rekəm. Mətə iahokeikei mə kimiaha tiho noien sə ratukwatukw nəri auər a mə ia nətəien səvəi nərmama nepwɪn həni mə wok səkimaha rərəha. ⁸ *Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə ko iahəpko mhə nari riti sə rəsəsəg nɪpərhiəniən, mətə iahəukurən a noien nəri sə rauvehi utə nɪpərhiəniən. ⁹ Nəri auər a mə kamətə kimaha mə nɪskaiien səkimaha riwən, mətə mə kimiaha hiəskai rerimaha ragien. Ro iamɪnhi irə iahaməfwaki mə təhəuvehe matukwatukw amasan. ¹⁰ *Iakamarə isipwɪn tukumiaha mɪrai nəkukua i mərhi pehe i tukumiaha. Iako iamɪnha irə mə nəpɪn takuvehe tapko mhə riskai m kimiaha. Iou aposol riti, Kumwesən ruvei

* **12:21:** 2Kor 13:2 * **13:1:** 2Kor 12:14, Mat 18:16, 1Tim 5:19 * **13:4:** Fil 2:7-8 * **13:5:** 1Kor 11:28 * **13:8:** 1Kor 13:6 * **13:10:** 2Kor 2:3, 10:8

pehe nasoriien nəha miou mə takuvrhəkin kيمياha hiəuvehe mhəutə, mətə in ripkuvei pehe nasoriien nəha miou mə takouraha kيمياha hiewaiu.

Nəgkiariien sampam

¹¹ *Piak me, in i nəgkiariien sampam səiou iakini məsəkir m kيمياha. Kيمياha tihaməkeikei mheipeni suatuk me səkيمياha, mhəregi nəgkiariien səiou, mho nətərigien səkيمياha pwəh ruvehe mo kuatia, mharə ia nəmərinuien, nənə Kumwesən səvəi nokeikeijen mine nəmərinuien tramarə tukumiaha.

¹² *Həni ramasan tukumiaha me mhakei m kيمياha me ia nakeijen sə rəmher. ¹³ Nərmama me pam səvəi Kumwesən kamhəni pehe ramasan tukumiaha.

¹⁴ Pwəh namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha mine nokeikeijen səvəi Kumwesən mine no pəriien nari səvəi Nənimwin Ikinan tramarə tukumiaha pam.

Kalesia

Nægkiariien sã rani mã næfe i nækukuã

Pol rimãrai nækukuã i revãn ti nakalasia me ia profens riti sãvãi Rom kani mã Kalesia. Nakalasia me ia Kalesia nãtãrigien sãvãnraha ramãvsausini pik ti nahatãn eikuã me næghinraha mã Juteiaisa me. Nahatãn eikuã me næha hãni pen ti nærmama ripko mã irãha nækur Isrel mã Kumwesãn trãpwãh nuvehimĩruien irãha. Irãha hãni mã nærmama ripko mã irãha nækur Isrel tuhamãkeikei mhesi pen loa sãvãi nækur Isrel rãmwhen ia kuvehi ninhum minraha, mine nãniien nari, mine nousãsimwĩnien ia nãpin sãvãi næveginien asori me sãvãi nækur Isrel. Nahatãn eikuã me næha hãni mwi mã Pol ripkuvehi mã nasoriien sãvãi Kumwesãn. Ro iamĩnhi irã tuhãpwãh nãtãrigien in. Ia nukune nækukuã i Pol rimãni pen ti nækur Kalesia mã næfe nægkiariien amasan in ramãvisau. In rani mwi mã Kumwesãn ruvei pen nasoriien min. Ko kipkuvehimĩru mã kitaha trĩni minuã samesi pen Loa sãvãi Moses. Mãtã tukuvehimĩru kitaha nãpin sãni nĩpãrhienien ia Iesu Kristo. Nahatãtãien in næha suatuk ti nuvehien nãmĩruien vi. Pol rĩni mã tsahatãtã ia Iesu Kristo, mho nokeikeien, nãnã mharã ia Nãnĩmwin Ikinan.

¹ *Iou Pol. Iou aposol riti. Nærmama me hãpkãkwein mã iou mã takowok i. Iærmama riti rãpwãh nuvehi utãien iou, mãtã Iesu Kristo mine sãvãnhi Tata Kumwesãn sã rĩno rãtui mwi ia nemhãien sãvãnhi, irau næha krouvehi utã iou. ² Iou mine piãvmiaha me nepwin kĩmaha minraha ia kwopun i iahamraĩ nækukuã i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe profens næha Kalesia. ³ *Nãfwakiien sãiou mã Kumwesãn tata sãkitaha mine Iesu Kristo Iærimãnu sãkitaha trouãriari pehe namasanien mine nãmãrinuien m kĩmiaha. ⁴ *Iesu rĩnaseni nãmĩruien sãvãnhi memhã ti noien ãrãha me sãkitaha. In rĩno iamĩnha irã mã truvehi raka kitaha ia nitãtã ãrãha i samarã irã ipwet mine. In remhã mesi pen nækwai Kumwesãn Tata sãkitaha. ⁵ Pwãh nægnãginien revãn tukwe ia nuk nuk me. Ouãh, pwãh ro iamĩnhi.

Nægkiariien amasan sã ro nĩpãrhienien kuatia a

⁶ Iou iakãrkãrinari ia kĩmiaha ti nãri mã mã Kumwesãn rĩnãkwein kĩmiaha mã tihãuvehe mharã tegĩn namasanien sãvãi Kristo, mãtã nãpin ouihĩ a rukurau, nãnã kĩmiaha hiãuvei pen tãkutamiaha min, mamhãuvãn ti nægkiariien amasan riti mwi. ⁷ *Iakini iamĩnhi irã mãtã nægkiariien amasan riti mwi riwãn. Nægkiariien amasan sã ro nĩpãrhienien kuatia a. Mãtã nærmama nepwin næha ikin kamho kĩmiaha hiamhekĩr pik. Irãha hokeikei mã tuhãvũsini nægkiariien amasan sãvãi Kristo ruvehe nægkiariien ãpã riti. ⁸ *Mãtã iakani pehe tukumiaha i trĩni minuã kĩmaha riti uã agelo riti sã ruku pen ia neiaĩ trãvisau pehe m kĩmiaha nægkiariien amasan riti ropã ia nægkiariien amasan næha iahãnãvisau raka m kĩmiaha i, pwãh iærmama næha revãn ia napw. ⁹ Kĩmaha iahãuvãni raka nægkiariien i tukumiaha fwe kupwãn, nãnã tãkwãkwuni takĩni mwi. Trĩni minuã iærmama riti ramãvisau m kĩmiaha nægkiariien amasan riti ropã ia nægkiariien amasan næha hiãuvãuvehi raka, pwãh iærmama næha revãn ia napw. ¹⁰ *Kĩmiaha hiamãfãtãrig irã? Ipwet mine iakamãmwur mã sin trãkwein amasan ia nirak,

* **1:1:** Kal 1:11-12   * **1:3:** Rom 1:7, Fil 1:2   * **1:4:** Kal 2:20, 1Tim 2:6, Taet 2:14, 1Jon 5:19   * **1:7:** Wok Me 15:1,24   * **1:8:** 1Kor 16:22   * **1:10:** 1Tes 2:4

iærmama uə Kumwesən? Rerimiahā ramrhi mæ iakaməmwur ti nəfe, mæ tako nærmama rerinraha ragien tukw iou uə? Trini minuə iakaməmwur ihi mæ tako nærmama rerinraha ragien tukw iou ripko mhə iou pərhien iærmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo.

Pol ramini irapw mæ kinəfo irə ruvehe mo aposol riti

11 *Piak me, iakoikei mæ kimiaha tihəukurən næri. Nægkiariien amasan i iakinəvisau m kimiaha ripko mhə nəvisaiuen səvəi iærmama. 12 *Iapkuvehi mhə ruku pen ti iærmama riti. Iærmama riti ripkhatən mhə iou irə. Mətə iakiməuvehi ia nəpin nəha Iesu Kristo rier pehe tukw iou. 13 *Kimiaha hiəuvəregi raka noien səiou sə iakinəfo irə kupwən ia nəpin nəha iakinaməfwaki ihi ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel. Iakinamometə pik nakalasia me səvəi Kumwesən, mamousari mæ takouraha irəha. 14 *Ia nəpin nəha iakinəuvehe mamskai ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel mæpi raka iou me nepwin ti næri nə mæ iakamousari pik mamesi pen narəien nəha kaha kupwən me səiou həməuvei pehe. 15 *Mətə Kumwesən sə ruvərfi raka iou fwe ia tipwi mama səiou, in rəkwein iou, ti næri nə mæ rerin ramanan tukw iou. 16 *Nəpin rəkwein iou irə, rerin ragien ti nəseniien iou iakətə Tini mæ takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi m nærmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə nəpin iakətəni Tini, təkwtəkwuni a iapkevən mhə ti iærmama riti mæ trahatən iou. 17 Iapkevən mhə fwe Jerusalem mæ takətəni nærmama me nəha haməkupwən ia nirak mho irəha aposol me. Mətə iakier mevən fwe tənə nəha Arepia. Kurirə irə iakrərig mwi mevən fwe Tamaskes. 18 *Nəpin nuk kahar rukurau, nənə iakutə pen fwe Jerusalem mæ takətəni Pita. Iakuvehi nəfwakiien kəru fwe ikin kimrau min. 19 *Mətə iapkətəni mhə aposol me nepwin mwi, Jemes əpa, piəvi Iərimənu səkitaha. 20 (Nægkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha ia nəmri Kumwesən iakəpwəh neikuəien irə.) 21 *Nəpin iakier ia Jerusalem, iakevən fwe ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia. 22 Ia nəpin nəha, nakalasia me səvəi Kristo ia tənə Jutia həkətə raka mhə iou, mhəreirei ihi iou. 23 Kamhəregi a nærmama me kamhəvisau iamnhi mæ, “Iəmə i kupwən ramometə kitaha, təkwtəkwuni raməvisau irapw nahatətəien səkitaha sə kupwən ramosari mæ trouraha.” 24 Nənə irəha həgnəgini Kumwesən tukwe iou.

2

Pol revən mægkiari irəha aposol me nepwin fwe Jerusalem

1 *Nəpin nuk fotin rukurau, iakutə pen fwe Jerusalem kimrau Panapas. Iakiri mwi Taetas ruvehe kimrahar min. 2 Iakutə pen iamnhi ti næri nə mæ Kumwesən rinahatən raka iou iakinətəni mæ takaməikei mevən. Nənə iakevən mətəni nəmə asori me səvəi nakalasia me. Nəpin kimaha əpa, iakin i pen amasan ti niraha i nəgkiariien amasan səiou sə iakamini irapw ti nærmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamo iamnhi irə ti næri nə mæ iakəpwəh nokeikeiien mæ narimnari me səməme iakamo mine iakino raka, iakamo auər a. 3 *Ia nəpin nəha Taetas kimrau min. Nipərhiienien in iəmə Kris, mətə irəha həpwəh niniien mæ tukaməikei kuvehi ninhum

* 1:11: Mat 16:17 * 1:12: Kal 1:1 * 1:13: Wok Me 8:3 * 1:14: Wok Me 22:3 * 1:15: Aes 49:1, Jer 1:5, Rom 1:1 * 1:16: Wok Me 9:3-6, Kal 2:7 * 1:18: Jon 1:42, Wok Me 9:26 * 1:19: Mat 13:55 * 1:21: Wok Me 9:30 * 2:1: Wok Me 15:2 * 2:3: Wok Me 16:3

min. ⁴* Mətə noien səvəi nuvehiiēn ninhum m iərmama kimaha iahəgkiari irə ti nəri nə mə nərmama me nepwīn kəmhəkuriṛə afafa kitaha, mamheikuə mə irəha piəvtaha me. Irəha həuvehē mamhətə afafa kitaha, ti nəri nə mə Iesu Kristo rineivinari ia kitaha. Nənə hokeikei mə tuhətōni mə saməfarə irə. Irəha hənua təhəsisəg mwī kitaha ia natuakəmien me səvənraha. ⁵ Mətə kimaha iahəpwəh nəseni ananien irəha mə tuhasori ia kimaha, ti nəri nə mə iahokeikei mə nəgkiariien amasan i sə ro nīpərhienien trarə amasan tukumiaha mamevən.

⁶* Ia nəpīn nəha, nərmama nepwīn fwe ikīn kani irəha mə nəmə asori me. (Mə irəha hasori mhəfo pen irə, mətə iakəpwəh nətərig penien irə. Iou iakukurən mə Kumwesən ramo rəmnəmwhen a ia nərmama me pam.) Nəmə asori me nəha həpwəh nīniiēn nəgkiariien riti mhəripiēn pen ia nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i. ⁷* Irəha həpko mhə iamīnhi irə, mətə hətə sas mə Kumwesən rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tipage rəgik mə takəvisau irapw irə ramevən ti nərmama me riṛko mhə irəha nəkur Isrel. Noien nəha Kumwesən ro miou rəmwhen a ia nəmə sə rino raka m Pita. Pita nəha raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən ramevən ti nəkur Isrel. ⁸ Nəmə asori me nəha hətə sas mə Kumwesən ramasitu ia kimrau pəri ia wok mi nəha iarauo. Ramasitu ia Pita ia wok səvənhi sə in ramo in aposol riti səvəi nəkur Isrel, mamasitu mwī ia nīrak ia wok səiou sə iakamo iou aposol riti səvəi nərmama me riṛko mhə irəha nəkur Isrel.

⁹* Nənə Jemes, mīne Pita, mīne Jon, iəmə mirəhar nəha kani irəhar mə pos me səvəi nīmwfəwaki, nəpīn irəhar harənətə Kumwesən ramasitu ia nīrak ia namasanien səvənhi, hərəsə pehe rəginrahar mwatuk m kimrau Panapas rəmwhen mə kimaha kusen kuatia. Nənə kimaha pam iahəsēni mə tahəuai kimaha me. Kimrau Panapas tarouevən rouəvisau m nərmama riṛko mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha tuhəvən mhəvisau m nəkur Isrel. ¹⁰* Mətə nəgkiariien kuatia a həməni pehe tukumrau i mə rerimrau tramhi nərmama me nautə səvənraha riwən, iarouasitu ia nīrəha. Mətə nəri nəha iakīnətə raka takaməkeikei mo. Rerik ragien tukwe.

Pol rəgkiari skai m Pita

¹¹ Mətə nəpīn Pita ruvehē ia Antiok, iakərer ia nənimen, məgkiari skai min, ti nəri nə mə ramo noien riti rəpwəh nəmwhenien. ¹²* Nəpīn rīməuvehē vi a ia Antiok, raməni pəri nari irəha piəvtaha me səməme riṛko mhə irəha nəkur Isrel. Mətə kurirə irə Jemes rərhi nərmama nepwīn həuvehē. Nəpīn hapirapw, Pita rīnaməpwəh nəni pəriēn nari irəha nərmama me riṛko mhə irəha nəkur Isrel, nənə minamərər əpə ia nīrəha. In ro iamīnhi irə ti nəri nə mə rehekir nəkur Isrel me nəha səməme kəmhəni mə nərmama riṛko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehī ninhum mīnraha ti Loa səvəi Moses. ¹³ Nənə piəvtaha me nepwīn səməme irəha nəkur Isrel həhekir mwī, mhəkuriṛə ia Pita ia noien nəha ramo. Panapas mwī in rehekir, mukuriṛə irəha. ¹⁴ Mətə nəpīn iakətōni mə irəha həpkesi pen mhə nəgkiariien amasan sə ro nīpərhienien, iakəgkiari skai m Pita ia nəmriṛraha pam. Iakini pen tukwe in mə, “Pita. Ik iəmə Isrel, mətə ikīnəpwəh raka narəien səvəi nəkur Isrel, mamarə ia narəien səvəi nərmama riṛko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamīnhi irə rəfo təkwtəkwuni ikamərhiərhi nərmama me i riṛko mhə irəha nəkur Isrel mə tuharə ia narəien səvəi nəkur Isrel? ¹⁵ Ia nətuiēn səkrau krīnouətui pehe iəmə Isrel mi. Riṛko mhə krau iərmama

* 2:4: Kal 1:7, Kal 5:1,13 * 2:6: Wok Me 10:34 * 2:7: Wok Me 22:21 * 2:9: Jon 1:42

* 2:10: Wok Me 11:29-30 * 2:12: Wok Me 11:3

mi səvəi kwənəkwas əpə riti sə nəkur Isrel kamhəni mə kwənəkwas səvəi nəkur ərəha me. ¹⁶* Mətə krau krouukurən mə iərmama sə ramesi pen Loa səvəi nəkur Isrel ripkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən, mətə iərmama sə ramahatətə ia Iesu Kristo, in əpa nə ratukwatukw ia nənimen.^a Nətərigien nəha rino mə kitaha mwi nəkur Isrel səni nīpərhienien ia Iesu Kristo. Kitaha samahatətə ia Kristo ti nəri nə mə noien iamīnha irə tro kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən. Mətə səpkətīgite mhə ia nesi penien Loa, ti nəri nə mə iərmama riti riwən ko ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən nəpīn ramesi pen Loa. ¹⁷ Kitaha i nəkur Isrel səuvəuvehe raka ti Iesu mə in tro kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən. Mətə mə kitaha sətoni mə kitaha nəkur ərəha rəmwhen ia nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, rəfo irə? Kristo ro kitaha səuvehe nərmama kamho noien ərəha? Rekəm! ¹⁸ Mətə trini minuə iakuvrhəkin mwi Loa nəha sə fwe kupwən iakineitehi, noien nəha iakamo ramahatən pen mə pərhien iou iərmama sə iakamərui Loa. ¹⁹* Ia nīkaren səvəi Loa, iakuvamhə raka. Loa nəha rousi əpune iou. Nənə ti nəri nə mə iakuvamhə raka ia nīkaren səvəi Loa, iakukurən nīmīruien ia nīkaren səvəi Kumwesən. Rəmwhen mə kīnərui tərini pen iou ia nei kamarkuau i kīmrəu Kristo. ²⁰* Ripko mhə iou iakamīru təkwtəkwni, mətə Kristo ramīru ia nīrak. Nīmīruien sə iakamarə irə təkwtəkwni ia tīpənə i, iakamarə irə, mamahatətə ia Tīni Kumwesən. In rokeikei iou memhə tukw iou. ²¹ Ko iəpkərarki mhə namasanien i səvəi Kumwesən sə ruvei pehe miou. Trini minuə Loa in suatuk iərmama tresi pen ti nuveheien matukwatukw ia nəmri Kumwesən, ro iamīnhi irə Kristo remhə auər a.”

3

Sin ro nifeifeien ro nəkur Kalesia hətə wau ia nəgkiariien pərhien?

¹ Nəkur Kalesia, kīmiāha hiamarməri! Kīnəvisau raka Iesu Kristo m kīmiāha rəmwhen hiənətoni ia nəmri miāha mə remhə ia nei kamarkuau. Mətə nisimə nəha hənə nifeifeien mhəuvehi raka kīmiāha? ² Iakuə takəres nəresien riti tukumiāha i. Fwe kupwən, nəpīn hiəuvehe vi a mhəuvehi Nənīmwin Ikinan, hiamə nəfe noien ro Kumwesən ruvei pehe Nənīmwin nəha m kīmiāha? Rosi hiamesi pen Loa səvənhi uə? Kīmiāha hiəukurən mə ripko mhə iamīnhi. Mətə kīmiāha hiəregi nəgkiariien amasan səvənhi, mhəni nīpərhienien irə, ro pen Kumwesən ruvei pehe Nənīmwin səvənhi m kīmiāha. ³ Rəfo kīmiāha hiamarməri iamīnhi irə? Fwe kupwən, nəpīn hiəuvehe vi a mhahatətə ia Iesu, hiamətīgite ia nīskaiien səvəi Nənīmwin Ikinan. Mətə rəfo nəha təkwtəkwni, ko hiəuvehe mhatukwatukw ia nīskaiien atukw səkīmiāha? ⁴ Mətə rəfo ia nəmīsəien me həpik hiəuvəregi raka ti Iesu? Hiaməregi auər a uə? ⁵ Kumwesən sə rauvei pehe Nənīmwin Ikinan m kīmiāha, nənə mamə nīmətəien me ia nəmri miāha, in ramo noien me nəha ti nəfe? Ti nəri nə mə hiamesi pen Loa? Rekəm! Mətə in ramo noien me nəha ti nəri nə mə nəpīn hiəregi nəgkiariien amasan səvəi Iesu, hiəni nīpərhienien irə. ⁶* Rerimīāha tramrhi Epraham fwe kupwən. Nəkukuə Ikinan rani mə Epraham “rini nīpərhienien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.”

* **2:16:** Wok Me 15:10-11, Rom 3:20-28, Rom 4:5, 11:6, Kal 3:11   **a** **2:16:** Suatuk riti mwi ti nīnien nəgkiariien nəha ia vas 16 in i mə “Mətə krau kroukurən mə iərmama ripkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa, mətə nahatətəien ia Iesu Kristo ramo in ratukwatukw ia nənimen.”

* **2:19:** Rom 7:6   * **2:20:** Jon 13:1, Kal 1:4   * **3:6:** Rom 4:3

7 Ro pen kímiaha tihamækeikei mhækuræn mæ nærmama sëmæme kamhatætætə, irəha nəha nípwnəti Epraham me. ⁸ Nækukuə Ikinan ruvəni raka fwe kupwən mæ Kumwesən trini nærmama i rípko mhə irəha nəkur Isrel mæ irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mæ kamhatætætə irə. Nəpin noien nəha rípkuvehe mhə ihi, Nækukuə Ikinan rínəvisau pen nəgkiariien amasan i m Epraham. Rini mæ, “Nærmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehi namasanien səiou truku pen ia kwənəkwas səim.” ⁹ Ro iamínhi irə sətóni mæ Kumwesən raməkwein amasan ia nærmama sëmæme kamhatætætə irə rəmwhen raməkwein amasan ia Epraham ti nəri nə mæ Epraham ramahatætə irə. ¹⁰ *Mətə nærmama me pam sëmæme kamhətigitə ia nesi penien Loa mæ tro irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, Kumwesən raməkwein ərəha ia nírəha. Iakani iamínhi irə ti nəri nə mæ nəgkiariien i sə kímərai pen ia Nækukuə Ikinan rəuiui irəha. Rini mæ, “Kumwesən trəkwein ərəha ia nærmama me pam həpko mhə narimnari me pam kímərai pen ia nəkukuə səvəi Loa.” ¹¹ *Nənə ruvehe mīno nukurəniēn i ti nærmama mæ iərmama riti riwən ko resi pen Loa nənə ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən. Rino nukurəniēn i ti nəri nə mæ Nækukuə Ikinan rani mæ, “Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi, in truvehi nīmīruien.” ¹² *Mətə Loa in ropə ia nahatətəien. Iakani iamínhi irə ti nəri nə mæ Loa rani mæ, “Iərmama sə ramo narimnari me pam nəha Loa rani truvehi nīmīruien irə.” ¹³ *Mətə Kristo ruvəfi raka nari ia kitaha. Loa nəha ko rípəkəwein ərəha mhə mwi ia kitaha, ti nəri nə mæ Iesu rīməuvehi təmwkítaha, ruvehe mo in iərmama sə Kumwesən raməkwein ərəha irə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kímərai pen ia Nækukuə Ikinan rani mæ, “Trini mīnuə kousi əpune iərmama riti nípwrən rəgher ia nei, ramahatən pen mæ Kumwesən raməkwein ərəha irə.” ¹⁴ Mətə təkwtəkwni, ti nəri nə mæ Iesu Kristo remhə iamínhi, namasanien sə Kumwesən rīməuvei pen m Epraham ko ruvehe ti nærmama rípko mhə irəha nəkur Isrel. Ti nəri nə mæ kitaha samahatətətə ia Iesu, səkukurən nuvehien Nənīmwin nəha Kumwesən ruvəni raka mæ truvei pehe m kitaha.

Promes mine Loa

¹⁵ Piak me, iakuə takini noien riti səkítaha nærmama, mahatən nəri nəha iakaməgkiari irə. Nəpin iərmama kəru krourai sun nəgkiariien riti nənə rouərihi nípəkə tukwe, rəknekən ti iərmama riti mæ trifi nípəkə səvənrau, mərihi atukw a səvənhi riti. ¹⁶ *Fwe kupwən, Kumwesən rino promes me səvənhi m Epraham mine mwipwini. Kumwesən rəpwəh niniēn mæ ramo promes me səvənhi m Epraham mine “nīmwpwini me.” Nəgkiariien i mæ “Nīmwpwini me” ramini nærmama həpik. Mətə Kumwesən rini mæ ramo promes me səvənhi m Epraham “mine mwipwini.” Nəgkiariien i “mwipwini” ramini iərmama kuatia. Mwipwi Epraham nəha Kumwesən rəgkiari irə in nə Kristo. ¹⁷ *Nípwrəi nəgkiariien səiou ro iamínhi: Fwe kupwən, Kumwesən rino promes riti səvənhi m Epraham, marə mīni mwi mæ nəgkiariien nəha səvənhi traməkeikei mukuə. Nəpin nuk fo-hantret-toti rukurau, nənə Loa ruvehe. Mətə Loa nəha ko rípəkousi ərəgrəgi mhə promes nəha Kumwesən rínəmri raka m Epraham fwe kupwən. ¹⁸ *Trini mīnuə kitaha saməuvehi narimnari me sə Kumwesən rauvei pehe ti nəri nə mæ samesi pen Loa, noien nəha ramahatən pen mæ promes nəha səvəi Kumwesən ruvehe muvəiwən. Nənə ko səpkuvehi mhə narimnari me nəha ruku pen ti promes nəha. Mətə

* **3:10:** Dut 27:26 * **3:11:** Rom 1:17, Kal 2:16 * **3:12:** Rom 10:5 * **3:13:** Rom 8:3, 2Kor 5:21, Kal 4:5, Dut 21:23 * **3:16:** Wok Me 7:5 * **3:17:** Eks 12:40 * **3:18:** Rom 4:14, 11:6

Epraham ruvehi narimnari me naha Kumwesən riməuvei pen min ti nəri nə mə Kumwesən rino promes mə tro iaminihi.

Kumwesən riməuvei pehe Loa ti nəfe?

¹⁹ *Ro iaminihi irə Kumwesən riməuvei pehe Loa ti nəfe? Ti nəri nə mə nərmama kamho noien əraha me, ro pen in riripin pen Loa ia promes səvənhi, mə Loa traməmak meste mwipwi Epraham sə promes səvənhi rinəgkiari irə truvehe. Nəpin Loa ruvehe irə, nagelo me həuvei pen m Moses, nənə kimaha iahəuvehi ia rəgi Moses, iəmə sə ramərer ia nīmwrhenhi Kumwesən mine kimaha. ²⁰ Mətə iərmama sə ramərer ia nīmwrhenhi iərmama kəru iaminiha irə mə truvi simwin irau, ripko mhə səvəi iərmama kuatia nə in, mətə Kumwesən in kuatia a.

²¹ *Ro iaminihi irə kitaha tsəgkiari ia narimnari me i mhəfni irə? Loa səvəi Kumwesən rərəha mətə promes me səvəi Kumwesən hamasan? Rekəm, kitaha ko səpkini mhə iaminihi irə. Trini minuə Kumwesən riməuvei pehe loa riti sə rukurən nuvei peheien nimiruien, kitaha tsesi pen loa naha nənə mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²² *Mətə ripko mhə iaminihi irə. Nəkukuə Ikinan rani mə noien əraha rəuiui nərmama me pam, mārihi tərini irəha. Ro iaminihi irə narimnari me pam Kumwesən rino promes mə truvei pehe m kitaha, kitaha səukurən nuvehien ti nəri nə mə səni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo. ²³ *Fwe kupwən, nəpin Kristo ripkuvehe mhə ihi mə tsahatətə irə, kitaha samarə tegin Loa səvəi Moses. Loa naha raməkwtəmhiri kitaha. Rəmwhen mə samarə ia kalapus mamheitenhi mheste Kristo tripkier pehe tukutaha mə tsahatətə irə. ²⁴ *Fwe kupwən, Loa naha rasori ia kitaha, mamətui tukutaha. Sənamarə tegin Loa naha meste Kristo ruvehe. Nənə nəpin Kristo ruvehe, kitaha sahatətə irə mə tsəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²⁵ Mətə təkwtəkwuni naha, ti nəri nə mə Kristo ruvəuvehe raka, nənə samahatətə irə, səpkarə tegin mhə Loa. ²⁶ *Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə kimiaha pam nə nīpwnəti Kumwesən me ti nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo. ²⁷ *Kimiaha pam sə hiəno raka paptas mə tihəuvehe mho kuatia kimiaha Kristo, hiəvəuvehi raka Kristo rəmwhen hiamarkahu karkahu. ²⁸ *Nənə təkwtəkwuni ripko mhə kimiaha nepwin nəkur Isrel mine nepwin ripko mhə nəkur Isrel. Ripko mhə kimiaha nepwin nərmama səməme hiamo slef mine nepwin hiəpko mhə slef. Ripko mhə kimiaha nepwin nīpran mine nepwin nərman. Iakini iaminihi irə ti nəri nə mə kimiaha pam kuatia a ia Iesu Kristo. ²⁹ *Trini minuə səvəi Kristo nə kimiaha, nīpwnəti Epraham me nə kimiaha. Kimiaha nə nəkwərəkwrəha me tihəuvehi narimnari amasan me naha Kumwesən rino raka promes mə truvei pen m Epraham.

4

Kimiaha nə nīpwnəti Kumwesən me

¹ Nīpwrari nəgkiariēn səlou ro iaminihi irə. Nəpin iərmama remhə, nautə me pam səvənhi səvəi tini. Mətə trini minuə tini ramouihi ihi, ko in ripkasori mhə ia nautə me naha, mətə in rəmwhen a ia slef. ² Nəpin ramouihi ihi trarə tegin nəmə asori me nepwin. Irəha tuhətui amasan ti nautə səvənhi

* **3:19:** Rom 5:20, Wok Me 7:38 * **3:21:** Rom 8:2-4 * **3:22:** Rom 3:9-19, Rom 11:32 * **3:23:** Kal 4:3 * **3:24:** Rom 10:4 * **3:26:** Jon 1:12 * **3:27:** Rom 6:3, 13:14 * **3:28:** Rom 10:12, 1Kor 12:13 * **3:29:** Rom 4:13

meste nāpīn nāha tata sāvānhi rīmāni. ³* Rāmwhen a mwi ia kitaha. Nāpīn sēnamākwerhākwerha ihi samarā tegin nānīmwin me i irāha nukune noien me sāvāi tiprānā i. Irāha kamhārimānu ia kitaha sāmwhen ia slef me. ⁴ Mētā nāpīn atukwatukw nāha Kumwesān rīmāni ruvehe, nānā in rārhi pehe Tīni. Pran riti rārāhi. Rētui pehe, marā tegin Loa sāvāi Moses, ⁵* mā in trāraku raka sāmame kamharā tegin Loa nāha. Kumwesān ro iamīnhi irā mā tresi kitaha sāvēhe mho nīpwnātin me. ⁶* Tī nāri nā mā nīpwnātin me i kitaha, rārhi pehe Nānīmwin sāvāi Tīni ruvehe mamarā ia reritaha. Ia Nānīmwin nāha kitaha samākwein Kumwesān mā, “Rīmimaha, Tata!” ⁷* Ro iamīnhi irā rīpko mhā kimiaha hiamō ihi slef ia kimiaha, mētā kimiaha nīpwnāti Kumwesān me. Tī nāri nā mā kimiaha nīpwnāti Kumwesān me, ro pen Kumwesān truvei pehe m kimiaha narimnari me nāha rīmāni mā truvei pen m nīpwnātin me.

Pol rerin rapou ti nakur Kalesia

⁸* Fwe kupwān, nāpīn kimiaha hiamreirei Kumwesān, hāmwhen ia slef me sāvāi kumwesān eikuā me. ⁹ Mētā tākwtākwni nāha hiāvūvehe mhāvūkurān raka Kumwesān, uā rāmasan mwi iakini mā tākwtākwni Kumwesān ruvūkurān raka kimiaha. Mētā rāfo hiamrārig mwi tī nānīmwin me i irāha nukune narāien kupwān sākimiāha. Irāha nāgsenraha riwān. Hō nāri auār a. Hiokeikei mā tihāmwhen mwi ia slef me sāvānraha uā? ¹⁰* Hiamāsiai nāpīn ikinan me, mīne mākwa me, mīne nuk me. ¹¹ Iakamhekīr tukumiāha. Rosi iakināmwur auār a ia kimiaha uā? ¹²⁻¹³* Piak me, iakase kimiaha mā tihāmēkeikei mhāvūvehi noien sāiou. Hātā ro. Iakuvūvehi raka noien sākimiāha. Kimiaha hiāvūkurān raka mā fwe kupwān iakimāvehe tukumiāha tī nāri nā mā nemhāien riti rārā ia nīpwrak. Ia nāpīn nāha iakimākupwān māvisau irāpw nāgkiariien amasan sāvāi Iesu m kimiaha. Mētā kimiaha hiāpko mhā nāmīsāien miou. ¹⁴ Nīpārhiēnien nemhāien sāiou riskai, hiamarkut pik irā, mētā hiāpwāh nāmwākien iou tukwe, uā hiāpkarhi irāpw mhā iou, rekām. Hiāvūvehi puvnimwā pehe iou rāmwhen ia iou agelo riti sāvāi Kumwesān, uā iou nāha Iesu Kristo. ¹⁵ Ia nāpīn nāha rerimāha rāgien pik. Mētā nāgienien nāha sākimiāha ruvāwaku? Iakani pehe tukumiāha i mā pārhiēn fwe kupwān trīni mīnuā rīmāru tukumiāha, hiāpkumwiri raka a nānimemāha mhāvūvei pehe miou iakomasan sāiou irā. ¹⁶* Mētā rāfo nāha tākwtākwni? Rosi tī nāri nā mā iakamini pehe tukumiāha i nāgkiariien pārhiēn hiamāmwāki iou tukwe uā? ¹⁷ Nārmama me nāha kamhāmwur pik tukumiāha, mētā hāpko mhā tī nāri amasan riti. Irāha hokeikei mā tuhāvi raka kimiaha mā tihāmāmwur āpa tī nīrāha. ¹⁸ Rāmasan mā hiamāmwur tī noien narimnari me, mētā tihāmēkeikei mhāmwur tī noien amasan. Nāgkiariien nāha ro nīpārhiēnien ia nāpīn me, nāri auār a mā samarā kitaha miou uā sāpkarā mhā kitaha miou. ¹⁹ Nākwrhākwerha me sāiou. Iakregi iakāmīsā pik mwi tukumiāha rāmwhen ia pran tākutan rāmīsā mā trārāhi iākunouīhi. Takregi iamīnhi meste kimiaha tihāvūvehi noien atukwatukw sāvāi Kristo ia nīmīruien sākimiāha. ²⁰ Ko rāmo kitaha m kimiaha nāha tākwtākwni, nānā ko iāpkāgkiari skai mhā m kimiaha. Mētā iou iakamarā isipwīn, iakreirei mā takāfo masitu ia kimiaha.

Pol rusipekin ia Heka mīne Sera

* **4:3:** Kal 3:23, Kol 2:20   * **4:5:** Kal 3:13   * **4:6:** Rom 8:15-16   * **4:7:** Rom 8:17, Kal 3:29
* **4:8:** 1Kor 8:4-6   * **4:10:** Rom 14:5, Kol 2:16   * **4:12-13:** 1Kor 2:3   * **4:16:** Amos 5:10

21 Kimiaha sɛmɛme hiokeikei mɛ tiharɛ tɛgin Loa sɛvɛi Moses, tiho mhɛni pehe ro tukw iou i. Hiɛuvɛregi raka nɛfe Loa nɛha rani uɛ rekɛm? 22 *Kimɛrai pen iamɛnhi mɛ Epraham tini kɛru iɛrman. Pran sɛ in slef rɛrɛhi riti, nɛnɛ pran sɛ rɛpkɔ mhɛ in slef rɛrɛhi riti. 23 *Tini slef rɛtɛui rɛmwɛhen ia nɛkwɛrhakwɛrha me nepwɛn a. Mɛtɛ tini pran nɛha rɛpkɔ mhɛ in slef rɛtɛui ti nɛri nɛ mɛ Kumwɛsɛn rɛno promɛs iamɛnha irɛ ia pran nɛha. 24 *Nɛgkiariien nɛha ro nɛpɛrhienien irɛ, mɛtɛ ramasan mɛ iakusipekin irɛ. Pran mi nɛha kɛru krouɛmwɛhen ia nɛgkiariien kɛru Kumwɛsɛn rɛnɛrihi tɛrini ɛknekɛn. Pran nɛha Heka rɛmwɛhen ia Loa sɛvɛi Moses sɛ Kumwɛsɛn rɛmɛuvei pen fwe tɛkuɛr Sinae. Loa nɛha ramɛrɛhi nɛkwɛrhakwɛrha, mɛtɛ irɛha slef me. 25 Heka rɛmwɛhen ia tɛkuɛr Sinae fwe Arepia, mɛmwɛhen mwi ia taon nɛha Jerusalem ipwet mine, ti nɛri nɛ mɛ taon nɛha ro slef irɛ, nɛnɛ nɛkwɛrhakwɛrha me sɛvɛnhi irɛha mwi slef me. 26 *Mɛtɛ Jerusalem nɛha fwe ia nɛiai rɛmwɛhen ia pran nɛha rɛpkɔ mhɛ in slef. Nɛnɛ in nɛ mama sɛkitaha. 27 Rɛmwɛhen ia nɛgkiariien i kimɛrai pen ia Nɛkukuɛ Ikinan rani mɛ, “Agien, pran sɛ ipkɛkwɛhɛkwen mhɛ! Ɖkweɛn ɛpwɛmwɛs, magien, pran sɛ ipkɛmisɛ raka mhɛ ti nɛrɛhiien iɛkunouihɛ! Nɛkwɛrhakwɛrha me sɛvɛi pran nɛha kinɛpwɛh in, tuhɛpɛk mhɛpi raka nɛkwɛrhakwɛrha me sɛvɛi pran sɛ sɛvɛnhi fwe iɛrman.” 28 *Piak me, kimiaha nɛ nɛpwnɛti Kumwɛsɛn me. Hiɛmwɛhen ia Aesak, iɛkunouihɛ sɛ rɛnɛtɛui ti nɛri nɛ mɛ Kumwɛsɛn rɛno promɛs mɛ tro iamɛnhi. 29 Mɛtɛ fwe kupwɛn, iɛkunouihɛ nɛha Ismael sɛ rɛnɛtɛui rɛmwɛhen ia nɛkwɛrhakwɛrha me nepwɛn, ramomɛtɛ iɛkunouihɛ nɛha Aesak sɛ rɛnɛtɛui ia niskaiien sɛvɛi Nɛnimwɛn sɛvɛi Kumwɛsɛn. Rɛmwɛhen a mwi ipwet mine. 30 *Mɛtɛ Nɛkukuɛ Ikinan ramɛfni irɛ? Rani mɛ, “Ɖrhi irapw pran nɛha in slef irau tini, ti nɛri nɛ mɛ tini slef nɛha ko rɛpkɛpɛki pɛri mhɛ nautɛ sɛvɛi tata sɛvɛnhi irau tini pran nɛha rɛpkɔ mhɛ in slef.” 31 *Ro pen, piak me, rɛpkɔ mhɛ kitaha nɛpwnɛti pran nɛha in slef, mɛtɛ kitaha nɛpwnɛti pran nɛha rɛpkɔ mhɛ in slef.

5

1 *Kristo rɛineivi raka nari ia kitaha. In rɛno noien nɛha mɛ nari riti trɛpwɛh nɛsisɛgien mwi kitaha. Ro iamɛnhi irɛ kimiaha tihamɛkeikei mhɛrɛr ɛknekɛn, mhɛpwɛh nɛsɛniien Loa nɛha rɛkwtɛmhiri kimiaha hiɛuvehe mwi mhɔ slef ia kimiaha.

2 Hɛregi ro, iou Pol iakani pehe tukumiaha i, trɛni minuɛ hiɛsɛni kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa nɛha, nemhɛien sɛvɛi Kristo trɛpkɛsɛn anan mhɛ ia kimiaha. 3 Iakuɛ takini irapw mwi tukumiaha i. Trɛni minuɛ iɛrman riti rɛsɛni kuvehi ninhum min ti Loa nɛha, in tramɛkeikei mesɛ pen pam nɛfe Loa nɛha rani. 4 Ik sɛ ikuɛ tikesi pen Loa nɛha mɛ tikuvehe matukwatukw ia nɛmri Kumwɛsɛn, kinɛrai raka ik. Ikinɛpwɛh noien kuatia kimirau Kristo, minɛpwɛh nɛmasaniien sɛvɛi Kumwɛsɛn. 5 Mɛtɛ kitaha i samɛmri pen ɛknekɛn nɛtɛrɛgien sɛkitaha ia Kumwɛsɛn mɛ in tro kitaha satukwatukw ia nɛnimɛn ti nɛri nɛ mɛ samahatɛtɛ ia Kristo. Nɛnimwɛn Ikinan ramo kitaha samɛskai mɛ tsameitenhi meste nɛri nɛha trier irapw. 6 *Nɛpɛn sɛuvehe mhɔ kuatia kitaha Iesu Kristo, nɛri auɛr a mɛ iɛrmama riti kuvehi ninhum min uɛ kɛpkuvehi mhɛ ninhum min. Mɛtɛ nɛri asori kitaha tsamɛkeikei mhahatɛtɛ

* 4:22: Jen 16:15, 21:2 * 4:23: Rom 9:7-9 * 4:24: Rom 8:15, Kal 5:1 * 4:26: Hip 12:22,

Rev 3:12, Rev 21:2,10 * 4:28: Rom 9:7, Kal 3:29 * 4:30: Jen 21:10, Jon 8:35 * 4:31: Kal 3:29

* 5:1: Jon 8:32,36, Kal 2:4, 5:13, Wok Me 15:10 * 5:6: 1Kor 7:19, Kal 6:15

ia Iesu, nənə mhokeikei Kumwesən mine nərmama me. ⁷ *Fwe kupwən, kimiaha hiamaiu amasan. Sin rərer tukuahag kimiaha minise kimiaha mə tihəpwəh nesi penien nəgkiariien sə ro nipərhiendien? ⁸ Noien nəha ripkuku pen mhə ti Kumwesən sə raməkwein kimiaha. ⁹ *Kimiaha tihaməsiari. “Yis ouihi trəsə bred asori rəsisi.” ¹⁰ *Mətə iou iakətigite ia Iərimənu səkitaha mə nətərigien səkimiaha tripkuvehe mhə mopə ia nətərigien səiou. Iərmama nəha rameikuə ia kimiaha, iou iakreirei mə in sin, mətə Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhi. ¹¹ *Piak me, hətərig ro, trini minuə iakaməvisau ihi mə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha, rəfo nəkur Isrel kamhometə ihi iou? Trini minuə iakaməvisau ihi nəgkiariien nəha, ko niemaha ripkəpi mhə irəha. Mətə niemaha raməpi irəha ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nemhəien səvəi Iesu ia nei kamarkuau. ¹² Nərmama me nəha səməme kamhəni mə tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa, iakregi mə ko irəha hərəi raka mwatuk səvənraha, rerik ragien!

¹³ *Piak me, Kumwesən rinəkwein raka kimiaha, mineivi raka nari ia kimiaha. Mətə tihəpwəh ninien iamini irə mə, “Loa nəha rəpwəh nəkwətəmhiriien iou, ro pen iakukurən noien narimnari me i noien ərəha səvəi nipwrak rokeikei.” Kimiaha tihəpwəh ninien iamini irə, mətə tihaməkeikei mho tukwini nari m kimiaha me, ti nəri nə mə hiokeikei kimiaha me. ¹⁴ *Nəgkiariien riti nəha ia Loa səvəi Moses rəuiui loa me pam. In i nəgkiariien i rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.” ¹⁵ Mətə trini minuə hiamahiahi kimiaha me rəmwhen ia kuri me, tihaməsiari kamo hiouraha pam kimiaha me.

Nənimwin Ikinan mine noien ərəha səvəi nipwrai iərmama

¹⁶ *Mətə iakani pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhəuvehi niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan mharə irə. Nəpin hiamo iamini irə tihəpko mhə narimnari me i noien ərəha səvəi nipwramiaha rokeikei. ¹⁷ *Iakani iamini irə ti nəri nə mə noien ərəha səvəi nipwrai iərmama rokeikei narimnari me səməme Nənimwin Ikinan rəpwəh nokeikeiien. Rəmwhen a mwi Nənimwin Ikinan rokeikei narimnari me i noien ərəha səvəi nipwrai iərmama rəpwəh nokeikeiien. Noien ərəha səvəi nipwrai iərmama mine Nənimwin Ikinan irau krouəmwəki irau me. Ro pen rəknekin tukumiaha mə tiho narimnari me hiokeikei mə tiho. ¹⁸ *Mətə trini minuə Nənimwin Ikinan ramiri kimiaha, Loa nəha ko ripkəkwtəmhiri mhə mwi kimiaha. ¹⁹ *Nərmama me i noien ərəha səvəi nipwranraha ramiri irəha riməru a ti nətəniien. Irəha nərman mine nipran kamhəiri əpnəpen irəha me. Irəha kamho noien me nepwin həkemək mine nəfe nari nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. ²⁰ Irəha kamhəfwaki m nənimwi nari me, mamho nahak, mamhəmwəki irəha me, mamhəvisə. Rerindraha ramrhi ərəha irəha me. Niemaha raməpi irəha. Irəha kamhəfiutə ia nirəha me, mamho nərmama həmwəki irəha me mhərai narəien səvənraha. ²¹ Rerindraha ramakres. Irəha kamhənimwi nənimwiien skai mamhakonə irə, mamho lafet ərəha me, mamho mwi narimnari me nepwin iamini. Iou takini pehe tukumiaha i nəgkiariien i iakuvəni raka fwe kupwən. Nərmama səməme kamho noien iamini irə tuhəpwəh nuvnimwəien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²² *Mətə nərmama səməme

* **5:7:** Kal 1:6   * **5:9:** 1Kor 5:6   * **5:10:** Kal 1:7, 2Kor 11:15   * **5:11:** 1Kor 1:23   * **5:13:** 1Tes 2:16   * **5:14:** Mat 5:43, Rom 13:9   * **5:16:** Rom 8:4, Kal 5:25   * **5:17:** Rom 7:15-23, 1Tes 2:11   * **5:18:** Rom 6:14, 8:14   * **5:19:** 1Kor 6:9-10   * **5:22:** Efes 5:9

Nənimwɪn Ikinan ramiri irəha həukuə kwənkwanraha sə ramasan me i. Irəha hokeikei nərmama. Rerɪnraha ragien. Irəha kamharə ia nəmərɪnuien, mamho nətərɪgien səvənraha rəpwəmwɪs. Rerɪnraha ramasan ti nərmama. Irəha kamho noien amasan. Ia nəpɪn me irəha kamhəkwtəmhirɪ əknekɪn nəgkiarɪien səvənraha mɪne nəfe həni mə tuho. ^{23*}Noien səvənraha ramasan məpou. Irəha kamhəkoui atukw a irəha mə tuhəpko mhə noien ərəha. Loa riti riwən raməsɪsəg kɪmɪaha mə tihəpwəh noien iamɪnha irə. ^{24*}Nərmama me səvəi Iesu Kristo rəmwhen mə hənərui tərɪni pen raka noien ərəha səvəi nɪpwranraha mɪne narɪmnari me nəha noien ərəha nəha rokeikei pik ia nei kamarkuau. ^{25*}Nənimwɪn Ikinan rauvei pehe nɪmɪruien vi m kɪtaha. Ro iamɪnhi irə pwəh səkurɪrə Nənimwɪn nəha. ^{26*}Rərəha mə saməfiəutə ia kɪtaha me, uə samo niemaha m kɪtaha me, uə rerɪtaha ramakres narɪmnari me səkɪtaha me.

6

Kimɪaha tɪhasitu ia kɪmɪaha me

^{1*}Piak me, trɪni mɪnuə kɪmɪaha riti rɪmwei ia nərəhaien, kɪmɪaha səməme hiəvəskaɪ ia Nənimwɪn Ikinan tɪhaməkəikei mhəri mərui in, pwəh rɪrərɪg mwi ti suatuk amasan. Mətə tɪhaməsiari kamo kɪmɪaha mwi tihəregi noien ərəha ruvi nətərɪgien səkɪmɪaha mo kɪmɪaha hiəmwei. ^{2*}Tɪhasitu ia kɪmɪaha me mhəvrani nari pəmpəm me səkɪmɪaha me. Noien nəha tiho nənə mhesi pen nəkwai Kristo. ³Rərəha mə iərmama auər a riti rerɪn tramrhi atukw a in, mamɪni iamɪnhi irə mə, “Eh, iou iərmama riti.” Iərmama sə ramo noien nəha rameikuə atukw a irə. ^{4*}Iərmama riti traməkəikei mətə sas əpa ia wok səvənhi mə rəmwhen. Mə wok səvənhi ramasan, rukurən nəfiəutə atukwien in ti səvənhi əpa wok. Mətə rərəha raməfiəutə atukw a in ti wok səvəi iərməpə. ^{5*}Iakɪni iamɪnhi ti nəri nə mə nərmama kuatia kuatia tuhaməkəikei mhətui amasan ti səvənraha wok. ^{6*}Iərmama sə kamahatən in ia nəgkiarɪien səvəi Kumwesən, nəpɪn ruvehi nari amasan riti, ramasan mə ruvehi pen nɪpərɪn m iahatən səvənhi.

Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan

⁷Kimɪaha tihəpwəh neikuə atukwien ia kɪmɪaha. Hiəukurən mə ko hiaris ia Kumwesən? Rekəm! Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan. ⁸Trɪni mɪnuə iərmama rəpwei noien ərəha sə nɪpwran rokeikei, noien nəha səvənhi truvei pen nukwan min, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trɪni mɪnuə iərmama rəpwei noien amasan sə Nənimwɪn Ikinan rokeikei, Nənimwɪn Ikinan truvei pen nukwan min, in nə nɪmɪruien rerɪn. ^{9*}Kɪtaha tsaməkəikei mho noien amasan, mhəpwəh nəpouien irə, ti nəri nə mə tsesi nukwai noien nəha samo ia nəpɪn atukwatukw səvənhi. ¹⁰Ro iamɪnhi irə, rɪno nəpɪn səvənhi pwəh so noien amasan, mhasitu ia nərmama me pam. Irənhə irə, tsaməkəikei mho iamɪnhi irə ia nərmama me nəha irəha piəvtaha me mɪne kitirɪmətaha me ti nəri nə mə irəha mwi kamhahatətə ia Iesu.

Nəgkiarɪien sampam

¹¹Hətɪni ro nukwai nəkukuə me i həpwinari. Iakrai atukw ia rəgik ia nəkukuə səkɪmɪaha. ^{12*}Nərmama me nəha səməme kamhərhiərhi kɪmɪaha

* 5:23: 1Tim 1:9 * 5:24: Rom 6:6, Kol 3:5, 1Tes 2:11 * 5:25: Rom 8:4 * 5:26: Fil 2:3

* 6:1: Mat 18:15, Jem 5:19 * 6:2: Rom 15:1 * 6:4: 1Kor 11:28 * 6:5: Rom 14:12 * 6:6:

1Kor 9:11,14 * 6:9: 1Tes 3:13 * 6:12: Kal 5:11, Fil 3:18

mə tihəuvən kuvəhi ninhum m kīmiaha tī Loa səvəi Moses, irəha kamho noien nəha mə nəkur Isrel tuhəgnəgini irəha. Irəha həpwəh nokeikeiien mə nəkur Isrel tuhometə irəha, ro pen həpwəh nəvisauien nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹³ Nərmama me nəha səməme kuvəuvehi raka ninhum minraha tī Loa səvəi Moses, irəha mwi həpwəh nesi penien Loa nəha. Mətə hokeikei mə tuhəuvehi ninhum m kīmiaha, nənə kurirə irə tuhəfiutə ia nirəha ia nəmri nəkur Isrel tī noien nəha kīno ia nīpwramiaha. ¹⁴ *Mətə iou takəpwəh nəfiutəien ia nīrak. Takəfiutə a ia nei kamarkuau səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Ia nei kamarkuau nəha iakuvamhə raka minəpwəh raka noien me səvəi tīprənə i. ¹⁵ *Ro nəri auər a mə iərman kuvəhi ninhum min uə kīpkuvəhi mhə ninhum min, mətə nari pərhiēn in i mə Kumwesən ro nimiruiēn səvəi iərmama ruvehe mo sə vi irə. ¹⁶ Nərmama me pam səməme kamhəkurirə nəgkiariēn nəha pwəh nəməriniēn mīne nāpiēn trouarə tī nirəha, pwəh trouarə mwi tī Isrel səvəi Kumwesən.

¹⁷ *Iakəpwəh nokeikeiēn mə iərmama tro iou iakəmwur mwi. Iakuvəuvehi raka təmwki nousiēn ia nīpwrak tī nəri nə mə iou iərmama riti səvəi Iesu.

¹⁸ Piak me, pwəh namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

---

* 6:14: 1Kor 1:31, 2:2

* 6:15: Kal 5:6, 2Kor 5:17

* 6:17: 2Kor 4:10

Efesas

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

İa nuk 60 Pol ramarə ia kalapus fwe taon nəha Rom nuk kəru, nənə mirai nəkukuə i revən ti nakalasia me rukurau ia taon nəha Efesas. Efesas in taon asori riti. Nægkiariien asori səvəi Pol ia nəkukuə i in i mə nəkur İsrəl mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl tuhəuvehe mhəmwhen nıpwrai iərmama kuatia ia Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien sə Kumwesən rinamərkwafə irə fwe kupwən. Pol rini mə səuvehe mhə kuatia ia İesu Kristo, ro pen tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. Pol ramahatən kitaha mə tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien rəmwhen ia iərman rokeikei səvənhi pran, mine tata mine mama krouokeikei səvənrau iəkunouihi, mine slef trokeikei səvənhi iəmə asori. Pol raməgkiari mwi ia nakalasia me. Rıpkə mhə nousəsımwınien əpa səvənraha fwe Efesas, mətə nərmama səməme hahatəta ia İesu Kristo rukurau ia tıprənə i. Pol rini mə İesu rokeikei kitaha rəmwhen kitaha sokeikei nıpwrataha mine rəmwhen ia iərman rokeikei pran səvənhi. İa nəkukuə i rusipekin ia nakalasia me mını mə irəha həmwhen ia nıpwrai Kristo, mhəmwhen ia nımwə riti sə Kumwesən rauvrhəkin, mhəmwhen mwi ia pran səvəi Kristo.

Nægkiariien sə rakupwən

¹* İou Pol. İou aposol riti səvəi İesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei muvehi utə iou mə tako.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvənhi ia taon nəha Efesas kimiaha hiamahatətə pərhiən ia İesu Kristo.

²* Nəfwakiien səiəu mə Kumwesən tata səkitaha mine İesu Kristo İərimənu səkitaha, trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Kumwesən rəkwein amasan ia kitaha səməme səməuvehe mhə kuatia kitaha Kristo

³* Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo. In rınəkwein amasan ia kitaha nərmama səməme səməuvehe mhə kuatia kitaha Kristo, məriari pehe ia nənimwıtaha mine narımnari amasan me pam səməme kamhəuku pen ia nıtətə ia neiai. ⁴* In ruvərfi raka kitaha fwe tui nəpin tıprənə ramiwən ihi, mə tsəuvehe mhə kuatia kitaha Kristo, nənə mhəuvehe mhə nəkur ikinan me səvənhi, tsatuk-watukw pam ia nənimen. Ti nəri nə mə in rokeikei kitaha, ⁵* in rınəmri əpə raka kitaha fwe tui anan, mə kitaha tsəuvehe mhə nıpwənən me ia İesu Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien amasan səvənhi mine nəfe in rokeikei mə tro. ⁶* Kumwesən ro iamınhi irə mə tsaməgnəgini in ti namasanien səvənhi sə ramasan məpi raka. In rəriari pehe auər a namasanien nəha m kitaha səməuvehi raku pen ti Tini keikei. ⁷* Ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mhə kuatia kitaha min, niten rifi nari ia kitaha, mə Kumwesən trəpwəh nərpwınien noien ərəha me səkitaha. Noien nəha ramesi pen namasanien səvənhi sə rasori pik anan. ⁸ In rətəgi irapw namasanien nəha m kitaha rəpi raka, mə kitaha səukurən mhətə sas ia narımnari me pam. ⁹* In

* **1:1:** Rom 1:1,7, 1Kor 1:1, Kol 1:1, Wok Me 18:19-21, Wok Me 19:1

Efes 2:6 * **1:4:** Jon 15:16, 17:24, 2Tes 2:13, Efes 5:27, Kol 1:22

3:17, Kol 1:13 * **1:7:** Efes 2:7, Kol 1:14,20 * **1:9:** Rom 16:25

* **1:2:** 2Kor 1:2, Kol 1:2 * **1:3:**

* **1:5:** Jon 1:12 * **1:6:** Mat

ro pui pehe m kitaha nāfe in rinamarkwafə i fwe kupwən mokeikei mə tro. Nəri naha ramesi pen nətərigien amasan səvənhi sə in tro kini nəghi Kristo irə. ^{10*} Kumwesən tro nəri naha ia nəpən atukwatukw səvənhi, mousəsımwın narımnari me pam ia neiai mine ia tıprənə həuvehe Kristo trasori ia nırəha.

^{11*} Kumwesən rımərfi kımaha mwi mə kımaha tahəuvehe nərmama səvənhi, mho kuation kımaha Kristo. In ro iamınha irə mesi pen nətərigien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe tui anan. In Kumwesən sə ramo narımnari me pam mamesi pen nətərigien səvənhi mine nāfe rokeikei mə tro. ¹² Nənə in rokeikei mə kımaha səməme iahəməukupwən mhəmri pen əknekin nətərigien səkımaha ia Kristo tahaməkeikei mhəgnəgini in ti nasoriien səvənhi. ^{13*} Nənə kımiaha mwi hiəməuvehe mho kuation kımiaha min nəpən hiəregi nəgkiariien pərhiən, nəgkiariien amasan sə Kumwesən rauvehimıru kımiaha irə. Ti nəri nə mə kımiaha hiəni nıpərhiendien ia Kristo, Kumwesən rəmri pen mak səvənhi ia kımiaha rahatən pen mə kımiaha nərmama me səvənhi. Mak nə in nə Nənımwın İkinan sə Kumwesən rıməni mə truvei pehe. ^{14*} Ti nəri nə mə Nənımwın İkinan ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narımnari amasan me naha in rınəmri karen mə səkitaha. Kitaha tsəuvehi narımnari amasan me naha nəpən Kumwesən trifi anan nari ia kitaha. Pwəh səgnəgini in ti nasoriien səvənhi!

Nəfwakiiən mine nini viviiən

^{15-16*} Ro pen, ia nəpən me pam iakani vivi Kumwesən tukumiaha, məpwəh nəpwəhien, ti nəri nə mə iakuvəregi raka kamini nahatətəien səkımiaha ia İərimənu səkitaha İesu, mine nokeikeiien səkımiaha sə ramevən ti nərmama me pam səvənhi. Ia nəpən me pam iakani kımiaha ia nəfwakiiən me səiου, ^{17*} maməres Kumwesən səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo, Tata sə ramasan pıik, mə in truvei pehe Nənımwın səvənhi m kımiaha. Nənımwın naha tro kımiaha hiəukurən nari, mo pui Kumwesən m kımiaha mə tihəukurən amasan in. ^{18*} İakaməres mə fwe imwə ia rərımiaha nəmrimiaha trukuraan mə tihətə sas nəri naha Kumwesən rınəkwein kımiaha tukwe mını mə tihəmri pen əknekin nətərigien səkımiaha irə. Tihətə sas mwi ia narımnari amasan me rıpıik səməme in truvei pen m nərmama me səvənhi, ^{19*} mine nıskaiien səvənhi sə rasori anan ia kitaha nərmama saməni nıpərhiendien ia Kristo. Nıskaiien naha rəmwhen ia nıskaiien asori səvənhi ^{20*} sə in rino Kristo irə rətui mwi ia nəmhaien səvənhi, marə mo mwi in rəkure ia nıkəren mwatuk ia nıtətə ia neiai. ²¹ Kwopun Kristo raməkure ikin in fwe irənhə anan məpi raka pam nənimwın me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərimənuien, məpi raka pam nəmə skai me mine nərimənu me. Rəmwhen a mwi nəhag sə Kumwesən rıməuvei pen min in irənhə anan məpi raka nahag me pam səməme kamini. Rıpkə mhə nəhag me əpa i səməme kamini ia nəpən i ipwet mine mətə nəhag me naha mwi səməme tukini ia nəpən sə tırpkuvehe. ^{22*} Kumwesən rınəmri narımnari me pam kamharə inhəripw ia tıpage nısiu Kristo nənə mo in ruvehe masori ia narımnari me pam. Ro iamınhi irə mə trasitu ia nakalasia me səvənhi. ^{23*} Nakalasia me naha irəha nə nıpwrai

* **1:10:** Kal 4:4, Kol 1:16,20 * **1:11:** Rom 8:28-29 * **1:13:** Kol 1:4-6, Efas 4:30 * **1:14:** 2Kor 1:22 * **1:15-16:** Kol 1:3-4, 1Tes 1:2 * **1:17:** Kol 1:9 * **1:18:** Efas 4:4, Kol 1:12 * **1:19:** Kol 1:11 * **1:20:** 2Kor 13:4, Kol 2:12, Hip 1:3, Kol 1:16, 2:10 * **1:22:** Sam 8:6, Mat 28:18 * **1:23:** Efas 4:10,15, Rom 12:5, Kol 1:18

Kristo, Kristo rukuær ia niræha, nænæ ia noien a mwi næha in rukuær ia narimnari me pam.

2

Kumwesæn rimæuvehimiru kitaha ia namasanien sævænhi

¹ *Fwe kupwæn kimiaha hiæmwhen mæ hiæuvamhæ raka ti næri næ mæ hiæmæru i nækwai Kumwesæn, nænæ mamho noien æræha me. ² *Fwe kupwæn hiæmavæn mamho noien æræha me næha, mamhesi pen suatuk sævæi tiprænæ i, mamhækuriræ iæremhæ asori sæ ramærimænu ia nænimwîn æræha me ia nimagouagou. In næha nænimwîn sæ ramowok næha tækwækwuni ia reri nærmama sæmæme kamhæru i nækwai Kumwesæn. ³ *Fwe kupwæn kitaha pam sæmwhen a ia niræha. Noien æræha me reritaha rokeikei pik kamhæiri kitaha samo næfe næghin nipwrataha mine nætærigien sækitaha krouokeikei. Ro pen ia noien sækitaha kitaha sæmwhen a ia nærmama me pam sæmæme hamo niemaha ramæpi pik Kumwesæn. ⁴ Mætæ Kumwesæn napiien sævænhi rasori. Nokeikeiien rokeikei kitaha iræ rasori pik anan, ⁵ mo in ruvehi pehe nimiruien m kitaha næpin sæmwhen ia nærmama hæuvamhæ raka ia noien æræha me, sætui mwi ia nemhæien kitaha Kristo. (Kumwesæn rinasitu ia kimiaha ia namasanien sævænhi nænæ muvehimiru kimiaha.) ⁶ *Nænæ ia noien næha sæ Kumwesæn ro kitaha sæmæuvehe mho kuation kitaha Iesu Kristo, in ruvehi utæ kitaha min, sækure kitaha min ia nitætæ ia neiai. ⁷ *In rokeikei mæ ia næpin me sæmæme kamhæuvehe in trukuræn noien nærmama hætoni namasanien i sævænhi rasori pik anan irau nokeikeiien krauvehe tukutaha ia Iesu Kristo. ⁸ *Kumwesæn rinasitu ia kimiaha ia namasanien sævænhi, nænæ muvehimiru kimiaha, ti næri næ mæ hiæmæni nipærhienien ia Kristo. Narimnari me næha ripko mhæ kimiaha atukw hiæno, mætæ ræmwhen ia nari riti sæ Kumwesæn rimæuvei pehe auær a m kimiaha. ⁹ *Ro pen ko iærmama riti ripkæfiutæ atukw mhæ in tukwe, ti næri næ mæ ripko mhæ kimiaha hiæno narimnari me næha. ¹⁰ *Ro iamînhi iræ ti næri næ mæ kitaha nærmama Kumwesæn rino wok ia nimiruien sækitaha, mo kitaha sæuvehe mho kuation kitaha Iesu Kristo mæ kitaha tsamo noien amasan me. Kumwesæn rinærnæpenæ raka ia noien amasan me næha fwe kupwæn mæ kitaha tsamaræ mamho.

Nækur Isrel mine nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel

¹¹ *Ro iamînhi iræ kimiaha nærmama ripko mhæ kimiaha nækur Isrel ia nipwramiaha rerimiaha tramrhi naræien kupwæn sækimiaha. Nækur Isrel kamîni iræha mæ nærmama kauvehi ninhum minræha iræha kamhæni æræha kimiaha ti næri næ mæ kipkuvehi mhæ ninhum m kimiaha. Nuvehien ninhum næha iakani kamo ia nipwrai iærmama, nærmama kamho ia ræginræha. ¹² *Kimiaha rerimiaha tramrhi mæ fwe kupwæn kimiaha hiæmaræ Kristo riwæn tukumiaha, kimiaha nækur iruæ me, ripko mhæ kimiaha nækur Isrel, kimiaha nækur pwispwis me, ko hiæpkuvehi mhæ narimnari me sæmæme Kumwesæn rino promes fwe kupwæn mæ truvei pen m nærmama me sævænhi. Fwe kupwæn naræien sækimiaha ia tækure tiprænæ i nari amasan riti riwæn iræ sæ tihameitenhi mæ truvehe, nænæ hiæreirei anan Kumwesæn. ¹³ *Fwe kupwæn kimiaha hiæmæuvæn isipwîn ti Kumwesæn, mætæ tækwækwuni hiæmæuvehe

* **2:1:** Kol 1:21, 2:13   * **2:2:** Kol 3:7, Taet 3:3, Jon 12:31, Efes 5:6, 6:12   * **2:3:** Kol 3:6   * **2:6:** Kol 2:12   * **2:7:** Efes 1:7   * **2:8:** Jon 4:10, Hip 6:4   * **2:9:** 1Kor 1:29-31, 2Tim 1:9   * **2:10:** Taet 2:14   * **2:11:** Efes 5:8   * **2:12:** Kol 1:21, Rom 9:4, 1Tes 4:13   * **2:13:** Kol 1:20

mho kuation kimiaha Iesu Kristo, nənə mhəuvehe ipaka ti Kumwesən ia nite Kristo.

14 *Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Kristo in nə nəmərīnuien səkitaha in rino kitaha nəkur Isrel mine səməme rīpko mhə kitaha nəkur Isrel səuvehe mho kuation. Nəpai kino ia kəruətērei sə fwe kupwən ro kitaha saməmwəki kitaha me, rərpifi kitaha səpkuvehe mhə mho kuation, Kristo rinousi ətestesi nəpai nəha rīmwei ia nemhəien səvənhi. 15 *In ruvehi raka Loa səvəi nəkur Isrel irəha natuakəmien me irə, mə in rukurən nuvi simwinien ia nīpwrən nəkur Isrel mine nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel krouvehe iərmama vi riti ia nīrau. Ia noien nəha in rəmri nəmərīnuien. 16 *Ia nei kamarkuau i in rousəsīmwin kitaha pəri ia nīpwrən kuation, nīpeki kitaha səuvehe ti Kumwesən, mousi əpune noien i saməmwəki kitaha me. 17 *In rīmauvehe məvisau nəgkiariien amasan səvəi nəmərīnuien revən ti nərmama isīpwin ti Kumwesən, nənə məvisau mwi nəgkiariien nəha revən ti nərmama ipaka tukwe. 18 *Nənə ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuation kitaha min, kitaha nəkur Isrel mine səməme rīpko mhə kitaha nəkur Isrel kitaha pam səukurən nuvniwəien ia Nənīmwin kuation mhəuvən ti Tata Kumwesən.

19 *Ro iamīnhi irə rīpko mhə kimiaha nəkur iruə me rəmwhen sə fwe kupwən, rīpko mhə kimiaha nərmama pwīspwīs me, mətə kimiaha hiəuvəuvehe mhəno kuation kimiaha nərmama ikinan me səvəi Kumwesən, kimiaha nərmama ia nəkwai nīmwə səvənhi. 20 *Kuvrhəkin nīmwə nəha ia təkure nəri sə əposol me mine profet me hənəmri irapw. Iesu Kristo in rəmwhen ia kəruətērei nəha kukupwən kukurei pen ia kona kostat kuvrhəkin nīmwə irə. 21 *In raməkwtəmhiri pam nīmwə nəha, mamō nīmwə nəha rautə muvehe mō nīmwə ikinan irə səvəi Iərimənu. 22 *Ti nəri nə mə kimiaha hiəməuvehe mho kuation kimiaha min, in rauvehi mwi kimiaha, mauvrhəkin pen kimiaha ia nīmwə nəha, mə tihəuvehe mhəmwhen ia nīmwə sə Kumwesən ramarə irə ia Nənīmwin.

3

Pol in iərmama sə raməvisau m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel

1 *Ro iamīnhi irə, iou Pol, iərmama səvəi Iesu Kristo sə iakamarə ia kalapus tukumiaha nərmama rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel, iakaməfwaki tukumiaha.

2 *Rosi kimiaha hiəuvəregi raka mə Kumwesən rino ramasan miou, muvei pehe wok i miou mə takasitu ia kimiaha. 3 *Rəmwhen ia nəgkiariien sə iakuvrai raka, nəgkiari ouihī a irə, iakani mə Kumwesən rino pui pehe nari riti miou nari sə fwe kupwən raməkwafə. 4 Nəpīn hiəvsini nəgkiariien nəha, nənə tihəukurən nīpwrāi nəgkiariien səiou ia nəgkiariien i raməgkiari ia Kristo, nəgkiariien sə raməkwafə 5 kīpkini irapw mhə ti nīpwnəti nərmama me fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni Kumwesən rino pui nəgkiariien nəha m əposol ikinan me mine profet me səvənhi. In rino pui pen mīnraha ia Nənīmwin səvənhi. 6 *Nəgkiariien nəha ro iamīnhi irə. Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həuvəuvehe mhəno kuation irəha nəkur Isrel nənə tuhəuvehi pəri nautə amasan me səməme Kumwesən rīnəmri karen mə səvəi

* 2:14: Aes 9:6, 1Kor 12:13, Kol 2:14 * 2:15: 2Kor 5:17, Kol 1:20,22 * 2:16: Sek 9:10 * 2:17: Aes 57:19 * 2:18: Efes 3:12 * 2:19: Efes 3:6, Hip 12:22-23 * 2:20: Mat 16:18, 1Kor 3:11 * 2:21: Efes 4:15-16, Kol 2:19, 1Kor 3:16 * 2:22: 1Tes 2:5 * 3:1: Efes 4:1, Fil 1:7,13, Flm 1,9 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Efes 1:9-10, Kol 1:26 * 3:6: Efes 2:13,16-19

nərmama me səvənhi. Irəha tuhəuvehi pəri nəfe Kumwesən rino promes irə ia nəgkiariien amasan səvənhi truku pen ia Iesu Kristo.

7 *Iou iasitu riti sə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha. Noien nəha ramesi pen namasanien i Kumwesən ruvei pehe auar a miou ia niskaiien səvənhi. 8 *Nəri auar a mə iou inhəripw anan ia nərmama me pam səvai Kumwesən, mətə in ruvei pehe namasanien nəha miou mə takəvisau m nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel nautə me səvai Kristo ko səpkətə pam mhə. 9 *Takaməkeikei mamə nərmama me pam hətə mhəukurən mə Kumwesən rəfo mo nətərigien səvənhi sə fwe kupwən ramərkwafə rier pehe. Ia nuk nuk me fwe kupwən Kumwesən sə rino narimnari me pam rinərkwafə nətərigien nəha. 10 *Kumwesən ro iamihhi irə ti nəri nə mə takwtəkwuni rokeikei mə tro nənimwin me səməmə kamhəuvehi nasorien mine nərīmənuien ia nīmagouagou hətoni nukurənien səvənhi. Nukurənien nəha səvənhi suatuk me səvənhi səpəmsəpə. Nənə irəha tuhətoni nukurənien səvənhi nəpin irəha tuhətoni nakalasia me səvənhi. 11 In i ramesi pen nətərigien səvənhi sə rinərə raka fwe tui nəpin tiprənə ramiwən ihi, nənə rīməuvehe mo nīpərhienien irə ia Iesu Kristo Iərīmənu səkitaha. 12 *Ti nəri nə mə kitaha samahatətə irə, kitaha səməuvehe mhə kuatia kitaha min, nənə ro iamihhi irə kitaha səukurən nuveheien mhərer ia nəmri Kumwesən mhəpwəh nehekriien. 13 *Ro pen iakaməres kimiaha mə tihəpwəh noien nətərigien səkimiaha rimwei ia nəmisəien sə iakamarə irə ia kwopun i. Iakamregi nəmisəien tukumiaha, nənə nəmisəien sə iakamarə irə truvehi utə kimiaha.

Pol raməfwaki ti nərmama me səvai Iesu fwe Efasas

14 Mətə ia narimnari me nəha səməmə iakuvəni raka, iakinimwi nukurhuk mi ia nəmri Tata Kumwesən, 15 sə in əpa in nukune nahag me səvai nərmama me pam ia neiai mine təkure tiprənə. 16 *In rauvehi nasorien sə rasori pik. Iakaməres in mə truvei pehe niskaiien m kimiaha tihəuvehi ruku pen ti Nənimwin səvənhi, nənə tro rerimiaha riskai tihərer əknekīn. 17 *Iakaməres in mə Kristo tamarə ia rerimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiamahatətə irə. Iakaməres in mə tro nimiruien səkimiaha rərer pen ia noien i səvai Kristo sə raməkeikei nərmama, rəmwhen mə nuai nei raməkwətəmhiri tiprənə, rəmwhen mə nimwə rəpwit pen əknekīn ia tiprənə sə ramərer ikin. 18 *Ro iamihhi irə kimiaha nərmama me pam səvai Kumwesən tihəukurən amasan nokeikeiien səvai Kristo, rəmwhenimw pik, məpwəmwis pik, masori pik, mutə pik. 19 *Nokeikeiien nəha səvai Kristo iərmama ko ripkukurən pam mhə ti nəri nə mə rəpi raka nukurənien səvai iərmama. Mətə iakaməfwaki mə tihəukurən amasan nokeikeiien nəha mə Kumwesən rukuər ia rerimiaha ia noien amasan me pam səvənhi.

20 *Təkwəkwuni pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən! Ia niskaiien səvənhi sə ramo wok ia rəritaha, in rukurən noien narimnari rəpi raka anan narimnari me pam səməmə rəritaha ramrhi uə saməres in tukwe. 21 Pwəh nəgnəginiien rəvən tukwe in ia nuk nuk me mīpko mhə sampam ti namasanien səvənhi kamətə ia nakalasia me mine Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamihhi.

* 3:7: Kol 1:23,25 * 3:8: 1Kor 15:9-10, Kal 1:16, Efes 1:7 * 3:9: Rom 16:25 * 3:10: Rom 11:33, 1Pit 1:12 * 3:12: Jon 14:6, Rom 5:2, Hip 4:16 * 3:13: Kol 1:24 * 3:16: Kol 1:11 * 3:17: Jon 14:23, Kol 1:23, 2:7 * 3:18: Kol 2:2 * 3:19: Kol 2:10 * 3:20: Kol 1:29

4

Nərmama me səvəi Iesu Kristo həuvəuvehe mhəno kuatia

1* Ro pen iou iərmama sə iakamarə ia kalapus ti İərimənu səkitaha, iakamase kimiaha mə tihəmakeikei mharə ia narəlen sə ratukwatukw rəmwhən sə Kumwesən rınəkwein kimiaha mə tiho. 2* Tihamarə mamhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha ia nəpin me, mhəpwəh nəfiəutəien kimiaha. Ia nəpin me pam tiho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, mhəkeikei kimiaha me, nənə, mhəpwəh nəseniien niemaha rəpi akwauakw kimiaha. 3* Nənimwin İkinan rino kimiaha hiəuvehe mho kuatia, ro pen tihəmwur mharə ia nəmərinuien nəha sə rukurən noien kimiaha hiəuvehe mho kuatia ia nəpin me. 4* İakani iamınhi irə ti nəri nə mə nipwrai Kristo kuatia a, Nənimwin kuatia a, rəmwhən a mwi nəri kuatia a ramasan hiameitenhi mə truvehe sə Kumwesən rınəkwein kimiaha tukwe. 5* Nənə İərimənu kuatia a, nahatətəien kuatia a, paptəes kuatia a, 6* Kumwesən səkitaha pam kuatia a, in Tata səkitaha pam. In ramərimənu ia kitaha pam, mamə wok ia nimiruien səkitaha pam, nənə mamərə ia reritaha pam. 7* Mətə kitaha kuatia kuatia saməuvehi niskaiien me səpəmsəpə ramesi pen namasanien sə Kristo rınəriari irə m kitaha. 8* Rəmwhən ia Nəkukuə İkinan rani mə, “Nəpin in rutə mevən fwe irənhə anan,

nənə miri nərmama səməme ruvehi irapw niskaiien səvənraha ia naruağəniən,
miri irəha mevən kamho kalapus fwe imwəni,
nənə məriari pen narimnari amasan me m nərmama.”

9* Mətə nəgkiariien i sə rani mə, “In rutə,” nipwran rani mə in rineiwaiu pehe ia tıprənə i inhəripw anan. 10 İərmama i sə rineiwaiu pehe, in iərmama kuatia sə rıməutə mwi fwe irənhə anan məpi raka neiai mə in trukuar ia narimnari me pam. 11* Nənə in rıməuvei pen niskaiien me səpəmsəpə m nərmama mə nepwin tuhəuvehe mho aposol ia nirəha, nepwin tuhəuvehe mho profet ia nirəha, nepwin tuhəuvehe mho irəha nərmama səvəi nini irapwien nəgkiariien amasan, nepwin tuhəuvehe mho pasta ia nirəha mine nahatən me. 12* Kuvei pen niskaiien me nəha mınraha mə irəha tuhasitu mhəpnəpenə ia nərmama me səvəi Kumwesən həukurən noien wok səvənhi. Wok nəha in nəha wok səvəi nuvrhəkinien nipwrai Kristo. 13* İrəha tuho wok irə meste kitaha pam səuvehe mho kuatia ia nahatətəien səkitaha mine nukurəniən səkitaha ramo nukurəniən ti Tini Kumwesən, nənə kitaha səmwhən ia iərmama sə ruvəpwinari mhəmwhən a mwi ia Kristo.

14* Nənə ro iamınhi irə kitaha tsəpkəmwhən mhə mwi ia nəkwərhəkwərha, nahatəniən eikuə me səvəi nərmama səməme kamho ikouikou ti nirien nərmama ia mour ko həpko mhə kitaha səmwhən ia kinu riti sə təsi rausvini-uvşini nənə nimətəgi raməpwi irapw mamevən. 15 Mətə kitaha tsəməkeikei mamhəni irapw nəgkiariien pərhiən, mamhəni irapw ia nokeikeiien, nənə mhəuvehe mhəpwinari ia narimnari me pam mhəmwhən ia Kristo. Kristo in kənkəpwə, 16 nənə kitaha səmwhən ia nipwran. In ramo kitaha səuvehe mho kuatia mhəmwhən ia nipwrai iərmama kuvi tərini nipərpərin me ia kwopun nəkəkrin me kamhəripin İkin, nənə nəpin nipərpəri nipwran nəha kamho wok

* 4:1: Efes 3:1, Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15 * 4:4: Rom 12:5, Efes 2:16,18
* 4:5: Jon 10:16 * 4:6: 1Kor 12:6 * 4:7: Rom 12:3,6 * 4:8: Kol 2:15 * 4:9: Jon 3:13
* 4:11: 1Kor 12:28 * 4:12: 2Tim 3:17 * 4:13: Kol 1:28 * 4:14: 1Kor 14:20

me sɔvənraha kuation kuation, nɪpwran pam ruvehe mɪpwinari, nənə mamō in atukw ruvehe mamskai mwi ia nokeikeien.

Kitaha tsaməkeikei mharə mhəmwhen ia nɪpwnəti nukuraanien me

17 *Ro pen ia nəghi ɪərimənu səkitaha iakani pehe skai tukumiaha mə kimiaha tihəpwəh mwi narəien rəmwhen ia nərmama səməme hərəirei Kumwesən. ɪrəha kamharə mamhesi pen nətərigien sɔvənraha sə ro nəri auər a ɪrə. 18 *Nətərigien sɔvənraha raməmak ia nəpitəvien. ɪrəha isipwin ti nimiruien sɔvəi Kumwesən ti nəri nə mə kənkəpwənraha riskai, hərəirei nari. 19 *ɪrəha hənəpwəh naurisien, mhəsəni pen atukw a ɪrəha ia noien ərəha mamhō noien əmkemik me səpəmsəpə, kō kɪpkuvi raka mhə ɪrəha ɪrə ti nəri nə mə hokeikei pik.

20 Mətə nəpin kinahətən kimiaha ia Kristo, nahatənien nəha ropə anan ia sə nəha! 21 Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien sɔvənhi. Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me sɔvənhi, nərmama hənəhatən raka kimiaha ia nəgkiariien pərhiən sə ruku pen ti Iesu, 22 *mhəhatən kimiaha mə tihaməkeikei mharaka ia noien akuas me səkimiaha səməme hianamo ia narəien səkimiaha fwe kupwən. Noien me nəha hiamokeikei pik kamheikuə ia kimiaha mamhouraha kimiaha. 23 *Nimiruien mīne nətərigien səkimiaha tuhaməkeikei mhəuvehe mhərməvi mwi. 24 *Nənə kimiaha tihaməkeikei mharkahu ia nimiruien vi. Nimiruien vi nəha ia nəha ɪərmama vi sə Kumwesən rino mə trəmwhen ɪrə. In rino ɪərmama nəha mə tratukwatukw pərhiən, məmher.

25 *Kimiaha pam tihaməkeikei mhəpwəh noien sɔvəi neikuəien, nənə mamhəni a nɪpərhiənien m kimiaha me, ti nəri nə mə kitaha pam kuation ia nɪpwrai Kristo. 26 *Trini mīnuə niemaha raməpi kimiaha, rərəha mə hio noien ərəha riti. Tihəpwəh nuvehien niemaha meste meri rivə, 27 kamo hiəuvei pen kwənmanan m Setan. 28 *ɪərmama sə ramakres traməkeikei mhəpwəh noien nəha. In traməkeikei mamsese, mamowok sə ramasan ia rəgin mə in rukurən nasituien ia nərmama nautə sɔvənraha riwən.

29 *Tihəpwəh niniien nəgkiariien ərəha ia tərhumiaha, mətə tihəni a nəgkiariien amasan sə rukurən nasituien ia nərmama səməme həpou həuvehe mhəskai mwi. Nəgkiariien nəha rukurən nasituien ia nərmama səməme kamhəregi. 30 *Tihəpwəh noien Nənimwin Ikinan riregi rərəha tukumiaha, ti nəri nə mə Nənimwin nəha rəmwhen ia mak riti sə Kumwesən rinəmri raka ia kimiaha ramahətən pen mə ia nəpin sampam in treivinari ia kimiaha. 31 *Kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh nəgkiariien əfiə me pam, mīne niemaha, mīne nətəpaharien, mīne niniien nɪkare ɪərmama ɪrəha nəmwəkien me pam. 32 *Kimiaha tihaməkeikei mhə ramasan m kimiaha me, nənə mhə rərɪmiahā rīmərū tukumiaha me. Trini mīnuə kimiaha riti ro rərəha m kimiaha riti mwi, tihənouenou ɪrə rəmwhen ia Kumwesən rinənouenou ia noien ərəha me səkimiaha ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuation kimiaha Kristo.

* 4:17: 1Pit 1:14, Rom 1:21 * 4:18: Efes 2:12 * 4:19: Kol 3:5 * 4:22: Rom 8:13, Kol 3:9
 * 4:23: Rom 12:2 * 4:24: Jen 1:26, Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9, Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4,
 Jem 1:19-20 * 4:28: 1Tes 4:11 * 4:29: Efes 5:4, Kol 3:8, 4:6 * 4:30: Aes 63:10, 1Tes 5:19, Efes
 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mat 6:14, Mat 18:22-35, Kol 3:12-13

5

1 *Ro pen tihousari mā tihāmwhēn ia Kumwesān ti nāri nā mā kimiaha nīpwnētīn me in rōkeikei pik kimiaha. 2 *Tihamarā mamho nokeikeien rāmwhēn ia Kristo rokeikei kitaha nānā muvehe memhā tukutaha. Nemhāien sāvēnhi rāmwhēn ia nāri kavvani ia tākure nifātā nīpekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesān.

3 *Ti nāri nā mā kimiaha nārmama me sāvai Kumwesān nānā tihāpwāh anan noien nari riti mā tukini arāha kimiaha tukwe. Iakani noien arāha me rāmwhēn ia nārman mīne nīpran kamhāiri arnāpen irāha me, mīne noien arāha me pam sāmame ro a naurisīen, mīne noien i iārmama rerīn ramakres.

4 *Rīpkamasan mhā mā tihāni nāgkariien sē ro naurisīen ti nīnīen, uā nāgkariien arāha, uā nāfkāmanāien arāha, uā naiēn. Nāgkariien me iamīnha irā rīpkatukwatukw mhā mā tihāni. Mātā tihāni tanak m Kumwesān ti narimnari sāmame in ramo m kimiaha. 5 *Tihamāekeikei mhāukurān nāri i mā pran uā iārmān sē ramo arnāpen nari, uā iārmama sē ramo noien arāha sē ro a naurisīen, uā iārmama sē rerīn ramakres, (iārmama nāha rāmwhēn mā ramāfwaki pen m nānīmwi nari), kwopun riti sāvēnhi riwān mā trevēn muvehi ia nitātā sē Kristo mīne Kumwesān krauarimānu irā. 6 *Tihāpwāh nāsēnīen mā iārmama riti truvei pen kimiaha ia nāgkariien eikuā me sāvēnhi sāmame nīpārhiēnīen riwān irā. Iakani iamīnhi irā ti nāri nā mā noien arāha me nāha kamho Kumwesān niemaha ramāpi, nānā in trārpwīn noien arāha me sāvai nārmama sāmame kamhāruī nākwan. 7 Ro iamīnhi irā kimiaha tihāpwāh navēn pāriēn kimiaha nārmama me sāmame ho iamīnha irā.

8 *Fwe kupwān kimiaha hīamarā ia nāpitāvīen, mātā tākwātkwuni ti nāri nā mā hīāvūvehe ti Iarimānu sēkitaha, hīnarā ia nukuraanien. Ro iamīnhi kimiaha tihamāekeikei mharā mhāmwhēn ia nīpwnāti nukuraanien me, 9 ti nāri nā mā nukwai nukuraanien kamātōni ia noien me pam sāmame hamasan, mhātukwatukw, mho nīpārhiēnīen. 10 *Nānā tihousari mhātui ia noien me sāmame Iarimānu sēkitaha rerīn ragien tukwe. 11 *Tihāpwāh nukurirāien nārmama me sāvai nāpitāvīen mhāpwāh noien noien arāha kimiaha mīnraha. Nāri amasan riwān ia noien me nāha. Mātā tihāvūvehi noien me nāha mhāvūvehe ia nukuraanien. 12 Nīpārhiēnīen ro a naurisīen mā tikini narimnari me sāmame irāha kamho afafa, 13 *mātā narimnari me pam nukuraanien ramāhiāpwīn hāvūvehe mho nīpwrān kamātōni. 14 *Ro iamīnhi irā ti nāri nā mā nāpīn nukuraanien ramāhiāpwīn nari riti, nāri nāha ruvehe mo nukuraanien irā. Ro iamīnhi irā kani mā,
“Ik sē ikamāpri, ikātui rā,
mātui mwi ia nemhāien sām,
pwāh Kristo rāhiāpwīn ik.”

15 Ro pen tihātui amasan ti narāien sēkimiaha mā hīamāfarā irā. Rārāha hīamarā mhāmwhēn nārmama hāreirei nari, mātā tihamāekeikei mharā mhāmwhēn ia nārmama sāmame hāukurān nari. 16 Nānā trīni mīnuā hīātōni suatuk sāvai nāmasanien, hīesi pen ti nāri nā mā ipwet mīne samarā ia nāpīn arāha. 17 *Hāpwāh nīreireiēn nari, mātā tihāmwrū mhāukurān nari

* 5:1: Mat 5:48 * 5:2: Rom 14:15, Kal 2:20, Hip 10:10, Eks 29:18 * 5:3: Kol 3:5 * 5:4: Efes 4:29 * 5:5: 1Kor 6:9-10, Kol 3:5 * 5:6: Kol 2:4,8, Rom 1:18 * 5:8: Efes 2:11,13, Kol 1:13, 1Tes 2:9, Jon 12:36 * 5:10: Rom 12:2 * 5:11: 2Jon 10-11 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Aes 26:19, 60:1, Rom 13:11 * 5:17: Rom 12:2, Kol 1:9

sə Iərimənu səkitaha rokeikei. ¹⁸ *Tihəpwəh nəkənəien nənīmwiien skai rəmwhen ia waen ti nəri nə mə tro kəmkapwəmiaha rətə wau miri pen kīmiaha ia noien ərəha. Mətə pwəh Nənīmwin Ikinan rukuər ia kīmiaha. ¹⁹ *Tihəgkiari m kīmiaha me ia nīpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mine nīpu me səvəi nəfwakiiien, mine nīpu me səməme kamhəuku pen ia Nənīmwin Ikinan. Nənə tihani nīpu me ia rerimīaha ti nəgnəginiien Iərimənu. ²⁰ *Ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, tihaməni tanak m Tata Kumwesən ti narimnari me pam ia nəpīn me.

²¹ *Kīmiaha tihaməkeikei mhəsiai kīmiaha me ti nəri nə mə kīmiaha hiaməsiai Kristo.

Nīpran me mine nərman me səvənrəha

²² *Kīmiaha nīpran me, tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkīmiaha rəmwhen hiaməsiai Iərimənu səkitaha. ²³ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə iərman in kənkapwə rasori ia pran səvənhi rəmwhen ia Kristo in kənkapwə rasori ia nakalasia me səvənhi. Nakalasia me nəha irəha həmwhen ia nīpwrai Kristo, nənə in rauehimiru irəha. ²⁴ Rəmwhen ia nakalasia me kamhəsiai Kristo, pwəh nīpran mwi kamhəsiai nərman me səvənrəha ia narimnari me pam.

²⁵ *Kīmiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nīpran me səkīmiaha rəmwhen ia Kristo rokeikei nakalasia me səvənhi, nənə məseni nīmīruien səvənhi ti nīrəha. ²⁶ *In rīmamhə ti nīrəha mə trəmri kəpən irəha mə səvəi Kumwesən, məpərhi irəha ia nui irau nəgkiariien səvənhi. ²⁷ *In rino iamīnha irə mə in trukurən nərpwi irapwien nakalasia me səvənhi ia nənimen, irəha tuhəmwhen ia pran riti tihari səvənhi ramasan pīk, nəmkemikien uə nəri pitəv uə nari riti iamīnhi riwən, mətə irəha tuhəmher, mhatukwatukw pam. ²⁸ Ia noien a mwi nəha, nərman tuhaməkeikei mhokeikei nīpran me səvənrəha rəmwhen mə irəha kamhokeikei atukw a nīpwrənraha. Iərman sə rokeikei pran səvənhi, in rokeikei atukw a in. ²⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmana riti riwən sə raməmwəki atukw ia nīpwrən, mətə in raməni amasan nari mə tro nīpwrən ruvehe mīskai, nənə mamətui amasan ti nīpwrən rəmwhen ia Kristo in ramətui amasan ti nakalasia me səvənhi, ³⁰ *ti nəri nə mə kītaha səmwhen ia nīpərpəri nīpwrən. ³¹ *Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Ro iamīnhi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi,
mėvən rouarə pəri irau pran səvənhi,
nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmana kuaia.”

³² *Nəgkiariien nəha rani nari riti rasori nīpwrən rərkwafə, mətə iou iakani mə raməgkiari ia Kristo mine nakalasia me səvənhi. ³³ Mətə raməgkiari mwi ia kīmiaha kuaia kuaia. Ro pen iərman traməkeikei mokeikei pran səvənhi rəmwhen ramokeikei atukw a in, nənə pran traməkeikei mīsiai iərman səvənhi.

6

Nəkwrəhəkwərəha me irəha tata me mine mama me səvənrəha

* **5:18:** Luk 21:34 * **5:19:** Kol 3:16, Sam 33:2-3 * **5:20:** Kol 3:17 * **5:21:** 1Tes 5:5 * **5:22:** Kol 3:18, 1Tes 3:1 * **5:23:** 1Kor 11:3, Efes 1:22 * **5:25:** Kol 3:19, 1Tes 3:7, Kal 1:4 * **5:26:** Taet 3:5, Hip 10:10 * **5:27:** 2Kor 11:2, Kol 1:22 * **5:30:** 1Kor 6:15, Efes 1:22-23 * **5:31:** Mat 19:5
* **5:32:** Rev 19:7

1 *Kimiaha nəkwerhakwərha me səvəi Iərimənu, tihaməkeikei mho nəkwai tata mine mama me səkimiaha ti nəri nə mə noien i ratukwatukw mə kimiaha tiho. 2 **“Tikisiai səim tata mine mama.”* In i loa kiməkupwən kini irau promes riti. 3 *Promes nəha rani mə, *“Trini minua ikamo iaminha irə, narimnari me ia nimiruien səim tuhaiu amasan, nənə nimiruien səim ia tivrənə i trəpwəmwis.”* 4 *Kimiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwerhakwərha me səkimiaha niemaha rəpi irəha, mətə tihətəni amasan irəha, mhəkoui amasan irəha, nənə mhahatən irəha ia suatuk səvəi Iərimənu.

Slef me mine nəmə asori me səvənraha

5 *Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha ia təkure tivrənə i mhehekir mhətəmmiwīn, nənə tiho ia rerimiaha pam rəmwhen a mə iəmə asori səkimiaha in Kristo. 6 Tihəpwəh noien nəpin kamhətəni a kimiaha rəmwhen ia nərmmama səməmə kamhəmwur mə tuho nərmmama rerinraha ragien, mətə tiho nəkwanraha rəmwhen mə kimiaha slef me səvəi Kristo, nənə mamho nəkwai Kumwesən ia rerimiaha pam. 7 Tiho wok səkimiaha ia nətərigien amasan rəmwhen a mə Iərimənu in iəmə asori səkimiaha, rīpko mhə iərmama a riti in iəmə asori səkimiaha. 8 *Kimiaha hiəukurən mə Iərimənu truvei pen nərəkuien n nərmmama me pam ti noien amasan me səməmə hənə, nəri auər a mə in slef uə rīpko mhə in slef.

9 *Nənə kimiaha nəmə asori me, tihaməkeikei mhətəni amasan mwi slef me səkimiaha iaminha irə, mhəpwəh nəgkiari skaiien minraha mə tuho nəkwmiaha, ti nəri nə mə hiəukurən mə iəmə asori səkimiaha minraha kuatia a fwe ia neiāi, nənə in tro rəmməmwən m nərmmama me pam.

Narimnari me səvəi naruağanien Kumwesən rīpeki pehe m kitaha

10 *Səiou nəgkiariien sampam ro iamīnhi irə. Tihərər əknekin ia Iərimənu səkitaha mine niskaiien asori səvənhi. 11 *Tihaməkeikei mharkahu narimnari me pam səvəi naruağanien səməmə Kumwesən rīpeki pehe m kimiaha, mə hiəukurən nərerien mhənise neikuaiēn me səvəi Setan. 12 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha səpkaruagan mhə kitaha nərmmama, mətə samaruagan kitaha nənimwīn me səməmə kamhəuvehi nasoriēn mine nərimənuiēn. Irəha i nənimwīn skai me səməmə kamhərimənu ia noien me səvəi nəpitəvien ia təkure tivrənə i mine nənimwīn ərəha me ia nimagouagou. 13 Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mharkahu ia narimnari me pam səvəi naruağanien səməmə Kumwesən rīpeki pehe m kimiaha, mə nəpin nərəhaien sə Setan ramo ruvehe hiəukurən nərerien mhənise nərəhaien nəha. Nənə nəpin hiənaruağan pam, tihərər əknekin. 14 *Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhərər mwatuk ti naruağanien. Tihəkwtəmhiri əknekin nəgkiariēn pərhiēn rəmwhen kətoti sə hiərihi tərini kurkwamiaha irə. Tiho noien atukwatukw rəmwhen ia aean sə ramo tukuahag kwənpwenhimiaha. 15 *Tihəvisau irapw nəgkiariēn amasan səvəi nəmərinuiēn rəmwhen ia put skai sə rauvegi nisumiaha. 16 Tihahatətə ia Kumwesən rəmwhen ia nari sə hiaməuvehi mamhərkwafə pen irə. Ia nəri nəha hiəukurən no tukuahagien nukwai nifagə me napw rauək ia nirəha səməmə iəremhə asori ramerukw ia nirəha. 17 *Tihəni nīpərhiēnien ia Kumwesən mə in rauvehimīru kimiaha rəmwhen

* 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Mat 15:4 * 6:3: Dut 5:16 * 6:4: Kol 3:21, Dut 6:7,20-25, Sam 78:4, Prov 22:6 * 6:5: Kol 3:22-23, Taet 2:9-10, 1Tes 2:18 * 6:8: 2Kor 5:10, Kol 3:24-25 * 6:9: Kol 4:1, Rom 2:11 * 6:10: 1Kor 16:13 * 6:11: Rom 13:12, 2Kor 10:4, Efes 4:14 * 6:12: Jon 14:30, 1Tes 5:8-9 * 6:14: Aes 11:5, 59:17, 1Tes 5:8 * 6:15: Aes 40:9, Neham 1:15, Rom 10:15 * 6:17: 1Tes 5:8, Aes 49:2, Hip 4:12

ia kəfəfau kɪno ia aean sə ramo tukuahag kəmkapwəmiaha. Tihəkwətəmhiri nəgkiariien me səvəi Kumwesən rəmwhen ia nau səvəi naruagənien sə Nənımwin Ikinan rauvei pehe m kimiaha. ¹⁸ *Tihəfwaki ia nəpɪn me ia nɪskaiien səvəi Nənımwin Ikinan, mamhəfwaki mamhəres narimnari me səpəmsəpə. Tihamo noien nəha, mamhətui a, mhəpwəh nəpouien, nənə mamhəfwaki ti nərmama me pam səvəi Kumwesən.

¹⁹ *Tihəfwaki mwi tukw iou mə nəpɪn iakuə takəgkiari Kumwesən in truvei pehe nəgkiariien miou mə takini irapw nəgkiariien nəha məpwəh nehekiriien. Nənə takini irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo sə rɪnamərkwafə fwe kupwən. ²⁰ *Təkwtəkwi ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha ia nəghi Kristo, ro pen iakamarə ia kalapus. Həfwaki ro tukw iou mə takaripɪn mamini irapw nəgkiariien amasan nəha məpwəh nehekiriien rəmwhen sə ratukwatukw mə tako.

Nəgkiariien sampam

²¹ *Iou iakokeikei mə kimiaha tihəregi nəgkiariien səiou mine nəfe iakamo ia kwopun i. Ro pen takərhi pehe Tikikas ruvehe. In piəntaha keikei riti sə kimaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu mamō tukwini nari m Iərimənu səkitaha. In trɪni pehe tukumiaha narimnari me pam. ²² Takərhi pehe in tukumiaha ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, mini irapw tukumiaha mə kimaha iahaməfarə irə.

²³ Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe nəmərɪnuien mine nokeikeien m kimiaha, rau nahatətəien səkimiaha riskai. ²⁴ *Pwəh Kumwesən trəriari pen namanien səvənhi m nərmama me pam səməme hokeikei Iesu Kristo Iərimənu səkitaha ia nokeikeien sə trɪpkwən mhə.

* **6:18:** Luk 18:1, Kol 4:2, 1Tes 5:17   * **6:19:** Wok Me 4:29, Kol 4:3-4, 2Tes 3:1   * **6:20:** 2Kor 5:20, Flm 9   * **6:21:** Wok Me 20:4, Kol 4:7-8, 2Tim 4:12   * **6:24:** 1Tes 1:8

Filipae

Nægkiariien sà rani mæ næfe i nækukuæ

Ia nuk i 60, Pol ramaræ ia kalapus fwe Rom nənə mirai nækukuæ me i Filipae, Kolosi, Filimon, mine Efesas. Nækur Filipae hærəhi pen Epafrotaetas ruvehi nari riti mevən muvei pen m Pol. Nəpın Epafrotaetas ramaræ fwe Rom, in ramemhə pik. Nənə nakalasia me fwe Filipae rerınraha rəpou tukwe. Nəpın in rəsənın, Pol rərhi pen in ruvehi nækukuæ i mevən fwe Filipae. Pol rokeikei pik nakalasia me fwe Filipae. In ramægkiari mınraha rəmwhen mæ in tata səvənraha. Pol rını tanak mınraha ti nokeikeiien mine nasituien səvənraha. Nəri auər a Pol ramaræ fwe ia kalapus, mətə səvənhi nækukuæ ramægkiari pik ia năgıenien. Nəpın rıpik nækukuæ i ramægkiari ia “năgıenien” mine “năgıenien.” Pol rını irapw nətəien səvənhi ia nıkaren səvəi nımıruıen səvəi ipwet mine samarə irə ia təkure tıprənə i. In rını mæ, “Trını mınuə iakımıru, nımıruıen səıou in səvəi Kristo. Nənə trını mınuə iakemhə, ramanan pik anan mwı” (1:21). Rəmwhen ia nækukuæ me pam səvənhi, ia nækukuæ i Pol rauvehi utə nətərıgıen səvəi nakalasia me, maməvəhag mınraha mæ irəha tuhaməkeikei mharə pwəh nətərıgıen səvənraha kuation. Irəha tuhaməkeikei mharə mamho nəkwaı Kumwesən.

Nægkiariien sə rakupwən

1 *Iou Pol mine Timoti, kımrau iərmama mi səvəi Iesu Kristo iarauo tukwini nari min.

Nækukuæ i rauvehe tukumiaha pam nərmmama me səvəi Iesu Kristo səməme hıamarə ia taon nəha Filipae, mauvehe mwı ti nəmə asori me nəha kamhətui amasan tukumiaha mine tikon me.

2 *Pwəh Kumwesən Tata səkıtaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkıtaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərınuıen m kımiaha.

Pol raməfwaki m Kumwesən ti nəkur Filipae

3 *Nəpın me, nəpın rerık ramrhi kımiaha, iakani tanak m Kumwesən tukumiaha. 4 Nənə nəpın me pam, nəpın iakaməfwaki tukumiaha, iakaməfwaki rerık ramagien 5 ti nəri nə mæ fwe iakınərer vi a mani irapw nəgkiariien amasan muvehe meste pehe ipwet mine saməuvehi pəri rəgıtaha me tukwe.

6 *Nənə iakukurən amasan mæ Kumwesən sə rino stat ia noien amasan ia kımiaha, in traməkeikei mamə noien nəha mamevən meste tro sampam irə ia nəpın sə Iesu Kristo truvehe irə.

7 Nəpın me rerık ramrhi kımiaha, nənə ratukwatukw a mæ iakamo iamınhi irə, ti nəri nə mæ kımiaha pam hıamasıtu ia nırak ia wok i Kumwesən rıməuvei pehe mıou ia namasanien səvənhi mæ tako. Nənə nəpın iakamarə ia kalapus, mine nəpın iakamərer irapw ia nəmri nərmmama, maməvısau mæ nəgkiariien amasan ro nıpərhienien i, kımiaha hıamasıtu ia nırak ia wok i.

8 *Kumwesən rukurən mæ nəgkiariien i iakani ro nıpərhienien. Iakokeikei mə takətəni kımiaha ti nəri nə mæ iakokeikei pik kımiaha rəmwhen a ia Iesu Kristo rokeikei kımiaha.

9 Nənə in i nəfwakiien səıou mæ nokeikeien səkımiaha truvehe masori mwı irəhar nukurənien mine nəkırı amasanien nari tuharuvehe mharasori

* 1:1: Wok Me 16:12-40 * 1:2: Rom 1:7, Kal 1:3, Flm 3 * 1:3: Rom 1:8, 1Kor 1:4 * 1:6: 1Kor 1:8, Fil 2:13 * 1:8: Rom 1:9, 2Kor 1:23

ia kímiaha ¹⁰ *mā kímiaha hiəukurən nətə sasien nəfe noien ramasan pik mā tiho. Nənə ia noien nəha kímiaha tihəmher; tukəpwəh nətonnien noien ərəha riti ia kímiaha ia nəpən sə Kristo truvehe irə, ¹¹ *kímiaha tihəukuər ia noien atukwatukw me səməme Iesu Kristo rino həukuə ia kímiaha, nərmama tuhətoni mhəuvehi utə nəghi Kumwesən mhəgnəgini in tukwe.

Pol in fwe ia kalapus

¹² *Piak me, iakokeikei mā tihəukurən mā iakamarə ia kalapus, mətə noien i rinasitu pik mo nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruviris mwī mamevən.

¹³ *Ro pen naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kig Sisa mine nərmama həpik mwī həuvəukurən raka mā iakamarə ia kalapus ti nəri nə mā iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo. ¹⁴ Nəriən səiou ia kalapus ramasitu ia piəvtaha me həpik, mamō irəha hahətətə əknekən mwī ia iərimənu səkitaha, nənə mamō nətəriɡien səvənraha riskai ti nini irapwien nəgkiariien səvəi Kumwesən mhəpwəh nehekieren.

¹⁵ Nipərhiendien nepwin kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mā irəha kamhəmwəki iou nənə mhokeikei mā irəha tuhasori ia nirak. Mətə nepwin kamhəni irapw Kristo ia nətəriɡien amasan. ¹⁶ Nərmama me i nətəriɡien səvənraha ramasan irəha kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mā hokeikei iou, nənə mhəukurən mā kinəmri iou iakamarə ia kalapus mə takərer irapw ti nəgkiariien amasan səvəi Kristo mā ro nipərhiendien i. ¹⁷ Mətə nepwin səməme kamhəmwəki iou həpkini irapw mhə Kristo ia rerinraha pərhiendien. Irəha kamho iamənhi irə mamhokeikei mā tuhəuvehi utə atukw a irəha, nənə rerinraha ramrhi mā tuho nərəhaien miou nəpən iakamarə ia kalapus. ¹⁸ Mətə nəri auər a mā kamho ia noien atukwatukw uə rekəm, mətə kamhəni irapw Kristo nənə ro iamənhi irə iou rerik ramagien.

Pərhiendien, nənə takəgien mwī ¹⁹ *ti nəri nə mā iakukurən amasan mā nəri i tro Kumwesən ruvehimiru iou ia nəfwakien me səkímiaha mine nasituien səvəi Nənimwin səvəi Iesu Kristo. ²⁰ *Iou iakukurən amasan, maməmri pen əknekən nətəriɡien səiou ia Kumwesən, mā in trəpwəh nəsenien iou iako nari riti takauris tukwe. Iakokeikei mā ia nəpən me takətigase rəmwen iakamo takwtəkwni, nənə nəri auər a mā tukini mə takimiru uə takemhə, mətə noien sə iakamo ia nipwrak truvehi utə nəghi Kristo. ²¹ *Trini minuə iakimiru, nimiruien səiou in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan pik anan mwī. ²² *Trini minuə iakəpwəh nemhəien, iakukurən noien wok me nepwin sə trukua kwənkwan. Mətə iakreirei mā sə pəku nəha iakokeikei.

²³ *Takwtəkwni nəha nətəriɡien səiou ro kəru. Iakokeikei pik mā takemhə, məpwəh nipwrak, nənə marə kimrau Kristo. Iakregi mā sə nəha ramasan pik məpi raka. ²⁴ Mətə iakətoni mā narimnari me nepwin nəha takaməkeikei mo masitu ia kímiaha, ro pen iakukurən amasan mā tapkemhə mhə. ²⁵ Ti nəri nə mā iakukurən mā nəri i ro nipərhiendien, nənə iakukurən mā takamiru a maripin mamarə kitaha m kímiaha pam, nənə mamasitu ia kímiaha mā tihəuverə mwī, nənə rerimiahə tragien mwī ia nahətətəien səkitaha. ²⁶ Ro iamənhi irə kímiaha tihəukurən nəgnəgini pikien mwī Iesu Kristo tukw iou, ti nəri nə mā takuvehe mwī tukumiaha.

²⁷ *Mətə nəri kuatia i mə pwəh nəriən səkímiaha hiamarə irə ratukwatukw amasan mesi pen nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Nənə nəri auər a mā

* **1:10:** Hip 5:14, Fil 1:6, 2:16, 1Tes 5:23 * **1:11:** Jon 15:8 * **1:12:** 2Tim 2:9 * **1:13:** Wok Me 28:30, Efes 3:1 * **1:19:** 2Kor 1:11 * **1:20:** 1Tes 4:16 * **1:21:** Kal 2:20 * **1:22:** Rom 1:13 * **1:23:** 2Kor 5:8 * **1:27:** Efes 4:1, 1Tes 2:12, Fil 4:3

takuvehe mætoni kímiaha uə takəpwəh nuveheien, mətə pwəh iakregi mə hiamərəer əknekɪn ia Nənɪmwɪn kuaɪa, nətərigien səkímiaha kuaɪa, hiamousari pəri mə tihásitu ia nərmama mə tuhahatətə ia nəgkiariien amasan, ²⁸ nənə mhəpwəh nehekɪrien ia nərmama səməme haməmwəki kímiaha. Noien nəha tiho ro nɪmtətien i irəha tuhətɔni mhəukurən mə tukouraha irəha, mətə tukuvehimɪru kímiaha, nənə nəri i ruku pen ti Kumwesən. ²⁹ *Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kɪnəsəni pehe m kímiaha mə kímiaha nərmama hiaməni nɪpərhienien ia Kristo mamho tukwini nari min, mətə kɪnəsəni pehe mə kímiaha mwɪ tihəuvehi nəmisəien tukwe. ³⁰ *Kímiaha hiamregi nəmisəien sə hianətɔni kɪno miou fwe kupwən, nənə təkwətəkwuni hiamregi mə kamo ihi nəmisəien nəha miou. Rəmwhən mə kɪtaha samaruagən pəri ia narugaɪenien riti.

2

Nətərigien səkɪtaha traməkeikei məmwhən ia nətərigien səvəi Iesu Kristo

¹ Rerímiaha riskai ia Kristo ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuaɪa kímiaha min uə rekəm? Ouəh! Hiamregi ramasan ia nokeikeien səvənhi uə rekəm? Ouəh! Nənɪmwɪn Ikinan ramarə ia kímiaha uə rekəm? Ouəh! Hiamo ramasan m kímiaha me nənə mamhapi tukumiaha me uə rekəm? Ouəh! ² Mə ro iamɪnhi irə iakokeikei mə tiho rerik pwəh raɪen mwɪ. Kímiaha pam tihaməkeikei mhəuvehe mho kuaɪa ia nətərigien səkímiaha, mho nokeikeien m kímiaha me, mho pəri nari ia nətərigien kuaɪa rəmwhən mə kímiaha iərmama kuaɪa. ³ *Tihəpwəh noien nari riti ia nətərigien səkímiaha əpa, uə mho mhəuvehi utə kímiaha irə, mətə tiheiwaɪu nənə mhətərig ia kímiaha me nəpwɪn rəpi raka kímiaha atukw. ⁴ *Nənə tihásitu ia kímiaha me ti nɪmɪruien me səkímiaha. Ripkamasan mhə mə iərmama riti ramətui amasan ti nɪmɪruien əpa səvənhi.

⁵ Nətərigien səkímiaha traməkeikei məmwhən ia nətərigien səvəi Iesu Kristo:

- ⁶ *Nɪpərhienien in Kumwesən pərhien,
mətə in ripkəmwur mhə mə trəkwətəmhiri əknekɪn noien nəha sə in mɪne
Kumwesən krouəmnəmwhən a,
- ⁷ *in rəmri karen nasorien səvənhi,
muvehi noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari,
mətui pehe ia tɪpənə i nɪpwran rəmwhən ia nɪpwrai nərmama.
- ⁸ *Nənə nəpɪn kamətə in mə ramarə ia narəien səvəi iərmama,
in ruvehi irapw atukw in,
mamo nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam meste memhə,
nɪpərhienien remhə ia nei kamarkuau.
- ⁹ *Ro iamɪnhi irə Kumwesən ruvehi utə in revən fwe irənhə anan,
muvei pen nahag min sə rəpi raka pam nahag me,
- ¹⁰ *mə ia nəghi Iesu narimnari me pam səməme kamhəmɪru ia kwopun me
pam ia neiaɪ, mɪne tɪpənə, mɪne Imwei Nəkur Həuvamhə,
tuhənɪmwɪ nukurhunnraha mhəuvei pen nisaien min,
- ¹¹ *nənə irəha pam tuhəni irapw mə Iesu Kristo in Iərimənu,

* 1:29: Wok Me 16:19-40 * 1:30: Fil 1:13 * 2:3: Kal 5:26, Rom 12:10 * 2:4: 1Kor 10:24,33

* 2:6: Jon 1:1-2, 17:5 * 2:7: 2Kor 8:9, Jon 1:14 * 2:8: Rom 8:3, Jon 10:17, Hip 5:8, 12:2 * 2:9:

Wok Me 2:33, Efes 1:20-21, Hip 1:3-4 * 2:10: Rom 14:11 * 2:11: Rom 10:9

nənə noien nəha truvehi utə nəghi Tata Kumwesən.

Nərmama me səvəi Iesu Kristo kamhəser rəmwhen ia kəməhau me

¹²* Nərmama keikei me səiou. Nəpən iakamarə ihi kitaha m kīmiaha, hiamo nəkwak ia nəpən me. Nənə təkwətəkwuni nəha iakamarə isipwīn tukumi-aha, kīmiaha tihaməkeikei mhousari mho nəkwak mamhəuvən. Tihəhekīr mhətəmnīwīn māmho narimnari me nəha Kumwesən rīməuvehimīru kīmiaha tukwe. ¹³* Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə in nə Kumwesən fwe ia rerimīaha ramo kīmiaha hiokeikei noien narimnari me kamhesi pen nətərigien amasan səvənhi.

¹⁴ Ia narimnari me pam səməme hiamo, tihəpwəh nəgkiari əgkiariien tukwe mhəpwəh nəvisəien m kīmiaha me tukwe. ¹⁵ Ia noien nəha kīmiaha nīpwənəti Kumwesən me tihatukwatukw, mhəmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti səkīmiaha nəpən hiamarə ia kurkwai nərmama ikou me səməme kamho noien ərəha. Ia rerīnraha kīmiaha hiaməser mhəmwhen ia kəməhau me ia nīmagouagou, ¹⁶ mamhəuvei pen nəgkiariien səvəi nīmīruien mīnraha. Kīmiaha tiho iamīnhi irə mə nəpən sə Kristo truvehe irə iou rerik tragien tukumiaha, nənə iakukurən mə iapkau auər a mhə uə iapkisee auər a mhə. ¹⁷* Nahatətəien səkīmiaha rəmwhen ia nari riti hiaməuvei pen m Kumwesən kauvani ia təkure nifata. Trīni mīnuə kousi əpune iou nitek raiu rəmwhen ia waen kətəgi irapw ia nəri nəha, mətə iou iakokeikei a mamagien kitaha m kīmiaha. ¹⁸* Nənə ia noien kuatia kīmiaha tihaməkeikei mhokeikei a mamhagien kitaha miou.

Timoti mine Epafrotaetas

¹⁹ Trīni mīnuə Iesu Iərimənu səkitaha rəsəni, iakokeikei mə trīpko mhə tui iakərhi pehe Timoti ruvehe mətōni kīmiaha mə nəpən in rīrərig muvehe məvisau pehe kīmiaha miou, nənə iou mwi rerik tragien. ²⁰ Iərmama riti mwi riwən ia kwopun i nətərigien səvənhi rəmwhen ia səvəi Timoti, in rerīn ramrhi pik kīmiaha. ²¹* Nərmama əpə me kamhətərig a ia wok me səvənraha, mhəpwəh nətərigien ia wok səvəi Iesu Kristo. ²² Mətə Timoti noien səvənhi ramasan pik. Kīmiaha hiəuvəukurən raka mə in ramasitu ia nīrak ia wok səvəi nəgkiariien amasan səvəi Kristo rəmwhen iakunouihī ramo wok irau tata səvənhi. ²³ Ro iamīnhi irə rerik ramrhi mə nəpən iakukurən mə nari riti tro iou, iakərhi pehe in ruvehe mətōni kīmiaha. ²⁴ Nənə iakətəgite ia Iərimənu səkitaha mə trīpko mhə tui iou mwi iakuvehe mətōni kīmiaha.

²⁵* Mətə rerik ramrhi mə takaməkeikei mərhi pehe Epafrotaetas rīrərig muvehe mətōni kīmiaha. In piak sə kīmrau mīn iarauo pəri wok nənə rauaruagən pəri. Fwe kupwən hiənərhi pehe in ruvehe muvei pehe narimnari me nepwīn masitu ia nīrak irə ia nəghimīaha. ²⁶ In rokeikei pik mə trətōni pam kīmiaha. In ramregi rərəha anan tī nəri nə mə hiəregi mə in ramemhə. ²⁷ Pərhiən nemhəien riti rīməuvehi ipaka remhə, mətə Kumwesən rapi in mapi mwi iou nənə momasan in ia nemhəien səvənhi. Mətə trīni mīnuə rīmamhə pərhiən iou takregi rərəha pik anan mwi. ²⁸ Ro iamīnhi irə iakokeikei pik mə takərhi pehe in nəpən hiətōni rerimīaha tragien mwi, nənə iou mwi nətərigien sə iakamregi rərəha irə tukumiaha truvehe miwən. ²⁹* Ro iamīnhi irə nəpən in truvehe tukumiaha, kīmiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimīaha tukwe ia nəghi Iərimənu səkitaha mhagien asori. Nənə tihəuvei

* **2:12:** Sam 2:11, 1Pit 1:17   * **2:13:** Jon 15:5, 1Kor 12:6, 15:10, 2Kor 3:5, 1Tes 2:13   * **2:17:** Rom 15:16, 2Tim 4:6   * **2:18:** Fil 3:1, 4:4   * **2:21:** 2Tim 4:10   * **2:25:** Fil 4:18   * **2:29:** 1Kor 16:16, 18, 1Tim 5:17

pen nisaien m narmama sə ro me iaminha irə, ³⁰ ti nəri nə mə ipaka in remhə ti wok səvəi Kristo. In ripkhekir mhə ti nimiruien səvəni ia nəpin skai me mə trasitu ia nirak nəpin suatuk səkimiaha riwən ti nasituien.

3

Kitaha saməfiutə kitaha ti Iesu Kristo əpa

¹ *Piak me, iakuə takəgkiari ia nari riti mwi. Kimiaha tihaməkeikei mhagien ti İərimənu səkitaha. Iou iakuvəni raka nəgkiariien me i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwətəkwuni iakamrai pen mwi ia nəkukuə i. Ripkiskai mhə tukw iou ti noien ti nəri nə mə iakukurən mə trasitu ia kimiaha.

² *Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti narmama me nəha irəha həmwhen ia kuri me. Tihaməkeikei mhəsiari ti nirəha ti nəri nə mə noien səvənrəha rərəha. Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m narmama ti nahatən penien mə irəha narmama me səvəi Kumwesən. ^a ³ *Mətə kitaha i narmama pərhiien me səvəi Kumwesən səməme Nənimwin səvənhi ramarə ia reritaha mamō kitaha saməfwaki ia nipərhiien. Kitaha saməfiutə kitaha ti Iesu Kristo əpa, səpwəh nətigite ananien ia noien me kino ia nipwrataha iruə. ⁴ *Nipərhiienien iou iakukurən nəfiutəien iou ti narimnari me iaminha irə.

Trini minuə iərmama riti nəha rerin ramrhi mə in rukurən nəfiutəien in ti nipwrən, iou iakukurən nəfiutəien iou məpi raka. ⁵ *Kaha me səiou irəha nəkur Isrel atukwatukw, nənə iakiməuku pen ia kwənəkwus səvəi Penjamin. Nəpin iakinətui muvehi nəpin eit, nənə kuvehi ninhum miou. Trini minuə kani nəkur Isrel atukwatukw me, kwa iou riti ia nirəha. Kupwən iou Farisi riti, nənə iakamesi pen amasan Loa səvəi Moses. ⁶ *İakinokeikei pik nəfwakiien səvənrəha mamometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo. Ia nikaren səvəi natukwatukwien nəha kauvehi raku pen ti Loa səvəi Moses kipkatə mhə noien ərəha riti səiou.

⁷ *Mətə narimnari me pam nəha səməme iakinamətigite ia nirəha fwe kupwən nənə rerik rirhi mə hamasan pik anan, mətə təkwətəkwuni nəha iakətōni mə ho a nəri auar a me ia nirəha ti nəri nə mə iakukurən narimnari me Kristo rino. ⁸ Mətə ripko mhə sampam ia kwopun nəha. Təkwətəkwuni iakətōni mə narimnari me pam ho a nəri auar a ia nirəha ti nəri nə mə iakətōni nari riti sə in ramanan pik anan in i mə iakukurən Iesu Kristo İərimənu səiou. İakinəpwəh narimnari me pam nəha ti Iesu. İakətōni narimnari me pam nəha həmwhen ia nəri pein. İakinaraka ia nirəha mə iou iakukurən nuvehiien Kristo, ⁹ *nənə tukətōni iou mə iou iərmama riti sə iakiməuvehe mo kuatia kimrau min, iapkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia niskaiien atukw səiou ia noien səvəi nesi penien Loa, mətə iakatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə iakamahatətə ia Kristo. Nərmama səməme kamhahatətə iaminhhi Kumwesən ramo irəha həuvehe mhatukwatukw ia nənimen. ¹⁰ *İakokeikei mə takukurən amasan mwi Kristo mine niskaiien sə rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə iakokeikei mə nəmisəien me səvəi Kristo tuko mwi ia nirak pwəh iakuvehe məmwhen irə ia nemhəien səvənhi ¹¹ *mesi pen suatuk nəha meste Kumwesən tro mwi iou iakətui ia nemhəien.

* **3:1:** Fil 2:18 * **3:2:** Sam 22:16,20, Rev 22:15 ^a **3:2:** Nərmama nepwin nəha irəha kamhəvehi ninhum m narmama ripko mhə irəha nəkur Isrel mə trahatan pen mə irəha narmama me səvəi Kumwesən. Mətə aposol me həni me rekəm, nahatətəien ia Iesu Kristo in suatuk ro ik ikuvehe iərmama səvəi Kumwesən. * **3:3:** Rom 2:29 * **3:4:** 2Kor 11:18,21 * **3:5:** Luk 1:59, Rom 11:1, 2Kor 11:22, Wok Me 23:6 * **3:6:** Wok Me 8:3 * **3:7:** Mat 13:44,46 * **3:9:** Rom 3:21-22 * **3:10:** Rom 6:3-5, Rom 8:17, Kal 6:17 * **3:11:** Wok Me 4:2, Rev 20:5-6

Naiuien sɔvɔi Pol

¹²* Iou iapkini mhə mə iakineste raka noien nəha, uə iakinatukwatukw raka, rekam. Mətə ti nəri nə mə Iesu Kristo ro iou iakuvehe mo iou iərmama sɔvənhi, iakamousari mə tako noien sɔvənhi ruvehe noien sɔiou. ¹³ Piak me, tukwe iou, ia nətəien sɔiou, iapkuvehi raka mhə narimnari me nəha. Mətə nəri kuation i iakamo. Iakamenouenou ia narimnari me ia təkutak, iakaməmwur pik mauvehi niseseien ti nəri sə ramamak kupwən ia nirak.

¹⁴* Iakamaiu pen atukwatukw ti kwopun tako sampam ia naiuien sɔiou ikin mə takuvehi nəri amasan riti tukuvei pehe miou. Nəri amasan nəha in i nimiruien rerin sə Kumwesən rinəkwein kitaha tukwe mə tsəuvən fwe irənhə mhəuvehi ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵* Nənə kitaha pam nərmama səməme səuvəskai raka ia nimiruien səkitahta tsaməkeikei mhəuvehi nətərigien me nəha. Mətə trini minuə kimiaha nepwin nətərigien səkimiaha ropə, Kumwesən tro pui pehe nəri nəha m kimiaha hiətoni. ¹⁶* Mətə nəri kuation i mə pwəh səkwtəmhiri əknekin nəfe səuvəuvehi raka mhəpwəh narakaian irə.

¹⁷* Piak me, kimiaha tihəuvehe mho kuation mhesi pen təmwki nisuk sə iakino raka hiətoni, nənə mhətoni amasan səməme kamhesi pen təmwki nisumaha. ¹⁸* Iakuvəni pehe raka nəgkiariien i tukumiaha nəpin ripik, nənə təkwtəkwuni iakani pehe mwī nise nənimek ramaiu. Nərmama həpik nəha irəha həpwəh nokeikeien mə tuhəregi kaməvisau nemhəien sɔvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹⁹* Ia nəpin sampam tukouraha irəha. Kumwesən səvənraha in nə tipwinraha. Irəha kamhəfiəutə irəha ti noien me sə ro a naurisien. Nətərigien səvənraha ramevən a ti narimnari me ia təkure tiprənə i. ²⁰* Mətə kitaha nərmama imwətaha fwe ia neiai. Kitaha sameitenhi iərmama riti truku pen ikin muvehimiru kitaha. Iərmama nəha in i Iesu Kristo Iərimənu səkitahta. ²¹* In truvsinu nipwrataha i sə rəpou, mo rəmwhen ia nipwran sə riskai mamser. In tro iamənhi irə ia niskaiien səvənhi sə in ramo narimnari me pam irə səvəi tiprənə i kamhəsiai in mamho nəkwən.

4

¹* Ro pen piak keikei me kimiaha tihaməkeikei mhərəer əknekin iamənhi irə ia Iərimənu səkitahta. Kimiaha nərmama keikei me sɔiou iakamokeikei pik mə takətoni kimiaha. Hiamo rerik ramagien. Iakamregi ramasan tukumiaha rəmwhen ia iərmama sə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien irə.

Pol raməvəhag m nəkur Filipae

² Iuotia mine Sintike, iakaməgkiari vivi m kimirau mə tirouəmwur mə nətərigien səkimirau truvehe mo kuation ti nəri nə mə kimirau pəri irouahatətə ia Iərimənu səkitahta. ³* Iakaməres ik mwī, iərmama sə ikino pəri wok krau mik,^a tikasitu ia prən mi i, ti nəri nə mə iakino pik wok kimrahar minrau, krinouasitu ia nirak rouni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo kimaha Klemen mine piak me nepwin mwī səməme hənəsitu ia wok, nəghinraha fwe ia nəkukuə səvəi nimiruien.

* **3:12:** 1Tim 6:12,19, Wok Me 9:5-6 * **3:14:** 1Kor 9:24 * **3:15:** 1Kor 2:6 * **3:16:** Kal 6:16

* **3:17:** 1Kor 4:16, 1Tes 1:7, 1Tes 5:3 * **3:18:** 1Kor 1:23, Kal 6:12 * **3:19:** Rom 16:18, Rom 8:5-6

* **3:20:** Efes 2:6,19 * **3:21:** Rom 8:29, 1Kor 15:28, 1Kor 15:43-53 * **4:1:** 1Tes 2:19-20 * **4:3:**

Sam 69:28, Luk 10:20, Rev 20:12 ^a **4:3:** Kipkukurən mhə mə sin nəha iərmama nəha Pol raməgkiari irə krinouwok irau min fwe taon nəha Filipae.

⁴ *Tihagien ia næþin me ti Iærimænu sækitaha. Iakini mwi mæ tihagien.
⁵ *Pwæh nærmama hætoni noien sækimiaha mæ ramasan mæpou. Triþko mhæ tui Iærimænu sækitaha riwærig pehe mwi. ⁶ *Rerimiahaha træpwæh niwhi pikien narimnari me. Næri auær a mæ næri ouihhi uæ næri asori, mætæ narimnari me pam sëmæme hiokeikei tihæfwaki tukwe. Tihæfwaki mhæres Kumwesæn mhæni tanak tukwe in. ⁷ *Nænæ Kumwesæn truwei pehe m kimiaha næmærinuuien sæ rasori pik mæpi raka nukurænien me pam sævæi nærmama. Næmærinuuien næha trærimænu amasan ia rerimiahaha mine nætærigien sækimiaha ti næri næ mæ hiamahatætæ ia Iesu Kristo.
⁸ *Piak me, næfe næghin ro niþærhienien, næfe næghin ro nisaien, næfe næghin ratukwatukw, næfe næghin ræmher, næfe næghin kamini mæ ramasan musæpæ kamokeikei, trini minuæ nari riti næha ikin ratukwatukw mæ tukægnægini iræ, tihætærig ia narimnari me næha. ⁹ *Næfe næghin hiæuæregi mhætoni iakinahatæn kimiaha iræ ia nægkiariien mine noien sæiou kimiaha tihæmækeikei mho nænæ Kumwesæn i in nukune næmærinuuien tramaræ tukumiahaha.

Pol rægnægini nækur Filipae ti nasituuien sævænræha

¹⁰ Iærimænu sækitaha ro iou iakamagien pik ti næri næ mæ fwe tui kwopti hiæpkasitu mhæ ia nirak, mætæ tækwækwuni næha rerimiahaha ramrhi mwi iou. Ripko mhæ niþwrai nægkiariien sæiou mæ kimiaha hiænænouenou iou, mætæ suatuk riwæn mæ tihasitu ia nirak. ¹¹ *Iapkini mhæ iamænhhi iræ ti næri næ mæ narimnari me sæiou riwæn, rekæm. Iou iakuwækuræn raka suatuk rerik ramagien a ia næþin me pam næri auær a mæ naræien sæiou ramasan uæ rææha. ¹² Iou iakinæræ raka ia naræien i narimnari me sæiou riwæn iræ mukuræn, nænæ mukuræn raka mwi naræien i narimnari me sæiou ripik iræ mæpi raka iou. Næfe naræien iakamaræ iræ, næri auær a mæ næwæginien snak rasori uæ rouihhi, uæ nautæ sæiou rasori uæ rouihhi, mætæ iakukuræn pam raka naræien tukwe mamagien a. ¹³ *Ti næri næ mæ Kristo rimæuwei pehe niskaiien sævænhhi miou, nænæ iakukuræn naræien ia naræien me pam.^b

¹⁴ Mætæ kimiaha hiæno noien amasan næþin hiænasitu ia nirak ia næræhaien sæ iakinæræ iræ. ¹⁵ *Niþærhienien, kimiaha nækur Filipae hiæuækuræn raka mæ næþin hiænamregi vi a nægkiariien amasan sævæi Kristo, næþin iakimæler ia profens Masetonia, kimiaha æpa hiænasitu ia nirak ia mane. Nakalasia me nepwin ia kwopun riti mwi hæiwæn sæ hasitu ia nirak. ¹⁶ Næþin iakamaræ ia taon næha Tesalonaeka ripko mhæ næþin kuatia a hiamærhi pehe mane miou. ¹⁷ Ripko mhæ iakamætui mane mæ tihæuwei pehe miou, mætæ iakokeikei næ nasituuien i sækimiahaha trukua kwænkwan, in næ Kumwesæn trægnægini kimiaha tukwe. ¹⁸ *Iakimæuweihi pam narimnari me sëmæme hiæærhi pehe miou, nænæ ræmwhen mæpi raka. Næþin Epafrotaetas rimæuweihi narimnari me muwehe muwei pehe miou, tækwækwuni næha narimnari me sæiou hæuæpik. Narimnari me næha hiæmæuwei pehe miou ræmwhen ia næri kauvani ia tækure nifatæ niþekin rapein amasan kauwei pen m Kumwesæn in ruwei rerin ramagien tukwe. ¹⁹ Nænæ Kumwesæn sæiou sæ nautæ sævænhhi rasori, mauweihi

* **4:4:** Fil 3:1 * **4:5:** Hip 10:25,37, Jem 5:8-9 * **4:6:** Mat 6:25-34, Kol 4:2 * **4:7:** Aes 26:3, Jon 14:27, Kol 3:15 * **4:8:** Rom 12:17 * **4:9:** Rom 16:20, 1Kor 14:33, 1Tes 5:23 * **4:11:** 1Tim 6:6 * **4:13:** 2Kor 12:10, 2Tim 4:17 ^b **4:13:** Uæ "Iakukuræn noien narimnari me pam." * **4:15:** 2Kor 11:9 * **4:18:** Fil 2:25, Esik 20:41, Efes 5:2

niskaiien fwe ia neiai, in truvehi pehe m kimiaha nefe naghin riwæn tæni kimiaha ti næri næ mæ hiæmæuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo.

²⁰ Pwæh nægnæginiiien revæn ti Kumwesæn Tata sækitaha ia nuk nuk me. Ouæh, pwæh ro iamihni.

Nægkiariien sampam

²¹ Tihæni tukwini ramasan sæiou revæn ti nærmama me pam sævæi Iesu Kristo. Piævtaha me i kimaha minraha, iræha mwi hæni ramasan tukumiaha.

²² *Nærmama me pam sævæi Kumwesæn ia kwopun i kamhæni ramasan tukumiaha, nænæ nærmama nepwæn mwi sæmæme kamhæni nipærhienien ia Kristo fwe ia nimwæ sævæi Kig Sisa kamhæni ramasan tukumiaha. ²³ Pwæh namasanien sævæi Iærimænu sækitaha Iesu Kristo tramaræ tukumiaha.

---

* 4:22: Fil 1:13

Kolosi

Nægkiariien sã rani mã nãfe i nãkukuã

Kolosi in nãkukuã sã ro kahar i Pol rimãrai nãpin in ramarã ia kalapus fwe Rom ia nãpin riti ipaka ti nuk 59 uã 60. Epafras revãn fwe Rom mini pen ti Pol mã nahatãtãien eikuã me nepwĩn fwe Kolosi kamhahatãn nãrmama mã nahatãtãien sãvãnraha ia Kristo ripkãmwhen mhã. Nahatãn eikuã me nãha hamahatãn irãha mã tuhãfwaki m nagelo me, mhesi pen natuakãmien me nepwĩn, mhãsiai mwi nãpin ikinan me nepwĩn. Pol rirai nãkukuã i revãn ti nirãha mã tuhamãkeikei mhãrãr ãknekĩn, mhãpwãh nãtãrigien ia nahatãn eikuã me nãha. Kristo in rasori ia narimnari me pam. Nemhãien sãvãi Kristo in ãpa ruvehimĩru kitaha ti noien ãrãha me sãkitaha. Iesu rifi nari ia kitaha tsãpwãh mwi nisãiãien natuakãmien me sãvãi iãrmama.

1 *Iou Pol, iou aposol riti sãvãi Iesu Kristo ti nãri nã mã Kumwesãn rimãni nãkwan mã tako, mine piãvtaha Timoti. 2 *Nãkukuã i rauvehe tukumiaha nãrmama me sãvãi Kumwesãn fwe taon nãha Kolosi.

Kimiaha nã piãvmaha me hiãmãuvehe mho kuatia kimiaha Kristo, hiamahatãtã pãrhien irã.

Pwãh Kumwesãn Tata sãkitaha trãriari pehe nãmasanien mine nãmãrinuĩen m kimiaha.

Nãgnãginiĩen mine nãfwakiĩen

3 Nãpin me pam, nãpin kimaha iahamãfwaki tukumiaha, iahamãni tanak ti Kumwesãn i in Tata sãvãi Iesu Kristo Iãrimãnu sãkitaha. 4 Iahamãni tanak tukwe in ti nãri nã mã iahãuvãregi raka mã kimiaha hiamahatãtã ãknekĩn ia Iesu Kristo nãnã mamhokeikei pik nãrmama me sãvãi Kumwesãn. 5 Nahatãtãien mine nokeikeiĩen sãkimiaha ro iamĩnhi irã ti nãri nã mã hiãukurãn amasan ia rerĩmiaha mã Kumwesãn truvei pehe nãfe nari sã rinãpnrãpenã irã m kimiaha fwe ia neiai. Hiãuvãregi raka narimnari me nãha ia nãgkiariĩen pãrhien, in i nãgkiariĩen amasan sãvãi Iesu Kristo. 6 Ia kwopun me pam ia tãkure tiprãnã nãrmama kamhãni irapw nãgkiariĩen amasan sãvãi Kristo, nãnã raukuã mamã kwãnkwãn mauverã mamã amasan nimĩruĩen sãvãi nãrmama me hãpik. Rãmwhen a mwi ia kimiaha nãpin hiamãregi mhãukurãn nipãrhienien nãha ia nãmasanien sãvãi Kumwesãn, nãnã rauverã mwi mukuã ia nimĩruĩen sãkimiaha. 7 Epafras rinahatãn kimiaha ia nãgkiariĩen nãha. In iãrmama riti sãkimaha iahokeikei pik in, iahamã tukwĩni pãri nari kimaha min. Kimaha iahãukurãn nãtigiteien irã, ramãsitu ia wok sãvãi Kristo mamãgkiari tukwĩni sãkimaha. 8 In rimãni pehe tukumaha i mã nokeikeiĩen sãkimiaha rasori raku pen ti Nãnĩmwiĩn Ikinan.

9 *Ro iamĩnhi irã nãpin iahãregi nãvisãuĩen nãha, nãnã iahamãfwaki tukumiaha ia nãpin me pam, mamhãres mã kimiaha tihãuvehe mhãukurãn amasan pam nãkwai Kumwesãn ia nukurãnien sã raku pen ti Nãnĩmwiĩn sãvãnhi. 10 *Ro iamĩnhi irã mine kimiaha tihamarã ia narãien atukwatukw sã ramã Iãrimãnu sãkitaha rerĩn ramãgien, mamhãukuã kwãnkwãmiaha ia noien amasan me pam, nãnã ia nãpin me nukurãnien sãkimiaha truvehe mãsori mwi hiãukurãn amasan mwi Kumwesãn. 11 *Iahamãfwaki mã nĩskãiĩen

* 1:1: Efes 1:1   * 1:2: Rom 1:7   * 1:9: Efes 1:9,16,17, Fil 1:9   * 1:10: Fil 1:27, Efes 2:10

* 1:11: Efes 1:19, 3:16

asori sɔvɛi Kumwesɛn tro kimiaha hiɛskai nɛpɪn nɛrɛhɛien truvehɛ, pɔwɛ hiɛrɛr ɛknekɪn iɛ nɛpɪn mɛ pam, nɔnɛ mho nɔtɛrɪgɪɛn sɛkimiaha rɛpɔwɛmwɪs, nɔnɛ mamho kimiaha hiɛmagɪɛn ¹²*mamhɛni tanak ti Tata Kumwesɛn ti nɛri nɛ mɛ in rɪno kimiaha mɛ hiɛukurɛn nuvehɪ pɛriɛn nautɛ kimiaha nɛrmama ikinan mɛ sɔvɛnhi. In rɪnɛmri karen nautɛ nɛha iɛ kwopun rukuraan ikin. ¹³*Iakani iamɪnhi irɛ ti nɛri nɛ mɛ in rɪpeki raka kitaha iɛ nɪskaiɛn sɔvɛi nɛpɪtɔvɛn, mɪpeki pɛn kitaha iɛ nɪtɔtɛ sɛ Tɪni keikei ramɛrɪmɔnu irɛ. ¹⁴*Tɪni rɪfi nari iɛ kitaha, mɔ mɛ Kumwesɛn trɛpɔwɛh nɛrɔpɔwɪnɛn noɛn ɛrɛha mɛ sɛkitaha.

Kristo in rasori iɛ narɪmnari mɛ pam

¹⁵*Tɪni Kumwesɛn in rɛmɔwɛn atukwatukw iɛ Tata sɔvɛnhi sɛ sɛpkɛtoni mhɛ. In nɛmritaiɛk sɛ in rasori iɛ nɛiai mɪnɛ tɪprɛnɛ mɪnɛ narɪmnari mɛ pam. ¹⁶*In rasori ti nɛri nɛ mɛ in rɪno pam narɪmnari mɛ nɛha, narɪmnari mɛ sɛmɛmɛ sɛmɛtoni mɪnɛ sɛmɛmɛ sɛpkɛtoni mhɛ, kɪg mɛ, uɛ iɛni mɛ, uɛ nɛnɪmɔwɪn mɛ sɛmɛmɛ kamhɛuvehi nasoriɛn mɪnɛ nɛrɪmɔnuɛn. Narɪmnari mɛ pam nɛha, Tɪni Kumwesɛn rɪno irɛha mɛ sɔvɛnhi. ¹⁷*In rɪmɛkupɔwɛn marɛ iɛ narɪmnari mɛ pam, nɔnɛ narɪmnari mɛ pam kamharɛ ti nɛri nɛ mɛ nɪskaiɛn sɔvɛnhi ramɛkwɛtmɛhiri irɛha. ¹⁸*In rasori iɛ nakalasia mɛ sɔvɛnhi irɛha hɛmɔwɛn iɛ nɪpɔwɛn in kɛnkɔpɔwɛ. In nukunen, iɛrmama sɛ rɪmɛkupɔwɛn mɛtɔui mɔwi iɛ nɛmhɛien sɔvɛnhi, rɔ pɛn in ramasan iɛ narɪmnari mɛ pam mukupɔwɛn. ¹⁹*Kumwesɛn ramarɛ pam iɛ reri Tɪni mukɔɛr irɛ. Nɔnɛ Kumwesɛn rɛrɪn ragɛn pɔwɛh rɔ iamɪnhi irɛ. ²⁰*Rɛrɪn ragɛn rɪpeki narɪmnari mɛ pam iɛ tɛkure tɪprɛnɛ mɪnɛ iɛ nɛiai hɛnɔvisɛ irɛha mɪn, muvi sɪmɔwɪn pɛhɛ irɛha iɛ tɪni, nɔnɛ nɛmri nɛmɛrɪnuɛn iɛ nɪtɛn sɛ rɪnɔju iɛ nɛi kamarkuauɪ.

²¹*Fwe kupɔwɛn kimiaha hiɛmarɛ isɪpɔwɪn ti Kumwesɛn. Hiɛmɛmɔwɛki in ti nɛri nɛ mɛ rɛrɪmiaha ramrɪhɛ ɛrɛha in, nɔnɛ mamho noɛn ɛrɛha mɛ. ²²*Mɛtɛ tɛkwɛtɛkwɔni, ti nɛri nɛ mɛ Tɪni ruvehɛ iɛrmama mɛmɔwɛn iɛ kitaha, mɛmhɛ, rɔ pɛn Kumwesɛn rɔ kimiaha hiɛuvehɛ in mɛ nɛpɔwɪn. In rɔ iamɪnhi irɛ mɛ trɛrɔpɔwɪ irapɔwɛ kimiaha iɛ nɛnɪmɛn hiɛtukwatukw pam,^a mhɛmɛhɛr, kɛpɔwɛh nɛtonɪɛn noɛn ɛrɛha rɪti sɛkimiaha. ²³*Mɛtɛ tɪhamɛkeikei mhɛmɔwɛr pɛn iɛ nahatɔtɔɛn sɛkimiaha, mamhɛrɛr ɛknekɪn irɛ, mhɛpɔwɛh nɪkiukiɔnɛn, mhɛpɔwɛh narakaɛn iɛ noɛn sɛ hiɛmɛmri pɛn ɛknekɪn nɛtɛrɪgɪɛn sɛkimiaha iɛ nɛgkiarɪɛn amasan nɛha hiɛuvɛrɛgi raka mɪnɛ nɛfɛ rani. Kɪnɔvisau irapɔwɛ raka nɛgkiarɪɛn amasan nɛha iɛ kwopun mɛ iɛ tɪprɛnɛ. Iou Pol, iou iɛrmama rɪti sɛ iakamasɪtu iɛ wok nɛha.

Pol ramasɪtu mamsɛsɛ ti nakalasia mɛ sɔvɛi Iɛsu Kristo

²⁴*Tɛkwɛtɛkwɔni rɛrɪk ragɛn a mɛ kamo nɛmɪsɛien mɪou tukumiaha.^b Iɛ nɛmɪsɛien mɛ i iakamrɛgi iɛ nɪpɔwɛrɛk, iakamrɪpɪn pɛn a mamɔ sampam iɛ nɛmɪsɛien mɛ sɔvɛi Kristo sɛmɛmɛ in rɪmɛrɛgi ti nɪpɔwɛn. Nɪpɔwɛn nɛ in nɛ nakalasia mɛ sɔvɛnhi. ²⁵*Iou iɛrmama rɪti sɛ iakamasɪtu iɛ nakalasia

* **1:12:** Efes 1:11,18 * **1:13:** Luk 22:53, Efes 2:2 * **1:14:** Efes 1:6,7 * **1:15:** 2Kor 4:4, Jon 1:18

* **1:16:** Jon 1:3,10 * **1:17:** Jon 1:1, 8:58 * **1:18:** Efes 1:22-23, Wok Me 26:23, Rev 1:5 * **1:19:**

Jon 1:16, Kol 2:9 * **1:20:** Efes 1:10, 2:16, Rom 5:1, Efes 1:7, 2:13, 1Jon 2:2 * **1:21:** Rom 5:10,

Efes 2:12, 4:18 * **1:22:** Efes 2:14-16, Efes 5:27 ^a **1:22:** Uɛ “kimiaha nɛkur ikinan mɛ sɔvɛnhi.”

* **1:23:** Efes 3:17, Hip 3:14, Mak 16:15, 1Tim 3:16 * **1:24:** Efes 3:13 ^b **1:24:** Pol ramɛmak

fwe iɛ kalapɔs nɛpɪn rɪrai nɔkukuɛ i. Kalapɔs nɛha in nɛha nɛmɪsɛien sɛ Pol ramɛgkiari irɛ iɛ vas 24.

* **1:25:** Efes 3:2,7-8

me naha. Kumwesən rınəmri pehe wok i ia rəgik mə takasitu ia kimiaha, məvisau irapw pam nəgkiariien səvənhi m kimiaha. ²⁶* Nəgkiariien nəha in nəgkiariien riti səvəi Kumwesən rınərkwafə ti nərmama fwe kupwən, mətə təkwtəkwni nəha Kumwesən rino pui m nərmama me səvənhi. ²⁷* Kumwesən rokeikei mə tro nərmama me nəha səvənhi hətoni mhəukurən mə nəgkiariien nəha in rınərkwafə i truvei pen nautə amasan m nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Nautə amasan nəha Kristo ia rerimiahə, iəmə sə hiəmətigite irə truvei pehe nasoriien m kimiaha ia neiai.

²⁸* Kristo nəha, kimaha iahəməni irapw in, mamhəvəhəg m nərmama me pam, mamhəhatən nərmama me pam ia nukurənien me pam, mə irəha pam tuhəuvehe mhəmruə ia noien səvəi Kristo, nənə iahərpwi irapw irəha ia nəmri Kumwesən. ²⁹* Ia noien nəha iakəməmwur mamsese tukwe mamesi pen niskaiien asori səvəi Kristo sə ramo wok ia nimiruien səiou.

2

¹ Iakokeikei mə tihəukurən mə iou iakamsese pik tukumiaha nəkur Kolosi, mine nəkur Laotisia, mine nakalasia me pam səməmə həpkətoni raka mhə nənimək ia nəpın riti. ²* Iakokeikei mə takasitu ia nırəha p wəh hərəgi ramasan fwe ia rerınraha, mhəuvehe mho kuatia mhokeikei irəha me, mhəukurən amasan nıpwrai nəgkiariien pərhiən nənə mhəuvehi namasanien me pam səvəi noien i. Ro iamınhi irə irəha tuhəukurən nıpwrai nəgkiariien sə Kumwesən rınərkwafə i fwe kupwən. Nəgkiariien nəha in Kristo, ³* iəmə sə Kumwesən rınərkwafə pen nukurənien amasan me pam səvənhi irə. ⁴* Iakaməgkiari iamınhi irə m kimiaha ti nəsisəgien ia nəgkiariien eikuə me səvəi nərmama sə rəsien mavi raka nətərigien səkimiaha. ⁵* Nıpərhiənien, nıpwrak rıpkərə mhə kimiaha min, mətə iakamərə kitaha m kimiaha ia nənimwik. Nənə rerik ragien pik ti nəri nə mə iakəmətoni mə nətərigien səkimiaha kuatia a, nənə hiəmahatətə əknekin ia Kristo.

Nərmama me səvəi Kristo nimiruien səvənraha ruvəuvehe muvəukuər raka

⁶ Ti nəri nə mə kimiaha hiəməuvehi Iesu Kristo mə in Iərımənu səkimiaha, nənə tihəməkeikei mharə ia narəien kuatia kimiaha min. ⁷* Tihəkwtəmhiiri əknekin in rəmwhen ia nuai nei raməkwtəmhiiri əknekin tıprənə. Nimiruien səkimiaha traməkeikei mərər əknekin irə rəmwhen ia nımwə sə ramərər əknekin ia tıprənə. Nahatətəien səkimiaha traməkeikei miskai ia nəpın me pam rəmwhen kınahətən raka kimiaha irə. Nənə ia nəpın me pam tihəməkeikei mhəni tanak m Kumwesən.

⁸* Nərmama nerpwin nəha irəha kamhəni mə hokeikei pik nukurənien. Mətə nəgkiariien səvənraha ro neikuəien i, nıpwran riwən, ti nəri nə mə ramesi pen a nahatənien səvəi nərmama mine nənimwin me i irəha nukune noien me səvəi tıprənə i. Nəgkiariien səvənraha rıpkəsi pen mhə nəvisəuien ia Kristo. Tihəmətui amasan mə nərmama me nəha tuhəpwəh nərkwiien kimiaha ia nəgkiariien me səvənraha.

⁹* Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama nəha Kristo, Kumwesən ramarə pam ia nıpwran mukuər irə. ¹⁰* Nənə ti nəri nə mə kimiaha hiəməuvehe

* **1:26:** Rom 16:25-26, Efes 3:3-5,9-10 * **1:27:** Efes 1:18, 1Tim 1:1 * **1:28:** Efes 4:13 * **1:29:** Efes 3:7,20, Fil 4:13 * **2:2:** Efes 3:4,18, Kol 1:26 * **2:3:** Aes 45:3, 1Kor 1:24,30, Efes 3:19 * **2:4:** Rom 16:18, Efes 5:6, Kol 2:8 * **2:5:** 1Kor 5:3 * **2:7:** Efes 3:17, Efes 2:20-22 * **2:8:** Kol 2:3 * **2:9:** Jon 1:14,16 * **2:10:** Efes 1:21-22

mho kuation kimiaha min nimiruien sakimiaha ruvaukuar raka nari riti mwi riwan tihameikei mhətui. Kristo in rasori ia nanimwin me pam saməme kamehəvehi nasorijen mine narimənuien. ¹¹* Nənə ti nəri nə mə hiameuvehe mho kuation kimiaha min, kuvəvehi raka ninhum m kimiaha. Mətə nuvehien ninhum nəha iakani ripko mhə sə nəha iərmama riti ro ia rəgin, rekəm. Iakani nuvehien ninhum nəha Kristo rino mərai raka noien ərəha səvəi nipwramiaha. ¹²* Nənə nəpin kino paptəes ia kimiaha, kinimwi kimiaha kimiaha min. Ia paptəes nəha kiməvehi utə mwi kimiaha hiətui mwi ia nemhəien kimiaha min, ti nəri nə mə hiamahtətə ia niskaiien səvəi Kumwesən. Ia niskaiien nəha in rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhəi.

Ia nei kamarkuau Kumwesən rifi nari ia nərmama me səvənhəi

¹³* Kimiaha nərmama ripko mhə kimiaha nəkur Isrel kəpwəh nuvehien ninhum m kimiaha ia nipwramiaha, fwe kupwən rəmwhen mə hiəvamhə raka ti nəri nə mə hiənamo noien ərəha me, mətə Kumwesən ruvei pehe nimiruien vi m kimiaha nəpin rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhəi. In rinenouenou raka noien ərəha me pam sakitaha. ¹⁴* Nəkukuə nəha rərəha ia kitaha kimərai pen noien ərəha me irə sakitaha mə tukərpwin pehe m kitaha, Kumwesən ruvəvehi raka raka nəkukuə nəha irau nəgkariien me səvəi Loə saməme kamehəkwi kitaha, məruvəi tərini pen ia nei kamarkuau. Ro pen in rifi nari ia kitaha. ¹⁵* Ia nei kamarkuau Kumwesən rətəfi niskaiien səvəi nanimwin me saməme kamehəvehi nasorijen mine narimənuien. Rəmwhen mə rərihi tərini rəginraha, miri irapw irəha ia nəmri nərmama, mahatən pen mə ruvəvehi irapw niskaiien səvənrəha ia naruaɡəniien.

¹⁶* Ro pen tihəpwəh nəseniien iərmama riti rəkiri noien sakimiaha ia nikaren səvəi nəfe hiamani uə hiameənimwi, uə ia nikaren səvəi nəfe hiameo ia nəpin ikinan me, uə nəpin səvəi məkwə vi, uə sapat. ¹⁷* Narimnari me nəha həmwəhen a ia nanimwi nari sə rəpwəh ihi nier peheien, mətə nipwran in Kristo. ¹⁸* Nərmama nepwin nəha irəha kamehəni mə nərmama tuhaməikei mhəvehi irapw nətəriɡien səvənrəha nənə mhəfwaki m nagelo me. Irəha kamehəni nəgkariien nəha mamhərer ia nəməkrəhəien me səvənrəha saməme hənətəni. Kimiaha tihəpwəh nukurirəien irəha kamo hiarfai ia nəfe nari hiamaui tukwe. Nərmama me nəha kamehəfiutə ia nirəha ti nəri nipwran riwan, mamhəni nəfe ruku pen ti nətəriɡien atukw səvənrəha. ¹⁹* Irəha həkəkwtəmhirəi əknekim mhə Kristo, mətə in rəmwhen ia kəkəpwə iərmama. Kitaha saməwhen ia nipwrai iərmama nəha kwənəkwus me həkwi tərini kwopun nikəkrin me riripin ikin. Nəpin Kristo raməkəwməni kitaha nənə kitaha pam səvəerə ia nuverəien sə ruku pen ti Kumwesən.

²⁰* Kimiaha hiəvamhə raka kimiaha Kristo. Hiənaraka raka raka ia nanimwin me i irəha nukune noien me səvəi tiprənə i. Mə ro iamənhəi irə rəfo kimiaha hiamaui ihi rəmwhen kimiaha nərmama me səvəi tiprənə? Rəfo kimiaha hiamaui natuakəmien me i kamehəni iamənhəi irə mə, ²¹“Tikəpwəh nuvehien, məpwəh nəni əghanien, məpwəh nərəpiien”? ²²* Natuakəmien me nəha kamehəni nəveɡinien mine narimnari me hiəni uə hiəvehi nənə triwən mwi. Kamhesi pen nətəriɡien mine nahatəniien səvəi iərmama. ²³* Nipərhiienien, rosi nərmama me nepwin kamehətə mə natuakəmien me nəha ho nukurəniien i ti nəri nə mə ikamesi pen maməmwur mə tikəfwaki

* **2:11:** Rom 2:29   * **2:12:** Rom 6:4, Efes 1:19-20, Kol 3:1   * **2:13:** Efes 2:1,4-5   * **2:14:** Efes

2:14-16, 1Pit 2:24   * **2:15:** Kol 1:13   * **2:16:** Rom 14:1-12   * **2:17:** Hip 8:5, 10:1   * **2:19:**

Efes 2:21, Efes 4:15-16   * **2:22:** Aes 29:13, Mat 15:9

skai m Kumwesən, mauvehi irapw nətərigien səim, nīpwram raməmisə i. Mətə natuakəmien me nəha ko həpkasitu mhə mhəsisəg noien ərəha səvəi nīpwrataha.

3

Nərmama me səvəi Iesu Kristo tuhaməkeikei mharkahu ia nīmīruien vi

¹*Ti nəri nə mə Kumwesən rino kimiaha hiətui mwi ia nemhəien kimiaha Kristo, ro pen təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei mhətui narimnari me fwe irənhə ia kwopun nəha Iesu raməkure ikin ia nikare Kumwesən mwatuk.

²*Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmak ia narimnari me fwe irənhə, mətə trəpwəh nəmakien ia narimnari me ia təkure tīprənə i. ³*Iakani iamihni irə ti nəri nə mə kimiaha hiəuvamhə raka, nīmīruien səkimiaha kinərkwafə pen ia Kumwesən kimiaha Kristo. ⁴*Nīmīruien pərhiən səkitaha in nə Kristo. Nənə nəpīn Kristo trirərig pehe mwi, Kumwesən tro nərmama pam hətoni Kristo mine kitaha, nənə irəha tuhətoni namasanien mine niskaiien səvəhi.

⁵Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh anan noien ərəha səvəi tīprənə me i: nīpran mine nərman kamhəri əpnəpen irəha me, irəha kamho noien ərəha sə ro a naurisien, mamhokeikei pik irəha me ti noien ərəha, nətərigien səvənraha rukuar ia noien ərəha, rerinraha ramakres (noien nəha rəmwhen mə kamhəfwaki pen m nənīmwi nari me). ⁶Noien me nəha kamho niemaha raməpi Kumwesən. Tripkə mhə tui in ruvehe mərpwin noien ərəha me səvəi nərmama me nəha səməme kamhərui nəkwān. ⁷Fwe kupwən kimiaha mwi hiamarə mamho noien ərəha me nəha nəpīn noien ərəha me nəha kamhərīmənū ia kimiaha. ⁸*Mətə təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei mharaka pam ia nīrəha: niemaha, nətəpaharīen, nəmwəkīien iərmama, nīnīien nikare iərmə, mine nəgkiarīien əmkemik sə raku pen ia tərhuī iərmə. ⁹*Tihəpwəh neikuəien ia kimiaha me, ti nəri nə mə hiənəpwəh raka nīmīruien akuas səkimiaha mine noien ərəha me səvəhi, ¹⁰*nənə mharkahu ia nīmīruien vi. Nīmīruien vi nəha in nəha iərmama vi sə Kumwesən rino, mamərməvi ia nətərigien səvəhi mə truvehe məmwhen irə. ¹¹*Ti nəri nə mə kitaha səvəuvehe mhəno nərmama vi me ia kitaha nəri auə a mə ik iəmə Isrel uə rīpkə mhə ik iəmə Isrel, kuvehi ninhum mik uə kipkuvehi mhə ninhum mik, ikukurən amasan nari uə ipkukurən amasan mhə nari, ik slef uə rīpkə mhə ik slef, mətə Kristo in narimnari me pam, mamarə ia reritaha pam.

¹²*Kimiaha nərmama Kumwesən rīmərfi kimiaha. Kimiaha nərmama iki-nan mine nərmama keikei me səvəhi. Ro iamihni irə kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi pen nīmīruien vi nəha səkimiaha rəmwhen ia karkahu səkimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mhəpi ti nərmama, mhə ramasan mīnraha, mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha, mhəpkəfiəutə mhə ia kimiaha, mhə nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, ¹³*mhəpwəh nəsenīien niemaha rəpi akwauakw kimiaha. Trīni mīnuə iərmama riti ro rərəha ia kimiaha riti ramasan mə hienouenou i. Iərimənū səkimiaha rīnenouenou noien ərəha me səkimiaha. Ro pen kimiaha mwi tihaməkeikei mhənouenou noien ərəha me səkimiaha me. ¹⁴*Nənə irənhə ia noien me pam nəha, tiharkahu noikeikeien sə ravi tərini amasan narimnari me pam həuvehe mhə kuatia.

* **3:1:** Kol 2:12, Mak 12:36, 16:19, Efes 1:20   * **3:2:** Mat 6:33   * **3:3:** Rom 6:2, 2Kor 5:14   * **3:4:**

Fil 1:21, 1Kor 15:43, 1Jon 3:2   * **3:8:** Efes 4:25-31, 5:4   * **3:9:** Efes 4:22,25   * **3:10:** Efes 4:24

* **3:11:** Kal 3:28   * **3:12:** 1Tes 2:9, Efes 4:2,32   * **3:13:** Efes 4:32, 5:2   * **3:14:** Rom 13:8-10,

1Kor 13:13, Efes 4:3

15 *Nənə pwəh nəməriniuen səvəi Kristo rərīmānu ia rerīmīaha, tī nəri nə mə Kumwesən rīnəkweīn ia kīmīaha mə tihəuvehe mhousəsīmwin rəmwhēn nīpwrai iərmama kuatia mharə ia nəməriniuen nəha. Nənə ia nəpīn me kīmīaha tihāməkeikei mhəni tanak m Kumwesən. 16 *Pwəh nəgkiariien səvəi Kristo ramarə pəpwīə ia rerīmīaha, hīamahatən mamhəvəhag m kīmīaha me ia nukurənien me pam. Tihani nīpu me ia nəkukūə nəha Ol Sam, mīne nīpu me səvəi nəfwakīien, mīne nīpu me səməme kamhəuku pen tī Nənīmwin lkinan, mhəgnəgīni Kumwesən mə rerīmīaha ragien tukwe. 17 *Narīmīnari me pam səməme hīamo, mīne nəgkiariien me pam səməme hīaməni, tihamo mamhəni ia nəghi Iesu Iərīmānu səkitaha, mamhəni tanak m Tata Kumwesən tukwe.

Nəvəhagien revən tī nakalasia me ia nimwə me səvənraha

18 *Kīmīaha nīpran me, tihāməkeikei mhəsiai nərman me səkīmīaha. In nə noien atukwatukw nīpran me kamhahatətə ia Iərīmānu tuho.

19 *Kīmīaha nərman me, tihāməkeikei mhokeikei nīpran me səkīmīaha, mhəpwəh nomətəien irəha.

20 *Kīmīaha nəkwərhwəwərha me, tihāməkeikei mho nəkwai tata mīne mama me səkīmīaha ia narīmīnari me pam, tī nəri nə mə noien i ramo Iərīmānu səkitaha rerīn ramagien.

21 *Kīmīaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhwəwərha me səkīmīaha niemaha rəpī irəha, kamo nətərigien səvənraha rīmwei.

22 *Kīmīaha slef me, tihāməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkīmīaha ia tīprənə i ia narīmīnari me pam, mətə tihəpwəh noien nəpīn kamhətoni a kīmīaha rəmwhēn ia nərmana səməme kamhəmwwur mə tuho nərmana rerīnraha ragien, mətə tiho ia rerīmīaha pam mhehekīr Iərīmānu səkitaha.

23 Nəfe nəghīn hīamo, tiho ia rerīmīaha pam rəmwhēn hīamo tukwini nari m Iərīmānu səkitaha, rīpko mhə hīamo tukwini nari m nərmana. 24 Kīmīaha hīəukurən mə Iərīmānu səkitaha truvei pehe nərəkuien atukwatukw səvəi narīmīnari me səməme hīamo. Nərəkuien nəha in rīnəmri karen raka mə səvəi nərmana me səvənhi. Iərīmānu pərhiēn sə hīamo tukwini nari mīn in nə Kristo. 25 *Mətə iərmama sə ramo rərəha truvehi atukwatukw mwī nərəkuien səvəi noien ərəha səvənhi, tī nəri nə mə Kumwesən ramo raməmnəmwhēn m nərmana me pam.

4

1 *Kīmīaha nəmə asori me, tihāməkeikei mho ratukwatukw m slef me səkīmīaha pwəh rəmnmwhēn a. Tiho iamīnhi irə tī nəri nə mə hīəukurən mə kīmīaha mwī hīamarə tēgīn iəmə asori riti. Iəmə asori nəha in fwe ia neiai.

Nəvəhagien me nepwīn mwī

2 *Kīmīaha tihāməkeikei mhəfwakī m Kumwesən ia nəpīn me. Nəpīn tihəfwakī irə, tihəpwəh napriēn, mamhəni tanak m Kumwesən.

3 *Tihāməfwakī mwī tukumaha mə Kumwesən trəsevər ia təpīnhə tukumaha pwəh iahəni irapw nəvisaiuen ia Kristo sə fwe kupwən ramərkwafə. Nəgkiariien i in i iakinani irapw nənə kuvehi puwnīmwə iou ia kalapus

* 3:15: Fil 4:7, 1Kor 12:13,27, Efes 4:4 * 3:16: Efes 5:19 * 3:17: 1Kor 10:31, Efes 5:20 * 3:18: Efes 5:22 * 3:19: Efes 5:25 * 3:20: Efes 6:1 * 3:21: Efes 6:4 * 3:22: Efes 6:5-8 * 3:25: Rom 2:11 * 4:1: Lev 25:43,53, Efes 6:9 * 4:2: Efes 6:18, Fil 4:6 * 4:3: Rom 15:30, Efes 6:19, 1Kor 16:9

tukwe. ⁴ *Tihəfwaki mə takini irapw nəgkiariien nəha trəmher amasan rəmwhen a mə takaməkeikei mo iamini irə. ⁵ *Kimiaha tihaməkeikei mho nari ia nukurənien ia nəmri nərmama iruə me mhəpwəh nətə wauien ia nəpin riti səkimiaha ti nuvi peheien irəha. ⁶ *Pwəh nəgkiariien səkimiaha ramasan ia nəpin me məsien rəmwhen ia nəveginien kuvei pen sol irə, nənə tihaməkeikei mhəukurən amasan mə tihəfo irə mhəripwen nəgkiariien səvənraha kuatia kuatia.

Nəgkiariien sampam

⁷ *Tikikas trəvisau irapw pam noien me səiou ia kwopun i m kimiaha. In piəvtaha keikei riti sə kimiaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu mamō tukwini nari m Iərimənu səkitaha kimiaha min. ⁸ *Takərhi pehe in tukumiaha ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, mini irapw tukumiaha mə iahaməfarə irə. ⁹ *In truvehe irau Onesimas, piəvtaha keikei i kimiaha iahəukurən nətigiteien irə, in iərmama riti səkimiaha. Irau trouəvisau narimnari me pam ia kwopun i m kimiaha.

¹⁰ *Aristakas in ramarə ia kalapuş kimrau min, in rani ramasan tukumiaha. Mak, piəvi Panapas sə karen, in mwi rani ramasan tukumiaha. Mak nəha, kimiaha iahəuvəni pehe raka tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiaha tukwe trini minuə ruvehe tukumiaha. ¹¹ Nənə Josua Jastas in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel səməme kamhəni nipərhiēnien ia Iesu, iəmənmirəhar i irəhar əpa kamharowok kimiaha minraha ia nikaren səvəi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə irəhar harnasitu pik ia nirak. ¹² Epafra, iərmama riti səkimiaha sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo, in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia nəpin me rərin ramrhi kimiaha ia nəfwakien me səvənhi, maməres Kumwesən mə kimiaha tihərer əknek in mhəmruə nənə mhəukurən amasan narimnari me pam səməme Kumwesən rokeikei. ¹³ Iou iakəsəni mə nipərhiēnien in ramo wok skai ti nasituien ia kimiaha, mine nəkur Laotisia, mine nəkur Hierapolis. ¹⁴ Luk, tokta keikei səkitaha, mine Temas, irau krauni ramasan tukumiaha. ¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti piəvtaha me fwe Laotisia, mine prən nəha Nimfa, mine nakalasia me səməme kamhousəsimwin irəha me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹⁶ Nəpin tihəvsini raka nəkukuə i səiou, nənə tihaməkeikei mhərhi pen i revən ti nəkur Laotisia mə irəha tuhəvsini mwi m nakalasia me fwe ikin. Ia noien a mwi nəha, kimiaha tihaməkeikei mhəvsini mwi nəkukuə səvəi nəkur Laotisia.

¹⁷ *Nənə tihaməkeikei mhəni pen ti Akipas mə in traməkeikei mo pam wok sə Iərimənu səkitaha riməuvei pen min.

¹⁸ *Iou Pol iakəuvehi nəri kamrai nari irə mamrai a ia rəgik nəgkiariien səvəi niniēn ramasan m kimiaha. Tihəpwəh nenouenouien jen me i kinərihi iou irə. Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

* **4:4:** Efes 6:20   * **4:5:** Efes 5:15-16, 1Tes 4:11-12   * **4:6:** Efes 4:29, 1Pit 3:15   * **4:7:** Efes 6:21   * **4:8:** Efes 6:22   * **4:9:** Flm 10-12   * **4:10:** Wok Me 19:29, 12:12, Wok Me 13:13, Flm 24   * **4:17:** Flm 2   * **4:18:** 1Kor 16:21

Fas Tesalonaeka

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə rərpwi vi a nousəsımwinien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. In rarə fwe ikin nəfwakiien kahar nənə mier ti nəri nə mə nəkur Isrel həmwəki in, mhometə in. Ia nuk 51 Timoti rərhi pen nəkukuə riti revən ti Pol maməgkiari ia narəien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. Pol ramarə fwe Korin nəpin in ruvehi nəkukuə səvəi Timoti. In rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nəkur Tesalonaeka ro pen rirai nəkukuə i. Pol rinaməgnəgini nəkur Tesalonaeka ti nəri nə mə hamərər əknekin ia nahatətəien səvənraha nəpin nərmmama hamometə irəha. In ramahatən irəha ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mamahatən mwi irəha ia nuveheien səvəi Iesu. Kitaha səreirei mə Iesu truvehe ia nəfe nəpin. Ro pen tsaməmwur ia noien amasan meste nuveheien səvəi Iesu Kristo.

1 *Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka. Kimiaha nərmmama səvəi Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. Pwəh namasanien mine nəməriniuen krauarə tukumiaha.

Kini vivi Kumwesən ti nahatətəien səvəi nəkur Tesalonaeka

2 *Nəpin me pam iahaməni kimiaha ia nəfwakiien me səkimaha, nənə mamhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam, 3 *ti nəri nə mə ia nəmri Kumwesən Tata səkitaha rerimaha ramrhi noien amasan səkimiaha sə ruku pen ia nahatətəien, mine nəmwurien səkimiaha sə ruku pen ia nokeikeien, mine nərerien səkimiaha sə hiamərər əknekin irə ti nəri nə mə hiəmri pen əknekin nətərigien səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

4 Piak me, Kumwesən rokeikei kimiaha, nənə muvərfi raka kimiaha mə kimiaha nərmmama me səvənhi. Kimaha iahəukurən amasan mə nəri nəha ro nīpərhiēnien 5 *ti nəri nə mə nəpin nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw i riməuvehe tukumiaha fwe kupwən, rīpkuvehe mhə ia nəgkiariien a, mətə ruvehe mwi ia nəgsen, mine Nənīmwin Ikinan, mine ia suatuk riti sə rahatən pen mə hiamahatətə pərhiēn irə. Nənə nəpin iahənarə kitaha m kimiaha, hiəukurən mə iahənarə irə. Iahəno a narimnari me rasitu ia kimiaha.

6 *Nənə ia nəpin nəha hiəuvehe mhəmwhen a ia kimaha mine Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə nəpin kuvei pəhe nəgkiariien səvəi Kumwesən m kimiaha nənə hiəuvehi nərmmama ho nəmīsəien asori m kimiaha, mətə Nənīmwin Ikinan ro rerimaha rəgien a. 7 *Ia noien nəha hiənahatən suatuk amasan riti m nərmmama me pam səməme kamhahatətə fwe profens mi nəha Masetonia mine Akaea mə tuhesi pen noien səkimiaha. 8 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiənəvisau irapw raka nəgkiariien səvəi Iərimənu kuvəregi ia kwopun me rəmwhen ia kisipw rasək. Rīpkō mhə fwe Masetonia əpa mine Akaea, mətə nərmmama ia kwopun me pam həuvəregi raka kamini mə hiənafo mhəuvehe mhahatətə ia Kumwesən. Ro iamīnhi irə kimaha tahəni nəgkiariien riti ti nəfe. 9 *Nərmmama me pam nəha kamhəgkiari ia kitaha,

* 1:1: Wok Me 17:1-10, 2Tes 1:1   * 1:2: Fil 1:3-4, Kol 1:3, 2Tes 1:11   * 1:3: 1Kor 13:13, Kol 1:4-6

* 1:5: 1Kor 2:4-5, 1Kor 4:20   * 1:6: 1Kor 4:16, 2Tes 3:9, Wok Me 17:5-9   * 1:7: 1Tes 5:3   * 1:8:

Rom 1:8   * 1:9: Wok Me 14:15

mamhəni mə nəpɪn iahəuvehe mhətə kimiaha fwe kupwən, hiəsevər ia rerimaha tukumaha, nənə mharaka ia nənimwi nari me səkimaha səməme hiaməfwaki pen minraha, mhəuvehe mhəkurirə Kumwesən səkimaha. Irəha kamhəni mə ipwet mine hiamo tukwini nari m Kumwesən pərhiən sə ramiru, ¹⁰*mamheitenhi tini sə in rino rətui mwi ia nemhəien. Tini nəha Iesu sə truku pen ia neiai, muvehe, muvehi raka kitaha ti niemaha səvəi Kumwesən ia nəpɪn rauvehe.

2

Wok sə Pol rino fwe Tesalonaeka

¹*Piak me, kimiaha hiəukurən mə nəpɪn iahəuvehe mhətoni kimiaha fwe kupwən, nuveheien səkimaha rɪpko mhə nəri auər a irə. ²*Hiəukurən mə nəpɪn iahamarə ihi fwe Filipae, nəmama ho nəmisəien m kimaha, mhəni ərəha kimaha. Mətə Kumwesən səkitaha rino nətərigien səkimaha riskai iahəuvehe mhəni irapw nəgkiariien amasan səvənhi tukumiaha ia nəmri nərmama həpik səməme həmwəki nəgkiariien nəha. ³Nənə hiəukurən mə nəgkiariien səkimaha iahənəvisau irapw m kimiaha rier ia tərhumaha ti nəfe? Ti nəri nə mə iahərkwafə nətərigien ərəha riti ia rerimaha, uə iahəmwur mə taheikuə ia kimiaha, uə taho nifeifeien m kimiaha? Rekəm! ⁴*Iahəpwəh noien iamɪnha irə, mətə ia nəpɪn me iahaməni nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei, ti nəri nə mə in rinətə raka kimaha mə iahəmwəhen, rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tɪpage rəgimaha. Ro iamɪnhi irə iahəpkəmwur mhə mə nərmama rerinraha tragien tukumaha, mətə iahaməmwur mə Kumwesən sə ramətə nətərigien səkimaha rerin tragien tukumaha. ⁵*Rəmwəhen kimiaha hiəuəukurən raka kimaha iahəpkuvehe mhə mhəni nəgkiariien əsien me tukumiaha, uə nəgkiariien sə tahəvi kimiaha irə hiəuvehe mhəuvei pehe mane m kimaha. Kumwesən mwi rukurən mə nəgkiariien i ro nɪpərhienien! ⁶*Nənə iahəpkəmwur mhə mə taho nərmama həgnəgini kimaha. Iahəpwəh noien iamɪnhi irə ia kimiaha uə ia nərmama nerpwin mwi.

⁷Nənə nari riti ti nəri nə mə kimaha aposol me səvəi Kristo iahəukurən ninien mə tihaməkeikei mhəsiəi kimaha rəmwəhen ia nəmə asori me, mətə iahəpko mhə iamɪnhi irə. Nəpɪn iahamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən, noien səkimaha rɪmərū rəmwəhen ia mama riti sə ramətui amasan ti nɪpwnətɪn me. ⁸Iahokeikei pik kimiaha, ro pen ia nəpɪn me nəha rerimaha ragien ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha. Mətə rɪpko mhə in əpa i, rerimaha ragien a mwi ti nuvei peheien nimiruien səkimiaha m kimiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha.

⁹*Piak me, rerimaha ramrhi wok skai sə iahəno uə rekəm? Nəpɪn iahaməni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha, iahamə wok ia rəgimaha ia nəpɪn mine ia ran mə tahəpwəh nəres peheien nari riti tukumiaha.

¹⁰Kimiaha mine Kumwesən mwi hiəukurən mə nəgkiariien i ro nɪpərhienien! Nəpɪn iahamarə kitaha m kimiaha nərmama hiamahətətə ia Kumwesən, noien səkimaha ro ikinan, matukwatukw, məmher.

¹¹Hiəukurən mə iahəno m kimiaha rəmwəhen ia tata riti ramo m nɪpwnətɪn

* **1:10:** Taet 2:13, Wok Me 17:31, 1Tes 5:9 * **2:1:** 1Tes 1:5,9 * **2:2:** Wok Me 16:19-24, Wok Me 17:1-9 * **2:4:** 1Tim 1:11, Kal 1:10, Jer 11:20 * **2:5:** Wok Me 20:33, 2Tes 2:3, Rom 1:9, 1Tes 2:10 * **2:6:** Jon 5:41,44 * **2:9:** Wok Me 20:34, 1Kor 4:12

me. ¹² Iahamærpwi æknekin kímiaha, mamhæuvehi utæ nætærigien sækímiaha, nænæ mamhægkiari skai m kímiaha mæ tiharæ ia naræien sæ ratukwatukw ia næmri Kumwesæn. In ramækwein kímiaha mæ tihæuvehe ia nækwai nitætæ sæ in ramærimænu iræ mamhæhiapw.

¹³ *Nari riti mwi næha ikín ia næþin me pam iahamæni vivi Kumwesæn tukwe. Næþin iahæni pehe nægkiariien sævai Kumwesæn tukumiaha, kímiaha hiæregi, mhæuvehi nægkiariien næha, mhæni nípærhienien iræ. Hiæpkuvehi mhæ nægkiariien næha ræmwhen ia nægkiariien sævai iærmama, mætæ hiæuvehi atukwatukw mhæukuræn mæ nægkiariien i in pærhien nægkiariien sævai Kumwesæn. Nægkiariien næha rauveræ ia kímiaha sæmæme hiamæni nípærhienien iræ. ¹⁴ *Piak me, hiæukuræn nakalasia me sævai Kumwesæn fwe tæna Jutia kabhæni nípærhienien ia Iesu Kristo. Kímiaha hiæuvæuvehe mhænæmwhen raka ia niræha. Iakani iamínhi iræ ti næri næ mæ næmisæien me næha nækur Isrel hæno mænraha nækur imwæmiaha me hæno ræmwhen a mwi ia kímiaha. ¹⁵ *Nækur Isrel me næha iræha hænoussi æpune Iesu Iærimænu sækítaha, mine profet kupwæn me, nænæ mhækoui irapw kímaha iahæier. Kumwesæn rerin rípkagien anan mhæ ti niræha. Iræha kabhæmwæki nærmama me pam, ¹⁶ *mamhæmwur mæ tuhænise kímaha iahæpwæh nægkiariien m nærmama rípkæ mhæ iræha nækur Isrel kamo Kumwesæn ruvehimíru iræha. Ia noien næha kabhakutan pen noien æræha sævænraha meste trukuar. Mætæ tækwætækwuni næha niemaha sævai Kumwesæn ruvæuvehe míneste iræha.

Pol rokeikei pik mæ trættoni mwi nækur Tesalonaeka

¹⁷ *Piak me, fwe kupwæn kímaha iahænpwæh kímiaha ia nípwramaha mhæuvæn isipwín tukumiaha sævai næþin ouihí, mætæ nætærigien sækímaha ramæmak ihí ia kímiaha. Ia næþin næha iahamæmwur pik mæ tahæregi mhættoni mwi kímiaha ti næri næ mæ iahokeikei pik kímiaha. ¹⁸ Iahænokeikei mæ tahæuvehe mhættoni kímiaha, iou, Pol, iakani pærhien mæ iakínæmwur næþin rípkæ, mætæ Setan ræsisæg kímaha. ¹⁹ *Næfe næha iahamæmri pen æknekin nætærigien sækímaha iræ, uæ næfe næha nagienien sækímaha mine káfæfau sævai nisíaiien sæ tahærpwi kímaha tukwe ia næmri Iærimænu sækítaha Iesu næþin in truvehe iræ? Rosi kímiaha næ uæ? ²⁰ Ouæh nípærhienien, kímiaha næ nærmama iahamærpwi kímaha tukumiaha, nænæ rerímaha ramagien tukumiaha.

3

¹ *Næþin kímaha iahæuvavæn isipwín tukumiaha, rerímaha ræpou pik ti næri næ mæ iahæreirei mæ hiamaræ amasan uæ rekæm. Ro iamínhi iræ iahæni simwín mæ iou mine Saelas trauaræ kímrau æpa ia taon næha Atens, ² *mætæ Timoti truvehe mætoni kímiaha. In piævtaha riti sæ ramo wok sævai Kumwesæn kímaha min, iahamævisau irapw nægkiariien amasan sævai Kristo. Kímaha iahærhi pehe in tukumiaha mæ trasitu ia kímiaha muvehi utæ nætærigien sækímiaha, nænæ nærpwi æknekin kímiaha ia nahatætæien sækímiaha, ³ *mæ næmisæien me i kamo m kímiaha tuhæpwæh noien kímiaha riti rímwei. Hiæuvæukuræn raka mæ næri in i kímærfi raka mæ tuko m kítaha iamínhi iræ. ⁴ *Næþin iahamaræ kítaha m kímiaha fwe kupwæn iahamæni pehe tukumiaha mæ tuko næmisæien m kítaha. Nænæ hiæukuræn amasan mæ ruvæuvehe mæno nípærhienien iræ ræmwhen iahæmæni tukumiaha i. ⁵ *Ro iamínhi iræ næþin

* **2:13:** 1Tes 1:2, 2Tes 2:13, Kal 1:11-12 * **2:14:** Wok Me 17:5 * **2:15:** Wok Me 2:23, 7:52

* **2:16:** Mat 23:32-33 * **2:17:** 1Tes 3:10 * **2:19:** Fil 2:15-16, 4:1, 2Tes 1:4 * **3:1:** Wok Me

17:15 * **3:2:** Wok Me 16:1-3 * **3:3:** Efes 3:13, 2Tim 3:12 * **3:4:** Wok Me 14:22 * **3:5:** Fil

rerik rəpou pik ti nəri nə mə iakreirei mə hiamarə amasan uə rekəm nənə iakərhi pehe Timoti mə truvehe mətoni ro nahatətəien səkimiaha mə ramskai ihi uə rekəm. Iakamhekir mə ia suatuk riti Setan sə raməmwur mə tro nərmmama həmwei ia nərəhaien rino raka kimiaha həmwei ia nərəhaien, nənə wok səkimaha tro nəri auər a irə.

Timoti rirərig pehe məvisau nəgkiariien amasan riti m Pol mine Saelas

⁶*Təkwətəkwuni nəha Timoti ruvərərig pehe mwi tukumaha, nənə məvisau pehe m kimaha nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nahatətəien mine nokeikeien səkimiaha. In riməni pehe tukumaha i mə rerimiaha ramrhi ihi kimaha ia nagienien, nənə mhokeikei mə tihətoni kimaha rəmwhen a ia kimaha iahokeikei mə tahətoni kimiaha. ⁷*Ro iamihni irə, piak me, nəri auər a iahamregi rərəha ia nəmisiəien me i kamo m kimaha, mətə nəgkiariien səvəi nahatətəien səkimiaha riməuvehi utə nətərigien səkimaha tukumiaha. ⁸Nəpin kimaha iahəregi mə kimiaha hiamərəer əknekini ti Iərimənu səkitaha iahəregi mə iahəuvehi mwi nimiruien. ⁹Ia nəmri Kumwesən səkitaha rerimaha ramagien tukumiaha. Nagienien nəha rasori pik mamō kimaha iahaməni vivi Kumwesən tukumiaha. ¹⁰Ia nəpin me pam ia nəpin mine ia ran iahaməfwaki skai mə tahətoni mwi kimiaha, mhahatən kimiaha ia nəfe hiərejrei ihi mə nahatətəien səkimiaha triskai mwi.

¹¹*Nənə pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Iərimənu səkitaha, trouo suatuk riti səkimaha ti nuveheien mhətoni kimiaha. ¹²Pwəh Iərimənu səkitaha tro nokeikeien i hiamō m kimiaha me mine nərmmama me pam ruvehe masori mwi rəmwhen ia nokeikeien səkimaha rasori tukumiaha. ¹³*Ia noien i in tro rerimiaha riskai. Nənə ia nəpin nəha Iesu Iərimənu səkitaha truvehe irə irəha nərmmama ikinan me səvənhi, tihərəer ia nəmri Kumwesən tata səkitaha, mhatukwatukw, mhəmher.

4

Nəfe nəha noien nəkur əfwaki me tuho Kumwesən rerin ragien ti nirəha

¹*Piak me, takaməkeikei mægkiari ia narimnari nepwin. Iahənahatən raka kimiaha ia nəfe noien sə tiho mə Kumwesən rerin ragien tukumiaha. Nipərhiəien i hiəno raka. Nənə təkwətəkwuni iahamərəs kimiaha nənə mamhəres skai ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha mə tihamo a iamihni irə mamhəuvən. ²Hiəuvəkurən raka nəvəhagien me nəha səməme iahəuvei pehe m kimiaha fwe kupwən ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha.

³*Nəri in i nəkwai Kumwesən mə kimiaha tihəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi ia kimiaha. Tihəpwəh nesi penien suatuk səvəi nipran mine nərman səməme kamhəiri əpnəpen irəha me. ⁴Kurirə kimiaha kuatia kuatia hiəri pran tihəkupwən mhəkurən noien sə rəmher, mo ikinan, mo nisialien kamiri pran irə. ⁵Tihəpwəh nirien pran ia suatuk sə hiaməkurirə a nəfe nipwramiaha rokeikei pik rəmwhen ia nərmmama səməme hərəirei Kumwesən kamho. ⁶*Ia narimnari me nəha, kimiaha riti trəpwəh noien rərəha ia piəvni makres səvənhi pran uə tini. Iərimənu səkitaha trərpwin noien ərəha səvəi nərmmama me nəha səməme kamho noien nəha rəmwhen iahəuvəni skai raka tukumiaha. ⁷*Kumwesən ripkəkwein mhə kitaha mə tsamesi pen noien sə rəmkemik, mətə noien sə rəmher, mo ikinan i. ⁸*Ro pen

* **3:6:** Wok Me 18:5 * **3:7:** 2Tes 1:4 * **3:11:** 2Tes 2:16 * **3:13:** Fil 1:10, 2Tes 1:7,10 * **4:1:** 2Tes 3:6 * **4:3:** 1Tes 5:23, Hip 10:10, 1Pit 1:16 * **4:6:** Sam 94:1 * **4:7:** 2Tes 2:13-14, 1Pit 1:15-16 * **4:8:** Luk 10:16, Esik 36:27, Esik 37:14, 2Kor 1:22

iærmama sə ruvei pen təkutan m nəvəhægien i, rīpko mhə ruvei pen təkutan m iærmama, mətə ruvei pen təkutan m Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwin lkinən səvənhi m kimiaha.

⁹ *Mətə ia nikaren səvəi nokeikeien sə hiamo m piəvtaha me kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nafe. Kumwesən rinahatən raka kimiaha mə tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. ¹⁰ *Nənə pərhien hiokeikei piəvtaha me pam fwe Masetonia. Mətə piak me iahaməres pehe mə tihamo a iamīnhi irə mamhəuvən.

¹¹ *Tihaməkeikei mamhəmwur mamharə ia narəien afafa, mamhətui atukw a ti narimnari me səkimiaha, nənə mamho wok ia rəgimiaha rəmwhen a iahəuvəni raka tukumiaha i. ¹² *Ia noien nəha nərmama iruə me tuhətoni noien sə hiamo ia nəpīn me mə ratukwatukw a. Nənə tihəpwəh nətigiteien ia nərməpə me mə tuhəuvei pehe nəfe riwən təni kimiaha.

Nuveheien səvəi Iərimənu səkitaħa

¹³ *Piak me, kimaha iahokeikei mə tihaməkeikei mhəukurən kaməfo ia nərmama me i səməme həuvamhə mə tihəpwəh nasəkien ti nirəha rəmwhen ia nərmama səməme nari amasan riti riwən kamheitenhi mə truvehe.

¹⁴ *Kitaha saməni nīpərhienien mə Iesu rīmamhə marə mətui mwī ia nemhəien səvənhi. Ro pen səukurən mə tuko mwī iamīnhi irə ia nərmama me i səməme hāməni nīpərhienien ia Iesu meste hemhə. Kumwesən tripeki irəha hərəig mwī irəha Iesu. ¹⁵ *Nəgkiariien i iahaməni pehe tukumiaha i təkwtəkwni in nəgkiariien səvəi Iərimənu səkitaħa. Kitaha i nərmama səməme saməmiru ihi meste nuveheien səvəi Iərimənu səkitaħa, kitaha ko səpkukupwən mhə ia nərmama səməme həuvamhə raka. ¹⁶ *Iərimənu səkitaħa trukū pen fwe ia neiai mameiwaiu pehe. Ia nəpīn nəha in trīni nəkwān, aġelo sə in rasori ia nāġelo me trəkwein, kisipw səvəi Kumwesən trasək, nənə nərmama səməme hāməni nīpərhienien ia Kristo meste hemhə irəha tuhəkupwən mhətui mwī ia nemhəien səvənraha. ¹⁷ Kurirə irə kitaha i səməme saməmiru ihi tukuvehi kitaha sətə kitaha mīnraha. Tsəutə i nəpuə me tsətoni Iərimənu səkitaħa ia nimagouagou. Nənə tsarə rerīn kitaha Iərimənu səkitaħa. ¹⁸ Ro pen tihəni nəgkiariien me i tukumiaha me mhəuvehi utə nətərigien səkimiaha me irə.

5

¹ *Mətə piak me, ia nikaren səvəi nəpīn atukwatukw narimnari me nəha tuhəier pehe irə kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nafe. ² *Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpīn i kani mə Nəpīn səvəi Iərimənu truvehe rəmwhen ia rakres sə rauvehe ia nəpīn. ³ *Nəpīn nərmama kamhəni mə, “Narimnari me pam hāmərinu, nari riti trə nehekəriien i riwən,” nənə, nərhəien truvehe akwauakw ti nirəha rəmwhen ia pran sə təkutan rinaməmisə ti nərhəien tīni. Nənə ko irəha həpkap mhə.

⁴ Mətə piak me, kimiaha hiəpkarə mhə ia nəpitəvien rəmwhen ia nirəha. Rīpkatukwatukw mhə mə nəpīn nəha trə kimiaha hiərkərinari rəmwhen ia rakres riti. ⁵ *Kimiaha nīpwnəti nukuraanien me mīne nīranien. Rīpko mhə kitaha nīpwnəti nəpitəvien me mīne nəpīn. ⁶ Ro iamīnhi pwəh

* **4:9:** Jon 13:34 * **4:10:** 2Tes 3:4 * **4:11:** Efes 4:28, 2Tes 3:8,12 * **4:12:** 1Kor 5:12-13, Kol 4:5 * **4:13:** Efes 2:12 * **4:14:** Rom 14:9, 1Kor 15:3-4,12 * **4:15:** 1Kor 15:51 * **4:16:** 1Tes 1:10, 2Tes 1:7, 1Kor 15:52 * **5:1:** Mat 24:36 * **5:2:** Mat 24:42-44, 2Tes 3:10, Rev 3:3 * **5:3:** Esik 13:10, Mat 24:39, Luk 21:34-35, Jon 16:21-22 * **5:5:** Rom 13:12, Efes 5:9

səpwəh nəmwhenien ia nərmama me i kamhapri, mətə pwəh samətui a, mhəpwəh noien rəmwhen ia nərmama me i kamhənimwi nənəmwiiien skai mamhakonə irə. ⁷ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə nərmama me i kamhapri, irəha kamhapri ia nəpin. Nənə nərmama səməme kamhənimwi nənəmwiiien skai mamhakonə irə, irəha kamho noien nəha ia nəpin. ⁸ Mətə kitaha i nipwnəti nukuraanien me. Pwəh sətui mhəpwəh nakonəien nənəmwiiien skai. Pwəh səkwətəmhiri noien səvəi nahatətəien mine nokeikeien. Noien nəha rəmwhen ia tinari kino ia aean ramo tukuahag kwənpwenhi iərmama ti naruagənien. Pwəh səmri pen əknekin nətərigien səkitaha ia Kumwesən mamheitenhi in mə truvehimiru kitaha. Noien nəha rəmwhen ia kəfəfau kino ia aean ramo tukuahag kənpəpwə iərmama ti naruagənien. ⁹ *Kumwesən ripkrfi mhə kitaha mə niemaha səvənhi truvehe tukutaha, mətə rimərifi kitaha mə Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehimiru kitaha. ¹⁰ *In rimamhə tukutaha mə samamiru uə səuvamhə raka tsəukurən narəien kitaha min.^a ¹¹ *Ro iamihni irə tihəvəhi utə nətərigien səkimiaha me, nənə mhərpwi əknekin kimiaha me rəmwhen sə hiamo ipwet mine.

Nəvəhagien me sampam

¹² *Piak me, iahaməres pehe m kimiaha mə tihəsiai nərmama me nəha kamhəsese kimiaha minraha, səməme Iərimənu səkitaha riməuvehi utə irəha hasori ia kimiaha, nənə mamhəvəhag m kimiaha. ¹³ Tihəsiai amasan irəha mhokeikei irəha ti wok sə kamho. Kimiaha tihaməkeikei mhəra ia nəmərinuuien, mhəpwəh nəvisəien m kimiaha me. ¹⁴ *Nənə piak me iahaməni pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhəgkiari skai m nərmama səməme kamhərpaha. Nərmama səməme rərənraha rəpou tihəgkiari vivi minraha mhəuvehi utə nətərigien səvənraha. Hasitu ia nərmama səməme niskaiien səvənraha riwən. Niemaha trəpwəh nəpi akwauakwien kimiaha, mətə tiho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis ti nirəha pam. ¹⁵ *Trini minuə nərmama kamho rərəha ia kimiaha, mətə tihəpwəh nərpwəinien tai noien səvənraha. Nəpin me pam tihaməkeikei mhousari mə tiho ramasan m kimiaha me mine nərmama me pam.

¹⁶ *Rerimiahā traməkeikei mamagien ia nəpin me pam, ¹⁷ *nənə, mhəgkiari m Kumwesən ia nəfwakiiien ia nəpin me pam. ¹⁸ *Nəpin me pam tihəni tanak ti Kumwesən nəri auər a mə hiamarə ia namasanien uə nərəhaien. Tiho iamihni ti nəri nə mə in i nəkwai Kumwesən sə in rokeikei mə kimiaha nərmama səvəi Iesu Kristo tiho.

¹⁹ *Tihəpwəh nəniseien Nənəmwīn Ikinan. ²⁰ *Tihəpwəh nətə ərəhaien nəgkiariien səvəi iərmama riti sə rini mə Kumwesən riməuvei pen nəgkiariien nəha min. ²¹ Hətəni amasan nənə mhəkiri amasan narimnari me pam, nənə, mhəkwtəmhiri əknekin nəri amasan, ²² nənə, mhəpwəh narimnari me pam səməme hərəha.

²³ *Pwəh Kumwesən əpa i Kumwesən səvəi nəmərinuuien ro kimiaha hiəuvehe mhəmher pam. Pwəh in ro nənəmwīn me pam səkimiaha, mine nīmīruuien me pam səkimiaha, mine nipwramiaha me pam tuhatukwatukw ia nəpin Iərimənu səkitaha Iesu Kristo truvehe irə. ²⁴ Kumwesən rinəkwein

* **5:9:** 1Tes 1:10, 2Tes 2:14 * **5:10:** Rom 14:8-9, 1Tes 4:14 a **5:10:** Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien i ia vas 10 in i mə: "In rimamhə tukutaha mə samapri uə samətui tsəukurən narəien kitaha min." * **5:11:** Jut 20 * **5:12:** 1Kor 16:18, 1Tim 5:17 * **5:14:** 2Tes 3:6,11,15 * **5:15:** Prov 20:22, Rom 12:17, 1Tes 3:9 * **5:16:** Fil 4:4 * **5:17:** Luk 18:1 * **5:18:** Efes 5:20 * **5:19:** Efes 4:30 * **5:20:** 1Kor 14:1,39 * **5:23:** 1Kor 1:9, 2Tes 3:3

raka kimiaha, nənə, kimiaha hiəukurən nətigiteien irə mə in tro narimnari me nəha.

²⁵ *Piak me, tihəfwaki tukumaha. ²⁶ *Tihəni ramasan ti piəvtaha me, mhakei minraha ia nakeiien sə rəmher. ²⁷ Ia nəghi İərimənu səkitaha iakani skai tukumiaha i mə tihəvsini irapw nəkukuə i m piəvtaha me pam.

²⁸ Pwəh namasanien səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo tramarə tukumi-aha.

---

* 5:25: Kol 4:3, 2Tes 3:1   * 5:26: Rom 16:16

Seken Tesalonaeka

Nægkiariien sã rani mã næfe i nækukuã

Nækukuã i Seken Tesalonaeka Pol rĩmãrai. In ramara fwe Korin muvãrai raka Fas Tesalonaeka, mãkwã me nepwĩn hækukurau, nãnã in rãrhi pen sã i revã. Nãrmama nepwĩn hækukurãn amasan mãhã nægkiariien sãvai Pol. Rerĩnraha rĩrhi mã Iesu truvehe akwauakw. Nãnã irãha hãpwãh wok sãvãnraha mheitenhi Iesu. Pol rĩrai nækukuã i mã irãha tuhækukurãn mã nuveheien sãvai Iesu trãfo irã. In rĩni mã tuhamãmwwur ia noien wok meste Iesu truvehe.

Nægkiariien sã rakupwãn

¹*Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nækukuã i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka.

Kĩmiaha nãrmama sãvai Kumwesãn Tata sãkitaha mine Iãrĩmãnu sãkitaha Iesu Kristo.

²*Pwãh Kumwesãn Tata sãkitaha mine Iãrĩmãnu sãkitaha Iesu Kristo trourĩari pehe nãmasanien mine nãmãrĩnuien m kĩaiaha.

Nãgnãgĩniien mine næfwakĩien

³*Piak me, nãpin me pam kĩaiaha iahamãregi mã tahamãkeikei mhãni vivi Kumwesãn tukumiaha pam. Ratukwatukw mã tahamo iãmĩnhi irã ti nãri nã mã nãpin me pam nahatãtãien sãkĩaiaha ruvehe mamskai mwi, nãnã nãpin me pam nokeikeiien sãkĩaiaha kuatia kuatia hiamo m kĩaiaha me ruvehe mamasori mwi. ⁴*Ro pen iahamãni irapw ti nakalasia me sãvai Kumwesãn ia kwopun me pam mã rerĩmaha ragien pik tukumiaha. Kĩaiaha iahamãni iãmĩnhi irã ti nãri nã mã nãpin me pam hiamãrer ãknekĩn ia nahatãtãien sãkĩaiaha, nãri auar a mã nãrmama me kãmhometã kĩaiaha, nãnã, mamho nãmĩsãien me rĩpik m kĩaiaha.

⁵*Narĩmmari me i ramahatãn pen mã nãkĩriien sãvai Kumwesãn ratukwatukw a nãnã ro pen tukãtã kĩaiaha mã hiãmwhen tĩhãuvnĩmwã ia nitãtã sã Kumwesãn ramãrĩmãnu irã. Kamo nãmĩsãien m kĩaiaha nãha tãkwãtkwuni ti nitãtã nãha. ⁶*Mãtã Kumwesãn in ratukwatukw. Nãrmama me i kãmho nãmĩsãien m kĩaiaha, in trãrpwĩn pen mwi nãmĩsãien mĩnraha, ⁷*nãnã, muvei pehe napwĩsien m kitaha m kĩaiaha sãmãme hiamregi rãrãha. Kitaha tsãuvehi napwĩsien nãha nãpin tukãtoni Iesu Kristo rier pehe irã irãha nagelo skai me sãvãnhi ⁸*ia napw sã nægsen rasori. In trãrpwĩn noien ãrãha me sãvai nãrmama sãmãme hãreirei Kumwesãn mine nãrmama sãmãme hãpwãh nesi penien nægkiariien amasan sãvai Iesu Iãrĩmãnu sãkitaha. ⁹*Irãha tuhãuvehi nãrpwĩnien riti sã trouraha irãha ia nuk nuk me fwe kwopun riti tĩpkãtã mãhã nãmri Iãrĩmãnu sãkitaha ikĩn mine nukuraanien ia nãsanĩnien asori sãvãnhi. ¹⁰*Irãha tuhãuvehi nãrpwĩnien nãha nãpin in truvehe irã. Ia nãpin nãha nãrmama ikĩnan me sãvãnhi tuhãgnãgĩni in. Nãrmama me pam sãmãme hãni nĩpãrhĩenien irã tuhãtoni in, nãnã nãnĩnraha trier. Kĩaiaha mwi tĩho mwi iãmĩnhi irã ti nãri nã mã hiãuvãni raka nĩpãrhĩenien ia nægkiariien sãkĩaiaha.

* **1:1:** 1Tes 1:1 * **1:2:** Rom 1:7 * **1:3:** 1Tes 1:2-3, 2Tes 2:13 * **1:4:** 2Kor 7:4, 1Tes 2:19, Rev 1:9 * **1:5:** Fil 1:28 * **1:6:** Rom 12:19, Rev 18:6-7 * **1:7:** Mat 25:31, 1Tes 3:13, 4:16 * **1:8:** Sam 79:6, Aes 66:15, Rom 2:8, 1Tes 4:17 * **1:9:** Aes 2:10,19,21 * **1:10:** Kol 3:4, 1Tes 3:13

11 *Nəpɪn me pam iahaməfwaki tukumiaha mə Kumwesən səkitaha trəvsini kɪmiaha mə kɪmiaha nərmama me səvənhi. Iahaməres mə nəfe nətəriɡien amasan uə nəfe noien amasan ruku pen ia nahatətəien hiokkeiki mə tiho, in tro irəha pam həuvehe mhəukuə ia niskaiien səvənhi. 12 *Ia noien nəha nərmama tuhəuvehi utə nəghi Iesu Iərimənu səkitaha tukumiaha, mhəuvehi utə mwɪ nəghimiaha tukwe resi pen namasanien səvəi Kumwesən səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

2

Iərmama kani mə Iəmə sə Ramərui Loa

1 *Piak me, ia nikaren səvəi nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine nəpɪn tukosəsɪmwɪn kitaha irə səuvən mhətəni in, kɪmaha iahaməres kɪmiaha 2 mə tihəpwəh nehekir akwauakwien, mhəpwəh nireɡien rərəha trɪni minuə hiəregi kani mə nəpɪn səvəi Iərimənu ruvəuvehe raka. Nəri auər a mə tihəregi nəɡkiariien nəha ruku pen ti nənimwɪn riti uə nəvisaiuen riti uə ia nəkukuə riti sə kani mə kɪmaha iahərhi pehe i tukumiaha. 3 *Tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kɪmiaha ia suatuk riti iamɪnha irə ti nəri nə mə nəpɪn nəha tripkuvehe mhə meste nəpɪn nəha kamɪni trupupwən muvehe nərmama tuhəskəmter mhəni ərəha Kumwesən, nənə iərmama nəha kani mə Iəmə sə Ramərui Loa tukətəni trier pehe, in nəha iərmama sə tukouraha in.

4 *Nəpɪn trier pehe irə, in trɪni ərəha pam narimnari me səməme kaməfwaki pen minraha mine narimnari me pam səməme kamɪni kumwesən ia nirəha. In truvehi utə atukw a in irənhə ia narimnari me nəha, muvniwə məkure ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mini mə in Kumwesən.

5 Rəfo? Hiənənouenou mə nəpɪn iakinaməg kitaha m kɪmiaha, iakamɪni pehe narimnari me i tukumiaha? 6 Nənə hiəuvəukurən raka nəfe ramo tukuahag iərmama nəha təkwətəkwuni mə ia nəpɪn atukwatukw səvənhi tukətəni in trier pehe. 7 Ipwet mine nərmama kamhərui afafa raka Loa, mətə iərmama sə ramo tukuahag irəha mə tuhəpwəh noien ia kwopun rukuraan ikɪn, in tro iamɪnhi irə meste Kumwesən ruvehi raka in. 8 *Ia nəpɪn nəha tukətəni Iəmə sə Ramərui Loa trier pehe. Mətə Iərimənu səkitaha Iesu trəse əpune in ia nimətəgi truku pen ia tərhun. Nəpɪn Iesu trier pehe irə nuveheien səvənhi trouraha iərmama nəha. 9 *Iəmə sə Ramərui Loa truvehe mo narimnari me ia niskaiien səvəi Setan. In tro nɪmtətien eikuə me, mine narimnari me səməme kamərkərinari irə, 10 mine nifeifeiien me səpəmsəpə səməme həpkatukwatukw mhə. Ia noien nəha in treikuə ia nərmama səməme kamhesi pen suatuk səvəi nemhəien. Kumwesən trouraha irəha ti nəri nə mə kamhəni mə həpwəh noikeiien nəɡkiariien pərhiien sə rukurən nuvehimɪruien irəha. 11 *Ti noien nəha səvənraha, Kumwesən trərhi pen nifeifeiien skai riti ti nirəha mə tro irəha həni nɪpərhiienien ia neikuəien. 12 Ro iamɪnhi irə nərmama me pam səməme həpkɪni mhə nɪpərhiienien ia nəɡkiariien pərhiien, mətə rərinraha ragien ti noien sə rɪpkatukwatukw mhə, Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me səvənraha.

Nəkur Tesalonaeka tuhaməkeikei mhərər əknekɪn

13 *Mətə piak me, Iərimənu səkitaha rokeikei kɪmiaha. Ia nəpɪn me pam kɪmaha tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha ti nəri nə mə in

* 1:11: Kol 1:9, 1Tes 1:2-3 * 1:12: Aes 24:15, Mal 1:11 * 2:1: 1Tes 4:13-17 * 2:3: 1Tim 4:1, 1Jon 2:18, 4:3, Jon 17:12 * 2:4: Dan 11:36, Esik 28:2 * 2:8: Job 4:9, Aes 11:4, Rev 19:15 * 2:9: Mat 24:13, Rev 13:11-13 * 2:11: 2Tim 4:4 * 2:13: 2Tes 1:3, Jon 15:16, Efes 1:4, 1Tes 4:7, 5:9

rimərfi kímiaha fwe tui mə truvehimíru kímiaha. Nənə in ruvehimíru kímiaha ia nískaiien səvəi Nənimwín səvənhi sə ro hiauvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə muvehimíru kímiaha ti nəri nə mə kímiaha hiəni nípərhiendien ia nəgkiariien pərhiien səvənhi. ¹⁴ Kumwesən rínəkwein ia kímiaha ti narimnari me nəha ia nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw mə tihəuvehi pəri nasoríien sə Iərimənu səkítaha Iesu Kristo rauvehi fwe ia neiai. ¹⁵ Ro iamínhi irə, piak me, tihərer əknekín, mhəkwətəmhirí əknekín nəgkiariien me səməme hiəuvəregi raka iahaməhatən kímiaha irə ia tərhumaha mine ia nəkukuə.

¹⁶ Kumwesən Tata səkítaha rokeikei kítaha, maməriari pehe namasanien səvənhi m kítaha. Ia nəpín me pam in rauvehi utə nətərigíen səkítaha, nənə mamó kítaha saməregi ramasan ti nəri nə mə saməmri pen əknekín nətərigíen səkítaha irə. Iakəfwaki pen min mine Iesu Kristo Iərimənu səkítaha maməres mə irau ¹⁷*trouvehi utə rerímiaha nənə rauo kímiaha hiəskai ti noien noien amasan mine niniien nəgkiariien amasan me pam.

3

Kaməres nəfwakíien

¹*Piak me, in i nəgkiariien sampam. Tihəfwaki tukumaha mə nəgkiariien səvəi Iərimənu səkítaha trevən akwauakw ia kwopun me pam, nənə, nərmama tuhəsiai mhesi pen rəmwhen a ia kímiaha hiaməsiai mamhesi pen.

² Tihəfwaki tukumaha mə Kumwesən truvehi raka kímaha ti nəkur ərəha me, ti nəri nə mə komhə nərmama pam kamhəhatətə ia Kumwesən. ³*Mətə kítaha səukurən nətígiteien ia Iərimənu səkítaha. In tro kímiaha hiəskai, nənə mətui amasan tukumiaha ti Setan mə trəpwəh nourahaien kímiaha. ⁴*Nənə kímaha iahəukurən amasan ia nəmri Iərimənu səkítaha mə təkwtəkwuni nəha kímiaha hiamó nəfe iahaməni, nənə, tihamo iamínhi irə mamhəuvən. ⁵Pwəh Iərimənu səkítaha triri rerímiaha ia nokeikeien səvəi Kumwesən, mo hiərer əknekín ia nərerien səvəi Kristo.

Kínise narpahaien

⁶*Nənə təkwtəkwuni piak me, iahəni pehe nəkwamaha tukumiaha i ia nəghi Iərimənu səkítaha Iesu Kristo mə tihaməkeikei mhərer isipwín ti piəvtaha me səməme kamhərpaha, mhəpwəh nesi penien nəgkiariien sə iahənəvəhəg raka m kímiaha irə. ⁷*Kímiaha hiəuvəukurən raka mə tihamo rəmwhen a ia kímaha. Nəpín iahənəmarə kítaha m kímiaha fwe kupwən, iahəpkərpaha mhə. ⁸*Kímaha iahəpkani mhə nəvegíniien sə iərmama riti ruvei pehe əuə r a kímaha. Mətə ia nəpín mine ia ran iahaməsese mamhəwok. Iahəpwəh nokeikeien mə tihəuvei pehe wok skai m kímiaha ti nəkwəmniien kímaha. ⁹*Hiəukurən mə ramasan a ko iahəres pehe nasituien iamínhi, mətə iahəpkə mhə. Iahəuvei pehe noien səkímaha m kímiaha rəmwhen ia noien riti sə tihəuvnhi. ¹⁰*Nənə nəpín iahənəmarə kítaha m kímiaha, iahəuvei pehe nəgkiariien i m kímiaha mə, “Trini minuə iərmama rəpwəh noien wok, kəpwəh nuvehi penien nəvegíniien min.”

¹¹*Iahaməni iamínhi irə ti nəri nə mə iahəmregi mə nərmama nəpwín nəha irəha kamhə rə kímiaha minraha mamhərpaha, mamhəgkiari pík,

* **2:17:** 1Tes 3:13 * **3:1:** 1Tes 5:25 * **3:3:** 1Tes 5:24 * **3:4:** 2Kor 7:16, Kal 5:10, 1Tes 4:10

* **3:6:** Mat 18:17, Rom 16:17 * **3:7:** Fil 3:17, 1Tes 1:6 * **3:8:** 1Tes 2:9 * **3:9:** 1Kor 9:4, 1Tes

1:6 * **3:10:** 1Tes 4:11 * **3:11:** 1Tim 5:13

mhəpko mhə wok. ^{12*}Ro pen nərmama səməme kamho iamihni irə, kimaha iahaməni pen ti niraħa i, nənə mamhəgkiari skai minraħa ia nəghi İərimənu səkitaha İesu Kristo mə tuhaməkeikei mharə afafa, mamho wok ti nuvehien nəveginien sənənraha. ^{13*}Nənə kimiaha piak me tiho noien sə ratukwatukw mhəpwəħ nəpouien i.

^{14*}Trini minuə iərmama riti rəpwəħ nesi penien nəgkiariien səkimaha ia nəkukuə i, nənə, tihaməkeikei mho pwəħ nərmama həukurən mə in sin. Nənə mhəpwəħ nəvəniien ipaka tukwe pwəħ rauris ti noien səvəhni. ^{15*}Mətə tihəpwəħ nəmwəkiiien i ti nəri nə mə in piəvmiaha riti, nənə ramasan mə tihərpwi atukwatukw in.

Nəgkiariien sampam

^{16*}Pwəħ İərimənu səvəi nəmərinuien in əpa truvei pehe nəmərinuien m kimiaha ia nəpin me pam ia noien me pam. Pwəħ İərimənu səkitaha tramarə tukumiaha pam. ^{17*}İou Pol iakamrai nəgkiariien i ia rəgik mamini ramasan tukumiaha. Ia nəkukuə me pam iakamrai iamihni irə mə tihəukurən niraaiien səiou. In i niraaiien səiou iakamrai iamihni irə. ^{18*}Pwəħ namasanien səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo tramarə tukumiaha pam.

---

* **3:12:** 1Tes 4:11   * **3:13:** Kal 6:9   * **3:14:** 1Kor 5:9,11   * **3:15:** 1Tes 5:14   * **3:16:** 1Tes 5:23
 * **3:17:** 1Kor 16:21

Fas Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə me i Pol rimərai, Fas mine Seken Timoti mine Taetas, kani mə nəkukuə me səvəi pasta me, ti nəri nə mə haməgkiari ia wok mine noien səvəi pasta me. Timoti rinatu fwe Listra. Səvənhi tata iəmə Kris, mətə səvənhi mama pran Isrel. Səvənhi mama ramahatən in ia Nəkukuə Ikinan ia nouihien səvənhi. Pol ramevən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə Timoti rukurirə in. In ramasitu ia Pol ia wok səvənhi. Nəpin Pol rimərai nəkukuə i, Timoti ramo wok rəmwhen ia iahatən mine iəmə asori səvəi nakalasia me fwe Efesas. Timoti in təmaruə riti, mətə ruvehi wok səvəi niriiən nakalasia me. Ro pen Pol rirai nəkukuə i revən tukwe. Ia nəkukuə i Pol ramasitu irə maməvəhag min ia wok səvənhi. Pol raməvəhag min mə traməkeikei məsiari ti nahatən eikuə me mine nahatənien me səvənraha səməme həpwəh natukwatukwien. Pol rokeikei pik Timoti, ro pen ruvei pen nəvəhagien me min mə trəfo irə ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kumwesən.

1 *Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. Kumwesən sə rauvehimiru kitaha mine Iesu Kristo sə saməmri pen əknekən nətərigien səkitaha irə irau krouni nəkwanrau mə tako.

2 *Iakamrai nəkukuə i mik, Timoti. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhien. Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine napiiən mine nəmərinuien mik.

Timoti trinise nahatən eikuə me

3 *Fwe kupwən, ia nəpin iakinamevən fwe profens Masetonia, nənə, iakini pehe tukw ik i mə tikamarə pəpim ia taon nəha Efesas. Nərmama nəpwin nəha ikin hamarə irəha kamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien atukwatukw. Mətə ik tikiinise irəha mə tuhəpwəh noien noien nəha. 4 *Tikini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nətərig pikien ia kwənagei eikuə me mine nəgkiariien sə rani pik kwənəkwus me səvəi kaha kupwən me. Nəgkiariien me nəha kamhəvi pehe a nəvisəien me. Ko həpkasitu mhə ia iərmama riti mə tro wok səvəi Kumwesən. Wok nəha nərmama səməme kamhahatətə a kamho. 5 Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhəkeikei irəha me. Pwəh rərinraha rəmher. Pwəh irəha hamo a noien me səməme irəha həukurən mə ramasan. Pwəh irəha hahatətə pərhien ia Kumwesən. 6 Nərmama nəpwin hənəpwəh noien me i, mhənəti karen, mhəuvəvən ti nəgkiariien sə nıpwrən riwən. 7 *Irəha hokeikei pik nahatənien Loa, mətə hərəirei nıpwrəi nəfe kamhəni, nəri auər a mə kamhəgkiari skai tukwe mə həukurən.

8 *Kitaha səukurən mə Loa in ramasan, mətə nərmama tuhaməkeikei mha-hatən nərmama irə ia noien atukwatukw səvənhi. 9 Kitaha səukurən mwī mə kirkəmri mhə Loa raməmak ti nəkur atukwatukw me, mətə kəmri Loa raməmak ti nəkur kamhəruī loa, mine nəkur kənkapwənraha riskai, mine nəkur həpkahatətə mhə ia Kumwesən, mine nəkur kamho noien ərəha, mine nəkur həpkə mhə nəkur ikinan me, mine nəkur həpkəmher mhə, mine nəkur kamhousi əpune tata mine mama səvənraha, mine nəkur kamhousi əpune

* 1:1: Kol 1:27   * 1:2: Wok Me 16:1-3, Taet 1:4   * 1:3: Fil 2:24   * 1:4: 1Tim 4:7, Taet 1:14
* 1:7: 1Tim 6:4,20, Taet 1:10   * 1:8: Rom 7:12,16

nərmama. ¹⁰* Kəmri Loa raməmak ti nərman mine nipran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me, mine nərman səməme kamhəiri atukw a irəha me, mine nərmama kamhakres iərmama mə tuhoslef irə, mine ieikuə me, mine nəkur kamheikuə ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin, mine nəkur kamho noien ərəha me nepwin mwi. Ouəh, nipərhiēnien kəmri Loa raməmak ti nəkur kamho narimnari me pam nəha sə ramərarki nəgkiariien kama-hatən nərmama irə sə ratukwatukw. ¹¹* Kumwesən in rasori mukuraan nərmama kamhəgnəgini in. Nəgkiariien atukwatukw nəha iakani raməmak ia nəgkiariien amasan səvənhī. In rinəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgik, nənə iakaməvisau irapw i.

Iesu rinapi Pol

¹²* Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə ramo iakiskai ti noien wok səvənhī, iakani tanak tukwe in ti nəri nə mə in rinəkiri iou mə iakəmwhen, mətigite ia nirak, məmri iou iakamo tukwini nari min. ¹³ Fwe kupwən, iou iərmama riti sə iakani ərəha nəghin, nənə mamometə nərmama me səvənhī, mamousi pik irəha. Mətə in rapi iou ti nəri nə mə iapkini mhə ihi nipərhiēnien irə, nənə, mireirei mə nəfe nəha iakamo. ¹⁴ Iərimənu səkitaha rətəgi irapw namasanien səvənhī ia nirak rasori pik irəhar nahatətəien mine nokeikeien sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵* In i nəgkiariien pərhiēn, nənə, kitaha pam tsaməkeikei mhəni nipərhiēnien irə. Iesu Kristo riməuvehe ia tiprənə i mə truvehimiru nərmama ərəha me. Iou iəmə iakərəha anan məpi raka pam irəha. ¹⁶ Mətə Iesu Kristo rinapi iou mə iou iakərəha anan rəmwhen ia nīmətəien riti sə ramahatən mə nətərigien səvənhī rəpwəmwis mīpko mhə sampam ramevən ti nərmama ərəha me, pwəh nərmama nepwin hətəni mho rəmwhen sə iakino həni nipərhiēnien irə, nənə in truvei pen nimiruēn rerin minraha. ¹⁷* Kumwesən in Iərimənu rerin. In ripkəmhə mhə. Kə səpkətəni mhə. Nənə in əpa in Kumwesən. Pwəh nisaiēn mine nəgnəginiēn krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamihī.

¹⁸* Nəgkiariēn i iakani pehe tukw ik i təkwtəkwni, nərik Timoti, rəmwhen a ia nəgkiariēn me nəha profet me nepwin həmani ia niram fwe kupwən. Tikuvehi nəgkiariēn me i pwəh hasitu ia niram ia naruagəniēn amasan sə ikamaruagən irə. ¹⁹* Tikaməkeikei məkwətəmhirī əknekīn nahatətəien səim, məpwəh noien nari riti sə tro ik ikregi fwe ia rerim mə ikino nərəhaiēn. Nərmama nepwin ho noien me nepwin sə haukurən mə rərəha, nənə ia noien nəha hənəuraha nahatətəien səvənraha rəmwhen ia nītətə sə rəpəruə ia nimaha. ²⁰* Iəmə mi nəha Hameneus mine Aleksanta irau mwi nəha irəha minraha. Iou iakinəsēni raka irau mə krouəmak ia rəgi Setan pwəh krouukurən mə trouəpwəh nini ərəhaiēn Kumwesən.

2

Nəvəhagien me ia nikaren səvəi nəfwakiēn

¹ Nəri sə iakokeikei mə takukupwən mīni ro iamihī irə. Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ti nərmama me pam, nənə mhəres in mə trasitu ia nirəha, muvei pen nəfe riwən ti nirəha. Nənə tuhaməkeikei mhəni mwi tanak ramevən ti

* **1:10:** Taet 1:9 * **1:11:** 1Tim 6:15 * **1:12:** Wok Me 9:15, Kal 1:15-16, 1Kor 15:9-10, Kal 1:13

* **1:15:** Luk 15:2, 19:10 * **1:17:** Rom 16:27 * **1:18:** 1Tim 6:12, Jut 3 * **1:19:** 1Tim 3:9

* **1:20:** 2Tim 2:17, 2Tim 4:14, 1Kor 5:5

Kumwesən ti nīrəha. ²* Irəha tuhəfwaki ti kig me mīne nərmmama me pam səməme kāmhəuvehi nasorīien mə kītaha tsarə ia nəmərīnuīen mīne narəīen afafa, mharə irə, mhəsiāi Kumwesən, nənə mhəsi pen noīen atukwatukw me. ³ Noīen i ramasan nənə nəpīn Kumwesən səkitaha sə rauvehimīru kītaha trətōni rerīn ragīen. ⁴* In rokeikei mə truvehimīru nərmmama me pam, nənə mokeikei mə irəha tuhəuvehe mhəukurən nəgkiarīien pərhiēn səvənhi. ⁵ Kumwesən kuatia a ramarə, nənə, Iərmama kuatia a ramərer ia nīmwrhenhi Kumwesən mīne nərmmama mavi sīmwin irəha. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo ⁶* sə rīməuvei pehe atukw a in ia nəpīn atukwatukw ti nərəkūien suatuk səvəi nərmmama me pam mə trīfi irəha ia noīen ərəha me səvənraha. Nənə ramahatən mə Kumwesən rokeikei mə truvehimīru nərmmama me pam. ⁷* Nəri in i kuvehi utə iou tukwe aposol mīne iahtətən səvəi nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə takəvisau irapw nəgkiarīien amasan mīnraha sə raməgkiari ia nahatətəīen mīne nīpərhiēnien. (Iakani pərhiēn iapkeikūə mhə.)

⁸ Ro iamīnhi irə iakokeikei mə ia kwopun me pam nərman me tuhəuvehi utə rəgīnraha rəmher, mo ikinan i, nənə mhəfwaki m Kumwesən. Irəha tuho iamīnha irə mhəpwəh niēmaha mīne nəvisəīen.

⁹* Nənə iakokeikei mə nīpran me tuharkahu ia tīnari sə ratukwatukw a, rīpko mhə tīnari kavi nətərigīen səvəi nərman irə, uə tīnari kamarkahu i kamərpwi tukwe. Rərəha mə ho nīmwai nukwənenraha mə tuhərpwi tukwe uə həuvehi pen marəmarə me kīno ia kol mīne perel me, uə harkahu tīnari nənimen rutə pik. ¹⁰* Irəha tuhaməkeikei mharkahu ia noīen amasan me rəmwhen ia karkahu səvənraha, ti nəri nə mə in i noīen atukwatukw sə nīpran me səməme kāmhəni mə irəha hokeikei Kumwesən tuho.

¹¹ Nəpīn kamahatən nakalasia me, pwəh nīpran me hafafa mhəpwəh nəgkiarīien, mhəsiāi nahatən me, mhəuvehi nukurənien. ¹²* Iou iapkəsēni mhə mə nīpran tuhatətən uə hərīmənu ia nərman. Irəha tuhaməkeikei mhafafa, ¹³* ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rīməkupwən mo Atam kurirə ro If. ¹⁴* Nənə rīpko mhə Atam nə Setan rīməkupwən meikūə irə nənə ro nəkwan, mətə If rīno nəkwai Setan nənə nəruī nəgkiarīien səvəi Kumwesən. ¹⁵ Mətə mə pran raməmwur pen ia nahatətəīen, mīne nokeikeīen, mīne noīen sə rəmher mo ikinan i, nənə in prən afafa, nəpīn raməmisə ti tīni mə trətui, Kumwesən trətui amasan tukwe muvehimīru in.

3

Noīen səvəi elta me mīne tikon me

¹* In i nəgkiarīien pərhiēn. Trīni mīnuə iərmama riti rokeikei mə truvehe iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me, nənə, in rīnokeikei wok riti sə ramasan.

²* Iəmə asori sə rauvehi wok nəha noīen səvənhi traməkeikei mo iamīnhi irə. Kəpwəh nətəīen noīen ərəha riti irə. In səvənhi pran kuatia a. Rīpko mhə in iərmama sə ramənīmwi pik, mətə in nətərigīen səvənhi raməmak amasan ia nəpīn me. In iərmama sə kamsiāi in. In iərmama sə raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmmama pwispwis me. In iahtətən amasan riti. ³ Iərmama sə ramənīmwi pik uə ramousi iərmama ko rīpkuvehi mhə wok i. Mətə iərmama

* **2:2:** Efes 6:18, Fil 4:6   * **2:4:** Esik 18:23, 1Tim 4:10, 2Tes 3:9, Rom 3:29-30, Hip 12:24   * **2:6:** Kal 1:4   * **2:7:** Wok Me 9:15, Kal 2:7-8, 2Tim 1:11   * **2:9:** 1Tes 3:3-5   * **2:10:** 1Tim 5:10   * **2:12:** 1Kor 14:34   * **2:13:** Jen 2:7,22, 1Kor 11:8-9   * **2:14:** 2Kor 11:3   * **3:1:** Wok Me 20:28   * **3:2:** Taet 1:6-9

sə noien səvənhi ramasan məpou, rəpweh nəvisəien, mīpkokeikei pik mhə mane, in rukurən nuvehien wok i. ⁴ In traməkeikei miri amasan nərmama kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi, nənə mo nīpwnətin me tuhasiai in mhə nəgkiariien səvənhi. ⁵ Trini minuə iərmama riti rīreirei niri amasian nərmama kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi, nənə, trəfo miri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən? In rīreirei noien. ⁶ Iərmama rahatətə vi a ia Iesu rīpkəmwhen mhə mə truvehi wok i kamo rərpwi tukwe mīmwei pen ia nərəhaien sə Setan rino nənə Kumwesən rərpwin noien ərəha səvənhi. ⁷ *Rəmwhen a mwi iərmama sə rauvehi wok iamīnhi nərmama me fwe iruə tuhaməkeikei mhəni amasan in kamo in rimwei pen ia kwənkru səvəi Setan nənə kini ərəha in.

⁸ Ia noien a mwi nəha tikon me noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nərmama səməme kamsiai irəha. Nəgkiariien səvənraha rīpko mhə kəru. Həpkənīmwi pik mhə nənimwiien skai rəmwhen ia waen. Irəha həpkokeikei pik mhə mane. ⁹ Irəha tuhaməkeikei mhəkwtəmhiri noien səvəi nahatətəien Kumwesən rino pui pehe ia nətərigien səvənraha sə rəmher. ¹⁰ Nərmama səməme hokeikei mə tuhəuvehi wok səvəi tikon, nakalasia me tuhaməkeikei mhəkupwən mhətə amasan irəha. Trini minuə həpkətə mhə noien ərəha riti ia nīrəha, nənə, irəha həukurən nuvehien wok nəha.

¹¹ *Ia noien a mwi nəha nīpran me səvəi tikon me^a noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nīpran me səməme kamsiai irəha. Rīpko mhə irəha nīpran me səvəi nīniien nīkare iərmama uə nīpran me səvəi nənimwiien, mətə irəha nīpran me səməme nərmama həukurən nətigiteien ia nīrəha ia narimnari me pam.

¹² Iərmama riti sə rauvehi wok səvəi tikon traməkeikei miri pran kua-tia a, nənə, miri amasan nīpwnətin me mīne nərmama pam kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹³ Nərmama səməme kamho amasan wok səvəi tikon nəghinraha tramasan irə, nənə, irəha tuhəpkehekīr anan mhə mhəgkiari ia nahatətəien səvənraha sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁴ Təkwtəkwuni nəha, nəpīn iakamrai nəkukuə i mik, rerik ramrhi mə tīpko mhə tui iakuvehe mətoni ik. ¹⁵ *Mətə trini minuə iapkuvehe akwauakw mhə, nənə, nəkukuə i tro nukurənien i mik mə nəfe nəha noien ratukwatukw nərmama me ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən tuho. Nərmama ia nəkwai nimwə nəha kani irəha mə nakalasia me səvəi Kumwesən sə ramīru, irəha həmwhen ia pos asori mīne nəri skai kaurhəkīn nimwə ia təkuren, mamhīrhan nəgkiariien pərhiēn. ¹⁶ *Nənə nīpərhiēnien nəgkiariien i kīno pui pehe in nukune nahatətəien səkitaha rani nari riti rasori, mani mə,

“In rīmāier pehe tukutaha nīpwrən rəmwhen ia nīpwrataha.

Nənimwīn Ikinan rahatən amasan mə in iəmə atukwatukw.

Nagelo me hətoni in.

Kəvisau irapw nəgkiariien səvənhi ia tənəmtənə me.

Nərmama me i ia təkure tīprənə i həni nīpərhiēnien irə.

Kuvehi utə in revən fwe ia neiai.”

* **3:7:** 2Kor 8:21 * **3:11:** Taet 2:3   ^a **3:11:** Suatuk riti mwi ti nuvsiniēn nəgkiariien i ro iamīnhi irə. “Ia noien a mwi nəha, tikon nīpran me noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nīpran me səməme kamsiai irəha. Rīpko mhə irəha nīpran me səvəi nīniēn nīkare iərmama uə nīpran me səvəi nənimwiēn, mətə irəha nīpran səməme nərmama həukurən nətigiteien ia nīrəha ia narimnari me pam.” * **3:15:** Efes 2:19-22 * **3:16:** Jon 1:14, Mak 16:19

4

Pol ramavəhag m Timoti

1 * Nənimwin Ikinan rani irapw amasan mə tramevən ipaka ti nəpən sam-pam nənə nərmama nepwin tuharaka ia nahatətəien səvənraha, mhəuvən mhətərig pik ia nənimwin me səməme kamheikuə mine nəgkiariien me səməme nəremhə me kamhahatən. 2 Nəgkiariien me nəha iekuə me nepwin tuhəni irapw. Nətərigien səvai iekuə me nəha rinərəha anan ro pen həkregi sas mhə fwe ia rerinraha noien ərəha me səməme irəha kamho. 3 * Irəha tuhənise iərman ti niriien pran, nənə, mhənise mwi irəha ti nəniien nəveginien me nepwin. Mətə Kumwesən rino nəveginien me nəha mə tukəni. Nənə nərmama səməme kamhəukurən nəgkiariien pərhiien, həni nīpərhiienien irə, həukurən nuvehiiien, mhəfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe, mhəni. 4 * Nəveginien me pam Kumwesən rino ramasan a. Nari riti riwən nərmama tuhəpwəh nəniien. Nərmama həukurən nəniien nəveginien me pam trini minuə həfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe. 5 Nəgkiariien səvai Kumwesən mine nəfwakiien iamihhi krauo nəveginien me pam hamasan a ti nəniien.

6 Trini minuə ikani irapw nəgkiariien i m piəvtaha me, ik iərmama riti sə ikamo tukwini amasan nari m Iesu Kristo. Nənə ramahatən mə ikimruə ia nəgkiariien pərhiien me səvai nahatətəien səkitaha mine nəgkiariien amasan kamahatən nərmama irə sə ikinesi pen raka. 7 * Tikəpwəh nətərigien ia kwənagei eikuə me səməme nərmama həkisiasi mhə ia Kumwesən kamhəni. Nəpən me pam tikaməkeikei mamarkut mamə noien me səməme Kumwesən rokeikei. 8 * Ikukurən trini minuə ikamarkut mə nīpwrām triskai, noien nəha ramasan. Mətə trini minuə ikamarkut nəpən me pam mə tiko noien me səməme Kumwesən rokeikei, noien nəha ramasan məpi raka. Trasitu ia niram ia nimiruien səvai ipwet mine mine nimiruien sə truvehe kurirə.

9 * In i nəgkiariien pərhiien nənə kitaha pam tsaməkeikei mhəni nīpərhiienien irə. 10 * Kitaha samarkut mamhəsese ti nəgkiariien i mə sənəmri pen əknekən raka nətərigien səkitaha ia Kumwesən sə ramiru. In rauvehimiru nərmama pam, mətə in rauvehimiru pərhiien irəha səməme kamhəni nīpərhiienien irə.

11 Tikəvəhag m nərmama mahatən narimnari me i. 12 * Pwəh nərmama tuhəpwəh nətə puuien ik ti nəri nə mə ik tamaruə a riti, mətə tikəmwur ia nəpən me mə ik iərmama riti nəkur əfwaki me həukurən nukurirəien təmwki nisum ia nəgkiariien, ia noien, ia nokeikeiien, ia nahatətəien, mine ia noien sə ratukwatukw məmher. 13 Tikaməkeikei mo wok i səvai nəvsiniien Nəkukuə Ikinan m nərmama. Tikəvisau mahatən irəha ia nəgkiariien pərhiien. Pwəh ruvehe mo səim wok tramərer kupwən ia nimiruien səim meste takuvehe.

14 * Timoti, Kumwesən riməuvei pehe nasituien səvanhi mik ti noien wok səvanhi. In riməuvei pehe nasituien nəha nəpən elta me səvai nəfwakiien hənəmri utə rəginraha ia niram. Ia nəpən nəha profet me nepwin irəha mwi həməni irapw nəgkiariien sə Kumwesən riməni ia niram. Tikəpwəh nəpwəhien nasituien nəha raməmak aər a.

* 4:1: 2Tim 3:1, 2Tes 3:3, 1Jon 2:18, Jut 18 * 4:3: Jen 9:3, Rom 14:6, 1Kor 10:30-31 * 4:4: Jen 1:31, Wok Me 10:15 * 4:7: 1Tim 1:4, 6:20, 2Tim 2:16 * 4:8: 1Tim 6:6 * 4:9: 1Tim 1:15 * 4:10: 1Tim 2:3-4 * 4:12: Taet 2:15 * 4:14: 2Tim 1:6, Wok Me 6:6, 8:17

¹⁵ *Tikamækeikei mo narimnari me naha iakani. Tikamaræ mamo wok me naha pwæh nærmama pam hætoni nimiruien sæim mine wok sæim rautæ amasan. ¹⁶ Tikætui amasan tukw ik mine nægkiariien sæ ikamahatan nærmama me iræ. Næpin me pam tiko iamihni iræ. Trini minuæ iko, nænæ, tikuehimiru ik mine nærmama sëmæme kamhætærig ik.

5

Nipran me nærman me sævænraha hemhæ mhæpwæh iræha

¹ *Tikæpwæh nægkiari skaiien m nærgaræ me, mætæ tikægkiari amasan minraha ræmwhen mæ iræha tata me sæim. Tikægkiari m ntæmaruæ me ræmwhen mæ iræha piam me, ² mægkiari m nipranemæ me ræmwhen mæ iræha mama me sæim. Tikægkiari m nipran vi me ræmwhen mæ iræha kïtirimam me. Nægkiariien sæ tikini pen ti niræha i tramækeikei matukwatukw pam mæmher.

³ Nipran me nærman me sævænraha hemhæ mhæpwæh iræha sëmæme kamharæ æpa, nakalasia me tuhamækeikei mhasitu ia niræha. ⁴ Mætæ mæ nipwnæti nipran me naha fwe uæ nimwipwînraha me, tikahatæn iræha i pwæh hæukuræn mæ næri sæ iræha tuhækupwæn mho mhæsiai Kumwesæn iræ, in i tuhætui amasan ti nærmama sëmæme kamharæ ia nækwai nimwæ me sævænraha. Noien naha ræmwhen mæ kamhærpwîn tai nasituien m tata me sævænraha mine mama me mine kaha me. (Noien naha ramasan ia næmri Kumwesæn mamo rerin ragien.)

⁵ *Mætæ pran sæ iærman sævænhi remhæ mæpwæh in æpa anan ramaræ, in ramæmri pen æknekin nætærigien sævænhi ia Kumwesæn. Ia næpin me pam ia næpin mine ia ran ramæfwaki m Kumwesæn mæ trasitu iræ. ⁶ Mætæ pran sæ ro iamihni, trini minuæ ramætærig pik ti narimnari me sævæi nipwræn ti niregiien ramasan iræ, in ramiru, mætæ ia nænimwîn ræmwhen mæ ruvamhæ raka. ⁷ Tikuvei pen nævæhægien me i minraha mæ iræha tuhamækeikei mamho. Pwæh kæpwæh nætoniien næræhæien riti ia niræha. ⁸ Iærmama riti tramækeikei mætui amasan ti nækur imwæni me, nænæ mukupwæn mætui amasan ti sëmæme kamharæ ia nækwai nimwæ sævænhi. Mætæ trini minuæ ripko mhæ, ramahatæn pen mæ in ripkahatætæ pærhien mhæ ia Kumwesæn. In rææha mæpi raka iærmama sæ ripkahatætæ mhæ.

⁹ Trini minuæ pran riti sævænhi iærman remhæ mæpwæh in, mætæ nuk sævænhi ripkeste mhæ ihi sikisti, tikæpwæh nirai penien næghin ia nækukuæ sævæi nasituien. Ikukuræn nirai penien næghin trini minuæ fwe kupwæn sævænhi iærman kuatia a, ¹⁰ *nænæ næghin ramasan ia noien amasan me sævænhi, ræmwhen mæ rinætui amasan ti nipwnætin me mæmævæn meste hæpwinari, mæmæsevæ ia rukwænu sævænhi ti nærmama pwispwis me, mamaikuas ia nisui nærmama me sævæi Kumwesæn, mamasitu ia iavæn æræha me. Trini minuæ ramo noien amasan me pam iamihni, ikukuræn nirai penien næghin ia nækukuæ naha.

¹¹ Mætæ tikæpwæh nirai penien sëmæme hæpkæprænemæ mhæ. Kuriræ trini minuæ nætærigien sævæi nesi penien mwi iærman ruvehe miskai ia rerinraha mæpi raka nætærigien sævænraha ia Kristo, nænæ iræha hænuæ tuhesi pen mwi nærman, ¹² nænæ tukækiri iræha minuæ hæno noien æræha mhæruï nægkiariien sævænraha mine næfe hæmæni fwe kupwæn mæ tuho. ¹³ *Nænæ rææha mwi ti næri næ mæ tuhæuvehe mho iræha rarpaha me, mhæuven ia nimwæ riti mhæier mhæuven ia riti. Nænæ tuhæpkuvehe æpa mhæ mho iræha rarpaha me, mætæ tuhæuvehe mwi mho iræha nipran me kamhæni nikare iærmama, nænæ mhæpwæh noien wok, mamhæni nægkiariien me

* 4:15: 1Tim 5:22 * 5:1: Lev 19:32 * 5:5: Luk 2:37, 18:7 * 5:10: Hip 13:2 * 5:13: 2Tes

ripkatukwatukw mhə mə tuhəni. ¹⁴ *Ro iam̄nhi irə iakani pen ti n̄pran me nəha səməme hək̄p̄rənemə mhə mə ramanan tuhəsi pen mwi nərman, mhərəhi n̄pwnət̄nraha me, mhətui amasan ti nərmana səməme kamharə ia nək̄wai n̄mwə me səvənraha. Nənə tr̄ni minuə ho iam̄nha irə, nənə nərmana səməme haməm̄wəki kitaha ko hək̄k̄ni mhə nək̄kiariien ərəha riti mhəuasi kitaha irə. ¹⁵ Mətə n̄pər̄hienien n̄pran me nepw̄in hənəpwəh raka saatuk atukwatukw nənə mamhək̄urirə Setan tək̄wtək̄wuni.

¹⁶ N̄pran me i səməme kamhəni n̄pər̄hienien ia Iesu tuhamək̄eikei mhətui amasan ti n̄pran me i ia kwənək̄wus səvənraha səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Irəha tuhəpwəh naraka penien irəha m nakalasia me mə tuhamətui amasan ti n̄rəha. Nənə ro iam̄nhi irə nakalasia me tuhək̄urən nasituen ia n̄pran me i səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha əpa anan kamharə.

¹⁷ *Nəmə asori me səvəi nəfwakiien səməme kamhəri amasan nakalasia me, nakalasia me tuhamək̄eikei mhəsiai irəha, nənə mhərək̄u irəha. Tuhək̄upwən mho iam̄nhi irə ia elta me səməme kamhəsese mamhəvisau mamhahətən. ¹⁸ *Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə Nək̄uk̄uə Ikinan rani mə, “Tihəpwəh nərihi tər̄nien tər̄hui kau n̄p̄in rameivə testesi kwənuni wit mə tekin tr̄ier raka.” Nənə Nək̄uk̄uə Ikinan rani mwi mə, “Iərmama sə ramowok ratukwatukw mə tukərək̄u in.” ¹⁹ *Tikəpwəh nətər̄igien nək̄kiariien səvəi iərmama kuatia a sə rani mə elta riti səvəi nəfwakiien ramo noien ərəha, mətə mə iərmama kəru uə kahar kamharni, nənə, ikətər̄ig ia səvənrahar nək̄kiariien. ²⁰ *Nənə elta me nəha səməme kamho noien ərəha, tikinise irəha ia nəmri nərmana pam mə elta me nepw̄in mwi tuhəhek̄ir noien noien ərəha.

²¹ Ia nəmri Kumwesən, Iesu Kristo, nagelo me səməme Kumwesən rimər̄fi raka irəha, iakani pehe tukw ik i mə tikamək̄eikei mamesi pen nək̄kiariien me s̄iou ia noien sə ratukwatukw. Tikəpwəh noien noien əpə iti m iərmama riti, nənə, mo mwi səpə iti m iərmama riti mwi. Mətə tiko rəm̄nəm̄when ia n̄rəha pam.

²² Tikəpwəh nəmri utə akwauakwien rəgim mi ia iərmama riti məfwaki pen min mə truvehi wok səvəi nəfwakiien. Tr̄ni minuə in iərmama riti səvənhi fwe ik̄n nərəhəien, nənə, səvənhi nərəhəien trarə ia niram rəm̄when mə ik mwi ikiməuvehi nərəhəien səvənhi. Mətə ia n̄p̄in me pam tikəmher.

²³ (Ripkamasan mhə mə tikamən̄mwi a nui, mətə ramanan mə tikən̄mwi oūihi waen kwopti pwəh rasitu ia tipw̄im mine nemhəien me sə ramo ik ia n̄p̄in me.) ²⁴ Noien ərəha me səvəi nərmana nepw̄in həuvəier irapw raka, nəri auər a mə n̄p̄in sə Kumwesən trər̄pw̄in noien ərəha irə ripkuvehe mhə ihi, mətə noien ərəha me səvəi nərmana nepw̄in tuhəpkier irapw kurirə.

²⁵ Rəm̄when a mwi noien amasan me səvəi nərmana nepw̄in həuvəier irapw raka nənə səməme kamhərkwafə ihi tək̄wtək̄wuni, irəha mwi tuhamək̄eikei mhəier irapw.

6

Slef me tuhamək̄eikei mhəsiai nəmə asori me səvənraha

¹ *Pwəh slef me pam həsiai amasan nəmə asori me səvənraha kamo nərmana nepw̄in həni ərəha nəghi Kumwesən mine nək̄kiariien sək̄itaha samahətən nərmana irə. ² *Slef me səməme nəmə asori me səvənraha kamhəni n̄pər̄hienien ia Iesu irəha tuhəpwəh noien nəha kamhəni mə, “Eh,

* 5:14: 1Kor 7:9 * 5:17: 1Kor 16:18 * 5:18: 1Kor 9:9, Mat 10:10 * 5:19: 2Kor 13:1 * 5:20: Kal 2:14, Efes 5:11 * 6:1: Efes 6:5 * 6:2: Flm 16

iamə asori nəha in piəvtaha a riti,” nənə, irəha tuhəpkisiai amasan mhə. Mətə irəha tuhaməkeikei mho pik mwi wok ia rerinraha pərhien, ti nəri nə mə səvənraha iamə asori in iərmama riti sə rani nīpərhienien ia Iesu, nənə irəha hokeikei in. Tikahətən narimnari me i, mini pen ti nərmama mə tuhaməkeikei mamho.

Noien səvəi nokeikei pikien mane

3 *Trini minuə iərmama riti ramahətən nərmama, nəgkiariien səvənhi traməkeikei mesi pen nəgkiariien atukwatukw səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha mine nəgkiariien kamahətən nərmama irə sə ro ikinan i. Mə in ramahətən nəgkiariien me nepwin ropə ia nəgkiariien nəha, 4 in ramərpwi in, nīpkukurən anan mhə nari. Nətərigien səvənhi ramemhə rokeikei pik nəgkiariien ti nəresien me səməme kamhəvi pehe nəmwəkien mine nəvisəien. Noien nəha ro nərmama kamhəni ərəha nəghinraha me, nənə, mamhətərig ərəha ia nīrəha me, 5 *ia nəpən me pam kamhousari. Noien nəha səvəi nərmama səməme nətərigien səvənraha rərəha. Irəha kamhəruēi ia nəgkiariien pərhien, mamhəni mə noien nəkwai Kumwesən in suatuk riti səvəi nuvehien mane mine nautə.

6 *Nīpərhienien, trini minuə kitaha samo nəkwai Kumwesən, noien nəha trasitu asori ia kitaha, mətə tsaməkeikei mamhəgien a, nəri auər a mə səkitaha nautə rouihi a uə rasori. 7 *Səukurən mə nəpən sənətin pehe ia tīrənə i, nənə, mhəpkuvehi mə nari riti mhəuvehe. Nənə nəpən tsemhə irə, ko səpkuvehi mhə mwi nari riti mhərərig. 8 *Mətə trini minuə sənətaha nəveginien mine tinari səkitaha rəmwhen a, nənə kitaha tsəgien. 9 *Nərmama səməme hokeikei pik mə nautə səvənraha trasori, nənə rīməru a ti nīrəha mə tuho noien ərəha me rīpik. Rəmwhen ia kwənkru riti rəkure tərini irəha ia təpuapəg səvəi nərəhaien, nənə, irəha hokeikei mə tuho narimnari me rīpik səməme həpkamasan mhə ti nīrəha mamhouraha irəha. Nənə nokeikeien səvəi narimnari ərəha me nəha trouraha nīmīruien səvənraha. 10 *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə noien səvəi nokeikei pikien mane in nukune noien ərəha me səpəmsəpə. Noien nəha ruvəiri raka raka nərmama nepwin ia nahatətəien səkitaha, mo irəha ho noien me rīpik təkwtəkwni rerinraha raməmisə tukwe rəmwhen mə həpi atukw a irəha ia nau.

Pol raməvhəg m Timoti

11 *Mətə ik iərmama səvəi Kumwesən tikaraka məpwəh nəvənien ipaka ti noien ərəha me nəha. Tikamarə mamə natukwatukwien, mamə nəkwai Kumwesən, mamahətətə ia Kristo, mamə nokeikeien, maməer əknekīn, mamə ik iamə noien səim ramasan məpou. 12 *Naruəgənien amasan səvəi nahatətəien, tikaruəgən irə, muvehi əknekīn nīmīruien rerin sə Kumwesən rīnəkwein ik tukwe fwe kupwən nəpən ikiməni irəpw amasan nahatətəien səim ia nəmri nərmama həpik. 13 *Kumwesən in nukune nīmīruien. Iesu Kristo in iərmama sə rīməni irəpw amasan nəgkiariien pərhien ia nəmri Ponjes Paelat. Ia nənimenrau iakani pehe tukw ik i mə 14 tikaməkeikei mo nəgkiariien i kuvei pehe mik. Tiko ia suatuk sə rəmher. Pwəh nərmama həpwəh nətonien nərəhaien riti ia niram. Tiko iamīnhi irə mamevən

* 6:3: 2Tim 1:13, Kal 1:6-9 * 6:5: 2Tim 3:8, 4:4, Taet 1:14 * 6:6: 1Tim 4:8, Fil 4:11-12, Hip 13:5

* 6:7: Job 1:21, Pri 5:15 * 6:8: Prov 30:8 * 6:9: Prov 23:4, 28:22 * 6:10: Efes 5:5 * 6:11:

2Tim 2:22 * 6:12: 1Kor 9:25-26, 1Tim 1:18, 2Tim 4:7 * 6:13: Jon 18:36-37, Jon 19:11

meste Iarimənu səkitaha Iesu Kristo truvehē mwi. ¹⁵ *Nuvehēien səvənhi Kumwesən tro rier pehe ia nəpīn atukwatukw səvənhi. In Kumwesən sə kaməgnəgini in. In əpa ramərimənu ia narimnari me pam. In Kig sə rasori ia kig me. Nənə in Iarimənu sə rasori ia nərimənu me. ¹⁶ *In əpa ripkemhə mhə mamarə rerin ia kwopun riti rukuraan ikin, nənə, iərmama riti ko ripkevən mhə ipaka. Iərmama riti ripkətoni raka mhə in, nənə, tipkətoni mhə mwi. Pwəh nisfaiien mine nərimənuien sə tripkiwən mhə krauevən tukwe in. Ouəh, pwəh ro iamini.

¹⁷ *Tikəgiari m nərmama me nautə səvənraha rasori ia nitətə səvəi ipwet mine, mini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehi utə pikien irəha, mhəpwəh nəmri pen əknekiniien nətərigien səvənraha ia nautə, nautə səvəi təkwtəkwuni a mətə trakwakwi riwən. Irəha tuhaməkeikei mhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha ia Kumwesən sə rauvei pehe narimnari me ripik m kitaha mə reritaha tragien.

¹⁸ Tikini pen ti nirəha i mə tuhaməkeikei mho noien amasan. Pwəh noien amasan me nəha səvənraha hasori mhəmwhen ia nautə səvənraha. Irəha tuhaməkeikei mhasitu mhəriari m nərmama. ¹⁹ *Noien nəha rəmwhen mə hənəite nautə me ripik sə trasitu ia nirəha kurirə. Nənə irəha həkurən nuvehien nimiruien i nimiruien pərhiēn.

²⁰ *Timoti, Kumwesən rinəmri pehe raka nəgkariien amasan səvənhi ia rəgim. Tikaməkeikei mətui amasan tukwe, məpwəh nətərigien ia nəgkariien auər a me səvəi tiprənə i uə nəgkariien me kani mə nəgkariien sə kauvehi nukurəniēn irə, mətə rekəm neikuəien. ²¹ *Nərmama nepwin kamhəkurirə ia nukurəniēn nəha, nənə, mhənəpwəh nahatətəiēn səvənraha. Pwəh namasaniēn tamarə tukumiaha.

---

* **6:15:** Dut 10:17, Rev 17:14   * **6:16:** Eks 33:20   * **6:17:** Sam 62:10, Luk 12:20   * **6:19:** Mat 6:20   * **6:20:** 1Tim 4:7, 2Tim 1:14   * **6:21:** 1Tim 1:6, 2Tim 2:18

Seken Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpɪn Pol ruvərai raka Fas Timoti mine Taetas kətoni mə kəkwtəmhiiri mwi in kuvei puvnimwə ia kalapus. Nənə in rirai Seken Timoti ia kalapus fwe Rom. Pol rukurən mə nəpɪn səvənhi ruvəkəkwa mə tremhə ro pen rirai nəkukuə i revən ti Timoti. Pol rəpwəh nokeikeiien mə trətōni a Timoti, mətə rokeikei mə trətōni nənə muvehi utə nətərigien səvənhi ti nəri nə mə in rokeikei mə nəpɪn tremhə Timoti truvehi təmwhəkin ia wok səvənhi. Pol ramahatən Timoti ia niriiien nakalasia me maməvəhag min mə trərer isipwin ti nahatən eikuə me. Pol raməvəhag m Timoti mə Timoti traməkeikei məkwtəmhiiri əknekɪn nəgkiariien sə ro nɪpərhiēnien i kamahatən nakalasia me səvai Kristo irə.

1 *Iou Pol. Iou aposol riti səvai Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwan mə tako. In rərhi pen iou mə takəvisau irapw nimiruien sə in rıməni mə truvei pehe m kitaha ruku pen ti Iesu Kristo.

2 *Nəkukuə i rauvehe tukw ik, Timoti, nərik keikei.

Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trəuriari pehe namasanien mine napiiēn mine nəməriniuen mik.

Pol raməvəhag m Timoti

3 *Ia nəpɪn mine ia ran, nəpɪn iakaməfwaki, rərɪk ramrhi rerin ik, nənə iakani vivi Kumwesən tukw ik. Iakamo tukwini nari min, mamə a noien me səməme iakukurən mə hatukwatukw ia nənimen rəmwhen ia kaha kupwən me səiou hənamo. 4 Nəpɪn rərɪk ramrhi nise nənimem sə rinaui, iakokeikei pik mə takətoni ik, nənə rərɪk ragien. 5 *Rərɪk ramrhi nahatətəien pərhiēn səim, in nəha nahatətəien sə kaha pran səim Loes mine mama səim Iunis kroukupwən rouahatətə irə, nənə təkwtəkwiini iakukurən amasan mə ik mwi ikamahatətə irə. 6 *Ro iamɪnhi irə iakuə tako pwəh rerim ramrhi nəri fwe ia rerim ramo ikamskai ti noien wok səvai Kumwesən. Kumwesən rəriari nəri nəha mik fwe kupwən nəpɪn iakəmri utə rəgik mi ia niram. Tikaməkeikei meireiri nəri nəha pwəh ruək. 7 *Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən ripkuvei pehe mhə m kitaha nənimwin riti sə ramo kitaha samhekɪr, mətə in ruvei pehe m kitaha nənimwin riti sə ramo kitaha saməskai, mamhokeikei kitaha me, mamhəkoui atukw kitaha mə tsəpko mhə noien ərəha.

8 *Ro iamɪnhi irə tikəpwəh naurisien ti nini irapwien Iərimənu səkitaha, məpwəh naurisien mwi tukw iou, iərmama riti səvənhi sə iakamarə ia kalapus tukwe. Mətə pwəh krau pəri kroureɟi nəmisəien ti nəgkiariien amasan səvənhi. Kumwesən truvei pehe niskaiien mik mə tiko iamɪnhi. 9 *In rıməuvehimiru kitaha, nənə, məkwein kitaha ia nəkweiniēn sə ro ikinan i. In ripko mhə iamɪnhi irə ia kitaha ti noien me səkitaha, mətə in ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə resi pen a nətərigien atukw səvənhi sə in ruvəkurən raka fwe tui nəpɪn tiprənə ramiwən ihi. Ia nəpɪn nəha in ruvəni raka mə truvei pehe namasanien səvənhi m kitaha truku pen ti Iesu Kristo. 10 *Nənə təkwtəkwiini sətoni namasanien nəha ro m kitaha, ti nəri nə mə Iəmə sə rauvehimiru kitaha rıməier pehe. Iəmə nəha in nə Iesu Kristo sə rino sampam ia noien

* 1:1: Efes 1:1 * 1:2: 1Tim 1:2 * 1:3: Fil 3:5, Wok Me 23:1 * 1:5: Wok Me 16:1 * 1:6: 1Tim 4:14 * 1:7: Rom 8:15 * 1:8: Rom 1:16 * 1:9: Efes 2:8-9, Taet 3:5 * 1:10: 1Kor 15:55-57, Hip 2:14

iærmama remhæ, nænæ ia nægkiariien amasan sævænhi ramo nærmama me hætoni mæ tuhæfo mhæuvehi nimiruien rerin. ¹¹*Kumwesæn rinærpwi rægin ia nirak, mini mæ iou aposol riti sæ takamækeikei mævisau nægkiariien amasan næha, mahatæn nærmama me iræ. ¹²Nænæ ti næri næ mæ iakamo iamînhi iræ, iakamregi ræraha i ia kalapus. Mætæ iapkauris mhæ, ti næri næ mæ iakukuræn iæmæ sæ iakani nîpærhienien iræ. In ræmri pehe nægkiariien amasan sævænhi ia ræjik, nænæ iakukuræn amasan mæ trætui amasan tukwe mamevæn meste næpîn sævænhi.

¹³*Timoti, tikamækeikei mækwætæmhiri æknekin nægkiariien me i sæmæme ikuværegi raka iakini pehe tukw ik i. Nægkiariien me næha hatukwatukw, mamhahatæn suatuk sæ tikesi pen. Tikamæmwur pen ia noien mi næha nahatætæien mine nokeikeiien sæ krauku pen ti Iesu Kristo. ¹⁴*Ia niskaiien sævæi Nænîmwîn Ikinan sæ ramaræ ia reritaha tikamækeikei mætui amasan ti næri amasan sæ kæmri pehe ia ræjim.

¹⁵Ikuvæukuræn raka mæ nærmama pam fwe profens Esia hænæpwæh iou mhæuvævæn. Iæmæ mi næha Fukelas mine Hemokenes iræha minraha.

¹⁶*Mætæ iakamæfwaki mæ Iærimænu sækitaha trapi nærmama me ia nækwai nimwæ sævæi Onesiforas, ti næri næ mæ næpîn rîpîk in ramomasan iou, nænæ nîpkauris mhæ iou mine jen me kinærihi iou iræ. ¹⁷Mætæ næpîn rapirapw ia Rom, ramætui æmisæ iou mamevæn meste mætæ iou. ¹⁸*Iakæfwaki mæ Kumwesæn træseni in rætoni Iærimænu sækitaha trapi in ia næpîn sævænhi. Nænæ ikukuræn amasan mæ rasitu pik ia nirak fwe ia Efesas.

2

¹Ro iamînhi iræ, nærik, ik tikamækeikei muvehi namasanien i raku pen ti Iesu Kristo pwæh ro ikiskai. ²Nænæ nægkiariien sæ ikuværegi raka iakinahatæn kimiaha iræ ia næmri nærmama me hæpik, tikamækeikei mæmri pen ia rægi næmæ me nepwîn ikukuræn nætigiteien ia niræha mæ tuhahatæn nepwîn mwî.

³*Tikæmisæ krau mik ræmwæn ik iaruaçæn amasan riti sævæi Iesu Kristo.

⁴Ikukuræn noien sævæi iaruaçæn. Næpîn ramaruaçæn, ko ræpwæh nuvehien mwî wok me nepwîn, ti næri næ mæ ramæmwur mæ iæmæ asori sævænhi rerin tragien. ⁵*Iærmama sævæi naiuien tramækeikei mesi pen natuakæmien me sævæi naiuien. Mæ ræpwæh ko kîpkæfæfau pen mhæ kæfæfau sævæi nisaiien iræ.

⁶*Nænæ iærmama sæ ramæmhu pik ratukwatukw mæ in trukupwæn mesi kwækwai nari sæ rutæ ia næmhien sævænhi. ⁷Rerim tramrhi næfe iakamini pehe tukw ik i. Iærimænu sækitaha truvei pehe nukurænien mik, nænæ tikukuræn narimnari me pam.

⁸*Rerim tramrhi Iesu Kristo. In iæmæ sæ rinætui mwî ia nemhæien sævænhi. In kwænækwus sævæi Kîg Tevit. In i nægkiariien amasan sæ iakamævisau irapw.

⁹*Iou iakamregi næmisæien ti nægkiariien amasan i. Kinærihi iou ia jen ræmwæn ia iou iæmæ iakamæruî loa, mætæ nægkiariien sævæi Kumwesæn ko kîpkærihi mhæ ia jen. ¹⁰*Ro iamînhi iræ, næri auær a mæ kamo næmisæien me ia nirak, mætæ takamækeikei mæmærer æknekin ia næpîn me ti næri næ mæ rerik ramrhi nærmama me næha sæmæme Kumwesæn ruværfi raka iræha. Ikokeikei

* **1:11:** 1Tim 2:7 * **1:13:** 1Tim 1:10, 1Tim 4:6, 6:3, Taet 1:9, 2:1 * **1:14:** 1Tim 6:20 * **1:16:** 2Tim 4:16 * **1:18:** Jut 21 * **2:3:** 2Tim 1:8, 4:5 * **2:5:** 2Tim 4:8 * **2:6:** 1Kor 9:7,10 * **2:8:** 1Kor 15:4,20, Rom 1:3 * **2:9:** Efes 3:1,13, Fil 1:12-14 * **2:10:** Kol 1:24

mə irəha mwi tuhəuvehi nimiruien vi sə raku pen ti Iesu Kristo, nənə mharə rerin irəha min ia nukuraanien asori səvənhi.

¹¹* In i nəgkiariien pərhiien:

Trini minuə səmamhə kitaha Iesu,
nənə tsaməkeikei mwi mhəmuru pəri kitaha min.

¹²* Trini minuə samərer əknekin ia nahatətəien səkitaha,
nənə tsaməkeikei mwi mhərimənu pəri kitaha min.

Trini minuə səni mə səreirei in,
nənə in mwi traməkeikei mīni mə in rīreirei kitaha.

¹³* Trini minuə kitaha səmwei ia nahatətəien səkitaha,
in traməkwtəmhiri ihi kitaha,
ti nəri nə mə in ko rīpkətəfi mhə nəgkiariien me səvənhi.

Iərmama sə ramo tukwini amasan nari m Kumwesən

¹⁴* Tiko nərmama me səim pwəh rerinraha ramrhi narimnari me i ikani. Tikini pen ti nirəha i ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh nousariien ti nəgkiariien me. Noien nəha ko rīpko mhə nari amasan riti, mətə ramouraha a nərmama səməme kamhətərig. ¹⁵* Tikəmwur mə ik iərmama riti səvəi wok sə nəpīn Kumwesən ramətə wok səim ko rīni mə “Wok səim ramasan.” Nənə tikəpwəh niregiien ikauris ti wok səim, ti nəri nə mə ikamahatən atukwatukw nəgkiariien sə ro nīpərhiienien. ¹⁶* Mətə nəgkiariien auər a me səvəi tīprənə i, ik tikəpwəh nīniien. Nəgkiariien me nəha tuhəiri pen nərmama həuven isipwīn ti Kumwesən. ¹⁷* Nəgkiariien səvəi nərmama səməme kamhəgkiari iamīnhi truviris rəmwhen ia nīmwapw ruvehe masori. Nəgkiariien səvəi iəmə mi nəha Hameneus mine Faelitas ro iamīnhi. ¹⁸ Irau krinouəpwəh raka nəgkiariien pərhiien rauni mə nəpīn sə Kumwesən tro nərmama me pam hətui mwi ia nemhəien ruvəuvehe raka. Ia nəgkiariien nəha səvənrau kraouraha nahatətəien səvəi nərmama me nepwīn. ¹⁹* Mətə nəri əknekin Kumwesən rīnəmri kauvrhəkin nīmwə ia təkuren rəpwəh nīkiuien. Nənə kīnərai pen nəgkiariien me i ia nīkaren: Riti mə, “Iərimənu ruvəukurən raka mə nərmama əfo me nəha səvənhi.” Nənə riti mwi mə, “Pwəh nərmama pam səməme kamhəni nīpərhiienien ia nəghi Iərimənu həpwəh noien ərəha.”

²⁰* Ia nəkwai nīmwə asori riti nəri kaməni pen nari me irə səpəmsəpə. Rīpko mhə səməme nəha əpa kīno ia aean nī nəha kol mine silva, mətə nepwīn mwi nəha ikīn kīnərai ia nīpəri nei, nepwīn mwi kīno ia nise tīprənə rərpwu muvehe mīskai. Nepwīn kaməni nari irə ia nəpīn ikinan me. Nepwīn kaməni nari irə ia nəpīn auər a me. ²¹* Ro iamīnhi irə trini minuə iərmama riti rəpwəh noien ərəha me, məpərhi in, in truvehe məmwhen ia nəri kaməni pen nari irə sə kīnəmri əpə mə səvəi nəpīn ikinan me. Kīnəpnəpenə raka irə mə iəmə asori səvəi nīmwə nə rukurən nuvehīien mo noien amasan me pam irə.

²²* Mətə noien ərəha me ntəmaruə me hokeikei pik, ik tikaraka məpwəh nevənien ipaka ti nirəha. Ia nəpīn me pam tikaməkeikei mamō noien atukwatukw, mamahatətə ia Kumwesən, mamokeikei nərmama, mamarə ia nəmərīnuien. Tikamarə mamō noien me nəha kīmiəha nərmama me nəha səməme kamhəkwein Iərimənu ia rerinraha sə ratukwatukw məmher.

²³* Tikərer isipwīn ti nəresien me nəha nərmama həreirei nari kamhəni.

* **2:11:** 2Kor 4:11   * **2:12:** Mat 10:33   * **2:13:** Rom 3:3-4, Nam 23:19, Taet 1:2   * **2:14:** 1Tim 6:4, Taet 3:9   * **2:15:** 1Tim 4:6, Taet 2:7-8   * **2:16:** 1Tim 4:7   * **2:17:** 1Tim 1:20   * **2:19:** Nam 16:5,26, Jon 10:14, 1Kor 8:3, Aes 52:11   * **2:20:** 1Kor 3:12   * **2:21:** 2Tim 3:17   * **2:22:** 1Tim 6:11   * **2:23:** 1Tim 4:7

Ikukurən mə nəresien me nəha kamhəvi pehe nəvisəien me. ²⁴* Mətə noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari m İərimənu traməkeikei mopə. Ripko mhə in iərmama səvəi nəvisəien, mətə in iərmama sə ramasan ti nərmama pam. In iərmama sə rukurən nahatənien nərmama, nənə niemaha ripkəpi akwauakw mhə in. ²⁵* In iərmama sə raməgkiari məru ti nəmri atukwatukwien nərmama səməme haməmwəki in, pwəh Kumwesən rəsəni irəha hərərig ia noien ərəha, mhəuvehe mhəukurən nəgkiariien pərhien. ²⁶ Ia noien nəha irəha ko həier irapw ia kwənkru səvəi Setan in rimeuvehi irəha irə mamə irəha hamə nəkwən.

3

Tramevən ipaka ti nəpən sampam

¹* Mətə tikaməkeikei mukurən nəri. Tramevən ipaka ti nəpən sampam narəien ia tiprənə i truvehe məknekən. ²* Nərmama tuhəkeikei atukw a irəha me, nənə mhəkeikei pik mane. Irəha tuhəfiəutə atukw irəha me, nənə mhərpwi pik irəha me. Irəha tuhəni nəgkiariien ərəha mhəuasi nərmama me i. Irəha tuhəru i nəkwai tata mine mama səvənraha. Nəpən tukuvei pen nari amasan riti minraha, irəha tuhəpkəpi mhə tanak tukwe. Irəha tuhəpko mhə nəkur ikinan me ia niraħa. ³ Irəha tuhəpkəpi mhə ti nərmama, mətə tuhərpwin a tai nərəhəien səvənraha. Irəha tuhəni nəkare nərmama. Irəha tuhəreirei nari, mamho pen a nari ia nəpən me, mhəpkəkeikei mhə noien amasan. ⁴ Irəha tuhəuvsini təkutanraha m piəvnrəha me, mho akwauakw noien ərəha, mhəpkətərig mhə ti noien səvənraha mine nəfe kamho. Irəha rerinraha trukurə ia nəgnağiniien atukw irəha me, mhəkeikei pik narimnari me niəpwanraha ramregi ramasan irə, nənə, mhəpkəkeikei mhə Kumwesən. ⁵* Ia nəmri nərmama tukətoni irəha həmwəhen ia nəkur əfwaki me, mətə nəgse Nənimwin səvəi nəfwakiien riwən ia niraħa. Nənə ik tikaməkeikei mərer isipwin ti nərmama səməme hamə iaməni irə.

⁶* Irəha me nəpwin kamhəuəvniəwə ia nəkwai nimwə me mamheikuə ia niəpran me. Niəpran me nəha nəgsənraha riwən, həuəpəmpəm ia noien ərəha me, nənə narimnari ərəha me səpəmsəpə həkeikei pik ramiri irəha. ⁷ Kamahatən irəha ia nukurəien ia nəpən me, mətə ko irəha həpkukurən amasan mhə nəgkiariien pərhien ia nəpən riti. ⁸* Ikukurən klepa mi nəha Janes mine Jəmpres sə krauni ərəha Moses fwe kupwən. Nərmama me i iakani, irəha həmwəhen ia niraħu, mamhəni ərəha nəgkiariien pərhien. Irəha nərmama me nətərigien səvənraha rikou, həpkahatətə pərhien mhə ia Kumwesən. ⁹ Mətə irəha tuhəpkəpə əpwəmwis mhə. Nərmama me pam tuhətə sas noien ikou me səvənraha həmwəhen ia nərmama me hənətə pik sas noien ikou səvəi Janes mine Jəmpres fwe kupwən.

Nəvəhəgien sampam

¹⁰ Mətə ik, Timoti, nəpən ikinakurirə ia niraħ fwe kupwən, ikuvəregi raka nahatənien səiəu, minətə raka noien səiəu sə iakamarə mamə. İkinətə raka nəfe iakaməmwur tukwe ia nimiruien səiəu. İkinətə raka nahatətəien səiəu, mine nətərigien səiəu sə iakaməfo mo raməpwəmwis. İkinətə raka nokeikeiien səiəu, mukurən mwə nərerien səiəu sə iakamərer əknekən irə ia nəpən me. ¹¹* İkinətə raka nometəien me mine nəmisəien me kino ia niraħ fwe

* 2:24: 1Tim 3:3, Taet 1:7 * 2:25: 1Tim 2:4 * 3:1: 1Tim 4:1 * 3:2: Rom 1:29-31 * 3:5: Mat 7:15,21, Rom 2:19-20, Taet 1:16 * 3:6: Taet 1:11 * 3:8: 2Tim 2:25, Eks 7:11,22, 1Tim 6:5 * 3:11: Wok Me 13:50, Wok Me 14:5,19, Sam 34:19

ia taon me naha Antiok mine Ikoniam mine Listra. Kinamometā iou iamīnhi irā, mātā Iarimānu sākītaha ruvehi raka iou ti nāmīsāien me pam naha. ¹² *Nīpārhiēnien, nārmama me pam sāmāme hokeikei mā tuhāuvehe mho kuatia irāha Iesu Kristo, nānā mamharā ia narāien sā Kumwesān rokeikei, tukamāekeikei komētā irāha. ¹³ Mātā nārmama arāha me mine nārmama eikuā me narāien sāvānrāha sā rīnārāha raka tīpkuvehe mārāha mwi. Irāha tuhameikuā ia nārmama me, nānā mamheikuā atukw a mwi ia nīrāha. ¹⁴ *Mātā ik tikamāekeikei mākwāmīhīri āknēkīn nāgkiariien sā kinahātān raka ik irā. Ikuvāni raka nīpārhiēnien ia nāgkiariien naha, mamahātātā āknēkīn irā, mukurān amasan nārmama sāmāme hānahātān ik irā. ¹⁵ *Fwe ia nouihien sām ikuvākurān raka nāgkiariien me sāvāi Nākukūā Ikinan. Nāgkiariien me naha kamhāuvei pehe nukurānien mik. Nukurānien naha ramiri pen ik ikevān mahātātā ia Iesu Kristo mā Kumwesān truvehimīru ik. ¹⁶ *Nāgkiariien me pam ia Nākukūā Ikinan hamāuku pen ti Nānimwīn sāvāi Kumwesān.^a Nāgkiariien me naha hamasitu ia kitaha. Kitaha sākukurān nīnīen nāgkiariien me naha mhāhātān nārmama, mhāni pui noien arāha me sāvānrāha, mhākoui atukwatukw irāha, mhāvāhag mīnrāha ia noien atukwatukw. ¹⁷ Nāpīn samo iamīnha irā tro iārmama sāvāi Kumwesān ruvehe māmwhēn ti noien wok amasan me pam.

4

Timoti tramāekeikei māvisau irapw nāgkiariien amasan

¹ *Timoti, tākwātākwuni iakamāgkiari pehe mik rāmwhēn krau krouārer ia nāmri Kumwesān mine Iesu Kristo. Ikukurān Iesu Kristo in iārmama sā trākiri nārmama me pam ti noien me sāvānrāha, nārmama sāmāme kamhāmīru mine sāmāme hāvāmāhā raka. In trier pehe mwi mārimānu ia nītātā sāvānhi. Ti nāri nā mā tro iamīnhi irā, ro pen iakani pehe tukw ik i mā ² *tikamāekeikei māvisau irapw nāgkiariien sāvānhi, māmārer mwatuk tukwe ia nāpīn me pam, nāpīn nārmama hokeikei mā tuhāregi mine nāpīn nārmama hāpwhā nokeikeiēn mā tuhāregi. Tikīni pui noien arāha me sāvānrāha, mīnise pen āknēkīn ti nīrāha mā tuhāpwhā, muvei pen nāgkiariien sā trasitu ia nīrāha, mo iamīnhi irā sām nātārīgīn rāpwhāmwis, nānā, mahātān amasan irāha. ³ *Tikamāekeikei mamo iamīnhi irā ti nāri nā mā nāpīn riti tīpkuvehe nārmama me tuhāpātārīg mhā nāgkiariien sā ro nīpārhiēnien, mātā irāha tuhesi pen nātārīgīn atukw sāvānrāha, nānā mhātui nahātān me sāmāme tuhāni nāgkiariien sā nākwāregīnrāha rāfīfīā ti nīregiēn. ⁴ *Irāha tuhāpwhā nāgkiariien sā ro nīpārhiēnien, nānā mhāvān mhākūrīrā kwānāgei eikuā me. ⁵ Mātā ik, tikamāekeikei mo nātārīgīn sām pwhā ramāmak amasan ia nāpīn me. Tikārer āknēkīn ia nāmīsāien me sā kamo ia nīram, nānā mo wok i sāvāi nāvīsaiuēn nāgkiariēn amasan, nānā mo pam wok sām sā Kumwesān ruvei pehe mik mā tiko.

⁶ *Iakani iamīnhi irā ti nāri nā mā tīpko mhā tui nītek raiu rāmwhēn ia wāen i kātāgi pen ia tākure nīfātā kuvei pen m Kumwesān. Sāiou

* **3:12:** Mat 16:24, Jon 15:20, Wok Me 14:22   * **3:14:** 2Tim 2:2   * **3:15:** Jon 5:39, 2Pit 1:20-21
 * **3:16:** Rom 15:4, 2Tim 2:21   ^a **3:16:** Suatuk riti mwi ti nīnīen nāgkiariēn i ia vas 16 ro iamīnhi irā: Nāgkiariēn me pam ia Nākukūā Ikinan Kumwesān rīneiahag pehe irā.   * **4:1:** Wok Me 10:42, Rom 14:9-10   * **4:2:** Wok Me 20:20,31   * **4:3:** 1Tim 4:1, 2Tim 1:13   * **4:4:** 1Tim 4:7   * **4:6:** Fil 2:17

nəpɪn takier irə ruvəuvehə ipaka. ⁷ *Ia nimiruien səiou rəmwhən mə iakamaruagən ia naruagənien amasan riti. Rəmwhən mə iakamaiu ia naiuien əknekin riti. Nənə təkwtəkwuni iakino sampam irə, nənə iakamahatətə ihi. ⁸ *Təkwtəkwuni kinəpnəpenə kəfəfau riti fwe səiou kaməfəfau pen ia nəmə atukwatukw me. Iərimənu səkitaha raməkiri atukwatukw nari in truvei pehe kəfəfau nəha miou ia nəpɪn səvənhɪ. Tripkuvei pehe əpa mhə miou, mətə truvei pen mwi m nərmama me pam səməmə hokeikei in nənə mamheitenhi in mə truvehe mwi.

Pol rokeikei mə Timoti trevən mətoni in

⁹ *Tikaməmwur muvehe mətə akwauakw iou, ¹⁰ *ti nəri nə mə Temas rokeikei pik anan narəien ipwet mine səvəi tɪprənə i, nənə minəpweh iou, muvavən fwe Tesalonæaka. Kresens ruvavən fwe Kalesia, nənə Taetas ruvavən fwe Talmesia. ¹¹ *Təkwtəkwuni Luk əpa ramarə kimrau min. Nəpɪn tikauvehe irə tikiri Mak kimirau min, ti nəri nə mə in rukurən nasituien mo tukwini nari miou. ¹² *Iakinərhi pen Tikikas ruvavən fwe Efesas. ¹³ *Nənə nəpɪn tikauvehe irə, tikuvehi karkahu səiou səvəi nəkwieien iakinəpweh raməmak ia nimwə səvəi Karpas fwe Troas. Tikuvehi mwi nəkukuə me. Iakokeikei pik mə tikuvehi səməmə nəha kimərai pen ia teki nani.

¹⁴ *Fwe kupwən, Aleksanta, iəmə sə ramo nari ia aean, ro pik nəmisəien miou. Iərimənu trəpwin noien ərəha me nəha rino miou. ¹⁵ Nənə ik mwi tikaməkeikei məsiari in, ti nəri nə mə fwe kupwən in raməmwur mə trinise nəgkiariien səkitaha.

¹⁶ *Nəpɪn iakinərər vi ia nəmri iəmə asori ia kwopun i mə takini irapw nəgkiariien səiou ia nikaren səvəi nəgkiariien me nəha kamini ərəha iou irə, iərmama riti riwən ruvehe mərəer ia nikarek mə trasitu. Mətə irəha pam hap raka ia nirak. (Iakəfwaki mə Kumwesən trəpweh nərpwinien noien nəha minraha.) ¹⁷ *Mətə ia nəpɪn nəha Iərimənu səkitaha ramərər ipaka tukw iou, mauvei pehe niskaiien miou, mə iou iakukurən nəvisau irapwin nəgkiariien me pam səvənhɪ, nənə nərmama me pam səməmə hərəirei Kumwesən həukurən niregiien. Nənə in ruvehi raka iou ia nərəhəien nəha rəmwhən mə ruvehi raka iou ia nəkwai laeon. ¹⁸ Iərimənu səkitaha truvehi raka iou ia noien ərəha me pam nərmama hənuə tuho ia nirak. In trətə amasan iou meste in ruvehi iou mevən fwe ia nitətə sə in ramərimənu irə fwe ia neiai. Pwəh nəgnəginien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamənhɪ.

Nəgkiariien sampam

¹⁹ *Tikini pen ti Prisila mine Akwila mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvəi Onesiforas mə iakini ramanan ti nirəha i.

²⁰ *Erastas ripkukurira mhə iou. In ramarə a fwe Korin. Nənə iakinəpweh Trofimas fwe Maelitas, ti nəri nə mə in ramemhə. ²¹ Tikaməmwur muvehe akwauakw tukw iou kurirə nəpɪn səvəi nəkwieien ruvehe.

Iupulas, Putens, Linus, Klautia mine piəvtaha me pam ia kwopun i həni ramanan tukw ik.

²² Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə ia rerim, məriari pehe namasanien m kimiaha pam.

* **4:7:** 1Tim 6:12 * **4:8:** 1Kor 9:24-25, Rev 2:10 * **4:9:** 2Tim 1:4 * **4:10:** Kol 4:14, Taet 1:4
 * **4:11:** Kol 4:14, Wok Me 15:37-39 * **4:12:** Efes 6:21-22 * **4:13:** Wok Me 20:6 * **4:14:** 1Tim 1:20, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6 * **4:16:** 2Tim 1:15 * **4:17:** Wok Me 23:11, 27:23, Dan 6:22
 * **4:19:** Wok Me 18:2, 2Tim 1:16-17 * **4:20:** Wok Me 19:22, 20:4

Taetas

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Taetas in riti nəha Pol. Iasitu riti səvəi Pol. Nəp̄in nepw̄in in ramavən irau Pol. Nakalasia me fwe tənə əmweris riti kani mə Krit, Taetas in iəmə asori riti səvənraha. Nəkukuə i rəmwhen ia nəkukuə mi səvəi Timoti. Nakalasia me fwe Krit həpkukurən amasan mhə noien səvəi nəfwakiiēn t̄i nəri nə mə irəha həpkuvehe vi a mhahatətə ia Kristo. Ro pen iərmama traməkeikei mevən masitu ia n̄irəha. Pol r̄ini pen t̄i Taetas mine nakalasia me fwe ik̄in mə tuhəfarə irə. Pol r̄ini pen t̄i Taetas mə trahatən irəha ia n̄ipərhiēnien. In rahatən mw̄i Taetas ia n̄ir̄iēn nakalasia me.

Pol ramrai nəkukuə i m Taetas

¹ Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən, nənə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. In rərhi pen iou mə takasitu ia nərmama me səməme Kumwesən ruvər̄fi raka irəha. In rokeikei mə takasitu ia n̄irəha ia nahatətəiēn səvənraha, nənə masitu mw̄i ia n̄irəha mə tuhəukurən nəgkiariēn pərhiēn sə ramahatən noien me Kumwesən rokeikei. ² *In rərhi pen iou mə takasitu ia n̄irəha pwəh həmri pen əknekin nətərigiēn səvənraha ia n̄im̄iruiēn rer̄in. Fwe tui, nəp̄in t̄iprənə ramiwən ihi, Kumwesən sə ripkeikuə mhə ruvəni raka mə truvei pen n̄im̄iruiēn rer̄in nəha m̄inraha, ³ *nənə ia nəp̄in atukwatukw səvənhi in ro pui n̄im̄iruiēn nəha ia nəgkiariēn səvənhi. Kumwesən sə rauvehim̄iru k̄itaha rəmri pehe nəgkiariēn nəha ia rəḡik̄ m̄ini nəkw̄an mə takəvisau irapw̄ irə.

⁴ *Nəkukuə i rauvehe tukw ik Taetas. Ia nahatətəiēn səkrau ikəmwhen ia nərik pərhiēn. Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo sə rauvehim̄iru k̄itaha trouəriari pehe namasaniēn mine nəm̄er̄inuiēn mik.

Wok sə Taetas ramo ia tənə Krit

⁵ Iakinəpwəh ik ia tənə Krit mə tikəmri atukwatukw narimnari me səməme krau kripko mhə sampam irə. Rəmwhen iakim̄əni pehe tukw ik i, tikaməkeikei mevən ia rukwənu me pam muvehi utə elta me səvəi nəfwakiiēn. ⁶ *Ikukurən nuvehi utəiēn iərmama riti tr̄ini m̄inuwə noien səvənhi ratukwatukw pam, səvənhi pran kuatia, n̄ipwnət̄in me kamhəni n̄ipərhiēnien ia Iesu, k̄ip̄k̄ini mhə irəha mə kənkapwənraha riskai, uə həpwəh nisaiiēn tata mine mama səvənraha. ⁷ *Iəmə asori sə ramətui t̄i nakalasia me ramo tukwini nari m Kumwesən, ro iam̄inhi irə noien səvənhi traməkeikei matukwatukw pam. Rərəha mə kənkapwə riskai, uə niemaha raməpi akwauakw in, uə ramən̄im̄wi pik, uə ramousi iərmama, uə ramo noien ikou mauvehi mane irə. ⁸ Mətə iərmama sə rauvehi wok i traməkeikei mo iam̄inhi irə: In raməsevər̄ ia rukwənu səvənhi t̄i nərmama pw̄is̄pw̄is me. In rokeikei noien amasan, nənə mukurən nari. In ramo noien atukwatukw mine noien sə rəmher mo ikinan i. In ramatuakəm amasan. ⁹ *In traməkeikei məkw̄təm̄hiri əknekin nəgkiariēn pərhiēn sə kinahatən in irə. Ia noien nəha in rukurən nasituiēn ia nərmama, mahatən irəha ia nəgkiariēn atukwatukw, mukurən mw̄i nəmri atukwatukwien nərmama səməme kamhəni nəgkiariēn sə ropə ia nəgkiariēn nəha.

* **1:2:** Kol 1:27   * **1:3:** Efes 1:9-10, Taet 2:10, 3:4, 1Tim 1:1,11   * **1:4:** 2Kor 8:23, Kal 2:3, 2Tim 1:2, 4:10, Rom 1:7   * **1:6:** 1Tim 3:2-7, 2Tim 2:24-26   * **1:7:** 1Kor 4:1   * **1:9:** 2Tim 4:3, Taet 2:1

10 *Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə nərmmama həpik kənkəpwrənraha riskai. Irəha kamhəni nəgkiariien me nepwin nipwrən riwən, mamheikuə ia nərmmama. Pərhien nəkur Isrel me nepwin nəha irəha kamho iamihhi irə mhəpi raka nərmmama me nepwin. Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvei ninhum m nərmmama ti nahatən penien mə irəha nərmmama me səvəi Kumwesən. 11 *Tikəəpinhə rə ia nəgkiariien səvənraha, ti nəri nə mə irəha kamhouraha nərmmama pam ia nəkwai nimwə nepwin, mamhahətən nərmmama ia nəgkiariien sə ripkatukwatukw mhə mə tukahətən. Irəha kamho mə tuhəuvehi mane irə, mhəpwəh naurisien i. 12 Iəmə Krit riti kupwən in profet riti səvənraha, in mwi riməni iamihhi mə, “Nəkur Krit irəha nərmmama səvəi neikuəien ia nəpin me pam. Irəha həmwəhen ia nəri əprmin me. Irəha rəpaha me. Nəpin me irəha hokeikei mə tuhamani a nari.” 13 *Nəgkiariien səvəi profet nəha ro a nipərhienien. Ro iamihhi irə tikəgkiari skai minraha pwəh irəha həuvehe mhahətətə ia nəgkiariien sə ratukwatukw, 14 *mhəpwəh nesi penien kwənəgei me səvəi nəkur Isrel mine natuakəmien me səvəi nərmmama me səməme hənəpwəh nəgkiariien pərhien. 15 *Nərmmama səməme həmher ia nəmri Kumwesən nari riti riwən sə tro irəha həuvehe mhəmkemik. Mətə nərmmama səməme həmkemik ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə həpwəh niiniien nipərhienien ia Iesu, nənə noien riti riwən sə tro irəha həmher. Ro iamihhi irə nətərigien səvənraha ramevən əpa ti nərhəhien, həreirei nəkirien noien me. 16 *Irəha həni mə həkurən Kumwesən, mətə noien səvənraha ramahətən pen mə rekam irəha həreirei in. Nərmmama me nəha hərəha anan, mamhəruui nəkwai Kumwesən. Irəha ko həkpo mhə nari amasan riti.

2

Taetas traməkeikei mahatən nəgkiariien sə ratukwatukw

1 *Mətə ik Taetas nəgkiariien səim traməkeikei mesi pen nəgkiariien kamahtən nərmmama irə sə ratukwatukw. 2 Tikahətən nəgharə me mə rərəha irəha nərmmama səvəi nənimwiien. Irəha tuhaməkeikei mhəkurən nari, pwəh nərmmama hasiai irəha. Irəha tuhaməkeikei mamhahətətə pərhien, mamhokeikei nərmmama, mamhərer əknekin ia nəpin me.

3 *Ia noien kuatia a, tikahətən niprənəmə me mə irəha tuhaməkeikei mho noien sə ro ikinan i rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Rərəha mə irəha kamhəni nikare nərmmama, uə kamhənimwi pik nənimwien skai rəmwhen ia waen. Irəha tuhaməkeikei mhahətən nəgkiariien sə ramasan, 4 mamhəvəhag m nipran me səməme harə vi a irəha nərman mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei səvənraha me nərman me mine nipwnətənraha me. 5 *Irəha tuhaməkeikei mhəvəhag m nipran me i mə irəha tuhəuvehe mho irəha nipran me səməme həkurən nari, mhəmher, mamhətui amasan ti narimnari me fwe ia rukwənu, nənə mamhəsiai nərman me səvənraha. Nəpin kamho noien sə ro iamihhi, nənə, tuhəəpinhə ia nərmmama me mə tuhəpwəh niini ərhəhien nəgkiariien səvəi Kumwesən.

6 Ia noien kuatia a mwi, tikəgkiari amasan m ntəmaruə me mə irəha tuhaməkeikei mho narimnari me sə ramahətən pen mə irəha həkurən nari. 7 *Nənə ik, ia narimnari me pam, tikamo a noien sə ramasan pwəh irəha hesi pen nəfe ikamo. Nəpin tikahətən, nimiruuen səim traməkeikei matukwatukw

* 1:10: 1Tim 4:7 * 1:11: Jon 10:12, 1Tes 5:2, 2Tim 3:6 * 1:13: 2Tim 4:2 * 1:14: 1Tim 4:7

* 1:15: Mat 15:11, Rom 14:20 * 1:16: 2Tim 3:5, 1Jon 1:6, 2:4 * 2:1: Taet 1:9 * 2:3: 1Tim

3:11 * 2:5: Efes 5:22 * 2:7: 1Tim 4:12, 1Tes 5:3

mo nægkiariien səim rɪpam mo nərmama həsiai irə. ^{8*}Tikaməkeikei mamini a nægkiariien pərhien mə nərmama tuhəpwəh nətoniien təkutai nægkiariien səim mhəni ərəha. Pwəh in tro nərmama səməme haməmwəki ik tuhauris tukwe ti nəri nə mə irəha həpkətoni mhə noien ərəha riti səim, nənə, mhəpwəh nini ərəhaien kitaha.

^{9*}Tikahatən slef me mə irəha tuhaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səvənraha ia narimnari me pam pwəh rerinraha ragien ti wok səvənraha. Slef me tuhəpwəh niniien tai nægkiariien səvəi nəmə asori me səvənraha,

^{10*}nənə, mhəpwəh nakresien minraha. Mətə nəpin me pam irəha tuhaməkeikei mho amasan nari pwəh nəmə asori me səvənraha tuhəni nɪpərhienien ia wok səvənraha. Noien me nəha tuho ia narimnari me pam rəmwhen mə kaməkwani pen tihinari me ia nægkiariien səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehimiru kitaha.

¹¹Krau kraukurən mə namasanien səvəi Kumwesən ruvəier pehe raka ti nərmama me pam. In nəha namasanien sə rauvehimiru nərmama

irə. ^{12*}Namasanien nəha raməvəhag m kitaha mə tsəni rekəm ia noien me səməme Kumwesən raməmwəki mine noien ərəha me səvəi tɪprənə i nərmama hokeikei pik. Ia nitətə i ipwet mine kitaha tsaməkeikei mharə, mamhəukurən nari, mamho noien atukwatukw mine noien me səməme Kumwesən rokeikei, ^{13*}nənə, mamhəfwini nəpin amasan nəha kitaha samənni pen aknekin nətərigien səkitaha irə. Nəpin amasan nəha in nə nəpin sə Iesu Kristo trier pehe irə irau niskaiien səvənhi. Iesu nə in Kumwesən asori səkitaha rauvehimiru kitaha. ^{14*}In rinəsəni nimiruien səvənhi memhə tukutaha mə truvehi raka kitaha ia noien ərəha me pam, nənə, məpərhi kitaha səmher mhəuvehe mho kitaha nərmama səvənhi əpa səskai ti noien amasan me.

^{15*}Narimnari me i ik tikamahatən nərmama me irə. Tikuvehi utə nətərigien səvənraha, mægkiari minraha ti niniseien noien ərəha me səvənraha. Ikauvehi nasoriien ti noien nəri i. Pwəh iərmama riti rɪpko mhə nəri auər a ia niram, məpwəh mwi nətəien təkutam.

3

Noien amasan me səməme Taetas traməkeikei məvəhag m nakalasia me irə

^{1*}Taetas. Tiko a pwəh rerinraha ramrhi mə tuhəsiai nəmə asori me mine nərmama səməme kamhərimənu ia nɪrəha. Tuhaməkeikei mho nəkwənraha, nənə mharer mwatuk ia nəpin me ti noien amasan me pam. ^{2*}Irəha tuhəpwəh nini ərəhaien iərmama riti. Ia nəpin me tuhaməkeikei mharə ia nəməriniuen, mhəpwəh nəvisəien, nənə mheiwaiu mhasitu ia nərmama me pam.

^{3*}Irəha tuhaməkeikei mho iamini irə ti nəri nə mə fwe kupwən kitaha mwi səreirei nari, mamhərui nəkwai Kumwesən. Kameikuə ia kitaha səpwəh nətəien suatuk atukwatukw. Noien ərəha me nepwɪn sokeikei pik mhəregi ramasan irə kamhərimənu ia kitaha. Ia narəien səkitaha samo pik nərəhaien. Reritaha ramakres narimnari me səvəi nərmama. Kaməmwəki kitaha nənə kitaha saməmwəki kitaha me. Fwe kupwən noien səkitaha ro iaminha irə, ^{4*}mətə Kumwesən sə rauvei pehe nimiruien vi m kitaha rərhi pehe

* 2:8: 1Tes 2:15 * 2:9: 1Tim 6:1 * 2:10: Taet 1:3 * 2:12: 1Jon 2:16, Efes 1:4 * 2:13:

1Kor 1:7, Fil 3:20 * 2:14: Kal 1:4, Eks 19:5, Dut 7:6, Sam 130:8, Esik 37:23, 1Tes 2:9 * 2:15: 1Tim

4:12 * 3:1: Rom 13:1-7, 1Tes 2:13-14 * 3:2: Fil 4:5 * 3:3: 1Kor 6:11, Efes 2:2, 5:8 * 3:4:

Taet 1:3

namasanien mine nokeikeien sɔvɛnhi rier pehe tukutaha. ⁵* Ia nɛpɪn nɛha Kumwesɛn ruvehimiru kitaha. Mɛtɛ in rɪpkuvehimiru mhɛ kitaha ti nɛri nɛ mɛ samo noien amasan me, rekɛm. In ruvehimiru kitaha ti nɛri nɛ mɛ rɛpi kitaha. In ruvehimiru kitaha nɛpɪn Nɛnimwin Ikinan raikuas raka noien ɛrɛha me sɛkitaha, sɛtui mwi, mhɛuvehe mhɛwmɛvi mwi. ⁶* Kumwesɛn rɛtɛgi irapw Nɛnimwin nɛha ruvehe mukuɛr ia kitaha muku pen ti Iesu Kristo. Iesu nɛha in iɛrmama sɛ rauvei pehe nimiruuien vi m kitaha. ⁷* In rasitu ia kitaha ia namasanien sɔvɛnhi, mo kitaha satukwatukw ia nɛmri Kumwesɛn mɛ kitaha tsɛuvehi nimiruuien rerɪn sɛ sɛnɛmri pen ɛknekɪn raka nɛtɛrigɪen sɛkitaha irɛ. ⁸ Nɛgkiariien i in nɛgkiariien pɛrhien. Nɛnɛ iakokeikei mɛ tikahatɛn amasan nɛrmama me ia narimnari me i. Pwɛh nɛrmama sɛmɛme hɛmɛni nɪpɛrhienien ia Kumwesɛn tuhamarɛ mamho noien amasan me. Narimnari me i hamasan pik mamhasitu ia nɛrmama.

⁹* Mɛtɛ nɛresien me nɛrmama hɛreirei nari kɛmhɛni, mine nɛgkiariien me kɛmhɛni ia kwɛnɛkwus sɛvɛi kaha kupwɛn me, mine nɛvisɛien me kɛmhɛvisɛ minraha me ti nɪpwrai Loa sɛvɛi Moses, tikamɛkeikei mɛrer isipwin ti nirɛha, ti nɛri nɛ mɛ ko hɛpkasitu mhɛ, namasanien sɛvɛnraha riwɛn. ¹⁰* Trɪni minuɛ iɛrmama riti rɪni nɛgkiariien iamɪnhi meitehi kimiaha irɛ, tikevɛn minise. Mɛ ro mwi iamɪnhi, nɛnɛ, tikevɛn minise mwi. Trɪni minuɛ ikɪnise m kɛru, mɛtɛ ramɛkeikei ia noien sɛvɛnhi, nɛnɛ, tikɛrer pen isipwin tukwe, mɛpwɛh. ¹¹* Ikukurɛn mɛ iɛrmama sɛ ramo iamɪnhi irɛ, in iɛmɛ rɛrɛha, mamɔ noien ɛrɛha. Noien sɛvɛnhi ramo pui atukw a in mɛ in iɛrmama riti Kumwesɛn trɛrpwin noien ɛrɛha sɛvɛnhi.

Nɛgkiariien sampam sɛvɛi Pol

¹²* Takɛrhi pehe iɛrman mi i riti Ateamas uɛ Tikikas truvehe mɛtoni ik. Nɛpɪn truvehe irɛ, tikamɛkeikei mɛtoni akwauakw a suatuk mɛ tikuvehe mɛtoni iou fwe taon nɛha Nikopolis, ti nɛri nɛ mɛ iou iakokeikei mɛ takevɛn marɛ fwe ikɪn ia nɛpɪn sɛvɛi nɛkwieiiien. ¹³* Iɛrmama mi kɛru nɛghɪnrau nɛ Apolos mine Sinas, Sinas in iɛrmama riti sɛ ramowok ia nɪkaren sɛvɛi loa sɛvɛi nɛkur Rom, irau krauavɛn ia navɛnien sɛvɛnrau, mɛtɛ tikasitu ia nirau mɛ nari riti trɛpwɛh niwɛn tɛniien ia nirau. ¹⁴* Ramasan mɛ ikahatɛn nɛrmama me sɛkitaha mɛ irɛha tuharɛ mamhɛmwur mamho noien amasan me mamhasitu ia nɛrmama nɛrpwin sɛmɛme narimnari me sɛvɛnraha rɪpkɛmwhen mhɛ. Rɛrɛha mɛ nɛrmama me sɛkitaha tuhamarɛ auɛr a.

¹⁵ Nɛrmama me pam sɛmɛme kɛmharɛ kimaha minraha hɛni ramasan tukw ik. Nɛnɛ ik tikini tukwini ramasan sɛkimaha revɛn ti nɛrmama me sɛmɛme hokeikei kimaha mamhahatɛtɛ ia Iesu.

Pwɛh namasanien tramarɛ tukumiaha pam.

* **3:5:** 2Tim 1:9, Efes 5:26, Jon 3:5 * **3:6:** Wok Me 2:17-18 * **3:7:** Rom 3:24 * **3:9:** 2Tim 2:14,16,23 * **3:10:** Mat 18:15-17, 2Jon 10 * **3:11:** 1Tim 6:3-5 * **3:12:** Efes 6:21-22 * **3:13:** Wok Me 18:24, 1Kor 3:5-6, 1Kor 16:12 * **3:14:** Efes 4:28, Taet 2:14, Mat 7:19

Filimon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Filimon in iəmə asori riti səvəi nakalasia me fwe Kolosi. In riti nəha Pol. Onesimas, in slef riti səvəi Filimon. In rakres mane səvəi Filimon nənə map mevən fwe Rom. Nəpən in ramarə fwe Rom, in rətoni Pol, mini nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi Iesu Kristo. Pol rərhi pen Onesimas ruvehi nəkukuə i mevən muvei pen m Filimon. Pol rəres skai m Filimon mə trəpwəh nərpwiniēn noien ərəha səvəi Onesimas nənə mo in rəmwhen ia piəvni. Nəkukuə i rukwakwa. Filimon, Efesas, Kolosi, mine Filipae kani mə nəkukuə me səvəi kalapus ti nəri nə mə Pol ramarə ia kalapus fwe Rom ia nuk 59-61 mīrai nəkukuə me i.

1 *Iou Pol iakamarə ia kalapus ti nəghi Iesu Kristo. Kimrau piəvtaha Timoti iarouni ramasan tukw ik Filimon. Ik iərmama i kītahar mik samaro pəri wok. Kimrau iarouokeikei ik. 2 *Nənə iarouni mwi ramasan ti kītirimətaha Apia, mine piəvtaha Akipas, iəmə sə kītaha min səmwhen ia naruaqən me. Iarouni ramasan ti nakalasia me pam nəha səməme kamhousəsimwīn irəha me ia nəkwai nimwə səim. 3 *Iarouəfwaki mə Kumwesən tata səkītaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkītaha trouariari pehe namasanien mine nəmərinuien pwəh irau krauarə tukumiaha.

Pol raməkwein amasan ia Filimon

4 *Filimon. Ia nəpən me, nəpən rerik ramrhi ik ia nəfwakiiēn me səiou, iakani vivi Kumwesən, 5 ti nəri nə mə iakamregi kamini nokeikeiēn səim sə ikamo m nərmama me pam səvənhi mine nahatətəiēn səim ikauvehi ia Iesu Iərimənu səkītaha. 6 *Iakamregi mwi mə ikaməriari ia rerim pam ti nəri nə mə ikamahatətə. Iakəfwaki mə noien nəha trasitu ia niram mo ikukurən amasan mwi narimnari amasan me pam kauvei pehe saməuvehi rauku pen ti Kristo. 7 *Piak, iakaməfwaki iamīnhi irə ti nəri nə mə nokeikeiēn səim ro nərmama me səvəi Kumwesən rerinraha ragien. Nənə nəpən iakregi, iou mwi rerik ragien. Ruvehi utə mwi nətərigien səiou.

Nəresien səvəi Pol

8 Filimon, iakuə takəres nari riti mik. Iakukurən nīniiēn nəkwak tukw ik ia nəghi Kristo mə nəfe tikaməkeikei mo, 9 *mətə nokeikeiēn səkrau, ko iapko mhə iamīnhi. Iakuə takəres a ik. Təkwtəkwwuni iou Pol iakinərgharə, nənə rəmwhen iakuvəni raka iakamarə ia kalapus ti Iesu Kristo, 10 *iakaməres nari riti mik ia nikaren səvəi Onesimas,^a in i səim slef. In ruvehe mətoni iou ia kalapus, nənə iakuvehe məmwhen ia tata səvənhi, in ruvehe nərik. 11 (Fwe kupwən in ripkasitu mhə ia niram, mətə təkwtəkwwuni nəha in rukurən nasituiēn ia krau pəri.)

12 Təkwtəkwwuni iakamərhi pehe iəmə i, iəmə sə iakokeikei pik, rirəriēg muvehe tukw ik. 13 *Iakokeikei mə takəkwtəmhiiri əknekin ramarə kimrau min mə ruvehi təmwhekin, mamə tukwini nari miou nəpən iakamarə ia kalapus ti nəgkiariien amasan. 14 *Mətə iapkokeikei mhə mə tako nari riti

* 1:1: Efes 3:1 * 1:2: Kol 4:17, 2Tim 2:3 * 1:3: Kal 1:3 * 1:4: Rom 1:8-9 * 1:6: Fil 1:9, Kol 1:9 * 1:7: 2Kor 7:4 * 1:9: Flm 1 * 1:10: Kol 4:9, 1Kor 4:15 ^a 1:10: Nipwrai nəhag nəha Onesimas in i mə Iəmə sə Ramasitu. * 1:13: Fil 2:30 * 1:14: 2Kor 9:7, 1Tes 5:2

sə ipkəsəni mhə irə. Trini minuə ikamo nəri amasan iakokeikei mə truku pen ia rerim agien, mətə ripko mhə nəri iakaməkeikei mik tukwe mə tiko.

¹⁵ Rosi Onesimas rinap məpwəh ik nəpin ouihi a mə tikuvehi mwi rouarə rerin kimirau min. ¹⁶ *Nənə təkwtəkwwuni in ripko mhə slef əpa riti səim, mətə in rəpi raka slef. In piəvtaha keikei riti. Iou iakokeikei pik in, mətə ik tikokeikei pik in rəpi raka ti nəri nə mə in slef səim, mətə irənhə mwi irə in piəm, ti nəri nə mə in ruvəuvehe mamahatətə ia Iərimənu səkitaha.

¹⁷ Ro pen trini minuə ikamətə iou rəmwhen ia ik riti sə krauo pəri wok, tikuvehi in ia rerim pam rəmwhen a mə ikauvehi iou. ¹⁸ Trini minuə rino nari riti rərəha ia niram, uə riməuvehi nari riti mipkuvehi mhə nənimen, tikəmri pen ia kaon səiou. ¹⁹ *Iou, Pol, iakamrai nəgkiariien i ia rəgik, iou tapkərəku. (Mətə tikəpwəh nenouenouien mə səim kaon rarə ti nəri nə mə iou iakinasitu ia niram ikuvehi nimiruien vi.) ²⁰ Ouəh, piak, iakokeikei mə tikasitu ia nirak, mo rerik ragien, ti nəri nə mə krau pəri krauahatətə ia Kristo Iərimənu səkitaha. ²¹ Iakamrai nəkukuə i mik, mukurən amasan mə tiko nəkwak. Iakukurən mə tiko rəpi raka nəfe nəghin iakaməres i.

²² *Nənə tikəpnəpənə mwi kwopun riti səiou takapri ikin. Iakani iamihni irə ti nəri nə mə iakameitenhi Kumwesən mə trəsəni nəfwakiien me səkimiaha, mo suatuk miou iakrərig pehe tukumiaha.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

²³ *Epafras i iou riti sə kimrau min iarouarə ia kalapus ti nəghi Iesu Kristo in rini ramasan tukw ik. ²⁴ *Nənə Mak mine Aristakas, mine Temas, mine Luk iou me nepwin səməme iahamo pəri wok, irəha mwi həni ramasan tukw ik. ²⁵ Iakəfwaki mə namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

Hipru

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Səreirei mə sin rımərai nəkukuə i. Iərmama riti rımərai ia nuk 60. Ia nəpin nəha nərmmama kəmhometə nakalasia me fwe Rom. Kimərai pen nəkukuə i revən ti nəkur Isrel nepwın səməme haməni nıpərhiēnien ia Iesu. Səpkukurən mhə mə irəha hamarə pəku rosi fwe tənə Isrel ua taon nəha Rom. Kamo nəmisiēn minraha ro pen irəha na tuhəpwəh nahatətəien səvənraha ia Iesu mhərətīg mhesi pen mwı Loə səvəi Moses. Nəkukuə i kani mə Hipru raməgkiari m nəkur Isrel mə nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo ramasan pik məpi raka nahatətəien kupwən səvənraha. Iesu in Tini Kumwesən. In rasori məpi raka nagelo me, Moses, Josua, mine pris me. Iesu in rımamhə m kuatia a rınəmwhen ti nuvehi rakaiēn noien ərəha. Nemhəien səvənhi rousi raka noien səvəi pris kupwən me səməme haməvi netə ti noien ərəha ia nəpin səvəi Oltestamen. Japta 11 raməgkiari ia nahatətəien səvəi nərmmama ia Oltestamen. Nəpin nəkur Isrel səməme haməni nıpərhiēnien ia Kristo həvsini nəkukuə i, ruvehi utə nətərīgien səvənraha ia nahatətəien səvənraha. Nənə hənı nıpərhiēnien ia Kumwesən ia nəpin səvəi nəmisiēn.

1 Fwe kupwən, nəpin rıpi k mine ia suatuk me səpəmsəpə, Kumwesən rəgkiari m kaha me səkitaha, nəgkiariēn səvənhi ruku pen ia profet me səvənhi, 2 *mətə nəpin kurirə rınəuvehe ipaka, nənə in rəgkiari m kitaha, nəgkiariēn səvənhi ruku pen ia Tini sə rımər fi mə trərımənu ia narimnari me pam səvəi Tata səvənhi. Ia Tini, in rino neiai mine tıprənə mine narimnari me pam. 3 *Tini Kumwesən kamətə pen nukuraanien asori səvəi Kumwesən irə, ti nəri nə mə in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi ia narimnari me pam, maməkwtəmhi ri narimnari me pam ia nəgkiariēn əsanin səvənhi. Nəpin rınai kuas raka noien ərəha me səvəi nərmmama, nənə mevən fwe ia neiai, məkure ia nıkare Kumwesən asori mwatuk.

Tini Kumwesən in rasori məpi raka nagelo me

4 *Tini Kumwesən ruvehe minasori raka məpi raka nagelo me rəmwhen mə nəhag Kumwesən rıməuvei pen min rasori məpi raka nəghınraha. 5 *Iakani iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti səvənhi mə, “Ik nərik,

təkwtək wuni iakuvəuvehe tata atukwatukw səim.”

Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti mə,

“Iou takuvehe tata səim,

nənə ik tikuvehe nərik.”

6 *Mətə nəpin Kumwesən rınərhi pehe tını sə rıməkupwən mətui ruvehe ia tıprənə i, nənə mini mə,

“Pwəh nagelo me pam səiou hənımwı nukurhunraha, mhəsiai in.”

7 Mətə in rəgkiari ia nagelo me mini mə,

“In ramo nagelo me səvənhi həmwhen ia nımətəgi me,

mamo səvənhi iotukwıninari me həmwhen ia nərami napw me.”

8 Mətə rınaməgkiari ia tını nənə mani mə,

“Kumwesən nərımənuiēn səim tramarə rerin ia nuk nuk me.

* 1:2: Sam 2:8, Mat 21:38, Jon 1:3 * 1:3: 2Kor 4:4, Wok Me 2:33-34, Kol 1:20, Hip 8:1 * 1:4: Fil 2:9 * 1:5: Wok Me 13:33, Hip 5:5, 1Kron 17:13 * 1:6: Rom 8:29, Sam 97:7

Ik ikamərımənu ia nər̄mama me səim ia noien atukwatukw.

⁹ Ik ikokeikei a natukwatukwien
nənə məmwəki noien ərəha.

Ro pen Kumwesən, Kumwesən səim, rinəmri kupwən ik,
nənə ik ikasori ia ik me nepwın.

Nənə rino pen oel ia kəmkapwə ramahatən pen mə ik kig,
mamo rerim ramagien məpi raka ik me nepwın.”

¹⁰ Nənə Kumwesən rini pen mwi ti tini mə,

“Iərımənu, fwe nukune narəien ikinəmri tiprənə i,
nənə narimnari me ia nimagouagou ikino irəha ia rəgim mi.

¹¹ Narimnari me pam i tuhəpkiwən,
irəha tuhakuas mhəmwhen ia tinari sə rımər̄i,

mətə ik ikamarə rerin a.

¹² Ik tikərfe irəha rəmwhen kamərfe tinari,
tuko irəha rəmwhen karkahu kuvehi raka karkahu pen səpə,
mətə ik ikamarə a iamınhi irə mamevən ia nuk nuk me
ko ipkemhə mhə nəpın riti.”

¹³ Kumwesən rıpkini pen anan mhə ti agelo riti səvənhi mə,

“Əkure ia nıkarek mwatuk
meste tako nər̄mama səməme haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tipage nisum mi ia nırəha.”

¹⁴ *Mətə nagelo me, irəha nəfe? Irəha nənımwın me kamho tukwini nari m
Kumwesən. In rərhi pehe irəha mə tuhəuvehe mhasitu ia nər̄mama səməme
in truvehimıru irəha.

2

Kitaha tsaməkeikei mhətər̄ig amasan ti nəfe səuvəregi raka

¹ Ro iamınhi irə kitaha tsaməkeikei mhətər̄ig amasan mwi ti nəfe səuvəregi
raka, kamo kitaha saraka mərməru irə. ² *Kitaha sənətə raka mə nəgkiariien
səvəi Loa nagelo me həuvei pen m kaha kupwən me səkitaha ro nıpər̄hienien.
Nər̄mama me pam səməme həno noien ərəha uə hənər̄ui nəgkiariien nəha,
kuvei pen nərpwınien sə ratukwatukw mınraha. ³ *Ro pen tsəfo mhəp
ti nərpwınien sə Kumwesən tro m kitaha trini minuə so nəri auər a ia
nəgkiariien i ramasan pik məməvisau suatuk sə in rauvehimıru nər̄mama
irə? Iərımənu səkitaha rıməkupwən mını irapw nəgkiariien nəha. Kurirə
irə nər̄mama me i səməme haməregi, irəha hahatən kitaha ia nəgkiariien
nəha mə ro nıpər̄hienien. ⁴ *Kumwesən in mwi ro kitaha sətoni mə
nəgkiariien nəha ro nıpər̄hienien i. In ro nımtətien me mıne narimnari me
nər̄mama hətoni nənımenraha rier tukwe, nənə muvei pen nıskaiien me
səvəi Nənımwın İkinan m nər̄mama resi pen nətər̄igien səvənhi.

Iesu rıməuvehe iər̄mama nıpwran rəmwhen ia nıpwrataha

⁵ Rıpkı mhə nagelo me Kumwesən rıməuvehi utə irəha mə tuhər̄ımənu ia
tiprənə vi sə trıpkuvehe, tiprənə nəha saməgkiari irə. ⁶ Nəgkiariien riti sə
ramamak ia Nəkukuə İkinan rani mə,

“Iər̄mama in nəri auər a,
mətə rerim tramrhi in,
tikəpwəh nenouenouien irə,
nənə ik ikamətui amasan ti iəməti iər̄mama.

* **1:14:** Sam 34:7, 91:11   * **2:2:** Kal 3:19   * **2:3:** Hip 10:29, 12:25   * **2:4:** Mak 16:20, 1Kor 12:4,11

7 Ia nāpīn kwakwa a ik ikimāuvehi irapw in reiwaiu inhāripw anan ia nagelo me,

nānā māfāfau pen nasoriien mīne nisīaiēn ia kēnkapwā,

8 *māmri narimnari me pam kamharā inhāripw ia tīpage nisun mi.”

Nāgkiariēn i sē rani mā Kumwesān rāmri narimnari me pam kamharā inhāripw ia tīpage nisui iārmama nīpwrān mā Kumwesān rīpkāpwāh mhā kuatia mā iārmama trāpwāh nārīmānuēn irā. Mātā kitaha sēpkētōni mhā ihi iārmama ramārimānu ia narimnari me pam. 9 *Mātā nari kuatia sēnētōni in i Iesu sē Kumwesān rīmāuvehi irapw in reiwaiu anan ia nagelo me sāvāi nāpīn kwakwa a. Nānā tākwtākwuni nāha kināfāfau pen nasoriēn mīne nisīaiēn ia kēnkapwā tī nārī nā mā rīmāuvehi nāmīsīaiēn memhā. Ouāh, ia namasaniēn sāvāi Kumwesān in remhā muvehi tāmwiki nārmama pam.

10 *Kumwesān sē rino narimnari me pam mā narimnari me nāha sāvānhi, in ro noien riti ramasan pīk in i ro Iesu rīregi nāmīsīaiēn me. Nāmīsīaiēn me nāha hāno Iesu ruvehe matukwatukw māmwhēn. In iārmama sē rukupwān mousi āmwesi nākws tī nuvehimīruēn nīpwnāti Kumwesān me hāpīk. Kumwesān truvehi utā irāha tuhāvān mharā ia kwopun rāmser.

11 *Iesu ramo nārmama me sāvānhi hāuvehe mhō nākur ikinān me mā irāha nārmama me sāvāi Kumwesān noien ārāha sāvānrāha rīwān. Nānā Iesu mīne nārmama me sāvānhi sāvānrāha tata kuatia a. Ro pen Iesu rīpkauris mhā mā trākwein irāha mā piāvni me 12 nāpīn ramāgkiari iamīnhi irā mīnuā, “Iou takini irapw nāghim tī piak me.

Ia nīmwrhenhi nousāsīmwinien sāvānrāha takāgnāgini ik.”

13 In rani mwi mā,

“Iou takāmri pen nahatātāiēn sāiou ia Kumwesān.”

Nānā mani mwi mā,

“Ētā ro. Iou i kīmahā nākwrhākwrāha me sāmāme Kumwesān rīmāuvei pehe irāha miou.”

14 *Tī nārī nā mā nākwrhākwrāha me nāha nusanrāha mīne nītenrāha rarā, ro pen Iesu in mwi ruvehe mo in iārmama rāmwhēn a ia nīrāha nusan mīne nīten rarā. In ro iamīnha irā mā tremhā, nānā ia nemhāiēn sāvānhi trourāha iāremhā sē rauvehi nīskaiēn sāvāi noien iārmama remhā. Iāremhā nāha Setan. 15 Tī nārī nā mā nārmama hamāhekīr nemhāiēn, nehēkīriēn sāvānrāha ramākwāmīhīrī tārini irāha nāpīn me pam ia nīmīruēn sāvānrāha. Rāmwhēn a mā irāha slef me. Mātā Iesu rīmāmhā mā truvei raka irāha, tuhāpwāh mwi noien irāha slef me. In ruvāfi nari ia nīrāha.

16 *Rino nukurāniēn irā mā Iesu rīpkasitu mhā ia nagelo me, mātā rīnasitu ia kwānākws me sāvāi Epraham. 17 *Ro pen in rīmāuvehe māmwhēn a ia piāvni me ia noien me pam, mā ia nīkārēn sāvāi wok sāvāi Kumwesān, in rukurān nuveheien pris asori anan riti sē trāpi tī nārmama me sāvānhi, nānā irāha hākurān nātigiteiēn irā traikuas raka noien ārāha me sāvānrāha. 18 Tī nārī nā mā in ruvāregi raka nāmīsīaiēn ia nāpīn nāha kināmeipweipwi in ia noien ārāha ro pen in rukurān nasituēn ia sāmāme kameipweipwi irāha ia noien ārāha ipwet mīne.

3

Iesu in rasori māpi raka Moses

* 2:8: 1Kor 15:27 * 2:9: Fil 2:8-9 * 2:10: Rom 11:36 * 2:11: Mat 25:40, Mak 3:35, Jon 20:17 * 2:14: Jon 12:31, 1Jon 3:8, Rev 12:10 * 2:16: Aes 41:8-9 * 2:17: Fil 2:7, Hip 2:14, 1Jon 2:2, 4:10

1 Ro pen, piak ikinan me, nærmama me Kumwesən ia nei*ai* rɪnəkwein pəri ia kitaha m kɪmɪaia, hətəri*g* ro ia Iesu, aposol mɪne pris asori anan sɔvəi næ*g*kiariien səkɪtaha sɔ saməni irapw. 2 Kumwesən rɪməuveh*i* utə in mə tro wok i, nənə in ro nəkwa*i* Kumwesən ia narimnari me pam, rəmwhen ia Moses fwe kupwən in rino nəkwa*i* Kumwesən ia wok me pam sɔvənhi ia nəkwa*i* nimwə sɔvəi Kumwesən. 3 Mətə Iesu in rasori məpi raka Moses rəmwhen iəmə sə ruvrhəkɪn nimwə riti in rasori məpi raka nimwə nəha. 4 Ouəh nɪpərhi*en*ien, nimwə me pam k*uat*ia k*uat*ia iərmama ruvrhəkɪn, mətə Iəmə sə rɪməuvr*h*əkɪn narimnari me pam in nəha Kumwesən. 5 *Moses in iotukwininari riti sə ro nəkwa*i* Kumwesən ia wok me pam sɔvənhi ia nəkwa*i* nimwə sɔvəi Kumwesən, nənə mukupwən mɪni irapw narimnari me səməme Kumwesən trə*g*kiari mwi irə kurirə ikin. 6 *Kristo, in mwi ro nəkwa*i* Kumwesən ia narimnari me pam. Mətə rɪpko mhə in iotukwininari a riti ia nəkwa*i* nimwə sɔvəi Kumwesən rəmwhen ia Moses. In Tini Kumwesən sə ramarimənu ia nimwə nəha. Nənə trini mɪnuə kitaha saməkwtəm*h*iri noien i samo, noien sə samahatətə əknekɪn ia Kumwesən, mamhəmri pen əknekɪn nətəri*g*ien səkɪtaha irə, in i rahatən pen mə kitaha nimwə sɔvənhi.

Tihəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai

7 Ro pen rəmwhen ia Nənimwin Ikinan rani, “Ipwet, trini mɪnuə hiəregi reri Kumwesən,

8 *hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai, rəmwhen ia kaha kupwən me səkɪmɪaia hənamo mamhərui nəkwa*i* Kumwesən, nəpɪn irəha hameipweipwi in fwe ia kwopun akwesakwes.

9 Kwopun nəha, ia nəpɪn me meste nuk foti, kaha kupwən me səkɪmɪaia hamətəni narimnari me səməme iakamo mɪnraha, mətə irəha hameipweipwi iou, mamhokeikei mə tuhətəni mwi niskaiien səiou.

10 Ro pen niemaha rəpi iou ti nærmama me nəha, nənə iakini mə, ‘Ia nəpɪn me pam irəha kamhəuvən mamharikou ia rerɪnraha. Irəha həpkəsi pen mhə suatuk me səiou.’

11 *Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsua*h*i mɪni mə, ‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpɪn riti mhəuvehi napwɪsien səiou.’”

12 Piak me, tihətui amasan, kamo kɪmɪaia riti rerɪn ruvehe mərəha, məpwəh niniien nɪpərhi*en*ien ia næ*g*kiariien pərhi*en*, miri pen in mə trəpwəh Kumwesən sə ramɪru, mevən isipwɪn tukwe. 13 Mətə næ*g*kiariien nəha Nənimwin Ikinan rɪməni mə “ipwet” ramarə ihi, ramanan mə kɪmɪaia tihaməkəikei mamhə*g*kiari m kɪmɪaia me mamhərpwi əknekɪn kɪmɪaia me ia nəpɪn me, mə noien ərəha trəpwəh neikuəien ia kɪmɪaia riti mo kənkapwə riskai. 14 *Iakani iamɪn*h*a irə ti nəri nə mə kitaha tsaməkəikei mhahatətə əknekɪn ia Kristo rəmwhen sənə fwe kupwən nəpɪn səuvehe vi a mhahatətə irə. Trini mɪnuə səkwtəm*h*iri noien nəha səkɪtaha meste nɪmɪruien səkɪtaha ro sampam, rahatən pen mə nɪpərhi*en*ien kitaha nærmama me sɔvəi Kristo, saməuvehi pəri narimnari me kitaha min. 15 *Nə*g*kiariien sɔvəi Nəkukua Ikinan rani iamɪn*h*i irə:

“Ipwet, trini mɪnuə hiəregi reri Kumwesən, hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai,

* 3:5: Nam 12:7 * 3:6: Kol 1:23, Hip 3:14 * 3:8: Eks 17:7, Nam 20:2-5 * 3:11: Nam 14:21-23
* 3:14: Hip 3:6 * 3:15: Hip 3:7-8

rəmwhən ia kaha kupwən me səkimiāha hənāmo mamhərui nəkawai Kumwesən.”

¹⁶* Nisimā me naha hāmāregi reri Kumwesən mətə həpwəh noien nəkwan? Irəha pam sāmāme Moses rīmāiri irapw irəha fwe tənə Ijip uə rekəm? Ouəh, irəha naha. ¹⁷* Nisimā me naha hənō Kumwesən niemaha rəpi nuk foti? Irəha sāmāme hənō noien ərəha, nənə nīpwrānraha rīmwei pen ia kwopun akwesakwes hemhə uə rekəm? Ouəh, irəha naha. ¹⁸* Nisimā me naha Kumwesən raməgkiari mīnraha mauvehi kwəsuaḥi mə irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpīn riti mhəuvehi napwisiēn səvənhi? In raməgkiari m nərmmama sāmāme hənərui nəkwan. ¹⁹ Ro iamīnhi irə sətōni mə kīnise irəha həpkuvnimwə mhə ti nəri nə mə irəha həpkini mhə nīpərhienien ia Kumwesən.

4

Napwisiēn riti naha ikin nərmmama me səvəi Kumwesən həukurən nuvehiēn ipwet

¹ Mətə kitaha i, Kumwesən ruvəni raka tukutaha mə kitaha səukurən nuvnimwəien mhəuvehi napwisiēn səvənhi, nənə nəgkiariēn naha ramərər maməsevər tukutaha. Ro pen pwəh səhekir. Rərəha mə tukākiri kīmiāha riti kətə mə rəpwəh nesteien napwisiēn naha. ² Kitaha səuvəregi raka nəgkiariēn amasan riti rəmwhən nərmmama me naha fwe kupwən hāmāregi. Mətə nəgkiariēn naha irəha hāmāregi rīpkasitu mhə ia nīrəha, ti nəri nə mə irəha hāmāregi a mətə həpwəh nahatətəien irə. ³* Mətə kitaha sāmāme səuvəni raka nīpərhienien ia nəgkiariēn naha saməuvnimwə mamhəuvehi napwisiēn naha Kumwesən raməgkiari irə mamīni mə,

“Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsuaḥi, mīni mə,

‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpīn riti mhəuvehi napwisiēn səiou.’”

In rini iamīnhi irə nəri auər a mə rīnō pam wok me səvənhi ia nəpīn rīnəmri tīprənə irə. ⁴* Kitaha səukurən mə rīnō pam raka wok me naha iamīnha irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia nəpīn sə ro sefen irə, manī mə, “Ia nəpīn səro sefen, Kumwesən rapwis ia wok me pam səvənhi.” ⁵* Nənə rani mwi ia kwopun i mə, “Irəha tihəpkuvnimwə mhə ia nəpīn riti mhəuvehi napwisiēn səiou.”

⁶ Nərmmama sāmāme haməkupwən mhəregi nəgkiariēn amasan, irəha həpkuvnimwə mhə mhəpkuvehi mhə napwisiēn naha ti nəri nə mə irəha hənərui nəkawai Kumwesən. Mətə napwisiēn naha raməmak ihi mə nərmmama nepwīn mwi irəha həukurən nuvnimwəien mhəuvehi. ⁷ Ro nukurənien i mə ro iamīnha irə ti nəri nə mə nuk rīpik rukurau nənə Kumwesən rəmri mwi nəpīn riti mwi kani mə “Ipwet.” Kīg Tevīt rīməni irapw nəri naha ia nəgkiariēn i iakuvəni raka, rani mə,

“Ipwet, trīni mīnuə hīəregi reri Kumwesən,

hiəpwəh noien kəmkapwəmiāha riskai.”

⁸* Fwe kupwən, Josua rīpkuvei pen mhə napwisiēn mīnraha ia tənə Kenan. Ko ruvei pen mīnraha Kumwesən ko rīpkini mhə mwi nəpīn əpə riti mwi kurirə. ⁹ Mətə Kumwesən rini nəpīn əpə riti mwi. Ro iamīnhi irə napwisiēn riti naha ikin raməmak ihi nərmmama me səvəi Kumwesən həukurən nuvnimwəien mhəuvehi. Napwisiēn naha rəmwhən ia sapat, ¹⁰* ti nəri nə mə iərmmama sə truvnimwə muvehi napwisiēn naha səvəi Kumwesən, in mwi

* **3:16:** Nam 14:1-35 * **3:17:** 1Kor 10:10 * **3:18:** Hip 3:11 * **4:3:** Hip 3:11 * **4:4:** Jen 2:2 * **4:5:** Sam 95:11 * **4:8:** Dut 31:7, Jos 22:4 * **4:10:** Hip 4:4

trapwis ia wok sǝvǝnhi rǝmwhen ia Kumwesǝn rinapwis ia wok sǝvǝnhi fwe kupwǝn. ¹¹ Ro pen pwǝh kitaha sousari ǝknekǝn mǝ tsǝuvnimwǝ mhǝuvehi napwisien nǝha. Rǝrǝha mǝ kitaha riti tresi pen noien sǝvǝi nǝkur kupwǝn me sǝmǝme hǝnǝrui nǝkwai Kumwesǝn mhǝmwei.

¹² *Takani iamǝnhi irǝ ti nǝri nǝ mǝ Nǝgkiariien sǝvǝi Kumwesǝn ramiru mamǝ nǝpwran, mǝhiǝ mǝpi raka nau sǝvǝi naruǝǝnien sǝ rǝhiǝ ia nǝkaren pǝri mi, mamǝrai ǝrori iǝrmama meste fwe imwǝ anan ia kwopun nimiruuien mine nanimwin krauarǝ ikin, meste kwopun nǝkǝkrin me hǝripin ikin mine nui fwe imwǝ ia nǝkǝkrin me, mamǝkiri nǝtǝrigien me mine noien afafa me ia reri iǝrmama. ¹³ Nari riti riwǝn sǝ Kumwesǝn rino ko rǝrkwafǝ ia nǝnimen, mǝtǝ in ramǝtǝ pam irǝha. Nǝnǝ in nǝha trǝres kitaha mǝ sǝnǝfarǝ irǝ ia nimiruuien sǝkitaha.

Iesu in pris asori anan riti

¹⁴ *Ro pen pwǝh sǝkwtǝmhiri ǝknekǝn nǝgkiariien sǝkitaha sǝ samǝni irapw ti nǝri nǝ mǝ sǝuvǝuvehi pris asori anan riti sǝkitaha in rasori. In i Iesu, Tini Kumwesǝn sǝ rutǝ mǝpi raka nimǝǝuǝuǝ mevǝn fwe ia neiǝi. ¹⁵ Pris asori anan nǝha sǝkitaha rukurǝn amasan mǝ nǝskaiien sǝkitaha riwǝn, nǝnǝ ramǝpi tukutaha, ti nǝri nǝ mǝ narimnari me pam hǝneipweipwi raka in. Mǝtǝ nari kuatia in ripko mhǝ noien ǝrǝha. ¹⁶ *Ro pen pwǝh sǝpwǝh nehekiriien. Pwǝh sǝuvǝn ipaka ti jǝa sǝ Kumwesǝn ramǝkure irǝ mamǝrimǝnu, jǝa sǝ namasanien raku pen ikin. Ia kwopun nǝha in trapǝ kitaha, muvei pehe namasanien m kitaha nǝpin samǝtui in mǝ trasitu ia kitaha.

5

¹ Kitaha sǝukurǝn mǝ ia narǝien sǝvǝi nǝkur Isrel nǝpin me pam Kumwesǝn rarfi iǝrmama riti ia reri nǝrmama mauvehi utǝ in mǝ truvehe mo in pris asori anan. Pris asori anan nǝha tro suatuk sǝvǝi nǝrmama hǝuvǝn ti Kumwesǝn. In rauvei pen tukwini narimnari me sǝvǝnraha m Kumwesǝn ia tǝkure nǝfatǝ, nǝnǝ mavi netǝ ti nuvehi rakaiien noien ǝrǝha me sǝvǝnraha.

² *Nǝrmama sǝmǝme hamreirei nari mamhǝuvǝn ia mour, pris asori anan nǝha rukurǝn noien rimǝru ti nirǝha ti nǝri nǝ mǝ in mwi ripkiskai mhǝ mamǝ noien ǝrǝha nǝpin ripik. ³ *Ro iamǝnhi irǝ in tramǝkeikei muvi netǝ ti nuvehi rakaiien noien ǝrǝha me sǝvǝnhi, nǝnǝ marǝ mo mwi sǝvǝi nǝrmama.

⁴ *Nǝnǝ iǝrmama riti ko ripkuvehi utǝ atukw mhǝ in mǝ tro wok sǝvǝi pris asori anan, mǝtǝ Kumwesǝn rǝkwe in mǝ tro rǝmwhen rinǝkwe in ia Eron fwe kupwǝn. ⁵ *Rǝmwhen a mwi Kristo ripkuvehi utǝ atukw mhǝ in mǝ in pris asori anan, mǝtǝ Kumwesǝn rimǝrfi, nǝnǝ mini pen tukwe in mǝ, "Ik nǝrik.

Tǝkwtǝkwuni iakuvehe tata atukwatukw sǝim."

⁶ *Nǝnǝ ia kwopun riti mwi ia Nǝkukuǝ Ikinan in rani mǝ, "Ik pris riti rǝmwhen ia Melkisetek fwe kupwǝn, tikauvehi wok i ia nǝpin me mine ia nuk nuk me."

⁷ *Ia nimiruuien sǝvǝnhi ia tǝkure tiprǝnǝ i Iesu ramǝfwaki m Kumwesǝn mamǝres nari, mamǝsǝk ǝpwǝmwis nǝse nǝnimem ramǝiu. Kumwesǝn rauvehi nǝskaiien ti nuvehimiruuien in mǝ trǝpwǝh nemhǝien. Nǝnǝ in ramǝsǝi Kumwesǝn mamǝ nǝkwǝn, ro pen Kumwesǝn rǝregi in. ⁸ Nǝpǝrhienien Iesu in Tini Kumwesǝn, mǝtǝ rimǝregi nǝmisǝien. Ro pen nǝmisǝien sǝvǝnhi ro

* **4:12:** 1Pit 1:23, Efes 6:17, Rev 1:16, 19:15, Jon 12:48   * **4:14:** Hip 3:1, 10:23   * **4:16:** Hip 10:19

* **5:2:** Hip 4:15   * **5:3:** Lev 9:7, 16:6   * **5:4:** Eks 28:1   * **5:5:** Hip 1:5   * **5:6:** Hip 6:20,

7:1,17   * **5:7:** Mat 26:39-46, Fil 2:6-8

in rukurən amasan nipwrai noien nəkwai Kumwesən. ⁹ Nənə nəpɪn ruvehe minatukwatukw pam, in ruvehe nukune nimiruien rerin kauvehimiru nərmama me pam irə səməme kamho nəkwai. ¹⁰ *Nənə Kumwesən ruvei pen nahag i min mə in pris asori anan rəmwhen ia pris nəha Melkisetek fwe kupwən.

Nəgkiariien kani kaməsəwpwiri irəha irə

¹¹ Kimaha iahaməuvehi nəgkiariien ripik mə tahəni mhəgkiari ia nəri nəha, mətə rəknekin ti nini amasan pamien tukumiaha, ti nəri nə mə kimiaha hiarpaha niregiiən nari riti nənə mhəukurən. ¹² *Kinahətən raka kimiaha tui ia nəgkiariien səvai Kumwesən. Təkwtəkwuni ratukwatukw a mə kimiaha tihahətən nərmama me irə, mətə kimiaha ko hiəpko mhə. Təkwtəkwuni nəha tukaməkeikei kahətən mwi kimiaha ia nukune nəgkiariien səvai Kumwesən. Kimiaha hiamesis a ko hiəpkani mhə nəveginien skai. ¹³ Mətə iərmama sə ramesis ihi iamınha irə trəfo mukurən nəgkiariien səvai natukwatukwien? Rəknekin ti nəri nə mə in iəkunouihi. ¹⁴ *Mətə nəveginien sikai sənəi nəkur həuvəmruə raka səməme kamhəkiri noien me ia nəpɪn me, nətərigien səvənraha ruvəuvehe muvəukurən sə ramasan mine sə rəəha.

6

¹ Ro pen ramasan mə tsəpkahətən mhə mwi nukune nahatəniən səvai nahatətəien ia Kristo, mətə pwəh səuvən atukwatukw ti nəgkiariien me səməme ho kitaha səuvehe mhəmruə. Kitaha səuvərərig raka ia noien emhə me, mhənahatətə raka ia Kumwesən. Rəmwhen a mə sənəpərhi raka təmwki nimwə. Nəpɪn nəha təkwtəkwuni səvai niriəpesuien nimwə.

² *Kitaha səuvəukurən raka nahatəniən me səvai noien me səpəmsəpə səvai pəptaes, nənə mhəuvəukurən raka noien səvai nəmri penien rəgi iərmama ia kənkəpwə iərmama məfwaki tukwe. Nənə kitaha səuvəukurən raka mə nərmama tuhətui mwi ia nēmhəien, nənə mhəuvəukurən mwi mə Kumwesən trəkiri noien me səvai nərmama, nənə muvei pen nərpwiniən rerin m nərmama səməme kamho noien ərəha. Narimnari me i, sənəgkiari raka irə. Ripkamasan mhə mə tsəsmwəuk mwi ia nəgkiariien kuatia me ia nəpɪn me.

³ Ro iamınhi irə trini minuə Kumwesən rəsəni kitaha, nənə kitaha tsəuvehe kitaha nərmama səməme səuvəmruə raka.

⁴ Hiəukurən mə nərmama nəpwin nəha irəha həuvəuvehe raka ia nukuraaniən, mhənənimwi əghan raka namasaniən sə Kumwesən rauvei pehe auər a raku pen ia neiai, həuvəuvehi pəri raka Nənimwin Ikinan kitaha minraha, ⁵ *mhənənimwi əghan raka nəgkiariien səvai Kumwesən mə ramasan, mhəuvəregi raka niskaiien səvai nitətə sə triəpko mhə tui ruvehe, ⁶ *mətə təkwtəkwuni hənəpwəh nahatətəien səvənraha mhəuvərərig. Irəha tuhəfo mhərərig mwi ia noien ərəha səvənraha mhəuvehe mwi ti Kumwesən? Suatuk riti mwi riwən. Rəmwhen a mə irəha hənəru i trini pen mwi Tini Kumwesən ia nei kamarkuau, mhəuvehi utə mwi in, mho auris in ia nəmri nərmama.

⁷ Tiprənə sə rauvehi amasan nui səvai nesən sə rətəgətəg irəpw irə nəpɪn ripik, mukuə narimnari me sə trasitu ia nərmama səməme haməmhu irə, Kumwesən trəkwein amasan irə. ⁸ *Mətə mə tiprənə nəha rukuə nurhi ərəha me sə ro riəvin, ripkamasan mhə mwi ti nari riti, riənevən a tukəkwein

* 5:10: Hip 5:6 * 5:12: 1Kor 3:1-3 * 5:14: Rom 16:19, Fil 1:10 * 6:2: Hip 9:14 * 6:5: 1Tes 2:3 * 6:6: Mat 12:31, Hip 10:26-27, 1Jon 5:16 * 6:8: Jen 3:17-18

æræha iræ. Ia næþin sampam sævænhi napw trahi æmwesi pam narimnari sæmæme kamharæ iræ.

⁹ Nærmama keikei me, kimaha iahamægkiari iamînhi iræ, mætæ iahæukuræn amasan ia kimiaha mæ noien sækimiaha ramasan mwi næpi raka tiprænæ æræha næha. Kimiaha hiamo narimnari me sæmæme kamhatæn pen mæ Kumwesæn ruvæuehimîru pærhien kimiaha. ¹⁰ *Kumwesæn ko ripkenouenou mhæ narimnari me sæmæme hiæno ti næri næ mæ noien sævænhi ratukwatukw a ia næþin me pam. Nænæ in ko ripko mhæ næri auær a ia noien amasan sævæi nokeikeien sæ hiæno min, nænæ mamho ihi, næþin hiænasitu ia nærmama me sævænhi. ¹¹ *Nænæ kimaha iahokeikei mæ kimiaha kuatia kuatia rerimiaha tragien ti noien iamînha iræ mamhæuvæn meste tihæuvehi næfe hiamæmri pen æknekîn nætærigien sækimiaha iræ. ¹² Kimaha iahæpwæh nokeikeien mæ tiharpaha, mætæ iahokeikei mæ tihæmwhen ia nærmama sæmæme hamahatætæ, nænæ nætærigien sævænraha ræpwæmwis, nænæ hæukuræn nuvehien narimnari me sæmæme Kumwesæn rino promes mæ truvei pen minraha.

Promes sævæi Kumwesæn tramækeikei muvehe mukuæ

¹³ Næþin Kumwesæn rino promes m Epraham fwe kupwæn, nahag riti mwi riwæn mæ in truvehi mo nægkiariien sævænhi ripam, ti næri næ mæ næghi Kumwesæn rasori næpi raka nahag me pam. Ro pen Kumwesæn ruvehi atukw a kwæsuahi ia næghin, ¹⁴ *mani mæ, “Iakani nipærhienien mæ iou takækwein amasan ia niram, mo nærmama ia kwænækwus sæim tuhæþik.” ¹⁵ Ti næri næ mæ nætærigien sævæi Epraham ræpwæmwis, in reitenhi meste ruvehi narimnari me næha Kumwesæn rino promes mæ truvei pen min.

¹⁶ *Næþin iærmama ruvehi kwæsuahi ia næghi iæmæ asori riti sævænhi, nænæ kwæsuahi næha sævænhi rærihi nægkiariien sævænhi ripam. Nænæ nærmama tuhæmækeikei mhæni nipærhienien ia nægkiariien sævænhi, ko hæpkævisæ mhæ mwi tukwe. ¹⁷ Kumwesæn rimæuvehi kwæsuahi ia næghin iamînhi iræ, ti næri næ mæ in rokeikei mæ tro nærmama me i sæmæme tuhæuvehi næfe in rino promes hæukuræn amasan mæ nætærigien sævænhi ko kipkuvsini mhæ næþin riti. ¹⁸ *Nægkiariien mi næha promes mine kwæsuahi ko kipkuvsini mhæ ia næþin riti. Ia nægkiariien mi næha Kumwesæn ko ripkeikuæ mhæ. Kitaha nærmama me i sænap raka mhæuvæn mamhærkwafæ ipaka ti Kumwesæn, nægkiariien mi næha krouasitu asori ia kitaha, rauo mæ kitaha tsækwætæmhiri æknekîn noien i samo, noien sæ sameitenhi næri amasan i Kumwesæn rinæmri kupwæn ia kitaha. ¹⁹ Næri amasan næha sameitenhi ramækwætæmhiri nimîruian sækitaha ræmwhen ia æean sæ ravi tærinî nitætæ. Kitaha sameitenhi næri amasan næha ræmwhen mæ kitaha sæuvæuvnimwæ raka ia kwopun ikinan anan sæ tinari ramo tukuahag fwe ia neiai ia nimwæ sævæi Kumwesæn. ²⁰ *Iesu ruvæuvnimwæ raka ia kwopun næha. In ruvnimwæ tukwini sækitaha mæ træsevær ia suatuk sækitaha. In ruvæuvehe raka mino pris asori anan iræ ræmwhen ia Melkisetek fwe kupwæn, nænæ in trauvehi ia næþin me ia nuk nuk me.

7

Pris asori anan næha Melkisetek

* **6:10:** Hip 10:32-34 * **6:11:** Hip 3:14 * **6:14:** Jen 22:16-17 * **6:16:** Eks 22:10-11 * **6:18:** Nam 23:19, 1Saml 15:29 * **6:20:** Lev 16:2-3, Lev 16:12,15, Hip 5:6

1 *Fwe kupwæn, iæmæ i Melkisetek, in kig sǝvæi Salem, nænæ in pris sǝvæi Kumwesæn i in rasori pik anan. Nǝpin Epraham rimavæn ia naruagænien iræha kig me, nænæ in ruvehi irapw iræha, nænæ in rirærig minauvehe, Melkisetek ramevæn mætoni ia suatuk, nænæ rǝfwaki mǝres Kumwesæn mǝ trækwein amasan ia Epraham. 2 Nænæ Epraham roueite nautæ me pam ia kusen ten nænæ muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. Nahag i Melkisetek nipwran i mǝ Kig sǝvæi Natukwatukwien. Nænæ naghin riti mwi kamækwein in iræ mǝ kig sǝvæi Salem. Nipwran mǝ Kig sǝvæi Nǝmærinuïen. 3 *Nækukæ Ikinan ripkægkiari mhæ ia tata sǝvænhi mine mama sǝvænhi mine kwænækwus me sǝvænhi, nænæ mipkini mhæ nǝpin rinætuï iræ mine nǝpin rimamhæ iræ. Rǝmwhen mǝ in ripkemhæ mhæ, in ramo ihi wok sǝvæi pris. Ro iamînhi iræ ikatoni mǝ in rǝmwhen ia Tini Kumwesæn, in pris rerin riti.

4 Rerimiahæ trirhi ro Melkisetek mǝ in nǝfe iæmæ asori. Epraham kaha kupwæn sǝkitaha rinoeite nautæ me sǝvæi kig me sǝmǝme rimæuvehi irapw iræha ia naruagænien, muai ia kusen ten muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. 5 *Kitaha sǝukuræn mǝ ia nuk me pam nækur Isrel tuhamækeikei mhæuai nautæ me sǝvænraha ia kusen ten mhæuvei pen kusen kuatia m kwænækwus me sǝvæi Livæ sǝmǝme iræha pris me rǝmwhen ia Loa sǝvæi Kumwesæn rani. Nǝri auær a mǝ pris me nǝha iræha kwænækwus me sǝvæi Epraham, mǝtæ piævnraha me tuhamækeikei mhæuvei pen nautæ me nǝha minraha. 6 Melkisetek, ripko mhæ in kwænækwus riti sǝvæi Livæ, mǝtæ Epraham rimæuai nautæ me nǝha ia kusen ten muvei pen kuatia min. Nænæ Melkisetek rǝfwaki m Kumwesæn mǝ trækwein amasan ia Epraham i Kumwesæn rino promes me min. 7 Nænæ nǝrmama pam hækuræn. Iærmama sǝ rauvehi nahag asori trǝfwaki mǝ Kumwesæn trækwein amasan ia iærmama sǝ in inhæripw iræ. 8 Nænæ pris me i ipwet mine sǝmǝme kauai nautæ me kusen ten kauvei pen kuatia minraha, iræha nǝrmama me a sǝmǝme tuhæpkemhæ. Mǝtæ Melkisetek i kuai nautæ me kusen ten kuvei pen kuatia min, Nækukæ Ikinan rani mǝ in ramiru. 9 Rosi kitaha sǝukuræn niniiën mǝ Livæ, iæmæ i nækur Isrel ipwet mine kamhæuai nautæ me sǝvænraha kusen ten mamhæuvei pen kusen kuatia m kwænækwus me sǝvænhi, rǝmwhen mǝ Livæ atukwatukw nǝha fwe kupwæn rimæuai nautæ nǝha sǝvæi Epraham kusen ten muvei pen m Melkisetek. 10 Iakani iamînha iræ ti nǝri nǝ mǝ nipærhienien Livæ rinæpwæh ihi nætuïien ia nǝpin nǝha Melkisetek rinætoni Epraham ia suatuk, mǝtæ in rinæmak raka ia nite^a kaha nǝha sǝvænhi Epraham.

Iesu Kristo in rǝmwhen ia Melkisetek

11 Wok sǝvæi pris me nǝha kamhæuku pen ia kwænækwus sǝvæi Livæ in nukune Loa sǝ Kumwesæn rimæuvei pen m nækur Isrel. Mǝtæ wok sǝvæi pris me nǝha rapwæh nǝmwhenien, ko iræha hæpkæmri atukwatukw pam mhæ nari. Ro pen pris æpæ riti tramækeikei muvehe, mipkæmwhen mhæ ia Eron, mǝtæ in rǝmwhen ia Melkisetek. 12 Nænæ hiækuræn nǝpin kuvsini noïen sǝvæi nirfiën pris, nænæ tukamækeikei kuvsini mwi Loa. 13 Tramækeikei mo iamînhi iræ ti nǝri nǝ mǝ kitaha samægkiari ia Iærimænu sǝkitaha sǝ rimæuku pen ia kwænækwus æpæ riti. Iærmama riti riwæn ia kwænækwus nǝha rino raka wok sǝvæi pris ia nifata. 14 *Nǝrmama hæuvækuran raka mǝ in rimæuku pen ia kwænækwus sǝvæi Juta. Nǝpin Loa sǝvæi Moses ramægkiari ia wok sǝvæi pris me, ripkægkiari anan mhæ ia kwænækwus nǝha. 15 Ruvehe mo mwi nukurænien iræ mǝ kuvsini noïen sǝvæi nirfiën pris ti nǝri nǝ mǝ pris riti mwi

* 7:1: Jen 14:17-20 * 7:3: Sam 110:4 * 7:5: Nam 18:21 a 7:10: Uæ "in fwe ia nipwrai kaha sǝvænhi" * 7:14: Jen 49:10, Aes 11:1, Mat 2:6, Rev 5:5

ruvəuvehe raka in rəmwhen ia Melkisetek. ¹⁶ In rīməuvehe pris mīpkesi pen mhə loa nəha sə rani kwənəkwas səvəi pris me, mətə resi pen niskaiien səvəi nimiruien i ko ripkiwən mhə ia nəpīn riti. ¹⁷ *Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan raməgkiari irə, mamīni mə,

“Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən,
nənə tiko wok səvəi pris ia nəpīn me ia nuk nuk me.”

¹⁸ Nəgkiariien nəha rīnəmri karen loa kupwən, ti nəri nə mə niskaiien səvənhi riwən, in ripkasitu mhə, ko ripko mhə nari riti. ¹⁹ *Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Loa səvəi Moses rīreirēi nəmri atukwatukwien nari riti. Nənə təkwtəkwiini nəha, noien əpə riti sə in ramasan məpi raka ruvəuvehi təmwhekin mə kitaha tsəmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Noien nəha in suatuk səkitaha ti nevənien ipaka ti Kumwesən.

²⁰ Nari riti mwi Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi muvehi utə noien nəha. Nəpīn nərmama me nəha fwe kupwən həuvehe mho irəha pris me, nuvehiien kwəsuaahi riwən. ²¹ *Mətə nəpīn Iesu rīməuvehe mo in pris, Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi mīni mə:

“Iərimənu rīməuvehi kwəsuaahi riti,
nənə ko ripkərari mhə mwi ia nətərigien səvənhi.
Ik tiko wok səvəi pris ia nəpīn me ia nuk nuk me.”

²² *Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi iamīnhi irə, mo Iesu ruvehe iərmama sə rəmri nəgkiariien i kinərihi tərini əknekin irə ramasan məpi raka.

²³ Nari riti mwi, pris kupwən me həpik, ti nəri nə mə kuatia tro wok mamevən memhə nənə riti ruvehi təmwhekin. Irəha həpkuvehi mhə wok rəpwəmwis. ²⁴ Mətə Iesu, in truvehi wok səvəi pris ia nuk nuk me mīpko mhə sampam, ti nəri nə mə in ramarə rerin. ²⁵ *Ro iamīnhi irə in rukurən nuvehimiruien nərmama me səməme kamhəuvən ti Kumwesən ia suatuk sə in rino. In rukurən nuvehimiruien irəha ia nuk nuk me mīpko mhə sampam ti nəri nə mə in ramarə rerin, maməgkiari tukwini səvənraha m Kumwesən.

²⁶ *Pris asori anan riti sə ro iamīnhi in rəmwhen ti nasituien ia kitaha ti nəri nə mə in iəmə ikinan, in ripko mhə noien ərəha uə noien əmkemik. In ropə ia nərmama səməme kamho noien ərəha, nənə kiməuvehi utə in, in rasori məpi raka irəha fwe ia neiai. ²⁷ *In ropə ia pris asori anan me nəha. Nəpīn me pam irəha tuhaməkeikei mhəkupwən mhəvi netə ti naikuas rakaien ia noien ərəha me səvənraha kurirə həpko səvəi nərmama ti naikuas rakaien noien ərəha me səvənraha. Mətə Iesu rīməvi netə m kuatia ia rīnəmwhen ko ripko mhə mwi ia nəpīn riti mwi. In rino noien nəha nəpīn rīnəsēni nimiruien səvənhi memhə. ²⁸ *Loa rauvehi utə pris asori anan me səməme həpkiskai mhə. Mətə kwəsuaahi səvəi Kumwesən, sə rukurirə ia Loa, in ruvehi utə Tini sə ramasan məmwhen ti noien wok nəha ia nuk nuk me mīpko mhə sampam.

8

Iesu in pris asori anan səkitaha

¹ *Kimaha iahaməgkiari ia nəri i, mətə nukunen ro iamīnhi irə. Səkitaha riti pris asori anan rəmwhen a ia sə i iahaməni. In fwe ia neiai. Jea nəha Kumwesən asori raməkure irə mamərimənu, pris asori anan nəha səkitaha rīnəkure ia nīkare jea nəha mwatuk. ² In ramo wok ia nəkwai kwopun

* 7:17: Hip 5:6   * 7:19: Hip 9:9   * 7:21: Hip 5:6   * 7:22: Hip 8:6, 12:24   * 7:25: Rom 8:34
* 7:26: Hip 3:1   * 7:27: Hip 5:3   * 7:28: Hip 5:1-2   * 8:1: Hip 1:3, 3:1, Hip 10:12, 12:2

ikinan, in i nimwə tapolen pərhien sə Kumwesən rıməvi fwe ia neiai. Rıpkə mhə iərmama rıməvi nimwə tapolen nəha.

³ Prıs asori anan me pam səməme Loa rıməuvehi utə irəha wok səvənraha fwe ikin. Irəha haməuvei pen narimnari me m Kumwesən, mamhəvi netə ia nıfatə səvənhi. Ia suatuk kuatia a, prıs asori anan səkıtaha, in mwi tramakeikei muvei pen nari riti m Kumwesən. ⁴ Trını mınuə in ramarə ihı ia tıprənə i, ko rıpkuvehe mhə mo in prıs riti, tı nəri nə mə prıs me hənarə raka mə tuhəuvei pen narimnari m Kumwesən rəmwhen Loa rani. ⁵ *Prıs me nəha, irəha kamhə wok səvənraha ia nəkwai nimwə sə rauvnhi a narimnari me səməme kamharə ia neiai. Ro pen nəpın Kumwesən rıməni pen tı Moses fwe kupwən mə trıvi nimwə tapolen, mını mə,
“Tikaməkeikei mətui amasan mə tiko narimnari me i səvəi nimwə tapolen resi pen atukwatukw nəfe iakinahatən raka ik irə fwe ia təkue.”

⁶ *Mətə təkwtəkwuni Kristo rıməuvehi wok səvəi prıs sə ramasan məpi raka wok səvəi prıs kupwən me. Rəmwhen a mwi nəgkiariien sə in rınərihi tərini əknekin ramasan məpi raka nəgkiariien kupwən, tı nəri nə mə ramərer utə ia promes me səməme hamasan mhəpi raka.

⁷ Nəgkiariien sə kıməkupwən kərihi tərini əknekin rıpkatukwatukw pam mhə. Ko ratukwatukw pam təkərihi tərini əknekin nəgkiariien vi riti tı nəfe?

⁸ Mətə Kumwesən rınətoni mə irəha həpkatukwatukw mhə nəpın rani nə,
“Nəpın nəha ikin rauvehe

sə takərihi tərini əknekin nəgkiariien vi riti

nəkur Isrel mıne nəkur Juta tuharə irə.

⁹ Nəgkiariien nəha rıpkəmhwən mhə ia nəgkiariien nəha iakinərihi tərini əknekin

mə kaha me səvənraha tuharə irə,

ia nəpın nəha iakıməuvehi rəgınraha

mırı irapw irəha fwe tənə Ijip.

Irəha həpkəkwtəmhirı mhə nəgkiariien səiou,

nənə ro pen iakenouenou irəha. Iou İərimənu iakani iamınha irə.

¹⁰ *Nənə iou İərimənu iakani mə nəgkiariien səiou takərihi tərini əknekin ia nəpın sə truvehe nəkur Isrel tuharə irə ro iamınhi irə:

Takəmri pen loa me səiou ia nətərigien səvənraha,

nənə mırıai pen ia rerınraha.

Iou takuvehe mo iou Kumwesən səvənraha,

nənə irəha tuhəuvehe mhə irəha nərmama me səiou.

¹¹ Ko irəha riti rıpkəvən mhə mahatən nəkur imwəni me uə piəvni mə, ‘Ik tikaməkeikei mukurən İərimənu i.’

Ko rıpkahatən mhə irəha iamınhi tı nəri nə mə irəha pam tuhəukurən iou, iərmama sə in inhəripw anan ia nırəha, mevən meste iərmama sə in rasori ia nırəha.

¹² *Iou takapi irəha tı noien me səvənraha səməme həpkatukwatukw mhə, nənə rerik trıpkrıhi mhə mwi noien ərəha me səvənraha ia nəpın riti.”

¹³ Nəpın Kumwesən raməgkiari ia nəgkiariien nəha in trərihi tərini əknekin mə in nəgkiariien vi, nıpwran i mə nəgkiariien rıməkupwən mərihi tərini əknekin rınakuas. Nənə nəri sə rınakuas, rınəpwəh nəmwhenien, nənə trıpkə mhə tui riwən.

* 8:5: Kol 2:17, Hip 9:23, Eks 25:40 * 8:6: Hip 7:22, 9:15, 12:24 * 8:10: Hip 10:16 * 8:12: Hip 10:17

9

Nimwə tapolen kaməfwaki irə ia tɪprənə i

1 *Nəgkiariien nəha Kumwesən rɪməkupwən mərihi tərini əknekɪn fwe kupwən səvənhi me fwe ikin loa kamhahatən mə tukəfwaki irə, nənə səvənhi riti nimwə tapolen kaməfwaki irə ia tɪprənə i. 2 *Nimwə tapolen nəha kɪməvi kərpifi nəkwən kəru. Nəkwən sə kukupwən kuvnimwə ikin kani mə Kwopun Ikinan. Ia kwopun nəha nəri kamhiaɪ pen napw irə raməhiapw mine tepol kaməmri utə bred ikinan irə. 3 *Nəkwən sə ro kəru irə, kɪməvi tukuahag tɪnari irə, kani mə Kwopun ikinan anan. 4 *Kwopun nəha, nɪfatə riti fwe ikin kɪno ia kol, kauvani nɪmwəkmwəki nari nɪpekɪn rapɛin amasan ia təkuren. Pokis riti fwe ikin kɪməvegi nɪkarkaren me ia kol. Ia nəkwai pokis nəha tɪkinari riti kɪno ia kol nəveginien nəha kani mə mana rukuər irə. Rigi nei nəha rɪno tihɪn mahatən pen Eron mə in pris, in mwi ia nəkwai pokis nəha. Kəruətəri mi kəru nəha kɪmərai pen loa me ten ia nɪrau irau mwi fwe ikin.

5 *Ia təkure pokis nəha nənimwi Jerupim kəru nəha ikin səməmi krouahatən pen mə Kumwesən raməmək fwe ikin. Tərəginrau krouvi atukw i rəuiui kwopun nəha Kumwesən rauvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama ikin. Mətə təkwtəkɪwuni nəha nəpɪn rɪwən tɪ nɪniien narimnari me i mərai kwərəkəwərha. 6 *Nəpɪn hənəmri amasan pam narimnari me nəha, ia nəpɪn me pam pris me kamhəuvnimwə mamhəier ia kwopun ikinan, mamho wok səvənraha. 7 *Mətə kwopun ikinan anan, pris asori anan in əpa rauvnimwə ikin. Mətə ko rɪpkəvən mhə ia nəpɪn me. In rauvnimwə ia kwopun nəha nəpɪn kuatia ia nuk me. Nənə nəpɪn in rauvnimwə traməkeikei muvehi netə, mevən muvei pen m Kumwesən tɪ noien ərəha səvənhi mine noien ərəha səvəi nərmama hənə mhəreirei. 8 *Ia narimnari me nəha, Nənimwin Ikinan ramahatən mə suatuk tɪ nuvnimwəien ia kwopun ikinan anan rɪpkəsəvər mhə ihi nəpɪn nimwə tapolen rɪnamərər ihi fwe kupwən. 9 *In rəmwhen ia nənimwi nari riti sə ramahatən pen nəpɪn i samarə irə təkwtəkɪwuni. Nɪpwrən mə narimnari me səməme pris me kamhəuvei pen m Kumwesən mine nərimɪru me səməme kamhousi əpune irəha kavi nitenraha tɪ noien ərəha hərəirei nəmri atukwatukwien nətərigien səvəi nərmama səməme kamhəuvehe tɪ nəfwakɪien. 10 *Ro iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə noien səvəi narimnari me nəha raməgkiari a ia nəveginien mine nənimwien mine nɪkuasien me səpəmsəpə. Narimnari me nəha səvəi nɪpwrɪ iərmama a. Kɪnəmri narimnari me nəha mə tuharə mheste Kumwesən tro narimnari me pam həuvehe mhərməvi mwi.

Nite Iesu Kristo

11 *Mətə təkwtəkɪwuni nəha Kristo ruvəuvehe raka. In pris asori anan sə rɪməpeki narimnari amasan me muvehe. In rɪməuvnimwə ia nimwə tapolen sə ramasan anan mwi məpi raka sə kupwən. Nimwə tapolen nəha rɪpkə mhə nari riti sə nərmama hənə ia rəginraha, nənə rɪpkə mhə nari riti səvəi tɪprənə i sə Kumwesən rɪno. 12 Nəpɪn Kristo rɪməuvnimwə ia kwopun ikinan anan, in rɪno m kuatia a nəmwhen ko rɪpkuvnimwə mhə mwi, tɪ nəri nə mə in rɪpkuvehi mhə nite nəni mine nite kwəti kau muvnimwə, mətə in rɪməuvehi atukw a niten muvnimwə, mə suatuk tɪ nifi rakaien kitaha ia noien ərəha

* 9:1: Eks 26:1-30 * 9:2: Eks 25:23-40 * 9:3: Eks 26:31-33 * 9:4: Eks 16:33, Eks 25:10-16,

Eks 30:1-6, Nam 17:8-11, Dut 10:3-5 * 9:5: Eks 25:18-22 * 9:6: Nam 18:2-6 * 9:7: Eks 16:2-34

* 9:8: Hip 10:19 * 9:9: Hip 10:1-2 * 9:10: Lev 11:2,25, Lev 15:18, Nam 19:11-13 * 9:11:

Hip 3:1, 10:1

me sækitaha, nənə suatuk nəha trarə rerin. ¹³* Kimiaha hiəukurən. Nite nənī mine nite kau mine nimwrakw ia kwəti kau kiməuvani əmwesi ia nifatə, trini minuə pris riti ruvi rərəgi pen ia iərmama sə rīməuvehe məmkekik ia nəmri Kumwesən, nənə ia noien nəha in ruvehe məmher mwi. ¹⁴* Mə ro nipərhiēnien i rəfo ia nite Kristo? In rukurən noien məpi raka. Ia niskalien səvəi Nənimwin sə ramarə rerin, Kristo rīməuveni pen atukw a in m Kumwesən rəmwhen ia nərīmiru nərəhaien riwən irə kousi əpune kuvei pen m Kumwesən. Nite Kristo traikwas ia rerimīaha ti noien emhə me mā kimīaha hiəukurən no tukwinīien nari m Kumwesən sə ramīru.

¹⁵* Ro pen Kristo in iəmə sə ravi simwin nərmama mine Kumwesən ia nəgkiariēn vi sə kinərihi tərini əknekīn. In ravi simwin irəha iamīnha irə mā səməme Kumwesən raməkwein ia nirəha həkurən nuvehīien narimnari me nəha tuhəpkiwən mhə səməme Kumwesən ruvəni raka mā truvei pen m nərmama me səvənhi. Ti nari nə mā Kristo rīmahə, ro pen nemhəien səvənhi rīnevīnari ia nirəha, tukəpwəh nərpwinīen noien ərəha me səməme hənə nəpīn nəgkiariēn kiməkupwən kərihi tərini əknekīn fwe kupwən rauīui ihi irəha.

¹⁶ Kimiaha hiəukurən. Trini minuə iərmama riti rərihi tərini əknekīn nəgkiariēn riti mā tukəfuai nautə me səvənhi nəpīn tremhə irə, iərmama nəha traməkēikei mukupwən memhə kurirə irə ko nəgkiariēn sə rīnərihi tərini əknekīn. ¹⁷ Ro iamīnhi irə ti nari nə mā nəgkiariēn sə ro iamīnhi ro nəri auər a irə nəpīn iərmama nəha ramīru ihi. ¹⁸ Rəmwhen a mwi nəgkiariēn sə Kumwesən rīməkupwən mərihi tərini əknekīn ruvehe mo nəgkiariēn riti tukaməkēikei ko, mətə mə netə ripkaiu mhə nəgkiariēn nəha ro nəri auər a irə. ¹⁹* Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mā nəpīn Moses rīni irapw pam raka nəgkiariēn me səvəi Loa m nərmama, nənə kurirə irə in ruvehi nīmwheri sipsip sə kīno rəruevəv mine rigi nei nəha hisop, meitesi pen ia nite kwəti kau mine nite nənī sə rīnərapi ia nui, nənə mivi rərəgi pen netə ia nəkukuə səvəi Loa mine ia nərmama me pam, ²⁰* nənə mīni pen ti nirəha mā, “In i netə trərihi tərini əknekīn nəgkiariēn i Kumwesən rīməni pehe tukumīaha i mā tiho.” ²¹* Ia noien a mwi nəha Moses ruvi rərəgi pen netə ia nīmwə tapolen mine narimnari me pam ikīn səvəi nəfwakīien. ²²* Nipərhiēnien i, ia noien səvəi Loa nəha, ipaka nari m nari me pam netə rəpərhi irəha həuvehe mhəmher. Nənə trini minuə netə rəpwəh naiuēn, Kumwesən ko ripkenouenou mhə noien ərəha me.

²³* Ro pen netə raiu ti nəpərhiēn narimnari me nəha həuvehe mhəmher. Mətə nīmwə tapolen nəha mine narimnari me səvənhi irəha həuvnhi a narimnari me fwe ia neiai. Mətə narimnari me səvəi nəfwakīien fwe ia neiai, nite nərīmiru riti ripkəmwhen mhə ti nəpərhiēn irəha həuvehe mhəmher. Tukaməkēikei kuvehi netə riti sə ramasan məpi raka. ²⁴* Kristo ripkuvnimwə mhə ia nīmwə tapolen ia tiprənə i sə nərmama hənə ia rəginraha mhəuvnhi a nīmwə tapolen pərhiēn irə, mətə Kristo ruvnimwə atukwatukw ia neiai, nənə təkwtəkwunī nəha in ramərər ia nəmri Kumwesən maməgkiari tukwini səkītaha. ²⁵ Pris asori anan səvəi nəkur Isrel raunnimwə ia kwopun ikinan anan ia nuk me pam mauvehi nite nərīmiru me, mətə Iesu ripko mhə iamīnha irə. In ruvnimwə m kuatia a muvei pen nīmīruēn səvənhi m Kumwesən. ²⁶ Ko raunnimwə nəpīn me nipwran mā in trauvehi nəmissiēn

* 9:13: Lev 16:3,14-16, Hip 10:4, Nam 19:9,17-19 * 9:14: 1Pit 1:18-19, 1Jon 1:7, Hip 6:1 * 9:15:

1Tim 2:5, Hip 8:6 * 9:19: Eks 24:3,6-8, Lev 14:4,6 * 9:20: Eks 24:8 * 9:21: Lev 8:15,19

* 9:22: Lev 17:11, Efes 1:7 * 9:23: Hip 8:5, 10:1 * 9:24: 1Jon 2:1

ia nei kamarakuau ia nāpin me fwe kināmri vi a tiprānā muvehe meste pehe tākwtākwuni. Mātā tākwtākwuni nāha, triṗko mhā tui tiprānā i ro sampam, in rier pehe m kuatia a muvei pen nimiruien sāvānhi ti nuvehi rakaien noien arāha, nānā ko riṗkuvei pen mhā mwi ia nāpin riti. ²⁷ *Kumwesān rināmri raka mā nārmama me pam tuhamākeikei mhemhā m kuatia a, nānā kurirā irā in trākiri irāha ti noien me sāvānraha. ²⁸ Ia noien a mwi nāha, Kristo rimāuvei pen nimiruien sāvānhi m kuatia a ti nuvehi rakaien noien arāha sāvāi nārmama hāṗik. Nānā in trier pehe mwi ia nuveheien sā ro kārū irā, riṗko mhā ti nuvehi rakaien noien arāha, mātā in truvehe mwi ti nuvehi miruien nārmama sāmāme hameitenhi in.

10

¹ *Narimnari me sāvāi Loa hāmwhen a ia nānimwi nari m nari amasan me sāmāme triṗko mhā tui hāuvehe, riṗko mhā niṗwrai narimnari me. Ia nuk me pam pris me nāha sāvāi nākūr Isrel kamho a nari kuatia, mamhāvi netā ti noien arāha. Mātā nite nārimiru me nāha rirēirei noien nārmama sāmāme kamhāuvehe ti Kumwesān hatukwatukw ia nānimen. ² Ko ro nārmama me i sāmāme kamhāfwaki hāuvehe mhatukwatukw pārhien, tukaikwas irāha m kuatia a ia netā nāha, nānā kurirā irā irāha tuhāṗkregi mhā mwi mā noien arāha ramāmak ia nīrāha, nānā tukousi arṗune mwi nārimiru me kuvi nitenraha ti nāfe. Kukurān nāṗwāhien noien nāha. ³ Ro iamānhi irā, ia nuk me pam, irāha kamhāvi auar a netā, mātā ko hāṗkenouenou mhā noien arāha me sāvānraha, ⁴ *ti nāri nā mā nite nāni mine kau ko riṗkuvehi raka anan mhā noien arāha.

⁵ Ro pen, nāpin Kristo rināuvehe ia tiprānā i, rini pen ti Kumwesān mā, “Ik ikāṗwāh nokeikeiien noien nāha kamousi arṗune nārimiru me kauvei pehe mik,

uā noien nāha kauvei pehe narimnari nepwān mwi mik,
mātā ikināṗnāpenā ia niṗwṗrak.

⁶ Nārimiru me nāha kauvani amwesi niṗwranraha pam ia tākure nifātā mine nārimiru me nāha kavi nitenraha ti noien arāha,
ik rerim riṗkagien mhā ti nīrāha.

⁷ Nānā iakini mā, “Kumwesān, arā ro, iou iakauvehe mā tako nākṗam
rāmwhen atukwatukw ia nāḡkiariien kimārai pen ia nākukuā sāvāi Loa
sāim sā ramāḡkiari ia nīrak.”

⁸ Ia nāḡkiariien nāha irānhā, Kristo rimākupwān mīni mā, “Ik ikāṗwāh nokeikeiien noien nāha kamousi arṗune nārimiru me kauvei pehe mik, uā noien nāha kauvei pehe narimnari nepwān mwi mik. Nārimiru me nāha kauvani amwesi niṗwranraha pam ia tākure nifātā, mine nārimiru me nāha kavi nitenraha ti noien arāha, ik rerim riṗkagien mhā ti nīrāha.” (In rini nāḡkiariien nāha nāri auar a mā nuvei penien narimnari me nāha m Kumwesān ramesi pen nāfe Loa rani.) ⁹ Mātā Kristo rani mwi mā, “Kumwesān, arā ro, iou iakauvehe mā tako nākṗam.” Ia nāḡkiariien nāha sāvānhi ramousi raka nākṗai Kumwesān sā kupwān, mā in trāmri nākṗai Kumwesān sā kurirā. ¹⁰ *Nānā nākṗai Kumwesān sā nāha sā kurirā rināikwas raka noien arāha me sākītaha nāpin Iesu Kristo rimāuvei pen niṗwran m Kumwesān m kuatia a, nānā ko riṗkuvei pen mhā mwi nāpin riti mwi.

¹¹ *Nāpin me pam pris me kamhārer mamho wok sāvānraha, mamho a nāri kuatia ia nāpin me, mamhāvi nite nārimiru me, netā sā rirēirei nāikwas

* 9:27: Fil 3:20, Hip 10:10, 1Pit 2:24 * 10:1: Hip 8:5 * 10:4: Hip 9:13 * 10:10: Hip 9:12,28

* 10:11: Eks 29:38

rakaien noien ərəha me ia nəp̄in riti. ¹² Mətə Kristo rinəsəni nimiruien səvənhi memhə m kuation a ti naukuas rakaien noien ərəha me səvəi nərmama ia nuk nuk me m̄ipko mhə sampam, nənə kurirə irə in revən məkure ia nikare Kumwesən mwatuk. ¹³ *Ja kwopun nəha in treitenhi meste Kumwesən tro nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in trərpwi utə tipage nisun mi ia nirəha. ¹⁴ Iakani iam̄inhi irə m̄ine ti nəri nə mə Kristo niten rinaiu m kuation a mo nərmama me səvənhi hatukwatukw ia nənimen ia nuk nuk me. Nərmama me nəha irəha nəha rino irəha ho ikinan.

¹⁵ Nənə Nənimw̄in Ikinan mwi rani pehe tukutaha mə nəri nəha ro n̄ipərhiēnien. Rani mə,

¹⁶ * “Iərimənu rani mə, ‘Nəgkiariien səiou takərihi tərini əknek̄in ia nəp̄in sə truvehe nəkur Isrel tuharə irə ro iam̄inhi irə: Takəmri pen loa me səiou ia nətərigien səvənraha, nənə mirai pen ia rerinraha.’ ”

¹⁷ * Nənə in rani mwi mə,
“Iou rerik tripk̄rhi mhə mwi ia nəp̄in riti
noien ərəha me m̄ine noien ourour me səvənraha.”

¹⁸ Mə Kumwesən rinenouenou raka nərəhaien me nəha, nənə tukvi mwi netə ti noien ərəha ti nəfe. Tukəpwəh a noien nəha. ¹⁹ *Piak me, təkwətkwuni nəha ia nite Iesu kitaha səukurən nuvnimwəien ia kwopun ikinan anan mhəpwəh nehek̄irien, ²⁰ *mhesi pen suatuk vi sə ram̄iru Iesu rinəsəvər irə tukutaha ia n̄ipwran mə tsəukurau ia tinari nəha raməgher tukuahag kwopun ikinan anan. ²¹ Kitaha səvəuvehi pris riti səkitaha in rasori mamərimənu ia nimwə səvəi Kumwesən. ²² *Narimnari me nəha ho n̄ipərhiēnien. Ro pen pwəh səuvən ipaka ti Kumwesən mhəpwəh nərkwafəien neikuəien ia reritaha, mhahatətə əknek̄in irə, nənə reritaha sə fwe kupwən ram̄rhi noien ərəha me səkitaha ruvehe məmher ia nite Kristo, nənə n̄ipwrataha mwi rəmher, ti nəri nə mə sənaru raka ia nui əmher. ²³ *Pwəh səkwətm̄hiri əknek̄in nini irapwien nəri amasan sə sameitenhi, mhəpwəh nikiukiuien, ti nəri nə mə Kumwesən sə riməni mə truvei pehe nəri amasan nəha m kitaha ramo nəgkiariien səvənhi ia nəp̄in me. ²⁴ Pwəh sətərig mə tsəfo mhasitu ia kitaha me mhə nokeikeiēn m̄ine noien amasan me. ²⁵ *Ripkamasan mhə mə tsəpwəh noien səvəi nousəsimw̄inien kitaha me rəmwhen ia nərmama nepw̄in kamho, mətə pwəh sərpwi əknek̄in kitaha me, mamho ia nəp̄in me ti nəri nə mə kitaha səukurən mə nuveheien səvəi Iesu ruvəuvehe ipaka.

²⁶ *Takani iam̄inha irə ti nəri nə mə kitaha səvəukurən raka n̄ipərhiēnien. Trini m̄inuə samo nəri auər a irə, mamhəmwur pen ia noien ərəha, nənə netə riti mwi riwən anan mə traiu maikuas raka noien ərəha səkitaha. ²⁷ *Trini m̄inuə kitaha saməmwur pen ia noien ərəha, nəri kuation a tsaməti pen i mamheitenhi. Nəri nəha ro nehek̄irien i. In nə nəp̄in Kumwesən trərpw̄in noien ərəha me irə m̄ine napw i raməpnəpan pik trahi nərmama səməme haməmwəki in. ²⁸ *Kimiəha hiəukurən. Trini m̄inuə iərmama riti raməruī Loa səvəi Moses, nənə iərmama kəru uə kahar tuharni irapw in, nənə in traməkeikei memhə. Ko kipkapi mhə tukwe. ²⁹ *Mətə rəfo ia iərmama sə ramavən avən ia Tini Kumwesən? Kumwesən ruvəni raka nəgkiariien vi

* **10:13:** Hip 1:3, Sam 110:1   * **10:16:** Hip 8:10   * **10:17:** Hip 8:12   * **10:19:** Hip 4:16
* **10:20:** Mat 27:51, Hip 9:8   * **10:22:** Lev 8:30, Esik 36:25, Efes 5:26   * **10:23:** Hip 4:14   * **10:25:**
Hip 3:13   * **10:26:** Hip 6:4-8   * **10:27:** Aes 26:11   * **10:28:** Dut 17:6, 19:15   * **10:29:** Eks
24:8, Hip 13:20

səvənhi tukutaha, nənə nite Tini rərihi tərini əknekin nəgkiariien nəha. Mətə rəfo ia iərmama sə ro nəri auər a ia netə nəha sə rino in ruvehe məmher mo ikinan i? Nənimwin Ikinan rauai namasanien səvənhi m nərmama, mətə rəfo ia iərmama sə rani ərəha Nənimwin nəha? Iərmama nəha nərpwinien sə Kumwesən tro min ti noien ərəha səvənhi triskai məpi raka nərpwinien səvəi iərmama sə ramərui Loa səvəi Moses. ³⁰ *Takani iamınha irə ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka mə Kumwesən rıməni mə, “Iou takərpwin noien ərəha səvəi nərmama, nıpərhiendien iou tako.”* Nənə in rıməni mwi mə “Iərimanu in trəkiri noien me səvəi nərmama me səvənhi.” ³¹ Kumwesən in ramıru. Trini minuə saməmək ia rəgin mə in trərpwin noien ərəha me səkitaha, nari nəha in nari riti səvəi nehekieren.

³² Mətə rerimıaha tramrhi nəpin kupwən, nəpin hiəpkuvehe vi a ia nukuraanien. Nəpin nəha nəpin skai. Kamo nəmisəien me m kimiaha, mətə hiəpwəh nimweiiien. ³³ *Nəpin me nəpwin nərmama kamhəni ərəha kimiaha ia nəmri nərmama, nənə mamho rərəha ia kimiaha. Nəpin me nəpwin kimiaha hiəmərər kimiaha nərmama səməme kamho rərəha ia nırəha iamınhi irə. ³⁴ *Kımiaha hiəməuvehi pəri nəmisəien kimiaha nərmama səməme hamarə ia kalapus. Nəpin nərmama hənəkres narimnari me səkimiaha, mətə rerimıaha rəgien a tukwe, ti nəri nə mə hiəvəukurən raka mə narimnari nəpwin nəha ikin səkimiaha, səməme hamasan mhəpi raka, nənə narimnari me nəha tuharə rerin.

³⁵ Ro iamınhi irə tihəməkeikei mhərər əknekin, ti nəri nə mə nərəkuien fwe ikin səkimiaha ramarə sə tihəuvehi. ³⁶ *Tihəməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis mə tiho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei. Nənə tihəpkuvehi nəfe in ruvəni raka mə truvei pehe m kitaha. ³⁷ Ro iamınhi irə rəmwhen ia Nəkuə Ikinan rani mə trıpkə mhə tui, “Iərmama i kamini mə truvehe, truvehe, in trıpkə mhə tipwə.

³⁸ *Mətə iərmama atukwatukw səiou trımiru ia nahatətəien səvənhi, nənə trini minuə ramavən rərig rərig, nənə rerik trıpkəgien mhə tukwe.”

³⁹ Mətə kitaha i səpkə mhə iamınha irə. Ko səpkavən rərig rərig mhə mə Kumwesən trouaha kitaha, rəkəm. Kitaha nərmama səvəi nahatətəien ia Kumwesən tsəuvehi nımıruien.

11

Kaha kupwən me hənahatətə ia Kumwesən

¹ *Nahatətəien ia Kumwesən ikukurən amasan mə tikuvehi narimnari amasan me ikameitenhi, mani nıpərhiendien ia narimnari me ipkətə mhə ia nənımem. ² Nahatətəien iamınhi in nəha nəfe kaha kupwən me həno ro Kumwesən rəgnəgini irəha.

³ *Nahatətəien ro kitaha səukurən amasan mə Kumwesən rino neiai mine tiprənə mine narimnari me pam ia nəgkiariien səvənhi, mo narimnari me nəha kamətəni həuku pen ia narimnari me kıpəkətəni mhə. ⁴ *Epel in rınahatətə ia Kumwesən, ro pen ruvei pen nari riti m Kumwesən sə ramasan məpi raka səvəi Ken. Nənə ti nəri nə mə in rınahatətə ia Kumwesən iamınhi irə, nənə Kumwesən rini irapw mə in iəmə atukwatukw riti, nənə rerin rəgien

* **10:30:** Rom 12:19, Dut 32:36, Sam 135:14 * **10:30:** Dut 32:35 * **10:33:** 1Kor 4:9 * **10:34:** Mat 6:20, Mat 19:21,29 * **10:36:** Luk 21:19, Hip 6:12 * **10:38:** Rom 1:17, Kal 3:11 * **11:1:** Rom 4:18, 2Kor 5:7 * **11:3:** Jen 1:1, Sam 33:6, 2Tes 3:5 * **11:4:** Jen 4:3-10

ti nuvehiiien narimnari me sāvənhi. Nipərhienien iāmā nāha ruvamhə raka, mətə noien sāvəi nahatətəien sāvənhi raməgkiari ihi m kitaha.

⁵* Inok rinahatətə ia Kumwesən, ro pen kuvehi utə in mə tɾipkemhə mhə, nənə kipkətoni mhə mwi in ti nəri nə mə Kumwesən rīməuvehi raka in ia tɾiprənə i revən fwe ia neiai. Mətə nəpɿn kipkuvehi raka mhə ihi in, Nəkukua lkinan rani mə Kumwesən rerin ragien tukwe. ⁶ Mətə trini minuə iərmama rɿpkahatətə mhə ia Kumwesən, in tɾəfo mo Kumwesən rerin ragien tukwe? In rɿreirei anan noien, ti nəri nə mə iərmama riti rokeikei mə truvehe ti Kumwesən, in traməkeikei mini nipərhienien mə Kumwesən ramarə nənə mamə ramasan m nərmama səməme haməmwur mə tuhətoni in.

⁷* Noa rinahatətə ia Kumwesən. Ro iamɿnhi irə nəpɿn Kumwesən rinani pen narimnari me min fwe kupwən səməme nərmama həpɾwəh ihi nətəonien, Noa ramsiai, mamə nəkwən, nənə muvrhəkɿn nitətə asori riti mə truvehimɿru nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə sāvənhi. Ia noien i, Noa ramo pui noien ərəha me sāvəi nərmama ia tɾiprənə, nənə muvehe iərmama riti sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə ramahatətə irə.

⁸* Epraham rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpɿn Kumwesən rəkwe in mə trevən ia tənə əpə riti tukuvei pen min, ro nəkwən, mier, mɿreirei mə rauəku. ⁹* In rinahatətə ia Kumwesən ro pen in rarə ia tənə nāha Kumwesən rino promes mə truvei pen min. Mətə rinamarə ia kwopun nāha ia nimwə tapolen rəmwhen a iəpɿspwɿs riti. Nənə Aesak mine Jekop irau nāha Kumwesən rino promes mɿnrəhar pəri, irau mwi krauarə a ia nimwə tapolen.

¹⁰ Epraham rino iamɿnha irə ti nəri nə mə in rameitenhi mə trevən ia taon riti sə ramərer ia təkure nəri skai riti. Taon nāha, Kumwesən rino mak irə, nənə mɿnə raka ramarə.

¹¹* Sera rinahatətə ia Kumwesən, ro pen Kumwesən ruvei pen niskaiien min mə tro tipwɿn. Nəri auər a mə Sera in rinəpɾnəmə anan, mətə rərəhi tɿni ti nəri nə mə in rinətɿgite ia Kumwesən sə rino promes min. ¹²* Ro pen sətəni mə iərmama kuatia a i Epraham rinərgəharə ipaka remhə, mətə rərəhi iəkunouih i riti, nənə nərmama ia kwənəkwus sāvənhi həuvehe mhəpɿk mhəmwhen ia kəməhau me ia kəpuapen uə nipəkɿr ia nɿkare təsi ko kipkəvɿsini pam mhə irəhə.

¹³* Nərmama me i irəhə pam kamhahatətə ia Kumwesən. Mətə nəpɿn irəhə hemhə, irəhə həpɾwəh ihi nuvehiiien narimnari me nāha səməme Kumwesən rino promes mə truvei pen mɿnrəha. Irəhə hamətoni mə narimnari me nāha haməmak isipwɿn ihi ti nɿrəhə, mətə rerinrəha ramagien pɿk mə tuhətoni. Nənə irəhə haməni irapw mə hamarə ia tɾiprənə i mətə irəhə həmwhen a iəpɿspwɿs me. Tɾiprənə i rɿpkə mhə imwənraha pərhiien. ¹⁴ Nəpɿn nərmama haməgkiari iamɿnha irə ramahatən pen mə irəhə hamətui imwənraha atukwatukw. ¹⁵ Kamo rerinrəha ramrhi tənə nāha həməier irə mə in nāha imwənraha atukwatukw ko hərərig mwi. ¹⁶* Mətə irəhə həpkrərig mhə ti nəri nə mə hokeikei tənə əpə riti sə ramasan məpɿ raka, in nāha fwe ia neiai. Ro pen Kumwesən rɿpkauris mhə mə irəhə tuhəkwe in mə Kumwesən sāvənraha, ti nəri nə mə in rinəpɾnəmə raka ia taon riti sāvənraha.

¹⁷ Epraham rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpɿn Kumwesən raməkiri nahatətəien sāvənhi, rəmruətə Aesak ia təkure nifatə. Ia nəpɿn nāha Epraham i Kumwesən rino promes me min ramərer mwatuk mə trousi əpune tɿni

* **11:5:** Jen 5:24 * **11:7:** Jen 6:13-22, Jen 7:1, 1Pit 3:20, Rom 3:22, 4:13 * **11:8:** Jen 12:1-5, Wok Me 7:2-4 * **11:9:** Jen 26:3, Jen 35:12,17 * **11:11:** Jen 18:11-14, Jen 21:2 * **11:12:** Rom 4:19, Jen 15:5, 22:17, Dut 10:22 * **11:13:** Jen 23:4, 1Kron 29:15, Sam 39:12, 1Tes 2:11 * **11:16:** Eks 3:6,15, Mak 12:26

anan kuatia. ¹⁸ Kumwesən ruvəni raka tukwe mə, “Eraham, nımwıpwım me səməme tuhəuku pen ia Aesak irəha nə takəvsini irəha mə kwənəkwus me səim.” ¹⁹ *Mətə Eraham ramərer mwatuk mə trousi əpune tini, ti nəri nə mə rerin rarhi mə Kumwesən rukurən noien iərmama rətui mwi ia nemhəien. Ro pen nəpın ruvehi raka tini ia nifatə rəmwhen mə in rınətui mwi ia nemhəien.

²⁰ *Aesak rınahatətə ia Kumwesən, ro pen rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia Jekop mine Isau, mamini irapw narımnari me səməme tuhəpkuvehe ia nəpın riti.

²¹ *Jekop rınahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpın ipaka remhə, in rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia tini Josef mi. In rınərpwi kaskin mərer amakəmak, nənə maməgnəgini Kumwesən.

²² *Josef rınahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpın ipaka remhə, in rəgkiari ia nəpın nəha sə kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel tuhəier fwe tənə Ijip, mini mə tuhəfo ia nıkəkrin me.

²³ *Tata mine mama səvəi Moses krınouahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpın Moses rətui, irau krouətoni mə in iəkunouihı amasan riti, nənə krouərkwafə i roueste məkwə kahar. Nənə irau kroupkhekır mhə nəruıen nəgkiariien səvəi kig.

²⁴ *Moses rınahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpın in rupwinari, rəpwəh nəsenıen mə tukəkwein in tini prən ouihı səvəi Fero, kig səvəi nəkur Ijip.

²⁵ In revən marə irəha nərmama me səvəi Kumwesən muvehi pəri nəmisəien irəha mınraha. In rokeikei sə nəha məpi raka mə in tramregi ramasan ia nəgienien i kamregi ramasan irə nəpın ouihı a, nəgienien səvəi noien ərəha.

²⁶ *Ia nətəien səvənhi, kamo naurisıen min ti Kristo sə trıpkuvehe ramasan məpi raka nautə me pam ia tənə Ijip. Nətəien səvənhi ro lamınha irə ti nəri nə mə in raməti pen ia nərəkuien sə Kumwesən truvei pen min. ²⁷ *Moses rınahatətə ia Kumwesən, ro pen in rier ia tənə Ijip məpwəh nehekırien ia kig nəha sə niemaha raməpi pik. In rıpkəti ərari mhə mə trırərig, mətə ramərer əknekın rəmwhen mə in ramətoni Kumwesən i iərmama rıpkətoni mhə ia nənimen. ²⁸ *In rınahatətə ia Kumwesən, ro pen rəmri nəveginien asori nəha Pasova, məmri mwi noien i nəkur Isrel ho pen netə ia təpınhə ia nımwə me səvənraha kamo agelo sə trouraha nəmritaik me rırapi irəha hemhə.

²⁹ *Nəkur Isrel me nəha hənahatətə ia Kumwesən, ro pen irəha həpi sımwin ia təsi əruerəv. Irəha hənəvən mhəpi sımwin rəmwhen haməvən ia tıprənə əvəhak. Mətə nəpın nəkur Ijip haməmwur mə tuhəkırirə irəha, təsi rırərig muvehe mousəman irəha həmwənımw.

³⁰ *Nəkur Isrel hənahatətə ia Kumwesən, ro pen həvən mhəkuraukurau ia nəpai səvəi taon Jeriko meste nəpın sefen, nənə nəpai nəha rərkwəpır məsas.

³¹ *Rehap pran səvəi suatuk in rınahatətə ia Kumwesən, ro pen in rıpkemhə mhə irəha nəkur Jeriko səməme hənəruı nəkwai Kumwesən. Nəkur Isrel həpwəh nousi əpuneien prən nəha ti nəri nə mə rerin ragien mə truvehi iəmə Isrel mi nəha səməmi krıməuvehe mə trouətoni afafa taon nəha. İrau krauevən fwe ia nımwə səvənhi.

* **11:19:** Rom 4:17 * **11:20:** Jen 27:27-29, Jen 27:39-40 * **11:21:** Jen 48:15-16 * **11:22:** Jen 50:24-25, Eks 13:19 * **11:23:** Eks 1:22, 2:2 * **11:24:** Eks 2:10-12 * **11:26:** Hip 10:34-35 * **11:27:** Eks 12:51, Eks 14:13,14, Rom 1:20, 1Tim 1:17, Hip 11:1 * **11:28:** Eks 12:21-30 * **11:29:** Eks 14:21-31 * **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21, Jos 6:21-25, Jem 2:25

³² Mætə ko iapkægkiari mhə mwi rəpwəmwis. Səiou nəpɪn riwən mə takægkiari ia Kiteon, Parak, Samson, Jefta, Kig Tevit, Samuel, mine profet me. ³³ *Nərmama kupwən me nəha hamahatətə ia Kumwesən, nənə ro pen həuwehi irapw kig me ia naruagənien, mho noien atukwatukw me, mhəuwehi nəfe Kumwesən rino promes minraha, mhəsisəg ia tərhuilaeon me, ³⁴ *mhouisi əfi napw asori sə rauək, mhəp mhəvtənhi nərmama səməme hənuə tuharai əpune irəha ia nau səvai naruagənien. Irəha nərmama niskaiien səvənraha riwən, mətə Kumwesən ruvei pen niskaiien minraha, nənə irəha həuwehe mhəskai ti naruagənien, mho naruagən me səvai tənə əpə me hap. ³⁵ *Nipran nepwin nəha ikin səməme hənahatətə ia Kumwesən, Kumwesən ro nipwnətınraha me hətui mwi ia nemhəien. Nərmama nepwin mwi səməme hənahatətə ia Kumwesən, irəha hənəsəni nərmama səməme haməmwəki irəha ho nəmisəien asori ia nipwranraha. Irəha həpkəpwəh mhə nahatətəien səvənraha mə nərmama səməme haməmwəki irəha heivi nari ia nirəha. Irəha hamahatətə ia Kumwesən mə in tro irəha hətui mwi ia nemhəien səvənraha ia nimiruien riti sə ramasan məpi raka. ³⁶ *Nənə irəha me nepwin, nərmama haməfkəmanə ia nirəha, mamhərisi irəha. Nənə irəha me nepwin, nərmama hərihi irəha ia jen, nənə mhəuwehi puwnimwə irəha ia kalapus. ³⁷ *Irəha me nepwin kinəkwi əpune irəha ia kəruətərei. Nənə kərai əmwəsi irəha nepwin ia so ro nipərɪn kəru. Nənə irəha me nepwin, kinərai əpune irəha ia nau səvai naruagənien. Nənə irəha me nepwin hənamarə mamhərkahu ia teki nəni mine sipsip, nautə səvənraha riwən anan. Nəpɪn me nərmama hamouraha irəha, mamho rərəha anan ia nirəha. ³⁸ Irəha nərmama amasan me. Tıprənə i rıpkəmhwen mhə mə irəha tuharə ikin. Irəha hamarə əpnəpen a fwe ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia təkuər me, mine ia nipəgi kəpwier me, mine ia nipəgi tənə me.

³⁹ Nıpərɪhienien i nərmama kupwən me nəha, irəha pam kani amasan nəghınraha ipwet mine ti nahatətəien səvənraha, mətə nəpɪn hənamarə irə həpkuwehi mhə nəfe kino promes irə, ⁴⁰ ti nəri nə mə Kumwesən rınətə raka fwe kupwən nəfe tro m kitaha ramasan məpi raka. Nənə ia nətərigien səvənhi, in rokeikei mə trukupwən mo kitaha minraha səuwehe mho kuatia. Ia noien nəha in rukurən noien kitaha minraha səuwehe mhatukwatukw pam.

12

Kumwesən raməkoui atukwatukw nipwnətın me

¹ *Nərmama me nəha hənahatətə ia Kumwesən irəha həmwəhen ia iərmama riti sə rani irapw nəfe rınətəni ia nənimen mə kitaha səukurən nıniiien nıpərɪhienien irə. Irəha həpik kamhərer kuraukurau ia kitaha. Ro iamınhi irə pwəh səfraka nari pəmpəm me pam, mine noien ərəha sə raməkwtəmhiri əknekın kitaha, nənə mhəiu ia năuiuen nəha Kumwesən rınəmri kupwən ia kitaha məpwəh nəpouien. ² *Ia nəpɪn me tsaməti pen a ia Iesu nəha in nukune nahatətəien səkitaha fwe nukunen meste nəkrəkwerin. In rati ərgarig pen ia nei kamarkuauı mətəni nagienien sə in tragien irə kurirə. Ro iamınhi irə in revən ia nei kamarkuauı mo nəri auər a ia naurisien tuko min. Nənə təkwətəkwuni nəha in raməkure ia nıkare jea mwatuk sə Kumwesən raməkure irə mamərımənu.

* **11:33:** Dan 6:22 * **11:34:** Dan 3:23-27 * **11:35:** 1King 17:17-24, 2King 4:18-37 * **11:36:**

1King 22:24-27, Jer 20:2, 37:15, Jer 38:6 * **11:37:** 2Kron 24:21 * **12:1:** Rom 7:21, 1Kor 9:24-25

* **12:2:** Hip 1:3

³ Ramasan mā rerimīahā tramrhi Iesu mā rināfārer āknekīn nāpīn nārmama arāha me kāmhwāki in, mamho noien arāha irā, kamo kīmiaha hiāregi hiānāpou ia nīmīruīen sākīmiaha mhāpwh. ⁴ Nārmama me sāmame kāmho noien arāha kāmho nāmīsāien m kīmiaha. Rāmwhen mā hiamārer ia nāruagānien riti. Mātā kīmiaha riti rīpkemhā mhā ihī ia nāruagānien nāha. ⁵ Kīmiaha tihāpwh nenouenouien nāgkiariien i ramākwein tīni ia kīmiaha. Rāni mā,
 “Nārik, nāpīn Iārimānu ramākoui atukwatukw ik, tikāpwh noien nāri auēr a irā.

Rerīm trāpwh nāpouien nāpīn ranise skai noien arāha sām.

⁶ *Trīni mīnuā Iārimānu rokeikei pik iārmama riti, nānā tramākeikei mākouī atukwatukw.

Nānā in tramākeikei mo nāmīsāien m iārmama sā ramākwein i mā tīni mā trāpwh noien arāha sāvānhī.”

⁷ *Ro pen tihārer āknekīn ia nāpīn sīkai me. Kumwesān rauvei pehe nāpīn sīkai me nāha tī nākoui atukwatukwīen kīmiaha. Noien nāha ramahātān pen mā Kumwesān ramo kīmiaha rāmwhen mā kīmiaha nīpwnātin me. Iākunouīhi riti riwān sā tata sāvānhī rīpkākoui atukwatukw mhā in.

⁸ Kumwesān ramākoui atukwatukw pam nīpwnātin atukwatukw me. Trīni mīnuā Kumwesān rāpwh noien iāmīnha irā ia kīmiaha nānā nīpwrān nā mā rīpko mhā nīpwnātin atukwatukw me nā kīmiaha. ⁹ Ia nīkaren sākītaha nārmama, sākītaha me fwe tata me hānākoui atukwatukw kītaha fwe kupwān, nānā sāsīai irāha. Mātā rāfo ia Tata sāvāi nānīmwitaha? Ramasan mā kītaha tseiwaiu mhāsīai mwi in mhāpī raka nānā mhāmīru. ¹⁰ Tata me sākītaha fwe kupwān hānākoui atukwatukw kītaha nāpīn kwakwa a ia nātārijien a sāvānrāha. Mātā Kumwesān ramākoui atukwatukw kītaha mā trasītu ia kītaha, mo kītaha sāuvehe mhō nākūr ikinan me rāmwhen irā.

¹¹ *Kīmiaha hiāukurān. Noien i nākoui atukwatukwīen iārmama nāpīn kamo ro nāmīsāien i. Rīpko mhā nāri riti kāmregi ramasan irā, mātā kurīrā irā trukūā kwānkwan ia nīmīruīen sāvāi nārmama sāmame kīnākoui irāha irā mhēste hāpwināri. Kwānkwan nā in i nāmārinuīen mīne natukwatukwīen.

¹² *Ro iāmīnhi irā kīmiaha hiānāpou rāgīmiaha remhā tihāmākeikei mhāuvehi utā rāgīmiaha. Mā nukurhūmiaha rīnāpou hāvi atukw i pwh rīskai. ¹³ *Tīho suatuk atukwatukw me nīsūmiaha trāvān irā mā sīn ia kīmiaha nīsūn rārāha nīsūn ko rīpkārāha anān mhā mier raka mātā rīpkamasān mwi.

Tihāmāsiari kamo hiameiku a nīregīien Kumwesān ramāgkiari

¹⁴ *Tihāmwur mā tihārā amasan ia nāmārinuīen kīmiaha nārmama me pam, nānā mhāmwur mā tīho nīmīruīen sākīmiaha ro ikinan. Iārmama sā rīpko mhā ikinan, ko rīpkātōni mhā nāmri Iārimānu nāpīn riti. ¹⁵ *Tihātui amasan kamo kīmiaha riti rarfai ia nāmāsānien sāvāi Kumwesān. Tihātui amasan kamo kīmiaha riti ruvehe māmwhen ia nuai nei akonā riti sā rukwesār mutā mukuā kwānkwan rārāha. Iārmama sā rō iāmīnha irā tro nārmama hāpīk hāuvehe mhāmkekīk ia noien arāha. ¹⁶ *Tihātui amasan kamo kīmiaha nārmān mīne nīprān hiāiri āpnāpen kīmiaha me. Tihātui amasan kamo kīmiaha riti ro nāri auēr a ia nārimnāri ikinan me rāmwhen Isau rīno. In rāmri pen nāmri nāri ia nāsōriien sāvāi nāmritāik kuvehi

* 12:6: Rev 3:19   * 12:7: Dut 8:5, 2Saml 7:14   * 12:11: Jem 3:17-18   * 12:12: Aes 35:3

* 12:13: Prov 4:26   * 12:14: Sam 34:14, Rom 12:18   * 12:15: Wok Me 8:23   * 12:16: Jen

nənimen ia nəveginien plet kuatia. ¹⁷ *Kimiaha hiəukurən mə kurirə in rokeikei mə truvehi mwi nasoriien nəha, nənə markut pik mə tata səvənhi trəkwein amasan irə, mətə rekəm. Nəri auər a mə Isau rinasək pik tukwe, mətə ko ripkrəriq mhə ia noien nəha sə rino.

¹⁸ *Kimiaha hiəpkuvehe mhə ia təkuər riti rəmwhen təkuər Sinae. Fwe kupwən nəkur Isrel həuvən ia təkuər nəha, mhətoni napw rauək. Nəpitəvien reiwaü mahakwi nari. Həregi nimətagi asori, ¹⁹ *mine nasakien səvəi kisipw. Həregi mwi reri Kumwesən raməgkiari minraha. Nəpin həregi nəgkiariien səvənhi, həni mə irəha həpwəh nokeikeien mə tuhəregi mwi nəgkiariien nəha. ²⁰ *Irəha həhekir mətəmnimwin ti nəgkiariien nəha rıməni mə, “Trini minuə nari riti rirapi təkuər i, nəri auər mə nərimiru a riti, mətə tukaməkeikei kəkwi əpune ia kəruətəri.”

²¹ *Nəpin Moses rətoni narimnari me nəha, in mwi riregi rərəha nənə mini mə, “Iou iakinehekir iakinehekir, minamətəmnimwin.”

²² *Mətə kimiaha hiəuvəuvehe ia təkuər i Saeon, mine taon i imwei Kumwesən sə ramiru. In i Jerusalem vi fwe ia neiai, kwopun nagelo me həpik hamusəsımwin irəha me ikin mamhagien ia nəpin me. ²³ *Hiəuvəuvehe ia nousəsımwinien asori səvəi nərmama me səvəi Kumwesən səməme həmwhen ia nəmritak me səvənhi, kimərai pen nəghinraha fwe ia neiai. Hiəuvəuvehe ti Kumwesən sə tripkəkiri noien səvəi nərmama me pam. Hiəuvəuvehe ti nənimwi nərmama amasan me kino həuvehe mhətukwatukw pam. ²⁴ *Hiəuvəuvehe ti Iesu sə ravi simwin nərmama mine Kumwesən ia nəgkiariien vi kinərihi tərini əknekın. Nənə hiəuvəuvehe ti netə sə kiməvi ti noien ərəha raməgkiari mani nəri amasan məpi raka nəfe nite Epel rani.

²⁵ *Ro iamınhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan kamo hieikuə a niregiiən Kumwesən nəha raməgkiari m kimiaha. Nəkur kupwən me nəha səməme heikuə a niregiiən nəgkiariien səvənhi sə iərmama ia təkure tiprənə rani ti nəsuəpwiriien irəha, mətə ko həpkap mhə nəpin Kumwesən rərpwin noien ərəha səvənraha. Nənə trini minuə kitaha seikuə a niregiiən nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ruku pen fwe ia neiai muvehe mə trəsəwpwiri kitaha, tsəfo map nəpin trərpwin noien ərəha səkitaha? ²⁶ *Ia nəpin nəha fwe kupwən reri Kumwesən rıməkiuku ia tiprənə, mətə təkwətəkwuni nəha in rəgkiari m kitaha mini mə, “Nəpin riti mwi nəha ikin, iou takikiuku mwi ia tiprənə. Ia nəpin nəha ripko mhə tiprənə əpa trikiuku, neiai mwi trikiuku.” ²⁷ Nəgkiariien nəha Kumwesən rıməni mə, “Nəpin riti mwi,” nıpwran i mə in trikiuku ia narimnari me ia tiprənə i səməme in rino mə truvehi raka irəha. Mətə narimnari me səməme həpwəh nikiukuien irəha tuharə rerin.

²⁸ Ro pen pwəh səni tanak ti Kumwesən. Nari riti riwən ko rikiuku ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nənə in ruvəuvei pehe raka nitətə nəha m kitaha. Ramasan mə tsəfwaki min ia noien sə rerin ragien tukwe ia nisaiien mine nehekiriən, ²⁹ *ti nəri nə mə “Kumwesən səkitaha rəmwhen ia napw asori riti sə ramahi əmwesi narimnari me pam.”

* **12:17:** Jen 27:30-40 * **12:18:** Eks 19:16-20, Dut 4:11-12 * **12:19:** Eks 20:18-21, Dut 5:22-27
 * **12:20:** Eks 19:12-13 * **12:21:** Dut 9:19 * **12:22:** Kal 4:26, Rev 5:11 * **12:23:** Luk 10:20
 * **12:24:** Hip 8:6, 10:22, 1Tes 1:2, Jen 4:10 * **12:25:** Hip 2:1-3, Hip 10:26-29 * **12:26:** Eks 19:18, Sam 68:8, Hag 2:6 * **12:29:** Dut 4:24, 9:3, Aes 33:14

13

Nəvəhagien sampam

- 1 *Nokeikeien i hiamokeikei piəvtaha me irə pwəh ramo a iamīnhi irə.
- 2 *Tihəpwəh nenouenouien mə tihətoni amasan ti iəpwispwis me səməme haməuwehe imwəmiaha. Nərmama nepwīn fwe kupwən həno noien nəha, mhəuvehi puvnimwə nagelo me nepwīn ia nəkwai nimwə me səvənraha, mətə həreirei anan mə irəha nagelo me. 3 *Rerimīaha tramrhi nərmama səməme hamarə ia kalapus rəmwhen mə kimīaha mwi hiamarə ia kalapus kimīaha mīnraha. Rerimīaha tramrhi nərmama səməme nərmama əpə me hamo irəha həregi rərəha anan ia nīpwraraha. Rerimīaha tramrhi irəha ti nəri nə mə kimīaha mwi hiamregi rərəha ia nīpwrāmīaha rəmwhen ia nīrəha.
- 4 *Pwəh nərmama pam həsiai narəien səvai pran mīne iərman səməmi krouarə pəri. Iərman mīne pran səməmi krauarə pəri irau trousiai napri pəriien səvənrau ia nəpīn me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən trəpwin noien ərəha səvai nərman mīne nīpran səməme kamhəri əpnəpen irəha me uə səməme kamhakres irəha me. 5 *Tihamarə mhəpwəh nokeikei pikien mane. Rerimīaha traməkeikei magien a ti narimnari me nəha hiaməuvehi rəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ruvəni raka mə, “Ko iəpkəpwəh mhə ik, məpwəh nap rakaien ia niram nəpīn riti.”
- 6 *Ro iamīnhi irə kitaha səukurən nīnīen nəgkiariien i, mhəpwəh nəmkīəmkiien mə, “Iərīmənu in iasitu səiou, ro pen iou iəkwəpwəh nehekīrien. Nəfə iərmana rukurən noien miou?”
- 7 *Rerimīaha tramrhi nəmə asori me səkimīaha səməme haməkupwən mhahatən kimīaha ia nəgkiariien səvai Kumwesən. Hətərig ro mə hanəfarə irə mheste hemhə. Hətərig irə nənə mhəuvnhi nahatətəien səvənraha. 8 *Iesu Kristo in ramo a iamīnhi irə mīne ia nərineiv, ipwet, nənə tramarə a iamīnhi irə mīne ia nuk nuk me mīpko mhə sampam.
- 9 *Tihəpwəh nəsenien nahatənien vi me səpəmsəpə həvi raka kimīaha ia suatuk atukwatukw. Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə ramasan mə reri iərmana fwe imwə namasaniən sə Kumwesən rauvei pehe auər a trasitu irə mo ruvehe mīskai. Rərəha mə truvehe mīskai ia natuakəmīen me səvai nəveginien. Natuakəmīen me nəha həreirei nasituien ia nərmama səməme kamhesi pen. 10 Nifatə səkitaha rarə. Mətə pris me səməme kamho wok səvənraha fwe imwə ia nimwə tapolen, kīpkəsəni mhə irəha mə tuhani nəveginien riti ia nifatə nəha səkitaha.
- 11 *Ia noien səvai pris asori anan səvai nəkur Isrel, nəpīn rousi əpune raka nərimīru, nənə muvehi niten, muvnimwə fwe kwopun ikin anan, nənə muvei pen m Kumwesən ti naikuas rakaien noien ərəha səvai nərmama. Mətə kurirə irə həuvehi raka nīpwrāi nərimīru nəha mhəuvehi mhəuvani əmwesi fwe iruə kwopun nərmama həpkarə mhə ikin. 12 *Ia noien a mwi nəha, Iesu rīməregi nəmisəien ia taon fwe iruə, mə ia niten atukwatukw in trəpərhi

* 13:1: Jon 13:34 * 13:2: Rom 12:13, 1Tes 4:9, Jen 18:1-8, Jen 19:1-3 * 13:3: Mat 25:36, Hip 10:34 * 13:4: Kal 5:19,21, Efes 5:5 * 13:5: 1Tim 6:8, Jos 1:5 * 13:6: Sam 27:3, 146:5 * 13:7: 1Kor 4:16, Hip 6:12 * 13:8: Efes 4:14 * 13:9: Rom 14:17 * 13:11: Lev 16:27 * 13:12: Mat 21:39, Jon 19:17

nərmama me səvənhi, mo irəha nəkur ikinan me. ¹³*Ro iamīnhi irə pwəh kitaha səuvən mhətoni in ia kwopun nəha fwe iruə, mhəregi rərəha kitaha min ia noien i nərmama həno auris in. ¹⁴*Kimiaha hiəukurən. Ia təkure tiprənə i taon atukwatukw riti səkitaha riwən sə tramarə rerin. Mətə kitaha samətui ia taon səkitaha sə tripkuvehe.

¹⁵*Ro iamīnhi irə ia nəpin me pam pwəh kitaha saməni irapw nəghi Iesu mə in Iərimənu səkitaha. Noien nəha rəmwhen ia nīmwak mwəki nari kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən ti nəgnəginiiien in. ¹⁶*Tihəpwəh nenouenouien mə tiho noien amasan, nənə mhəriari səkimiaha me narimnari. Noien nəha mwi rəmwhen ia nīmwakmwəki nari kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən rerin ramagien tukwe. ¹⁷*Tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha nənə mhəsiai irəha. Irəha nəha hamətui amasan ti nimiruien səkimiaha mhəpwəh napwisien, ti nəri nə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə haməuvehi wok nəha mhəfo irə. Tihaməkeikei mho rerinraha ragien ti wok nəha. Trini minuə hiəpwəh noien rerinraha ragien ti wok nəha, noien nəha ko ripkasitu anan mhə ia kimiaha.

¹⁸*Tihaməkeikei mhəfwaki tukumaha. Kimaha iahəukurən amasan mə noien səkimaha ratukwatukw a, nənə iahokeikei anan mə tahamo a noien amasan ia nəpin me. ¹⁹Iou iakokeikei anan mə tihaməkeikei mhəres Kumwesən mə iou takrərig pehe akwauakw a tukumiaha.

²⁰Kumwesən in nukune nəmərinuien. In rino Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Iesu in iəmə asori sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi. Niten kinərihi tərini əknekin nəgkiariien irə, nəgkiariien i tramarə rerin. ²¹Təkwətəkwuni iakaməfwaki m Kumwesən mə truvei pehe narimnari amasan me pam m kimiaha səməme tuho kimiaha hiəmwhen ti noien nəkwān. Iakaməres in mə ia nasituien səvəi Iesu Kristo in tramo wok ia reritaha mamə nəfe noien ramasan ia nənimen. Pwəh nəgnəginiiien ramevən ti Iesu ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iamīnhi.

²²Piak me, iakaməres kimiaha mə tihəpwəh nəpou akwauakwien ti niregiiien nəgkiariien səiou iakamərpwi əknekin kimiaha irə, nəkukuə i iakimərai m kimiaha rəpwəh nəpwəmwisien.

²³Iakokeikei mə tihəukurən mə piəvtaha nəha Timoti, irəha hənəsəni raka in rier ia kalapus. Trini minuə in truvehe akwauakw nənə kimrau min tarouvehe.

²⁴Kimiaha tihəni tukwini ramasan səkimaha revən ti nəmə asori me pam səkimiaha mine nərmama me pam səvəi Kumwesən nə imwəmiaha. Piəvtaha in tənə Itali haməni ramasan tukumiaha.

²⁵Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

* **13:13:** Hip 11:26, 12:2   * **13:14:** Hip 11:10,16, Hip 12:22   * **13:15:** 2Kron 29:31, Sam 50:14,23, Hos 14:2   * **13:16:** Fil 4:18   * **13:17:** Esik 3:17, 1Tes 5:12   * **13:18:** Wok Me 24:16, 2Kor 1:12

James

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 48 James riməkupwən mirai nəkukuə i ia nəkukuə me pam ia Niutestamen. James in piəvi Iesu. In iəmə asori riti ia nəmə asori me səvai nakalasia me fwe Jerusalem. Nəkukuə səvənhi revən ti nakalasia me pam ripkevən mhə ti nousəsimwinien səvənraha kuatia. James rimərai nəkukuə i mə trahatən nakalasia me ia noien səvəl nərmama səməmə kamhahatətə ia Kristo. In rini mə trini minuə nahatətəien səvai iərmama riti ro nipərhiēnien, tukətōni ia noien səvənhi. James ramahatən nərmama ia narimnari me mini mə niemaha trəpwəh nəpiēn irəha. Irəha tuhəpwəh nini ərəhaiēn irəha me. Irəha tuho rəmməwhen a ia nirəha me. Irəha tuhətui amasan ti nəfe nəraminraha rani. Irəha tuhəpwəh nəfiəutəien irəha. Irəha tuho nətərigien səvənraha rəpwəmwis nənə mhəfwaki.

Nəgkiariien sə rakupwən

1* Iou James. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. Iakamərhi pehe nəkukuə i rauvehe tukumiaha kwənəkwus twelef səvai əkur Isrel hiamarə kirkiri ia tənəmtənə me. Iakani ramasan tukumiaha.

Nahatətəien mine nukurənien

2* Piak me, narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mhə nəmisəien m kimiaha. Nəpin tihətōni, rerimiaha traməkeikei magien. 3* Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpin nəmisəien ruvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha, noien nəha tro hiəuvehe mhəskai mwi ti nərer əknekiniēn ia nahatətəien səkimiaha. 4 Nənə kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekiniēn ia nahatətəien səkimiaha ia nəpin me mheste pen nəpin sə tihəuvehe mhatuk-watukw mhəmwhen, nari riti mwi ko ripkiwən tēni mhə kimiaha. 5* Trini minuə kimiaha riti nukurənien səvənhi rəpwəh nəmwhenien, ramasan mə in trəres Kumwesən sə rauvei pen auər a narimnari me m nərmama me pam mipkətə ərəha mhə irəha. Nənə Kumwesən trasitu irə, mo nukurənien səvənhi ruvehe məpwəmwis mwi. 6* Mətə nəpin iərmama nəha trəres i, in traməkeikei mahatətə ia Kumwesən, məpwəh nəmkiamkiēn, ti nəri nə mə iərmama sə raməmkiamki nari rəmwhen ia peiau ia təsi nimətəgi raməpwi raməsəsaus əpnəpen. 7 Iərmama iaminihi ko rəpwəh nətəien mə truvehi nari riti ruku pen ti Iərimənu, 8 ti nəri nə mə nətərigien səvənhi ro kəru ko ripkərer mhə ia nari kuatia ia noien me sə in ramə.

Iərmama auər a mine iərmama sə nautə səvənhi rasori

9* Trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi riwən, ramasan mə rerin tragien nəpin Kumwesən truvehi utə in. 10* Rəmwhen a mwi trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi rasori, ramasan mə rerin tragien nəpin Kumwesən truvehi irəpw in. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə iərmama nautə səvənhi rasori traukei məmwhen ia tihə nurhi. 11 Nəpin meri rutə məpnəpan pik mənhi nurhi, nurhi trimhia, tihin traukei məsas, namasanien səvənhi triwən. Ia

* 1:1: Kal 1:19, Wok Me 15:23, 1Tes 1:1   * 1:2: Rom 5:3-5   * 1:3: 1Tes 1:7   * 1:5: Prov 2:3-6
* 1:6: Mak 11:24   * 1:9: Jem 2:5   * 1:10: Aes 40:6-7, 1Pit 1:24

noien naha rəmwhen a mwi iərmama nautə səvənhi rasori. Nəpɪn ramavən mamowok səvənhi, in tremhə, nautə səvənhi triwən.

Kumwesən ko ripko mhə iərmama rɪmwei ia nərəhaien

12* Nəpɪn nəmisəien truvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səvəi iərmama riti, trɪni mɪnuə iərmama naha ramərer əknekin ia nahatətəien səvənhi, rerin tragien. Nəpɪn nəmisəien naha traraka irə, Kumwesən truvei pen nɪmɪruien rerin mɪn rəmwhen kafəfau pen kafəfau səvəi nisaiien m iərmama riti. In rɪno raka pɹomes mə truvei pen nɪmɪruien rerin naha m nərɹmama me səməme hokeikei in. 13 Trɪni mɪnuə iərmama riti rɪregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi, iərmama naha trəpwəh nɪniien mə, “Kumwesən rərhi pehe nəri i, mavi nətərigien səiou irə mə takimwei.” In trəpwəh nɪniien nəgkiariien naha ti nəri nə mə noien ərəha ko ripkivi mhə nətərigien səvəi Kumwesən, nənə ripko mhə noien səvəi Kumwesən mə trivi nətərigien səvəi iərmama irə. 14* Mətə iərmama trɪregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi nəpɪn rerin atukw ramrhi noien ərəha sə in rokeikei mə tro. In nə ravi nətərigien səvənhi mamiri raka in. 15 Nəpɪn iərmama rerin rɪnamrhi noien ərəha sə in rokeikei pik mə tro, noien ərəha naha truvi nətərigien səvənhi mo in rɪmwei. Nənə noien ərəha truvehe masori ia nɪmɪruien səvənhi mukuə kwənkwan nə iərmama naha tremhə. 16 Piak keikei me. Kimiaha tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiaha. 17* Narimnari me pam səməme hamasan mhatukwatukw kauvei pehe m kitaha kamhəuku pen fwe ia neiai. Kumwesən ramərhi irəpw pehe narimnari me naha. In rɪno meri, mɪne məkʷə, mɪne kəməhau me ia nɪmagouagou. Noien səvənhi ko rəpwəh nərariien, uə in ko rəpwəh nərariien muvei pehe təkutan m kitaha, məpwəh kitaha samarə ia nəpɪtəvien. 18* Ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei in rərhi pehe nəgkiariien sə ro nɪpərhiien. Nəgkiariien naha ro kitaha səuvehe mhəno nəkwərhakwərha me səvənhi. Kumwesən ro iamɪnhi irə mə ia narimnari me pam in rɪno kitaha tsəmwhen ia kwənkʷai nei me sə vi tukukupwən kesi.

Kimiaha tihaməkeikei mhətərig ia nəgkiariien səvəi Kumwesən mho nəfe rani.

19 Piak keikei me, rerimiaha tramrhi nəgkiariien i. Nəpɪn kimiaha hiaməgkiari, tihaməkeikei mhətərig amasan, mhəpwəh nəgkiari akwauakwien. Kimiaha tihəpwəh nəseniien niemaha rəpi akwauakw kimiaha, 20* ti nəri nə mə niemaha səvəi iərmama ko ripkukuə pehe mhə nukwan sə ratukwatukw rəmwhen Kumwesən rokeikei. 21* Kimiaha tihaməkeikei mhərarki raka noien me pam səməme həmkemik mɪne noien ərəha me naha həpik ia nɪmɪruien səkimiaha. Tiheiwaiu mhətərig amasan ti nəgkiariien naha kɪnəpwei rəmwhen ia nuni nari ia rerimiaha. Nəgkiariien naha rukurən nuvehimɪruien kimiaha. 22* Mətə tihaməkeikei mho nəfe nəgkiariien naha rani. Trɪni mɪnuə kimiaha hiamətərig a irə, hiameikuə atukw a ia kimiaha. 23 Trɪni mɪnuə iərmama riti ramətərig a ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, mətə rəpwəh noien nəfe rani, in rəmwhen ia iərmama sə ramətə nənimen ia klas. 24 Nənə nəpɪn rətə raka nənimen, məpwəh mevən, təkwtəkʷuni a mwi renouenou mə nənimen rɪnəfo irə. 25* Mətə iərmama sə raməti pen ia loa atukwatukw naha sə rameivinari ia nərɹmama, nənə raməti pen mamətə ia

* 1:12: 2Tim 4:8 * 1:14: Rom 7:7-10 * 1:17: Mat 7:11 * 1:18: Jon 1:13 * 1:20: Pri 7:9
* 1:21: Kol 3:8, 1Tes 2:1 * 1:22: Mat 7:26, Rom 2:13 * 1:25: Rom 8:2, Jem 2:12, Jon 13:17

nəpɪn me, mɪpko mhə in iərmama sə ramətərig a nənə menouenou i, mətə in ramo nəfe loa nəha rani, iərmama sə ramo iamɪnhi Kumwesən trəkwein amasan irə ia nəfe wok səvənhi ramo. ²⁶ *Trini minuə iərmama riti rerin ramrhi mə in iərmama səvəi nəfwakiien, mətə rɪpkətə amasan mhə ti nəfe nərəmɪn ramɪni, in rameikuə atukw a irə. Nəfe nari in ramo mamsiai Kumwesən irə ramo auər a. ²⁷ Kumwesən in Tata səkitaha. Noien i nəkur əfwaki me tuho mhəsiai in irə sə ratukwatukw məmher ia nənimen, in i irəha tuhaməkeikei mhasitu ia nɪpran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha, mhasitu ia nəkwərəkəwərəha kemhə təni irəha, nənə mhətui amasan mwɪ ti nɪmɪruien səvənraha mə noien ərəha me səvəi tɪprənə i tuhəpwəh noien irəha həuvehe mhəmkemik.

2

Kimiaha tiho rəmnəmwhen a ia kimiaha me

¹ *Piak me, kimiaha hiənahətətə raka ia Iərimənu asori səkitaha Iesu Kristo. Ro pen kimiaha tihəpkoɸəiti mhə ia kimiaha me, mətə tiho rəmnəmwhen a. ² Trini minuə kimiaha hiəsəsimwɪn kimiaha me, nənə iəmə kəru krouvniwə pehe, riti tinari səvənhi ramasan, ruvei pen rig kɪno ia kol, riti nautə səvənhi riwən, tinari səvənhi rəpəruəpəruə, kimiaha tihəməkeikei mho rəmnəmwhen a ia nirau. ³ Rərəha mə hiasiai iəmə tinari səvənhi ramasan, mhəni pen tukwe in mə, “Uvehe, məkure i ia kwopun amasan ikin,” mhəni ərəha iəmə i nautə səvənhi riwən mə, “Ərer pen fwe,” uə “Əkurei irapw ia nisuk.” ⁴ Nəpɪn kimiaha hiamo noien me iamɪnhi, hiətəni mə kimiaha nepwɪn hiasori mhəpi raka kimiaha nepwɪn. Nənə hiaməkiri nərmana ia nətərigien ərəha səkimiaha. ⁵ *Piak keikei me, hətərig ro. Kumwesən ruvərfi raka nərmana nautə səvənraha riwən ia təkure tɪprənə i mə nahatətəien səvənraha triskai. In ruvərfi raka mwɪ irəha mə tuhəvniwə pen ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nitətə nəha Kumwesən riməni mə nərmana səməme hokeikei in tuhəvniwə pen irə. ⁶ Mətə kimiaha hiamətə ərəha a nərmana me nəha nautə səvənraha riwən. Mətə nisimə nəha kamho nəmisəien m kimiaha? Nisimə nəha kamhəvi irapw kimiaha ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin? Kwa nərmana me nəha nautə səvənraha rasori kamho iamɪnhi irə. ⁷ Irəha nəha kamhəni ərəha nahag asori səvəi Iesu, nəhag sə Kumwesən rinəkwein kimiaha irə. ⁸ *Mətə loa asori səvəi Iərimənu səkitaha raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tikəməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw ik.” Trini minuə kimiaha hiamesi pen pərhiən nəgkiariien nəha, hiamo noien amasan. ⁹ *Mətə trini minuə hiəmpəiti ia nərmana nepwɪn, hiamo noien ərəha, nənə loa nəha tro pui kimiaha, mɪni mə kimiaha nərmana sə hiaməruɪ Loa. ¹⁰ *Trini minuə iərmama riti ramarkut mə tresi pen pam nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə rapəti ia nəgkiariien kuatia a, rəmwhen mə in rinəruɪ nəgkiariien me pam ia Loa nəha. ¹¹ *Kumwesən nəha sə riməni mə, “Tikəpwəh nəkresien pran səvəi iərməpə,” Kumwesən nəha in nəha riməni mwɪ mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama.” Trini minuə ikəpwəh nəkresien pran səvəi iərməpə, mətə ikaməusi əpune iərmama, ik iərmama ikaməruɪ ihɪ Loa səvəi Kumwesən. ¹² *Nəgkiariien me səkimiaha mɪne noien me səkimiaha tuhaməkeikei mhəsi pen loa sə rameivinari ia kimiaha. Kimiaha

* 1:26: Sam 34:13, Sam 141:3 * 2:1: Wok Me 10:34, Jem 2:9 * 2:5: 1Kor 1:26-28 * 2:8: Mat 19:19, Kal 5:14 * 2:9: Dut 1:17 * 2:10: Mat 5:19 * 2:11: Eks 20:13-14, Rom 13:9 * 2:12: Kal 6:2, Jem 1:25, 1Tes 2:16

tihamækeikei mho iamînhi iræ ti næri næ mæ Kumwesæn trækiri kimiaha ia loa næha. ¹³*Trini minuæ iærmama riti ræpwæh napiien nærmama næþin ramækiri iræha ti noien me sævænraha, Kumwesæn træpwæh napiien in næþin trækiri in ti noien me sævænhi. Napiien ti iærmama ramasan mæpi raka nækirrien in ti noien me sævænhi.

Nahatætæien sæ ripko mhæ nari riti ro næri auær a i

¹⁴*Piak me, træfo masitu ia iærmama riti trini minuæ rani mæ ramahatætæ ia Iesu Kristo mætæ in ripko mhæ nari riti, ko nahatætæien sæ ro iamînhi iræ ruvehimîru in? Rekæm! ¹⁵*Trini minuæ piævtaha riti uæ kitirimætaha riti ramaræ æræha tinari sævænhi riwæn næveginien sænæni ræpwæh næmwhenien, ¹⁶tihamækeikei mhæuvei pen tinari uæ næveginien min. Trini minuæ hiæpwæh nuvehi penien nari riti min, mhæni pen a tukwe in mæ, “Evæn ia næmærinuien, mæpwæh nækwieien, mæni amasan nari,” nægkiariien næha træfasitu iræ? Ro næri auær a i. ¹⁷*Ia noien næha ræmwhen a mwi nahatætæien æpa trini minuæ ripko mhæ nari riti remhæ. ¹⁸*Mætæ iærmama riti trægkiari iamînhi iræ mîni mæ, “Ik sæim næ nahatætæien, mætæ iou sæiou næ noien me.” Itæ. Ko iko ro iakætoni nahatætæien sæim mætæ ipko mhæ nari riti? Ræknekîn. Mætæ iou iakukuræn noien ikætoni ia noien me sæiou mæ iakamahatætæ pærhien. ¹⁹*Ik ikani nîpærhienien ia Kumwesæn mæ in kuatia a. Ramasan. Næremhæ me iræha mwi kammhæni nîpærhienien iræ, nænæ kammhækeir mamhætæmmîmwîn. ²⁰Ik iærmama ikreirei nari. Nahatætæien sæ ripko mhæ nari riti ro næri auær a i. Ikokeikei mæ tako ikætoni mæ næri næha ro nîpærhienien i? ²¹*Rerim trîrhi ro kaha kupwæn sækitaha Epraham. In ratukwatukw ia næmri Kumwesæn ia noien me sævænhi uæ rekæm? Ouæh, Kumwesæn rimani mæ in ratukwatukw ia nænimen næþin rinamæmrutæ tini, Aesak, ia tækure nifatæ. ²²*Ikætoni mæ nahatætæien sævæi Epraham mîne noien me sævænhi krauo nari kuatia. Noien me sævænhi hæno nahatætæien sævænhi ruvehe matukwatukw mæmwhen. ²³*Nænæ nægkiariien i sævæi Nækukuæ Ikinan ruvehe mukuæ. Rini mæ, “Epraham rini nîpærhienien ia Kumwesæn. Nænæ ti næri næ mæ in rahatætæ iamînhi, Kumwesæn rætæ in mæ in ratukwatukw ia nænimen.” Kuriræ iræ kækwein Epraham mæ in riti næ Kumwesæn. ²⁴Ro iamînhi iræ hiamætoni mæ iærmama in ratukwatukw ia næmri Kumwesæn ia noien me, ripko mhæ ia nahatætæien æpa.

²⁵*Ræmwhen a mwi rerimiaha trîrhi ro præn næha Rehæp, præn sævæi suatuk. In ratukwatukw ia næmri Kumwesæn ia noien me sævænhi uæ rekæm? Ouæh, Kumwesæn rimani mæ in ratukwatukw ia nænimen næþin præn næha rinæsevær ia nimwæ sævænhi ti iæmæ kæru sæ kinærhi pen irau krouevæn rouætæ afafa Jeriko. Nænæ kuriræ iræ rærhi pen irau krauesi pen suatuk æpæ iti rauevæn. ²⁶*Nîpwræi iærmama neiahagien riwæn iræ ruvamhæ. Ia noien næha ræmwhen a mwi nahatætæien æpa sæ ripko mhæ nari riti remhæ.

3

Ik tikætui amasan ti næfe næramîm rani

¹*Piak me, ræræha mæ kimiaha hiæpiæ hiæuvehe mho nahatæn me ia kimiaha. Kimiaha hiæukuræn mæ næþin Kumwesæn trækiri kimaha nahatæn

* **2:13:** Mat 5:7, Mat 18:32-35 * **2:14:** Mat 7:21 * **2:15:** 1Jon 3:17 * **2:17:** Jem 2:20,26
 * **2:18:** Kal 5:6 * **2:19:** Mat 8:29 * **2:21:** Jen 22:9-12 * **2:22:** Hip 11:17-18 * **2:23:** Rom
 4:3,9,22, 2Kron 20:7, Aes 41:8 * **2:25:** Hip 11:31 * **2:26:** Jem 2:17 * **3:1:** Luk 12:47

me tro riskai mwi m kimaha mæpi raka nærmama me nepwîn. ² Næpin ripik kitaha pam samapæti, mætæ iærmama sæ ræpwæh næfwækourien ia nægkiariien sævænhi in iamæ atukwatukw pærhien. Iærmama sæ ramækoui amasan næramîn rimæru tukwe in ti nækouiiien mwi nipwran me pam. ³ Kitaha samæuvei pen fraetel ia nækwai hos me mæ tuho nækwataha. Ia noien næha samækoui nipwrai hos me pam. ⁴ Hætæ ro mwi nitætæ me. Nipwranraha rasori. Nîmætægi asori me kamhæpwi irapw iræha. Mætæ næri sæ ramækækini iræha iræ rouihi a. Kamhæuvæn ia kwopun pæku iamæ sæ ramækækini nitætæ rokeikei. ⁵ Ia noien næha ræmwhen a mwi næramitaha rouihi ia nipwrataha, mætæ ramæfiutæ pik nari. Rerîmiaha tramrhi næri. Nukumhæav ouihi rukuræn nurkwumenien napw asori sæ ramahi æmwesi nei mhîæ me ripik. ⁶ *Nænæ næramitaha ræmwhen ia napw. Ræråha anan ia nipwrataha me pam, mamæ nipwrataha me pam ruvehe mæmkemik. Kwopun napw asori rauæk ikin ramhiai pehe napw ia næramitaha. Nænæ næramitaha ramhiai pen napw ia nîmiruiien pam sækitaha. ⁷ Næri æprmin me pam hæukuræn nuveheien mhæmweimwei. Nærmama me hæno raka noien næha ia niræha me pam, menu me, uæ snek me, uæ næmu me. ⁸ *Mætæ iærmama riti riwæn ko ro næramîn ruvehe mîmweimwei. Nærami iærmama næri æråha riti ko ripkarwis mhæ. Rukuær ia næri akonæ sæ ramousi æpune iærmama. ⁹ *Ia næramitaha samægnægini Kumwesæn Tata sækitaha.^a Nænæ ia næramitaha mwi samækwein æråha ia nærmama Kumwesæn rino iræha hæmwhen iræ. ¹⁰ Nækwataha kuatia, krouægngæini Kumwesæn iræ, nænæ krouæræ rouækwein æråha mwi ia nærmama. Piak me, noien me næha mæ tripko mhæ iamînhi. ¹¹ Ræfo, ia næmri nui kuatia ko nui mîne tæsi irau pæri krouapour? ¹² Ræfo, piak me, ko niemis rukuæ nukwai olif, uæ nei næha krep rukuæ nukwai niemis? Rekæm! Ræmwhen mwi kwopun kakwæhi tæsi ikin ko kipkukwæhi mhæ mwi nui ikin.

Nukurænien sæ ruku pen ia neiai

¹³ Sin ia kimiaha rukuræn nari, uæ nukurænien sævænhi ræpwæmwis? Iærmama næha tramækeikei mo noien amasan, mæpwæh næfiutæien in. Noien næha trahatæn pen mæ in rukuræn pærhien nari. ¹⁴ Mætæ trinî minuæ rerîmiaha ramrhi æråha kimiaha me uæ hiamætærig atukw a ia kimiaha me mæ tihæfo mhætæ mhæpi raka nærmama nepwîn, kimiaha tihæpwæh næfiutæien ia kimiaha me mæ hiæukuræn nari, ti næri næ mæ ia noien næha hiameikuæ a mhæpwæh nîniien nipærhienien. ¹⁵ *Iærmama sæ ramo noien næha ripkuvehi mhæ nukurænien sæ ruku pen ia neiai, mætæ in ruvehi nukurænien sæ ruku pen ia tiprænæ i. Nænîmwîn Ikinan ripkuvei pen mhæ nukurænien næha min, mætæ ruku pen ia næremhæ me. ¹⁶ Næpin nærmama rerînraha ramrhi æråha iræha me uæ iræha kamhætærig atukw a ia niræha mæ tuhæfo mhætæ mhæpi raka nærmama nepwîn, ia kwopun kamharæ ikin tihættoni kamho pripri ia narimnari me, mamho mwi noien æråha me pam. ¹⁷ Mætæ iærmama sæ ruvehi nukurænien næha ruku pen ia neiai noien sævænhi ropæ. Næri sæ rakupwæn nætærigien sævænhi ræmher. In iærmama sæ ramæmri næmærinuiien. Noien sævænhi ramasan mæpou. In ramisiai nætærigien sævæi nærmama me sæpæmsæpæ. In ramapi pik ti nærmama. Nukurænien sævæi iærmama næha rukuæ nukwan ripik sæ ramasan ia nîmiruiien sævænhi. In ramo ræmnæmwhen ia nærmama me pam, mæpwæh neikuæien. ¹⁸ *Næpin nærmama sæmæme

* **3:6:** Mat 12:36-37, Mat 15:11,18-19   * **3:8:** Rom 3:13   * **3:9:** 1Kor 11:7   ^a **3:9:** Nægkiariien sævæi nækur Kris kupwæn rini iamînhi iræ minuæ 'Iærimænu Tata sækitaha.'

* **3:15:** Jem 1:5,17
* **3:18:** Mat 5:9, Aes 32:17, Hip 12:11

kamhəmri nəməriniuen kamharə ia nəməriniuen rəmwhen mə kamhəpwei nuni nari riti. Nuni nari nəha trutə mukuə kwənkwan nə narəien sə ratukwatukw.

4

Iərmama sə rokeikei pik noien səvəi tīprənə i

1 *Nəfe nəha nukune naruagəniēn me mine nukune nəvisəien me səkimiaha? Rosi in i uə rekəm? Ia rerimiahaha kimiahaha hiokeikei pik mə tihəregi ramasan ia narimnari me pam, nənə noien nəha ramo kimiahaha hiaməvisə ia nəpīn me. 2 Hiokeikei nari riti, mətə rəknekīn ti nuvehiiēn, ro pen hiousi əpune iərmama tukwe. Rerimiahaha rakres nari riti səvəi iərməpə, mətə rəknekīn ti nuvehiiēn, ro pen hiəvisə, mamharuagən tukwe. Kimiahaha hiəpwəh nuvehiiēn nəfe hiokeikei, ti nəri nə mə hiəpkəres pen mhə Kumwesən i. 3 Trīni minuə kimiahaha hiəres pen i, hiəpwəh nuvehiiēn, ti nəri nə mə hiaməres, mətə nətərigiēn səkimiahaha rīpkatukwatukw mhə. Narimnari me nəha hiaməres pen Kumwesən mə truvei pehe m kimiahaha, hiokeikei mə tihəuvehi nənə mhəuvehi nəmri nari sə nətərigiēn ərəha səkimiahaha rokeikei.

4 *Kimiahaha hiamwhen prən i sə raməpwəh səvənhi iərman mamesi pen iərman əpə. Rəfo? Rosi kimiahaha hiəreirei mə iərmama sə rokeikei pik noien me səvəi tīprənə i truvehe iərmama sə raməmwəki Kumwesən? Rō iamīnhi irə trīni minuə iərmama riti ia kimiahaha rinuə trokeikei pik noien me səvəi tīprənə i in trəmwwəki Kumwesən. 5 *Rəfo? Rosi kimiahaha hiəreirei nəgkiariēn i raməmāk ia Nəkukuə Ikīnan? Rani mə, “Nənimwīn nəha Kumwesən rinəmri raməmāk ia reritaha rokeikei pik mə kitaha səvəi Kumwesən əpə.”

Nənə nəgkiariēn nəha rīpkō mhə nəri auə a i. 6 *Mətə Kumwesən raməriari pehe namasaniēn m kitaha rasori pik. Ro pen Nəkukuə Ikīnan rani mə, “Kumwesən rerīn rīpkagīn mhə ti nərmama səməme kamhəfiutə ia nīrəha, mətə raməriari pen namasaniēn səvənhi m nərmama səməme kamhəuvehi irapw irəha.”

7 *Ro iamīnhi irə kimiahaha tihaməkeikei mheiwiui, mharə tegīn Kumwesən, mhəni rekəm ti Setan, nənə in trəpwəh kimiahaha map. 8 *Kimiahaha tihəuvehe ipaka ti Kumwesən, nənə in truvehe ipaka tukumiahaha. Kimiahaha nəkur ərəha me tihaməkeikei mhərkwerīg. Kimiahaha nətərigiēn səkimiahaha ro kəru tihaməkeikei mhō rerimiahaha rəmher. 9 Ramasan mə tihəregi rərəha, mhasək, mhəkwein əpwəmwis. Pwəh narisiēn səkimiahaha ruvehe mo nasəkien irə. Pwəh nagieniēn səkimiahaha ruvehe mo nəpouien irə. 10 *Kimiahaha tihaməkeikei mheiwiui mhənīmwi nukurhumiahaha ia nəmri Kumwesən, nənə in truvehi utə kimiahaha.

Kimiahaha tihəpwəh nīni ərəhaiēn kimiahaha me

11 Piak me, kimiahaha tihəpwəh nīni ərəhaiēn kimiahaha me. Iərmama sə rani ərəha piəvni uə rani piəvni mə ramo noien ərəha, iərmama nəha ramīni ərəha Loa səvəi Kumwesən, mamīni mə Loa nəha rəpwəh nəmwheniēn. Mətə nəpīn ikani loa nəha mə rəpwəh nəmwheniēn, ikəpwəh noien nəfe Loa nəha rani, mətə ikamo ik iəmə sə ikasori ia Loa nəha. 12 *Iərmama kuatia in əpə rauvehi nasoriēn mə trəmri Loa, məkiri noien me səvəi nərmama, nənə mərpwīn

* 4:1: Rom 7:23 * 4:4: Rom 8:7, 1Jon 2:15 * 4:5: Eks 20:3,5 * 4:6: 1Tes 5:5 * 4:7: Efes 6:12 * 4:8: Sek 1:3, Mal 3:7, Aes 1:16 * 4:10: Job 5:11, 1Tes 5:6 * 4:12: Rom 2:1, 14:4

tai noien me səvənraha. Iərmama nəha in nəha rauvehimiru nərmama, mamouraha mwi irəha. Mətə ik sin i? Rəfo ikaməkiri noien me səvəi piam?

Ik tikətigitie ia Kumwesən ia nəfe tiko trakwakwi tineis mine

13 *Tihətərig ia nirak kيمياha səməme hiaməni mə, “Ipwet uə trakwakwi tsəuvən ia taon i uə taon nəha, mharə nuk kuatia, mho pisnes fwe ikin, mhəuvehi mane.” 14 *Kيمياha tihəfukurən nəfe trīmwei irapw trakwakwi? Nəfe nəha nimiruien səkimiaha? Kيمياha hiamwheh ia nise napw sə ruvehe nəpin ouihi a nənə marə miwən mwi. 15 *Mətə nəgkiariien sə ratukwatukw mə kيمياha tihəni ro iamihni irə, “Trini minuə nəkwai Kumwesən pərhien, tsarə mho narimnari me i uə narimnari me nəha.” 16 Mətə ipwet mine kيمياha hiaməgkiari mamhəfiutə ia kيمياha. Nəgkiariien sə raməfiutə nərmama iamihni rərəha. 17 *Iərmama sə rukurən nəfe noien ratukwatukw mə tro, mətə in rəpwəh noien, in ramo nərəhaien.

5

Nəvəhagien ramevən ti nərmama nautə səvənraha rasori

1 *Kيمياha nərmama nautə səkimiaha rasori tihətərig ia nirak. Ramasan mə kيمياha tihəsək mhəkwein əpwəmwis ti nəmisəien me nəha səməme kamhəuvehe tuheste kيمياha. 2 *Nautə səkimiaha ruvəmərir. Uvnə me hanani raka tinari me səkimiaha. 3 Kol mine silva səkimiaha rinopwei raka. Nopweiiien nəha səvənraha trahətən pen mə nipərhienien kيمياha hiəno noien ərəha, nənə trahi nipwramiaha rəmwhen ia napw. Ipaka nəpin sam-pəm i, mətə kيمياha hiaməite ihi nautə me səkimiaha. 4 *Hətə ro! Nərmama me səməme kamhowok hənə raka wok fwe ia nəmhien me səkimiaha, mətə kيمياha hiəpwəh nərəkuien irəha. Nərəkuien nəha səvənraha ramasək mani mə kيمياha hiəno noien ərəha. Iərimənu sə rauvehi niskaiien me pam ruvəregi raka ia nəkwəregin nasəkien səvəi nərmama səməme kamhesi nəveginien sə ruvəmruə fwe ia nəmhien me səkimiaha. 5 *Ia tivrənə i kيمياha hiəpwəh niseseien. Nəfe nautə me kيمياha hiəkeikei mə tihəuvehi hiaməuvehi. Hiaməkwməni atukw a kيمياha hiaməsisi mhəmwhen ia kau me səməme ripko mhə tui kousi əpune irəha. 6 Kيمياha hiaməkiri nəmə atukwatukw me mə tuhaməkeikei mhemhə. Hiamousi əpune irəha, nənə həpwəh nəsisəgien kيمياha.

Nətərigien səkimiaha trəpwəmwis

7 *Piak me, kيمياha tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, mamheitenhi mheste nuveheien səvəi Iərimənu səkitala. Hətoni ro iərmama sə raməmhu raməfo mamə nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəveginien amasan sə rutə pehe ia tivrənə. Ko ripkesi akwaukw mhə, mətə tro nətərigien səvənhi rəpwəmwis meste nesən kupwan rauər nənə məkwə me nepwin həuvehe mhəukurau nənə nesən sə ro kəru irə rauər mwi. 8 *Kيمياha mwi tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis miskai ti nəri nə mə nuveheien səvəi Iərimənu səkitala ruvəuvehe ipaka. 9 *Piak me, kيمياha tihəpwəh nini ərəhaien kيمياha me kamo Kumwesən rərpwin

* 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Prov 27:1, Sam 39:5,11 * 4:15: Wok Me 18:21 * 4:17: Luk 12:47 * 5:1: Luk 6:24 * 5:2: Mat 6:19 * 5:4: Dut 24:14-15, Mal 3:5 * 5:5: Luk 16:25, Jer 12:3, 25:34 * 5:7: Luk 21:19, Dut 11:14, Jer 5:24, Joel 2:23 * 5:8: Rom 13:11-12, Hip 10:25, 1Tes 4:7 * 5:9: Mat 24:33

noien ərəha me səkimiaha. Hətə ro! İəmə sə trərpwin noien ərəha me səvəi nərmama ruvəuvehe ipaka. Ramərəer a ia kwəruə. ¹⁰ Piak me, rerimiahā tramrhi profet me nəha fwe kupwən haməgkiari ia nəghi İərimənu. Nəpin kamo nəmisəien minraha, ho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. ¹¹ *İa nətəien səkitaha nərmama səməme kamhərəer əknekin ia nahatətəien səvənraha ia nəpin me Kumwesən ramo irəha hamagien. Kimiahā hiəuvəregi raka noien səvəi Jop. Nəpin ramarə ia nəmisəien me ripik, rərəer əknekin ia nahatətəien səvənhi. Nənə hiənətə raka nəfe İərimənu rino min kurirə ikin. İərimənu rerin ramərkwəpir pik ti nərmama. In ramapi ti nirəha.

Kimiahā tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariien me

¹² *Mətə piak me, irənhə ia narimnari me pam, trini minuə kimiahā hiəni promes riti tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariien səkimiahā mə tiho nərmama hətoni kimiahā hiaməni pərhiən. Tihəpwəh niniən nitətə ia neiai uə tiprənə i uə nari riti mwi mə tiho noien nəha. Mətə trini minuə hiəsəni nari riti, tihəni a mhəsəni mə “Ouəh.” Trini minuə hiəpkəsəni mhə nari riti, tihəni a mə “Rəkəm.” Mə kimiahā hiaməgkiari əpnəpən, Kumwesən trərpwin noien ərəha səkimiahā.

Nəfwakiien sə ramo nıpwran

¹³ *Rəfo? Riti ia kimiahā raməmisə? Ramasan mə rəfwaki. Riti ia kimiahā rerin ramagien? Ramasan mə rəni nıpu, məgnəgini Kumwesən. ¹⁴ *Riti ia kimiahā raməmhə? Ramasan mə rəkwein elta me səvəi nəfwakiien pwəh irəha hətəgi pen oel irə ia nəghi İərimənu mhəfwaki tukwe. ¹⁵ *Nənə nəfwakiien səvəi nərmama səməme kamhahətətə ia Kumwesən truvehimiru iərmama sə raməmhə. İərimənu tromasan iərmama nəha. Trini minuə iərmama nəha rino noien ərəha me, İərimənu trenouenou noien ərəha me nəha məpwəh nərpwinien. ¹⁶ Ro iamınhi irə kimiahā tihəni pen tukumiahā me i noien ərəha me səməme hiəno, nənə mhəfwaki tukumiahā me mə Kumwesən tro kimiahā hiəuvehe mhəsənin. Nəpin iərmama sə ramo noien atukwatukw raməfwaki, nəfwakiien səvənhi nəgsən rasori mamə nıpwran. ¹⁷ *Profet Eləja in iərmama rəmwhən a ia kitaha. Rəfwaki skai mə nesən trəpwəh nauəriən. Nənə nesən ripkauər mhə ia tənə nəha nuk kahar məkwə sikis. ¹⁸ *Nənə kurirə ikin rəfwaki mwi, nənə nesən rukrutə ia nımagouagou, kwənkwai narimnari me həutə mwi ia tiprənə.

Iərmama sə rəruəi

¹⁹ *Piak me, trini minuə kimiahā riti rəpwəh nəgkiariien sə ro nıpərhiənien məruəi, nənə kimiahā riti mwi riri in mırərig, ²⁰ *iakəikei mə rerimiahā tramrhi nəri i. İərmama sə ramiri raka iəmə ərəha ia suatuk sə raməruəi irə mırərig, in rauvehimiru iəmə ərəha nəha mə trəpwəh nemhəien. Kumwesən trenouenou noien ərəha me həpik səvəi iəmə ərəha nəha, məpwəh nəripwinien.

* **5:11:** Eks 34:6, Sam 103:8, Sam 111:4 * **5:12:** Mat 5:34-37 * **5:13:** Kol 3:16 * **5:14:** Mak 6:13 * **5:15:** Mak 16:18 * **5:17:** 1King 17:1, Luk 4:25 * **5:18:** 1King 18:42-45 * **5:19:** Kal 6:1 * **5:20:** Sam 51:13, Prov 10:12, 1Tes 4:8

Fas Pita

Nægkiariien sæ rani mæ næfe i nækukuæ

Nækukuæ i Pita rímærai. Pita in iærmama riti ia twelef nærmama me sævai Iesu. In rímærai nækukuæ i mærho pen i revæn ti nakalasia me sæmæme kamharæ parei fwe profens riti sævai Rom kani mæ Esia Maenor. Pita rokeikei mæ truvehi utæ nætærigien sævænraha ti næri næ mæ nærmama me næpwîn kamhometa iræha ti nahatætæien sævænraha. Pita rokeikei mæ rerînraha tramrho mæ Iesu rokeikei pik iræha, nænæ muvehi næmisæien ti niræha. Iræha tuhækuriræ noien sævai Iesu. Iræha tuho iamînha iræ ti næri næ mæ Kumwesæn rímærfi iræha mæ iræha nærmama me sævænhi nænæ Iesu remhæ ti niræha. Pita rini pen ti niræha mæ tuhamækeikei mharæ ia naræien sæ ro ikinan. In rini pen mwi ti niræha mæ ia tiprænæ i næræhaien rasori, mætæ tuhamækeikei mhærer æknekin, mho nætærigien sævænraha ræpwæmwis, mhæmri pen æknekin nætærigien sævænraha ia Kumwesæn, nænæ mheitenhi narimnari amasan me sæmæme tuhæpkuvehe kuriræ.

1* Iou Pita, iou aposol riti sævai Iesu Kristo.

Iakamrai nækukuæ i rauvehe tukumiaha nærmama pwispwis me sæmæme hiamaræ kirkiri ia profens me i Pontas, mine Kalesia, mine Kapatosia, mine Esia, mine Pitinia. 2* Kimiaha i nærmama Kumwesæn rímærfi kimiaha resi pen nætærigien sævænhi sæ in ruvæukuræn raka fwe kupwæn. In rímærfi kimiaha mæ Nænimwîn sævænhi tro kimiaha hiæuvehe mhæmher, mho nækur ikinan me sævænhi, nænæ, tihæuvehe mho nækwai Iesu Kristo, tukæfwiafwi kimiaha ia nitæn.

Næfwakiien sæiou mæ Kumwesæn træriari pehe namasanien mine næmærinuïen rasori mwi m kimiaha.

Pwæh sægnægini Kumwesæn ti nimiruïen vi

3* Pwæh sægnægini Kumwesæn i in Kumwesæn mine Tata sævai Iærimænu sækitaha Iesu Kristo! Næpien sævænhi rasori tukutaha. In ro kitaha sætui mwi ia nimiruïen vi, nænæ, mo kitaha sæmri pen æknekin nætærigien sækitaha iræ. In ro iamînha iræ næpîn ro Iesu Kristo rætui mwi ia nemhæien sævænhi.

4* Kumwesæn ro kitaha sætui mwi mæ tsæuvehi nautæ amasan me in truvei pen m nærmama me sævænhi. Nautæ amasan me næha ko hæpkimærir mhæ, mhæpkæmkemik mhæ, nænæ nukuraanien sævænraha ko ripkiwæn mhæ. Kinæmri amasan nautæ me næha fwe ia neiai tukuvei pehe m kimiaha.

5* Kimiaha nærmama sæmæme Kumwesæn ro tukuahag kimiaha ia niskaiien sævænhi ti næri næ mæ hiamahatætæ iræ. In trætui amasan tukumiaha meste tihæuvehi nimiruïen vi sæ kinæpnæpenæ raka iræ tukætoni rier pehe ia næpîn sampam. 6* Ramasan mæ rerimæiaha ragien ti narimnari me i. Mætæ tækwækwuni rosi narimnari me sæpæmsæpæ tuhæuvehe mho næmisæien m kimiaha ia næpîn ouïhi a. 7* Narimnari me i kamhæuvehe trahatæn pen mæ kimiaha hiamahatætæ parhien. Aean i kol, næri auær a mæ tripkwæn mwi næpîn riti, mætæ nærmama tuhamækeikei mhæuvani ia næpw ti nætæ sasiæn mæ in kol parhien uæ rekæm. Ia noien næha ræmwæn a mwi nahatætæien sækimiaha sæ ramasan mæpi raka kol, tukamækeikei ko kimiaha hæregi næmisæien me ti

* 1:1: Jem 1:1, 2Tim 1:15   * 1:2: Rom 8:29, 2Tes 2:13, Hip 12:24   * 1:3: 2Kor 1:3   * 1:4: Kol 1:12
 * 1:5: Jon 10:28, 17:11   * 1:6: 1Tes 5:10, Jem 1:2   * 1:7: Job 23:10, Prov 17:3, Aes 48:10, Sek 13:9, Mal 3:3, Jem 1:3

nətə sasiēn mə hiāmāhatətə pərhiēn uə rekəm. Nənə mə hiāmāhatətə pərhiēn, nəpīn tukətōni Iesu Kristo rier pehe irə, Kumwesən trəgnəgin kimiaha, muvehi utə nəghimīaha, nənə, muvei pehe nisīaiēn m kimiaha. ⁸* Nəri auər a mə hiəpkətōni mhə Iesu Kristo, mətə hiōkeikei in. Nənə nəri auər a hiəpkətōni mhə nəha təkwtəkwuni, mətə hiāmāni nīpərhiēniēn irə, nənə, mamhāgiēn. Nāgiēniēn nəha hiāmregi rasori pik anan iərmama riti ko ripkīni mhə ia nəgkiariēn. ⁹* Rerimīaha ramāgiēn iamīnha irə ti nəri nə mə hiāməuvehi nəri i sə hiāmāhatətə irə, in i mə Kumwesən truvehimīru kimiaha.

¹⁰* Profet kupwən me hamətui ia suatuk i Kumwesən truvehimīru nərmama irə, nənə mamhəres mə tukəfo irə. Ia nəgkiariēn sə Kumwesən rīməuvei pen mīnraha, irəha hāni irapw mə Kumwesən trasitu ia kimiaha ia namasaniēn səvənhi. ¹¹* Nəpīn Nənīmwin səvəi Kristo sə ramarə ia nīrəha rīməkupwən mīni irapw nāmisiēn me səməme Kristo triregi ia nīpwan mīne nasoriēn sə tukuvei pen mīn truvehe kurirə, profet me haməmwur mə tuhəkurən mə nəfe suatuk mīne nəfe nəpīn narimnari me nəha tuhaier pehe. ¹²* Kumwesən rino pui pen m profet me nəha mə nəgkiariēn me səməme irəha kāmhāni həpkəgkiari mhə ia nəpīn səvənraha mə trasitu ia nīrəha, mətə haməgkiari ia nəpīn səkīmiāha trasitu ia kimiaha. Narimnari me i profet kupwən me hamāni təkwtəkwuni hiəuvəregi raka rīməuku pen ia tərhuī nərmama səməme hənəvisau nəgkiariēn amasan səvəi Kristo m kimaha. Nəgkiariēn səvənraha rīməuku pen ia Nənīmwin Ikinan sə Kumwesən rərhi pehe i. Narimnari me i nagelo me irəha mwi hōkeikei mə tuhətōni mhəukurən.

Kumwesən sə rīnəkweīn kimiaha in iəmə ikinan, in rəmher

¹³ Ro pen tihāməkeikei mhō nətərigiēn səkīmiāha rərer mwatuk ti noien wok, mhō nətərigiēn səkīmiāha pwh rukurən amasan. Tihəmri pen əknekin nətərigiēn səkīmiāha ia namasaniēn sə Kumwesən truvei pehe m kimiaha nəpīn tukətōni Iesu Kristo rier pehe. ¹⁴* Tiho nəkwai Kumwesən rəmwhēn ia nəkwərhəkwərhə me səməme kāmho nəkwai tata me. Fwe kupwən kimiaha hiəreirei nari, nənə mamho noien ərəha me səməme rerimīaha rokeikei pik. Mətə təkwtəkwuni tihəpwəh nəsēniēn ia nətərigiēn me nəha ravi raka mwi kimiaha. ¹⁵ Kumwesən sə rīnəkweīn ia kimiaha in iəmə ikinan, in rəmher. Ro iamīnhi irə kimiaha mwi tihāməkeikei mhō kimiaha nəkur ikinan me, mhəmher ia narimnari me pam səməme hīamo. ¹⁶* Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukūə Ikinan rani mā, “Tihāməkeikei mhō kimiaha nəkur ikinan me, mhəmher, ti nəri nə mə iou iəmə ikinan iakəmher.”

¹⁷* Kimiaha hiāməkweīn Kumwesən mə “Tata.” Mətə in Kumwesən ramo rəmnəmwhēn ia nərmama me pam. Trərpwin noien me səvənraha tresi pen atukwatukw nəfe irəha hənō. Ro iamīnhi irə mīne, nəpīn kimiaha hiāmārə ihī ia təkure tiprənə i, tihāməkeikei mhehekir in, mamho noien sə ramasan.

¹⁸* Kimiaha hiəukurən mə kīneivinari ia kimiaha hiəuvəier raka ia narəiēn ərəha nəha kaha kupwən me səkīmiāha hāməuvei pehe m kimiaha. Mətə kīpkərəku raka mhə kimiaha ia nari riti sə truvehe mərəha məmwhēn ia kol mīne silva, ¹⁹* rekəm. Mətə kīnərəku raka kimiaha ia nite Kristo in nəri keikei ramasan pik. Kristo in rəmwhēn ia kwəti sipsip sə ratukwatukw pam,

* **1:8:** Jon 20:29, 2Kor 5:7 * **1:9:** Rom 6:22 * **1:10:** Mat 13:16-17 * **1:11:** Sam 22, Aes 53, Luk 24:26-27 * **1:12:** Efes 3:10 * **1:14:** Rom 12:2, Efes 2:3, 4:17-18 * **1:16:** Lev 11:44-45, Mat 5:48 * **1:17:** Mat 6:9, Rom 2:11, 2Tim 4:14, Rev 2:23 * **1:18:** 1Kor 6:20 * **1:19:** Wok Me 20:28, Hip 9:12-14, 1Tes 1:2

nemhæien uə nərəhæien riwən anan irə. ²⁰*Kumwesən ruvərɸi raka in fwe tui nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi, nənə təkwtəkɰuni rɪpko mhə tui nəpɪn sampam ruvehe kətoni in rier pehe masitu ia kɪmiaha. ²¹*Ia Kristo kɪmiaha hiaməni nɪpərɸhienien ia Kumwesən sə rino in rətui mwi ia nemhæien səvənhi nənə muvei pen nasorrien min. Ro iamɪnhi irə Iəmə sə hiamahatətə irə, mamhəmri pen əknekin nətərigien səkɪmiaha irə, in i Kumwesən.

²²*Kɪmiaha hiamesi pen nəgkiariien sə ro nɪpərɸhienien mamhokeikei pərɸhien piəvtaha me. Ia noien nəha hɪənəpərɸi raka nɪmɪruvien me səkɪmiaha həmher. Mətə kɪmiaha tihaməkeikei mhərɪpɪn mamhokeikei pərɸhien kɪmiaha me ia rerɪmiaha pam. ²³*Kɪmiaha hɪənətui mwi ramwhen nəkwərɸhakwərɸa me, nənə, nɪmɪruvien vi sə hɪənətui mwi irə rɪpkuku pen mhə ti tata riti sə tremhə, mətə ruku pen ti Tata riti sə tɪpkemhə mhə. Nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ramɪru mamarə rerin rino kɪmiaha hɪətui mwi. ²⁴*Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Nərmama me pam həmwhen ia nurhi,

nənə namasanien səvənraha ramwhen ia tihɪ nurhi.

Nurhi nəha ramaukei, nənə tihɪn me kamhəsas,

²⁵mətə Nəgkiariien səvəi Iərimənu ramarə ia nuk nuk me.”

Nənə in i nəgkiariien sə kɪnəvisu m kɪmiaha.

2

¹*Ro pen kɪmiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me pam. Tihəpwəh mwi neikuəien, mhəpwəh mwi noien nətərigien səkɪmiaha ro kəru. Tihəpwəh mwi nəmwəkien ia kɪmiaha me, mhəpwəh mwi nɪnien nɪkaremiaha me. ²*Kɪmiaha tihaməkeikei mhəuvehe mhokeikei pɪk nəgkiariien səvəi Kumwesən sə rəmher mhəmwhen iəkunouihɪ əmtəmətə me i kamhasək mə tuhehis. Nəgkiariien i tro kɪmiaha hɪəuvehe mhəpwinari, nənə, Kumwesən ruvehimɪru kɪmiaha. ³*Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kɪmiaha hɪənani əghan namasanien səvəi Iərimənu mhətɪni mə ramasan pɪk anan.”

Kristo in kəruətəri mɪru

⁴*Həuvehe ti Kristo. In nəha kəruətəri mɪru nəha nərmama me hənɪ mə rərəha, mhəpwəh, mətə ia nəmri Kumwesən in kəruətəri keikei anan sə in rɪmərɸi. ⁵*Kɪmiaha mwi hɪəmwhen ia kəruətəri mɪru me kavvrhəkin nɪmwə ia nɪrəha, nɪmwə sə Nənɪmwɪn ramarə irə. Ia nɪmwə nəha, kɪmiaha hɪəmwhən ia pris ikinan me kamhousi əpune nərimɪru me mamhəuvei pen m Kumwesən. Mətə narɪmnari me səməme kɪmiaha hɪəməuvei pen rɪpko mhə nɪpwrai nari mətə kwa nənɪmwɪn. Nənə Kumwesən raməkweɪn amasan ia narɪmnari me nəha hɪəməuvei pen min ti nəri nə mə hɪəməuvei pen ia nəghɪ Iesu Kristo. ⁶*Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Hətɪni ro. Iakaməmri kəruətəri riti fwe Saon,^a

in kəruətəri keikei anan sə iou iakɪmərɸi, kəruətəri nəha tukostat kavvrhəkin nɪmwə irə,

nənə iərmama sə trɪni nɪpərɸhienien irə, in tɪpɪkauris mhə.”

* **1:20:** Wok Me 2:23, Efes 1:4 * **1:21:** Jon 14:6, Rom 4:24, 5:1-2, Rom 10:9 * **1:22:** Jon 13:34, Rom 12:10 * **1:23:** Jon 1:13, Hip 4:12 * **1:24:** Jem 1:10-11 * **2:1:** Efes 4:22, Jem 1:21 * **2:2:** Mat 18:3, 1Kor 3:2 * **2:3:** Sam 34:8 * **2:4:** Mat 21:42, Aes 28:16 * **2:5:** Efes 2:21-22, Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, Rom 12:1 * **2:6:** Rom 9:33, Efes 2:20 ^a **2:6:** Saon in Jerusalem

7* Ro iam̄nhi ir̄ə, k̄ərūəterēi n̄əha in n̄əri keikei tukumiaha n̄ərmama s̄əməme hiam̄əni n̄ip̄arhienien ir̄ə, m̄ətə n̄ərmama s̄əməme h̄əp̄k̄ini mh̄ə n̄ip̄arhienien ir̄ə, k̄ərūəterēi n̄əha r̄əmwhen ia n̄əḡkiariien i ia N̄əkukuə Ikinan rani m̄ə, “K̄ərūəterēi n̄əha n̄əmə kamh̄əuvr̄h̄əkin nimw̄ə h̄ənūə r̄ər̄əha, mh̄əpw̄əh, t̄əkw̄t̄əkw̄uni n̄əha ruv̄əuvehe m̄ino k̄ərūəterēi s̄ə r̄əpi raka pam k̄ərūəterēi me, m̄əkw̄t̄əmhiri əknek̄in pam nimw̄ə.”

8* N̄ənə N̄əkukuə Ikinan rani mwi m̄ə, “In i k̄ərūəterēi riti s̄ə n̄ərmama tuhap̄əti ir̄ə, m̄ine k̄əpwier s̄ə tro ir̄əha h̄əmwei”

Ir̄əha kamh̄əp̄əti ir̄ə ti n̄əri n̄ə m̄ə kamh̄ərui n̄əḡkiariien s̄əv̄əi Kumwes̄ən mamhesi pen a n̄əfe Kumwes̄ən ruv̄əukur̄ən raka fwe kupw̄ən m̄əmri m̄ə tuh̄ə.

9* M̄ətə kimiaha n̄ərmama ia kw̄ənək̄wus i Kumwes̄ən r̄im̄ər̄fi kimiaha, kimiaha pris me s̄əv̄əi kig, kimiaha n̄ərmama ikinan me ia kusen k̄uatia, kimiaha n̄ərmama me s̄əv̄əi Kumwes̄ən əpa. Kino kimiaha iam̄nha ir̄ə m̄ə kimiaha hīəukur̄ən n̄ini irapwien narim̄nari amasan me Kumwes̄ən r̄ino. In r̄in̄ək̄wein ia kimiaha m̄ə th̄arak̄a ia n̄əpit̄əvien mh̄əuvehe ia nukuraanien amasan s̄əv̄ənhi. 10* Fwe kupw̄ən, kimiaha n̄ərmama aūər a me, m̄ətə t̄əkw̄t̄əkw̄uni kimiaha n̄ərmama me s̄əv̄əi Kumwes̄ən. Fwe kupw̄ən, kimiaha n̄ərmama nap̄ien s̄əv̄əi Kumwes̄ən riw̄ən tukumiaha, m̄ətə t̄əkw̄t̄əkw̄uni kimiaha n̄ərmama nap̄ien s̄əv̄ənhi ramar̄ə tukumiaha.

11* N̄ərmama keikei me, kimiaha h̄iam̄when īəpw̄is̄pw̄is me m̄ine n̄ərmama im̄w̄ənraha riw̄ən ia tip̄r̄ənə i. Ro pen iak̄ani pehe tukumiaha i m̄ə tih̄əpw̄əh n̄əs̄enien noien ər̄əha me n̄əha n̄ip̄wramiaha rokeikei pik s̄əməme kamhar̄uaḡən ia n̄əp̄in me m̄ə tuh̄ouraha n̄im̄iruien s̄ək̄imiaha.

12* T̄əkw̄t̄əkw̄uni n̄ərmama s̄əməme h̄əreirei Īərim̄ənu kamh̄əni ər̄əha kimiaha m̄ə kimiaha n̄ək̄ur ər̄əha me. Ro iam̄nhi ir̄ə nar̄əien s̄ək̄imiaha h̄iamar̄ə ir̄ə ia n̄ənim̄nraha tram̄əkeikei matukwatukw, pw̄əh ir̄əha h̄ətoni noien amasan me s̄ək̄imiaha, n̄ənə mh̄əuvehi ut̄ə n̄əghi Kumwes̄ən ia n̄əp̄in n̄əha in truvehe ir̄ə.

N̄ərmama me s̄əv̄əi Iesu Kristo tuham̄əkeikei mh̄əs̄iai n̄ərmama s̄əməme kamh̄ərim̄ənu

13* Ti n̄əri n̄ə m̄ə kimiaha n̄ərmama me s̄əv̄əi Īərim̄ənu s̄ək̄itaha, tiham̄əkeikei mh̄əs̄iai n̄ərmama me pam s̄əməme ham̄əuvehi nas̄or̄ien mamh̄ərim̄ənu. Tih̄əs̄iai ia kig s̄ə in ras̄ori anan, 14 mh̄əs̄iai mwi ia n̄əm̄ə as̄ori me s̄əməme in ram̄ər̄hi irapw ir̄əha kamh̄ərim̄ənu ia n̄əgh̄in. N̄əm̄ə as̄ori me n̄əha, kig ram̄ər̄hi irapw ir̄əha m̄ə tuho n̄əmis̄əien m̄ n̄ərmama s̄əməme kamho noien ər̄əha, n̄ənə mh̄əgn̄əḡini s̄əməme kamho noien amasan. 15* Kimiaha tiham̄əkeikei mh̄əs̄iai n̄əm̄ə as̄ori me pam ti n̄əri n̄ə m̄ə Kumwes̄ən rokeikei m̄ə noien amasan me s̄ək̄imiaha tr̄əsis̄əḡ tar̄hui n̄ərmama me i h̄əreirei nari. Pw̄əh ir̄əha h̄əpw̄əh mwi n̄iniien n̄əḡkiariien arm̄əri me. 16* Ramasan m̄ə h̄iamar̄ə mh̄əmwhen ia n̄ərmama k̄ineivinari ia n̄ir̄əha, m̄ətə tih̄əpw̄əh n̄iniien m̄ə, “Eh, k̄ineivinari ia n̄irak. Iakukur̄ən noien n̄əfe noien ər̄əha iakokeikei.” Kimiaha tiham̄əkeikei mamhar̄ə mh̄əmwhen ia iotukwininari me s̄əv̄əi Kumwes̄ən. 17* Tih̄əs̄iai n̄ərmama me pam. Ti-h̄okeikei pīəvtaha me, n̄ənə tih̄əhekir mh̄əs̄iai Kumwes̄ən, n̄ənə tih̄əs̄iai kig s̄ə ram̄ərim̄ənu.

* 2:7: Mat 21:42 * 2:8: Rom 9:33 * 2:9: Aes 9:2, Aes 40:20-21, 1Tes 2:5, Taet 2:14, Wok Me 26:18, Efes 5:8 * 2:10: Rom 9:25 * 2:11: Sam 39:12, Kal 5:17,24, Jem 4:1 * 2:12: Mat 5:16, Luk 19:44 * 2:13: Taet 3:1 * 2:15: 1Pit 3:16 * 2:16: Kal 5:13 * 2:17: Rom 12:10, Prov 24:21, Mat 22:21

18 * Kimiaha slef me, tihamækeikei mho nækwai nãmæ asori me sækimiaha, nãnæ mhæuvei pen nisaien minraha. Tiho iamĩnhi iræ minraha pam, nãmæ asori me sãmæme kamho rimæru mamasan m kimiaha mine nãmæ asori me sãmæme kamho noien skai me m kimiaha. 19 Ræfo hiamo a narimnari me sãmæme hatukwatukw mætæ nãmæ asori me sækimiaha kamho ræraha ia kimiaha? Trini minuæ hiækurau ia næpin skai me næha, mamhæti pen a m Kumwesæn, Kumwesæn trækwein amasan ia kimiaha. 20 * Trini minuæ hiamo noien æraha, kamho næmisæien m kimiaha tukwe, hiamo nætærigien sækimiaha ræpwæmwis ti nuvehiiien næmisæien næha, noien næha ko kæpwæh nægnæginiiien kimiaha tukwe. Mætæ mæ kimiaha hiamo a noien amasan, nãnæ kamho næmisæien m kimiaha tukwe, Kumwesæn trækwein amasan ia kimiaha trini minuæ hio nætærigien sækimiaha ræpwæmwis ti nuvehiiien næmisæien næha. 21 * Kumwesæn rinækwein ia kimiaha mæ tihæuvehi næmisæien, ti næri næ mæ Kristo in mwi rimæuvehi næmisæien tukumiaha. In rimækupwæn mahatæn noien atukwatukw næha mæ kimiaha tihesi pen a tæmwheki nisun.

22 * Nækukuæ Ikinan rani mæ,
 “In ripko mhæ noien æraha riti,
 kipkregi mhæ neikuæien riti ia tærhun.”

23 * Næpin nærmama hæni nægkiariien æraha iræ, mætæ in ripkæski mhæ iræha. Næpin in rirægi næmisæien ia nîpwran, mætæ in ripkini mhæ mæ trærpwĩn tai nærahaian. Mætæ rinæmri pen narimnari me pam ia rægi Kumwesæn sæ ramækiri atukwatukw nari. 24 * In rimæuvehi noien æraha me sækitaha ia nîpwran ia nei kamarkuau mæ ia nikaren sævæi noien æraha kitaha tsemhæ nãnæ ia nîmiruien sækitaha tsamo noien atukwatukw. Næmisæien me sævænhĩ rimæregi ia nîpwran rino kimiaha hiæuvehe mhasanin. 25 * Fwe kupwæn kimiaha hiæmwħen ia sipsip me sãmæme hænæruæi, mætæ tækwtækwuni kærari ia kimiaha hiævæfærig mhæuvæuvehe ti lærmama ramætui ti sipsip me, in i lærmama ramætui ti nîmiruien sækimiaha.

3

Nîpran mine nærman me sævænraha

1 * Ia noien a mwi næha, kimiaha nîpran me tihamækeikei mhæsiæi nærman me sækimiaha. Nãnæ trini minuæ iræha nepwin hæpkini mhæ nîpærhienien ia nægkiariien sævæi Kumwesæn, mætæ noien a sækimiaha truvi iræha hæuvehe mhahatætæ. Noien sækimiaha ræmwħen mæpi raka mæ hiægkiari minraha.

2 Næpin iræha hætoni mæ noien sækimaha ræmhæ, hiamæsiæi iræha, nãnæ noien næha truvi iræha hæuvehe mahatætæ. 3 * Ræraha mæ hiamasan pen ia nîpwramiaha iruæ ia noien næha sæ hiamææri nîmwai nukwænemiaha, mamhæuvei pen maræmaræ me kino ia kol mine tinari amasan me. 4 Mætæ tihamasan pen imwæ ia rerimiaha sæ kipkætoni mhæ. Ramasan mæ tihæuvehe mho nîpran sãmæme nætærigien sækimiaha ræpou mafafa. Noien iamĩnha iræ ramasan anan ia næmri Kumwesæn mîpkiwæn mhæ. 5 In i noien sævæi nîpran ikinan me fwe kupwæn sãmæme hænæmri pen æknekĩn nætærigien sævænraha ia Kumwesæn. Iræha hænamæsiæi nærman me sævænraha, nãnæ ia noien næha hænamamasan pen ia rerinraha. 6 * Ræmwħen ia Sera, in rino nækwai Epraham, nãnæ mamækwein in mæ iæmæ asori sævænhĩ. Nãnæ kimiaha

* 2:18: Efes 6:5 * 2:20: 1Pit 3:14,17, 1Tes 4:14 * 2:21: Mat 16:24, Jon 13:15 * 2:22: Jon 8:46 * 2:23: Aes 53:7, 1Tes 3:9 * 2:24: Hip 9:28, Rom 6:2,11, Aes 53:5 * 2:25: Aes 53:6, Esik 34:5-6, Mat 9:36, Jon 10:14 * 3:1: Taet 2:5 * 3:3: 1Tim 2:9 * 3:6: Jen 18:12

nipwnati Sera me trini minua hiamo noien amasan, mhəpkehekir mhə nari riti sə ramo nehekieren.

⁷* Ia noien a mwi nəha, kimiaha nərman me tihaməkeikei mharə kimiaha nikare rəgimaha me, mhəukurən mə irəha pran niskaiien səvənraha ripkiskai pik mhə rəmwhen ia iərman. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen nisaiien minraha, ti nəri nə mə kimiaha minraha tihəuvehi pəri nəri amasan i nimiruien rerin. Tiho iamihna irə pwəh nari riti trəpwəh nəsisəgien nəfwakiien me səkimiaha

Nəmisəien kamregi ti noien amasan

⁸ Nəgkariien sampam. Kimiaha pam tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha ruvehe mo kuation, tihapi kimiaha me, mhəkeikei kimiaha me, mho rerimaha riməru tukumiaha me, mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha. ⁹* Trini minua nərmana kamho rərəha ia kimiaha, mətə tihəpwəh nərwinien tai nərəhaien. Trini minua nərmana hai m kimiaha, mətə tihəpwəh nərwinien. Mətə tihəkwein amasan a ia nirəha. Tiho iamihni irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəkwein kimiaha mə tiho noien nəha, mə hiəuvehi namasanien səvənhi. ¹⁰ Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama sə rokeikei nimiruien amasan,
nənə mokeikei mə triregi ramasan ia nəpin me pam,
in traməkeikei məpwəh niuien mwi nəgkariien ərəha me ia nəramin,
məpwəh mwi neikuəien ia tərhun.

¹¹ In traməkeikei mirərig ia noien ərəha me səvənhi, nənə mo a narimnari amasan me.

In traməkeikei mətui suatuk səvəi nəməruien, nənə mukurirə i.

¹² In traməkeikei mo iamihni irə ti nəri nə mə Iərimənu ramətoni amasan nərmana səməme hatukwatukw,
nənə mamətərig amasan ia nəfwakiien səvənraha,

mətə in raməmwəki səməme kamho noien ərəha.”

¹³ Trini minua hiəskai pik ti noien amasan me, sin trouraha kimiaha? Iərmama riti riwən! ¹⁴* Mətə trini minua nəpin me nərwin nərmana kamho kimiaha hiamregi rərəha ia nipwramiaha ti noien atukwatukw səkimiaha, mətə ia nətərigien səkimiaha, kimiaha tihəregi ramasan. Tihəpwəh nehekieren ia nirəha, mhəpwəh nətərig pikien. ¹⁵ Mətə ia rerimaha tihəsiai Kristo mə in Iərimənu səkimiaha. Tihərer mwatuk ia nəpin me pam ti niriipwenien nəgkariien səvəi nisəməme nəha nərmana səməme tuhəres ia kimiaha mə rəfo hiaməmri pen əknekin nətərigien səkimiaha ia Iesu.

¹⁶* Mətə tihəgkari mərə minraha ia nisaiien, mhəpwəh noien nari riti sə tro hiəregi fwe ia rerimaha mə hiəno nərəhaien. Tiho əpa noien amasan me ti nəri nə mə kimiaha nərmana me səvəi Kristo. Trini minua hiamo iamihni irə nərmana me i kamhəni nikaremiaha mə noien səkimiaha rərəha tuhauris ti nəgkariien ərəha me səvənraha. ¹⁷* Trini minua ia nətərigien səvəi Kumwesən mə hiaməuvehi nəmisəien ti noien amasan me səkimiaha, ramasan pik anan mwi məpi raka mə hiaməuvehi nəmisəien ti noien ərəha me səkimiaha. ¹⁸* Ro iamihni irə ti nəri nə mə Kristo rimamhə ti noien ərəha me. Rimamhə nəpin kuation a rinəmwhen. Ko ripkemhə mhə mwi ia nəpin riti. In iərmama atukwatukw anan, mətə rimamhə ti nərmana həkətukwatukw mhə mə truvehi kimiaha hiəvən ti Kumwesən. Hənoui əpune in nənə nipwran remhə, mətə Nənimwin ro in rətui mwi ia nemhəien

* **3:7:** Efes 5:25 * **3:9:** Mat 5:44, 1Tes 5:15, 1Pit 2:23 * **3:14:** Aes 8:12-13, Mat 5:10, 1Tes 2:20, 4:14 * **3:16:** 1Tes 2:12 * **3:17:** 1Tes 2:20 * **3:18:** Rom 6:10, Efes 2:18

səvənhi, ¹⁹ nənə ia niskaiien səvəi Nənīmwin nəha in revən mini irapw nəgkiariien riti ti nənīmwin me i ia kalapus, ²⁰ *səməme hənəmərui nəkwai Kumwesən fwe kupwən anan nəpin Kumwesən ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi ia nəpin Noa rinauvrhəkin nitətə. Nərmama eit a, irəha kəmhəmak ia nəkwai nitətə, Kumwesən rīməuvehimiru irəha ia nui. ²¹ *Nui nəha, in nə nənīmwi pəptaes sə rauvehimiru kīmiaha nəha təkwətəkuni. Pəptaes i rīpko mhə nīpwran i mə rinaikuas raka nəmtigei ia nīpwrai iərmama, mətə nīpwran mə hiəres Kumwesən mə rerīmiaha truvehe mamasan məmher. Pəptaes nəha rukurən nuvehimiruien kīmiaha iamīnha irə ti nəri nə mə Iesu Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²² *Iesu nəha, in ruvavən raka fwe ia neiai, maməkure ia nīkare Kumwesən mwatuk, nagelo me, mīne nənīmwin me səməme kəmhəuvehi nasoriien mīne niskaiien kəmhəsiai in, mamho nəkwai.

4

Narəien kamarə irə kamesi pen nəkwai Kumwesən

¹ *Nəpin Kristo ramarə ia tīprənə i, in rīregi nəmisəien ia nīpwran. Ro pen kīmiaha mwi tihəməkeikei mhəuvehi nətərigien rəmwhen ia səvənhi mə tro kīmiaha hiəskai, ti nəri nə mə nərmama səməme kəmhəregi nəmisəien ia nīpwranraha rəmwhen ia Kristo, irəha həpwəh mwi noien noien ərəha. ² *Ro pen nəpin hiamarə ia tīprənə i, tihəpwəh nesi penien noien ərəha me səməme rerīmiaha rokeikei, mətə tihesi pen suatuk səvəi noien nəkwai Kumwesən. ³ *Nəpin sə ruvəuvehe muvəukurau raka hiənarə irə rinəpwəmwis mīnəmwhen. Ia nəpin nəha kīmiaha hiənamo noien ərəha me səməme nərmama hərəirei Kumwesən hokeikei pik. Hiāməri əpnəpen kīmiaha me, mamho noien ərəha me nīpwramiaha rokeikei, mamhənīmwi nənīmwiien skai mamhakonə irə, mamhətui pik nərhəhien, mamho lafet ərəha me, nənə mamhəfwaki m nənīmwi nari me noien i in noien ərəha anan. ⁴ Ipwet mīne nərmama me nəha hərəirei Kumwesən nənimenraha ramier ti nəri nə mə kīmiaha tihəpkaiu mhə mhəuvən kīmiaha mīnraha, mhəpko mhə noien ərəha me sə rasori pik anan. Nənə irəha kəmhəni ərəha kīmiaha tukwe. ⁵ *Mətə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə hənəfarə irə. In raməger mwatuk mə trəkiri nərmama həuvamhə mīne səməme kəmhəmīru. ⁶ *Ro pen kīnəvisau raka mwi nəgkiariien amasan səvəi Kristo m nərmama səməme həuvamhə, mə nəri auər a haməuvehi nərpwinien ia nīpwranraha mhemhə rəmwhen ia nərmama pam, mətə ia nənīmwinraha kəmhərə mamhesi pen nəkwai Kumwesən.

⁷ *Nəpin sə narimnari me pam tuhəiwən irə ruvəuvehe ipaka. Ro pen tihəpwəh nakonəien ia nənīmwiien skai. Nətərigien səkīmiaha traməkeikei məmak amasan mə hiəukurən nəfwakiiēn. ⁸ *Nəri sə tihəkupwən mho in i tihəməkeikei mhokeikei kīmiaha me ia rerīmiaha pam ti nəri nə mə nokeikeiēn ramosəman noien ərəha me həpik hiəpkətoni mhə. ⁹ *Ramasan mə tihəsəvər ia rukwənu me səkīmiaha tukumiaha me, mhəpwəh nəgkiari əgkiari pikien tukwe. ¹⁰ *Kīmiaha kuatia kuatia hiaməuvehi nari riti sə Kumwesən rīməuvei pehe m kīmiaha ramo hiamskai ti noien wok səvənhi.

* **3:20:** Jen 6-7 * **3:21:** Hip 10:22 * **3:22:** Mat 22:44, Efes 1:20-21 * **4:1:** Rom 6:2,7 * **4:2:** 1Jon 2:16 * **4:3:** Efes 2:2-3 * **4:5:** Wok Me 10:42 * **4:6:** Rom 8:10, 1Kor 5:5 * **4:7:** Rom 13:11-12, 1Kor 10:11, 1Jon 2:18 * **4:8:** 1Pit 1:22, Jem 5:20 * **4:9:** Hip 13:2 * **4:10:** Rom 12:6-8

Ro iam̄nhi ir̄a tiham̄ekeikei m̄ho r̄amw̄hen ia iotukw̄ininari s̄a ram̄t̄ui amasan ti naut̄a s̄av̄ai iam̄a asori s̄av̄nhi, n̄n̄a, mh̄auvehi namasanien me i s̄ap̄ams̄ap̄a Kumwes̄an rin̄ariari pehe, m̄hasitu ia kimiaha me ir̄a. ¹¹*Tr̄ini min̄ūa kimiaha riti in īarmama s̄av̄ai n̄avisauien, ramasan m̄a in tr̄avisau min̄i ir̄apw̄ n̄agkiariien s̄av̄ai Kumwes̄an. Tr̄ini min̄ūa kimiaha riti in īarmama s̄av̄ai nasituien, ramasan m̄a in trasitu, mo ia n̄asaninien s̄a Kumwes̄an rauvei pen min. M̄a kimiaha h̄io iam̄nha ir̄a, n̄armama tuh̄at̄a narim̄nari me h̄iamo n̄n̄a mh̄agn̄egini Kumwes̄an ti Iesu Kristo. Pw̄ah nasoriien min̄e n̄arim̄nuien krauev̄an tukwe in ia nuk nuk me. Oūah, pw̄ah ro iam̄nhi.

N̄amis̄aien kamo m̄ n̄armama me s̄av̄ai Iesu Kristo

¹²*N̄armama keikei me. R̄ar̄aha m̄a h̄iam̄ark̄arinari ia n̄amis̄aien i r̄amw̄hen ia napw̄ s̄a rauvehe tukumiaha n̄aha t̄akwt̄akw̄uni m̄a tro m̄at̄a sas ia nahat̄at̄aien s̄akimiaha. H̄iaukur̄an m̄a ripko mh̄a kimiaha ap̄a h̄iam̄regi n̄amis̄aien me iam̄nha ir̄a. ¹³*M̄at̄a ramasan m̄a rerimiaha tragien ti n̄ari n̄a m̄a n̄amis̄aien me i h̄iam̄regi h̄amw̄hen a ia s̄am̄ame Kristo rim̄aregi. Tr̄ini min̄ūa h̄iamo iam̄nhi ir̄a, n̄n̄a rerimiaha tragien pik anan n̄ap̄in tuk̄at̄oni in rier pehe ia niskaiien s̄av̄nhi. ¹⁴*Tr̄ini min̄ūa n̄armama kamh̄ani ar̄aha kimiaha ti n̄aghi Kristo, n̄n̄a, rerimiaha tragien, ti n̄ari n̄a m̄a N̄an̄im̄win asori s̄av̄ai Kumwes̄an ramar̄a ia kimiaha. ¹⁵M̄at̄a r̄ar̄aha m̄a kimiaha riti rousi ap̄une īarmama, ūa rakres, ūa r̄arui loa, ūa rani neikūaien mamouraha n̄aghi īarmama ir̄a. Tr̄ini min̄ūa kimiaha riti ro iam̄nhi ir̄a, ratukwatukw̄ a m̄a tuko n̄amis̄aien min. ¹⁶*M̄at̄a tr̄ini min̄ūa kamo n̄amis̄aien m̄ kimiaha riti ti n̄ari n̄a me in īarmama riti s̄av̄ai Kristo, ramasan m̄a īarmama n̄aha tr̄apw̄ah naurisien, m̄at̄a pw̄ah in rini n̄aghi Kristo muvehi ut̄a Kumwes̄an ir̄a. ¹⁷*Iakani iam̄nhi ir̄a ti n̄ari n̄a m̄a n̄ap̄in s̄a Kumwes̄an tr̄akiri noien me s̄av̄ai n̄armama ir̄a ruv̄auvehe n̄aha t̄akwt̄akw̄uni, n̄n̄a in trukupw̄an makiri noien me s̄akitaha n̄armama s̄am̄ame samar̄a ia n̄akwai nimw̄a s̄av̄nhi. Tr̄ini min̄ūa rukupw̄an ia kitaha, n̄n̄a tr̄afo ia n̄armama s̄am̄ame kamh̄arui n̄agkiariien amasan s̄av̄nhi? In tr̄akiri noien me s̄av̄anraha kurir̄a ik̄in, mo riskai mwi min̄raha m̄api raka. ¹⁸*N̄akukuā Ikinan rani m̄a, “Tr̄ini min̄ūa r̄aknek̄in ti n̄armama atukwatukw̄ me m̄a tuh̄auvehi nim̄ruuien, n̄n̄a r̄afo ia n̄armama s̄am̄ame h̄ap̄kis̄iaia mh̄a Kumwes̄an mamho noien ar̄aha, ir̄aha tuh̄afa mh̄auvehi nim̄ruuien?”

¹⁹*Ro iam̄nhi ir̄a n̄armama s̄am̄ame kamh̄aregi n̄amis̄aien, m̄at̄a ti n̄ari n̄a m̄a n̄at̄arigien s̄av̄ai Kumwes̄an, ramasan m̄a ir̄aha tuham̄mwur pen ia noien amasan, n̄n̄a, mh̄amri pen nim̄ruuien s̄av̄anraha ia r̄agi Kumwes̄an m̄a tr̄atui amasan tukwe. Ir̄aha h̄iaukur̄an n̄at̄agiteien ir̄a. In Kumwes̄an rino neia min̄e tipr̄an̄a min̄e narim̄nari me pam.

5

N̄av̄ahagien rev̄an ti elta me s̄av̄ai n̄afwakiiien min̄e nt̄amarua me

¹*N̄n̄a iakokeikei m̄a tak̄agkiari kwopti m̄ kimiaha elta me s̄av̄ai n̄afwakiiien. Iou elta riti s̄av̄ai n̄afwakiiien iak̄amw̄hen a ia kimiaha. Iakin̄at̄oni Kristo ia n̄anim̄ek̄ n̄ap̄in r̄iregi n̄amis̄aien me ia n̄ipw̄ran. Narim̄nari asori me i ripko mh̄a tui h̄aier pehe iou mwi tak̄at̄oni. ²*Kimiaha

* 4:11: 1Kor 10:31 * 4:12: 1Tes 1:6-7 * 4:13: Wok Me 5:41, Rom 8:17, 2Tim 2:12, Jem 1:2

* 4:14: Sam 89:50-51, 1Tes 2:20 * 4:16: Wok Me 11:26, Fil 1:20 * 4:17: Jer 25:29, 2Tes 1:8

* 4:18: Luk 23:31 * 4:19: Sam 31:5 * 5:1: Rom 8:17 * 5:2: Jon 21:15-17, Wok Me 20:28, Flm 14, Taet 1:11

tihamækeikei mhætui amasan ti nœrmama me sœvæi Kumwesæn sœmœme in rinœmri iræha ia rægimiahaha. Iræha hœmwhen ia sipsip me sœvœnhi. Rœræha mœ tihætui amasan ti niræha rerimiahaha rœpwæh nœgienien, mœtœ tihætui amasan ti niræha rerimiahaha raqien rœmwhen Kumwesæn rokeikei. Nœnœ rerimiahaha trœpwæh nirhiien mœ tihœuvehi mane irœ. Mœtœ tihætui amasan a ti niræha ti nœri nœ mœ rerimiahaha ramœgien mœ tihasisitu. ³ *Nœnœ rœræha mœ tihœfiœutœ kimiahaha me, mamhœrimœnu ia sipsip me i sœmœme Kumwesæn rinœmri iræha ia rægimiahaha, mœtœ tiho noien sœ ratukwatukw mamasan mœ iræha hœukurœn nœtoniien mhœsi pen noien sœkimiahaha. ⁴ *Iœmœ sœ rasori anan ia nœrmama sœmœme kamhætui ti sipsip me trier pehe, nœnœ nœpin nœha in trœgnœgini kimiahaha muvei pehe nasoriiien m kimiahaha sœ tripkœiwœn mhœ.

⁵ *Ia noien a mwi nœha kimiahaha ntœmaruœ me tihamækeikei mhœsiai elta me sœvœi nœfwakiien. Kimiahaha pam anan tihœuvehi irapw nœtœrgien sœkimiahaha reiwiœu mhœsiti ia kimiahaha me, ti nœri nœ mœ Nœkukuœ Ikinan rani mœ, “Kumwesæn rerin riœkœgien mhœ ti nœrmama sœmœme kamhœfiœutœ ia niræha, mœtœ ramœriari pen namasanien sœvœnhi m nœrmama sœmœme kamhœuvehi irapw iræha.”

⁶ *Ro pen kimiahaha tihœuvehi irapw atukw kimiahaha, mhœrœ tegin rœgi Kumwesæn œsanin, mœ in truvehi utœ kimiahaha ia nœpin atukwatukw sœvœnhi.

⁷ *Nœnœ tihœuvehi pam katipœ pœmpœm me sœkimiahaha mhœuvehe mhœmri pen m Kumwesæn ti nœri nœ mœ nœpin me rerin ramrhi kimiahaha.

⁸ *Hœtui mhætui amasan ti nœri nœ mœ iœremhœ asori Setan ramœmwœki kimiahaha. In rœmwhen ia laeon riti sœ ramœkri asori mamœvœn mamœtui iœrmama mœ trœni. ⁹ *Tihœrer œknekin ia nahatœtœien sœkimiahaha mhœpwæh nœseniien in, ti nœri nœ mœ hiœukurœn mœ ia kwopun me pam ia tiprœnœ i kamo nœmisœien m piœvtaha me ti nœghi Iesu rœmwhen a ia nœmisœien me i kamo m kimiahaha.

¹⁰ *Kumwesæn in nukune namasanien me pam. In rinœkwein ia kimiahaha hiœuvehe mhœ kuatia kimiahaha Kristo mœ tihœrœ kimiahaha min ia nasoriiien sœvœnhi sœ tripkœiwœn mhœ. Kurirœ ia nœmisœien kwakwa nœha hiamregi, in tromasan kimiahaha, mœmri œknekin kimiahaha hiœuvehe mhœskai mhœpwæh nikiukiuien. ¹¹ Pwæh in rœrimœnu ia nuk nuk me. Ouœh, pwæh ro iamœnhi.

Nœgkiariien sampam

¹² Sœlas i kimrau min, iakamœtoni mœ in piœvtaha riti iakukurœn nœtigiteien irœ, in rinasitu ia nirak mirai pen nœgkiariien sœiou ia nœkukuœ i. Iakamœrhi pehe nœkukuœ i tukumiahaha, mamœrpwi œknekin kimiahaha, mani irapw mœ in i namasanien pœrhien sœvœi Kumwesæn tihœrer œknekin irœ. ¹³ *Pran sœ ramœrœ ia Papiilon^a Kumwesæn rimœrfi kimiahaha min, in rani ramasan tukumiahaha, nœnœ nœrik Mak, in mwi rani ramasan tukumiahaha. ¹⁴ *Tihœni ramasan tukumiahaha me, mhœkei m kimiahaha me ia nœkeiien sœ rahatœn nokeikeiien. Pwæh nœmœrinuien tramœrœ tukumiahaha pam nœrmama me sœvœi Kristo.

* **5:3:** 2Kor 1:24, Fil 3:17, Taet 2:7 * **5:4:** Hip 13:20, 1Kor 9:25 * **5:5:** Efes 5:21, Jem 4:6 * **5:6:** Mat 23:12, Jem 4:10 * **5:7:** Sam 55:22, Mat 6:25-30 * **5:8:** 1Tes 5:6 * **5:9:** Efes 6:11-13, Jem 4:7 * **5:10:** 1Tes 2:12, 1Tes 1:6 * **5:13:** 2Tim 4:11 a **5:13:** Ia vas 13 Pita rini nœgkiariien i mœ, “Pran sœ ramœrœ ia Papiilon.” Ripko mhœ Papiilon taon asori nœha Oltestamen ramœgkiari irœ, mœtœ rosi Pita rani Papiilon in taon nœha Rom. Pran sœ ramœrœ fwe ikin in nœha nakalasia me sœvœi Iesu Kristo ia taon nœha. * **5:14:** 1Kor 16:20

Seken Pita Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpɪn riti ipaka ti nuk 66, Pita rirai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nakalasia me fwe profens nəha kani mə Esia Maenor. Nəmisəien sə kɪnamo ia nakalasia me nəha fwe Esia Maenor rino sampam. Mətə nahatən eikuə me həuvehe mwɪ ti nɪrəha. Pita rini pen ti nakalasia me mə irəha tuhəukurən amasan nari nənə mhərər əknekɪn ia nahatətəien səvənraha. Noien nəha trəkoui raka nahatən eikuə me ti nɪrəha. Pita rini pen mə Kumwesən trouraha nahatən eikuə me. Ti nəri nə mə Iesu Kristo truvehe mwɪ, Pita rini pen ti nakalasia me mə tuharə ia narəien sə ro ikinan.

¹ Iou Saemon Pita, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo, nənə, iou aposol riti səvənhi.

Iakamrai nəkukuə i m kɪmiaha nərmama me səməme hiaməuvehi nahatətəien riti sə krouamasan pik rouəmmənwhen a ia nahatətəien səkɪmaha. Hiaməuvehi nahatətəien ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən mɪne iərmama sə rauvehimiru kitaha Iesu Kristo.

² *Pwəh namasanien mɪne nəmərinuien krouvehe rouasori mwɪ tukumi-aha ti nəri nə mə hiəukurən Kumwesən mɪne Iesu Iərimənu səkitaha.

Noien me nərmama tuho trahatən pen mə irəha həukurən amasan Iesu Kristo

³ *Ia nɪskaiien səvəi Kumwesən, in ruvei pehe m kitaha narimnari me pam səməme tsaməkeikei mhəuvehi səvəi nɪmɪruien mɪne noien me səməme hatukwatukw nənə rerin ragien tukwe. Narimnari me nəha həməier pehe tukutaha ti nəri nə mə kitaha səukurən Kumwesən sə in rinəkwein kitaha mə tsəuvehi pəri nasorien səvənhi mɪne namasanien səvənhi. ⁴ Ia narimnari me nəha, in riməuvei pehe m kitaha promes keikei me səvənhi hasori pik. In riməuvei pehe promes me i mə tihəuvehi pwəh hasitu ia kɪmiaha hiaraka ia noien ərəha me səvəi tiprənə i səməme kamhouraha nərmama ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mə tuho, nənə hiəukurən nuveheien mho kuatia ia nɪmɪruien səvəi Kumwesən.

⁵ Ro iamɪnha irə kɪmiaha tihaməkeikei mhousari mhakutan pen noien me i ia nahatətəien səkɪmiaha. Tihəkupwən mhakutan pen noien amasan, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ nukurənien, ⁶ *nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ noien i sə hiaməkoui atukw kɪmiaha, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ nərerien sə hiamərər əknekɪn irə ia nəpɪn me, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ noien i sə hiamo narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ⁷ nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ nokeikeien i sə hiamokeikei piəvtaha me irə, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwɪ nokeikeien i sə hiamokeikei nərmama me pam irə. ⁸ Ramasan mə tiho noien me nəha. Nəpɪn noien me nəha rasori pik ia nɪmɪruien səkɪmiaha, ro kɪmiaha hiəpkarə auər a mhə, mətə kɪmaha tihəukurən amasan Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə nɪmɪruien səkɪmiaha trukue mo kwənkwan. ⁹ Mətə iərmama sə rɪpkə mhə noien me nəha in rənouhen iərmama sə nənimen rɪfwə ko rɪpkəti pen mhə isɪpwɪn, nənə in rənouenou mə Iesu rɪnəikuas raka noien ərəha me səvənhi səməme in rino fwe kupwən.

¹⁰ Ro iamɪnhi irə piak me tihaməkeikei mhousari əknekɪn mə tiho noien me nəha, nənə ramahatən pen mə Kumwesən rimərɪfi pərɪhien kɪmiaha, məkwein

* 1:2: Jut 2   * 1:3: 1Tes 2:9   * 1:6: Kal 5:22-23

kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Ro pen trini minuə hiamō noien me nəha ko hiəpkimwei mhə nəpin riti. ¹¹ Nənə nəpin Iesu Kristo İərimənu səkitaha truvehe irə, in truvehimiru kimiaha, nənə, məseni kimiaha hiəuvnimwə ia nitətə səvənhi sə in trərimənu irə ia nuk nuk me.

Nəgkiariien səvəi profet me ia Nəkukua İkinan

¹² *Ro pen nəpin me pam takaməkeikei mo a pwəh rerimiahā ramrhi narimnari me i, nəri auər a mə hiəukurən nənə mamhərer əknəkən ia nıpərhiendien sə hiəuvəuvehi raka. ¹³ *Nəpin iakamiru ihi ia nıpwrak i, rerik ramrhi mə ratukwatukw mə takini nəgkiariien i məsuəpwiri kimiaha irə pwəh rerimiahā ramrhi, ¹⁴ *ti nəri nə mə iakukurən mə tripkō mhə tui iakemhə, məpwəh nıpwrak i rəmwhen ia Iesu Kristo İərimənu səkitaha ruvəni pehe raka tukw iou i. ¹⁵ Nənə takaməkeikei məmwur nəha təkwətəkwuni mə tihəpwəh nenouenouien ia narimnari me i nəpin iaku-mhə raka mier ia tıprənə i.

¹⁶ *Nəpin iahaməni irapw tukumiahā mə Iesu Kristo truvehe mwi ia nıskaiien, iahəpkini mhə kwənagei me irə səməmə iərmama rani a ia nətərigien səvənhi, mətə kimrahar iahərənətoni atukwatukw ia nənimemrahar nıskaiien mine nukuraanien asori səvənhi. ¹⁷⁻¹⁸ *İakani iamınhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən, kimrahar^a iahamaravən ia təkuər ikinan kimaha Iesu. Ia nəpin nəha Tata Kumwesən ruvei pen nısiaien m Iesu, nənə mo nukuraanien rəhiapw mier ia nıpwran, nənə reri Kumwesən rini mə, “In i nərik keikei, rerik ragien pik tukwe.” Kimrahar iaharregi nəgkiariien nəha ruku pen fwe ia neiai muvehe.

¹⁹ Kitaha səukurən mwi mə nəgkiariien səvəi profet kupwən me ro nıpərhiendien. Ramasan mə kimiaha tihətərig amasan irə ti nəri nə mə nəgkiariien səvəi profet kupwən me rəmwhen ia laet sə raməhiapw ia nəpitəvien. Laet nəha traməhiapw iamınha irə meste ruvəran pen ia nəpin asori nəha nənə koufətətəiə rutə ia rerimiahā. ²⁰ Nəri sə tihəkupwən mhəukurən ro iamınhi irə. Nəgkiariien me pam səvəi profet me ia Nəkukua İkinan riti riwən in nəgkiariien atukw səvəi profet riti. ²¹ *İakani iamınhi irə ti nəri nə mə profet me hənəpkini irapw mhə nətərigien atukw səvənraha, mətə irəha nərmama səməmə Nənimwın İkinan riri irəha mo irəha həni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Kumwesən.

2

Nahatən eikuə me Kumwesən trouraha irəha

¹ *Mətə fwe kupwən profet eikuə me nəha ikin ia reri nəkur İsel. Ia noien a mwi nəha kimiaha tihətoni nahatən eikuə me ia rerimiahā. Irəha tuhəuvehe afafa, mhahatən kimiaha ia neikuəien me səməmə tuhouraha nari. Irəha tuhəni mə rekəm rıpkō mhə Iesu in iəmə asori sə rinərəku raka irəha meivinari ia nırəha. Ti noien nəha kamhō Kumwesən trouraha akwauakw irəha. ² Nərmama həpik tuhəkurirə pen nahatən eikuə me nəha ia noien ərəha sə irəha kamhō ramo naurisien. Ro iamınhi irə nərmama nerpwin mwi tuhəni ərəha suatuk səvəi nıpərhiendien. ³ *Ti nəri nə mə nahatən eikuə me nəha hokeikei pik mane, irəha tuhəni neikuəien me m kimiaha mə tihəuvei pen mane mınraha. Kumwesən ruvəni raka tui ia Nəkukua İkinan

* **1:12:** Jut 5   * **1:13:** 2Tes 3:1   * **1:14:** 2Kor 5:1, Jon 21:18-19   * **1:16:** Mat 17:1-5   * **1:17-18:** Mat 17:5   a **1:17-18:** İrəhar nə Pita, Jemes, mine Jon   * **1:21:** 2Tim 3:16, 1Pit 1:11   * **2:1:** Mat 24:11, Jut 4   * **2:3:** Rom 16:18, 1Tes 2:5

mə trərpwɪn noien ərəha me səvənraha, nənə, mɪnərəer mwatuk mə trouraha irəha məpwəh napriien.

4 *Kimiaha hiəukurən. Fwe kupwən, nəpɪn nagelo me nepwɪn həno noien ərəha, Kumwesən rɪpkəkwtəmhiiri mhə nərpwɪniien səvənraha, mətə rɪnərihi irəha ia jen, mərəarki pen irəha ia kwopun riti fwe inhəripw^a mə tuhamarə ikin ia nəpɪtəvɪn meste nəpɪn in trərpwɪn noien ərəha me irə. 5 *Nənə Kumwesən rɪpkəkwtəmhiiri mhə nərpwɪniien səvəi nərmama kupwən me səməme kamhəriui nəkwən ia nəpɪn səvəi Noa, mətə rɪnouraha irəha ia nui asori. Mətə Noa rɪməni irapw nəgkiariien səvəi noien atukwatukw, nənə Kumwesən ruvehimɪru in mɪne nərmama me səvənhi irəha pam sefen.

6 *Nənə Kumwesən rɪno nərpwɪniien tɪ nərəhaien səvəi nəkur Sotom mɪne Komora, rɪməuvani taon mɪ nəha ia napw kroun nɪmwɾakw ia nɪrau. In ro iəmɪnha irə mə trahatən nəfe tro m nərmama səməme kamhəriui nəkwən.

7 *Mətə in rɪməuvehimɪru Lot. Iəmə nəha in iəmə atukwatukw, nənə rerɪn raməmɪsə tɪ noien ərəha sə ramo naurɪsɪen səvəi nəkur ərəha me nəha ikin.

8 In ramarə irəha mɪnraha, mamətɔni noien ərəha me nəha kamho, mamregi nəgkiariien ərəha me nəha kamhəni, ia nəpɪn me pam rerɪn sə ratukwatukw raməmɪsə pɪk tukwe. 9 *Narimnari me nəha ramahatan mə Iərɪmənu rukurən nuvehimɪruuien nərmama me səməme kamhəsiai in, mamho noien me sə in rokeikei, nənə rukurən nɪpeki rakaien irəha ia nərəhaien sə kamharə irə. Mətə nərmama səməme həpkatukwatukw mhə Kumwesən rukurən nərpwɪniien noien ərəha me səvənraha təkwtəkwuni, marə mo tukuahag mwɪ irəha rəmwhen ia nərmama ia kalapus, mamevən meste in truvei pen nərpwɪniien sampam mɪnraha ia nəpɪn kurirə. 10 *Kumwesən truvei pen nərpwɪniien m nərmama ərəha me pam, mətə truvei pen nərpwɪniien asori mɪnraha nəha səməme kamhesi pen noien əmkemik me nɪpwrənraha rokeikei pɪk, mamhətə ərəha nasorɪien sə kauvehi kamərɪmənu irə.

Nahatən eikuə me nəha səməme iakaməgkiari ia nɪrəha, irəha kamhərpwi irəha, mamho kənkapwənraha, mamhəni nəgkiariien ərəha me ia nagelo me ia neiai mhəpwəh nehekɪriien. 11 *Nəri auər a mə nagelo me nəha irəha həskai nənə nəgsənraha rasori məpi raka nərmama me nəha, mətə irəha həpkɪni ərəha mhə irəha riti ia nəmri Iərɪmənu. 12 *Mətə nahatən eikuə me nəha kamhəni ərəha narimnari me səməme irəha həpkukurən mhə. Irəha həmwhen ia nəri əprɪn me nətəriɡɪen səvənraha riwən, mətə kamho a nari sə hokeikei. Nəri əprɪn me nəha kɪməkwəhi irəha mə kwənkru trousi tərɪni irəha, kousi əpune irəha. Kumwesən trouraha mwɪ nahatən eikuə me nəha rəmwhen ia nəri əprɪn me nəha.

13 *In trərəku irəha ia nərəhaien tɪ nəri nə mə irəha həno nərəhaien m nərmama. Ia nətəien səvənraha noien i ramasan pɪk mə ia rukwəsɪkər tuhani pɪk nari mhənɪmwɪ pɪk. Irəha həmwhen ia tɪnari əmkemik, uə təmwiki nɪmwəpw sə ramo aurɪs kɪmiaha. Irəha həuvehe mhani nari kɪmiaha mɪnraha, mətə kamheikuə ia kɪmiaha rerɪnraha ragɪen a. 14 Ia nəmrɪnraha kamhətə pɪk nɪpran me, mamhakres irəha, mhəpkəpwɪs mhə ia noien ərəha. Irəha kamhəvi nərmama səməme nətəriɡɪen səvənraha rɪpkiskai mhə mə tuhəuvən mhə noien ərəha. Rerɪnraha rokeikei pɪk mane. Kinahatən amasan

* 2:4: Jut 6 a 2:4: Ia nəgkiariien Krik, kwopun nəha inhəripw sə Pita rani nəghɪn nə Tartaros. Nəkur Kris həməni kwopun nəha mə kwopun kamərpwɪn noien ərəha me ikin səvəi nənɪmwɪn ərəha me mɪne nərmama me səməme hənəriui nəkwai Kumwesən. * 2:5: Jen 6–8, 8:18, 2Tes 3:6 * 2:6: Jen 19:24, Jut 7 * 2:7: Jen 19:1-16 * 2:9: 1Kor 10:13, Jut 6 * 2:10: Jut 7-8,16 * 2:11: Jut 9 * 2:12: Jut 10 * 2:13: Jut 12

irəha irə. Irəha nīpwnəti nərəhāien Kumwesən raməkwein ərəha ia nīrəha!
 15 *Irəha hənəpwəh suatuk sə ratukwatukw, nənə mhəikou mamhesi pen
 suatuk səvəi Palam tini Peor, iərmama sə rokeikei pik nuvehiiēn mane ia
 noien ərəha. 16 *Mətə togki riti rinəski ti noien ərəha me səvənhi. Kitaha
 səukurən mə togki ripkəgkiari mhə, mətə Kumwesən rino togki rəgkiari ia reri
 iərmama mə trinise noien ikou səvəi profet nəha.

17 *Nahatən eikuə me nəha həmwhen ia nəmri nui me səməme hənəmə,
 uə nəpuə sə nimətəgi riməpeki raka nənə nesən riwən irə. Kumwesən
 rinəpnəpenə raka ia nəpitəvien asori mə səvənraha. 18 *Irəha kamhəfiutə
 ia nīrəha me, mamhəni nəgkiariien arməri me, mamhəvi nəmə me səməme
 həkparaka a i ia nəkur kamharə ia nəpitəvien mə tuhəuvehe mhə noien
 ərəha me sə ramo naurisien nīpwrənraha rokeikei pik. 19 *Irəha kamhəni
 pen ti nəmə me nəha mə tukeivinari ia nīrəha, mətə nahatən eikuə me nəha
 irəha slef me səvəi noien sə ramouraha nərmama. Iakani iamīnhi irə ti
 nəri nə mə iərmama riti in slef səvəi nəfe noien sə ramərimənu irə. 20 *Iesu
 Kristo in Iərimənu səkitaha, nənə, in mwī Iərmama sə rauvehimīru kitaha.
 Nərmama səməme həukurən in həukurən narakaian ia noien əmkemik me
 səvəi tīprənə i. Mətə mə hərərig pen mwī kurirə ikin, noien me nəha həkwi
 mwī irəha, mamhəvei irəpw niskaiien səvənraha, tuharə ia narəien sə
 rərəha məpi raka narəien sə kupwən. 21 *Trini minuə irəha hamreigēi anan
 suatuk səvəi natukwatukwien, ramasan pik məpi raka mə irəha həuvəukurən
 suatuk nəha nənə kurirə irə həuvsini pen təkutanraha ia nəgkiariien ikinan
 sə Kumwesən riməuvei pen minraha. 22 *Noien səvəi nərmama me nəha
 ramahatən mə nəgkiariien i kamīni rerin ro nīpərhiēnien: “Kuri reuə mīrərig
 pen maməni newəien səvənhi. Kinəvərui raka pikə revən mamaru mwī ia
 nəmtingēi.”

3

Nəpin nəha kani mə nəpin səvəi Iərimənu

1 *Nərmama keikei me, in i nəkukuə səiəu sə ro kəru irə rauvehe tukumi-
 aha. Iakimərai irəu pəri mə takəsəpwiri nətərigien atukwatukw səkimiaha
 ia nīrau, pwəh rerimīahā ramrhi 2 *nəfe profet ikinan me fwe kupwən
 haməkupwən mhəni irəpw mə tuhəier pehe mine nəgkiariien i Iərimənu sə
 rauvehimīru kitaha riməni pehe tukumiaha ia tərhuī aposol me səkimiaha.

3 *Nəri sə tihəkupwən mhəukurən ro iamīnhi irə. Trəməvən ipaka ti nəpin
 sampam nərmama nəpwīn tuhəuvehe irəha tuhəmesi pen nəfe noien ərəha
 me nətərigien səvənraha rokeikei. Irəha tuharis ia Kumwesən, 4 *mhəni mə,
 “Rəfo? Riməni mə truvehe mwī, mətə in pəku? Nəpin kaha me səkitaha
 hāmamhə meste pehe nəha təkwtəkwuni narimnari me pam həkporəiti mhə
 kamho a iamīnhi irə. Fwe kupwən anan, nəpin kino tīprənə meste pehe
 təkwtəkwuni, narimnari me pam kamho a nari kuatia.” 5 *Kamhəni iamīnhi
 irə mətə irəha həkokeikei mhə mə tuhətərig fwe tui anan ia nəgkiariien
 səvənhi Kumwesən ro neiai mine tīprənə, nənə mo tīprənə rutə ia kurkwai
 nui, muvehi nui mo kwopun me pam ia təkure tīprənə irə, 6 *nənə marə

* 2:15: Nam 22:7, Jut 11, Rev 2:14 * 2:16: Nam 22:28-35 * 2:17: Jut 12-13 * 2:18: Jut 16

* 2:19: Jon 8:34 * 2:20: Mat 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Prov 26:11 * 3:1: 2Pit

1:13 * 3:2: Jut 17 * 3:3: 1Tim 4:1, Jut 18 * 3:4: Aes 5:19, Esik 12:22, Mat 24:48 * 3:5:

Jen 1:6-9 * 3:6: Jen 7:11-21, 2Tes 2:5

makiətənimw mwi tɪprənə kupwən, mouraha ia nui nəha. ⁷ Nəgkiariien nəha səvəi Kumwesən raməkwtəmhiri neiai mine tɪprənə krauarə təkwtəkwuni. Irau trouarə roueste nəpɪn in truvani irau ia nəpw ia nəpɪn sə in trərpwin noien ərəha me irə səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwən, mouraha irəha.

⁸ *Mətə nərmama keikei me, tihəpwəh nenouenouien nari kuatia i mə ia nətərigien səvəi lərimənu nəpɪn kuatia rəmwhen ia nuk wan-taosen, nənə nuk wan-taosen rəmwhen ia nəpɪn kuatia. ⁹ *Nərmama nəpwɪn rərɪnraha rirhi mə lərimənu ramo tɪpwə tɪ noien nəgkiariien səvənhi ruvehe mukuə, mətə rɪpko mhə iamɪnhi irə. In ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mə trameitenhi kimiaha. In rəpwəh nokeikeien mə iərmama riti tremhə kouraha in, mətə rokeikei mə nərmama pam tuhərətɪg ia noien ərəha me səvənraha mhəuvehe tukwe.

¹⁰ *Mətə nəpɪn i kani mə nəpɪn səvəi lərimənu truvehe rəmwhen ia rakres. Ia nəpɪn nəha, tsəregi nurɪgrɪgien asori. Kəpuapen triwən. Nəpw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. Irəha tuharis mhəiwən. Nənə nəpnəpanien tro tɪprənə mine narimnari me pam kamhərə irə tuhəiwən.

¹¹ Tɪ nəri nə mə Kumwesən trouaha pam narimnari me nəha ia noien nəha, hiəkurən mə tihəfarə irə. Kimiaha tihaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan i, mamho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ¹² *mamheitenhi nəpɪn i kani mə nəpɪn səvəi Kumwesən, nənə, mamhəmwur ia noien wok sə tro nəpɪn nəha truvehe akwauakw. Ia nəpɪn nəha nəpnəpanien tro kəpuapen mouraha narimnari me pam irə. Nənə nəpw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. Irəha tuharis mhəiwən. ¹³ *Mətə kitaha sameitenhi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə truvehe mukuə. In rɪməni mə tro neiai vi mine tɪprənə vi, kwopun riti sə narimnari me hatukwatukw a tuhamarə ikin.

¹⁴ Ro pen nərmama keikei me, tɪ nəri nə mə hiameitenhi narimnari me i tihousari əknekin mə Kumwesən trəpwəh nətonien nəmkemien riti ia nɪmɪruen səkimiaha, uə noien ərəha riti triwən ia nɪmɪruen səkimiaha, nənə tiharə ia nəmərɪnuien kimiaha min. ¹⁵ *Tihaməkeikei mhəkurən mə nətərigien səvəi lərimənu səkitaha rəpwəmwis tɪ neitenhiien kitaha. In ramo mə truvehimɪru nərmama nəpwɪn mwi. Rəmwhen ia nəgkiariien sə piavtaha keikei Pol rɪmarai m kimiaha mesi pen nukurənien sə Kumwesən rɪməuvei pen min. ¹⁶ Ia nəkukuə me pam səvənhi raməgkiari ia narimnari me nəha. Ia nəkukuə me nəha, narimnari me nəpwɪn nəha ikin həknekin tɪ nukurənien. Nərmama səməme hərəirei nari nətərigien səvənraha ramaiuaiu, irəha kamhəuvsini nəgkiariien me səvəi Pol, ia noien a mwi nəha irəha kamhəuvsini mwi nəgkiariien me nəpwɪn ia Nəkukuə Ikinan. Nənə Kumwesən trouaha irəha tukwe.

¹⁷ *Ro iamɪnhi irə, nərmama keikei me, tɪ nəri nə mə kimiaha hiəuvəkurən raka nəri i kurirə rier pehe, tihaməkeikei mhəsiari kamo nəgkiariien ərəha me səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən həvi raka kimiaha ia kwopun səkimiaha hiamərəer əknekin ikin, nənə, hiamwei. ¹⁸ *Mətə tihəuverə ia namasanien mine nukurənien səvəi lərimənu səkitaha Iesu Kristo. In nəha iərmama sə rauvehimɪru kitaha.

Pwəh nasorɪien revən tukwe in ipwet mine ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi!

* **3:8:** Sam 90:4 * **3:9:** Hab 2:3, 1Tim 2:4 * **3:10:** 1Tes 5:2, Mat 24:29,35 * **3:12:** Aes 34:4

* **3:13:** Aes 65:17, Aes 66:22, Rev 21:1,27 * **3:15:** Rom 2:4, 2Tes 3:9 * **3:17:** Mak 13:5,33, 1Kor

Fas Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti sə Iesu rokeikei p̄ik. In r̄irai nəkukuə me i Jon, Fas Jon, Seken Jon, mine Namba Tri Jon. In r̄irai nəkukuə me nəha ipaka ti nuk 90. Fas Jon rəvəhag m nakalasia me m̄ini mə irəha tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən eikuə me kamo nahatən eikuə me həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha kamhəni mə Iesu r̄ipko mhə in Kristo, Tini Kumwesən. Həni mə Kumwesən r̄ipkuvehe mhə mo in iərmama rəmwhen ia kitaha. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Iesu in Kumwesən mine in mwi iərmama. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me p̄wəh hərəer əknek̄in ia nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo mamho nokeikeien. In r̄ini mə kitaha tсамəkeikei mhokeikei kitaha me, mamhəsiai nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Trini m̄inuə samo iam̄inha irə, səukurən mə kitaha n̄ipwnəti Kumwesən me.

Nəgkiariien səvəi Nimiruien

¹ *Nəgkiariien i sək̄imaha raməvisau Nəgkiariien sə r̄inarə raka fwe tui nəp̄in t̄iprənə ramiwən ihi. K̄imaha iahəuvəregi raka Nəgkiariien nəha, mhətəni ia nən̄imemaha, mhəspau irə, mhərap̄i ia rəgimaha. Nəgkiariien nəha in Nimiruien. ² *Nimiruien i r̄iməier pehe tukumaha. K̄imaha iahənətəni mhəukurən mə in n̄ipər̄hienien. Nənə təkwtək̄wuni iahaməni irapw Nimiruien Rer̄in i tukumiaha. Fwe kupwən in r̄inamarə irau Tata Kumwesən, nənə marə mier pehe tukumaha. ³ Iahaməni irapw tukumiaha narimnari me i iahənətəni mhəregi mə k̄imaha tihəuvehe mhə pəri nari kitaha m k̄imaha. Pər̄hien k̄imaha iahamə pəri nari k̄imaha Tata Kumwesən mine Tini, Iesu Kristo. ⁴ *Nəgkiariien me i iahamrai rauvehe tukumiaha mə tro rer̄imaha rajien.

Navənien ia nukuraanien

⁵ *Nəgkiariien i k̄imaha iahəregi in r̄iməni pehe tukumaha, nənə iahaməni pehe tukumiaha, mə Kumwesən in nukuraanien nəpitəvien riwən anan irə. ⁶ *Trini m̄inuə kitaha səni mə samo pəri nari kitaha min, mətə ia navənien sək̄itaha samavən ia nəpitəvien, nənə sameikuə. Noien sək̄itaha r̄ipkesi pen mhə nəgkiariien sə ro n̄ipər̄hienien. ⁷ *Mətə trini m̄inuə ia navənien sək̄itaha samavən ia nukuraanien rəmwhen in ramarə ia nukuraanien, nənə kitaha samo pəri nari, n̄ite Tini, Iesu, ramaikuas raka noien ərəha me pam sək̄itaha, mo kitaha səmher. ⁸ *Trini m̄inuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, sameikuə atukw a ia kitaha me, nənə nəgkiariien sə ro n̄ipər̄hienien riwən ia kitaha. ⁹ Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Kumwesən, noien səvənhi ratukwatukw. Ro iam̄inhi irə, trini m̄inuə səni irapw noien ərəha me sək̄itaha min, nənə in trenouenou noien ərəha me sək̄itaha, maikuas raka noien me pam i səno hək̄katukwatukw mhə, mo kitaha səmher. ¹⁰ Trini m̄inuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, samo Kumwesən mə in iekuə riti, nənə nəgkiariien səvənhi riwən ia kitaha.

* **1:1:** Jon 1:1-2,4, 1Jon 2:13-14   * **1:2:** Jon 1:14   * **1:4:** Jon 16:24   * **1:5:** 1Tim 6:16, Jem 1:17
* **1:6:** 1Jon 2:4   * **1:7:** Jon 3:21, Aes 2:5, Hip 9:14, Rev 1:5, 7:14   * **1:8:** Sam 32:5, Prov 28:13

2

1* Nipwnætik me. Iakamrai nægkiariien me i tukumiaha mamïnise kimiaha mæ tihæpwæh noien æræha. Mætæ trini minuæ iærmama riti ro noien æræha, iærmama riti næha ikin trasitu ia kitaha, mægkiari tukwini sækitaha m Tata Kumwesæn. Iærmama næha in næha Iesu Kristo, in iæmæ atukwatukw. 2* In remhæ niten raikwas raka noien æræha me sækitaha. In ripkemhæ mhæ mæ niten traikwas raka æpa noien æræha me sækitaha, mætæ in remhæ mwi mæ niten traikwas raka noien æræha me sævai nærmama me ia tønæmtænæ me pam.

3 Kitaha sæfukuræn mæ sæuvæuvehe mhæuvæukuræn pærhien Kumwesæn? Trini minuæ samo nægkiariien me sævænh, noien næha ramahatæn pen.

4* Iærmama sæ rani mæ in rukuræn Kumwesæn mætæ ripko mhæ nægkiariien me sævænh, in ieikuæ, nænæ nægkiariien sæ ro nipærhienien riwæn iræ. 5 Mætæ trini minuæ iærmama riti ramo nægkiariien sævai Kumwesæn, in pærhien iærmama i ramokeikei Kumwesæn ia noien sæ ratukwatukw pam. Kitaha sæfukuræn mæ sæpwit æknekïn ia Kumwesæn? Noien i sæ takini ramahatæn pen. 6 Iærmama sæ rani mæ in ræpwit æknekïn ia Kumwesæn tramækeikei mavæn ia navænien kuatia næha Iesu rinavæn iræ.

Nægkiariien vi

7* Nipwnætik keikei me. Nægkiariien i iakamrai m kimiaha ripko mhæ nægkiariien vi riti, mætæ in nægkiariien akuas sæ hiæuværegi raka kinani fwe nukunen. Nægkiariien akuas i in nægkiariien i sæ hiæuværegi raka.

8* Mætæ ia nætoniien riti mwi, nægkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha, in nægkiariien vi. Kinætoni ia suatuk vi riti ia nimiruien sævai Iesu mine sækimiaha ti næri næ mæ næpitævien rinakurau mamevæn, nukuraanien pærhien ruvæuvehe mamæhiapw.

9* Iærmama sæ rani mæ in ramaræ ia nukuraanien mætæ ramæmwæki piævni, in ramaræ ihi ia næpitævien. 10* Iærmama sæ ramokeikei piævni in ramaræ ia nukuraanien, nænæ nari riti riwæn ia naræien sævænh tro in rapæti minwæi.

11* Mætæ iærmama sæ ramæmwæki piævni in ramaræ ia næpitævien, mamavæn ia næpitævien, mireirei kwopun ramevæn ikin, ti næri næ mæ næpitævien ræuiui næpimen.

12* Nækwærhakwæra me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ Kumwesæn rinenouenou raka noien æræha me sækimiaha ti næri Iesu rino.

13* Tata me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæuvæukuræn raka Iærmama sæ rinaræ raka fwe tui næpin tiprænæ ramiwæn ihi.

Ntæmaruæ me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæuvæuvehi irapw raka niskaiien sævai iæremhæ æræha Setan.

14 Nækwærhakwæra me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæuvæukuræn raka Tata Kumwesæn.

Tata me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæuvæukuræn raka Iærmama sæ rinaræ raka fwe tui næpin tiprænæ ramiwæn ihi.

Ntæmaruæ me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha,

* 2:1: Hip 7:25, 9:24 * 2:2: Jon 1:29, 11:52, Kol 1:20, 1Jon 4:10,14 * 2:4: 1Jon 1:6,8 * 2:7:

2Jon 5-6, 1Jon 2:24, 3:11 * 2:8: Jon 13:34, Rom 13:12, Jon 1:9 * 2:9: 1Jon 3:10,15, 1Jon 4:20

* 2:10: Jon 11:9, Rom 14:13 * 2:11: Jon 11:10, 12:35 * 2:12: 1Kor 6:11 * 2:13: 1Jon 1:1

ti nəri nə mə kimiaha hiəskai,
nəgkiariien səvəi Kumwesən ramarə ia rerimiahā,
nənə hiəuvəuvehi irapw raka niskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

Tiprənə i mine noien me kamo ia tiprənə i

15 *Tihəpwəh nokeikeiien noien me səvəi tiprənə i uə narimnari me səvəi tiprənə i. Trini minuə iərmama riti rokeikei noien me səvəi tiprənə i, in riṗkokeikei pərhien mhə Tata Kumwesən. 16 *Iakani iaminhī irə ti nəri nə mə nəṗin me pam nərmama me səvəi tiprənə i kamho nəfe noien ərəha niṗwrənraha rokeikei. Nəṗin me pam rerinraha ramevən ia nəfe nənimenraha rətoni hokeikei mə tuhəuvehi. Irəha kamhərpwi irəha ti nautə me səvənraha. Noien me pam nəha həṗkuku pen mhə ti Tata Kumwesən, mətə kamhəuku pen ti tiprənə i. 17 *Noien me səvəi tiprənə i mine narimnari me nərmama səvəi tiprənə i hokeikei hənəməuvehe tuhəiwən, mətə iərmama sə ramo nəkwai Tata Kumwesən ramarə rerin.

Profet eikuə me

18 *Niṗwnətik me. Nəṗin sampam i samarə irə. Kimiaha hiəuvəregi raka mə iərmama riti truvehe məmwəki pik Kristo. Təkwətəkwuni mine nəha nərmama həṗik səməme kamhəmwəki pik Kristo həuvəuvehe raka. Noien i ro nukurənien i tukutaha səukurən mə pərhien nəṗin sampam i samarə irə. 19 *Nərmama me nəha hənəpwəh kitaha mhəier, ti nəri nə mə riṗko mhə irəha nərmama me pərhien səkitaha. Trini minuə irəha nərmama pərhien me səkitaha ko kamhəriṗin, mamharə kitaha minraha. Mətə irəha hənəpwəh kitaha mhəier, mho nukurənien i mə riṗko mhə irəha nərmama me pərhien səkitaha.

20 *Mətə kimiaha hiəuvəuvehi raka Nənimwin i Kristo Ikinan rinətəgi pen ia kimiaha, ro pen kimiaha pam hiəuvəukurən nari. 21 Riṗko mhə iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəreirei nəgkiariien sə ro niṗərhienien, rekəm. Mətə iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka nəgkiariien sə ro niṗərhienien, nənə hiəukurən mwi mə neikuəien riti ko riṗkuku pen mhə irə. 22 *Sin in iekuə? Iərmama sə rani mə riṗko mhə Iesu in Kristo in iekuə. Iərmama iaminhā irə in raməmwəki pik Kristo, mani neikuəien ia Tata Kumwesən mine Tini.

23 *Iərmama sə rani neikuəien ia Tini Kumwesən, Tata Kumwesən riṗkarə mhə tukwe. Mətə iərmama sə rani irapw Tini Kumwesən, Tata Kumwesən in mwi ramarə tukwe.

24 Nəgkiariien nəha kimiaha hiəməregi kinani fwe nukunen tihətui amasan tukwe pwəh rəpwit əknekīn ia rerimiahā ia nəṗin me. Trini minuə nəgkiariien nəha hiəməregi kinani fwe nukunen rəpwit əknekīn ia rerimiahā nəṗin me, kimiaha mwi tihəpwit əknekīn ia Tini Kumwesən mine Tata səvənhi. 25 *Nənə in i nəri Kumwesən riməni mə traməkeikei muvei pehe m kitaha: nimiruien rerin.

26 Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, maməgkiari ia nərmama me nəha səməme kamhəmwur mə tuheikuə ia kimiaha. 27 *Kimiaha hiəuvəuvehi raka Nənimwin sə Kristo rinətəgi pen ia kimiaha. Nənimwin nəha rinərə raka ia kimiaha ro pen hiəṗkətu mhə mwi iərmama riti mə trahatən kimiaha.

* 2:15: Rom 8:7 * 2:16: Rom 13:14, Jem 4:16, 1Tes 2:11 * 2:17: Mat 7:21, 1Kor 7:31 * 2:18:

1Tes 4:7, Mat 24:5,24, 2Jon 7 * 2:19: Wok Me 20:30, 1Kor 11:19 * 2:20: 1Kor 2:15, 1Jon 2:27

* 2:22: 1Jon 4:3, 2Jon 7 * 2:23: Jon 5:23, 15:23, 1Jon 4:15, 5:1, 2Jon 9 * 2:25: Jon 3:15, 6:40

* 2:27: Jon 16:13

Mətə nənımwin sə Kristo rinətəgi pen ia kimiaha ramahatən kimiaha ia narimnari me pam. Nənə narimnari me nəha ramahatən kimiaha irə ro nıpərhiyenien rıpkə mhə neikuəien. Ro iamınhi irə tihəpwit əknekın ia Kristo rəmwhen ia Nənımwin nəha rınahatən kimiaha irə.

Nıpwınətı Kumwesən me

28 *Ouəh nıpwınətık me. Tihəpwit əknekın ia Kristo mə nəpın in trier pehe irə kitaha tsəpwəh nehekırıen, ia nuveheien səvənhi kitaha tsəpwəh naurısien ia nənımen. 29 *Kimiaha hiəuvəukurən raka mə noien səvəi Kumwesən ratukwatukw. Ro iamınhi irə hiəuvəukurən mwı mə nərmama səməme kamho noien atukwatukw irəha nıpwınətın me.

3

Kumwesən rokeikei pik kitaha

1 *Hətoni ro Kumwesən rokeikei pik kitaha! Nokeikeiien səvənhi rasori pik tukutaha ro pen in raməkwein kitaha mə nıpwınətın me. Pərhiyen kitaha nıpwınətın me. Nərmama səvəi tıprənə i həreirei kitaha ti nəri nə mə həreirei Kumwesən. 2 *Nıpwınətık keikei me. Təkwtəkwnı nəha kitaha səuvəuvehe raka mhəno nıpwınətı Kumwesən me ia kitaha, mətə rəpwəh ihi noien nukurənien i mə tsəuvehe mhəfo irə. Mətə nari kuation kitaha səukurən. Nəpın Kristo trier pehe irə, kitaha tsəuvehe mhəmwhen irə, ti nəri nə mə nəpın nəha kitaha tsətoni in ia nənimetaha. 3 Nərmama me pam səməme kamhəmri pen əknekın nətərigien səvənraha ia Kristo mə tuhəuvehe mhəmwhen irə kamho noien səvənraha rəmher rəmwhen ia noien səvənhi rəmher.

4 İərmama sə ramo noien ərəha in ramərui Loa səvəi Kumwesən. İakani iamınhi ti nəri nə mə nəgkiariien i “noien ərəha” nıpwınari i nəruvien Loa səvəi Kumwesən. 5 *Nənə kimiaha hiəukurən mə Kristo rıməier pehe mə truvehi raka noien ərəha me. Hiəukurən mə noien ərəha riwən irə. 6 *Ro iamınhi irə iərmama sə rəpwit əknekın ia Kristo ko rıpkəmwur pen mhə ia noien ərəha. İərmama sə raməmwur pen ia noien ərəha rıpkətə raka mhə Kristo mıpkukurən raka mhə mwı in.

7 *Nıpwınətık me. Tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiaha. İərmama sə ramo noien atukwatukw, in iəmə atukwatukw rəmwhen ia Kristo in iəmə atukwatukw.

8 *İərmama sə raməmwur pen ia noien ərəha, in tını Setan, ti nəri nə mə fwe ia nukune narəien mauvehe Setan ramo noien ərəha. Nəri i in i Tını Kumwesən rıməier pehe tukwe mə trouraha noien me Setan ramo.

9 *İərmama sə in tını Kumwesən ko rıpkəmwur pen mhə ia noien ərəha ti nəri nə mə nımıruvien səvəi Kumwesən ruvəuvehe mınə raka kuation irau nımıruvien səvənhi. In tırpəkəmwur pen mhə ia noien ərəha ti nəri nə Kumwesən in Tata səvənhi. 10 Kitaha səfukurən mə nisimə nəha nıpwınətı Setan, nisimə nəha nıpwınətı Kumwesən? Noien i ramahatən pen. İərmama sə rıpkə mhə noien atukwatukw, məpwəh nokeikeiien piəvni rıpkə mhə in tını Kumwesən. In tını Setan.

Sokeikei kitaha me

11 *Nəgkiariien i in i kimiaha hiəuvəregi raka kinani fwe nukunen mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. 12 *Kitaha tsəpwəh nəmwhenien

* 2:28: 1Jon 3:2, 4:17 * 2:29: 1Jon 3:7,10 * 3:1: Jon 1:12-13, Jon 16:3 * 3:2: 2Kor 3:18, Fil 3:21 * 3:5: 2Kor 5:21, 1Pit 2:22-24, 1Jon 2:2 * 3:6: Rom 6:1-2,14, 1Jon 3:9 * 3:7: 1Jon 2:29 * 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jon 5:18 * 3:11: Jon 13:34 * 3:12: Jen 4:8

ia Ken. In iærmama sǝvǝi Setan. In rousi ǝpune piǝvni anan. Ken rousi ǝpune piǝvni ti nǝfe? In rousi ǝpune ti nǝri nǝ mǝ noien sǝ piǝvni ramo ramasan, mǝtǝ noien sǝ in ramo rǝrǝha. ¹³ *Piak me, nǝnimemiaha trǝpwǝh nierien nǝpin tihǝtoni nǝrmama sǝvǝi ti prǝnǝ i kamhǝmwǝki kimiaha. ¹⁴ *Kitaha sǝukurǝn mǝ sǝuvǝier raka ia nemhǝien mhǝuvehe ia nimiruien. Sǝukurǝn nǝri i ti nǝri nǝ mǝ samokeikei piǝvtaha me. Iærmama sǝ nokeikeiien riwǝn irǝ in ramarǝ ihi ia nemhǝien. ¹⁵ *Iærmama sǝ ramǝmwǝki piǝvni in rǝmwhen ia iærmama sǝ ramousi ǝpune iærmama. Nǝnǝ kimiaha hiǝukurǝn mǝ iærmama sǝ ramousi ǝpune iærmama nimiruien rerin riwǝn irǝ.

¹⁶ *Kitaha sǝfukurǝn nǝri nokeikeiien? Iesu Kristo rinahatǝn kitaha irǝ nǝpin rinǝseni pehe nimiruien sǝvǝnhi tukutaha. Nǝnǝ ratukwatukw mwi mǝ kitaha tsǝseni pen nimiruien sǝkitaha ti piǝvtaha me. ¹⁷ *Trini minuǝ iærmama riti sǝvǝnhi narimnari me sǝvǝi ti prǝnǝ i rasori rǝtǝ piǝvni riti nari riwǝn tukwe, mǝtǝ in ramo nǝri auǝr a irǝ, nokeikeiien sǝvǝi Kumwesǝn trǝfo marǝ irǝ? ¹⁸ *Nipwnǝtik me. Rǝrǝha mǝ samokeikei nǝrmama ia tǝrhutaha a. Kitaha tsamǝkeikei mhokeikei pǝrhien irǝha, mhǝ narimnari me trasitu ia nirǝha. ¹⁹ Trini minuǝ samo iamihna irǝ, kitaha sǝukurǝn mǝ kitaha nǝrmama sǝvǝi nipǝrhienien. Nǝnǝ sǝukurǝn nuveheien ia nǝmri Kumwesǝn reritaha fwe imwǝ rǝpwǝh nehekirien. ²⁰ Nǝri auǝr a mǝ sǝregi ia reritaha mǝ sǝno noien riti rǝrǝha, mǝtǝ tsǝpwǝh nehekirien ti nǝri nǝ mǝ Kumwesǝn in rasori mǝpi raka reritaha, nǝnǝ mukurǝn pam narimnari.

²¹ *Nipwnǝtik keikei me. Trini minuǝ kitaha sǝregi ia reritaha mǝ sǝpko mhǝ noien riti rǝrǝha, tsǝpwǝh nehekirien ia nǝmri Kumwesǝn. ²² *Nǝnǝ nǝfe nǝghin kitaha tsǝres, in truvehi pehe m kitaha, ti nǝri nǝ mǝ samo nǝgkiariien me sǝvǝnhi mine nǝfe rerin ramagien tukwe. ²³ *Nǝnǝ in i nǝgkiariien sǝvǝnhi sǝ in rimǝni mǝ tso. Kitaha tsamǝkeikei mhǝni nipǝrhienien ia nǝghi Tini, Iesu Kristo, nǝnǝ mamhokeikei kitaha me rǝmwhen in ruvǝni raka tukutaha i. ²⁴ *Iærmama sǝ ramo nǝgkiariien me sǝvǝnhi rǝpwit ǝknekin ia Kumwesǝn, nǝnǝ Kumwesǝn rǝpwit ǝknekin irǝ. Kitaha sǝfukurǝn mǝ Kumwesǝn rǝpwit ǝknekin ia kitaha? Nǝnimwin sǝ in rimǝuvei pehe m kitaha ramo kitaha sǝukurǝn.

4

Nǝtǝ sasien ia nǝnimwin me

¹ *Nipwnǝtik keikei me. Tihǝpwǝh niniiien nipǝrhienien ia profet me pam, mǝtǝ tihǝkupwǝn mhǝtǝ sas raka ia nirǝha mǝ nǝnimwin sǝ ramarǝ ia nirǝha ruku pen pǝrhien ti Kumwesǝn uǝ rekǝm. Iakani iamihni irǝ ti nǝri nǝ mǝ profet eikuǝ me hǝpik hǝuvavǝn pam ia tǝnǝmtǝnǝ me. ² *Noien nǝha sǝ tro kimiaha hiǝregi sas mǝ nǝnimwin sǝvǝi Kumwesǝn ramarǝ ia iærmama ro iamihni irǝ. Trini minuǝ iærmama rani mǝ nǝpin Iesu Kristo rimǝuvehe ia ti prǝnǝ i nipwran rǝmwhen ia nipwrai iærmama, iærmama nǝha Nǝnimwin sǝ raku pen ti Kumwesǝn ramarǝ irǝ. ³ *Mǝtǝ nǝrmama me pam sǝmǝme hǝpwǝh nini irapwien Iesu Nǝnimwin sǝvǝi Kumwesǝn ripkarǝ mhǝ ia nirǝha. Nǝnimwin sǝ ramarǝ ia nirǝha nǝnimwin sǝvǝi iærmama sǝ

* **3:13:** Mat 5:11-12, Jon 5:18-19 * **3:14:** Jon 5:24, 1Jon 2:11, Mat 5:21-22 * **3:15:** Rev 21:8
 * **3:16:** Jon 13:1, Kal 1:4, 1Tes 2:8 * **3:17:** Dut 15:7 * **3:18:** Jem 2:15-16 * **3:21:** Hip 4:16
 * **3:22:** Mat 21:22 * **3:23:** Jon 6:29, 13:34 * **3:24:** Rom 8:9, 1Jon 4:13 * **4:1:** Mat 7:15, 1Jon 2:18, 2Jon 7, 1Tes 5:21 * **4:2:** 1Kor 12:3 * **4:3:** 1Jon 2:18, 2Jon 7

raməmwəki pik Kristo. Kimiaha hiəuvəregi raka mə iərmama nəha truvehə, mətə təkwtəkwuni nəha nənimwin səvənhi ruvəuvehə raka ia tiprənə i.

4 *Nipwnətik me. Kimiaha nə nərmama me səvəi Kumwesən. Hiəuvəuvehi irapw raka niskaiien səvəi profet eikuə me nəha ti nəri nə mə Nənimwin sə ramarə ia kimiaha niskaiien səvənhi rasori məpi raka nənimwin sə ramarə ia tiprənə i. 5 *Ireha nərmama səvəi tiprənə, ro pen nəgkiariien səvənraha səvəi tiprənə, nənə nərmama səvəi tiprənə kamhətərig ia nirəha. 6 *Mətə kitaha nərmama me səvəi Kumwesən. Ro iamihhi irə iərmama sə rukurən Kumwesən ramətərig ia kitaha, mətə iərmama ripko mhə in iərmama səvəi Kumwesən in rəpwəh nətərigien ia kitaha. Noien i ro kitaha sətə sas Nənimwin sə rani nipərhiien mine nənimwin sə rameikuə.

Kumwesən riməkupwən mokeikei kitaha

7 *Nipwnətik keikei me. Pwəh kitaha sokeikei kitaha me ti nəri nə mə nokeikeiien raku pen ti Kumwesən. Iərmama sə ramo nokeikeiien in tini Kumwesən in rukurən Kumwesən. 8 *Iərmama sə nokeikeiien səvənhi riwən in ririrei Kumwesən ti nəri nə mə Kumwesən in nukune nokeikeiien. 9 *Kumwesən rinəfo mo kitaha sətoni nokeikeiien səvənhi? In rinərhi pehe Tini anan kuatia ruvehe ia tiprənə i mo suatuk m kitaha səuvehi nimiruien irə. 10 *Nəri i in nokeikeiien pərhiēn. Ripko mhə kitaha sənokeikei Kumwesən, mətə Kumwesən rinəfo kitaha, mərhi pehe Tini remhə niten raikuas raka noien ərəha me səkita. 11 *Nipwnətik keikei me. Kumwesən rokeikei pik kitaha ro iamihhi irə kitaha mwī tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. 12 *Iərmama riti ripkətoni raka mhə Kumwesən. Mətə mə kitaha samokeikei kitaha me, Kumwesən rəpwit əknekīn ia kitaha, nənə nokeikeiien səvənhi ruvehe matukwatukw pam ia kitaha.

13 *Kitaha səfukurən mə səpwit əknekīn ia Kumwesən in rəpwit əknekīn ia kitaha? Kitaha səukurən ti nəri nə mə in riməuvei pehe Nənimwin səvənhi m kitaha. 14 *Nənə kimaha iahənətoni raka mamhəni irapw mə nipərhiēn Tata Kumwesən rinərhi pehe Tini ruvehe mə truvehimiru nərmama ia tiprənə. 15 *Iərmama sə rani irapw mə Iesu in Tini Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekīn irə, nənə in mwī rəpwit əknekīn ia Kumwesən. 16 *Kitaha səuvəukuran raka nokeikeiien i Kumwesən ramo m kitaha, səuvəuvehə raka mhəni nipərhiēn irə. Kumwesən in nukune nokeikeiien. Ro iamihhi irə iərmama sə ramarə ia nokeikeiien in rəpwit əknekīn ia Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekīn irə. 17 *Nəpin nokeikeiien ruvehe matukwatukw pam ia kitaha, noien i tro kitaha səpwəh nehekīrien ia nəpin Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə səvəi nərmama. Kitaha tsəpwəh nehekīrien nəpin nəha, ti nəri nə mə ia tiprənə i noien səkita rəmwhen ia noien səvəi Kristo. 18 Iərmama sə ramokeikei Kumwesən ko ripkhekīr mhə in. Nəpin kitaha səukurən amasan mə Kumwesən ramokeikei kitaha, kitaha tsəpwəh nehekīrien. Iərmama ramhekīr ti nəri nə mə rərīn ramrhi nərpinien nəha Kumwesən tro, mətə iərmama sə ramhekīr iamihhi irə ripkukuran amasan mhə ihi mə Kumwesən ramokeikei in.

19 Kitaha samokeikei kitaha me ti nəri nə mə Kumwesən riməkupwən mokeikei kitaha. 20 Trini minuə iərmama riti rini mə ramokeikei Kumwesən,

* 4:4: Mat 12:29, 1Jon 5:4-5 * 4:5: Jon 15:19 * 4:6: Jon 8:47 * 4:7: 1Jon 2:29 * 4:8: 1Jon 4:16 * 4:9: Jon 3:16 * 4:10: Rom 5:8-10, 1Jon 2:2 * 4:11: Mat 18:33 * 4:12: Jon 1:18, 1Jon 2:5-6 * 4:13: 2Kor 1:22, 1Jon 3:24 * 4:14: Jon 3:17 * 4:15: 1Jon 5:5 * 4:16: 1Jon 4:8 * 4:17: 1Jon 2:28

mætə raməmwəki ihi piəvni, in iekuə riti. Iərmama sə rəpwəh nokeikeien piəvni sə ramətoni ia nənimen in ko ripkokeikei mhə Kumwesən sə ripkətoni mhə. ²¹*Nənə nəgkiariien i in i Iesu riməuvei pehe m kitaha. Iərmama sə ramokeikei Kumwesən traməkeikei mokeikei mwi piəvni.

5

Iərmama sə rani nīpərhienien ia Iesu Kristo

¹*Nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu mə in Kristo sə Kumwesən riməni mə trərhi pehe i, irəha nīpwnəti Kumwesən me. Nənə kimiaha hiəukurən mə iərmama sə ramokeikei tata riti in ramokeikei mwi nīpwnətin me. ²Kitaha tsəfukurən mə samokeikei pərhien nīpwnəti Kumwesən me? Trini minuə samokeikei Kumwesən, nənə mamho nəgkiariien me səvənhi, noien nəha ramahatən pen mə kitaha samokeikei pərhien irəha. ³*Trini minuə samokeikei Kumwesən nīpwrən i tsamo nəgkiariien me səvənhi. Nənə nəgkiariien me səvənhi həkkipam mhə tuku-taha, ⁴*ti nəri nə mə kitaha pam nīpwnəti Kumwesən me saməuvehi irapw niskaiien səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i. Nəri sə saməskai irə rauvehi irapw niskaiien səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i in i nahatətəien səkītaha. ⁵*Sin ko ruvehi irapw niskaiien səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i? Iərmama sə rani nīpərhienien mə Iesu in Tini Kumwesən, iərmama nəha in əpa ko ruvehi irapw niskaiien səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i.

⁶*Iesu Kristo in iərmama sə riməuvehe ko paptəes irə ia nui marə memhə mwi niten raiu. Ripko mhə in iərmama sə riməuvehe ko paptəes əpa irə ia nui, rekəm. Mətə in iərmama sə riməuvehe ko paptəes irə ia nui marə memhə mwi niten raiu. Nənīmwin Ikinan rani irapw mə nəri nəha ro nīpərhienien, ti nəri nə mə Nənīmwin Ikinan in nukune nīpərhienien. ⁷Nəri kahar hamarni irapw nəri nəha mə ro nīpərhienien, ⁸*Nənīmwin Ikinan mine nui mine netə. Nənə nəgkiariien səvənrahər kwatia. ⁹*Nəpən me kitaha saməni nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi iərmama, mətə nəgkiariien səvəi Kumwesən ro nəgsen məpi raka, ti nəri nə mə nəgkiariien nə nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nənə in ruvəuvei pehe raka nəgkiariien səvənhi raməgkiari ia Tini. ¹⁰*Iərmama sə rani nīpərhienien ia Tini Kumwesən rauvehi nəgkiariien nəha ia rerin. Mətə iərmama sə ripkini mhə nīpərhienien ia Kumwesən, in rani Kumwesən mə iekuə riti, ti nəri nə mə in ripkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien sə Kumwesən ruvəuvei pehe raka raməgkiari ia Tini. ¹¹Nəfe nəha nəgkiariien? Nəgkiariien i in i. Kumwesən riməuvei pehe nīmīruien rerin m kitaha, nənə nīmīruien nəha saməuvehi ruku pen ti Tini. ¹²*Iərmama sə rauvehi Tini Kumwesən rauvehi mwi nīmīruien, mətə iərmama sə ripkuvehi mhə Tini Kumwesən ripkuvehi mhə nīmīruien.

Nīmīruien rerin

¹³*Iakamrai nəgkiariien me i rauvehe tukumiaha. Kimiaha nərmama səməme hiāməni nīpərhienien ia nəghi Tini Kumwesən. Iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə hiəuvəuvehi raka nīmīruien rerin. ¹⁴*Nənə təkwtəkwni, trini minuə kitaha səfwaki m Kumwesən, nari riti nəha ikin

* **4:21:** Mat 5:44-45, Mak 12:29-31 * **5:1:** 1Jon 4:15 * **5:3:** Jon 14:15,23-24, 2Jon 6, Mat 11:30

* **5:4:** Jon 16:33 * **5:5:** Rom 8:37, 1Jon 4:4 * **5:6:** Jon 1:29-34, 19:34 * **5:8:** Jon 15:26

* **5:9:** Jon 5:32-37, 8:18 * **5:10:** Kal 4:6 * **5:12:** Jon 3:36 * **5:13:** Jon 20:31 * **5:14:** Jon

14:13, 16:23, 1Jon 3:21-22

ramasitu ia kitaha mā tsəpwəh nehekiriien. Nəri nəha in i Kumwesən ruvəni raka mā triregi nəfwakiien səkitaha, mətə nəfwakiien səkitaha traməkeikei mhesi pen atukwatukw nətərigien səvənhi mine nəfe in rokeikei mā tro. ¹⁵ Trini minuə səukurən mā in triregi nəfwakiien səkitaha, nəfe nəghin tsəres in i, nənə səuvəkurən raka mā tsəuvehi.

¹⁶ *Trini minuə kimiaha riti rətoni piəvni riti ramo noien ərəha mətə riṗko mhə noien ərəha sə ramiri pen in mā tremhə, kimiaha tihəfwaki tukwe pwəh Kumwesən ruvei pen nimiruien min. Mətə noien ərəha riti nəha ikin sə ramiri pen iərmama mā tremhə. Nənə iou iapkini mhə mā tihəfwaki ti nərmama səməme kamho noien ərəha nəha. ¹⁷ Nərmama me pam səməme kamho noien sə riṗkatukwatukw mhə kamho noien ərəha, mətə noien ərəha me nepwin nəha ikin səməme həpkiri pen mhə irəha mā tuhemhə.

¹⁸ *Kitaha səukurən mā iərmama sə in tini Kumwesən, Tini Kumwesən atukwatukw rauvehi amasan in. Ro iamīnhi irə iərmama nəha ko riṗkəmwur pen mhə ia noien ərəha, iəremhə ərəha Setan rirəirei nīrapiiien in.

¹⁹ *Kitaha səukurən mā kitaha nīpwnəti Kumwesən me, mətə nərmama səvəi tiprənə irəha pam kamharə ia rəgi iəremhə ərəha Setan. ²⁰ *Kitaha səukurən mwi mā Tini Kumwesən rīməuvehe, muvei pehe nukurənien m kitaha mā tsəukurən Kumwesən i Kumwesən pərhien. Nənə kitaha səuvəuvehe raka mhəpwit əknekīn ia Kumwesən nəha. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mā səpwit əknekīn ia Tini, Iesu Kristo. In nə Kumwesən pərhien. In nə nimiruien rərīn.

²¹ *Nīpwnətik me. Tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh nəfwakiien m nənimwi nari me.

Seken Jon

Nægkiariien sà rani mà nàfe i nàkukuà

Jon rirai nàkukuà i kani mà Seken Jon revàn ti pran sà Kumwesàn rimərfi mine nìpwnətìn me. Səreirei mà rirai nàkukuà i revàn ti pran əfwaki riti mine nərmmama me ia nəkwaì nimwə səvənhi uə nəfwakiien riti mine nakalasia me səvənhi. Nəkukuà i raməgkiari ia nokeikeiien sà nakalasia me tuho mìnraha me. Jon rini mà nəpìn iko nokeikeiien ikamo nəkwaì Kumwesàn. Nənə nəgkiariien səvəi Kumwesàn rani mà tsarə ia nokeikeiien. Jon ramahatən mwi mà Iesu in Tini Kumwesàn in iərmama in Kumwesàn. Nakalasia me tuharaka ia nərmmama me səməme kəmhəni mà Iesu in iərmama a, rìpko mhə in Kumwesàn.

Nəgkiariien sà rakupwən

¹ *Iou elta səvəi nəfwakiien. Iakamrai nəkukuà i rauvehe tukw ik pran asori sà Kumwesàn ruvərfi raka ik. Rauvehe mwi ti nìpwnətìn me. Iakokeikei pərhiən kìmiaha. Nənə rìpko mhə iou əpa, mətə nərmmama me pam səməme həukurən nəgkiariien pərhiən, irəha mwi hokeikei kìmiaha. ² Kìmiaha iahokeikei kìmiaha iamìnhi irə ti nəri nə mà nəgkiariien pərhiən ramarə ia reritaha, nənə trarə rerin tukutaha. ³ Pwəh Kumwesàn Tata səkītaha, mine Tini, Iesu Kristo, trouəriari pehe namasaniən, mine napiien, mine nəməriniuen in kītaha. Pwəh irəhar hararə tukutaha ia nìpərhieniən mine nokeikeiien.

Kītaha tsokeikei kītaha me

⁴ *Iou iakamağien asori, ti nəri nə mà iakətoni nìpwnətìn me nepwin kəmhəsi pen nəgkiariien pərhiən rəmwhen ia Tata səkītaha riməni pehe tukutaha i mà tsaməkeikei mhə. ⁵ *Nənə təkwtəkwuni kītirimak iakani pehe tukw ik mà kītaha tsaməkeikei mhokeikei kītaha me. Nəgkiariien i iakamrai mik rìpko mhə nəgkiariien ro sà vi tukutaha, rekəm. Səuvəregi raka nəgkiariien i fwe kupwən. ⁶ *Kītaha tsəfo mhə nərmmama hətoni mhəukurən mà kītaha samarə pərhiən ia nokeikeiien i sà iakaməgkiari irə? Kītaha tsaməkeikei mhə nəgkiariien me səvəi Kumwesàn. Nənə in i nəgkiariien səvənhi rəmwhen kìmiaha hiəuvəregi raka fwe kupwən. Kītaha tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien.

Kìmiaha tihaməsiari ti nahatən eikuə me

⁷ *Nahatən eikuə me həpik həuvəier raka mamhəuvən ia kwəpun me ia tìpənə i. Nahatən me i həpkiini mhə nìpərhieniən mà nəpìn Iesu Kristo riməuvehe nìpwrən rəmwhen ia nìpwrəi iərmama pərhiən. Iərmama iamìnhi in iərmama sà rameikuə raməmwəki pìk Kristo. ⁸ Kìmiaha tihətə amasan kìmiaha me mhəpwəh nəseniien irəha heikuə ia kìmiaha, kamo kìmiaha hiarfai ia nàfe kītaha sənəmwur tukwe. Ramasan mà kìmiaha tihəuvehi nərəkuien pam səkìmiaha. ⁹ *Iərmama sà rəpi raka nəgkiariien me sà Kristo rinahatən nərmmama me səvənhi irə, mamrìpìn nəgkiariien me nepwin mwi sà raku pen ia nətərigien atukw səvənhi, Kumwesən riwən tukwe. Mətə iərmama sà ramesi pen amasan nahatəniən me səvəi Kristo,

* 1:1: 1Tes 5:1, 3Jon 1   * 1:4: 3Jon 3   * 1:5: 1Jon 2:7, 3:11   * 1:6: 1Jon 5:3   * 1:7: 1Jon 4:1-3   * 1:9: 1Jon 2:23

Tata Kumwesən mine Tini, irau pəri krauarə tukwe. ¹⁰ *Trini minuə iərmama riti ruvehe tukumiaha, mətə nəgkiariien sə ramahatən nərmama irə ropə ia nəgkiariien i, tihəpwəh nuvehüien in ruvniwə ia niwə me səkimiaha. Kimiaha tihəpwəh niniien ramasan tukwe, ¹¹ ti nəri nə mə iərmama sə ramini ramasan ti iərmama iaminihi, rəmwhen a in mwi ramasitu ia noien ərəha me səvənihi.

Nəgkiariien sampam

¹² *Nəgkiariien me i ririk iakuə takrai mini pehe tukumiaha, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia niwəwai nəkukuə. Rerik ramrhi mə takaməkeikei muvehe tukumiaha, nənə kitaha sətə nəmrıtaha me mhəgkiari. Tako iaminihi mə rerıtaha pam tragien. ¹³ Piam i sə Kumwesən ruvərfi raka in, nıpwənətın me həni ramasan tukw ik.

---

* **1:10:** Efes 5:11, 2Tes 3:6

* **1:12:** 3Jon 13-14

Nampa Tri Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Nampa Tri Jon revən ti in riti nəghin nə Kaius. Kaius in iəmə asori riti səvəi nakalasia me. Ia nousəsımwiniən səvəi nakalasia me fwe imwei Kaius iərman riti nəghin nə Tiotrefes. In rəpwəh nokeikeiien mə nakalasia me tuhəsevər ia rukwənu səvənraha ti nərmama səməme haməvisau nəgkiariien səvəi Kumwesən ia kwopun me. Jon rirai nəkukuə i mə trəgnəgini Kaius mīni tanak tukwe ti nasituien səvənhi. In rirai mwi nəkukuə i mə trəgkiari skai m Tiotrefes mə in ripkasitu mhə. Jon rini mə traməkeikei mevən akwauakw fwe ikin masitu ia nirəha.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ *Iou elta səvəi nəfwakiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik Kaius keikei. Iakokeikei pərhiən ik. ² Piak keikei. Iakəfwaki maməres mə tikamarə amasan ia narimnari me pam. Iakaməres mwi mə tikəsənin a nemhəien riti tripkuvehi mhə ik rəmwhen ikamarə amasan ia nimiruien səim.

Jon rerin ragien ti noien amasan səvəi Kaius

³ *Rerik ragien nəpən iakregi piəvtaha me nepwin həuvehe mhəni irapw nīpərhiənien səim. Irəha həni mə ia nəpən me ikamesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiənien. ⁴ Nəpən iakregi mə nīpwnətik me kamhesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiənien rerik ragien pik məpi raka nəpən rerik ragien ti narimnari me nepwin. ⁵ Piak keikei. Ia nəpən me pam ikamo noien amasan, mamasitu ia piəvtaha me səməme həuvehe tukw ik nəri auər a mə ikreirei irəha. ⁶ *Irəha həuvəni irapw raka nokeikeiien səim ia nəmri nakalasia me ia kwopun i. Trini minuə nepwin mwi həuvehi suatuk səvənraha mhəuvehe tukw ik, ramasan mə tikamasitu mwi ia nirəha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁷ *Tiko iamnhi irə ti nəri nə mə irəha həuvəier imwənraha mə tuhəvən mhəvisau irapw nəghi Iesu Kristo. Nənə ia suatuk səvənraha irəha həpkuvehi mhə nasituien riti ruku pen ti nərmama səməme həreirei Kumwesən. ⁸ Kitaha tsaməkeikei mhasitu ia nərmama me ho iamnhi mə kitaha tsəuvehi rəgitaha me mho kuatia ti nini irapwien nəgkiariien sə ro nīpərhiənien.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iakuvərai raka nəkukuə riti ruvehe ti nakalasia me nə imwam. Mətə Tiotrefes, iəmə sə rokeikei mə trakupwən ia nirəha, ripkətərig mhə nəgkiariien səiou. In ripkətərig mhə irə ti nəri nə mə in ramo nəri auər a ia nasoriien səkimaha. ¹⁰ Trini minuə iakuvehe, takini irapw narimnari me sə in ramo. Takini irapw nəgkiariien ərəha me sə in ramini mauəsi kimaha irə. Ripko mhə in a nə in ramo. Mətə nəpən piəvtaha me həuvehe, in ripkəsevər mhə ia nimwə səvənhi ti nirəha, nənə maminise mwi nərmama səməme hokeikei mə tuho, mamərhi irapw irəha ia nəmri nakalasia me. ¹¹ *Piak keikei. Tikəpwəh nesi penien noien ərəha, mətə tikesi pen noien amasan. Iərmama sə ramo noien amasan in səvəi Kumwesən. Iərmama sə ramo noien ərəha in rireirei Kumwesən. ¹² *Mətə nərmama pam kamhəni amasan Temetrius. Noien səvənhi ramahatən pen mə in ramesi pen nəgkiariien sə ro

* **1:1:** 2Jon 1   * **1:3:** 2Jon 4   * **1:6:** Taet 3:13   * **1:7:** 1Kor 9:12,15   * **1:11:** 1Jon 3:6-10
* **1:12:** Jon 19:35

nip̄arhienien. Kimaha mwi iahaməni mə in iəmə amasan riti. Nənə kimiaha hiəukurən mə nəfe kimaha iahaməni ro nip̄arhienien.

Nəgkiariien sampam

¹³* Nəgkiariien me i ripik iakuə takrai mini pehe tukw ik, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia nimwai nəkukuə. ¹⁴ Rerik ramrhi mə tripkō mhə tui iakuvehe tukw ik, nənə krau kroustə nəmrirau me rouəgkiari. ¹⁵ Iakəfwaki mə nəməriniuen tramarə tukw ik. Nənə ik me nepw̄in ia kwopun i həni pehe ramasan tukw ik. Tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti piəvtaha me nepw̄in nə kimiaha minraha.

---

* 1:13: 2Jon 12

Jut

Nægkiariien sà rani mæ næfe i nækukua

Jut ræmwhen ia Jemes, in piævi Iesu. In rirai nækukua i mægkiari ia nahatæn eikua me sëmæme Pita ramægkiari ia niræha ia nækukua sævænhi sà ro kærui iræ. Jut in mwï rini mæ nakalasia me tuhamækeikei mhæsiari kamo nahatæn eikua me næha hækoui irapw iræha ia suatuk atukwatukw. Nahatæn eikua me næha hamæni mæ Iesu ripko mhæ in Tini Kumwesæn. Iræha kabhæiri pen nærmama ia noien æræha. Jut rini mæ Kumwesæn trærpwin noien æræha sævai nahatæn eikua me mouraha iræha. Ræmwhen in rinærpwin raka noien æræha sævai nagelo æræha me mine nærmama æræha me ia næpin sævai Oltestamen.

Nægkiariien sà rakupwæn

¹* Iou Jut. Iou iærmama riti sà iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Piak næ Jemes. Iakamrai nækukua i rauvehe tukumiaha nærmama me i Tata Kumwesæn rinokeikei kimiaha, mækwein ia kimiaha. Iesu Kristo in ramætui amasan tukumiaha. ²* Pwæh Kumwesæn træriari pehe napiien, næmærinuien, mine noikeiien m kimiaha. Pwæh iræhar harasori mwï tukumiaha.

Nækur æræha me mine nærpwinien sà Kumwesæn tro minraha

³* Piak keikei me. Fwe kupwæn iakokeikei pik mæ takrai nækukua i m kimiaha, mægkiari ia suatuk sækitaha pæri Kumwesæn rauvehimiru kitaha iræ. Mætæ tækwækwuni iakregi mæ takamækeikei mirai nægkiariien i, mini pehe tukumiaha mæ tihamækeikei mhousari mhækwtæmhiri æknekïn nægkiariien i kitaha samahatætæ iræ. In i nægkiariien pærhien sà Kumwesæn rimæuvei pen m nærmama me sævænhi, nænæ tripkuvei pen mhæ mwï ia næpin riti mwï.

⁴* Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ nærmama nærpwin hæuvæuvehe afafa raka ia nousæsîmwînien sækimiaha. Iræha nækur æræha me. Kabhækoui namasanien i Kumwesæn rauvehimiru kitaha iræ ruvehe mo nari riti sà ramæseni iræha hæukuræn noien næfe næghin nætærigien æræha sævænraha rokeikei. Iræha kabhæusvini tækutanraha m Iesu Kristo, mætæ in æpa næha Iæmæ asori mine Iærimænu sækitaha. Kuværai pen raka tui ia Nækukua Ikinan næfe nærpwinien Kumwesæn truvei pen minraha.

⁵* Iakuæ tako rerimiahia rirhi nari m nari me nærpwin sëmæme hiæuvæukuræn raka. Fwe tui Iærimænu rimæuvehimiru nækur Isrel, miri raka iræha ia tæna Ijip, mætæ kuriræ rousi æpune iræha næha sëmæme hæpkini mhæ nipærhienien ia nægkiariien sævænhi. ⁶* Nænæ rerimiahia trirhi ro nagelo me næha fwe kupwæn sëmæme hæpkækwæmhiri mhæ nasorien sà kauvei pen minraha, mætæ haraka iræ, mhæpwæh kwopun atukwatukw sævænraha. Kumwesæn rinærihi iræha ia jen me sëmæme tuhæpkiwæn mhæ, mæmri pen iræha fwe inhæripw ia kwopun rîpîtæv ikin. Tuhamaræ ikin meste næpin asori sà Kumwesæn trærpwin noien æræha iræ. ⁷* Nænæ tihæpwæh nenouenouien taon mi næha Sotom mine Komora mine rukwænu me ipaka fwe kupwæn. Napw rahi pam nærmama me ikin ti næri næ mæ nærman mine nipran kabhæiri ærnæpen iræha me, nærman me kabhæiri atukw a iræha me. Nærmama me næha hæmwhen ia nahatæn penien riti sà ramahatæn pen nærmama sëmæme Kumwesæn trærpwin noien æræha me sævænraha ia napw sà rauæk rerin.

* **1:1:** Mat 13:55   * **1:2:** 2Tes 1:2   * **1:3:** 1Tim 1:18   * **1:4:** Kal 2:4, 2Tes 2:1   * **1:5:** 2Tes 1:12, 1Kor 10:5   * **1:6:** 2Tes 2:4,9   * **1:7:** Jen 19:1-25, 2Tes 2:6,10

8 *Ia noien me naha ramwhen a mwi narmama me i iakamagkiari ia niraha kamhakerira namakrahaien me savanraha, mamho noien amkemik ia nipwranraha, mamhani ma larimanu in ripkasori mha ia niraha, nana mamhani araha mwi nagelo me fwe ia neiai. 9 *Matə Mikael i, agelo sa rasori ia nagelo me pam, in ripko mha iamihni. Fwe kupwan, napin krouvisa irau Setan ma sin truvehi nipwrai Moses minimwi, in ripkuvehi utə mha in mini nagkiariien araha riti muasi Setan i. Matə in rini a ma, "Pwah larimanu trinise ik." 10 *Matə narmama me i, trini minua hareirei nipwrai nari riti, tuhamakeikei mhani araha. Iraha hamwhen ia nari aprmin me savanraha natarigien riwan. Hamo a nefe narimnari me rerinraha rokeikei, nana noien naha ramouraha a iraha.

11 *Aueh, traraha anan ti niraha! Iraha kamhesi pen suatuk na Ken* rinesi pen. Iraha hokeikei pik mane mamhamwei ia narahaien naha Palam* rino. Iraha atukw a kamhouraha iraha ti nari na ma kamherer mamhani araha Kumwesən ramwhen ia Kora rino.

12 *Iraha hamwhen ia nipitəvpiəvien me ia kurkwamiaha. Napin hi-amousəsimwin kimiaha me ia nokeikeien, mamhani pari nari, iraha hapkehekir mha, mamhatərig atukw a ti niraha. Iraha hamwhen ia naruə me nimətagi rameikwi pehe iraha, matə nesən riwan. Iraha hamwhen ia nei me hapkukuə mha ia napin sa nei raukuə irə. Ro iamihni irə tukeivi utə iraha iraha ruenhinraha me nana tuhemha anan. 13 *Iraha hamwhen ia peiau peiau asori me ia tasi. Noien savai naurisien savanraha rameiai ramwhen ia nisəkwai tasi. Iraha hamwhen ia kaməhau saməme kamhəivə. Kumwesən rinəpnəpənə raka kwopun pitəv anan riti savanraha tuharə rerin ikin.

14 *Inok, iarmama sa ro sefen ruku pen ia kwənəkwus savai Atam, rini irapw nagkiariien sa Kumwesən ruvei pen min, mukupwan magkiari ia narmama me i, mini ma, "Hətə ro! Iərimənu rauvehe iraha nagelo ikinan me savənhi iraha taosen m taosen.

15 In rauvehe ma trərpwin noien araha savai narmama me pam. Nəfe noien araha me iraha hənə ia suatuk sa rapwəh nəmwhenien ia nanimen, uə nəfe nagkiariien skai me nəkur araha me saməme kamho noien araha haməni irə, in tro pui pam, muvei pen nərpwinien minraha."

16 *Narmama me i kamho nagkiariien me ti nini arahaien nari. Ko iraha hapkafafa mha. Kamhesi pen nəfe noien araha natarigien savanraha rokeikei. Kamhəfiəutə atukw a ia niraha me. Kamhəgnəgini narmama, matə ho a ma narmama tuhasitu ia niraha.

Remiaha tramrhi nagkiariien savai aposol me

17 *Matə piak keikei me, rerimiaha tramakeikei mirhi nəfe aposol me savai Iesu Kristo Iərimənu səkitaha həuvəni raka fwe kupwan ma trier irapw. 18 *Haməni pehe tukumiaha i ma, "Tramevən ipaka ti napin sampam narmama nepwin tuhəuvehe. Iraha tuharis ia kimiaha, mamhesi pen nəfe noien araha natarigien savanraha rokeikei, mamho narimnari me hapwəh

* 1:8: 2Tes 2:10 * 1:9: Dan 10:13,21, Dan 12:1, 2Tes 2:11, Rev 12:7, Sek 3:2 * 1:10: 2Tes 2:12
 * 1:11: 1Jon 3:12, 2Tes 2:15, Nam 16:1-35 * 1:11: Jen 4:3-8 * 1:11: Nam 31:16 * 1:12: 2Tes 2:13,17, Esik 34:8 * 1:13: 2Tes 2:17, Aes 57:20 * 1:14: Jen 5:21-24, Dut 33:2, Mat 25:31
 * 1:16: 2Pit 2:10,18 * 1:17: 2Tes 3:2 * 1:18: 2Tes 3:3

nəmwəhəniən ia nəmri Kumwəsən.” 19 *Nərmama me i tuhəvisə mheitehi kusen səkimiaha. Irəha nərmama me səvəi tɪprənə i. Nənɪmwɪn Ikinan riwən ia nɪrəha.

20 *Mətə piak keikei me, kimiaha tihaməkeikei mhərpwi əknekɪn kimiaha me, mho nahatətəien səkimiaha riskai. Nahatətəien nəha ruku pen ti Kumwəsən, nənə ro ikinan i. Nəpɪn me tihaməkeikei mhəfwaki ia nɪskaiien səvəi Nənɪmwɪn Ikinan, 21 mhəpwəh narakaien ia nokeikeiien səvəi Kumwəsən. Tiho iamɪnhi mamheitenhi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In truvehe mapi kimiaha, nənə muvei pehe nɪmɪruien rerɪn m kimiaha.

22 Nərmama səməme nahatətəien səvənraha rɪpkiskai mhə, kimiaha tihaməkeikei mhapi irəha. 23 *Nərmama səməme kamho noien ərəha me, tihaməkeikei mhəuvehi raka irəha ia noien ərəha me səvənraha. Tihəvehimɪru irəha pwəh həpwəh nəvənien fwe ia napw. Nərmama nəpwi mwi tihaməkeikei mhapi irəha, mhehekɪr mwi irəha. Nəri auər a mə tɪnari səvənraha, mətə tihəhekɪr i, mhəpwəh nɪrapiien, ti nəri nə mə rəmkemik ia nərəhaien səvənraha.

Nəgkariien sampam

24 *Kumwəsən in əpa trəkwtəmhiri kimiaha mə tihəpwəh nɪmweiiien. In əpa tro hiəuvən mhərer ia nənimen ia kwopun səvənhi sə raməhiarpw, kimiaha tihatukwatukw pam, mamhagien asori. 25 *Kumwəsən i sə rauvehimɪru kitaha ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha in əpa Kumwəsən. Pwəh nəgnəginiien, mɪne nərimənuien, mɪne nɪskaiien, mɪne nasoriiien həuvən əpa tukwe fwe tui nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi, ipwet mɪne, mamevən meste nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

---

* 1:19: 1Kor 2:14   * 1:20: Kol 2:7, 1Tes 5:11   * 1:23: Amos 4:11, Sek 3:2, Rev 3:4   * 1:24: Fil 1:10, 2Tes 3:14   * 1:25: Rom 16:27, 2Tes 3:18

Revelesen

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti səvəi Iesu Kristo. Nəpɪn kɪnərhi irapw in revən fwe tənə əmweris riti nəghɪn nə Patmos nənə mɪrəi nəkukuə i Revelesen. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərɪgɪen səvəi nakalasia me səməme kamo nəmɪsəien mɪnrəha tɪ nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Kumwesən ramərɪmənəu ia nəfe kamo ia tɪprənə i. Ia nəkukuə i Nənɪmwɪn raməgkiari mamə səukurən mə Iesu Kristo in Iərɪmənəu. In ramərɪmənəu ia nərmama me pam mɪne narɪmnari me pam, mamərɪmənəu mwi ia nərmama səməme haməuvehi nɪskəiien asori ia tɪprənə i. Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama mɪne Setan ia kwopun napw rauək ikɪn. Kumwesən tro nɪtətə sə in ramərɪmənəu irə trier irapw. In tro mwi neiai vi riti mɪne tɪprənə vi riti.

Nægkiariien sə rakupwən

¹* Nəkukuə i raməgkiari ia nari m nari me səməme Iesu Kristo rɪno pui. Kumwesən rɪməuvei pən narɪmnari me i mɪn mə in trahatən səvənhi iotukwininari me irə pwəh irəha hətəni mhəukurən narɪmnari me nəha rɪpkə mhə tui tuhaməkeikei mhəler pehe. Iesu rərhi pən agelo səvənhi revən məvisau pən narɪmnari me i m səvənhi iotukwininari riti nəghɪn nə Jon. ²Jon nə rɪrai pən ia nəkukuə i narɪmnari me pam sə in rɪnətəni. In i nəgkiariien səvəi Kumwesən mɪne nəgkiariien sə Iesu Kristo rɪni mə ro nɪpərhiien. ³*Pwəh Kumwesən rəkwein amasan ia iərmama sə trəvsɪni irapw nəgkiariien me ia nəkukuə i. Pwəh in rəkwein amasan mwi ia səməme tuhəregi mhəsi pən nəfe kɪmərəi pən ia nəkukuə i. Iakani iəmɪnhi irə tɪ nəri nə mə nəpɪn sə narɪmnari me i tuhəler pehe irə ruvəuvehe ipaka.

Jon rɪrai nəkukuə i revən tɪ nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia

⁴* Iou Jon iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia. Iakəfwaki mə Kumwesən sə rɪnərə fwe kupwən, marə ipwət mɪne, mamevən meste trɪpkɪwən mhə, in truvei pehe namasanien mɪne nəmərɪnuien m kɪmɪaha. Iakəfwaki mə nənɪmwɪn me nəha sefen kupwən ia jea sə in raməkure irə mamərɪmənəu, ⁵* mɪne Iesu Kristo irəha mwi tuho iəmɪnhi irə. Iesu Kristo in iərmama i rɪmənɪ irapw nəfe in rɪnətəni mɪregi nərmama həukurən nətɪgɪteien ia nəgkiariien səvənhi. In iərmama i rɪməkupwən mətui ia nərmama me səməme həuvamhə. In iərmama i ramərɪmənəu ia kɪg me səvəi tɪprənə i. In raməkeikei kitaha, muvi nɪten meivɪnari ia kitaha irə mə noien ərəha me səkɪtaha ko həpkəkwtəmhiri mhə mwi kitaha. ⁶* In ro kitaha səmwhen ia kɪg me mɪne pris me ia nəmri Tata Kumwesən səvənhi. Pwəh nasorɪien mɪne nərɪmənəuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iəmɪnhi.

⁷* Hətə ro. In rauvehe ia reri nəpuə me.

Nərmama me pam tuhətəni in ia nənɪmenraha.
Irəha səməme hənəpi in ia nitei,

* **1:1:** Dan 2:28-29, Rev 1:19, 22:6   * **1:3:** Rev 22:7,10   * **1:4:** Eks 3:14-15, Rev 1:8, 3:1, Rev 4:5,8, 5:6, Rev 11:17, 16:5, Aes 11:2   * **1:5:** Jon 18:37, Kol 1:18, Sam 89:27, Rev 3:14, 17:14, 1Jon 1:7, 4:10
* **1:6:** 1Tes 2:5,9, Rev 5:10, 20:6   * **1:7:** Mat 24:30, Jon 19:34-37

mine narmama ia kwənəkwus me pam ia təkure tīprənə i tuhətoni,
rerinraha rəpou hasək tukwe.

Ouəh pwəh ro iamīnhi.

⁸ *Kumwesən səkitaha rani iamīnhi irə mə, “Iou i Alfa mine Omeka.^a Iakinarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tapkiwən mhə. Iakauvehi niskalien me pam.”

Jon rətoni Iəmāti Iərmama

⁹ *Iou Jon piəvmiaha riti. Kitaha miou samarə pəri ia nəkwai nitətə Iesu ramərimənu irə. Iakamərer əknekīn kitaha m kīmiaha ia nəmīsəien me səməme kamo m kitaha ti nəghin. Nəpīn riti fwe kupwən kəmri pen iou iakarə ia tənə əmweris riti nəghin nə Patmos.^b Irəha həmri pen iou fwe ikin ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu rini mə ro nīpərhiēnien. ¹⁰ Ia nəpīn səvəi Iərimənu səkitaha iakətoni vison riti Nənimwīn rəriari miou. Ia vison nəha iakreji iərmama riti raməgkiari ia təkutak rerin rasori rəmwhen ia kisipw, ¹¹ mīni mə, “Rai pen ia nəkukuə nəfe ikamətoni, nənə mərhi pen nəkukuə nəha revən ti nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nəghi taon me nəha Efesas mine Smana mine Pekamam mine Tuatira mine Satis mine Filatelfia mine Laotisia.”

¹² Iakuvsi iou mə takətoni mə sin nəha raməgkiari pehe miou. Nəpīn ikuvsi iou mətōni nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kino ia kol.

¹³ *Ia kurkwānraha iərmama riti rəmwhen ia iəmāti iərmama riti. Tīnari səvənhi rəpwəmwis. Rəkwani nari kino ia kol rukurau ia kwənpwenhīn.

¹⁴ *Nīmwai nukwənen rəpsan rəmwhen ia nīmwheri sipsip. Rəpsan pik rəmwhen ia nisəkwaī tāsī.^c Nənimen mi krouəmwhen ia nərami napw.

¹⁵ Nisun mi krauser rouəmwhen ia aean nəha prons sə kuvani ia napw mə sə rərəha traiu raka. Rerīn rəmwhen ia nui asori sə ramivə mamierig. ¹⁶ *In rauvehi kəməhau me sefen ia rəgin mwatuk. Nau səvəi naruagəniēn rəhiə ia nīkaren mi ruku pen ia nīpəgi nəkwān mier. Nənimen rəmwhen ia meri sə raməhiapw ia rukwəsikər.

¹⁷ Nəpīn iakətoni iəmə nəha iakmwei irapw ia nisun mi rəmwhen iakemhə. Mətə in rəmri pehe rəgin mwatuk ia nirak, mīni mə, “Tikəpwəh nehekiriēn. Iou iərmama i iakinarə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə. ¹⁸ *Iou iərmama i iakamiru. Fwe kupwən iakimamhə, mətə ətə ro təkwtəkwuni iakuvəmiru takimiru ia nuk nuk me. Iou iakasori ia Noien Iərmama Remhə, masori mwi ia Imwei Nəkur Həuvamhə.^d

¹⁹ *Ro pen tikaməkeikei mirai pen ia nəkukuə narimnari me i ikamətoni, səməme kamo ipwet mine, mine səməme tuhəuvehe kurirə. ²⁰ *Takini pehe tukw ik i nīpwrai kəməhau me i irəha pam sefen ikamətə ia rəgik mwatuk mine nīpwrai nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kino ia kol. Kəməhau me nəha sefen irəha nəha nagelo me səvəi nakalasia me səməme kamharə ia

* **1:8:** Rev 1:4, 15:3, Rev 21:6, 22:13 ^a **1:8:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə nīpwrān mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6, 22:13. * **1:9:** Rev 6:9 ^b **1:9:** Patmos in tənə əmweris riti kəmri pen Jon fwe ikin rəmwhen mə in ramarə ia kalapus. * **1:13:** Dan 7:13, 10:5 * **1:14:** Dan 7:9, 10:6, Rev 2:18, 19:12, Rev 14:2 ^c **1:14:** Nəgkiariēn səvəi nəkur Kris ramini iamīnhi irə minua “Rəpsan pik rəmwhen ia sno.” * **1:16:** Hip 4:12, Rev 1:20, Rev 2:12,16, Rev 19:15,21 * **1:18:** Aes 44:6, 48:12, Rev 2:8, 22:13 ^d **1:18:** Nəgkiariēn səvəi nəkur Kris ramini iamīnhi irə minua “Iou iakauvehi ki me səvəi Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə.” * **1:19:** Rev 1:1 * **1:20:** Rev 1:16, 2:1, Rev 3:1

taon me naha sefen. Nane nari laet ramakure utə irə irəha pam sefen kino ia kol irəha naha nakalasia me səməme kamharə ia taon me naha sefen.”

2

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Efesas

1*“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon naha Efesas, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi kəməhau sefen ia rəgin mwatuk, nane, mamavən ia kurkwai nari laet ramakure utə irə irəha pam sefen kino ia kol. 2* Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə hiaməmwur pik mamhərer əknekən ia nəpən me. Iakukurən mə hiamərapinhə ia nəkur ərəha. Hiənəkiri noien səvəi nərmama me naha kamhəni mə irəha aposol me mətə ripko mhə irəha pərhien, nane, hiənətəni raka mə irəha kamheikuə. 3 Iakukurən mə ia nəpən me kamo nəmisəien m kimiaha ti nəghik, mətə hiamərer əknekən ia nahatətəien səkimiaha mhəpwəh nəpəuien.

4 Mətə nari riti naha ikin hiamo ripkatukwatukw mhə ia nənimek. Kimiaha hiənəpwəh nokeikeien kupwən səkimiaha. 5* Ro iaminhə irə rərimiaha tramrhi nərerien sə hiənərer irə fwe kupwən kurirə hiamwei. Tihəregi ia noien ərəha me səkimiaha, mhə narimnari me naha sə hiənəmo fwe kupwən. Trini minuə hiəpwəh niregigien ia noien ərəha me səkimiaha, nane takuvehe tukumiaha muvehi raka səkimiaha nari laet ramakure utə irə ia təmwhekin. 6* Mətə nari kuatia naha ikin hiamo ramasan. Kimiaha hiamwəki noien me naha nərmama səvəi Nikolas kamhə rəmwhen iou mwi iakəmwəki.

7* Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətəregi amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwən Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruəganien rukurau, iou takaseni in rəni nukwai nei kauvehi nimiruien irə ramərer ia kwəpun naha Parataes səvəi Kumwesən.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Smana

8*“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon naha Smana, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rinərə raka kupwən, nane trarə mwi kurirə. In remhə mətui mwi. 9* Iou iakukurən nəmisəien səkimiaha. Iakukurən mə səkimiaha nautə riwən. (Mətə ia nənimek nautə səkimiaha rasori anan.) Iakukurən nəgkiariien ərəha me naha nərmama nepwən kamhəni ia kimiaha. Irəha kamhəni mə irəha nəkur Isrel, mətə rekəm. Nəusəsimwəien səvənraha səvəi Setan. 10* Tihəpwəh nəhekieren nəmisəien i trijko mhə tui reste kimiaha. Həregi ro. Setan trijkosə pen kimiaha nepwən ia kalapus mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha. Tihəregi nəmisəien ia nəpən me i irəha pam ten. Kimiaha tihəməkeikei mhərer əknekən nari auər a trini minuə kousi əpune kimiaha, nane iou takuvei pehe nimiruien m kimiaha rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau amasan ia kəkapwə iərmama sə rəvtənhə nərmama ia nauuien.

* 2:1: Rev 1:16,20 * 2:2: Rev 2:19, Rev 3:1,8,15, 1Jn 4:1 * 2:5: Rev 2:16,22, Rev 3:3,19 * 2:6: Sam 139:21 * 2:7: Jen 2:9, Rev 22:2,14,19 * 2:8: Rev 1:17 * 2:9: 2Kor 11:14-15, Jem 2:5, Rev 3:9 * 2:10: Mat 10:28, 2Tim 4:8, Jem 1:12, Rev 3:11

11 *Iærmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwīn Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iærmama sə triskai meste naruagəniien rukurau in trəpwəh nemhəien ia nemhəien sə ro kəru irə.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Pekamam

12 **“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Pekamam, mini pen minuə:*

Nəgkiariien i səvəi iærmama sə rauvehi nau səvəi naruagəniien rəhiə ia nikaren pəri mi. 13 *Iou iakukurən kwopun hiamarə ikin. Jea sə Setan raməkure irə mamərimənu in nəha ia kwopun nəha, mətə kimiaha hiamuvehi əknekin nəghik ia nəpin me, mhəpwəh narkwafəien i mə hiamahatətə ia nirak. Pərhiien hiəpwəh mwī narkwafəien i fwe kupwən nəpin Antipas ramarə ihi. In iærmama riti səiou iakukurən nətigiteien irə. Rinərer irəpw məgkiari ia nirak kousi əpune in ia taon səkimiaha, kwopun Setan ramarə ikin. 14 *Mətə narimnari me nepwīn nəha ikin hiamo həkətukwatukw mhə ia nənimek. Kimiaha me nepwīn kamhəkuriə nahatəniien səvəi Palam. Palam nəha in rinahatən Kig Palak mə in trərhārhi nəkur Isrel pwəh irəha ho noien ərəha, mhani nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwī nari me sə kaməfwaki pen minraha, nənə, mhəiri əpnəpen irəha me. 15 Ia noien nəha kimiaha nepwīn mwī kamhəkuriə nahatəniien səvəi nərmama me səvəi Nikolas. 16 Ro iamīnhi irə tihərig ia noien ərəha me səkimiaha. Mə hiəpwəh, trīpko mhə tui iakuvehe tukumiaha, mousi nərmama me nəha, mərəi irəha ia nau səvəi naruagəniien sə ruku pen ia nīpəgi nəkwak mier.

17 *Iærmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwīn Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iærmama sə triskai meste naruagəniien rukurau takuvehi nəveginien i ramərkwafə, nəghin nə mana, muvehi muvei pen min. Nənə takuvei pen mwī kəpwier əpsan riti min sə kimərai pen nəhag vi irə. Nəhag vi nəha nərmama hərəirei. Iærmama sə truvehi kəpwier nəha in əpa trukurən.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me ia Tuatira

18 **“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Tuatira, mini pen minuə:*

Nəgkiariien i nəgkiariien səvəi Tini Kumwesən sə nənimen mi krauəhiəpw rəmwhen ia napw, nənə nisun mi krouəmwəhen ia aean i pras sə kinahakwi kahakwi amasan. 19 Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən nokeikeiien səkimiaha, mine nahatətəien səkimiaha, mine nasituen sə hiamo m nərmama. Iakukurən mə hiamərəer əknekin ia nəpin me. Iakukurən mə noien amasan me hiamo ipwet mine irəha həkik mhəpi raka noien amasan me hianamo fwe kupwən.

20 *Mətə nari riti nəha ikin hiamo rīpkətukwatukw mhə ia nənimek. Kimiaha hiaməsəni noien səvəi pran nəha Jesepel. In rani mə in profet riti, mətə nahatəniien səvənhi rameikuə ia iotukwininari me səiou, mamə irəha nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, nənə mamhani nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwī nari me səməme kaməfwaki pen

* 2:11: Rev 20:14, 21:8 * 2:12: Aes 49:2, Rev 1:16 * 2:13: Rev 3:8 * 2:14: Nam 22–24, Nam 25:1–2, Nam 31:16, 2Tes 2:15 * 2:17: Eks 16:4,14–15, Jon 6:48–50, Aes 62:2, Rev 3:12, 19:12 * 2:18: Rev 1:14–15 * 2:20: 1King 16:31, 2King 9:22, Rev 2:14

minraha. ²¹ Iakeitenhi pran naha me in trirerig ia noien araha savanhi, matə ro pen, hatoni ro, takuvei pen nemhəien skai riti min, mərarki irapw in raməmisə a ia niməhan savanhi. Nərmama me naha kamho əpnəpen nari iraha min takərarki pen iraha ia namisiəien asori. Tako iaminhə irə trini minua iraha həpwəh nirerigien ia noien araha me savəi prən naha. ²³ *Nənə nīpwnəti prən naha takousi əpune iraha. Ro iaminhə irə nakalasia me pam tuhəukurən mə iou i iərmama iakamətə pui nətərigien savəi nərmama mine rerinraha me, nənə takərpwin pehe nərəkuien m kimiaha kuatia kuatia resi pen a noien me səkimiaha. ²⁴ Mətə iakukurən mə kimiaha me nepwin fwe Tuatira hiəpkukurirə mhə nəgkiariien savəi Jesepele. Hiəreirei nəgkiariien me naha kamini mə, ‘Nəgkiariien anan me savəi Setan in ramərkwafə ia təkutan.’ Iakani pehe tukumiaha i mə nari pam riti mwi riwən sə takəmri pehe ia kimiaha mə tiho, ²⁵ *mətə tihaməkeikei mhəkwətəmhiri əknekən nəri sə hiəuvəuvehi raka meste takuvehe.

²⁶ Iərmama sə triskai meste naruağəniən rukurau, mamə mwi nəfe iakiməni mə tro mevən meste nəpin sampam, iərmama naha takuvei pen nasoriien min, in trasori ia nərmama ia tənəmtənə me.

²⁷ *In truvehi nəri skai riti sə rəmwhən ia nep ramahatən pen nasoriien savəi kig. In tramərimənu ia niraha, mamətəftefi iraha rəmwhən kamousi testesi tekinari me i kino ia nise tiprənə.’

²⁸ *Nīpərhiəniən iou takuvei pen nasoriien min rəmwhən Tata səiou riməuvei pehe miou. Nənə takuvei pen mwi kəməhau i kofətətəia min.

²⁹ Iərmama sə nəkwəreğin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

3

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Satis

¹ *‘‘Rai nəkukuə riti revən ti agelo savəi nakalasia me ia taon naha Satis, mini pen minua:

Nəgkiariien i savəi iərmama sə rauvehi nənimwin me savəi Kumwesən iraha pam sefen, nənə mauvehi mwi kəməhau me iraha pam sefen. Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə kani nəghimiahə mə kimiaha hiaməmiru, mətə rekəm. Kimiaha hiəuvamhə raka. ² Hətui rə! Tripko mhə tui noien amasan me səkimiaha hiənamə fwe kupwən tuhəiwən anan. Mətə tihaməkeikei mhousari mə tihəuvehi utə mwi noien me səkimiaha mhə həuvehe mhəskai, ti nəri nə mə iakəpwəh ihi nətoniien noien amasan riti sə hiəno mhəvən mhə sampam irə nənə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən səiou. ³ *Ro pen rerimiahə tramrhi nəgkiariien sə hiəuvəuvehi raka mhəregi kinahatən kimiaha irə fwe kupwən. Tiho nəgkiariien naha, mhərərig ia noien araha me səkimiaha. Trini minua hiəpwəh nətūiien, takuvehe tukumiaha rəmwhən ia rakres, nənə tihəreirei nəfe nəpin takuvehe tukumiaha irə.

⁴ *Mətə kimiaha nepwin a nə ia Satis tinari savənraha ripkəmkemik mhə ia noien araha. Iraha tuhəvən iraha miou ia tinari əpsan ti nəri nə mə iraha hatukwatukw. ⁵ *Iərmama sə triskai meste naruağəniən rukurau in

* 2:23: Sam 7:9, Jer 11:20, Jer 17:10, 2Tim 4:14, Rev 20:12-13 * 2:25: Rev 3:11 * 2:27: Rev 12:5

* 2:28: Rev 22:16 * 3:1: Rev 1:4,16, 2:2 * 3:3: Rev 2:5, 1Tes 5:2 * 3:4: Jud 23 * 3:5:

Mat 10:32, Luk 10:20

trarkahu ia tinari əpsan, nənə ko iapkuvehi raka mhə nəghin ia nəkukuə səvəi nimiruien. Ia nəmri Tata səiou mine nəmri nagelo me takini irapw nəghin mə in iərmama riti səiou. ⁶Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməmə Nənimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Filatelfia

⁷*“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Filatelfia, mini pen minuə:

Nəgkiariien me i səvəi Iəmə Ikinan, Iəmə sə rani nıpərhienien. In rauvehi ki səvəi Kig Tevit. Trini minuə rəsevər ia təpinhə riti, iərmama riti ko rıpkərapinhə mhə. Nənə trini minuə in rərapinhə ia təpinhə riti, iərmama riti ko rıpkəsəvər mhə. ⁸*Iou iakukurən noien me səkimiaha. Hətoni ro. Iakinəsəvər ia təpinhə riti tukumiaha, təpinhə i iərmama riti ko rıpkərapinhə mhə. Iakukurən mə niskaiien səkimiaha rouihi a, mətə hiaməkwətəmhiri nəgkiariien səiou, mhəpwəh narkwafaien mə kimiaha nərmama me səiou. ⁹*Həregi ro. Nərmama me nəha ia nousəsımwinien səvəi Setan həni mə irəha nəkur Isrel (mətə rekəm irəha ieikuə me) iou tako irəha həuvehe mhənımwı nukurhunraha ia nisumiaha, mhəsiai kimiaha, nənə mhəukurən mə iou iakokeikei kimiaha. ¹⁰*Nənə ti nəri nə mə kimiaha hiaməkwətəmhiri nəgkiariien səiou, mamhərə əknekın ia nəpın me, iou mwi takəkwətəmhiri kimiaha, mamarə tukumiaha ia nəpın sə rıpkə mhə tui ruvehe nərmama me pam ia təkure tıprənə tuhəregi nəmisəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənraha.^a

¹¹*Tripkə mhə tui iakuvehe. Tihəkwətəmhiri əknekın narımnari me səməmə hiəvəuvehi raka mə iərmama riti trəpwəh nakresien nərəkuien səkimiaha sə hiamaiu tukwe. ¹²*Iərmama sə triskai meste naruagəniien rukurau, iou tako in rəmwhen ia nei skai riti kripesu nımwə səvəi Kumwesən səiou irə. Nənə in tripkier mhə ia nımwə nəha ia nəpın riti. Nənə takrai pen nəghi Kumwesən səiou irə, mine nəghi taon səvəi Kumwesən səiou irə. Taon nəha in Jerusalem vi sə truku pen ia neiai meiwaiu pehe. Nənə takrai pen mwi nəghik vi ia iərmama nəha. ¹³Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməmə Nənimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Laotisia

¹⁴*“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Laotisia, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama i kani nıpərhienien irə. In iərmama sə rıməni irapw nəfe in rınətəni miregi nərmama həukurən nətigiteien ia nəgkiariien səvənhi mə ro nıpərhienien, nənə in nukune narımnari me pam səməmə Kumwesən rıno. ¹⁵*Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə kimiaha hiəmwhen ia nui əreuən. Hiəpwəh nəkwieien

* **3:7:** Aes 22:22 * **3:8:** 1Kor 16:9, Rev 2:2 * **3:9:** Rev 2:9, Aes 45:14, Aes 49:23, Aes 60:14

* **3:10:** Luk 21:19, 2Tim 2:12 ^a **3:10:** Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien ia vas ten rini iamınhi irə minuə: “Nənə ti nəri nə mə kimiaha hiaməkwətəmhiri nəgkiariien səiou, mamhərə əknekın ia nəpın me, iou mwi takəkwətəmhiri kimiaha, məpwəh nəsenien hıstəni nəpın sə rıpkə mhə tui ruvehe nərmama me pam ia təkure tıprənə tuhəregi nəmisəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənraha.”

* **3:11:** Rev 2:10,16 * **3:12:** Aes 62:2, 65:15, Esik 48:35, Rev 14:1, 21:2 * **3:14:** Rev 1:5, 19:11,

Kol 1:15 * **3:15:** Rom 12:11, Rev 2:2

mhəpwəh nəpnəpanien. Iakuə ko hiəkwiēi uə hiəpnəpan ramasan. ¹⁶ Məta kimiaha hiəreuən a, mhəpwəh nəpnəpanien, mhəpwəh nəkwieien. Ro pen takərgavəs raka ia kimiaha, ¹⁷ *ti nəri nə mə hiəmāni mə nautə səkimiaha rasori, narimnari me pam rarə tukumiaha, tihətui nari riti mwi ti nəfe. Məta hiəreirei mə ia nənimək kimiaha nautə səvənraha riwən, nənimemiaha rifwə, tinari riwən ia nipwramiaha, nimapwmapw me ro kimiaha, nərmama hətoni kimiaha rerinraha raməpou. ¹⁸ *Ro iamīnhi irə iakaməvəhag m kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvehi nəmri aean i kol tukw iou, kol i kosə pen ia napw rahi raka sə rərəha məpwəh sə rəmher. Tiho iamīnhi irə mə nautə səkimiaha trasori. Nənə tihaməkeikei mhəuvehi nəmri tinari əpsan me tukw iou, mharkahu irə, pwəh ruvegi nipwramiaha sə ramo naurisien ia nəmri nərmama. Nənə tihaməkeikei mhəuvehi mwi nəmri nari i ramomasan nəkwai nəmri iərmama, mahakwi nəmrimiaha irə, pwəh nəmrimiaha rətui hiətoni amasan nari.

¹⁹ *Nərmama səməme iakokeikei irəha, iakaməgkiari skai minraha, mamərpwi atukwatukw irəha. Ro iamīnhi irə tiho rerimiaha pwəh ruvehe məpnəpan, mapwor, nənə mhərərīg ia noien ərəha me səkimiaha.

²⁰ *Həregi ro! Iakamərer ia kwəruə, makunkun təpinhə ti nuvnməwien. Trini minuə iərmama riti riḡegi rerik, nənə məsevər ia təpinhə, iou takuvn-
imwə pehe kimrau min trouəni pəri nari.

²¹ *Iərmama sə triskai meste naruaḡənien rukurau, takəsēni in rəkure kimrau min ia jea səiou rouərimənu. Tako irə rəmwhen kino ia nira. Iakuvəskai raka ia naruaḡənien meste rukurau, nənə takwtəkwuni iakaməkure kimrau səiou Tata ia jea səvənhi rouərimənu. ²² Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərīg amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwīn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

4

Jea riti fwe ia neiai Kumwesən raməkure irə mamərimənu

¹ *Iakinətə pam narimnari me i, nənə məti pen mətoni təpinhə riti ia neiai raməkwaḡ. Nənə iərmama nəha iakuvəregi raka rerin fwe kupwən rəgkiari pehe mwi miou, rerin rupwinari rəmwhen ia reri kisipw, mini mə, “Utə pehe ia kwopun i. Iakuə takahatən narimnari me səməme tuhəuvehe kurirə pwəh ikətōni.” ² *Təkwtəkwuni mwi iakətōni vison riti Nənimwīn rəriari miou. Jea riti kərpwi ramərer ia neiai, Iəmə iti raməkure irə mamərimənu. ³ *Iəmə nəha raməkure irə ramser rəmwhen ia kəpwier amasan mi kəru jaspə mine kanilian. Nənə mərərən riti rukuraukurau ia jea səvənhi makuraan rəmwhen ia kəpwier amasan riti emeral. ⁴ *Jea me nepwīn mwi irəha pam twenti-fo hərəer kuraukurau jea nəha. Nəmə asori me irəha pam twenti-fo kamhəkure ia jea me nəha. Tinari me səvənraha həpsan. Ia kənpəwənraha kəfəfau me səvəi nisiaien kino ia kol. ⁵ *Iəmə nəha raməkure ia kurkwan mamərimənu, nouapirien mine karuəruə mine nərkərikiēn kamharuku pen ia jea səvənhi. Kupwən ia jea səvənhi nərami napw irəha pam sefen kamhəuək. Nərami napw me nəha irəha nənimwīn me səvəi Kumwesən irəha pam sefen. ⁶ *Nənə

* **3:17:** Hos 12:8, 1Kor 4:8, Luk 12:21 * **3:18:** Aes 55:1, Jem 2:5, Rev 3:5, 4:4, Rev 16:15 * **3:19:** 1Kor 11:32, Rev 2:5 * **3:20:** Jon 14:23, 1Jon 2:24 * **3:21:** Mat 19:28 * **4:1:** Rev 1:1,10 * **4:2:** Sam 47:8, Aes 6:1, Rev 4:9 * **4:3:** Esik 1:28 * **4:4:** Aes 24:23, Rev 3:18, 6:11 * **4:5:** Esik 1:13, Rev 1:4, 8:5, Rev 11:19, 16:18 * **4:6:** Esik 1:5-10,22, Esik 10:14

kupwən ia jea səvənhi nari riti mwi fwe ikin rəmwhen ia təsi, mətə rəmwhen ia klas sə rəriri məmher. Nərimiru me nepwin irəha pam kefə kamhərer kuraukurau jea səvənhi nukwai nənimenraha həpik ia nīpwanraha kupwən mine kurirə. ⁷ Nərimiru me nəha sə kupwən irə rəmwhen ia laeon, sə ro kəru irə rəmwhen ia kau, sə ro kahar irə kənkəpwə rəmwhen ia kənkəpwə iərmama, nənə sə ro kefə irə rəmwhen ia mīrup sə ramivə. ⁸ *Nərimiru me nəha kefə kuantia kuantia tərəginraha me sikis, nənə ia reri tərəginraha me mine təkurenraha nukwai nənimenraha həpik. Nəpin me pam, ia nəpin mine ia ran, irəha həpəkəpwis mhə ti noskafəien i mə, “Iəmə ikinan, Iəmə ikinan, Iəmə ikinan,

Iərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam!

In rinarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tripkwən mhə.”

⁹ *Ia nīpu nəha, nərimiru me nəha kamhəgnəgini Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha kamhəsiai in, mamhəni vivi Iəmə sə ramarə ia nuk nuk me. Nəpin irəha kamho iamīnhi irə, ¹⁰ *nənə nəmə asori me nəha twenti-fo heiwaiu mhənīmwi nukurhunraha ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha kamhəsiai Iəmə sə ramarə ia nuk nuk me, mamhərki pen səvənraha kefəfau me səvəi nisiaiien kupwən ia jea səvənhi, mamhoskafə iamīnhi irə mə,

¹¹ “Iərimənu mine Kumwesən səkīmaha ikamasan pik.

Ikinə narimnari me pam,

mesi pen nətərigien səim mo irəha kamharə.

Pwəh nəgnəginiiien mine nisiaiien mine niskaiien haruvehe tukw ik ia nəpin me.”

5

Kwəti sipsip mine nīmwai nəkukuə kinərfe

¹ *Nənə iakətəni Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in rauvehi nīmwai nəkukuə riti ia rəgin mwatuk. Nīmwai nəkukuə nəha kimərai pen nari ia nikaren pəri mi, nənə kərfe kuvi tərini m sefen. ² Nənə iakətəni agelo riti nəgsen rasori raməgkiari asori maməni irapw mə, “Sin ratukwatukw mə treitehi raka nəri me nəha sefen kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə nənə məsevər ia nīmwai nəkukuə?” ³ Mətə iərmama riti riwən ia neiai, uə ia tīprənə, uə ia reri tīprənə, in ratukwatukw mə ko rəsevər ia nīmwai nəkukuə i kinərfe məti pen irə. ⁴ Nənə rerik rərkwəpir iakasək ti nəri nə mə kīpkətəni mhə iərmama riti ratukwatukw mə ko rəsevər ia nīmwai nəkukuə kinərfe məti pen irə. ⁵ *Miregi nəmə asori me nəha irəha riti rini pehe tukw iou mə, “Əpwəh nasəkien. Mətoni ro. Iərmama sə riməkupwən ia kwənəkwus səvəi Kig Təvit, kani nəghin mə ‘Laeon səvəi Juta,’ in ruvəskai raka meste naruağənien rukurau. Ro pen in rukurən nuvehiien nīmwai nəkukuə nəha kinərfe kuvi tərini m sefen məsevər irə.”

⁶ *Nənə iakətəni pen mətoni kwəti sipsip riti ramərər ipaka ti jea səvəi Iəmə nəha raməkure mamərimənu ia kurkwai nərimiru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo. Kwəti sipsip nəha iakətə rəmwhen mə kinənsi ərpune raka. Kənkəpati sefen, nənə, nukwai nənimen sefen. Nukwai nənimen me nəha irəha nəha nənimwin me nəha sefen səvəi Kumwesən in rinarhi pen

* **4:8:** Aes 6:2,3, Esik 1:18, 10:12, Rev 1:4,8 * **4:9:** Dan 4:34, 6:26, Dan 12:7, Rev 4:2,10 * **4:10:**

Rev 4:9, Rev 5:1,7,13, Rev 6:16, Rev 7:10,15, Rev 19:4, 21:5 * **5:1:** Rev 4:2,10, Aes 29:11, Esik 2:9-10

* **5:5:** Jen 49:9, Aes 11:1,10, Rev 22:16 * **5:6:** Sek 4:10, Jon 1:36, Rev 1:4, 5:12, Rev 13:8

irəha həuvən ia kwopun me ia təkure tīprənə. ⁷ *Nənə kwəti sipsip nəha revən ti İəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, muvehi raka nīmwai nəkukuə nəha kinərfe ia rəgin mwatuk. ⁸ *Nəpīn ruvehi nīmwai nəkukuə nəha kinərfe, nənə nərimīru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo hənīmwi nukurhunraha mheiwaiu ia nəmri kwəti sipsip. Irəha pam kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nīpu irə, mamhəuvehi mwī pesin me kīno ia kol. Pesin me nəha kamhəuvehi həukuər ia nīmwəkmwəki nari kauvani nīpekīn rapein amasan. Nise napw irə rəmwhen ia nəfwakiien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən. ⁹ *Irəha kamhoskafə ia nīpu vi riti, mamhəni mə,

“Ratukwatukw mə ik tikuvehi nīmwai nəkukuə i kinərfe,
nənə məsevər irə.

Ik ikəmwhen ti nəri nə mə kinousi əpune ik,
nənə nitem sə rīnaiu ikuvehi nəmri nərmama me irə, irəha səvəi
Kumwesən.

Irəha nərmama səməme haməuku pen ia kwənəkwus me pam, mine
nəgkiariien me pam, mine teki nərmama me pam, mine tənəmtənə me
pam.

¹⁰ *Ik ikīno irəha həuvehe mhəmwhen ia kīg me mine pris me ia nəmri
Kumwesən səkimaha,
nənə irəha tuhərimənu ia tīprənə.”

¹¹ *Nənə iakəti pen mīregi reri nagelo me həpik həpik. Irəha kamhərer
kuraukurau ia İəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, mine nərimīru
me, mine nəmə asori me. Nagelo me nəha irəha taosen m taosen uə ten-
taosen m ten-taosen, ¹² *kamhoskafə əpwəmwis, mamhəni mə,
“Kwəti sipsip sə kinousi əpune, in ramasan pīk.

Pwəh nīskaiien, mine nautə, mine nukurəniien, mine nərimənuiien, mine
nīsaiien, mine nasoriien, mine nəgnəginiiien həuvən tukwe in ia nəpīn
me.”

¹³ *Nənə iakregi narimnari me pam səməme Kumwesən rīno ia neiai, ia
təkure tīprənə, ia reri tīprənə, ia reri təsi, iakregi narimnari me pam səməme
kamharə ia kwopun me nəha kamhoskafə, mamhəni nīpu mə,
“İəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine kwəti sipsip,
pwəh nəgnəginiiien, mine nīsaiien, mine nasoriien, mine nīskaiien,
həuvən ti nīrau ia nuk nuk me.”

¹⁴ Nənə nərimīru me nəha kefə həni mə, “Pwəh ro iamīnhi!” Nənə
nəmə asori me hənīmwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nīsaiien
səvənraha mīnrau.

6

Kwəti sipsip rəsevər ia nīmwai nəkukuə sə kinərfe

¹ *İa nəpīn nəha iakəti pen mətoni kwəti sipsip reitehi raka nəri nəha riti sə
kīməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimīru
me nəha kefə riti rəgkiari rerin rupwinari rəmwhen ia karuəruə mīni mə,
“Uvehe!” ² *Nənə iakəti pen mətoni hos əpsan riti. İəmə sə raməkure irə
rauvehī nīfagə. Kuvei pen kəfəfau səvəi nīsaiien min. In rier mamevən

* **5:7:** Rev 4:2,10 * **5:8:** Rev 8:3-4, 14:2, Rev 15:2, Sam 141:2 * **5:9:** Sam 33:3, 40:3, Sam 96:1,
98:1, Sam 144:9, Rev 14:3 * **5:10:** Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, 20:6, Rev 22:5 * **5:11:** Dan 7:10,
Hip 12:22 * **5:12:** 1Kron 29:11, Rev 5:6 * **5:13:** Rev 4:2,10 * **6:1:** Rev 4:6, 5:1 * **6:2:** Sek
1:8, 6:1-6

rəmwhen iərmama riti sə rinaruagən pam, nənə traruagən mwi muvehi irapw niskaiien səvəi nərməpə.

³ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kəru irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərīmīru me nəha kefə sə ro kəru irə rini mə, “Uvehe!” ⁴ Nənə hos riti mwi ruvehe hos əruerəv. Iərmama sə raməkure irə kuvei pen nau asori riti səvəi naruagənien min. Kinəsəni in mə trevən mo nərmama ia təkure tīprənə haruagən mhousi əpune irəha me.

⁵ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kahar irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərīmīru me nəha kefə sə ro kahar irə rini mə, “Uvehe!” Nənə iakəti pen mətoni hos pitəv riti. Iərmama sə raməkure irə rauvehi nəri sə kaməkiri nari irə. ⁶ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia karkwai nərīmīru me nəha kefə, mamini mə, “Evən. Kinəsəni ik mə tiko nukumhə ravən ia tənəmtənə me. Nərmama tuhərarki mane asori ti nuvehien nəveginien rouihi a. Mətə tikəpwəh nourahaien nukune nei me nəha olif kamo oel ia nukwan mine nukune nəkwus me nəha krep kamo waen irə.”

⁷ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kefə irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərīmīru me nəha kefə sə ro kefə irə rini mə, “Uvehe!” ⁸ *Nənə iakəti pen mətoni hos əmrakw riti. Iərmama sə raməkure irə nəghin nə Noien Iərmama Remhə. In riti nəghin nə Imwei Nəkur Həuvamhə rakurirə irə rəuevən. Kinəsəni pen nərmama pam ia təkure tīprənə ia rəginrau. Irau troueven rouəvsini irəha kefə kefə, rouo kuatia remhə rouəpwəh kahar kamharimīru. Nepwīn tuhemhə ia naruagənien. Nepwīn nəveginien triwən ti nīrəha hemhə. Nepwīn nemhəien truevi irəha hemhə. Nepwīn nəri əprmin me tuhahi əpune irəha.

⁹ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro krirum irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen fwe nisui nifatə pirapw mətoni nərmama səməme kinousi əpune irəha ti nəri nə mə kamhəni irapw nəgkariien səvəi Kumwesən, mamhəni mə in ro nīpərhiēnien. ¹⁰ *Irəha kamhəkwein əpwəmwis mə, “Iərimənu asori. Ik ləmə ikinan. Ik nīpərhiēnien. Nərmama ia təkure tīprənə hənousi əpune kimaha. Ikafwini mə tinesən ikərpwīn pen noien ərəha səvənraha?” ¹¹ *Irəha həni iamīnha irə, nənə kuvei pen tinari əpsan mīnraha kuatia kuatia, kini pen ti nīrəha i mə tuhapwis ouihi a mwi meste tukukupwən kousi əpune pam piəvnraha me nepwīn mwi səməme hənəmo tukwini pəri nari irəha mīnraha fwe kupwən.

¹² *Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sikis irə kiməvi tərini nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen mətoni nīmwnīmvien asori riti ravən. Meri ruvehe mīpitəv mīpitəv. Məkwə ruvehe məruerəv rəmwhen ia netə.

¹³ *Nənə kəməhau me fwe irənhə ia neiai həsas mheiwaiu ia tīprənə rəmwhen ia nei riti nīmətagi asori rīkiukiū irə nukwan me həsas. ¹⁴ *Kəpuapen ruvehe mīwən məmwhen ia nīmwai nəkukuə iərmama ruvehi mərfə raka i. Nənə təkwar me mine tənə əmweris me haraka ia təmwhekīnraha me.

¹⁵ *Nənə kīg me ia tīprənə, mine ieni me, mine nəmə asori me səvəi naruagən me, mine nərmama nautə səvənraha rasori, mine nərmama nəgsenraha rasori, irəha mine nərmama pam nəri auər a mə irəha slef uə həkko mhə irəha slef, həuvən ia təkwar me mhərkwafə ia nīpəgi kəpwier me

* **6:8:** Jer 15:1-3, Esik 5:12,17, Esik 14:21, Esik 33:27 * **6:10:** Rev 16:7, Dut 32:43, Sam 79:10

* **6:11:** Rev 3:18, 7:9,13, Rev 19:14 * **6:12:** Mat 24:29, Wok Me 2:20, Rev 8:12 * **6:13:** Aes 34:4

* **6:14:** Aes 34:4, Rev 16:20 * **6:15:** Aes 2:10,19,21

mine reri kəpwier me, ¹⁶* mamhəkwein pen təkuaer me mine kəpwier me mamhəni mə, “Tiho mhəsas mhəkure tərini kimaha, mhərkwafə kimaha, pwəh iəmə nəha raməkure ia jea səvənhi mamərimənu rəpwəh nətoniien kimaha, pwəh niemaha səvəi kwəti sipsip rəpwəh nesteien kimaha. ¹⁷* Kwa nəpin asori səvəi niemaha səvənrau ruvəuvehe. Sin nəghin ko rərer irapw?”

7

Agelo rəmri pen mak səvəi Kumwesən ia nəkur Isrel irəha pam 144,000

¹* Kurirə ia narimnari me i iakətoni nagelo me kefə kamhərer ia təkure tiprənə i riti ia nīkaren pesu, riti ia nīkaren parei, riti ia nīkaren prehi, riti ia nīkaren peraha. Irəha kamhəkwtəmhiri nīmətagi me pam nəha kefə mə nīmətagi triwən ia təkure tiprənə mine təsi mine nei me. ² Nənə iakəti pen mətoni agelo riti mwi ruku peraha mauvehi nari riti tromak ia nərmama irə trahatən pen mə Kumwesən sə ramiru səvənhi me nərmama me nə irəha. Agelo i rəkwein əpwəmwis nagelo me nəha kefə səməme kinəsəni irəha me tuhouraha tiprənə mine təsi. ³* In rini pen ti nirəha i mə, “Həpərim narakaien nīmətagi pwəh rəpwəh nourahaien tiprənə mine təsi mine nei me. Pwəh iako pen raka mak səvəi Kumwesən səkitaha ia nīpwənai iotukwininari me səvənhi me.” ⁴* Nənə iakregi kīni nərmama me nəha səməme həuvehi mak səvəi Kumwesən irəha pam wan-hantret-foti-fo-taosən. Nərmama me nəha komak ia nirəha həuku pen pam ia kwənəkws me səvəi nəkur Isrel.

⁵ Ia kwənəkws səvəi Juta, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkws səvəi Rupen, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkws səvəi Kat, nərmama irəha pam twelef-taosən.

⁶ Ia kwənəkws səvəi Aser, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkws səvəi Naftali, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkws səvəi Manase, nərmama irəha pam twelef-taosən.

⁷ Ia kwənəkws səvəi Simeon, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkws səvəi Livae, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkws səvəi Isakar, nərmama irəha pam twelef-taosən.

⁸ Ia kwənəkws səvəi Sepulun, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkws səvəi Josef, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Nənə, ia kwənəkws səvəi Penjamin, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Nərmama həpik tīnari səvənraha rəpsan

⁹* Kurirə ia narimnari me i iakəti pen mətoni nərmama həpik ko kīpkəvsini pam mhə irəha. Irəha haməuku pen ia tənəmtənə me pam, mine kwənəkws me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkīariien me pam. Kamhərer ia nəmri iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine ia nəmri kwəti sipsip. Irəha kamhərkahu tīnari əpsan me, mamhəuvehi nīmwai nəmwir me ia rəginraha, ¹⁰* mamhəkwein əpwəmwis mamhəni mə, “Kumwesən səkimaha sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu irau kwəti sipsip, irau nəha krīno suatuk ti nuvehimiruien kitaha!”

¹¹ Nagelo me pam hərəer kuraukurau ia jea Kumwesən raməkure irə mamərimənu, nənə, mhərəer kuraukurau mwi ia nəmə asori me, mine nərimiru me nəha kefə. Nənə irəha hənīmwi nukurhənraha kupwən ia jea

* **6:16:** Luk 23:30, Rev 4:2,10 * **6:17:** Joel 2:11, Neham 1:6, Mal 3:2 * **7:1:** Jer 49:36, Dan 7:2

* **7:3:** Esik 9:4,6, Rev 9:4 * **7:4:** Rev 14:1,3 * **7:9:** Rev 3:18 * **7:10:** Rev 4:2,10

səvəi Kumwesən, mheiwaiu nənimenraha rirapi tiprənə, nənə, mamhəsiai in,

¹² * mamhəni mə,

“Pwəh ro iamihni!

Pwəh nini viviiien, mine nəgnəginiiien,

mine nukurənien, mine tanak, mine nisaiien,

mine nərimənuiien, mine niskaiien,

həuvən ti Kumwesən səkitaha ia nuk nuk me.

Pwəh ro iamihni!”

¹³ * Nənə nəmə asori me nəha riti ia nirəha rəres iou mə, “Nisimə nəha kamharkahu ia tinari əpsan me? Irəha haməuku pəku?”

¹⁴ * Miregi iakini mə, “Iəmə asori. Ik a ikukurən.”

Miregi rini mə, “Irəha nərmama me nəha səməme kamhəier ia nəpin

nəha kiməni mə truvehe nərmama tuhəregi nəmisəien irə rasori pik anan.

Irəha hənaikuas ia tinari me səvənraha mhə həpsan ia nite kwəti sipsip.

¹⁵ * Ro pen irəha kamhərer ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi

mamərimənu. Irəha həmwhen ia pris me səməme kamhə tukwini pen nari

min ia nəpin mine ia ran ia nəkwai nimwə səvənhi. Nənə Kumwesən sə

raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in trəuiui irəha nəpin me pam.

¹⁶ * Nukumhə tripkahi mhə mwi irəha.

Irəha tuhəpkəkəkəwa mhə mwi.

Nukwəsikər tripkənhi mhə irəha,

uə nəpnəpanien asori səvəi meri tripkənhi mhə irəha,

¹⁷ * ti nəri nə mə kwəti sipsip nəha ia kurkwai jea sə Kumwesən raməkure

irə mamərimənu in trətui amasan ti nirəha rəmwhen iərmama riti sə

ramətui amasan ti sipsip me səvənhi.

In triri irəha mhəuvən ti nəmri nuiməru me.

Nənə Kumwesən trirai raka pam nise nəmrinraha.’ ”

8

Kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə

¹ * Nəpin kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nimwai

nəkukuə irə, nənə kwənamrig fwe ia neiai meste nipəri aoa riti.

² Nənə iakətoni nəgelo me nəha sefen səməme kamhərer ia nəmri

Kumwesən ia nəpin me kiməpeki pen kisipw kuatia kuatia minraha.

³⁻⁴ * * Agelo riti mwi nəha ikin rauvehi nari riti kino ia kol. Nəri nəha

rukuər ia nimwəkmwəki nari kauvani nipəkin rapein amasan. Kuvei pen

nimwəkmwəki nari nəha min mə truvani ia təkure nifatə nəha kino ia

kol ramərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu pwəh

nise napw irə rousəsəmwīn irəha nəfwakiiien me səvəi nərmama me pam

səvənhi. Ro iamihni irə agelo nəha ruvehe mərəer pen ia nifatə nəha,

muvani nimwəkmwəki nari nəha ripik, nənə nise napw irə rousəsəmwīn

irəha nəfwakiiien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən, həutə ia nəmri

Kumwesən. ⁵ * Nənə agelo nəha ruvehi nukumhəv rauək ia təkure nifatə,

mərki pen i ia nəri nəha in rauvehi rukuər, mərarki irapw ia təkure

tiprənə i, nənə nouapirien rəhiapw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərikien,

nimwnimwien ravən.

* **7:12:** Rev 5:12, 11:17 * **7:13:** Rev 3:18 * **7:14:** Mat 24:21 * **7:15:** Rev 4:2,10 * **7:16:**

Aes 49:10 * **7:17:** Sam 23:2, Aes 25:8, Jon 10:11, Rev 5:6, 21:4 * **8:1:** Hab 2:20 * **8:3-4:** Rev

5:8, Eks 30:1-3, Rev 9:13 * **8:3-4:** Rev 5:8 * **8:5:** Lev 16:12, Eks 19:16-19, Rev 4:5, 11:19, Rev

16:18

Kisipw me iraha pam sefen

⁶ Nənə nagelo me nəha sefen səməme kəmhəuvehi kisipw kəmhəpnəpenə ti nəseien kisipw. ⁷ *Nagelo me nəha sə kupwən rəse kisipw səvənhi, nənə aes mine napw mine netə ho a kərapī irə kətəgi irapw ia tīprənə i. Ruək mahi nīpəri tīprənə, məpwəh nīpərin kəru, nənə mahi nei me nīpərinraha kuatia, məpwəh nīpərinraha kəru, nənə mahi pam nurhi merə me.

⁸ *Agelo sə ro kəru irə rəse kisipw səvənhi, nənə nari riti rəmwhen ia təkuaṛ asori rauək kərarki pen ia təmwei təsi. Nənə nīpəri təsi kwatia ruvehe mo netə irə, nīpərin kəru krouamasan. ⁹ Nərimīru me ia təmwei təsi nīpərinraha kuatia hemhə, nīpərinraha kəru kəmhəmīru, nənə nītətə me səməme kəmhāiu ia təsi ko koeite iraha pam kuai iraha ia kusen kahar harəmnəmwhen a kusen kuatia ruvehe mərəha kəru krouamasan.

¹⁰ Agelo sə ro kahar irə rəse kisipw səvənhi, nənə kəmhəu asori riti rauək rəmwhen ia kwənhīə rier raka ia neiai, meiwaiu məsas pen ia nui aris me mine nəmri nui me, mouraha nīpərin riti məpwəh kəru krouamasan a. ¹¹ *Kəməhau nəha nəghin nə Nəfiəien. Nui me nəha reste iraha həuvehe mhəfiə. Nənə nərmama həpik hemhə ti nəri nə mə hənīmwi nui əfiə.

¹² *Agelo sə ro kefə irə rəse kisipw səvənhi, nənə nari riti ro meri mine məkwə mine kəməhau me ro pen həpwəh nuəkien ia nəpīn pekīn. Ia ran meri rauək ia nīpərin kəru, məpwəh nuəkien ia nīpərin kuatia. Ia nəpīn məkwə mine kəməhau me kəmhəuək ia nīpərin kəru, məpwəh nuəkien ia nīpərin kuatia.

¹³ *Nənə iakəti pen mətoni mīrup riti ramivə irənhə ia nīmagouagou. Iakregi ramasək əpwəmwis, mamīni mə, “Aueh! Aueh! Aueh! Nagelo mīrəhar nəha na tuharəse kisipw me səvənrahar. Trərəha anan tukumīaha nərmama səməme hīamarə ia təkure tīprənə.”

9

¹ *Agelo sə ro krirum irə raməse kisipw səvənhi, nənə iakətoni kəməhau riti rukrutə ia neiai mīmwei irapw ia təkure tīprənə. Kīməuvei pen ki riti min. Ki nəha səvəi nəsevərien ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. ² *Kəməhau nəha səsevər ia nīpəg nəha nənə nise napw ruku pen fve ikīn mutə rəmwhen ia nise napw sə rasori pik anan. Meri mine nīmagouagou kroupitəv ia nise napw sə ruku pen ia nīpəg nəha. ³ *Nənə kəmnhəvt me həier raka ia nise napw nəha mheiwaiu ia tīprənə. Kīməuvei pen niskaiien mīnraha mə tuhəpi nərmama ia nīpikīnraha, mho nəmisəien mīnraha rəmwhen ia mimi nəha skopion sə ramərkou ia tīprənə. ⁴ *Kīmāni pen ti kəmnhəvt me i mīnuə tuhəpwəh nourahaien nurhi mine nei me mine narimmari me səməme kəmhəuverə ia təkure tīprənə, mətə tuhouraha əpa nərmama me nəha səməme mak səvəi Kumwesən riwən ia nīpwənanraha. ⁵ Kīnəsēni iraha mə tuhəpi nərmama mho nəmisəien mīnraha meste məkwə krirum, mətə tuhəpwəh nəpi əpuneien iraha. Nəmisəien nəha tuhəregl rərəha irə rəmwhen ia nəmisəien səvəi mimi nəha skopion nəpīn rəpi iərmama riti. ⁶ *Ia nəpīn me nəha nərmama tuhətui suatuk ti nemhəien, mətə ko həpkətoni mhə. Tuhokeiki mə tuhemhə, mətə ko həpkemhə mhə.

* 8:7: Eks 9:23-26, Esik 38:22, Joel 2:30

* 8:8: Eks 7:20-21

* 8:11: Jer 9:15

* 8:12: Rev

6:12-13 * 8:13: Rev 9:12, 11:14

* 9:1: Rev 20:1

* 9:2: Jen 19:28, Eks 19:18, Joel 2:2,10

* 9:3: Eks 10:12,15 * 9:4: Rev 7:3

* 9:6: Job 3:21, Jer 8:3, Rev 6:16

7 * Kəmnhəvt me nəha, iakətə irəha həmwəhen ia hos me kamhərer mwatuk ti naruagəniēn. Ia nukwənenraha kəfəfau me həmwəhen ia kəfəfau səvəi nisaiiēn kino ia kol. Nənimenraha rəmwhēn ia nəmri nərmama. 8 * Nukwənenraha rəpwəmwis rəmwhēn ia nukwəne pran. Revīnraha rəhiə rəmwhēn ia revī laeon. 9 * Səvənraha karkahu kino ia aēn kamhəvegi kwənpwēnhīnraha irə səvəi naruagəniēn. Tərəginraha kamhəruk pik rəmwhēn hos me səməme kamhəvkəkini kat me mamhəiu mamhəuvən ti naruagəniēn. 10 Nīpikinraha ro revīn irə rəmwhēn ia nīpiki mimi nəha skopion. Niskaiiēn səvənraha tuho nəmisəiēn m nərmama irə meste məkwə krirum raməmak ia nīpikinraha. 11 Səvənraha riti nəha ikīn iāmə asori ramərimənu ia nīrəha. In nə agelo səvəi nīpəg sə rəmeiwaiu nukunēn riwən. Ia nəgkiariēn Hipru nəghi agelo nəha Apoton. Ia nəgkiariēn Krik nəghīn nə Apolion (nīpwran mə Kərietaha).

12 * Aueh! Nərəhaiēn kupwən ruvehe muvəvən. Mətə aueh, aueh, hətə ro! Nərəhaiēn kəru mi nəha ikīn troupkuvehe mwi.

13 * Agelo sə ro sikis irə rəse kisīpw səvənhi, nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia nīpəsegi nīfatə nəha kəfə sə kino ia kol ramərer kupwən ia Kumwesən. 14 * Reri iərmama nəha rəgkiari m agelo i ro sikis irə sə rauvehi kisīpw nəha, mīni pen tukwe in mə, “Fi nari ia nagelo me nəha kəfə səməme kīnərihi irəha fwe kupwən kamharə fwe nui aris asori nəha Iufretes.” 15 * Ro iamīnhi irə kifi nari ia nagelo me nəha kəfə. Kīnəpnəpənə raka ia nagelo me nəha kamheitenhi aoa nəha, nəpīn nəha, məkwə nəha, mīne nuk nəha, mə tukifi nari ia nīrəha həuvən mhəvsini pam nərmama ia təkure tīprənə, mhəuai irəha ia kusen kahar harəmnəmwhēn a, mhəusi əpune riti mhəpwəh kəru. 16 Nənə iakregi kīni mə naruagən me səvənraha səməme kamhəkure ia hos irəha pam tu-hantret-milian.

17 Ia vison səiou iakətoni hos me nəha mīne nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Irəha harkahu ia tīnari səvəi naruagəniēn kino ia aēn, mhəvegi kwənpwēnhīnraha irə. Tīnari me nəha rəruerəv, mo plu, makwes. Kənkəpwə hos me nəha həmwəhen ia kənkəpwə laeon me. Napw mīne nise napw mīne təpisi ərəha kamharuku pen ia nīpəgi nəkwānraha mamharier 18 mharousi əpune pam nərmama ia tənəmtənə me ia kusen kuatia mharəpwəh kusen kəru. 19 Niskaiiēn səvəi hos me nəha in nəha ia nīpəgi nəkwānraha mīne nīpikinraha, ti nəri nə mə nīpikinraha rəmwhēn ia snək sə ro kənkəpwə ia nusvənhīn. Ia nīpikinraha me ho nəmisəiēn m nərmama.

20 * Mətə nərmama me i səməme nərpwiniēn mirəhar nəha harəpwəh nousi əpunein irəha, irəha həkəpwəh mhə kumwesən eikuə me nəha hənə ia rəginraha. Irəha kamhəmwur pen a mamhəfwaki pen m nəremhə me mīne nənimwi nari me səməme kino ia kəruətərei mīne nei, kino mwi ia aēn me i kol, silva, mīne pras. Irəha nənimwi nari me a. Həkətoni mhə nari, mhəkregi mhə nari, mhəkəvən mhə. 21 Nərmama me i həkəpwəh mhə noien ərəha me nəpwīn mwi səvənraha. Mətə kamhəmwur pen a mamhəusi əpune nərmama, mamho nahak mīne noien səvəi kləpa, mamhakres, irəha nərman mīne nīpran kamhəri əpnəpən irəha me.

* 9:7: Joel 2:4 * 9:8: Joel 1:6 * 9:9: Joel 2:5 * 9:12: Rev 8:13 * 9:13: Rev 8:3 * 9:14: Rev 16:12 * 9:15: Rev 8:7-12 * 9:20: Rev 16:9,11, Aes 2:8,20, 1Kor 10:19-20, Sam 115:4-7, Sam 135:15-17, Dan 5:23

10

Agelo sà rauvehi kwàti nìmwai nàkukuà riti kinərfe

¹ Nənə iakətoni agelo riti mwi nəgsen rasori rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Nəpuə riti ruvegi nìpwrən. Mərarən riti rukuraukurau ia kənkəpwə. Nənimen raməhiapw rəmwhən ia meri. Nisun mi krouəmwhən ia pos asori mi krauuək. ² Kwəti nìmwai nàkukuə riti sà kinərfe raməmāk ia rəgin. In ruvi atukw i, mərpwi pəri nisun mi mwatuk ia təsi nənə nìkaren mour ia tiprənə, ³ marə məkwein əpwəmwis, rerin rəmwhən ia laeon sə ramasək asori. Nəpin rəkwein iamihni, karuəruə rərkwəpahar m sefen. ⁴ *Karūəruə rərkwəpahar raka m sefen, iakəpnəpenə mə takrai pen ia nàkukuə nəgkiariien sə rani, mətə iakregi reri iərmama riti rukrutə ia neiai mamini mə, “Ərkwafə ia nəgkiariien i karuəruə rani, məpwəh nìrai penien ia nàkukuə.”

⁵ *Nənə agelo sà iakətoni ramərər pen ia təsi mine tiprənə ruvehi utə rəgin mwatuk mahatən pen fwe ia neiai, ⁶ *mini mə, “Kumwesən ramarə ia nuk nuk me. In rino neiai, tiprənə, təsi, mine narimnari me pam səməme kamharə ia nìrəhar. Iakani kwəsuahe ia nəghin mə nəpin ruvəkwwakwa. Kumwesən ko rìpkəfwini mhə mwi, ⁷ *mətə nəpin agelo sə ro sefen irə trəse kisipw səvənhì, nəgkiariien nəha Kumwesən rìnrəkwwafə nìpwrən truvehe mukuə rosi in rìmāni pen ti iotukwininari me səvənhì profet kupwən me.”

⁸ Nənə iakregi mwi reri iərmama nəha ruku pen ia neiai mani pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi nìmwai nàkukuə nəha sə kinərfe raməmāk ia rəgi agelo nəha ramərər pen ia təsi mine tiprənə.”

⁹ *Ro iamihni irə iakevən mərəs pen agelo nəha mə truvei pehe miou nìmwai nàkukuə ouihì nəha sə kinərfe. In rini pehe tukw iou i mə, “Tikuvehi māni. Trouraha tipwim, mətə ia nəkwam tikregi rəsien rəmwhən ia sukapak.” ¹⁰ Nənə iakuvehi raka nìmwai nàkukuə ouihì nəha sə kinərfe ia rəgi agelo, māni. Iakamāni mīregi ia nəkwak rəsien rəmwhən ia sukapak, mətə nəpin iakətigai pam, nənə iakregi tipwik ruvehe mərəha. ¹¹ Nənə kini pehe tukw iou i mə, “Tikaməkeikei nəgkiari mwi rəmwhən ia profet, mini irapw nəfe treste nərmama həpik, nərmama ia teki nərmama səpəmsəpə, mine kwənəkwas me səpəmsəpə, mine nəgkiariien me səpəmsəpə, mine kig me.”

11

Iəmā mi kəru krouərər irapw ti nəgkiariien pərhiən

¹ *Ia nəpin nəha kuvei pehe nari riti miou rəmwhən ia nig kauvehi mak səvəi nari irə, nənə kini pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi mak səvəi nìmwə səvəi Kumwesən mine nifətə səvənhì, məvsini nərmama səməme kamhəfwaki fwe ikin. ² *Mətə tikəpwəh nuvehien mak ia nìkare nìmwə nəha iruə. Tikəpwəh nuvehien mak səvənhì, ti nəri nə mə kuvəuvei pen raka kwopun nəha m nərmama hərəirei Kumwesən,^a nənə irəha tuheivə testesi taon ikinan səvənhì meste məkwə foti-tu.” ³ Iou takərhi pen iərman mi kəru səiou səməmi krouərər irapw tukw iou. Iəmā mi nəha trouarkahu tinari sə rahatən pen mə krauasək ti nərəhaien, nənə rouarə rouəvisau irapw

* **10:4:** Dan 8:26, Dan 12:4,9   * **10:5:** Dut 32:40, Dan 12:7   * **10:6:** Neh 9:6, Sam 146:6   * **10:7:** Dan 9:6,10, Amos 3:7   * **10:9:** Esik 2:8, 3:1-3   * **11:1:** Esik 40:3, Sek 2:1-2   * **11:2:** Luk 21:24, Rev 12:6, 13:5   ^a **11:2:** Nərmama hərəirei Kumwesən. Suatuk riti mwi ti niniien nəgkiariien nəha in i mə “Nərmama ia tənəmtənə me” uə “Nərmama rìpko mhə irəha nəkur Isrel.”

nægkiariien sə takuvei pen mınrau meste nəpın irəha pam wan-taosen tu-hantret-sikisti. ^{4*} Irau nəha nukune nei mi olif, mine nəri mi laet raməkure utə ia nırau səmami krouərer ia nəmri Kumwesən İərimənu səvəi tıprənə.

^{5*} Trını mınua İərmama riti raməmwur mə trouraha irau, nənə nərami napw truku pen ia nıpəgi nəkwanrau mier mahi əpune nərmama səmame haməmwəki irau. İərmama sə raməmwur mə trouraha irau traməkeikei memhə İaminha irə. ^{6*} İəmə mi nəha krauvehi nıskaiien ti nəsisəgien ia nəpuə mə nesən trəpwəh nauərien nəpın irau krauni irapw nəgkiariien me səvəi Kumwesən. İrau krauvehi mwı nıskaiien ti nuvsiniien nui me həuvehe mho netə ia nırəha, nənə rouukurən mwı nuvehi peheien memhəien me səpəmsəpə həuvehe mhouraha nərmama ia təkure tıprənə i. İrau krouukurən noien narımnari me nəha ia nəpın me a rəmwhen mə irau kraukeikei.

^{7*} Nəpın irau krouni irapw pam raka nəgkiariien səvənrau, nənə nərimıru fwe ia nıpəg sə rameiwaiu nukunen riwən, in trukrirapw mutə maruagən mınrau, muvehi irapw nıskaiien səvənrau, mousi əpune irau. ^{8*} Nıpwranrau mi trouəmak ia suatuk səvəi taon asori nəha, kwopun nəha kınaruı tərini pen İərimənu səvənrau ia nei kamarkuauı İkın. Kıməuvsini nəghi taon nəha kını mə “Sotom” uə “İjip” ramahatən pen nərhəien ia kwopun nəha.

⁹ Nənə nərmama səmame haməuku pen ia teki nərmama me səpəmsəpə, mine nəgkiariien me səpəmsəpə, mine kwənəkwus me səpəmsəpə, tuhəspau ia nıpwranrau meste nəpın kahar mine nıpərın, nənə, kıpəkəseni mhə nıpwranrau mə tukınımwı. ¹⁰ Nərmama me ia təkure tıprənə tuhəgien pəri, mho lafet, mhəriari pen narımnari amasan me mınraha me, ti nəri nə mə profet kəru nəha səmami krıno nəmisəien asori m nərmama ia təkure tıprənə krouyamhə.

^{11*} Mətə nəpın kahar mine nıpərın ruvehe mukurau, nənə İakətoni Kumwesən ruvei pen nımıruıen mınrau kroueıahag mwı rouərer ia nısunrau. Nənə nərmama me pam səmame hətoni irau həhekır asori.

^{12*} Nənə irəha həregi reri İərmama riti rupwinari ruku pen ia neıai mını pen ti nırau i mə, “Rouutə pehe i.” Nənə nəpuə riti ruvehi irau mutə mevən ia neıai. Nərmama səmame kamhəmwəki irau kamhərer mamhətoni irau krauutə.

^{13*} İa nəpın nəha təkwtəkwuni a mwı nımwnımwıen asori riti ravən, makıe fıfı nari ia kwopun kuatıa ia taon nəha, məpwəh kwopun naen hamasan. Nımwnımwıen ravən nərmama sefen taosen hemhə. Nərmama me pam səmame həpkemhə mhə həhekır mhətəmnımwın, mhəuvehi utə nəghi Kumwesən sə ramərə ia neıai.

^{14*} Aueh, nərhəien sə ro kəru irə ruvehe muvavən! Mətə aueh, hətə ro, nərhəien sə ro kahar irə trıpkə mhə tui ruvehe!

Agelo sə ro sefen irə rəse kisıpw səvənhi

^{15*} Agelo sə ro sefen irə rəse kisıpw səvənhi, nənə İakregi nərmama nepwın fwe ia neıai kamhəgkiari rerınraha rupwinari mamhəni mə, “Nərimənuıen kamərimənu irə ia təkure tıprənə i təkwtəkwuni ruvehe məmak ia rəgi Kumwesən səkitaha mine Kristo səvənhi.

Nənə in trərimənu ia nuk nuk me.”

* **11:4:** Sek 4:3,11-14 * **11:5:** 2Saml 22:9, 2King 1:10, Sam 97:3, Jer 5:14 * **11:6:** 1King 17:1, Eks 7:17-20, 1Saml 4:8 * **11:7:** Dan 7:21, Rev 12:17, Rev 13:1,7, 17:8 * **11:8:** Luk 13:34 * **11:11:** Esik 37:5,10 * **11:12:** 2King 2:11 * **11:13:** Rev 8:5, 16:18 * **11:14:** Rev 9:12 * **11:15:** Eks 15:18, Sam 10:16, Dan 2:44, Obad 21

16 * Nənə nəmə asori me nəha twenti-fo səməme kamhəkure ia jea me səvənraha ia nəmri Kumwesən hənimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nisaiien səvənraha revən tukwe, 17 * mamhani mə, “Iərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam.

Ik ikinarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mine.

Kimaha iahaməni tanak tukw ik,
ti nəri nə mə ikiməuvehi niskaiien asori səim,
nənə minamərimənu nəha təkwtəkwuni.

18 * Nərmama ia tənəmtənə me niemaha rəpi pik irəha,
mətə niemaha asori səim ruvəuvehe.

Rino nəpin səim tikəkiri nərmama səməme həuvamhə,
marəku pen səim iotukwininari me, profet me mine nəkur ikinan me,
mine nərmama me pam səməme kamhəsiai nəghim,

nəri auər a mə irəha kamhəuvehi nasoriien uə həkkuvehi mhə nasoriien.
Nənə rino nəpin səim tikouraha nərmama me nəha səməme kamhouraha
nari ia təkure tiprənə.”

19 * Ia nəpin nəha kəsəvər ia nimwə səvəi Kumwesən fwe irənhə ia neiai.
Ia nəkwai nimwə nəha kətoni pəkis səvəi nəgkiariien i Kumwesən rinərihi
təriini əknekən. Nənə nouapiriien rəhiarpw, karuəruə rəkwəpahar, kregi
nərkərikien, nimwnimwien ravən, aes rəsas rəmwhen ia nesən asori.

12

Pran riti mine snek asori riti

1 Nənə kətoni nimtətien asori riti rier irapw fwe ia nimagouagou. Pran riti
rarkahu ia meri rəmwhen ia tinari səvənhi, mərpwi utə nisim mi ia məkwə,
nənə məfəfau ia kəfəfau riti səvəi nisaiien kino pen kəməhau twelef irə.

2 * Prən nəha ramregi nəmisəien mamasək əpwəmwis ti nəri nə mə rino tipwin
na trərəhi tini. 3 * Nənə nimtətien riti mwi rier irapw ia nimagouagou. Iakətə
snek asori riti rəruerəv. Kənkəpwə irəha pam sefen. Kənkəpati irəha pam
ten. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien ia kənkəpwə me. 4 Nipikin reiesi
raka kuse kəməhau riti məpwəh kusen kəru. Səməme nəha nipikin reiesi raka
irəha həsas ia təkure tiprənə. Nənə snek asori nəha revən mərəer kupwən ia
pran nəha na trərəhi iəkunouilhi mə nəpin tini trətui snek asori nəha trəni.

5 * Prən nəha rərəhi tini iərman. In iərman sə truvehi nəri skai rəmwhen ia
nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig, rauvehi mamərimənu ia nərmama
ia tənəmtənə me pam. Nəpin tini prən nəha rinətui raka, nənə Kumwesən
ruvehi in, muvehi utə irənhə ia jea səvənhi mə trərimənu. 6 * Nənə prən
nəha rap mevən fwe kwopun akwesakwes. Kwopun riti fwe ikin Kumwesən
rinəpnəpənə raka ti prən nəha məsə trərə ikin. Tukətui amasan tukwe ia
kwopun nəha keste nəpin wan-taosen tu-hantret-sikisti.

7 * Nənə naruəgəniien riti riskəmter fwe ia neiai. Mikael mine nagelo me
səvənhi kənamhousi snek asori, nənə snek asori mine nagelo me səvənhi
kənamhousi mwi irəha. 8 Mətə Mikael mine nagelo me səvənhi həuvehi irapw
niskaiien səvəi snek asori. Kwopun riti səvənraha riwən mwi fwe ia neiai.

9 * Kuvehi snek asori nəha kərarki irapw pehe ia təkure tiprənə. In snek tui

* 11:16: Rev 4:4,10 * 11:17: Rev 1:4,8, 15:3 * 11:18: Sam 2:1, 46:6, Rom 2:5, Rev 10:7, 19:5,
Sam 115:13 * 11:19: Hip 9:4, Rev 8:5, 15:5, Rev 16:21 * 12:2: Maeka 4:10 * 12:3: Dan 7:7
* 12:5: Sam 2:9, Rev 19:15 * 12:6: Rev 11:2-3 * 12:7: Jut 9 * 12:9: Jen 3:1,14, Luk 10:18,
22:31, Rev 20:2

kani mæ Iæremhæ uæ Setan sæ rameikuæ ia nærmama ia tænamtænæ me pam. Kærarki irapw in iræha nagelo me sævænhi heiwaiu ia tækure tîprænæ.

10 * Nænæ iakregi iærmama riti fwe ia neiai rerin rupwinari, mini mæ, “Tækwækwuni næha Kumwesæn sækitaha truvehimîru kitaha! Tækwækwuni næha in tro sætoni mæ in rauvehi niskaiien, nænæ, tækwækwuni næha in ramærimænu!

Nænæ tækwækwuni næha Kristo sævænhi tro sætoni mæ in rasori ia narimnari me pam!

Ro iamînhi iræ ti næri næ mæ Setan sæ rani æræha piævtaha me ia næpin mîne ia ran ia næmri Kumwesæn, kinærarki irapw in ia neiai.

11 Piævtaha me hænaruagæn raka iræha min, mhæuvehi irapw niskaiien sævænhi ia nîte kwæti sipsip, mhæuvehi irapw mwi niskaiien sævænhi ti næri næ mæ hani irapw nægkiariien pærhien.

Iræha hæpkokeikei pik mhæ nimîruuien sævænraha, mætæ hænær mwatuk a ti nemhæien.

12 * Ro iamînhi iræ, ik neiai mîne nærmama sæmæme kamharæ ia niram tiho mhagien!

Mætæ aueh ik tîprænæ mîne tæsi! Tirouregei ræræha anan ti næri næ mæ Setan rineiwaiu pehe tukumîrau!

Niemaha ramæpi pik in ti næri næ mæ rukuræn mæ næpin sævænhi ruvækwakwa.”

13 Næpin snek asori næha rætoni mæ kinærarki irapw in ia tækure tîprænæ, nænæ rinæripwi præ næha sæ rinæræhi tini iærman. 14 * Mætæ kuvei pen tærægi mîrup kæru m præ næha mæ trivæ iræ mevæn fwe imwæni ia kwopun akwesakwes. Tukamætui amasan tukwe ia kwopun næha keste nuk kahar mîne nipærin mæ snek asori træpwæh nourahaiien in. 15 Snek asori næha rîruai nui asori riti ia tærhun ræmwhen ia iapiwæn mæ trukuriræ pen præ næha, muvehi map.

16 Mætæ tîprænæ rasitu ia præ næha, meitehi, mætigai pam nui sæ snek asori ruværuai iræ ia tærhun. 17 * Ro pen snek asori niemaha ræpi anan ti præ næha. In ræpwæh in mevæn mæ traruagæn iræha kwænækwus me nepwîn sævænhi. Iræha næha nærmama sæmæme kamho nægkiariien me sævai Kumwesæn mîne nægkiariien Iesu rimæni irapw mæ ro nipærhienien. 18 In revæn mærer ia nikare tæsi.

13

Nærimîru riti sæ rukrirapw ia reri tæsi mutæ

1 * Iakætoni nærimîru riti rukrirapw ia reri tæsi mutæ. Kænkæpati me iræha pam ten. Kænkæpwæ me iræha pam sefen. Nænæ kæfæfau pen kæfæfau sævai nisaiien ia kænkæpati me. Kimærai pen næhag me ia kænkæpwæ me kuatia kuatia, næhag me sæmæme kamhæni æræha Kumwesæn. 2 * Nærimîru næha ræmwhen ia pusi asori næha kani mæ lepet. Nisun me hæmwhen ia nærimîru næha kani mæ pea. Nîpægi nækwæn ræmwhen ia nîpægi nækwai laeon. Nænæ snek asori næha ruvei pen niskaiien sævænhi min. In ruvei pen mwi jea sæ in ramækure iræ mamærimænu mîne nasoriien sæ rasori m nærimîru næha.

3 * Kænkæpwæ nærimîru næha riti iakætoni mæ kinæpi æpune raka, mætæ raræ mimîru mwi tæmwki nau ruvehe minamæ. Nærmama me pam ia tækure tîprænæ nænimenraha rier tukwe, nænæ hækuriræ nærimîru næha. 4 Iræha pam

* **12:10:** Job 1:11, Sek 3:1   * **12:12:** Aes 44:23, Aes 49:13   * **12:14:** Dan 7:25, 12:7   * **12:17:** Rev 11:7, 14:12   * **13:1:** Rev 12:3, Rev 17:3,7-12   * **13:2:** Dan 7:4-6   * **13:3:** Rev 17:8

hənimwi nukurhunraha ia nəmri snek asori, mhəsiəi in, ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriien səvənhi m nərimiru nəha. Irəha hənimwi mwi nukurhunraha ia nəmri nərimiru nəha, mhəsiəi in, mhəni mə, “Sin rəmwhen ia nərimiru nəha? Sin rukurən naruəgəniən irau min?”

5 *Kinaseni nərimiru nəha minuə trəgkiari ərpwi mini ərəha Kumwesən. Kiməuvei pen nasoriien min in rukurən noien nəfe nəghin in rokeikei mə tro meste məkwə foti-tu. 6 In rani ərəha pik Kumwesən, mine nəghin, mine imwəni fwe ia neiai, mine nərmama səməmə kamharə ikin. 7 *Kinaseni in mə trəruəgən irəha nərmama me səvəi Kumwesən muvehi irəpw niskaiien səvənraha. Nənə kiməuvei pen mwi nasoriien min mə trərimənu ia nərmama me pam, nərmama səvəi kwənəkwas me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam, mine tənəmtənə me pam.

8 *Nərmama me pam ia təkure tiprənə səməmə nəghinraha riwən ia nəkukuə səvəi nimiruien tuhənimwi nukurhunraha ia nəmri nərimiru nəha mhəsiəi in. Fwe tui nəpin tiprənə ramiwən ihi kuvərai pen raka nəghin nərmama ia nəkukuə nəha səvəi kwəti sipsip sə kinousi əpune.

9 Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan.

10 *Iərmama sə kimərfi mə trevən ia kalapuz traməkeikei mevən.

Iərmama sə kimərfi mə tukərai əpune ia nau səvəi naruəgəniən, tukaməkeikei kərai əpune.

Ti nəri nə mə tro iamini irə mine ro pen nərmama me səvəi Kumwesən tuhaməkeikei mhərer əknekən ia nahatətəien səvənraha ia nəpin me.

Nərimiru riti sə rukrirəpw ia reri tiprənə mutə

11 Nənə iakətoni mwi nərimiru riti mwi rukrirəpw ia reri tiprənə mutə. Kənkəpati kəru krouəmwhen ia kwəti sipsip riti. Rəgkiari rərin rəmwhen ia snek asori riti. 12 Nərimiru sə riməkupwən muvehe ruvei pen nasoriien me pam səvənhi min. Ramərer ia nəmri nərimiru sə riməkupwən muvehe, maməkeikei m nərmama me pam ia təkure tiprənə mə tuhənimwi nukurhunraha ia nənimen mhəsiəi nərimiru sə riməkupwən muvehe kinəpi əpune kənkəpwə riti mətə rarə nimiru mwi təmwki nau ruvehe minamə.

13 *Nərimiru sə riməkurirə muvehe ramo nimitətien asori me, mini napw rukrutə ia neiai meiwəiu pehe ia tiprənə ia nəmri nərmama. 14 *In ramərer ia nəmri nərimiru sə riməkupwən muvehe mamə nimitətien me kinaseni pen in mə tro. Ia noien nəha in reikuə ia nərmama me səməmə kamharə ia təkure tiprənə mamini pen ti nirəha i minuə tuhaməkeikei mhəuvrəkən nari riti mhəuvnhi nərimiru sə kinəpi əpune in ia nau mətə rarə nimiru mwi. 15 *Nənə nəri nəha kiməuvnhi nərimiru nəha irə kəsəni nərimiru sə riməkurirə muvehe mə treiahag pen irə pwəh rəgkiari. Nənə nənimwi nari nəha rəgkiari skai mini mə tukaməkeikei kousi əpune nərmama me pam səməmə həpkənimwi mhə nukurhunraha ia nənimen mhəsiəi in. 16 Nənə in raməkeikei m nərmama me pam, nərmama kamhəuvehi nasoriien mine nərmama həpkuvehi mhə nasoriien, nərmama nautə səvənraha rasori mine nərmama nautə səvənraha riwən, nərmama kamoslef ia nirəha mine nərmama kipko mhə slef ia nirəha. In raməkeikei minraha mə tuhəuvehi mak riti ia rəginraha mwatuk uə ia nipwənanraha. 17 *Mak nəha in nəha

* 13:5: Dan 7:8,25, Dan 11:36, Rev 11:2 * 13:7: Rev 11:7 * 13:8: Sam 69:28, Rev 3:5, 5:6, Rev 17:8, Rev 20:12,15, Rev 21:27 * 13:10: Jer 15:2, 43:11, Mat 26:52, Rev 14:12 * 13:13: Mat 24:24, 1King 18:24-39 * 13:14: Dut 13:1,4, Rev 19:20 * 13:15: Dan 3:4-6 * 13:17: Rev 14:9,11, Rev 16:2, 19:20, Rev 20:4

nægħi nêrimîru nêħa uê nampa sê ramahatên nêghîn. Trîni minuê iêrmama riti mak nêħa riwên irê, ko rîpkuvehi mhê nêmrî nari riti, mêpwêħ nêmrî penien nêmrî nari ia nari riti.

¹⁸ Ro iamînhi irê tikamêkeikei mo nukurêniên sêim rêpwêmwis mwi ti nukurêniên nampa sêvêi nêrimîru nêħa. Nêħa trîni minuê nukurêniên sêim rêmwħen tikukurêniên nîniên nîpwran. Nampa nêħa sikis-hantret-sikisti-sikis, ramahatên iêrmama riti.

14

Kwêti sipsip mine sêvênhi nêrmama me irêħa pam 144,000

¹ *Nêħa iakêti pen fwe ia têkuêr Saeton, mêtوني kwêti sipsip ramêrer ia têkuren, nêrmama wan-hantret-foti-fo-taosen kamhêrer irêħa min. Kimêrai pen nêghî kwêti sipsip mine Tata sêvênhi ia nîpwênanraħa. ² *Nêħa iakregî rerî iêrmama riti fwe ia neiai ramêgkiari, rerîn rêmwħen ia nui sê ramivê mamierig, mêmwħen mwi ia karuêruê ramêrkwêpahar asorî. Rerî iêrmama nêħa iakregî rêmwħen ia nêrmama me i kamhêuêsi nêri kauêsi kamani nîpu irê. ³ *Irêħa kamhêrer kupwênan ia jea sê Kumwesênan ramêkure irê mamêrimênu ipaka ti nêrimîru me nêħa kefê mine nêmə asorî me nêħa twenti-fo, mamhani nîpu vi riti. Iêrmama riti rîpkukurênan mhê nîpu nêħa, nêrmama me a nêħa irêħa wan-hantret-foti-fo-taosen sêməme Kumwesênan rîfî nari ia nîrêħa mîpeki raka irêħa ia têkure tîprêne, irêħa hêukurênan. ⁴ *Irêħa i nêrmama me i sêməme hênatuakêam amasan, mhâmher, ti nêri nê mê hêpkirî raka mhê pran. Irêħa nêrmama vi a. Irêħa kamhêkurîrê kwêti sipsip mamhêuvênan ia kwopun me pam in ramevan îkin. Nêrmama me pam, mêtê kîfî nari ia nîrêħa i, kîpeki raka irêħa hêmwħen ia kwênkwai nei kukupwênan kesî kuvehi pen m Kumwesênan mine kwêti sipsip. ⁵ *Nêħa ia têrhunraħa kîpkêta mhê neikuêien riti ti nêri nê mê irêħa hatukwatukw pam.

Nagelo me kahar

⁶ Nêħa iakêtoni mwi agelo riti mwi ramivê irênhê ia nîmagouagou mauvehi nêgkiariên amasan riti sê ramarê rerîn trêvisau irapw i m nêrmama sêməme kamharê ia têkure tîprêne, nêrmama sêvêi tênêmtêne me pam, mine kwênkêkus me pam, mine nêgkiariên me pam, mine teki nêrmama me pam.

⁷ *In rêgkiari rerîn rupwinari mîni mê, “Hêsiari Kumwesênan, mhêgnêgîni in, ti nêri nê mê nêpin atukwatukw sêvênhi ruvêuvehe mê trêrpwîn noien me sêvêi nêrmama. In rîno neiai mine tîprêne mine têsi mine nêmrî nui me. Kimiaħa tîhamêkeikei mhênimwi nukurhumiħa me ia nênimen mhêsiari in.”

⁸ *Agelo riti sê ro kêru irê rukurîrê mwi agelo nêħa, muvehe, mamîni mê, “In ruvêmwêi! Taon asorî nêħa Pâpilon ruvêmwêi! Taon nêħa rêmwħen ia pran riti sêvêi suatuk rîvi nêrmama ia tênêmtêne me pam hêuvehe mhênimwi waen irêħa min. Waen nêħa sênmwîn in nê noien êrêħa sê nêrman me kamho irêħa min.”

⁹ *Nêħa agelo riti mwi sê ro kahar irê, rukurîrê pen mwi irau, rîni nêgkiariên i rerîn rupwinari mê, “Trîni minuê iêrmama riti rînimwi nukurhun mi ia nêmrî nêrimîru mine nêri kuvrhêkin kuvnhi nêrimîru irê, mîsiari in, muvehi mak sêvênhi ia nîpwênan uê rêgîn, ¹⁰ *niemaha sêvêi

* **14:1:** Rev 3:12, 7:3,4 * **14:2:** Esik 1:24, 43:2, Rev 1:15, 19:6 * **14:3:** Sam 149:1, Aes 42:10, Rev 5:9, 7:4 * **14:4:** Efes 5:27 * **14:5:** Sam 32:2, Sef 3:13 * **14:7:** Rev 10:6 * **14:8:** Aes 21:9, Jer 51:7,8, Rev 17:2, 18:2,3 * **14:9:** Rev 13:12-17 * **14:10:** Jen 19:24, Sam 11:6, 75:8, Aes 51:17,22, Jer 25:15, Esik 38:22, Rev 15:7, 16:19, Rev 19:20, 20:10, Rev 21:8

Kumwesən treste in. Niemaha naha rəmwhen ia waen riti sə riskai pik Kumwesən ruvi pen ia kap səvənhi muvehi pen m iərmama naha rənīmwi. Nənə in triregi nəmisiəien ia napw mine təpisi ərəha, trouahi in ia nəmri nagelo ikinan me mine kwəti sipsip. ¹¹ *Nise napw sə ramo nəmisiəien mīnraha rautə ia nuk nuk me. Nərmama me i səmame hənīmwi nukurhunn-raha ia nəmri nərīmīru, mhənīmwi mwi nukurhunnraha ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərīmīru irə, mhəsiai in, uə sin nəghin ruvehi mak sə rahatən nəghi nərīmīru, irəha tuhəregi nəmisiəien ia nəpin mine ia ran mhəpwəh napwisien.” ¹² *Ti nəri nə mə tro iamīnhi irə mine ro pen nərmama me i səvəi Kumwesən kamho nəgkiariien me səvənhi, nənə mamhahətətə ia Iesu, tuhaməkeikei mhərer əknekin ia nəpin me.

¹³ *Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia neiai mīni mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukua: Ipwet mine mamevən trini mīnuə nərmama me səvəi Iərimənu hemhə rerīnraha tragien.”

Nənə Nənīmwin Ikinan rīni mə, “Ouəh pərhien. Irəha tuhapwis mhəpwəh mwi nəmwurien ti nəri nə mə noien amasan me səvənraha tuhəkurirə pen irəha.”

Kumwesən treivə testesi nərmama rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei

¹⁴ *Iakəti pen mətōni mwi nəpuə riti rəpsan nənə iərmama riti raməkure utə ia nəpuə naha. Iərmama naha rəmwhen ia iəmətī iərmama riti. In raməfəfau ia kəfəfau səvəi nisīaiien kīno ia kol, mauvehi nau ikou riti rəhīa. ¹⁵ *Nənə agelo riti mwi rier ia nīmwə səvəi Kumwesən, maməkwein əpwəmwis iərmama naha raməkure utə ia nəpuə mamīni mə, “Uvehi nau ikou səim, mərəi raka nərmama ia təkure tiprənə. Nəpin tukərai raka irəha irə ruvəuvehe ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhiēn.” ¹⁶ Ro iamīnhi irə iərmama sə raməkure utə ia nəpuə ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tiprənə, mərəi raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhiēn. ¹⁷ Agelo riti mwi rier ia nīmwə səvəi Kumwesən fwe ia neiai, mauvehi mwi nau ikou riti səvənhi rəhīa. ¹⁸ *Nənə agelo riti mwi rier, in agelo sə ramətui ti napw ia təkure nifətə. In rier məkwein əpwəmwis agelo sə rauvehi nau ikou mīni mə, “Uvehi nau ikou səim, mərəi raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei.” ¹⁹ Ro iamīnhi irə agelo naha ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tiprənə, mərəi raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei, nənə mərəarki pen irəha ia kwopun asori riti. Tukeivə testesi irəha ikin rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei mə nisen traris. Kwopun naha iruə ia taon, kwopun sə Kumwesən truvehi irapw niemaha səvənhi ikin. ²⁰ *Nənə keivə testesi nərmama me naha rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei mə nisen traris. Nitenraha rier ia kwopun naha maiu meste nari fwe tri-hantret kilometa. Ko hos ravən irə netə naha rutə meste tərhun.

15

Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpwinien irəha sefen

¹ *Iakəti pen fwe ia neiai mətōni mwi nīmətīien riti mwi rasori iakərkərinari irə. Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpwinien me irəha

* **14:11:** Aes 34:10, Rev 13:12-17, Rev 19:3   * **14:12:** Rev 12:17, 13:10   * **14:13:** 1Kor 15:58, Hip 4:10   * **14:14:** Dan 7:13   * **14:15:** Joel 3:13   * **14:18:** Joel 3:13   * **14:20:** Aes 63:3, Krae 1:15, Rev 19:15   * **15:1:** Lev 26:21, Rev 15:6-7

sefen. Nərpwɪnien me nəha irəha sampam ti nəri nə mə nəpɪn tuhəier pam nənə niemaha səvəi Kumwesən riwən. ² *Nənə iakətoni nari riti rəmwhen ia təsi kɪno ia klas ko kərapɪ irə irau napw. Iakətoni mwɪ nərmama nəpɪn kamhəer ia nɪkarkare təsi nəha. Nərmama me nəha hənəpɪwəh nəsenien nərimɪru mɪne nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimɪru irə mɪne nampa sə ramahatən nəghɪn mə trasori ia nɪrəha. Irəha kamhəer ia nɪkarkare təsi kɪno ia klas. Ia rəɟɪnraha kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nɪpu irə Kumwesən rɪməuvei pen mɪnraha. ³ *Irəha kamhani nɪpu səvəi Moses iərmama sə ro tukwɪni nari m Kumwesən, mɪne nɪpu səvəi kwətɪ sɪpsɪp, mamhani mə, “Iərimənu Kumwesən sə ikauvehi nɪskaiien me pam,

nərimnari me səməme ikamo hasori kətoni kamərkərinari irə!
Ik kɪg sə ikamərimənu ia tənəmtənə me,
suatuk me səim ikamesi pen suatuk me səvəi natukwatukwien mɪne nɪpərhienien!

⁴ *Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəsiai ik, mhəuvehi utə nəghɪm, ti nəri nə mə ik əpa Iəmə ikinan.
Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhənɪmwɪ nukurhunraha ia nənimem mhəsiai ik
ti nəri nə mə ikɪno raka noien atukwatukw me səim nərmama hənətoni.”

⁵ *Irəha hani raka nɪpu nəha, nənə iakəti pen mətoni kəsəvər ia kwopun ikinan anan ia nəkwai nɪmwə tapolen fwe ia neiai. ⁶ *Nagelo me nəha irəha sefen həier ia nɪmwə tapolen nəha, mamhəpeki nərpwɪnien me nəha sefen. Tɪnari səvənraha kɪno ia linen sə rəpsan məmsər. Həkwanɪ nari kɪno ia kol rukurau ia kwənɪpwenhɪnraha. ⁷ *Nənə nərimɪru me nəha kefə riti rɪpeki pen pesɪn me səməme kɪno ia kol muvei pen kuatia kuatia m nagelo me nəha sefen. Pesɪn me nəha həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən, Kumwesən sə ramarə ia nuk nuk me. ⁸ *Ia nəpɪn nəha nɪmwə tapolen ruvehe mukuər ia nɪmə napw, ti nəri nə mə Kumwesən ramarə ikin, məmsər, mamə nəgsən. Iərmama riti ko rɪpkuvnɪmwə mhə ia nɪmwə nəha meste nərpwɪnien me sefen səməme nagelo sefen kamhəpeki tuho sampam irə.

16

Pesin me irəha sefen həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən

¹ *Nənə iakregi reri iərmama riti raməɟkiari asori fwe ia nɪmwə səvəi Kumwesən, məmɪni pen ti nagelo me nəha sefen mə, “Həuvən mətəɟi irapw ia təkure tɪpɪrənə pesin me nəha sefen həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən.”

² *Agelo sə rakupwən revən mətəɟi irapw pesin səvənhi ia təkure tɪpɪrənə. Nənə nərmama me nəha səməme mak səvəi nərimɪru ramarə ia nɪrəha, mɪne səməme kamhənɪmwɪ nukurhunraha ia nəmri nəri kɪməuvrhəkin kuvnhi nərimɪru irə, məmhəsiai in, nɪpɪwranraha ruvehe mukuər ia nɪmɪwapw me. Nɪmɪwapw me nəha hərəha məmho nəmɪsəien mɪnraha.

³ *Agelo sə ro kəru irə rətəɟi irapw pesin səvənhi ia təsi, nənə təsi ruvehe mo netə irə rəmwhen ia nite iərmama ruvəmhə, nərimnari me kamhəmɪru ia reri təsi hēmhə pam.

* **15:2:** Rev 4:6, 5:8 * **15:3:** Eks 15:1, Rev 11:17, 16:7, Sam 92:5, Sam 139:14, Sam 145:17 * **15:4:** Jer 10:6-7, Sam 86:9 * **15:5:** Eks 38:21 * **15:6:** Rev 15:1 * **15:7:** Rev 14:10 * **15:8:** 1King 8:10-11, Aes 6:4, Esik 44:4 * **16:1:** Aes 66:6, Rev 16:17, Sam 69:24, Jer 10:25, Sef 3:8 * **16:2:** Eks 9:10, Dut 28:35, Rev 13:12-17 * **16:3:** Eks 7:17-21

⁴* Agelo sǝ ro kahar irǝ rǝtǝgi irapw pesin sǝvǝnhi ia nui aris me mine nǝmri nui me, nǝnǝ irǝha hǝuvehe mho netǝ ia nirǝha. ⁵⁻⁶* Nǝnǝ iakregi agelo sǝ ramǝrimǝnu ia nui me rini mǝ, “Kumwesǝn Ikinan. Ik ikinarǝ fwe kupwǝn muvehe meste mwi ipwet mine. Tǝkwtǝkwuni ikamo noien atukwatukw, mamǝrpwin noien ǝrǝha me i, mauvei pen netǝ minraha hamǝnimwi. In i nǝrǝkuien atukwatukw sǝvǝnraha, ti nǝri nǝ mǝ irǝha hǝnousi ǝpune nǝrmama me sǝim mine profet me sǝim nitenraha raiu.”

⁷* Nǝnǝ iakregi reri iǝrmama riti ruku pen ia nifatǝ ramini mǝ, “Ouǝh pǝrhien lǝrimǝnu Kumwesǝn sǝ ikauvehi niskaiien me pam, nǝkiriien me sǝim hatukwatukw mho nǝpǝrhienien!”

⁸ Nǝnǝ agelo sǝ ro kefǝ irǝ rǝtǝgi irapw pesin sǝvǝnhi ia meri, nǝnǝ Kumwesǝn rǝseni nukwǝsikǝr mǝ trǝnhi nǝrmama rǝmwhen ia napw. ⁹* Nǝpnǝpanien sǝvai nukwǝsikǝr rahi irǝha, nǝnǝ irǝha hǝni ǝrǝha nǝghi Kumwesǝn sǝ ramǝrimǝnu ia nǝrpwinien me nǝha. Irǝha hǝrpwǝh nǝrǝrigien ia noien ǝrǝha me sǝvǝnraha, mhǝrpwǝh nuvehi utǝien nǝghin.

¹⁰* Agelo sǝ ro krirum irǝ rǝtǝgi irapw pesin sǝvǝnhi ia jea sǝ nǝrimiru ramǝkure irǝ mamǝrimǝnu, nǝnǝ kwopun me pam ia nǝkwai nitǝtǝ sǝ nǝrimiru ramǝrimǝnu irǝ hǝuvehe mhǝpitǝv pam. Nǝrmama kamhǝregi nǝmisǝien, mamhahi nǝraminraha tukwe. ¹¹* Irǝha kamhǝni ǝrǝha Kumwesǝn fwe ia neiai ti nǝmisǝien me mine nimwapw me sǝvǝnraha, mhǝrpwǝh nǝrǝrigien ia noien ǝrǝha me sǝvǝnraha.

¹²* Nǝnǝ agelo sǝ ro sikis irǝ rǝtǝgi irapw pesin sǝvǝnhi ia nui aris asori nǝha nǝghin nǝ Iufretes, nǝnǝ nui aris nǝha ramǝ, mo suatuk sǝvai kig me havǝn irǝ mhǝuku peraha. ¹³ Ia nǝpin nǝha iakǝtoni nǝnimwin ǝmkemik kahar harǝmwhen ia frok. Riti rier ia nǝpǝgi nǝkwai snek asori, riti rier ia nǝpǝgi nǝkwai nǝrimiru, nǝnǝ riti rier ia nǝpǝgi nǝkwai profet eikuǝ. ¹⁴* Nǝnimwin mirǝhar nǝha irǝhar nǝremhǝ me kamharo nimtǝtien me. Irǝhar harier, mhǝrǝvǝn ti kig me ia tǝnǝmtǝnǝ me pam, mhǝrǝsǝsimwin irǝha mǝ tuharuagǝn ia nǝpin asori sǝvai Kumwesǝn, Kumwesǝn sǝ rauvehi niskaiien me pam.

¹⁵* “Hǝregi ro! Iou iakauvehe rǝmwhen ia rakres! Iǝrmama sǝ ramǝtui a mǝrpwǝh napriien rerin tragien. Rǝrǝha in ripeki raka tinari sǝvǝnhi ti napriien kǝtoni in ramavǝn auǝr a nǝnǝ in rauris tukwe.”

¹⁶* Nǝremhǝ mirǝhar nǝha harousǝsimwin pen kig me nǝha ia kwopun riti nǝgkiriien Hipru rani mǝ, “Amaketon.”

¹⁷* Agelo sǝ ro sǝfen irǝ rǝtǝgi pen pesin sǝvǝnhi ia nimagouagou, nǝnǝ iakregi Kumwesǝn ramǝgkiari fwe ia nǝkwai nimwǝ sǝvǝnhi. Rerin ruku pen ia jea sǝ in ramǝkure irǝ mamǝrimǝnu, mamini mǝ, “In i sampam!”

¹⁸* Nǝnǝ nouapirien rǝhiapw, karuǝruǝ rǝrkwǝpahar, kregi nǝrkǝrikien, nimwnimwien asori riti ravǝn. Nimwnimwien nǝha rasori pik anan. Fwe Kumwesǝn rino iǝrmama ia tǝkure tiprǝnǝ meste pehe nǝpin nǝha kipkǝtoni

* **16:4:** Sam 78:44 * **16:5-6:** Sam 79:3, Sam 119:137, Aes 49:26, Rev 1:4 * **16:7:** Sam 19:9, Rev 15:3, 16:14, Rev 19:2 * **16:9:** Rev 9:20-21, Rev 16:21 * **16:10:** Eks 10:22, Aes 8:22 * **16:11:** Rev 9:20-21, Rev 16:21 * **16:12:** Aes 11:15, Jer 50:38 * **16:14:** Rev 16:7, Rev 19:6,15,19 * **16:15:** Rev 3:3,18 * **16:16:** Jaj 5:19, Sek 12:11 * **16:17:** Rev 16:1 * **16:18:** Rev 4:5

raka mhə nımwnımwien riti ro iamınhi irə ia nəpın riti. ¹⁹* Nımwnımwien naha ravən meitehi taon asori nıpərın kahar, nənə taon me ia tənəmtənə me həsas pam. Kumwesən rerin rırhi taon asori naha Papilon, nənə in ruvehi pen kap riti rukuər ia waen maməkeikei min mə trənımwi pam. Waen naha in niemaha səvəi Kumwesən rəpi pik in ti taon naha. ²⁰* Tənə əmweris me pam hap mhəiwən. Kıpəkətoni mhə mwi təkueər me. ²¹* Aes me səməme həmwheın ia kəpwier asori həukrutə ia nımagouagou mhasas pen ia nərmama. Ko kəkiri kəpwier me naha kuation kuation nıpamien səvənhi rəmwhen ia fifti kilo. Nəpın nərmama hətoni aes me naha kamhəsas pen ia nırəha iamınhi irə, irəha həni ərəha Kumwesən, ti nəri nə mə nərpwinien naha in ramo mınraha riskai pik anan.

17

Taon asori Papilon rəmwhen ia pran səvəi suatuk

¹* Nənə nagelo me naha sefen kamhəuvehi pesin me naha sefen riti ia nırəha ruvehe mını pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Prən asori fwe raməkure ia nui me həpik, iakuə takahatən nərpwinien səvənhi pwəh ikətoni. Prən naha in pran səvəi suatuk. ²* Kig me ia təkure tıprənə həno əpnəpen raka nari irəha mın. Noien ərəha sə prən naha ramo irəha nərman me rəmwhen ia waen riti. Nərmama ia təkure tıprənə hənənımwi raka waen naha mamhakonə irə.”

³* Nənə ia vison naha Nənımwin rəriari miou, iakətə agelo naha ruvehi iou iaroueən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun naha iakətoni pran riti raməkure utə ia nərimıru riti. Nərimıru naha rərueərəv pik kırıai pen nəhag me ia nıpwrən me pam. Nəhag me naha kamhəni ərəha Kumwesən. Nərimıru naha kənkəpwə sefen, kənkəpati ten. ⁴* Pran naha tinari səvənhi rəmwhen ia tihi natis, məruerəv pik. In ramo pen mərəmarə me ia nıpwrən, mərəmarə me nənimen rutə pik kino ia kol mine kəpwier amasan me mine perel me. In rauvehi kap riti ia rəgın kino ia kol. Kap naha rukuər ia noien me nərman me kamho irəha mın hərəha pik mhəmkekımık ia nəmri Kumwesən.

⁵* Ia nıpwənan kırıai pen nəghın riti sə nıpwrən rərkwafə. Rani mə,

TAON ASORI PAPIILON

MAMA SƏVƏI NıPRAN ME PAM SƏVƏI SUATUK

NUKUNE NOIEN ME PAM SƏMƏME HƏRƏHA PİK IA TƏKURE TıPRƏNƏ

⁶* Nənə iakətoni mə prən naha rinousi əpune nərmama me səvəi Kumwesən mine irəha səməme həməni irəpw İesu. Rəmwhen in rinənımwi nitenraha mamakonə irə. Nəpın iakətoni prən naha iakərkəri asori nari irə. ⁷* Mətə agelo rini pehe tukw iou i mə, “Ikamərkərinari iamınhi irə ti nəfe? İou takəusiərə pui pehe nıpwrəi nəri naha ikamətoni, mo nukurənien i mə sin naha prən naha mine nəfe naha nərimıru naha in raməkure irə kənkəpwə sefen kənkəpati ten. ⁸* Nərimıru naha ikətoni ramıru fwe kupwən, mətə təkwtəkweenı ruvəmhə, tıpkə mhə tui rukrırapw ia nıpəg sə rameiwaiu nukunen riwən mutə mier mevən kousi əpune. Nərmama kamharə ia təkure tıprənə səməme kıpkrəi pen raka mhə nəghınraha fwe tui nəpın tıprənə ramıwən İhi ia nəkukuə səvəi nımıruıen, irəha tuhətoni nərimıru naha, nənə həkərinari irə ti nəri nə mə ramıru fwe kupwən, mətə təkwtəkweenı ruvəmhə,

* **16:19:** Rev 14:10   * **16:20:** Rev 6:14   * **16:21:** Eks 9:24, Rev 11:19, Rev 16:9,11   * **17:1:** Jer 51:12-13, Rev 17:15   * **17:2:** Aes 23:17, Rev 14:8   * **17:3:** Rev 13:1   * **17:4:** Jer 51:7, Rev 18:16
* **17:5:** Rev 14:8   * **17:6:** Rev 18:24, 19:2   * **17:7:** Rev 13:1   * **17:8:** Dan 12:1, Rev 11:7, 13:8

nənə trīpkuvehe mwi. ⁹ Iərmama traməkeikei mukurən nari ti nukurəniēn nīpwrai nəkkiariēn i. Kənkəpwə nərīmīru naha irəha sefen irəha nə təkuaer me sāməme pran naha raməkure utə ia nīrəha. Irəha mwi kīg me. ¹⁰ Kīg me irəha krīrum həuvəmwei raka, kuantia ramīru naha təkwtəkwi mīne, nənə riti mwi rəpwəh ihi nuveheien. Nəpīn truvehe traməkeikei marə ouihī a. ¹¹ Nərīmīru i sə ramīru fwe kupwən, mətə təkwtəkwi ruvəmhə, in mwi in kīg riti sə ramo eit irə, mətə in mwi in kīg riti səvəi kīg me naha sefen. In trevən kousi əpune in. ¹² *Kənkəpati me naha ten ikətōni, irəha kīg me ten həpwəh ihi nərīmənuiēn, mətə irəha tuhəpkuvehi nasoriēn mhərīmənu ia nəpīn ouihī a irəha nərīmīru naha. ¹³ Nətərigiēn səvənraha kuantia, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiēn səvənraha mīne nasoriēn səvənraha m nərīmīru naha. ¹⁴ *Irəha tuharuagən irəha kwəti sipsip, mətə kwəti sipsip truvehi irəpw niskaiēn səvənraha ti nəri nə mə in Iərīmənu sə rasori ia nərīmənu me pam, nənə, in Kīg sə rasori ia kīg me pam. Nərmama me naha kamhərer irəha mīn irəha naha nərmama sāməme in rīnəkwein irəha, mərpwi rəgīn ia nīrəha, nərmama sāməme in rukurən nətīgiteiēn ia nīrəha.”

¹⁵ *Nənə əgelo rīni pehe mwi tukw iou i mə, “Ikətōni nui me naha pran səvəi suatuk raməkure ia nīrəha. Nui me naha irəha nərmama həpīk tekīnrəha səpəmsəpə, nəkkiariēn me səvənraha səpəmsəpə, həuku pen ia kwənəkwas me səpəmsəpə. ¹⁶ *Nərīmīru naha mīne kənkəpati me naha ten sāməme ikətōni, irəha tuhəmwəki pran səvəi suatuk, mhəpeki raka pam narīmnari me səvənhi, mhəpwəh in ramaiu auər a. Irəha tuhani nusan mhəuvani əmwesi in ia napw. ¹⁷ Irəha tuho iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rīnəmri ia nətərigiēn səvənraha mə tuho rəmwhen sə in rokeikei. Nətərigiēn səvənraha truvehe mo kuatia i, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiēn səvənraha m nərīmīru mə trərīmənu meste nəkkiariēn səvəi Kumwesən ruvehe mukuə. ¹⁸ Prən naha ikətōni in taon asori naha sə ramərīmənu ia kīg me pam ia təkure tīprənə.”

18

¹ Kurirə ia narīmnari me i, iakətōni əgelo riti mwi rukrutə ia neiāi mamei-waiu pehe. In rauvehi nasoriēn sə rasori. Nukuraaniēn sə ruku pen irə raməhīəpwīn pam tīprənə. ² *Rəkwein əpwəmwīs mīni mə, “In ruvəmwei! Taon asori nə Pāpilon ruvəmwei!

Təkwtəkwi naha nərəmhə me kamharə ikīn.
In kwopun nənīmwi nərəha me mīne menu me sāməme həkemik kaməmwəki irəha kamhərkwafə ikīn.

³ *Taon naha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk.
Nərmama me pam ia tənəmtənə me hənənīmwi raka waen sənmwīn.
Waen naha in noien ərəha sə nərman me kamho irəha mīn.
Kīg me ia təkure tīprənə həno əpnəpen raka nari irəha prən naha.

Nərmama ia təkure tīprənə sāməme kamhəmri pen nəmri nari ia narīm-nari
irəha nautə səvənraha ruvəuvehe mīnasori ruku pen ti noien ərəha me səvəi prən naha.”

⁴ *Nənə iakregi mwi reri iərmama riti fwe ia neiāi rīni mə,
“Həier irə nərmama me səiou

* 17:12: Dan 7:24 * 17:14: 1Tim 6:15 * 17:15: Aes 8:7, Jer 47:2 * 17:16: Rev 18:8 * 18:2: Rev 14:8, Aes 13:21, Aes 34:11, Jer 50:39 * 18:3: Rev 14:8 * 18:4: Aes 48:20, Jer 50:8, Jer 51:6,45, 2Kor 6:17

minuə noien ərəha səvənhi trəpwəh nuvehi pekinien kimiaha,
nənə kimiaha tihəpwəh nuvehien nərpwiniēn riti səvənhi.

5* Noien ərəha me səvənhi rasori rutə ipaka rirapi neiai,
ro pen Kumwesən rəpwəh nenouenouien nərəhaiēn me səvənhi.

6* Kimiaha tiho irə rəmwhen rino ia kimiaha.

Narimnari me səməme in rino ia kimiaha,
kimiaha tihaməkeikei mhərpwin pen m kəru min.

In riməvi pen nənimwiiēn skai kuation ia kap səkimiaha,
kimiaha tihaməkeikei mhəvi pen nənimwien skai ia kap səvənhi m kəru.

7* Taon nəha rəmwhen ia pran riti sə rauvehi utə atukw a in,
mamərə ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me.

Ro iamini irə kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen nəmisəien mine nasəkien
min rəmwhen irə.

In rani ia rerin mə,

‘Iou prən asori iakaməkure ia kwopun i mamərimənu.

Ripko mhə iou pran sə iərman səvənhi ruvamhə.

Ko iapkasək mhə ia nəpin riti.’

8* Prən nəha ramərpwi atukw a in iamini irə ro pen nərpwiniēn me səvənhi
tuhəuvehe ia nəpin kuation a:

nəmhəien, nasəkien, mine nukumhə.

Napw trahi pran nəha,

ti nəri nə mə iərimənu Kumwesən sə rauvei pen nərpwiniēn min
niskaiēn səvənhi rasori.”

9* Nəpin kig me səvəi tiprənə səməme həno ənnapen raka nari irəha pran
nəha nənə mharə irəha min ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan
me tuhətoni nise napw sə ramahi in, nənə rerinraha trəpou hasək tukwe.

10* Nəmisəien səvənhi tro irəha həhekir, nənə mhərer pen a isipwin mə,
“Aueh taon asori!

Aueh Pəpilon taon sə nəgsem rasori!

Nərpwiniēn səim ruvəuvehe ia aoa kuation a.”

11* Nərmama me ia təkure tiprənə kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari
tuhasək ti pran nəha ti nəri nə mə iərmama riti mwi riwən truvehi nəmri
narimnari me səvənraha. 12* Narimnari me səvənraha rəmwhen ia aean mi
nəha kol mine silva, mine kəpwier amasan me, mine pərel me, mine tinari
amasan nəha linen, mine tinari sə ro tihi natis irə, mine tinari nəha silik, mine
tinari sə rəruerəv pik, mine nei me səpəmsəpə nipekinnraha rapəin amasan,
mine narimnari me səpəmsəpə kino ia kənkəpati elefen, mine narimnari me
səpəmsəpə kino ia nei nənimen rutə pik, mine aean me nerpwin rəmwhen ia
prons, mine kəpwier amasan nəha mapil, 13 mine teki nei sinamon, mine
nimwai nari kavi rərəgi pen ia nəveginien, mine nimwəkmwəki nari kuvani
nipekinn rapəin amasan, mine nise nei mi nəha fragkinsens mine mair, mine
waen, mine oel, mine floa, mine kwənumi wit, mine kau me mine sipsip me,
mine hos me mine kat me hos me kamhəvi, mine slef me, slef me nə irəha
nərmama.

14 “Narimnari amasan me pam səməme nətərigien səim ramevən ia nirəha,
hənəpwəh ik mhəuvavən.

Nautə me pam səim mine marəmarə me pam səim ikinətə wau raka ia nirəha,
nənə ko ipkətoni mhə mwi irəha ia nəpin riti.”

* 18:5: Jen 18:20-21, Jer 51:9 * 18:6: Sam 137:8, Jer 50:15,29, 2Tes 1:6 * 18:7: Aes 47:7-9

* 18:8: Jer 50:34, Rev 17:16 * 18:9: Rev 17:2, Esik 27:30-35 * 18:10: Esik 26:17, Dan 4:30

* 18:11: Esik 27:36 * 18:12: Esik 27:12,13,22

15* Nərmama me nəha səməme kəmhəmri pen nəmri nari ia narimnari me nəha həpeki nautə rīpik ruku pen ti prən nəha. Irəha tuhəhekir nəmisəien səvəi prən nəha, mhərer pen a isipwin tukwe in, mamhasək əpwəmwis 16* mə, “Aueh! Aueh taon asori!

In rəmwhen ia pran ramarkahu ia tinari amasan i kani mə linen
sə ro tihi natis irə raməruerəv pik.

In ramo pen marəmarə me ia nipwran,
marəmarə me nənimen rutə pik kino ia kol, mine kəpwier amasan me,
mine perel me.

17-18 *Mətə kouraha pam nautə me səvənhi ia aoa kuatia a.”

Nənə nəmə səməme kəmhəkəkini nitətə ia təsi, mine nərmama səməme kəmhərəkū nitətə mamhəputə, mine nəmə səməme kəmhowok ia nəkwai nitətə, mine nərmama səməme nitətə rəpeki narimnari səvənraha muvehe mīpeki parei kəmhəmri pen nəmri nari ia nirəha, mamhəuvehi mane irə, irəha pam hətoni nise napw sə ramahi prən nəha, mhərer pen a isipwin tukwe in, mamhasək əpwəmwis, mamhəni mə,
“Taon asori riti riwən rəmwhen ia taon nəha!”

19* Irəha hərki pen niməkwrur ia kənkəpwənraha, rerinraha rəpou,
kamhasək, mamhəni mə,
“Aueh! Aueh taon asori!

Nərmama me pam səməme nitətə səvənraha ramaiu ia təsi,
irəha nautə səvənraha ruvehe masori ia narimnari me səim!
Mətə kouraha pam narimnari me səim ia aoa kuatia a.”

20* Mətə nipu riti mwi rani iamnhi irə minuə,
“Kimiha ia nitətə ia neiai, kimiha nərmama me səvəi Kumwesən, mine
əposol me mine profet me,
rerimiha traməkeikei magien,
ti nəri nə mə Kumwesən rinərpwin noien ərəha prən nəha rino ia
kimiha!”

21* Nənə agelo riti nəgsen rasori ruvehi kəruətərei asori riti mərarki pen i
ia nəkwai təsi mini mə,
“Tukəraki irəpw akwaukw taon asori nəha Papilon iamnhi irə,
nənə tukəpwəh nətoniien mwi in ia nəpin riti.

22* Ia niram taon Papilon tipkreği mhə mwi nərmama səməme kəmhəuəsi
nəri kauəsi kaməni nipu irə,
uə nərmama səməme kəmhəse tərhe nau mine kisipw.

Ia niram tipkətoni mhə mwi iərmama sə ramarpəkau amasan narimnari me.
Tipkreği mhə mwi kəpwier ramərari maməkwaī atəstesi kwənuni wit
kamo flaoa i.

23* Nukuraanien səvəi laet tipkəhiapw mhə mwi ia niram,
nənə tipkreği mhə mwi reri iərman mine pran səməni krauni simwin ti
narəien vi səvənrau.

Tro iamnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən nərmama me səim səməme
kəmhəmri pen nəmri nari ia narimnari irəha kəmhəuvehi nasoriien
ia təkure tiprənə.

Nərmama ia tənəmtənə me pam hətoni nīmətəien me nəha ikino ia
niskaiien səvəi iəremhə reikuə ia nirəha.

24* Ia taon nəha Papilon Kumwesən rətoni nite profet me mine nərmama me
səvənhi.

* 18:15: Esik 27:31,36 * 18:16: Rev 17:4 * 18:17-18: Esik 27:27-29,32 * 18:19: Esik
27:30-34 * 18:20: Aes 44:23, Dut 32:43, Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64, Esik 26:21 * 18:22:
Aes 24:8, Esik 26:13 * 18:23: Jer 7:34, 16:9, Jer 25:10, Aes 47:9 * 18:24: Jer 51:49, Mat 23:35,
Rev 17:6

Nærmama me pam ia tækure tiprænæ sæmæme kinousi æpune iræha Kumwesæn rætoni nitenraha ia taon næha.”

19

Nærmama fwe ia neiai hægnægini Kumwesæn

1 Kuriræ ia narimnari me i iakregi reri nari riti ræmwhen ia nærmama hæpik fwe ia neiai, kamhægkiari rerinraha rupwinari mamhæni mæ, “Pwæh sægnægini Iærimænu Kumwesæn sækitaha!

In rauvehimiru kitaha. Nasorrien mine niskaiien sævænhi æpa.

2 *Nækirrien me sævænhi ho nipærhienien, mhatukwatukw.

In rinærpwin raka noien æræha sævæi taon asori næha Papolin, ti næri næ mæ taon næha ræmwhen ia pran sævæi suafuk rouraha nærmama ia tækure tiprænæ i ia noien æræha sævænhi.

Kumwesæn ruvæuvei pen raka nærpwinien min, ti næri næ mæ kousi æpune sævænhi iotukwininari me ia taon næha.”

3 *Nænæ iræha hægkiari asori mwi mæ,

“Pwæh sægnægini Iærimænu!

Nise napw sæ ramahi taon næha rautæ ia nuk nuk me ko ripkiwæn mhæ.”

4 *Ia næpin næha næmæ asori me næha twenti-fo mine nærimiru me næha kefæ hænimwi nukurhunraha ia næmri Kumwesæn sæ ramækure ia jea sævænhi mamærimænu, mhæsiai in, mhæni mæ,

“Ouæh! Pwæh sægnægini Iærimænu!”

5 *Nænæ reri iærmama riti ruku pen ia jea Kumwesæn ramækure iræ mamærimænu, mini mæ,

“Kimiæha nærmama hiamø tukwini nari m Kumwesæn, mamhæsiai in, næri auar a mæ hiamæuvehi nasorrien uæ hæpkuvehi mhæ nasorrien, kimiæha pam tihamækeikei mhægnægini Kumwesæn sækitaha!”

6 *Nænæ iakregi nari riti ræmwhen ia nærmama hæpik kamhægkiari, rerinraha ræmwhen ia nui sæ ramivæ mamierig, mine karuæruæ ramærkwæpahar. Iræha hæni mæ,

“Pwæh sægnægini Iærimænu Kumwesæn sækitaha

ti næri næ mæ in rauvehi niskaiien me pam, mamærimænu!

7 Pwæh sagien, mhagien pik, mhæuvehi utæ næghin,

ti næri næ mæ næpin ruvæuvehe tukiri pen vi a pran m kwæti sipsip!

Pran sævænhi rinæpnæpenæ pam raka,

8 *mamarkahu ia tinari amasan næha linen kuvei pen min ræpsan mæmher.”

(Tinari amasan næha linen ramahatæn pen noien atukwatukw me sævæi nærmama me sævæi Kumwesæn.)

9 *Nænæ agelo næha rini pehe tukw iou i mæ, “Rai pen nægkiariien i ia nækuaæ. ‘Nærmama sæmæme kinækwein ia niræha minuæ tuhævæn ia næveginien asori sævæi kwæti sipsip iræha rerinraha tragien.’ ” Nænæ agelo næha raræ mini mwi tukw iou i mæ, “Nægkiariien me i nægkiariien pærhien sævæi Kumwesæn.” 10 In rini iamînhi iræ, nænæ iakinimwi nukurhuk mi ia nisun mæ takisiai in, mætæ in rini pehe tukw iou mæ, “Tikæpwæh noien iamînhi iræ! Krau iotukwininari mi a, kitaha piam me sæmæme kamhæuvehi nægkiariien i Iesu rini mæ ro nipærhienien. Tikamækeikei minimwi nukurhum mi ia

* 19:2: Rev 6:10, 16:7 * 19:3: Rev 14:11 * 19:4: Rev 4:2,10 * 19:5: Sam 22:23, Sam 134:1, Sam 135:1, Rev 11:18 * 19:6: Rev 11:15, 14:2, Rev 15:3, 21:2 * 19:8: Aes 61:10 * 19:9: Mat 22:2-3, Wok Me 10:25-26, Rev 22:8-9

nəmri Kumwesən əpa, misiai in, ti nəri nə mə nəgkiariien i Iesu rini mə ro nīpərhiēnien in nukune nəgkiariien me səvəi profet me.”

Iərmama sə raməkure ia hos əpsan

11 * Nənə iakətōni kəsevər ia neiai. Iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə nəghin nə “Iəmə sə Kamətīgite Irə. In rani nīpərhiēnien.” Nəpin in rəkiri nərmama ua raruagən, mətə in ramo ia noien sə ratukwatukw a. 12 * Nənimen mi krouəmwhen ia nərami napw. Ia təkure kənkəpwə kəfəfau səvəi nisaiien me həpik. Kīrai pen nəhag riti irə, mətə iərmama riti rīpkukurən mhə nahag nəha, in əpa in rukurən. 13 * In ramarkahu ia tinari riti kineitesi ia netə. Nəghin sə kaməkwein in irə in nə “Nəgkiariien səvəi Kumwesən.” 14 Naruagən me ia neiai kamhəkure ia hos əpsan me mamhəkuriṛə in, mamharkahu ia tinari amasan nəha linen rəpsan məmher. 15 * Iərmama nəha nau riti səvəi naruagənien rəhiə ruku pen ia nīpəgi nəkwān mamier. Ia nau nəha in truvehi irapw niskaiien səvəi nərmama ia tənəmtənə me, nənə muvehi nəri skai riti sə rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig, rauvehi mamərimənu ia nīrəha. In tro rīskai anan ia nīrəha rəmwhen kamo ia tipwei krep sə rīmarei nərmama kamheivə testesi mə nisenraha traris. Noien nəha in nəha Kumwesən i rauvehi niskaiien me pam truvehi irapw niemaha asori səvənhi irə. 16 * Kīmərāi pen nəghin ia tinari səvənhi mine nuvan mə:

KIG SƏ RASORI IA KIG ME. IƏRİMƏNU SƏ RASORI IA NƏRİMƏNU ME.

17 * Nənə iakətōni pen mətoni agelo riti ramərər pen ia meri. In raməkwein əpwəmwiṣ mani pen ti menu me səməme kamheivə ia nīmagouagou mə, “Həuvehe mhousəsīmwin kimiaha me ti nəveginien asori səvəi Kumwesən. 18 Həuvehe mhani nīpwrai kig me, mine nəmə asori me səvəi naruagən me, mine nərmama nəgsenraha rasori, mine hos me, mine nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Həuvehe mhani nīpwrai nərmama me pam: irəha səməme ko slef ia nīrəha mine səməme kīpko mhə slef ia nīrəha, irəha səməme kamhəuvehi nasoriien mine səməme həpkuvehi mhə nasoriien.”

19 * Nənə iakətōni nərimīru nəha, mine kig me səvəi tiprənə, mine naruagən me səvənraha housəsīmwin irəha me mə tuharuagən irəha Iəmə sə raməkure ia hos mine naruagən me səvənhi. 20 * Nənə naruagən me səvəi Iəmə nəha həuvən mhəkwtəmhiri nərimīru nəha, mine profet eikuə nəha sə rinamo nīmətāien me fwe kupwən nəpin rinamərər irau nərimīru nəha. (In rinamo nīmətāien me nəha, mameikuə ia nərmama səməme kamhəuvehi mak səvəi nərimīru nəha, mine səməme kamhənīmwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkīn kuvnhi nərimīru irə mhəsiai in.) Irəha həkwətəmhiri irau, mhərarki pen mīru a irau ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikīn. 21 * Nənə kig me mine naruagən me səvənraha, Iəmə sə raməkure ia hos rərāi əpune irəha ia nau səvəi naruagənien sə ruku pen ia nīpəgi nəkwān mamier. Nənə menu me pam hani nīpwrānraha tīpwīnraha rəsīsī amasan.

20

Nuk wan-taosēn

* **19:11:** Rev 1:5, 6:2, Sam 96:13, Aes 11:4   * **19:12:** Rev 1:14, 2:17   * **19:13:** Aes 63:1-3, Jon 1:1,14   * **19:15:** Rev 1:16, 12:5, Rev 14:20, 4:8, Rev 21:22   * **19:16:** Rev 17:14   * **19:17:** Esik 39:17-20   * **19:19:** Sam 2:2   * **19:20:** Rev 13:12-17, Rev 20:10,15, Aes 30:33   * **19:21:** Rev 19:17-18

1 *Nənə iakətōni agelo riti rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe, mauvehi ki riti ia rəgin, ki səvəi nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. In rauvehi mwi jen asori riti. 2 *In rəkwtəmhiri snek asori, snek sə rinarə raka tui nəghin nə ləremhə uə Setan. Agelo nəha rəkwtəmhiri, mərihi səvəi nuk wan-taosen, 3 *mərarki pen ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən, nənə məsisəg əknekīn irə minua snek asori nəha trəpwəh mwi neikuəien ia nərmama ia tənəmtənə me meste nuk wan-taosen ro sampam. Nəpin nuk wan-taosen ro sampam, tukaməkeikei kifi nari irə səvəi nəpin ouihī a.

4 *Nənə iakətōni jea me nepwīn səvəi nəmə asori me. Nəmə asori me səməme kamhəkure ia jea me nəha, kuvei pen nasoriien minraha tuhaməkiri noien me mamhərpwīn. Nənə iakətōni nənimwi nərmama səməme kinərai əmwesi kənkəpwənraha ti nəri nə mə irəha kamhərer irapw ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Iesu mine nəgkiariien səvəi Kumwesən. Irəha həpwəh nīnimwiien nukurhunraha ia nisīaiien ia nəmri nərimīru uə ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimīru irə, mhəpwəh nuvehien mak səvənhi ia nīpwənanraha mine rəginraha. Iakətōni irəha həuvehe mhəmīru mwi, nənə mamhərimənu irəha Kristo meste nuk wan-taosen. 5 In i nəpin sə Kumwesən rīməkupwən mo nərmama irə hətui mwi ia nemhəien. Mətə nərmama həuvamhə səməme in rīpko mhə irəha hətui mwi ia nəpin nəha tuhəpkətui mhə mwi ia nemhəien meste nuk wan-taosen ro sampam. 6 *Nərmama me i səməme Kumwesən rīməkupwən mo irəha hətui mwi ia nemhəien, irəha rərinraha tragien, ti nəri nə mə irəha nəkur ikin me səvənhi. Irəha tuhəpkemhə mhə mwi ia nemhəien sə ro kəru i, mətə irəha tuho pris me ia nīrəha, pris me səvəi Kumwesən mine Kristo, nənə mhərimənu irəha min ia nuk wan-taosen.

Setan trevən ia napw

7 Nənə nəpin nuk wan-taosen ro sampam, tukifi nari ia Setan rier irapw ia kwopun kinəsīsəg əknekīn in ikin. 8 *In trier irapw, mevən meikuə ia kwənəkws me nəha səməme kamharə ia nīkare təkure tīprənə i kefə, nəghinraha Kauk mine Makauk, nənə mousəsīmwīn irəha mə tuharuagən. Nərmama me nəha tuhəpik məmwhen ia nīpəkir ia tasi. 9 *Iakətōni mə irəha həuvən ia kwopun me pam ia tīprənə, mhərer kuraukurau kwopun nərmama me səvəi Kumwesən kamharə ikin mine taon sə Kumwesən rokeikei pik. Mətə napw riti rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mahi irəha. 10 *Nənə kuvehi Setan, ləremhə sə rīneikuə ia nīrəha, kuvehi, kərarki pen ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. In nəha kwopun nəha kinərkarki pen raka nərimīru ikin mine profet eikuə. Nənə tuko nəmisəien minrahar ia nəpin mine ia ran ia nuk nuk me.

Kumwesən rəkiri nərmama səməme həuvamhə, mərpwīn noien me səvənraha

11 Ia nəpin nəha iakətōni jea asori riti rəpsan mine Iəmə sə raməkure irə mamərimənu. Tīprənə mine neiai krouap ti nənimen kīpkətōni mhə mwi irau. 12 *Nənə iakətōni nərmama həuvamhə səməme fwe kupwən kamhəuvehi nasoriien mine səməme həpkuvehi mhə nasoriien, irəha pam kamhərer ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Nənə krīpwegi nəkukuə me nepwīn. Krīpwegi mwi nəkukuə riti mwi, nəkukuə

* 20:1: Rev 9:1 * 20:2: Rev 12:9 * 20:3: Jut 6 * 20:4: Dan 7:9,22,27, 1Kor 6:2, Rev 13:17

* 20:6: Rev 1:6 * 20:8: Esik 38:2,9, Esik 38:15-16 * 20:9: 2King 1:10, Esik 39:6 * 20:10:

Jen 19:24, Sam 11:6, Rev 19:20, 21:8 * 20:12: Dan 7:9-10, Mat 25:31-46, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Rev 13:8

səvəi nimiruien. Nənə Iəmə nəha rəkiri nərmama həuvamhə mesi pen nəgkiariien kimərai pen ia nəkukuə me nəha, mərpwin atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹³*Təsi raraka ia nərmama həuvamhə səməme kamharə irə. Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə irau mwi krouaraka ia nərmama səməme kamharə ia nirau. Irəha pam hətui mwi ia nemhəien səvənraha, nənə Iəmə nəha rəkiri irəha kuation kuation, mərpwin atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹⁴*Nənə kuvehi Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə kərarki pen irau ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin. Nəri nəha in nəha nemhəien sə ro kəru i. ¹⁵*Nərmama me pam səməme kirkətoni mhə nəghinraha ia nəkukuə səvəi nimiruien kərarki pen irəha ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin.

21

Jerusalem vi

¹*Nənə iakətoni neiai vi mine tiprənə vi, ti nəri nə mə neiai akuas mine tiprənə akuas krouvehe rouiwən. Nənə təsi riwən mwi. ²*Nənə iakətoni taon ikinan səvəi Kumwesən, in nə Jerusalem vi, rukrutə ti Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe. Taon ikinan nəha ramser rəmwhen ia tinari sə pran rarkahu irə ia nəpin tukiri pen vi a in kuvei pen m iərman səvənhi.

³*Nənə iakregi reri iərmama riti rupwinari ruku pen ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, rini mə, “Hətə ro! Təkwətəkwuni nəha Kumwesən riho rukwənu səvənhi irəha nərmama. In tramarə irəha minraha, nənə irəha tuhəuvehe nərmama me səvənhi. Kumwesən in tramarə ti nirəha, nənə muvehe Kumwesən səvənraha. ⁴*In trirai raka pam nise nənimenraha. Noien iərmama remhə mine nasəkien mine nəmisiəien triwən, ti nəri nə mə narimnari tui me həuvehe mhəuvəiwən.”

⁵*Nənə Iəmə sə raməkure ia jea mamərimənu rini mə, “Hətə ro! Iakamo narimnari me pam həuvehe mhərməvi.” Nənə in rarə mini mwi mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə, ti nəri nə mə nəgkiariien me i ho nərəhienien nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha.”

⁶*Nənə in rərari mini pehe tukw iou i mə, “Təkwətəkwuni nəha kino sampam ia narimnari me pam! Iou i Alfa mine Omeka,^a nukunen mine nəkrəkwerin. Nərmama səməme həkwakwa iou takuvei pen nui minraha. Nui nəha kirkuvehi mhə nənimen. Nəmri nui nəha rauvei pehe nui kauvehi nimiruien irə. ⁷*Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau, iou takuvei pen narimnari me səməme iakuvəni pen raka tukwe in. Iou takuvehe Kumwesən səvənhi, nənə in truvehe nərəik. ⁸*Mətə nərmama səməme kamhəhekir ia nərmama, mhərpwəh nahatəsiəien, mamho noien əmkemik, mamhousi əpune nərmama, mamhakres pran, mamho klepa, mamhəuvehi nahak, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mine ieikuə me pam, imwənraha atukwatukw fwe ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauwək ikin. Nəri nəha in nemhəien sə ro kəru irə.”

* **20:13:** Rom 2:6, 1Pit 1:17, Rev 2:23, 22:12 * **20:14:** 1Kor 15:26,55 * **20:15:** Rev 13:8, 19:20

* **21:1:** 2Tes 3:13 * **21:2:** Aes 52:1, 61:10, Hip 11:16, 12:22, Rev 3:12 * **21:3:** 2Kron 6:18, Sek

2:10, 2Kor 6:16, Rev 7:17 * **21:4:** Aes 35:10, Aes 65:19 * **21:5:** 2Kor 5:17, Rev 4:2,10 * **21:6:**

Sam 36:9, Jer 2:13, Jon 7:37, Rev 1:8,17, 22:17 ^a **21:6:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi

nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nəhag i kaməkwein Kumwesən irə nipwran mə in nukunen mine

nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13. * **21:7:** 2Saml 7:14 * **21:8:** Mat 25:41, Hip 10:38-39,

Rev 19:20, 21:27, 22:15

9 *Nənə nagelo me nəha sefen kambahəpeki pesin me nəha sefen həukuər ia nərpwīnien irəha sefen (nənə nərpwīnien me nəha irəha nərpwīnien sampam Kumwesən tro m nərmama), riti ia nagelo me nəha rini pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Iakuə takahātən prən nəha, in pran səvəi kwəti sipsip, pwəh ikətoni.” 10 *Nənə ia vison nəha Nənīmwin rəriari miou iakətoni agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia təkuaer riti rasori məpwəmwis. Nənə in rahātən taon ikinan nəha Jerusalem iakətoni ruku pen ti Kumwesən ia nelai mameiwaiu pehe. 11 *Taon ikinan nəha rukuraan ia nukuraanien səvəi Kumwesən. Ramserser rəmwhen ia kəpwier amasan riti kani mə tiaspa rəmher rəmwhen ia klas. 12 *Nəpai riti rasori məpwəmwis rukuraukurau irə. Ia nəpai nəha kwəruə me irəha twelef. Nagelo me twelef kambahəer ia kwəruə me nəha. Ia kwəruə me nəha kimərai pen nəghi kwənəkws me səvəi nəkur Isrel irəha twelef. 13 Kwəruə me nəha kahar ia nikare taon nəha peraha, kahar mwi ia nikaren prehi, kahar ia nikaren pesu, nənə kahar ia nikaren parei. 14 Kəpwier asori me irəha twelef kambahəkwətəmhiri əknekin nukune nəpai nəha səvəi taon nəha. Nənə kimərai pen nəghi aposol me twelef səvəi kwəti sipsip ia kəpwier me nəha.

15 *Agelo sə raməgkiari miou rauvehi nari riti kino ia kol truvehi mak səvəi taon irə mine nəpai səvənhi mine kwəruə me ia nəpai nəha. 16 Nikare taon nəha irəha kefə. Nasorijen səvəi nikarkaren me mine nəpwəmwisien səvənraha rutə həmnəmwhen a. Agelo nəha ruvehi nari nəha rauvehi ia rəgin, muvehi mak səvəi nikarkaren me, mətoni irəha kwatia kwatia nasorijen səvənhi mine nəpwəmwisien səvənhi rutə tu-taosen-fo-hantret kilometa. 17 In ruvehi mwi nikimkimien səvəi nəpai nəha mətoni rəmwhen ia sikistisikis mita. Mita nəha sə agelo nəha rauvehi mak səvəi nari irə rəmwhen a mwi ia mita nəha nərmama kambahəuvehi mak səvəi nari irə. 18 Nəpai nəha kino ia kəpwier amasan i tiaspa, nənə kuvrhəkin taon ia kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia klas. 19 *Kəpwier asori me səməme kambahəkwətəmhiri əknekin nukune nəpai səvəi taon nəha kəfəri pen irəha ia kəpwier amasan me səpəmsəpə. Kiməkupwən kəmri pen kəpwier amasan i tiaspa, sə ro kəru irə kəmri pen kəpwier amasan i safaiə, sə ro kahar irə kəmri pen kəpwier amasan i akat, sə ro kefə irə kəmri pen kəpwier amasan i emeral, 20 sə ro krirum irə kəmri pen kəpwier amasan i onikis, sə ro sikis irə kəmri pen kəpwier amasan i kanilian, sə ro sefen irə kəmri pen kəpwier amasan i krisolaet, sə ro eit irə kəmri pen kəpwier amasan i malakait, sə ro naen irə kəmri pen kəpwier amasan i topas, sə ro ten irə kəmri pen kəpwier amasan i kalsetoni, sə ro eleven irə kəmri pen kəpwier amasan i takwoes, nənə sə ro twelef irə kəmri pen kəpwier amasan i ametis. 21 Kwəruə me nəha twelef təpinhə me səvənraha kino ia perel irəha twelef. Təpinhə kwatia kwatia ko ia perel kwatia kwatia. Nənə suatuk me fwe imwə ia taon nəha kino ia kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia klas.

22 *Nənə iapkətoni mhə nimwə riti kaməfwaki ikin ia nəkwai taon nəha, ti nari nə mə nimwəfwaki səvənhi in nə lərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam mine kwəti sipsip. 23 *Ia taon nəha irəha tuhəpkətui mhə mwi meri mine məkwə mə trouəhiəpwin irəha ti nari nə mə nukuraanien səvəi Kumwesən raməhiəpwin pam taon nəha, nənə kwəti sipsip

* 21:9: Rev 15:1 * 21:10: Esik 40:2, Rev 21:2 * 21:11: Aes 60:1-2,19 * 21:12: Esik 48:30-35

* 21:15: Rev 11:1 * 21:19: Aes 54:11-12 * 21:22: Rev 15:3 * 21:23: Aes 60:19-20, Rev 22:5

in næ laet sǽvǽnhi. ²⁴ *Nǽrmama ia tǽnǽmtǽnǽ me tuhavǽn ia nukuraanien sǽvǽnhi, nǽnǽ kig me ia tǽkure tǽprǽnǽ tuhǽpeki nautǽ amasan me sǽvǽnraha mhǽuvnimwǽ ia taon nǽha. ²⁵ *Kwǽruǽ me sǽvǽi taon nǽha tukǽpwǽh nǽrǽpinhǽien irǽha ia nǽpin riti, ti nǽri nǽ mǽ nǽpin ia nǽpin triwǽn ia kwopun nǽha. ²⁶ *Nǽrmama ia tǽnǽmtǽnǽ me tuhǽpeki nautǽ amasan me sǽvǽnraha mine narimnari me nǽrmama hǽmǽuvei pen minraha ia nisaiien, nǽnǽ mhǽpeki mhǽuvnimwǽ ia taon nǽha. ²⁷ *Narimnari me sǽmǽme hǽmkemik ia nǽmri Kumwesǽn, mine nǽrmama sǽmǽme kamho narimnari sǽvǽi naurisien, mine nǽrmama sǽmǽme kamheikuǽ, irǽha tuhǽpwǽh nuvnimwǽien ia taon nǽha ia nǽpin riti. Mǽtǽ nǽrmama me a i sǽmǽme kimarai pen nǽghinraha ia nǽkukuǽ sǽvǽi nimiruien sǽ kwǽti sipsip rauvehi irǽha ǽpa nǽha tuhǽuvnimwǽ ia taon nǽha.

22

Nui aris kauvehi nimiruien irǽ

¹ *Nǽnǽ agelo rarǽ mahatǽn mwi nui aris riti iakǽtoni. Nui ia nui aris nǽha nui kauvehi nimiruien irǽ. Nui nǽha rǽmher rǽmwhen ia klas, raiu maku pen fwe ia jea sǽ Kumwesǽn mine kwǽti sipsip kraukure irǽ rouǽrimǽnu, ² *mamesi pen suatuk ia kurkwai taon nǽha. Nǽnǽ iakǽtoni nei kauvehi nimiruien irǽ ramǽrer ia nikarkare nui nǽha, maukuǽ m twelef ia nuk me pam ia mǽkwǽ me pam. Nǽnǽ nǽrmama ia tǽnǽmtǽnǽ me pam kamhǽtimwi nimwan ti nomasanien nemhǽien me. ³ Ia nǽkwai taon nǽha tukǽpwǽh mwi nǽtoniien nari riti sǽ Kumwesǽn ramǽkweirn ǽrǽha irǽ. Jea sǽ Kumwesǽn mine kwǽti sipsip kraukure irǽ rouǽrimǽnu trǽrer ikin. Nǽnǽ iotukwininari me sǽvǽnhi tuhamo nǽkwan. ⁴ *Irǽha tuhǽtoni nǽnimen, nǽnǽ tukrai pen nǽghin ia nipwǽnanraha. ⁵ *Nǽpin ia nǽpin triwǽn. Irǽha tuhǽpkǽtui mhǽ meri uǽ nari riti mwi truvei pen nukuraanien minraha, ti nǽri nǽ mǽ Iǽrimǽnu Kumwesǽn sǽvǽnraha in trukuraan muvei pen nukuraanien minraha, nǽnǽ irǽha tuhǽrimǽnu ia nuk nuk me. ⁶ *Nǽnǽ agelo nǽha rini pehe tukw iou i mǽ, “Nǽgkiariien me i ho nipǽrhienien nǽrmama hǽukurǽn nǽtigiteien ia nirǽha. Iǽrimǽnu Kumwesǽn sǽvǽi nǽnimwi profet kupwǽn me rinǽrhi pehe iou agelo sǽvǽnhi mǽ takuvehe mahatan narimnari me tripkǽ mhǽ tui hǽier pehe pwǽh sǽvǽnhi iotukwininari me hǽtoni.”

Tripkǽ mhǽ tui Iesu ruvehe

⁷ *Hǽregi ro! Tripkǽ mhǽ tui iakuvehe. Iǽrmama sǽ ramo nǽgkiariien me sǽmǽme Kumwesǽn ruvei pehe, kamhǽmak ia nǽkukuǽ i, in rerin tragien.”

⁸ *Iou Jon, iou iakimǽregi mǽtoni narimnari me i. Nǽpin iakregi mǽtoni raka narimnari me i, nǽnǽ iakinimwi nukurhuk mi ia nǽmri agelo sǽ rahatan iou irǽ mǽ takisiai in. ⁹ Mǽtǽ in rini pehe tukw iou i mǽ, “ǽpwǽh noien iaminha irǽ! Krau iotukwininari mi a sǽvǽi Kumwesǽn kitaha piam me i profet me mine nǽrmama me sǽmǽme kamho nǽgkiariien me ia nǽkukuǽ i. Nimwi nukurhum mi ia nǽmri Kumwesǽn, misiai in!”

¹⁰ *Nǽnǽ in rarǽ mini mwi tukw iou i mǽ, “Tikǽpwǽh nǽrkwafǽien ia nǽgkiariien me i Kumwesǽn ruvei pehe mik kamhǽmak ia nǽkukuǽ i ti nǽri nǽ

* **21:24:** Aes 60:3,5   * **21:25:** Aes 60:11   * **21:26:** Sek 14:7, Rev 22:5   * **21:27:** Aes 52:1, 1Kor 6:9-10, Rev 13:8, 21:8   * **22:1:** Esik 47:1   * **22:2:** Joel 3:18, Sek 14:8, Jen 2:9, Esik 47:12, Rev 22:14,19   * **22:4:** Sam 42:2, Mat 5:8, Rev 3:12   * **22:5:** Dan 7:18,27, Rev 5:10, 20:6, Rev 21:23,25   * **22:6:** Rev 1:1   * **22:7:** Rev 1:3, 2:16   * **22:8:** Rev 19:10   * **22:10:** Rev 1:3, 10:4

mə narimnari me i trijko mhə tui həier pehe. ¹¹ *Nərmama səməme kamho noien ərəha pwəh kamhəmwur pen ia noien ərəha. Nərmama səməme kamho noien əmkemik pwəh kamhəmwur pen ia noien əmkemik. Nərmama səməme kamho noien atukwatukw pwəh kamhəmwur pen ia noien atukwatukw. Nərmama səməme kamho noien əmher pwəh kamhəmwur pen ia noien əmher.

¹² *Həregi ro! Trijko mhə tui iakuvehe! Takuvehi nəəkuien səiou, muvehe, muvei pen m nərmama me pam resi pen narimnari me irəha həno.

¹³ *Iou i Alfa mine Omeka,^a nukunen mine nəkrəkwerin. Iakinərə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə.

¹⁴ *Nərmama səməme haikuas tinari səvənraha rəpsan, irəha rerinraha tragien. Takəsəni irəha hani nukwai nei kauvehi nimiruien irə, nənə mhəukurau ia kwəruə me səvəi taon nəha mhəuvnimwə. ¹⁵ *Mətə nərmama nəpwın nəha ikin ko həpkuvnimwə mhə. Irəha nəha nərmama səməme həkemik rəmwhen ia kuri me, mamho klepa, mamho nahak. Nərman mine nənə səməme kamhəiri ənnapen irəha me irəha nəha ko həpkuvnimwə mhə. Nərmama me pam səməme kamhousi əpune nərmama, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mamhokeikei pik noien səvəi neikuəien tuharə fwe iruə.

¹⁶ *Iou, Iesu, iakinərhi pehe agelo səiou mə truvehe mini irapw narimnari me i tukumiaha nakalasia me. Iou i kig sə iakiməuku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit. Iou iakəmwhen ia kəməhau kofətəteia sə rukuraan.”

¹⁷ *Nənimwin İkinan mine pran səvəi kwəti sipsip krauni mə, “Uvehe!” Nənə pwəh iərmama sə ramregi nəgkiariien i, in mwi rini mə, “Uvehe!” Nənə pwəh iərmama sə rəkəkwa ruvehe. İərmama sə rokeikei pwəh in rənimwi aər a nui sə kauvehi nimiruien irə.

¹⁸ *Iou, Jon, iakaməgkiari skai m nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien me Kumwesən ruvei pehe miou kamhəmak ia nəkukuə i. Trini minuə iərmama riti rakutan pen atukw nəgkiariien riti səvənhi ia nəgkiariien me i, Kumwesən ruvei pen min nərpwinien me i nəkukuə i raməgkiari irə makutan pen mwi. ¹⁹ *Trini minuə iərmama riti ripekti raka nəgkiariien me nəpwın ia nəkukuə i, Kumwesən tripekti raka namasanien me i nəkukuə i raməgkiari irə iərmama nəha trijkuvehi mhə riti. Namasanien me nəha nukwai nei kauvehi nimiruien irə mine kwəpun riti ia taon ikinan nəha.

²⁰ *İərmama sə rani irapw narimnari me i rini mə, “Pərhien trijko mhə tui iakuvehe!”

Ouəh, pwəh ro iamınhi! Uvehe rə İərimənu İesu!

²¹ Pwəh namasanien səvəi İərimənu səkitaha İesu tramarə ti nərmama me pam. Ouəh, pwəh ro iamınhi!

* **22:11:** Dan 12:10 * **22:12:** Aes 40:10, 2Kor 11:15, Rev 2:16,23 * **22:13:** Rev 1:8,17, 21:6

^a **22:13:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə nipwran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13.

* **22:14:** Rev 22:2 * **22:15:** Rev 21:17 * **22:16:** Nam 24:17, Rom 1:3, Rev 2:28, 5:5 * **22:17:**

Sing 8:14, Rev 21:6 * **22:18:** Dut 4:2, 12:32, Rev 15:1,6 * **22:19:** Rev 22:2 * **22:20:** Rev 2:16

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiu 1:1–2:12
2	Matiu 2:13–3:6
3	Matiu 3:7–4:11
4	Matiu 4:12-25
5	Matiu 5:1-26
6	Matiu 5:27-48
7	Matiu 6:1-24
8	Matiu 6:25–7:14
9	Matiu 7:15-29
10	Matiu 8:1-17
11	Matiu 8:18-34
12	Matiu 9:1-17
13	Matiu 9:18-38
14	Matiu 10:1-23
15	Matiu 10:24–11:6
16	Matiu 11:7-30
17	Matiu 12:1-21
18	Matiu 12:22-45
19	Matiu 12:46–13:23
20	Matiu 13:24-46
21	Matiu 13:47–14:12
22	Matiu 14:13-36
23	Matiu 15:1-28
24	Matiu 15:29–16:12
25	Matiu 16:13–17:9
26	Matiu 17:10-27
27	Matiu 18:1-22
28	Matiu 18:23–19:12
29	Matiu 19:13-30
30	Matiu 20:1-28
31	Matiu 20:29–21:22

February

date	Scripture
1	Matiu 21:23-46
2	Matiu 22:1-33
3	Matiu 22:34–23:12
4	Matiu 23:13-39
5	Matiu 24:1-28
6	Matiu 24:29-51
7	Matiu 25:1-30
8	Matiu 25:31–26:13
9	Matiu 26:14-46
10	Matiu 26:47-68
11	Matiu 26:69–27:14
12	Matiu 27:15-31
13	Matiu 27:32-66
14	Matiu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29–2:12
17	Mak 2:13–3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31–4:25
20	Mak 4:26–5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24–8:10
26	Mak 8:11–9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30–10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Wok Me 1:1-26
4	Wok Me 2:1-47
5	Wok Me 3:1-26
6	Wok Me 4:1-37
7	Wok Me 5:1-42
8	Wok Me 6:1-15
9	Wok Me 7:1-29
10	Wok Me 7:30-50
11	Wok Me 7:51-8:13
12	Wok Me 8:14-40
13	Wok Me 9:1-25
14	Wok Me 9:26-43
15	Wok Me 10:1-33
16	Wok Me 10:34-48
17	Wok Me 11:1-30
18	Wok Me 12:1-23
19	Wok Me 12:24-13:12
20	Wok Me 13:13-41
21	Wok Me 13:42-14:7
22	Wok Me 14:8-28
23	Wok Me 15:1-35
24	Wok Me 15:36-16:15
25	Wok Me 16:16-40
26	Wok Me 17:1-34
27	Wok Me 18:1-21
28	Wok Me 18:22-19:12
29	Wok Me 19:13-41
30	Wok Me 20:1-38

date	Scripture
1	Wok Me 21:1-16
2	Wok Me 21:17-36
3	Wok Me 21:37-22:16
4	Wok Me 22:17-23:10
5	Wok Me 23:11-35
6	Wok Me 24:1-27
7	Wok Me 25:1-27
8	Wok Me 26:1-32
9	Wok Me 27:1-20
10	Wok Me 27:21-44
11	Wok Me 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Kalesia 1:1-24
15	Kalesia 2:1-16
16	Kalesia 2:17-3:9
17	Kalesia 3:10-22
18	Kalesia 3:23-4:20
19	Kalesia 4:21-5:12
20	Kalesia 5:13-26
21	Kalesia 6:1-18
22	Efesas 1:1-23
23	Efesas 2:1-22
24	Efesas 3:1-21
25	Efesas 4:1-16
26	Efesas 4:17-5:2
27	Efesas 5:3-33
28	Efesas 6:1-24
29	Filipae 1:1-26
30	Filipae 1:27-2:18

date	Scripture
1	Filipae 2:19-3:6
2	Filipae 3:7-4:1
3	Filipae 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaeka 1:1-2:9
10	1 Tesalonaeka 2:10-3:13
11	1 Tesalonaeka 4:1-5:3
12	1 Tesalonaeka 5:4-28
13	2 Tesalonaeka 1:1-12
14	2 Tesalonaeka 2:1-17
15	2 Tesalonaeka 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taetas 1:1-16
27	Taetas 2:1-14
28	Taetas 2:15-3:15
29	Filimon 1:1-25
30	Hipru 1:1-14
31	Hipru 2:1-18

date	Scripture
1	Hipru 3:1-19
2	Hipru 4:1-13
3	Hipru 4:14-5:14
4	Hipru 6:1-20
5	Hipru 7:1-19
6	Hipru 7:20-28
7	Hipru 8:1-13
8	Hipru 9:1-10
9	Hipru 9:11-28
10	Hipru 10:1-18
11	Hipru 10:19-39
12	Hipru 11:1-16
13	Hipru 11:17-31
14	Hipru 11:32-12:13
15	Hipru 12:14-29
16	Hipru 13:1-25
17	Jemes 1:1-18
18	Jemes 1:19-2:17
19	Jemes 2:18-3:18
20	Jemes 4:1-17
21	Jemes 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18-3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

Nipəri nəkukuə sə rani nipwrai nəgkiariien me (Diksonari)

Agelo: Nagelo me irəha nənimwin me Kumwesən rino irəha kamho tukwini nari min. Nagelo me kamhəgnəgini Kumwesən fwe ia neiai (Mat 2:14). Nəpin me nepwin nagelo me həgkiari m nərmama, mhəvisau pen minraha nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei mə tuhəregi (Dan 9:20-23, Mak 16:5-8, Luk 1:26, Wok Me 1:9-11). Kumwesən ramərhi pehe nagelo me kamhəuvehe mamhasitu ia nərmama səməme tuhəuvehi nimiruien rerin (Hip 1:14).

Mətə nagelo me nepwin nəha ikin həpwəh no tukwiniien nari m Kumwesən. Irəha nagelo ərəha me. Kani mwi irəha mə nəremhə me. İremhə i in rasori ia nırəha nəghin nə Setan. Wok səvəi Setan mine nagelo me səvənhi kamheikuə ia nərmama ia tənəmtənə me. Irəha həpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhəni nipərhiien ia İesu Kristo (2Kor 4:3-4, Rev 20:1-3,7-8). Tukamevən tukərarki pen nagelo ərəha me ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. Nərmama səməme kamhəkurirə ia nagelo ərəha me nəha tukərarki pen mwi irəha həuvən ia kwopun nəha (Mat 25:41).

Aposol: Nəgkiariien i aposol nipwran in i mə İərmama sə kinərhi pen in. Aposol riti rauvehi nasoriien maməgkiari tukwini səvəi iamə asori sə rinərhi pen in. İesu rıməuvei pen nasoriien m nərmama səvənhi twelef mə irəha aposol me səvənhi. Wok səvəi aposol me səvəi İesu ro iamınhi irə. Irəha hənətoni ia nənimenraha mə İesu rınətui mwi ia nemhəien səvənhi. Irəha həməni irapw nəgkiariien amasan səvənhi. Nənə mharpwi nousəsimwinien vi me səvəi nakalasia me ia kwopun me. Nənə nəpin rıpk irəha ho nımtətien me ia nıskaiien səvəi Nənimwin İkinan. Nımtətien me nəha ho nukuranien i mə nəgkiariien amasan səvəi İesu Kristo ro nipərhiien (Mak 16:19-20, Rom 15:19, Hip 2:4).

İesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nəpin nepwin rukurau nənə, in rier irapw ti Pol məkwein in mə in truvehi wok səvəi aposol. Nərmama kuatia kuatia me nəha ikin rəmwhen ia Panapas sə nərmama kamhəkwein irəha mə aposol. Nəri auar a həpkətoni mhə İesu Kristo. Nənə nəpin səvsini nəgkiariien nəha aposol ia nəkukuə i Wok Me, nipwran rani mə nərmama me i twelef səvəi İesu hənəvən irəha min. Nənə ia nəkukuə i, Pol rini mə in mwi aposol riti səvəi İesu mətə in rıpkavən mhə irəha nərmama me nəha twelef. Nəkukuə nəha raməgkiari pik ia aposol mi Pita mine Pol. (Mat 10:1-4, Mak 3:13-19, Luk 6:12-16).

Elta: Elta me irəha nəmə asori me kamhətui ti nakalasia me ia nousəsimwinien me səvənraha. (1Tim 3:1-7)

Epikurien me mine Stoik me: Irəha nahatən me səvəi nəkur Kris fwe tui anan kamhətui nipərhiienien. Ia nəpin nəha Niutestamen raməgkiari irə nəkur Kris həpik hənəmesi pen nahatətien səvəi nahatən me nəha. Epikurien me həməni mə nukune nimiruien amasan in i mə nərmama tuhatui narımnari me səməme hamo iərmama riti rerin raməgjen. Stoik me həməni mə rekəm iərmama traməkeikei məmwur mə rerin trəpwəh nagiien məpwəh mwi nəmisəien nəri auar a narəien səvənhi rəfo irə ramasan uə rəəha. (Wok Me 17:18)

Farisi: Farisi me mine nahatən me səvəi loa irəha nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl ia nəpin səvəi İesu. Irəha həukurən amasan loa me pam

səmame Kumwesən rīməuvei pen m Moses, nənə mamhahatən mə nərmmama tuhaməkeikei mhesi pen əknekin loa me pam nəha ia noien sə ratukwatukw amasan. Irəha kamhahatən mwī noien me mine loa me nepwīn səməme kamrīpin pen ia loa sə Kumwesən rīməuvei pen. Irəha haməfautə pik irəha nənə rerinraha rīrhi mə irəha hasori ia nərmmama me pam. Irəha həməni mə noien səvənraha ramasan. Mətə nīpərhiēnien irəha həpik kamho noien səvəi kəuətksuə. Irəha hənəmwəki Iesu nənə mhokeikei mə tuhousi əpune in. Əvsini mwī nəgkiariien i Satusi ia diksonari i.

Herot: Ia Niutestamen kaməkwein nərmmama kefə nəghinraha i Herot.

(1) *Herot asori.* In kig səvəi nəkur Jutia nəpīn Iesu rīnətui. In raməmwur mə trousi əpune Iesu nəpīn in ramouihī (Mat 2:1-22, Luk 1:9).

(2) *Herot Antipas.* In tini Herot asori. In ramərimənu ia tənə Kalili nəpīn Iesu ramavən mani irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mamō nīmətātien me. Herot Antipas riri Herotias. In rīnərhi pen iaruağan riti səvənhi revən mərəi raka kənkəpwə Jon Paptas fwe ia kalapus (Mak 6:14-29). Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməuvehi Iesu mhəuvən ti Herot Antipas mə in trīni mə Iesu traməkeikei memhə (Luk 23:6-12).

(3) *Herot Akripa sə rukupwən.* In tini Aristopolas. Piəvni Herot Antipas. In rino nərəhāien m nakalasia me nəpīn Iesu rīnətui raka ia nemhāien. Rīnousi əpune Jemes i piəvi Jon (Wok Me 12:1-23).

(4) *Herot Akripa sə resi pen.* In tini Herot Akripa sə rukupwən. Kurirə Pol revən fwe Rom mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, Herot i rīregi nəgkiariien səvəi Pol ia nəmri Festas (Wok Me 25:13-26:2, 26:19,27-32).

Hosana: Kupwən nīpwrai nəgkiariien i Hosana kani mə uvehimīru. Nənə kurirə irə nīpwran ruvehe mə əgnəgini uə ni vivi.

Iəməti Iərmama: Nəgkiariien i Iəməti Iərmama in nəhag riti. Iesu rani pik nəgkiariien nəha, mani atukw a in. Iesu in Iəməti Iərmama. Nīpwran mə in iərmama rəmwhen a ia kitaha, mətə nəhag nəha ramahatən pen mwī mə in Kristo, iərmama i profet kupwən me həməni mə truvehe. Ia nəməkərəhāien səvənhi Profet Taniel rīnətōni iəməti iərmama riti revən mərəer ia nəmri Kumwesən, nənə Kumwesən ruvei pen nasoriien mīn trərimənu ia nərmmama ia tənə m tənəmepam (Dan 7:13-14).

Iesu: Nīpwrai nəhag i Iesu in i iərmama sə rauvehimīru nərmmama. Kumwesən rīnəkwein tini Meri mə Iesu ti nəri nə mə in truvehimīru nərmmama me səvənhi muvehi raka nərəhāien me səvənraha (Mat 1:21). Nəhag me nepwīn səvəi Iesu kaməkwein in mə Iesu Kristo, Tini Kumwesən, Iəməti Iərmama, Kwənəkwws səvəi Kig Tevit.

Iotukwininari: Ia nəpīn səvəi Niutestamen iotukwininari me səpəmsəpə. Nepwīn kīnəkwi tərini irəha kamho auər a wok səvəi iəmə asori. Iotukwininari me nəha həreirei noien nətərigien atukw səvənraha, mətə iərməpə ramərimənu ia nīrəha. Kani mwī irəha mə slef me. Iotukwininari me nepwīn mwī nəha ikin kamho wok səvəi nərmməpə mətə kamhəuvehi nərəkuien irə (Luk 15:19). Kīpkərihi tərini mhə irəha mə irəha slef me, mətə irəha həseni a mə iərməpə trini nəkwān ti nīrəha i nənə irəha tuho rerinraha ragien a.

Isrel: Isrel nəhag vi riti sə Kumwesən rīməuvei pen m Jekop tini Aesak mine Repeka. Kaha səvəi Isrel in nə Epraham. Isrel tini iərman twelef. Nənə irəha i kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel. Kwopun sə hamarə ikin kani mwī mə tənə Isrel. Kupwən kani tiprənə i mə Keenan.

Kamel: In nərīmīru riti kaməkure irə rəmwhen ia hos. Mətə in rupwinari ouihī a ia hos. In rəmwhen ti navənien fwe kwopun akwesakwes ikin.

Rapeki nari pam me kamo tinari ia nımwherın.

Kəfəfau səvəi nisaiien: Kəfəfau səvəi nisaiien Nəkukuə İkinan raməgkiari irə riti kəfəfau kıno ia nımwai nei uə tihinari me, nənə kəfəfau pen ia kənkəpwə İərmama riti ti nəgnəginiien in. Rəmwhen ia İərmama riti sə rəvtənhi nərmama ia naiuien. Kəfəfau riti mwi in kəfəfau səvəi kig sə kıno ia kol sə ramserser. Kəfəfau pen kəfəfau nəha ia kənkəpwə kig ramahatən pen mə in rasori kamsiai in.

Kig Sisa: In nəghi İərmama sə ramərimənu ia nəkur Rom fwe kupwən.

Kol: In kəpwier sə ramserser pik. Kamo narımnari me irə nənimenraha rutə pik rəmwhen ia rig, uə nari krukwi pen ia nıfregi İərmama, uə kwənari sə kaməkwani.

Krep: Krep in nei riti kəpwei rutə muviris rəmwhen ia nəkwus. Kamo waen irə. Raukuə nukwan ramo tıpwen.

Kristo: Ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nıpwran rani mə İərmama sə Kumwesən rımərfi mə trərhi pehe i ruvehe muvehimıru nərmama. Nəkur İsrel həpik həni İesu mə rıpkə mhə in Kristo, in İərmama auar a. Mətə narəien səvəi İesu rino nəgkiariien me səvəi profet tui me həuvehe mhəuvəkuə. Nəpin İesu rınətui ia nemhəien səvənhi, ramahatən mə İesu in Kristo (Rom 1:14).

Kwopun akwesakwes İkin: Nəpin kaməgkiari ia kwopun akwesakwes İkin ia Niutestamen nıpwran mə kwopun nəha nərmama həiwən İkin. Narımnari me həpkutə amasan mhə İkin.

Kwopun İkinan: Rum riti ia nəkwai nımwə səvəi Kumwesən.

Kwopun İkinan anan: Rum riti mwi ia nəkwai nımwə səvəi Kumwesən.

Loa səvəi Moses: Nəgkiariien nəha Loa, uə Loa sə kımərai, nıpwran rani mə Kumwesən rıməuvei pen Loa me m nəkur İsrel. Nəghi nəkukuə krırım səməme hamarə ia Oltestamen. Nəghınraha ia Bislama Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Nəkukuə me nəha krırım həmwhen ia nukune loa me pam səvənraha nəkur İsrel.

Mastat: In nei sə kauvei pen nunın ia nəveginien mə trapein amasan. Nunın rouihi anan ia nuni nei me (Mat 13:31).

Mesaea: Nıpwran rəmwhen ia Kristo uə İəməti İərmama. Kumwesən rınərhi pehe mə truvehe muvehimıru nərmama.

Nənimwın İkinan: Nənimwın İkinan in Nənimwın i rıməuku pen ti Tata Kumwesən mine Tini. Kani in mə İasitu (Jon 14:15-17). Ramarə ia reri nərmama me i kamhəni nıpərhiien in ia İesu Kristo (Rom 8:9). Nənimwın İkinan in Kumwesən (Wok Me 5:3-4).

Nənimwi nari sə kaməfwaki pen min: Nənimwi nari nepwın kuvnhi nərimıru me irə, kuvnhi nərmama irə, uə kumwesən kwərəkəwərha me, uə nəri əpə riti. In nari riti sə nərmama kamho ia nei, uə aean riti, uə ia kəruateri. Nərmama ho mamhəfwaki pen minraha, mamhəvi netə ramevən ti nənimwi nari me nəha. Kumwesən raməmwəki noien i nərmama kamhəfwaki pen m nənimwi nari me. (Eks 20:4-5, Kol 3:5-6, Efes 5:5-6, 1Jon 5:21)

Nakalasia: Misi Watt rınakres nəgkiariien i fwe kupwən. Nukune nəgkiariien i nəgkiariien Krik sə rani mə eklessia. Nıpwran in i mə nərmama me i Kumwesən rınəkwein irəha həuvehe nərmama me səvənhi. Ia İnglis kani nəgkiariien i mə the Church. Bislama rani mə Jyos. Nəgkiariien me nepwın ia tənə kamhəni mə Nımwəfwaki. Mətə kımaha İahaməni mə nakalasia me. Kwopun me nepwın İahaməni mə nousəsimwınien səvəi nakalasia me. İahaməni İaminha irə mə nərmama

tuhəukurən mə Jyos səvai Kumwesən rıpkə mhə nimwə riti, mətə kwa nərmmama. Kwopun iərmama kəru uə kahar səvai İesu housəsımwın irəha me ikin İesu ramarə ti nırəha ia kwopun nəha nəri auər a mə nimwəfwaki riti riwən (Mat 18:20).

Neai: In i kwopun kitaha nakalasia me tsəuvən mharə fwe ikin kitaha Kumwesən ia nəpın riti. Neai rıpkə mhə neai sə samətoni məkwə mine kaməhau me irə, rekəm. Neai in kwopun Kumwesən ramarə ikin.

Nitətə ia neai: Ia nəkukuə Matiu rımərai nəgkiariien i nitətə ia neiai nıpwran mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə (Mat 13:31-33, Luk 13:18-20). Ia kwopun me nepwın mwi ia Niutestamen nıpwran mə kwopun Kumwesən ramarə ikin fwe ia neiai (Efes 2:6).

Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə: Kumwesən in kig sə ramərimənu rerin ia narımnari me pam fwe ia neiai mine ia təkure tıprənə (Sam 145:13, Dan 4:34-35). Ro iamınhi irə kitaha səukurən nıniien mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rınarə raka nənə tıpkıwən mhə. Mətə ia nətəien riti mwi kitaha sətoni mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rıpkuvehe mhə ihi. Nərəhəien rasori ia tıprənə i. Nərmmama kamhərui nəkwai Kumwesən. Setan ramo noien ikou me səvənhi. Kitaha sameitenhi mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə trier pehe. Kig sə ramərimənu ia nitətə səvai Kumwesən in nəha İesu. Nəpın in truvehe mwi irə kitaha tsəni mə, “Təkwtəkwni nəha Kumwesən səkitaha truvehimıru kitaha! Təkwtəkwni nəha in tro sətoni mə in rauvehi nıskaiien, nənə, təkwtəkwni nəha in ramərimənu! Nənə təkwtəkwni nəha Kristo səvənhi tro sətoni mə in rasori ia narımnari me pam!” (Rev 12:10). Nərmmama səməme kamhəni nıpərhiienien ia İesu Kristo tuhəuvnimwə ia nitətə nəha. Irəha tuhamarə rerin irəha İərimənu səvənraha. Mətə nərmmama səməme kamhərui nəkwai Kristo tuhəpkuvnimwə mhə ia nitətə nəha (Mat 25:34,36, 1Kor 6:9-11, Rev 21:5-8).

Nəveginien İkinan: Kurirə İesu remhə ia nei kamarkuauı in rəkwein nərmmama me səvənhi həuvehe mhəni pəri nari irəha mın ia nəveginien asori səvai Pasova. In rıməuvehi bred məkwsen, muvei pen m nərmmama me səvənhi hani. Nənə rıməuvehi waen, muvei pen mınraha hənımwı. Bred mine waen krouahətən pen nemhəien səvai İesu. Kınousi əpune nıpwran niten rınaiu tukutaha. Nəpın tsani bred nənə mhənımwı waen nəha kitaha nakalasia me rerıtaha traməkeikei mırhi nemhəien səvənhi ia nei kamarkuauı. (Mak 14:12-26, Mat 26:17-30, Luk 22:7-23, 1Kor 11:23-25)

Nimwə səvai Kumwesən: Fwe kupwən nimwə riti səvai Kumwesən rınərər fwe tənə İsrəl ia taon asori səvənraha Jerusalem. Fwe ikin, pris me səvai nəkur İsrəl haməvi netə ti naıkuas rakaien nərəhəien me səvai nərmmama me səvai Kumwesən. Mətə ia nuk 70 naruagan me səvai nəkur Rom həuvehe mhousi testesi pam nimwə nəha. Nəkwai nimwə nəha rum kəru. Rum riti kani mə kwopun ikinan. Nənə rum riti mwi kani mə kwopun ikinan anan.

Nəveginien asori kani mə Pentekos: Pentekos in nəveginien asori riti səvai nəkur İsrəl. Irəha hamo nəveginien asori nəha nəpın 50 kurirə nəveginien asori kani mə Pasova. Nəpın İesu rınamarə irə nəkur İsrəl kamho nəveginien asori nəha kamhəgnəgini Kumwesən ti nəveginien vi fwe nəmhien. Nəpın nəha Pentekos, in nəha nəpın Nənımwın İkinan rıməuvehe irə mukuər ia reri nərmmama səvai İesu (Wok Me 2:1-4, 20:16, 1Kor 16:8).

Nəveginien asori kani mə Pasova: Pasova in nəveginien asori riti səvai nəkur İsrəl. Irəha hamo nəveginien asori nəha rerınraha ramrhi nəpın

nɔha Kumwesɔn rimɔiri raka kaha kupwɔn me sɔvɔnraha ia tɔnɔ Ijip. Ia nɔpin nɔha rimɔiri raka irɔha irɔ in rousi ɔpune nɔpwnɔti nɔkur Ijip me nɔmritaik me, mɔtɔ in rɔpwɔh nousi ɔpune nɔpwnɔti nɔkur Isrel me ti nɔri nɔ mɔ hɔnahakwi pen netɔ ia kwɔrɔ ia nimwɔ me sɔvɔnraha. Nɔien nɔha Kumwesɔn rino rahatɔn pen wok sɔ Iesu Kristo truvehe mɔ muvehimiru nɔrmama ia niten.

Naveginien asori sɔvɔi pret yis riwɔn irɔ: In naveginien asori riti sɔvɔi nɔkur Isrel. Nɔpin nɔkur Isrel hɔmɔier fwe Ijip hamɔuvani pret nɔha yis riwɔn irɔ mɔ irɔha tuhɔuvani akwauakw mɔ hɔier fwe Ijip ti nɔri nɔ mɔ bred nɔha yis riwɔn irɔ ramafɔ akwauakw a. (Mat 26:17, Mak 4:1-12, Luk 22:1-7)

Nui Asori Kalili, Nui Asori Taepirias: In nui asori riti fwe prehi ia tɔnɔ Isrel. Nɔpwɔmwisien sɔvɔnhi rɔmwhen ia 22 kilometa. Nasoriien sɔvɔnhi rɔmwhen ia 12 kilometa. Mavi rɔmwhen ia tɔsi. Peiau peiau fwe ikin sɔvɔnhi. Kani mɔ Lek Kenesaret ia Luk 5:1. Ia Jon 6:1 nɔghin riti mwi Taepirias.

Nuvehiien ninhum: In noien riti sɔvɔi nɔkur Isrel hamo fwe tui muvehe meste pehe ipwet mine. Rɔpɔ ia noien i nɔkur ia Tɔnɔ kamho. Kupwɔn anan Kumwesɔn rino promes riti irau Epraham mɔ in Kumwesɔn sɔvɔnhi nɔnɔ Epraham mine nimwipwini me irɔha nɔpwnɔti Kumwesɔn me. Kumwesɔn rini pen ti Epraham ia Jenesis 17 mɔ tukuvehi ninhum m nɔrman kɔmri karen irɔha mɔ irɔha nɔrmama me sɔvɔnhi. Trini minuɔ iɔrman rɔtui muvehi nɔpin eit, kuvehi ninhum min rahatɔn pen mɔ rauvehi nɔvɔhagien sɔ Kumwesɔn rimɔuvei pen m Epraham. Ia nɔpin sɔvɔi Oltestamen nuvehiien ninhum ramahatɔn pen mɔ iɔrman in kwɔnɔkwus riti sɔvɔi Epraham. Mɔtɔ Pol rahatɔn mɔ noien sɔvɔi nuvehiien ninhum ro nɔri auɔr a tɔkwɔkwuni. Nuvehiien ninhum ko rɔpkuvehi mɔhɔ ikɔveh ia neai. Mɔtɔ tikini nɔpɔrhienien ia Iesu Kristo pwɔh Iesu ruvehi raka nɔrɔhɔien ia rerim. Nɔien iamɔnha irɔ in nɔha noien pɔrhien sɔvɔi nuvehiien ninhum m iɔrmama. (Rom 2:25-29, Kal 6:15-16, Kol 2:11)

Nuviien netɔ: Fwe kupwɔn nɔrmama hamɔuvehi nɔrimiru me sɔpɔmsɔpɔ rɔmwhen ia mak, kau, uɔ sipsip, mhɔuvehi mhɔuvɔn, mhɔuvei pen m pris me mɔ tuhɔuvani ɔmwesi ia tɔkure nɔfatɔ, mhɔvehi raka nɔrɔhɔien me sɔvɔnraha. Nɔpin me nɔpwin mwi kamhɔuvei pen nɔrimiru me iamɔnha irɔ ia tɔkure nɔfatɔ ti nɔgnɔginien Kumwesɔn irɔ. Mɔtɔ trini minuɔ nɔrimiru sɔ ramemhɔ uɔ rɔrɔha ko kɔpwɔh nuvei penien m Kumwesɔn ia tɔkure nɔfatɔ sɔvɔnhi. Nɔien nɔha ro nɔmtɔtien sɔ ramahatɔn pen mɔ nite Iesu traikwas raka nɔrɔhɔien me.

Perel: In kɔpwier amasan riti sɔ ramɔmak ia nɔkwai nari riti fwe ia tɔsi kamo kwɔnari ia nɔnimen mine nari krukwi pen ia nɔfregi iɔrmama.

Pokis sɔvɔi nɔgkiariien i Kumwesɔn rinarihi tɔrini ɔknekɔin: Pokis i ramahatɔn pen Loa sɔvɔi Moses. Loa nɔha nɔgkiariien i Kumwesɔn rinarihi tɔrini ɔknekɔin, mɔmri nɔkur Isrel hɔnamarɔ irɔ fwe kupwɔn. Kimɔuvrhɔkin pokis nɔha ia timpa nɔnɔ kuvegi nɔkarkaren me ia kol. Ia nɔkwai pokis nɔha tekinari riti kino ia kol nɔveginien nɔha kani mɔ mana rukuɔr irɔ. Rigi nei nɔha rino tihin mahatɔn pen Eron mɔ in pris, in mwi ia nɔkwai pokis nɔha. Kɔruɔterei mi kɔru nɔha kimɔrai pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikin. Nɔpin nɔkur Isrel hɔier ia kwopun riti mhɔuvɔn ia kwopun riti mwi, nɔnɔ mamhɔuvehi pokis i. Nɔpin harɔ ia kwopun riti nɔnɔ mhɔmri pen pokis nɔha ia nimwɔ tapolen sɔ ro ikinan. Pokis i mine narimnari me ia nɔkwan irɔha pam ho ikinan ti nɔri nɔ mɔ

irəha hāmwhen ia nīmṭətien riti kamətə pen nəgkiariien irə sə Kumwesən rīnərihi tərini əknekin. Nəpīn haməuvrhəkin nīmṭə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem, nənə pokis i raməmak fwe kwopun sə ro ikinan anan ia nīmṭə səvəi Kumwesən. (Eks 25:10-22, 9:4, 16:31-33, Hip 9:4-5, Rev 11:19)

Paal: Paal in kumwesən eikuə riti səvəi nəkur ia Kenan. (Rom 11:4)

Pielsepul: Pielsepul in nəha Setan. Fwe kupwən Farisi me hāmṭəki Iesu, mhəni ərəha in mə raməkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nīskaiien səvəi Pielsepul. Irəha həkini mhə nīpərhiēnien ia Iesu mə in raməkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nīskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan. (Mak 3:22, Luk 11:15)

Pris: Fwe kupwən nəkur Isrel həier ia tənə Ijip, Kumwesən riri pen irəha həuvən ia təkuaə Sinae. Ia kwopun nəha in rini nəkwan mə irəha tuhəuvrhəkin nīmṭə tapolen riti. Nənimwīn səvənhi tramərər pen ia nīmṭə tapolen nəha ia nəkwai rum sə ro ikinan anan. Kumwesən rərpwi rəgin ia Eron mə in mine kwənəkwus səvənhi tuhəuvehe mho wok səvəi pris me. Irəha tuhərər ia nīmwrhenhi Kumwesən mine nərmama me səvənhi, mhəvi netə ti nərəhaien. Trini minua nərmama hokeikei mə tuhəuvei pen nari riti m Kumwesən, pris me tuhəuvehi nəri nəha mhəuvei pen tukwini səvənraha ia təkure nīfatə səvəi Kumwesən. Ia nəpīn səvəi Iesu fwe kupwən pris me kamho wok me iamīnha irə ia nīmṭə səvəi Kumwesən fwe ia Jerusalem. Mətə ipwet mine pris asori anan səkitaha in i Iesu Kristo. In əpa ramərər ia nīmwrhenhi Kumwesən mine nərmama me səvənhi mavi simwīn irəha.

Pris asori: In pris riti sə ramərīmənu ia pris me nepwīn səvəi nəkur Isrel.

Pris asori anan: In pris kuatia a sə in rasori ia pris me pam. Ia nuk me pam ia nəpīn kuatia a in rauvehi nite sipsip muvniṭṭə ia kwopun sə ro ikinan anan ia nīmṭə səvəi Kumwesən mə truvehi raka nərəhaien me səvəi nəkur Isrel.

Profet: In iərmama riti sə Kumwesən rauvei pen nəgkiariien min mə trini irapw. Nəpīn rīpik profet me ia nəpīn səvəi Oltestamen kamhəni irapw narimnari me səməme həkpuvehe mhə ihi.

Sapat: In nəpīn səvəi nəkur Isrel kamhəfwaki irə. Sapat ramo stat ia 6 klok ia Fraete ia nəruarəv mevən meste Sapat ia nəruarəv ia 6 klok. Ia Sapat nərmama həkpo anan mhə wok riti. Irəha hamapwis. Nəpīn nəha in nəkur ikinan səvəi nəkur Isrel. Nəgkiariien i sapat ia nəgkiariien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən nīpwrən rani mə apwis. Fwe kupwən, nəpīn Kumwesən rino tīprənə, Nəkukuə Ikinan rani mə in rino wok nəpīn sikis nənə nəpīn sə ro sefen irə in ro sampam, mapwis. Nəpīn sə ro sefen irə ia nəfwakiien in nəpīn səvənhi. Nənə loa me səməme in rīməuvei pen m Moses rani irapw mə nəpīn sə ro sefen irə in nəpīn ikinan səvənhi sə nərmama me səvənhi tuhəpwəh noien wok riti irə. Nənə noien sə nərmama tuhəpwis ia nəpīn nəha rīnahatən raka mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. Ia Niutestamen, Iesu rīməni irapw mə in ramərīmənu ia Sapat (Mat 12:8, Mak 2:28, Luk 6:5). Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməṭṭəki in ti nəri nə mə in rino nərmama nepwīn səməme hamemhə həsanin ia Sapat. Nənə irəha həni mə noien nəha in rino rīnərui loa. Nənə in ro mwī narimnari me nepwīn səm əme rērinraha rīrhi mə rīpkatukwatukw mhə mə tuko ia Sapat.

Sameria, iām Sameria: Fwe kupwən nəkur Isrel haməṭṭəki nəkur Sameria. Ia nəpīn nəha rəknekin ti nəkur Isrel mə tuhəvən fwe imwəi nəkur Sameria ti nəri nə mə ia nətəien səvənraha nəkur Sameria irəha həkemik ia nəmri Kumwesən. Trini minua havən fwe imwənraha nənə

irəha mwi tuhəmkemik.

Satusi: Irəha həmwən ia pati riti. Nepwɪn kamho wok səvəi politik. Nepwɪn kamho wok səvəi nuviien netə ia təkure nifatə səvəi Kumwesən. Nepwɪn kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən. Irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hamesi pen a loa səvəi Moses səməme kamharə fwe Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Irəha həni mə nəpɪn iərmama remhə rino şampam. Nənimwɪn ko rɪpkəvən mhə ia kwopun riti. Irəha həni mwi mə nagelo me mine nəremhə me həiwən (Wok Me 23:8).

Setan: Nəgkiariien i Setan rakupwən ia nəgkiariien Hipru. In nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. Nɪpwɪn mə iəremhə sə raməmwəki iərmama. Setan kupwən in əgelo riti səvəi Kumwesən. Mətə Kumwesən rɪnərhi irapw in ia neai ti nəri nə mə in ramaruagən irau Kumwesən mə in trərimənu ia Kumwesən (Aes 14:12-15, Eks 28:11-19).

Sinae: In təkuər riti ia tənə Ijip. Kwopun nəha Kumwesən rɪməuvei pen Loa səvənhi m Moses fwe ikin (Hip 12:18-24).

Tikon: In iərmama sə ramasitu ia nakalasia me ia nousəsɪmwɪnien me səvənraha. Kiməkupwən kuvehi utə tikon me mə tuhasitu ia nakalasia me ia Wok Me 6:1-7. (Fil 1:1, 1Tim 3:8,10-12, Rom 16:1)

Vranda səvəi Solomon: In kwopun riti ia nimwə səvəi Kumwesən. Kwopun nəha nəpɪn me pam nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəgkiari ia loa səvəi Kumwesən ikin. Ia nəpɪn səvəi Iesu kino nəpai asori ia kəpwier rukurau ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe imwə kino tənifə ia nɪkaren me pam. Kwopun nəha nərmama kamhəuvehi nəmri nərimɪru me ikin ti nuviien netə irə. Kwopun nəha kaməvriwei mane me ikin. (Luk 9:45-46, Jon 2:14-16)

Wit: Nari riti rəmwən ia rais. Rutə rəmwən ia nurhi mətə ro nukwan. Kaməkwaikwai, raməsas maməpwəh tekɪn. Kaməkwai testesi kwənkwan kamo flaoa irə.

Nipwrai niniiien me ia Niutestamen

Paptaes

Mat 28:18-20, Wok Me 10:44-48, Kal 3:26-27, Jon 3:22, Wok Me 16:14-15,31-33, Kol 2:12, Jon 4:1-2, Wok Me 19:1-7, 1Pit 3:20-22, Wok Me 2:37-42, Wok Me 22:12-16, Wok Me 8:12,36-38, Rom 6:1-4

Narəien ia nəkwai nimwə

Tata mine mama

Efes 6:4, Kol 3:21, 1Tim 3:4-5

Nəkwərhakwərha me

Mat 15:3-6, Efes 6:1-3, 1Tim 5:4,8, Luk 2:51, Kol 3:20, Hip 12:7-11

Nipran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

Wok Me 6:1, 1Kor 7:39-40, Jem 1:27, Rom 7:2-3, 1Tim 5:3-16

Nerəien Mat 19:4-6, Kol 3:18-19, Hip 13:4, 1Kor 7:1-16, 1Tes 4:3-8, Taet 2:3-5, 1Pit 3:1-7, Efes 5:21-33

Nərmama asori me səməme kamhər imənu (uə Kavmen)

Mat 22:15-22, Rom 13:1-7, Taet 3:1, Wok Me 5:27-29, 1Tim 2:1-4, 1Pit 2:13-17

Nərmama kamhometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo

Mat 5:10-12, 1Kor 4:11-13, 1Pit 3:13-17, Mak 13:9-13, 2Kor 4:8-11, 1Pit 4:12-19, Luk 12:4-9, Fil 1:28-29, 1Jon 4:7-12,16, Jon 15:18-21, 2Tes 1:4-8, Rev 2:10, Wok Me 5:41, 2Tim 3:10-13, Rom 8:35-37, Hip 10:32-39, Rom 12:12-14,17-21, Hip 12:3-4

Kumwesən

Noien səvəi Kumwesən

Mak 10:27, Rom 11:33-36, 1Pit 1:14-17, Mak 12:29-30, 1Kor 8:4-6, 1Jon 1:5, Luk 1:37, 2Kor 1:3, 1Jon 4:7-12,16, Luk 6:35-36, 1Tim 1:17, Jut 24-25, Jon 4:24, 1Tim 6:15-16, Rev 4:8-11, Wok Me 14:14-17, Hip 4:13, Rev 15:3-4, Wok Me 17:22-31, Hip 10:30-31, Rom 1:18-23, Jem 1:17

Kumwesən ramasitu ia kitaha

Mat 6:25-34, Rom 8:28, Hip 1:3, Mat 10:29-31, Rom 11:36, Jem 4:13-16, Wok Me 14:15-17, Kol 1:17

Kumwesən rino neiai mine tiprənə

Mat 19:4, Wok Me 17:24-26, Hip 1:2, Jon 1:3, 1Kor 8:6, Hip 11:3, Wok Me 14:15, Kol 1:15-16, Rev 4

Kumwesən trəkiri nərmama ti noien me səvənraha

Mat 7:21-23, Rom 2:1-11, Hip 9:27-28, Mat 16:24-27, Rom 14:10-12, Hip 10:26-31, Mat 25:31-46, 1Kor 3:10-15, 1Pit 1:17, Jon 3:18-21, 1Kor 4:5, 1Pit 4:3-5, Jon 5:24-29, 2Kor 5:9-10, Rev 20:11-15, Wok Me 17:30-31, 2Tes 1:5-10

Kumwesən ramini nərmama me i kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen

Wok Me 13:38-39, Rom 5:1-19, Kal 3:6-9, Rom 1:16-17, Kal 2:16, Taet 3:7, Rom 3:21-26

Kumwesən rauvehimiru nərmama

Jon 3:16-17, Rom 5:1-11, 1Tim 1:15-16, Wok Me 2:37-39, Rom 10:9-13, 1Tim 2:3-7, Efes 2:1-10, 1Pit 1:3-5

Nəfwakiiien n nənimiwi nari me, mine noien səvəi klepa

Mat 4:10, 1Kor 6:9-11, 1Tes 1:9-10, Wok Me 13:4-12, 1Kor 8:1-13, 1Jon 5:21, Wok Me 17:22-31, 1Kor 10:1-22, Rev 21:8, Wok Me 19:11-20, 2Kor 6:14-18, Rev 22:15, 1Kor 5:11, Kal 5:19-21

Mane

Mat 6:19-21,24-34, 1Tim 6:6-10,17-19, Jem 2:1-9, Luk 12:13-21,32-34, Hip 13:5-6, Jem 5:1-6, Wok Me 20:35

Nənimwin səvəi Kumwesən

Mat 28:19, Wok Me 8:14-17, Efes 1:13-14,17, Mak 1:9-11, Wok Me 10:44-48, Efes 3:16, Mak 3:28-30, Wok Me 13:2-4, Efes 4:3-4,30, Luk 1:35, Wok Me 15:28, Efes 5:18-20, Luk 3:16, Wok Me 16:7-10, Efes 6:17-18, Luk 4:1, Wok Me 19:1-7, 1Tes 1:5-6, Luk 11:13, Rom 5:5, 1Tes 5:19, Luk 12:12, Rom 7:6, 2Tes 2:13, Jon 1:32-34, Rom 8:9-16,26-27, Taet 3:5-6, Jon 3:5-8, 1Kor 2:4,9-16, Hip 2:4, Jon 7:37-39, 1Kor 3:16, Hip 9:14, Jon 14:15-17,26, 1Kor 6:11,19, 1Pit 1:2,11, Jon 15:26, 1Kor 12:1-13, 2Pit 1:20-21, Jon 16:7-15, 2Kor 1:21-22, 1Jon 2:20, Jon 20:19-23, 2Kor 5:5, 1Jon 3:24, Wok Me 1:4-5,8, 2Kor 13:14, 1Jon 4:13, Wok Me 2:1-18,38-39, Kal 3:2-5, 1Jon 5:6-8, Wok Me 4:31, Kal 4:6, Wok Me 5:3-5, Kal 5:16-18,22-25

Nakresien pran səvəi Iərməpə

Mat 5:27-30, 1Kor 6:9-20, 1Tes 4:1-8, Jon 8:2-11, Kal 5:19, Hip 13:4, Rom 13:8-10, Efes 5:3, Jut 7, 1Kor 5:9-11, Kol 3:5-6

Kwopun napw asori rauək ikin

Mat 10:28, Luk 16:23-26, Rev 20:10-15, Mat 13:41-42,47-50, 2Tes 1:9, Rev 21:8, Mat 25:41

Nəkukua Ikinan səvəi Kumwesən

Mat 4:1-4, Rom 15:4, Hip 4:12, Mat 5:17-20, Rom 16:26, 1Pit 1:22-25, Mat 22:29, Kol 3:16, 2Pit 1:19-21, Jon 8:31-32, 1Tes 2:13, 2Jon 9-10, Jon 20:31, 1Tim 4:13, Rev 1:3, Wok Me 20:32, 2Tim 3:14-17

Nəveginien Ikinan

Mat 26:26-30, Luk 22:14-20, 1Kor 11:17-34, Mak 14:22-26, 1Kor 10:14-22

Nəveginien me

Mak 7:14-23, Rom 14:1-23, 1Kor 8:1-13, 1Tim 4:1-4

Nəgkariien amasan səvəi Iesu Kristo

Wok Me 20:24, Kal 1:6-12, 1Tes 1:5, Rom 1:2-4,16-17, Efes 1:13, 2Tes 2:14, 1Kor 1:17-25, Fil 1:27, 2Tim 1:8-11, 1Kor 15:1-7, Kol 1:5-6, 2Tim 2:8-10

Nahatətəien

Iarmama sə ramahatətə ia Iesu Kristo truvehi nimiruien rerin

Jon 1:12, Jon 20:31, Rom 10:9-10, Jon 3:15-18,36, Wok Me 4:12, Kal 2:16, Jon 6:47, Wok Me 16:30-31, Efes 2:8-9, Jon 14:6, Rom 3:20-22

Pwəh sərer əknekin ia nahatətəien səkitaha

Mak 11:22-25, Rom 14:22-23, Hip 11:1-40, Luk 17:5-6, 1Kor 13:13, Jem 1:2-8, Jon 14:1, 2Kor 5:6-7, Jem 2:14-26, Rom 5:1-2, Kal 5:6, 1Pit 1:3-9

Nemhəien

Jon 6:39-40, 1Kor 15:12-58, Rev 14:13, Jon 11:17-27, 2Kor 5:1-10, Rev 21:1-4, Jon 14:1-4, Fil 1:20-24, Rev 22:1-5, Rom 8:10-11,38-39, 1Tes 4:13-18, Rom 14:7-9, Hip 2:14-15

Pwəh səgnəgini Kumwesən, mhəni vivi in, mhəni tanak tukwe

Luk 17:11-19, Fil 4:4-7, 1Tes 5:18, Jon 6:11, Kol 2:7, 1Tim 2:1, Rom 1:21, Kol 3:17, 1Tim 4:4-5, Efes 5:20, Kol 4:2

Nəmə asori me i kamhətui tī nakalasia me

Noien səvəi elta me səvəi nəfwakiien

Wok Me 6:1-6, 1Tim 3:1-13, Taet 1:5-9, Wok Me 14:23

Nɔgkiariien sɔ ramevɔn ti elta me sɔvɔi nɔfwakiien Mat 28:18-20, 1Tes 2:1-12, 2Tim 3:10-4:5, Luk 22:24-27, 1Tim 4:1-16, Taet 2:7-8, Wok Me 20:17-35, 2Tim 2:1-26, 1Pit 5:1-4

Nisiaaiien elta me sɔvɔi nɔfwakiien 1Kor 9:14, 1Tes 5:12-13, Hip 13:7,17, Kal 6:6, 1Tim 5:17-22

Nɔpwɔhien pran

Mat 5:31-32, Luk 16:18, 1Kor 7:10-16, Mat 19:3-9, Rom 7:2-3

Nɔpwɔhien nɔveginien ti nɔfwakiien

Mat 6:16-18, Wok Me 13:1-3, Wok Me 14:23, Mak 2:18-20

Nasituien

Mat 6:1-4, 1Kor 10:24, Hip 13:1-3,16, Mat 7:12, 2Kor 8:1-15, Jem 1:27, Mat 25:31-46, 2Kor 9:1-15, Jem 2:15-16, Luk 3:10-11, Kal 6:9-10, 1Jon 3:16-18, Luk 6:38, Fil 4:14-19, Wok Me 11:27-30, Hip 10:24

Rɔrɔha mɔ kitaha tsɔnimwi nɔnimwiien skai mhakonɔ irɔ

Rom 13:13, Kal 5:19-21, Taet 1:7, 1Kor 5:11, Efes 5:18, 1Pit 4:3-5, 1Kor 6:9-11, 1Tim 3:1-3

Nɔfwakiien m Kumwesɔn

Noien sɔvɔi nɔfwakiien Mat 6:5-13, Jon 16:23-26, 1Tim 4:4-5, Mat 7:7-11, Rom 8:26-27, Hip 4:16, Mat 18:19-20, Rom 12:12, Hip 10:19-22, Mak 11:24-25, Efes 2:18, Jem 1:5-8, Luk 11:1-13, Efes 6:18, Jem 4:2-3 Luk 18:1-8, Fil 4:6-7, Jem 5:13-18, Luk 21:36, Kol 4:2, 1Pit 4:7, Jon 14:13-14, 1Tes 5:17, 1Jon 3:21-22, Jon 15:7, 1Tim 2:1-4,8, 1Jon 5:14-15

Nɔfwakiien me nepwɔin ia Nɔkukuɔ Ikinan

Mat 11:25-26, Wok Me 16:25, Fil 1:3-5,9-11, Mat 14:23, Wok Me 20:36, Kol 1:9-12, Mat 19:13-15, Wok Me 21:5, Kol 4:3-4, Mak 1:35, Rom 1:9-10, 1Tes 3:9-13, Luk 5:16, Rom 10:1-2, 2Tes 1:11-12, Luk 6:12, Rom 15:30-33, 2Tes 3:1-5, Luk 22:32,39-46, 2Kor 12:7-10, Hip 5:7, Jon 11:41-42, Efes 1:15-20, Hip 7:25, Jon 17:1-26, Efes 3:14-21, Wok Me 4:24-31, Efes 6:19-20

Nɔtɔrigien sɔkitaha tramɔkeikei meiwaiu

Mat 5:3-12, Luk 18:9-14, Kol 3:12-13, Mat 18:1-5, Efes 4:2, Jem 4:5-10, Luk 14:7-11, Fil 2:3-11, 1Pit 5:5-7

Nakalasia me

Noien sɔvɔi nakalasia me

Mat 16:13-20, 1Kor 12:12-30, Kol 3:12-17, Jon 13:34-35, Kal 5:22-26, 1Tes 5:16-17, Jon 14:27, Efes 1:22-23, Hip 10:24-25, Wok Me 2:41-42, Efes 2:19-22, 1Pit 2:4-10, Rom 12:4-8, Efes 4:1-16, Rev 19:5-10, Rom 12:9-13, Kol 1:18

Nakalasia me sɔvɔi Iesu Kristo hɔmwhen ia nipwrai iɔrmama kuatia

Mat 18:19-20, Efes 1:22-23, 1Tim 4:13, Wok Me 2:41-47, Efes 4:11-16, Hip 10:24-25, Rom 12:4-8, Kol 3:15-17

Nɔmisɔien me i samɔregi ia tiprɔnɔ i

Rom 8:18-25,28, Jem 1:2-4, 1Pit 2:19-21, 2Kor 1:4, 1Pit 1:6-9, 1Pit 5:8-10, 2Kor 4:16-18

Noien sɔvɔi nɔrpwinien noien ɔrɔha

Kumwesɔn trɔrpwin noien ɔrɔha me sɔvɔi nɔrmama

Mat 26:28, Wok Me 26:18, Hip 10:17-18, Mak 11:25-26, Efes 1:7, 1Jon 1:8-2:2, Wok Me 5:31, Kol 1:13-14, Wok Me 10:43, Kol 2:13-14

Kitaha tsamɔkeikei mhenouenou noien ɔrɔha me nɔha nɔrmama kamho m kitaha, mhɔpwɔh nɔrpwinien

Mat 6:12-15, Luk 6:37, Efes 4:31-32, Mat 18:21-35, Luk 17:3-4, Kol 3:13, Mak 11:25, 2Kor 2:5-11

Nomasanien iərmama

Mat 4:23-25, Wok Me 8:4-8, 2Kor 12:7-10, Mat 9:35, Wok Me 19:11-16, 1Tim 5:23, Mat 11:2-5, Wok Me 28:8-9, 2Tim 4:20, Wok Me 3:1-6, 1Kor 12:9,29-30, Jem 5:14-15

Nokeikeien

Kumwesən ramokeikei nərmama me pam

Jon 3:16, Efes 2:4-5, 1Jon 4:9, Rom 5:8

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei Kumwesən

Mat 22:37-38, Jon 14:21, 1Jon 5:3, Mak 12:28-30, 1Pit 1:8

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei nərmama

Mat 5:43-48, 1Jon 2:9-11, 1Jon 4:7-21, Mat 22:39, Jon 15:12-17, 1Kor 13:1-13, Jon 13:34-35, Rom 12:9-10, 1Kor 16:14, 1Tes 4:9-10, Rom 13:8-10, Kal 5:13-14, 1Pit 4:8, 1Jon 3:11-18

Noien nəkwai Kumwesən

Jon 14:15,21,23-24, 1Pit 1:14-16, 1Jon 3:22-24, Jon 15:10-17, 1Jon 2:3-8, 2Jon 5-6, Rom 13:8-10

Noien əraha

Nəfe nəha noien əraha? Rom 1:18-32, Efes 2:1-3, Jem 4:17, Rom 8:5-8, Efes 5:3-5, 1Pit 4:3, Kal 5:19-21, Kol 3:5-10, 1Jon 3:4-5

Nərmama me pam həno raka noien əraha Jon 8:7-9, Rom 5:12, 1Jon 1:8-10, Rom 3:9-20, 23, Kal 3:22

Kumwesən trərpwɪn noien əraha səvəi nərmama

Mat 10:28, Rom 6:23, Hip 10:26-31, Mat 13:41-42, Kal 6:7-8, 1Pit 1:17, Jon 3:18-20,36, Kol 3:5-6, 1Pit 4:3-5, Wok Me 17:30-31, 2Tes 1:7-9, Jut 7, Rom 1:18-19, Hip 9:27, Rev 20:11-15

Kitaha tsaməkeikei mhərarig ia noien əraha me səkitaha

Mat 4:17, Wok Me 2:37-40, 2Kor 7:8-11, Mak 6:12, Wok Me 3:19-20, 2Pit 3:9, Luk 13:1-5, Wok Me 17:29-31, Rev 9:20-21, Luk 15:1-31, Wok Me 20:21, Luk 24:45-47, Wok Me 26:19-20

Nitətə ia neiai (uə Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə)

Suatuk səvəi nevienien ia nitətə ia neiai

Mat 19:16-30, Jon 17:2-3, Efes 2:1-6, Luk 10:25-28, Jon 20:31, Kol 2:13, Jon 3:1-16, Rom 5:21, Kol 3:1-4, Jon 5:19-29, Rom 6:5-14, 2Tim 1:10, Jon 10:10, Rom 8:10-17, Taet 3:4-7, Jon 11:25-26, 2Kor 5:17, 1Pit 1:23, Jon 14:6, Kal 2:20, 1Jon 5:11

Nitətə ia neiai ramasan pik

Luk 12:32-34, Kol 3:1, Rev 21:22-22:5, Jon 14:1-3, 1Pit 1:4-5, Rev 22:14-15, 2Kor 5:1-8, Rev 4:1-11, Fil 1:23, Rev 21:1-4

Nousi əpuneien nərimiru me kauvei pen m Kumwesən

Mat 9:13, Rom 12:1, Hip 9:6-10:18, Mak 12:33

Setan

Noien səvəi Setan

Mat 13:19, 2Kor 2:10-11, 2Tes 2:9-12, Mat 25:41, 2Kor 4:4, 1Pit 5:8-9, Luk 4:1-13, 2Kor 11:13-15, 1Jon 3:8-10, Luk 22:3-4, Efes 2:2, Rev 12:7-12, Jon 8:42-44, 1Tes 2:18, Rev 20:1-3

Setan in iəremhə i raməmwur mə tro nərmama həmwei ia nərahaien

Mat 4:1-11, 2Kor 12:7-10, Hip 12:1-2, Mat 6:13, Efes 3:20-21, Jem 4:7, Luk 22:31-32, Efes 6:10-18, 1Pit 1:5, Jon 17:14-19, Fil 4:13, 1Pit 5:8-11, Rom 8:31-39, 1Tes 3:5-8, 1Jon 4:4, Rom 12:12, 2Tes 3:3, 1Jon 5:3-5, Rom 16:19-20, 2Tim 1:7-8, Rev 12:7-12, 1Kor 10:12-13, Hip 2:18, 1Kor 16:13, Hip 4:14-16

Suatuk ti nuveheien nipwnəti Kumwesən me

Jon 1:12-13, Kal 4:6-7, 1Jon 3:1-3, Rom 8:14-17, Hip 12:5-11

Kristo niten rinaikuas raka nərəhaien me səvəi nərmama me səvənhi

Mat 26:26-29, Efes 1:7, 1Jon 1:6-7, Rom 3:25, Hip 9:11-14, Rev 7:14-17, Rom 5:9-10

Iesu Kristo

Iesu in Tini Kumwesən

Mat 11:27-30, Jon 20:26-31, Kol 2:9-10, Mat 16:13-17, Wok Me 3:13-16, Hip 1:1-14, Luk 1:35, Wok Me 4:10-12, Hip 7:26-28, Jon 1:1-18, 1Kor 3:11, 1Jon 2:1-2, Jon 5:19-29, 2Kor 4:4-6, 1Jon 5:20, Jon 6:35-40, 2Kor 5:21, Rev 1:12-18, Jon 8:58, Kal 4:4-5, Rev 19:11-16, Jon 11:25-27, Fil 2:5-11, Jon 17:1-5, Kol 1:15-20

Iesu riməuvehe ia tiprənə i nipwran rəmwhen ia nipwrataha

Jon 1:14, Luk 2:1-20, Fil 2:6-7, Luk 1:26-38, Mat 2:1-23, Hip 2:14-18, Mat 1:18-25, Kal 4:4-5

Iesu rino nimtətien me

Mat 8:1-15,23-33, Mak 1:21-28, Luk 22:50-51, Mat 9:1-7,18-33, Mak 7:32-37, Jon 2:1-11, Mat 12:9-14,22, Mak 8:22-25, Jon 4:46-54, Mat 14:15-32, Luk 5:4-8, Jon 5:5-9, Mat 15:22-28,32-38, Luk 7:11-15, Jon 9:1-7, Mat 17:14-18, Luk 13:10-13, Jon 11:11-44, Mat 20:29-34, Luk 14:1-4, Jon 21:4-6, Mat 21:18-22, Luk 17:12-14, Wok Me 2:22

Kinəkiri Iesu ti noien səvənhi kuvei pen nərpwinien sə

ripkatukwatukw mhə min Mat 26:47-68, Mak 15:1-20, Jon 18:1-14, 19-24 Mat 27:1-2, 11-31, Luk 22:47-53, Jon 18:28-19:16 Mak 14:43-65, Luk 22:63-23:25

Kinərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

Mat 27:32-56, Luk 23:26-49, Jon 19:17-37, Mak 15:21-41

Kimənimwi nipwrai Iesu

Mat 27:57-66, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42, Mak 15:42-47

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

Mat 28:1-20, Wok Me 2:24-32, Wok Me 17:2-3,30-31, Mak 16:1-8, Wok Me 3:15, Rom 1:4, Luk 24:1-49, Wok Me 4:10,33, Rom 4:24-25, Jon 20:1-21:14, Wok Me 10:39-43, 1Kor 15:3-8,12-21, Wok Me 1:3-8, Wok Me 13:29-39, Rev 1:18

Iesu rirərig mevən fwe ia neiai

Luk 24:50-51, Efes 1:20-23, Hip 7:25-26, Wok Me 1:9-11, Fil 2:9-11, Hip 10:12-14, Wok Me 2:32-36, Hip 1:3-11, 1Pit 3:22, Wok Me 5:30-31, Hip 2:9, Rom 8:34, Hip 4:14-16

Iesu trirərig pehe mwi ia tiprənə i

Mat 24:29-44, 1Tes 1:9-10, 2Tim 4:8, Jon 14:1-3, 1Tes 3:13, Hip 9:28, Wok Me 1:10-11, 1Tes 4:13-5:11, 2Pit 3:1-18, Wok Me 3:19-21, 2Tes 1:6-10, 1Jon 3:1-3, Fil 3:20-21, 2Tes 2:1-4, Rev 1:7, Kol 3:4, 1Tim 6:13-15, Rev 22:12-13